

Nəkwəkwə imərhakə kape kughen: nırpenien vi

Southwest Tanna New Testament

Contents

Matiu	1
Mak	74
Luk	118
Jon	194
Wok Minə	251
Rom	316
1 Korin	351
2 Korin	383
Galesia	404
Efesas	417
Filipae	428
Kolosi	436
1 Tesalonaeka	444
2 Tesalonaeka	451
1 Timoti	455
2 Timoti	464
Taetas	471
Filimon	476
Hibrus	478
Jemes	505
1 Pita	514
2 Pita	524
1 Jon	530
2 Jon	539
3 Jon	541
Jud	543
Revelesen	546

Nəkwəkəwə imərhakə kape kughen: nirpenien vi

The New Testament in the Southwest Tanna Language of Vanuatu

Le Nouveau Testament dans la langue sud-ouest Tanna de Vanuatu

Language: Southwest Tanna (Tanna, Southwest)

Provided by: Wycliffe Bible Translators, Inc.

This print-on-demand edition of Scripture is produced and provided at cost by the Digital Bible Society in partnership with the Bible League of Canada, Open Doors International, and other missions and translation agencies. To order additional copies of this or other Bibles, please visit www.dbs.org (USA), www.bibleleague.ca (Canada), and www.opendoors.org (Europe).

Copyright and Permission to Copy

Copyright © 2011 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Copyright © 2011 Wycliffe Bible Translators, Inc. Scripture text used by permission.

PDF, ePub, and MOBI Bible covers and design are copyrighted 2017 by the Digital Bible Society (www.dbs.org).

PDF generated on 2017-08-24 from source files dated 2017-08-24.

ceb8b551-a2e3-5e63-b3cd-1e93fba9e770

ISBN: 978-1-5313-0498-0

Matiu

*Nəvsaoyen Huvə kape Yesu
Kristo yame Matiu rimirai*

Nəgkiarien kwəkwə kape nəkwəkwə e Matiu

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Keinein mə pa nhagin rimirai nəkwəkwə e - nəmehuə kupan kape niməhuak kimmhəni mhamə Aposol Matiu rimirai. In yermamə kirik ye narmamə twelef kape Yesu. Nhagin min kirik e Livae. Matiu in yamə Isrel yame ramərer tuk mane kape takis kape gavman kape Rom. Mərig Yesu rimmokrən kin in mə in tukruə kafan kirik yermamə.

?Rimirai ramvən kimi pa? Rimirai nəkwəkwə e ramvən kimi nəmə Isrel, mərig rimirai ye nəgkiarien kape nəmə Gris, meinai narmamə m-fam aikin a kharkun.

?Nimraghien rimmhawor pən iran minə ye nipig rimirai? Nəkwəkwə e ramripin Oltestamen mine Niutesteman, meinai in raməgkiar pik ye nəgkiarien kape profet minə kupan kape Kughen yamə mine kimməvsao kin ye Oltestamen. Ye nipig kape Yesu, gavman kape Rom rimmamarmaru ye nəmə Isrel. Kimnamhawhin yermamə kirik mə tukruə mivəhsi-ta əriə ye kwermi Rom. Tukmə kwən a ritərhav-pə, tukamokrən kin in kimə Kristo, uə Mesaea. Nipran ramni yermamə yame Kughen rimini ta mə tukrher-pə kin mə tukruə mivəh miragh narmamə.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha?

Rimirai nəkwəkwə e mə tukrini-ərhav huvə mə Yesu in Kristo (uə Mesaea). Matiu rimini nəgkiarien ripsaah ye Oltestamen yame profet minə kimmhəni ye Yesu, kini mhajoun mə nəgkiarien minə a kimisor nəfrakisien kin ye nimraghien kape Yesu. Kini Matiu rorkeikei mə narmamə tukharkun mə Yesu in King yame In yerpilig rapita king minə fam.

Rip Yesu Kristo minə

(Luk 3:23-38)

1 In e nhag rip Yesu Kristo* minə, kirik e King Deved, kini kirik min e Ebrahim.^a

²Mərig rip Yesu yame rəkupən, Ebrahim. Kini Ebrahim in rim Aesak, kini Aesak in rim Jakob, kini Jakob in rim Juda mine naorahini minə,[†]

³kini Juda in rim Peres mine Zera, nisiriu e Tamara, kini Peres in rim Hesron, kini Hesron in rim Ram,^b

⁴kini Ram in rim Aminadab, kini Aminadab in rim Nason, kini Nason in rim Salmon,

⁵kini Salmon in rim Boas, e nisini e Rehab, kini Boas in rim Obed e, nisini e Rut, kini Obed in rim Jese,^c

⁶kini Jese in rim King Deved.^d Kini King Deved in rim Solomon e nisini e piraovin kape Uria kupan,[‡]

⁷kini Solomon in rim Rehoboam, kini Rehoboam in rim Abia, kini Abia in rim Asa,

⁸kini Asa in rim Jehosafat, kini Jehosafat in rim Jehoram, kini Jehoram in rim Usia,

***1:1** Nəgkiarien Gris ramni “Mesaea.” Nipran ramni mə “Yermamə yame Kughen rimirpen mə tukrher-pə kin.”

†**1:2** Juda mine naorahini minə iriə m-fam twelef, kamni kimie kwənəreus twelef kape Isrel.

‡**1:6** Uria rimmahə, ai, King Deved rikir. əmru stori ye 2 Saml 11.

^a**1:1** Jen 22:18; 1 Kron 17:11   ^b**1:3** Jen 38:1-30; 1 Kron 2:4, Rut 4:18-22

^c**1:5** Rut 1:4-5; 4:13-17   ^d**1:6** 2 Saml 12:24

⁹kini Usia in rim Jotam, kini Jotam in rim Ahas, kini Ahas in rim Hesekia,

¹⁰kini Hesekia in rim Manase, kini Manase in rim Amon, kini Amon in rim Josaea,

¹¹kini Josaea in rim Jehoeakin mine pi-auni minə, kini kwasig ikin, nəmə Babilonia kimmhavən apa Isrel, mhavəhsi ta nəmə Isrel tuk tanə atuatur kapəriə, mhapik əriə mhavən apa Babilonia.^e

¹²Kini in e nhag rip Yesu minə, ririkakun ye nipig yame kwənərəus minə kape Isrel kimmisarə Babilonia.

Jhoeakin in rim Sealtiel, kini Sealtiel in rim Serubabel,^f

¹³kini Serubabel in rim Abiud, kini Abiud in rim Eliakim, kini Eliakim in rim Asor,

¹⁴kini Asor in rim Jadok, kini Jadok in rim Aki, kini Aki in rim Eliud,

¹⁵kini Eliud in rim Eleasara, kini Eleasara in rim Matan, kini Matan in rim Jakob,

¹⁶kini Jakob in rim Josef e yerman kape Meri. Kini Meri in rimirəh Yesu, kini kamokrən kin In kimə Kristo yame Kughen rimini mə tukrher-pə kin.

¹⁷Ror məkneikin mə ririkakun ye Ebrahim mamuə meriaji-pə King Deved, kaha hah minə kape Yesu, kimirai nhagriə, iriə fotin. Kini ririkakun ye King Deved, muə meriaji-pə kwənərəus kape Isrel kimmisarə Babilonia, nhagriə e, iriə m-fam fotin. Kini ririkakun min ye kwənərəus kape Isrel kimmisarə Babilonia, meriaji-pə Kristo yame Kughen rimini mə tukrher-pə kin, nhagriə e, iriə m-fam fotin.

Yesu Kristo rimnarha-pə

(Luk 2:1-7)

¹⁸In e nəvsaoyen kin narhayen kape Yesu Kristo. Nisin Yesu, nhagin e Meri. Kimirpen-ta mə tukrəri-pən kwən kirik, nhagin e Josef. Mərig kiripəh hanə niwarə-kwisien, kini Josef ripəh napir-pənien tukun, mərig Nanmin kape Kughen rimnor Meri ror tipin. Kini narmamə kwəsəm mə Meri rinor tipin.⁸ ¹⁹Kini kafan yerman Josef rimə tukrəpəh in, mərig in yemə atuatur, [mipəh norkeikeiyen mə tukror Meri rauris ye nimri narmamə], rikin raməsik mə tukrəpəh apis-apis əmə Meri. ²⁰Mərig nipig rikin rimoh mə tukror məknakin, kini rəmərəhav, məm agelo kirik kape Kughen Yermanu rimauə tukun mimə, “Josef, mikip Deved. Takpəh niginien tuk nikirien Meri, meinai kwajikovə yame ramarə iran, in rimasi-pən əmə tuk Nanmin kape Kughen. ²¹Kini Meri tukrirəh tini kirik yerman, kini takhen-pən nhagin mə Yesu^g, meinai In tukririsin kafan narmamə minə ye norien has kapəriə.”^h

²²Narimnar minə fam a kimmhatərhav-pə, kasor Nəgkiarien kape Kughen Yermanu ruauə minor nəfrakisien kin, yame rimini-ərhav tuk profet kupan kirik mimə,

²³“Piakəskəh kirik yame yerman ripəh hanə nivənien tukun, tukror tipin.

Kini mirəh tini kirik yerman, Kini tukhen-pən nhagin kimə Emanuel.”(Aes 7:14)

(Nipran e ramni mimə, “Kughen ramarə kitawə min.”)

²⁴Josef rimnəm-ta nəmrərhavyen a, kini məri-pən nəgkiarien yame agelo

^g1:21 Nhag e Yesu, nipran ramni mə “Kughen ririsin narmamə ye norien has kapəriə.”

^e1:11 2 King 22-24; 2 Kron 36:10; Jer 27:20 ^f1:12 Esra 3:2

⁸1:18 Luk 1:27,35 ^h1:21 Luk 1:31; 2:21

kape Kughen Yermaru rimini, kini mivən, mikir Meri rəmhen kin kafan piraovin, miravən iman yerkwanu. ²⁵Mərig in ripəh nivənien tukun meriaji Meri rimneiməkin tini yerman. Kini Josef rhen-pən nhagin mimə Yesu.¹

Nəmasur minə kimnhasi-pən isok, masarha kin Kristo

2 Yesu rimnarha-pə apa Betlehem, ye tanə Judia. Ye nipig a, King Herod rimnamarmaru iran. Kini ai nəmehua minə tiksın khasi-fiak isok mhauə Jerusalem. Kharkun huvə nar tuk nəmien nımtətien ye kəmhau minə. Kini mhauə misaiyoh mhamə, ²“?Kwajikovə a In hiə, yame rimnarha-pə? In king kape nəmə Isrel. Kafan kəmhau rimnhaktə, yaksəm apa fiak; kini yakamhauə mə jakhavəh-si haktə In.”²

³Mərig King Herod rimnərig nəgkiarien a, iriə nəmə Jerusalem, kimisərig raha. ⁴Kini rimnofugin hae pris minə mine nəmhajoun minə kape Loa kape Moses, maiyoh əriə mə, “?Kristo yame Kughen rimini mə tukrher-pə kin, In tukraməkeikei marha-pə apa hiə?”

⁵Kini khani-pən tukun mhamə, “In tukrarha-pə apa Betlehem, ye tanə e Judia. Meinai profet kupan kirik kape Kughen rimirai məknakin mimə,

⁶“Eh. Betlehem, ye tanə Judia. Tukhapəh nisəm-əhuyen əmiə mə nəmehua minə ye taon minə tiksın apa Judia kisapita əmiə, meinai yemehua kirik tukrisi-pre irəmiə. Kini In tukrəm huvə kafak narmamə minə e nəmə Isrel, rəmhen kin yame yermamə ramarha huvə tuk sipsip minə.”(Maeka 5:2)

⁷Məkneikin King Herod rokrən kin narmamə yamə mine kharkun huvə nar khauə, rofugin apis-apis əriə. Maiyoh

əriə mə kəmhau a rimnhaktə atuaturuk ye naha nipig. Kini kimnhani-əsah-pən tukun. ⁸Kini in rimini-pən tuk əriə mimə, “Havən Betlehem, misarhakin huvə kwajikovə a. Kini tukmə naksəm, nakhani-əsah-pə iran, pəh yo min yakvən mivəh-si haktə In.”

⁹⁻¹⁰Mərig nipig kimisərig nəgkiarien a, khatərhav, mhavən, misəm min kəmhau kupan yame kimisəm apa fiak, rikiriə ragien pik. Kini kəmhau a rikir əriə mivən mimhen atuaturuk a kwajikovə raməmır ikin. ¹¹Kini khavən a imə, masəm kwajikovə a iriu nisini Meri. Kini misənımkur ye nımrı Yesu mhavəh-si haktə In. Mhavəhsi-ərhav narimnar kapəriə yame nımrin rhaktə pik, mhavəh-si pən gol kimin, mine nımar nar kirik min yame nəmiovin rhuvə, kamni kimə frangkinsens, mine pomad yame nəmiovin rhuvə, kamni kimə mir.^k

¹²Kini kwasig ikin, kimisəmrərhav misəm Kughen ramor kwirig kimi əriə mimə, “Takhapəh nharerig-pənien tuk King Herod, mhakurao-pən ye swatuk pisin, mharerig-pən iməmiə ikin.”

Josef mine Meri kirərəh Yesu miwap mirhuvən apa Ijip

¹³Kini kwənhatərhav-ta, məkneikin Josef rimnamrərhav məm agelo kirik kape Kughen Yermaru rimatərhav-pə tukun mimə, “!Ərer aihuua! Mirəh kwajikovə e iriu nisini mirhap mirhuvin apa Ijip. Kini mirharə aikin mirheriaji Yo əmə jakni-pre tuk ik mə takrherig-pə min. Meinai pəh nien mə tuk tu, King Herod tukruə marha kin kwajikovə e mə tukrhopni.”

¹⁴Ror pən, yenpig, Josef rarar, mirəh kwajikovə irisir nisini mirhap mirhuvin Ijip. ¹⁵Kini kimirharə ye tanə a mirheriaji-pən King Herod rimamhə.

Kimirharə Ijip rəri-pən əmə Nəgkiarien kape Kughen Yermaru yame rimini-ərhav tuk profet kupan kirik mimə, “Yimnokrən kin narik yerman mə tukritərhav Ijip.” (*Hos 11:1*)

**Mobael minə kape King Herod
kwəshopni-hopni kwajikovə
narman apa Betlehem**

¹⁶ Kini ye nipig King Herod ruirkun mə narmamə yamə mine kamhavəh nirku-nien huvə tuk nəmien nimtətien ye kamhau minə kwənhakuroa ye nərigien kafan, məkneikin niemha rhai pik. Kini mher-pən kin kafan mobael minə mə tukhavən Betlehem mine ikin minə fam ipakə tukun masarha kin kwajikovə narman yamə mine kapəriə newk röpəh napitayen kiraru, mə tukshopni-hopni fam əriə. In rimirpen newk kiraru meinai rikin raməsik mə ye nipig atuatur a in a nəmə minə a kimisəm kəmhau iran.

¹⁷ Nar a rimitərhav-pə ror Nəgkiarien kape Kughen Yermaru ruauə minor nəfrakisien kin, yamə rimini-ərhav tuk profet Jeremaea kupan mimə,

¹⁸ “Narmamə ipakə tuk Betlehem[§] kimisərig piraovin kirik ramasək pik,

meinai ramərig raha pik.

Piraovin a in Rejel^{**}. In ramasək tuk kafan kwajikovə minə.

Röpəh nipəhyen mə narmamə tuksəgkiar huvə kimin, meinai kafan kwajikovə narman minə kwənhamhə fam.” (*Jer 31:15*)

**Josef mine Meri mine kwajikovə
krhitərhav Ijip mirherig-pən Nasaret**

¹⁹ Mərig nipig Josef mine Meri mine kwajikovə kirharə apa Ijip, King Herod rimhə. Kini Josef rimnamrərhav məm agelo kirik kape Kughen Yermaru rini-pən tukun ²⁰ mimə, “Josef. Hekimter. Mirəh kwajikovə e mine nisini, mirherig-pən ye tanə Isrel, meinai narmamə yamə minə khamə tukshopni kwajikovə a, iriə kwənhamhə ta.” ²¹ Ror pən, Josef rarar, mirəh kwajikovə a mine nisini, mirherig-pən min ye tanə a Isrel.

²² Mərig nipig Josef rimnərig mə kwən a Akeleas rimivəh tamhek rimni King Herod, mamarmaru ye Judia, kini in rigin min kin niregig-pənien tanə a Judia. Kini maməmrərhav məm Kughen rimnor kwirig kimin mimə tukripəh nivənen Judia. Kini rimatərhav mivən iki pisin ye provins a Galili, ²³ kini kirhuvin mirharə ye taon kirik, nhagin e Nasaret. Nar a ritərhav-pə ror nəgkiarien kape profet minə kupan ruauə minor nəfrakisien kin, yamə kimnhani mhamə, “Tukamni kimə in yemə Nasaret.” (*Aes 11:1; 53:2*)¹

**Jon Baptaes raməvsao-ərhav kin
nəgkiarien kape Kughen**

(*Mak 1:1-8; Luk 3:1-9,
15-17; Jon 1:19-28*)

3 Newk minə tiksın ruauə muavən ta, kini Jon Baptaes ritərhav-pə, maməvsao-ərhav kin Nəgkiarien kape Kughen apa ye tipəvsik apa Judia, ² mamni mimə, “Saras ye nərigien kapəmiə tuk təvhagə has kapəmiə meinai nipig yame Kughen tukrarmaru

[§]2:18 Gris ramni “Nəmə Rama.” Rama in taon kirik ipakə tuk Betlehem.

^{**}2:18 Rejel e nisin kwən a Isrel kupan; kamni kimə Rejel in mama kape nəmə Isrel. Nipig ramni “Piraovin a in Rejel tukrasək” nipran ramni mə nipian Isrel minə fam tuksasək.

¹2:23 Luk 2:39; Jon 1:45

ye narmamə mifam ruauə ipakə.”³ Jon Baptaes e, in yermamə yame Aesea, profet kupan kape Kughen, rimini-ta mimə,

“Kwən kirik ramokrapomh ye tipəvsik mamni mimə,

‘Kimiə, taksor əpnəpeinə tuk Yermaru, kini misor kafan swatuk ratuatuk.”^(Aes 40:3)

⁴Jon rapəh nivəhsi-pəniēn neipən huvə kirik. Kafan kot kimnor kin tiki narmiragh kirik, kamni kimə kamel. Kini kafan kətəut kimnor kin tiki kau.^{††} Kini nan nəviginien kəvraiuk əmə mine sukapak.^m ⁵Kini narmamə khapsaah kimnhasi-pən Jerusalem mine iku pisin ye tanə Judia mine ikin minə ipakə tuk nu e Jodan. Kimnhauə mə tuksəm-ru Jon. ⁶Kini mamhani-ərhav-pən norien has minə kapəriə. Kini in rimnor baptaes irəriə ye nu a Jodan.

⁷Mərig nipig Jon rimnəm mə narmamə ye khwen mir e Farisi mine Sadusi khapsaah kimnhauə mə in tukror baptaes irəriə, kini rini-pən tuk əriə mimə, “!Ah! !Kimiə naksahas rəmhen əmə kin snek yamə mine kasərhk-wopah! Pəh nien mə tuktu, Kughen ror niemhaa mivəhsi-pən narpinien kimi narmamə. ?Mərig, pa ramni mə to kimiə nakharkun nisaptayen kin?”⁸ Sor narimnar tiksın yamə rhuvə mə tuksəm mə nakwəsəpəh əfrakis norien has minə kini mhavən tuk Kughen. ⁹Nəfrakisien mə kimiə kwənəgəus kape Ebrahim, mərig rikimiə tukripəh nəsikien mə Kughen tukraməkeikei mivəh miragh əmiə mha-

wor kimiə kwənəgəus kape Ebrahim. !Nikam, in nar apnapig əmə! Yakamni-pre tuk əmiə mə Kughen rirkun normin-ien kapier apnapig ruə rəmhen kin kwənəgəus kape Ebrahim.^o ¹⁰Kini tak-təkun ai, Kughen rinərer matuk ta mə tukrəgəru nuknei nai. Kini tukmə nai kirik ripəh nikuəyen kin kwənkwan yame rhuvə, In tukrəgəru marakikin-pən ye nap.^{‡‡p}

¹¹“Yo yakamor baptaes irəmiə kin nu yame ramhajoun mə nakwəsərar ye nərigien kapəmiə tuk təvhagə has. Mərig yermamə kirik tukruə kwasig irak, yame kafan nəsaninien mine nehuəyen rapita yo. Kini yo ye tanə əgkəp; yakpəh nəmhenien mə to yakrap kafan sandel. Kini In tukror baptaes irəmiə ye Nanmin kape Kughen mine nap.^q ¹²In ramərer matuk tuk nəmien norien kape narmamə maməwhai əriə, nəmə huvə minə mine nəmə has minə. Rəmhen əmə kin yame yeməsim kirik ravəh safel tuk nəspir-tayen tiki kwənkwai wit mə tukripik nimitin yame rhuvə. Narmamə yamə mine khahuvə kisəmhen kin nimit wit yame ripik əriə mamvən yerkwanu; mərig narmamə has kisəmhen kin tiki kwənkwai wit, yame ramarakikin-pən əriə ye nap ehua yame ramuək rerin.”

Jon rimnor baptaes ye Yesu

(Mak 1:9-11; Luk 3:21-22)

¹³Kini Yesu rimitərhav Galili muə ye nu e Jodan, mə Jon tukror baptaes iran. ¹⁴Mərig Jon rimini-əhu skai In mini-pən tukun mimə, “Ratuatuk mə Ik takor bap-

^{††}3:4 Neipən a rəmhen kin kape profet kupən kirik, nhagin e Elaeja.

^{‡‡}3:10 Jon Baptaes raməgkiar skai kimi Farisi mine Sadusi, yamə mine khamə ta mə Kughen tukraməkeikei mivəh miragh əriə meinai iriə ji Ebrahim minə. Nuh-pikinien ye nai yame Kughen tukrəgəru ramhajoun mə Kughen tukrəkir norien kape narmamə, kini yamə mine khapəh nisorien norien huvə, Kughen tukrivəhsi-pən narpinien kimi əriə.

^m3:4 2 King 1:8   ⁿ3:7 Mat 12:34; 23:33   ^o3:9 Jon 8:33,39; Rom 4:12

^p3:10 Mat 7:19; Luk 13:6-9   ^q3:11 Jon 1:26-27,33; Wok 1:5,1:3:25

taes irak. ?Rhawor nakamuə mə jakor baptaes iram?”

¹⁵ Mərig Yesu rini-pən tukun mimə, “Nikam. Takpəh nəpəhyen. Kughen rimini mə ratuatuk mə takor baptaes irak.” Kini Jon rimneighan kin. ¹⁶ Kini mor baptaes ye Yesu. Kini nipig Yesu rimneiwaiyu mhəkimter min ye tame nu, məkneikin napuə rəkwaag, kini rəm Nanmin kape Kughen reiwaiyu-pə rəmhen kin mak ye tanə, maməkwətə-pən iran.^r ¹⁷ Kini nəgkiarien kirik risi-pən ye neai mamni mimə, “In e narik, yame yakorkeikei pik. Rikik ragien pik tukun.”^s

Setan ramarkut tuk nukuraoyen ye nərigien kape Yesu

(Mak 1:12-13; Luk 4:1-13)

4 Kini Nanmin kape Kughen rimikir Yesu mivən ye tipəvsik, mə Setan^{¶¶} tukrivəhsi-pən vəhsi-pən kimin.^t ² Kini Yesu rimməpəh nəviginien kape nipig foti, yeraan mine yenpig, kini məmkərəv pik.^u ³ Kini Setan^{§§} ruə mivəhsi-pən vəhsi-pən kimi Yesu mini-pən tukun mimə, “Tukmə Ik Ji Kughen əfrəh, ni-pən tuk kapier minə e pəh khaukrekin mhauə misor bred kin.”

⁴ Mərig Yesu rhorpin nəgkiarien mimə, “Nikam. Kimirai ye Nəkwəkwə kape Kughen kimə, ‘Narmamə to khapəh nhamragh-əmə-yen ye nəviginien. Mərig kamhamragh min ye nəgkiarien minə fam yame ramsi-pən tuk Kughen.’”^v (Dut 8:3)

⁵ Kini Setan rimikir Yesu mivən apa Jerusalem, mərip In ye Nimə Ehuə kape Kughen apa yerpirig əgkəp. ⁶ Kini mini-pən tukun mimə, “Tukmə Ik ji Kughen əfrakis, iv-ərhav-ru ikin e,

meinai kimirai ye Nəkwəkwə kape Kughen kimə, “In tukrher-pə kin agelo minə kafan khauə masarha huvə tuk Ik. Tukharaptərəkin Ik kin kwermiriə mə takpəh nowhan-pəniən nihum ye kapier kirik.” (Sam 91:11, 12)

⁷ Mərig Yesu rhorpin kafan nəgkiarien mimə, “Nikam. Nəkwəkwə kape Kughen ramni min mimə, “Takhapəh nisəm-əsaahyen kapəmiə Kughen Yermaru mə ramarha huvə əfrakis tuk əmiə uə nikam.” (Dut 6:16)

⁸ Məkneikin Setan rikir Yesu mivən apa ye tukwas apomh kirik, kini mhajoun In kin kantri minə fam ye tokrei tanə, mine nehuəyen kapəriə, ⁹ kini mini-pən tukun mimə, “Tukmə nakəhuak kimi yo, yakvəhsi-pre narimnar m-fam e kimik.”

¹⁰ Mərig Yesu rini-pən tukun mimə, “!Setan, əta irak! Meinai Nəgkiarien kape Kughen ramni mimə, “Taksəhuak əmə kimi kapəmiə Yermaru Kughen, misəri-pən əmə kafan nərigien.” (Dut 6:13)

¹¹ Kini ai Setan rəta iran, kini agelo minə kimnhauə misasitu iran.

Yesu rimirikakun mamni-ərhav nəgkiarien kape Kughen ye provins e nhagin e Galili

¹²⁻¹³ Kini ye nipig a, kimnharap-tərəkin Jon Baptaes, kirəhsi-pən ye kalabus. Kini nipig Yesu rimmərig nəvsaoyen kin, kini mivən apa yerkwənu kirik ye provins Galili, nhagin e Nasaret. Mamarə apaikin, mitərhav, mivən apa taon kirik e Kapaneam, ipakə tuk lugun e Galili, mamarə apaikin. Kwənmhaan a in kwənmhaan kape kwənəgəus mir kape Isrel e Sebulun

^{¶¶}4:1 Setan in yemehuə kape nanmin has minə.

^{§§}4:3 Gris ramni, “Kini yermamə kape nivəhsi-pən vəh-si-pəniən ruə.”

^r3:16 Jon 1:32   ^s3:17 Sam 2:7; Aes 42:1; Mat 12:18; 17:5; Luk 9:35

^t4:1 Hib 2:18; 4:15   ^u4:2 Eks 34:28   ^v4:4 Kol 1:16-17

mine Naftali.^w ¹⁴Nar a ritərhav-pə ror nəgkiarien kape profet kupan e Aesea ruauə mor nəfrakisien kin, yame rimini mimə,

¹⁵“Kwənmhaan kape nəmə Sebulun mine Naftali, kawərer ye swatuk ramvən apa ye lugun ehuə e Galili, ye nikar tanə pən ye nu e Jodan.

In e provins e Galili - ime narmamə yamə mine pəh nien mə kwənərəus kape nəmə Isrel.

¹⁶Nəmə aikin a kimisarə ye nəpignəpien, kini misəm nikhakien kirik. Kini rinamraan.

Nikhakien ehuə rinnəsia-pen əriə yamə mine kimnisarə ye nəpignəpien kape nimhəyen e yame ramhotərəkin əriə ye nīpig mifam.”(Aes 9:1-2)

¹⁷Kini ririkakun ye nīpig a, Yesu rinamni-ərhav nəgkiarien kape Kughen mamni mimə, “Sara ye nərigien kapəmiə tuk norien has minə, meinai nīpig yame Kughen tukramarmaru ye narmamə ruauə pakə.”^x

Yesu rimmokrən kin narmamə kuas mə tukhauə kafan narmamə minə

(Mak 1:16-20; Luk 5:1-11)

¹⁸Yesu raməriwək ye nikar lugun ehuə e Galili kini məm kwərə mir kiraru. Iriu piauni. Andru mine Saemon (yame nhagin min kirik e Pita). Iriu kwarukin net apa ye lugun, meinai iriu yermamə mir kape niviyen kəmam. ¹⁹Kini Yesu rini-pən tuk əriu mimə, “Rauə mirakwasig kin Yo, mirauə kafak yermamə mir. Yo jakor əmiru nakrauə yermamə mir kape niviyen narmamə.”

²⁰Məkneikin, iriu kimiwəpəh kapəriu net mirakwasig kin in.

²¹Kini Yesu rəriwək kəskəh min, məm kwərə mir kiraru min, iriu piauni.

Nhagriu e Jemes mine Jon, ji Sebedi mir. Kawkwətə ye nəkwai bot irisir rimriu, marhajir əsigin kapərisir net. Kini Yesu rimmokrən kin əriu mə tukrauə, ²²məkneikin kwərer, mwəpəh bot, mine rimriu, kini mirakwasig kin.

Yesu ramhajoun narmamə kini mor huvə narmamə yamə mine kamhamhə

(Luk 6:17-19)

²³Kini Yesu raməriwək ikin minə ye provins e Galili, mamhajoun narmamə ye nəkwai nimə kape nofuginien kape nəmə Isrel, maməvsao-ərhav kin nəvsaoyen huvə kape narmaruyen kape Kughen, kini mamor huvə narmamə yamə mine kamhamhə ye nəmhəyen pisin pisin.^y ²⁴Kini nəvsaoyen kin Yesu rarkurao fam ye provins e Siria. Kini narmamə kimnhapik narmamə m-fam yamə mine kamhamhə, mhauə tuk Yesu. Kapəriə nəmhəyen ror məkneikin: Tiksin kamhamhə; tiksin, nīprairiə rimamhə; tiksin, nanmin has ramərer-pən irəriə; tiksin, nikəvaan ramor əriə; kini tiksin, nīprairiə fam rimhə. Mərig Yesu rimmor huvə fam əriə.^z ²⁵Kini nəmə Galili khap-saah, mine nəmə Dikapolis, mine nəmə Jerusalem, mine nəmə Judia, mine nəmə ikin minə apa nikarin pən apa ye nu e Jodan khapsaah kimnhakwasig kin In.^a

Yesu ripik kafan narmamə minə mishaktə mhavən ye tukwas, raməvhag kimi əriə

(Luk 6:20-23)

5 Nīpig Yesu rimməm nukwhao ehuə yame ramkwasig kin, kini In rhaktə fiak ye tukwas kirik, kini məkəwətə. Kini kafan narmamə minə khakwasig kin. ²Kini In rimirikakun mhajoun əriə mimə,

^w4:12-13 Mat 14:3; Mak 6:17; Luk 3:19-20   ^x4:17 Mat 3:2; 19:27

^y4:23 Mat 9:35; Mak 1:39; Wok 10:38   ^z4:24 Mak 6:55   ^a4:25 Mak 3:7-8

³“Narmamə yamə mine kamhavəhsi-əhu atuk əriə masətiḡtə əmə ye Kughen, iriə e kisarə ye niḡuvəyen əfrakis meinai iriə narmamə kape Kughen, kini In ramarmaru irəriə.^b

⁴Narmamə yamə mine kisasək, kini rikiriə raməmhə, iriə e kisarə ye niḡuvəyen əfrakis meinai Kughen tukrəḡkiar vi vi kimi əriə.^c

⁵Narmamə yamə mine kharəh nhavəh-si-haktə-atukien əriə, iriə e kisarə ye niḡuvəyen əfrakis meinai Kughen tukrivəhsi-pən tokrei tanə e kimi əriə.^d

⁶Narmamə yamə mine kisorkeikei pik yerkirie m-fam mə nimraghien kapəriə tukratuatuk ye nimri Kughen, iriə e kisarə ye niḡuvəyen əfrakis meinai Kughen tukror nimraghien kapəriə in ratuatuk.^e

⁷Narmamə yamə mine rikiriə rehuə tuk narmamə, iriə e kisarə ye niḡuvəyen əfrakis, meinai Kughen rikin rehuə tuk əriə.

⁸Narmamə yamə mine rikiriə ratuatuk, iriə e kisarə ye niḡuvəyen əfrakis meinai tuksəm Kughen.

⁹Narmamə yamə mine kasərhə nəmərinuyen, iriə e kisarə ye niḡuvəyen əfrakis meinai tukokrən kin əriə kimə ji Kughen minə.

¹⁰Narmamə yamə mine kamuh əriə tuk norien atuatuk, iriə e kisarə ye niḡuvəyen əfrakis meinai Kughen ramarmaru irəriə.^f

¹¹“Nakasərə ye niḡuvəyen əfrakis nipiḡ narmamə kasor nahasien kimi əmiə meinai kimiə narmamə kafak minə. In e tukhani hah əmiə, misoriah əmiə, miseikuə irəmiə mamhani nəḡkiarien hah misoriah əmiə kin.^g ¹²Nəfrakisien,

narmamə kimisor min məknakin ye profet minə kupan rəmhen kin yame kasor irəmiə ai taktakun. Ror pən, sagien pik, meinai nərokien ehuə kapəmiə ramarə apa ye rao ye neai.”^h

Niḡər mine nīkakien

(Mak 9:50; Luk 14:34-35)

¹³Kini Yesu ramni min mimə, “Kimiə naksəmhen kin niḡər kape narmamə m-fam ye tokrei tanə. Kini mərig tukmə niḡər rəhiu pik, ?tukhawor kor rhekin min? Ripəh nəmhenien tuk nar kirik. Tukarakikin əmə.

¹⁴“Kimiə naksəmhen kin laet kape narmamə m-fam ye tokrei tanə. Keinein nerkwaiḡien kin taon yame kimivhirəkin yerpiriḡ ye tukwas.ⁱ ¹⁵Kini yermamə kirik rikək yame to rəsia-pən ye laet kini mivai-pən ye nitip. Nīkam. Nipiḡ tukmə rəsia-pən ye laet tukraməkeikei mukrai-haktə pən ikin kamukrai-pən laet ikin, mə laet tukrisia-pen fam narmamə apa imə.^j ¹⁶Kini ye norien kirikianə əmə min, sor laet rəsia ye nimraghien kapəmiə pəh narmamə tuk-səm wok huvə yamə mine nakasor, kini mhavəhsi-haktə nhag Rimimiə Kughen yame ramarə ye rao ye neai.”^k

Nimraghien kape Yesu rimnor

Loa kape Moses ruauə
minor nəfrakisien kin

¹⁷Kini Yesu ramni min mimə, “Rikimiə tukripəh nuhyen mə yimauə mə jakarakikin Loa kape Kughen uə nəḡkiarien kape profet kupan minə. Nīkam. Pəh nien mə yimauə mə jakarakikin əriə, mərig yimauə mə jakor nəḡkiarien minə a khauə misor nəfrakisien kin.^l ¹⁸!Nəfrah!

^b5:3 Aes 57:15   ^c5:4 Aes 61:2-3; Rev 7:17   ^d5:5 Sam 37:11

^e5:6 Aes 55:1-2   ^f5:10 1 Pita 3:14   ^g5:11 1 Pita 4:14

^h5:12 2 Kron 36:16; Wok 7:52   ⁱ5:14 Jon 8:12; 9:5   ^j5:15 Mak 4:21; Luk 8:16;

11:33   ^k5:16 Efes 5:8-9; 1 Pita 2:12   ^l5:17 Rom 3:31

Yakamni-pre tuk əmiə mīmə nīpig tokrei tanə mine neiai kwarə, kini Loa, in min tukramarə. To nar kirik rīpəh nīrkəkien iran. Nar apnapig in leta kwakwə əmə, kini Loa tukrərer mor wok meriaji-pən nəgkiarien minə fam kape Loa tukhauə misor nəfrakisien kin.^m ¹⁹Ror pən, narmamə yamə mine kisəpəh loa, mishajoun narmamə mə iriə min tukšəpəh, nar apnapig mə nəgkiarien kəskəh əmə kirik ye loa kape Moses, tukokrən kin əriə kimə iriə yetanə əgkəp ye rao ye neai. Mərig narmamə yame mine kasor loa minə a, mishajoun narmamə kin, tukokrən kin əriə kimə iriə yerpirig əgkəp ye rao ye neai.ⁿ ²⁰Yakamni məknakin tuk əmiə meinai kapəmiə norien tukraməkeikei matuatuk huvə əgkəp ye nīmri Kughen rapita norien kape Farisi minə mine nəmhajoun minə kape Loa, yame khamə ta mə iriə kisatuatuk huvə. Mərig tukmə kapəmiə norien rīpəh natuatuk-huvə-yen ye nīmri Kughen, to nakhapəh nhavəniən misarə apa ye rao ye neai.”

Niemha in rahas rəmhen kin nhopniyen yermamə

²¹Kini Yesu ramni min mīmə, “Kimiə nakwəsərig ta nəgkiarien yame nəmhajoun kimnhani-pən tuk rīpmiə minə, mhamə, “Takhapəh nishopniyen yermamə’(Eks 20:13) kini, ‘yermamə yame ramhopni yermamə, in tukraməkeikei mərər ye nīmri mīrh mivəh narpiniən.’(Dut 5:17) ²²Mərig Yo yakamni-pre tuk əmiə mə, tukmə yermamə kirik, niemha rhai in tuk nar kirik yame piauni rīmnor, ratuatuk mə kwən a yame niemha ramhai in tukrərer ye nīmri mīrh mivəh narpiniən.

Kini tukmə yermamə kirik rīmnhek piauni*, ratuatuk mə in tukrərer ye nīmri kaonsel. Kini tukmə yermamə kirik raməko-pən yarmhə kimi in kirik, ratuatuk mə yermamə yame rīmini nəgkiarien a tukrivən ye nap ehua.^o

²³“Kini tuk norien a, tukmə nakamvən ye tebol ye Nimə Ehuə Kape Kughen mə takvəhsi-pən nar kirik kimi Kughen, mərig aikin a, tukmə rīkim raməsik piam yame rīmnor niemha kimik, uə ik nīm-nor nar kirik kimin yame rīpəh nəmheniən,^p ²⁴pəh pi pom kafam nivəhsi-pəniən, kini mivən məm piam mwərəhu huvə nətərigien kapəmiru, mīrəpəh ni-worien tikmir, mīwor kirikianə, kini ai, mīpivən mīpivəhsi-pən nar kirik kimi Kughen ye tebol.

²⁵“Tukmə yermamə kirik rīmə tukrərip ik ye nīmri mīrh, kini tukmə nakramə takwəriwək kwis mīravən ye nīmri mīrh, rhuvə mə takaməkeikei məkupən mərəhu nəmərinuyen tuk əmiru minə, tamə rəukəkin ik mivən ye nīmri mīrh. Kini yamehuə kape kot reighan-pən kin ik ye kwermi polis. Kini polis rīrəh ik mivən mətapig əsigin ik ye kalabus. ²⁶Kini yakamni-pre nəfrakisien tuk ik, mə tukmə ror məknakin, to nakpəh nap-tayen ye kalabus meriaji mor infamien ye narpiniən kafam.”

Rīkim tukrīpəh nəkrəhyen kin piraovin

²⁷Kini Yesu ramni min mīmə, “Kimiə nakwəsərig nəgkiarien e mə, ‘Kimiə yamə mine nakwəsarkurək ta, takhapəh nisəkrəhyen kin piraovin.(Eks 20:14; Dut 5:18) ²⁸Mərig Yo yakamni-pre tuk əmiə mə tukmə yerman rəm piraovin pisin kini rīkin raməkrəh kin, in rinor ta təvhagə has yerkin, rəmhen kin yame

*5:22 Nəgkiarien Gris ramni mə, “Tukmə ramni-pən tuk piauni mə ‘!Rakah!’ Nəgkiarien e in narpakwaiyen.

rimnækræh æfrakis kin. ²⁹ Kîni tukmæ nimrim matuk ror nakamor tævhagæ hah, rhuvæ mæ takikum ierig ta marakikin. Rhuvæ pik mæ takpæh nimrim kirikianæ, rapita yame takvæn ye nap ehuæ kin nipram piæpiæ.^q ³⁰ Kîni tukmæ kwermim matuk ror nakamor tævhagæ hah, rhuvæ mæ takæræru ta marakikin. Rhuvæ pik mæ takpæh kwermim kirikianæ, rapita yame takvæn ye nap ehuæ kin nipram piæpiæ.”^r

Takpæh næpæhyen kafam piraovin

³¹ Kîni Yesu ramni min mimæ, “Kimiæ nakwæsærig ta nægkiarîen e yame ramni mimæ, ‘Yermamæ yame ramæpæh kafan piraovin, in tukramækeikei mivæhsi-pæn nækwækwæ kirik kimin yame ramhæjoun mæ rimnæpæh.’ (Dut 24:1-4) ³² Mærig yakamni-pre tuk æmiæ mæ tukmæ yermamæ kirik ramæpæh kafan piraovin yame ripæh nivæn-hanæyæn tuk yerman pisin kirik, kîni pian a rarar mikwasig kin yerman pisin, ræmhen kin mæ piraovin a rimnor tævhagæ hah, mærig tævhagæ has a rimirikakun ye yerman hanæ kafan. Kîni tukmæ kwæn kirik rikir piraovin a, in ræmhen kin yame rimnækræh kin piraovin a.”

Takpæh nivæhyen kwæsu ye nhag yermamæ kirik, mærig takæfrakis æmæ

³³ Kîni Yesu ramni min mimæ, “Nakwæsærig ta nægkiarîen kirik min yame næmhæjoun minæ kimnhani-pæn tuk riptawæ minæ mhamæ, ‘Tukmæ nimnhani nhag yermamæ kirik mæ tukror kafam nægkiarîen tukror næfrakisien kin, takhapæh nisakapirien nægkiarîen kapæmiæ. Kîni tukmæ nimnhani-pæn nægkiarîen kirik kimi Kughen Yermaru, sor.’ (Lev 19:12; Nam 30:2; Dut 23:21) ³⁴ Mærig Yo yakamni-pre tuk æmiæ mimæ, takhapæh nhaniyen

nhag yermamæ kirik mæ tukror kafam nægkiarîen tukror næfrakisien kin. Takhapæh nhaniyen nhag rao ye neai, meinai Kughen ramkwætæ ikin mamarmaru.^s ³⁵ Mhapæh nhaniyen nhag tokrei tanæ, meinai Kughen ramarmaru ikin. Mhapæh nhaniyen nhag Jerusalem, meinai in taon kape King Ehuæ.^t ³⁶ Mhapæh nishajounien kapæmiæ kapæ mæ kafam nægkiarîen tukror næfrakisien kin, meinai kapæmiæ næsaninien rikæk tuk nukreikinien nikwænemiæ mæ tukrhawæn uæ tukrapig. ³⁷ Mærig taksæfrakis nipig m-fam. Tukmæ nakseighan kin nar kirik, sor. Kîni tukmæ naksæpæh, hapæh. Mærig Setan in ramherer narmamæ mæ tukhani nhag nar kirik mæ tukror nægkiarîen kapæriæ ror næfrakisien kin.”

Takhapæh nisarpinien tai tævhagæ has

(Luk 6:29-30)

³⁸ Kîni Yesu ramni min mimæ, “Kimiæ nakwæsærig ta nægkiarîen kirik ramni mimæ, ‘Tukmæ yermamæ kirik rhapsis nimri yermamæ kirik, tukamækeikei khopis min nimrin. Kîni tukmæ yermamæ kirik rhopir kweru yermamæ kirik, tukamækeikei khopir min kwerun.’ (Eks 21:24; Lev 24:20; Dut 19:21) ³⁹ Mærig Yo yakamni-pre tuk æmiæ mimæ, takhapæh nisarpinien tai tævhagæ has yame kamor-pre kimi æmiæ. Kîni tukmæ yermamæ kirik rærip nikapim matuk, kîni nakukreikin-pæn min nikarin pæh rærip. ⁴⁰ Kîni tukmæ yermamæ kirik rivæh-si-pæn ik ye kot mamækeikei kimik mæ takvæhsi-pæn kafam sot kimin mæ tukræræhu huvæ nætærigien kapæmiru, væhsi-ta min kafam kot mivæhsi-pæn kimin. ⁴¹ Kîni tukmæ mobael kirik ramækeikei kimik mæ takrur kafan nitip mæriwæk

^q5:29 Mat 18:9; Mak 9:47 ^t5:30 Mat 18:8; Mak 9:43

^s5:34 Aes 66:1; Mat 23:22; Jem 5:12 ^t5:35 Sam 48:2; Aes 66:1

rəmhen kin kilomita kirikianə, takripin məriwək meriaji kilometa kīraru.⁴² Vəhsi-pən naha nhagin kimi yermamə yame ramaiyoh ik kin. Kini takpəh nini-əhuyen yermamə kirik yame rīmə tukrivəh kafam kirik nar kirik mivən, kini mirerig-pə min mirəhsi-pre min.”

Sorkeikei tikmir kapəmiə minə

(Luk 6:27-28, 32-36)

⁴³ Kini Yesu ramni min mimə, “Nakwəsərig ta mə, “Takasəkeikei misorkeikei kimia minə tiksın, kini masəmakin kapəmiə tikmir minə.” (Lev 19:18) ⁴⁴ Mərig Yo yakamni-pre tuk əmiə mə taksorkeikei kapəmiə tikmir minə, kini masəhuak tuk narmamə yamə mine kasor ahas pre kimi əmiə,^u ⁴⁵ kini norien a ramhajoun mə kimia ji Kughen Rīmimiə, yame ramarə apa ye rao ye neai. Kini sor məknakin meinai Kughen ramor mirh raməsia-pen nəmə huvə minə mine nəmə has minə. Kini In mamor nəhig rīp mamuh nəmə atuaturuk mine narmamə yamə mine khapəh nisatuaturukien. ⁴⁶ Mərig tukmə naksorkeikei əmə narmamə yamə mine kasorkeikei əmiə, Kughen to rīpəh nərokien əmiə iran, meinai nar apnapig mə nəmə has minə rəmhen kin narmamə yamə mine kasərer tuk mane kape takis, mərig iriə min kasorkeikei narmamə yamə mine kasorkeikei əriə. ⁴⁷ Kini tukmə nakhavəh əmə kimia minə tiksın misəgkiar kimi əmiə minə, pa rīmə nakasor nar kirik rhuvə rapita narmamə minə tiksın. Nakharkun mə nar apnapig narmamə yamə mine khapəh nharkunien Kughen, mərig iriə min kasəgkiar kimi əriə minə tiksın.”

⁴⁸ Kini Yesu ramni min mimə, “Rīmimiə Kughen In ratuaturuk, ror

pən, norien kapəmiə tukraməkeikei matuaturuk min.”^v

Takhapəh nhavəh-si-haktə-atuk-ien əmiə tuk norien huvə yame nakasor

6 Kini Yesu ramni min mimə, “Tukmə naksor nar atuaturuk, takhapəh nisorien mə tukəm kəgnəgin əmiə tukun, tamə Rīmimiə ye rao ye neai rīpəh nərokien əmiə iran.^w ² Ror məkneikin, tukmə nakhavəh-si-pən nar kirik kimi yavən has minə mə taksasitu irəriə, hapəh nisorien ye norien kape narmamə yame norien kapəriə rhuvə mərig rikiriə rahas. In e, nīpig kisasitu ye yavən has minə, masher naiyuk, mhani-ərhav ye nimə kape nufuginien mine ye nəkwai swaturuk, mə narmamə tuk-səm khasiai əriə tukun. Mərig yakamni nəfrakisien tuk əmiə mimə iriə kasor məknakin, minhavəh ta nərok rīpəriə kapəriə [in e nisaiyen kape narmamə]. ³ Mərig kimia, tukmə nakhavəh-si-pən nar kirik kimi yavən has minə mə taksasitu irəriə, takhapəh nisəpəhyen mə narmamə tuksəm. Nar apnapig mə kwermim matuk, mərig takpəh nəpəhyen mə tukrəm. ⁴ Sor məkneikin mə narmamə tukseinein norien huvə minə kapəmiə, kini Rīmimiə yame raməm norien apisapis kapəmiə minə, In tukrərok əmiə tuk kapəmiə norien huvə minə.”

Norien kape nəhuakien

(Luk 11:1-4)

⁵ Kini Yesu ramni min mimə, “Nīpig naksəhuak, hapəh nisəri-pəniyen norien kape narmamə yame kapəriə norien rhuvə mərig rikiriə rəmkimik. In e, kisorkeikei mə tuksərer ye nimə kape nufuginien, mine ye swaturuk pisiək, masəhuak mə narmamə tuksərig əriə. Yakamni əfrakis tuk əmiə mimə iriə

^u5:44 Eks 23:4-5; Luk 23:34; Wok 7:60; Rom 12:14,20

^v5:48 Lev 19:2; Dut 18:13 ^w6:1 Mat 23:5

kasor mæknakin, minhavêh ta nêrok piəpiə kapəriə- [in e nisaiyen kape narmamə].^x ⁶Mərig tukmə nakhamə taksəhuak, havên apa ye nəkwei nimə kapəmiə, misətəpig, masəhuak kimi Rimimiə yame kipəh nəmien In. Kini Rimimiə, yame raməm kapəmiə norien apisapis minə, tukrərok əmiə tuk kapəmiə norien huvə minə.

⁷“Kini tukmə naksəhuak, takhapəh nisəwhai-kəjiyen nəgkiarien ripsaah yame nipran rikək, rəmhen kin yame narmamə yamə mine kaseinein Kughen kasor. Iriə khamə ta mə kapəriə kughen minə tuksərig əriə tuk nəgkiarien minə khapsaah yamə mine kasəhuak mamhani.^y ⁸Hapəh nisorien rəmhen kin əriə, meinai, kwasig ikin naksaiyoh kin nar kirik, Rimimiə In ruirkun ta naha nhagin yame naksəkəkwə kin.^z ⁹Kini ror məkneikin, tukmə nakhamə taksəhuak, səhuak məkneikin:

“Rimtawə ye neai, nhagin rəmrahəkə, pəh narmamə tukhasiai Ik.

¹⁰Pəh kafam narmaruyen tukruə marə,^a

Kini pəh nar yame Ik nakorkeikei in tukruə mor nəfrakisien kin ikin e tokrei tanə rəmhen əmə kin apa ye rao ye neai.

¹¹Nipig mi-fam, vəh-si pə nəviginien kimi əmawə rəmhen tuk nipig e towei.

¹²⁻¹³Pəh nipəhyen əmawə mə Setan tukrivəhsi-pə vəh-si-pə kimi əmawə tamə yakhamir.

Kini vəhsi-ta əmawə tuk kwermi Setan. Kini vəh-si ta narpinien kape təvhagə hah kapəməwə minə meinai kimawə yakhapəh nharaptərəkin tim-

timien norien has yame narmamə kasor irəmawə.[†]

¹⁴Səhuak məkknakin meinai tukmə nakhapəh nisarpinien tai norien has yamə mine narmamə kasor irəmiə, Rimimiə ye rao ye neai tukripəh narpinien kapəmiə norien has minə. ¹⁵Mərig tukmə naksarpin norien has yame narmamə kasor irəmiə, Rimimiə min tukrəkeikei marpin norien has yame nakasor.”

Nəpəhyen nəviginien tuk nəhuakien

¹⁶Kini Yesu ramni min mimə, “Tukmə nakhamə taksəpəh nəviginien tuk nəhuakien, hapəh nisorien nimrimia rəpou rəmhen əmə kin narmamə yamə mine kapəriə norien rhuvə mərig yerkiria rəmkimik. Iriə kasor nimiria ror pisin, mə narmamə tuksəm əriə mə nikumhə raməs əriə, khasiai əriə tukun. Yakamni əfrah mə iriə kwənhavəh ta nêrok piəpiə kapəriə- [in e nisaiyen kape narmamə].^b ¹⁷Mərig nipig naksəpəh nəviginien, misəhuak kimi Kughen, saikwas ye nimrimia, misətəi huvə ye nikwənemia, ¹⁸mə narmamə tuksəm əmiə khapəh nharkunien mə naksəpəh nəviginien tuk nəhuakien. Kini Rimimiə, yame kipəh nəmien In, In pisin əmə tukrəm mirkun. Kini Rimimiə yame raməm kapəmiə norien apisapis minə, tukrərok əmiə tuk kapəmiə norien huvə minə.”

Taksor nitip kapəmiə apa rao ye neai

(Luk 12:33-34)

¹⁹Kini Yesu ramni min mimə, “Takhapəh nisəwhai-kəjiyen kapəmiə nautə ye tokrei tanə e mə tukripsaah. Ye

[†]**6:12-13** Kopi akwas tiksın kape Niutesteman kamharpin nəgkiarien e mhamə, “Meinai Ik pisin əmə Yermaru, Ik pisin əmə nakavəh nəsaninien, mine nar huvə minə, kafam pisin əmə, ripəh norien infamien. Amen.”

^x**6:5** Mat 23:5; Luk 18:10-14   ^y**6:7** 1 King 18:26-29   ^z**6:8** Mat 6:32

^a**6:10** Luk 22:42   ^b**6:16** Aes 58:5-9

tokrei tanə e, ivn minə mine nəmtəyen raməs narimnar ikin, kini yəkrəh minə kisat-pən imə, misəkrəh kin narimnar.^c
²⁰Mərig taksor nitip kapəmiə apa rao ye neai. Kini ikin aikin a, to ivn minə mine nəmtəyen ripəh nəsien narimnar aikin, kini to yəkrəh minə kharəh nisat-pənien aikin.^d ²¹Yakamni məkneikin meinai, ikin pukhaa kapəmiə narimnar huvə minə kamhaswin ikin, rikimiə tukrivən min aikin.”

Nikhakien kape laet

(Luk 11:34-36)

²²Kini Yesu ramni min mimə, “Nək-wai nimrim in rəmhen kin laet yame ravəhsi-pre nikhakien ye nīpram. Tukmə nəkwai nimrim mir kirahuvə, rəmhen kin mə nīpram rukwar kin nikhakien.
²³Mərig tukmə nikwai nimrim mir kwa-has, rəmhen mə nīpram rukwar kin nəpignapien. !Kini tukmə nikhakien ye nīpram rəmhen əmə kin nəpignapien, in rəmhen kin yame nakamarə əfrakis aikin rəpignəp ikin!

To nakharəh nisor-kwis-kwisien wok kimi Kughen mine mane

(Luk 16:13)

²⁴“Yermamə rikək yame to ror slef kape yemehuə mir kiraru. To ramor məknakin, tukraməkeikei morkeikei kirik, maməməkin kirik; uə tukraməkeikei mor nəkwai kirik, məpəh kirik. To nakharəh nisor-kwis-kwisien wok kimi Kughen mine mane.”

Tukharəh nisətərig-pikien tuk neipən mine nəviginien, meinai Kughen rorkeikei ətawə, mivəhsi-pə fam narimnar kimi ətawə

(Luk 12:22-31)

²⁵Kini Yesu ramni min mimə, “Tuk nar a, yakamni-pre tuk əmiə mə, takharəh nisətərig-pikien tuk nimraghien kapəmiə mə taksən naha, mhanim naha, uə mə takvəhsi-pən naha neipən. ?Nakharkun mə nimraghien kapəmiə rapita nəviginien, kini nīpraimiə rapita neipən?^e ²⁶Səm-ru man minə ye nimago-ago. Kharəh nisəsimien, mharəh nisarha-kinien nəviginien, mharəh nisətu-yen nəriə nəviginien ye nəkwai nimə. Mərig Rimimiə ye rao ye neai raməvigin əriə. !Mərig nakharkun mə In rorkeikei pik əmiə rapita man minə!^f ²⁷?Tukmə nakətərig pik tuk nimraghien apomh kafam, nakirkun mə to rasitu iram nakarə min rəpomh uə? !Nikam! Norien kape nətərig-pikien to ripəh nəsik-əpnis-pən-ien aoa kirikianə ye nimraghien kapəmiə.

²⁸“?Kini rhawor e naksətərig pik tuk neipən? Səm-ru jiji nai yamə mine kamhavirus. Iriə kharəh nisorien wok, mharəh nhajirien kapəriə neipən.
²⁹Mərig yakamni-pre tuk əmiə mə King Solomon kupan, kafan nautə rehuə pawk, kafan neipən rhuvə pawk, mərig ripəh nihuvə-pikien mapita jiji nai minə a.^g ³⁰Jiji nai minə kishaktə tuk nipig kwakwə əmə, kəni rikwamer kin, kivaan əriə ye nap. Mərig Kughen ramor əriə kamhavəh-si-pən neipən huvə. ?Mərig kimiə nakharkun mə Kughen tukrivəhsi-pre neipən kimi əmiə uə nikam? !Əwəh! Kafak narmamə minə. Kapəmiə nhatətəyen in rəkəskəh əmə.

^c6:19 Jem 5:1-3   ^d6:20 Mat 19:21; Luk 18:22   ^e6:25 Fil 4:6; 1 Tim 6:6-8; 1 Pita 5:7
^f6:26 Mat 10:29-31; Luk 12:6-7   ^g6:29 1 King 10:4-7; 2 Kron 9:3-6

³¹Ror pən, takhapəh nisətərig-pikien mhani mhamə, ‘?Jaksən naha?’ uə ‘?Jakhanim naha?’ uə ‘?Jakhavəhsi-pən naha neipən?’ ³²Meinai narmamə yamə mine khapəh nishatətəyən ye Kughen, rikiriə ramvən tuk narimnar minə a. Mərig Rīmimiə rirkun narimnar yamə mine naksəkwakwə kin ye nimraghien kapəmiə.^h ³³Mərig taksor mə narmaruyen kape Kughen mine nimraghien atuatur, pəh iriū tukwərer əkupən ye nimraghien kapəmiə, kini Kughen tukrivəhsi-pre narimnar kape nimraghien e ye tokrei tanə kimi əmiə.ⁱ ³⁴Ror məkneikin, takhapəh nisətərig-pikien tuk narimnar yamə mine tukianəkwamer nakhavəh, meinai narimnar kape tikianəkwamer, iriə kape tuknəkwamir. Nimraghien kape towēi in rəutən pik, takpəh norien narkutien kimik mamətərig tuk narimnar kape tikianəkwamer.”

Takhapəh nhaniyən nikar narmamə

(Luk 6:37-38, 41-42)

7 Kini Yesu rimini min mə, “Takpəh nəm-pəniən nar has ye narmamə, tamə Kughen min rəm-pre nar has irəmiə.^j ²Meinai nəgkiarien skai yame nakamhani hah yermamə kirik, Kughen tukrini əmə min iram rəmhen kin yame nimini. Tukmə nakəkir narmamə ye norien yame ratuatuk, Kughen tukrəkir ik ye norien yame ratuatuk. Mərig tukmə nakəkir oror narmamə ye norien yame riskai, Kughen tukror əmə min iram rəmhen kin yame ik nimnor.^k

³“?Rhawor nakamhani nimoptanə yame ramswin-pən ye nimri piaumiə; mərig nakhapəh nisərigien nai ehua

yame ramhai nimrimia? ⁴Tukmə nakhapəh nisərigien nai ehua yame ramhai nimrimia, ?takshawor pən iran mine mhasur ta nimoptanə ye nimri piaumiə? ⁵Kimiə naksəmhen kin narmamə yamə mine kamhani nar mhapəh nisorien. Taksəkupən mhavəh-si ta nai ehua ye nimrimia, kwasig ikin, nakharkun nisəm-huvəyən nimoptanə yame ramswin-pən ye nimri piaumiə mipihatur-ta.”

Nivəhsi-pəniən nəgkiarien kimi narmamə yame khapəh nisəhuakien

⁶Kini Yesu rimini min mə, “Hapəh nhavəhsi-pəniən narimnar kape Kughen kimi narmamə yamə mine kisahas rəmhen kin kuri minə, tamə kisarar misəs əmiə. Kini mhapəh nisarakikin-pəniən nar huvə minə kapəmiə^z kimi [narmamə yamə mine kisəmkimik rəmhen kin] pukəh minə, tamə kasəriwək əsuun.”

Saiyoh kin, misarha kin, misəsik-əsik tapig

(Luk 11:9-13; 6:31)

⁷Kini Yesu rimini min mə, “Saiyoh Kughen kin narimnar, kini In tukrivəhsi-pre kimi əmiə. Sarha kin, misəm. Səsik-əsik tapig, kini tapig tukrəhitə tuk əmiə.^l ⁸Yakamni məknakin meinai narmamə m-fam yamə mine kisaiyoh, tukhavəh. Kini narmamə yamə mine kasarha kin, tuksəm min. Kini yamə mine kisəsik-əsik tapig, tapig tukrəhitə tuk əria.^m

⁹“?Yermamə kirik aikin irəmiə yame tukmə tini raiyoh kin bred, mərig in tukrivəhsi-pən kapier uə, nikam? !Nikam! ¹⁰?Uə tukmə nipiğ raiyoh

^z7:6 Gris ramni mə “Takpəh narakikin-pən-ien ‘perel’ kapəmiə kimi pukəh minə.” Perel in rəmhen kin kapier kirik yame nimrin rhaktə.

^h6:32 Mat 6:8 ⁱ6:33 1 King 3:11-14; Sam 37:4,25; Rom 14:17

^j7:1 Rom 2:1; 1 Kor 4:5; Jem 4:11-12 ^k7:2 Mak 4:24

^l7:7 Mak 11:24; Jon 14:13; 15:7; 16:23-24 ^m7:8 Jon 15:7; Jem 4:3; 1 Jon 3:22

kin kəmam, mərig in tukrivəhsi-pən snek uə? !Nikam! ¹¹ Kimiə naksahas pawk, mharkun nhavəhsi-pənien narim-nar huvə minə kimi jimia minə. Mərig Rimimia ye neai, kafan norien rhuvə pik rapita norien kapəmia. Kini nəfrakisien mə In tukrivəhsi-pən nar huvə minə kimi narmamə yamə mine kisaiyoh kin.ⁿ

¹² “Kini sor huvə pən kimi narmamə m-fam ye norien minə fam yame naksorkeikei mə narmamə tuksor min kimi əmia, meinai norkeikeiyen raməp-kəfugin nəgkiarieren fam ye loa kape Moses mine profet kupan minə.”^o

Swatuk kiraru

(Luk 13:24)

¹³ Kini Yesu rimini min mə, “Kimiə takasəkeikei mhakurao ye kwəruə yame rəkəskəh, meinai kwəruə yame rehuə, mine swatuk yame rimar, ramkir-pən narmamə ye nap ehuə. Kini narmamə khapsaah tukhakurao-pən ye kwəruə a. ¹⁴ Mərig kwəruə yame rəkəskəh, mine swatuk yame rəutən, ramkir-pən narmamə ye nimraghien rerin. Kini narmamə kwatiksın əmə tuksəm.”

Yesu tukrivəhsi-pən narpinien kimi narmamə yamə mine kaseinein In

(Luk 6:43-44)

¹⁵ Kini Yesu ramni min mə, “Takasərig əmia tuk profet eikuə minə. Iriə tukhauə tuk əmia misərou rəmhen kin sipsip; mərig rikiriə rəmhen kin kuri aparı yamə mine kasəkwəpah.^p ¹⁶ Narmamə kasəm kwənkwan ye nimraghien kape profet minə, kharkun mə khahuvə uə kisahas. Kwənurkəsik to ripəh nikuəyen kin kwənkwai grep; kini kapiriapir to ripəh nikuəyen kin kwənkwai fig.^q

¹⁷ Ye norien kirikianə min, nai huvə tukramkuə kin kwənkwai nai huvə; kini nai hah tukramkuə kin kwənkwai nai hah. ¹⁸ Nəpgin kirik rirkək yame ramkuə kin kwənkwan yame kipəh nənien. Kini to nai has ripəh nikuəyen kin kwənkwan yame rhuvə. ¹⁹ Nai minə fam yamə mine kharəh nhakuəyen kin kwənkwaيريا yame rhuvə, tukərapir-pir, karakə-pən kin ye nap.^r ²⁰ Ror məkneikin mə narmamə kasəm kwənkwan ye nimraghien kape profet minə, kharkun mə khahuvə uə kisahas.^s

²¹ “Nar apnapig mə narmamə kasokrən kin Yo mə Yermaru, mərig pəh nien mə iriə m-fam tukhavən misarə ye narmaruyen kape Kughen. Mərig yamə mine kasor nəkwai Rimik yame ramarə ye rao ye neai, iriə en tukhavən misarə ye narmaruyen kape Kughen.^t

²² Ye nipig yame Kughen tukrəkir narmamə mifam iran, narmamə khapsaah tukhani-pə tuk Yo mhamə, ‘!Yermaru! !Yermaru! ?Rhawor? ?Nakirkun əmawə uə nikam? Kimawə yimnhani-ərhav nəgkiarieren kafam yame nimivəhsi-pə kimi əmawə. Kini misəko-ta nanmin has ye nhagim. Kini masor nimtətien minə.’ ²³ Mərig Yo jakni-pən atuaturuk tuk əriə mimə, ‘!Ah! !Yakpəh hanə nirkunien əmia! !Havən isok tuk Yo! Kimiə yor təvhagə has minə.’^u

Nəgkiarieren kape Yesu ramasitu irətawə mə tuksərer tim tim

(Mak 1:22; Luk 6:47-49)

²⁴ Kini mini min mimə, “Ror məkneikin meinai narmamə yamə mine khauə tuk Yo, kini misətərig kin nəgkiarieren kafak, masarar, misor narimnar yame yakməni, narmamə

¶7:11 Jem 1:17 ¶7:12 Mat 22:39-40; Luk 6:31; Rom 13:8-10; Gal 5:14

¶7:15 Mat 24:24; Wok 20:29; 2 Pita 2:1 ¶7:16 Gal 5:19-22; Jem 3:12

¶7:19 Mat 3:10; Luk 3:9; Jon 15:6 ¶7:20 Mat 12:33

¶7:21 Luk 6:46; Jem 1:25 ¶7:23 Luk 13:25-27; Sam 6:8; 2 Tim 2:19

en kisəmhen əmə kin yermamə yame kafan nirkunien rehuə, tukmə rīmə tukror kafan nimə, tukrəkupən mikir nimoptanə, meiwaiyu məspir kapier apig, mor pən nimə iran. ²⁵ Kini nipig tukmə nəhig rip kini yapiwən raiyu, kini nimətag ramuh nimə, to rapəh nimirien, meinai nihun ramərer tim tim ye kapier. ²⁶ Mərig narmamə yamə mine kasərig nəgkiarinen kafak, mhapəh nisorien, iriə kisəmhen kin yermamə yame kafan nirkunien rikək. Tukmə rīmə tukror kafan nimə, ravhirəkin haktə əmə ye nipakir. ²⁷ Kini nipig tukmə nəhig rip, kini yapiwən raiyu, kini nimətag ramuh nimə, rəusərku, mowhan əpir-pir.”

²⁸ Kini Yesu rimmor infamien ye kafan nəvhagien, nukwhao ehua a kisərig kafan nhajounien, kisakur ²⁹ meinai rimmhajoun əriə, kisəm mə ripəh nəmhenien kin nəmhajoun minə kape Loa kape Moses, meinai nəgkiarinen kafan, nanmin aikin.^v

Yesu rimmor huvə yermamə kirik yame ravəh nəmhəyen e leprosi

(Mak 1:40-45; Luk 5:12-16)

8 Kini Yesu rimasi-pən ye tukwas meiwaiyu-pə, kini narmamə khapsaah khakwasig kin. ² Kini kwən kirik yame ravəh nəmhəyen ətən kirik e leprosi raməmīr ye tikin ruə meiwaiyu, mənīmkur-pən tukun, mini-pən tukun mimə, “Yermaru, tukmə nakirkun mə to nakor huvə yo, or huvə yo, məspir ta nəmkimik irak.”

³ Kini Yesu rərao-pən mirap kwən a, mimə, “Əwəh. Yakorkeikei mə jakor. !Əsanin!” Kini taktəkun əmə nəmhəyen e leprosi rikək iran.

⁴ Kini Yesu rīmīni-əhu in mimə, “Takpəh nīni-ərhavyen narimmnar minə e kimi narmamə. Mərig yuvən məm

pris kirik pəh in rəm mə nipram rīnor məknen. Kini or sakrefaes kimi Kughen rəri-pən Loa kape Moses, pəh narmamə tukharkun mə nəfrakisien nakwahuvə, kini kafam nəmkimik ruirkək.”^w

Nhatətəyen kape yemehua kape mobael

(Luk 7:1-10)

⁵ Kini Yesu rīmavən mitərhav-pən taon Kapaneam, kini yamehua kirik kape Mobael kape Rom rīmauə məm Yesu, maiyoh kin nasituyen, mimə, ⁶ “Yermaru. Kafak yorwok ramhə, kini mamapir apa ye nimə kafak, nipran fam rīmhə. Kini ramərig pik nəmhəyen.”

⁷ Kini Yesu rīmīni-pən tukun mimə, “Əwəh. Jakurə mor huvə in.”

⁸ Mərig yamehua kape mobael rīmīni-pən tukun mimə, “Yermaru, yakpəh nəmhenien mə takuə imak ikin. Ik yerpīrig mərig yo ye tanə əmə. Mərig, takəgkiar əmə, pəh kafak slef tukrəsanin min. ⁹ Yakirkun mə nīməhəyen a tukraməkeikei mor nəkwam, meinai yo min, kafak nəmehua minə aikin yame kasehua irak, kini yakamor nəkwairiə. Kini mobael minə tiksīn aikin yame yo yakamehua irəriə. Tukmə yakni-pən tuk kirik mimə, ‘Yuvən,’ kini tukraməkeikei mivən. Kini tukmə yakni-pən tuk kirik mimə, ‘Yua,’ tukraməkeikei muə. Kini tukmə yakni-pən tuk kafak slef mimə, ‘Or nar e,’ tukraməkeikei mor.”

¹⁰ Yesu rimmərig nəgkiarinen e, rakur pik kin. Kini marar mīni-pən tuk narmamə khapsaah yamə mine khakwasig kin In mimə, “Yakamni əfrakis tuk əmiə mə, nar arnapig kwən e pəh nien mə yemə Isrel, mərig yakpəh nəm-hanəyen yemə Isrel kirik yame kafan nhatətəyen rehuə rəmhen kin in. ¹¹ Yakamni-pre tuk əmiə mə narmamə khapsaah tukhasipən ye kantri pisin pisin minə, mhauə

misəvigin kwis ye tebol iriə Ebrahim mine Aesak mine Jakob apa ye rao ye neai.^x ¹²Mərig kimiə kwənərəus kape Isrel yame Kughen rimməkupan mirpen əmiə mə In tukrarmaru irəmiə, In tukrarak-ərhav kin əmiə iruə ye nəpignəpien. Kini aikin a narmamə tuksasək, misəkwəruə meinai kisərig nəmhəyen ehuə.”^y

¹³Kini Yesu rarar mini-pən tuk yemehua kape mobael mə, “Yuvən. Kafam yorwok tukrihuvə rəmhen kin yame nakwəni nəfraksien mə Kughen tukror.” Kini ye nīpig atuətuk a, yorwok kafan rimməsənin min.

**Yesu rimmor huvə narmamə
khapsaah yamə mine kamhamhə**

(Mak 1:29-34; Luk 4:38-41)

¹⁴Aikin, Yesu rarar, mivən apa nimə kape Saemon Pita^f. Ye nīpig a, kuhu Saemon ramhə maməpan-əpan pik, kini Yesu rimavən məm, ¹⁵məker-pən ye kwermən, məkneikin nəpan-əpanien rəta. Kini piahwaru a rərer, mivən miruk ta nəriə nəviginien.

¹⁶Kini nīpig mirh natukrivə, narmamə khapik narmamə khapsaah yamə mine nanmin has ramərer-pən irəriə, kini Yesu rimməgkiar əmə maməko ta nanmin has minə, mor huvə narmamə yamə mine kamhamhə. ¹⁷Nar a rimitərhav-pə ror Nəgkiarien kape profet kupan e Aesearuə minor nəfraksien kin, yame rimiini mimə, “In rimiivəh-si ta nəmhəyen minə kapətawə, kini mor nīpraitawə yamə mine kamhamhə, kwənhahuvə min.”(Aes 53:4)

Nikwasigien kin Yesu in rəutən

(Luk 9:57-62)

¹⁸Kini nīpig Yesu rəm nukwhao kisərer ərkurao kin, kini rimiini-pən tuk kafan narmamə mə, “Takhavən ye nikar lugun pən.”

¹⁹Aikin yemhajoun kirik kape loa ruə mini-pən tukun mimə, “Yhajoun. Yo jakikwasig kin Ik ikin hiə takvən ikin.”

²⁰Mərig Yesu rini-pən tukun mimə, “Kuri aparu minə, kapəriə nəpəeg rarə yame kasapir ikin. Kini man minə, nīmairiə rarə yame kasapir ikin. Mərig Yo, Ji Yermamə, kafak nimə rirkək tuk napirien.”^z

²¹Kini yermamə kirik kafan rini-pən tukun mimə, “Yermaru. Pəh pi pom. Eighaan kin yo pəh yakvən minim rimik.”

²²Mərig Yesu rini-pən tukun mimə, “Nikam. Apəh-pən, mīkwasig kin Yo. Narmamə yamə mine khapəh nhavəhyen nīmraghien pəh khavən mhanim nəmə mhə minə.”

**Yesu ramni-əhu
nimətag ehuə ye lugun**

(Mak 4:35-41; Luk 8:22-25)

²³Kini ai, Yesu rat-pən ye bot, kini kafan narmamə minə khakwasig kin.

²⁴Məkneikin, nimətag ehuə kirik rimməni nu, kini nu rinamakətənim kin bot. Mərig Yesu ramapir.^a ²⁵Kini narmamə kafan kimmhavən mhasig In, mhamə, “!Yemehua! !Yemehua! !Vəh miragh ətawə! !Kinasəmmim!”

²⁶Kini Yesu raiyoh-pən əriə mimə, “?Nakashawor mamhəgin məkneikin? ?Nhatətəyen hiə kapəmiə?” Kini rarar, mini-əhu nimətag mine peao-peao

^f8:14 Nīpig kirik, kamokrən kin Saemon Pita kimə, ‘Saemon.’ Kini nīpig kirik, kamokrən kin kimə, ‘Pita.’

^x8:11 Luk 13:29   ^y8:12 Mat 22:13; 25:30; Luk 13:28   ^z8:20 2 Kor 8:9

^a8:24 Sam 4:8

ehuə. Nīmətag reiwaiyu. Nu reiwaiyu mamərinu min.^b

²⁷ Mərig nəmə minə a kisakur, misaiyoh əriə minə mhamə, “!Eh! ?Naha e yermamə? !Nar apnapig mə nīmətag mine nu, mərig tukmə raməgkiar kawor nəkwān!”

**Yesu rimməko ta nanmin has
ye yermamə kiraru**

(Mak 5:1-20; Luk 8:26-39)

²⁸ Kimnhavi-pirə bot mhavən mhavhiak apa kwənmhaan a kamni kimə Gedara[§]. Məkneikin, yermamə kiraru yamə mir nanmin has ramərer-pən irəriu kirasi-pən ye nəpəəg kapier yame kamnim narmamə ikin. Iriu karoh narmamə, narmamə kamhagin-pən aikin. ²⁹ Kirauə miwəm Yesu kirəmə, “!Eh! !Ji Kughen! ?Nakmə takhawor əmru? ?Nakwauə mə takor narpinien kimi əmru yame ripəh hanə norien nipig tukun, uə?”^c

³⁰ Ikin aikin a, pukəh minə khapsaah kasəruk ikin, mərig isok kəskəh tuk əriə.

³¹ Kini nanmin has minə kimisaiyoh-pən skai kimi Yesu mhamə, “!Aweh! Tukmə nakmə takəko ta əmawə, əta-pən irə-mawə yerki pukəh minə a.”

³² Kini Yesu rini-pən tuk əriə mimə, “!Havən!” Məkneikin, nanmin has minə a kimnhatərhav ye kwərə mir a mhavən yerki pukəh minə. Kini pukəh minə a, iriə fam kimisaiyu miseiwaiyu ye nəpatu, mhavi-ərhav misəmnim ye tahik. ³³ Kini ai, narmamə yamə mine kasəvigin pukəh minə a kimisaiyu, mhavən apa ye taon misəvsao-pən kin narimnar fam, mine narimnar yame Yesu rimmor kimi kwərə mir yamə mir a nanmin has rimamərer-pən irəriu.

³⁴ Kini narmamə mi-fam yamə mine

kasarə apa taon khatərhav, mhaue tuk Yesu masəkeikei kimin mə tukritərhav aikin.

**Yesu rimmor huvə yermamə
kirik yame nipran rimamhə**

(Mak 2:1-12; Luk 5:17-26)

9 Kini Yesu rat-pən ye bot mukuraopən ye nikar nu, mitərhav-pən iman ikin.^d ² Kini narmamə tiksin kharəh yermamə kirik mhavən kimin. Nipran rimamhə. Ramapir ye kafan nikaokao. Kini Yesu rimməm kapəriə nhatətəyen, kini mini-pən tuk yemə ramhə mimə, “Narık, pəh niginien. Yakwərəh-si ta fam ta narpinien kape təvhagə has kafam.”

³ Kini nəmhajoun minə tiksin kape Loa kape Moses kimisərig nəgkiarrien a, mhani-pən tuk əriə minə mhamə, “!Ah! !Nəgkiarrien a rahas! Kwən a raməgkiar məknaikin mamni mə in Kughen.”

⁴ Mərig Yesu In ruirkun ta kapəriə nətərigien, kini mini-pən tuk əriə mimə, “?Rhawor e nətərigien kapəmiə ramahas məkneikin?”^e ⁵ ?Jakni-pən naha tuk yermamə a, kini kimiə nakasəm mə nəgkiarrien kafak rəfrakis? ?Mə jakni-pən tukun mə yakwərisin ta narpinien kape kafan təvhagə hah? ?Uə mə jakni-pən tukun mə tukrhekimter məriwək mamvən? ⁶ Mərig yakorkeikei mə jakor Yo mə takharkun mə Yo, Ji Yermamə, yakvəh nehuəyen ye tokrei tanə tuk nivəhsi-tayen narpinien kape təvhagə has.” Kini marə mini-pən tuk kwən a mimə, “Yakamni-pre tuk ik mə, “Takhəkimter, mirəh kafam nikaokao məriwək mamvən imam yerkwānu.”^f

⁷ Kini taktəkun əmə, kwən a rhekimter, məriwək mamvən iman ikin. ⁸ Kini narmamə m-fam kisəm kisakur pik kin, masəgnəgin Kughen yame ravəhsi-pən

§8:28 Mak mine Luk kiramə nhag kwənmhan a Gerasa.

b8:26 Mat 14:31; Sam 89:9 **c8:29** Mak 1:24; Luk 4:41 **d9:1** Mat 4:13

e9:4 Luk 9:47; Jon 2:25 **f9:6** Jon 17:2

nehuøyen kimi yermamə mə tukror məknakin.

Yesu rimnokrən kin Matiu

(Mak 2:13-17; Luk 5:27-32)

⁹Kwasig ikin ye narimnar minə e, Yesu ritərhav maməriwək mamvən, kini məm kwən kirik yame ramərer tuk mane kape takis, nhagin e Matiu**. Ramkwətə ikin kamərok takis ikin. Kini Yesu rimini-pən tukun mimə, “Yuə, mikwasig kin Yo.” Məkneikin Matiu rərer, mikwasig kin Yesu.

¹⁰Kini Yesu rimavən məvigin ye nimə kape Matiu, kini narmamə khapsaah yamə mine kasərer tuk mane kape takis, mine yor təvhagə has pisin pisin minə kimnhauə misəkwtə misəvigin iriə Yesu mine kafan narmamə minə.

¹¹Mərig nipig Farisi minə kimisəm nar a, khani-pən tuk narmamə kape Yesu minə mhamə, “!Ah! ?Rhawor e yhajoun kapəmiə raməvigin iriə narmamə yamə mine kasərer tuk mane kape takis mine yor təvhagə has minə?”^g

¹²Mərig Yesu rini-pən tuk əriə mimə, “Pəh nien mə narmamə yamə mine kisəsanin khamhavən misəm dokta. Mərig narmamə yamə mine kamhamhə, tukasəkeikei mhavən misəm dokta.

¹³Mərig havən misarha-kin niprai nəgkiarien e ye Nəkwəkwə kape Kughen yame ramni mə,

“Nar kirik ror rikik ramagien, in e mə rikimiə tukrehuə tuk narmamə,^h mərig rikik ripəh nəgienien tuk kapəmiə sakrefaes minə.”(Hos 6:6)

Kini Yesu rirpin nəgkiarien mimə, “Yakamni məkneikin meinai pəh

nien mə Yo yimauə mə jakokrən kin narmamə yamə mine [khamə ta mə] kwəsatuatuk ta. Nikam. Yimauə mə jakokrən kin yor təvhagə has minə.”

Nhajounien kape Yesu in rivi, nhajounien kape loa kape Moses in nəkwəs

(Mak 2:18-22; Luk 5:33-39)

¹⁴Kini narmamə kape Jon Baptaes kimnhauə misəm Yesu mhani-pən tukun mhamə, “Əm-ru. Farisi minə mine kimawə yaksəpəh nəviginien tuk nəhuakien kimi Kughen. ?Mərig rhawor kafam narmamə minə khapəh nisəpəhyen nəviginien tuk nəhuakien?”ⁱ

¹⁵Mərig Yesu rini-pən tuk əriə mimə, “Nipig kimiə nimisor nəviginien kape yerman yame rimnarkurək pə pə, ?mərig nakhamə ta mə in minə tiksin tuksasək ye nipig a uə? !Nikam! Mərig tukripior nipig yame narmamə tukhavəhsi-ta Yerman e yame rimnarkurək pə pə tuk In minə tiksin. Kini ye nipig a in a, In minə tiksin tuksəpəh nisəviginien iran.”^{††}

¹⁶“To yermamə kirik ripəh nivəhyen kwonmut neipən vi kirik kini mijir-pən ye neipən mətīt kafan [yame rimneikus]. To ror məknakin, kwonmut neipən yame rivi to reikus neipən mətīt, kini reikus ehua. ¹⁷Kini to yermamə kirik ripəh nivəhyen waen wi kini miwi-pən ye tiki waen mətīt. To ramor məknakin, kini waen a ye tiki waen mətīt tukrəməteih, kini waen tukraiye. Nikam, kipəh norien məknakin. Tukaməkeikei kivi-pən waen wi ye tiki waen wi. Kini waen mine tiki waen tukawəmir huvə.”

**9:9 Matiu, nhag pisin kirik e Livae.

††9:15 “Yermamə yame rimnarkurək pə pə,” nipran e Yesu. Mine “In minə tiksin” nipran e Kristen minə. Nipig Yesu rimnəpəh əriə mimhə ye nai kamarkwao kin, kimisasək.

g9:11 Luk 15:2   h9:13 Hib 10:8; Hos 6:1-6; Maeka 6:6-8; 1 Saml 15:22

i9:14 Luk 18:12

**Piraovin kirik yame ramhə, mine
piakəskəh yame ruamhə**

(Mak 5:21-43; Luk 8:40-56)

¹⁸ Nipig Yesu raməgkiar hanə kimi əriə, yemehuə kirik ruə mənimkur-pən tuk Yesu mimə, “Eh. Kafak piakəskəh rīpimhə ai taktakun əmə. Mərig yuə, mərəhu-pən kwermim iran, pəh ramragh min.” ¹⁹ Kini Yesu rimmərer iriə kafan narmamə minə, mhakwasig kin kwən a mamhəvən.

²⁰ Məkneikin pian kirik aikin yame ravəh nəmhəyən kape nīpīraovin, mivəh newk twelef. Kini rukurao-pən ye nimetai Yesu ikin, mərəo-pən mirap nəpəəg nīmri kot kafan. ²¹ Ye nərigien kafan rīmə, “Tukmə yakrap əmə kafan kot, kini jakəsənin.”^j

²² Kini Yesu rukreik marha-pən məm pian a mini-pən tukun mimə, “Piakəskəh kafak. Pəh niginien. Kafam nhatətəyən rimmor ik nakwahuvə min.” Kini ye nipig a, pian a rimməsənin.

²³ Kini nipig Yesu rimaüə mitərhav-pə ye nimə kape yemehuə a, kini mivən imə, məm narmamə kisher tərhenao masəni nīpei kape nīmhəyən. Kini narmamə kimnhəuvrig-uvrig pik.

²⁴ Kini Yesu rīmīni-pən tuk əriə mimə, “Sap mhatərhav. Piakəskəh e rapəh nīmhəyən; ramapir əmə.” Mərig narmamə kisərh iakei iran. ²⁵ Mərig narmamə kimnhatərhav mhəvən iruə, kini Yesu rīvən imə, mirao-pən mivəh kwermi piakəskəh a, kini rheximter.

²⁶ Kini nəvsaoyen kin rimməiyu markurao fam ye tanə a.

Yesu rimmor huvə nīmri pis mir

²⁷ Yesu rimatərhav aikin a, kini līmri pis mir kīraru karəkwəsig kin, mwokrən apomh mirəmə, “Mikip King Deved. !Rikim tukrehuə tuk əmru!”^k

²⁸ Kini Yesu rīmavən apa imə, kini nīmri pis mir a kīrauə tukun. Kini Yesu rini-pən tuk əriu mimə, “?Kimiru nakwhətətə irak mə to yakor huvə nīmrimiru uə nikam?”

Kini iriu kīrəni-pən tukun mirəmə, “Əwəh, Yermaru.”

²⁹ Kini Yesu rīmīrap nīmri ru mini-pən tuk əriu mə, “Kughen tukror huvə nīmrimiru meinai nakwhətətə irak.” ³⁰ Kini nīmri ru rhuə, kinəwəm nar. Kini Yesu rini-pən skai tuk əriu mimə, “Takrapəh nəvsaoyen kin narimnar minə e kimi narmamə.”^l ³¹ Mərig iriu kimiratərhav miravən mwəvsəo-ərhav kin Yesu, miravən ikin minə fam ye tanə a.

**Yesu rimməko ta nanmin has ye
yermamə yame reinein nəgkiarien**

(Mat 12:24; Mak 3:22; Luk 11:15)

³² Nipig kwərə mir a kwəratərhav, narmamə kharəh yermamə kirik yame reinein nəgkiarien, mhəuə tuk Yesu. Kwən a in reinein nəgkiarien meinai nanmin has ramərer-pən iran. ³³ Kini Yesu rimməko ta nanmin hah ye kwən a, kini rimməgkiar.

Kini nukwhəo ehəuə kisəm, kisakur pik tukun, mhəni mhəmə, “Kipəh nəmhəyən nar kirik ror məkneikin ikin e Isrel.”^m

³⁴ Mərig Farisi minə khəni mhəmə, “!Nikam! Rirkun nəko-tayen nanmin has minə meinai rikwasig kin Setan, yemehuə kape nanmin has minə.”

Yesu rikin raməmhə pik tuk narmamə

³⁵ Kini Yesu rimməriwək mamvən ye taon mine yerkwənu minə fam, maməwhəg ye nəkwai nimə kape nofuginien, mamni-ərhav nəvsaoyen huvə kape narmaruyen kape Kughen. Mamor huvə narmamə m-fam yamə

^j9:21 Mat 14:36   ^k9:27 Mat 20:29-34

^l9:30 Mat 8:4   ^m9:33 Mak 2:12

mine kamhamhə, mine narmamə m-fam yamə mine nīprairiə raha, kamhahuvə.^{n 36} Nīpig rimməm narmamə kwənhapsaah, kini rikin raməmhə pik tuk əriə meinai kimisarə ye nīpig əutən minə, [miseinein nisasitu-atukien irəriə ye kapəriə nīmrighien] rəmhen kin sipsip yamə mine yermamə rikək tuk narha-huvəyen tuk əriə.^{o 37} Kini rini-pən tuk kafan narmamə minə mə, “!Səm-ru! Nəviginiēn rinehuə apa ye nəsīmien yame kwənhamruə. Mərig yorwok kwatiksīn əmə yame kamhavəh.^{p 38} Kini səhuak-pən kimi Yemasur kape nəsīmien mhamə In tukrher-pən kin yorwok minə khapsaah mə tukhavən mhavəh nəsīmien kafan.”

Yesu rimirpen kafan narmamə twelef

(Mak 3:13-19; Luk 6:12-16)

10 Kini Yesu rimmokrən kin narmamə twelef kafan khauə kirikianə, kini rivəh-si-pən nəsāniniēn kimi əriə tuk nəkotayen nanmīn has ye narmamə, mine tuk nor-huvəyen nəmhyəyen minə fam.

²Nhag aposol^{‡‡} twelef kape Yesu minə, iriə e: yame raməkupan, Saemon, nhagin kirik e Pita; mine naorahini Andru; mine Jemes mine Jon, ji Sebedi mir; ³mine Filip; mine Batalomiu; mine Tomas; mine Matiu, yermamə kape nivəhyen mane kape takis; mine Jemes ji Alfeas; mine Tadeas; ⁴mine Saemon Selot^{¶¶}; mine Judas Iskariot, yame rimneighan-pən kin Yesu ramvən ye kwermi tikmir minə kafan.

Yesu rher-pən kin kafan narmamə twelef mə tuksasitu ye narmamə

(Mak 6:7-13; Luk 9:1-6)

⁵Kwasig ikin Yesu rher-pən kin kafan narmamə twelef mə tukhavən misor wok, mini-pən tuk əriə mimə, “Takhapəh nhavəniēn misarə kimiə narmamə yamə mine pəh niēn mə kwənərəus kape Isrel; kini mhapəh nhavəniēn ye taon kirik kape nəmə Sameria, ⁶mərig takhavən misarə kimiə nəmə Isrel yamə mine kisəmhen kin sipsip yamə mine kaserwei.^{q 7} Kini nīpig takamhavən, takasəkeikei mamhani-ərhav mhamə, ‘Nīpig yame Kughen tukrarmaru ye narmamə mifam ruauə ipakə.^{r 8} Kini kimiə takasəkeikei misor huvə narmamə yamə mine kamhamhə. Kini takasəkeikei misor huvə narmamə yamə mine kwənhamhə ta mə tukhamragh mīn. Kini narmamə yamə mine leprosi ramor tikiriə, takasəkeikei misor nīprairiə ruə mihuvə mīn. Kini narmamə yamə mine nanmīn has ramərəp-pən irəriə, takasəkeikei misəko ta əriə. Kini tukmə naksasitu ye yermamə kirik, tukripəh nərokien əmiə iran, meinai nīmnhapəh nhavəhyen nīmri nīrkunien tuk nor huvəyen narmamə. ⁹Tukmə nakamhavən, takhapəh nhavəhyen mane,^{s 10} mhapəh nharurien nitip minə. Mhapəh nhavəhyen neipən kiraru kiraru. Mhapəh nhavəhsi-pəniēn sandel, mhapəh nhavəhyen kaskin. Yakamni məkneikin meinai ratuatuk əmə mə narmamə yamə mine kimiə taksasitu

‡‡10:2 Aposol, nīpran ramni mə “yermamə kher-pən kin.” Yesu rimirpen narmamə twelef kafan mə tukrher-pən kin əriə kamhavən masor wok kape Kughen.

¶¶10:4 “Selot” rəmhen kin yermamə kirik rikwasig kin nukwao kape nəmə Isrel tuk nherye-rhavven kin nəmə Rom yame kasarmaru ye nəmə Isrel.

ⁿ9:35 Mat 4:23; Mak 1:39 ^o9:36 Nam 27:17; 1 King 22:17; Sek 10:2; Mat 14:14; Mak 6:34 ^p9:37 Luk 10:2 ^q10:6 Jer 50:6

^r10:7 Mat 3:2; 4:17; Luk 10:9,11 ^s10:9 Luk 10:4

iræriä tuksasitu min iræmiä ye napirien mine næviginiën.^t

¹¹“Nipig takhavæn ye taon kirik uæ yerkwanu kirik, taksækeikei misarha-kin yermamæ kirik yame rikin ragien mæ takhavæn misaræ kimiä min, kini misaræ aikin miseriaji nipig yame takhatærhav yerkwanu a. ¹²Tukmæ nipig takamhavæn misaræ ye nimæ kirik, takasækeikei misægkiar huvæ kimi æriä mhamæ, ‘Pæh næmærinuyen tukramæmir tuk æmiä.’^u ¹³Kini tukmæ narmamæ kisæhitæ ye nimæ kapæriä tuk æmiä, kini pæh kapæmiä nægkiariën kape næmærinuyen tukramæmir tuk æriä. Mærig tukmæ kisæpæh, næhuakien kapæmiä ye nikarin kape næmærinuyen tukruræ æmæ ye nimraghiën kapæmiä. ¹⁴Mærig tukmæ narmamæ tiksïn khapæh nisæhitæyæn ye nimæ kapæriä tuk æmiä, uæ khapæh nisætærigiën kin nægkiariën kapæmiä, takhatærhav ye nimæ kapæriä, uæ yerkwanu kapæriä, misarpita-arpita nimokrur ye sandel kapæmiä.^{ssv} ¹⁵Yakamni æfrakis tuk æmiä mæ ye nipig yame Kughen tukrækir narmamæ iran, narpiniën kape næmæ aikin a tukriskai pik rapita narpiniën yame næmæ Sodom mine Gomora kimisaræ iran kupan.”^w

Yesu ramni-pæn tuk kafan narmamæ minæ mæ “Tukor ahas-pre kimi æmiä”

(Mak 13:9-13; Luk 21:12-17)

¹⁶Kini Yesu ramni mimæ, “Taksækeikei mharkun mæ Yo

yakamher-pæn kin æmiä mæ takhavæn misaræ mar yerki næmæ has minæ ræmhen kin sipsip yamæ mine kasæriwæk yerki kuri aparur[†] yamæ mine kasækwæpah. Takasækeikei mhavæh nirkunien tuk niko-ikoyen ræmhen æmæ kin snek; misaræ mar ræmhen æmæ kin mak ye tanæ.^x ¹⁷Takasærig æmiä tuk narmamæ; meinai iriä tuksærip-ærhav æmiä ye nimri mirh, misærkis-ærkis æmiä ye nækwai nimæ kape nofuginiën kapæriä. ¹⁸Meinai kimiä kafak narmamæ minæ, taksækeikei misæger ye nimri namasur kape gavman mine ye nimri næmasur kapæmiä tuk nini-ærhavyen Nægkiariën Huvæ kape Kughen kimi æriä mine narmamæ yamæ mine pæh nien mæ kwænærgæus kape Isrel. ¹⁹Mærig nipig tukharaptæraikin æmiä, takhapæh nisætærig-pikiën mæ takshawor-pæn iran mine mishorpin nægkiariën kapæriä, meinai ye nipig atuatur a, Nanmin kape Kughen tukrhajoun æmiä kin naha nægkiariën yame takasækeikei mhani-ærhav. ²⁰Takhapæh nhaginiën meinai pæh nien mæ kimiä atuk naksægkiar, mærig Nanmin kape Rimimiä Kughen tukrivæhsi-pre nægkiariën kimi æmiä, takhani-ærhav.^y

²¹“Ye nipig a, piauni tukreighaan kin piauni kamhopni. Kini yerman tukreighaan kin kafan kwajikovæ kamhopni. Kini kwajikovæ minæ tukhani hah rimriä minæ mine nisiriä minæ, miseighan kin æriä khopni æriä.^z

^{ss}**10:14** Noriën e tukror nimtætien mæ narmamæ yerkwanu a kimisor nar kirik ripæh næmheniën.

^{*}**10:15** Stori kape narpiniën yame Kughen rimnor kimi næmæ Sodom mine Gomora ramæmir ye Jen 19:24-28.

[†]**10:16** Nægkiariën kape næmæ Gris ramni nar miragh aparur kirik ye English kamni kimæ “wolf.”

^t**10:10** Luk 10:7; 1 Kor 9:14   ^u**10:12** Luk 10:5-6

^v**10:14** Luk 10:10-12; Wok 13:51   ^w**10:15** Mat 11:24; Jaj 7

^x**10:16** Luk 10:3; Rom 16:19

^y**10:20** Mak 13:9-11; Luk 12:11-12; 21:12-15; Jon 14:26   ^z**10:21** Jon 14:26

²²Narmamə tuksəməkin əmiə, misor ahas pre kimi əmiə meinai kimiə nakamhavəh nhagik. Mərig narmamə yamə mine kasərer tımtim miseriəji nıpig kwasig, Kughen tukrivəh mıragh əriə. ²³Tukmə kisor ahas pre kimi əmiə ye taon kirik, sap, mhavən ye taon pisin kirik. Yakamni əfrah tuk əmiə mə to nakhapəh nhavən-fam-ien ye taon minə kape Isrel, yo Ji Yermamə jakreriğ-pə min.

²⁴“Studen minə to khapəh nisehuəyen ye yhajoun kapəriə. Kini slef minə to khapəh nisehuəyen ye yemehuə kapəriə.^a

²⁵“Narmamə tukasəkeikei misəm-pən studen minə mə kisəmhen əmə kin yhajoun kapəriə. Kini tukasəkeikei misəm-pən slef minə mə kasəmhen əmə kin yamehuə kapəriə. Kini ye norien kirikianə əmə min, Yo yemehuə kape nimə. Kini narmamə tiksın khani hah yo mə yo Bielsebul, yamehuə kape yarmhə minə. Ror məkneikin mə tukasəkeikei misor min ye kafak yor wok yamə mine kasor wok ye nəkwai nimə kafak.”^b

Pəh narmamə kape Yesu minə tukhapəh nhaginien kin narmamə

(Luk 12:2-9)

²⁶Kini Yesu ramni mimə, “Ror məkneikin, takhapəh nhaginien kin narmamə. Tukmə nar erkwaig, tukaməkeikei kəm. Tukmə kuvriğ əpis, kini mərig tukraməkeikei mier-pə ikin rhakak ikin.^c ²⁷Narimnar yame yakamni-pre tuk əmiə ye nəpignapien, takasəkeikei mhani-ərhav yeraan; kini narimnar yame yakaməsiwən kin, takasəkeikei mhani-ərhav ye nimri

narmamə khapsaah. ²⁸Takhapəh nhaginien kin narmamə, meinai kharkun əmə nisoriahyen nıpraimiə, mərig kaseinein nishopniyen nanmimiə. Mərig hagin kin Kughen meinai In rirkun narakikin-pən-ien nıprai jir mine nanmin apa ye nap ehua.^d

²⁹“Nar apnapig keihap[‡] in rikəskəh pik, kavəh nimrin kwaji mane əmə, mərig Kughen ramarha huvə tuk əriə. ³⁰⁻³¹Kini nimraghien kapəmiə rapita nimraghien kape keihap. Kini tukmə Kughen ramarha huvə tuk keihap ramhajoun pən mə tukraməkeikei mamarha huvə tuk əmiə rapita. Nəfrakisien, nar apnapig mə nımar nikwənemiə in nar kəskəh, mərig Kughen raməvhuekin fam muirkun ta mə kuvhuun. Ror pən, takhapəh nhaginien tuk nimraghien kapəmiə.^e

³²“Tukmə yermamə kirik ramni-ərhav nhagik ye nimri narmamə, Yo min jakni-ərhav nhagin ye nimri Rimik Kughen ye neai mə in kafak yermamə. ³³Mərig tukmə yermamə ramni-ərhav ye nimri narmamə mə reinein Yo, Yo jakni-ərhav min ye nimri Rimik Kughen ye neai mə yakeinein min in.^f

³⁴“Pəh rikimiə tukripəh nəsikien mə ta mə yımauə mə jakərəhu nəmərin-uyen ye tokrei tanə. Pa rimə yımauə mə jakərəhu nəmərinuyen, mərig yımauə mə jakor narmamə kasarowəgkəp. ³⁵Yakamni məkneikin meinai yımauə mə jakor

“Yerman tukror timəht iriü rimni, mine piakəskəh tukror timəht iriü nisini, mine yasuni tukror timəht iriü kuhuni.

³⁶Kini narmamə tukSOR tikmir kimi iriə atuk minə tiksın.’(Maeka 7:6)

[‡]10:29 Nəgkiarien kape Gris ramni man kirik ye English kamni kimə “sparo.”

^a10:24 Luk 6:40; Jon 13:16; 15:20

^b10:25 Mat 9:34; 12:24; Mak 3:22; Luk 11:15   ^c10:26 Mak 4:22; Luk 8:17

^d10:28 Rom 8:31; Jem 4:12   ^e10:30-31 Luk 12:24; Wok 27:34

^f10:33 Luk 12:8-9

³⁷“Kini yermamə yame rorkeikei pik rimni mine nisini [rapita Yo] in ripəh nəmhenien mə tukruə kafak yermamə. Kini yermamə yame rorkeikei pik kafan pikwarien uə piakəškəh [rapita Yo] in ripəh nəmhenien mə tukruə kafak yermamə.[§] ³⁸Tukmə yermamə rimə tukrikwasig kin Yo, tukraməkeikei mətə ya nərigien kafan, kini tukmə raməriɡ pawk nəmħəyen rəmhen kin nəmħəyen ye nimħəyen ye nai kamarkwao kin, məriɡ tukrikwasig kin Yo. ³⁹Yermamə yame ramgin tuk kafan nimraghien, tukraməkeikei mimhə. Məriɡ yermamə yame tukuh tuk nikwasigien kin Yo, tukrarə ye nimraghien rerin.^h

⁴⁰“Kini yermamə yame ravəh əmiə yerkin agien, in rəmhen əmə kin yame ravəh Yo yerkin agien. Kini yermamə yame ravəh Yo yerkin agien, in rəmhen əmə kin yame ravəh min yermamə yame rimnher-pə kin Yo.ⁱ ⁴¹Kini yermamə yame ravəh profet kape Kughen yerkin agien, meinai in rirkun mə in profet kape Kughen, in tukrivəh nərökien iran, rəmhen kin yame profet minə kimnhavəh. Kini yermamə yame ravəh yemə atuatur yerkin agien meinai in rirkun mə in yemə atuatur, in tukrivəh nərökien iran rəmhen kin yame nəmə atuatur tukhavəh. ⁴²Nəfrakis, yermamə yame ravəh nu okiei ye pənkin, mivəhsi-pən kimi yermamə kirik kafak e, meinai in rirkun mə in kafak yermamə, nar apnapig mə kafak yermamə in ye tanə, kini kwən en, tukraməkeikei mivəh əfrakis nərökien iran.”

Jon Baptaes rimə tukrirkun-ru mə Yesu in Kristo, uə pəh nien mə in Kristo

(Luk 7:18-23)

11 Kini Yesu rimnəvhag ta kimi kafan narmamə twelef, marar, mitərhav aikin, mivən apa ye taon minə apa Galili, maməvhag mamni-ərhav nəɡkiarien kape Kughen aikin.

²Ye nipig a, Jon Baptaes rimnamarə ye kalabus, kini maməriɡ nəvsaoyen kin wok yame Yesu rimnor. Kini mherpən kin narmamə tiksin kafan khavən misəm In mhamə, ³“?Rhawor? ?Ik e Kristo kimini ta mə takuə, uə kimawə jakamhawhin yarmə kirik tukripiuə?”

⁴Məkneikin, Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Harerig, mhavən mhani-pən narimnar minə fam yamə mine nimisəriɡ misəm tuk Jon. ⁵Nimrin pis minə khapsaah kimisəm nar. Kini narmamə yamə mine nihuriə rahas kimiseriwək. Kini narmamə yamə mine kamhavəh nəmħəyen ye tikiriə[¶], tikiriə ruahuvə. Kini narmamə yamə mine nimətirgiriə rəru, kini taktəkun ai, kimisəriɡ nar. Kini narmamə yamə minə kimnhamhə, kwənhamragh min. Kini yavən hah minə, taktəkun ai kwən kirik rinamni-ərhav-pən nəvsaoyen huvə tuk əriə.[§]

⁶Kini hani-pən tuk Jon mə narmamə yamə mine kapəriə nhatətəyen irak ripəh nimirien, iriə tuksarə ye nihuvəyen əfrakis.”

[¶]11:5 Nəɡkiarien kape Gris ramni “leprosi.”

[§]11:5 Profet Aesea rimini mə Kristo tukruə mor wok minə e, mamor huvə narmamə yamə mine kamhamhə. əm-ru Aes 35:5-6; 61:1.

[§]10:37 Luk 14:26-27

^h10:39 Mat 16:24-25; Mak 8:34-35; Luk 9:23-24; 17:33; Jon 12:25

ⁱ10:40 Mak 9:37; Luk 10:16; Jon 13:20

**Yesu rimini mə Jon Baptaes
in profet ehuə kirik**

(Luk 7:24-35)

⁷Nipig narmamə a yame Jon rimnher pən kin əriə kratərhav, kini Yesu rimirikakun maməgkiar kin Jon kimi nukwhəo ehuə. Mīmə, “?In apa kupən kimiə nimnhavən apa ye tīpəvsik mə taksəm naha nhagin? ?Nimnhavən mə taksəm əmə yermamə apnapig kirik yame in rəmhen kin nuwig yame ramərer ye nimri nūmətag? !Nikam!
⁸?Tukmə nikam, kini nimnamhavən mə taksəm pa? ?Yermamə kirik yame ramvən ye neipən huvə yame nimirin rəutən uə? !Nikam! Narmamə yamə mine kamhavən ye neipən huvə kisarə ye nimə huvə minə rəmhen kin kape king. ⁹?Kini naha nhagin a nimnhavən mə taksəm? ?Profet kirik uə? Əwəh, nəfrakisien. Mərig yakamni-pre tuk əmiə mə Jon in yerpərig rapita profet. ¹⁰Meinai kwən e in e Nəkwəkwə kape Kughen rimini-ta mīmə, “Səm-ru. Yakamher-pre kin kafak yermamə yame tukrivəh kafak nəgkiarien.

In tukrəkupən kin ik mor apnəpeinə ye kafam swatuk.”* (Mal 3:1)

¹¹“Yakamni-pre tuk əmiə mə narmamə yamə mine kimisarha-pə ye tokreitənə, kirik rapəh nuəyen yame rapita kwən e Jon. Mərig yermamə yame in ye tanə əmə ye narmaruyen kape Kughen, in yerpərig min rapita Jon.”††
¹²Ye nipig Jon Baptaes rimirikakun mamni-ərhav nəgkiarien kape Kughen meriaji-pə taktakun, narmaruyen kape Kughen ramskai mə tukritərhav-pə. Kini

narmamə yamə mine khaskai misarkut pik mə tukhauə pəh Kughen rarmaru irəriə. ¹³Yakamni məknakin meinai apa kupan əgkap muə meriaji-pə nipig kape Jon, nəgkiarien kape Loa yame Kughen rimivəhsi-pən kimi Moses mine nəgkiarien kape profet kape Kughen minə kimnhani-ərhav narmaruyen kape Kughen.† ¹⁴Kini tukmə rikimiə ragien mə takhavəh nətərigien e, jakni mə Jon in Elaeja yame profet kupan minə kimnhani mə tukruə.^k ¹⁵Tukmə kimiə narmamə yame nimətirgimiə rarə, sətərig huvə kin nəgkiarien e.

¹⁶“?Kini Yo jakni mə narmamə yamə mine kisarə ai taktəkun, mə norien kapəriə rəmhen kin naha? Iriə kisəmhen əmə kin kwajikovə [yamə mine nar kirik rirkək yame tukror əriə, rikiriə ragien.] Misəkwətə masəukir ikin kamor maket ikin, mashek əriə minə mhamə, ¹⁷!Ah! Kimawə yimnhauh gita, mərig kimiə nakhapəh nisorien danis. Kini yaksarar miseikuə kin nasəkien tuk nimhəyen, mərig kimiə nimnhapəh nisasəkien kitawə-m kimiə.’ ¹⁸Yakamni məknei meinai ye nipig Jon Baptaes rimauə, məpəh nəviginien mə tukrəhuak nipig ripsaah, mipəh ninimien waen. Mərig narmamə kamhani mhamə, ‘Kwən a, nanmin has kirik raməmīr iran.’ ¹⁹Kini Yo, Ji Yermamə, yimauə maməvigin, mamnim waen, mərig narmamə kamhani min mhamə, ‘!Ah! Kwən a in yermamə kape nəvigin-pikien, mine napisien kin waen. Kini mamor norkeikeiyen kimi yor təvhagə has minə mine narmamə yame kasərer tuk mane kape takis.’ Mərig narmamə əfrakis kape Kughen

*11:10 Ye v. 10 Kughen raməgkiar kimi Yesu Kristo.

††11:11 Tukmə ror Yesu raməgkiar atuk iran, mamni mə in rehuə rapita Jon. Uə, tukmə ror in ramni narmamə kafan minə, mə iriə kamhavəh nihuvəyen rapita Jon, meinai khakwasig kin Yesu.

minə tukasəkeikei mharkun mə kimru Jon yakawor narimnar ye nirkunien əfrakis.^{¶1}

Yesu ramni narpinien ye narmamə yamə mine khapəh nhaniyen nəfrakisien iran

(Luk 10:13-15)

²⁰ Kini Yesu rimnəgkiar skai kimi narmamə ye taon yame mine In rimnor nimtətien ripsaah aikin ye nimiria. Raməgkiar skai məknakin meinai iriə khapəh nisararien ye nərigien kapəriə tuk kapəriə norien has minə. ²¹ Kini In mimə, “!Ah! !Kimiə yamə mine nakisarə apa Korasin! Nəmhəyən ehuə tukrurə tuk əmiə. !Ah! !Kimiə nəmə Betsaeda! Nəmhəyən ehuə tukrurə tuk əmiə, meinai yimnor pawk nimtətien ripsaah ye taon mir kapəmiə. Kini tokmə yakpior nimtətien minə a apa Taea mine Saedon kupən, narmamə a to kipsisarar ye nərigien kapəriə tuk təvhagə has mipihavən ye neipən has, misəsok-əsok ye nimrawk [ror nimtətien mə kisərig rahas pik tuk kapəriə norien has minə.] ²² Mərig ye nipig a yame Kughen tukror narpinien kapəmiə, in tukriskai pik rapita narpinien yame tukror kimi narmamə yamə mine kimnissarə apa Taea mine Saedon kupən.^{‡‡m} ²³ Kini kimiə nəmə Kapeneam. ?Kimiə nakhamə ta mə Kughen tukrivəh-si haktə əmiə ye kwənmhaan kape nisi-aiyen ye rao ye neai uə? !Nikam! Kughen tukrivəh-si-əhu əmiə naksweiwaiyu pik əgkəp, ye kwənmhaan kape narpinien^{¶¶}. Kini tokmə yakpior nimtətien minə a

apa Sodom kupan, to taon a ripipəh nirkəkien.^{§§} ²⁴ Mərig yakamni-pre tuk əmiə mə nipig a yame Kughen tukror narpinien kapəmiə, in tukriskai pik rapita narpinien yame tukror kimi narmamə yamə mine kimnissarə apa Sodom kupən.^{¶¶}

Yesu ravəhsi-pən napisien kimi narmamə yamə mine kasəpəu

(Luk 10:21-22)

²⁵ Kini ye nipig a Yesu rimə, “Tatə Kughen. Ik Yermaru kape narimnar fam-yerpirig ye neai, mine ye tokrei tanə. Yakəgnəgin Ik meinai Ik nimnerkwaig kin niprai narimnar minə e ye nimri narmamə yamə mine kharkun nar. Kini mor əpu kimi narmamə yamə mine kisəmhen əmə kin kwajikovə minə mə iriə e tukharkun nar.^o ²⁶ Tatə, in a norien yame Ik nakorkeikei.”

²⁷ Kini Yesu rirpin mamni-ərhav mimə, “Rimik rimneighan-pə ta kin narimnar fam ye kwermik. Kini Rimik pisin əmə rirkun Tini. Kini Tini əmə mine narmamə kafan minə, iriə əmə kharkun Tatə Kughen. Iriə e narmamə yamə mine Tini rimirpen ta əriə mə In tukror əpu Tatə Kughen kimi əriə.^p

²⁸ “Hauə tuk Yo, kimiə yamə mine nakasor pik wok kini misəpəu kin najipəyən kin nar pam minə, pəh yakvəhsi-pre napisien.^{*} ²⁹⁻³⁰ Yakamni məkneikin meinai Yo yemə mar, kini kafak nətərigien in ye tanə. Kini hauə tuk Yo mhavəh napisien ye kapəmiə nimraghien. Taksajipə kin kafak nitip

^{‡‡}11:22 Kughen rimnoriah əgkəp Taea mine Saedon. əm-ru stori ye Aes 23:1-8.

^{¶¶}11:23 Yesu ramni narpinien yame Asea rimini ta tu ye Aes 14:12-15.

^{§§}11:23 Kughen rimnoriah taon a Sodom ye Jen 19:24-28.

^{*}11:28 Loa kupan kape Moses in rəmhen kin kajipə pam. əm-ru Jer 31:25.

^l11:19 Mat 9:14   ^m11:22 Esik 26-28; Joel 3:4-8; Amos 1:9-10; Sek 9:2-4

ⁿ11:24 Mat 10:15; Luk 10:12   ^o11:25 1 Kor 1:26-29

^p11:27 Mat 28:18; Jon 1:18; 3:35; 10:15; 17:2

meinai in rəruvəruvə, kini kafak wok yame jakvəhsi-pre kimi əmiə in rimar.”^q

**Yesu ramhajoun narmamə
kin norien kape Sabat**

(Mak 2:23-3:6; Luk 6:1-11)

12 Kini ye Sabat kirik, Yesu mine kafan narmamə minə kimisəriwək mhavən yerki wit[†] tiksın, kini kafan narmamə minə kisəmkərəv. Khavən misətim wit tiksın, masən kwənkwan.^f ²Mərig Farisi minə tiksın kimisəm mhani-pən tukan mhama, “!Eh! Sabat e towei, mərig kafam narmamə kasor wok masakapir Loa kape Moses. ?Rhawor e kasor məknakin?”^s

³Mərig Yesu rimini-pən tuk əriə mimə, “Tukmə ror nakhapəh nisəvheikinien nəvsaoyen ye Nəkwəkwə kape Kughen yame raməvsao kün norien yame King Deved rimnor kupən, yame in mine kafan narmamə minə kimisəmkərəv. ⁴Mərig, Deved rimavən ye Nimə Ehuə kape Kughen mən bred yame pris minə kwənhavəhsi-pən ta kimi Kughen. Mərig bred ai, ye Loa kape Moses ramni mə narmamə arnapig tukhapəh nisəniē.^t Mərig pris minə əmə kharkun nisəniē.[‡] ⁵Uə tukmə ror nakhapəh nisəvheikinien ye loa mə nipiğ minə fam ye Sabat, pris minə apa ye Nimə Ehuə Kape Kughen kasor wok kapəriə masakapir loa kape Sabat, mərig Kughen raməm mə nar a in ratuatuk əmə.^u ⁶Mərig yakamni-pre tuk əmiə mə kwən kirik eikin e In yerpirig rapita Nimə Ehuə kape Kughen.^v ⁷Ye Nəkwəkwə kape Kughen In ramni mə,

“Nar kirik ror rikik ramagien, in e mə rikimiə tukrehuə tuk narmamə, mərig rikik ripəh nagienien tuk kapəmiə sakrefaes minə.” (Hos 6:6)

Kini Yesu rirpin nəgkiariēn mamni-pən tuk Farisi minə mimə, “To nakpiharkun niprai nəgkiariēn e, mipiharkun narmamə yamə mine kisatuatuk^l, to nakpihapəh nisəm-pəniēn nar has kirik ye narmamə kafak minə. ⁸Yakamni məkneikin meinai Yo, Ji Yermamə, Yo yakamarmaru ye Sabat.”

⁹Kini Yesu ritərhav aikin a məriwək mamvən ye nəkwai nimə kape nofuginien kapəriə. ¹⁰Kini ikin a, kwən kirik aikin, kwermın rimhə, ripəh nihuatukien kin. Kini kisaiyoh-pən Yesu mə, “?Rhawor? ?Ratuatuk ye loa mə to nakor huvə yermamə yame ramhə ye Sabat, uə nikam?” Iriə kimisaiyoh-pən məknakin Yesu meinai kisarkut mə tuksəm-pən nar has kirik iran.^w

¹¹Kini Yesu rimini-pən tuk əriə mimə, “?Tukmə kimiə kirik, kafan sipsip rivə-ərhav pikin ye nəkwai nimir ehua ye Sabat, kini in tukrhawor? In tukraməkeikei mivən mirəh-si haktə aihuaa əmə. ?Pa e irəmiə in to ripəh norien məkneikin? Rirkək. ¹²Mərig nimraghien kape yermamə rapita sipsip. Kini in ratuatuk əmə ye loa mə tukamor nar huvə ye Sabat.”^x

¹³Kini rini-pən tuk kwən a mimə, “Huatuk kin kwermim.” Kini rihuatuk kin kwermın, rhuvə əgkəp ramhen kin kwermın nikarin. ¹⁴Mərig Farisi minə a kimnhavən, mamharai mhun mə tukshopni Yesu.^y

[†]12:1 Wit in kwənkwai nai kirik kamor flaoa kin.

[‡]12:4 Takəm stori e ye 1 Saml 21:1-6.

^l12:7 Yesu ramni mə kafan narmamə kisatuatuk.

^q11:29-30 1 Jon 5:3 ^f12:1 Dut 23:25 ^s12:2 Eks 20:10 ^t12:4 Lev 24:5-9

^u12:5 Nam 28:9-10 ^v12:6 Mat 12:41-42 ^w12:10 Luk 14:3

^x12:12 Luk 14:5 ^y12:14 Jon 5:16

Yorwok yame Kughen rimirpen

¹⁵ Kini Yesu rimirkun mæ Farisi minæ kisarkut mæ tukshopni In, mitærhav aikin a. Kini narmamæ khapsaah khakwasig kin In. Kini In rimnor huvæ næmhøyen fam kapæriæ, ¹⁶ mini-æhu æriæ mæ tukhapæh nhani-ærhavyen In tuk narmamæ.^z ¹⁷ Nar a ritærhav-pæ ror nægkiarient kape profet kupan e Aesea ru-aæ minor næfrakisien kin, yamæ rimini mimæ,

¹⁸ "In e yorwok kafak yame yimirpen ta yakorkeikei pik In, kini rikik ragien pik tukun.

Kini Yo jakor mæ Nanmin kafak tukruæ mukwar iran.

Kini In tukrini-ærhav norien atuatum kafak mine nivæh-miraghien kafak ye nimri narmamæ tanæ pisin pisin minæ.^a

¹⁹ To In ripæh nuhyen æjir, mipæh nokræn-apomhien;

Mipæh nægkiar-pikien ikin narmamæ ka-sofugin æriæ minæ ikin.

²⁰ In yemæ mar, kini In tukror huvæ-pæn kimi narmamæ yamæ mine kasæpæu kini kapæriæ næsaninien rikæk.[§]

Tukror mækna meriaji-pæn In tukror norien yame ratuatum tukror win ye norien yame rahas.

²¹ Kini narmamæ yamæ mine pæh nien mæ kwænæraus kape Isrel, iriæ tuksærhæ-pæn tim tim kapæriæ nærigien iran, mæ In tukrivæh miragh æriæ."*(Aes 42:1-4)*

Narmamæ tiksins kamhani mhamæ Yesu ramor narimnar ye næsaninien kape Setan

(Mak 3:20-30; Luk 11:14-23; 12:10)

²² Kini narmamæ kimnharæh kwæn kirik mhavæn kimi Yesu. Kwæn a, nimirin ripis, ripæh nægkiarient, meinai nanmin has ramærer-pæn iran. Kini Yesu rimnor huvæ min, kini kwæn a rimnæm nar, mægkiar. ²³ Kini narmamæ m-fam kisæm kisakur pik kin mhamæ, "Tukmæ ror Kwæn e in e Mikip King Deved yame Kughen rimæ tukrher-pæ kin."

²⁴ Mærig Farisi minæ kimisærig, kamhani mhamæ, "Nikam. Tukmæ ror In ramæko-ta nanmin has ye næsaninien kape yarmhæ e Bielsebul yame in yamehuæ kape yarmhæ minæ."^b

²⁵ Mærig Yesu ruirkun ta nætærigien kapæriæ kini mimæ, "Nikam. Tukmæ narmamæ ye kantri kirik kasæwhai æriæ minæ, misaræ kiraru, kini tuksoriah kapæriæ naræyen, kantri tukrimir. Kini ræmhen min kin yerkwanu kirik. Tukmæ narmamæ kwæsæwhai æriæ minæ, misaræ kiraru, rukwanu a to ripæh naræ-huvæyen. ²⁶ Kini ræmhen min kin narmamæ kape Setan minæ, tukmæ iriæ kasæwhai æriæ minæ, misaræ kiraru, tukseikus-eikus min nimæ kape Setan. Norien kape Setan tukripæh niskaiyen. Tukræsaah-æsaah mirkæk. ²⁷ Kini kimia minæ min tiksins kasæko-ta nanmin has minæ ræmhen kin yame yakamor. Mærig pa rimæ kisæko ta nanmin has minæ e ye næsaninien kape Bielsebul. Rhuvæ mæ iriæ tukhani neikuæyen ye nægkiarient yame nakamhani mhamæ yakamæko ta nanmin has ye næsaninien kape Bielsebul. ²⁸ Mærig tukmæ Yo yakamæko-ta nanmin has minæ ye

§12:20 Gris ramni mæ, "Tukripæh nakapirien nuwig kirik yame ramiko, kini tukripæh nher-æpisien kandel yame ramuæk."

^z12:16 Mat 8:4; Mak 3:12

^a12:18 Mat 3:17

^b12:24 Mat 9:34; 10:25

nəsaninien kape Nanmin kape Kughen, ramhajoun mə narmaruyen kape Kughen ruauə ta tuk əmiə.^c ²⁹ Kini mamhen min kin yame to yermamə kirik nagheen rehuə rivən, mətu kafan narimnar, maməmır, yermamə pisin kirik to ripəh nivəniən məkrəh kin. Tukmə yermamə rimə tukrivən məkrəh kin kafan narimnar, kini tukrirkwəji yermamə ai nagheen rehuə. Kini ai mirkun nivəniən məkrəh kin kafan narimnar.**

³⁰ “Yermamə yame ripəh nikwasigien kin Yo, in kafak tikmir. Kini yermamə yame ripəh nofuginien narmamə minə kafak, in raməko-ta əriə kisaiyu rik rik.^d ³¹ Ror pən, yakamni-pre əfrakis tuk əmiə, mə Kughen rirkun nivəhsi-tayen narpinien ye nahasien minə fam yame nakasor, uə nini-hasien yame nakasor iran. Mərig tukmə nakhani has Nanmin kape Kughen, to Kughen ripəh nivəhsi-tayen narpinien iran tuk nipig kirik.^e ³² Tukmə yermamə ramni hah Yo, Ji Yermamə, kini Kughen tukrəru-kin mipəh narpinien. Mərig yermamə yame ramni hah Nanmin kape Kughen, Kughen to ripəh nəru-kinien tuk nipig kirik, ye nipig e uə ye nipig yame tukripiuə.

³³ “Tukmə nai huvə, kwənkwan tukrhuvə; tukmə nai has, kwənkwan tukrahas. Ror məkneikin meinai kimiə takasəm əmə kwənkwai nai mə nai a in rhuvə uə rahas.^f ³⁴ !Ah! Kimiə naksəmhen kin snek yame ramor norien iko iko. Kimiə nəmə has minə. To nakhapəh nhaniyen nar huvə kirik, meinai narmamə kamhani əmə naha nhagin yame raməmır yerkirirə.^g

³⁵ Yermamə yame nərigien rhuvə rukwar yerkin, nipig m-fam in ramni nar yame huvə. Kini yermamə yame nərigien has rukwar yerkin, nipig m-fam in ramni nar has. ³⁶ Yakamni-pre tuk əmiə mə, ye nipig yame Kughen tukrəkir narmamə iran, narmamə tukasəkeikei mhani-ərhav-pən tukun mə rhawor iriə kimnhani nəgkiarien has apnapig minə fam kapəriə. ³⁷ Ror məkneikin In tukrəkir fam nəgkiarien pisin minə kapəriə, mə kimiə nəmə atuətuk minə uə nəmə has minə.”

**Nimtətien yame Kughen rimnor
ye nirmraghien kape Jona,
kini tukripior min ye Yesu**

(Mak 8:12; Luk 11:29-32)

³⁸ Kini nəmhajoun minə tiksın kape Loa kape Moses mine Farisi minə kimnhani-pən tukun mhamə, “Yhajoun. ?To nakor nimtətien əpsipis kirik yak-səm?”^h

³⁹ Kini Yesu rimini-pən tuk əriə mımə, “Kimiə narmamə e towei mine, kimiə naksor pik təvhagə has mhaukreikin-pən nimeitaimiə kimi Kughen, masorkeikei mə taksəm nimtətien pisin kirik. Mərig tukmə ror Kughen tukripiəh norien nimtətien kirik ye nirmrimiə. Mərig tukror əmə nimtətien kirikianə əmə yame rimnor kupən ye nirmraghien kape Jona.ⁱ ⁴⁰ Jona rimnaməmır ye tip kəməm ehuə kape nipig kisisar, yenpig mine yeraan. Kini ye norien kirikianə əmə min, Yo, Ji Yermamə, jakaməmır ye nəkwai nimir kape nipig kisisar, yenpig mine yeraan.^j ⁴¹ Kini ye nipig yame Kughen tukrəkir narmamə iran,

**12:29 Niprai nuhpikinien ramni məkneikin mə yermamə nagheen rehuə in e Setan. Yesu ruə mirkwaji in, məkrəh kin kafan narimnar. In e, Yesu raməko ta nanmin has ye kwən a yame reinein nəgkiarien.

^c12:28 Wok 10:38; 1 Jon 3:8   ^d12:30 Mak 9:40; Luk 9:50   ^e12:31 Hib 6:4-6

^f12:33 Mat 7:16-20   ^g12:34 Mat 3:7; 15:18; Luk 3:7; 6:43-45   ^h12:38 Mat 16:1;

Luk 11:16; Jon 6:30   ⁱ12:39 Jona 1:17; Mat 16:4; Mak 8:12   ^j12:40 Jona 1:17

nəmә Nineve min tuksärer mhani hah narmamә yamә mine kisarә e towei mine. Meinai nәмә Nineve a kupan kimisәrig nәgkiarien kape Jona, misarar ye nәrgien kapәriә tuk tävhagә has. Mәrig Yo yakapita Jona, mәrig kimia nakhapәh nisәtәrgien kin Yo.^k 42 Kini in apa kupән, kwin kape kantri e Shipa^{††}, rimasi-pән isok muә mä tukrivәh nirkunien kape King Solomon kupән. Mәrig Yo yakmauә, nirkunien kafak rapita King Solomon. Mәrig kimia nakhapәh nisәtәrgien kin Yo. Mә tukmә nipig Kughen tukrәkir narmamә iran, kwin a kape Shipa tukrәrer mini-hah yamә mine kisarә e towei mine.

43 “Nipig nanmin has ramәta ye yermamә kirik, in ramavән ye tipәvsik, mamarha-kin ikin tukrapis ikin, mәrig ripәh nәmien. 44 Kini in mamni mimә, ‘Pәh yakrerig-pән ye kafak nimә yame yimnamarә ikin.’ Nipig in rirerig-pә mәм kafan nimә, yermamә rikәk iran, kimnahiә ripiә huvә, narimnar m-fam kamhaswin huvә. 45 Kini in ramvән mikir min nanmin has minә iriә seven yamә mine kisahas pik min rapita in. Kini khavән min imә misarә min ye nimraghien kape yermamә a. Kini yermamә a, in apa kupән, kafan nimraghien rahas; mәrig taktәkun ai rimnahas pik rapita yame in kupән. Kini kisәmhen әmә kin әmiә, nәмә has yamә mine nakasarә e taktakun.”¹

**Famle әfrakis kape Yesu,
iriә e narmamә yamә mine
kasor nәgkiarien kafan**

(Mak 3:31-35; Luk 8:19-21)

46 Nipig Yesu ramәgkiar hanә kimi narmamә, kini nisini mine piauni minә kasәrer apa iruә mhamә tuksәgkiar kimin. 47 Kini yermamә kirik rini-pән tuk Yesu mimә, “Yemasur, nisinim, mine naorahim minә khamә tuksәm-ru lk apa iruә.”

48 Mәrig Yesu rimә, “?Pa e nisinik? ?Mine nipa e piak minә?” 49 Kini In mamhajoun-pән kafan narmamә minә mimә, “Kimiә e nisinik minә mine naorahik minә. 50 Meinai yermamә yame ramor narimnar yame Rimik Kughen rorkeikei, in ai naorahik, in ai nisinik, mine in ai nowinik.”^m

**Nuhpikinien kin yermamә
yame ramsuv kweru nai**

(Mak 4:1-20; Luk 8:4-15)

13 Ye nipig atuatuk a, Yesu ritәrhav mivән mäkwәtә apa ye nikar-kar nu apa Galili. 2 Meinai narmamә khap-saah kimnhauә misәrer rarkurao kin Yesu, In rimavән ye bot kirik mamkwәtә. Kini narmamә kisәrer fiak.ⁿ 3 Kini In rini-әrhav-pән narimnar ripsaah kimi әriә ye nuhpikinien minә. Mamni mimә, “Yәsim kirik rimavән mä tikrisuv kweru nai apa ye nәsimien. 4 Mipik mivitәg-әtәg fam. Kini tiksин rәsaah-әsaah-pән ye swatuk, kini man minә khauә misән fam.^{‡‡} 5 Kini kweru nai tiksин rәsaah-pән ye tokrei kapiер, nimoptanә rikәskәh ikin. Kini rurә aihuaa әmә meinai nimoptanә rikәskәh. 6 Mәrig nipig mirh

^{††}12:42 Nakәм kwin kape kantri e Shipa ye 1 King 10:1-13.

^{‡‡}13:4 Kwән e ramsuv kweru nai kirik kamni kimә “wit” rәri-pән norien kape nisuvyen wit.

^k12:41 Jona 3:5   ¹12:45 Luk 11:24-26; 2 Pita 2:20   ^m12:50 Rom 8:29

ⁿ13:2 Luk 5:1-3

rhaktə, kini mhen, kisaukei fam meinai nuairiə ripəh neiwaiyu-pikien. ⁷Kini kweru nai tiksin rəsaah-əsaah-pən yerki kwənurkəsik.^f Kini mhaktə mehuə. Məknekin, kwənurkəsik rerko əsuun. ⁸Kini tiksin rəsaah-əsaah-pən ye nimoptanə huvə, kini mhaurə, miseihuə, kini tiksin khakuə kin kwənkwarirə wan handred, tiksin sikisti, kini tiksin toti.”

⁹Kini Yesu rimə, “Tukmə kimiə narmamə yame nimətirgimiə rarə, sətərig huvə kin nəgkiarien e.”

¹⁰Kini narmamə kape Yesu khauə misaiyoh In mhamə, “?Rhawor nakaməgkiar kimi narmamə ye nuhpikinien?”

¹¹Kini Yesu rimini-pən tuk əriə mə, “Yakamni məkna meinai Kughen rimnəhitə ye swatuk tuk əmiə mə takharkun nəgkiarien mənəiwən kape narmaruyen kape Kughen. Mərig narmamə apnapig minə, Kughen ripəh nəhitəyən ye swatuk məknakin tuk əriə. ¹²Narmamə yame mine kisəri-pən kafak nəgkiarien, Kughen tukrivəhsi-pən min nirkunien kimi əriə. Mərig narmamə yamə mine kisərig kafak nəgkiarien kini misor nar apnapig iran, Kughen tukrivəhsi-ta nirkunien kəskəh kapəriə.^o ¹³Yakaməgkiar kimi əriə ye nuhpikinien meinai kisərig pawk, mhapəh nharkunien; kini iriə kisarhakin pawk, mhapəh nisəmien nīpran. ¹⁴Nimraghien kapəriə ror nəgkiarien kape Profet Aesea ruauə minor nəfrakisien kin yame ramni mə, “Iriə tuksarhakin, misarhakin pawk, mərig to khapəh nisəmien nīpran. Iriə to kisərig pawk, mərig to khapəh nharkunien.

¹⁵Ror məkneikin meinai kaparia kapə ruauə muiskai, kini kwəsəpou kin nətərigien kin nar,

kini misətapig kin nīmrririə.

To kīpīhapəh nisorien məknakin, kīpīsəm nar kin nīmrririə, mīpīsərig nar kin nīmətirgiriə, mīpīharkun nar yerkiəriə, mīpīsasar ye nərigien kapəriə tuk təvhagə has, kini to Yo yakpivəh miragh əriə.’(Aes 6:9-10)

¹⁶“Mərig kimiə e, Kughen rimnautəpre kin kafan nihuvəyən kimi əmiə, kini tukmə naksarha-kin, taksəm; kini tukmə naksərig, takharkun nīpran. ¹⁷Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə profet minə khapsaah mine nəmə atuatur minə khapsaah kimisorkeikei mə tuksəm naha nhagin yame nakwəsəm ai taktakun, mərig kimnhapəh nisəmien. Kini misorkeikei pik mə tuksərig naha nhagin yame nakwəsərig ai taktakun, mərig kimnhapəh nisərigien.^p

¹⁸“Kimiə sətərig huvə kin nīprai nuhpikinien kape yəsim. ¹⁹Kweru nai yame rimnəsaah-pən ye swatuk, in rəmhen kin yermamə yame rimnərig nəgkiarien kape narmaruyen kape Kughen, mərig ripəh nirkunien. Kini Setan ravəhsi-ta aihuaa əmə nərigien yame rimavən yerkin. ²⁰Kini kweru nai yame raməsaah-pən ye nimoptanə yame kapier ipakə ikin, in rəmhen kin yermamə yame rimnərig nəgkiarien kape Kughen, məkneikin ravəh yerkin agien, ²¹mərig nuan ripəh neiwaiyu-pikien. Kini ramərer əmə tuk nīpig kwakwə əmə. Tukmə nīpig əutan uə nahasien kirik ruə ye nimraghien kafan tuk nəgkiarien a, taktakun əmə rimir ye kafan nhatəyən. ²²Kini kweru nai yame rimnəsaah-pən yerki kwənurkəsik, in rəmhen kin yermamə yame rimnərig nəgkiarien kape Kughen, mərig kafan nətərigien ramvən pik tuk narimnar kape tokrei

^f13:7 Yesu to ripəh niniyen mə kwənurkəsik, mərig nərəus kirik ror nhirin.

^o13:12 Mat 25:29; Mak 4:25; Luk 8:18; 19:26 ^p13:17 Luk 10:23-24

tanə, kini in rorkeikei mə kafan nautə tukripsaah, kini nətərigien minə a kaserko əsuun nəgkiarien kape Kughen. Kini nəgkiarien a rīpəh nikuəyən kin kwənkwan.⁹ ²³Mərig kweru nai yame rəsaah-pən ye nimoptanə huvə, in rəmhen kin yermamə yame rərig nəgkiarien kape Kughen, kini mirkun nīpran. Kini ye nimraghien kafan, rikūə kin kwənkwan. Tiksin khakuə kin kwənkwaitə wan handred, tiksın sikisti, tiksın toti.”

Nuhpikinien ye mənvhirik yame rahas

²⁴Kini Yesu rimini-ərhav-pən min nuhpikinien kirik kimi əriə mimə, “Narmaruyen kape Kughen, in rəmhen kin yermamə kirik yame riməvitəg-ətəg kweru nai ye kafan nəsimien. ²⁵Yenpīg, kisapir iriə kafan narmamə minə, məkneikin kafan kirik tikmir ruə mivitəg-ətəg mənvhirik has ye kafan nəsimien, map. ²⁶Kini kweru nai huvə minə kishaktə, misəhuə, misor kwənkwaitə. Mərig ye nīpīg a, mənvhirik has rhaktə min, mehuə.

²⁷“Kini slef minə kape kwən a khauə misəm, mhani-pən tukun mhamə, ‘Yeməhuə. ?Nimisuv kweru nai huvə in əmə in əmə, uə nikam? ?Mənvhirik has risi-pkaa?”

²⁸“Kini yamehuə a rini-pən tuk əriə mimə, ‘Tikmir kirik kafak rimnor nar en.’

“Kini kafan slef minə khani-pən tukun mhamə, ‘?Mərig nakmə jakhavən misək-wai ta mənvhirik has a uə?’

²⁹“Rini-pən tuk əriə mimə, ‘Nikam. Hapəh. To nakasəkwai ta mənvhirik has minə a, masor misək-wai ta pikin kwənkwai nai huvə. ³⁰Pəh iriū kwhaktə kwis əmə miravən mwəriaji kwənkwai nai huvə rimruə. Ye nīpīg a in a, jakni-

pən tuk kafak narmamə yamə mine tukharhi kwənkwai nai mə tukhavən misəkupan misək-wai ta mənvhirik has, mhapik, misarakikin-pən ye nap. Kwasig ikin, khapik kwənkwai nai huvə minə mhauə ye nəkwai nimə kafak yame kamətu-pən nəviginien ikin.”

Narmaruyen kape Kughen raməhuə atuk ye nəsaninien kafan

(Mak 4:30-34; Luk 13:18-21)

³¹Kini Yesu rimini-pən min nuhpikinien kirik tuk əriə mimə, “Narmaruyen kape Kughen in rəmhen kin kwənkwai mastad, yame yermamə rimivəh mivən misuv ye kafan nəsimien. ³²Kwənkwai mastad a in rarkəskəh pik, mərig nīpīg in tukrurə mehuə rəmhen kin nai ehuə kirik. Kini man minə yamə mine kamhəivə yerpīrig tukhauə misor nimairiə ye kwəgrəgin.”

³³Kini Yesu rimini-pən min nuhpikinien kirik tuk əriə mimə, “Narmaruyen kape Kughen in rəmhen kin yis yame piraovin kirik ramarap ye flaoa ripsaah yame ramor-pən ye besin ehuə, kini rher-əpu flaoa rəsiis, mehuə.”

³⁴Narimnar minə fam, Yesu ramni əmə nuhpikinien iran kimi narmamə, to rīpəh nini-atuatuk-əməyən. ³⁵Nar a ritərhav-pə ror nəgkiarien kape profet kupan ruauə minor nəfrakisien kin, yame rimini mimə, “Nīpīg tukmə yakaməgkiar, jakni əmə nuhpikinien.

Jakamni-ərhav narimnar yame yimnerk-waig kin ririkakun ye nīpīg yimnor tokrei tanə meriaji-pə e tak-təkun.”(Sam 78:2)

Yesu ramhoprai nuhpikinien ye mənvhirik has

³⁶Kini Yesu rəta ye narmamə, mivən ye nəkwai nimə kirik. Kini

⁹13:22 Luk 12:16-21; 1 Tim 6:9-10,17

kafan narmamə minə khavən misəm, misaiyoh-pən mhamə, “Hoprai-pə ru nuhpikinien ye mənvhirik has yame raurə ye nəsımien.”

³⁷ Kini Yesu rirpini-pən tuk əriə mimə, “Yo e, Ji Yermamə, Yo e yermamə yame yimnəvi-ətəg-ətəg kwənkwai nai ye nəsımien. ³⁸ Kini nəsımien in tokrei tanə. Kini kwənkwai nai huvə, iriə e ji Kughen yamə mine In ramarmaru irəriə. Kini mənvhirik has minə, iriə e ji Setan. ³⁹ Kini tikmir yame rimavən mivitəg-ətəg mənvhirik has a in Setan. Kini nipiğ yame tukrhi kwənkwai nai, in e Nipiğ Kwasig. Kini narmamə yamə mine kamharhi kwənkwan, iriə e agelo minə. ⁴⁰ Tukhapik mənvhirik has misəhi-pən ye nap. Norien a rəmhen kin Nipiğ Kwasig. ⁴¹ Yo, Ji Yermamə, jakherpre kin agelo minə kafak tukhavən ikin yakamarmaru ikin, misəkwai ta yor təvhagə has minə fam, mine narimnar minə fam mine yame kamhavi-pən narmamə tuk norien təvhagə has minə.^r ⁴² Iriə tuksarakikin-pən əriə ye nap ehuə. Kini aikin a, narmamə tuksasək misək-wəruə.^s ⁴³ Kini narmamə yamə mine kisatuatuk tuksəsia ye rao ye neai, rəmhen kin mirh. Tukmə kimia narmamə yame nimətirgimiə rarə, sətərig huvə kin nəgkiarieren e.”

Nuhpikinien ye bokis mane yame ramerkwaig

⁴⁴ Kini Yesu rirpin nəgkiarieren kafan mamni mimə, “Narmaruyen kape Kughen in rəmhen kin bokis mane kirik yame ramerkwaig ye nimoptanə. Kini yermamə kirik rimavən, məm, kini rarə minim min ye nimoptanə. Rikin rimnagian pik, kini rivən mor salem kin narimnar fam kafan, mivəh mane

iran, mivən mivəh nimri nimoptanə a kimnerkwaig kin bokis mane ikin.”

Nuhpikinien ye kapij e kamni kimə perel

⁴⁵ Kini Yesu rirpin nəgkiarieren kafan mamni mimə, “Narmaruyen kape Kughen in rəmhen kin sto kipa yame ramarkhin kapij huvə minə e nimrin rhaktə, kamni kimə perel, mə tukripik mivən mor salem kin. ⁴⁶ Tukmə rəm perel kirik yame rhuvə pik, kini marar mivən mor salem fam kin kafan narimnar, kini mivəh mane iran, mivən mivəh perel a kin.”

Nuhpikinien ye net kape niviyen kəmam

⁴⁷ Kini Yesu rirpin nəgkiarieren kafan mamni mimə, “Narmaruyen kape Kughen in rəmhen kin nipiğ narmamə kisarko-pən kin net apa ye lugun mamhavi kəmam pisin pisin iran. ⁴⁸ Nipiğ net rukwar kin kəmam, kini khavi-haktə net, kini masəwhai kəmam minə mhavai-pən kəmam huvə minə ye nitip ehuə minə kapəriə, misarakikin kəmam yamə mine kisahas. ⁴⁹ Kini ye norien kirikianə əmə min, tuk Nipiğ Kwasig, agelo minə tukhauə mhavəhsi-ta narmamə yamə mine kisahas tuk narmamə yamə mine kisatuatuk, ⁵⁰ misarakikin-pən əriə ye nap ehuə- ikin narmamə kisasək misəkwəruə ikin.”^t

⁵¹ Kini Yesu raiyoh-pən kafan narmamə minə mə, “?Kimiə nakharkun narimnar minə a uə nikam?”

Kini iriə khamə, “Əwəh.”

⁵² Kini rini-pən tuk əriə mimə, “Ror məkneikin, nəmhajoun minə fam kape loa yamə mine kwənhauə ye narmaruyen kape Kughen, kimisofugin-pən

^r13:41 Mat 24:31; 25:31; Mak 13:27 ^s13:42 Mat 8:12

^t13:50 Mat 13:42; Luk 13:28

nægkiarien wi kafak mine nægkiarien akwas kape Moses rəmhen kin yame yemehuə kape nimə kirik ramofugin-pən narimnar huvə yamə mine khawi mine narimnar huvə yamə mine ramswin hanə ye nimə kafan.”

Nəmə imei Yesu kimisəpəh In

(Mak 6:1-6; Luk 4:16-30)

⁵³ Kini Yesu rimini ta nuhpikinien minə a, marar, mitərhav. ⁵⁴ Muə iman ikin, mirikakun maməvhag kimi narmamə ye nəkwai nimə kape nofuginien. Kisərig nægkiarien kafan, kisakur, misaiyoh əriə minə mhamə, “!Man! ?In ravəh hiə nirkunien e? ?Rhawor mor nimtətien minə e?” ⁵⁵ Kitawə kwənharkun ta kwən e. In kwajikovə əmə kape yermamə yame ravhirəkin nai. Nisini e Meri; kini naorahini minə e Jemes, mine Josef, mine Judas, mine Saemon. ⁵⁶ Kini nowini minə kasarə min e kitawə miriə. ?Ravəh hiə nirkunien e?” ⁵⁷ Kini iriə kinasəməkin In.

Mərig Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Tukmə profet kirik kape Kughen, narmamə tukhasiai In. Kini mərig, narmamə iman ikin, mine kwənərəus kafan minə, iriə pisin əmə to khapəh nhasiaiyen In.”

⁵⁸ In a ye kwənmhaan a, ripəh nor-pikien nimtətien, meinai kapəriə nhatətəyen rikək iran.

Nimhəyen kape Jon Baptaes

(Mak 6:14-29; Luk 9:7-9)

14 Ye nipig a, King Herod Antipas yame rimnamarmaru ye tanə Galili rimnərig nəvsaoyen kin Yesu. ² Kini mini-pən tuk kafan yorwok minə mə, “!Eh! !Kwən e in Jon Baptaes, ruim-

ragh min ye nimhəyen! Ror pən ravəh nəsaninien tuk norien nimtətien minə.”

³⁻⁴ Herod rikin raməsik məknakin meinai nipig kirik, in rimikir ta piraovin kape Filip e piauni. Pian a, nhagin e Herodias. Kini Jon rimini-əhu mimə, “Kimini-əhu mə takpəh nikir-tayen piraovin e.” ⁵⁸ Jon ramni-əhu Herodias, Herodias raməməkin in tukun. Kini Herod rimivəhsi-pən Jon ye kalabus. ^w

⁵ Kini Herod rimə tukrhopni Jon tukun, mərig ruagin kin narmamə, meinai rikiriə rimnəsik mə Jon in profet kirik. ^x

⁶ Mərig nipig kirik, Herod rimnor nəviginien ehua kirik mamor nipig kafan yame rimnarha iran. Kini piakəskəh e ji Herodias rimnor danis ye nimri narmamə. Rimnor danis, Herod rəm rorkeikei, ⁷ mini-pən tuk piakəskəh a mə, “Yakamni kwəsu əgkəp mə nar yame ik nakorkeikei mamaiyoh yo kin, yakirkun nivəhsi-preyen.”

⁸ Mərig Herodias rimnaməkeikei kimi piakəskəh ai mə tukrini-pən tuk Herod mimə, “Yakorkeikei mə taktəkun əmə takrəh kapən kapə Jon Baptaes, mukrai-pən ye tikiplet, mirəh muə kimi yo pəh yakəm.”

⁹ Nægkiarien ai ror King Herod rərig rahas pik, meinai rimnor nægkiarien ətən ye nimri in minə tiksın. To ripəh nəpəhyen. Kini rimə tuksor nəkwai piakəskəh ai. ¹⁰ Mher-pən kin narmamə tiksın khavən ye kalabus misəgəru-ta kapən kapə Jon, ¹¹ mhaukrai-pən ye tikiplet, mhavəh mhavən mhavəhsi-pən kimi ji Herodias. Kini in rivəh-sipən kimi nisini. ¹² Kini narmamə kape Jon kimnhavən mharəh nipran, mhavən

§§14:3-4 Kughen ramni-əhu mə takpəh nikirtayen piraovin kape piam ye Lev 18:16, mine 20:21. Kini mərig tukmə piam rimhə, kafan kwajikovə rirkək, takaməkeikei mikir kafan piraovin (Dut 25:5-6).

^u13:54 Jon 7:15

^v13:55 Jon 6:42

^w14:3-4 Lev 18:16; 20:21; Luk 3:19-20

^x14:5 Mat 21:26

mhanim. Misarar mhavən misəvsao kin kimi Yesu.

**Yesu rimivəh nəviginien rikəskəh,
mor ripsaah, maməvigin
narman faef taosen kin**

(Mak 6:30-44; Luk 9:10-17; Jon 6:1-14)

¹³ Nipig Yesu rimnərig nəvsaoyen a, kini rat-pən ye bot kirik mivən apa ikin ruhiko ikin. Mərig nukwhao kimmharkun aikin ramvən ikin, mhatərhav ye kapəriə rukwanu minə misəriwək mhakurao mamhavən misəm. ¹⁴ Kini Yesu rimivhiak məm narmamə khapsaah aikin, kini rikin reiwayu tuk əriə. Kini rimavən mor huvə narmamə yamə minə kamhamhə.

¹⁵ Rinamenaiyu, narmamə kape Yesu khauə misəm In, mhamə, “Kwənmhan əkwək ikin e, kini rinamenaiyu. Takher rik rik kin narmamə minə e, pəh kamhavən apa yerkwanu ipakə minə mhavəh nəriə kirik nəviginien.”

¹⁶ Mərig Yesu rini-pən tuk əriə mimə, “Rhuəvə mə tukhapəh nisaiyu-rik-rik-ien. Kimiə taksəvigin əriə.”

¹⁷ Mərig iriə khani-pən tukun mhamə, “?Jakshawor? Nipar bred kirkirip əmə mine kəmam kiraru.”

¹⁸ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Havəh mhauə.” ¹⁹ Kini mini-pən tuk narmamə mə tuksəkwətə huvə yerki mənvhirik. Kini mivəh bred ai kirkirip mine kəmam kiraru, mivaag haktə mini vi vi Kughen tukun, mhapu bred, mipik-pən kimi kafan narmamə mimə, “Takhapik misəvigin narmamə minə a kin.”^y ²⁰ Kini iriə kimisəvigin tupriə rəsiis misəpəh nipərpər bred mine kəmam. Kini kafan narmamə minə kimmhavai-pən ye nitip twelef khakuar min. ²¹ Narmamə ai kimisəvigin, kimivəh əmə nihupin ye narman, iriə

fam rəmhen kin faef taosen. Mərig kipəh nəvhuekinien nipiraovin mine kwajikovə minə.

Yesu rameriwək ye nimar mar nu

(Mak 6:45-52; Jon 6:16-21)

²² Məkneikin, Yesu rimini-pən tuk kafan narmamə mə tukhavən ye bot misəkupan mhavən ye nikar nu, mərig In raməmır əmə mə tukrher-pən kin narmamə kamhavən iməriə ikin. ²³ Rher-pən ta kin narmamə ai, kini marar mhaktə fiak mivən ye tukwas kirik In pisin əmə, mə tukrəhuak. Rinamenaiyu, Yesu pisin əmə aikin.^z ²⁴ Mərig bot ravirə ta ye nu, mirəhpikin nimətag. Peao-peao ramuh bot.

²⁵ Kini ye kwəsum-niraanien, Yesu rarar məriwək ye nimar-mar nu mamuə tuk əriə. ²⁶ Kini narmamə kafan minə kimisəm rəriwək mamuə ye nimar-mar nu, kamhagin pik. Misokrapomh mhamə, “!Eh! !Yarhmə kirik apa!”^a

²⁷ Məkneikin, Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Takhapəh nhaginien. Mə Yo əmə e.”

²⁸ Kini Pita rimə, “Yermaru. Tukmə Ik əfrah, okrən min kin yo pəh yakəriwək min ye nimar-mar nu murə.”

²⁹ Kini Yesu rimini-pən tukun mimə, “Yuə.”

Kini Pita rəvi-ərhav ye nəkwai bot, məriwək ye nimar-mar nu mivən tuk Yesu. ³⁰ Məm peao-peao, kini rigin pik, kini minaməmnim. Masək-pən tuk Yesu mimə, “!Yermaru, vəh miragh yo!”

³¹ Məkneikin, Yesu rərao-pən mirəh, mini-pən tukun mimə, “Kafan nhatətəyen rəkəskəh pik. ?Rhawor e nakpəh niniyen nəfrakisien irak?”^b

³² Kini kwat-pən min ye bot, məknekin nimətag reiwayu. ³³ Kini narmamə minə

^y14:19 Mat 15:35-39; Mak 8:6-10 ^z14:23 Luk 6:12; 9:28

^a14:26 Luk 24:37 ^b14:31 Mat 8:26; Mak 4:39

a ye nəkwei bot kasəgnəgin In mhamə, “!Nəfrah! Ik Ji Kughen.”

³⁴ Kini kimnhavən ye nīkar lugun pən, mhavhiak ye tanə Genesaret. ³⁵ Kini narmamə aikin khauə misəm Yesu, minharkun In, mishər-pən nəgkiarien kimi narmamə rarukrao ye rukwanu minə fam aikin a. Kini khapik min kapəriə narmamə yamə mine kamhamhə mhavən tuk Yesu, ³⁶ misəkeikei kimin mhamə iriə yamə minə kamhamhə, tukharap əmə nəpag nimri neipən kafan, kini iriə fam yamə mine kimnharap In misəsənin.^c

Nəmhajoun kape loa kape Moses kasotgoh iriə Yesu ye nīkarin kape loa

(Mak 7:1-23)

15 Nəmhajoun tiksın kape loa kape Moses iriə Farisi minə khasi-pən apa Jerusalem mhauə misəm Yesu misaiyoh In mhamə, ² “?Rhawor kafam narmamə khapəh nisəri-pəniən kapətawə natuakəmien yame kaha minə kimnəsəvhag kin kimi ətawə? Kafam narmamə minə kasəvigin mhəpəh nisərvayen rəri-pən natuakəmien kapətawə.”

³ Mərig Yesu rini-pən tuk əriə mimə, “!Mərig kimiə nakwəsəpəh loa kape Kughen minamhakwasig əmə kin narəyən kape kaha minə! ⁴ Əmru, Kughen rimini kupən mimə, “Takhasiai nisinmiə mine rimimiə.” (Eks 20:12; Dut 5:16) Kini mimə, “Yermamə yame ramni hah nisini uə rimni tukhopni.” (Eks 21:17; Lev 20:9) ⁵ Mərig kimiə nakhani-əhu narmamə mə tukhapəh nisəsituyen ye nisinriə mine rimriə, mhamə tukhani-pən tuk əriə mhamə, ‘Eh. Yakeinein nivəhsi-preyən nar kirik meinai yakvəhsi-pən ta fam kimi Kughen, kini yo to yakpəh

nivəhsi-ta-minien mivəhsi-pre kimik.’ ⁶ Nakasəvhag kimi narmamə məknekin mamhani əswasig kin nasituyen yame narmamə tüksor kimi nisinriə minə mine rimriə minə. Ror pən narəyən kapəmiə yame nakasəvhag kin kimi narmamə ramor təkun nəgkiarien kape Kughen. ⁷ Niniyən kapəmiə rhuve mərig norien kapəmiə rahas. In apa kupən, profet e Aesea, rimnəfrakis ye nīkarin kapəmiə mirai mamni mə,

⁸ “Nəmə minə, kamhani apnapig əmə nəfrakisien irak ye nheriə, mərig rikiriə raməmīr isok pik tuk Yo.

⁹ Kasəhuak mərig kasəhuak təkun əmə. Kini ye kapəriə nəvhagien kamhani mhamə nəgkiarien e kape Kughen, mərig rəmhen əmə kin nərigien kape yermamə.” (Aes 29:13)

¹⁰ Kini Yesu rimnokrən kin narmamə mə tukhauə misəm. Mini-pən tuk əriə mə, “Sətərig-ru, mharkun nar e. ¹¹ Nar raməmīr iruə, tukmə rivən yerki yermamə, to ripəh norien rəmkimik ye nimri Kughen. Nar ramtərhav ye nəkwai yermamə ramor nəmkimik ye nimri Kughen.”^d

¹² Kini kafan narmamə minə khauə misəm misaiyoh-pən mhamə, “?Mərig nakirkun mə Farisi minə kimisərig nəgkiarien e kafam, rikiriə raha?”

¹³ Kini rini-pən tuk əriə mə, “Nai minə fam yame Rimik apa ye neai rimipəh nihuyen, In tukrivi-haktə piəpiə iriə nuan minə. ¹⁴ Səpəh əriə. Iriə kamhakir narmamə, mərig nimririe ripis. Tukmə nimrin pis rikir nimrin pis, kini iriə tukawəkeikei mirəivə ye nəkwai nimir.”^e

¹⁵ Kini Pita rini-pən tukun mimə, “?Hoprai-pə ru niprai nuhpikinien en kimi əmawə?”

^c14:36 Mat 9:20-21; Mak 6:53-56 ^d15:11 Mat 12:34

^e15:14 Luk 6:39; Rom 2:19

¹⁶ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mimə, “?Rhawor? ?Kimiə min nakseinein? ¹⁷?Nakharkun mə narimnar yame kamən ramvən ye tip jir mamtərhav min? ¹⁸Mərig narimnar yame ramsi-pən yerki yermamə kini mamtərhav ye tikiherin, ramor yermamə raməmkimik ye nimri Kughen. ¹⁹Meinai in ai yerki yermamə, nərigien hah ripsaah, rəmhen kin nhopniyen yermamə, nəkrəhyen kin piraovin, nor-apnapigien nar, nəkrəhyen, neikuəyen, mine niniyen nikar jir. ²⁰Norien has minə a kamhasi-pən yerki yermamə masor in raməmkimik ye nimri Kughen. Mərig tukmə yermamə kirik riphəh nəravyen, pa rimə rəmkimik ye nimri Kughen.”

**Piraovin yame pəh nien mə
kwənərəus kape Isrel ramni
nəfrakisien ye Yesu**

(Mak 7:24-30)

²¹ Kini Yesu ritərhav aikin a mivən ye taon kiraru e Taea mine Saedon. ²² Kini pian kirik yame pəh nien mə kwənərəus kape Isrel ramarə ye kwən-mhan a rimauə məm, mamasək apomh mimə, “Yermaru. Mikip King Deved. !Rikim tukreihua tuk yo! Nanmin has kirik ramərəpən ye piakəskəh kafak, mamoriah pik in.” ²³ Mərig Yesu riphəh niniyen nar kirik tukun. Kini kafan narmamə khauə masəkeikei kimin mhamə, “Her-pən kin pəh ramvən, meinai in ramasək apomh mamkwasiq kin ətawə.”

²⁴ Mərig Yesu rini-pən tuk əriə mimə, “Kughen rimnher-pə kin Yo mə jakvən əmə tuk sipsip minə kape kwənərəus kape Isrel yamə mine kaserwei.”^f

²⁵ Mərig pian a ruə mənimkur ye nimri Yesu mamni mimə, “Yermaru, asitu irak.”

²⁶ Mərig Yesu rini-pən tukun mə, “Rapəh natuatukien mə tikvəh nəviginiyen ne kwajikovə minə karakikin-pən kimi kuri minə kapəriə.”^g

²⁷ Mərig piraovin ai rini-pən tukun mə, “Yemasur, nəfrakis. Mərig kuri minə kharkun nisəniyen nimsimsi nəviginiyen ne kwajikovə minə yame ramsaah-pən ye nəpəəg tebol kape yamehua kapəriə.”[†]

²⁸ Kini Yesu rhorpən nəgkiariyen kafan mimə, “Piraovin. Kafam nhatətyen rehua. Naha nhagin yame nakorkeikei, tukruə mor nəfrakisien kin.” Kini tak-takun əmə, piakəskəh kafan rimnəsanin min.

**Yesu rimnor huvə narmamə
khapsaah yamə mine kamhamhə**

²⁹ Kini Yesu ritərhav aikin a maməri-wək ye nikar-kar lugun Galili. Mhaktə fiak mivən ye tukwas kirik mamkwətə. ³⁰ Kini nukwhao ehuə khauə misəm. Mhapik narmamə yamə mine nihuriə rarpəvin mine nimrin pis minə, mine yamə mine niprairiə rimhə, mine yamə mine kaseinein nəgkiariyen, mine yamə mine kimnhavəh nəmhəyen pisin pisin. Misətu-pən əriə ipakə tuk Yesu, kini In ror huvə əriə. ³¹ Kini narmamə minə a kimisəm mə narmamə yame kaseinein

^f**15:26** Yesu raməgkiar kin kuri meinai nəmə Isrel iriə khamə nəmə pəh nien mə kwənərəus kape Isrel kisəmhen kin kuri. Ror pən khamə takasitu ye kwajikovə minə kape nar Isrel, mipəh nasituyen ye kwajikovə minə kape nəmə tanə pisin.

[†]**15:27** Pian a rimnəgkiar kin nimsimsi nəviginiyen ror nuhpikiniyen kin. Mə Yesu ramsitu ye narminə Isrel, mərig nipar nasituyen kafan in aikin. To rapəh nəhipən-fam-ien kimi narminə Isrel.

nægkiarien kimisægkiar, mine yamə mine nīprairiə rimhə kimisəsanin, mine yamə mine nihuriə rahas kimisəriwək, mine nimirin pis minə kimisəm nar, kini kisakur pik kin, mhani vi vi Kughen kape Isrel.⁸

**Yesu rimnor nimtətien kirik,
maməvigin narman fo taosen**

(Mak 8:1-10)

³²Ye nīpig a, Yesu rimnokrən kin kafan narmamə minə mimə, “Rikik reiwayu pik tuk narmamə minə e. Kitawə miriə kimisəmīr nīpig kisīsər, kini nəriə nəviginien rirkək. To yakher-pən kin əriə yerkwanu, kamhavən kirik rəmkərəv ye swatuk, nimirin rapig, kini rimir.”^h

³³Kini narmamə kafan minə khani-pən tukun mhamə, “?Tukhavəh hiə nəviginien rəmhen tuk nukwhao ehuə e? Ikin eikin e kwənmhan əkwak.”

³⁴Kini Yesu raiyoh əriə mə, “?Mərig bred kuvhuun en?”

Khamə, “Bred seven. Mine kwaji kə-mam tiksīn.”

³⁵Kini Yesu rini-pən tuk narmamə ai mə, “Taksəkwtə.” ³⁶Kini mivəh nīpar bred ai mine kəmam, mini vi vi Kughen tukun, kini makapir-pir, məhi-pən kimi kafan narmamə minə mə tuksəvigin narmamə ai kin. ³⁷Kini kisəvigin, tupriə rəsiis fam. Kini narmamə kafan minə khavən mhapik nīpərpər nəviginien, mhavai-pən ye kəmeiru ehuə seven. ³⁸Narmamə minə ai kimisəvigin, kimivəh əmə nihupin ye narman, iriə fam rəmhen kin fo taosen. Mərig kīpəh nisəvhuekinien nīpirəovin mine kwajikovə minə. ³⁹Kini Yesu rher rik rik kin əriə. Mat-pən ye bot, mivən apa kwənmhan ehuə kirik, nhagin e Magadan.

**Farisi minə mine Sadusi
minə kisaiyoh Yesu
mə tukror nimtətien kirik**

(Mat 12:38-45; Mak
8:11-13; Luk 12:54-56)

16 Kini ai, Farisi tiksīn mine Sadusi tiksīn khauə masəni-əhu Yesu mə to rīpəh norien nimtətien kirik ye nimiririə yame ramhajoun mə nəsaninien kafan ramsi-pən ye neai.

²Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Nīpig mirh natukrivə, nakhamə, ‘Tikianakwamer rukweiha tukrəvən meinai napuə raməwhao.’ ³Kini yenpīgyenpīg iran, nakhamə, ‘Nəhig tukrip, meinai napuə rəwhao markurao.’ Nakharkun niniyen nīprai nimtətien ye nimar napuə, mərig nakseinein niniyen nīprai nimtətien yame yakamor ai taktakun. ⁴Kimiə e taktakun mine, naksahas. Kimiə nəmə Isrel nīmīsəpəh kapəmiə nhatətəyen ye Kughen rəmhen kin piraovin kirik yame rapəh kafan yerman məri-pən kwən pisin. Kini taktakun naksorkeikei mə jakor nimtətien kirik yame tukrhajoun mə yimasi-pən ye Kughen. Mərig Kughen tukror nimtətien kirikianə əmə, in e nimtətien kape Jona kupan.”ⁱ Yesu rimnəgkiar fam ai məpəh əriə.

**Yesu rimnor kwirig kimi kafan
narmamə minə meinai kasəvit-ərhav
ye nimtətien yame rimnor**

(Mak 8:14-21)

⁵Kini ai Yesu mine kafan narmamə minə khavən ye bot, misəviəfugin ye nu apa Galili. Misəru-kin nīpər bred nəriə. ⁶Kini Yesu rimnor kwirig kimi əriə mimə, “Takasərig əmiə tuk ‘yis’ kape Farisi minə, mine Sadusi minə.”^j

⁸15:31 Mak 7:37   ^h15:32 Mat 14:14   ⁱ16:4 Jona 1:17; Mat 12:40
^j16:6 Luk 12:1

⁷ Kini kinəsaiyoh əriə minə kin nıpran, mhamə, “?Tukmə ror kwən e rımə kitawə kimnhapəh nhavəhyen bred uə?”

⁸ Mərig Yesu ruirkun ta nərigien kapəriə. Mini-pən tuk əriə mə, “Kapəmiə nhatətəyən rikəskəh. ?Nakshawor e masəm əmiə minə mə bred rikək? ⁹ ?Rhawor e rikimiə ripəh nəsikien kini nakhapəh nharkun-huvəyən mə nipig yimivəh nıpar bred kirkirip, məhi-pən kimi narman faef taosen kisən, kini kimisəpəh nipərpər nəviginien, ?nakhavai-pən ye nitip kuvhuun?^k

¹⁰ Kini nipig yimivəh nıpər bred seven, məhi-pən kimi narman fo taosen, kini mhapəh nipərpərin, ?nakhavai-pən ye kəmeiru kuvhuun?^l ¹¹ ?Rhawor kimiə nakhapəh nharkunien mə yakpəh nəgkiarien kin bred? Takasərig əmiə tuk ‘yis’ kape Farisi minə mine Sadusi minə.”

¹² Kini ye nipig a, iriə kimnharkun mə pəh nien mə raməgkiar kin yis yame kamor bred kin, mə tukasərig əriə tukun. Mərig tukasərig əriə tuk nhajounien kape Farisi minə mine Sadusi minə.

Pita ramni mə Yesu in Kristo

(Mak 8:27-30; Luk 9:18-21)

¹³ Kini ai Yesu mine kafan narmamə khavhiak mhatərhav-pən ye kwənmhan e kamni kimə Sisaria Filipae. Kini Yesu raiyoh əriə mə, “?Mərig narmamə kamhani mə Yo, Ji Yermamə, Yo e pa?”

¹⁴ Kini khani-pən tukun mhamə, “Tik-sin khamə Ik e Jon Baptaes; tiksın khamə Ik e Elaeja tu; kini tiksın khamə Ik e Jere-

maea uə profet kupən pisin kirik kape Kughen.”^m

¹⁵ Mərig In raiyoh əriə mə, “?Mərig rhawor irəmiə? ?Nakhamə Yo e pa?”

¹⁶ Mərig əmə Saemon Pita rımə, “Ik e Kristo,[§] ji Kughen yame Ramragh.”

¹⁷ Kini Yesu rimini-pən tukun mə, “Saemon Jona[¶], Kughen rimnautə-pre kin nihuvəyən kafan kimik, meinai pəh nien mə yermamə kirik rimnor əpu nar e kimik; mərig Rimik apa ye rao ye neai, In rimnor əpu nar e kimik.”ⁿ ¹⁸ Kini yakamni-pre tuk ik mə ik Pita[§], nıpran ramni mə kapier yame jakvhirikin-pən niməhuak kafak iran. Kini to nəsaninien kape nimhəyən ripəh napitayen kafak narmamə minə.^o ¹⁹ Jakvəhsi-pre ki kimik kape narmaruyen kape Kughen. Tukmə nakəhitə ye naha tapig ye tokrei tanə, tukrəhitə ye rao ye neai. Tukmə nakətapig ye naha tapig ye tokrei tanə, tukrətapig ye rao ye neai.” ²⁰ Kini mini-əutən-pən tuk kafan narmamə minə mə tukhapəh nhani-pəniyen tuk yermamə kirik mə In Kristo yame Kughen rimini mə tukrher-pə kin.

Yesu rimnəkupən mirkun, mini-ərhav mə tukrimhə, kini mimragh min

(Mak 8:31-9:1; Luk 9:22-27)

²¹ Ririkakun ye nipig a, Yesu rimini-pən tuk kafan narmamə minə mə tukraməkeikei mivən Jerusalem, kini nəwharu minə Isrel, mine jif pris minə, mine namhajoun kape loa kape Moses, tursor nəmhəyən kimin, mhani mə tukraməkeikei mimhə. Mərig ye nipig

[§]16:16 “Kristo” mine “Mesaea” kwəm nəmhen. Nıpran rımə, “Yermamə yame Kughen rimini kupən mə tukrher-pə kin tuk niwəh-miraghien ətawə.”

[¶]16:17 Nəgkiarien kape Gris ramni mə “Saemon Bar Jona.” Nıpran ramni mə in ji kwən kirik, nhagin e Jona.

[§]16:18 Ye nəgkiarien Gris, “Pita” nıpran ramni “kapier.”

^k16:9 Mat 14:17-21 ^l16:10 Mat 15:34-38

^m16:14 Mat 14:1-2; Mak 6:14-15; Luk 9:7-8 ⁿ16:17 Gal 1:15-16

^o16:18 Jon 1:42; Efes 2:20

yame ror kisiser kin, tukramragh min ye nimhøyen kafan.

²²Mæknekin Pita rikir In, mwapta irəriä, kini mamni-əhu In mimä, “!Nikam, Yermaru! Tukriphəh norien rəmhen kin yame nakamni.”

²³Mərig Yesu rarar, mini-pən skai tuk Pita mimä, “!Setan! !Ap ikin e! Ik nakamərer əswasig kin Yo. Nərigien kafam ri-phəh nəmhenien kin nərigien kape Kughen. Nərigien əmə kape yermamä.”

²⁴Kini Yesu rimini-pən tuk kafan narmamä minä mə, “Tukmä yermamä rimä tukrikwasig kin Yo, tukraməkeikei mətä ye nərigien kafan, kini tukmä rərig pawk nəmhøyen rəmhen kin nəmhøyen ye nimhøyen ye nai kamarkwao kin, mərig tukrikwasig kin Yo.^p ²⁵Meinai yermamä yame ramgin tuk kafan nimraghien, tukraməkeikei mimhə. Mərig yermamä yame tukhopni tuk nikwasigien kin Yo, tukrarə ye nimraghien rerin. ²⁶Tukmä yermamä kirik kafan nautə rehuə pik ye tokrei tanə e, mamarakikin kafan nimraghien tukun, nanmin tukrerwei. Mərig nar kirik rirkək min tuk nivəhyen nimri nimraghien kafan.^q ²⁷Ror məkna kin meinai Yo Ji Yermamä jakpiuə kimawə agelo minä ye nəsaninien ehüə mine nikhakien kape Rimik, kini jakpivəhsipən nərokien kimi narmamä mfam tuk wok yame kimisor.^r ²⁸Yakamni əfrakis tuk əmiä mə narmamä tiksın kasarə ikin e to khapəh nhamhøyen miseriaji nipig narmamä tuksəm Yo Ji Yermamä yakavəh nehuəyen tuk narmaruyen ye narmamä.”

Kughen ramhajoun mə Yesu in Tini, nimrin rukreikin muə mor pisin

(Mak 9:2-13; Luk 9:28-36)

17 Nipig sikis ruauə muavin, Yesu rikir Pita, Jemes mine piauni Jon mishaktə fiak ye tukwas apomh kirik. Irisir pisin əmə kimirhkwasig kin. ²Aikin, niprai Yesu rukreikin muə mor pisin. Nimrin rakhak rəmhen kin nikhakien kape mirh. Kini neipən kafan rhawən pik.^s ³Kini yemasur kupən mir kiraru, Elaeja mine Moses, kratərhav-pə min, marhəgkiar irisir Yesu.

⁴Kini Pita rini-pən tuk Yesu mə, “Yermaru, rhuvə mə kimasir jakəhrarə əmə eikin e. Pəh yakrharkwopək nimə kisiser. Kafam kirik, kape Moses kirik, kini kape Elaeja kirik.”

⁵Pita raməgkiar hanə, məknekin napuə hawən kirik reiwaiyu, muvrig əpis əriə. Kini nəgkiarien kirik risi-pən ye napuə mimä, “In e Narik keikei yakorkeikei pik. Rikik ragien pik tukun.”^t

⁶Kimirhərig nəgkiarien a, kirhigin pik, mirhənim-pən nimririsir ye nimoptanə. ⁷Mərig Yesu ruə mirap ərisir mimä, “Rhekimter. Mirhipəh nirhiginien.” ⁸Məknekin, krharharha, mrhipəh min nirhəmien əriu. Yesu pisin əmə ramərer.

⁹Kini khasi-faktə ye tukwas, Yesu rimini-əhu ətən pən tuk ərisir mimä, “Takrhipəh nirhəvsaoyen kin mirheriaji Yo, Ji Yermamä, jakimragh min ye nimhøyen kafak.”

¹⁰Kini krhaiyoh mirhimä, “?Mərig rhawor e nəmhajoun kape loa minə kamhani mhamə Elaeja tukraməkeikei məkupan ye Kristo muə?”^u

^p16:24 Mat 10:38; Luk 14:27   ^q16:26 Mat 4:8-9

^r16:27 Sam 62:12; Prov 24:12; Mat 25:31; Rom 2:6; Rev 22:12

^s17:2 2 Pita 1:16-18   ^t17:5 Dut 18:15; Sam 2:7; Aes 42:1; Mat 3:17; Mak 1:11; Luk 3:22   ^u17:10 Mal 4:5

¹¹ Kini Yesu rimə, “Nəfrakisien mə Elaėja tukraməkeikei məkupan muə mə tukrətu huvə narimnar fam.^v ¹² Mərig yakamni-pre tuk əmisir mə Elaėja ruə-erig ta, mərig narmamə kharəpə nharkunien in; misor ahas pən kimin. Ye norien kirikianə min, tukSOR Yo, Ji Yermamə, jakərig nəmhəyen.”^w

¹³ Ramni məknakin, kafan narmamə minə kharkun mə In raməgkiar ye Jon Baptaes.^x

**Yesu rimnəko ta nanmin
has ye pikwarien kirik**

(Mak 9:14-32; Luk 9:37-45)

¹⁴ Kini khatərhav-pə tuk nukwhao ehua. Kini yermamə kirik ruə mənimkur-pən tuk Yesu mimə, ¹⁵ “Yermaru. Pəh rikim tukrehua tuk pikwarien kafak. Nəkəvaan ramor pik in. Ramarə ye nipiğ əutən. Nipiğ ripsaah ramimir-pən ye nap mine ye nu. ¹⁶ Kini yo yimirəh mivən kimi kafam narmamə minə, mərig kisinein nor-huvəyen.”

¹⁷ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mimə, “!Kəsi! Kimiə e taktakun mine, nhatətəyen kapəmiə rirkək. Kini kapəmiə nətərigien rapəh natuatukien. ?Kitawəm kimiə tuksarə miseriaji naha nipiğ takpishatətə irak?” Kini mamni min mimə, “Harəh pikwarien en mhauə.”

¹⁸ Kini Yesu rimnəgkiar skai kimi nanmin has maməko-ta. Məkneikin mor huvə pikwarien a.

¹⁹ Kini ai kafan narmamə khauə iriə pisin əmə misəm Yesu misaiyoh-pən mhamə, “?Rhawor e kimawə yakwə-seinein nəkotayen nanmin has a?”^y

²⁰⁻²¹ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Meinai nhatətəyen kapəmiə rikəskəh əmə. Kini nanmin has yamə mine kisor məknekin, to nakpəh nəviginien məhuak mirkun nəkotayen əriə.”^{**} Mərig yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə to nhatətəyen kapəmiə rikəskəh pawk rəmhen kin kwənkwai mastad, mərig takharkun nhani-pəniən tuk tukwas e mhamə, ‘Əta ikin e mivən aikin a,’ kini tukror nəkwaimiə. Kini takharkun nisorien narimnar fam.”^z

**Yesu rimini-ərhav min mə
tukrimhə kini mamragh min**

²² Kini kimnhauə kirikianə apa Galili, kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Kwən kirik tukreighaan-pən kin Yo, Ji Yermamə, ye kwermi tikmir minə.^a ²³ Narmamə tukshopni Yo, kini ye nipiğ yame ror kisisər kin, Kughen tukrivəh miragh Yo ye nimhəyen.” Kini kafan narmamə minə rikiriə rəpou pik tuk nəgkiarien a.

**Yesu rameighan kin mə tukvəhsi-pən
mane kape takis kimi Nimə
Ehuə kape Kughen**

²⁴ Kini ai Yesu mine kafan narmamə minə kimnhatərhav apa Kapaneam. Kini narmamə yame kasərer tuk mane kape takis kape Nimə Ehuə kape Kughen khauə tuk Pita mhamə, “?Rhawor? ?Yhajoun kafam ramərok-pən takis kin mane kape Nimə Ehuə kape Kughen, uə nikam?”^b

²⁵ Kini Pita rimə, “Əwəh. Ramərok.”

Kini Pita rivən ye nəkwai nimə, Yesu rəkupən maməgkiar mamni nuh-pikinien kirik mimə, “Saemon. ?Nakmə rhawor? ?King minə kape tokrei tanə

^{**} 17:20-21 Nəgkiarien e ye ves 21 rikək ye kopi akwas tiksın kape Niutesteman. Keinein mə Yesu rimini əfrah ikin e uə nikam.

^v17:11 Mal 4:5-6 ^w17:12 Mat 11:14 ^x17:13 Luk 1:17 ^y17:19 Mat 10:1

^z17:20-21 Mat 21:21; Mak 11:23; Luk 17:6; 1 Kor 13:2 ^a17:22 Mat 16:21

^b17:24 Eks 30:13; 38:26

kamhavəh takis tuk nipa? ?Kamhavəh tuk kapəriə narmamə minə, uə tuk nəmə tanə pisin yamə mine kimisapita əriə ye narowagkəpien?”

²⁶Mərig Pita rımə, “Kamhavəh tuk nəmə tanə pisin yamə mine kimisapita əriə ye narowagkəpien.”

Kini Yesu rımə, “Nəfrəh. Narmamə kape king khapəh nisərokien takis.”^{††}

²⁷Kini Yesu rirpin mımə, “Mərig kitawə khapəh nisorkeikeiyen mə tuk-sor niemha rhai əriə tuk ətawə. Kini ror məknei, rhuvə mə ik takvən apa ye lugun, maruk kin string, mivi kəmam. Kəmam yame takvi məkupan, meikus nəkwən, məm mane^{‡‡} kirik rəmhen tuk nərokien takis. Vəh mane en, mivən, mivəhsi-pən kimi əriə tuk nərokien takis kapərao.”

**?Pa e in yermamə yame
in rehuə rapita?**

(Mak 9:33-37; Luk 9:46-48)

18 Ye nipiğ a, narmamə kape Yesu kimnhauə misaiyoh-pən mhamə, “?Pa in yerpiriğ ye narmaruyen kape Kughen?”^c

²Kini Yesu rokrən kin kwajikovə kirik, ruə mərer ye kwerkwan irəriə.

³Kini mımə, “Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə tukmə nakhapəh nisararien irəmiə mhauə rəmhen kin kwajikovə, to nakhapəh nhavəniən misarə ye narmaruyen kape Kughen.”^d ⁴Ror məkneikin, tukmə yermamə ravəhsi-əhu

atuk in rəmhen kin kwajikovə e, in yerpiriğ ye narmaruyen kape Kughen.

⁵“Yermamə yame ravəh nhagiğ, mamasitu kin ye kwajikovə kirik rəmhen kin yame, nasituyen e in e tukror min kimi Yo.”^e ⁶Mərig Kughen tukror narpien ehuə kimi narmamə yamə mine kamhavi-pən kwajikovə yamə mine kishatətə irak, mə tukror təvhagə has. Kini narpien a tukriskai rapita yame tukruk-pən kapien kirik ye nipətək nuan, karkw-ərhav-pən kin apa ye tame tahik mə tukrəmmim.^f

⁷“!Kəsi! Nəmhəyen ehuə tukruə tuk narmamə kape tokrei tanə e yame kamhavəh-si-pən vəhsi-pən kimi narmamə mə tukror təvhagə hah. Nivəhsi-pən vəhsi-pəniən minə a tukraməkeikei muə. !Mərig, kəsi! Nəmhəyen ehuə tukruə tuk yermamə yame in ramor swatuk tuk nahasien a.”⁸ Kini tukmə kwermim uə nihum ramor ik nakamor təvhagə hah, rhuvə mə takərəru ta marakikin. Rhuvə pik mə takpəh kwermim uə nihum nikarin mamragh kin kape rerin. Yame rhuvə pik rapita yame takvən ye nap ehuə kin kwermim kwis mir uə nihum kwis mir.^g ⁹Kini tukmə nimrim ramor ik nakamor təvhagə hah, rhuvə mə takikum ierig ta marakikin. Rhuvə pik mə takpəh nimrim kirikianə mamragh kin kape rerin. Rapita yame takvən ye nap ehuə kin nimrim kwis mir.”^h

^{††}17:26 Ye nuhpikinien e, Yesu ramni mə in yermamə kape Kughen, to rirpəh nərok-pən-ien takis kimi Nimə Ehuə kape Kughen, rəmhen kin yame yermamə kape king to rirpəh nərok-pən-ien takis kimi king, nəmə iruə əmə kasərok-pən takis kimin.

^{‡‡}17:27 Gris ramni “drakma kuas.” “Drakma” kirikianə in nərok kape wok ye nipiğ kirikianə.

^c18:1 Luk 22:24 ^d18:3 Mat 19:14; Mak 10:15; Luk 18:17

^e18:5 Mat 10:40; Luk 10:16; Jon 13:20 ^f18:6 Mak 9:42; Luk 17:1-2

^g18:8 Mat 5:29-30 ^h18:9 Mak 9:43-48

**Nuhpikinien ye sipsip
yame rimnerwei**

(Luk 15:3-7)

¹⁰ Kini Yesu rimə, “Takasəkeikei mharkun huvə mə takhapəh nisəm-əhuyen narmamə minə kafak yamə kisəmhen kin kwajikovə, meinai yakamni-pre tuk əmiə mə agelo yamə mine kasəm əriə, nīpig mīfam iriə kasərer ye nīmri Rīmik apa ye rao ye neai, mamhani-ərhav pən nhagriə tukun. ¹¹ Kini Yo, Ji Yermamə, yimauə mə jakarhakin narmamə yamə mine kwəserwei, mivəh miragh əriə.”^f

¹² “Tukmə yermamə kirik, kafan sip-sip wan hundred, kini kirikianə ramer-wei. ?Mərig nakirkun mə tukrhawor? In tukraməkeikei mīpəh kafan naenti naen sipsip kasərer ye tukwas, kini in mivən marhakin yame rimnerwei.ⁱ

¹³ Kini yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə nīpig tukrəm, rikin tukragien tuk sip-sip kirikianə əmə rapita nagienien tuk naenti naen e khapəh niserweiyen.

¹⁴ “Ye norien kirikianə əmə min, Rīmimiə apa ye rao ye neai, In rīpəh norkeikeiyen mə kafan kirik kwajikovə tukrerwei.”

Piam yame ramor nahasien kimik

(Luk 17:3)

¹⁵ Kini Yesu rimə, “Tukmə piam kirik ror nahasien kimik, yuvən kimiru pisin əmə, mhajoun-pən naha nhagin yame rimnor rīpəh nəmhenien. Tukmə rərig ik, kafam nəgkiarien tukror rikin

rīrerig-pə min, nakawor huvə əmiru minə.^j ¹⁶ Mərig tukmə rīpəh nərigien ik, takvəh min yermamə kirikianə uə kiraru, mə tukirkun mə nəgkiarien fam yame takhani in nəfrakisien.^{§§} ¹⁷ Kini tukmə rīpəh nərigien əmiə, hani-ərhav kimi niməhuak. Kini tukmə rīpəh nərigien niməhuak, səm in rəmhen kin yemə iruə, uə [yemə has rəmhen kin] yermamə yame ramərer tuk mane kape takis.

¹⁸ “Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə tukmə naksəhitə ye naha tapig ye tokrei tanə, tukrəhitə ye rao ye neai. Tukmə nakasətapig ye naha tapig ye tokrei tanə, tukrətapig ye rao ye neai.^k

¹⁹ “Kini yakamni-pre min tuk əmiə mə, tukmə kimiru kiraru nakrani kwis mə takwaiyoh kin nar kirik, kini Rīmik apa ye rao ye neai tukror naha nhagin yame nakawaiyoh kin.^l ²⁰ Ror məkneikin meinai ikin hiə yermamə kiraru uə kisəsər kirhuə kirikianə ye nhagik, kimawə miriə.”

**Nuhpikinien ye yermamə yame
narmamə kasor kaon kimin, kini in
raməkeikei kimi əriə mə tuksarpin**

²¹ Kini Pita rimauə tuk Yesu maiyoh-pən In mimə, “Yermaru. ?Tukmə piak ramor ahas pə kimi yo mamripin, nakmə jakaməkeikei mor fogivim iran m-kivhuun? ?Mi-seven rəmhen uə nikam?”

²² Kini Yesu rimə, “Yakamni-pre tuk ik mə, pəh nien mə takor fogivim iran

^f18:11 v. 11 rikək ye kopi akwas tiksın kape Niutesteman. Keinein mə Yesu rimini nəgkiarien ikin e uə nikam.

^{§§}18:16 Nəgkiarien kirik ye Dut 18:15 ramni mə tukmə narmamə kiraru uə kisəsər kirhəni nəgkiarien kirikianə, tukni nəfrakisien ye nəgkiarien kapərisir.

ⁱ18:12 Esik 34:11,16; Luk 19:10   ^j18:15 Luk 17:3; Gal 6:1

^k18:18 Mat 16:19; Jon 20:23   ^l18:19 Mak 11:24; Jon 15:7

m-seven əmə, mərig takor m-seventi seven.*

²³“Takaməkeikei mor məknai meinai narmaruyen kape Kughen rəmhen əmə kin yame king kirik rorkeikei mə tukrəm-ru kaon yamə mine kafan narmamə kasor kimin, mə iriə tukasəkeikei misarpin. ²⁴Nipig rimirikakun mə tukrivəh tai mane, kharəh kafan kirik yorwok yame ramor kaon rəmhen kin milian vatu khapsaah[†], mhavən kimin. ²⁵Kwən a reinein narpinien; king rimə tukor salem kin yor wok a mine kafan piraovin mine kafan kwajikovə minə mine kafan narimnar minə fam pəh rarpin kafan kaon.

²⁶“Məkneikin kafan yorwok rənimkur-pən tukun, maməkeikei mamni-pən tukun mə, ‘!Aweh! ?Nakirkun nivəhsi-pə-minien nipig kwakwə kimi yo pəh yakarpin fam kafak kaon uə?’ ²⁷Kini kafan yemehue rikin rehuə tukun, kini məpəh fam kafan kaon mə tukripəh min narpinien, meighaan kin mə tukramvən.

²⁸“Mərig nipig yorwok a rimavən, məm yermamə kirik yame rimnor kaon kimin rəmhen kin wan hundred taosen vatu əmə.[‡] Iriu kwis yorwok mir kape king. Kini yorwok yame king rimnəru-kin kafan kaon, rarar miraptərəkin yermamə yame ramor kaon kimin, mirəh nipətək nuan, məvit, mamni mimə, ‘!Arpin kafam kaon yame nimnor kimi yo!’

²⁹“Kini yorwok a yame rimnor kaon kimin reiwayu mənimkur maməkeikei kimin mimə, ‘!Aweh! ?Nakirkun nivəhsi-

pəyen nipig kwakwə kimi yo pəh yakarpin fam kafak kaon uə?’

³⁰“Mərig in rimə, ‘Nikam.’ Kini mivən mə tukrivəh kwən a kavən kivəhsi-pən ye kalabus meriaji rarpin fam mane yame rimnor kaon kin.

³¹“Nipig yorwok minə tiksin kimisəm nar a, rikiriə rəmhə pik tukun. Kisarar mhavən mhani-əsah-pən fam narimnar yamə mine kimisəm tuk king.

³²“Kini king rimnokrən kin yorwok a ruə rini-pən tukun mə, ‘Ik yorwok has kirik. Yimnəpəh fam kafam kaon, meinai ik nimnəkeikei kimi yo tukun.

³³?Mərig rhawor e rikim ripəh nehuəyen tuk yermamə yame nakawor wok kimiru min, rəmhen kin yame rikik rehuə tuk ik?’ ³⁴Kini niemha rhai king a, kini rimə tukrəh kavən kirəhsi-pən ye kalabus mə yemə ramarha tuk kalabus tukror nəmhəyen kimin meriaji rarpin fam mane yame ramor kaon kin.”^m

³⁵Yesu rimini-ta nuhpikinien a, mini-pən tuk əriə mə, “Tukmə kimie nakhapəh nisəru-kinien norien has yame piaumiə minə kasor irəmiə, Rimik apa ye rao ye neai tukrivəhsi-pre min narpinien rəmhen kin yame king a rimnor kimi kafan yorwok.”ⁿ

?Rhuvə mə yerman mine piraovin tukwəpəh əriu minə uə?

(Mak 10:1-12; Luk 16:18)

19 Kini Yesu rəgkiar ta, mitərhav Galili mivən ye provins e Judia, mivən maməmir apa nikar nu Jordan pən. ²Kini narmamə khapsaah khakwasig kin. Kini In rimnor huvə narmamə aikin yamə mine kamhamhə, kasəsanin.

*18:22 Niprai namba seventi seven ramni mə tukraməkeikei məru kin fam norien has yame kamor iran nipig mifam.

†18:24 Nəgkiarien kape Gris ramni mə “ten taosen talen” in mane rehuə pik.

‡18:28 Nəgkiarien kape Gris ramni mə “wan hundred denari.”

^m18:34 Mat 5:25-26

ⁿ18:35 Mat 6:15; Mak 11:25; Efes 4:32; Kol 3:13

³ Kîni Farisi tiksîn khauə masaiyoh Yesu kîn naiyohyen ətən kirik mə tuksəm-ru mə tukrîni nəgkiarîen kirik yame rîpəh nəmhenien. Mhani-pən tukun mhamə, “?Loa rameighan kîn mə yerman rîrkun nəpəhyen kafan piraovîn tuk nərigien apnapîg əmə kirik kafan uə nîkam?”

⁴ Kîni Yesu rîni-pən tuk əriə mə, “Tukmə ror kimiə nakhapəh nisəvheikîniyen ye Nəkwəkwə kape Kughen mə nîpîg Kughen rîmnərəhu nîmoptanə, ‘In mor mîn yerman mine piraovîn.’^o(Jen 1:27) ⁵ Kîni mîmə yerman tukrəta ye rîmni mine nisîni, kîni iriü piraovîn mwarə kirikîanə. ‘Iriü tukrauə nîprairiü kirikîanə.’^o(Jen 2:24) ⁶ Kîni iriü kwis tukwarə kirikîanə. Meinai Kughen rîməviəfugîn məknakîn əriü, yermamə to rîpəh nakapîriyen narəyen kapəriü.”

⁷ Kîni iriə kisaiyoh-pən In mhamə, “?Tukmə ror məknakîn, rhawor e Moses rîmneighan kîn mə yerman rîrkun nîraiye nəkwəkwə tuk nəpəhyen kafan piraovîn mivəhsi-pən kimin, kîni məpəh in?”^p

⁸ Kîni Yesu rîni-pən mîn tuk əriə mîmə, “Moses rîmneighan kîn əmiə mə tak-səpəh kapəmiə nîpiraovîn mînə meinai kapəmiə kapə riskai pik. Mərig in apa kupan rîpəh norien məknakîn. ⁹ Mərig yakamni-pre tuk əmiə mə tukmə yer-man kirik, kafan piraovîn rîpəh nîvən-hanəyen tuk yerman pîsîn kirik, kîni tukmə yerman a rarar mivən tuk yarmə, rəmhen kîn mə in rîmnəkrəh kîn piraovîn a.”^q

¹⁰ Kafan narmamə kisərig, kisakur, mhani-pən tukun mhamə, “Tukmə narəyen kape yerman mine piraovîn riskai pik məkneikîn, rhuvə mə tukrəh əmə norien kape mared.”

¹¹ Kîni Yesu rîni-pən tuk əriə mîmə, “Pəh nien mə narmamə m-fam kharkun nisorien nəgkiarîen e; mərig əmə yamə mine Kughen rîmivəhsi-pən nîrkunien kimi əriə, kapəriə pîsîn əmə. ¹² Ror məknakîn meinai narmamə tiksîn to khapəh nisorien mared tuk nərigien pîsîn pîsîn mînə. Tiksîn tukhapəh nisorien mared meinai nîprairiə rahas ror hanə. Kîni tiksîn tukhapəh nisorien mared meinai kərai rəmhen kîn kao karmen. Kîni tiksîn kamhani atuk əmə mə tukhapəh nisorien mared mə tuksor wok kape narmaruyen kape Kughen. Yermamə yame rîrkun nîvəhyen nəgkiarîen e, tukraməkeikei mivəh.”

**Yesu ravəhsi-pən nihuvəyen
kimi kwajikovə mînə**

(Mak 10:13-16; Luk 18:15-17)

¹³ Kîni narmamə tiksîn khapîk kapəriə kwajikovə mînə, mhauə misəm mîn Yesu, mə In tukrərəhu-pən kwermîn irəriə, maməhuak tuk əriə. Mərig narmamə mînə kape Yesu kimnhani-əhu əriə.

¹⁴ Kîni Yesu rîmə, “Takhapəh nhani-əhuyen kwajikovə mînə. Səta irəriə pəh khauə tuk Yo. Meinai Kughen tukramar-marü ye narmamə yamə mine kisəmhen kîn kwajikovə mînə en.”^r ¹⁵ Kîni In mîpîk kwajikovə mînə a mərəhu-pən kwermîn irəriə, mivəhsi-pən nihuvəyen kimi əriə, mîtərhav aikin a.

**Tamaruə yame kafan nautə
rehuə, mərig rorkeikei mə
tukrarə ye nîmraghien rerin**

(Mak 10:17-31; Luk 18:18-30)

¹⁶ Kîni tamaruə kirik ruə məm Yesu, maiyoh In mîmə, “Yhajoun. ?Nakmə jakaməkeikei mor naha nhagin yame rhuvə, mə jakamarə rerin?”

^o19:5 1 Kor 6:16   ^p19:7 Dut 24:1-4; Mat 5:31

^q19:9 Mat 5:32; 1 Kor 7:10-11   ^r19:14 Mat 18:2-3

¹⁷ Kini Yesu rimə, “?Nakhawor ma-maiyoh Yo kin nar yame rhuvə? Yermamə kirik rapəh nihuvəyen. Kughen əmə In rhuvə. Tukmə nakmə takarə ye nimraghien rerin, əri-pən loa.”^s

¹⁸ Mərig kwən a rimə, “?Naha loa yame nakamni?”

Kini Yesu rimə, “Takpəh nhopniyen yermamə. Kini mīpəh napir-pəniən tuk piraovin pisin. Kini mīpəh nəkrəhyen. Kini mīpəh nini-apnapigien nar meikuə kin ye yermamə kirik. ¹⁹ Tuk nīpig minə fam takamsiai rimim mine nisinim. Kini morkeikei min ik minə tiksın rəmhen kin yame nakorkeikei atuk ik.”^f

²⁰ Kini tamaruə ai rini-pən tukun mimə, “Yhajoun. Loa minə en, yakaməri-pən fam. ?Mərig naha nhagin raməmir yame yakpəh hanə norien?”

²¹ Kini Yesu rimə, “Tukmə nakmə kafam nimraghien tukratuatuk, yuvən, məvrai rik rik kafam narimnar, mivəh mane iran, kini mivəhsi-pən kimi narmamə yavən has minə. Kini kafam narimnar tukripsaah apa ye neai. Kini ik muə, mikwasig kin Yo.”

²² Nīpig tamaruə ai rimnərig nəgkiarien yame Yesu rimini, rikin rərou, meinai kafan nautə ripsaah.

²³ Kini Yesu rini-pən tuk kafan narmamə minə mimə, “!Nəfrakis! Riskai pik tuk narmamə yamə mine kapəriə nautə rehuə tuk nivəniən ye narmaruyen kape Kughen. ²⁴ Kini yakamni-pre min tuk əmiə mə, ?Nakasərig mə nar miragh ehua kirik rəmhen kin kamel, to rauru-pən ye kwəruwei nidil uə? Nikam, rəutən pik. Rəmhen əmə min kin yer-

mamə yame kafan nautə rehuə, rəutən pik tukun tuk nətayen aikin a muə Kughen ramarmaru iran.”

²⁵ Kini narmamə kafan minə kisərig, kisakur, minəsaiyoh mhamə, “!Eh! ?Mərig tukmə ror məknekin, kitawə pa in tukramarə ye nimraghien rerin?”

²⁶ Mərig Yesu rəm tim əriə mini-pən tuk əriə mə, “Nar e, to yermamə ripəh norien. Kughen pisin əmə In rirkun norien. Meinai In rirkun norien narimnar fam.”^t

²⁷ Kini Pita rini-pən tukun mimə, “?Mərig kimawə jakhavəh naha nhagin? Yiməsəpəh fam kapəmawə narimnar, mhauə, mhakwasig kin Ik.”

²⁸ Kini Yesu rini-pən tukun mə, “Yakamni əfrah tuk əmiə mə, ye nīpig yame narimnar fam tukhaukreikin mhauə mhawi, kini Yo, Ji Yermamə, jakəkwətə ye kafak jea kape king yame rhakak pik, kini kimiə e yame nimnhakwasig kin Yo, taksəkwətə-pən min ye jea kape king iriə m-fam twelef, kini masarmaru ye kwənərəus twelef kape Isrel.^u ²⁹ Kini narmamə m-fam yamə mine kimisəpəh kapəriə nimə minə, uə piauriə minə, uə nowinriə minə, uə rimriə minə, uə nisinriə minə, uə jiriə minə, uə kapəriə nīpiraovin[§], uə nimoptanə kapəriə tuk nhagik, Kughen tukrivəh-sipən narimnar minə a rehuə pik kimi əriə, mivəhsi-pən nimraghien rerin kimi əriə. ³⁰ Mərig, narmamə minə e kasəkupən tukpihamakwasig, kini yamə mine kamhakwasig tukpihauə mīpisəkupən.”^v

^f19:19 Loa minə e kimnharai ye Eks 20:12, mine Dut 5:16-20.

[§]19:29 Nəgkiarien e “Nīpiraovin” rikək ye kopi akwas tiksın kape Niutesteman. Keinein mə Yesu rimini əfrakis uə nikam.

^s19:17 Lev 18:5; Luk 10:28   ^t19:26 Job 42:2

^u19:28 Mat 25:31; Luk 22:30; Rev 3:21   ^v19:30 Mat 20:16; Luk 13:30

**Nuhpikinién ye yorwok minə
apa plantesen kape grep**

20 Kini Yesu rimə, “Ror məkneikin mə narmaruyen kape Kughen rəmhen kin yemehuə kirik kape nəsımien. Rimatərhav yenpig-enpig əgkap marha-kin narmamə mə tukhauə misor wok ye plantesen kape grep. ²Kini mini mə tukrərok əriə kirikianə kirikianə wan taosen vatu.** Marar mher-pən kin əriə khavən misəsım.

³“İpakə tuk naen klok yenpig-enpig, ritərhav, mamvən ye maket, məm narmamə tiksın kasərer apnapig. ⁴Rini-pən tuk əriə mə, ‘Kimiə havən misəsım apa plantesen kape grep kafak. Kini jakərok əmiə kin mane yame ratuatuk.’ ⁵Kini kimnhavən.

“Kini yerkwēiha, rimatərhav mor nar kirikianə min, kini mor min ye tri klok yenaiyu. ⁶Kini ipakə tuk faef klok yenaiyu, ritərhav mivən məm narmamə tiksın kasərer apnapig əmə. Kini rini-pən tuk əriə mə, ‘?Rhawor nakasərer ikin e kape nıpig piəpiə kirik mhapəh nisorien nar kirik?’

⁷“Mərig khani-pən tukun mhamə, ‘Meınai yermamə kirik riəpəh nivəhsi-pəyen wok kirik kimi əmawə.’

“Kini rini-pən tuk əriə mə, ‘Kimiə havən misəsım apa plantesen kape grep kafak.’

⁸“Kini yenaiyu, yemehuə kape plantesen kape grep rini-pən tuk manaja mə, ‘Okrən kin yorwok minə khauə, nakvəhsi-pən nərok kapəriə. Takrikakun mamərok narmamə yamə mine kimnhauə mhakwasig, mamvən meriəji-pən narmamə yamə mine kimnhauə misəku-pan.”^w

⁹“Kini yorwok yamə mine kimnhauə misor wok ye faef klok, manaja rim-nərok əriə wan taosen vatu. ¹⁰Ror pən, narmamə yamə mine kimisəkupən misor wok, khamə ta mə tukhavəh rapita yamə mine kimisor wok mhakwasig. Mərig iriə kirikianə kirikianə kimnhavəh əmə wan taosen vatu. ¹¹Nıpig kimnhavəh mane, misat-munmun mhani hah yemehuə kape plantesen. ¹²Mhani-pən tukun mhamə, ‘Nəmə yamə mine kimisor wok mhakwasig, kimisor əmə wok ye aoa kirikianə əmə, mərig ik nımnərok əmawə miriə rəm nəmhen əmə. Mərig kimawə yımisor wok ehə yerkwēiha ehə, nıpig piəpiə.’

¹³“Mərig yemehuə rini-pən tuk əriə mə, ‘Yo kirik. Pa rimə yımnoriah ik. Nakneighaan ta kin mə jakvəhsi-pre wan taosen vatu. ¹⁴Vəh kafam mane mamvən. Yakorkeikei mə jakərok yermamə yame rimikwasig rəmhen əmə kin ik. ¹⁵Kafak e mane. Yakirkun norien naha nhagin kin mane kafak. ?Nakamor jalus meinai yakamor huvə pən kimi əriə uə?’”

¹⁶Kini Yesu rimini-ta nuhpikinién mini-pən tuk əriə mə, “Narmamə minə e kamhakwasig tukpisəkupan, kini yamə mine kasəkupən tukpihakwasig.”^x

**Yesu rimini ərhav min mə
tukrimhə kini mamragh min**

(Mak 10:32-34; Luk 18:31-34)

¹⁷Kini Yesu mine kafan narmamə kishaktə mhavən Jerusalem. Kini Yesu rokrən min kin kafan narmamə twelef mə tukhauə ye tamhekin kirikianə. Kini mini-pən mimə, ¹⁸“Taktəkun ai tukshaktə mhavən Jerusalem. Kini ye kwənmhaan aikin a, narmamə tiksın tuksərhə-pən Yo, Ji Yermamə, ye kw-

**20:2 Nəgkiarién kae Gris ramni mə “wan denari.” In nərok atuatur kape wok kape nıpig kirikianə.

^w20:8 Lev 19:13; Dut 24:15   ^x20:16 Mat 19:30; Mak 10:31

ermi jif pris mine nəmhajoun kape loa kape Moses. Kini iriə tukhauh Yo mə Yo jakaməkeikei mimhə.^y ¹⁹ Kini tukseighan-pən kin Yo kimi narmamə minə e pəh nien mə nəmə Isrel, mə tuk-sarh iakei irak, misərkis-ərkis Yo, kini misəsik-pən yo ye nai kamarkwao kin. Kini mərig jakamragh min ye nīpig yame ror kisīsər kin.”

**Mama kape Jemes mine Jon
raiyo-pən nar kirik kimi Yesu**

(Mak 10:35-45)

²⁰ Kini piraovin kape Sebedi rikir tīni mir muə mənīmkur-pən tuk Yesu maiyoh In kin nar kirik.

²¹ Kini Yesu rīmini-pən tukun mə, “?Nakorkeikei naha?”

Kini pian a rīmə, “Pəh kafak kwajikovə mir kirik tukrəkwətə ye nikarim matuk, kini kirik tukrəkwətə ye nikarim ma-wor, nīpig Ik takvəh nehuəyen kape nar-maruyen.”^z

²² Mərig Yesu rīni-pən tuk kwərə mir a mə, “Nakawaiyoh-pə kin nar kirik yame nakweinein. ?Kimiru nakramə nakwəmhen mə takwərig min nəmhəyen ye nīpraimiru rəmhen kin yame Yo jakərig uə?”^{††}

Kini iriu kramə, “Əhə. Kimru yakwəmhen.”

²³ Kini Yesu rīni-pən mə, “Nəfrakis. Kimiru takwərig nəmhəyen rəmhen kin yame Yo jakərig. Mərig nar yame nakwaiyoh kin, mə kirik tukrəkwətə ye nikarik matuk, kirik ye nikarik maor, yo yakeinein nivəhsi-preyen. Mərig Rimik Kughen rīnivəhsi-pən kwənmhan mir e kimi narmamə yamə mine In rīmīrpen ta mimə iriə tuksəkwətə ikin.”

²⁴ Nīpig narmamə minə tīksin kape Yesu, iriə ten, kisərig nəvsaoyen kin, niemha rhai əriə tuk Jemes mine Jon. ²⁵ Kini Yesu rokrən kin əriə mə tukhauh misəm. Kini mini-pən tuk əriə mə, “Kimiə nakwənharkun ta norien kape nəmehuə yamə mine pəh nien mə nəmə Isrel. Iriə kasor əutən pik tuk kapəriə narmamə minə. Kini kapəriə nəmehuə minə kasəviətərəkīn-əhu pik əriə mhamə tukamhakwasig əmə kin əriə.^a ²⁶ Mərig rīpəh natuatukien mə kimiə taksor mək-nakin. Tukmə kimiə kirik rorkeikei mə tukrivəh nehuəyen rapita əmiə, nərigien kafan tukreiwayu muə mə in yor atuə kin kirik kapəmiə.^b ²⁷ Kini tukmə kimiə kirik rorkeikei mə tukrəkupən mamkir əmiə, in min tukruə rəmhen kin ya-situ kapəmiə fam ²⁸ rəmhen kin yame Yo min, Ji Yermamə, pəh nien mə Yo yīmauə mə narmamə tuksor atuə kin kafak. Yīmauə mə jakor atuə kin kapəriə, kini moriah kafak nīmraghien marpin nīmraghien kin kape narmamə khap-saah.”^c

Yesu rīmnor huvə nīmrin pis mir

(Mak 10:46-52; Luk 18:35-43)

²⁹ Kini Yesu mine kafan narmamə khauə yerkwau kirik nhagin e Jeriko. Misarə, mhatərhav min, narmamə khap-saah kimnhakwasig kin əriə. ³⁰ Kini nīm-rin pis mir kwəkwtə ye nikar swatuk. Kini nīpig kwərig mə Yesu e ramuə, kwokrən kin In mīrəmə, “!Yermaru! !Kwənərəus kape King Deved! Yak-workeikei mə rikim tukrehuə tuk əmru.”

³¹ Kini narmamə khapsaah kisəgkiar-pən skai kimi əriu, mhamə, “!Ah! Rapim.”

^{††}20:22 Ye v. 22, Yesu rīmnəgkiar kin nuhpikinien məkneikin, “?Nakrarkun nīranīm-pən-ien ye pənkin yame jaknīm-pən ikin uə?” Mərig Translesen Komiti rīmnəri-pən yame Bislama Baebol ramni mhoprāi nuhpikinien mīrai əmə nīpran.

^y20:18 Mat 16:21; 17:22-23 ^z20:21 Mat 19:28; Luk 22:30

^a20:25 Luk 22:25-26 ^b20:26 Mat 23:11; Mak 9:35 ^c20:28 Luk 22:27; Fil 2:7

Mærig iriu karærpîn æmæ ye nokrænien. Mîræmæ, “!Yermaru! !Kwænæræus kape King Deved! Yakworkeikei mæ rikim tukreihuæ tuk æmru.”

³² Kini Yesu rarar, mokræn kin æriu mîmæ, “?Nakramæ jakor naha nhagin kimi æmiru?”

³³ Kini kræni-pæn tukun mîræmæ, “Yermaru. Yakworkeikei mæ nîmrîmru tukrarha, pæh yakwæm nar.”

³⁴ Kini Yesu rikin rehuæ tuk æriu, mærao-pæn mîrap nîmrîriu. Mæknekin nîmrîriu rarha. Kini kwæm nar. Kini ai iriu mîrakwasig kin Yesu.

**Yesu ramvæn Jerusalem
mamor æpu mæ In king**

(Mak 11:1-11; Luk
19:28-40; Jon 12:12-19)

21 Kînæmhavæn pakæ tuk Jerusalem, mhatærhav-pæn yerkwænu e Bet-fas, ipakæ tuk tukwas kirik nhagin e Olif. Kini Yesu rher-pæn kin yermamæ kiraru kafan, ² mîmæ “Takravæn yerkwænu a nakaravaag-pæn ikin. Kini mwæm dongki kirik, mine tini, kimîrkwæji æriu. Nakararisin æriu, mwæsig mîrauæ. ³ Kini tukmæ yermamæ kirik raiyoh-pre tuk æmiru mæ takweihe kin, takrani-pæn tukun mîræmæ, ‘Yermaru rimæ tukræ-suæ ye dongki mir e.’ Kini taktakun æmæ tukreighaan kin dongki mir a kimi æmiru.”

⁴ Nar a ritærhav-pæ ror nægkiarîen kape profet kupan ruauæ minor næfrakisien kin, yamæ rimini mîmæ,

⁵ “Hani-pæn tuk nîpian Sæon^{‡‡} mhamæ, ‘Sæm-ru kapæmiæ king ruauæ tuk æmiæ, mamæsuæ ye dongki.

Mamæsuæ ye ji dongki.

Kini king a In yemæ mar.” (Sek 9:9)

⁶ Kini kafan yermamæ mir kwor naha nhagin yame Yesu rimini.

⁷ Kiravæn mîraræh dongki mine tini mîrauæ mwæm Yesu. Mîravæhsi-ta kot kapæriu mawæpeinæ-pæn kin ye nimetai dongki. Kini Yesu ræsuæ iran.

⁸ Narmamæ khapsaah kisætu kot kapæriæ mîmhahuvæ-pæn kin kimi swatuk; kini misærai nîmar nai misætu-pæn min ye swatuk. ⁹ Narmamæ yamæ mine kasækupæn kin Yesu kini mine yamæ mine kimnhakwasig kin kasokræn apomh mamhani mhamæ,

“!Sægnægîn Mikip King Deved!^{¶¶}

Pæh kivæh-si haktæ Kwæn e ramuæ ye nhag Yermaru. (Sam 118:26)

!Sægnægîn Kughen yerpirig!^{§§}

¹⁰ Yesu rimatærhav-pæ Jerusalem, narmamæ m-fam aikin, rikiriæ rimnakur mamhani nægkiarîen rîpsaah misaiyoh-pæn æriæ minæ mhamæ, “?Pa e?”

¹¹ Kini narmamæ khamæ, “Yesu e. In profet kirik rimasi-pæn apa Nasaret ye provins a Galili.”

**Yesu rimnæko ta narmamæ yamæ
mine kasor nar apnægig ye
Nimæ Ehuæ kape Kughen**

(Mak 11:15-19; Luk
19:45-48; Jon 2:13-22)

¹² Kini Yesu rivæn ye nimæ ehua kape Kughen. Kini mamæko yerhav narmamæ yamæ mine kasævrai narîmnar mamhavæh mane iran, mine yamæ mine kasævra. Kini mærakita kin narîmnar yame ramswin ye tebol kape narmamæ yamæ mine kasærai mane ikin; kini mæsuæ kin jea kape narmamæ yamæ mine kasor salem kin mak ye tanæ.* ¹³ Kini

^{‡‡}21:5 Jerusalem, nhag pîsin kirik e Sæon.

^{¶¶}21:9 Kimnhani mhamæ, “Hosana.” Kini nîpran rimæ, “Væh mîragh æmawæ,” uæ, “Sægnægîn Kughen.”

^{§§}21:9 Kamæni nîpe e ye nîpîg kape Pasova.

*21:12 Yesu rimnor mæknekin, mamor fulfilem profesi kirik ye Sek 14:21.

mor kwirig kimi ɛriə mīmə, “Kimirai ye Nəkwəkwə kape Kughen kimə, “Nimə kafak, in nimə kape nəhuakien.’(Aes 56:11)

Mərig kimiə nakasor rəmhen kin ‘nimə yame yəkrəh minə kaserkwaig ikin.’”(Jer 7:11)

¹⁴ Kini nimrin pis minə mine yamə mine nihuriə rarəvin kimnhavən tuk Yesu ara ye Nimə Ehuə kape Kughen, kini ror huvə ɛriə. ¹⁵ Kini kwajikovə minə kasokrən apomh ipakə tuk Nimə Ehuə kape Kughen mamhani mhamə, “!Səgnəgin Mikip King Deved!” Mərig jif pris minə mine nəmhajoun kape Loa kimisəm Yesu ramor narimnar huvə minə, misərig mə kwajikovə minə a kasəgnəgin In, niemhaa rhai ɛriə. ¹⁶ Khani-pən tuk Yesu mhamə, “?Nakərig nəgkiarinen yame kwajikovə minə e kamhani iram uə?”

Kini Yesu rimə, “!Əhə. Mərig tukmə ror nakhapəh nisəvheikinien nəgkiarinen ye Nəkwəkwə kape Kughen yame ramni mə,

“!k nimnor mə kwajikovə minə, mine kwajikovə əmtəmtə minə tuksəgnəgin Ik ye tikinheriə.””(Sam 8:2)

¹⁷ Kini rəgkiar ta, məpəh ɛriə mitərhav Jerusalem mamvən Betani, mapir ikin.

**Yesu rimini hah nai kirik
kimə figtri, kini ror siə kin**

(Mak 11:12-14, 20-26)

¹⁸ Kəni rikwamer kin, yenpig-yenpig əgkap, iriə khatərhav min Betani, mharerig-pən Jerusalem, kini Yesu rinəmkərəv. ¹⁹ Kini məm nai kirik, kimə figtri, ramərəy ye nikar swatuk. Rəriwək mivən pakə tukun, məm nimarin in əmə

e in əmə. Kini Yesu rəgkiar-pən kimi figtri ai mīmə, “Yermamə tukripəh min nənien kwənkəwam tuk nipig kirik.”† Məkneikin nai a rimnaukei.

²⁰ Kini narmamə kafan minə kimisəm, kisakur. Mhamə, “!E-he-o! !Nai e raukei ahuaə əmə!”

²¹ Kini Yesu rini-pən tuk ɛriə mə, “Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə tukmə nakshatətə ye Kughen, kini kapəmiə nhatətəyen ripəh norien kiraru, nakharkun nisorien nar yame yimnor ye figtri. Mərig pəh nien mə in əmə a, mərig nakharkun nhani-pənien tuk tukwas a mhamə, ‘Əta eikin e mivən məmnim apa ye tahik’ kini tukror nəkwaimiə.^d ²² Tukmə nakshatətə, nakharkun nhavəhyen naha nhagin yame naksəhuak tukun.”^e

**Namehuə minə kape Isrel
kisarkut mə tuksəm-ru nehuəyen
kape Yesu mə rimasip-kaa**

(Mak 11:27-33; Luk 20:1-8)

²³ Kini Yesu rivən ye nəkwai Nimə Ehuə kape Kughen maməvhag kimi narmamə. Kini jif pris minə mine nəmehuə kape kwənərəus kape Isrel minə, khauə misəm In. Masaiyoh In mhamə, “?Nakamhawor narimnar minə e? ?Pa nhagin rimivəhsi-pre nehuəyen mə takor narimnar məknekin?”

²⁴ Kini Yesu rini-pən tuk ɛriə mə, “Rhuvə. Jakaiyoh kin naiyohyen kirik kimi əmiə. Tukmə nakhani atuatur, jakni-pre tuk əmiə mə Pa nhagin rimivəhsi-pə nehuəyen kimi Yo tuk norien narimnar. ²⁵ Hanipə-ru tuk Yo mə ?Pa rimivəhsi-pən nehuəyen kimi Jon mə tukror baptaes ye narmamə? ?Kughen uə yermamə?”

†21:19 Yesu rəgkiar kin nai e rəmhen kin nuhpikinien kirik, mini məknekin, “Tukmə yermamə rapəh norien nəkwai Kughen, kafan narəyen tukrəmhen kin figtri; tukror siə kin.” Ror pən Yesu ramni hah narəyen yame ror siə kin.

^d21:21 Mat 17:20; Luk 17:6; Jon 14:12; 1 Kor 13:2   ^e21:22 Mat 7:7-11; 18:19

Kini kinasəsiwən-əsiwən kimi əriə minə mhamə, “?Tukshaw ni e? Tukmə kitawə khani mə, ‘Kughen rimivəhsi-pən nehuəyen kimi Jon,’ mərig Yesu tukrimə, ‘?Tukmə Kughen rimivəhsi-pən nehuəyen kimin, rhawor e kimiə nakhapəh nhaniyen nəfrakisien iran?’²⁶ Mərig to khapəh min nhaniyen mhamə, ‘Yermamə əmə rimivəhsi-pən nehuəyen kimin,’ meinai kitawə khagin kin narmamə minə e meinai iriə kamhani mə Jon in profet əfrakis.”^f

²⁷ Ror pən iriə kimnhani-pən tuk Yesu mhamə, “Yakseinein.”

Kini Yesu rini-pən tuk əriə mimə, “Əhə. Mərig Yo min to yakpəh nini-pre-yen mə Pa nhagin rimivəhsi-pə nehuəyen kimi Yo mə jakor narimnar.”

Nuhpikinien ye pikwarien kiraru

²⁸ Kini Yesu rimini-pən min nuhpikinien tuk əriə mimə, “Kwən kirik, tini yerman kiraru. Kini rivən mini-pən tuk irehuə mimə, ‘Narik, yuvən məsim ye plantesen kape grep.’²⁹ Mərig rimə, ‘Ah. Yakapəh.’ Kini marə, marar min ye nərigien kafan mivən məsim.³⁰ Kini tatə kapəriu rimavən məm yame rəkəskəh, mini-pən min əmə nar kirikianə. Kini rimə, ‘Rhuvə, pəh yakvən.’ Meikuə, məpəh.”³¹ Kini Yesu raiyoh əriə mimə, “?Kwərə mir a, pa nhagin rimnor nəkwai rimni?”

Kini khamə, “Irehuə.”

Kini Yesu rini-pən tuk əriə mimə, “Rat-uatuk. Kini yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə nəmə has rəmhen kin narmamə yamə mine kasərer tuk mane kape takis, mine nipiraovin kape swatuk kimnhauə ye narmaruyen kape Kughen kwasig ikin kimiə.³² Meinai Jon Baptaes rimaue tuk əmiə mə tukrhajoun swatuk kape norien atuatuk, kini mərig kimiə nimn-hapəh nhaniyen nəfrakisien iran. Mərig

yor təvhagə has minə rəmhen kin narmamə yamə mine kasərer tuk mane kape takis, mine nipiraovin kape swatuk, iriə kimnhani nəfrakisien iran. Mərig kimiə naksəm pawk nar a, mhapəh nisararien ye nərigien kapəmiə mhapəh nhaniyen nəfrakisien iran.”⁸

Yesu ramni mə nəmə Isrel kimishopni profet kape Kughen rəmhen kin yame yorwok minə kimishopni narmamə kape yemehuə kape plantesen

(Mak 12:1-12; Luk 20:9-19)

³³ Kini Yesu rimə, “Kini sərig min ru nuhpikinien kirik. Yermamə kirik rim-nəsim kin kafan plantesen kin grep, markoparin-pən. Kini mikir kwətəgtap kirik kape nəviəsis-pəniyen kwənkwai grep iran. Mə nehen tukraiye, kivəh kor waen kin. Kini in mor nimə apomh kirik mə tukramərer ikin mamarha huvə tuk kafan plantesen. Kini in mərəhu plantesen ai ye kwermi narmamə tiks-in, tukhapik nəriə tiks-in, mhavəh-si-pən nan kirik rəmhen kin nərokien. Marə, mitərhav min aikin mivən ye tanə pisin.”^h

³⁴ Kini kwənkwai grep rimhiak, kini yemehuə kape plantesen rher-pən kin kafan tiks-in manaja mə tukhavən misəm narmamə yamə mine kisəsim aikin mə tukhavəhsi-pən grep nan, rəmhen kin nərok kafan.³⁵ Mərig iriə kisarar, mhauh kirik, mishopni kirik, misark-whopni kirik.³⁶ Kini yamehuə ai rarə mher-pən min kin kafan tiks-in narmamə kisapita yamə minə apa kupan. Khavən, kini narmamə yame kasəsim kimisor rahas pən min kimi əriə rəmhen kin yame kimisor kupan.³⁷ Kisor məknaikin mamhavən, yamehuə kape plantesen rher-pən kin tini rivən tuk əriə. Ye nərigien kafan rimə, ‘Tukmə ror tuk-səm kafak kwajikovə, kini tukhasiai.’³⁸ Mərig iriə kisəm khamə, ‘Kwajikovə

atuatuk e kape yamehuə kape plante-sen. Pəh kishopni pəh plantesen e tukror kapətawə kin.ⁱ ³⁹Məknekin kharap-tərəkin, misarkwərhav kin ye plantesen mishopni.^j

⁴⁰Kini Yesu raiyoh narmamə yame kasətərig kin, mimə, “?Rikimiə raməsik mə nipig yemehuə kape plantesen tukruə, kini tukrhawor-pən iran mine narmamə yamə mine kimisəsim ye plantesen kafan?”

⁴¹Kini khani-pən tukun mhamə, “Tukroriah-oriah nəmə has minə a, mhopni əriə. Kwasig ikin, tukreighaan pən kin kafan plantesen kimi narmamə pisin minə. Kini ye nipig atuatuk yame grep tukrimhiak, iriə tukhavəhsi-pən kwənkwan kimin.”

⁴²Kini Yesu rimə, “Tukmə ror kimiə nakhapəh nisəvhəkin-hanə-yen nəgkiarien yame Nəkwəkwə kape Kughen rimini mimə,

“Nai yame narmamə kape nivhirəkinien nimə kimnhavəh kini minəsarakikin.

Mərig nai ai rehuə, taktəkun ai Kughen rimnherig min, mor səpag apomh kin.

Nar e Kughen Yermaru rimnor.

Rikitawə ragien pik tukun.’(Sam 118:22,23)

⁴³“Ror pən, yakamni-pre tuk əmiə mə tukvəh-si ta narmaruyen kape Kughen tuk əmiə, kivəhsi-pən kimi narmamə yamə mine kasor narmaruyen kape Kughen ramkuə kin kwənkwan.

⁴⁴Tukmə yermamə kirik rirəh-pikin səpaag e, tukrowhan əgkap. Kini tukmə səpaag a ruh yermamə kirik, tukrhosis-hosis in.”^f

⁴⁵Kini jif pris minə mine Farisi minə kimisərig nuhpikinien yamə mine Yesu rimini, kharkun mə In raməgkiar irəriə. ⁴⁶Kini misarha kin swatuk mə tukhavəhsi-pən Yesu ye kalabus. Mərig kimnhagin kin narmamə, meinai narmamə kamhani mhamə In profet kirik.

Yesu rimini nuhpikinien kape nəviginien ehua

(Luk 14:15-24)

22 Kini Yesu rimini min nuhpikinien tiksın tuk əriə mimə, ²“Narmaruyen kape Kughen in rəmhen kin king kirik yame ramor apnəpeinə ye nəviginien ehua tuk narkurəkien kape tini. ³Kini mher-pən kin kafan yorwok minə mə tukhavən mhavi-pə narmamə yame rimnokrən-ta kin əriə mə tukhauə tuk nəviginien. Mərig iriə m-fam kimisəpəh-pən, mhamə to iriə khapəh nhavəniēn.

⁴“Kini rher-pən kin kafan yorwok tiksın min, mini-pən tuk əriə mə, ‘Havən mhani-pən tuk narmamə yamə mine yimnokrən ta kin əriə mə tukhauə mhamə yaknor apnəpeinə ye nəviginien. Yimoh kafak kau yamə mine kisəsis-əsis huvə. Narimnar fam rinəmhen. Hauə ye nəviginien kape narkurəkien.’

⁵“Mərig khapəh nisərigien yor wok minə a. Kirik ramvən ye kafan nəsimien; kirik ramvən ye kafan stoa. ⁶Kini tiksın kharaptərəkin yorwok minə a misor ahas-pən irəriə, mishopni əriə.^k ⁷Kini king, niemha rhai pik. Kini rher-pən kin mobael kafan minə khavən mishopni narmamə yamə mine kimishopni kafan yorwok minə. Kini mhasiai-pən nap ye taon kapəriə.

[†]21:39 Yesu ramni nuhpikinien kape plantesen mə nəmə Isrel kimishopni profet tu minə tiksın kape Kughen, kini mərig ruirkun ta mə tukshopni min In.

[†]21:44 Ves 44 rikək ye kopi akwas tiksın kape Niutesteman. Keinein mə Matiu rimirai əfrakis nəgkiariēn ikin e uə nikam.

ⁱ21:38 Mat 27:18   ^j21:39 Hib 13:12   ^k22:6 Mat 21:35

⁸“Kini mini-pən tuk kafan yorwok minə mə, ‘Kınor apnəpeinə ta ye nəviginien kape narkurəkien. Mərig narmamə yame yinnokrən kin əriə, norien kapəriə rīpəh nəmhenien mə tukhauə. ⁹Havən apa ye swatuk minə mhani-pən tuk narmamə apnapig minə fam yamə mine nakasəm, mə tukhauə ye nəviginien.’

¹⁰“Kini yorwok minə kimnhavən apa ye swatuk minə, misofugin narmamə mifam yamə mine kimisəm əriə, yamə mine khahuvə mine yamə mine kisah, kini narmamə kimnhakuar aikin kaməvigin ikin.

¹¹“Mərig nipig king rīmauə məm narmamə, məm yermamə kīrik aikin rīpəh nīvənien ye neipən kape lafet kape narkurəkien. ¹²Kini king rini-pən tukun mə, ‘Yo kīrik, nīmipəh nīvəhsi-pənien neipən kape lafet kape narkurəkien. ?Rhawor e nakuə imə?’ Mərig kwən a reinein nhorpīnien nəgkiarien kafan.

¹³“Kini king rini-pən tuk kafan narmamə minə mə tuksərkis-ətərəkīn kwermīn mir mine nīhun mir, kini misarakikīn-pən ye nəpignəpien, ikin kamasək ikin, kaməkwəruə ikin.”¹

¹⁴Kini Yesu rīrīpīn nəgkiarien mīmə, “Ror məkneikīn, narmamə khapsaah yame kimnokrən kin əriə, mərig kwatik-sin əmə yamə mine kimirpen əriə mə tukhauə imə.”

**Farisi minə khamə tukhavəh-si
əhu Yesu tuk nəgkiarien
ye nīkarin kape takis**

(Mak 12:13-17; Luk 20:20-26)

¹⁵Kini Farisi minə kimnhətərhav mamharai mhun mə tuksor Yesu rini nəgkiarien kīrik yame rīpəh nəmhenien. ¹⁶Misher-pən kin narmamə tīksin

kapəriə, mine nukwao kape King Herod, khauə misəm Yesu.^m Mhani-pən tukun mhamə, “Yhajoun. Yakharkun mə Ik yermamə atuatuk. Nakpəh niginien kin yermamə mə to rivi kafam nərigien, meinai rikim rapəh nəsikien mə yermamə kīrik rehuə uə yermamə kīrik reiwaiyu; mərig nakaməfrakis əmə. Kini nəwhagien kafam raməri-pən əmə norien yame Kughen rorkeikei. ¹⁷Kini yaksorkeikei mə jakharkun nərigien kafam mə, ?Ratuatuk ye loa kapətawə mə tukasərok-pən takis kimi Sisa, yamehuə kape Rom, uə nīkam?”

¹⁸Mərig Yesu rīrkun mə kamhani nəgkiarien e, mhamə tuksor nar has kīrik. Kini mini-pən tuk əriə mə, “!Ah! Kapəmiə nīniyen in rhuvə mərig rikimiə rəmkimik. ?Nakshawor e misarkut mə taksapita Yo? ¹⁹Havən-ru mharəh mane yame rəmhen tuk nərokien takis.”

Kini khavən, mhavəh siren⁸, mhauə.

²⁰Kini raiyoh-pən əriə mə, “?Nanmi pa e? ?Kini nhag pa e?”

²¹Khamə, “Nanmi Sisa. Kini mine nhagin min.”

Məknekin Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Nəmhen. Nar kape Sisa, havəhsi-pən kimi Sisa. Mərig nar kape Kughen, havəhsi-pən kimi Kughen.”ⁿ

²²Yesu rhorpīn məkneikīn nəgkiarien kapəriə, kisərig, kisakur pik kin. Məkneikīn kisəta ye Yesu mamhavən.

**Sadusi minə khamə tukhavəh-si
əhu Yesu tuk nəgkiarien ye
nīkarin kape nīmraghien rerin**

(Mak 12:18-27; Luk 20:27-40)

²³Ye nipig a, Sadusi minə tīksin khauə misəm Yesu. Sadusi minə ai khamə ta mə tukmə yermamə rīmhə to rīpəh nīmragh-minien ye rao ye neai.^o ²⁴Kini

§22:19 Nəgkiarien kape Gris rīpəh nīniyen “siren,” mərig ramni mə “denari.”

^l22:13 Mat 8:12; 25:30; Luk 13:28   ^m22:16 Luk 11:53-54

ⁿ22:21 Rom 13:7   ^o22:23 Wok 23:8

kisaiyoh pən Yesu mhamə, “Yhajoun. Moses rimirai ye Loa mimə, “Tukmə yer-man rimhə-tan kin piraovin kafan, kini kapəriu kwajikovə rirkək, naoraih yer-man ai tukraməkeikei mikir piraovin ai tukreimək.’ (Dut 25:5-6) Ye nərigien a, iriu kirirkun nırəaptərəkinien nhag piauni yame rimhə. ²⁵ Tukmə narmamə seven, iriə piauriə minə. Nimrin nupan ror mared, kini mipəh nırəhyen kafan kirik kwajikovə, mimhə. Kini yame rikwasig kin rikir pian a. ²⁶ Kini mimhə, mipəh nivəhyen tini. Kini naorahini yame ror kisisər kin ror əmə min nar kirikianə kin, meriaji iriə fam a seven kimnhakir piraovin a, kini mhamhə fam, mhapəh niseiməkien. ²⁷ Kini en piraovin ai rimhə min. ²⁸ Kini ye nıpig kape narmamə tukhamragh min iran, iriə ai seven iriə piauriə minə, ?piraovin ai tukror piraovin kin kape pa nhagin?”

²⁹ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mimə, “Nakamhani-əro kin en meinai tukmə ror nakseinein nəgkiarien ye Nəkwəkwə kape Kughen, miseinein min nirkunien kape Kughen. ³⁰ Tukmə narmamə yamə mine khamhə mamragh min to kharəh nisorien mared. Norien kape mared rim-nor infamien, rəmhen kin narəyen kape agelo minə apa rao ye neai. ³¹ Kini ye nikarin kape nimragh-minien, tukmə ror nakhapəh nisəvheikinien nəgkiarien yame Kughen rimini mimə, ³² ‘Yo Yo Kughen yame Ebrahim, Aesak mine Jakob karhəgnəgin hanə Yo.’ (Eks 3:2,6) !Kitawə kharkun mə irisir kirharə iriə Kughen meinai nar apnapig kwərhimhə ta tu mirhəkupən Moses, mərig Kughen

ramni mə karhəgnəgin hanə In. !Kini pa rimə narmamə mhə minə kasəgnəgin Kughen, mərig narmamə yamə mine kamhamragh!”**

³³ Nıpig narmamə minə a kimisərig nəgkiarien kafan, kisakur pik kin nhajounien kafan.

Naha loa in rehuə pik

(Mak 12:28-34; Luk 10:25-28)

³⁴ Farisi minə kimisəm mə Yesu rimivəhsi-əhu Sadusi minə ye kafan nəgkiarien, khauə kirikianə mharai mhun mə tuksaiyoh-pən Yesu kin naiyohyen ətən kirik. ³⁵ Kini iriə kirik, yame in yhajoun kape loa rini-pən nəgkiarien kirik kimi Yesu mə tukrəm-ru mə Yesu tukror nar kirik yame ripəh nəmhenien. Kini mimə, ³⁶ “Yhajoun. ?Naha loa in rehuə pik rapita tıksin, kini mihuvə pik tuk nəri-pəniən?”

³⁷ Kini Yesu rimə, “Loa yame rehuə pik rapita tıksin in e ramni məknekın, ‘Taksəkeikei misorkeikei pik Kughen ai In Yermaru kapəmiə ye rikimiə fam, mine ye narəyen fam kapəmiə, mine ye nərigien fam kapəmiə.’ (Dut 6:4-5) ³⁸ In e loa yame rəkupən kini in yerpırig. ³⁹ Loa yame ror kiraru kin, ipakə əmə kwəm nəmhen. In e ramni mə ‘Taksorkeikei narmamə yamə mine kasarə ipakə tuk əmiə misor huvə pən tuk əriə, rəmhen kin yame kimiə naksorkeikei atuk əmiə.’ (Lev 19:18) ⁴⁰ Loa mir e kawəp-kəfugin nəgkiarien fam yame loa mine profet kamhani.”^p

** 22:32 Sadusi minə kimnhani nəfrakisien ye Ol Testamen, mərig kimnhapəh nhaniyen nəfrakisien mə narmamə yamə mine kwənhəmhə tukhamragh min. Mərig Yesu ramhajoun əriə mə Ol Testamen ramni mə Ebrahim, Aesak mine Jakob kwəthamragh min ye rao ye neai, ramhajoun-pən mə narmamə yamə mine kwənhəmhə tukhamragh min.

**Yesu rimivəh-si əhu Farisi minə
kin naiyohyen əutən kafan**

(Mak 12:35-37; Luk 20:41-44)

⁴¹ Kini nīpig Farisi minə kimisofugin əriə minə, Yesu rimini-pən tuk əriə mimə, ⁴² “?Rhawor ye nərigien kapəmiə ye Kristo? ?Nakhamə In mikip pa?”

Kini khamə, “In mikip King Deved.”⁴³

⁴³ Kini rini-pən tuk əriə mimə, “?Tukmə ror məkneikin, rhawor e Nanmin Imərhakə rimivəhsi-pən nirkunien kimi Deved mə tukrokrən kin Kristo mə ‘Yermaru?’ Yakamaiyoh məkneikin meinai Deved rimə,

⁴⁴ “Kughen Yermaru rimini-pən tuk Yermaru kafak mimə,

“Əkwətə ye kwermik matuk

Meriaji nīpig jakor ik takehuə ye tikmir kafam minə.” (Sam 110:1)

⁴⁵ ?Tukmə Deved rimnokrən kin Kristo mə ‘Yermaru,’ rhawor e kamni kimə Kristo in mikip King Deved?”

⁴⁶ Kini yermamə kirik rirkək yame to rhorpin nəgkiarinen kape Yesu. Kini ririkakun ye nīpig a mamvən, kimnhagin kin naiyoh-min-ien kin nəgkiarinen skai kirik kimin.

**Yesu ramni mə narpinien
tukrivən tuk Farisi minə**

(Mak 12:38-40; Luk 11:37-54; 20:45-47)

23 Kini Yesu rimini-pən tuk nuk-whao ehuə mine kafan narmamə minə mə, ² “Nəmhajoun kape loa minə mine Farisi minə kamhavəh nehuəyen mə tukhani-ərhav Loa kape Moses kimi əmiə. ³ Ror pən, takasəkeikei misəri-pən, misor narimnar fam yame kamhani-pre tuk əmiə. Mərig norien kapəmiə tukrivəh nəmhenien kin norien kapəriə. Meinai iriə khapəh nisorien naha nhagin

yame iriə kamhani.^r ⁴ Iriə kasəkeikei kimi narmamə mhamə tuksəri-pən loa yame in rəmhen kin kajipə pam, mərig to khapəh nhavəhsi-pənien kwermiriə mə tuksasitu irəriə.

⁵ “Narimnar fam yame kasor, iriə kasor əmə mə narmamə tuksəm. Neipən yame narmamə kamhavən iran yame ramhajoun-pən mə kamhasiai Kughen, rəmhen kin kwaji bokis yame kivaipən nəkwəkwə iran, mine nərəus yame raməker-pən ye neipən, Farisi minə mine nəmhajoun kape loa minə kamhavəh narimnar minə e yame rehuə mapomh.

⁶ Kini tukmə khavən ye nimə kape nofuginien, misorkeikei mə tukasəkwətə əkupən. Kini tukmə khavən ye lafet, misorkeikei mə tuksəkwətə ye kwənmhaan kape nisaiyen. ⁷ Kini tukmə khavən apa ye maket, misorkeikei pik mə narmamə minə fam tukhani vi vi əriə misokrən kin əriə mə, ‘Yemehuə^{††}.’

⁸ “Mərig kimiə takhapəh nisorien mə narmamə tuksokrən kin əmiə mə ‘Yemehuə.’ Meinai kapəmiə yermaru kirikianə əmə. Kimiə m-fam piaumiə minə mine kaka minə. ⁹ Kini hapəh nisokrənien kin yermamə kirik ye tokrei tanə e mə ‘Tatə.’ Meinai kapəmiə tatə kirikianə əmə. In apa ye rao ye neai. ¹⁰ Kini hapəh niseighanien kin narmamə mə tuksokrən kin əmiə mə ‘Yhajoun.’ Meinai kapəmiə yhajoun kirikianə əmə. In e Kristo. ¹¹ Yermamə irəmiə yame in yerpilig, in yorwok kapəmiə.^s ¹² Meinai yermamə yame ravəh-si haktə atuk in, Kughen tukrivəh-si əhu in; kini yermamə yame ravəhsi-əhu atuk in, Kughen tukrivəh-si haktə.^t

¹³ “Man, nəmhajoun minə kape loa, mine Farisi minə. Nəmhəyen ehuə tukruə tuk əmiə. Kapəmiə niniyen

^{††}23:7 Nəgkiarinen kape Gris ramni mə ‘Rabi.’ Nīpran ramni yhajoun uə yemehuə.

^q22:42 Jon 7:42 ^r23:3 Mal 2:7-8 ^s23:11 Mat 20:26; Mak 9:35; Luk 22:26

^t23:12 Job 22:29; Prov 29:23; Luk 14:11; 18:14

in rhuvə, mærig rikimiə ræmkimik. Nakasətapig kin swatuk tuk narmamə tuk nhavəniyen ye narmaruyen kape Kughen. Mine kimiə min to nakhapəh nhavəniyen. Mhapəh niseighanien kin narmamə mə tukhavən aikin, nar arnapig mə kisorkeikei mə tukhavən.

¹⁴“Man, nəmhajoun minə kape loa, mine Farisi minə. Nəmhəyen ehua tukruə tuk əmiə. Kapəmiə niniyen in rhuvə, mærig rikimiə ræmkimik. Tukmə piahwaru yame kimnamhə-tan kin, kini naksəkrəh kin kafan nautə. Kini masəhuak apomh min mə narmamə tukhasiai əmiə. Nəmhəyen kapəmiə tukriskai rapita.‡‡

¹⁵“Man, nəmhajoun minə kape loa, mine Farisi minə. Nəmhəyen ehua tukruə tuk əmiə. Kapəmiə niniyen in rhuvə, mærig rikimiə ræmkimik. Rikimiə ramagien əmə mə takhavirə ye rao mhavən isok, uə mə taksəriwək əmə mhavən ye tanə pisin pisin minə mə takhavi-pə yermamə kirikianə əmə ye nəhuakien kapəmiə. Mærig nipig yermamə kirik rivəh norien minə a kapəmiə, in tukruə yemə has rapita əmiə. Kini nimisor mə in tukraməkeikei mivəh narpinien kape nap ehua rapita əmiə.

¹⁶“!Man! Nəmhəyen ehua tukruə tuk əmiə yamə mine nakamhakir narmamə mærig nimirimiə ripis. Kimiə nakamhani mhamə, “Tukmə yermamə kirik rivəh kwəsu ye nhag Nimə Ehuə kape Kughen mə tukror kafan nəgkiarien ripam, kini marar mipəh norien nəgkiarien yame ruini ta, in nar arnapig əmə.’ Mærig nakhamə, “Tukmə yermamə kirik rivəh

kwəsu ye mane^{¶¶} yame kivəhsi-pən ye Nimə Ehuə kape Kughen, kini in tukraməkeikei mor naha nhagin yame rimini.^u ¹⁷!Kimiə naksətəwao, nimirimiə ripis! Takasəkeikei mharkun mə Nimə Ehuə kape Kughen^{§§} in yerpirig rapita mane yame kivəhsi-pən ikin, meinai Nimə e in ramor mane ramərhakə. ¹⁸Nakamhani min mhamə ‘Tukmə yermamə kirik rivəh kwəsu ye nhag tebol ye Nimə Ehuə kape Kughen, in nar arnapig əmə. Mærig tukmə ravəh kwəsu ye sakrefaes yame ramswin-pən iran, kini in tukraməkeikei mor naha nhagin yame rimini.’ ¹⁹!Kimiə nimrin pis minə! Takasəkeikei mharkun mə tebol in yerpirig rapita sakrefaes, meinai tebol ramor sakrefaes ramərhakə. ²⁰Ror məkneikin, yermamə yame ravəh kwəsu ye nhag tebol kape Nimə Ehuə kape Kughen, ravəh kwəsu əfrakis ye tebol mine narimnar fam yame ramswiin aikin. ²¹Kini yermamə yame ravəh kwəsu ye nhag Nimə Ehuə kape Kughen, ravəh kwəsu əfrakis ye Nimə kape Kughen mine Yermamə yame ramarə aikin. ²²Kini yermamə yame ravəh kwəsu ye nhag rao ye neai, ravəh kwəsu əfrakis ye nhag jea kape king, kini mivəh kwəsu ye nhag Yermamə yame ramkwətə aikin mamarmaru.^v

²³“!Man! Kimiə Farisi minə mine nəmhajoun minə kape loa. !Nəmhəyen ehua tukruə tuk əmiə! Kapəmiə niniyen in rhuvə, mærig rikimiə ræmkimik. Kimiə nakasəri-pən huvə loa yamə mine khamar əmə tuk əmiə tuk nəri-pəniyen, rəmhen kin in e naksəri-pən loa yame ramni mə takasəkeikei mhavəh

‡‡23:14 ves 14 rikək ye kopi akwas tiksin kape Niutesteman. Keinein mə Yesu rimini əfrakis nəgkiarien ikin e uə nikam.

¶¶23:16 Nəgkiarien kape Gris ramni mə ‘gol,’ in rəmhen kin mane yame kavəhsi-pən kimi nimehuak tuk nini-vi-vi-yen Kughen.

§§23:17 Gris ramni olta, uə tebol.

kwesris mine onion* ye nəsımien vi mhavəhsi-pən kimi Kughen. Mərig nakwəsəpəh Loa yamə mine kasəkupən. Iriə e: nakhapəh nisorien nar yame ratuatuk kimi narmamə, rikimiə ripəh nehuəyen tuk narmamə. Kini keinein niniyen nəfrakisien irəmiə. Rhuəvə mə to nakpısəri-pən loa yamə mine kasəkupən, mıpısəri-pən min Loa minə tiksın. ²⁴ Kimiə nakamhakır narmamə, mərig nımrimiə rıpis. Kimiə nakhavəh-si ta man-man ye nəmiə nəviginien, tamə naksəmkimik ye nımri Kughen; mərig naksətıgai pıəpiə nar yame rəmkimik, misəmkimik ye nımri Kughen.†

²⁵ “!Man! Kimiə Farisi minə mine nəmhajoun minə kape loa. !Nəmhəyen ehuə tukruə tuk əmiə! Kapəmiə niniyen in rhuəvə, mərig rikimiə rəmkimik. Kimiə naksəmhen kin besin mine kap yame kamrai-ta nəmkəmikien e iruə mərig apa ye nəkwairiə kisəmkimik. Nəmkimikien rukwar irəmiə, meinai naksəptig kin nar, misor əmə narımnar yame nıpraimiə rorkeikei.^w ²⁶ Farisi minə, kimiə im-rin pis minə. Takasəkeikei misaikwas yerkimia, kini narımnar fam apa iruə tukshawən min.

²⁷ “!Man! Kimiə Farisi minə mine nəmhajoun kape loa. !Nəmhəyen ehuə tukruə tuk əmiə! Kapəmiə niniyen in rhuəvə, mərig rikimiə rəmkimik. Naksəmhen kin suranə ye yermamə yame kimoh kin pen hawən apa iruə, narmamə kisəm, khamə rhuəvə. Mərig in

apa imə, rukwar kin nikəkri narmamə yamə mine kwənhamə, mine narımnar fam yame rəmkimik.^x ²⁸ Ye norien kirikianə əmə min, apa iruə, narmamə kasəm norien kapəmiə, khamə rhuəvə. Mərig yerkimia, rukwar kin nahasien, meinai nakhapəh nisorien naha nhagin yame nakamhani, masor pik təvhagə has.^y

²⁹ “!Man! Kimiə Farisi minə mine nəmhajoun minə kape loa. !Nəmhəyen ehuə tukruə tuk əmiə! Kapəmiə niniyen in rhuəvə, mərig rikimiə rəmkimik. Kimiə nakhavhirəkin suranə kape profet kape Kughen minə masor huvə pən marə marə ye təwk ye nəmə atuatuk minə.

³⁰ Kini mhani mhamə, ‘Tukmə yımnisarə ye nıpig kape kaha minə kapəməwə, to yakpihapəh nısasıtuyen ye kaha yamə mine kimishopni profet minə.’

³¹ Naksəgkiar məknakin, mamhani hah atuk əmə əmiə, mhani-ərhav mə kimiə kwənərəus atuatuk minə kape rıpmiə kupan yamə mine kimishopni profet minə.

³² Kini rhuəvə əmə- kimiə takasəkeikei misərkin təvhagə has yame rıpmiə minə kimnharikakun.

³³ “!Kimiə snek minə, mine nıpnət snek minə! ?Rikimiə ramuh mə ta mə to naksap ta kin narpınien ye nap ehuə uə? Nikam. ³⁴ Ror pən, yakamherpre kin profet minə, mine narmamə yamə mine kharkun nar, mine nəmhajoun minə. Kini nakharuk haktə tiksın ye nai kamarkwao kin mishopni

*23:23 Yesu rıpəh niniyen kwesris mine onion, mərig rimini nəviginien mir e “dill mine kumen”. Nımar nai yamə mine nəmiovrıə ramapien huvə yame kiwəh-sipən ye nəviginien. Loa ye Dut. 14:22-29; 26:12-15, mine Lev. 27:30-33 ramni mə tukaməkeikei kiwəhsi-pən nıpar nəsımien vi kimi Kughen. Farisi minə kimısəri-pən huvə loa minə e, mərig kimnhapəh nisəri-pən huvəyen loa yame ramni mə tuk-sorkeikei Kughen mine narmamə. Loa e raməmır ye Dut. 30:16.

†23:24 Ye nəgkiarrien Gris Yesu ramni nuhpikinien kirik mımə, “Nakhavəh-si ta man-man, misətıgai kamel pəpiə.” Kamel in nar mıragh ehuə kirik yame rəmkimik ye loa kape nəmə Isrel. Nıpran ramni mə Farisi minə kasəri-pən loa tiksın yame rımar, mərig khapəh nisəri-pənien loa ehuə minə.

əriä; naksarkis-arkis tiksın mhauh əriä apa ye nimä kape nofuginien kapəmiä; kini masəko ta tiksın mamharpəhu əriä mhavən apa ye taon minä. ³⁵Ror pən, kimiä takhavəh narpinien kape narmamə yame kashopni narmamə m-fam yamə mine kisatuatuk; ririkakun ye Ebel yame in yemə atuatuk muə meriaji-pə Sekaraea[‡] ji Berekia, yame kaha kapəmiä minä kimishopni in ye Nimə Ehuə kape Kughen ye kwenimrhei tebol mine kwənmhaan rhakə. ³⁶Yakamni-pre əfrakis tuk əmiä mə narpinien minə fam e tukruə tuk nəmə Isrel yame kisarə ai taktakun mine.

³⁷“!Aweh, nəmə Jerusalem, nəmə Jerusalem! Kimiä nakashopni profet minə kape Kughen. Kini narmamə yamə mine Kughen rimnher-pre kin əriä tuk əmiä, nakasarkwhopni əriä kin kapier apig. Nipig ripsaah yakorkeikei mə jakəpkəfugin əmiä maməm əmiä rəmhen kin yame man ramauu tini minə, mərig kimiä nakasəpəh. ³⁸Səm-ru. Kughen rimnəpəh əmiä; nahasien tukrirəh-pikin nimə kapəmiä; nar kirik rikək iran, ³⁹meinai, yakamni-pre tuk əmiä mə to nakhapəh nisəm-minien Yo miseri-aji takhani mhamə, ‘Pəh kivəh-si haktə Kwən en ramuə ye nhag Yermaru.”

Nimtətien minə kape Nipig Kwasig

(Mak 13:1-37; Luk 21:5-36)

24 Kini ai, Yesu rimitərhav ye Nimə Ehuə kape Kughen, mameriwək mamvən, kini narmamə kafan kisəgkiar kin Nimə Ehuə kape Kughen. ²Kini Yesu rimini-pən tukun mimə, “Əmru. Nimə ehua minə e, tukohtəg-ətəg ta kapier iran, kipəh nipəhyen kirik.”

³Kini kwasig ikin, Yesu rimnəriwək iriə kafan narmamə minə mhavən apa ye tukwas e Olif, misəkwətə. Kini

kafan narmamə pisin minə əmə kimn-havən misəm, mhani-pən tukun mhamə, “Takni-ru mə ?narimnar minə e tukhauə ye naha nipig? ?Kini naha nimtətien yame tukror əpu mə Nipig Kwasig rina-muə ipakə?”

⁴Kini Yesu rini-pən tuk əriä mimə, “Takasərig huvə, tamə yermamə kirik reikuə irəmiä. ⁵Meinai narmamə khapsaah tukhavəh nhagik, kini mhauə mhani mə iriə e, Kristo. Tukseikuə ye narmamə khapsaah mhavi nərgien kapəriä. ⁶Kini nipig naksərig mə narmamə kamhauh əriä minə, uə naksərig nəvsaoyen kin nuhyen əjir minə, takhapəh nisakur-akurien, mhapəh nhaginien. Narimnar mine tukruə məkupən, mərig pəh nien mə Nipig Kwasig a. ⁷Kwənərəus kirik tukruh kwənərəus kirik. Kini narmamə ye tanə kirik tukhavən tanə pisin mhauh narmamə ikin. Kini nimnimien tukravən ye tanimtanə. Kini sweiwei tukruh narmamə. ⁸Mərig narimnar minə e in nirikakunien əmə kape nipig əutən, rəmhen kin piraovin yame rinamərig nəmhəyen tuk neiməkien.

⁹“Ye nipig a, tukseighan-pən kin əmiä kimi tikmir minə, tuksor ahas-pre kimi əmiä. Mishopni əmiä. Kini nəmə kantri pisin pisin minə tuksəməkin əmiä meinai nakamhavəh nhagik. ¹⁰Ye nipig minə a, narmamə khapsaah tuk-səpəh kapəriä nhatətəyen, miseighan-pən kin əriä minə ye kwermi tikmir minə kapəriä, kini masəməkin əriä minə. ¹¹Kini profet eikuə minə tukhauə miseikuə ye narmamə khapsaah. ¹²Meinai nahasien tukrehuə, ipakə narmamə mi-fam, norkeikeiyen kapəriä tukrirəkək. ¹³Mərig yermamə yame ramərer timtim meriaji Nipig Kwasig, Kughen tukrivəh miragh in. ¹⁴Kini Nəvsaoyen Huvə

[‡]23:35 Pəh nien mə Sekaraea e rim Jon Baptaes. Nakəm stori kape Sekaraea kupən ye 2 Kron 24:20-22.

kape narmaruyen kape Kughen, tukni-
 ərhav ikin minə fam ye tokrei tanə,
 mə kwənərəus minə fam tukharkun
 nisərigien, kini ai, Nipig Kwasig ruə.”

¹⁵(Kini pəh narmamə tuksəvhuekin
 nəkwəkwə e mharkun). Yesu rini-pən
 tuk əriə mimə, “Kini nipig kimia
 takhavən ye nəkwai Nimə Ehuə kape
 Kughen masəm nar a kamni kimə
 ‘Nar has yame roriah pik nar,’ yame
 profet Daniel rimini-ərhav,^f ¹⁶kimia e
 Judia taksap miserkwaig ye tukwas.
¹⁷Tukmə yermamə ramapis iruə ye
 nimə kafan to ripəh nivənien imə tuk
 nipikien narimnar kafan, mərig pəh
 rap.^z ¹⁸Tukmə yermamə raməmür yerki
 nəsimien kafan, to ripəh nivənien
 yerkwanu tuk nivəhyen kafan neipən,
 mərig pəh rap. ¹⁹!Man! Riskai pik
 tuk nipiraovin yamə mine khasiai
 nar, kini mine yamə mine jiriə minə
 kasəmaah hanə, meinai tuksərig rahas
 pik.^a ²⁰Taksəhuak tuk nahasien e
 mə tukripəh nuəyen mirəh əmiə ye
 Sabat,[§] uə ye nipig kape nokieiyen,
²¹meinai nahasien ehuə yame tukruə,
 yermamə ripəh nəm-hanəyen ririkakun
 ye nipig Kughen rimnərəhu nimoptanə
 meriaji-pə taktəkun mine. Kini nahasien
 kirik to ripəh nuə-minien nipig kirik
 rəmhen kin nahasien a. ²²Mərig Kughen
 tukrərai ta nipig kape nahasien a yame
 tukruə iran. Tamə, narmamə m-fam
 khamhə tukun. Mərig In rimnərai
 nipig a mə tukrivəh miragh narmamə
 yamə mine In rimirpen əriə mə kafan
 narmamə minə.

²³“Nipig a, tukmə kirik rimə, ‘Səmru.
 Kristo e,’ uə yermamə kirik rimə, ‘Səmru,

Kristo en,’ mərig kimia to nakhapəh
 nhaniyen nəfrakisien iran. ²⁴Meinai
 profet eikuə minə khapsaah tukhauə
 mhasigəvin Kristo misor nimtətien mə
 tukseikuə ye narmamə. Kini misarkut
 tuk nisəmien swatuk tuk nivi-tayen nar-
 mamə yamə mine Kughen rimirpen əriə.
²⁵Rikimia tukraməkeikei maməsik huvə
 nəgkiarien yame yimini-ta tuk əmiə,
 kwasig ikin narimnar minə e khauə mi-
 sor nəfrakisien kin.

²⁶“Ror pən, tukmə yermamə kirik
 rini-pre tuk əmiə mə, ‘Kristo apa ye
 tipəvsik,’ takhapəh nhavənien mə tak-
 səm. Uə tukmə yermamə kirik rimə, ‘In
 apa ye nəkwai nimə,’ takhapəh nhaniyen
 nəfrakisien iran, ²⁷meinai nipig Yo, Ji
 Yermamə, jakrərig-pə min, jakuə ai-
 huaa əmə, kini narmamə m-fam tuk-
 səm Yo, rəmhen kin yame karuəruə
 ramaroapig pirə, narmamə fiak kisəm.
²⁸Rəmhen əmə min kin nipig ligkai**
 minə kamhaivə yerpərig miseiwaiyu
 masərip tahik, nakharkun mə kəməm
 minə apaikin.

²⁹“Kini nipig kape nahasien ruə mor
 infamien,
 ‘Mirh tukripis,
 kini makuə to rapəh min nəsiəyen;
 kini kəmhou minə tuksəsaah,
 kini mine narimnar fam ye nimago-ago
 tukhakiu-kiu.’^b (*Aes 13:10, 34:4*)

³⁰Kwasig ikin, Yo, Ji Yermamə,
 jaktərhav-pə ye napuə. Kini kwənərəus
 minə fam ye tanimtanə tuksəm
 tuksasək. Kini narmamə tuksəm Yo, Ji
 Yermamə, jaksi-pən ye napuə mivəh
 nehuəyen mine nikhakien.^c ³¹Kini ai,
 tukher naiyuk, kher-pən kin agelo

^f24:15 Əm-ru nar e Daniel rimini ye Dan 9:27; 11:31; 12:11.

[§]24:20 Meinai loa ramni-əhu narmamə mə tukhapəh niseriwəkien mhavən isok tuk yerkwanu ye Sabat.

**24:28 Nəgkiarien Gris ramni man kirik ye English kamni kimə “vulture.”

^z24:17 Luk 17:31

^a24:19 Luk 23:29

^b24:29 Joel 2:10

^c24:30 Dan 7:13; Sek 12:10; Rev 1:7

kafak minə mə tukhavən misarkurao ye tanimtanə, mine ikin pukaa ye neai misofugin narmamə yamə mine yimırpen-ta əriə.^d

³²“Sərig min nuhpikinien kin nai e kamni kimə figtri. Nakharkun mə nipig kape figtri rimməpir-pir, mine nipig kape nəsimien kirauə kwis. ³³Rəmhen əmə kin yame tukmə nahasien ramuə, takharkun mə Yo Ji Yermamə, yaknamuə ipakə, minamərer ipakə əmə tuk kwəruə ye nimə kapəmiə.

³⁴“Yakamni əfrakis tuk əmiə mə narmamə yamə mine kamhamragh ai tak-takun, to khapəh nhamhə-famien kwasig ikin narimnar mine e tukpihatərhav-pə. ³⁵Nəpuə mine nimoptanə tukawəkeikei mirarkək; mərig nəgkiarrien kafak to ripəh nirkəkien tuk nipig kirik.”^e

Yermamə rikək yame rirkun nipig yame Yesu tukrirerig-pə min iran

³⁶Kini Yesu rimə, “Yermamə kirik ripəh nirkunien nipig uə aoa atuatur kape narimnar minə a. Agelo minə apa ye neai kaseinein, kini Yo min, Ji yermamə, yakeinein. Mərig Tatə Kughen əmə In rirkun nipig atuatur a.^f ³⁷Ye nipig yo Ji Yermamə jakuə iran, tukrəmhen kin nipig kape Noa kupan, yame narmamə khapəh nisor-əpənəpənəyən iran.^g ³⁸Ye nipig a, yapiwən ripəh hanə naiyuyen, narmamə kasəvigin, mamhanim, masor nəviginien kape narkurəkien, in e narimnar fam yame kimisor ye nimmraghien kapəriə, miseriaji-pə Noa rimavən ye nəkwai rao kafan, ³⁹kini iriə kimiseinein naha nhagin yame tukruə miseriaji-pən yapiwən rimmayyu mipik əriə fam. In e tukror rəmhen əmə kin nipig yame Yo Ji Yer-

mamə jakurə iran.^h ⁴⁰Yermamə kiraru ye nəsimien, kini jakvəh kirik, məpəh kirik. ⁴¹Piraovin kiraru kaokwətə kwis mawor nəviginien, kini jakvəh kirik məpəh kirik.

⁴²“Ror pən, takasəkeikei misarha, meinai nakseinein naha nipig yame kapəmiə Yermaru tukruə iran.ⁱ ⁴³Mərig takasəkeikei mharkun nar e. Tukmə yeməhuə kape nimə rirkun nipig atuatur yenpig yame yəkrəh tukruə iran, kini tukraməkeikei mamarha huvə mə yəkrəh tukripəh neikusien nimə mivən imə.^j ⁴⁴Kini kimie min takasəkeikei masərer matuk meinai Yo, Ji Yermamə, jakuə ye nipig yame rikimie tukripəh nuhyen.

⁴⁵“Rikimie tukraməkeikei maməsik huvə norien kape manaja yame rirkun nar, yame ramrəpəterəkin wok kafan mipəh nəpəhyen. Yermaru kafan rimməpəhuə mə tukror wok a mamehuə ye kafan yorwok minə fam mivəhsipən nəriə nəviginien ye nipig atuatur. ⁴⁶Kini tukmə yermaru ruə məm manaja kafan, maməm mə ramor huvə wok kafan, kini manaja a tukrarə ye niहुवəyən. ⁴⁷Yakamni əfrakis mə yermaru a tukrəpəhuə in ramehuə ye narimnar fam kafan.^k ⁴⁸Mərig tukmə manaja a in yemə has, kini rikin raməsik mə, ‘To kafak yermaru ripəh nurə-aihuuaa-yen,’ ⁴⁹kini marar mamvən, mamuh yorwok minə tiksın, kini mivən maməvigin, mamnim iriə nəmə kisapis. ⁵⁰Kini yermaru kape manaja a tukruə ye nipig mine aoa yame manaja rikin ripəh nəsikien mə kafan yermaru tukruə iran. ⁵¹Yermaru a tukror narpinien ehə kimi manaja a, marakikin-pən ikin kwənmhaan kape narmamə yamə mine kapəriə niniyen

^d24:31 1 Kor 15:52; 1 Tes 4:16   ^e24:35 Mat 5:18

^f24:36 Wok 1:7; 1 Tes 5:1-2   ^g24:37 Jen 6:5-8

^h24:39 Jen 7:21-23; Luk 17:26,27   ⁱ24:42 Mat 25:13

^j24:43 Luk 12:39-40; Rev 16:15   ^k24:47 Mat 25:21,23

rhuṽə mərig rikiriə rəmkimik. Ikin a, narmamə kisasək pik misəkwəruə ikin.”¹

**Nuhpikinien ye
nipiraovin iriə m-fam ten**

25 Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Ye Nipig Kwasig, narmaruṽen kape Kughen tukror məkneikin. Nipiraovin, iriə ten. Kamhatərhav yenpig, mhamə tukhavən ye narkurəkien kirik. Kini maseito kin kwən a yame rim-narkurək pə pə əmə tukruə mikir kafan piraovin mhavən ye nimə kamor lafet ikin.”² Nipiraovin minə a, kirkirip ireriə kisarmar, kini kirkirip ireriə kharkun nar. ³Iriə kirkirip yamə mine kisarmar, kimnhavəh kapəriə laet minə, mərig kharəh nhavəhyen kerosin^{††} rəmhen tuk nivi-pəniēn ye laet. ⁴Mərig nipiraovin kirkirip yamə mine kharkun nar, kamhavəh kapəriə laet kini mhavəh min kerosin rəmhen tuk nivi-pəniēn ye laet. ⁵Kini kwən a yame tukror mared ripəh nuə-aihuaayen. Kini napirien ravəh nipiraovin minə a, kamhavi kəviəm, misapir.

⁶“Kini yenpig-əru, kwən kirik rokṽən apomh mimə, ‘Kwən yame tukror mared rinamuə. !Hauə misəm!’

⁷“Kini nipiraovin iriə ten kimisarha, mhaukrakin laet kapəriə minə. ⁸Mərig nipiraovin yamə mine kisarmar khani-pən tuk nipiraovin yamə mine kharkun nar mhamə, ‘!Awi! Havəhsi-pə kerosin rəmhen meinai kapəməwə kerosin ruirkək, kini laet minə natukhapis.’

⁹“Mərig nipiraovin yamə mine kharkun nar khani-pən tuk əriə mə, ‘Nikam. Kerosin e ripəh nəmhenien tuk ətawə m-fam. Mərig harerig mhavən

mhavəh nimri kapəmiə kerosin rəmhen apa ye stoa.’

¹⁰“Mərig nipig nipiraovin yamə mine kisarmar kasəriwək, mhavən mə tukhavəh kerosin, kini kwən a yame tukror mared ruauə. Kini nipiraovin yamə mine kasərer matuk kimnhavən iriə min ye nəviginiēn kape mared. Mhavən imə, kini kətapig.

¹¹“Kwasig ikin, nipiraovin yamə mine kisarmar kimnharerig-pə, mhamə, ‘!Yemehua! !Yemehua! !hitə, pəh yakhaurə imə.”ⁿ

¹²“Mərig kwən a yame tukror mared rini-pən tuk əriə mə, ‘Yakamni əfrakis mə yo yakeinein əmiə.”^o

¹³Kini Yesu rini ta nuhpikinien, mini-pən tuk əriə mə, “Ror məkneikin, kimiə takasəkeiki misərer matuk, meinai nak-seinein nipig mine aoa yame kapəmiə Yermaru tukruə iran.”^p

**Nuhpikinien ye yermamə kisisə
yame kimirhor wok kin mane**

(Luk 19:11-27)

¹⁴Kini Yesu rimini nuhpikinien kirik min mimə, “Yakamni min mə narmaruṽen kape Kughen tukror məkneikin. Yemehua kirik rimnor apnəpeinə mə tukrivən ye tanə pisin kirik isok. Kini mokṽən kin kafan yorwok misir kirhua. Kini rəəhu-pən mane ye kwermirisir mə tukrhor wok kin. ¹⁵Mivəhsi-pən mane^{‡‡} kimi ərisir rəmhen tuk nirkunien kapərisir. Mivəhsi-pən nitip kirkirip kimi yermamə kirik; kini mivəhsi-pən nitip kiraru kimi yermamə kirik; kini mivəhsi-pən nitip kirikianə kimi kirik. Kini marar mitərhav mamvən ye kafan

^{††}25:3 Nəgkiarēn kape Gris ripəh niniyen “kerosin,” ramni mə “oel.”

^{‡‡}25:15 Nəgkiarēn kape nəmə Gris ramni mə mane e “talen.” Talen kirikianə in nərok wok kape newk 15.

^l24:51 Luk 12:42-46   ^m25:1 Luk 12:35; Rev 19:7   ⁿ25:11 Luk 13:25-27

^o25:12 Mat 7:23   ^p25:13 Mat 24:42

nəriwəkien.^q ¹⁶Kini yorwok yame rimivəh nitip kirkirip rimavən mor aihuaa əmə biznes kin, kini mor win ye kirkirip min. ¹⁷Kini ye norien kirikianə əmə min, yorwok yame rimivəh nitip kiraru rimavən mor biznes kin mor win ye kiraru min. ¹⁸Mərig yorwok yame rimivəh nitip kirikianə in rimavən mikir nimortanə minim nitip kape yemehuə kafan.

¹⁹“Kini newk ripsaah ruə mivən. Yemehuə a kape yorwok minə a rirerig-pə kini mokrən kin ərisir mə tukrəm-ru mə kimirhawor-pən ye kafan mane. ²⁰Yorwok yame rimivəh nitip kirkirip rimavən mivəh nitip kirkirip min yame rimnor win iran mimə, ‘Yemehuə. Apa kupan, nimivəhsi-pə nitip kirkirip, kini yimnor biznes kin, mor win ye yame rəkwakw nitip kirkirip min.’

²¹“Kini yemehuə rini-pən tukun mə, ‘Nimnor huvə, kini ik yorwok huvə yame nakamraptərək kin huvə wok kafam kini mipəh nəpəhyen. Nimnor huvə məkna, ye narimnar tiksin, kini jakərəhu ik nakehuə ye narimnar ripsaah. !Yuə imə pəh rikirau ragien!’^r

²²“Yorwok yame rimivəh nitip kiraru ruə məm yemehuə kafan mini-pən tukun mimə, ‘Yemehuə. Apa kupan, nimivəhsi-pə nitip kiraru, kini yimnor biznes kin, mor win ye yame rəkwakw nitip kiraru min.’

²³“Kini yemehuə rini-pən tukun mimə, ‘Nimnor huvə, kini ik yorwok huvə yame nakamraptərək kin huvə wok kafam kini mipəh nəpəhyen. Nimnor huvə məkna, ye narimnar tiksin, kini jakərəhu ik nakehuə ye narimnar ripsaah. !Yuə imə pəh rikirau ragien!’

²⁴“Mərig yorwok yame rimivəh nitip kirikianə ruə mini-pən tukun mə, ‘Yeme-

huə. Yakirkun mə kafam norien rəutən. Ik nakampik nəviginien yame ik nimipəh nəsimien ikin, kini mampik kwənkwai nai yame ik nimipəh nəmənəyən ikin. Ror pən, yimigin kin ik, ²⁵mamvən, mikir nimir merkwaig kin mane. Əm-ru, mane en kafam.’

²⁶“Kini yemehuə a rini-pən tukun mimə, ‘!Ik yorwok has kirik! Naka-marpah pik. Nakwirkun ta mə yakampik nəviginien yame yimipəh nəsimien ikin, kini mampik kwənkwai nai yame yimipəh nəmənəyən ikin. ²⁷Rhuvə mə to nakpivəh kafak mane mivən mərəhu-pən ye bang, pəh nipig yame jakrerig iran, jakirkun nivəhyen kafak mane iriu yame rəkwakw.’

²⁸“Kini yemehuə rini-pən tuk kafan yorwok minə tiksin mimə, ‘Havəh-si ta mane tukun mivəhsi-pən kimi yorwok e yame rimivəh nitip ten, ²⁹meinai yermamə yame ravəh nar kirik, tukpivəhsi-pən min tiksin kimin. Mərig yermamə yame kafan nar kirik rirkək, tukpivəh-si ta fam kafan narimnar minə.’^s ³⁰Kini arakikin-pən yorwok e yame ramarpah, meinein norien nar huvə kirik ye nəpignəpien- ikin kamasək ikin, kamək-wəruə ikin.’”^t

Nuhpikinien ye sipsip minə mine nəni minə

³¹Kini Yesu rimini mimə, “Nipig Yo Ji Yermamə jakuə ye nikhakien mine nəsaninien kafak, kimawə agelo minə fam, Yo King, jakwəkwtə ye kafak jea mamarmaru ye nəsaninien mine nikakien kafak.^u ³²Narmamə m-fam ye kantri minə fam tuksofugin əriə minə ye nimirik, kini jakor narimnar rəmhen kin yermamə yame ramarha tuk sipsip minə, maməwhai sipsip minə mine nəni minə.^v

^q25:15 Rom 12:6 ^r25:21 Mat 24:45-47; Luk 16:10

^s25:29 Mat 13:12; Mak 4:25; Luk 8:18 ^t25:30 Mat 8:12; Luk 13:28

^u25:31 Mat 16:27; 19:28 ^v25:32 Esik 34:17; Rev 20:11-13

³³ Jakəwhai sipsip minə tukhavən ye kwermik matuk; kini nəni minə tukhavən ye kwermik mawor.

³⁴ “Kini Yo, King, jakni-pən tuk yamə mine kasərer ye kwermik matuk mə, ‘Hauə. Kimiə e yamə mine Rimik Kughen rimnautə-pre kin kafan nihuvəyen kimi əmiə. Hauə mhavəh naha nhagin yame Kughen rimnəərəhu karin mə kapəmiə. Hauə misarə əfrakis ye narmaruəyen kafan yame rimnor əpnəpeinə iran mə kapəmiə kwasig ikin ror tokrei tanə.

³⁵ Hauə mhavəh, meinai nipig yimnəmkərev, nimnhavəhsi-pə nəviginien; kini nipig yimnəkwakwə, nimnhavəhsipə nu; kini nipig yimaure rəmhen kin yepsipis, nimnhakir Yo mhavən ye kapəmiə rukwanu;^w ³⁶ kini nipig kafak neipən rimikək, nimnhavəhsi-pə neipən kimi yo; kini nipig yimnamhə, nimisəm huvə Yo; kini nipig yimnamarə ye kalabus, nimnhauə mhavaag-pə kin Yo.’

³⁷ “Kini nəmə atuatur minə tukhani-pə tuk Yo mhamə, ‘Yermaru. ?Naha nipig yimisəm Ik nimnəmkərev, kini yaksəvigin Ik? ?Uə naha nipig nimnəkwakwə, yakhavəhsi-pre nu kimik? ³⁸ ?Kini naha nipig yimisəm Ik yepsipis kini yakhakir ik mhavən yerkwanu? ?Uə naha nipig kafam neipən rimirkək kini yakhavəhsi-pre neipən kimik? ³⁹ ?Kini naha nipig yimisəm nakamhə uə nimnamarə ye kalabus, kini yimnhaurə mhavaag-pre kin Ik?’

⁴⁰ “Kini Yo, King, jakni-pən tuk əriə mə, ‘Yakamni əfrakis mə naha nhagin yame nimisor kimi piak kirik, nar arnapig mə in yermamə arnapig əmə, mərig nimisor kimi Yo.’^x

⁴¹ “Kini ai, jakni-pən tuk yamə mine kasərer ye kwermik mawor mə, ‘Havən isok tuk Yo. Kughen rinəərəhu ta kapəmiə narpinien. Havən ye nap ehue yame ra-

muək rerin, yame kimnor kape Setan mine yarmhə minə kafan.’^y ⁴² Havən isok meinai nipig yimnəmkərev, nimnhapəh nhavəhsi-pəyen nəviginien kimi Yo. Kini nipig yimnəkwakwə, nimnhapəh nhavəhsi-pəyen nu kimi Yo. ⁴³ Kini nipig yimaure rəmhen kin yepsipis, nimnhapəh nhakirien Yo mhavən yerkwanu. Kini nipig kafak neipən rikək, nimnhapəh nhavəhsi-pəyen neipən kimi Yo. Kini nipig yimnamhə, mine nipig yimnamarə ye kalabus, nimnhapəh nhaurəyen mhavaag-pə kin Yo.’

⁴⁴ “Kini iriə min tukhani-pə tuk Yo mhamə, ‘Yermaru. ?Naha nipig yimisəm Ik nimnəmkərev iran, uə nimnəkwakwə iran, uə Ik nimauə yepsipis, uə kafam neipən rikək, uə nimnamhə, uə nimnimarə ye kalabus, kini yakhapəh nhaurəyen mhavaag-pre kin Ik?’

⁴⁵ “Kini jakni-pən tuk əriə mə, ‘Yakamni əfrakis tuk əmiə mə tukmə nakhapəh nisasituyen ye piak kirik, nar arnapig mə in yermamə arnapig əmə, mərig nakhapəh nisasituyen irak.’

⁴⁶ “Kini iriə tukhavən mhavəh narpinien yame infamien rikək. Mərig nəmə atuatur tukhavəh nimraghien rerin.”^z

Nəmehue kape nəmə Isrel kasarhakini swatur tuk nhopniyen Yesu

(Mak 14:1-2; Luk 22:1-2; Jon 11:45-53)

26 Kini Yesu rəgkiar ta, mini-pən tuk kafan narmamə minə mə, ² “Nakharkun mə tuknahu ror nipig kape lafet kape Pasova. Kini tukeighan-pən kin Yo, Ji Yermamə, kəsik haktə Yo ye nai kamarkwao kin.”^a

³ Kini jif pris minə mine nəmehue kape nəmə Isrel kimisofugin əriə minə ye nimə kape hae pris, nhagin e Kaeafas. ⁴ Mamharai mhun mə tukharaptərekin

^w25:35 Aes 58:7   ^x25:40 Prov 19:17; Mat 10:42; Mak 9:41

^y25:41 Mat 7:23   ^z25:46 Dan 12:2; Jon 5:29   ^a26:2 Eks 12:1-27; Mat 20:18

apis-apis Yesu mishopni. ⁵ Mamhani mhamə, “Mərig to khapəh nisorien ye nipig kape nəviginien ehua, tamə narmamə khauh apnapig əmə əriə minə.”

Piraovin kirik ramətəg-pən senta ye kapan kapə Yesu

(Mak 14:3-9; Jon 12:1-8)

⁶ Kini Yesu ramarə apa Betani, imei kwən kirik nhagin e Saemon, yame apa kupən rimivəh nimhəyən ətən ye tikin. ⁷ Kini Yesu raməvigin, məkneikin piraovin kirik ruə nivəh botel senta kirik kinnor kin kapier kirik nhagin e alabasta. Senta a, nimrin rhaktə pik. Kini in ruə mətəg-pən senta ye kapan kapə Yesu.^b

⁸ Mərig narmamə kafan minə niemha rhai əriə khamə, “?Rhawor pian e ramoriah senta e? ⁹ Rhuvə pik mə to in ror salem kin; mirkun nivəhyen mane ehua kin tuk nivəhsi-pənien kimi yavən has minə.”

¹⁰ Mərig Yesu ruirkun nərgien kapəriə, mimə, “!Ei! Hapəh pian en. ?Rhawor nakashek in? In ramor nar huvə kirik kimi Yo. ¹¹ Yavən has minə tukasəmir kimiə miriə nipig fam. Mərig Yo jakpəh nəmirien kitawə-m kimiə nipig fam.^c ¹² Piraovin e ravi-təgpən senta ye niprak mapnəpenə ye niprak mə tuknim Yo. ¹³ Yakamni əfrakis tuk əmiə mə ikin pukaa ye tokrei tanə yame kamni-ərhav Nəgkiarinen Huvə ikin, tukaməvsao min kin norien kape pian e, pəh narmamə rikiriə tukraməsik in.”

Judas rimneighan-pən kin Yesu kimi tikmir minə kafan

(Mak 14:10-11; Luk 22:3-6)

¹⁴ Kini Judas Iskariot, in yermamə kirik ye narmamə twelef kape Yesu,

rivən məm jif pris minə ¹⁵ maiyoh əriə mimə, “?Takhavəhsi-pə naha nhagin kimi yo tukmə yakeighan-pre kin Yesu kimi əmiə?” Kini kishen-pən fiftin taosen vatu kimin.^d ¹⁶ Kini ririkakun ye nipig a, Judas rimnamərig nipig yame tukreighaan-pən kin Yesu kimi əriə.

Lodsapa

(Mak 14:12-25; Luk 22:7-23; Jon 13:21-30; 1 Kor 11:23-26)

¹⁷ Kini ye nirikakunien kape nipig kape lafet e kamni kimə Bred yame Yis Rirkək iran, kini narmamə kape Yesu kisaiyoh-pən In mhamə, “?Nakmə jakhaukaa misor apnəpenə ye nəviginien kape Pasova?”^e

¹⁸ Kini Yesu rimini-pən tuk əriə mə, “Havən apa ye taon, kini masəm yermamə kirik mhani-pən tukun mhamə, ?Yhajoun ramni mə nipig yame Kughen rimirpen ta mə kafan, ruauə ipakə. Kini tukror nəviginien kape Pasova iriə kafan narmamə minə ye kafam nimə.”

¹⁹ Kini narmamə kape Yesu minə khatərhav, misor naha nhagin yame Yesu rimini mə tuksor tuk nor-əpnəpənəyən ye nəviginien kape Pasova.

²⁰ Yenpig, Yesu ruə iriə narmamə twelef kafan misofugin misəvigin ye tebol. ²¹ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Yakamni əfrakis tuk əmiə mə kimiə kirik tukreighaan-pən kin Yo kimi tikmir minə kafak.”

²² Kini narmamə kafan minə rikiriə reiwaiyu, kini iriə kirikianə kirikianə kisaiyoh-pən In mhamə, “?Yermaru, pə? Pəh nien mə yo.”

²³ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mimə, “Kimiə kirik yame yakaweires kwis bred

^f26:15 Nəgkiarinen kape nəmə Gris ramni mə “kishen-pən silva toti.”

^b26:7 Luk 7:37-38   ^c26:11 Dut 15:11

^d26:15 Sek 11:12; Jon 11:57

^e26:17 Eks 12:14-20

ye supsup ye bol tukreighaan-pən kin Yo kimi kafak tikmir minə.^f 24 Yo Ji Yermamə jakaməkeikei mimhə rəmhen kin yame Nəkwəkwə kape Kughen rimini kupən.^{§§} !Kini mərig rahas pik tuk yermamə yame tukreighaan-pən kin Yo ye kwermiriə! !Kwən a tukrivəh narpinien ehua!^{*}

²⁵ Kini Judas e yame natukreighan-pən kin Yesu ye kwermi kafan tikmir minə rimnaiyoh mimə, “?Pa ai? ?Yo?”

Mərig Yesu rini-pən tukun mimə, “Ǝwəh. Ik atuk nimini.”

²⁶ Kini kasəvigin hanə, Yesu rivəh bred məhuak mini vi vi Kughen tukun, makapir mivəhsi-pən kimi kafan narmamə minə mimə, “Sən. In e niprak.”²⁷ Kini mivəh kap waen mini vi vi Kughen tukun, mivəhsi-pən min kimi əriə, kini mimə, “Kimiə m-fam hanim.²⁸ Nütawik e. Ramor nərigien kape Kughen tuk nivəh-miraghien narmamə tuk nuəyen məmir-ərhav. Tukraiye mirisin ta təvhagə has kape narmamə khapsaah.^g ²⁹ Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mimə to yakpəh ninim-minien waen meriaji minim min waen ye narmaruyen kape Rimik.”

³⁰ Kini kimisəni nipei əhuak kirik, mhatərhav mhavən ye tukwas Olif.^h

**Yesu rimə Pita tukrini
mə in reinein In**

(Mak 14:26-31; Luk
22:31-34; Jon 13:36-38)

³¹ Kini Yesu rini-pən min tuk əriə mə, “Tuk yenpig əmə e, taksəm naha

nhagin yame tukur irak tukritərhav-pə, nhatətəyen kapəmiə mifam tukrimir, meinai kimirai ye Nəkwəkwə kape Kughen kimə,

“Jakuh yermamə yame ramarha huvə tuk sipsip minə,
kini sipsip kafan minə tuksaiyu rik rik.”^(Sək 13:7)

³² Kini Yesu rirpin nəgkiarien mimə, “Mərig nipig jakimragh min, jakəkupən kin əmiə mivən apa Galili.”³¹

³³ Mərig Pita rimini-pən tukun mimə, “Tukmə ror nhatətəyen kapəriə tiksın tukrimir; mərig nhatətəyen kafak to rapəh nimirien.”

³⁴ Kini Yesu rini-pən tukun mimə, “Yakamni-pre əfrakis tuk ik mə man tukripəh nəkakə-hanəyen, ik takni mkisisər mə nakeinein Yo.”³²

³⁵ Mərig Pita rarə mini-pən skai min mimə, “!Nar apnapig tukmə khamə tukshopni ərau mik, to yakpəh niniyen mə yakeinein Ik!” Kini iriə fam khani əmə min nəgkiarien ai.

**Yesu rimavən apa
Getsemane maməhuak**

(Mak 14:32-42; Luk 22:39-46)

³⁶ Kini ai Yesu mine kafan narmamə minə khavən yerkwanu kirik, nhagin e Getsemane. Kini Yesu rini-pən tuk əriə mimə, “Kimiə taksəkwətə eikin e. Pəh yakvən aikin a maməhuak.”

³⁷ Kini In mikir Pita mine ji Sebedi mir, irisir min. Rikin rərhakis pik.
³⁸ Kini mini-pən tuk ərisir mimə, “Rikik rərhakis pik ipakə yakmhə. Takarhəmir

§§26:24 Sam 22 mine Aes 53 kirani mirəmə mə Mesiah tukraməkeikei mimhə mivəh narpinien kape təvhagə has kape narmamə.

*26:24 Nəgkiarien kape Gris ramni mə, “!Ripimə kwən ripipəh narha-pə-yen ye tokrei tanə, ripihuvə!” Mərig niprai nəgkiarien ramni mə, “tukrarə ye narpinien ehua.”

^f26:23 Sam 41:9   ^g26:28 Eks 24:8; Jer 31:31-34; Sək 9:11; 1 Kor 10:16

^h26:30 Luk 22:39; Jon 18:1   ⁱ26:32 Mat 28:7,16   ^j26:34 Mat 26:69-75

eikin e, marharha-huvə kitawə-m kimia.”^k

³⁹ Kini In rəriwək mivən kəskəh əmə mənimkur mənim-pən nimirin ye nimoptanə maməhuak. Maiyoh Kughen mimə, “!Aweh! Rimik, tukmə rikim ragien, vəhsi-ta nəmähəyen yamə mine tukpihauə. Mərig takpəh norien ye nərigien kafak; mor əmə ye kafam nərigien.”

⁴⁰ Kini ai, In rirerig-pən min tuk ərisir, məm kwərhapir yeru. Kini rini-pən tuk Pita mə, “!Eh! ?Rhawor nakrhapir? ?To naksarha huvə kitawə-m kimia kape nipig kwakwə uə? ⁴¹ Kimia takasərig əmia. Takasəkeiki masəhuak mə nar kirik tukripəh norien əmia nakhamir. Rikimia rəsanin mərig nipraimə rərou.”

⁴² Kini ai In mirerig min maməhuak yame ror kiraru kin. Mimə, “Rimik, tukmə jakaməkeiki mivəh nəmähəyen yame tukruə, kini pəh ror nəkwam.”

⁴³ Kini ai mirerig-pən min, məm irisir kwərhapir yeru min, meinai napirien rimivəh nimirisir. ⁴⁴ Kini ai In rimnəpəh min ərisir mivən maməhuak yame ror kisiser kin mamni nəgkiarieren yame rimini ta. ⁴⁵ Marə muə min tuk kafan narmamə minə mimə, “?Rhawor? ?Nakarhapir hanə? !Nəmhen! Nipig ruauə pakə ta yame yermamə tukreighaan-pən kin Yo, Ji Yermamə, jakvən ye kwermi narmamə hah minə. ⁴⁶ Rhekimter, pəh kamhavən. !Yermamə yame tukreighaan-pən kin Yo ye kwermi tikmir minə kafak ruauə ta ipakə!”

**Tikmir minə kape Yesu
kimnhauə mharaptərəkin In**

*(Mak 14:43-50; Luk
22:47-53; Jon 18:2-11)*

⁴⁷ Nipig Yesu raməgkiar hanə, məknekin Judas, yermamə kirik ye

narmamə twelef kape Yesu ritirhav-pə. Nukwhao ehə kamhakwasig kin. Mamhapik nau nisə mine kwətavhə kapəriə. Jif pris minə mine nəmehua minə kape nəmə Isrel, kimisher-pən kin nukwhao a. ⁴⁸ Judas ruini-pən ta tuk əriə mimə, “Yermamə yame jakəturəm-pən iran, yermamə e in en takharaptərəkin.”

⁴⁹ Judas ruə məm Yesu mini-pən tukun mimə, “!Rhuva, Yhajoun!” Məturəm-pən kimin.

⁵⁰ Kini Yesu rini-pən tukun mə, “Yo kirik, or nar yame nimaue mə takor.”

Kini narmamə minə a khauə mharaptərəkin Yesu. ⁵¹ Kini yermamə kirik kape Yesu rivən mirəh nau nisə kafan, mowhan mərəru ta nimətərgi slef kirik kape hae pris.¹

⁵² Kini Yesu rini-pən tukun mimə, “!Ah! Vai-pən kafam nau ye tamhekkin, meinai narmamə yamə mine kasərai əjir kin nao, tukpiərapni min əriə kin nao.^m ⁵³ Rikimia raməsik mə yakirkun nokrənien kin Rimik, taktakun əmə tukrher-pə kin agelo minə taosen taosen tukhauə misasitu irak. ⁵⁴ Mərig to yapior məknakin, to nəgkiarieren kape Kughen ripipəh nuəyen mor nəfrakisien kin.”

⁵⁵ Ye nipig a, Yesu rimini-pən tuk nukwhao mimə, “?Rhawor? ?Kimia nakhamə ta Yo yermamə kape nəkrəhyen uə nhopniyen yermamə, nakamhapik nau nisə mine kwətavhə mamhauə mə takharaptərəkin Yo? Nipig fam kitawə-m kimia kasəmir ye Nimə Ehuə kape Kughen, yakaməwhag. Mərig nakhapəh hanə nharaptərəkinien Yo.ⁿ ⁵⁶ Mərig nəmhen. Naha nhagin yame Nəkwəkwə kape Kughen rimini tukraməkeiki muə mor nəfrakisien

^k26:38 Jon 12:27   ^l26:51 Jon 18:26   ^m26:52 Jen 9:6; Rev 13:10
ⁿ26:55 Luk 19:47; 21:37

kin.”† Kini kafan narmamə minə kimisəpəh In misap.

Yesu ramərer ye nimri kaonsel

(Mak 14:53-65; Luk 22:54-55, 63-71; Jon 18:12-14, 19-24)

⁵⁷ Kini khakir Yesu mhauə kimi hae pris, nhagin e Kaeafas. Nəmhajoun kape loa kape Moses, mine nəmehua minə kape nəmə Isrel kwəsofugin ta əriə minə aikin. ⁵⁸ Kini Pita rikwasig kin əriə, mipəh nivən-pakəyen tuk Yesu. Nipig ru-aə pakə tuk nimə kape hae pris, kini mivən mamkwətə iriə mobael minə kape hae pris, mə tukrəm-ru mə tukhawor Yesu.

⁵⁹ Kini jif pris minə mine narmamə kape kaonsel kasarha-kin narmamə tiksin yame tukhauə miseikuə mamhani hah Yesu, ai khauh mishopni Yesu tukun. ⁶⁰ Nar apnapig narmamə khapsaah khauə miseikuə iran mamhani hah In, narmamə kape kaonsel khapəh nisəm-pəniən nar has kirik iran.

Kasəgkiar mamhavən yermamə kiraru kwhekimter, ⁶¹ mirəni mirəmə, “Kwən e rimini mimə, ‘Yo jakəvitəg-ətəg Nimə ehua kape Kughen; mərig kwasig ikin ye nipig kisisər, jakərip yame rivi.’”^o

⁶² Kini ai, hae pris rərer mini-pən tuk Yesu mimə, “?Rhawor nakpəh nəgkiarən? ?Rhawor ye nəgkiarən mine kamhani-pre iram?”

⁶³ Mərig Yesu rərer əmə mapnapig.

Kini hae pris rarar maiyoh min mimə, “?Rhawor? Ik takaməkeikei mivəh kwəsu ye nhag Kughen yame ramragh,

mini-pə tuk əmawə mə ?Ik e Kristo, ji Kughen uə nikam?”^p

⁶⁴ Kini Yesu rimə, “Rəmhən əmə kin yame nakamni. Kini yakamni-pre tuk əmiə mə, tuk nipig kirik, takpisəm Yo, Ji Yermamə, jakəkwətə ye kwermi Kughen matuk yame nagheen rehua. Kini takpisəm min Yo jaksı faktə ye napuə meiwaiyu-pə.”^q

⁶⁵ Kini hae pris reikus neipən kafan [meinai niemhaa rimnhai pik]. Mimə, “!Raməgkiar məkneikin mamni hah Kughen! ?Rhawor e kitawə kasarha-kin hanə yermamə yame tukrini hah in? Nakwəsərig ta mə rimini hah Kughen.”^r ⁶⁶ ?Rikimiə ramhaw əsik? ?Tukshawor In?”

Kini khamə, “In rimnor nar has kirik yame tukraməkeikei mimhə tukun.”^s

⁶⁷ Kini kisərig-əvhin nimri Yesu, misəsik In kin kwermiriə, kini tiksin kimisərip In.^t ⁶⁸ Kini [tiksin kisərkis nimrin[‡]] misərip In mhamə, “!Eh! Kristo. Tukmə ik profet, ni-ru mə pa e ramuh Ik.”

Pita ramni mə in reinein Yesu

(Mak 14:66-72; Luk 22:56-62; Jon 18:15-18, 25-27)

⁶⁹ Kini Pita raməmir ipakə tuk nimə ehua kape hae pris, kini piraovin kirik, yor wok kape hae pris, ruə mini-pən tukun mimə, “Eh, kimiru Yesu yemə Galili nimnawəriwək.”

⁷⁰ Mərig Pita rini-əhu ye nimririə, mimə, “Nikam. Yo yakeinein əfrakis nar en nakamni.”⁷¹ Mitərhav meiwaiyu min maməmir ye kwəruə kape rukwanu ai.

†26:56 Yesu ramni mə profesi ye Sek 13:7 tukraməkeikei muə mor nəfrakisien kin, yame ramni mə tukhauh In, kini kafan narmamə tuksaiyu rik rik. Əm-ru min Mat 26:31.

‡26:68 Matiu ripih niniyen mə kimisərkis nimrin, mərig Luk ramni ye Luk 22:64.

o26:61 Jon 2:19-21 P26:63 Aes 53:7; Mat 27:12

q26:64 Sam 110:1; Dan 7:13; Mat 24:30 †26:65 Mat 9:3; Jon 10:33

s26:66 Lev 24:16; Jon 19:7 †26:67 Aes 50:6; 53:5

Kini piakəskəh pisin kirik ruə məm in. Minamni-pən tuk narmamə minə aikin mimə, “Kwən e, iriu Yesu yemə Nasaret kimnawəriək.”

⁷²Mərig Pita rivəh kwəsu mə pian a rameikuə; kini mimə, “Yakeinein kwən a.”

⁷³Kasəkwtə mamhəvən, narmamə yamə mine kasəmīr aikin khani-pən min tuk Pita mhamə, “Nəfrakis, ik əfrakis kirik min a. Nakəgkiar, yaksərig mə kimiru Yesu nimirasi-pən ye tamhekin kirikianə.”

⁷⁴Kini Pita rimə “Yo yakeinein yermamə en yame nakamhani. To yakameikuə, Kughen tukror narpinien kimi yo.” Məknekin, man rəkakə. ⁷⁵Kini Pita, rikin raiyu məsik nəgkiarien yame Yesu rimini mimə, “Man tukripəh hanə nikakəyən, kini takni m-kisisər mə ik nakeinein Yo.” Kini ritərhav; rikin rərhakis mamasək.^u

Judas rimnhopni atuk in

(Wok 1:17-19)

27 Yenpig-enpig əgkap, jif pris minə fam mine nəmehuə kape nəmə Isrel kimnhauə kirikianə mhani kirikianə mə tukhopni Yesu. ²Kini mharkwəji In, mhakir mhəvən kimi Paelat e, gavman kape Rom.

³Nipig Judas e yame rimneighan-pən kin Yesu kimi kafan tikmir minə, rimnəm mə kimnhavi-ərhav Yesu mhamə tukrimhə, rikin rimhə pik tuk naha nhagin yame in atuk rimnor, kini mivəhsi-pən fiftin taosen vatu a rirerig-pən min tuk jif pris minə mine nəmehuə kape nəmə Isrel. ⁴Kini mimə, “Yimnor təvhagə has, meighan-pən kin kwən kirik yame ripəh norien nar has kirik kimi kafan tikmir minə, mə tukshopni in.”

Kini khamə, “Kafam atuk. Kapəmawə kirik nar kirik rikək.”

⁵Məknekin Judas raraka-pən kin mane ye Nimə Ehuə kape Kughen mitərhav. Mamvən, mijir-əpni atuk in.^v

⁶Kini jif pris minə khapik mane mhamə, “Rapəh natuatukien ye loa kapətawə mə tuksərəhu-pən mane e iriə mane kape Nimə Ehuə kape Kughen, meinai kimivəh nimri yermamə kin.”

⁷Kini kimnhani mhamə tukhavəh mane a mhəvəh nimri nimoptanə kirik apa “Kamor sospen ikin.” Nimoptanə a, kiminin yepsipis minə aikin. ⁸Tuk nar e, ruə meriaji-pə ai taktakun, kamni kimə nimoptanə a, “Nitə rimnaiyu ikin.” ⁹Nar a ritərhav mor nəgkiarien kape Jere-maea ruauə minor nəfrakisien kin yame rimini mə, “Nəmə Isrel khamə mane ye kwən a fiftin taosen vatu. Kini kimnhəvəh mane a, ¹⁰mhəvən, mhəvəh nimri nimoptanə e ‘Kamor sospen ikin.’ Kisor rəmhen kin yame Kughen rimini-pə tuk yo mə tuksor.”(Jer 19:1-13; Sek 11:12-13)

Yesu rinmərər ye nimri Paelat

(Mak 15:2-5; Luk 23:3-5, 13-25; Jon 18:33-19:6)

¹¹Kini Yesu rinamərər ye nimri gavman kape Rom e Paelat. Kini Paelat raiyoh-pən In mimə, “?Ik king kape nəmə Isrel uə?”

Kini Yesu rini-pən tukun mimə, “Rəmhen əmə kin yame ik nakamni.”

¹²Kini jif pris minə mine nəmehuə minə kape Isrel kimnhani hah In, mərig In ripəh nəgkiarien.^w ¹³Kini Paelat raiyoh min In mə, “?Rhawor? ?Nakpəh nərgien əriə kamhani nəgkiarien rehuə iram uə?”

¹⁴Mərig Yesu rapnapig əmə, mipəh nhorpinien nəgkiarien yame kamhani. Kini Paelat rimnəm rakur.

^u26:75 Mat 26:34

^v27:5 Mat 26:14-15; Wok 1:18-19

^w27:12 Aes 53:7

¹⁵Ye newk minə fam, nipig kape nəviginien kape Pasova, nəmə Isrel kharkun nhaniyen nhag yermamə kirik kivəhsi-pən ta in ye kalabus, kini gavman tukraməkeikei mirisin in ramvən. ¹⁶Kini ye nipig a yemə has kirik ye kalabus, narmamə m-fam kharkun. Nhagin e Barabas. ¹⁷Kini kuwhen ai rofugin, kini Paelat raiyoh əriə mə, “?Nakhamə jakrisin pa nhagin rirerig-pre tuk əmiə? ?Barabas, uə Yesu yame kamni kimə Kristo?” ¹⁸Ramaiyoh məknaikin meinai in rimnəm ta mə jif pris minə kimisəruhu-pən Yesu ye kwermın meinai kasəmakin Yesu tuk yamai mə narmamə m-fam kimisorkeikei In.^x

¹⁹Kini Paelat rəkwətə-pən ye jea kape nəkirien nəgkiarien, məkneikin kafan pi-ahuaru rher-pən kin nəgkiarien kimin, mimə, “Kafam kirik nar kirik rikək takor ye kwən en. In yemə atuaturuk. Yimnəm nəmrərhavyen kirik iran e taktakun, yakərig rahas pik tukun.”

²⁰Mərig jif pris minə mine nəme-huə kape Isrel kimnhani mhani-pən tuk kuwhen ai mhamə, “Taksaiyoh gavman mə tukrisin Barabas, mhopni Yesu.”

²¹Kini Paelat raiyoh-pən əriə mə, “?Iriu pa nhagin jakrisin rirerig-pre tuk əmiə?”

Khamə, “!Barabas!”

²²Mərig Paelat rimə, “?Mərig jakhawor ye Yesu e kamni kimə Kristo?”

Khamə, “!Əsik haktə ye nai kamarkwao kin!”

²³Mərig Paelat raiyoh əriə mimə, “?Tuk naha? ?Rimnakapir naha loa?”

Mərig kisokrən apomh pik min mhamə, “!Əsik haktə ye nai kamarkwao kin!”

²⁴Kini Paelat rəm mə to ripəh nini-əhuyen nəgkiarien kapəriə, kini iriə ki-

nasərer matuk tuk nhauhyen əriə minə. Məkneikin rivən mərav ye nimri narmamə [ror nimtətien mə kafan kirik nar kirik rikək]. Kini mimə, “Tukmə nitawin raiyu, pəh nien mə yo yimnor. Raməmır irəmıə.”^y

²⁵Kini narmamə mi-fam kimnhani mhamə, “Pəh nitawin tukraməmır irəmawə mine kapəmawə kwajikovə minə.”^z

²⁶Kini Paelat ririsin Barabas rirerig-pən tuk əriə. Kini mimə tukuh Yesu, kikir kavən, kəsik haktə ye nai kamarkwao kin.

Mobael minə kimisarh iakei ye Yesu

(Mak 15:16-20; Jon 19:2-3)

²⁷Kini mobael tiksin kape gavman khakir Yesu mhavən ye nimə ehuə kape Paelat kini misokrən kin nukwhao kape mobael minə mə tukhauə. ²⁸Kini khavəhsi-ta kafan neipən, mharəh kot kirik rəwhao, rəmhen kin kot kape yermaru, misarkaoh-pən kin kimin.^a ²⁹Kini mharəh nəərəus kirik ror nirhin, misor kəvəvhao kin, rəmhen kin kəvəvhao kape yermaru, mhaukrai-pən ye kapən kapə. Mhavəhsi-pən kaskin kirik ye kwermın matuk, misənimkur ye nimirin mhamə kamhasiai In. Kini misarh iakei iran mamhani mhamə, “Ik e yermaru kape nəmə Isrel. !Kimawə yakamhasiai Ik!” ³⁰Kini masərig-əvhin, mharəh kaskin a mhauh kapən kapə kin mi-khapsaah.^b ³¹Kini misarh iakei fam iran, mharəhsi-ta min kot əwhao mhavəhsi-pən kafan neipən. Mhakir mhatərhav, mhavən mə tukharuk haktə ye nai kamarkwao kin.

^x27:18 Jon 11:47-48; 12:19   ^y27:24 Dut 21:6-9   ^z27:25 Wok 5:28

^a27:28 Luk 23:11   ^b27:30 Aes 50:6

**Mobael minə kimmharuk haktə
Yesu ye nai kamarkwao kin**

(Mak 15:21-32; Luk
23:26-43; Jon 19:17-27)

³² Nipig kamhauə ye swatuk, misəm yemə Saerin kirik, nhagin e Saemon. Kini khani-əhu masəkeikei kimin mə tukrirəh nai kamarkwao kin kape Yesu. ³³ Kini iriə mhakir Yesu mhavən ikin kirik nhagin e Golgota (yame nipran rimə, kwənmhaan kape kerhə irə jir).^f ³⁴ Ikin aikin a, kimivəhsi-pən waen kimi Yesu ikin yame kimmvət-pən nar əukəh kirik iran tuk nini-əhuyen nəməmhəyen. Mərig Yesu rinim əsigəvin əmə, mipəh ninimien.^c

³⁵ Kini kimmharuk haktə In ye nai kamarkwao kin. Kini misəwhai kafan neipən masəukir tukun, mə tukmə yame rapita, kini in ravəh kafan. Nar e ritərhav-pə mor nəgkiarien kupan kape profet ruauə minor nəfrakisien kin yame ramni mə, “Kimisəwhai neipən kafak misarukin daes tukun.”[§](Sam 22:18)

³⁶ Kini misəkwətə aikin masarha tukun. ³⁷ Kini kirai-pən nəgkiarien kirik ye nai kirik ramni mə kimsəm-pən nar has kirik iran mimə, “In e Yesu, King kape nəmə Isrel.” Kini kisarkwətəkin-pən a kapən kapə ikin yerpig. ³⁸ Kini mharəh yeməkrəh mir kiraru, mharuk haktə min əriu irisir Yesu. Kirik ye matuk, kirik ye mawor.^d ³⁹ Kini narmamə yamə mine kasəriwək ye swatuk kisarha-pən misəm, kisarh

iakei iran. Kasəwhan-əwhan kapəriə kapə,^e ⁴⁰ mhamə, “!Eh! !Ik yermamə kape natmətəg-ətəgien Nimə Ehuə kape Kughen mine nor-minien ye nipig kisisər əmə!^f Intah. Tukmə Ik Ji Kughen əfrah, eiwaiyu-ru ye nai kamarkwao kin mivəh miragh atuk Ik.”

⁴¹ Kini ye norien kirikianə əmə min, jif pris minə mine nəmhajoun minə kape loa kasarh iakei min iran. ⁴² Mamhani-pən tuk əriə minə mhamə, “In rivəh miragh ta narmamə khapsaah. Mərig ripəh nəmhenien tuk nivəh-miragh-atuk-ien In. Rhuvə mə king kape nəmə Isrel tukreiwaiyu ye nai kamarkwao kin pəh kisəm, kini mhani nəfrakisien iran. ⁴³ In rhatətə ye Kughen. Tukmə Kughen rorkeikei, pəh rivəh-si ta In. Meinai In ramni mə In Ji Kughen.” ⁴⁴ Kini ye norien kirikianə əmə min, yeməkrəh mir yame kimiruk haktə ərisir Yesu kawarpakwə kimin.

Yesu rimamhə

(Mak 15:33-41; Luk
23:44-49; Jon 19:28-30)

⁴⁵ Yerkweiha əmə, mərig nəpignəpien ruə muvrig əpis tanimtanə meriaji tri klok. ⁴⁶ Kini ye tri klok, Yesu rokrən apomh mimə, “Elae, Elae. ?Lama sabaktani?” Nipran rimə, “!Kughen kafak! !Kughen kafak! ?Rhawor nakamapitan kin Yo?”^{**}

⁴⁷ Kini narmamə tiksın yamə mine kasərer aikin misərig nəgkiarien ai mhamə, “Sərigru. In ramokrən kin Elaeja.”

^f27:33 Nəgkiarien e “Golgota” ye nəgkiarien kape nəmə Rom ramni mə “Kalfari”, nipran rimə “kerhə irə jir.”

[§]27:35 Nəgkiarien e rikək ye kopi akwas tiksın kape Niutesteman. Keinein mə Matiu atuk rimirai, uə yermamə kirik rimməsək-əpnis ye nəgkiarien kape Matiu.

^{**}27:46 Yesu ramni Sam kirik ikin e, ye Sam 22:1. Nimhəyen kape Yesu rimnor fulfilem ye profesi ye Sam 22.

^c27:34 Sam 69:21   ^d27:38 Aes 53:12   ^e27:39 Sam 22:7; 109:25

^f27:40 Mat 26:61; Jon 2:19

⁴⁸ Mækneikin, kwən kirik raiyu ətkin mivən mirəh nıpar-par neipən meires ye waen əkwahir. Mərkis-pən ye nai apomh kirik kini mivəhsi-haktə pən kimi Yesu mə tukrinim.^g ⁴⁹ Kini narmamə minə tiksin khamə, “Apəh. Pəh kəsəm ru mə to Elaeja ruə mivəh miragh in, uə?”

⁵⁰ Mərig Yesu rarar mokrən ehua min. Kini ai kafan neihagien ritərhav.

⁵¹ Kafan neihagien ritərhav aikin, kini nəkwai Nimə Ehuə kape Kughen, kiruk neipən kirik yame kimnətapig kin Kwənmhan yame Rəmrhakə Məmrhakə pik. Neipən a rəhipu nıpərin kiraru. Rəhipu apa yerpirig əgkəp meiwaiyu. Nimmimien ramavən, kini kapier minə kisakapir-pir.^h ⁵² Kini suranə yamə mine kimnor ye nıpəg kapier kimisakapir-pir misəkwag; kini nıprai nəmə atuatur yamə mine kwənhambə, khamragh min. ⁵³ Kishaktə ye nəkwai nimir, kini kwasig ikin, nıpig Yesu rimimragh min ye nimhəyen kafan, iriə kimnhavən Jerusalem mhatərhav-pən tuk narmamə khapsaah.

⁵⁴ Kini yamehuə kape mobael iriə narmamə yamə mine kasərer masarha tuk Yesu, kimisəm nimmimien a ramavən, mine narimnar minə a, kimnhagin pik, masokrən pik mhamə, “Nəfrakisien. Kwən e In Ji Kughen.”

⁵⁵ Kini nıpiraovin khapsaah kasərer isok masəm. Apa kupan kimnhatərhav Galili mhakwasig kin Yesu misasitu iran ye nar pisin pisin minə.ⁱ ⁵⁶ Iriə tiksin, kirik e Meri pian Magdala, mine Meri mamə kape kwərə mir e Jemes mine Joses, mine mamə kape ji Sebedi mir.

Kiminim Yesu

(Mak 15:42-47; Luk 23:50-56; Jon 19:38-42)

⁵⁷ İpakə mirh rivə, yemə Aramatia kirik ritərhav-pə. Nhagin e Josef. Kafan nautə rehuə. In yermamə kirik kape Yesu. ⁵⁸ Rivən məm Paelat, kini maiyoh-pən mə tukreighaan kin nıprai Yesu. Kini Paelat rimə tukrirəhsi-pən nıprai Yesu kimin.^j ⁵⁹ Kini Josef rivən mirəh nıprai Yesu, muvrig kin neipən hawən kirik nhagin e linen. ⁶⁰ Kini mirəh mivən mərəhu-pən ye nəpag kapier kirik yame kimikir wi əmə kimə kafan. Kini məpərpər pən kin kapier ehua kirik mətapig kin nəpag kapier. Kini in mamvən.^k ⁶¹ Ye nıpig a, Meri, pian Magdala, mine nifnagni, iriu kaokwətə ipakə tuk nəpag kapier.

Mobael yamə mine

kimnisarha tuk nəpag kapier

⁶² Kəni rikwamer kin, ye Sabat, jif pris minə mine Fərisi minə kimnhavən misəm Paelat. ⁶³ Mhamə, “Yemehua. Rikimawə raməsik mə nıpig kwən a, yermamə kape neikuəyen rimnamragh hanə, mimə, ‘Nıpig kisisər tukruə mivən, jakimragh min ye nimhəyen kafak.’^l ⁶⁴ Ror pən, yaksaiyoh ik mə takher-pən kin kafam tiksin mobael tukhavən masarha tuk nəpag kapier miserijajı-pən nıpig kisisər ruauə mivən ta. Tamə, kafan narmamə minə khauə misəkrəh kin nıpran, mhani-ərhav mhamə ruimragh min ye nimhəyen kafan. Neikuəyen a tukrahas pik rapita fam nhajounien eikuə yame Yesu rinamor.”

⁶⁵ Kini Paelat rimə, “Hakir mobael minə, mhavən misor naha nhagin yame nakharkun mə taksor misarha huvə tuk

§27:48 Sam 69:21   ^h27:51 Eks 26:31-33; Hib 10:19-20   ⁱ27:55 Luk 8:2-3

^j27:58 Dut 21:22-23   ^k27:60 Aes 53:9

^l27:63 Mat 12:40; 16:21; Mak 9:31; 10:33-34; Luk 9:22; 18:31-33; Jon 2:19-21

nəpag kapier.”⁶⁶ Kini khavən misor, masarha huvə tuk nəpag kapier. Misor mak kin nehe kandel ye kapier mə tukmə kəsua ta kin kapier, nehe kandel tukrakapir, kini misətu mobael minə tukun.

**Yesu rimamragh min
ye nimhəyen kafan**

(Mak 16:1-8; Luk 24:1-12; Jon 20:1-10)

28 Kini Sabat rinamor infamien. Kini Sande, yenpig-yenpig əgkap, Meri, pian Magdala, mine Meri, mama kape Jemes mine Joses, kravən apa ye nəpag kapier.

²Məkneikin, nimmimien ehuə kirik ravən, meinai agelo kirik kape Kughen Yermaru rimasi faktə ye neiai mivən ye nəpag kapier, məsuə ta kin kapier mamkwətə aikin. ³Kafan neipən rhawən, nipran raməsiə rəmhen kin naropigien. ⁴Mobael minə kimisəm, khagin kin, misətəmnimin. Mhamir masəmır rəmhen kin yermamə yame ruamhə.

⁵Kini agelo a rini-pən tuk nipiraovin minə a mimə, “Takrapəh niraginien. Yakirkun mə nakawarhakin Yesu e, yame kimiruk haktə In ye nai kamarkwao kin. ⁶Mərig In rirkək ikin e. Ruəmragh ta, rəmhen kin yame rimini. Rauə miwəm tamhekin e kimmərəhu ikin.^m ⁷Takwhai miren əmə miravən mirani-ərhav-pən tuk narmamə kafan minə mirəmə, ‘In ruimragh min ye nimhəyen kafan, minəkupən ta kin əmiə muavən apa Galili. Nakharkun nisəmien In aikin.’ İnta, nəgkiarieren en yakwəni-pre ta tuk əmiru.”

⁸Kini pia mir a kwayiyu pik miratərhav. Mragin pik, mərig rikiri ragien. Miravən mə tukrəni-ərhav pən tuk narmamə kape Yesu minə. ⁹Kimiravən hanə, məkneikin Yesu ruə

məm əriu, mimə, “Rhuvə.” Kini kirauə tuk Yesu, mawəker-pən ye nihun, mawəgnəgin In. ¹⁰Kini Yesu rini-pən tuk əriu mimə, “Rapəh niraginien. Ravən, mirəni-pən tuk piak minə mə tukhavən apa Galili misəm Yo apaikin.”ⁿ

Mobael minə kaseikuə

¹¹Nipig pia mir a kimirəreri miravən, mobael minə a tiksın khavən ye taon mhani-ərhav fam tuk jif pris minə kin naha nhagin yame rimatərhav-pə. ¹²Kini jif pris kimmhauə misəm nəmehuə minə kape nəmə Isrel, mharai mhun mə tukshawor. Kini mhavəhsi-pən mane ehuə kimi mobael minə ¹³mhani-pən tuk əriə mhamə, “Takhani-pən tuk narmamə mə, ‘Kafan narmamə minə kimmhauə yenpig, nipig kimawə yimisapir, misəkrəh kin nipran, mharəh misap.’ ¹⁴Tukmə gavman rərig nəvsaoyen kin, kimawə jakhavən misərəhu huvə kimawə min. Kimiə takhapəh nhavəhyen narpinien iran.” ¹⁵Ror pən, mobael minə a kimmhavəh mane a, masor naha nhagin yame kimmhəni. Kini nəmə Isrel kasərig nəvsaoyen eikuə a miseriaji-pə ai taktakun.

**Yesu rimatərhav-pə
tuk kafan narmamə minə**

(Mak 16:14-18; Luk 24:36-49; Jon 20:19-23)

¹⁶Kini narmamə leven kape Yesu kimmhavən Galili, mhavən ye tukwas kirik yame Yesu rimini ta tuk əriə mə tukhavən ikin.^o ¹⁷Nipig kisəm In, kini kisəgnəgin In. Mərig tiksın, kapəriə nərigien ror kiraru. ¹⁸Kini Yesu ruə tuk əriə, mini-pən tuk əriə mə, “Kughen rimivəhsi-pə nehuəyen minə fam kape narmaruyen ye rao ye neai mine ye

tokrei tanə.^p ¹⁹Ror pən, yakamher-pre
 kin əmiə mə takhavən mhavi narmamə
 ye kantri minə fam ye tokrei tanə mə
 tukhauə kafak narmamə, kini misor bap-
 taes irəriə ye nhag Tatə Kughen minə
 Tini, mine Nanmin Imərhakə.^q ²⁰Kini

mishajoun əriə mə tuksəri-pən fam
 nəgkiarien yame yimini-pre tuk əmiə.
 Kini nəfrakisien mə jakamarə kitawə-
 m kimie ye nipig m-fam meriaji Nipig
 Kwasig.”

Mak

Nægkiarien Huvə yame Mak rimirai

Nægkiarien kwəkwə ye nəkwəkwə e Mak

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Keinein mə pa nhagin rimirai nəkwəkwə e-nəməhuə kupan kape niməhuak kimnhani mə Jon Mak rimirai nəkwəkwə e. In, pəh nien mə yermamə twelef kirik kape Yesu Kristo. Mərig kamni kimə in fren huvə kirik kape Pita yame iriu kiravən ikin minə fam. Ol Wok ramni mə in apa kupən, Mak rimnor wok iriu Pol, kini ai, mivən mor wok iriu Banabas.

?Rimirai ramvən kimi pa? Kamni kimə Mak rimnamarə apa Rom ye nipig rimirai nəkwəkwə e. Kini tukmə ror in rimnamarə iriu Pita, kwasig ikin kishopni Pita. Mak rimirai nəkwəkwə e rivən kimi nəməhuak minə apa Rom mine yamə mine pəh nien mə kwənərəus kapə nəmə Isrel. Kitawə kharkun mə ramvən kimi nəmə pəh nien mə nəmə Isrel meinai Mak ramhoprai niprai norien minə kape nəmə Isrel, kini mirai nəgkiarien tiksın ye nəgkiarien e kamni kimə Arameak, yame nəmə Isrel kwənharkun ta. Mərig Mak rukreikin nəgkiarien minə a rivən ye nəgkiarien kape nəmə Gris, yame nəmə Rom kimnhani.

?Narəyen rimnhawor pən iran mine ye nipig rimirai? Ye nipig Mak rimirai nəkwəkwə e, nəmə Rom kimisarmaru ye tanə ehua yame rarkurao ye tahik e kamni kimə Mediterenian. Kapəriə nəgkiarien kirikianə əmə, kini kasarə ye nəmərinuyen. Ror pən, rimar əmə tuk nini-ərhavyen nəgkiarien kirik ritərhav mivən ikin minə fam. Ye nipig a,

Nəvsaoyen Huvə kape Yesu Kristo rimnaiyu aihuaa əmə ye tanə pisin pisin minə ye swatuk minə apa Rom.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Mak rorkeikei mə tukrini-ərhav atuatuk nəvsaoyen fam kape Yesu, mə in pa, kini rimnor naha, kini mamhajoun naha. Tukmə ror in rorkeikei mə tukrivəhsihaktə nərigien kape nəməhuak minə apa Rom, meinai narmamə khapsaah kimi-sor ahas pən kimi əriə. Mak rimnəvsao pik kin nipig əutən yamə mine tukripiuə tuk narmamə kape Yesu. Kini mini-ərhav norien kape Yesu mə In min rimnamarə ye nipig əutən minə.

Jon Baptaes raməmir ye tipəvsik mamniərhav nəgkiarien

(Mat 3:1-12; Luk 3:1-18; Jon 1:19-28)

1 In e Nægkiarien Huvə kape Yesu Kristo, Ji Kughen. ²Profet kupən kirik kape Kughen, nhagin e Aesea, rimnəvsao kin mini-ərhav mə, “Kughen rimə,

“Yakamher-pre kin yermamə kirik tuk nəvsaoyen kin kafak nəgkiarien.

In tukror apnəpenə ye swatuk kafam.”^{††} *(Mal 3:1)*

³Yermamə kirik ramok-rapomh ye tipəvsik, mamni mə,

“Taksor apnəpenə ye swatuk kape Kughen, yame in Yermaru kapətawə.”^{†††} *(Aes 40:3)*

⁴Kini ai kwən kirik, nhagin e Jon, rimauə ye tipəvsik, kini mor baptaes ye narmamə mə tukror nimtətien mə kwəsarar ye nərigien kapəriə tuk təvhagə has, kini mimə, “Taksarar ye nərigien kapəmiə, misarakikin təvhagə hah, kini misor baptaes.”^{††††} ⁵Kini ai narmamə fam ye yerkwanu a Judia mine Jerusalem khavən misəm in. Mamhani-ərhav-pən təvhagə has kapəriə. Kini Jon

^{††}1:2 Kughen raməgkiar kimi Yesu ye ves e.

^{†††}1:4 Wok 13:24; 19:4

ror baptaes irəriə ye nu apa Jodan.
⁶Jon rīpəh nīvəhsi-pənien neipən huvə kirik. Kafan kot kinnor kin tiki nar-miragh kirik, kamni kimə kamel. Kini kafan kətəut kinnor kin tiki kau.[‡] Kini nan nəviginien kəvraiyyuk əmə mine sukapak.^s ⁷Kini in ramni-ərhav pən tuk narmamə mə, “Kwasig irak, yermamə kirik e tukruə In yerpīrig rapita yo. Yo yakpəh nəmhenien mə to yakənimkur kini mirisin-ta nərəus ye kafan sandel.^t ⁸Mərig yo yimnor əmə baptaes irəmīə kin nu; kini mərig In tukror baptaes irəmīə kin Nanmin Rhakə.”

Jon rīmnor baptaes ye Yesu

(Mat 3:13-17; Luk 3:21-22)

⁹Ye nīpig a, Yesu rīmasi-pən Nasaret, yerkwanu kirik ye Galili. Muə e Jon raməmīr ikin. Kini ai Jon rīmnor baptaes iran ye nu apa Jodan. ¹⁰Nīpig Yesu rīnēiwaiyu mhəkīnter mīn ye tame nu, In məm məknekīn mə napuə rīmnək wag. In rəm Nanmīn kape Kughen rīsi-pən aikīn meiwaiyu-pə tukun rəmhen kin mak ye tanə. ¹¹Kini ai, nəgkiariēn kirik rīmasi-pən ye rao ye neai mamni mīmə, “Ik Narik yame yakorkeikei. Rīkik ragien pik tuk Ik.”^u

Setan rīmnarkut tuk Yesu

(Mat 4:1-11; Luk 4:1-13)

¹²Məknekīn, Nanmīn kape Kughen rīmnəkeikei kimi Yesu kini mīkīr mīvən apa ye tīpəvsik. ¹³Aikīn, Setan ramarkut mə tukrukrao ye nərigien kafan kape nīpig foti. Yesu ramarə iriə nar miragh aparū minə. Kini mərig agelo minə kīmisarha huvə tukun.^v

Yesu rīmirikakun kafan wok apa Galili

(Mat 4:12-17; Luk 4:14-15)

¹⁴Kini kīrəhsi-pən Jon ye kalabus. Kwasig ikin, Yesu rīpivən Galili, mamni-ərhav Nəgkiariēn Huvə kape Kughen.^w ¹⁵Mīmə, “Taktəkun ai, rīnor atuatak nīpig. Narmaruyen kape Kughen ruauə-ta. Taksarar ye nərigien kapəmīə tuk təvhagə hah kapəmīə, mhani nəfrakisiēn ye Nəgkiariēn Huvə kape Kughen.”^x

Yesu rīmnokrən kin narmamə kuas-narmamə kape nīviyen kəmam

(Mat 4:18-22 Luk 5:1-11)

¹⁶Kini ai, Yesu rīmnəriwək ye nīkar lugun Galili, kini məm kwərə mir kīraru, nhagriū e Saemon mine nao-rahini Andru. Iriū kwarukīn net, meinai iriū yermamə kape nīviyen kəmam. ¹⁷Kini Yesu rīni-pən tuk əriū mīmə, “Rauə mirakwasig kin Yo. Pəh yakor əmiru yermamə mir kape nīviyen narmamə.” ¹⁸Məknekīn krəpəh kapəriū net, mwarar, mirakwasig kin.

¹⁹Kini Yesu rəriwək mīvən kəskəh əmə mīn, kini məm kwərə mir kīraru. Kwajīkovə mir kape Sebedi. Nhagriū e Jemes mine Jon. Kaokwətə ye nəkwai bot kapəriū, kini marajir əsigīn net kapəriū. ²⁰Məknekīn Yesu rokran kin əriū. Kini ai iriū kwərə m wəpəh rīmrīū Sebedi raməmīr ye nəkwai bot iriə kafan narmamə minə. Kini iriū mirakwasig kin Yesu.

[‡]1:6 Neipən a rəmhen kin kape profet kupən kirik, nhagin e Elaeja.

^s1:6 2 King 1:8; Mat 11:8   ^t1:7 Wok 13:25

^u1:11 Sam 2:7; Aes 42:1; Mat 12:18; Mak 9:7   ^v1:13 Sam 91:11-13

^w1:14 Mak 6:17   ^x1:15 Mat 3:2

**Yesu rimnako ta yarmhə
ye yermamə kirik**

(Luk 4:31-37)

²¹ Yesu mine narmamə kafan kimn-havən apa yerkwanu kirik, nhagin e Kapaneam. Kini ye Sabat min kirik, Yesu rivən apa niməhuak kape nəmə Isrel, kini mamhajoun narmamə. ²² Narmamə kimisərig kafan nəgkiarien, kisakur, meinai kafan nəgkiarien nanmin aikin, ripəh nəmhenien kin nəgkiarien kape nəmhajoun kape Loa kape Moses.^y ²³ Ye nipig a, yermamə kirik, nanmin has ramərer-pən iran. Kini in ruə min ye nofuginien kapəriə. Kini mok-rapomh kin Yesu mimə, ²⁴ “!Eh! !Yesu, yemə Nasaret! ?Nakamuə ikin e mə takhawor əmawə? Tukmə ror Ik nimauə mə takor-riah əmawə.” Kini mamni min mimə, “Yo yakwirikun-ta mə Ik e Ik Yemə Imərhakə kape Kughen.”^z

²⁵ Mərig Yesu rimnəgkiar skai pən kimi nanmin has ai, mimə, “!Eh! Pim. Əta ye yermamə e.” ²⁶ Məknekin, nanmin has ai ror niprai yermamə rətəm-nimin pik kini mokrən ehuə, mətə iran, mivən isok.^a ²⁷ Kini narmamə minə aikin kisəm kisakur, misaiyoh əriə minə mhamə, “!Eh! ?Rhawor e? Nəgkiarien vi kirik e. Kwən e kafan nəgkiarien, nanmin aikin. Tukmə In rəgkiar kimi nanmin has minə kasor nəkwən.” ²⁸ Məkneikin, nəvsaoyen kape Yesu ritərhav markurao ye Galili.^b

**Yesu rimnor huvə
narmamə khapsaah**

(Mat 8:14-17; Luk 4:38-41)

²⁹ Məknekin Yesu mine Jemes, Saemon mine Andru kimnhatərhav ye

nimə kape nofuginien kape nəmə Isrel mhavən atuutuk ye nəkwai nimə kape Saemon mine Andru, ³⁰ misəm kuhu Saemon ramokie-okie mamapir. Kini kirhəvsao-pən kin kimi Yesu. ³¹ Yesu rivən, mivəh kwermən, mivi haktə, kini rhekimter. Kini ai nokie-okieyen a ror infamien. Kini piahwaru ai rivən, mivəhsipən nəviginien kimi əriə.

³² Kini rinamenaiyu, narmamə yamə mine kimnhamhə, mine narmamə yamə mine nanmin has raməmır irəriə, iriə minə tiksın kimnhakir-pə əriə tuk Yesu. ³³ Narmamə minə fam a yerkwanu aikin, kasofugin əriə minə ye kwəruə ye nimə Yesu ramarə ikin. ³⁴ Kini Yesu ror huvə narmamə khapsaah yamə mine kimn-havəh nəmhəyen pisin pisin. In maməko ta min nanmin hah minə ye narmamə, mamni-əhu nanmin has minə mə tukhapəh nisəgkiarien, meinai iriə kwənharkun-ta In.^c

**Yesu ramniərhav kafan
nəgkiarien apa Galili**

(Luk 4:42-44)

³⁵ Kəni rikwamer kin, yenpig-enpig əgkəp, Yesu rarar mivən apa ikin narmamə kharkək ikin maməhuak.^d ³⁶ Kini ai, Saemon mine in minə tiksın khavən masarha-kin In. ³⁷ Kisəm In, khani-pən tukun mhamə, “Narmamə fam kasarha-kin Ik.” ³⁸ Mərig Yesu rimə, “Nikam. Pəh khavən apa yerkwanu pisin pisin, ipakə tuk ətawə. Pəh yakni-ərhav nəgkiarien aikin, meinai Yo yimauə tukun.” ³⁹ Kini ai In rəriwək markurao ye Galili, mamni-ərhav Nəgkiarien Huvə kape Kughen ye nimə kape nofuginien kape nəmə Isrel. Maməkota nanmin hah minə ye narmamə.^e

^y1:22 Mat 7:28-29

^z1:24 Mak 5:7

^a1:26 Mak 9:26

^b1:28 Mat 4:24

^c1:34 Mak 3:10-12

^d1:35 Mat 14:23; Mak 6:46

^e1:39 Mat 4:23; 9:35

**Yesu rimnor huvə yermamə
kirik rimivəh nimhəyen
əutən kirik ye tikin**

(Mat 8:1-4; Luk 5:12-16)

⁴⁰ Kini yermamə kirik yame rimivəh nimhəyen əutən ye tikin, in rimaə məm Yesu, kini mənimkur ye nimirin mamasək. Mamaiyoh kin nasituyen, mimə, “Tukmə nakorkeikei, nakirkun nor-huvəyen yo.” ⁴¹ Kini Yesu, rikin rewaiyu tukun. Məəhu-pən kwərmin iran, kini mimə, “Yakorkeikei mə takhuvə min. !Esanin!” ⁴² Məknekin niprai yermamə ai rhuvə min, nəmhəyen ai rirkək min iran. ⁴³⁻⁴⁴ Kini Yesu rəgkiar skai pən kimin, mimə, “Takpəh nəvsaoyen kin kimi narmamə. Mərig takvən mərer ye nimir pris, pəh in rəm min ik. Kini ik mivən, məhuak mivəhsi-pən narimnar kimi Kughen rəmhen kin yame Moses rimini mə takor, pəh narmamə kisəm mə naknəsanin.”^f ⁴⁵ Mərig yermamə ai rimitərhav məvsao kin kimi narmamə. Ror pən, Yesu rimə to ripəh min nivənien yerkwanu minə məriwək ye nimir narmamə, meinai iriə kamhaku-pən pik In. Kini mərig In raməmir əmə apa ikin ruhiko ikin. Narmamə fam khavən məsəm In aikin.

**Yesu rimnor huvə yermamə
kirik yame nipran rimamhə**

(Mat 9:1-8; Luk 5:17-26)

2 Nipig tiksın ruə mivən, Yesu rirerig-pən min yerkwanu e Kapaneam. Kini narmamə kwəsərig mə In aikin. ² Kini ai, narmamə khapsaah khavən aikin, mhavən imə, kwənmhaan rimərkəskəh. Nimə rukwar meriəji kwəruə risisəg. Kini ai Yesu ramni-əhrav-pən Nəgkiarien kape Kughen tuk əriə. ³ Mərig nipig raməgkiar hanə, narmamə kuas kharəh yermamə kirik. Nipran rimamhə. ⁴ Nimə

rukwar kin narmamə, ror pən, iriə to khapəh nharəhyen yermamə ai mhavən ipakə tuk Yesu. Mərig khavən mishaktə apa tokrei nimə, misəhipu ta nıkar nimə kirik, kini mharəh nıkaokao yermamə ramapir-pən iran, mhavi, reiwaiyu-pən. ⁵ Yesu rəm nhatətəyen kapəriə, mini-pən tuk yermamə ai nipran rimamhə, mimə, “Kafak kwajıkovə. Yo yakwərəhsi-ta ta narpınien kape təvhagə has kafam.”

⁶ Mərig namhajoun tiksın kape Loa kape Moses kasəkwətə, misəm norien a, minəsaiyoh əriə minə tukun, ⁷ mhamə, “!Ah. !Kwən e ramni hah Kughen! Nəgkiarien e rahas. Kughen pısın əmə In rirkun nırhəsitayen narpınien kape təvhagə hah kape narmamə. ?Pa min to rirkun nivəhsi-tayen?”

⁸ Mərig Yesu ruirkun-ta nərigien kapəriə. Kini mini-pən tuk əriə, mimə, “?Rhawor e nakasərig məknekin? ⁹ ?Jakni-pən naha tuk yermamə a, kini kimiə nakasəm əfrakis? ?Mə jakni-pən tuk yermamə a mə kafan təvhagə hah yakwərisin ta? ?Uə mə jakni mə in tukrhekınter mırəh kafan nıkaokao məriwək mamvən? ¹⁰ Səm-ru, Yo yakorkeikei mə jakor Yo mə takharkun mə Yo, Ji Yermamə, yakavəh nehuəyen ye tokrei tanə e tuk nivəhsi-tayen narpınien kape təvhagə hah kape narmamə.” Məkneikin marar mini-pən tuk yermamə nipran rimamhə mimə, ¹¹ “Yakamni-pre tuk ik mə takhekınter, mırəh kafam nıkaokao, meriwək, mamvən apa imam yerkwanu.” ¹² Yesu raməgkiar hanə, kini yermamə ai rhekınter, mırəh kafan nıkaokao ye nimirıə, məriwək mamvən.

Məknekin narmamə kimisəm kisakur. Misəgnəgin Kughen, mhamə, “!Eh! Kitawə khapəh nisəm-hanə-yen nar kirik ror məknekin.”

^f1:43-44 Lev 14:1-32

**Yesu rimnokrən kin Livae
mə tukruə mikwasig kin**

(Mat 9:9-13; Luk 5:27-32)

¹³ Mərig Yesu rarə meiwaiyu-pən min ye nıkar lugun, narmamə khapsaah khauə masəm In. Kini In rimnəvhag kimi əriə. ¹⁴ Kini ai, in rimnəriwək mivən kəskəh əmə, məm Livae, kwajikovə kape Alfeas. Kwən ai rimnamərer tuk mane kape takis. Kini Yesu rini-pən tukun mimə, “Yuə, mikwasig kin Yo, muə ik kafak yermamə.” Məknekin, yermamə ai rhekimter kini mikwasig kin.

¹⁵ Kini ai, Yesu ruvən apa imei Livae, masəvigin kwis iriə narmamə minə kape nivəhyen mane kape takis, mine narmamə tiksın min kamni kimə “yor təvhagə has minə,” mine kafan narmamə minə- meinai narmamə khapsaah kimnhakwasig kin. ¹⁶ Ye nıpig a, nəmhajoun minə tiksın kape Loa kape Moses kimisəm Yesu. Iriə tiksın a Farisi minə, kasəm Yesu raməvigin iriə yor təvhagə has minə, kini kinisaiyoh-pən narmamə kape Yesu mhamə, “?Rhawor e kwən e raməvigin iriə yor təvhagə has minə e?”⁸ ¹⁷ Mərig Yesu rimnərig nəgkiarien kapəriə, mini-pən tuk əriə mimə, “Pəh nien mə narmamə yamə mine kasəsanin khamhavən misəm dokta. Mərig narmamə yamə mine kamhamhə tukasəkeikei mhavən misəm dokta. Pəh nien mə Yo yimauə mə jakokrən kin narmamə yamə mine kwəsatuatuk ta. Nikam. Yimauə mə jakokrən kin narmamə yamə mine kisaha.”

**Nhajounien kape Yesu in nar vi;
nhajounien kape loa in nar əkwəs**

(Mat 9:14-17; Luk 5:33-39)

¹⁸ Kini, ye nıpig a, narmamə minə kape Jon Baptaes, mine Farisi minə kwəsəpəh nəviginien misatuakəm tuk nəhuakien, raməri-pən loa kape Moses. Kini narmamə minə tiksın khauə misaiyoh Yesu, mhamə, “Əm-ru. Narmamə minə kape Jon, mine Farisi minə min, kharkun nisəpəhyen nəviginien. ?Mərig rhawor e kafan narmamə minə khapəh nisorien məknakin?”

¹⁹ Kini Yesu rini-pən tuk əriə, mimə, “Tukmə yermamə yame kimnərkurək kafan, kini nagienien iran ramvən hanə, in minə tiksın to khapəh nisəpəhyen nəviginien. ²⁰ Mərig tukripior nıpig kape narmamə tukhauə mharəh Yermamə yame kimnərkurək kafan, mhavən isok tuk In minə tiksın. Ye nıpig a in a, In minə tiksın kharkun nisəpəhyen nəviginien iran.”¹¹

²¹ Kini mimə, “To yermamə kirik rıpəh nivəhyen kwonmut neipən vi kirik kini mijir-pən ye neipən mətit kafan [yame rineikus ta]. To ror məknakin, kwonmut neipən yame rivi to reikus neipən mətit, kini reikus ehua. ²² Kini to yermamə kirik rıpəh nivəhyen waen vi kini mivi-pən ye tiki waen mətit. To ramor məknakin, kini waen a ye tiki waen mətit reikus, kini waen raiyu fam. Mərig yermamə a tukrivi-pən waen vi ye tiki waen vi.”

Yesu raməvhag ye nıkarin kape Sabat

(Mat 12:1-8; Luk 6:1-5)

²³ Nıpig kirik ye Sabat, Yesu mine kafan narmamə minə kasəriwək

⁸2:20 “Yermamə yame rimnarkurək pə pə,” nıpran e Yesu. Mine “In minə tiksın” nıpran e Kristen minə. Nıpig Yesu rimnəpəh əriə mimhə ye nai kamarkwao kin, kimisasək.

mamhavən mhatərhav-pən yerki wit tiksın.^{§§} Kini narmamə kafan minə kharhi kwənkwai wit nəriə.²⁴ Kini Farisi minə khani-pən tukun mhamə, “!Eh! Sabat e towei, mərig iriə kasor wok masakapir Loa kape Moses. ?Rhawor kafam narmamə kasor məknakin?”*

²⁵ Mərig Yesu rini-pən tuk əriə mimə, “Tukmə ror nakhapəh nisəhvėkiniyen ye Nəkwəkwə kape Kughen norien yame King Deved rimnor kupən, yame in mine kafan narmamə minə, nəriə nəviginien ramrirkək, kisəmkərv. ²⁶ Nipig e in a, Abiata in hae pris kape Kughen. Kini mərig, Deved rimavən ye Nimə Ehuə kape Kughen mamən bred yame pris minə kwənhavəhsi-pən ta kimi Kughen. Kini mərig Deved rimivəhsi-pən min kimi kafan narmamə, kini kisən. Kini mərig bred ai, ye Loa kape Moses ramni mə narmamə apnapig tukhapəh nisəniyen. Mərig pris minə əmə kharkun nisəniyen.”†

²⁷ Kini Yesu rini-pən min tuk əriə mimə, “Səmru, Sabat ripəh nikirien narmamə. Mərig narmamə kamhakir Sabat.^h ²⁸ Ror pən Yo Ji Yermamə Yo yakamarmaru ye narimnar fam mine Sabat.”

Yesu rimnor huvə kwermi yermamə kirik yame rimnahas

(Mat 12:9-14; Luk 6:6-11)

3 Yesu rimavən min ye nimə kape nofuginien kape nəmə Isrel. Nipig ai, yermamə kirik, kwermi rimnarpəvin. ² Mərig narmamə tiksın kimisarkut mə tuksəm-ru naha nhagin yame tukhani hah Yesu iran, misarha-əterik mə tuksəm-ru mə Yesu

to ror huvə kwən a ye Sabat uə nikam. ³ Kini Yesu rini-pən tuk yermamə a yame kwermi rimnarpəvin mimə, “Yuə marer ye nimri narmamə.” ⁴ Kini mini-pən tuk əriə mə, “?Loa kape Moses ramni mə nakharkun nisorien naha ye Sabat? ?Ramni mə takasor norien huvə uə takasor norien has? ?Mə takshopni yermamə uə takhavəh miragh yermamə?” Kini kisəkwətə misapnapig əmə.¹ ⁵ Kini Yesu rarha mərarao irəriə. Niehmaa rhai in. Kini mərig rikin rarə meiwaiyu min tuk əriə, meinai kapəria kapə riskai pik. Kini mini-pən tuk kwən a mimə, “Huatum kin kwermi.” Kini ai, kwən ai rhuatum kin kwermi, ruahuvə əgkəp.

⁶ Mərig Farisi minə kimisəm norien a, kisap, mavən misəm nukwhao kape King Herod, mharai mhun nəgkiarieren tukun mə tukshopni.‡

Narmamə khapsaah kimnhakwasig kin Yesu

⁷ Kini Yesu mine kafan narmamə minə khatərhav min aikin, miseiwaiyu-ərhav ye nikar lugun. Kini narmamə minə Galili khapsaah kimnhakwasig kin əriə. ⁸ Narmamə min aikin kimisərig nəvsaoyen kin Yesu, kini mamhauə mə tuksəm. Khatərhav iku pisin pisin minə. Tiksın kimnhasi-pən apa Judia. Tiksın khasi-pən apa Jerusalem. Kini tiksın khasi-pən apa Idumia, tiksın khasi-pən ye nikar nu Jodan, mine ye kwənmhaan minə yame ipəkə tuk Taea mine Saedon. ⁹ Narmamə khapsaah pik. Yesu rimnamni-pən tuk kafan narmamə, mimə, “Taksor apnəpenə ye bot kirik, pəh yakat-pən aikin, meinai narmamə kamhaku-pə Yo.” ¹⁰ In ramni

§§2:23 Wit in kwənkwai nai kirik kamor flaoa kin.

*2:24 Loa e kape Moses yame ramni-əhu mə takpəh nəsimien ye Sabat. Eks 20:8-11.

†2:26 Kwanage e kape Deved raməmir ye 1 Saml 21:1-6

^h2:27 Dut 5:14

ⁱ3:4 Luk 14:3

^j3:6 Mat 22:15-16

mæknakin meinai In rimnor huvə ta narmamə khapsaah yamə mine kimnhamhə. Kini narmamə yamə mine kimnhamhə aikin kisarkut mə tukhavən pakə tukun mharap misəsanin.^k ¹¹ Kini narmamə yamə mine nanmin hah ramərer-pən irəriə, tukmə kisəm əmə Yesu, khamir ye nimrin. Kini masokrən ehua kin, mhamə, “!Ik Ji Kughen!”^l ¹² Mərig Yesu rəgkiar skai pən kimi nanmin hah minə, mətəpig kin əriə mə tukhapəh nhani-əpuyen In.^m

**Yesu rimirpen aposol
minə kafan twelef**

(Mat 10:1-4; Luk 6:12-16)

¹³ Kini Yesu mine kafan narmamə kishaktə fiak ye tukwas kirik. Kini rokrən min kin kafan tiksın narmamə yame In rimnorkeikei, mə tukhauə pakə. Kini iriə khauə pakə. ¹⁴ Kini ai In rirpen kafan narmamə twelef. Mifəhsi-pən nehuəyen kimi əriə, kimə, Aposol[‡] minə, mə iriə tukasəmir ipakə tukun tuk nini-ərhavyen Nəgkiarien Huvə kape Kughen ¹⁵ kini mhavəh nirkunien tuk nəkotayen nanmin hah ye narmamə. ¹⁶ Nhag namasur twelef e ror məknekin: Saemon (yame Yesu rhen-pən nhagin vi mə Pita);ⁿ ¹⁷ mine Jemes; mine pi-auni Jon (yame kwajikovə mir kape Sebedi. Yesu rhen-pən min nhagriu mə, Boanejes. Kini nipran rimə, Pikwarien mir kape Karuəruə);^o ¹⁸ mine Andru; mine Filip; mine Batalomiu; mine Matiu; mine Tomas; mine Jemes, kwajikovə kape Alfeas; mine Tadeas; mine Saemon Selot^f ¹⁹ mine Judas Iskariot, yame kwasig ikin reighan-pən kin Yesu kimi nəmə hah minə.

**Narmamə tiksın kamhani
mhamə Yesu ramor narimnar
ye nəsaninien kape Setan**

(Mat 12:22-32; Luk 11:14-23; 12:10)

²⁰ Yesu rirerig-pə yerkwanu. Kini ai narmamə khapsaah khauə masəm min In. Mamhauə, mhauə, kini kwənmhaan kape napisien ramrirkək tuk əriə. Nipig kape nəviginien ramrirkək min. ²¹ Nipig famle kafan minə kimisərig, məkna kin khauə mə tukhani-əhu, mhakir, misap, meinai nəmə aikin kimnhani mhamə kapan kapə rameno-eno. ²² Mərig namhajoun tiksın kape Loa kape Moses kimnhatərhav Jerusalem, mhauə, mamhani mhamə, “!Nikam! Rirkun nəko-tayen nanmin has minə meinai Bielsebul, yemehua kape nanmin has minə, ramərer-pən iran.”^p

²³ Kini Yesu rokrən kin narmamə minə ai khauə ipakə tukun. Kini rini nuhpikinien kirik tuk əriə, mimə, “Nikam. ?Nakharkun mə Setan rirkun nəkotayen Setan uə? Nikam. ²⁴ Tukmə narmamə ye kantri kirik kasəwhai əriə minə, misarə kiraru, kini tuksoriah kapəriə narəyen, kantri tukrimir. ²⁵ Kini rəmhen min kin yerkwanu kirik. Tukmə narmamə kasəwhai əriə minə, misarə kiraru, rukwanu a to ripəh narə-huvəyen. ²⁶ Rəmhen min kin narmamə kape Setan minə, tukmə iriə kasəwhai narəyen kapəriə ror kiraru, kwəseikus-eikus nimə en kape Setan. Kini norien kape Setan to ripəh nərər-timtım-ien. Tukrəsaaah-əsaah mirkək.

²⁷ “Kini mamhen min kin yame to yermamə kirik nagheen rehua riven

[‡]3:14 “Aposol” nipran ramni yermamə kirik yame kamher-pən kin.

^f3:18 “Selot” rəmhen kin yermamə kirik yame rikwasig kin nukwao kape nəmə Isrel tuk nherye-rhavyen kin gavman kape nəmə Rom.

^k3:10 Mat 14:36

^l3:11 Luk 4:41

^m3:12 Mak 1:34

ⁿ3:16 Jon 1:42

^o3:17 Luk 9:54

^p3:22 Mat 9:34; 10:25

mætu kafan narimnar, kini in maməmîr, yermamə pisin kirik to rîpəh nivənién məkrah kin. Tukmə yermamə kirik rîmə tukrəkrəh kin, tukrəkupən mirkwəji yermamə ai nagheen rehuə. Kini ai mirkun nivənién məkrah kin kafan narimnar. ²⁸Ror pən, yakamni-pre əfrakis tuk əmiə, mə Kughen rirkun nivəhsi-tayen nahasien minə fam yame nakasor, uə nini-hasien yame nakasor iran. ²⁹Mərig tukmə nakhani has Nanmin kape Kughen, to Kughen rîpəh nivəhsi-tayen nîpig kirik. Təvhagə hah a tukraməmîr kape rerin.” ³⁰Yesu raməgkiar məkna kin meinai in apa kupən kimnhani mhamə nanmin hah kirik raməmîr iran.

**Famle əfrakis kape Yesu,
iriə e narmamə yamə mine
kasor nəgkiarién kafan**

(Mat 12:46-50; Luk 8:19-21)

³¹Kini ai, piau Yesu minə, mine nisini khatərhav-pən min. Kini masəmîr iruə. Kini misher-pən kin kirik mə tukrivən mokrən-pən kin.^q ³²Narmamə khapsaah kasəkwətə imə misarkurao ye Yesu. Kini mamhani-pən tukun, mhamə, “Yemasur, nisinim, mine piam minə mine kafam kakə minə kisorkeikei mə tuksəm-ru Ik apa iruə.”

³³Mərig Yesu rini-pən mə, “?Pa e nisinik? ?Mine nîpa e piak minə?” ³⁴Kini In marha mərərao ye narmamə yamə mine kisəkwətə misarkurao kin, minipən tuk əriə mə, “Kimîə e nisinik minə mine piak minə. ³⁵Meinai yermamə yame ramor narimnar yame Kughen

rorkeikei, in e piak, in e nisinik, mine in e kafak kakə.”

**Nuhpikinien kin yermamə
yame ramsuv kweru nai**

(Mat 13:1-9; Luk 8:4-8)

4 Ye nîpig a, Yesu rarə meiwaiyu-pə min ye nikar nu. Narmamə khapsaah khauə masəm In. Kini Yesu ruvən ye bot mamkwətə aikin maməvhag kimi narmamə. Kini narmamə kasəkwətə ifiak masətərig kin.^r ²In rîmnəwhag kimi əriə kin narimnar khapsaah ye nuhpikinien minə. Kini mimə,^s ³“!Sərig-ru! Yermamə kirik rimavən mə tikrisuv kweru nai apa ye nəsimien. ⁴Kini mərig in rimavən mə tikrisuv kweru nai, mipik mivîtəg-ətəg fam, kini tiksin rəsaah-əsaah-pən ye swatuk, kini man minə khauə misən fam.[§] ⁵Kini kweru nai tiksin rəsaah-pən ye tokrei kapier yame nimoptanə rikəskəh ikin, murə aihuaa əmə. ⁶Kini mərig mirh rhaktə mhen əpni fam. Kisaukei fam meinai nuairiə rîpəh neiwaiyu-pikien. ⁷Kini kweru nai tiksin rəsaah-pən yerki kwənurkəsik.** Kini mhaktə mehuə. Məknekin, kwənurkəsik rerko əsuun, kini kweru nai rurə mipəh nikuəyen. ⁸Kini tiksin rəsaah-pən ye nimoptanə huvə, kini mhaurə, miseihuə, mhakuə kin kwənkwaairiə khapsaah. Tiksin kimnhakuə kin kwənkwaairiə toti, kini tiksin kimnhakuə kin sikisti, kini tiksin kimnhakuə kin wan handred.”

⁹Kini Yesu rini-pən min tuk əriə, mimə, “Tukmə kimîə narmamə yame nimətirgimiə rarə, sərig huvə nəgkiarién e.”

§4:4 Kwən e ramsuv kweru nai kirik kamni kimə “wit” rəri-pən norien kape nisuvyen wit.

**4:7 Yesu rîpəh niniyen kwənurkəsik, mərig rimini nəərəus kirik yame ror nhirin.

q3:31 Mak 6:3; Jon 2:12; Wok 1:14   †4:1 Mak 3:7-9; Luk 5:1-3

§4:2 Mat 13:34; Mak 4:33-34

**Narmamə tiksin kisaiyoh
Yesu kin nīprai nuhpikinien**

(Mat 13:10-17; Luk 8:9-10)

¹⁰ Kīni Yesu rīvən In pisin, kīni kafan narmamə twelef, iriə narmamə tiksin min khavən minisaiyoh-pən kin nīprai nuhpikinien minə. ¹¹ Kīni In rimni-pən tuk əriə mīmə, “Narmaruyen kape Kughen, in nar erkwaig; mərig yawkwəni-ərhav-pre ta tuk əmiə. Kīni mərig Yo yakamni-ərhav-pən əmə nuhpikinien tuk narmamə yamə mine kasəmir iruə, ¹² rəmhen kin yame Profet Aesea rimini mə,

“Iriə tuksarhakin, misarhakin pawk, mərig to khapəh nisəmien nīpran. Iriə to kisərig pawk, mərig to khapəh nharkunien.

Tamə iriə kisərig mharkun, kīni misarar ye nərigien kapəriə, pəh Kughen tukrivəhsita narpinien kape təvhagə hah kapəriə.” *(Aes 6:9-10)*

**Yesu ramni-ərhav nīprai
nuhpikinien kape yermamə
yame rimisuv kweru nai**

(Mat 13:18-23; Luk 8:11-15)

¹³ Kīni Yesu rimini-pən tuk kafan narmamə minə, mīmə, “?Rhawor e? ?Nakaseinein hanə nīprai nuhpikinien e? Tukmə ror məkne, ?takshawor pən iran mine mharkun min nīprai nuhpikinien minə min tiksin? ¹⁴ Nuhpikinien e, nīpran ramni məknekin: Yermamə yame rimisuv kweru nai, in rəmhen kin yermamə yame ramni-ərhav nəgkiarien kape Kughen. ¹⁵ Narmamə tiksin yame kisərig nəgkiarien a, kisəmhen kin kweru nai yame rimməsaah-pən ye swatuk. Rəmhen kin yame kimsərig nəgkiarien kape Kughen, taktəkun əmə Setan rīvəhsi-ta min. ¹⁶ Kīni

narmamə tiksin kisəmhen kin kweru nai yame rimməsaah-pən yerki kapier kīni murə aihuua əmə. Rəmhen kin yame kisərig nəgkiarien kape Kughen, rikiriə ragien tukun, ¹⁷ mərig khapəh nhavəhs-huvəyen nəgkiarien yerkiəriə, masərer kape nīpig kwakwə əmə. Kīni tukmə kharəhpikin nīpig əutən, uə narmamə kisor ahas pən kimi əriə tuk Nəgkiarien Huvə kape Kughen, məknekin kamhamir. ¹⁸ Kīni narmamə tiksin yame kisərig nəgkiarien kisəmhen kin kweru nai yame rimməsaah-pən yerki kwənurkəsik. Kisərig nəgkiarien e, ¹⁹ mərig kasətərig pik tuk narimnar kape nimraghien kapəriə. Kīni nautə reikuə irəriə, mivi əriə, ror rikiriə ramvən əmə tuk mane. Norien a roriah nəgkiarien kape Kughen, rīpəh norien kwənkwan.^t ²⁰ Kīni narmamə tiksin kisəmhen kin kweru nai yame rimməsaah-pən ye nimoptanə huvə. Kisərig nəgkiarien a, mharkun. Kīni mhavəh kwənkwai nəgkiarien a ye narəyen kapəriə. Iriə tiksin kamhavəh kwənkwan rəmhen kin toti; tiksin kamhavəh sikisti; kīni tiksin kamhavəh kwənkwan wan handred ye narəyen kapəriə.”

**Nhatətəyen kapətawə rəmhen
kin laet yame raməsiə**

(Luk 8:16-18)

²¹ Kīni əmə ai, Yesu rini-pən tuk əriə mīmə, “To kipəh nivəhyen laet kirik kukrai-pən ye nəkwai baket, uə ye nəpag bed. Nīkam. Tukaməkeikei kiruk haktə.^u ²² Tukmə nar erkwaig, tukaməkeikei kəm. Tukmə kuvrig əpis, kīni mərig tukraməkeikei mier-pə ikin rhakak ikin.^v ²³ Tukmə kimie narmamə yame nimətərgimie rarə, sətərig huvə kin nəgkiarien e.”

^t4:19 Mat 19:23-24

^u4:21 Mat 5:15; Luk 11:33

^v4:22 Mat 10:26; Luk 12:2

²⁴ Kini Yesu rini-pən min tuk əriə mimə, “Nəgkiarien e nakasərig, takasəkeikei misərig huvə. Narmamə yame mine kisərig kafak nəgkiarien kini mhəpəh nisəripən-huvəyən, to khəpəh nharkun-huvəyən. Mərig narmamə yamə mine kisərig kafak nəgkiarien kini misəri-pən huvə, tukhavəh nirkunien min rhaktə haktə.^w ²⁵ Narmamə yame mine kisəri-pən kafak nəgkiarien, Kughen tukrivəhsi-pən min nirkunien kimi əriə. Mərig narmamə yamə mine kisərig nəgkiarien e kini misor nar apnapig iran, Kughen tukrivəhsi-ta nirkunien kəskəh yame rikiriə raməsik mə iriə kharkun.”^x

**Narmaruyen kape
Kughen ramhaktə atuk**

²⁶ Kini Yesu rini-pən min tuk əriə mimə, “Narmaruyen kape Kughen rəmhen kin kweru nai yame yermamə ramsuv yerki nəsimien. ²⁷ Tukmə yenpig, ramapir. Mə yeraan, in raməriwək mamavən. Mərig kweru nai in ramhaktə atuk əmə mamehuə. Mərig kwən a reinein mə rhawor e mamor məknekin. ²⁸ Nimoptanə əmə ror kweru nai ramhaktə, mamor ninarin, kini mavus jihin, kini mamkuə kin kwənkwan. ²⁹ Kini nipig tukmə kwənkwan rimruə, kini yermamə ai rivən mamrhi meinai neriaji nipig kafan.”^y

**Narmaruyen kape Kughen
ramehuə ye nəsaninien kafan**

(Mat 13:31-32; Luk 13:18-19)

³⁰ Kini Yesu rimə, “?Narmaruyen kape Kughen in rəmhen kin naha nhagin? ?Jakni naha nhagin rimhen? ³¹ In rəmhen kin kwənkwai nai kirik kamni kimə mastad. Kwənkwai mastad

rarkwəskwə rapita kwənkwai nai minə fam. ³² Mərig tukmə rəsaah, in murə mamehuə pik, mapita nai minə tiksın. Mamtikimkimin man yerpirig minə khauə masor-pən nimairiə ye rəgrəgin.”

³³ Nipig fam, Yesu raməvhag kimi narmamə khapsaah kin nəgkiarien ye nuhpikinien, reriaji atuatuk nirkunien kapəriə. ³⁴ In raməgkiar kimi narmamə apnapig ye nuhpikinien əmə. Mərig tukmə In mine kafan narmamə minə, ramhoprai-pən niprai nəgkiarien kafan kimi əriə.

**Yesu rimini-əhu nimətag
ehuə ye tame tahik**

(Mat 8:23-27; Luk 8:22-25)

³⁵ Kini ye nipig a, mirh rinameiwaiyu, Yesu rini-pən tuk kafan narmamə minə mimə, “Pəh khavən apa nıkar lugun pən.” ³⁶ Kini kisapta ye narmamə, misat-pən ye bot yame Yesu ramkwətə iran, mhavirə. Kini bot minə tiksın kimnhakwasig min kin əriə. ³⁷ Mhavirə, mhavirə, nimətag ehuə kirik ravən kini tahik rehuə pik, ipakə rakətanım kin bot. ³⁸ Mərig Yesu ramapir maməsawə huvə ye nəkwai bot. Mərig narmamə kafan minə kimnhasig In, mhamə, “Yhajoun, !Əmru! !Natuksəmmim, mərig Ik nakpəh nərigien!”

³⁹ Məkneikin Yesu rhekimter məgkiar kimi nimətag mine tahik mimə, “Rapəhrə.” Kini ai nimətag rewaiyu, tahik reiwaiyu; mamərinu min.

⁴⁰ Kini Yesu rini-pən tuk kafan narmamə minə mimə, “?Nakshawor mamhagin məknekin? ?Nhatətəyən kapəmriə rirkək hanə uə?”

⁴¹ Mərig iriə kwənhagin pik. Mamhani-pən tuk əriə minə mhamə, “?Naha e yermamə? !Nar apnapig

^w4:24 Mat 7:2   ^x4:25 Mat 13:12; 25:29; Luk 19:26

^y4:29 Joel 3:13; Rev 14:15

mə nimətag mine tahik, mərig kawor nəkwani!”

**Yesu rimməkota nanmin
has ye yermamə kirik**

(Mat 8:28-34; Luk 8:26-39)

5 Kini ai, iriə khatərhav-pən min ye nikar lugun a, kini mhavhiak mhavən ye kwənmhaan kirik kape nəmə Gerasa. ²⁻³ Kimmhatərhav ye nəkwai bot, kini yermamə kirik rarə misi-pən min ikin kamnim narmamə ikin, mamuə mirəhpikin Yesu. Kwən a ramarə ikin kamnim narmamə ikin. Nanmin has raməmir iran, keinein narkis-ətərkini-ien kin nərəus uə jen. ⁴ Nipig ripsaah kisarkis ətərkini nihun mine kwermi kin jen, mərig in ramakapir-pir. Nagheen rehuə, narmamə kaseinein nharaptərkini. ⁵ Tukmə yenpig uə yeraan, raməmir apa ikin kamnim narmamə ikin uə apa ye tukwas kini mamətəpar apomh, kini maməətəih-ətəih nipran kin kapier.

⁶ Nipig Yesu raməmir hanə isok, yermamə ai rəm, kini raiyu ətkin muə mənimkur ye nimrin. ⁷⁻⁸ Yesu rini-pən tukun mimə, “!Nanmin has, əta!”

Kini nanmin has ai rokr-apomh mimə, “!Eh! Yesu, Ji Kughen yame In yerpilig pik. ?Nakmə takhawor yo e? Yakamaiyoh ik ye nhag Kughen mə takpəh norien nəmhəyen kimi yo.”^z

⁹ Kini Yesu raiyoh-pən kin nhagin. Mərig rimə, “Nhagik e, Nukwao Ehuə, meinai kimawə e khapsaah.” ¹⁰ Məknekin ramasək ətgin Yesu m-ripsaah mə tukripəh nəkota-pəniən əriə apa isok.

¹¹ Kini ikin a, pukəh minə khapsaah ikin. Kasəruk ye nihu tukwas a. ¹² Kini nanmin has minə ai kisasək mhani-pən tuk Yesu mhamə, “Takəta-pən irə-mawə yerki pukəh minə e.” ¹³ Kini Yesu

reighan kin əriə kamhavən. Kisəta ye yermamə ai, kini mhavən yerki pukəh minə. Pukəh minə ai khapsaah ipakə tuk tu taosen. Kisaiyu miseiwaiyu ye nəpatu, mhavi-ərhav misəmnim ye tahik.

¹⁴ Narmamə kape nəviginiən pukəh minə kasərer aikin masəm pukəh minə kasəmnim, kini kisaiyu mhavən apa iməriə ikin minə, kini misəvsao kin. Kini misəvsao apnapig kin yerkwanu minə ipakə tuk əriə. Kini narmamə ai khavən tukun misəm. ¹⁵ Khauə misəm Yesu, misəm yermamə ai, nukwao ehuə kape nanmin has rimmaməmir iran kupən. Misəm ramkwətə mivəhsi-pən neipən. Kini nirkunien kafan ruahuvə. Narmamə minə ai kisəm khagin. ¹⁶ Kini nəmə minə kimisəm Yesu rimməkota nanmin has kisəvsao kin yermamə yame nanmin has rimmaməmir iran kupan, mine pukəh. ¹⁷ Kini nəmə aikin kisaiyoh-pən skai Yesu mə tukritərhav a iməriə ikin.

¹⁸ Kini ai Yesu ratpən ye bot. Yermamə yame nanmin has rimmaməmir iran ramaiyoh-pən In mə iriu min. ¹⁹ Mərig Yesu riməni-əhu, mimə, “Nikam. Takvən apa imam yerkwanu kimiə kafam narmamə minə, kini məvsao kin narimnar yame Kughen rimmor kimik, meinai rikin rimneiwaiyu pik tuk ik.”

²⁰ Kini kwən ai ritərhav mivən kwənmhan kirik nhagin e Dikapolis, kini maməvsao kin norien yame Yesu rimmor iran. Kini narmamə fam kisərig, kisakur kin.

**Yesu rimmor huvə piraovin kirik
yame rimivəh nəmhəyen, mor
huvə min piakəskəh kirik
yame rimmamə ramragh min**

(Mat 9:18-26; Luk 8:40-56)

²¹ Kini Yesu rivəh bot məviəfugin ye nikar lugun mivhiak. Mivhiak hanə, narmamə khapsaah khauə misərer kurao

kin. ²²Yamehuə kirik kape niməhuak kape nəmə Isrel, nhagin e Jaeras, ruə məm Yesu, mənimkur ye nimirin ²³kini masək ətgin, mimə, “Yhajoun, piakəskəh kafak nimhəyən rineriaji. Yuəru mərəhu-pən kwermim iran, pəh in rəsanin.” ²⁴Kini Yesu rivən iriu min.

Kini narmamə khapsaah kimnhakwasig kin əriu. Mamhasig-sig əriə minə, misarkurao ye Yesu. ²⁵Piraovin kirik aikin rimivəh nəmhəyən kape piraovin. Rimivəh nimhəyən ai meriaji newk twelef, nəmhəyən rapəh nirkəkien. ²⁶Nipig minə fam, ramərig nəmhəyən. Kini rivən məm dokta minə, moriah fam kafan mane ye nəmhəyən kafan. Mərig nəmhəyən ripəh neiwaiyuyen; ramor pik. ²⁷⁻²⁸Nipig rimmərig nəvsaoyen kin Yesu, kini rikin rəsik mə, “To yakpirap neipən kafan, mipiəsanin.” Kini mivən mikwasig kin narmamə yamə mine kimnhakwasig kin Yesu, kini mərəo-pən mirap neipən kape Yesu. ²⁹Nipig rimirap əmə neipən kafan, məsanin. In mirkun mə to ripəh min nərigien nəmhəyən.

³⁰Məknekin, Yesu rərig yerkin, mirkun mə nanmin kafan ror huvə yermamə kirik. Kini rarharha maiyoh əriə mə, “?Pa e rimirap Yo?”^a

³¹Narmamə kafan khani-pən tukun mhamə, “!Əmru! Kitawə khahum. ?Rhawor e nakamaiyoh mə pa e rimirap Ik?”

³²Mərig Yesu rarharha mamarhakin yermamə yame rimirap In. ³³Məknekin, piraovin ai rərig mirkun naha nhagin yame rimmor in, kini muə məm Yesu, mənimkur ye nimirin. Miğin pawk, mini fam ye nəfrakisien kafan. ³⁴Mərig Yesu rini-pən tukun mə, “Piakəskəh, nhatətəyən kafam rimmor ik naknəsanin. Takamvən ye nəmərinuyen. Kafam nəmhəyən ruirkək.”^b

³⁵Yesu raməgkiar hanə, narmamə tiksin khasi-pən apa imei Jaeras, yamehuə kirik kape niməhuak kape nəmə Isrel, mhatərhav-pə. Mhani-pən tuk Jaeras mhamə, “Takpəh norien narkutien kimi Yhajoun mikir mivən. Kafam piakəskəh ruamhə ta.”

³⁶Kini Yesu rimmərig nəgkiarien a, mini-pən tuk Jaeras mə, “Takpəh niginien. Hatətə əmə irak.”

³⁷Kini Yesu rini-əhu narmamə mə tukhapəh nhakwasigien kin. Kini mikir əmə Pita, mine Jemes, mine Jon, piaw Jemes irisir min. ³⁸Khatərhav-pə imei yemehuə a. Yesu rəm mə narmamə khapsaah aikin. Kisasək mamhauvrig-uvrig pik. ³⁹Rauru-pən imə mini-pən tuk əriə mə, “?Rhawor nakamhauvrig-uvrig pik a? Piakəskəh ripəh nimhəyən, mərig ramapir əmə.” ⁴⁰Kisərig, kisarh iakei iran.

Məknekin Yesu rher-yerhav kin əriə apa iruə, mipəh əmə rim piakəskəh a, mine nisini mine kwərə misir ai yame karhikwasig kin In. Khavən misəm piakəskəh a. ⁴¹Kini Yesu rivəh kwermim mini-pən tukun mə, “Talita kum.” (Ye nəgkiarien kapəriə, nipran rimə, “Piakəskəh, yakamni-pre tuk ik mə, ‘Hekimter’.”)^c ⁴²Məknekin, piakəskəh a rhekimter məriwək. (Kafan newk twelef əmə.) Kimisəm norien ai Yesu rimmor, kisakur pik kin. ⁴³Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Takhapəh nisəvsaoyen kin norien e kimi narmamə. Kini havəhsipən nəviginien kirik kimin pəh rən.”

Nəmə ime Yesu kimisəpəh In

(Mat 13:53-58, Luk 4:16-30)

6 Kini Yesu ritərhav min aikin, mivən apa iman ikin. Narmamə kafan minə kimnhakwasig kin. ²Sabat yame ramuə, In rimməvhag kimi narmamə apa niməhuak kape nəmə Isrel. Nar-

^a5:30 Luk 6:19

^b5:34 Mak 10:52; Luk 7:50; 17:19

^c5:41 Luk 7:14

mamə khapsaah aikin. Kini kisərig kafan nəgkiarən, kisakur pik kin. Mamhani mhamə, “Man, ?In ravəh hiə nirkunien e? ?Ramhawor mivəh nirkunien? ?Rhawor mor nimtətien minə e? ³Kitawə kwənharkun ta kwən e. In kwajikovə əmə kape yermamə yame ravhirəkin narimnar kin nai. Nisini e Meri; kini naorahini minə e Jemes, mine Josef, mine Judas mine Saemon. Kini kafan kakə minə kasarə min e kitawə miriə.” Kini narmamə minə a kasəməkin In.

⁴Mərig Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Tukmə profet kirik kape Kughen, narmamə tukhasiai in. Kini mərig, narmamə iman ikin, mine kwənərəus kafan minə, iriə pisin əmə kharəh nhasiayen in.”^d

⁵In a kwənmhaan a, ripəh nor-pikien nimtətien. Mərig In rərəhu-pən kwermən ye narmamə kwatiksin yamə mine kamhamhə, kini mor huvə əriə. ⁶Mərig Yesu rimməm mə narminə iman ikin kapəriə nhatətəyen rirkək, rakur.

Yesu rher-yerhav kin kafan narmamə twelef mə tukhatərhav misəvsao kin narmaruyen kape Kughen

(Mat 10:5-15; Luk 9:1-6)

Kini ai, Yesu rəriwək mamarkurao yerkwanu minə aikin maməvhag kimi narmamə. ⁷Kini mokrən kin narmamə twelef kafan mə tukhauə, kini mivəhsi-pən nehuəyen kimi əriə tuk nəkotayen nanmin has ye narmamə. ⁸Kini mimə, “Tukmə nakamhavən ye swatuk, mhapəh nhavəhyen nar kirik. Takhapəh nhavəhyen bred, uə nitip uə mane. Takhavəh əmə kaskin. ⁹Kini mhavəhsi-pən sandel, mərig takhapəh nhavəhyen neipən kiraru kiraru.” ¹⁰Mini-pən min tuk əriə mimə, “Nipig tukmə nakhavən yerkwanu

kirik, misarə ye nimə kirik, nimə a in a taksarə əmə ikin miseriaji mhatərhav ikin mamhavən. ¹¹Mərig tukmə yerkwanu kirik ripəh norkeikeiyen əmiə mə takhavən iməriə ikin, mhapəh nisətərigien kin əmiə, takhatərhav iməriə ikin, misarpita-arpita nimokkur ye sandel kapəriə. Norien e tukror nimtətien mə narmamə yerkwanu a kimisor nar kirik rapəh nəmhenien.”^{e f}

¹²Kini ai iriə khatərhav, mhavən, mhani-pən tuk narmamə mə tuksarar ye nərigien kapəriə tuk təvhagə hah.

¹³Kini masəkota nanmin hah minə ye narmamə khapsaah. Kini masətəg-pən nehe kwənkwaif^{††} ye kapən kapə narmamə khapsaah yamə mine kamhamhə, kini khahuvə.^g

Herod rimə ta mə Jon Baptaes ruəmragh min

(Mat 14:1-2; Luk 9:7-9)

¹⁴Kini nəvsaoyen kin Yesu ritərhav, kini king kape nar aikin, nhagin e Herod, rərig. Narmamə tiksın khamə, “Mə Jon Baptaes a. Mə riməmragh min kini mamor pik nimtətien.”^h

¹⁵Mərig narmamə tiksın khamə, “Nikam. Mə Elaeja.”

Kini mərig tiksın khamə, “Mə profet pisin kirik. Rəmhen kin profet kupən kape Kughen.”

¹⁶Mərig Herod rimmərig, mimə, “Nikam. Mə Jon Baptaes e, yame yimmərəru ta nipətək nuan. Yakmə rimmragh min.”

¹⁷Herod rikin rimməsik məknekin meinai in apa kupən, rimirəhsi-pən Jon Baptaes ye kalabus meinai piauni Filip rinamkir piraovin kirik, nhagin en Herodias; kini en, Herod rikir-ta min. ¹⁸Mərig Jon rimini-pən tuk Herod mə, “Kamni-

^{††}6:13 Olif in nai kirik kamən kwənkwan. Kamarkwəsis min nehen kamor oel kin.

^d6:4 Jon 4:44   ^e6:11 Luk 10:4-11   ^f6:11 Wok 13:51   ^g6:13 Jem 5:14

^h6:14 Mat 16:14; Mak 8:28; Luk 9:19-20

əhu mə takpəh nikir-tayen piraovin kape piam.”[†] 19 Kini niemha rhai Herodias tukun, mə tukrhopni Jon, mərig rineineiniⁱ 20 meinai Herod rimisiai Jon, mirkun mə in yermamə atuatak kape Kughen, kini maməm vi vi in. Nipig Jon raməgkiar mukrekın kapan kapə Herod, kini Herod rorkeikei mə tukrərig min.

21 Mərig nipig kirik, Herodias rimivəh kwənmhaan tuk nhopniyen Jon. Herod rimnor nəviginien ehua kirik mamor nipig kafan yame rimnarha iran. Kini mokrən kin gavman kafan, mine namehə minə kape mobael, mine namehə minə tiksin apa Galili; khauə ye nəviginien kafan. 22 Kini piakəskəh kape Herodias rivən min aikin, mamor danis ye nimririə. Nipig Herod mine in minə tiksin kimisəm, rikiriə ragien tukun.

Kini Herod rini-pən tuk piakəskəh ai mə, “Tukmə nakorkeikei naha nhagin, yakirkun nivəhsi-preyen kimik. 23 Yakamni kwəsu əgkəp mə nar yame nakorkeikei mamaiyoh yo kin, yakirkun nivəhsi-preyen. Nar apnapig tukmə rehuə pawk, yakirkun nivəhsi-preyen kim ik.”

24 Kini ai piakəskəh ai ritərhav maiyoh nisini mimə, “?Nisirik, jakaiyoh-pən kin naha nhagin tuk rimik?”

Kini ai rini-pən tukun mə, “Takvən maiyoh kin kapən kapə Jon Baptaes.”

25 Məknekin, piakəskəh ai raiyu, mivən məm yermaru, kini mimə, “Yakorkeikei mə taktəkun əmə takrəh kapən kapə Jon Baptaes, mukrai-pən ye tikiplet, mirəh muə kimi yo pəh yakəm.”

26 Nəgkiarien ai ror King Herod rərig rahas pik, meinai rimnor nəgkiarien əutən ye nimri in minə tiksin. To

ripəh nəpəhyen. 27 Ror pən, rher-pən kin mobael kirik mə tukrivən mikisəru nipətək nuai Jon, mirəh kapan kapa muə. Kini mobael ai rivən apa kalabus, mikisəru ta nipətək nuai Jon, 28 mərəhu-pən kapan kapa ye tikiplet. Mivəhsipən kimi piakəskəh ai, mə tukrivəh mivən kimi nisini. 29 Mərig narmamə kape Jon Baptaes kimisərig nəvsaoyen kin, khavən mharəh nipran, mhavən misərəhu-pən ye nəpəg kapier.

**Yesu rimivəh nəviginien rikəskəh,
mor ripsaah, maməvigin
narman faef taosen kin**

(*Mat 14:13-21; Luk 9:11-17; Jon 6:1-14*)

30 Kini aposol minə kape Yesu khasipən min yerkwanu yamə mine Yesu rimnher-pən kin əriə ikin, mamhauə misəvsao-pən kin norien kapəriə mine nəvhagien kapəriə kimin.^j 31 Mərig narmamə khapsaah kimnhauə masəm In, kini iriə kafan narmamə minə kapəriə nipig rirkək tuk nəviginien. Kini rini-pən tuk kafan narmamə minə mə, “Hauə, pəh khavən apa ikin narmamə kharkək ikin kini misapis.”

32 Kini ai Yesu mine kafan narmamə minə khavən ye bot mhatərhav mhavən ikin narmamə kharkək ikin. 33 Mərig narmamə khapsaah kisəm Yesu mine kafan narmamə minə kinamhavən, kini kharkun əriə. Kini khatərhav iməriə yerkwanu minə, misaiyu əkupən kin əriə. 34 Mərig Yesu rimivhiak məm narmamə khapsaah aikin, kini rikin rewaiyu tuk əriə meinai iriə kisəmhen kin sipsip minə tiksin yame yermamə rikək yame ramarha huvə tuk əriə. Kini In raməvhag kimi əriə mamni narimnar ripsaah.^k

[†]6:18 Kughen ramni-əhu mə takpəh nikirtayen piraovin kape piam ye Lev 18:16, mine ye 20:21. Kini mərig tukmə piam rimhə, kafan kwajikovə rirkək, takaməkeikei mikir kafan piraovin. (Dut 25:5-6).

ⁱ6:19 Lev 18:16

^j6:30 Luk 10:17

^k6:34 Nam 27:17; Mat 9:36

³⁵ Rinamenaiyu, narmamə kape Yesu khauə misəm In. Mhani-pən tukun mhamə, “Kwənmhan əkwak eikin e, kini rinamenaiyu. ³⁶ Takher rik rik kin narmamə minə e, pəh khavən apa yerkwanu ipakə minə mhavəh nəriə kirik nəviginien.”

³⁷ Mərig In rini-pən tuk əriə mimə, “Rhuə mə kimiə əmə taksəvigin əriə.”

Mərig iriə khani-pən tukun mhamə, “?Jakshawor? ?Nakmə jaksoriah apnəpīg əmə tu handred taosen vatu[¶]” ye bred, mhawəhsi-pən kimi əriə?”

³⁸ Mərig raiyoh əriə mimə, “?Nakhavəh bred kuvhuun? Havən-ru misəm.”

Khavən misəm nipar bred kirkirip əmə mine kəmam kiraru.

³⁹ Kini Yesu ruh rikiriə mimə, “Takhani-pən tuk narmamə minə en khavən yerki mənvhirik yame rhuə, misəkwətə ye nimirin nimirin.” ⁴⁰ Nimirin tiksın wan hundred. Kini nimirin tiksın fifti. ⁴¹ Kini ai Yesu rīvəh bred a kirkirip mine kəmam a kiraru, mivaag haktə mini vi vi Kughen tukun, mhapu-hapu bred mine kəmam, mipik-pən kimi kafan narmamə mə tukhapik misəvigin narmamə minə a kin. ⁴² Kini iriə kisəvigin tupriə rəsīs ⁴³ misəpəh nīpərpər bred mine kəmam. Kini kafan narmamə minə kimnhavai-pən ye nitip twelef khakwar min. ⁴⁴ Narmamə ai kimisəvigin, narman əmə, kisəmhen kin faef taosen.¹

**Yesu rameriwək haktə
ye nīmar mar tahik**

(*Mat 14:22-33; Jon 6:15-21*)

⁴⁵ Məknekin Yesu rini-pən tuk kafan narmamə mə tukhavəh bot kapəriə, misəviəfugin misəkupən mamhavən apa

ye nīkar lugun, mhavən yerkwanu kirik, nhagin e Betsaeda. Pəh In raməmīr, mher rik rik kin narmamə pəh kamhavən iməriə minə. ⁴⁶ Yesu raowīə kin əriə, mapitan kin əriə, mhaktə mivən ye takwar kirik maməhuak.^m

⁴⁷ Rinəpignəp, bot ai raməmīr hanə apa ye tame lugun. Mərig Yesu In raməmīr pisin apa fiak. ⁴⁸ In maməm əriə kasəsua ye bot, misəm rəutən meinai nīmətəg ramuh əriə. Kisərig rahah misəsua ye bot ipakə reraan, kini Yesu rəriwək ye nīmar mar tahik mivən pakə tuk əriə. Natukrapita əriə, ⁴⁹⁻⁵⁰ mərig iriə kimisəm raməriwək ye nīmar mar tahik, khamə ta yarmhə. Kisətəpar mhagin pik.ⁿ

Mərig Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Takhapəh nhaginien. Mə Yo əmə e.” ⁵¹ Kini ratpən ye bot, nīmətəg ror infamien. Kisəm kisakur rikiriə ragien.^o ⁵² Mərig kapəriə kapə riskai hanə. Kimisəm pawk Yesu rīmənəvigin narmamə khapsaah kin bred, məpəh irəkwak ramswin, mərig kimnhapəh nharkunien mə In pa.

**Yesu rīmnor huvə narmamə
kimnhamhə apa Genesaret**

(*Mat 14:34-36*)

⁵³ Kini iriə kisəviəfugin ye lugun ai mhavhiak ye kwənmhaan kirik nhagin e Genesaret. Mhavi-tərəkin kapəriə bot aikin. ⁵⁴ Kini mhavhiak, narmamə min aikin kimisəm Yesu kini kharkun In. ⁵⁵ Kini kisaiyu mhavən apa iməriə minə mhəpik narmamə yamə mine kimnhamhə ye nīkaokao mhavən ikin pukaa Yesu ramvən ikin. ⁵⁶ Ikin minə fam Yesu ramvən ikin, yerkwanu ehua, mine yerkwanu kwəskwəh, narmamə minə khəpik narmamə minə kamhamhə, masərer

[¶]6:37 Nakirkun min niniyen məknekin, “?Nakorkeiki mə jaksoriah mane yame yermamə kirik tukror wok tukun makua seven ua?”

¹6:44 Mak 8:1-9

^m6:46 Luk 5:16

ⁿ6:49-50 Luk 24:37

^o6:51 Mak 4:39

əswasig kin ye swatuk pisiək. Kini misasək ətgin mə tukreighaan kin narmamə kamhamhə pəh kharap əmə nipeihage neipən kafan. Kini narmamə mifam yamə mine kimmharap, kimsəsəsanin.

**Nəmhajoun kape loa kape
Moses kamhani hah Yesu**

(Mat 15:1-20)

7 Namhajoun tiksın kape loa kape Moses iriə Farisi minə khasi-pən Jerusalem mhauə misofugin-pən tuk Yesu ²kini misəm mə narmamə tiksın kape Yesu kasəvigin mamhəvəh nəmkimik kirik meinai kharəh nisərvayen rəri-pən natuakəmien kape nəmə Isrel. ³(Farisi minə, mine nəmə Isrel minə fam kamhakwasig kin narəyen kupən kapəriə. Tukmə kharəh nisərvayen rəri-pən norien kapəriə, to kharəh nisəviginien. ⁴Kini, tukmə khasi-pən apa maket, mhauə yerkwanu, kini mharəh nisərvayen, to kharəh min nisəviginien. Kapəriə natuakəmien ripsaah ye nikarin kape nəspir-tayen nəmkimik ye pənkin, mine sospen mine besin kapəriə).^{§§}

⁵Kini Farisi minə mine namhajoun kape loa kape Moses kinəsaiyoh Yesu mhamə, “?Rhawor kafam narmamə kharəh nisəri-pənien kapətawə natuakəmien yame kaha minə kimməsəvhag-pə kin kimi ətawə? Kafam narmamə minə kasəvigin mharəh nisərvayen rəri-pən natuakəmien kapətawə.”

⁶Kini Yesu rini-pən tuk əriə mimə, “Eh. Kapəmiə niniyen rhuvə, mərig kapəmiə norien in rahas. In apa kupən, profet kirik kape Kughen, nhagin e Aesea, rimməfrakis ye nikarin kapəmiə mirai mamni mə,

“Nəmə minə a kamhani apnapig əmə nəfrakisien irak ye nheriə, mərig rikiriə raməmır isok pik tuk Yo.

⁷Kasəhuak mərig kasəhuak təkun əmə. Kini kapəriə nəvhagien kamhani mhamə nəgkiarien e kape Kughen, mərig ror əmə nərgien kin kape yermamə.”(Aes 29:13)

⁸Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Kimiə nakwəsəpəh loa yame Kughen rimivəhsi-pre, kini minamhakwasig əmə kin narigien kape yermamə.”

⁹Kini mini-pən min tuk əriə mə, “?Kimiə nakhamə nakharkun pik nar? !Mərig nakwəsəpəh loa kape Kughen minamhakwasig əmə kin narəyen kape kaha minə! ¹⁰Səm-ru, Moses rimini kupən mimə, ‘Takhasiai nisinmiə mine rimimiə.’(Eks 20:12; Dut 5:16) Kini mimə, ‘Yermamə yame ramni hah nisini uə rimni tukhəpni.’(Eks 21:17; Lev 20:9)

¹¹Mərig kimiə nakhani-əhu narmamə mə tukharəh nisəsituayen ye mamə mine tatə kapəriə, mhamə tukhani-pən tuk əriə mhamə, ‘Eh. Yakeinein nivəhsi-preyen nar kirik meinai yakvəhsi-pən ta fam kimi Kughen, kini to yakpəh nivəhsi-ta-minien mivəhsi-pre kimik.’ ¹²Nakasəvhag kimi narmamə məknekin misətapig kin nasituayen yame narmamə tuksor kimi nisinriə mine rimriə. ¹³Ror pən narəyen kapəmiə yame nakasəvhag kin kimi narmamə ramor təkun nəgkiarien kape Kughen. Kini masor narimnar khapsaah ror məknekin.”

¹⁴Kini Yesu rokrən kin narmamə mə tukhauə min. Mini-pən tuk əriə mə, “Taksətərig huvə, misərig mharkun.

¹⁵Nar raməmır iruə, tukmə riven yerki yermamə, to ripəh norien rəmkimik ye nimri Kughen. Nar ramtərhav yerki yermamə ramor nəmkimik ye nimri

§§7:4 Nəmə Isrel kisəuji-pən min loa tiksın tuk loa kape Moses. Kini ai mharai-pən ye nəkwəkwə kirik kimə, Mishnah.

Kughen. ¹⁶Yermamə yame nımətergin rarə, tukrərig huvə nəgkiarinen e.”*

¹⁷Kini Yesu rəta min ye narmamə ai, mivən imə. Kini narmamə kafan kisaiyoh kin nıprai nuhpikinien yame in rimi. ¹⁸Kini rini-pən tuk əriə mimə, “?Rhawor? ?Kimiə min nakseinein? Takharkun mə narimnar yame kamən to rapəh norien yermamə rəmkimik ye nimri Kughen. ¹⁹Narimnar yame ror məknakin to ripəh nivonien yerkin. Mivən ye tipeuə en mipitərhav hanə min.” (Nəgkiarinen a kape Yesu rini huvə fam nəviginien minə ye nimri Kughen).

²⁰Kini In mimə, “Mərig narimnar yame ramsi-pən yerki yermamə in en ramor yermamə raməmkimik ye nimri Kughen. ²¹Meinai yerki yermamə, nərigien hah ripsaah, rəmhen kin nəkrəhyen kin piraovin, nhopniyen yermamə, napir-pəniyen tuk piakwənahin, nəkrəhyen, ²²nəptigien kin nautə, norien has, nor-apnapigien nar, neikuəyen, niniyen nıkar jir, nanipiniyen, nəgkiar-ausitien, mine nətəwaoyen. ²³Norien has minə a kamhasi-pən yerki yermamə mor yermamə raməmkimik ye nimri Kughen.”

**Piraovin kirik yame pəh nien
mə kwənərəus kape Isrel
ramni nəfrakisien ye Yesu**

(Mat 15:21-28)

²⁴Kini Yesu ritərhav min aikin meiwaiyu ərhav kwənmhaan ehua kirik, nhagin e Taea. Maiyu apis-apis pawk, mivən imə, mərig narmamə a kharkun

mə In eikin e. ²⁵⁻²⁶Kini piraovin kirik, nanmin has rimnəmir ye kafan piakəskəh. Pian ai pəh nien mə kwənərəus kape Isrel. In rimnarha apa Fonisia, ye provins a Siria. Kini rimnərig nəvsaoyen kin Yesu, kini ruə, mənımkur ye nımrin masək ətgin mə tukrəko ta nanmin has ye kafan piakəskəh.

²⁷Mərig Yesu rini-pən nuhpikiniyen kirik tukun mimə, “Pəh kwajikovə minə əmə tuksvəgin tupriə rəsiis. Ripəh natuatukien mə tukvəh nəviginien ne kwajikovə karakikin-pən kimi kuri minə.”†

²⁸Mərig piraovin ai rini-pən tukun mə, “Yemasur, nəfrakis. Mərig kuri minə kharkun nisəniyen nımsımsi nəviginien ne kwajikovə minə yame raməsaah-pən ye nəpəəg tebol.”‡

²⁹Kini Yesu rini-pən min mə, “Nimnhorpin məknen nəgkiarinen, rhuvə. Nanmin has ruatərhav ta ye kafam piakəskəh. Rerig-pən imam yerkwanu.”

³⁰Piraovin ai rirerig-pən iman yerkwanu məm kafan piakəskəh ramapir huvə ye nikaokao. Nanmin has ruatərhav iran.

**Yesu rimnor huvə kəru kirik,
mor huvə min rəgkiar**

³¹Kini ai, Yesu ritərhav min provins a Taea, kini meiwaiyu-pə mapita provins a Saedon, muə e Galili, mivən kwənmhan ehua kirik nhagin e Dikapolis. ³²Kini kharəh kəru kirik yame ripəh nəgkiarinen, mhaue kimin. Misaiyoh-pən Yesu mə tukrərhə-pən kwermın ye yermamə ai, pəh rhuvə.

*7:16 Nəgkiarinen ye v. 16 rikək ye kopi akwas tiksın kape Niutestamen. Keinein mə Mak rimirai əfrakis uə nıkam.

†7:27 Yesu raməgkiar kin kuri meinai nəmə Isrel iriə khamə nəmə Fonisia mine nəmə Siria kisəmhen kin kuri. Ror pən khamə takasitu ye kwajikovə minə kape nar Isrel, mipəh nasituyen ye kwajikovə minə kape tanə pisin.

‡7:28 Pian a rimnəgkiar kin nımsımsi nəviginien ror nuhpikiniyen kin. Mə Yesu ramasitu ye narminə Isrel, mərig nıpar nasituyen kafan in aikin. To rapəh nəhipənfam-ien kimi narminə Isrel.

³³ Kini Yesu rivəh yermamə ai, miravən isok tuk narmamə, mivəhsi-pən kwənkwai kwermīn ye nīmətərgi yermamə ai, məjai kwənkwai kwermīn, kini mirap nerami yermamə ai. ³⁴ Kini marha faktə ye neai, mərig kafan nərigien ripam, kini meihagh əpir. Kini mīni-pən tuk yermamə ai mə, “!Efata!” (Nīpran rīmə, “!Ekwag!”). ³⁵ Məknekīn, nīmətərgi yermamə ai rəkwag, kini neramin rihuatuk, məgkiar huvə.

³⁶ Kini Yesu rini-əhu əutən tuk narmamə mə tukhapəh nisəvsaoyen kin norien a. Mīni-əhu əutən pawk, mərig iriə kisəvsao kin mamharpīn. ³⁷ Kini iriə kisakur pik kin nīmətətien a, mamhani mhamə, “Man. Kwən a rapita. Rirkun nar əfrakis. Ramor huvə kəru mīnə mīne narmamə kharəh nisəgkiarīen.”

**Yesu rīmnor nīmətətien kīrik,
maməvīgən narman fo taosen**

(Mat 15:32-39)

8 Ye nīpig a, narmamə khapsaah khauə mīn misəm Yesu. Iriə, nəriə nəvīgīnien rirkək. Ror pən Yesu rini-pən tuk kafan narmamə mīnə mə, ² “Rīkīk reiwaiyu pik tuk narmamə mīnə e. Kītawə miriə kasəmīr nīpig kīsīsər, kini nəriə nəvīgīnien rirkək. ³ To yakher-pən kin əriə yerkwānu kamhavən, kīrik rəmkərəv ye swatuk, nīmīr rapīg, kini rīmīr, meinai tīksin kīmnhasi-pən isok.”

⁴ Kini narmamə kafan mīnə khani-pən tukun mhamə, “?Tukhavəh hiə nəriə nəvīgīnien? Ikin eikin e kwənmhan əkwak.”

⁵ Kini Yesu raiyoh əriə mə, “?Mərig bred kuvhuun en?”

Khamə, “Bred seven.”

⁶ Kini Yesu rini-pən tuk narmamə ai mə, “Taksəkwtə.” Kini mivəh nīpar

bred ai, mīni vi vi Kughen tukun, kini makapīr-pīr, məhi-pən kimi kafan narmamə mə tūksəvīgīn narmamə kin aikīn. Kini ai iriə kisor. ⁷ Kwaji kəmam tīksin mīn aikīn. Yesu rini vi vi Kughen tukun, mīni mə tukhavəhsi-pən mīn kimi narmamə ai. ⁸ Kini kīsəvīgən, tupriə rəsīs fam. Mīsəpəh nīpərpərin mhavai-pən ye kəmeiru ehua seven. ⁹ Iriə kīməsəvīgən, narman əmə, rəmhen kin fo taosen. Kini Yesu rher rik rik kin əriə.^p ¹⁰ Kini ai iriə kafan narmamə mīnə, mhavən ye bot, mhavən apa kwənmhan ehua kīrik, nhagin e Dalmanuta.

**Nəmhajoun mīnə kape loa kape
Moses khamə tūksəm nīmətətien kīrik**

(Mat 16:1-4)

¹¹ Kini ai, Farisi tīksin khauə masəni-əhu Yesu mə to rapəh norien nīmətətien kīrik ye nīmīriə ye nəsanīnien kape Nanmīn kape Kughen. ¹² Kini Yesu rīkin rəpou, meihagh əpir, mīni-pən tuk əriə mə, “?Rhawor e kimiə narmamə nakəsarə ye rao e, nakhamə taksəm nīmətətien kīrik? Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə taktəkun ai, to nakhapəh nisəmīen nīmətətien kīrik ror məknenkin.”^q ¹³ Kini Yesu rəpəh namhajoun mīnə a, matpən mīn ye bot, məviəfugin-pən ye nīkar lugun.

**Yesu rīmnor kwirīg kimi
kafan narmamə mīnə meinai
kəparhia kapə riskai pik**

(Mat 16:5-12)

¹⁴ Kini ai Yesu mīne kafan narmamə mīnə khavən ye bot, misəru kin bred mhavəh əmə nīpər bred kīrikianə əmə.

¹⁵ Kini Yesu rīmnor kwirīg kimi əriə ye

nuphikinien mimə, “Takasərig əmiə tuk ‘yis’ kape Farisi minə, mine Herod.”^f

¹⁶ Kini kinəsaiyoh əriə minə kin nıprai nuhpikinien a, mhamə, “?Tukmə ror kwən e rimə kimnəpəhə nhavəhyen bred uə?”

¹⁷ Mərig Yesu ruirkun ta nərigien kapəriə. Mini-pən tuk əriə mə, “?Rhawor e nakasəm əmiə minə mə bred rikək? ?Nakshawor mhapəh nisəm-huvəyen? ?Mishawor mhapəh nisərig-huvəyen? Kapəmia kapə riskai pik.^s ¹⁸ Nimrimia pawk əmə eikin, mərig nakhapəh nisəmien. Nimətərgimie pawk əmə eikin, mərig nakhapəh nisərigien. Tukmə ror nakwəsərukün fam narimnar yame kitawə kimisor.

¹⁹ Nıpig yimivəh nıpar bred kirkirip, makapir-pir, məhi-pən kimi narman faef taosen kisən, mərig kimisəpəh nıpərpər nəviginien, ?nakhavai-pən ye nitip kuvhuun?^t

Khamə, “Twelef.”

²⁰ Kini rarə maiyoh min əriə mə, “Nıpig yimivəh nıpər bred seven, məhi-pən kimi narman fo taosen kisən, kini mhapəh nıpərpərin, ?nakhavai-pən ye kəmeiru kuvhuun?”

Khamə, “Seven.”

²¹ Mərig əmə rini-pən tuk əriə mə, “?Mərig rhawor? ?Nakaseinein hanə Yo?”

Yesu rimnor huvə nimrin pis kirik rhuvə min

²² Kini ai khauə mhavhiak min yerkwənu kirik nhagin e Betsaeda. Kini nar-

mamə tiksın kharəh nimrin pis kirik mhauə kimi Yesu mə tukrərhəu-pən kwermın iran. ²³ Kini Yesu riwəh kwermi yermamə ai mikir miravən isok tuk yerkwənu. Kini ai, rəjai nimrin, kini mərəhu-pən kwermın iran, mimə, “?Nakarha maməm nar uə nikam?”

²⁴ Məknekin, yermamə ai rəm nar. Kini mimə, “Nəfrah, yakaməm narmamə kaseriwək. Mərig kisəm nəmhen əmə iriə nai minə.”

²⁵ Kini Yesu rarə mərəhu-pən kwermın ye nimrin, kini ai yermamə ai rarha huvə. Kini nimrin rəmtir, məm huvə nar.

²⁶ Kini Yesu rher-pən kin mamni mimə, “Takvən apa imam ikin, mərig takpəh nivənien yerkwənu e nımasi-pən ikin.”

Pita in ramniərhav mə Yesu In Kristo

(*Mat 16:13-20; Luk 9:18-21*)

²⁷ Kini ai Yesu mine kafan narmamə khatərhav min mhavən yerkwənu minə ipakə tuk kwənmhan ehə kirik nhagin e Sisaria Filipae. Kisəriwək mamhavən ye swatuk, Yesu ramaiyoh əriə mə, “?Mərig narmamə kamhani mə Yo e pa?”

²⁸ Kini khani-pən tukun mhamə, “Tiksın khamə Ik e Jon Baptaes; tiksın khamə Ik e Elaəja tu; kini tiksın khamə Ik e profet kupən kirik kape Kughen.”^u

²⁹ Kini In raiyoh əriə mə, “?Mərig kimie nakamhani mə Yo e pa?”

Mərig əmə Pita rimə, “Ik e Kristo.”^{v§}

³⁰ Kini ai Yesu rini-əhu ətən pən tuk əriə mə tukhapəh nhani-pənien tuk narmamə.^w

^f8:15 “Yis” in nar kirik ror bred raməsiis. Yesu ramni yis meinai nəwhagien kape nəmhajoun kape loa kape Moses mine Herod rıvən yerki narmamə, ror nərigien kapəriə raməsiis kin nahasien.

[§]8:29 “Kristo” mine “Mesaea” kwəm nəmhen. Nıpran rimə, “Yermamə yame Kughen rimini kupən mə tukrher-pə kin tuk niwəh-miraghien ətawə.”

^f8:15 Luk 12:1

^s8:17 Mak 6:52

^t8:19 Mak 6:41-44

^u8:28 Mak 6:15

^v8:29 Jon 6:68-69

^w8:30 Mak 9:9

Yesu rimməkupən mirkun, mini-ərhav mə tukrimhə, kini mimragh min

(Mat 16:21-23; Luk 9:22)

³¹ Kini Yesu ririkakun maməvhag kimi kafan narmamə minə mimə, “Yo, Ji Yermamə, jakərig nəmhəyen ye narimnar khapsaah. Nəməhuə kape nəmə minə Isrel, mine jif pris minə, mine namhəjoun kape loa kape Moses, tukseməkin Yo mhani mə Yo jakmhə. Mərig nipig kisisəri tukruə mivən, kini Yo jakimragh min.” ³² Rini-ərhav-pən huvə tuk əriə, məknekin Pita rikir In, mwapta irəriə, kini mamniəhu-pən nəgkiarien yame Yesu rimini.

³³ Mərig Yesu rarar, məm kafan narmamə minə, mini-pən skai tuk Pita mimə, “!Setan! !Ap ikin e! Nərigien kafam ripəh nəmhenien kin nərigien kape Kughen. Nərigien əmə kape yermamə.”

Yermamə kape Yesu tukrəta ye narimnar yame in atuk rərkeikei

(Mat 16:24-28; Luk 9:23-27)

³⁴ Yesu rokrən kin narmamə mifam aikin a, mine narmamə kafan, khauə kini rini-pən tuk əriə mimə, “Tukmə yermamə rimə tukrikwasig kin Yo, tukraməkeikei mətə ye nərigien kafan, kini tukmə rərig pawk nəmhəyen rəmhen kin nəmhəyen ye nimhəyen ye nai kamarkwao kin, mərig tukrikwasig kin Yo.” ³⁵ Yermamə yame ramgin tuk kafan nimraghien, tukraməkeikei mimə. Mərig yermamə yame tukhopni tuk nikwasigien kin Yo, tukrarə ye nimraghien rerin. ³⁶ Tukmə yermamə kirik kafan nautə rehuə pik ye tokrei tanə e, mərig in ramarakikin kafan nimraghien tukun, nanmin tukrerwei. ³⁷ Mərig nar kirik rirkək min tuk

nivəhyen nimri nimraghien kafan. ³⁸ Narmamə yame kasarə ye rao e kwəsəpəh Kughen masor pik təvhagə has. Tukmə nakauris kin nini-ərhavien nhagik mine nəgkiarien kafak ye nimri mirh, Yo min jakauris kin nini-ərhavien nhagim nipig Yo, Ji Yermamə, jakrerig-pə min kimawə agelo rhakə minə ye neihuəyen kape Rimik.”^y

9 Kini Yesu rini-pən min, “Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə narmamə tiksin kasarə ikin e to kharəh nhamhəyen miseriəji nipig narmamə tuksem Kughen ravəh nehuəyen tuk narmaruyen ye narmamə.”^z

Kughen ramhəjoun mə Yesu in Tini, nimrin rukreikin muə mor pisin

(Mat 17:1-9; Luk 9:28-36)

² Nipig sikis ruə mivən, Yesu rikir Pita, Jemes mine Jon mishaktə fiak ye tukwas apomh kirik. Irisir pisin əmə kimirhkwasig kin. Kharərer mhrəm mə niprai Yesu rukrekin muə mor pisin. ³ Neipən kafan rhawən pik. Kini to yermamə kirik ye tokrei tanə e ripəh norien neipən kirik rhawən məsiə məknakin. ⁴ Kini yermamə misir ai kafan kirhəm yemasur kupən mir kape Kughen kiraru, Elaeja mine Moses, kratərhav-pə min, mawəgkiar irisir Yesu.

⁵ Kini Pita rini-pən tuk Yesu mə, “Yhəjoun, rhuvə mə kimasir jakrharə əmə ikin e. Pəh yakrharəkwopək nimə kisisəri: Kafam kirik, kape Moses kirik, kini kape Elaeja kirik.” ⁶ (Khrigin, kini Pita rimməgkiar apnapig əmə).

⁷ Məknekin napuə kirik reiwaiyu, muvrig əpis əriə. Kisərig nəgkiarien kirik risi-pən ye napuə mimə, “In e Narik keikei yakorkeikei pik. !Taksətərig kin In!”^a

^x8:34 Mat 10:38-39; Luk 14:27

^y8:38 Mat 10:33

^z9:1 Mak 13:30

^a9:7 Wok 3:22; 2 Pita 1:17-18

⁸Mæknekin, krharhaha, mrhipəh min nīrhəmien əriu. Yesu pisin əmə ramərer.

⁹Kini khasi-faktə ye tukwas, Yesu rīmini-əhu ətən pən tuk ərisir mimə, “Takrhipəh nīrhəvsəoyen kin mīrheriaji Yo, Ji Yermamə, jakimragh min ye nimhəyən kafak.” ¹⁰Kini irisir kimīrhivəh tim tim nəgkiarīen kape Yesu, mərig atuk əmə kīrhayoh ərisir minə mīrhimə, “?Nəgkiarīen e ramni, tukrīmḥə mimragh min, nīpran ramni naha?”

¹¹Kini kinīrhayoh Yesu mīrhimə, “?Rhawor nəmḥajoun kape loa kape Moses khamə Elaeja tukraməkeikei muə məkupən kin Kristo?” (Mat 3:1)**

¹²Kini Yesu rīmə, “Nəfrakis. Elaeja rīmnəkupən muə tuk nətū-huvəyən narimnar fam. ?Mərig rhawor Nəkwəkwə kape Kughen rīmə ‘Narmamə tuksəməkin Ji Yermamə kini tukrərig nəmḥəyən ye narimnar rīpsaah?’^b ††¹³Mərig yakamni-pre tuk əmiə mə Elaeja ruauə ta. Kini narmamə kasəri-pən nərigien kapəriə misor ahas pən tukun, rəmhen kin yame Nəkwəkwə kape Kughen rīmini.”^c

**Yesu rīmnəkota nanmin
has ye pikwarien kirik
(Mat 17:14-21; Luk 9:37-43)**

¹⁴Irisir krhuə iriə narmamə minə kape Yesu, misəm min narmamə khapsaah. Namḥajoun kape loa kape Moses, mine narmamə kape Yesu kasotgoh kimi əriə minə. ¹⁵Mæknekin misəm Yesu, kisakur, kini misaiyu mhavən tukun misətərumpən iran.

¹⁶Kini Yesu raiyoh kafan narmamə mimə, “?Nakasotgoh kimi nəmə minə e tuk naha?”

¹⁷Kini mərig yermamə kirik ruə mini-pən tukun mə, “Yḥajoun, yo yimīrəh kafak pikwarien muə mə jakəm Ik, meinai nanmin has raməmīr iran, mamor in reinein nəgkiarīen. ¹⁸Tukmə nanmin has rərer-pən pik iran, kini maməsua kin, ramimīr-pən ye nīmoptanə. Nehe nəkwan ramtərhav, mamoh kwəruə, kini nīpran rikimkim pik. Kini yakaiyoh-pən kafam narmamə mə tuksəko-ta nanmin has, mərig kaseinein.”

¹⁹Kini Yesu rīni-pən tuk əriə mə, “!Kəsi! Kimiə yamə mine naksarə e towei, nhatətəyən kapəmīə rirkək. ?Kitawəm kimiə tuksarə miseriaji naha nīpig nakpishatətə irak? Harəh pikwarien en mhauə.”

²⁰Kini kharəh mhauə kimin. Nīpig nanmin has rīmnəm Yesu, məkneikin ror pikwarien a rətəmnimin, maməsok-əsok ye nīmoptanə. Kini nehe nəkwan ramtərhav rhawən.

²¹Kini Yesu raiyoh-pən rīm pikwarien mə, “?Rīmnor məknekin m-kivhuun ai taktəkun?”

Kini rīni-pən tukun mə, “Rīmna-markəskəh mīrikakun. ²²Nīpig rīpsaah nanmin has raməsua-pən kin ye nap uə ye nu, mamarkut mə tukrīmḥə. Tukmə nakirkun nasituyen, rikim reiwaiyu tuk əmawə, kini masitu.”

²³Kini Yesu rīni-pən tukun mə, “?Nakhawor mamaiyoh mə yakirkun nasituyen uə? Yakirkun norien narimnar fam kimi narmamə yamə mine kashatətə irak.”^d

²⁴Mæknekin, rīm pikwarien ai rok-rapomh mini mə, “Yakamhatətə, mərig kafak nhatətəyən rarkəskəh. !Takor yo mə jakhatətə pik min iram!”

**9:11 Əmru Mat 11:14, 17:12, mine Luk 1:17.

††9:12 Aes 53:3 ramni mə Mesaea tukrərig nəmḥəyən tuk narimnar rīpsaah.

^b9:12 Sam 22:1-18; Aes 53:3; Mal 4:5-6

^c9:13 Mat 11:14

^d9:23 Mat 21:21; Mak 11:23

²⁵ Kini Yesu rəm mə narmamə kamhauə ipakə tukun, kini rəgkiar pən skai kimi nanmin has mimə, “Ik nanmin hah. Nimətərgim rəru. Nakeinein nəgkiarieren. Yakamni-pre tuk ik mə takəta ye pikwarien e, mipəh min nuəyen tukun.”

²⁶ Məknekin nanmin ai rok-rapomh mor niprai pikwarien ai rətəmnimin kini mətə iran. Kini iriə kisəm niprai pikwarien ai mamhani mhamə, “Ruamhə əgkəp.”^e ²⁷ Mərig Yesu rivəh kwərmin, mivi haktə, kini rhekimter.

²⁸ Kini Yesu rauru-pən min imə, iriə pisin əmə kafan narmamə minə kinh kisaiyoh In mhamə, “?Kimawə yakshawor miseinein nəkotayen nanmin has a?”

²⁹ Kini Yesu rimə, “Nanmin has yamə mine kisor məknekin, nəhuakien pisin əmə rirkun nəkotayen əriə.”[‡]

Yesu rimini-ərhav min mə tukrimhə

(Mat 17:22-23; Luk 9:43-45)

³⁰ Kini khatərhav-pən min aikin mamhavən misapita yerkwanu minə e Galili. Mərig Yesu ripəh norkeikeiyen mə narmamə tukharkun kwənmhaan yame In ramarə ikin,^f ³¹ meinai In raməwhag kimi kafan narmamə minə mamni mə, “Yermamə kirik tikreighan-pən kin Yo, Ji Yermamə, ye kwermi tikmir minə kafak. Mərig tukshopni pawk Yo, tukreriaji nipig kisisər, Kughen tukror min Yo yakimragh.”^g ³² Mərig narmamə minə kafan khapəh nharkunien niprai nəgkiarieren a. Mhagin min kin naiyohyen kin nipran.^h

?Pa e in yermamə yame in rehuə rapita?

(Mat 18:1-5; Luk 9:46-48)

³³ Kini khatərhav-pə min ye yerkwanu kirik, nhagin a Kapaneam, mhavən ye nəkwai nimə. Kini Yesu rimnaiyoh kafan narmamə mimə, “?Naksəriwək ye swatuk, masotgoh kimi əmiə minə tuk naha?” ³⁴ Kini iriə khapəh nhaniyen nar kirik tukun meinai kimnamhauə ye swatuk masotgoh mə iriə pa nhagin in rehuə rapita əriə minə tiksın.

³⁵ Kini Yesu ritei-əhu məkwətə mokrən kin kafan narmamə twelef khauə, kini mini-pən tuk əriə mə, “Tukmə kimiə kirik rimə tukreihua mapita narmamə, kafan nərigien tukraməkeikei meiwaiyu əgkəp. Kini mamor atuə kin əmə kape narmamə.”ⁱ

³⁶ Kini rirəh kwajikovə kirik mərip in ye kwerkwan irəriə. Mirəh-si haktə, mini-pən tuk əriə mimə, ³⁷ “Yermamə yame ravəh nhagik, mamasitu kin ye kwajikovə kirik rəmhen kin yame, nasituyen e in e tukror min kimi Yo. Kini pəh nien mə ramasitu əmə irak, mərig ramor min kimi Yermamə yame rimmher-pə kin Yo.”^j

Yermamə yame ripəh nini-hahyen ətawə, kitawə kirik en

(Mat 19:6-9; Luk 9:49-50, 17:1-2)

³⁸ Kini Jon rini-pən tuk Yesu mə, “Yhajoun. Yermamə kirik e yakasəm rawəh nhagim maməkota nanmin has kin ye narmamə. Kini yakhani-əhu meinai ripəh nien mə kitawə kirik.”

³⁹ Mərig Yesu rini-pən tukun mə, “Takhapəh nhani-əhuyen. Yermamə yame rawəh nhagik mamor nimtətien

[‡]9:29 Swatuk pisin kirik tuk niniyen v. 29: “Nanmin has yamə mine kisor məknekin, nəhuakien əmə mine nəpəhyen nəviginien, rirkun nəkotayen əriə.”

^e9:26 Mak 1:26 ^f9:30 Jon 7:1 ^g9:31 Mak 8:31; 10:32-34 ^h9:32 Luk 9:45
ⁱ9:35 Mat 20:25-27; Mak 10:43-44; Luk 22:24-26 ^j9:37 Mat 10:40

kin, to ripəh narar-minien mini has nhagik. ⁴⁰Yermamə yame ripəh mini-hasien ətawə, in kitawə kirik.^k

⁴¹Nəfrakis, yermamə yame ravəh nu ye pənkin, mivəhsi-pre kimi əmiə meinai kafak e kimiə, kini Yo e Kristo, kini kwən en, tukrivəh əfrakis nərokien iran.^{†1}

⁴²Kini Yesu rini min mə, “ Mərig tukmə yermamə kirik ravi-pən kwa-jikovə kirik yame rhatətə irak, mə tukror təvhagə has, kini yermamə a, Kughen tukror narpinien ehuə kimin. Kini narpinien a tukriskai rapita yame kiruk-pən kapier kirik ye nipətək nuan, karkwərhao kin apa ye tame tahik mə tukrəmmim. ⁴³Kini tukmə kwermim ramor nakamor təvhagə hah, rhuvə mə takərəru ta. Rhuvə pik mə takpəh kwermim kirikianə mamragh kin kape rerin. Yame rhuvə pik rapita yame takvən ye nap ehuə kin kwermim kwis mir, yame nap to rapəh nipisien.^m ⁴⁴In aikin, sirət minə to khapəh nhamhəyen, kini nap min to rapəh nipisien.^{†1} ⁴⁵Kini tukmə nihum ramor nakamor təvhagə hah, rhuvə mə takərəru ta. Rhuvə pik mə takpəh nihum kirikianə, mamragh kin kape rerin. Rapita yame takvən ye nap ehuə kin nihum kwis mir. ⁴⁶In aikin, sirət minə to khapəh nhamhəyen, kini nap min to rapəh nipisien.^{§§} ⁴⁷Kini tukmə nimrim ramor nakamor təvhagə hah, rhuvə mə takikum ierig ta. Rhuvə pik mə takpəh nimrim kirikianə mivən kin apa ye rao ye neai. Rapita yame takvən ye nap ehuə kin nimrim kwis mir.ⁿ ⁴⁸In aikin

“Sirət minə to khapəh nhamhəyen, Kini nap min to rapəh nipisien.”(Aes 66:24)

⁴⁹“Nap tukrəsaah-əsaah pən ye narmamə fam rəmhen kin yame kaməviətəg-pən nigar ye nəviginiyen. ⁵⁰Nigar in nar huvə kirik. Kini mərig tukmə nigar rəhiu pik, ?tukhawor kor rhekin min? Pəh narəyen kapəmiə tukrheikən, kini takasarə ye nəmərinuyen.”

?Rhuvə mə yerman mine piraovin tukwəpəh əriu minə uə?

(Mat 19:1-12; Luk 16:18)

10 Kini Yesu rarə mitərhav min aikin mivən provins e Judia, mivən maməmir apa nikar nu kirik nhagin e Jodan. Kini narmamə khap-saah kimnhauə min masəm In. Kini In raməvhag kimi əriə, rəmhen kin yame In ramor rerin.

²Kini Fərisi tiksın khauə masaiyoh Yesu kin naiyohyen əutən kirik mə tuksəm-ru mə tukrini nəgkiariyen kirik rapəh nəmhenien. Mhani-pən tukun mhamə, “?Rhawor tukmə yerman rəpəh kafan piraovin? ?Ramakapir loa uə nikam?”

³Kini Yesu raiyoh-pən əriə mīmə, “?Naha e loa Moses rimivəhsi-pre kimi əmiə məkupən?”

⁴Kini iriə khamə, “Moses rimneighan kin mə yerman rirkun niraiven nəkwəkwə tuk nəpəhyen kafan piraovin mivəhsi-pən kimin, kini məpəh in.”*

⁵Kini Yesu rini-pən tuk əriə mīmə, “Moses rimirai loa en meinai kapəmia

^{†1}9:44 v. 44 rikək ye kopi akwas tiksın kape Niutestamen. Keinein mə Mak rimirai əfrakis uə nikam.

^{§§}9:46 v. 46 rikək ye kopi akwas tiksın kape Niutestamen. Keinein mə Mak rimirai əfrakis uə nikam.

*10:4 Nəgkiariyen e raməmir ye Dut 24:1-4 .

^k9:40 Mat 12:30; Luk 11:23   ^l9:41 Mat 10:42   ^m9:43 Mat 5:30

ⁿ9:47 Mat 5:29

kapə riskai pik. ⁶Mərig kupən, nīpig Kughen rīmnərəhu nīmoptanə, ‘In mor min yerman mine piraovin.’ (*Jen 1:27*) ⁷Ror məknakin mə yerman tukrəta ye rīmni mine nisini, kini iriu piraovin mwarə kirikianə. ⁸‘Tukwarə mə nīprairiu kirikianə.’ (*Jen 2:24*) Kini iriu kwis tukwarə kirikianə. ⁹Meinai Kughen rīməviəfugin məknakin əriu, yermamə to rīpəh nakapirien narəyen kapəriu.”

¹⁰Kini ai, Yesu mine kafan narmamə kharerig-pə yerkwanu, kini iriə kisaiyoh-pən min kin. ¹¹Kini In rini-pən min tuk əriə mimə, “Yerman yame rapəh kafan piraovin mamvən mamarkurək-pən min ye piraovin pisin, ramor təvhagə hah ye kafan hanə piraovin.” ¹²Kini piraovin yame rapəh kafan yerman, kini mivən mamarkurək-pən min ye yerman pisin, in min ramor təvhagə has ye kafan hanə yerman.”

**Yesu rīvəhsi-pən nīhuvəyen
kimi kwajikovə minə**

(*Mat 19:13-15; Luk 18:15-17*)

¹³Kini narmamə tiksin khapik kapəriə kwajikovə minə, mhauə misəm Yesu, mə In tukrərəhu-pən kwermīn irəriə, mivəhsi-pən nīhuvəyen kimi əriə. Mərig narmamə minə kape Yesu kimnhani-əhu əriə. ¹⁴Kini Yesu rəm, niemhaa rhai In, kini mægkiar skai pən kimi əriə mimə, “Takhapəh nhani-əhuyen kwajikovə minə. Səta irəriə pəh khauə tuk Yo. Meinai Kughen tukramarmaru ye narmamə yamə mine kisəmhen kin kwajikovə minə en. ¹⁵Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə yermamə yame rikin rīpəh nagienien tuk nīvəhyen kafan nərgien rewaiyu rəmhen kin kwajikovə, to rapəh nīvənien ye Rao ye Neai.”^q ¹⁶Kini In mīpik kwajikovə minə kini mərəhu-pən

kwermīn irəriə, kini mivəhsi-pən nīhuvəyen kimi əriə.

**Yermamə kirik kafan nautə
rehuə, mərig rorkeikei mə
tukrarə ye nīmraghien rerin**

(*Mat 19:16-30; Luk 18:18-30*)

¹⁷Kini Yesu rarə, mapitan kin əriə, kini yermamə kirik raiyu muə məm. Kini mənīmkur ye nīmrin. Mini-pən tukun mimə, “Yhajoun huvə. ?Nakmə jakaməkeikei mor naha mine yakamarə rerin?”

¹⁸Kini Yesu rimə, “?Nakhawor mamni mə Yo yakhuvə? Yermamə kirik rapəh nīhuvəyen. Kughen əmə In rhuvə. ¹⁹Ik nakwīrkun ta loa yame Moses rīmini mə, ‘Takpəh nhopniyen yermamə. Kini mīpəh napir-pənien tuk piraovin pisin. Kini mīpəh nəkrəhyen. Kini mīpəh nini-apnapigien nar meikuə kin ye yermamə kirik. Kini mīpəh neikuəyen kin nəkrəhyen. Tuk nīpig minə fam takamsiai rīmim mine nisīnim.’”[†]

²⁰Kini kwən ai rini-pən tukun mimə, “Yhajoun. Loa minə en, yakaməri-pən fam ye nəkəskəhyen kafak, muə meriajipə.”

²¹Kini Yesu rəm tim tim kwən ai, kini morkeikei pik. Mini-pən tukun mimə, “Nar kirikianə əmə ik nakpəh nor-hanəyen. Takvən, məvrai rik rik kafam narimnar, mivəh mane iran, kini mivəhsi-pən kimi yavən has minə. Kini kafam narimnar tukripsaah apa ye rao ye neai. Kini ik muə, mikwasig kin Yo.”

²²Nīpig kwən ai rīmnərig nəgkiarīen yame Yesu rīmini, rikin rəpou, meinai kafan nautə rīpsaah. Rarar map ta ye Yesu.

²³Kini Yesu rarha-pən məm kafan narmamə kini mīni-pən tuk əriə mimə, “!Man! Riskai pik tuk narmamə yamə

[†]10:19 Loa minə e kimnharai ye Eks 20:12, mine Dut 5:16-20.

^o10:8 Efes 5:31-33

^p10:11 Mat 5:32

^q10:15 Mat 18:3

mine kapəriə nautə rehuə tuk nivəniən pəh Kughen rarmaru irəriə.”

²⁴ Kini kafan narmamə kisakur kin nəgkiarien ai. Kini in rarə mini-pən min tuk əriə mimə, “Kwajikovə kafak minə, rəutən pik tuk yermamə tuk nivəniən pəh Kughen rarmaru iran.[‡] ²⁵ ?Nakasərig mə narmiragh ehuə kirik, kamni kimə kamel, to rauru-pən ye kwəruwei nidil uə? Nikam, rəutən pik. Rəmhen əmə min kin yermamə yame kafan nautə rehuə, rəutən pik tukun tuk nətayen aikin a pəh Kughen ramarmaru iran.”

²⁶ Kini narmamə kafan minə kisakur, minəsaiyoh əriə minə, mhamə, “!Eh! ?Mərig tukmə ror məknekin, kitawə pa in tukramarə ye nimiraghien rerin?”

²⁷ Mərig Yesu rəm tim tim əriə mini-pən tuk əriə mə, “Nar e, to yermamə ripəh norien. Kughen pisin əmə In rirkun norien. Meinai In rirkun norien narim-nar fam.”

²⁸ Kini Pita rheximter maiyoh min mimə, “?Mərig rhawor irəməwə? Yiməsəpəh fam kapəməwə narimnar, mhauə, mhakwasig kin Ik.”

²⁹ Kini Yesu rini-pən tukun mə, “Yermamə yame in ravəh əkupən Yo, kini maməta ye kafan narimnar rəmhen kin nimə, uə piauni, uə kafan kakə, uə rimni mine nisini, uə kafan kwajikovə, uə nəsimien kafan tuk nini-ərhavven Nəgkiarien Huvə kape Kughen,³⁰ narimnar a to khapəh nharkək-min-ien tukun. Yermamə ai, tukrivəh tain ye tokrei tanə e rəmhen kin wan hundred, rəmhen kin nimə, mine piauni, mine nisini, mine kafan kakə, mine kafan kwajikovə, mine nəsimien kafan (mərig tukhauh min in). Kini ye narəyen vi kafan, tukrarə ye nimiraghien rerin.³¹ Mərig, narmamə minə e kasəkupən tukpihamakwasig,

kini yamə mine kamhakwasig tukpihauə mipisəkupən.”^r

Yesu rimini-ərhav min mə tukrimhə kini mamragh min

(Mat 20:17-19; Luk 18:31-34)

³² Kini Yesu mine kafan narmamə kishaktə mhavən Jerusalem. Yesu rikir əriə mhavən. Kini kafan narmamə kisakur pik. Kini narmamə arnapig tiksın yamə mine kimnhakwasig kin əriə, kimnhagin min. Kini Yesu rokrən kin kafan narmamə twelef mə tukhauə kirikianə. Kini mini-ərhav narimnar yame tukritərhav-pən tukun.³³ Kini mini-pən mimə, “Taksərig-ru. Taktəkun ai kamhavən Jerusalem. Kini ikin aikin a, narmamə tiksın tuksərhəhu-pən Yo, Ji Yermamə, ye kwermi Jif Pris mine namhajoun kape loa kape Moses. Kini iriə tukhauh Yo mə tukshopni Yo. Miseighan-pən kin Yo kimi narmamə minə e pəh nien mə nəmə Isrel,³⁴ pəh tuksarh iakei irak, kini misərig-əvhin əpəs Yo, misərkis-ərkis Yo, kini mishopni Yo. Kini mərig jakamragh min ye nipig yame ror kisisər kin.”^s

Jemes mine Jon kwaiyoh kin nar kirik tuk Yesu

(Mat 20:20-23)

³⁵ Kini ai, Jemes mine Jon, kwajikovə mir kape Sebedi, kirauə mwəm Yesu, mirəni-pən tukun mirəmə, “Yhajoun, yakworkeikei nar kirik mə takor kimi əmru.”

³⁶ Kini Yesu raiyoh mə, “?Nakworkeikei naha?”

³⁷ Kini krəmə, “Yakworkeikei mə kimru kirik tukrəkwtə ye nikarim matuk, kini kirik tukrəkwtə ye

[‡]10:24 Nakirkun niniyen min məknekin, “Riskai pik tuk yermamə yame ramətigta pik ye kafan nautə, tuk nivəniən ye Rao ye Neai.”

^r10:31 Mat 20:16; Luk 13:30   ^s10:34 Mak 8:31; 9:31

mawor, nīpig Ik takvəh nehuəyən kape narmaruyen.”

³⁸Mərig Yesu rini-pən tuk əriu mə, “Kimiru nakawaiyoh-pə kin nar kirik yame nakweinein. ?Kimiru nakramə nakwəmhən mə takwərig min nəmhəyən ye nīpraimiru rəmhən kin yame Yo jakərig uə? ?Uə nakramə kimiru nakwəmhən mə takwarə ye nīpig ətən rəmhən kin yame Yo jakarə iran?”⁴¹

³⁹Kini iriu kramə, “Əhə. Kimru yakwəmhən.”

Kini Yesu rini-pən mə, “Nəfrakis. Kimiru nakrarkun niwərigien nəmhəyən rəmhən kin yame Yo jakərig. Kini kimiru nakrarkun min narəyən ye nīpig ətən rəmhən kin yame Yo jakarə iran.”⁴¹

⁴⁰Mərig nar yame nakwaiyoh kin, mə kirik tukrəkwətə ye nīkarik matuk, kini kirik ye mawor, Yo yakeinein niwəhsipreyen. Mərig Kughen rimivəhsi-pən kwənmhan mir e kimi narmamə yamə mine In rimiini-ta mimə iriə tuksəkwətə ikin.”

⁴¹Nīpig narmamə minə tīksin kape Yesu, iriə ten, kisərig nəvsaoyen kin nar yame Jemes mine Jon kwaiyoh kin, niemhaa rhai əriə tukun. ⁴²Kini Yesu rokrən kin əriə mə tukhauə misəm. Mini-pən tuk əriə mə, “Kimiə nakwənharkun ta norien kape nəmehuə yamə mine pəh nien mə nəmə Isrel. Iriə kasor ətən pik tuk kapəriə narmamə minə. Kini kapəriə nəmehuə minə kasəviətərəkinihu pik əriə mhamə tukamhakwasig əmə kin əriə.”⁴³ Mərig rīpəh natuatukien

mə kimiə taksor məknakin. Tukmə kimiə kirik rorkeikei mə tukrivəh nehuəyən rapita əmiə minə tīksin, nərigien kafan tukreiwayu muə mə in yor atuə kin kirik kapəriə.^w ⁴⁴Kini tukmə kimiə kirik rorkeikei mə tukramkir əmiə maməkupən, in min tukruə rəmhən kin yasitu kapəriə fam ⁴⁵meinai Yo min, Ji Yermamə, pəh nien mə yimauə mə narmamə tuksor atuə kin kafak. Mərig yimauə mə jakor atuə kin kapəriə, kini moriah kafak nīmraghien marpin nīmraghien kin kape narmamə fam.”⁸

Yesu rīmnor huvə nīmri Batimeas

(Mat 20:29-34; Luk 18:35-43)

⁴⁶Kini Yesu mine kafan narmamə khauə yerkwantu kirik nhagin e Jeriko. Misarə, mhatərhav min, narmamə khapsaah kimnhakwasig kin. Kini nīmrin pis kirik ramkwətə ye nīkar swatuk. Nhagin e Batimeas. (In kwajikovə kape Timeas). Nīpig fam in ramawə-pən kin mane tuk narmamə. ⁴⁷Kini nīpig in rīmnərig mə Yesu, yemə Nasaret, ramuə, ramokrən kin mamni mə, “!Yesu! !Kwənərəus kape King Deved! Yakorkeikei mə rikim tukreihuə tuk yo.”

⁴⁸Kini narmamə khapsaah kisəgkiar-pən skai kimin, mhamə, “!Ah! Pim.”

Mərig in ramrīrpin əmə ye nokrənien. Mamni mə, “!Kwənərəus kape King Deved! Yakorkeikei mə rikim tukreihuə tuk yo.”

⁴⁹Kini Yesu ralar, mini-pən tuk əriə mimə, “Hani-pən tukun mə ruə.”

^{†10:38} Ye v. 38, Yesu rīmnəgkiar kin nuhpikinien məknəikin, “?Nakrarkun nīranim-pən-ien ye pənkin yame jaknīm-pən ikin uə? ?Uə nakrarkun nīrawəhyen baptaes yame Yo jakpiwəh uə?” Mərig Translesen Komiti rīmnəri-pən yame Bislama Baebol ramni mhoprāi nuhpikinien mīrai əmə nīpran.

^{§10:45} Mak 10:45 in rəmhən kin nuknei nərigien kape nəkwəkwə e yame Mak rīmīrai.

^{†10:38} Mak 14:36; Luk 12:50   ^{†10:39} Wok 12:2; Rev 1:9

^{†10:42} Luk 22:25-26   ^{†10:43} Mat 23:11; Mak 9:35

Kini iriə khavən misokrən kin nimirin pis ai, mhamə, “Eh. Agien. Yuvən. Ramokrən kin ik.”

⁵⁰ Kini nimirin pis a raras məknekin mərəkiək-ta kin kafan kot, kini mivən məm Yesu.

⁵¹ Kini Yesu rini-pən tukun mə, “?Nakmə jakor naha nhagin kimik?”

Kini rini-pən tukun mə, “Yhajoun. Yakorkeikei mə nimirik tukrarha, pəh yakəm nar.”

⁵² Kini Yesu rini-pən tukun mə, “Rhuə əmə. Takamvən. Nhatətəyen kafam rimnor ik nakwahuvə min.”

Məknekin nimirin rarha. Kini rəm nar. Kini ai in mikwasig kin Yesu.^x

Yesu rimavən Jerusalem mor əpu mə in king

(Mat 21:1-11; Luk
19:28-40; Jon 12:12-19)

11 Kinəmhavən pakə tuk Jerusalem, mhatərhav-pən yerkwanu mir kiraru, nhagrii e Betfas mine Betani, ipakə tuk tukwas kirik nhagin e Olif. Kini Yesu rher-pən kin yermamə kiraru kafan, mimə ² “Takravən yerkwanu a nakaravaag-pən ikin. Mwəm kwaji dongki kirik kipəh nəsuə-hanəyen iran, kimirkwəji. Nakrarsin, mwəsigs mirauə. ³ Kini tukmə yermamə kirik raiyoh-pre əmiru mimə, “?Nakwhawor mawor məknekin?” Nakrani-pən tukun mirəmə, “Yermaru rimə tukrəsua ye dongki e. Pəh nien mə tuk tu, rarpin-pre min.”

⁴ Kini ai, kiravən mwəm kwaji dongki ai ramərer ye nikar swatuk. Kimirkwəji ipakə tuk kwəruə ye nimə kirik. Kini kirarsin, ⁵ narmamə tiksın kasərer aikin

minəsaiyoh əriu mhamə, “Eh. Kwərə mir. ?Nakwhawor marirsın dongki e?”

⁶ Kini iriū krəni-pən nəgkiarēn yamə Yesu ruini-pən ta tuk əriu. Kini nəmə minə ai kiseighan kin. ⁷ Kirarəh dongki ai mirauə mwəm Yesu. Miravəhsi-ta kot kapəriu mawəpeinə-pən ye nimetai dongki. Kini Yesu rəsua iran.**

⁸ Narmamə khapsaah kisətu kot kapəriū mimhahuvə-pən kin kimi swatuk; kini misərai nimar nai misətu-pən min ye swatuk. ⁹ Narmamə yamə mine kasəkupən kin Yesu kini mine yamə mine kimnhakwasig kin kasokrən ehua mamhani,

“!Səgnəgin Kughen!††

Pəh khawəhsi-haktə Kwən e ramuə ye nhag Yermaru.

¹⁰ Narmaruyen kupən kape kapətawə kaha Deved ruauə min.

!Səgnəgin Kughen yerpirig!†††(Sam 118:25, 26)

¹¹ Kini Yesu ritərhav-pən Jerusalem mivən ye nimə ehua kape Kughen, kini mamətamə. Rinenaiyu ta, iriə kafan narmamə twelef, kharerig-pən min yerkwanu kirik, nhagin e Betani.

Yesu rimini hah nai e figtri, ror siə kin (Mat 21:18-19)

¹² Kəni rikwamer kin, iriə khatərhav min Betani, kini Yesu rimnəmkərəv.

¹³ Kini məm nai e figtri, ramərer, nimarın ripsaah. Rəriwək mivən pakə tukun, məm nimarın in əmə e in əmə. Rimə-ta tukrəm kwənkwan kirik, mərig kwənkwan rirkək, meinai rirəh neriaji-hanəyen nipig tukrikuə iran.^y

¹⁴ Kini Yesu rəgkiar-pən kimi figtri a

**11:7 Yesu ramkwotə-pən ye dongki, profesi ye Sek 9:9 ruauə minor nəfrakisien kin.

††11:9 Kimnhani mə, “Hosana.” Kini nipran rimə, “Vəh miragh əmawə,” uə, “Səgnəgin Kughen.”

††11:10 Kaməni nipe e ye nipig kape Pasova.

^x10:52 Mak 5:34   ^y11:13 Luk 13:6

mimə, “Yermamə tukripəh min nənien kwənkəwam tuk nipig kirik.”^f Narmamə kafan minə kisərig nəgkiarien ai.

**Yesu rimnəkota narmamə
yamə mine kasor nar apnapig
ye nimə ehuə kape Kughen**

(Mat 21:12-17; Luk
19:45-48; Jon 2:13-22)

¹⁵ Nipig khatərhav-pən Jerusalem, Yesu rīvən ye nimə ehuə kape Kughen. Kini minaməko yerhav narmamə yamə mine kasor salem kin narimnar, mine yamə mine kasəvrə. Kini mərakita kin narimnar yame ramswin haktə ye tebol kape narmamə yamə mine kasor jenis ye mane; kini məsuə kin jea kape narmamə yamə mine kasor salem kin mak ye tanə.^{§§} ¹⁶ Kini mini-əhu mə narmamə tukhapəh nharipkien narimnar mhavən ye Nimə Ehuə kape Kughen. ¹⁷ Kini mor kwirig kimi əriə mimə, “Kimirai ye Nəkwəkwə kape Kughen kimə, ‘Nimə Ehuə kape Kughen, nimə kape nəhuakien kape narmamə minə fam rarkurao ye tanimtanə.’ (Aes 56:11) Mərig kimiə naksor ruə rəmhen kin ‘nimə yame yəkrəh minə kaserkwaig ikin.’” (Jer 7:11)

¹⁸ Yesu rinaməgkiar, kini narmamə kisakur kin, misagien tukun. Ror pən, jif pris minə, mine nəmhajoun kape loa kape Moses, kimnhagin kin, masarhakin swatuk tuk nhopniyen.^z ¹⁹ Mərig riname-

naiyu, Yesu mine kafan narmamə minə khatərhav min aikin.

**Yesu rimnəvhag kin
nuhpikinien kape nai a figtri**

(Mat 21:20-22)

²⁰ Kini rikwamer kin, yenpig-enpig, kisəri-pən min swatuk ai, mhaue misəm nai ai figtri. Rinaukei minəriaji nuan minə. ²¹ Kini Pita, rikin raiyu məsik nəgkiarien kape Yesu. Mini-pən tukun mə, “!Yhajoun, əmru! Nai e nimini has, rinaukei.”*

²² Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Takshatətə ye Kughen. ²³ Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə, mə tukmə kimiə kirik rhatətə huvə ye Kughen, mini-pən tuk tukwas e mə tukraiye məsok pirə ye tahik məmnim, mipəh niniyen ye rikin kiraru, mhatətə əmə ye Kughen, kini nar en tukror əfrakis.^a ²⁴ Ror pən, yakamni-pre tuk əmiə mə tukmə naksəhuak, narimnar nakasaiyoh kin kimi Kughen, takhani nəfrakisien iran mə takhavəh, kini en mhavəh.^b ²⁵ Tukmə naksəhuak, mərig tukmə yermamə kirik rimnor nar kirik ripəh nəmhenien kimi əmiə, takhapəh nisarpinien tai kafan təvhagə. Kini Kughen, Rimimiə ye Neai, In tukripəh min narpinien tai təvhagə hah kapəmiə.^c ²⁶ Kini mərig tukmə kimiə nakasor tai təvhagə hah, Kughen min tukrarpin min tai təvhagə hah kapəmiə.”†

^f11:14 Yesu rəgkiar kin nai e rəmhen kin nuhpikinien kirik, mini məknekin, “Tukmə yermamə rapəh norien nəkwai Kughen, kafan narəyen tukrəmhen kin figtri; tukror siə kin.” Ror pən Yesu ramni hah narəyen yame ror siə kin.

^{§§}11:15 Yesu rimnor məknekin, mamor fulfilem profesi kirik ye Sek 14:21.

*11:21 Yesu ramni hah figtri ye Mak 11:14. Əmru futnot kafan.

†11:26 Nəgkiarien ye v. 26 rikək ye kopi akwas tiksın kape Niutesteman. Keinein mə Mak rimirai əfrakis uə nikam.

^z11:18 Mak 14:1

^a11:23 Mat 17:20

^b11:24 Mat 7:7

^c11:25 Mat 6:14-15

**Namehuə minə kape Isrel
kisarkut mə tuksəm-ru nehuəyen
kape Yesu mə rimasip-kaa**

(Mat 21:23-27; Luk 20:1-8)

²⁷ Kini Yesu mine kafan narmamə minə khatərhav-pə min Jerusalem. Kini Yesu rəriwək mivən ye Nimə Ehuə kape Kughen. Kini jif Pris minə mine nəmhajoun kape loa kape Moses mine nəmehuə kape kwənərəus kape Isrel, khauə misəm In. Masaiyoh In mhamə, ²⁸ “?Nakamhawor narimnar minə e? ?Pa nhagin rimivəhsi-pre nehuəyen mə takor narimnar məknekın?”

²⁹ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Rhuə. Jakaiyoh kin naiyohyen kirik kimi əmiə. Tukmə nakhani atuaturuk, jakni-pre tuk əmiə mə Pa nhagin rimivəhsi-pə nehuəyen kimi Yo tuk norien narimnar minə e. ³⁰ ?Hani-pə ru tuk Yo mə pa rimivəhsi-pən nehuəyen kimi Jon mə tukror baptaes ye narmamə? ?Kughen uə yermamə?”

³¹ Kini kinasəsiwən-əsiwən kimi əriə minə mhamə, “?Tukshaw-ni e? Tukmə kitawə khani mə, Kughen rimivəhsi-pən nehuəyen kimi Jon, mərig Yesu tukrimə, ‘?Tukmə Kughen rimivəhsi-pən nehuəyen kimin, rhawor e kimia nakhapəh nhaniyen nəfrakisien iran?’

³² Mərig to khapəh min nhaniyen mə, yermamə əmə rimivəhsi-pən nehuəyen kimin, meinai narmamə minə e kamhani mə Jon in profet əfrakis.” ³³ Ror pən khani-pən tuk Yesu mhamə, “?Hei? Yakseinein.”

Kini Yesu rini-pən tuk əriə mimə, “Əhə. Mərig Yo min to yakpəh ninipre-min-ien mə Pa nhagin rimivəhsi-pə nehuəyen kimi Yo mə jakor narimnar minə e.”

**Yesu rimini nuhpikinien
kirik kin plantesen kape grep**

(Mat 21:33-46; Luk 20:9-19)

12 Yermamə kirik rimnəsim kin grep ye kafan plantesen, markoparin-pən. Kini mikir kwətəgtap kirik kape nəviəsis-pəniən kwənkwai grep ikin. Mə nehen tukraiyyu, kivəh kor waen kin. Kini in mor nimə apomh kirik mə tukramərer aikin mamarha huvə tuk kafan plantesen. Kini in mərəhu plantesen ai ye kwermi narmamə tiksin, tukhapik nəriə tiksin, mhavəh-si-pən nan kirik rəmhen kin nərokien. Marə, mitərhav min aikin mivən ye tanə pisin.^d ² Kini kwənkwai grep rimhiak, kini yemehua kape plantesen rher-pən kin kafan manaja mə tukrivən məm narmamə yamə mine kisəsim aikin mə tukhavəhsi-pən grep ne yamehua kape plantesen, rəmhen kin nərok kafan. ³ Mərig iriə kisarar, mharaptərəkin manaja ai, misərkis-ərkis, mishər-pən kin mə tukrirerig, mhapəh nhavəhsi-pəniən nar kirik kimin. ⁴ Kini yamehua ai rarə mher-pən min kin kafan kirik yermamə. Rivən, kini khauh kapən kapə, misor ahas pən tukun. ⁵ Əmaikin, yamehua kape plantesen rher-pən min kin yermamə kirik min. Mərig khauh min mishopni. Kini mərig yemehua ai kape plantesen rher-pən min kin kafan tiksin narmamə khavən; narmamə minə ai kisor ahas pən min tuk əriə. Tiksin kasərkis-ərkis əriə; kini tiksin kimuh əriə, khopni əriə. ⁶ Kisor məknaikin mamhavən, yamehua kape plantesen, kafan narmamə kwənharkək. Kafan yermamə kirikianə əmə: Tini keikei. Rher-pən min kin mə tukrivən. Ye nərigien kafan rimə, ‘Tukmə ror tuksəm kafak kwajikovə,

^d12:1 Aes 5:1-2

khasiai.’ ⁷Mərig iriə kimisəm khamə, ‘Kwajikovə atuatak e kape yamehuə kape plantesen. Pəh kishopni pəh plantesen e tukror kapətawə kin.’ ⁸Məknəkin kharaptərəkīn, mishopni, mharəh nīpran misarkwərhav kin ye nəkwai plantesen.”^{† e}

⁹Yesu rini-pən tuk nəmehuə minə ai mə, “?Yamehuə kape plantesen ehə tukrhawor min? Tukrivən mhopni-hopni narmamə minə a, mərəhu-pən plantesen ye kwermi narmamə pisin. ¹⁰Tukməror kimia nakhapəh nisəvhəkin-hanəyen nəgkiarien yame Nəkwəkwə kape Kughen rimini mimə,

“ ‘Səpaag e, yame narmamə kape nəvhirəkinien nimə kimisarakikin, mərig Kughen rimnor in ruauə Səpaag huvə yame tukrəkīr məkupən.

¹¹Nar e Kughen Yermaru rimnor. Rikitawə ragien pik tukun.”(Sam 118:22,23)

¹²Kini nəmasur minə ai kimisorkeikei mə tukharaptərəkīn Yesu, meinai kharkun mə kafan nuhpikinien ramni hah əriə. Mərig iriə kimnhagin kin narmamə, misap.

Farisi minə khamə tukhavəh-si əhu Yesu tuk nəgkiarien ye nikarin kape takis

(Mat 22:15-22; Luk 20:20-26)

¹³Kini nəmehuə minə tiksin kisher-pən kin Farisi minə, mine nukwhao kape King Herod, khauə misaiyoh Yesu kin naiyohyen ətən kirik mə tuksəm-ru mə tukrini nəgkiarien kirik ripəh nəmhenien.^f

¹⁴Kini ai iriə khauə misəm In, mhani-pən tukun mhamə, “Yhajoun. Yakharkun mə Ik yermamə atuatak.

Nakpəh niginien kin yermamə mə to rivi kafam nərigien, meinai rikim ripəh nəsikien mə yermamə kirik rhaktə uə yermamə kirik reiwaiyu, mərig nakaməfrakis əmə, kini nəvhagien kafam raməri-pən əmə norien yame Kughen rorkeikei. Kini yaksorkeikei mə jakharkun mə, ?Ratuatak ye loa kapətawə mə tukasərok-pən takis kimi Sisa, yamehuə kape Rom, uə nikam? ¹⁵?Tukasəkeikei misərok takis uə nikam?”

Mərig Yesu ruirkun mə iriə narmamə kape neikuəyen minə tiksin. Kini minipən tuk əriə mə, “?Nakshawor misarkut mə taksapita Yo? Havən-ru mharəh siren kirik mhauə pəh yakəm.”

¹⁶Kini khavən, mhavəh siren, mhauə. Kini raiyoh-pən əriə mə, “?Nanmi pa e? ?Kini nhag pa e?”

Khamə, “Nanmi Sisa. Mine nhagin.”

¹⁷Məknəkin Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Namhen. Nar kape Sisa, havəhsi-pən kimi Sisa. Mərig nar kape Kughen, havəhsi-pən kimi Kughen.” Kisərig nəgkiarien kape Yesu, kisakur pik kin.^g

Sadusi minə khamə tukhavəh-si əhu Yesu tuk nəgkiarien ye nikarin kape nimraghien rerin

(Mat 22:23-33; Luk 20:27-40)

¹⁸Kini Sadusi minə tiksin khauə misəm Yesu. Sadusi minə a khamə ta mə tukmə yermamə rimhə to ripəh nimragh-minien ye rao ye neai.^h ¹⁹Kini kisaiyoh kin nərigien kirik kimi Yesu mhamə, “Yhajoun. Moses rimirai ye Loa mimə, ‘Tukmə yerman rimhə-tan kin piraovin kafan, kini kapəriu kwajikovə rirkək, piau yerman ai tukraməkeikei

[†]12:8 Yesu ramni nuhpikinien kape plantesen mə nəmə Isrel kimishopni profet u minə tiksin kape Kughen, kini mərig ruirkun ta mə tukshopni min In.

^e12:8 Hib 13:12

^f12:13 Luk 11:53-54

^g12:17 Rom 13:7

^h12:18 Wok 23:8

mikir piraovin ai tukreimæk.' Ye nãrigien a, iriu kirirkun nãraptãrãkïniën nhag piauni yame rimamhã.[¶] ²⁰ Tukmã narmamã seven, iriã piãuriã minã. Nãmriñ nupan rarkurãk kini miãpãh nãrãhyen kafan kirik kwãjikovã, miãmhã. ²¹ Kini tukmã yame rikwasig kin rikir piraovin kape piãuni yame rimamhã, kini miãpãh neimãkïen, kini miãmhã min. Kini naorahini yame ror kisisãr kin ror ãmã min nar kirikianã kin ²² meriaji iriã fam a seven kisarkurãk ye piraovin a, kini mhamhã fam, mhãpãh niseimãkïen. Kini en piraovin a rimhã min. ²³ Kini ye niãpig kape narmamã tukhamragh min iran, iriã a seven iriã piãuriã minã, ?piraovin a tukror piraovin kin kape pa nhagin?"

²⁴ Kini Yesu rini-pãn tuk ãriã miãmã, "Nakamhani-ãro kin en meinai tukmã ror nakseinein nãgkiãrien ye Nãkwãkwã kape Kughen, miseinein min nãrkunien kape Kughen. ²⁵ Tukmã narmamã yamã mine khamhã mamragh min to khãpãh nisarkurãkïen. Norien kape nãrkurãkïen rimnor infamien, rãmhen kin narãyen kape agelo minã ye rao ye neai. ²⁶ Kini ye nikarin kape niãmragh-minien, tukmã ror nakhãpãh nisãhuekinien nãkwãkwã yame Moses rimãrai tu, mã Moses rimnãm nai kirik ramuãk. Aikin, Kughen rimnamni-pãn tukun miãmã, 'Ik Ik Kughen yame Ebrahim, Aesak mine Jakob karhãgnãgin hanã Ik.' (Eks 3:2,6) ²⁷ !Kitawã kharkun mã irisir kirharã iriã Kughen meinai nar arnãpig kwãrhimhã ta tu miãrhãkupãn Moses, mãrig Kughen ramni mã karhãgnãgin hanã In. !Kini pa

rimã narmamã mhã minã kasãgnãgin Kughen, mãrig narmamã yamã mine kamhamragh! !Kimiã naksãtãwãwã ãfrakis!"[§]

Naha loa in rehuã pik

(Mat 22:34-40; Luk 10:25-28)

²⁸ Kini yhajoun kirik kape loa kape Moses rimnãrig nãgkiãrien minã ai, mã Yesu ramhoprai huvã, kini ruã minã-maiyoh pãn In miãmã, "?Naha loa in rehuã pik rapita tiksìn, kini miãhuvã pik tuk nãriãniën?"[¶]

²⁹ Kini Yesu rini-pãn tukun miãmã, "Loa yame rehuã pik rapita tiksìn in e ramni miãmã,

"!Kimiã nãmã Isrel! !Taksãrig huvã! Kughen in Yeramaru kapãtawã. Kini In piãsin ãmã In Kughen. ³⁰ Taksãkeikei miãsorkeikei pik Kughen ai In Yeramaru kapãmiã ye rikimiã fam, mine ye narãyen kapãmiã, mine ye nãrigien kapãmiã, mine ye nãsaninien kapãmiã.' (Dut 6:4-5)

³¹ Loa yame rikwasig kin ramni miãmã, "Taksorkeikei narmamã yamã mine kasarã ipakã tuk ãmiã miãsor huvã pãn tuk ãriã, rãmhen kin yame kimiã naksorkeikei atuk ãmiã.' (Lev 19:18)

Loa kirik min rirkãk yame in rapita yamã mir e."

³² Kini yhajoun kape loa kape Moses a rini-pãn tukun miãmã, "Yhajoun. Nakamãfrakis mã Kughen piãsin ãmã In Yeramaru. ³³ Kini tukasãkeikei miãsorkeikei In ye rikitawã fam, mine ye nãrigien kapãtawã, mine ye nãsaninien kapãtawã. Kini miãsorkeikei

[¶]12:19 Moses rimini mãknekin ye Dut 25:5-6.

[§]12:27 Sadusi minã kimnhani nãfrakisien ye Ol Testamen, mãrig kimnhãpãh nhãniyen nãfrakisien mã narmamã yamã mine kwãnhamhã tukhamragh min. Mãrig Yesu ramhajoun ãriã mã Ol Testamen ramni mã Ebrahim, Aesak mine Jakob kwãrhãmragh min ye rao ye neai, ramhajoun-pãn mã narmamã yamã mine kwãnhamhã tukhamragh min.

[¶]12:28 Luk 10:25-28

min narmamə yamə mine kasarə ipakə tuk ətawə minə rəmhen kin yame kasorkeikei atuk ətawə minə. Nəri-pəniən loa mir e rapita nuhyen narmiragh mivaan tuk nivəhsi-pəniən kimi Kughen.”^j

³⁴ Kini Yesu rəm mə nəgkiarien kape kwən a rhuwə pik, kini mini-pən tukun mimə, “Ik nakuaue pakə ta tuk nar-maruyen kape Kughen.”

Əmə aikin, narmamə kinisauris kin naiyohyen Yesu kin nəgkiarien skai kirik.

**Yesu rimivəh-si əhu Fərisi minə
kin naiyohyen əutən kafan**

(Mat 22:41-23:3; Luk 20:41-47)

³⁵ Kini Yesu rivən apa ye nimə ehue kape Kughen, maməvhag kimi narmamə, mamaiyoh əriə mimə, “?Rhawor e nəmhajoun kape loa kape Moses kamhani mə Kristo In kwənərəus əmə kape Deved? ³⁶ Mərig, səmru, Nanmin kape Kughen rimivəhsi-pən nirkunien kimi Deved mə tukrini mə,

“Kughen Yermaru rimini-pən tuk Yermaru kafak mimə,

“Əkwətə ye kwermik matuk Meriaji nipig jakor Ik takehuə ye tikmir minə kafam.” ”*** (Sam 110:1)

³⁷ Kini Yesu rirpin mimə, “Ye nəgkiarien e, Deved rimmokrən kin Kristo mə ‘Yermaru.’ ?Mərig nakshawor mamhani mə Kristo in kwənərəus əmə kape Deved?”

Yesu rəgkiar aikin, narmamə khap-saah kisərig kisagien.

³⁸ Kini Yesu rimmor kwirig kimi əriə, mimə, “Kimiə takasərig əmiə tuk nəmhajoun kape loa kape Moses. Iriə rikiriə ra-

magien tuk nivəhsi-pəniən neipən huvə. Kini tukmə khavən apa ye maket, misorkeikei pik mə narmamə minə fam tuksaowiə kin əriə mhasiai əriə. ³⁹ Kini tukmə khavən ye nimə kape nofuginien, misorkeikei mə tukasəkwətə əkupən, kini tukmə khavən ye lafet, misorkeikei mə tuksəkwətə ye kwənmhaan kape nisiaiyen. ⁴⁰ Kini tukmə piahwaru yame kimnamhə-tan kin, kini iriə kasəkrəh kin kafan narimnar. Kini masəhuak apomh min mə narmamə minə tukhasiai əriə. !Ah! Narpiniən kapəriə tukriskai rapita.”

**Piahwaru yame kimnamhə-tan kin
rimivəhsi-pən mane kimi Kughen**

(Luk 21:1-4)

⁴¹ Kini Yesu ramkwətə ye nəkwai nimə ehue kape Kughen, ipakə tuk kwənmhan yame kivəhsi-pən mane kape Kughen ikin. Kini maməm narmamə kamhavəhsi-pən mane kapəriə. Narmamə khapsaah, kapəriə mane rehuə, kamhavəh-si-pən mane ehue. ⁴² Kini piahwaru kirik kimnamhə-tan kin ruə, kafan mane rirkək. Kini in rivəhsi-pən əmə siren^{††} kiraru.

⁴³ Kini Yesu rokrən kin narmamə kafan minə khauə. Kini rini-pən tuk əriə mimə, “Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə piahwaru e kimhə tan kin, kafan mane rirkək, mərig in rimivəhsi-pən mane kimi Kughen rapita fam mane yame narmamə minə tiksini kimnhavəhsi-pən.^k ⁴⁴ Narmamə ai kimnhavəhsi-pən əmə nipar mane, mamhapəh nipərin. Mərig piahwaru e kafan mane rirkək pawk, mərig rimivəhsi-pən fam mane yame tukrivəh nimri nəviginiən kin nan.”

**12:36 Kughen rimini-pən nəgkiarien e tuk King Deved.

††12:42 Yesu to rapəh niniyen “siren” mərig rimə mane kape nəmə Isrel e “lepta.”

**Yesu rimini mə nimə ehuə
kape Kughen tukrimir**

(*Mat 24:1-2; Luk 21:5-6*)

13 Kini ai, Yesu rimitərhav ye nimə ehuə kape Kughen, yermamə kirik kafan rini-pən tukun mimə, “Yhajoun, əmru. Nimə ehuə kape Kughen kimmor kin kapiə ehuə, kini nimə minə e khahuvə pik.”

²Mərig Yesu rini-pən tukun mimə, “Əmru. Nimə ehuə minə e, tukoh-ətəg-ətəg kapiə iran, kipəh nipəhyen kirik.”¹

**Nahasien yame tukruə
ye Nipig Kwasig**

(*Mat 2:3-14; Luk 21:7-19*)

³Kini Yesu rimməkwtə ye nihu takwar kirik, nhagin e Olif, mivag-əhu kin nimə ehuə kape Kughen. Kini Pita mine Jemes mine Jon mine Andru khauə misəm In. ⁴Misaiyoh-pən In mhamə, “Yaksorkeikei mə takni-pə tuk əmawə mimə ?narimnar minə e tukruə ye naha nipig?”

⁵Kini rini-pən tuk əriə mimə, “Takasərig huvə, tamə yermamə reikuə irəmiə. ⁶Narmamə khapsaah tukhavəh nhagik, kini mhauə mhani mə iriə e, Kristo. Tukseikuə ye narmamə khapsaah mhavi nərigien kapəriə. ⁷Kini nipig naksərig mə narmamə kamhauh əriə minə, uə naksərig nəvsaoyen kin nuhyen əjir minə, takhapəh nisakur-akurien, mhapəh nhaginien. Narimnar minə e tukruə məkupən, mərig pəh nien mə Nipig Kwasig a. ⁸Narmamə tukhauh əriə minə. Kini narmamə ye tanə kirik tukhavən apa tanə pisin mhauh əriə minə. Kini nimnimien tukravən ye tanimtanə. Kini sweiwei tukruh narmamə. Mərig narimnar minə e in nirikakunien əmə

kape nahasien, rəmhen kin piraovin yame ramərig nəmhəyen ye nipig kape neiməkien.

⁹“Mərig takasərig əmiə. Tukeighan kin əmiə naksərer ye nimri mirh. Kini tukərkis-ərkis əmiə ye nəkwai niməhuak kapəriə. Meinai kimiə kafak narmamə minə, takasəkeikei misərer ye nimri nəmasur kape gavman mine ye nimri nəmasur kapəmiə tuk nini-ərhavyen Nəgkiarieren Huvə kape Kughen kimi əriə.”¹⁰ Tikni-ərhav Nəgkiarieren Huvə kape Kughen ikin minə fam rarkuraoye tokrei tanə, kwasig ikin Nipig Kwasig tukripirua. ¹¹Mərig tukmə kivəh əmiə mə taksərer ye nimri mirh, rikimiə tukripəh nəpouyen. Mhapəh nisərigien mə, ‘?Jakhawni-pən tuk əriə?’ Takhani-ərhav nəgkiarieren yame Nanmin kape Kughen rimivəhsi-pre kimi əmiə meinai pəh nien mə kimiə nakasəgkiar, mərig Nanmin Imərhakə tukrəgkiar ye tikin-hermiə.”¹

¹²“Ye nipig a, piauni tukreighaan kin piauni kamhopni. Kini yerman tukreighaan kin kafan kwajikovə kamhopni. Kini kwajikovə minə tukhani hah rimriə minə mine nisinriə minə, miseighan kin əriə kamhopni əriə. ¹³Narmamə tuksəməkin əmiə, misor ahas pən kimi əmiə meinai kimiə nakamhavəh nhagik. Mərig narmamə yamə mine kasərer timtim miseriəji nipig kwasig, Kughen tukrivəh miragh əriə.”^o

Nahasien ehuə apa Jerusalem

(*Mat 24:15-28, 42-44; Luk 21:20-24*)

¹⁴Kini pəh yermamə yame raməvhuekin nəkwəkwə e tukrirkun. Yesu rini-pən tuk əriə mimə, “Kini nipig kimiə naksəm nar a kamni kimə ‘Nar has yame rorih pik nar,’

¹13:2 Luk 19:44   ^m13:9 Mat 10:17-20

^o13:13 Mat 10:22; Jon 15:21

ⁿ13:11 Luk 12:11-12

ramærer ye kwænmhan yame ripəh nien mə tukramærer ikin, kimiə e Judia taksap miserkwaig ye takwar.^p ¹⁵Tukmə yermamə ramapis iruə ye nimə kafan to ripəh nivəniēn imə tuk nipikien narimnar kafan.^q ¹⁶Tukmə yermamə raməmir yerki nəsimien kafan, to ripəh nivəniēn yerkwanu tuk niwəhyen kafan neipən. ¹⁷!Man! Riskai pik tuk nipiraovin yamə mine kisor tipriə, kini mine yamə mine jiriə minə kasomaah hanə, meinai tuksərig rahas pik.^r ¹⁸Taksəhuak tuk nahasien e mə tukripəh nuəyēn mirəh əmiə ye nipig kape nəhig ¹⁹meinai nahasien ehua yame tukruə, yermamə ripəh nəm-hanəyēn ririkakun ye nipig Kughen rimnəruhu nimoptanə meriaji-pə ai taktəkun mine. Kini nahasien kirik to ripəh nuə-minien nipig kirik rəmhen kin nahasien a.^s ²⁰Mərig Kughen rimnəraitə nipig kape nahasien a yame tukruə iran. Tamə, narmamə to kharəh nhamraghien tukun. Mərig In rimnərai nipig a mə tukrivəh miragh narmamə yamə mine In rimirpen əriə mə kafan narmamə minə.

²¹“Nipig a, tukmə kirik rimə, ‘Səmru. Kristo e,’ uə yermamə kirik rimə, ‘Səmru, Kristo en,’ mərig kimiə takharəh nhaniyēn nəfrakisien iran. ²²Meinai profet eikuə minə khapsaah tukhauə mhasigəvin Kristo misor nimtətien mə tukseikuə ye narmamə. Kini misarkut tuk nisəmien swatuk tuk nivi-tayen narmamə yamə mine Kughen ruirpen əriə.^t ²³Mərig kwasig ikin narimnar a ruə, yakamni-pre ta tuk əmiə mə takasərig əmiə.”

²⁴Kini Yesu rirpin mamni-pən tuk əriə mimə, “Kini nipig kape nahasien tukruə mor infamien,

“Mirh tukripis,

Kini makuə to ripəh min nəsiəyēn;

²⁵Kini kəmhau minə tuksəsaah,

Kini mine narimnar fam ye nimago-ago tukhakiu-kiu.”^u (*Aes 13:10, 34:4*)

²⁶Kini Yesu rirpin mimə, “Kini en, kwasig ikin, narmamə tukpisəm Yo, Ji Yermamə, jaksi-pən ye napuə mivəh nehuəyēn mine nikakien.^v ²⁷Kini ai, jakher-ərhav kin agelo kafak minə mə tukhavən misarkurao ye tanimtanə, mine ikin pukaa ye neai misofugin narmamə yamə mine yimirpen-ta əriə.^w

²⁸Sətərig min kin nuhpikiniēn kin nai a figtri. Tukmə nipig yame kwermīn rinaurə kini nīmarin rinəmhaiēr, kimiə nakharkun mə kwənhauə ipakə tuk nəsimien en. ²⁹Rəmhen əmə kin yame tukmə naksəm narimnar məknekin, takharkun mə Yo Ji Yermamə, yaknamuə ipakə, minamərer ipakə əmə tuk kwəruə ye nimə kapəmiə.

³⁰Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə narmamə yamə mine kasarə ye rao e to kharəh nhamhə-famien kwasig ikin narimnar mine ritərhav-pə.

³¹Napuə mine nimoptanə tukawəkeikei mirarkək, mərig nəgkiariēn kafak to ripəh nirkəkien tuk nipig kirik. ³²Mərig narmamə fam kiseinein nipig kape narimnar minə e tukruə iran. Agelo minə ye neai, mine Yo Ji Kughen, kimawə yakseinein min. Mərig Rimik pisin əmə In rirkun.

³³“!Takasərig əmiə! !Mharəh nisapiriēn! Meinai kimiə nakseinein nipig yame narimnar minə e tukruə iran.

³⁴Tukrəmhen kin yermamə kirik yame ritərhav iman yerkwanu mamvən yerkwanu pisin. Kwasig ikin ritərhav, rəhi-pən kafan narimnar kimi narmamə pisin minə mə tukasəm vi vi, kini mərəhu

^p13:14 Dan 9:27; 11:31; 12:11   ^q13:15 Luk 17:31   ^r13:17 Luk 23:29

^s13:19 Dan 12:1; Rev 7:14   ^t13:22 Rev 13:13

^u13:25 Aes 13:10; 34:4; Joel 2:10   ^v13:26 Rev 1:7   ^w13:27 Mat 13:41

wok pisin pʊsʊn kimi ʔriʔ. Kɪni mini-pən tuk yermamə yame ramərer tuk kwəruə mɪmə, “Takamarha.”³⁵ Rəmhen əmə mɪn kin kimiə takasərig əmiə meinai nak-seinein nɪpɪg yame Yamehuə kape nɪmə tukruə iran. Tukmə ror tukruə yenaiyu. Uə tukruə yenpɪg ʔru, uə tukruə yenpɪg-yenpɪg, uə tukruə yerkwɛiha.^{x 36} Tukmə In ramuə ye naha nɪpɪg, pəh In tukripəh nəmien mə kimiə nakasapɪr.³⁷ Yakamni-pre tuk əmiə, mamniərhav-pən mɪn tuk narmamə mə takasərig əmiə nɪpɪg fam.”

Namehuə kape nəmə Isrel kasarhakin swatuk tuk nhopniyen Yesu

(Mat 26:1-5; Luk 22:1-2; Jon 11:45-53)

14 Kɪni nɪpɪg a, tukharaptərəkɪn nəvɪgɪniən ehuə kin bred yame yis rirkək iran tukhani nahu kin. Jif pris mɪnə mɪne nəmhajoun kape loa kape Moses kɪnasarhakin swatuk mə tukhara-ptərəkɪn apɪs-apɪs Yesu mishopni.² Iriə kɪmnhani mhamə, “Pəh khapəh nhara-ptərəkɪniən In ye nɪpɪg kape nəvɪgɪniən ehuə, tamə narmamə [niemhaa rhai ʔriə kinɪ] khauh apnapɪg əmə ʔriə mɪnə.”

Piraovɪn kirik ramətəg-pən senta ye kapan kapə Yesu

(Mat 26:6-13; Jon 12:1-8)

³ Kɪni Yesu rɪvən Betani mɪvən ye nəkwai nɪmə kape Saemon. Kwən ai kupən rɪmivəh nɪmhəyən ʔutən ye tikin. Kɪni Yesu raməvɪgɪn hanə, piraovɪn kirik ruə mɪvəh botel kirik kɪmnor kin kapier kirik nhagɪn e alabasta. Botel ai, senta aikin kamni kɪmə nad: nɪmrɪn rhaktə pik. Kɪni piraovɪn a rəsikta botel, mətəg-pən senta ye kapan kapə Yesu.^{y 4} Mərig narmamə tɪksɪn niemhaa rhai ʔriə khamə, “?Rhawor pian e rorɪah senta e? ⁵ Rhuvə pik

mə to in rəvrai əmə; mɪrkun nɪvəhyen mane rəmhen kin tri handred taosen vatu[‡] kin tuk nɪvəhsi-pənien kimi yavən has mɪnə.” Kɪni kɪshek pian a.

⁶ Mərig Yesu rɪni-pən tuk ʔriə mə, “!Ei! Hapəh pian en. ?Rhawor nakashek in? In ramor nar huvə kirik kimi Yo.⁷ Yavən has mɪnə tukasəmɪr kɪmiə mɪriə nɪpɪg fam. Kɪni tukmə nakhamə taksa-situ irəriə nakharkun nɪsasituyen irəriə nɪpɪg fam. Mərig Yo jakpəh narəyən kɪtawə-m kɪmiə nɪpɪg fam.^{z 8} Piraovɪn e rɪmnor huvə-pə kimi Yo ye nɪrkunien kafan. Mavi-təg-pə senta ye nɪprak mapnəpənə ye nɪprak mə tuknim Yo.^{a 9} Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə ikin pukaa ye tokrei tanə yame kamni-ərhav Nəgkiariən Huvə ikin, tukaməvsao mɪn kin norien kape pian e, pəh narmamə rikiriə tukraməsik in.”

Judas rɪmneighan-pən kin Yesu kimi tikmir mɪnə kafan

(Mat 26:14-16; Luk 22:3-6)

¹⁰ Kɪni Judas Iskariot, in yermamə kirik ye narmamə twelef kape Yesu, rɪvən məm jif pris mɪnə tuk norien swatuk tuk neighan-pənien kin Yesu ye kwermiriə.¹¹ Rɪvən məm ʔriə, rikiriə ragien, kɪni kɪmnhani mə tukhavəhsi-pən mane kɪmin. Kɪni Judas rɪvən, mamarə, mawhin nɪpɪg tuk neighan-pənien kin Yesu kimi ʔriə.

Lodsapa

(Mat 26:17-19; Luk 22:7-13)

¹² Kɪni nɪpɪg kape nəvɪgɪniən e kamni kɪmə Bred yame Yis Rirkək iran ruauə ipakə, kɪni lafet a ririkakun ye nɪpɪg kape nəvɪgɪniən e kamni kɪmə Pasova. Kɪni narmamə tukasəkeikei mhauh kwaji

[‡]14:5 Khapəh nhaniyen tri handred taosen vatu, mərig kɪmnhani mə, “Tri handred denarii.” Tri handred denarii in rəmhen kin mane yame yermamə kirik rawəh kape newk kirikianə.

^x13:35 Luk 12:38

^y14:3 Luk 7:37-38

^z14:7 Dut 15:11

^a14:8 Jon 19:40

sipsip kirik misor nəviginien ai kin. Kini narmamə kape Yesu kisaiyoh-pən mhamə, “?Ik nakmə jakhavən hiə misor apnəpənə ye nəviginien kape Pasova?”^b

¹³ Kini Yesu rher-pən kin kafan yermamə kiraru mimə, “Tukmə nakratərhav-pən Jerusalem, mwəm kwən kirik ramrəh jag ehuə kirik kimiruk-pən nu iran. Kini takrakwasig kin in ¹⁴ mirhuvən ye nimə kirik yame in ramvən ikin. Kini mirəni-pən tuk yemehua kape nimə mirəmə, ‘Yhajoun rimher-pə kin əmru mə jakrauə mwaiyoh-pre ik mə ?kwənmhaan a in hiə yame in mine kafan minə narmamə tukhavən misor nəviginien kape Pasova?’ ¹⁵ Kini in tukrikir əmiru nakrhuvən ye kwənmhaan ehuə apa yerpig ye nimə yame kimnətu huvə ta narimnar m-fam kape nəviginien aikin. Kini takwor apnəpənə ye nəviginien aikin.”

¹⁶ Kini kratərhav miravən Jerusalem mwəm narimnar rəmhen kin yame Yesu ruini ta. Kini iriu kwor apnəpənə fam ye nəviginien kape Pasova.

**Yesu rimini-ərhav mə Judas
tukreighan-pən kin
in kimi tikmir minə**

*(Mat 26:20-30; Luk 22:14-23;
Jon 13:21-30; 1 Kor 11:23-25)*

¹⁷ Yenpig, Yesu ruə iriə narmamə twelef kafan ¹⁸ misofugin ye tebol misəvigin. Kini Yesu rini-pən tuk əriə

mə, “Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə kimiə kirik tukreighan-pən kin Yo kimi tikmir minə kafak. Kimiə kirik e kitawə kasəkwətə.”^c

¹⁹ Kini narmamə kafan minə rikiriə reiwaiyu minəsaiyoh əriə minə mhamə, “?Pa? ?Yo?”

²⁰ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Kimiə kirik ye narmamə twelef kafak yame yakaweires kwis bred ye supsup ye pənkin. ²¹ Yo Ji Yermamə jakaməkeiki mimhə rəmhen kin yame Nəkwəkwə kape Kughen rimini kupən. !Kini mərig rahas pik tuk yermamə yame tukreighan-pən kin Yo ye kwermiriə! !Kwən a tukrivəh narpinien ehuə!”^d

²² Kini kiməsəvigin ta, Yesu rivəh bred məhuak mini vi vi Kughen tukun. Kini ai mhapu-hapu mivəhsi-pən kimi əriə. Mini-pən tuk əriə mimə, “Sən. In e nprak.” ²³ Kini mivəh kap waen mini vi vi Kughen tukun, mivəhsi-pən min kimi əriə, kini kimnhanim. ²⁴ Kini rini-pən tuk əriə mimə, “Nıtawik e. Ramor əpu nərigien kape Kughen tuk nivəh-miraghien narmamə tuk nuəyen məmir-ərhav. Tukraiye mivəh miragh narmamə rehuə.”^d ²⁵ Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mimə to yakpəh ninim-minien waen meriəji minim min ye rao ye neai.”

²⁶ Kini iriə kimisəni nipe kirik,^{§§} kwasig ikin khatərhav mhavən ye takwar kirik nhagin e Olif.

^a14:21 Nəgkiarien kape Gris ramni mə, “!Ripimə kwən ripipəh narha-pə-yen ye tokrei tanə, ripihuvə!” Mərig niprai nəgkiarien ramni mə, “tukrarə ye narpinien ehuə.”

^{§§}14:26 Ye Nəviginien kape Pasova, kwasig ikin kasəvigin, nəmə Isrel kimisəni nipe tiksın ye Ol Sam 113-114. Misəvigin ta, ai, misəni nipe tiksın ye Ol Sam 115-118.

^b14:12 Eks 12:6   ^c14:18 Sam 41:9

^d14:24 Eks 24:8; Jer 31:31-34; Sek 9:11; 1 Kor 10:16; Hib 9:20

**Yesu rimini-ərhav mimə Pita
tukrini-ərhav mə in reinein In**

(*Mat 26:31-35; Luk
22:31-34; Jon 13:36-38*)

²⁷ Kini Yesu rini-pən min tuk əriə mə, “Nhatətəyən kapəmiə mifam tukrimir, meinai kimirai ye Nəkwəkwə kape Kughen kimə, “Jakuh yermamə yame raməm huvə sip-sip minə, kini sipsip kafan minə tuksaiyu rik rik.” (*Sek 13:7*)

²⁸ Kini Yesu rirpən mimə, “Mərig nipiğ jakimragh min, jakəkupən kin əmiə mivən apa Galili.”^e

²⁹ Mərig Pita rini-pən tukun mimə, “Tukmə ror nhatətəyən kapəriə tiksin tukrimir; mərig nhatətəyən kafak to rirpəh nimirien.”

³⁰ Kini Yesu rini-pən tukun mimə, “Yakamni-pre əfrakis tuk ik mə man tukripəh nəkakə-hanəyən mikiraru, ik takni m-kisisər mə nakeinein Yo.”

³¹ Mərig Pita rarə mini-pən skai min mimə, “Tukmə khamə tukshopni ərau, to yakpəh niniyen mə yakeinein Ik.” Kini iriə fam khani əmə min nəgkiarinen kirikianə.^f

**Yesu rimavən apa
Getsemane maməhuak**

(*Mat 26:36-46; Luk 22:39-46*)

³² Kini ai iriə khavən min apa yerkwanu kirik, nhagin e Getsemane. Kini Yesu rini-pən tuk kafan narmamə mimə, “Kimiə taksəkwətə ikin e. Pəh yakvən maməhuak.”^g

³³ Kini In mikir Pita mine Jemes mine Jon, irisir min. Rikən rərhakis pik. ³⁴ Kini

rini-pən tuk ərisir mimə, “Rikik rərhakis pik ipakə yakmhə tukun. Takarhəmir eikin e, marharha-huvə.”^h

³⁵ Kini In rəriwək mivən kəskəh əmə mənimkur maməhuak. Mamaiyoh Kughen mimə, “Rimik, tukmə nakeighan kin, nəmhəyən en tukrirkək tuk Yo.” ³⁶ Kini mimə, “Tatə, tukmə rikim ragien, aweh, vəhsi-ta nəmhəyən” yamə mine tukpiahauə. Mərig takpəh norien ye nərigien kafak; mor əmə ye kafan nərigien.”ⁱ

³⁷ Kini ai In rirerig-pə min tuk ərisir. Məm irisir krhapir yeru. Kini rini-pən tuk Pita mə, “Eh, Saemon, ?Rhawor nakamapir? ?To nakpəh narhayen kape nipiğ kwakwə uə? ³⁸ Kimiə takasərig əmiə. Takasəkeikei masəhuak mə nar kirik tukripəh norien əmiə nakhamir. Rikimiə rəsanin mərig nipraimiə rəpou.”

³⁹ Kini ai In mirerig min maməhuak. Mini-pən əmə min nəgkiarinen a. ⁴⁰ Kini ai mirerig-pə min, məm irisir kwərhapir yeru min, meinai napirien rimivəh nimirisir. Mərig irisir kwərhaoris mirheinein nar yame tikrhini-pən tukun.

⁴¹ Kini ai In rivən min. Marə muə min yame ror kisisər kin. Rini-pən tuk ərisir mə, “?Rhawor? ?Nakarhapis hanə? !Infamien! Nipiğ ruauə pakə ta yame yermamə tukreighan-pən kin Yo, Ji Yermamə, jakvən ye kwermi nəmə has minə. ⁴² Rhekimter, pəh kamhavən. !Rhəmru! Yermamə yame rikin rimnagien tuk neighan-pənien kin Yo ye kwermi tikmir minə kafak ruauə ipakə ta.”

^{*}14:36 Nəgkiarinen kape Gris ramni, “Vəh-si ta ‘kap.’ Kap ramor nuhpikiniyen ye nəmhəyən.”

^e14:28 Mat 28:16; Mak 16:7   ^f14:31 Jon 11:16   ^g14:32 Jon 18:1

^h14:34 Jon 12:27   ⁱ14:36 Mak 10:38; Jon 6:38

**Tikmir minə kape Yesu
khaü mharaptərəkin In**

(Mat 26:47-56; Luk
22:47-53; Jon 18:3-12)

⁴³ Yesu raməgkiar hanə, məknekin Judas, yermamə kirik ye narmamə twelef kape Yesu, rītīrhav-pə. Nukwhao ehuə kamhakwasig kin, mamhapik nau nisə mine kwətavhə kapəriə. Jif pris minə mine nəmhajoun minə kape loa kape Moses, mine nəmehuə kape nəmə Isrel, kimisher-pən kin nukwhao a. ⁴⁴ Judas ruini-pən ta tuk əriə mimə, “Yermamə yame jakəturəm-pən iran, yermamə e in en. Takharaptərəkin, mhakir mhavən, mhapəh nisorien rap.”

⁴⁵ Judas ruə məm Yesu mini-pən tukun mimə, “Yhajoun,” məturəm-pən kimin.

⁴⁶ Kini ai iriə khaü mharaptərəkin Yesu.

⁴⁷ Mərig yermamə kirik ramərer ipakə tukun, rəvi kafan nau nisə mərəru ta nīmətərgi yor atuə kin kape hae pris. †

⁴⁸ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mimə, “?Rhawor? ?Kimiə nakhamə ta yo yermamə kape nəkrəhyen uə nhopniyen yermamə? ?Rhawor nakamhapik nau nisə mine kwətavhə mamhauə mə takharaptərəkin Yo? ⁴⁹ Nipig fam kitawə-m kimiə kasəmir ye nimə ehuə kape Kughen, yakaməwhag. Mərig nakhapəh hanə nharaptərəkinien Yo. Mərig nəmhen. Naha nhagin yame Nəkwəkwə kape Kughen rimini tukraməkeikei mor nəfrakisien kin.” †

⁵⁰ Kini mərig narmamə kafan kisap ta iran. ^k ⁵¹ Mərig yermamə kirik yame rimikwasig kin Yesu rətəut əmə. Kini nipig kharaptərəkin kwən a, ⁵² rəta ye

neipən kafan maiyu kopiə kopiə əmə map. ‡

Yesu rimmərer ye nimri kaonsel

(Mat 26:57-68; Luk 22:54-55,
63-71; Jon 18:13-14, 19-24)

⁵³ Kini khakir Yesu mhauə kimi hae pris. Jif pris minə mine nəmehuə kape nəmə Isrel minə mine nəmhajoun kape loa kape Moses, kwəsofugin ta əriə minə aikin. ⁵⁴ Kini Pita rikwasig kin əriə, mərig ripəh nivən-pakəyen tuk Yesu. Nipig ruə pakə tuk nimə ehuə kape hae pris, kini mivən məkwətə iriə narmamə kape hae pris minə masərkəp. ⁵⁵ Kini jif pris minə mine narmamə kape kaonsel kimisarha kin narmamə tiksın yame tukhauə miseikuə ye Yesu, ai khauh mishopni. Mərig khapəh nisəmien yermamə kiraru yamə mir tikrani nəgkiarien kirikianə. † ⁵⁶ Narmamə khapsaah kishəkimter maseikuə ye Yesu, mərig nəgkiarien kapəriə ripəh nəm-nəmhenien.

⁵⁷ Kini narmamə tiksın kishəkimter mhani nəgkiarien eikuə ramvən tukun mhamə, ⁵⁸ “Yakasərig ramni mə, ‘Yo jakatmətəgətəg Nimə ehuə kape Kughen yame narmamə kimisor; mərig kwasig ikin ye nipig yame rər kisisər kin, jakərip yame rivi yame to yermamə ripəh nivhirəkinien.” † ⁵⁹ Iriə kamhani mhani mərig nəgkiarien kapəriə ripəh nəm-nəmhenien.

⁶⁰ Kini ai, hae pris rərer ye nimirə mini-pən tuk Yesu mimə, “?Rhawor nakpəh nəgkiarien? ?Rhawor e kamhani məkneikin nəgkiarien iram?”

†14:47 Jon 18:10 rimə Pita e rimmərəru nīmətərgi kwən a.

‡14:52 Narmamə tiksın kamhani mə kwən a raiyu kopiə kopiə mamap, Mak en, yame rimirai nəkwəkwə e Mak.

†14:55 Nam 35:30 mine Dut 17:6; 19:15 khamə tukmə tukhopni yermamə hah kirik, yermamə kiraru tikrani nəgkiarien kirikianə, ai khopni.

†14:49 Luk 19:47; 21:37; Jon 18:20

^k14:50 Sam 31:11

†14:58 Jon 2:19-21

⁶¹ Mærig Yesu rærer æmæ mamapnapig. Kini hae pris rarar maiyoh min mimæ, “?Rhawor? ?Ik e Kristo? ?Kughen yame kamni vi vi In, Ik kafan e kwajikovæ uæ?”

⁶² Kini Yesu rimæ, “Yo en. Takpisæm Yo, Ji Yermamæ, jakækwætæ ye kwermi Kughen matuk yame nagheen rehuæ. Kini takpisæm min Yo jaksi-faktæ ye napuæ meiwaiyu-pæ.”

⁶³ Kini hae pris reikus neipæn kafan [meinai niemha rimnhai ni]. Mini mæ, “?Rhawor kitawæ kasarha kin hanæ narmamæ yame tukhani hah In? ⁶⁴ Nakwæsærig ta mæ rimini hah Kughen. ?Rikimæ ramhaw-æsik? ?Tukshawor In e?”

Kini khamæ tukramækeikei mimhæ.[§]

⁶⁵ Kini tiksın kishekimter masærig-æwhin. Tiksın kisarkis-ætæra kin nımrin mir, mhauh mhani-pæn tukun mhamæ, “!Eh, profet! !Ni-ru mæ pa e rimuh Ik!”**
Kini narmamæ minæ kape hae pris kisæsik In mhakir.

Pita rimini mæ in reinein Yesu

(Mat 26:69-75; Luk 22:56-62;
Jon 18:15-18; 25-27)

⁶⁶ Kini Pita ramæmir ipakæ tuk nimæ ehua kape hae pris, kini piraovin kirik, yasitu kape hae pris, ruæ. ⁶⁷ Mæm Pita ramærkæp. Ræm tim tim kini mimæ, “Eh, ik min kirik. Nakamkwasiğ kin yemæ Nasaret e Yesu.”

⁶⁸ Mærig Pita rimæ, “Nikam. Yo yakeinein æfrakis nar en nakamni.” Mitærhav meiwaiyu min mamæmir ye

kwæruæ kape rukwanu a. Kini man kirikianæ rækakæ.^{††}

⁶⁹ Kini yasitu a kape hae pris raræ muæ min. Minamni-pæn tuk narmamæ minæ aikin mæ, “Kwæn e, in kirik min a.”
⁷⁰ Mærig Pita rimini neikuæyen iran.

Rapæh norien tu, narmamæ yamæ mine kasæmir aikin khani-pæn tuk Pita mhamæ, “Næfrakisien, ik æfrakis kirik min a. Meinai ik min yemæ Galili.”

⁷¹ Mærig Pita rini-pæn skai tuk æriæ mimæ, “Yo yakeinein yermamæ en yame nakamhani. Tukmæ yakameikuæ, Kughen tukror narpinien kimi yo.”

⁷² Mæknekin, man rækakæ mikiraru. Pita, rikin raiyu mæsik nægkiarien yame Yesu rimini mimæ, “Man tukriþæh hanæ nikakæyen mikiraru, takni m-kisisær mæ ik nakeinein Yo.” Kini rærig rahas þik; rikin rærhakis masæk.

Yesu ramærer ye nimri Paelat

(Mat 27:1-2, 11-14; Luk
23:1-5; Jon 18:28-38)

15 Yenpig-enpig ægkæp, jif pris, mine næmehua kape næmæ Isrel, mine næmhajoun kape loa kape Moses, mine narmamæ tiksın min kape kaonsel kape næmæ Isrel kaharaih mhun nægkiarien kirik. Mhani-pæn tuk narmamæ tiksın mæ tuksærkis-ærkis Yesu. Kini mhakir In mhauæ mhakir-pæn kimi Paelat, yamehua kirik kape Rom.^m
² Kini ai Paelat raiyoh In mimæ, “?Ik e Ik Yermaru kape yemæ Isrel uæ?”

Kini Yesu rini-pæn tukun mimæ, “Næfrakisien e nakamni.”

§14:64 Loa kape næmæ Isrel, ye Levitikas 24:16, rimæ tukmæ yermamæ kirik ramni hah Kughen, tukhopni.

**14:65 Aesea 11:3 rimæ Mesaea, uæ Kristo, nar apnapig mæ ramapir, mærig tukrirkun naha nhagin yame narmamæ kasor. Narmamæ e kasarkis nımri Yesu kini mhamæ tuksæm-ru mæ to Yesu rirkun æfrakis min æriæ uæ nikam.

††14:68 Kopi akwas tiksın kape Niutesteman kharæh nhaniyen mæ man kirik rækakæ aikin. Kamhani æmæ mæ Pita ramæmir ye kwæruæ kape rukwanu a.

³Kini jif pris minə khani-ərhav neikuəyen rehuə yame kimisəm-pən ye Yesu. ⁴Kini Paelat raiyoh min In mə, “?Rhawor nakpəh nəgkiarien? Əmru. Kamhani nəgkiarien rehuə iram.”

⁵Kini Paelat rimnəm mə Yesu rīpəh niniyen nar kirik, rakur.¹

**Paelat rimə Yesu
tukraməkeikei mimhə**

(*Mat 27:15-26; Luk 23:13-25;
Jon 18:39-19:16*)

⁶Ye newk minə fam, ye nipig kape Pasova, nəmə Isrel kharkun nhaniyen nhag yermamə kirik kwəvəhsi-pən ta ye kalabus, kini yamehuə ririsin kirik ramvən. ⁷Kini narmamə tiksin kasəmir ye kalabus meinai khamə tukhauh gavman, kini mishopni narmamə tiksin. Iriə kirik, nhagin e Barabas. ⁸Kini nəmə Isrel kimnhauə misəm Paelat mamaiyoh-pən in mə tukror norien yame ramor rerin mirisin yermamə kirik ye kalabus. ⁹Kini Paelat raiyoh əriə mə, “?Naksorkeikei mə jakrisin Yermaru kape nəmə Isrel uə?” ¹⁰In ramaiyoh məknaikin meinai in rimnəm ta mə jif pris minə kimisərhəpən Yesu ye kwermīn meinai kasəməkin Yesu tuk yamai mə narmamə fam kisorkeikei In.

¹¹Kini jif pris minə kimnhani mhani-pən tuk kuwhen a mhamə tukhəpəh niseighanien kin Yesu mə tukritərhav, mərig mə tukseighaan kin Barabas.^o ¹²Kini Paelat raiyoh-pən min əriə mimə, “?Mərig jakhawor kwən yame kimie nakamhani mə In Yermaru kape nəmə Isrel?”

¹³Kini iriə kisokrən ehuə mhamə, “!Əsik-haktə in ye nai kamarkwao kin!”

¹⁴Mərig Paelat raiyoh-pən min əriə mə, “?Tuk naha? ?Naha norien yame rimnor rahas?”

Mərig iriə kisokrən ehuə pik min mhamə, “!Əsik-haktə In ye nai kamarkwao kin!”

¹⁵Kini Paelat rimnorkeikei mə tukror rikiriə, meighaan kin Barabas ritərhav ye kalabus. Kini rimə tukərkis-ərkis Yesu, kikir In kavən kiruk haktə In ye nai kamarkwao kin.

Mobael minə kasarh iakei ye Yesu

(*Mat 27:27-31; Jon 19:2-3*)

¹⁶Kini mobael tiksin khakir Yesu mhavən ye nimə ehuə kape Paelat kini misokrən kin nukwao kape mobael minə mə tukhauə. ¹⁷Kini kharəh kot kirik rəwhao, rəmhen kin kot kape yermaru, misarkaoh-pən kin kimin. Kini mharəh nəgəus kirik ror nhirin, misor kəvəvhao kin, rəmhen kin kəvəvhao kape yermaru, mhaukrai-pən ye kapən kapə. ¹⁸Kini masokrən kin mamhani mhamə, “!k e yermaru kape nəmə Isrel. !Kimawə yakamhasiai !k!” ¹⁹Kini mamhauh kapən kapə kin nai, masərig-əwhin, kini misənimkur ye nimrin mhamə kamhasiai In. ²⁰Kini misarh iakei fam iran, mharəhsi-ta min kot əwhao mhavəhsi-pən kafan neipən. Mhakir mhatərhav, mhavən mə tukharuk haktə In ye nai kamarkwao kin.

**Mobael minə kimnharuk haktə
Yesu ye nai kamarkwao kin**

(*Mat 27:32-44; Luk
23:26-43; Jon 19:17-27*)

²¹Kamhauə ye swatuk, misəm yemə Saerin kirik, nhagin e Saemon. In rim Aleksanda mine Rufas. In ramvən apa Jerusalem, kini khani-əhu misarkut kimin mə tukrirəh nai kamarkwao kin kape Yesu.^p ²²Kini iriə mhakir Yesu mhavən ikin kirik nhagin e Golgota (yame nipran rimə, kwənmhaan kape

kerhə irə jir).^{‡‡} ²³ Kini ye kwənmhaan a khavəhsi-pən waen kimi Yesu yame kəvit-pən nīmar nai kirik kamni kimə “mir”.^{¶¶} Mərig Yesu ripəh nīnimien.

²⁴⁻²⁵ Rampigpig hanə, kimnharuk haktə In ye nai kamarkwao kin. Kini misəwhai kafan neipən masarukin daes tukun, mə tukmə yame rapita, kini in ravəh kafan.[¶] ²⁶ Kini kirai-pən nəgkiarīen kirik ye nai kirik ramni mə kimisəm-pən nar has kirik iran mimə, “In e Yermaru kape nəmə Isrel.” Kini misarkwətərəkīn-pən ye nai kamarkwao kin. ²⁷ Kini mharəh yeməkrəh mir kiraru, mharuk haktə min əriu irisir Yesu. Kirik ye matuk, kirik ye mawor. ²⁸ Məknekin, nəgkiarīen ye Nəkwəkwə kape Kughen ruauə, yame rimə, “Kiməsəvheikin In iriə nəmə has minə.”^{§§}

²⁹ Kini narmamə yamə mine kasəri-wək ye swatuk kasarh iakei pən iran. Masəwhan-əwhan kapəria kapə. Kini mamhani mhamə, “!In en! !Ik yermamə kape natmətəg-ətəgien nīmə ehua kape Kughen mine nor-minien ye nīpig kisisər əmə!^r ³⁰ Intah. Əta-ru ye nai kamarkwao kin meiwaiyu, mivəh miragh atuk ik.”

³¹ Kini jif pris minə mine nəmhajoun minə kasarh min iran. Mamhani-pən tuk əriə minə mhamə, “In rivəh miragh ta narmamə khapsaah. Mərig ripəh nəmhenien tuk nivəh-miraghien In. ³² Rhuvə mə Kristo e, In yermaru kape nəmə Isrel, tukreiwaiyu ye nai kamarkwao kin pəh kisəm, kini mhani nəfrakisien iran.” Kini

kwərə mir yame kimiruk haktə ərisir Yesu kwarpakwə kimi Yesu.

Yesu rimamhə

(Mat 27:45-56; Luk 23:44-49; Jon 19:28-30)

³³ Yerkwēiha əmə, mərig nəpignəpien ruə muvrig əpis tanimtanə meriaji tri klok. ³⁴ Kini ye tri klok, Yesu rokran ehua mimə, “!Elae! !Elae! ?Lama sabaktani?” Nipran rimə, “!Kughen kafak! !Kughen kafak! ?Rhawor nakamapitan kin Yo?”^{*}

³⁵ Kini narmamə tiksīn yamə mine kasərer aikin misərig nəgkiarīen ai mhamə, “Sərig-ru. In ramokrən kin Elaeja.” ³⁶ Kini kwən kirik raiyu ətkin mivən mirəh nīpərpər neipən meires ye waen əkwahir. Mərkis-pən ye nai apomh kirik kini mivəhsi-haktə pən kimi Yesu mə tukrinim. Kini mimə, “?Pəh kisəm-ru mə to Elaeja ruə masitu iran uə?”^s

³⁷ Mərig Yesu rarə mokrən ehua min kini ai kafan neihagien ritərhav.

³⁸ Kafan neihagien ritərhav aikin, kini nəkwai nīmə ehua kape Kughen, kimiruk haktə neipən kirik yame kimnətapig kin Kwənmhan yame Rəmərhakə Məmərhakə pik. Neipən a rəhipu nīpərin kiraru. Rəhipu apa yerpirig əgkəp meiwaiyu. ³⁹ Kini yamehuə kape mobael yame ramərer ipakə tuk Yesu məm nīməhəyen kape Yesu kini mimə, “Nəfrakisien. Kwən e In Ji Kughen.”

^{‡‡}15:22 Nəgkiarīen e “Golgota” ye nəgkiarīen kape nəmə Rom ramni mə “Kalfari”, nipran rimə “kerhə irə jir.”

^{¶¶}15:23 Tukmə ror kaməvit-pən mir ye waen tuk nini-əhuyen nəməmhəyen.

^{§§}15:28 Nəgkiarīen ye v. 28 rikək ye kopi akwas tiksīn kape Niutesteman. Keinein mə Mak rimirai əfrakis uə nikam.

^{*}15:34 Yesu raməni Ol Sam 22:1 ikin e. Nīməhəyen kape Yesu rimnor fulfilem ye profesi ye Ol Sam 22.

[¶]15:24-25 Sam 22:18 [¶]15:29 Sam 22:7; 109:25; Mak 14:58

^s15:36 Sam 69:21

⁴⁰ Kini Meri, pian Magdala, mine Salome, mine Meri nisin kwajikovə mirnhagriu Jemes mine Joses, karharer isok, iriə nipiraovin tiksin masəm In.[†]

⁴¹ Nipig Yesu rimavən Galili, irisir ai karhikwasig kin In, mirhasitu iran. Kini nipiraovin apnapig minə khapsaah apaikin, kimnhatərhav-pən Jerusalem iriə min mhauə.

Josef yemə Aramatia rimirim Yesu

(Mat 27:57-61; Luk 23:50-56; Jon 19:38-42)

⁴² Nipig a, kamni kimə napnəpenəyən meinai tikəni rikwamer kin nipig kape Sabat. Ipakə mirh rivə, ⁴³ Josef, yemə Aramatia kirik, ritərhav-pə. In yermamə kirik kape kaonsel kapəriə, yame yermamə kamhasiai in. Kini in min rawhin narmaruyen kape Kughen mə tukruə. Ramgin pawk, mərig rimnarar mivən məm Paelat, maiyoh in mə tukreighaan kin niprai Yesu. ⁴⁴ Paelat rimmərig mə Yesu rimamhə aihuaa əmə, rakur pik kin. Kini mokrən kin yamehuə kape mobael maiyoh in mimə, “?Yesu ruamhə əfrakis uə?”

⁴⁵ Kini yamehuə ai reighan kin. Kini Paelat reighan kin Josef mə tukrivən mirəh niprai Yesu. ⁴⁶ Kini Josef rivən mirəhsi-əhu nipran ye nai kamarkwao kin, mivən mivəh nimri neipən huvə kirik muə muvrig nipran kin neipən a. Kini mirəh mivən mərəhu ye nəpag kapiet kirik yame kinor huvə ta. Kini mətapig əswasig kin kapiet ehuə kirik. ⁴⁷ Ye nipig a, Meri, pian Magdala, mine Meri nisin Joses, iriə kimawəm kwənmhaan yame rimmərəhu-pən Yesu ikin.

Yesu rimamragh min ye nimhəyən

(Mat 28:1-8; Luk 24:1-12; Jon 20:1-10)

16 Rinamenaiyu, nipig kape Sabat rinamor infamien, Meri, pian Magdala, mine Salome, mine Meri, nisin Jemes, krhivən mirhivəh nimri nimar nai tiksin yame nəmiovin rapien huvə. Mirhivən mə tukrhor-pən ye niprai Yesu. ² Kəni rikwamer kin, ye Sande, yenpig-enpig əgkəp, krhivən ikin niprai Yesu raməmir ikin. Mirh ririkakun mamhaktə, ³ karhivən hanə ye swatuk, marhini-pən tuk ərisir mirhimə, “?Pa tukrasitu irətəsir tuk nəsoktayen kin kapiet yame kimnhaukraie əswasig pən tuk Yesu?” ⁴ Irisir kirhini məknaikin meinai kapiet a in rehuə pik, mərig karhini hanə marharha-pən, mirhəm mə kinəsok ta kin kapiet a.

⁵ Karhivən imə ye nəpag kapiet ai, mirhəm pikwarien kirik, kafan kot rəpomh mhawən. Ramkwətə ye kwermirisir matuk. Kirhəm, kirhakur. ⁶ Mərig rini-pən tuk ərisir mimə, “Taktirhipəh nirhiginien. Yakirkun mə nakarharhakin Yesu yemə Nasaret, yame kimirik haktə ye nai kamarkwao kin. Mərig In rirkək eikin e. Ruimragh ta. Rhuəru mirhəm. Tamhekin e kimmərəhu ikin. ⁷ Taktirhivən mirhini-ərhav-pən tuk narmamə mine Pita mirhimə, ‘In rinəkupən ta kin əmiə muavən apa Galili. Nakharkun nisəmien In aikin, rəmhen kin yame In ruini-pre ta tuk əmiə.’”^u ⁸ Kini pia misir a krhitərhav, meinai kimirhigin pik, kini marhətəm-

[†]15:40 Luk 8:2-3

^u16:7 Mat 26:32; Mak 14:28

nimin. Ror pən krhipəh nirhini-əsah-pənien tuk narmamə.[†]

**Yesu rimamragh min, narmamə
khapsaah kasəm In[‡]**

(Mat 28:9-10; Jon 20:11-18)

⁹Yesu rarə mimragh min ye Sande yenpig-enpig əgkəp. Aikin mitərhav-pə tuk Meri, pian Magdala yame Yesu rim-nəkota nanmin has seven iran kupən. ¹⁰Kini pian ai rivən məm narmamə yamə mine kimməmhakwasig kin Yesu, yame kasərig rahas pik tukun, misasək. Məvsao-pən kin kimi əriə. ¹¹Mərig nīpig kimisərig mə Yesu rimimragh min kini Meri min rimməm, iriə khapəh nhanien nəfrakisien iran.

¹²Kini ai, yermamə mir kiraru kape Yesu kaweriwək ye swatuk, Yesu ritərhav-pən tuk əriu. Nīpran rukrekin pisin. ¹³Kini kirarerig miravən mwəvsao kin kimi narmamə minə kafan; mərig khapəh nhaniyen nəfrakisien iran.

**Yesu rimatərhav-pə
tuk kafan narmamə minə**

(Mat 28:16-20; Luk 24:36-49; Jon 20:19-23; Wok 1:6-8)

¹⁴Kasarə mamhavən, narmamə leven kape Yesu kasəvigin, Yesu ritərhav-pən min tuk əriə; kini məkkiar-pən skai kimi əriə meinai iriə khapəh nishatətəyen iran. Kini kaparhia kapə riskai pik. In

rimnəgkiar skai pən tuk əriə meinai khapəh min nhaniyen nəfrakisien ye nəgkiarien kape narmamə minə tiksın yame kimisəm In, mamhani-ərhav mə rimimragh min.^v ¹⁵Kini rini-pən tuk kafan narmamə minə mimə, “Taksəkeikei mhavən misarkurao ye tanimtanə mhani-ərhav nəgkiarien huvə kape Kughen.^w ¹⁶Yermamə yame rhatətə irak, kini mor baptaes, Kughen tukrivəhsi-pən nimraghien rerin kimin. Mərig yermamə yame ripəh niniyen nəfrakisien irak, Kughen tukrini mə tukrivəhsi-pən narpien kimin mə tukrivən apa ye nap ehua.^x ¹⁷Kini narmamə yamə mine kishatətə irak, Kughen tukror nımtətien tiksın ye nimraghien kapəriə. Tukharkun nisəkotayen nanmin has ye narmamə ye nhagik; mharkun min niniyen nəgkiarien pisin pisin.^y ¹⁸mharkun nırəhyen snek, mərig snek to ripəh nəsiyen əriə; mharkun ninimien kakonə, mərig to khapəh nhamhəyen kin; mharkun nərəhu-pənien kwermiriə ye narmamə yamə mine kamamhə, kini tuksəsənin.”^z

¹⁹Yesu Yermaru raməgkiar infamien, Kughen rivəh In mhaktə mivən ye rao ye neai. Taktəkun ai, In ramkwətə ye kwermi Kughen matuk.^a ²⁰Kini narmamə kafan kimmhatərhav misəvsao kin Nəgkiarien Huvə ikin minə fam. Kini In ramasitu irəriə. Kini mamor nımtətien

[†]16:8 Kopi akwas tiksın kape Niutesteman ye nəgkiarien kape nəmə Gris kharpin nəgkiarien ye ves 8 mhamə, “Mərig nīpiraovin minə ai kimmhauə misəvsao-pən kin kimi Pita mine narmamə yamə mine kasəmır aikin. Misəvsao kin narimnar yame kwən ai rimini-pən tuk əriə. Kwasig ikin ye narimnar minə a Yesu atuk ritaərhav-pən tuk əriə mivəhsi-pən nəgkiarien kimi əriə mə tukhatərhav misarkurao ye tanimtanə misəvsao kin Nəgkiarien Huvə kape Kughen. Nəgkiarien ai ramni mə Kughen rirkun niwəh-miraghien narmamə mīrkun nəmviviyen narmamə kape rerin.”

[‡]16:8 Nəgkiarien ye v. 9 meriaji 20, rirkək ye kopi akwas tiksın kape Niutesteman. Keinein mə pa nhagin rimirai.

^v16:14 1 Kor 15:5   ^w16:15 Wok 1:8   ^x16:16 Wok 2:38   ^y16:17 Wok 2:4; 8:7   ^z16:18 Luk 10:19; Wok 28:3-6   ^a16:19 Wok 1:9-11; 2:33-34

ripsaah ye nimraghien kapəriə mə nar-
mamə tukhani nəfrakisien iran.^b

---

^b16:20 Wok 14:3; Hib 2:3-4

Luk

*Nəvsaoyen Huvə kape Yesu
Kristo yame Luk rimirai*

Nəgkiarieren kwəkwə kape nəkwəkwə e Luk

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Keinein mə pa nhagin rimirai nəkwəkwə e-nəməhuə kupan kape niməhuak kimnhani mhamə Luk rimirai nəkwəkwə e. In pəh nien mə yermamə twelef kirik kape Yesu, mərig in rirkun huvə aposol Pol, kini maməriwək-pən rehuə tuk Pol. Pəh nien mə Luk yemə Isrel, mərig in yemə Gris; mərig in yeməhuak kirik. In dokta kape nor-huvəyən narmamə, kini mor huvə skul. Məwəs huvə nəvsaoyen kape narimnar yame rimatərhav ye narəyən kape Yesu. In rimirai nəkwəkwə e, mine Wok yame Aposol minə Kimisor.

?Rimirai ramvən kimi pa? Rimirai nəkwəkwə e ramvən kimi in kirik, nhagin e Teofilas. Niprai nhag e ramni mə, “Yermamə yame rorkeikei Kughen.” Luk rimirai nəkwəkwə e ramvən kimi kwən a, mərig rirkun mə nəməhuak minə khapsaah tuksəvhekin.

?Nimraghien rimnhawor pən iran mine ye nipig yame rimirai? Ye nipig a, nəvsaoyen kape Yesu rehuə mərəao. Kasərig, tiksın kimnhani nəfrakisien iran, tiksın kimnhaukreikin nəvsaoyen kape Yesu mhani atuk ye nərigien kapəriə.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Luk rorkeikei mə tukrini atuatuk nəgkiarieren ye narəyən kape Yesu. Rimə tukrirkun huvə nəfrakisien ye narəyən kape Yesu, maməgkiar kimi narmamə yamə mine kimnasəriwək iriə Yesu masəm naha nhagin yame In rimnamor. Kini Luk riməwəs huvə nəgkiarieren

kapəriə, kwasig ikin rirai nəkwəkwə e. In rorkeikei mə tukrhajoun mə Yesu In yermamə əfrakis kirik mine Kughen, rimipəh norien nar has kirik. In Kughen, kini In ravəh miragh narmamə.

Luk rimirikakun nəgkiarieren kafan

1¹⁻³ Teofilas, ik yamehuə kirik, kam-siai ik. Narmamə khapsaah kimisəm narimnar kin nimriə yame Yesu rimnor ye nipig rimnamarə ye tokrei tanə. Iriə kimnisarə ye nipig kape nirikakunien kape narimnar minə a, kini misarkut pik mə tuksərehu atuatuk nəvsaoyen kape narimnar minə a.^c Kimnharai ta narimnar yamə mine narmamə tiksın kimnhani, kini mhani-ərhav. Kini yo yiməwəs huvə nəgkiarieren iran minə mə jakirkun huvə narimnar minə a ye nirikakunien kafan. Kini taktəkun ai, kafak nərigien rimə jakrai atuatuk narimnar m-fam mher-pre kin. Jakrai atuatuk yamə minə kimisəkupən, mine yamə mine kimnhakwasig. ⁴Yimnorkeikei mə jakni narimnar minə e tuk ik mə takirkun atuatuk nəfrakisien kape nəvsaoyen yame kinhajoun ta ik kin.

Agelo kirik rimini-ərhav narhayen kape Jon Baptaes

⁵Ye nipig king kape provins e Judia, nhagin e Herod Ehuə, pris kirik aikin, nhagin e Sekaraea. In kirik ye pris minə kamokrən kin əriə kimə, “Pris minə kape kwənərəus kape Apia,” [yame rimasi-pən ye kwənərəus kape Eron kupən]. Kafan piahwaru, nhagin e Elisabet, rimasi-pən min ye kwənərəus kape pris e Eron. ⁶Kini iriū kwətuatuk ye nimri Kughen, mawəri-pən huvə norien kape Loa kape Moses, mine nəgkiarieren minə iran; mirapəh niwəsikien kirik. ⁷Mərig jiriū rirkək meinai Elisabet ror

siə kin ror hanə, minəpiahuaru, kini Sekaraea min rinəhuaru.

⁸Kini ruauə atuaturk ye nipig yame Sekaraea mine kwhen kafan kasor wok kapəriə ye Nimə Ehuə kape Kughen. ⁹Khamə tuksəm-ru mə pa nhagin tukrauru-pən ye Nimə Kape Kughen mivaan insens nəmiovin rapien huvə mamvən tuk Kughen. Kini ye norien kape pris minə kape nirpenien yermamə yame tukrivən imə, kimnharai-pən nhagriə ye kwaji kapier kirik mhawhan. Kimnhawhan, kapier yame kimnharai-pən nhag Sekaraea iran rukreikin haktə.^d ¹⁰Məkneikin riməpəh narmamə khapsaah iruə kasofugin masəhuak, kini rimauru-pən imə mivaan insens.

¹¹Məkneikin agelo kirik kape Kughen Yermaru ritərhav-pə marer ye nikar tebol matuk ye kwənmhaan yame rivaan insens ikin. ¹²Kini Sekaraea rəm rakur, migin pik. ¹³Mərig agelo a rini-pən tukun mimə, “Sekaraea, pəh niginien, meinai Kughen rimnərig kafam nəhuakien. Kafam piahwaru Elisabet tukrirəh tini kirik yerman. Kini takaməkeikei mhen-pən nhagin mə Jon. ¹⁴Kini takərig rhuvə, magien tukun, kini narmamə khapsaah tuksagien tuk nimraghien kafan, ¹⁵meinai in tukruə yamehuə kirik ye nimri Kughen Yermaru. Kini to in ripəh ninimien waen, mine ninimien skai minə.^f Kini Nanmin kape Kughen tukrikwar ye nimraghien kafan, ririkakun ye nipig raməmır apa ye tip nisini, mamvən, infamien rirkək.^e ¹⁶Kini in tukrivi-pə nəmə Isrel khapsaah kharerig-pə tuk Yermaru kapəriə e Kughen. ¹⁷Kini in tukruə məkupən kin Yermaru ye

nanmin mine nəsaninien kape Elaeja kupən, mə in tukrukreikin riki tatə minə kherrerig-pən min tuk kapəriə kwajikovə minə; kini in tukrukreikin min narmamə yamə mine kasəsik nəkwai Kughen khauə min ye nirkunien kape nəmə atuaturk minə. Ye norien a, in tukror apnəpeinə ye nimraghien kape narmamə tuk nuəyen kape Yermaru.”^f

¹⁸Məkneikin, Sekaraea rini-pən tuk agelo mimə, “?Jakhawor pən iran mine mirkun mə nar e tukruə mor nəfrakisien kin? Meinai yo yaknəhuaru ta; kini kafak piraovin rinəpiahuaru min.”

¹⁹Mərig agelo a rini-pən tukun mimə, “Yo, nhagik e Gabriel, kini yo yakamərer ye nimri Kughen ye nipig m-fam. Kini In rimnher-pə kin yo mə jakuə məkkiar kimik, mini-pre nəvsaoyen huvə e.^g ²⁰!Ətərig-ru! Neramim tukrərpəvin kini takeinein nəgkiarien meriaji nipig takəm niprai nəgkiarien e, meinai nimipəh niniyen nəfrakisien ye kafak nəgkiarien. In tukruə mor nəfrakisien kin ye nipig atuaturk kafan.”

²¹Kini ye nipig a, narmamə kimiseito kin Sekaraea, misərig mə rhawor ramor məkna tan pən ye nəkwai Nimə kape Kughen. ²²Kini rimatərhav-pə, meinein nəgkiarien. Ror məkneikin iriə kimn-harkun mə in rimnəm nəmrərhavyen kirik imə. Raməkkiar əmə kin kwermın mamvən, neramən rimnarəvin.

²³Kini nipig rimnor infamien ye wok kape pris ye nəkwai Nimə kape Kughen, in rirerig-pən yerkwanu. ²⁴Kini ripəh norien tu, kafan piahwaru ror tpin, mamerkwaig əmə yerkwanu meriaji makuə kirkirip, ²⁵mamni mimə, “Nar e Kughen Yermaru rimnor ruə irak. Apa kupən, narik rirkək, yakauris. Mərig tak-

^f1:15 Nam 6:1-4 ramni mə profet minə khapəh nhanimien waen, tamə kisapis kin.

^d1:9 Eks 30:7   ^e1:15 Nam 6:2-3   ^f1:17 Mal 3:1; 4:5-6; Mat 17:11-13

^g1:19 Dan 8:16; 9:21

tækun ai, Kughen rimnor rhuvə-pə kimi yo, kini rikik ragien mə jakrəh kwa-jikovə kirik, mipəh min naurisien kin nimri jir.”

Agelo kirik rimini-ərhav mə Yesu tukrarha-pə ye tokrei tanə

²⁶ Kini nipig Elisabet ror tipin mivəh makuə sikis, Kughen rimnher-pə kin agelo kirik kafan, nhagin e Gabriel, rivən apa yerkwanu kirik nhagin e Nasaret, ye provins e Galili. ²⁷ In mivəh nəgkiarinen kirik mamvən kimi piraovin kirik nhagin e Meri. Yerman ripəh hanə nivənien tukun, mərig kimirpen ta kimə tukikir pən kimi kwən kirik, nhagin e Josef, yame in kwənərəus kirik kape King Deved.^h ²⁸ Kini agelo a raji-ərhav pən tukun, mini-pən tukun mimə, “Rhuvə, Meri. Kughen rimnərəhu kafan niहुवəyən kimik, kini mamarə kimiru min.”

²⁹ Mərig tipir ramuh Meri tuk niprai nəgkiarinen a, mimə, “?Rhawor e mamni vi vi məkneikin yo?”

³⁰ Mərig agelo a rini-pən tukun mimə, “Takpəh niginien, Meri, meinai Kughen rimirpen mə tukrautə-pre kin kafan niहुवəyən kimik. ³¹ Ror məkneikin, takaməkeikei mor tipim. Takaməkeikei mirəh kwaji kirik yerman, mhen-pən nhagin mə Yesu[§].ⁱ ³² In tukruə mamor yemə huvə pik kin. Tukaməkeikei kokrən kin In kimə In Ji Kughen Yerpriřig. Kini Kughen Yermaru tukror In ruə king rəmhen əmə kin ripni kupən e Deved. ³³ Kini In tukramarmaru ye kwənərəus yamə mine khasi-pən ye Jakob, kini kafan narmaruyen tukramarə kape rerin.”^j

³⁴ Kini Meri rini-pən tuk agelo mimə, “?Jakhawor-pən iran mine mirəh kwa-

jikovə kirik tukmə yakpəh nəri-pən-hanəyən yerman?”

³⁵ Mərig agelo rini-pən tukun mimə, “Nanmin kape Kughen tukrurə marə iram, kini nəsaninien kape Kughen Yerpriřig tukrhen ik. Kini in e kwajikovə yame takrəh, in ratuatuk pik, tukamokrən kin In kimə Ji Kughen.

³⁶ Kini, əmru, kuhum e Elisabet rinəpiəhuaru pawk, mərig rinor ta tipin kin kwaji yerman kirik. Kimini in kimə piahwaru yame ror siə kin, mərig taktəkun ai rinor tipin mivəh makuə sikis. ³⁷ Narimnar minə e kashajoun-pən mə nar kirik ripəh norien neineinien tuk Kughen.”^k

³⁸ Məkneikin Meri rini-pən tukun mimə, “Əwəh. Yo yorwok əmə kape Kughen Yermaru. Pəh In tukror naha nhagin kimi yo yame ik nakamni.” Kini agelo rəta iran, mamvən.

Meri rimavən məm Elisabet

³⁹ Kwasiř ikin ye narimnar minə a, ripəh norien tu, Meri rimnarar iman ikin, mhai miren nar mivən apa yerkwanu kirik ye nikar tukwas minə ye provins e Judia, ⁴⁰ mauru-pən imei Sekarəa mine Elisabet. Magien tuk Elisabet, ⁴¹ kini nipig Elisabet rəriřig Meri raməgkiar, məknakin kwajikovə a ye tipin rakur mikiu; kini Nanmin kape Kughen rimnor Elisabet ⁴² rok-rapomh mimə, “!Kughen ramor rhuvə-pre kimik rapita nipiraovin minə fam, kini In tukror huvə-pən kimi kwaji yerman yame takrəh! ⁴³ Mərig yakpəh nirku-nien mə rhawor e Kughen ramor huvə pə məkneikin kimi yo mə nisin Yermaru kafak tukruə məm yo. ⁴⁴ Yakamni məkneikin meinai nipig yimnəriřig kafam nəgkiarinen, kwajikovə e yame raməmir

§1:31 Nhap e Yesu, nipran ramni mimə Kughen tukrivəh miragh narmamə mifam.

^h1:27 Mat 1:16,18   ⁱ1:31 Aes 7:14; Mat 1:21-23

^j1:33 2 Saml 7:12,13,16; Aes 9:7   ^k1:37 Mat 19:26; Job 42:2; Jer 32:17

e ye tɪpik ramagien mamkiu. ⁴⁵ Kɪni Kughen tukror rhuvə pre kimik meinai nɪmini nəfrakisien ye nəgkiarien yame Kughen Yermaru rimini-pre tuk ik.”

**Meri raməni nipei
maməgnəgin Kughen**

⁴⁶ Məkneikin Meri rimə,

“Ye nɪmraghien minə fam kafak, yakaməgnəgin Kughen Yermaru,¹

⁴⁷ kɪni rikik ramagien pik tuk Kughen kafak yame ravəh miragh yo,

⁴⁸ meinai yo yorwok əmə kafan yame yo yermamə arnapig əmə, mərig rikin raməsik yo.

Kɪni taktəkun ai mamvən, narmamə m-fam tukhani mə Kughen rimnor huvə pə kimi yo.

⁴⁹ Meinai Kughen e nəsaninien kafan in rehuə,

In rimnor narimnar rehuə kimi yo.

Kɪni nhagin ramərhakə.

⁵⁰ Kɪni rikin rehuə tuk narmamə yamə mine kamhasiai In, iriə e narmamə yamə mine kimisəkupən misarə mine yamə mine tukpihauə kwasig ikin.^m

⁵¹ In rimnor nar apsipis minə ye nəsaninien ye kwermɪn.

Mher yerhav kin narmamə yamə mine kisausit ye nətərigien kapəriə.

⁵² Mivəh-si-əhu namehuə minə ye kapəriə neihuəyen,

kɪni mivəhsi-haktə narmamə yamə mine kapəriə nətərigien reiwaiyu.ⁿ

⁵³ Narmamə yamə mine nikumhə raməs əriə, In raməvigin əriə kin nəviginien yame rhuvə,

kɪni narmamə yamə mine kapəriə nautə rehuə, In rimnher yerhav kin əriə, nar rimirkək tuk əriə.^o

⁵⁴ In rimnasitu ye kwənərəus kape Isrel, iriə e yorwok minə kafan. Rikik raməsik mə rikin tukraməkeikei mamehuə tuk əriə,^p ⁵⁵ ririkakun ye Ebrahim kupən mine kwənərəus kafan, mamvən kape rerin, rəri-pən nəgkiarien yame rimini-pən ta tuk kaha minə kapətawə.”^q

⁵⁶ Kɪni Meri ramarə iriu Elisabet mivəh makuə kisisər, kɪni ai, mɪpirerig-pən iman ikin.

Jon Baptaes rimnarha-pə

⁵⁷ Kɪni nɪpig atuutuk kape Elisabet rimauə mə tukreimək iran, kɪni rimirəh tini yerman. ⁵⁸ Kɪni narmamə yamə mine kasarə ipakə tukun mine kafan kwənərəus minə kimisərig nəvsaoyen a mə Kughen Yermaru rikin rehuə tukun mor rhuvə pən məknakin kimin, kɪni iriə kimnhauə misor kirikianə iriə min mə tuksagien kwis.

⁵⁹ Kɪni nɪpig pikwarien a rimivəh nɪpig eit, kɪni iriə khauə mhavəh nao kim in. Kɪni ipakə əmə kishen-pən nhagin mə nɪfnhag rimni e Sekarəea,^r ⁶⁰ mərig nisini rimini-pən mimə, “Nikam. Pəh kishen-pən nhagin mə Jon.”

⁶¹ Mərig iriə khani-pən tukun mhamə, “?Rhawor? Ye kwənərəus kapəmiru, nhag e Jon rirkək iran.” ⁶² Kɪni masəgkiar kin kwermiriə misaiyoh-pən Sekarəea mhamə in rorkeikei mə tukshen-pən nhagin mə pa.

⁶³ Kɪni in raiyoh-pən əriə mə tukharəh-sipən nar kirik pəh tukrirai-pən nəgkiarien kirik aikin, mirai-pən mimə, “Nhagin e Jon.” Kisəm kisakur pik kin. ⁶⁴ Məkneikin, neramin rihuatuk, məgkiar mamni vi vi Kughen.

⁶⁵ Kɪni narmamə m-fam yamə mine kisarə ipakə tukun kisakur kin. Kɪni nar-

¹1:46 1 Saml 2:1-10   ^m1:50 Sam 103:13,17

ⁿ1:52 Job 12:19; 5:11; Sam 147:6   ^o1:53 Sam 34:10   ^p1:54 Sam 98:3

^q1:55 Jen 17:7; Mæaka 7:20   ^r1:59 Jen 17:12; Lev 12:3; Luk 2:21

mamə kimnhani narimnar minə a rarku-
rao ikin minə fam ye nikar tukwas minə
ye provins e Judia. ⁶⁶ Kini narmamə mi-
fam yamə mine kimnhavəh nəvsaoyen
a, misətərig kin, misaiyoh əriə minə
mhamə, “Man. ?Keinein mə kwajikovə
e tukreihuə mor naha?” Kimnhani mək-
naikin meinai kimisəm mə nəsaninien
kape Kughen Yermaru ramarə iran.

Sekaraea rimini-ərhav nəgkiarien yame Kughen rimivəhsi-pən kimin

⁶⁷ Məkneikin Nanmin kape Kughen
rimnor riki Sekaraea, ramni-ərhav
nəgkiarien yame Kughen rimivəhsi-pən
kimin mimə,

⁶⁸ “Pəh khani vi vi Yermaru, In Kughen
kape nəmə Isrel,
meinai In rimauə mə tukrasitu ye kafan
narmamə minə,
kini mipik ta əriə ye kwermi tikmir minə
kapəriə.^s

⁶⁹ In rimivəh-si haktə yemə əsanin yame
ravəh miragh ətawə, yame ramsi-
pən ye kwənərəus kape yorwok
kafan e Deved kupən^t ⁷⁰ raməri-
pən əmə nəgkiarien yame rimivəhsi-
pən kimi kafan profet kupən minə
mimə ⁷¹ tukrivəhsita ətawə tuk tik-
mir minə kapətawə mine tuk kw-
ermi narmamə mifam yamə mine
kasəməkin ətawə.^u

⁷² Kini mimə rikin tukreihuə tuk riptawə
minə,

kini rikin tukraməsik promes atuatur^v
⁷³ yame In rimini-pən ta tuk riptawə
e Ebrahim mimə^w ⁷⁴ tukrirəh-si
ta ətawə ye kwermi tikmir minə
kapətawə,

mə nipig mifam ye nimraghien
kapətawə, kitawə tukharkun
nisorien wok kafan ye nimri

Kughen, mhapəh nhaginien,
⁷⁵ kitawə kisəmərhakə misatuatur
ye nipig mifam.”^x

⁷⁶ Kini Sekaraea rarar mini-pən tuk
tini mimə,

“Kini ik, narik, tukokrən kin ik kimə ik
pris kape Kughen Yerpilig;
meinai Ik takəkupən kin Yermaru mor
apnəpein ye swatur kafan,^y

⁷⁷ mamni-ərhav tuk kafan narmamə
minə mə Kughen tukrəspir ta
təvhagə has kapəriə, mivəh miragh
əriə.^z

⁷⁸ In tukraməkeikei mor məknakin
meinai rikin rehuə tuk ətawə,
mamor huvə pə kimi ətawə.

Rikin rehuə tuk ətawə, Kristo tukruə
tuk ətawə rəmhen əmə kin yame
mirh ramhaktə mamvən ye neai^a

⁷⁹ misia-pen ətawə yamə mine
kasarə ye nəpignapien mine apa
ikin nəsaninien kape nimhəyen
ramhen narmamə ikin,

kini mamkir-pən nihutawə ye swatur
kape nəmərinuyen.”

⁸⁰ Kini pikwarien a nipran ramehuə,
kini mamehuə min ye nanmin kape
Kughen. Kini nipig mifam in ramarə apa
ye tipəvsik mameito kin nipig atuatur
yame tukririkakun wok iran ye nimri
nəmə Isrel.

Yesu rimnarha-pə

(Mat 1:18-25)

2 Ye nipig a, yemə Rom kirik, nhagin
e Sisa Ogastas, in ramarmaru
ye tanə minə fam kape Rom. In
mamərəhu loa kirik mimə tukəvheikin
fam narmamə yamə mine kisarə aikin
a. ² (In e nəvheikinien narmamə
yame kimnəkupən kor. Ye nipig a,
kwən e Kwaeriniyas in gavman kirik

^s1:68 Sam 72:18   ^t1:69 Sam 18:2   ^u1:71 Sam 106:10

^v1:72 Jen 17:7; Sam 105:8-9   ^w1:73 Jen 22:16-17   ^x1:75 Taet 2:12-14

^y1:76 Aes 40:3   ^z1:77 Jer 31:34   ^a1:78 Aes 60:1-2

kape provins e Siria). ³Kaməvheikin narmamə, narmamə tukasəkeikei mharerig-pən mhavən hanə iməriə minə ikin mə tukəvheikin əriə. ⁴Ror pən kwən a Josef min ritərhav yerkwanu e Nasaret ye provins e Galili, mivən apa provins a Judia, yerkwanu kirik kamni kimə Betlehem, imei King Deved kupən. Rimavən aikin a meinai in kwənərus kirik kape King Deved. ⁵Kwerpen ta Josef mine pian e Meri mə tukwarkurək; kini Meri natukreimək kin kwajikovə. Kini iriu kimiravən apa Betlehem mə tukəvheikin min əriu. ⁶⁻⁷Kini kratərhav Betlehem, mirapəh niwəmien kwənmhan tukwapir ikin, mwarə ye nimə kape nar miragh. Mwarə hanə apaikin, kini rinor nipig kape kwajikovə tukrarha, kini reimək kin nimirin nupan kafan, yerman. Muvrig kin neipən, mərəhu-pən əmə in ye tikirao yame nar miragh minə kasəvigin-pən iran.

Agelo minə khatərhav-pə tuk yorwok ye sipsip minə

⁸Kini ipakə əmə tuk yerkwanu e Betlehem, narmamə yamə mine kasəvigin sipsip minə kasarə yerki mənvhirik masarha tuk sipsip minə yenpig. ⁹Məkneikin agelo kirik kape Kughen Yermaru ritərhav-pə tuk əriə, nikhakien kape Kughen Yermaru risia-pen əriə, khagin pik. ¹⁰Mərig agelo a rimini-pən tuk əriə mimə, “Hapəh nhaginien. Meinai yo yakwauə mə jakni-pre nəvsaoyen huvə tuk əmiə, yame tukror riki narmamə ragien pik. Kini Nəvsaoyen a ramvən tuk narmamə mifam. ¹¹Taktəkun əmə, yermamə kirik rimnarha-pə ye taon kape King Deved. In ravəh miragh narmamə, kini In Kristo yame Kughen rimini-ta kupən mə tukrher-pə kin tuk əmiə. Kini In Yermaru. ¹²Kini taksəm kwajikovə en

kimuvrig kin neipən, kərəhu-pən ye tikirao, ror nımtətien kimi əmiə mə kwajikovə a in a yakməni.”

¹³Məkneikin, agelo minə khapsaah khatərhav-pə masərer iriə min, masəgnəgin Kughen, mhani mhamə,

¹⁴“Pəh khani vi vi Kughen apa yerpirig ye neai.

Kini narmamə ye tokrei tanə yamə mine riki Kughen ramagien tuk əriə, pəh kisarə ye nəmərinuyen.”^b

Yorwok ye sipsip minə kimnhavən masəm Yesu

¹⁵Məkneikin agelo minə kimisəta ye yorwok ye sipsip minə, mharerig-pən apa ye rao ye neai, kini yorwok ye sipsip minə kimnhani tuk əriə minə mhamə, “Pəh khavən apa Betlehem, misəm-ru nar e Kughen Yermaru rimini-pə tuk ətawə.”

¹⁶Kishai miren mhavən misəm Meri mine Josef mine kwajikovə yame ramapir-pən ye tikirao. ¹⁷Nipig kimisəm, kimnhani ərhav nəgkiarien yame agelo rimini ye kwajikovə, ¹⁸kini narmamə mifam yamə mine kimisərig nəgkiarien yame yorwok ye sipsip minə kimnhani-pən tuk əriə, kisakur pik kin. ¹⁹Mərig Meri rimnətərig əmə kin narimnar minə e, markut tuk nərigien nipran.^c ²⁰Mərig yorwok ye sipsip minə kimnharerig, mhavəhsi-haktə nhag Kughen, mhani vi vi In tuk narimnar m-fam yamə mine kimisəm misərig; rəmhen əmə kin yame agelo rimini-ta tuk əriə.

Kamhen-pən nhag Yesu

²¹Kwajikovə a rimnarha, mivəh nipig eit, kini kimivəh nao kimin rəri-pən əmə loa kapəriə, kini khen-pən nhagin kimə Yesu, nhag yame agelo rimini-pən ta tuk Meri nipig in rimnor tipin.^d

^b2:14 Luk 19:38

^c2:19 Luk 2:51

^d2:21 Luk 1:31

Josef mine Meri kimirərəh Yesu miravən apa ye Nimə kape Kughen

22–24 Ye nipig a, tukmə kwajikovə kirik rarha, rimni mine nisini tukawəkeikei mwor sakrefaes kape nəspirien mamə, rəri-pən Loa kape Moses,** kini ruauə atuatuk ye nipig kape Josef mine Meri mə tukwor məkna. Ror pən kirərəh Yesu mirhuvən Jerusalem, miravəh mak ye tanə kiraru uə yəkwi-nətuən kiraru kini mwhopni, rəri-pən əmə loa yame Kughen Yermaru rimini.††

Kini kimiravəhsi-pən kwajikovə a kimi Kughen Yermaru. Nar a raməri-pən Nəgkiarjen kape Kughen yame ramni mimə,

“Nimrin nupan minə yerman, tukaməkeikei kivəhsi-pən əriə kimi Kughen Yermaru mə kafan minə.”(Eks 13:2, 12)

Simeon mine Ana kimawəm Yesu, kawəgnəgin Kughen

25 Kini huaru kirik ramarə apa Jerusalem, nhagin e Simeon. Kafan nimraghien in ratuatuk huvə, kini nipig mifam in raməri-pən nəgkiarjen kape Kughen. Kini in rameito kin nuəyen kape Kristo yame In tukruə mivəh miragh nəmə Isrel. Kini Nanmin kape Kughen ruə mikuar yerkin. 26 Nanmin kape Kughen ruini-pən ta tukun mimə tukripəh nimhəyen meriaji tukrəm Kristo yame Kughen Yermaru rimini mə tukrher-pə kin. 27 Kini Nanmin kape Kughen rimnor rikin mə tukrauru-pən ye Nimə Ehuə kape Kughen. Kini Josef mine Meri kimirərəh Yesu mwaru-pən ye Nimə kape Kughen mə iriu tukwor narimnar fam yame Loa kape Moses

ramni. 28 Məkneikin Simeon rimnəm Yesu, kini mirəh kin kwermın, kini mamni vi vi Kughen mamni-pən tukun mimə,

29 “Kughen Yermaru, promes yame Ik nimini tuk yo, naknor əfrakis.

Kini taktəkun ai, eighaan kin yo, yor-wok e kafam, pəh yakmhə ye nəmərinuyen,

30 meinai yaknəm kwajikovə e kin nimrik yame tukriwəh miragh narmamə.^e

31 Ik nimnor apnəpeinə mə In tukrivəh miragh narmamə,

kini narmamə m-fam tukharkun nar a.

32 In tukruə rəmhen kin laet, mhajoun swatuk kin nəmə ye kantri pisin pisin minə,

Kini narmamə tukhavəhsi-haktə nəmə Isrel tukun.”^f

33 Kini rim kwajikovə a mine nisini kwakur pik kin nəgkiarjen yame Simeon rimini iran. 34 Kini Simeon rəhuak mimə, “Pəh nihuvəyen kape Kughen tukrurə tuk əmiru.” Kini mini-pən tuk Meri, nisn kwajikovə a, mimə,

“!Ərig-ru! Kughen rimirpen ta kwajikovə e mə tukror nəmə Isrel khapsaah tukhamir,

kini mə tukror min əriə khapsaah khavəh nimraghien.

Kughen rimirpen pawk In mə In ror nimtətien kirik, mərig narmamə tukhani hah In.^g 35 Ror pən tukəm əpu nərigien has kape narmamə khapsaah.

Kini, Meri, rikim tukrəmhə tukun rəmhen kin yame yermamə kirik ramhai rikim kin nau nisə.”

36 Kini piahwaru kirik ramarə aikin, nhagin e Ana. In profet kirik. In ji

**2:22-24 Nakəm loa e ye Eks 13:2 mine 1 Saml 1:22-28.

††2:22-24 Loa e raməmir ye Lev 12:8.

^e2:30 Aes 52:10; Luk 3:6; Taet 2:11

^f2:32 Aes 42:6; 49:6; 52:10

^g2:34 Aes 8:14; Mat 21:42; 1 Pita 2:8

Fanuel, kwənərəus kape Aser kupən. Rīnəpiahuaru əgkəp. Nīpig rīmnaməta-maruə əmə, məri-pən kafan yerman. Mwarə kwis kape newk seven əmə, kwən a rīmhə. ³⁷Rīmnarə pisin əmə məknakin meriaji mīpiəhuaru. Kīni taktəkun ai kafan newk eiti fo. Nīpig mifam in raməmīr ye Nīmə kape Ehuə Kughen maməhuak, yenpig mine yeraan. Mat-uakəm mīpəh nəviginien mə tukrəhuak kimi Kughen. ³⁸Kīni in rīmauə atuatuk ye nīpig yame Simeon raməgkiar kin kwajikovə a. Kīni piahwaru ai rīmini vi vi Kughen tukun, kīni maməgkiar ye kwajikovə e kimi narmamə mifam yamə mine kamhawhin mə Kristo tukrīrisin nəmə Jerusalem.

Josef mine Meri kimiravən apa Nasaret

³⁹Kīni Josef mine Meri kimiwor narīmnar fam yame Loa kape Kughen Yermaru ramni, kīni mərhīrerīg-pən imərisir ikin Nasaret ye provins e Galili.^h ⁴⁰Kwajikovə a rīnehuə muiskai, muirkun huvə nar, kīni nīpig m-fam nihuvəyen kape Kughen rukwar ye kafan nīmraghien.

Tamaruə e Yesu ramvən apa Nīmə Ehuə kape Kughen

⁴¹Ye newk minə fam, rīm Yesu mine nisini kimiravən apa Jerusalem mə tukwor lafet kape Pasova.[‡] ⁴²Kīni nīpig Yesu rīmivəh newk twelef, kimiwor norien yame kawor hanə, kīni Yesu rīkwasiḡ kin əriu mīrhivən apa faktə ye lafet a. ⁴³Kīni lafet rīnor infamien, kīni kafan minə kimnharerīg mhavən

iməriə ikin; mərig tamaruə Yesu In rīpəh nīkwasiḡien kin rīmni mine nisini, maməmīr əmə apa Jerusalem. Kīni iriū kweinein. ⁴⁴Krəmə-ta mə ramkwasiḡ kin əriə. Kīni kīmisəriwək mamhavən tuk nīpig piəpiə kirik. Mīpirəriakakun mwarha-kin yerki kwənərəus kapəriū mine iriū minə tiksīn. ⁴⁵Mərig kīrapəh nīwəmīen In, mwarha-kin, mīrarerīg mīravən Jerusalem. ⁴⁶Kwarha-kin In nīpig kisīsər, kīni mīpiwəm apa ye Nīmə Ehuə kape Kughen. Ramkwətə iriə nəmhajoun minə, mamətəriḡ kin əriə. Kīni mamaiyoh əriə kin narīmnar tiksīn. ⁴⁷Kīni narmamə mifam kīmisəriḡ In, kisakur tuk kafan nīrkunien mine nhorpīnien nəgkiarīen minə kafan. ⁴⁸Kīni rīmni mine nisini kīmīwəm In, kwakur pik kin. Kīni nisini rīmini-pən tukun mīmə, “Narīk. ?Nīmnhawor mor məkneikin irəmru? !İrig-ru! !Kīmru rīmīm, rīkimru rəmnhə pik tuk ik, kīni yakwarha-kin pik ik!”

⁴⁹Mərig In rīni-pən tuk əriu mīmə, “?Nakawarha-kin Yo tuk naha? Tukməror nakrapəh nīrarkunien mə Yo jakaməkeikei maməmīr ye Nīmə kape Rīmīk.” ⁵⁰Mərig iriū kīrapəh nīrarkunien nīprai nəgkiarīen yame rīmini-pən tuk əriu.

⁵¹Kīni In rīkwasiḡ kin əriu, mīrheiwaiyu mīrhivən apa Nasaret. Kīni In rīmīsiai əriu mamor nəkwairiū. Mərig nīpig mīfam nisini ramətəriḡ kin narīmnar minə fam a.ⁱ ⁵²Kīni Yesu nīpran raməhuə, kīni kafan nīrkunien ramhaktə pik. Kīni ye nīpig mīfam, Kughen mine narmamə, rīkiriə rāḡien əmə tukun.†

[‡]2:41 Ye nīpig kape lafet kape Nəviərokīnien, uə Pasova, nəmə Isrel rīkiriə raməsik Kughen rīmīwəh mīragh kwənərəus kupən kapəriə mīrəh-si ta əriə ye kwermī yamehuə kape Ijip. Əm-ru stori kape Pasova ye Eksodas 12:21-27.

^h2:39 Mat 2:23

ⁱ2:51 Luk 2:19

[†]2:52 1 Saml 2:26; Prov 3:4

**Jon Baptaes raməvsao-ərhav kin
nəgkiarjen kape Kughen**

(Mat 3:1-12; Mak 1:1-8; Jon 1:19-28)

3 Kwasig ikin ye narimnar minə a, yemə Rom kirik, nhagin e Taebirias Sisa, in ramehuə ye provins minə fam kape Rom. Kini ye nipig in rinamaru meriaji newk fiftin, kini kwermim minə tiksin e: Herod Antipas ramehuə ye provins e Galili; mine piauni Filip in ramehuə ye provins mir e Ituria mine Trakonaetas, mine Lisantias ramehuə ye provins e Abilin, mine Ponjes Paelat in gavman kape provins e Judia. ²In e ye nipig atuatur kape Anas mine Kaefas yame iriu jif pris mir.

Ye nipig a, Jon, ji Sekaraea, yame rinehuə ta ai, mamarə apa ikin ruhiko ikin, kini Kughen rimivəh-sipən nəgkiarjen kirik kimin. ³Kini in rimnokrən apomh pən ikin minə ipakə tuk nu apa Jordan maməvsao-ərhav kin nəgkiarjen kape Kughen. In mamni-pən mimə narmamə tukasəkeikei misarar ye nərgien kapəriə tuk təvhagə has, kini mhavən tuk Kughen mə In tukrəspir norien has minə kapəriə. Kini mə nimtətien kirik e, tukor baptaes irəriə.^k ⁴In rəri-pən əmə nəgkiarjen yame Aesea rimirai kupən ye nəkwəkwə kafan mimə,

“Kwən kirik ramokrən ehuə apa ikin ruhiko ikin mamni mimə,
‘Kimiə taksor apnəpeinə ye swatur kape Yermaru,

kini misor kafan swatur ratuatur.

⁵Nikwətanə minə fam tuksuun huvə,
kini tukwas minə mine nahawk minə fam tuksətən-ətən,

kini swatur iko iko minə tukərəhu atuatur,
kini swatur yame rapəjiapət tukəkeikei kor ripiə.

⁶Kini narmamə mifam tuksəm swatur kape Kughen tuk nivəh-miraghien narmamə.” (Aes 40:3-5)

⁷Kini ye nipig a, narmamə khapsaah kimnhavən tuk Jon mə in tukror baptaes irəriə; məriɡ rini-pən tuk əriə mimə, “!Kimiə naksahas rəmhen əmə kin snek yamə mine kasərhwopah! Pəh nien mə tuktu, Kughen ror niemhaa mivəhsi-pən narpinien kimi narmamə. ?Məriɡ, pa ramni mə to kimiə nakharkun nisaptayen kin?¹ ⁸Sor narimnar tiksin yamə rhuvə mə tuksəm mə nakwəsəpəh əfrakis norien has minə kini mhavən tuk Kughen. Nəfrakisien mə kimiə kwənərəus kape Ebrahim, məriɡ rikimiə tukripəh nəsikien mə Kughen tukraməkeikei mivəh miragh əmiə mhawor kimiə kwənərəus kape Ebrahim. !Nikam, in nar apnapig əmə! Yakamni-pre tuk əmiə mə Kughen rirkun nor-min-ien kapiet apnapig ruə rəmhen kin kwənərəus kape Ebrahim.”^m

⁹Kini taktəkun ai, Kughen rinərer matuk ta mə tukrərəru nuknei nai. Kini tukmə nai kirik ripəh nikuəyen kin kwənkwan yame rhuvə, kini tukrərəru marakikin-pən ye nap.”ⁿ

¹⁰Kini kwhen ehuə a kimisaiyoh Jon mhamə, “?Məriɡ, naha nhagin kimawə jakasəkeikei misor?”

¹¹Kini Jon rini-pən tuk əriə mimə, “Tukmə kafam neipən kiraru, vəhsi-pən kirik kimi yermamə yame kafan rirkək. Kini tukmə nam nəviginien rarə, əhi-pən

ⁿ3:9 Jon Baptaes raməgkiar skai kimi Farisi mine Sadusi, yamə mine khamə ta mə Kughen tukraməkeikei mivəh miragh əriə meinai iriə ji Ebrahim minə. Nuh-pikinien ye nai yame Kughen tukrərəru ramhajoun mə Kughen tukrəkir norien kape narmamə, kini yamə mine khapəh nisorien norien huvə, Kughen tukrivəh-si-pən narpinien kimi əriə.

^k3:3 Wok 13:24

¹3:7 Mat 12:34; 23:33

^m3:8 Jon 8:33,39

ⁿ3:9 Mat 7:19

tiksin kimi narmamə yamə mine nəriə rirkək.”

¹² Kini narmamə tiksin yamə mine kasərer tuk mane kape takis kimnhauə mə Jon tukor baptaes irəriə, kin misaiyoh in mhamə, “?Naha e nhagin kimawə jakasəkeikei misor?”^o

¹³ Kini Jon rini-pən tuk əriə mimə, “Takhapəh nhavəh-sitayen mane tuk narmamə rapita yame rəmhen mə takhavəh.”

¹⁴ Kini mobael minə tiksin kimisaiyoh min mhamə, “?Mərig rhawor irəmawə? ?Naha e nhagin kimawə jakasəkeikei misor?”

Kini in rini-pən tuk əriə mimə, “Takhapəh nhaviyen niginien kimi narmamə mhamə, “Tukmə nakhapəh nhavəh-si-pəyen mane, kini jaksor nəmhəyen kimi əmiə, uə jaksor əmiə naksarer ye nimri mirh kini yakhani hah əmiə.’ Mərig rikimiə tukraməkeikei mamagien əmə tuk nərok atuatur kapəmiə.”

¹⁵ Kini narmamə minə a kasəm misəm, rikiriə ruh mə tukmə ror Jon in Kristo yame Kughen rimini mə tukrher-pə kin.

¹⁶ Mərig Jon rhorpin nətərigien kapəriə mimə, “Yo yakamor baptaes irəmiə kin nu, mərig yermamə kirik tukripiuə yame kafan nəsaninien mine nehuəyen rapita yo. Kini yo ye tanə əgkəp; yakpəh nəmhenien mə to yakənimkur mirisin ta nəərəus ye kafan sandel. Kini In tukror baptaes irəmiə ye Nanmin kape Kughen mine nap.^p ¹⁷ In ramərer matuk tuk nəmien norien kape narmamə maməwhai əriə, nəmə huvə minə mine nəmə has minə. Rəmhen əmə kin yame yeməsim ravəh safel tuk nəspirtayen tiki kwənkwai wit mə tukripik nimitin yame rhuvə. Narmamə yamə mine khahuvə kisəmhen kin nimit wit,

ripik əriə mamvən yerkwanu. Mərig narmamə has kisəmhen kin tiki kwənkwai wit, ramarakikin-pən əriə ye nap ehua yame ramuək rerin.”

¹⁸ Kini Jon ramni-ərhav nəgkiarieren ripsaah mamor kwirig kin kimi narmamə mə tukrivi-pə nətərigien kape narmamə khauə tuk Kughen.

Herod rimivəh-sipən Jon Baptaes ye kalabus

(Mak 6:14-29)

¹⁹ Ye nipig a, Herod Antipas rimikir ta Herodias in e piahwaru kape piauni, kini mamor narimnar ripsaah yame rahas. Mərig Jon rokrən skai kimin tukun.^q ²⁰ Ror pən Herod rimnəsik əpnis pən min ye norien has kafan mivəhsi-pən Jon ye kalabus.

Jon rimnor baptaes ye Yesu

(Mat 3:13-17; Mak 1:9-11)

²¹ Mərig kwasig ikin Jon rivən ye kalabus, kini in rinamor baptaes ye narmamə, kini Yesu min rimavən, Jon ror baptaes iran. Kini nipig Yesu rimnaməhuak, Kughen rimnəhitə ye neai, ²² kini Nanmin kape Kughen risi-faktə meiwaiyu iran, nipran rəmhen kin mak ye tanə, kini nəgkiarieren kirik risi-pən ye rao ye neai mamni mimə, “Ik narik keikei; rikik ragien pik tuk ik.”^r

Rip Yesu minə

²³ Nipig Yesu rimirikakun kafan wok, kafan newk rəmhen kin toti. Narmamə khamə ta mə in ji Josef.

Kini Josef in ji Heli,^s

²⁴ Heli in ji Matat, Matat in ji Livae, Livae in ji Melki, Melki in ji Janae, Janae in ji Josef

^o3:12 Luk 7:29   ^p3:16 Wok 13:25   ^q3:19 Mat 14:3-4; Mak 6:17-18

^r3:22 Jon 1:32   ^s3:23 Luk 4:22; Jon 6:42

²⁵ Josef in ji Matatias,
 Matatias in ji Amos,
 Amos in ji Neham,
 Neham in ji Esli,
 Esli in ji Nangae,
²⁶ Nangae in ji Mahat,
 Mahat in ji Matatias,
 Matatias in ji Semein,
 Semein in ji Josek,
 Josek in ji Joda,
²⁷ Joda in ji Joanan,
 Joanan in ji Resa,
 Resa in ji Serubabel,
 Serubabel in ji Sealtiel,
 Sealtiel in ji Neri,
²⁸ Neri in ji Melki,
 Melki in ji Adi,
 Adi in ji Kosam,
 Kosam in ji Elmadam,
 Elmadam in ji Ere,
²⁹ Ere in ji Josua,
 Josua in ji Eliesa,
 Eliesa in ji Jorim,
 Jorim in ji Matat,
 Matat in ji Livae,
³⁰ Livae in ji Simeon,
 Simeon in ji Juda,
 Juda in ji Josef,
 Josef in ji Jonam,
 Jonam in ji Eliakim,
³¹ Eliakim in ji Melea,
 Melea in ji Mena,
 Mena in ji Matataha,
 Matataha in ji Natan,
 Natan in ji Deved,
³² Deved in ji Jese,
 Jese in ji Obed,
 Obed in ji Boas,
 Boas in ji Salmon,
 Salmon in ji Nason,^t
³³ Nason in ji Aminadab,
 Aminadab in ji Admin,
 Admin in ji Ani,
 Ani in ji Hesron,

Hesron in ji Peres,
 Peres in ji Juda,
³⁴ Juda in ji Jekob,
 Jekob in ji Aesak,
 Aesak in ji Ebrahim,
 Ebrahim in ji Teraha,
 Teraha in ji Neho,
³⁵ Neho in ji Serug,
 Serug in ji Rehu,
 Rehu in ji Peleg,
 Peleg in ji Eba,
 Eba in ji Sela,
³⁶ Sela in ji Kenan,
 Kenan in ji Apaksad,
 Apaksad in ji Sem,
 Sem in ji Noa,
 Noa in ji Lamek,^u
³⁷ Lamek in ji Metusela,
 Metusela in ji Inok,
 Inok in ji Jared,
 Jared in ji Mahalalel,
 Mahalalel in ji Kenan,
³⁸ Kenan in ji Enos,
 Enos in ji Set,
 Set in ji Adam,
 kini Adam in ramsi-pən tuk Kughen.^v

**Setan rimivəhsi-pən
wəhsi-pən kimi Yesu**

(Mat 4:1-11; Mak 1:12-13)

4 Nanmin kape Kughen rimikuar ye
 nımraghien kape Yesu, kini ye nipig
 ruasi-pən ye nu apa Jodan, Nanmin
 kape Kughen rikir In mivən apa ikin
 ruhiko ikin. ²Aikin, Setan ramarkut
 mə tukrukrao ye nərigien kafan kape
 nipig foti. Ye nipig minə fam a, In
 rapəh nəviginien, kini ye nipig infamien,
 nikumhə rəs pik. ³Kini Setan rini-pən
 tukun mimə, “Tukmə ik Ji Kughen
 əfrah, ni-pən tuk kapiet e mə rukreikin
 muə mor bred kin.” ⁴Mərig Yesu rhor-
 pin mimə, “Kimirai ye Nəkwəkwə kape

^t3:32 Rut 4:17-22

^u3:36 Jen 11:10-26

^v3:38 Jen 4:25-26

Kughen kimə, ‘Yermamə rīpəh nīm-
raghien əmə ye nəviginien.’ (Dut 8:3)”

⁵Məkneikin Setan rikir Yesu mivən
apa ye tukwas apomh kirik, kini tak-
təkun əmə, rhajoun In kin kantri minə
fam ye tokrei tanə, ⁶kini mini-pən tukun
mimə, “Yo jakərhū-pre narmaruyen ye
tanimtanə ye kwermim, mine nautə
kapəriə minə fam, meinai narimnar
mifam a raməmīr ye kwermik, kini
yakirkun neighan-pənien kin kimi naha
yermamə yame yakorkeikei mə jakvəhsi-
pən kimin. ⁷Kini tukmə nakəhuak kimi
yo, narimnar m-fam ai ik takor kafam
kin.”

⁸Mərig Yesu rhorpin kafan nəgkiari-
en mimə, “Nəkwəkwə kape Kughen ramni
mimə, “Taksəhuak əmə kimi kapəmiə
Yermaru Kughen, misəri-pən əmə kafan
nərigien.’ (Dut 6:13)”

⁹Məkneikin Setan rikir In mərip In
apa Jerusalem mhaktə ye tokrei Nīmə
Ehuə kape Kughen apa yerpīrig əgkəp.
Kini mini-pən tukun mimə, “Tukmə ik
Ji Kughen əfrakis, iv-ərhav-ru ikin e,
¹⁰meinai kimirai kimə,

“In tukrher-pə kin agelo minə kafan
khauə masarha huvə tuk ik.

¹¹Tukharaptərkīn ik kin kwermiriə mə
takpəh nowhan-pənien nihum ye
kapiə kirik.” (Sam 91:11, 12)

¹²Mərig Yesu rhorpin kafan
nəgkiari- en mimə, “Mərig Nəkwəkwə
kape Kughen ramni mimə, “Takhapəh
nisəm-əsaahyen kapəmiə Kughen
Yermaru mə ramarha huvə əfrakis tuk
əmiə uə nikam.’ (Dut 6:16)”

¹³Kini Setan ror infamien ye nivəhsi-
pən vəhsi-pənien kimi Yesu; məkneikin,
mapitan kin Yesu mawhin nīpīg huvə
yame tukruə min tukun.^w

Yesu rimirikakun kafan wok

(Mat 4:12-17; Mak 1:14-15)

¹⁴Kini ai, Yesu rimirerig-pən Galili,
kini nəsaninien kape Nanmin kape
Kughen rimikuar ye nīmraghien kafan.
Kini kimnəvsao kin In rarkurao ye tanə
a. ¹⁵Kini Yesu rimnhajoun ye nīmə kape
nofuginien minə, kini narmamə m-fam
khani vi vi In.

Nəmə ime Yesu kimisəpəh In

¹⁶Kini Yesu rimauə Nasaret, aikin rim-
nehuə ikin kupən. Kini ye Sabat kirik,
In rimavən ye nīmə kape nofuginien
rəmhen əmə kin yame ramor hanə. Kini
mərer mə tukrəvhēikin Nəkwəkwə kape
Kughen, ¹⁷kini kivəhsi-pən nəkwəkwə
yame kimnarpəvin-ərpəvin yame profet
Aesaea rimirai kupən. Kini ruhatukin
nəkwəkwə məm nəgkiari- en yame Ae-
saea rimirai yame ramni mimə,

¹⁸“Nanmin kape Kughen ramarə irak
meinai In rimirpen yo,
jakəvsao-ərhav kin nəgkiari- en huvə kimi
yavən hah minə.

Kini In rher-pə kin yo mə jakvən
mamni-pən tuk narmamə yamə
mine kivəhsi-pən əriə ye kalabus
mə tukirisin əriə,

kini mini-pən tuk nimirin pis minə mə
tuksəm min nar.

Kini rher-pə kin yo mə jakrisin narmamə
yamə mine kasəmīr ye kwermi nar-
mamə pisin masərig rahah,

¹⁹mamni-ərhav mə nīpīg ruauə ta
yame Kughen Yermaru tukrhajoun
kafan nihuvəyen mivəh miragh
narmamə.” (Aes 61:1, 2)

²⁰Yesu rimnəhueikin ta nəkwəkwə
a, kini meiwaiyu mivəhsi-pən min
kimi yermamə yame ramarha huvə
tuk nəkwəkwə minə, kini mamkwətə
mə tukrəvhəg kimi narmamə. Kini

narmamə m-fam ye nimə kape nofuginien kasarha tim tim iran. ²¹ Kini In raməgkiar kimi əriə mamni min mimə, “Taktəkun ai, ye nipig yame nimisərig Nəkwəkwə e Kape Kughen, niniyen a ruauə minor nəfrakisien kin.”

²² Kini narmamə mifam kasəgnəgin In, kini kisakur pik tuk nəgkiarien huvə yamə mine ramni, kini misaiyoh əriə minə mhamə, “?Mərig kwən e In ji Josef əmə uə?”^x

²³ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mimə, “Yakirkun mə takpihani nəgkiarien akwas e tuk yo yame ramni mimə, ‘Dokta, or huvə atuk-ru nipram,’ mhani min mhamə, ‘Narimnar yamə mine yimisərig mə nimnor ta apa Kapaneam, rhuvə mə takuə mor min e, imam ikin.’

²⁴ Nəfrakisien, yakamni tuk əmiə mə narmamə to khapəh nhasaiyen profet kirik yame ramsi-pən irəriə.^y ²⁵ Ye nipig kape Elaeja, nəhig ripəh nipien newk kisisər mine makuə sikis, kini nikumhə ravən ikin minə fam, nəviginiən rirkək. Kini yakni nəfrakisien tuk əmiə mimə, ye nipig a nipiahuaru kimhə tan kin əriə khapsaah e Isrel,^z ²⁶ mərig pəh nien mə Kughen rher-pə kin Elaeja mə tukrivən masitu irəriə. Nikam. In rher-pə kin mə tukrasitu əmə ye piahwaru kirik yerkwanu Jarefat apa ye provins e Saedon. Mərig piahwaru a pəh nien mə pian Isrel.^a ²⁷ Kini ye nipig kape profet e Elisa, narmamə khapsaah kimnisarə Isrel yamə mine kamhawəh nəmhəyen e ‘leprosi’^{ss} mərig Elisa ripəh nor-huvəyen kirik. Mərig in rimmor huvə əmə kwən Siria e Neman, yame pəh nien mə yemə Isrel.”^b

²⁸ Narmamə ye nimə kape nofuginien kimisərig nəgkiarien a, niemhaa rhai pik əriə m-fam. ²⁹ Kini kisasar mharəh

In, misəkəkkin mhatərhav yerkwanu, mhavən misokrig ye tukwas yame kimnor taon ikin, mə tuksarkwərhav kin apa ikəutən. ³⁰ Mərig Yesu rivən-pən ta ye kwənimrheriə, map.

Yesu rimməko ta yarmhə ye yermamə kirik

(Mak 1:21-28)

³¹ Kini Yesu rimneiwayiyu apa Kapaneam, taon kirik ye provins e Galili. Kini ye Sabat kirik, In raməvhag kimi narmamə. ³² Kini narmamə kimisərig nəgkiarien kafan, kimisakur kin, meinai nəgkiarien kafan, nanmin aikin.^c

³³ Kini ye nəkwai nimə kape nofuginien, kwən kirik aikin yame nanmin has ramərer-pən iran. Kini in rokr-apomh mimə, ³⁴ “!Eh, Yesu, yemə Nasaret! ?Rhawor? ?Nimauə mə takoriah əməwə uə? Yakwirkun ta ik. !Ik yemə rhakə kape Kughen!” ³⁵ Mərig Yesu rimməgkiar skai kimin mimə, “!Ah, pim! !Əta ye kwən e!” Kwən a ramərer ye kwerkwan irəriə, məkneikin nanmin hah a rəsua kin reiwaiyu mowhan ye nimoptanə, map ta iran, kini mipəh noriahyen in.

³⁶ Kini narmamə m-fam aikin a kisakur kin, mhani-pən tuk əriə minə mhamə, “!Eh! Nəgkiarien pisin kirik e. Kwən a kafan nəgkiarien nanmin aikin. Tukmə In rəgkiar kimi nanmin has minə, kasəta ye narmamə.” ³⁷ Kini nəvsaoyen kape Yesu ritərhav markurao ye tanə a.

Yesu rimmor huvə narmamə khapsaah

(Mat 8:14-17; Mak 1:29-34)

³⁸ Aikin, Yesu rarar, mitərhav ye nimə kape nofuginien mivən apa nimə kape

^{ss}4:27 Leprosi in nəmhəyen skai kirik yame raməmür ye tiki yermamə.

^x4:22 Luk 3:23; Jon 6:42   ^y4:24 Jon 4:44   ^z4:25 1 King 17:1,7

^a4:26 1 King 17:8-16   ^b4:27 2 King 5:1-14   ^c4:32 Mat 7:28-29

Saemon Pita*. Ye nîpig a, kuhu Saemon ramhə maməpan pik, kini iriə kisaiyoh-pən Yesu mə tukror huvə. ³⁹ Kini Yesu rərer ipakə tukun, mægkiar skai kimi nəpanien, nəpanien rəta. Taktəkun əmə pi-ahwaru a rərer, mivən miruk ta nəriə nəviginien.

⁴⁰ Kini nîpig mirh natukrivə†, narmamə kimnhapik narmamə m-fam yamə mine kamhamhə, mhavən tuk Yesu. Kini In rərəhu-pən kwermın irəriə kirikianə kirikianə, kini iriə m-fam kisəsanin.

⁴¹ Kini yarmhə minə min kamhatərhav misap ye narmamə khapsaah, misokrən apomh mhamə, “!Ik Ji Kughen!” Mərig Yesu rəgkiar skai kimi əriə mətəpig kin əriə tuk nəgkiarien meinai iriə kwənharkun ta mə In Kristo yame Kughen rimnher-pə kin.^d

⁴² Kəni rikwamer kin, Yesu ritərhav aikin a, mivən apa ikin kirik. Mərig narmamə kimisarha-kin In, kini nîpig kimisəm, khauə tukun misarkut mhamə tukhani-əhu mhamə In tukripəh nəpəhyen əriə. ⁴³ Mərig əmə Yesu rini-pən tuk əriə mimə, “Nikam. Yo jakaməkeikei mivən yerkwanu pisin pisin minə, mini-ərhav Nəvsaoyen Huvə kape narmaruyen kape Kughen, meinai Kughen rimnher-pə kin yo mə jakor məkneikin.”

⁴⁴ Kini In rimavən mameriwək ye tanə Judia mamni-ərhav nəgkiarien kape Kughen ye nimə kape nofuginien minə.^e

Aposol yamə mine Yesu rimnəkupən mokrən kin əriə

(Mat 4:18-22; Mak 1:16-20)

5 Nîpig kirik, Yesu rərer ye nikar-kar nu ehuə kamni kimə Galili‡, kini narmamə khapsaah kimnhauə misərer rarkurao iran mhamə tuksərig nəgkiarien kape Kughen.^f ² Kini In rimməm kwaji rao kiraru yame narmamə kape niviyen kəməəm kimnhapəh kawərer ye nîpakir misaikwas ye kapəriə net minə. ³ Məkneikin Yesu ratpən ye rao kape Saemon Pita, mini-pən tukun mə tukrivi-pirə rao. Saemon rivi-pirə rao, kini Yesu rəkwətə-pən aikin maməvhag kimi narmamə.

⁴ Yesu rimnəgkiar infamien, kini mini-pən tuk Saemon mimə, “Saemon, əsuə. Pəh khavən apa ikəmnim, pəh naksaruk kin net minə mhavi kəməəm tiksın.”

⁵ Mərig Saemon rini-pən tukun mimə, “Yemehuə, yenpig, yimisarkut pik tuk nar e miseriəji reraan, mərig yimnhapəh niviyen kəməəm kirik. Mərig ik nakmə tukhavən min, ror pən, pəh khavən misaruk min kin net minə.”^g

⁶ Khavhirə, misaruk kin net minə, mhavi kəməəm khapsaah pik, ror net minə kapəriə khakwar huvə kin kəməəm, mharikakun miseikus net minə. ⁷ Kini iriə kisokrən-pən kin iriə minə tiksın ye rao min kirik mhamə tukhauə misasitu irəriə. Kini khauə misarakə-pən kin kəməəm ye rao mir a kwəkrig, ipakə əmə rao mir kwəmnim.

* 4:38 Nîpig kirik, kamokrən kin Saemon Pita kimə, ‘Saemon.’ Kini nîpig kirik, kamokrən kin kimə, ‘Pita.’

† 4:40 Nəmə Isrel, rikiriə rimnəsik mə Loa kape Moses ramni-əhu mə tukpəh nərəhyen yermamə ye Sabat. Mərig nîpig mirh rimivia, Sabat rinor infamien en, kini kirkun nərəhyen yermamə.

‡ 5:1 Nəgkiarien kape Gris ramni mimə, “nu apa Genesaret.”

^d 4:41 Mat 8:29; Mak 3:11-12   ^e 4:44 Mak 1:35-39; Mat 4:23

^f 5:1 Mat 13:1-2; Mak 3:9-10   ^g 5:5 Jon 21:3-8

⁸Kini Saemon Pita rimməm, kini rənimkur-pən tuk Yesu mamni mimə, “Yermaru. !Yuvən isok tuk yo, meinai yo yakpəh nəmhenien! Yo yor təvhagə hah kirik.” ⁹In rimməgkiar məknaikin meinai in mine narmamə minə a ye rao mir, kimisakur pik kin kəməəm khapsaah yamə mine kimnhavi. ¹⁰Kini Jemes mine Jon, ji Sebedi mir, yamə mir e kawor wok irisir Saemon, iriu min kimiwakur pik kin.

Mərig Yesu rini-pən tuk Saemon mimə, “Pəh niginien. Ik yermamə kape niviyen kəməəm. Mərig taktəkun ai mamvən, ik takvi-pə narmamə.” ¹¹Ror pən, kimnhavi-fiak kapəriə rao minə, misəpəh narimnar mi-fam mhakwasig əmə kin Yesu, kini mhauə kafan narmamə minə.^h

Yesu rimmor huvə yermamə kirik yame ravəh nəmhəyen əutən ye tikin^f

(Mat 8:1-4; Mak 1:40-45)

¹²Nipig kirik, Yesu rimməriwək mivən yerkwanu kirik, kini kwən kirik yame ravəh nəmhəyen e leprosi, kini nimhəyen ai rivəh fam nipran. Kini rəm Yesu, rəriwək muə tukun, meiwaiyu, mənim-pən nipəghigin ye nimoptanə, kini mamasək ətgin Yesu mimə, “Yermaru, tukmə nakirkun mə to nakor huvə yo, or huvə yo, məspir ta nəmkimik irak.”

¹³Kini Yesu rərao-pən mirap kwən a, mimə, “Əwəh. Yakorkeikei mə jakor. !Əsanin!” Kini taktəkun əmə nəmhəyen e leprosi rəta.

¹⁴Mərig Yesu rimini-əhu in mimə, “Takpəh nini-ərhavyen narimnar minə e kimi narmamə. Mərig yuvən məm

pris kirik pəh in rəm mə nipram rinor məknen. Kini or sakrefaes kimi Kughen rəri-pən yame Loa kape Moses rimiini ye yermamə kirik yame kafan lep-rosi ruirkək, pəh narmamə tukharkun mə nəfrakisien nakwahuvə, kini kafam nəmkimik ruirkək.”

¹⁵Mərig nəvsaoyen kape Yesu ramtərhav mamvən ikin minə fam, kini narmamə khapsaah kamhauə mə tukstərig kin kafan nəgkiarien kini mhamə In tukror huvə nəmhəyen minə kapəriə. ¹⁶Mərig, nipig ripsaah, In ramvən pisin əmə apa ikin kirkək ikin, maməhuak.

Yesu rimmor huvə yermamə kirik nipran rimmə

(Mat 9:1-8; Mak 2:1-12)

¹⁷Nipig kirik, Yesu rimməhajoun apa nimə kirik, kini Farisi minə, mine nəmhajoun minə kape Loa kape Moses, iriə kasəkwtə min aikin. Kimnhasi-pən apa yerkwanu minə apa provins mir e Galili, mine Judia, mine Jerusalem. Kini nəsaninien kape Kughen Yermaru ramarə tuk Yesu mə tukror huvə narmamə yamə mine kamhamhə. ¹⁸Ye nipig a, narmamə tiksini kimnharəh kwən kirik mhauə yame ramapir-pən əmə ye nikaokao, meinai nipran rimmə. Kini iriə kisorkeikei mə tukharəh misərhəpən ye nihu Yesu. ¹⁹Mərig kiseinein mə tukshawor mhavən imə, meinai narmamə khapsaah aikin. Kini kimnhavən apa ye tokrei nimə, misəhipu ta nikar nimə kirik, mharəh nikaokao yermamə ramapir-pən iran, mhavi, reiwaiyu-pən ye kwerkwan ye narmamə, ipakə əmə tuk Yesu.

^f5:11 Ye Nəkwəkwə kape Kughen, nəgkiarien e ‘leprosi’ raməgkiar ye nəmhəyen pisin pisin minə kape tikim. Nəmhəyen minə e kasoriah tikim, kini Loa kape Moses ramni mə yermamə yame ravəh nəmhəyen məkna, in rəmkimik ye nimri Kughen. Əvheikin Levitikas yame rehuə 13-14.

^h5:11 Mat 19:27

²⁰ Kini Yesu rəm nhatətəyən kapəriə mini-pən tuk kwən a mimə, “Yo kirik. Kafam norien has minə, yakwərəh-si ta fam narpinien iran.”ⁱ

²¹ Mərig nəmhajoun kape Loa kape Moses mine Farisi minə, rikiriə rəsik mimə, “?Kwən e raməgkiar məkne, mamni hah Kughen. Kughen pisin əmə In rirkun nivəh-sitayen narpinien kape norien has kape narmamə. ?Pa min to rivəh-si ta?” ²² Mərig Yesu In ruirkun ta əmə kapəriə nətərigien, kini mini-pən tuk əriə mimə, “?Rhawor e nakasətərig məkneikin? ²³ ?Jakni-pən naha tuk yermamə a, kini kimiə nakasəm əfrakis? ?Mə jakni-pən tukun mə narpinien kape kafan təvhagə hah yakwərəh-si-ta ta? ?Uə mə jakni-pən tukun mə tukrhekimter meriwək mamvən? ²⁴ Mərig yakorkeikei mə jakor yo mə takharkun mə yo, Ji Yermamə, yakvəh nehuəyən ye tokrei tanə tuk nivəh-si-tayen narpinien kape təvhagə has.” Kini marə mini-pən tuk kwən a mimə, “Yakamni-pre tuk ik mə, takhekimter, mirəh kafam nikaokao mamvən imam yerkwanu.”^j

²⁵ Kini taktəkun əmə, kwən a rhekimter, mirəh kafan nikaokao məriwək maməgnəgin Kughen mamvən. ²⁶ Kini iriə m-fam kisakur pik kin, masəgnəgin Kughen. Khagin, mhamə, “Man, kimisəm əfrakis nar apsipis minə e towei.”

Yesu rimmokrən kin Livae

²⁷ Kwasig ikin ye narimnar minə e, Yesu ritərhav maməriwək mamvən, kini məm kwən kirik yame ramərer tuk mane kape takis, nhagin e Livae. Ramkwətə ikin kamərok takis ikin. Kini Yesu rimiini-pən tukun mimə, “Yuə, mikwasig kin Yo.” ²⁸ Məkneikin rimməpəh narim-

nar fam kafan, mərəer, mikwasig kin Yesu.

²⁹ Kini ai, Livae rimaraptərekin nəviginien ehua kirik kape Yesu ye nimə kafan. Kini narmamə khapsaah yamə mine kasərer tuk mane kape takis, mine narmamə apnapig minə, kimnhavən misəkwətə iriə min, mə tuk səvigin kwis. ³⁰ Mərig Farisi minə minə narmamə min tiksın irəriə yamə mine iriə nəmhajoun kape Loa kape Moses, rikiriə rapəh nagienien, kini mhani-pən tuk narmamə kape Yesu minə mhamə, “?Rhawor e nakasəvigin kwis kimiə narmamə yamə mine kasərer tuk mane kape takis mine yor təvhagə has minə?”^k

³¹ Mərig Yesu rini-pən tuk əriə mimə, “Pəh nien mə narmamə yamə mine kisəsanin khavən masəm dokta. Mərig narmamə yamə mine kamhamhə, tukasəkeikei mhavən misəm dokta. ³² Pəh nien mə Yo yimauə mə jakokrən kin narmamə yamə mine kwəsatuatuk ta. Nikam. Yimauə mə jakokrən kin yor təvhagə has minə, mə tuksarar ye kapəriə nərigien.”

Nhajounien kape Yesu in rivi, nhajounien kape loa in nəkwas

(Mat 9:14-17; Mak 2:18-22)

³³ Kini iriə kimnhani-pən tuk Yesu mhamə, “Əmru. Narmamə kape Jon Baptaes, nipig ripsaah kisəpəh nəviginien masəhuak kimi Kughen; mine Farisi minə min. ?Mərig rhawor kafam narmamə minə kasəvigin əmə mamharpin?”

³⁴ Mərig Yesu rini-pən tuk əriə mimə, “?Nipig kimiə nakmasor nəviginien kape yerman yame rimmarkurək pə pə, mərig nakhani-əhu in minə tiksın mə tukhapəh nisəviginien uə? !Nikam!^l ³⁵ Mərig tukripior nipig yame narmamə tukhawəh-si-ta Yerman e yame rimmarkurək pə pə tuk In

ⁱ5:20 Aes 43:25; Luk 7:48

^j5:24 Jon 5:8

^k5:30 Luk 15:1-2

^l5:34 Jon 3:29

minə tiksın. Kini ye nipig a in a, In minə tiksın tuksəpəh nəviginien iran.”[§]

³⁶ Kini Yesu rimini min nuhpikinien kirik tuk əriə mimə, “To yermamə kirik ripəh niwəhyen kwonmut neipən vi kirik kini mijir-pən ye neipən mətit kafan yame rimneikus. To ror məknakin, kini tukroriah kwonmut neipən yame rivi, kini neipən vi tukripəh nəmir-pən-tim-tim-ien ye neipən mətit. ³⁷ Kini to yermamə kirik ripəh nivhyen waen vi kini mivi-pən ye tiki waen mətit. To ramor məknakin, kini waen a ye tiki waen mətit tukrəməteih, kini waen tukraiye. ³⁸ Nikam. Waen vi tukaməkeikei kivi-pən ye tiki waen vi. ³⁹ Kini yermamə yame ruinim ta waen, in ripəh norkeikeiyen mə tukrinim waen vi, mərig in ramni mimə, “Waen akwas in rhuve rapita.”

Narmamə kape Yesu kimisətim wit ye Sabat

(Mat 12:1-8; Mak 2:23-28)

6 Kini ye Sabat kirik, Yesu mine kafan narmamə mine kimiseriwək mhavən yerki wit tiksın, kini kafan narmamə mine kimisətim wit tiksın misəkwaiekwai, masən kwənkwan.^m ² Mərig Farisi minə tiksın kimnhani mhamə, “!Eh! Sabat e towei, mərig iriə kasor wok masakapir Loa kape Moses. ?Rhawor kafam narmamə kasor məknakin?”

³ Mərig Yesu rimini-pən tuk əriə mimə, “Tukmə ror nakhapəh nisəvheikinien nəvsaoyen ye Nəkwəkwə kape Kughen yame raməvsao kün norien yame King Deved rimnor kupən, yame in mine kafan narmamə minə, nəriə nəviginien ramrirkək, kisəmkərəv.

⁴ Mərig, Deved rimavən ye Nimə Ehuə kape Kughen mən bred yame pris minə kwənhawəhsipən-ta kimi Kughen. Kini mərig Deved rimivəhsi-pən min kimi kafan narmamə kisən min.^{**} Kini mərig bred a, ye Loa kape Moses ramni mə narmamə apnapig tukhapəh nisəniən. Mərig pris minə əmə kharkun nisəniən.”^m ⁵ Kini Yesu rimini-pən tuk əriə mimə, “Yo, Ji Yermamə, Yo yakamarmaru ye Sabat.”

Yesu rimnor huvə yermamə ye Sabat

(Mat 12:9-14; Mak 3:1-6)

⁶ Kini ye Sabat min kirik, Yesu rimavən ye nəkwai nimə kape nofuginien, maməwhag kimi narmamə. Kini aikin a, kwən kirik aikin yame kwermim matuk rimhə mirpəvin. ⁷ Kini nəmhajoun kape Loa kape Moses minə mine Farisi minə kimisarkut mə tuksəm-ru naha nhagin yame tukhani hah Yesu iran, misarha əterik mə tuksəm-ru mə Yesu to ror huvə kwən a ye Sabat uə nikam. ⁸ Mərig Yesu ruirkun ta nərigien kapəriə, kini mini-pən tuk yermamə yame kwermim rimhə mirpəvin mimə, “Yuə, mərəer ye nimri narmamə m-fam.” Kini rivən mərəer əkupən. ⁹ Kini Yesu rimini-pən tuk əriə mimə, “?Loa kape Moses ramni mə nakharkun nisorien naha nhagin ye Sabat? ?Ramni mə takasor norien huvə uə takasor norien has? ?Mə takshopni yermamə uə takhavəh miragh yermamə?” ¹⁰ Kini rimnarha mərərao irəriə, mini-pən tuk kwən a mimə, “Huatum kin kwermim.” Kini ruhuatum kin kwermim, rhuve əgkəp. ¹¹ Mərig niemhaa rhai pik narmamə minə a, kimnhavən, mhani-pən tuk əriə minə mə tukshawor pən iran mine ye Yesu.

§:35 “Yermamə yame rimnarkurək pə pə,” nipran e Yesu. Mine “In minə tiksın” nipran e Kristen minə.

**6:4 Stori e raməmir ye 1 Saml 21:1-6.

^m6:1 Dut 23:25   ⁿ6:4 Lev 24:5-9

**Yesu rimirpen kafan
apostol minə twelef**

(Mat 10:1-4; Mak 3:13-19)

¹² Kini ye nipig a, Yesu rimnhaktə fiak ye tukwas kirik maməhuak, kini maməhuak kimi Kughen meriaji reraan. ¹³ Kini yenpig-enpig, rimnokrən kin kafan narmamə minə mə tukhauə masəm In. Kini mirpen narmamə twelef irəriə mivəhsi-pən nehuəyen kimi əriə mimə “apostol minə.” ¹⁴ Nhag namasur twelef e ror məknekin: Saemon (yame Yesu rimnhen-pən nhagin vi mə Pita),^o mine piauni Andrew, mine Jemes, mine Jon, mine Filip, mine Batalomiu, ¹⁵ mine Matiu, mine Tomas; mine Jemes ji Alfeas, mine Saemon Selot,^{††} ¹⁶ mine Judas ji Jemes; mine Judas Iskariot, yame kwasig ikin rimnor kəut kəsua kin Yesu kimi nəmə has minə.

**Yesu rimnəwhag kimi narmamə,
mor huvə narmamə
yamə mine kamhamhə**

(Mat 4:23-25)

¹⁷ Kini Yesu mine kafan narmamə minə kimnhasi-faktə mhauə ikin rətən-ətən ikin, misəm narmamə khapsaah aikin- kimnhasi-pən yerkwanu minə ye provins e Judia, mine Jerusalem, mine ye nikar-kar tahik apa taon mir e Taea mine Saedon. ¹⁸ Kimnhauə mə tuksərig nəgkiarien kape Yesu kini mə tukror huvə nəmhyəyen minə kapəriə. Kini In rimnor huvə narmamə yamə minə nanmin has minə kimisoriah əriə. ¹⁹ Kini narmamə yamə mine kimisərer rao rao kin, misarkut mə tukharap In meinai nəsaninien ramsi-pən iran mamor huvə fam narmamə.

Nagianien mine nahasion

(Mat 5:1-12)

²⁰ Kini Yesu rarha-pən məm kafan narmamə minə, mini-pən tuk əriə mimə, “Kimiə e yavən has minə, nakasarə ye nihuvəyen əfrakis. In nihuvəyen əfrakis meinai, kimiə narmamə kape Kughen, kini In ramarmaru irəmiə.

²¹ Kimiə yamə mine naksəmkərəv ai taktakun, nakasarə ye nihuvəyen əfrakis. In nihuvəyen əfrakis meinai, takpisəvigin rəmhen.

Kimiə yamə mine naksasək ai taktəkun, nakasarə ye nihuvəyen əfrakis. In nihuvəyen əfrakis meinai, takpisarh.^p

²² Nakasarə ye nihuvəyen əfrakis ye nipig narmamə tuksəməkin əmiə, kini mhapəh niseighanien kin əmiə mə taksor narimnar kimiə miriə, kini mhani hah əmiə, kini masoriah nhagmiə mhamə kimiə narmamə kape yarmhə minə, kini iriə tuksor məknakin irəmiə meinai yo e yo Ji Yermamə, kini kimiə, kafak narmamə minə.^q

²³ “Kini ripriə minə kimisor məknakin ye profet minə kupən. Mərig ye nipig narimnar a ramuə tuk əmiə, taksagian, mhavi-haktə-haktə meinai nərokien kapəmiə ramarə apa ye rao ye neai.

²⁴ “!Kəsi! Mərig nəmhyəyen ehuə tukrurə tuk əmiə yamə mine kapəmiə nautə rehuə ai taktəkun, meinai nakwənhavəh nar huvə, mərig tukripor infamien.

²⁵ !Kəsi! Nəmhyəyen ehuə tukrurə tuk əmiə yamə minə nakasəvigin tipimiə raməsiis, meinai takpisəmkərəv.

^{††}6:15 “Selot” rəmhen kin yermamə kirik rikwasig kin nukwao kape nəmə Isrel tuk nherye-rhavven kin nəmə Rom.

^o6:14 Jon 1:42   ^p6:21 Sam 126:5-6; Aes 61:3; Rev 7:16-17

^q6:22 Jon 15:19; 16:2; 1 Pita 4:14

!Kəsi! Nəmhəyən ehuə tukrurə tuk əmiə yamə minə nakasarh ai taktəkun, meinai, takpisasək rikimiə rəmhə.

²⁶!Kəsi! Nəmhəyən ehuə tukrurə tuk əmiə nipiğ narmamə kamhəvəh-si haktə nhəgmia meinai, ripriə minə kupən kimnhəvəh-si haktə nhəg profet eikuə minə.”

Sorkeikei tikmir minə

(*Mat 5:38-48; 7:12; Luk 6:29-30*)

²⁷Kini Yesu rimini min mimə, “Mərig yakamni-pre tuk əmiə yamə minə nakasərig Yo mimə takasəkeikei misorkeikei kapəmiə tikmir minə, kini masor huvə-pən kimi narmamə yamə mine kasəməkin əmiə, ²⁸kini nipiğ narmamə kamhani hah əmiə, mərig kimiə taksaiyoh Kughen mə tukriwəhsi-pən kafan niəhəyən kimi əriə, kini masəhuak tuk narmamə yamə mine kasor-ahas-pre kimi əmiə.

²⁹Tukmə yermamə kirik rərip nikapim, kini nakukreikin-pən min nikarin pəh rərip. Kini tukmə yermamə kirik rirəhsi-ta kafam kot, takpəh nini-əhuyen mə tukripəh nirəhsita-minien kafam sot. ³⁰Vəh-sipən naha nhəgin kimi yermamə yame ramaiyoh ik kin. Kini tukmə yermamə kirik rirəhsi-ta kafam kirik nar kirik, takpəh niniyən mə tukrarpin. ³¹Kini taksor huvə pən kimi narmamə mifam ye norien mifam yamə naksorkeikei mə narmamə tuksor min kimi əmiə.^f

³²“?Mərig tukmə naksorkeikei əmə narmamə yamə mine kasorkeikei əmiə, nakhamə ta mə norien a ramor əmiə nakhəhuvə uə? Nikam. Yor təvhəgə hah minə min kisorkeikei narmamə yamə mine kisorkeikei əriə. ³³?Kini tukmə naksor rəhuvə pən əmə kimi narmamə yamə mine kasor huvə pre kimi əmiə, nakhamə ta mə nakhəhuvə

tukun uə? Nikam. Yor təvhəgə has minə min kasor əmə nar kirikianə. ³⁴?Kini tukmə nakseighan-pən əmə kin narimnar kimi narmamə yamə mine kharkun nhəvəhsi-preyən tain, nakhamə ta mə nakhəhuvə tukun uə? Nikam. Yor təvhəgə has minə min kaseighan-pən kin narimnar kimi narmamə yamə mine tuk nipiğ kirik tukpiahəwəh-sipən min tain rəmhən. ³⁵Mərig takasəkeikei misorkeikei kapəmiə tikmir minə. Masor rəhuvə pən kimi əriə. Mhəvəhsi-pən narimnar kimi əriə mhəpəh nisaiyohyən kin tain. Tukmə naksor məknekin, nərokien ehuə tukrurə tuk əmiə, kini takpiahəuə ji Kughen minə yame In Yerpərig, meinai In min ramor huvə pən kimi nəmə has minə, mine narmamə yamə mine khəpəh nhəni-vi-vi-yen In. ³⁶Rikimiə tukreihuə tuk narmamə rəmhən kin yame Rimimie Kughen rikin rehuə tuk narmamə.”

Takpəh nhəniyən nikar narmamə

(*Mat 7:1-5, 17-27; 12:34-35*)

³⁷Kini Yesu rimini mimə, “Takpəh nəm-pənien nar has ye narmamə, tamə Kughen min rəm-pre nar has iram. Takpəh nini-pənien narpinien ye narmamə, tamə Kughen rini-pre narpinien iram. Takpəh norien tai təvhəgə has yame narmamə kasor pre kimik, kini tukpəh norien tai təvhəgə has kafam.^s ³⁸Vəhsi-pən narimnar, kini tukwəhsi-pre min narimnar kimik. Narimnar khapsaah yame kivai-pən, kəsian-əsian, rhaktə mukwar tukhaswin ye kwermim. Tukmə nakvəhsi-pən narimnar ripsaah, tukwəhsi-pre narimnar ripsaah kimik; mərig tukmə nakvəhsi-pən rikəskəh, tukhəvəhsi-pre rikəskəh kimik.”^t

³⁹Kini Yesu rimini nuhpikinien min kirik kimi əriə mimə, “?Nimrin pis to rikir nimrin pis kirik uə, to

^f6:31 Mat 7:12

^s6:37 Mat 6:14

^t6:38 Mak 4:24

reinein? Nīkam, tamə kirəviə ye nəkwei nimir.^u ⁴⁰ Kini studen minə to khapəh nisarmaruyen ye yhajoun kapəriə. Mərig narmamə yamə mine kasəteriğ huvə kin yhajoun kapəriə, mhavəh fam nəgkiarien kafan, iriə tukhauə misəmhen kin yhajoun kapəriə. ⁴¹ ?Rhawor nakamhani nimoptanə yame ramswin-pən ye nimri piaumiə; mərig nakhapəh nisərigien nai ehua yame ramərer-pən ye nimirimə? ⁴² Tukmə nakhapəh nisərigien nai ehua yame ramhai nimirimə, ?takshawor pən iran mine mhavəh-si ta nimoptanə ye nimri piaumiə? Kimiə nəmarpəkao eikuə minə. Taksəkupən mhavəh-si ta nai ehua ye nimirimə, kwasig ikin, nakharkun nisəm-huvəyen nimoptanə yame ramswin-pən ye nimri piaumiə.”

Kwənkwai nai huvə mine nai hah

(Mat 7:17-20; 12:34-35)

⁴³ Kini Yesu rimini mimə, “Kini nəpgin kirik rirkək yame ramkuə kin kwənwkan yame kipəh nənien. Kini to nai has ripəh nikuəyen kin kwənkwan huvə. ⁴⁴ Meinai narmamə kasəm kwənkwan, kharkun mə nhag nai minə a. Kapiri-apir to ripəh nikuəyen kin kwənkwai fig; kini kwənurkəsik to ripəh nikuəyen kin kwənkwai grep; . ⁴⁵ Yermamə huvə, rikin rukwar kin narimnar huvə minə; kini in ramor əmə narimnar yame rhuvə. Kini yermamə has, rikin rukwar əmə kin nar has minə, kini mamor əmə norien has. Meinai tukmə rəgkiar, nar has minə yerkin khatərhav-pə.”

**Nəgkiarien kape Yesu ramasitu
irətawə mə tuksərer tim tim**

⁴⁶ Kini Yesu rimini mimə, “?Rhawor e naksokrən kin Yo mhamə, ‘Yermaru, Yermaru,’ mərig nakhapəh nisəri-pəniən nəgkiarien kafak?^v ⁴⁷ Pəh yakhajoun

əmiə kin norien kape yermamə kirik yame ramuə tuk yo, kini mətərig kin nəgkiarien kafak, marar, mor narimnar yame yakməni. ⁴⁸ Yermamə a in a in rəmhen əmə kin yermamə yame, tukmə rimə tukror kafan nimə, tukrəkupən mikir nimoptanə, meiwaiyu məspir kapier apig, mor pən nimə iran. Kini nipig tukmə yapiwən raiyu, mirəhpikin nimə, to rapəh nəusarkuyen, meinai rimnəvhirəkin tim tim. ⁴⁹ Mərig yermamə yame ramərig nəgkiarien kafak, mipəh norien, in rəmhen kin yermamə yame tukmə rimə tukror kafan nimə, ravhirəkin haktə əmə ye nimoptanə. Kini nipig tukmə yapiwən raiyu, mirəhpikin nimə, tukrimir mowhan əsis.”

**Yamehuə kape mobael
kafan nhatətəyen rehuə**

(Mat 8:5-13)

7 Nipig Yesu rimnəgkiar ta kimi narmamə minə a, kini miwən min apa ye taon Kapeneam. ² Kini ikin aikin a, yamehuə kirik kape mobael kape nəmə Rom ramarə ikin, kini slef kirik kafan aikin, yame in rorkeikei pik. Mərig slef a ramhə pik, ipakə rimhə. ³ Kini nipig yamehuə a rimnərig nəvsaoyen ye Yesu, kini in rher-pən kin nəmehua tiksın kape nəmə Isrel mimə tukhavən mhani-pən tuk Yesu mə tukruə mor huvə kafan slef. ⁴ Kini nipig nəmasur minə a kimnhavən misəm Yesu, misəkeikei kimin mhamə, “Eh, ratuatuk əmə mə takasitu ye yamehuə a ⁵ meinai in rorkeikei pik ətawə nəmə Isrel, kini in rimivhirəkin nimə kape nofuginien kapətawə.” ⁶ Kini Yesu rikwasig kin əriə.

Kini nipig kwənhauə ipakə tuk nimə, yamehuə kape mobael rher-pən kin kafan minə narmamə mə tukhavən misəm Yesu mhani-pən mhamə,

^u6:39 Mat 15:14

^v6:46 Mat 7:21

“Yermaru, takpəh norien narkutien tuk nuəyen, meinai yakpəh nəmhenien mə takuə imak ikin. ⁷Kini ror məkneikin, yimipəh nuəyen məm ik. Ik yerpərig mərig yo yetanə əmə. Mərig, takəgkiar əmə, pəh kafak slef tukrəsanin min. ⁸Yakirkun mə nimhəyen a tukraməkeikei mor nəkwam, meinai yo min, kafak nəmehuə minə kasehuə irak, kini yakamor nəkwairiə. Kini mobael minə tiksin aikin yame yo yakamehuə irəriə. Tukmə yakni-pən tuk kirik mimə, ‘Yuvən,’ kini tukraməkeikei mivən. Kini tukmə yakni-pən tuk kirik mimə, ‘Yuə,’ tukraməkeikei muə. Kini tukmə yakni-pən tuk kafak slef mimə, ‘Or nar e,’ tukraməkeikei mor.”

⁹Nipig Yesu rimnərig nəgkiarieren e, rakur pik kin. Kini marar mini-pən tuk narmamə khapsaah yamə mine khakwasig kin In mimə, “Yakamni tuk əmiə mə, pəh nien mə kwən e in yemə Isrel. Kini nar apnapig kwənərəus minə Isrel, mərig yakpəh nəm-hanəyen kirik irəriə yame kafan nhatətəyen rehuə rəmhen kin in.” ¹⁰Kini ye nipig narmamə yamə mine yamehuə kape mobael rimnher-pən kin əriə kimnharerig-pə imə, misəm mə slef a rinəsanin ta.

**Yesu rimivəh miragh ji piraovin
kirik yame kimhə tan kin**

¹¹Kini kwasig ye narimnar minə e, ripəh norien tu, Yesu rimavən ye taon kirik, nhagin e Nain, iriə narmamə khapsaah yamə mine khakwasig kin. ¹²Kimnəsik kəupə rarkurao ye taon a, kini nipig Yesu rimauə ipakə tuk kwəruə, kini məm narmamə tiksin khasi-pən ye taon a mamharəh yemə mhə kirik mamhauə. In pikwarien kape piraovin yame kimhə

tan kin, tini yerman kirikianə əmə. Kini narmamə khapsaah khasi-pən ye taon a mamhauə iriə pian a. ¹³Məkneikin Yesu Yermaru rimnəm pian a, rikin rəpou pik tukun, kini mini-pən tukun mimə, “Pəh nasəkien.” ¹⁴Kini mivən mirap nikaokao yame kamharəh kwən a kin rimamhə, məkneikin kisərer. Kini Yesu rimini-pən tukun mimə, “!Pikwarien! !Yakamni-pre tuk ik mimə, hekimter!” ¹⁵Məkenikin yemə mhə a rimragh, mhəkimter, kini mirikakun məgkiar. Kini Yesu rivəhsi-pən min pikwarien a kimi nisini.^w

¹⁶Iriə m-fam kimnhagin, misətəm-nimin, mhani-vi vi Kughen mhamə, “!Profet ehuə kirik ramarə kitawə min ai taktəkun! !Kughen e ruauə mə tukrasitu ye kafan narmamə minə!”^x ¹⁷Kini nəvsaoyen kin Yesu rimnarkurao ikin minə fam ye tanə Judia^{‡‡} mine yamə mine ipakə tukun.

**Jon Baptaes rimə tukrirkun-ru mə
Yesu in Kristo, uə nikam**

(Mat 11:2-6)

¹⁸Narmamə kape Jon Baptaes kimisəvsao-pən Jon kin narimnar minə fam yame Yesu ramor. Kini rimnokrən kin kafan yermamə kiraru kirauə mwəm, ¹⁹kini rher-pən kin əriu mə tukravən miwəm Yesu Yermaru mwaiyoh-pən ru mirəmə, “?Rhawor? ?Ik e Kristo kimini ta mə tukruə, uə kimawə jakamhawhin yarmə kirik tukripiuə?”

²⁰Kini kwərə mir a kimiravən mwəm Yesu, mirəni-pən tukun mirəmə, “Jon Baptaes rimnher-pə kin əmru mə jakrauə mwəm ik yakwaiyoh-ru ik mirəmə, ‘ ?Ik e yermamə yame Kughen rimini ta mə

‡‡7:17 7:17 Ikin e, nipig Luk ramni “tanə Judia,” tukmə ror raməgkiar ye tanə pəpiə kape nəmə Isrel.

tukruə, uə kimawə jakamhawhin yarmə kirik tukripiuə?""y

²¹ Kini ye nipiġ atuatur a, Yesu rimnor huvə narmamə khapsaah yamə mine kamhamhə. Tiksin kimnhavəh nəmhəyen minə pisin pisin; ticsin nanmin has raməmir irəriə. Kini iriə khapsaah nimiririə ripsis. Mərig Yesu rimnor huvə əriə. ²² Məkneikin, Yesu rini-pən tuk əriu mə, "Rarerig, miravən mirəni-pən narimnar minə fam tuk Jon, yamə mine nimiririə kini mwəm. Nimirin pis minə khapsaah kimisəm nar. Kini narmamə yamə mine nihuriə rahas kimiseriwək. Kini narmamə yamə mine kamhavəh nəmhəyen ye tikiriə, tikiriə ruahuvə. Kini narmamə yamə mine nimiririə rəri, kini taktəkun ai, nimiririə rinəriġ nar. Kini narmamə yamə minə kimnhamhə, kwənhamragh min. Kini yavən hah minə, taktəkun ai kwən kirik rinamni-ərhav pən nəvsaoyen huvə tuk əriə. ^z ²³ Kini kimiru, takravən mirəni-pən tuk Jon mirəmə narmamə yamə mine kapəriə nhatətəyen irak riphəh nimirien, iriə tuksarə ye niहुवयən əfrakis."

Yesu raməġkiar ye Jon Baptaes

(Mat 11:7-15)

²⁴ Nipiġ kwərə mir a yame Jon rimnher pən kin əriu kratərhav, kini Yesu rimirikakun maməġkiar ye Jon kimi nukwao ehua. Mimə, "In apa kupən kimiə nimnhavən apa ye tipəvsik mə taksəm naha nhagin? Nimiririə minə taksəm əmə yermamə apnapig kirik yame in rəmhen kin nuwig yame nimiririə ramuh mamowhan-owhan! Nīkam! ²⁵ Tukumə nīkam, kini nimiririə minə taksəm pa? Yermamə kirik yame ramvən ye neipən huvə yame nimiririə rəutən uə? Nīkam! Narmamə yamə mine

kamhavən ye neipən huvə misagien əmə tuk kapəriə nautə, iriə kisarə ye nimə huvə minə rəmhen kin kape king. ²⁶ Kini naha nhagin a nimiririə minə taksəm? Profet kirik uə? Əwəh, nəfrakisien. Mərig yakamni-pre tuk əmiə mə Jon in yerpəriġ pik rapita profet. ^a ²⁷ Kwən e in e Nəkwəkwə kape Kughen rimiririə minə,

"Səm-ru. Yakamher-pre kin kafak yermamə yame tukrivəh kafak nəġkiarien.

In tukrəkupən kin ik mor apnəpeinə ye kafam swatuk.'(Mat 3:1)

²⁸ Yakamni-pre tuk əmiə mə narmamə yamə mine kimisarha-pə ye tokrei tanə, kirik rapəh napitayen kwən e Jon. Mərig yermamə yame in ye tanə əmə ye narmaruyen kape Kughen, in yerpəriġ min rapita Jon."

Yesu raməġkiar skai kimi narmamə yame khapəh nhanien nəfrakisien iran

(Mat 11:16-19)

²⁹ Nipiġ narmamə apnapig, mine narmamə yamə mine kasərer tuk mane kape takis kimisəriġ nəġkiarien kape Yesu, iriə khamə swatuk kape Kughen in swatuk atuatur. Kimnhani məkna meinai Jon rimnor ta baptaes irəriə. ^b

³⁰ Mərig Farisi minə mine nimiririə minə kape Loa kape Moses, iriə kimnhapəh niseighanien kin Jon mə tukror baptaes irəriə. Kini mhaukreikin pən nimiririə minə ye swatuk kape Kughen ye nimiririə minə kapəriə. ^c ³¹ Kini Yesu rimiririə minə mimə, "Kini Yo jakni mə narmamə yamə mine kisarə ai taktəkun, mə norien kapəriə rəmhen kin naha? Mə naha nhagin nətəriġien kapəriə? ³² Iriə kisəmhen əmə kin kwajikovə yamə mine nar kirik rirkək yame tukror əriə,

^y7:20 Sam 40:7; Mal 3:1; Rev 1:8

^z7:22 Aes 35:5-6; 61:1; Luk 4:18

^a7:26 Luk 1:76

^b7:29 Luk 3:12

^c7:30 Mat 21:32

rikiriə ragien. Misəkwətə masəukir ikin kamor maket ikin, mashek əriə minə mhamə, ‘!Ah! Kimawə yimnhauh gita, mərig kimiə nakhapəh nisorien danis. Kini yaksarar miseikuə kin nasəkien tuk nimhəyen, mərig kimiə nimnhapəh nisasəkien kitawə-m kimiə.’³³ Yakamni məknei meinai ye nipig Jon Baptaes rimauə, mamatuakəm, məpəh nəviginien nipig ripsaah tuk nəhuakien, mipəh ninimien waen. Mərig kimiə nakamhani mhamə, ‘Kwən a, nanmin has kirik raməmīr iran.’³⁴ Kini Yo, Ji Yermamə, yimauə maməvigin, mamnim waen, mərig kimiə nakamhani min mhamə, ‘!Ah! Kwən a in yermamə kape nəvigin-pikien, mine nəpisien kin ninimien. Kini mamor norkeikeiyen kimi narmamə kape nərerien tuk mane kape takis, mine yor təvhagə has minə.’^d³⁵ Mərig kwajikovə əfrakis kape Kughen minə tukasəkeikei mharkun mə kimru Jon yakawor narimnar ye nirkunien əfrakis.”

Piraovin kape norien təvhagə has rimnəkwi nihu Yesu kin senta

³⁶ Kini Farisi kirik, nhagin e Saemon, raiyoh-pən Yesu mimə tukrivən ye nəkwai nimə kafan məvigin kwis. Kini Yesu rimavən yerkwanu, mivən ye nəkwai nimə kape Farisi a, məkwətə mə tukrəvigin.³⁷ Kini piraovin kirik ye taon a in yor təvhagə hah, rimnərig mə Yesu raməvigin apa imei Farisi. Kini rimavən miwəh botel kirik kimmor kin kapiet kirik nhagin e alabasta. Nimrin rhaktə. Botel a, senta aikin.^e³⁸ Kini in rimauə ipakə tuk Yesu mərəer ye nikar nihun, mamasək. Nehe nimrin rətəg-pən ye nihu Yesu, mokwi nihun. Kini mamrai-ta nehe nimrin kin nikwənen ye

nihu Yesu, mənīm-pən nimrin ye nihu Yesu, mətəg-pən senta ye nihun mir.

³⁹ Mərig Farisi e yame rimnokrən kin Yesu mə tukrəvigin iriu min, nipig rimnəm narimnar minə e, rikin ruh mə, “To kwən e profet əfrakis, ripirkun norien kape piraovin a yame ramrap nihun, mipirkun mə in yor təvhagə has.”

⁴⁰ Kini Yesu rimini-pən tukun mimə, “Saemon, yakmə jakni-pre nar kirik tuk ik.”

Kini Saemon rimə, “Yhajoun, ni.”

⁴¹ Kini Yesu rimini mimə, “Yermamə kiraru, kapəriu mane rapəh nəmhenien, kini yamehuə kirik rivəhsi-pən mane kirik kimi əriu, mə tuk nipig kirik iriu tukwarpin kafan mane. Kirik rimiwəh faef hundred taosen vatu; kini kirik riwəh fifti taosen vatu^f.⁴² Kini mwarə miravən, mweinein narpinien mane a. Kini yamehuə rimini-pən tuk əriu mimə, ‘Nəmhen. Wəpəh narpinien mane yame nimirəvəh tuk yo.’ ?Kini, pa nhagin irəriu tukrorkeikei pik yamehuə a rapita?”

⁴³ Kini Saemon rini-pən tukun mimə, “Rikik raməsik mə yermamə yame rimivəh mane ehuə, kini yamehuə a ripəh naiyohyen kin tain.”

Kini Yesu rimini-pən tukun mimə, “Nakamni əfrah.”

⁴⁴ Kini Yesu rarar marha-pən məm pian a, mini-pən tuk Saemon mimə, “Saemon. ?Nakaməm pian e uə? Nipig yimauə imam ikin, ik nakpəh niwəhsipəyen nu kirik tuk naikwasien ye nihuk. Mərig pian e in rimnəkwi nihuk kin nehe nimrin, məspir kin nikwənen.⁴⁵ Kini nipig yimauə, ik nimipəh nəturəmpəyen kimi yo. Mərig pian e, ravəhsipə nisaiyen kimi yo mipəh nipəhyen.

^f7:41 Gris ramni mə kirik rimiwəh “denari” faef hundred, kini kirik rimivəh “denari” fifti. “Denari” kirik in rəmhen kin mane yame kiwəh tuk wok kape nipig kirikianə əmə.

♣7:34 Luk 15:2   ♣7:37 Mat 26:7; Mak 14:3; Jon 12:3

⁴⁶Ik nīmīpəh nhawkien kapək kapə kin nehe olif, mərig pian e rīmnətəg pən senta ye nihuk yame nīmri rhaktə pik.

⁴⁷Kini ror məkneikin yakamni-pre tuk ik mə yīmnəspir ta fam kafan təvhagə has yame rehuə pik. Ror məkneikin mə in rorkeikei pik yo. Mərig tukmə yakaspir təvhagə has kape yermamə yame təvhagə has kafan rəkəskəh əmə, kini, rorkeikei mar əmə Yo.”

⁴⁸Kini Yesu rīmini-pən tuk pian a mīmə, “Yakwərah-si ta ta narpīnien kape təvhagə has kafam.”

⁴⁹Kini narmamə minə tiksin yamə mine kasəvigīn iriə min, khani tuk əriə minə mhamə, “?Naha e yermamə yame In ramni mə ravəhsi-ta narpīnien kape təvhagə has kape narmamə?”

⁵⁰Mərig Yesu rīni-pən tuk pian a mīmə, “Kughen rīmivəh mīragh ik meinai nīmnhātətə irak. Amvən ye nəmərīnuyen.”^f

Nīpīraovin yamə mine khakwasig kin Yesu

8 Kwasig ikin ye narīmnar minə a, Yesu In rīmneriwək mamvən ye taon minə mamtərhav mamvən yerkwānu minə, maməvsao-ərhav kin nəgkiarīen huvə kape narmaruyen kape Kughen. Ye nīpig a, aposol minə twelef kafan kīmnhakwasig kin, ²mine nīpīraovin tiksin yamə mine kupən kīmnhavəh nəmhyen pīsīn pīsīn, uə nanmīn has minə kīmnasəmīr irəriə, mərig Yesu rīmnəko-ta əriə irəriə, mor huvə kapəriə nəmhyen. Nhag nīpīraovin minə e: Meri, pian Magdala yame Yesu rīmnəko-ta nanmīn hah seven iran;^g ³mine Joana, piawaru kape Jusa yame in ramarmaru ye nīmə kape King Herod Antipas; mine Susana;

mine nīpīraovin khapsaah. Nīpīraovin minə e kīmnhavəh-sipən mane kapəriə tuk nīvəhyen nīmri narīmnar tuk nāsītuyen ye Yesu mine kafan minə.

Nuhpīkinien kin yermamə yame ramsuv kweru nai

(Mat 13:10-17; Mak 4:10-12)

⁴Narmamə khapsaah khasi-pən ye taon minə khapsaah mhauə tuk Yesu. Nīpig kīmnhauə masərer rarkurao iran, kini rīmini nuhpīkinien kīrik tuk əriə, mīmə, ⁵“Yermamə kīrik rīmavən mə tikrisuv kweru nai apa ye nəsīmīen. Mīpīk mīvitəg-ətəg fam, kini tiksin rəsaaah-əsaah-pən ye swatuk, kəvi-əpnī, kini man minə khauə mīsən fam.^{§§} ⁶Kini kweru nai tiksin rəsaaah-pən ye tokrei kapier, murə aihuaa əmə. Kini mərig kwəsaukei fam meinai ikin rəusik ikin. ⁷Kini kweru nai tiksin rəsaaah-əsaah-pən yerki kwənurkəsik. * Kini mhaktə mehuə. Məknekin, kwənurkəsik rerko əsuun, kini kweru nai rurə mīpəh nīkuayen. ⁸Kini tiksin rəsaaah-əsaah-pən ye nīmoptanə huvə, kini mhaurə, miseihuə, mhakuə kīn kwənkwaīriə wan handred.”

Kini Yesu rīmini ta nəgkiarīen e, mokrən apomh mīmə, “Tukmə kīmīə narmamə yame nīmətīrgīmīə rarə, sətərig huvə kin nəgkiarīen e.”

⁹Mərig narmamə kape Yesu minə kisaiyoh-pən In mhamə, “Hoprai-pə nīprai nəgkiarīen e kīmī əmawə.”

¹⁰Kini rīni-pən tuk əriə mīmə, “Narmaruyen kape Kughen nar erkwaig, mərig yakwəni-ərhav-pre ta kīmī əmīə; kini mərig Yo yakamni-ərhav əmə nuhpīkinien kīmī narmamə minə tiksin, rəmhen kin yame Profet Aesaea rīmini mə,

§§8:5 Kwon e ramsuv kweru nai kīrik kamni kīmə “wit” rəri-pən norien kape nīsūvyen wit.

*8:7 Yesu rīpəh nīnīyen kwənurkəsik, mərig nərəus kīrik nīrhīn aikīn.

^f7:50 Luk 8:48; 18:42   §8:2 Mat 27:55-56; Mak 15:40-41; Luk 23:49

“Iriə tuksarhakin, misarhakin pawk, mærig to khapəh nisəmien nīpran. Iriə to kisərig pawk, mærig to khapəh nharkunien.”^(Aes 6:9-10)

¹¹ “Nīprai nuhpikinien e ror məkneikin. Kweru nai, in e Nəgkiarien kape Kughen. ¹² Kini yamə mine kisəsaah-pən ye swatuk iriə kisəmhen kin narmamə yamə mine kisərig nəgkiarien kape Kughen, məkneikin Setan ravəhsi-ta yerkiria, mamətapig kin əriə mə tukhapəh nhaniyen nəfrakisien ye Kughen, kini In to ripəh nivəh-miraghien əriə. ¹³ Kini yamə mine kisəsaah-pən yerki kapier kisəmhen kin narmamə yamə mine kisərig nəgkiarien kape Kughen, rikiriə ragien tukun, mærig nuairiə ripəh neiwaiyu-pikien, kini nhatətøyen kapəriə ramarə kape nīpig kwakwə, mærig tukmə nəsesaoyen uə nahasien ramuə tuk əriə, tukhamir ye kapəriə nhatətøyen. ¹⁴ Kini yamə mine kisəsaah-pən yerki kwənurkəsik, kisəmhen kin narmamə yamə mine kisərig nəgkiarien kape Kughen, mærig narimnar khapsaah kiseruk nīmraghien kapəriə, in e, kasətərig pik kin narimnar kape nīmraghien kapəriə, uə, kisorkeikei nautə ripsaah, uə kisorkeikei mə tukasərig rhuə ye nīprairiə. Khapəh nishaktə-huvøyen ye nīmraghien yame Kughen rorkeikei. ¹⁵ Mærig yamə mine kisəsaah pən ye nīmoptanə huvə, iriə kisəmhen kin narmamə yamə mine kisərig nəgkiarien kape Kughen, kini rikiriə ratuatuk mīhuvə, mamharaptərəkin nəgkiarien kape Kughen riskai yerkiria. Kini iriə masərer tim tim mhavən, mhakuə kin nīmraghien huvə.”

Nhatətøyen kapətawə rəmhen kin laet yame raməsia

(Mak 4:21-25)

¹⁶ Kini Yesu rimini mimə, “To kipəh nəsiə-pənien ye laet kukrai-pən ye nəkwai baket uə ye nəpəəg tebol. Nīkam. Tukaməkeikei kiruk haktə pəh narmamə kisəm nar.^h ¹⁷ Tukmə nar erkwaig, tukaməkeikei kəm. Tukmə yer-mamə kirik ruvrig nar kirik, kini mærig tukraməkeikei mier-pə ikin rhakak ikin.¹ ¹⁸ Ror pən, nəgkiarien e yamə nakasərig, sətərig huvə kin. Narmamə yame mine kisəri-pən kafak nəgkiarien, Kughen tukrivəhsi-pən min nirkunien kimi əriə. Mærig narmamə yamə mine kisərig nəgkiarien kini misor nar apnapig iran, Kughen tukrivəhsi-ta nirkunien kəskəh yame rikiriə raməsik mə iriə kwənhavəh ta.”^j

Famle əfrakis kape Yesu, iriə e narmamə yamə mine kasor nəgkiarien kafan

(Mat 12:46-50; Mak 3:31-35)

¹⁹ Kini ye nīpig a, nisin Yesu mine piauni minə kimnhauə mə tuksəm In, mærig kiseinein nhavəniən ipakə tukun, meinai narmamə khapsaah kisərer rarkurao kin. ²⁰ Kini yermamə kirik rini-pən tukun mimə, “Eh. Nisinin mine piam minə kasərer apa iruə mhamə tuksəm ik.”

²¹ Mærig In rini-pən tukun mimə, “Narmamə m-fam yamə mine kisərig nəgkiarien kape Kughen kini misəri-pən, iriə e kafak narmamə minə, mine nisinik, mine piak minə.”

^h8:16 Mat 5:15; Luk 11:33

ⁱ8:17 Mat 10:26; Luk 12:2

^j8:18 Mat 25:29; Luk 19:26

**Yesu ramni-əhu nimətag
ehuə ye tame tahik**

(*Mat 8:23-27; Mak 4:35-41*)

²² Nipig kirik, Yesu rimini-pən tuk kafan narmamə minə mimə, “Pəh khavən apa nikar lugun a.” Məkneikin kisatpən ye bot mhavi pirə. ²³ Bot ramaiyu mavirə, Yesu rapir. Kini nimətag ehuə kirik rimnəvi nu, kini nu rinamakətanim kin bot; ipakə iriə kisəmnim. ²⁴ Kini narmamə kape Yesu kimmhavən mhasig In, mhamə, “!Yemehuə! !Yemehuə! !Natuksəmnim!”

Kini Yesu rarha, mini-əhu nimətag mine peao-peao ehuə. Nimətag reiwaiyu. Nu reiwaiyu mamərinu min. ²⁵ Kini Yesu raiyoh-pən kafan narmamə minə mimə, “?Mərig nhatətəyen hiə kapəmiə?”

Mərig iriə kisakur mhagin, misaiyoh əriə minə mhamə, “!Eh! ?Naha e yermamə? !Nar apnapig mə nimətag mine tahik, mərig kawor nəkwān!”

**Yesu rimnəko-ta nanmin has ye yemə
Gerasa kirik, yame nagheen rehuə**

(*Mat 8:28-34; Mak 5:1-20*)

²⁶ Kimnhavi-pirə bot mhavən mhavhiak nikar Galili pən, apa kwənmhaan a kamni kimə Gerasa. ²⁷ Yesu rəviə-fiak, məkneikin yermamə kirik ruə məm In. Kwən a, nanmin has minə kasəmir iran. In rimipəh nivənien ye neipən, mipəh napirien imə, ramarə əmə ikin kamnim narmamə ikin. ²⁸⁻²⁹ Apa kupən, nipig ripsaah, nanmin has minə a kimisor in ramarmar pik, kini narmamə kimnharkwəji kwermim mine nihun ye jen mə tukharaptərək kin tim tim pəh ripəh noriahyen narimnar. Mərig nipig m-fam raməvi-əru jen minə. Kini nanmin has minə kasəkeikei kimin mə tukhakir misap mhavən apa ikin kirkək ikin.

Kini nipig kwən a rimnəm Yesu ruə mənimkur-pən ye nihun. Kini Yesu rimini mə nanmin has tukrier map ye kwən a. Kini kwən a rok-rapomh mimə, “Yesu, Ji Kughen Yerpərig. ?Nakmə takhawor yo? !Aweh! !Yakamaiyoh ik mimə takpəh norien nəmhayen kimi yo!”

³⁰ Kini Yesu rimnaiyoh-pən nanmin has mimə, “?Nhagim pa?”

Kini in rimə, “Nhagik e Nukwao Ehuə.” Rimini məknakin meinai nanmin has khapsaah kasəmir iran. ³¹ Kini nanmin has minə kimisaiyoh-pən skai m-ripsaah kimi Yesu mhamə, “Takpəh nher-pəyen kin əmawə ye nəpəæg e yame reiwaiyu pik, imei narpinien rerin.”

³² Kini ikin a, pukəh minə khapsaah ikin. Kasəruk a ye niyu tukwas a. Kini nanmin has minə kimisasək mhani-pən tuk Yesu mhamə, “!Awe! Əta-pən irə-mawə yerki pukəh minə a.” Kini Yesu reighan-pən kin əriə kamhavən. ³³ Kini nanmin has minə a kimnhatərhav ye kwən a mhavən yerki pukəh minə. Kini pukəh minə a, iriə fam kimisaiyu misei-waiyu ye nəpatu, mhaviərhav misəmnim ye nu.

³⁴ Mərig nipig narmamə yamə mine kasəvigin pukəh minə a kimisəm nar a, kimisaiyu mhatərhav, mhavən misəvsao-pən kin ye taon mine ikin minə fam rarkurao aikin. ³⁵ Kini narmamə kimnhatərhav ye taon mhavən mə tuksəm nar a. Kini mhavən masəm Yesu, kini misəm kwən a yame nanmin has minə kimisəta iran ramkwətə yetanə, ipakə tuk Yesu. Kini minipəh narmərien, muavən ye neipən. Kini narmamə ye taon a kimnhagin. ³⁶ Kini narmamə yamə mine kimisəm atuatur nar a kin nimirirə kimisəvsao min kin kimi narmamə tiksən mhamə Yesu rimnhawor mor huvə kwən a yame in apa kupən nanmin has minə kimnasəmir iran. ³⁷ Kini narmamə

mi-fam yamə mine kasarə apa Gerasa kimnhani-pən tuk Yesu mə tukritərhav aikin, meinai kimisəm khagin pik kin. Məkneikin, Yesu ratpən ye bot mə tukritərhav. ³⁸Mərig kwən a yame nanmin has minə kimisəta iran, raiyoh-pən Yesu mimə, “!Eh! Pəh kirau.”

Mərig Yesu rimini-pən tukun mimə, ³⁹“Rerig-pən imam ikin, mivən mini-ərhav naha nhagin Kughen rimnor kimik.” Kini kwən a rimavən ikin minə fam ye taon iman ikin mamni-ərhav narimnar m-fam yame Yesu rimnor kimin.

Piahuaru kirik yame ramhə, mine piakəskəh yame rimamhə

(Mat 9:18-26; Mak 5:21-43)

⁴⁰Nipig Yesu rimirerig-pə min ye nikar lugun pə, narmamə kimisagien tukun, meinai iriə kimnaseito kin. ⁴¹Kini yermamə kirik, rimauə məm In, nhagin e Jaeras. In ramehuə ye nimə kape nofuginien. Rimauə, mənimkur-pən tuk Yesu, maməkeikei kimin mə iriu tukravən apa iman ikin ⁴²meinai kafan kwajikovə piraovin kwənkwan kirikianə ramhə pik, nimhəyen rineriaji. Kini kafan newk twelef əmə.

Kini Yesu rimneriwək mivən tuk piakəskəh a, kini narmamə khapsaah khakwasig kin mamhasig-sig In. ⁴³Kini piraovin kirik aikin yame rawəh nəmhəyen kapəriə nipiraovin, nitawin rimnaiyu mivəh newk twelef. Rimavən məm dokta minə, moriah fam kafan mane ye nəmhəyen kafan, mərig yermamə kirik to ripəh nor-huvəyen. Kini ruə məm Yesu, ⁴⁴mukurao-pən ye nimetain, mirap nəpəəg nimri neipən

kafan, taktəkun əmə, kafan nəmhəyen ror infamien.

⁴⁵Kini Yesu rimə, “!Eh! Pa e rirap Yo?”

Kini iriə m-fam khamə kiseinein. Mərig Pita rimə, “!Yhajoun, narmamə khapsaah e kamhasig-sig Ik.”

⁴⁶Mərig Yesu rimini mimə, “Nikam. Yakirkun mə yermamə kirik e rimirap Yo, meinai yimnərig mə nanmin kafak rimnor huvə yermamə kirik.”

⁴⁷Kini piraovin a ruirkun mə in to ripəh min nerkwagien, rimauə mənimkur ye nihu Yesu makur pik kin. Kini ye nimri narmamə m-fam rini-ərhav-pən nar yame rimirap Yesu tukun. Kini mini-ərhav min mə ye nipig atuaturk yame rimirap In, taktəkun əmə, rimnəsanin min. ⁴⁸Kini Yesu rini-pən tukun mimə, “Kafak piakəskəh, nhatətəyen kafam rimnor ik naknəsanin. Amvən ye nəmərinuyen.”†

⁴⁹Yesu raməgkiar hanə, məkneikin, yermamə kirik risi-pən apa imei Jaeras, yamehuə kape nimə kape nofuginien, muə, mini-pən tuk Jaeras mə, “Kafam piakəskəh ruamhə ta. Takpəh norien narkutien kimi Yhajoun e mə takikir mivən.”

⁵⁰Mərig Yesu rimnərig nəgkiarinen e, mini-pən tuk Jaeras mə, “Takpəh niginien. Hatətə əmə irak, piakəskəh kafam tukramragh min.” ⁵¹Kini ye nipig Yesu rimauə mitərhav-pə ye nimə kape Jaeras, mini-əhu narmamə mə tukhapəh nhakwasigien kin. Kini mikir əmə Pita, mine Jon, mine Jemes, mine rim piakəskəh e mine nisini, iriə min. ⁵²Narmamə m-fam kəsasək apomh tuk piakəskəh a mamhauvrig-uvrig pik. Mərig Yesu rini-pən tuk əriə mimə, “Hapəh nisasəkien. Piakəskəh e ripəh nimhəyen; ramapir əmə.”

†8:48 Nəgkiarinen kirikianə əmə yame Yesu rimini-pən tuk piraovin kirik ye Luk 7:50.

⁵³Mərig iriə kimisarh iakei iran meinai iriə kharkun mə piakəskəh a in ruamhə ta. ⁵⁴Mərig Yesu rərao-pən, mivəh kwermi piakəskəh a, mini-pən tukun mə, “Piakəskəh kafak. Hekimter.” ⁵⁵Kini taktəkun əmə nanmin rirerig-pə, in mhəkimter. Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Havəh-sipən nəviginien kirik pəh rən.” ⁵⁶Kini rimni mine nisini kawakur pik kin; mərig Yesu rini-pən tuk əriu mimə, “Takrapəh niwəvsaoyen kin nar e kimi narmamə.”

Yesu rher yerhav kin kafan narmamə twelef mə tukhani-ərhav narmaruyen kape Kughen

(*Mat 10:5-15; 14:1-2; Mak 6:7-16*)

9 Kini ai, Yesu rimnofugin kafan aposol twelef, mivəhsi-pən neihuəyen mine nəsaninien kimi əriə tuk nəko-tayen nanmin has ye narmamə, mimə iriə tuksor huvə min nəmhəyen minə. ²Kini Yesu rimnher-pən kin əriə mə tukhani-ərhav narmaruyen kape Kughen, kini mimə iriə tuksor huvə min narmamə yamə mine kamhamhə. ³Kini mamni-pən tuk əriə mə, “Tukmə nakamhavən ye swatuk, mhapəh nhavəhyen nar kirik rəmhen kin kaskin, uə nitip, uə nəviginien, uə mane, kini mhapəh nhavəhyen neipən kiraru kiraru. ⁴Nipig tukmə nakamhavən yerkwanu kirik, misarə ye nimə kirik, nimə e in a taksarə əmə ikin miseriaji mhatərhav ikin mamhavən. ⁵Kini ikin pukhaa takhavən ikin, tukmə narmamə rikiriə riphəh nəgienien mə takhauə misarə kimiə miriə, taksarpita-arpita nimoktur ye sandel kapəmiə. Norien e tukror nimtətien mə narmamə yerkwanu a kimisor nar kirik rapəh

nəmhenien.”^k ⁶Kini iriə kimnhatərhav miseriwək mamhavən yerkwanu minə, masəvsao-ərhav kin nəvsaoyen huvə, kini ikin minə fam kimnhavən ikin, kimisəhuak tuk narmamə khapsaah yamə mine kamhamhə, kini kasəsanin.

⁷Kini King Herod Antipas, yame in ramarmaru ye nəmə Galili, in rimiwəh nəvsaoyen kin, kini mətərig kin meinein apomh, meinai narmamə tiksın khamə Jon Baptaes a in a rimamragh min.¹ ⁸Kini narmamə tiksın kamhani mhamə Elaeja a ruauə min. Kini narmamə tiksın kamhani mhamə in profet kupən kirik kape Kughen yame rimamragh min. ⁹Mərig Herod Antipas rimə, “Jon e, yimikis əru nipətək nuan. ?Mərig pa e nhagin yakamərig nəvsaoyen kin?” Kini in morkeikei mə tukrəm Yesu.[‡]

Yesu rimivəh nəviginien rikəskəh, mor ripsaah, maməvigin narman faef taosen kin

(*Mat 14:13-21; Mak 6:30-44; Jon 6:1-14*)

¹⁰Kini aposol minə kape Yesu kharerig-pə min tukun, mhani-pən narimnar m-fam yame kimisor. Kini In rikir əriə misəta ye narmamə, mhavən apa taon kirik, nhagin e Betsaeda. ¹¹Mərig nipig narmamə kimisərig mə Yesu rimaue, kini khauə, mhakwasig kin. Kini Yesu rimnəm əriə, rikin ragien əmə. Kini mamhajoun əriə kin narmaruyen kape Kughen, mamor huvə narmamə yamə mine kamhamhə.

¹²Kini rinamenaiyu, narmamə twelef kape Yesu khavən tukun, mhani-pən tukun mhamə, “Yermaru. Her-pən kin narmamə mifam e kamhavən apa yerkwanu minə mə tuksarhakin kwənmhan huvə kirik kape napirien,

[‡]9:9 Nipig mobael minə kimnharaptəəkın Yesu (Luk 23:8), Herod ramni mə rorkeikei mə tukrəm Yesu, məmru mə to Yesu ror merkel kirik.

^k9:5 Luk 10:4-11   ¹9:7 Mat 16:14; Mak 8:28; Luk 9:19

mine nāviginien. Meinai ikin e kitawə kasəmir ikin, kwənmhaan əkwak.”

¹³ Mərig əmə rini-pən tuk əriə mimə, “Rhuva əmə. Kimiə səvigin əriə.”

Mərig iriə khamə, “?Rhawor? Kimawə yakamhawəh əmə bred faef mine kəməəm kiraru. ?Nakmə jakhavən mhawəh nimri nāviginien ne nukwao e uə?” ¹⁴ Kimnhani məknakin meinai narmamə khapsaah khapsaah kwənhauə ikin a, tukmə kəvheikin əmə narman, rəmhen kin faef taosen.

Mərig Yesu rimini-pən tuk kafan narmamə minə mimə, “Havən mhani-pən tuk əriə mə tüksəkwətə fifti fifti ye nimrin minə.” ¹⁵ Məkneikin kafan narmamə minə kimisəwhai məknakin əriə, kasəkwətə.

¹⁶ Kini Yesu rimivəh bred a faef mine kəməəm kiraru, miəvaag haktə mini vi vi Kughen tukun, mhapu-hapu bred mine kəməəm, mipik-pən kimi kafan narmamə minə mə tukhapik misəvigin narmamə minə a kin. ¹⁷ Kimisəvigin tipriə rəsiis, misəpəh nipərpər bred mine kəməəm. Kini kafan narmamə minə khavai-pən ye kəmeiru twelef khakwar min.

Pita rimini mə Yesu in Kristo

(*Mat 16:13-20; Mak 8:27-33*)

¹⁸ Nipig kirik, Yesu rimnaməhuak iriə pisin əmə kafan narmamə minə. Kini raiyoh-pən əriə mimə, “Mərig narmamə minə a kamhani mə Yo e pa?”

¹⁹ Kini khani-pən tukun mhamə, “Tiksin kamhani mə ik Jon Baptaes. Kini tiksin kamhani mə ik profet Elaeja. Kini tiksin kamhani mə ik profet kupən kirik kape Kughen yame ruəmrəgh min.”^m

²⁰ Mərig Yesu raiyoh-pən əriə mimə, “?Mərig kimiə nakhamə Yo e pa?”

Mərig əmə Pita rimə, “Ik e Kristo yame Kughen rimini mə tukrher-pə kin.”ⁿ

²¹ Mərig Yesu rimini-əutən-pən tuk əriə mə tukhapəh nhani-pənien tuk narmamə.

Nikwasigien kin Yesu in rəutən

(*Mat 16:24-28; Mak 8:34-9:1*)

²² Kini In rimini-pən min mimə, “Nar kirik yame tukraməkeikei muə mor nəfraksien kin. Mə Yo, Ji Yermamə, jakərig nəmheyen tuk narimnar khap-saah. Kini nəmehuə kape nəmə Isrel, mine jif pris minə, minə nəmhajoun kape Loa kape Moses, iriə tukhaukreikin-pə nimeitairiə kimi Yo, mishopni Yo. Mərig nipig yame ror kisiser kin, Kughen tukror Yo jakamragh min ye nimheyen kafak.”^o

²³ Kini Yesu rini-pən tuk kafan narmamə minə mimə, “Tukmə yermamə rimə tukrikwasig kin Yo, in tukraməkeikei mətə ye nərigien kafan, kini tukmə rərig pawk nəmheyen rəmhen kin nəmheyen ye nimheyen ye nai kamarkwao kin, mərig tukrikwasig kin Yo.^p ²⁴ Yermamə yame ramgin tuk kafan nimraghien, tukraməkeikei mimhə. Mərig yermamə yame tukhopni tuk nikwasigien kin Yo, tukrarə ye nimraghien rerin.^q ²⁵ Tukmə yermamə kirik kafan nautə rehuə pik ye tokrei nimoptanə e, mərig ramarakikin kafan nimraghien tukun, nanmin tukrerwei. ²⁶ Tukmə nakauris kin nini-ərhavyen nhagik mine nəgkiarien kafak ye nimri mirh, Yo min jakauris kin nini-ərhavyen nhagin nipig Yo, Ji Yermamə, jakrərig-pə min kimawə agelo rhakə yamə mine tukhauə ye neihuəyen kape Rimik.^r ²⁷ Mərig yakamni nəfraksien tuk əmiə mə, kimiə tiksin e nakasərer

^m9:19 Luk 9:7-8

ⁿ9:20 Jon 6:68-69

^o9:22 Luk 9:44; 18:32-33

^p9:23 Mat 10:38; Luk 14:27

^q9:24 Mat 10:39; Mak 8:35; Luk 17:33; Jon 12:25

^r9:26 Mat 10:33; Luk 12:9

ikin e, kwasig ikin nakhamhə, taksəm narmaruyen kape Kughen.”

**Kughen ramhajoun mə Yesu in Tini,
nimrin rukreikin muə mor pisin**

(Mat 17:1-8; Mak 9:2-8)

²⁸ Yesu rimməgkiar ta, nipig eit ruə mivən, kini rikir Pita, mine Jon mine Jemes mishaktə mhavən ye tukwas kirik mə tuksəhuak. ²⁹ Nipig raməhuak hanə, nimrin rukreikin muə mor pisin. Kini neipən kafan raməsəi rəmhen kin naropigien kape karuəruə. ³⁰ Məkne, Moses mine Elaeja ³¹ kratərhav-pə, nikhakien rarkuraō irəriu. Kwarer mwəgkiar irisir Yesu. Marhini nimhəyen kape Yesu apa Jerusalem yame tukror nəgkiarien kape profet minə kape Kughen tukruə mor nəfrakisien kin.^{6s} ³² Mərig Pita mine in mir kiraru, napirien rimivəh nimrisir, kimirhapir kape nipig kwakwə. Mərig nipig kimirharha, mirhəm nikhakien rarkuraō ye Yesu, mirhəm min Moses mine Elaeja kawərər irisir Yesu.^t ³³ Kini nipig kwərə mir a kimiravən, Pita rini-pən tuk Yesu mə, “Yermaru. Rhuvə mə kimasir jakarharə ikin e. Pəh jakrharkwopək nimə kisisər- kafam kirik, kape Moses kirik, mine kape Elaeja kirik.” (Mərig in rimməgkiar əmə mipəh nirkunien nar yame ramni). ³⁴ In raməgkiar hanə, napuə kirik reiwaiyu muvrig əpis əriə. Napuə rimmhorukin əriə, kirhigin pik. ³⁵ Kirhərig nəgkiarien kirik risi-pən ye napuə mamni mimə, “!In e Narik yame yimirpen; taksətərig kin In!”^u ³⁶ Kimisərig ta nəgkiarien yame Kughen rimini, kini Pita mine Jon mine Jemes kimirharha-pən mirhəm Yesu ramərər pisin əmə. Ye nipig minə a, kimirhipəh nirhini-ərhavyen narimnar minə a

kimi narmamə; mirhipəh nirhiniyen narimnar a yame kimirhəm.

**Yesu rimməkota nanmin
has ye pikwarien kirik**

(Mat 17:14-23; Mak 9:14-32)

³⁷ Kəni rikwamer kin, kisəta ye tukwas miseiwaiyu-pə, misəm narmamə khapsaah kamhauə mə tuksəm Yesu. ³⁸ Kini yermamə kirik ramokrən apomh kin Yesu mimə, “Yhajoun. Yakorkeikei pik mə takuə masitu irak. Kwajikovə kafak yerman kwənkwan kirikianə əmə. ³⁹ Nipig nanmin hah kirik ramərər-pən iran, mor in ramətəpar pik, nipran ramətəmnimin mamor ghan əmə. Nehe nəkwən ramaiyu rhawən. Nanmin has a ramoriah pik in; mamraptəək in, mipəh nipəhyen. ⁴⁰ Kini yo yimməkəikei kimi kafam narmamə minə mə tuksəko ta nanmin has e, mərig kiseinein.”

⁴¹ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mimə, “!Kəsi! Kimiə yamə mine naksarə e towei mine, nhatətəyen kapəmiə rirkək. Kini kapəmiə nətərigien rapəh natuatukien. ?Kitawəm kimiə tuksarə miseriaji nipig pukaa nakpishatətə irak?” Kini rini-pən tuk rim kwajikovə ai mimə, “Harəh pikwarien en mhauə.”

⁴² Kini pikwarien a ruə tuk Yesu, məkneikin nanmin has rəsua kin reiwaiyu mowhan, mamətəmnimin. Mərig Yesu rimməgkiar skai kimi nanmin has məko-ta. Kini mor huvə pikwarien a. Meighan-pən kin pikwarien a kimi nisini mine rimni.

⁴³ Kini iriə m-fam kisakur, rikiriə ragien tuk nəsaninien kape Kughen.

Mərig nipig narmamə kimsakur pik kin narimnar m-fam yame Yesu rimmor iriə miriə, kini In rini-pən tuk kafan narmamə minə mimə, ⁴⁴ “Havəh tim tim

^{9:31} Nəgkiarien Gris atuatur ramni mə, “kirhəgkiar ye nipig yame in tukritərhav mipəh Jerusalem.” Nipran ramni nimhəyen kafan.

^{9:31} Luk 9:22

^{9:32} 2 Pita 1:16-18

^{9:35} Luk 3:22

nægkiarien e yerkimia: Yermamə kirik tukreighaan pən kin Yo, Ji Yermamə, ye kwermi tikmir minə kafak.”^v 45 Mərig kafan narmamə minə kimiseinein nıprai nægkiarien e meinai Kughen rımnerk-waig kin nıprai nægkiarien e mə iriə tukhapəh nharkunien; kini iriə khagin min kin naiyoh-pən-ien kin nıpran.”^w

**?Pa e in yermamə yame
in rehüə rapita?**

(*Mat 18:1-5; Mak 9:33-40*)

46 Kini narmamə kape Yesu kisotgoh kimi əriə minə mhamə, “?Pa irətawə in ravəh nehuəyen, yame rhuvə mapita?”^x 47 Mərig Yesu rimirkun kapəriə nətərigien, kini mivən mikir kwajikovə kirik mərip ye nıkarin, 48 mini-pən tuk əriə mimə, “Tukmə yermamə kirik ravəh nhagik, mamasitu kin ye kwajikovə kirik rəmhen kin yame, nasituyen e in e tukror min kimi Yo. Kini pəh nien mə ramor əmə irak, mərig ramor min kimi Yermamə yame rımner-pə kin Yo. Meinai tukmə yermamə rıvəh-si əhu atuk in yetanə, in tukruə mamehuə mapita.”^y

49 Kini Jon rimini mimə, “Yermaru. Kimawə yimisəm kwən kirik ravəh nhagin, maməkota nanmin has minə kin, mərig yakhamə jakhani-əhu, meinai kwən a, pəh nien mə kitawə kirik.”

50 Mərig Yesu rimini-pən tuk əriə mimə, “Hapəh nhani-əhuyen in. Meinai, tukmə yermamə kirik rıpəh norien tikmir kitawə min, in kitawə kirik en.”^z

**Nəmə Sameria tiksin rikiriə
rapəh nagienien tuk Yesu**

51 Kini ruauə ipakə tuk nıpig yame Kughen tukriwəh Yesu iran mivən apa ye rao ye neai. Kini Yesu rikin rımnesik

mə tukraməkeikei mivən apa Jerusalem, nar kirik rirkək yame tukrəer əswasig kin. 52 Kini In rher-pən kin yəgkiar tiksın khavən apa yerkwanu kirik apa Sameria, mə tuksor apnəpeinə tukun. 53 Mərig narmamə aikin a, khapəh nisorseikeiyein mə In tukrivən marə a iməriə ikin, meinai iriə kwənharkun huvə mə In ramvən min Jerusalem.[§] 54 Kini kafan yermamə mir e Jemes mine Jon kimiwəm mə narminə Sameria khapəh nisorseikeiyein əriə, krəmə, “Yermaru. ?Nakorkeikei mə jakwokran kin nap risi-faktə ye neai meiwaiyu məs əriə, uə?”^a 55 Mərig Yesu rarha-pən məm əriu mini-əhu. 56 Kini khatərhav mhavən min yerkwanu pisin min kirik.

**Yesu rımə narmamə tuksəpəh fam
narimnar mhakwasig kin In**

(*Mat 8:19-22*)

57 Kini Yesu mine kafan narmamə minə kimiseriwək ye swatuk, kini kwən kirik rini-pən tukun mimə, “Yo jakikwasig kin ik ikin hiə takvən ikin.”

58 Kini Yesu rini-pən tukun mimə, “Kuri aparı minə, kapəriə nəpəəg rarə yame kasapir ikin. Kini man minə, nımairiə rarə yame kasapir ikin. Mərig Yo, Ji Yermamə, kafak nimə rirkək tuk napriyen.”

59 Kini Yesu rini-pən min tuk kwən kirik mimə, “Yuə, kirau mik, muə kafak kirik yermamə.” Mərig kwən a rini-pən tukun mimə, “Rhuvə, Yermaru. Mərig eighaan kin yo yakvən pi pom minim rimik.”

60 Mərig Yesu rini-pən tukun mimə, “Nıkam. Apəh-pən. Narmamə yamə mine khapəh nhavəhyen nımraghien pəh khavən mhanım nəmə mhə minə.

§9:53 Nəmə Sameriə kasəməkin nəmə Jerusalem.

v9:44 Luk 9:22 w9:45 Luk 18:34 x9:46 Luk 22:24 y9:48 Mat 10:40

z9:50 Mat 12:30; Luk 11:23 a9:54 2 King 1:9-16

Mərig ik, yuvən mīni-ərhav narmaruyen kape Kughen.”

⁶¹ Kīni kīrik mīn rīni mīmə, “Yermaru, jakikwasig kīn ik muə yermamə kīrik kafam. Mərig, awhin yo, pəh yakrerig mīvən imak ikin mawīə kīn yo mīnə tiksin.”^b

⁶² Mərig Yesu rīni-pən tukun mīmə, “Yermamə yame rīmə tukror wok kape Kughen, mərig rīkīn ramvən tuk nar pīsīn, rapəh nəmhenien mə to ruə Kughen ramarmaru iran.”^{**}

Yesu rher-yerhav kīn kafan narmamə seventi tu

10 Kwasig ye narīmnar mīnə a, Yesu Yermaru rīmīrpen ta narmamə kafan seventi tu, kīni mher-pən kīn əriə kīraru kīraru kīsəkupən kīn In mhavən ye taon mīnə mīne ikin mīnə tiksin yamə mīne Yesu tukrīpikwasig mīpīvən mīn ikin.^c ² Kīni rīmīni-pən tuk əriə mīmə, “!Səm-ru! Nəvīginien rehuə apa ye nəsimien yame kwənhamruə. Mərig yorwok kwatīksin əmə yame kamhavəh. Kīni səhuak-pən kīmi Yemasur kape nəsimien mhamə In tukrher-pə kīn yorwok mīnə khapsaah mə tukhavən mhavəh nəsimien kafan.^d ³ !Havən! Mərig takasəkeikei mharkun mə Yo yakamher-pən kīn əmiə mə takhavən rəmhen kīn kwaji sipsip yamə mīne kaseriwək mhavən yerki kuri aparū mīnə, yame kasəs narmamə.^e ⁴ Takhapəh nharurien kwaji nitip kape mane, mīne nitip apnapīg mīn, mhapəh nhavəhsi-pənien sandel, mhapəh

nisapisien ye swatuk misəgkiar aparū kīmi narmamə.^f ⁵ Naha nīmə yame taksapīr ikin, taksokupən mhani-ərhav mhamə, ‘Pəh nəmərīnuyen tukramarə eikīn e.’ ⁶ Tukmə narmamə aikīn, iriə narmamə kape nəmərīnuyen, kafam nəhuakien tukruə mor nīpran, nəmərīnuyen tukraməmīr tuk əriə. Mərig tukmə narmamə kape nəmərīnuyen rīrkək aikīn, kwənkwai nəhuakien kafam tukrīrerig-pre mīn tuk ik. ⁷ Taksapīr əmə ye nīmə a, mhapəh nisapīrien ye nīmə pīsīn pīsīn. Kīni taksən naha nəvīginien yame tukvəhsi-pre kīmi əmiə, mhanīm naha nīnīmien yame tukvəhsi-pre kīmi əmiə. Meinai ratuatuk mə narmamə yamə mīne kasor wok tukhavəh nərokien iran.^g ⁸ Tukmə nakhavən ye taon kīrik, kīni narmamə rīkiriə ragien tuk əmiə, sən naha nəvīginien yame tukvəhsi-pre kīmi əmiə,^h ⁹ misor huvə narmamə aikīn yamə mīne kamhamhə. Mhani-ərhav tuk əriə mhamə, ‘Narmaruyen kape Kughen ruauə ipakə tuk əmiə.’ ¹⁰ Mərig tukmə nakhavən ye taon kīrik, kīni narmamə rīkiriə rīpəh nagienien tuk əmiə, havən miseriwək ye swatuk ehūə mamhani mhamə, ¹¹ Yaksarpita-arpita nīmokrur ye taon kapəmīə yamə ramswīn-pən ye nīhumawə, ramor nīmətīen mə nīmisor nar kīrik rapəh nəmhenien. Kīni Kughen rīmnəpəh əmiə. Mərig takasəkeikei mharkun mə narmaruyen kape Kughen ruauə pakə ta.ⁱ ¹² Kīni yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə Kughen tukror narpīnien ehūə

**9:62 Yesu rīmīni nuhpīkīnien ye nəsimien. Yermamə yame rīmə tukrəsīm, mərig rīkīn ramvən tuk rukwanu, mə tukrapīs əmə, in rīpəh nəmhenien.

^b9:61 1 King 19:20   ^c10:1 Mak 6:7   ^d10:2 Mat 9:37-38; Jon 4:35

^e10:3 Mat 10:16   ^f10:4 Mat 10:7-14; Mak 6:8-11; Luk 9:3-5

^g10:7 1 Kor 9:6-14; 1 Tim 5:18   ^h10:8 1 Kor 10:27   ⁱ10:11 Wok 13:51; 18:6

kimi ɛriə rapita narpinien yame rimnor ye taon has a Sodom^{††} kupən.^j

¹³“!Kimiə nəmə Korasin! !Kəsi! Nəmhəyən ehua tukruə tuk əmiə. Kimiə nəmə Betsaeda, kəsi, nəmhəyən ehua tukruə tuk əmiə, meinai yimnor pawk nar apsipis rehua ye taon mir kapəmiə. Kini tokmə yapior narimnar minə a apa Taea mine Saedon kupən, narmamə a to kipsisar ye nərigien kapəriə tuk təvhagə has mipihavən ye neipən has, mipisəsok-əsok ye nimrawk ror nimtətien mə kisərig rahas pik tuk kapəriə norien has minə.

¹⁴Mərig ye nipig a yame Kughen tukror narpinien kapəmiə, in tukriskai pik rapita narpinien yame tukror kimi narmamə yamə mine kimisarə apa Taea mine Saedon kupən.^{‡‡} ¹⁵Kini kimiə nəmə Kapeneam. ?Kimiə nakhamə ta mə Kughen tukrivəh-si haktə əmiə ye kwənmhaan kape nisaiyen ye rao ye neai? Nikam. Kughen tukrivəh-si-əhu əmiə naksweiwaiyu pik əgkəp, ye kwənmhaan kape narpinien.”^{¶¶k}

¹⁶Kini Yesu rini-pən tuk kafan minə mimə, “Narmamə yamə mine kasətərig kin əmiə, kasərig Yo. Kini narmamə yamə mine kamhaukreikin-pən nimetairiə kimi əmiə, khaukreikin-pə min nimetairiə kimi Yo, kini narmamə yamə mine kamhaukreikin-pə nimetairiə kimi Yo, kamhaukreikin-pən nimeitairiə kimi Yermamə yame rimnher-pə kin Yo.”^l

Narmamə seventi tu kape Yesu kharerig-pə min

¹⁷Kini narmamə seventi tu kape Yesu kharerig-pə min, rikiriə ramagien, mhani-pən tuk Yesu mhamə, “Yermaru. !Nar apnapig mə nanmin has minə, mərig kimawə yaksəgkiar ye nhagim, kini iriə kasor nəkwaimawə!”

¹⁸Kini Yesu rini-pən tuk ɛriə mimə, “Yo yimnəm Setan risi-pən ye neai meiwaiyu rəmhen kin yame narəpigiən reiwaiyu mowhan.^m ¹⁹Sətərig-ru. Yo yakvəhsi-pre ta nəsaninien kimi əmiə. In a nakharkun nisəvi-əpniyen snek minə mine milped^{§§} minə. Kini nəsaninien yame yakavəh-si-pre kimi əmiə in rapita nəsaninien kape tikmir kapətawə e Setan. Kini to nar kirik ripəh noriahyen əmiə. ²⁰In e nəfrakisien. Mərig tukmə naksagien, pa rimə naksagien mə nanmin has minə kasor nəkwaimə, mərig taksagien mə kwərai-pən ta nhagmiə ye nəkwəkwə ye rao ye neai.”ⁿ

²¹Kini ye nipig a, Yesu, rikin ramagien pik ye nagienien yame ramsi-pən ye Nanmin kape Kughen, kini In raməhuak mamni mimə, “Tatə Kughen. Ik Yermaru kape narimnar fam- yerpərig ye neai, mine ye tokrei tanə. Yakəgnəgin Ik meinai Ik nimnerkwaig kin niprai narimnar minə e ye nimri narmamə yamə mine kharkun nar. Kini mor əpu kimi narmamə yamə mine kisəmhen əmə kin kwajikovə minə mə iriə e tukharkun nar. Əwəh. Tatə. In e nar yame nakorkeikei.”

^{††}10:12 Nap risifaktə ye neai məs narmamə m-fam apa Sodom. Nakəm stori kape Sodom ye Jen 19:1-25.

^{‡‡}10:14 Kughen rimnoriah əgkəp Taea mine Saedon. Əm-ru stori ye Aes 23:1-8.

^{¶¶}10:15 Yesu ramni narpinien yame Aesə rimini ta tu ye Aes 14:12-15.

^{§§}10:19 Gris rapəh niniyen “milped,” mamni əmə “skopion.” Nipikov skopion ramhai əjir.

^j10:12 Wok 13:51; 18:6   ^k10:15 Mat 11:20-24

^l10:16 Mat 10:40; Luk 9:48; Jon 5:23   ^m10:18 Aes 14:12; Rev 12:7-10,13; Luk 10:15; Jon 12:31; Rev 20:1-3,10   ⁿ10:20 Fil 4:3; Rev 3:5

²² Kini Yesu rirpın nægkiarjen mini-ərhav mimə, “Rimik rımneighan-pə ta kin narimnar fam ye kwermik. Kini Rimik pisin əmə rirkun Tini. Kini Tini əmə mine narmamə kafan minə, iriə əmə kharkun Rınni. Iriə e narmamə yamə mine Tini rimirpen ta əriə mə In tukror əpu Rınni tuk əriə.”^o

²³ Kini Yesu rarar mægkiar əmə kimi kafan narmamə minə mimə, “Kimiə nakasarə ye niħuvəyen əfrakis meinai kimiə nakasəm narimnar minə e ye nırmimə. ²⁴ Yakamni-pre tuk əmiə mə apa kupən, profet minə khapsaah, mine king minə khapsaah, kimisorkeikei pik mə tuksəm narimnar minə e yame kimiə nakasəm ai taktəkun. Mərig kimnhapəh nisəmien. Kini iriə kimisorkeikei mə tuk-sərig narimnar yamə mine nakasərig, mərig kimnhapəh nisərigien.”^p

Yesu rimini nuhpikinien kin yemə Sameriə kirik yame rhuə

²⁵ Nipig kirik, yemhajoun kirik kape Loa kape Moses ruə mini naiyohyen kirik kimi Yesu mə tukrəm-ru mə Yesu rirkun nar uə nikam. Mimə, “Yhajoun. ?Jakhawor pən iran mine mivəh nimraghien rerin?”^q

²⁶ Kini Yesu rini-pən tukun mimə, “?Mərig Loa kape Moses ramni naha nhagin? ?Nipig nakəvheikin, kini nipran ramni naha nhagin tuk ik?”

²⁷ Kini kwən a rini-pən mimə, “Takaməkeikei morkeikei Kughen Yermaru kafam yerkim fam, mine ye nimraghien mi-fam kafam, mine ye nəsaninien fam kafam, mine ye nətərigien fam kafam.”^r Kini morkeikei min ik minə tiksın rəmhen kin yame nakorkeikei atuk ik.”^s

²⁸ Kini Yesu rini-pən tukun mimə, “In atuatur en. Tukmə nakor məknakin, kini ik takvəh nimraghien rerin.”^t

²⁹ Mərig kwən a, in rorkeikei əmə mə tukrhajoun mə in yemə atuatur, kini maiyoh-pən Yesu mimə, “?Mərig, ni-pa minə e yo minə tiksın?”

³⁰ Kini Yesu rini-pən tukun mimə, “Yemə Isrel kirik rimatərhav Jerusalem meriwək mamvən apa Jeriko. Mamvən ye swatur, yəkrəh minə tiksın kimnharaptərəkin mhapik ta kafan narimnar, kini mhauh, rimhə rhaih, misap ta kin. ³¹ Mərig ye nipig atuatur a, pris kirik rəri-pən swatur a mamuə. Mərig nipig in rınnəm kwən a, rəurək kin mamvən. ³² Kini Lifaet* kirik rəri-pən min swatur a mamuə. Kini nipig rınnəm kwən a raməmır, in rınnor əmə nar kirikianə kin məurək kin. ³³ Mərig yemə Sameria kirik [yame kasor tikmir iriə nəmə Isrel], in min rəri-pən swatur a mamuə, kini məm kwən a raməmır. Nipig rınnəm, rikin rimhə tukun. ³⁴ Kini meriwək mivən pakə tukun. Maməkwi kafan nimap minə kin nehe olif mine waen, muvrig kafan nimap minə. Kini mirəh-si haktə kwən a mərəhu-haktə ye kafan dongki, kini mirəh miravən apa ye hotel, mamarha huvə tukun aikin. ³⁵ Kəni rikwamer kin, in rivəh mane tiksın, mivən mivəh-si-pən kimi yamehuə kape hotel, mini-pən tukun mimə, “Takamarha huvə tuk kwən en. Kini tukmə nakəvrə kin kafam kirik mane, tukmə yakrerig-pə, nakni tuk yo pəh jakarpin.”

³⁶ Kini Yesu rimini-ta nuhpikinien a, marar maiyoh-pən yemhajoun kape Loa kape Moses mimə, “?Ye kafam nərigien, nakirkun mə kwərə misir a, pa nhagin

*10:32 Lifaet in pris kirik yame ramehuə ye temple.

^o10:22 Jon 3:35; 10:15   ^p10:24 Mat 11:25-27; 13:16-17

^q10:25 Mat 22:35-40; Luk 18:18   ^r10:27 Dut 6:5   ^s10:27 Lev 19:18

^t10:28 Lev 18:5

rimnor huvə pən kimi kwən a kimoh, rəmhen kin mə in kirik?”

³⁷ Kini yemhajoun kape Loa kape Moses rimini-pən tukun mimə, “Yermamə yame rikin rehuə tuk kwən a.”

Kini Yesu rini-pən tukun mə, “Ita. Ik yuvən mor min rəmhen kin yame kwən a rimnor.”

Yesu rimavən imei Mata mine Meri

³⁸ Kini nipig Yesu mine kafan narmamə minə kaseriwək ye swatuk, mhatərhav-pən yerkwanu kirik. Kini piraovin kirik, nhagin e Mata, rikir Yesu yerkin agien miravən ye kafan nimə. ³⁹ Pian a, naorahini e Meri. Kini Meri ruə məkwətə-pən ipakə tuk nihu Yesu Yermaru, mamətərig kin nəgkiarinen minə kafan.^u ⁴⁰ Mərig Mata, kafan nətərigien ramvən pik tuk norien nəviginien. Kafan wok rimoh in. Kini rivən mini-pən tuk Yesu mimə, “Yermaru. ?Rhawor? ?Rikim raməsik mə ratuatuk uə nikam mə pian e naorahik rapəh nasituyen irak tuk norien wok e, kini yo pisin əmə yakamor. Her-pə kin pəh ruə masitu irak.”

⁴¹ Mərig Yesu Yermaru rini-pən tukun mimə, “Eh, Mata. Takpəh nərig-pikien narimnar ripsaah məknei. ⁴² Mərig nar kirikianə əmə in nar keikei. Kini Meri rorkeikei nar yame rhuvə rapita, kini to yakpəh min nivəhsi-tayen.”^v

Nəhuakien kape Yermaru

(Mat 6:9-15)

11 Nipig kirik, Yesu rimnaməhuak apa ikin kirik. Kini nipig rimnəhuak ta, kafan kirik yermamə raiyoh In mə, “Yermaru, hajoun-ru əməwə kin nəhuakien rəmhen kin yame Jon Baptaes rimnhajoun kafan minə.”

² Kini Yesu rini-pən tuk əriə mimə, “Nipig nakahamə taksəhuak, takhani mhamə,

“Rimtawə ye neai, nhagin rəmərhakə, pəh narmamə tukhasiai Ik.

Pəh kafam narmaruyen tukruə mamarə.

³ Nipig mi-fam, vəh-si pə nəviginien kimi əməwə rəmhen tuk nipig e towei.

⁴ Kini vəh-si ta narpinien kape təvhagə hah kapəməwə meinai kimawə yakhapəh nharaptəəkkin tim-timien norien has yame narmamə kasor irəməwə.

Pəh nipəhyen əməwə mə Setan tukrivəhsi-pə vəh-si-pə kimi əməwə tamə yakhamir.”

Tukamharpin ye nəhuakien

(Mat 7:7-11)

⁵⁻⁶ Kini rini-pən tuk əriə mə, “?Tukmə yermamə kirik ruə imam ikin yenpig, tukmə nakəm nəviginien rirkək, kini takhawor pən iran mine? Takvən imei ik kirik, mini-pən mimə, ‘Yo kirik, vəh-si-pə nəviginien kirik, pəh yakvən nəvigin yermamə kirik kin yame rimasi-pən isok mītərhav-pə imak ikin yenpig. Mərig nəviginien rirkək yame jakəvigin in kin.’ ⁷ Kini ik kirik tukrhorpin nəgkiarinen kafam mimə, ‘!Ah! Amvən. Pəh nisigien əməwə. Yaknəsapir kimawə kwajikovə minə. To yakpəh nərerien mivəhsi-pre nəviginien kimik.’ ⁸ Yakamni-pre tuk əmiə mə, nar apnapig mə in ik əgkəp kirik, mərig kwən a ripəh norkeikeiyen mə tukrivəh-si-pre nəviginien kimik. Mərig yakamni əfrakis mə tukmə nakamharpin ye naiyohyen, in tukraməkeikei mərəer mivəh-si-pre narimnar fam kimik yame nakorkeikei. ⁹ Kini ror məknakin, yakamni-pre tuk əmiə mə, sayyoh Kughen kin narimnar, kini In tukrivəh-sipre kimi əmiə.

Sarha kin, misəm. Səsik-əsik kwəruə, kini pəh kwəruə tukrəhitə tuk əmiə. ¹⁰Yakamni məknakin meinai narmamə m-fam yamə mine kisaiyoh, tukhavəh. Kini narmamə yamə mine kasarha kin, tuksəm min. Kini yamə mine kisəsik-əsik kwəruə, kwəruə tukrəhitə tuk əriə.

¹¹“Kini, kimiə tatə minə. Yermamə kirik aikin irəmiə yame tukmə tini raiyoh kin kəməəm, mərig ravəhsi-pən snek uə, nīkam? !Nīkam! ¹²?Uə tukmə nīpig raiyoh kin kwənəhr man, mərig ravəhsi-pən milped† uə? !Nīkam! ¹³Kimiə naksahas pawk, mharkun nhavəh-si-pənien narimnar huvə minə kimi jimie minə. Mərig Rimtawə Kughen ye neai, kafan norien rhuvə pik rapita norien kapəmiə, kini nəfraksien, In tukrivəh-si-pre Nanmin Kafan kimi narmamə yamə mine kisaiyoh kin.”

Farisi minə kamhani mhamə Yesu ramor wok ye nəsaninien kape Setan

(Mat 12:22-30, 43-45; Mak 3:20-27)

¹⁴Kini nīpig kirik, kwən kirik aikin yame nanmin has raməmīr iran, mamor in rameinein nəgkiarien. Kini Yesu rimnəko-ta nanmin has a iran, kini kwən a ririkakun maməgkiar, kini narmamə kisakur pik kin. ¹⁵Mərig narmamə tiksin kimnhani mhamə, “!Nīkam! Rirkun nəko-tayen nanmin has minə meinai rikwasig kin Setan, yemehuə kape nanmin has minə.”^w ¹⁶Mərig narmamə minə min tiksın aikin khamə tukharkun-ru mə nəsaninien kafan ramsipkaa, kini misaiyoh In mə tukror nīmətien kirik ye nəsaninien yame ramsipən ye rao ye neai.^x

¹⁷Mərig Yesu ruirkun ta nətərigien kapəriə kini mimə, “Nīkam. Tukmə narmamə ye kantri kirik kasəwhai əriə minə, misarə kiraru, kini tuksorih kapəriə narəyen, kantri tukrimir. Kini rəmhen min kin yerkwənu kirik. Tukmə narmamə kasəwhai əriə minə, misarə kiraru, rukwanu a to rīpəh narə-huvəyen. ¹⁸Kini rəmhen min kin narmamə kape Setan minə, tukmə iriə kasəwhai əriə minə, misarə kiraru, tukseikus-eikus min nimə kape Setan. Norien kape Setan tukrīpəh niskaiyen. Tukrəsəah-əsəah mīrkək. Yakamni məkneikin meinai kimiə nakamhani mə yakaməko ta nanmin has ye nəsaninien kape Bielsebul. ¹⁹Kini kimiə minə min tiksın nakasəko-ta nanmin has minə rəmhen kin yame yakamor. Mərig pa rimə kisəko ta nanmin has minə e ye nəsaninien kape Bielsebul. Rhuvə mə iriə tukhani neikuəyen ye nəgkiarien yame nakamhani mhamə yakaməko ta nanmin has ye nəsaninien kape Bielsebul. ²⁰Mərig Yo yakəko-ta nanmin has minə ye nəsaninien kape Kughen, ramhajoun mə narmaruyen kape Kughen ruauə ta tuk əmiə. ²¹Nīpig yermamə yame nagheen rehuə, ravəhsi-pən neipən kape narowaginien, mamərer matuk mamarha huvə tuk kafan nimə, in, kafan narimnar ramswin huvə əmə. ²²Mərig tukmə yermamə min kirik nagheen rehuə rapita min kwən a, ruə, mīroh əriu minə, mīravən, mərig yermamə nagheen rehuə, in tukraməkeikei mapita, mivən, mīpik ta neipən kape narowaginien yame kwən a rimnəkupən mivən iran, mamətigtə

†11:12 Nəgkiarien kape Gris ramni mə “skopion.” Əm-ru footnote ye Luk 10:19.

^w11:15 Mat 9:34; 10:25   ^x11:16 Mat 12:38

iran, mipik ta min kafan nautə mivən məwhai kimi kafan narmamə minə.^{†y}

²³ “Yermamə yame ripəh nīkwasiġien kin yo, in kafak tikmir. Kini yermamə yame ripəh nofuginien narmamə minə kafak, in raməko-ta əriə kisaiyu rik rik.^z

²⁴ Nipig nanmin has raməta ye yermamə kirik, in ramavən ye tipəvsik, mamarha kin ikin tukrapis ikin, mərig ripəh nəmien. Kini in mamni mimə, ‘Pəh yakrerig pən ye kafak nimə yame yimnamarə ikin kupan.’ ²⁵ Nipig in rirerig-pə məm kafan nimə, kimnahiə ripiə huvə, narimnar m-fam kamhaswin huvə. ²⁶ Kini in ramvən mikir min nanmin has minə iriə seven yamə mine kisahas pik min rapita in. Kini khavən min imə misarə min ye nimraghien kape yermamə a. Kini yermamə a, in apa kupən, kafan nimraghien rahas, mərig taktəkun ai rimnahas pik rapita yame in kupən.”

²⁷ Yesu raməġkiar hanə, məkneikin, piraovin kirik rokrən apomh mimə, “Pəh Kughen tukrautə-pən kin kafan nihevəyen kimi piraovin yame rimneimək kin ik, mivəhsi-pre nah kimik.”^a

²⁸ Kini Yesu rimə, “Nəfrakis. Mərig Kughen tukrautə-pən kin kafan nihevəyen rapita kimi narmamə yamə mine kasərig kafak nəġkiarien masor.”[¶]

**Nimtətien yame Kughen rimmor
kupan ye nimraghien kape Jona,
kini tukripior min ye Yesu**

(Mat 12:38-42; Mak 8:12)

²⁹ Kini narmamə kimnhauə mə tukserig nəġkiarien kape Yesu; iriə khap-saah. Kini Yesu rimə, “Kimiə nar-

mamə e towei mine, kimiə naksor pik təvhagə has. Kimiə naksorkeikei mə tak-səm nimtətien pisin kirik. Mərig tukməror Kughen tukripəh norien nimtətien kirik irəmiə. Mərig tukror əmə nimtətien kirikianə əmə yame rimmor kupən ye nimraghien kape Jona.^b ³⁰ Rəmhen əmə kin yame nimraghien kape Jona rimmor nimtətien ye nəsaninien kape Kughen kimi nəmə Nineve kupən. Ye norien a, in əmə min e, Yo, Ji Yermamə, nimraghien kafak tukror nimtətien ye nəsaninien kape Kughen kimi narmamə e towei mine. ³¹ In apa kupən, kwin kape kantri e Shipa[§], rimasi-pən isok muə mə tukrivəh nirkunien kape King Solomon kupən. Mərig yo yakmauə, nirkunien kafak rapita King Solomon. Mərig kimiə nakhapəh nisətərigien kin Yo. Mə tukmənipig Kughen tukrəkir narmamə iran, kwin a tukrərer mini-hah yamə mine kisarə e towei mine. ³² Kini ye nipig yame Kughen tukrəkir narmamə iran, nəmə Nineve min tuksərer mhani hah narmamə yamə mine kisarə e towei mine. Meina i riə kimisərig nəġkiarien kape Jona, misarar ye nərigien kapəriə tuk təvhagə has. Mərig Yo yakapita Jona, mərig kimiə nakhapəh nisətərigien kin Yo.”^c

Nikhakien kape laet

(Mat 5:15; 6:22-23)

³³ Kini Yesu rimini mimə, “Yermamə kirik to ripəh nəsiə-pəniēn ye laet, kini merkwaig kin, uə məskəmnaan kin besin. Nīkam. Tukmə yermamə rəsiə pən ye laet, tukraməkeikei miruk haktə

[†]11:22 Ye stori e, Yermamə yame ramarha tuk nimə kafan, in e Setan. Yesu rəmhen kin yermamə nagheen rehuə rapita. Yesu rimnapita in, mirisi-ta nautə kafan. In e, rimmor huvə yermamə yame reinein nəġkiarien, meina i yarmhə raməmīr iran.

[¶]11:28 Əm-ru stori ye Luk 8:18-21.

[§]11:31 Nakəm kwin kape kantri e Shipa ye 1 King 10:1-13.

^y11:22 Kol 2:15

^z11:23 Luk 9:50

^a11:27 Luk 1:28,42,48

^b11:29 Mat 16:4

^c11:32 Jona 3:5-10

ye kwənmhaan kape laet, mə narmamə yamə mine tukhauə ye nəkwai nimə masəm nar.^d

³⁴“Nikwai nimir in rəmhen kin laet yame rawəhsi-pre nikhakien ye nīpram. Tukmə nīkwai nimir mir kirahuvə, rəmhen kin mə nīpram rukwar kin nikhakien. Mərig tukmə nīkwai nimir mir kwahas, rəmhen kin mə nīpram rukwar kin nəpignapien. ³⁵Kini ror məkneikin mə ik takaməkeikei marha huvə tuk nikhakien ye nīpraghien kafam, mə takpəh nīvəniyen ye nəpignapien. ³⁶Kini tukmə kafam nīpraghien in rukwar huvə kin nikhakien, nəpignapien tukrirkək əfrakis iram, kini nikhakien in raməsia-pen huvə fam kafam nīpraghien rəmhen kin yame nikhakien kape laet raməsia-pen ik.”

**Yesu rimməgkiar skai kimi
Farisi minə mine nəmhajoun
kape Loa kape Moses**

(Mat 23:1-36; Mak
12:38-40; Luk 20:45-47)

³⁷ Kini Yesu rimməgkiar ta, kini Farisi kirik ruə mīni-pən tukun mīmə tukravən məvigin ye kafan nimə. Kini Yesu rauru-pən imə, məkwətə-pən ye nikar tebol tuk nəviginien. ³⁸ Kini Farisi rəm mə Yesu rīpəh nəvayen tuk nəviginien, rakur.

³⁹ Kini Yesu Yermaru rini-pən tukun mə, “Kimiə Farisi minə nakhamə ta mə tukmə naksai kwas ye narimnar, rəmhen kin kap mine tikiplet mə kimiə takhahuvə, nəmkimik rirkək irəmiə. Mərig in apa imə, nəptigien kin nar mine nahasien rukwar irəmiə. ⁴⁰ !Kimiə

naksarmar pīk! ?Rikimiə raməsik uə nīkam mə Kughen e yame rimmor nīprai yermamə iruə rimmor min riki yermamə imə, uə? !Əwəh! ⁴¹ Mərig havəhsi-pən narimnar kimi yavən has minə yerkin agien, kini narimnar fam apa iruə irəmiə mine in apa imə tuksatuatuk mhahuvə.

⁴²“Mərig, !awi, kimiə Farisi minə! !Nəmhəyen ehua tukruə tuk əmiə! Kimiə nakasəri-pən huvə loa yamə mine khamar əmə tuk əmiə tuk nəri-pəniyen, rəmhen kin in e naksəri-pən loa yame ramni mə takasəkeikei mhavəh kwesris mine onion** ye nəsimien vi mhavəhsi-pən kimi Kughen. Mərig naksəpəh Loa yamə mine kasəkupən, iriə e, nakhapəh nisorien nar yame ratuatuk minə kimi narmamə, kini mhapəh nisorkeikeiyen Kughen. To nakpisəri-pən Loa yamə mine kasəkupən a, mipisəri-pən min Loa minə tīksin.

⁴³“Kimiə Farisi minə, nəmhəyen ehua tukruə tuk əmiə meinai naksorkeikei mə takhavən misəkwətə əkupən əmə ye nimə kape nofuginien. Mine in apa ye maket, naksorkeikei mə narmamə tuksaowia kin əmiə ye nisaiyen.

⁴⁴“Kimiə Farisi minə, naksəmkimik rəmhen kin suranə ye yermamə yame rikinar rhorukin. Narmamə kasəriwək əsuun, miseinein kimnhavən ye kwənmhaan kape nimhəyen.”

⁴⁵ Kini yemhajoun kirik kape Loa kape Moses rini-pən tuk Yesu mīmə, “Yahajoun. Nakni nəgkiariyen minə e, mamoriah min əmawə kin.”

** 11:42 Yesu rīpəh niniyen kwesris mine onion, mərig rīmīni nəviginien mir e “dill mine kumen”. Nimar nai yamə mine nəmiovrīə ramapien huvə yame kiwəh-sipən ye nəviginien. Loa ye Dut. 14:22-29; 26:12-15, mine Lev. 27:30-33 ramni mə tukaməkeikei kiwəhsi-pən nīpar nəsimien vi kimi Kughen. Farisi minə kimisəri-pən huvə loa minə e, mərig kimnhapəh nisəri-pən huvəyen loa yame ramni mə tuk-sorkeikei Kughen mine narmamə. Loa e raməmir ye Dut. 30:16.

^d11:33 Mak 4:21; Luk 8:16

⁴⁶ Mərig Yesu rımə, “!Kimiə namhajoun kape Loa kape Moses! Nəmhəyen ehuə tukrurə tuk əmiə meinai kimiə nakhapik-pən nar pam minə kimi nar-mamə mə tukhapik. Mərig nakhapəh nhawəsi-pəniən kwermimiə mə taksa-situ irəriə tuk nipikien. ⁴⁷ Nəmhəyen ehuə tukrurə tuk əmiə. Meinai kimiə nakasor huvə pən marə marə ye suranə kape profet kape Kughen minə, mərig rıpmiə minə atuutuk kimishopni əriə. ⁴⁸ Naksor-pən huvə marə marə ye suranə kape profet kape Kughen minə, ramhajoun mə rikimiə ragien tuk nar yame rıpmiə minə kimisor, in e kimishopni profet minə. ⁴⁹ Kini tuk nar e, Kughen yame nirkunien kafan rehuə, ramni mımə, ‘Yo jakher-pən kin kafak profet minə mine aposol minə tukhavən misəgkiar kimi əriə, kini mərig iriə tuksor nəmhəyen kimi tiksın, mishopni tiksın.’ ⁵⁰ Ror məknakin mə Kughen tukrəkir əmiə rəmhen kin mə kimiə atuk nimishopni profet minə m-fam kafan. Kini In tukror narpinien kimi əmiə tuk nimhəyen kapəriə. Iriə yame mine kimisarə ye nirikakunien kape tokrei tanə meriaji-pə ai taktəkun- ⁵¹ profet minə fam yame kimnhopni əriə ririkakun ye Ebel muə meriaji-pə Sekaraea, yame rımamhə ye Nimə Ehuə kape Kughen ye kwenim-rhei tebol mine kwənmhaan rhakə.†† Nəfraksien mə kimiə e towei mine Kughen tukror narpinien kimi əmiə.

⁵² “Kimiə nəmhajoun kape Loa kape Moses. Nəmhəyen ehuə tukrurə tuk əmiə, meinai kimiə nakharkun pawk swatuk yame Kughen rorkeikei, mərig nakhapəh nisəri-pəniən, masərer əswasig kin narmamə yamə mine khamə tuksəri-pən.”

⁵³ Kini Yesu ritərhav ye nimə a, meriwək mamvən, kini nəmhajoun kape Loa minə mine Fərisi minə, niemhaa rhai əriə. Ririkakun ye nipig a, kimisor tıkmir iriə min. Misaiyoh-pən kin naiyohyen skai rehuə kimin ⁵⁴ mə tuksəm nəgkiarien kirik kafan yame tukhani hah In iran.

Pəh norien mine nəgkiarien kapətawə tukror kirikianə

(Mat 10:19-20, 26-33; 12:32)

12 Kini ye nipig a, narmamə khapsaah kimnhauə kirikianə, to kipəh nəhueikin-famien əriə. Mərig narmamə kwənhapsaah pik, kini mhasig-ta-sig-ta əriə minə. Kini Yesu ririkakun maməgkiar kimi kafan narmamə minə, mımə, “Kimiə, takasərig əmiə tuk yis kape Fərisi minə, yis e in e nəgkiarien kapəriə rhuvə mərig nərigien kapəriə rəmkimik. ² Tukmə nar erkwaig, tukaməkeikei kəm. Tukmə kuvrig əpis, kini mərig tukraməkeikei mier-pə ikin rhakak ikin.^e ³ Nəgkiarien yame nakhani yenpig, tukərig yeraan. Nəgkiarien yame nakhani ye nəkwai nimə, tukni-ərhav ye swatuk.”

Kughen rorkeikei pik ətawə mamarha huvə tuk ətawə

⁴ Kini Yesu rımə, “Kafak narmamə minə, yakamni-pre tuk əmiə mə takhapəh nhaginien kin narmamə yamə mine kharkun nhopniyen nipraimiə, meinai kwasig ikin, to khapəh nisor-has-preyen nar kirik kimi əmiə. ⁵ Mərig yakamni-ərhav yermamə e kimi əmiə mə ratuutuk mə takhagin kin. Takasəkeikei mhagin kin Kughen, meinai tukmə In rhopni yermamə kirik, In rirkun

††11:51 Pəh nien mə Sekaraea e rım Jon Baptaes. Nakəm stori kape Sekaraea kupən ye 2 Kron 24:20-22.

^e12:2 Luk 8:17

narakikin-pən-ien in apa ye nap ehua. Æwəh, nəfrakisien, yakamni-pre tuk əmiə mə takasəkeikei mhagin kin Kughen. ⁶Nar apnapig keihap in rikəskəh pik, kivəh nimrin kwaji mane əmə, mərig Kughen ramarha huvə tuk əriə. ⁷Kini nimraghien kapəmiə rapita nimraghien kape keihap. Kini tukmə Kughen ramarha huvə tuk keihap ramhajoun pən mə tukraməkeikei mamarha huvə əmiə rapita. Nəfrakisien, nar apnapig nimar nikwənemiə in nar kəskəh, mərig Kughen raməvheikin fam muirkun ta mə kuvhuun.^f

⁸“Kini yakamni-pre tuk əmiə mə tukmə yermamə kirik ramni-ərhav nhagik ye nimri narmamə, Yo, Ji Yermamə, yo min jakni-ərhav nhagin ye nimri agelo minə kape Kughen mə in kafak yermamə. ⁹Mərig tukmə yermamə ramni-ərhav ye nimri narmamə mə reinein Yo, Yo jakni-ərhav min ye nimri agelo minə kape Kughen mə yakeinein min in. ¹⁰Kini yermamə yame ramni hah Yo, Ji Yermamə, Kughen rirkun nivəh-si tayen narpinien ye kafan təvhagə hah. Mərig yermamə yame ramni hah Nanmin kape Kughen, Kughen to ripəh nivəhsi-tayen narpinien kape kafan təvhagə has.

¹¹“Kini tukmə kərip-ərhav əmiə ye nimə kape nofuginien, uə ye nimri nəmehua minə, uə ye nimri narmaru minə, mə tukharuk-pre nəgkarien has irəmiə, pəh kimie takhapəh nisətərig-pikien mə takshawor-pən iran mine mishorpın nəgkarien kapəriə,^g ¹²meinai ye nipig atuaturuk a, Nanmin kape Kughen tukrhajoun əmiə kin naha nəgkarien yame takasəkeikei mhani-ərhav.”

Takhapəh nisətərig-pikien tuk nimoptanə mine nautə

¹³Kini nəmə minə a kirik rini-pən tuk Yesu mimə, “Yhajoun. Rimik ruamhə ta. Aweh. Uh riki piak mə tukrəwhai narimnar kape rimimru, mivəhsi-pə yame rimimru ruini ta mə kafak.”

¹⁴Mərig Yesu rimini-pən tukun mimə, “Kafak yermamə. Yakirkək ye nətərigien e kapəmiru tuk nəwhaiyen kapəmiru narimnar.” ¹⁵Kini mini-pən tuk əriə mimə, “!Takasərig əmiə! Taksətapig kin əmiə mə takhapəh nisəptigien kin nar. To yermamə kafan nautə rehua pawk, mərig pəh nien mə nautə in nuknei nimraghien.”^h

¹⁶Kini rimini nuhpikien kirik mimə, “Yermamə kirik, kafan nautə ripsaah. Kini kafan nəsimien ramor kwənkwan rehua. ¹⁷Kini rikin raməsik mimə, ‘?Jakhawor pən iran mine? Meinai kafak nimə ripəh nəmhenien mə to yakətu-pən kafak nəsimien aikin.’ ¹⁸Kini rarar mimə, ‘Rhuva mə jakor məkneikin. Jakpik ta nimə minə e miwhirəkın min nimə tiksın yame rehua pik min, mətu-pən kafak nəsimien aikin, mine kafak nautə. ¹⁹Aikin, rikik tukraməsik mə kafak narimnar ripsaah rəmhen tuk newk ripsaah. Kini jakapis kin norien narimnar, məvigin, mamnim, mamərig əmə nagienien mamvən.’ ²⁰Mərig Kughen rini-pən tukun mimə, ‘!Ik nakeno-eno! Taktəkun əmə, tuk yenpig, nakmhə. ?Kini rhawor ye kafam narimnar e yame nimnəwhai kəji?’ ²¹Kughen tukror məknakin kimi narmamə yamə mine kasəwhai kəji nautə ripsaah mə kapəriə əmə, mərig rikiriə ripəh nəsik-pikien norien huvə yamə mine Kughen rorkeikei.”ⁱ

^f12:7 Luk 12:24; Wok 27:34   ^g12:11 Mak 13:11; Luk 21:12-15

^h12:15 1 Tim 6:9-10   ⁱ12:21 Mat 6:19-20

**Tukhapəh nisətərig-pikien tuk
neipən mine nəviginien, meinai
Kughen rorkeikei ətawə, mavəhsi-pə
fam narimnar kimi ətawə**

(Mat 6:19-21, 25-34)

²² Kini Yesu rimini-pən tuk kafan narmamə minə mimə, “Tuk nar a, yakamni-pre tuk əmiə mə, takhapəh nisətərig-pikien tuk nimraghien kapəmiə mə taksən naha. Kini takhapəh nisətərig-pikien tuk narimnar kape nipraimiə mə ‘?Yakwəseinein mə jakhawəhsi-pən naha?’ ²³ Takhapəh nisətərig-pikien tuk narimnar minə e, meinai nimraghien kapəmiə rapita nəviginien, kini nipraimiə rapita neipən. ²⁴ Səm-ru man minə. Khapəh nisəsimien, mhapəh nisərhakinien nəviginien, mhapəh nisətu-yen nəriə nəviginien ye nəkwai nimə. Mərig Kughen raməvigin əriə. !Mərig Kughen rorkeikei pik əmiə rapita yame rorkeikei man minə! ²⁵ ?Tukmə nakətərig pik tuk nimraghien apomh kafam, nakirkun mə to rasitu iram nakarə min rəpomh uə? !Nikam! Norien kape nətərig-pikien to ripəh nəsik-əpnis-pən-ien aoa kirikianə ye nimraghien kapəmiə. ²⁶ ?Mərig tukmə nakseinein norien nar kəskəh a, mərig rhawor e nakasətərig pik tuk narimnar pisin pisin ye nimraghien kapəmiə?

²⁷ “Rikimiə tukraməsik jiji nai yamə mine kamhavus. Iriə khapəh nisorien wok, mhapəh nhajirien kapəriə neipən. Mərig yakamni-pre tuk əmiə mə King Solomon kupən, kafan nautə rehuə pawk, kafan neipən rhuvə pawk, mərig ripəh nihuvə-pikien mapita jiji nai

minə a. ²⁸ Jiji nai minə a kashaktə tuk nipig kwakwə əmə, kəni rikwamer kin, kivaan əriə ye nar. Mərig Kughen ramor əriə kamhavən ye neipən huvə. ?Mərig kimiə nakharkun mə Kughen tukrivəhsi-pre neipən kimi əmiə uə nikam? !Əwəh! Kafak narmamə minə. Kapəmiə nhatətəyen in rəkəskəh əmə.

²⁹ “Ripəh nihuvəyen mə rikimiə tukrivən pik tuk nəviginien mine ninimien. Takhapəh nisətərig-pikien tukun, ³⁰ meinai narmamə yamə mine khapəh nishatətəyen ye Kughen, rikiriə ramvən tuk narimnar minə a. Mərig Rimimiə rirkun narimnar yamə mine takamhavəh tuk nimraghien kapəmiə. ³¹ Mərig taksor mə narmaruyen kape Kughen, pəh in tukrərer əkupən ye nimraghien kapəmiə, kini Kughen tukrivəhsi-pre narimnar kape nimraghien e ye tokrei tanə kimi əmiə.

³² “Kimiə e sipsip minə kafak, kimiə kwatiksın əmə, mərig takhapəh nhaginien meinai Rimimiə rikin ragien pik mə In tukramarmaru irəmiə, mamarha huvə tuk əmiə. Kini kimiə min taksarmaru kimiə min. ³³ Taksor salem kin kapəmiə narimnar, mhavəhsi-pən mane iran kimi yavən has minə. Tukmə naksor məknakin, rəmhen mə naksor nitip kapəmiə yame to ripəh nimətitiyen tuk nipig kirik. Misərəhu-pən nətərigien kapəmiə ye narimnar yame rhuvə apa ye rao ye neai. Kini ikin aikin a, to yəkrəh minə khapəh nhavən-pakəyen ikin, kini to ivn^{††} minə khapəh nisəsien narimnar aikin. ³⁴ Yakamni məkneikin meinai, ikin pukhaa kapəmiə narimnar huvə minə kamhaswin ikin, rikimiə tukrivən ikin.”

††12:33 Nəgkiarinen kape Gris ramni “Ikin aikin a, to popahuk ripəh nəsiyen narimnar aikin.”

**Narmamə kape Yesu
tukasəkeikei masərer matuk
tuk nīrerig-pə-minien kafan**

³⁵ Kini Yesu rimə, “Takasərer matuk nīpig mifam, rəmhen kin yame nakamhawəhsi-pən neipən minə kape wok, uə rəmhen kin yame nakasarha huvə tuk kapəmiə laet minə mə tukamhauək ye nīpig mifam.^k ³⁶ Takasəkeikei misəmhen kin yorwok minə kape yemehuə kirik yame ramsi-pən ye lafet kape mared yame kimnor pə pə əmə. Tukmə rīrerig-pən iman yerkwanu, məsik-əsik tapig, taktəkun əmə kafan yorwok minə tuksəhitə ye tapig mhamə tukruə imə. ³⁷ Yorwok minə kafan yamə mine kasarha masərer matuk ye nīpig yame yamehuə kapəriə ramuə, iriə tuksəriğ huvə. Nəfrakisien, yakamni tuk əmiə mə, yamehuə a in tukreiwaiyu mivəhsi-pən neipən kape yorwok əmə kirik, mokrən kin əriə mə tukhauə misəkwətə, kini in rarha huvə tuk əriə maməvigin əriə rəmhen kin mə in yorwok kapəriə. ³⁸ Kini tukmə yamehuə ramuə pawk yenpig, uə ye kwəsum-niraanien, mərig yorwok minə kafan kasərer matuk əmə, kini in tukror huvə-pən pik kimi əriə.

³⁹ “Kini kimia takasəkeikei mharkun mə, tukmə yermamə kirik rirkun nīpig atuətuk yame yəkrəh tukruə ye kafan nimə mə tukrəkrəh, kini in to ripəh napirien, mərig tukramərer matuk mamarha huvə tuk kafan nimə mə yəkrəh tukripəh nivənien imə.^l ⁴⁰ Kini kimia, nīpig mi-fam, takasəkeikei misərer matuk meinai Yo, Ji Yermamə, jakrerig pə min ye nīpig yame kimia nakseinein.”

⁴¹ Kini Pita rimini-pən tukun mimə, “Yermaru. ?Nakamni-pə nuhpikinien e kapəməwə əmə, uə kape narmamə mi-fam?”

⁴² Kini Yesu Yermaru rimə, “?Pa e yorwok yame rirkun nar, kini mamor kafan wok ye nīpig m-fam ye norien yame rhuwə? ?Kini yemehuə kirik to rivəhsi haktə pa nhagin mə in tukrameihuə ye yorwok minə kafan, mivəh-si-pən kapəriə nərokien, in e nəriə nəviginien? ⁴³ ?wəh. Nīpig yemehuə kape kwən a ramtərhav-pə, kini məm mə in ramor huvə kafan wok, kini in tukror huvə-pən kimi yorwok a. ⁴⁴ Nəfrakisien, yakamni-pre tuk əmiə mə yemehuə in tukrivəhsi-haktə yorwok a mə tukruə mamehuə ye narimnar m-fam kafan.^m ⁴⁵ ?Mərig rhawor? Tukmə ror yorwok a rikin tukruh mimə, ‘Kafak yamehuə ramor tan pən tuk nuəyen.’ Kini mirikakun mamuh yorwok minə nīpiraovin mine narman, mamvən, maməvigin, mamnim, mamapis. ?Kini yamehuə kafan tukrhawor? ⁴⁶ Yemehuə kape kwən a tukritərhav-pə tukun ye nīpig kirik yame in to ripəh nirkunien mipəh nərer matukien tukun. Kini Yermaru tukrəpni, mərəsis-ərəsis, marakikin-pən imei narmamə yamə mine kharəh nhaniyen nəfrakisien iran.ⁿ ⁴⁷ Yorwok a yame ruirkun ta nəgkiarien kape yamehuə kafan, mərig ripəh norkeikeiyen mə tukrərer matuk mamor wok minə a, tukuh in, rərig nəmhəyen.^o ⁴⁸ Mərig yorwok yame ripəh nirkun-huvəyen nəgkiarien kape yamehuə, kini mamor narimnar yame ripəh natuətukien, yame tukraməkeikei mivəh narpinien iran, tukuh mar əmə in. Tukuh mar əmə yorwok e meinai yermamə yame Kughen rivəhsi-pən narimnar ripsaah kimin, in tukraməkeikei mor narimnar ripsaah.

^k12:35 Mat 25:1-13   ^l12:39 Mat 24:43-44; 1 Tes 5:2

^m12:44 Mat 25:21,23   ⁿ12:46 Mat 24:45-51   ^o12:47 Jem 4:17

Kini yermamə yame kərəhu-pən narim-nar ripsaah ye kwermın, tukaiyoh-pən kin narimnar rehuə tukun.”^p

Yesu raməwhai narmamə kafan minə mine narmamə yamə mine khapəh nhaniyen nəfrakisien iran

⁴⁹ Kini Yesu rimini mimə, “Yo yak-wauə mə jakərəhu-pən nap ye tanim-tanə, kini taktəkun ai, nap a to ripi-uək ta; rikik riplagien. ⁵⁰ Mərig nıpig nıpig əutən[¶] kirik tukruə ye kafak nım-raghien, kini rikik rəmhə tukun meri-ajı nıpig yame tukror infamien iran.[¶] ⁵¹ ?Rikimiə raməsik mə jakərəhu əmə nəmərınyen ye tanımtanə uə? !Nıkam! Pəh nıen mə yımauə mə jakərəhu nəmərınyen, mərig yımauə mə jakor narmamə kasəwhai əriə minə. ⁵² Kini taktəkun ai, tukmə narmamə kirkırıp yerkwanu kirik, kini tuksəwhai əriə minə, kısısər kırhek kıraru, kini kıraru kawhek kısısər. ⁵³ Rım narman tukshek nıpıkwarien minə kapəriə; kini nıpıkwarien minə tukshek rımriə minə; kini nısın nıpiraovın minə tukshek nıpiak-wəskwəh minə kapəriə; kini nıpiak-wəskwəh minə tukshek nısınriə minə; kini kuhu nıpiraovın minə tukshek yasunriə minə. Kini yasunriə minə tukshek kuhuriə minə.”^r

Tukasəkeikei mharkun nıprai nımtətien yame Kughen ramor kimi ətawə

(*Mat 16:1-4; Mak 8:11-13*)

⁵⁴ Kini Yesu rimini-pən tuk nukwao ehua mimə, “Tukmə nakasəm napuə

rərer, nakharkun mə nəhig natukrip. ⁵⁵ Kini tukmə nakasəm mə nuwig ravus jihın, nakharkun mə nıpig kape nəpan-əpanien ruauə pakə. ⁵⁶ !Eh! !Kimiə nəmarpəkao has minə! Kimiə nakhamə nakharkun pik nar, mharkun nıprai nımtətien ye tokrei tanə mine ye neai, rəmhen kin napuə, uə jıhi nai minə. Mərig nakhapəh nharkunien nıprai nımtətien e yame Kughen ramor kimi əmiə ai taktəkun. ⁵⁷ Takasəkeikei misəri-pən swatuk yame ratuatuk mə taksəri-pən. ⁵⁸ Tukmə yermamə kirik rımə tukrərip ik ye nımrı mirh, kini tukmə nakramə takwəriwək kwis miravən ye nımrı mirh, rhuvə mə takawəkeikei mwəkupən mwərəhu nəmərınyen tuk əmiru minə, tamə, rəkəkın ik mivən ye nımrı mirh. Kini yamehuə kape kot reighan-pən kin ik ye kwermı polis. Kini polis rırəh ik mivən mətapıg əsigin ik ye kalabus. ⁵⁹ Kini yakamni-pre tuk ik mimə, tukmə ror məknakin, to nakpəh napien ye kalabus meriaji takarpın fam.”^s

Sarar ye nərigien kapəmiə tuk təvhagə has, tamə nakhamhə

13 Kini ye nıpig a, narmamə tiksın kimnhauə mhani-pən tuk Yesu mə nəmə Galili tiksın kamhauh nar miragh minə mhamə tuksor sakrefaes kin kimi Kughen, kini aikın, mobael minə kape gavman e Paelat kimnhauə mishopni əriə.^{§§} ² Kini Yesu rini-pən mimə, “?Rhawor? ?Nakhamə ta mə nımhəyen skai a yame rımivəh əriə ramhəjoun pən mə iriə nəmə has

[¶]**12:50** Nəgkiarien kape Gris ramni “Baptaes,” mərig ikin e nıpran ramni nıpig əutən kirik.

^{§§}**13:1** Narmamə kimisərig nəvsəoyen kin, mə gavman kape Paelat rımavən ye nımə rhakə kirik, mhopni narmamə ye nıpig yame kimnhauə masəhuak, kisakur. Mə nar a gavman rımnor ramor naurisien.

^p**12:48** Mat 10:34-36

[¶]**12:50** Mak 10:38-39

^r**12:53** Maeka 4:6

^s**12:59** Mat 5:25-26

rapita narmamə apnapig minə apa Galili uə?^t ³Nikam. Yakamni-pre tuk əmiə mə rīpəh norien məknakin. Mərig tukmə nakhapəh nisararien ye nətərigien kapəmiə ye norien has minə kapəmiə, kini kimie fam takpiasəkeikei mhamə. ⁴Uə jakni min ye narmamə iriə m-fam 18 yamə mine nimə apomh a yame kamni kimə Saeloam rimamir mohtəəkkin əriə, khamhə. ?Nakhamə ta mə nimhəyen skai yame rimivəh əriə ramhajoun-pən mə iriə kisahas rapita narmamə apnapig minə apa Jerusalem uə? ⁵Nikam. Yakamni-pre tuk əmiə mə rīpəh norien məknakin. Mərig tukmə nakhapəh nisararien ye nətərigien kapəmiə ye norien has minə kapəmiə, kini kimie fam takpiasəkeikei mhamə.”

⁶Kini Yesu rimoh nuhpikini kirik mimə, “Yermamə kirik rimihu nai kirik e figtri, apa ye kafan nəsимien. Kini newk minə tiksın ruə mivən, kini kwən a ramaiyu-pən məsiəkun, məm rīpəh nikuəyen. ⁷Kini mini-pən tuk yermamə yame ramarha tuk nəsимien mimə, ‘Əm-ru. Yımauə məsiəkun kwənkwaı figtri e miwəh newk kisisər, mərig yakpəh nəmien kwənkwaı nai kirik. Ərəru ta. Rīpəh nəmhenien mə tukrərər əswasig kin nimoptanə ye nəsимien.”^u ⁸Kini kwən yame ramarha tuk nəsимien rhor-pin nəgkiarien mimə, ‘Yemasur. Pəh rīvəh min ru newk kirikianə, pəh jakikir-pən nimoptanə huvə kimin.”^v ⁹Kini tukmə ramkuə ye newk aikin, kini rhuvə əmə. Mərig tukmə rīpəh nikuəyen, pəh kərəru ta.”

**Yesu rimnor huvə
piraovin kirik ye Sabat**

¹⁰Kini ye Sabat kirik, Yesu rinaməvhag kimi narmamə apa ye nəkwai nimə kirik kape nofuginien.

¹¹Kini piraovin kirik aikin yame nanmin has rimnəmır-pən iran mivəh newk 18. Mor nimeitaan ramirpəvin ye nipig mifam, to rīpəh nərer-atuatuk-ien.

¹²Kini Yesu rəm in, rokrən kin mə tukrərər kupən ye narmamə, mini-pən tukun mimə, “Piraovin. Yo yakwərisin ta kafam nəmhəyen, to rīpəh nīraptəəkkin-minien ik.” ¹³Kini Yesu rəəhu-pən kwermın mir iran, məkneikin rərər atuatuk mihuvə, kini maməgnəgin Kughen.

¹⁴Niemhaa rhai yermamə yame rame-huə ye nimə kape nofuginien, meinai Yesu rimnor huvə pian a ye Sabat. Kini mini-pən tuk narmamə minə mimə, “Nipig sikis kape norien wok kapəmiə. Nakharkun nhauəyen ye nipig minə a pəh In ror huvə əmiə. Mərig ye Sabat, takhapəh nhauəyen mə In tukror huvə əmiə.”^w

¹⁵Kini Yesu Yermaru rini-pən tuk əriə mimə, “!Kimiə nəmarpəkao hah minə. ?Kimiə pa nhagin ramrisin kafan dongki mine kao ye Sabat, mə tukrəsıg mivən mə tukrinim nu? Mə kimiə m-fam naksor wok məkna.”^x ¹⁶Kini ye norien əmə a in a, ratuatuk əmə mə yo jakrisin pian e ye nəmhəyen kafan, mivəh miragh in ye Sabat. Pian a, in kwənərəus kirik kape Ebrahim, kini Setan rimirkwəji ətəəkkin in kape newk 18.”

¹⁷Yesu raməgkiar məknei, kafan tik-mir minə kimisauris. Kini narmamə mifam, rikiriə ragien tuk wok huvə yamə mine Yesu ramor irəriə.

**Narmaruyen kape Kughen
ramehuə ye nəsaninien kafan**

(Mat 13:31-33; Mak 4:30-32)

¹⁸Kini Yesu rimini mimə, “?Narmaruyen kape Kughen in rəmhen kin naha nhagin? ?Jakni naha nhagin ri-

^t13:2 Jon 9:2   ^u13:7 Luk 3:9   ^v13:8 2 Pita 3:9,15

^w13:14 Eks 20:9-10; Dut 5:13-14   ^x13:15 Luk 14:5

umhen? ¹⁹Narmaruyen kape Kughen in rəmhen kin kwənkwai mastad, kini yermamə kirik rimivəh mihu ye kafan nəsимien. Kini kwerun rhaktə mehuə, kini man yerpīrig minə kamhauə masor-pən nimairiə ye rəgrəgin.”

²⁰Kini mamni min mimə, “Jakamhajoun narmaruyen kape Kughen mimə riumhen naha? ²¹In rəmhen kin yis kirik yame piraovin kirik ramərap-pən ye flaoa yame kamor-pən ye besin ehua, kini rher əpu fam flaoa raməsiis mamehua.”

Swatuk kəskəh

(Mat 7:13-14, 21-23)

²²Kini nipig Yesu rimməriwək mamvən Jerusalem, maməwhag kimi narmamə ye taon ehua minə mine yerkwānu minə. ²³Kini kwən kirik raiyoh-pən In mimə, “Yermaru. ?Kughen tukrivəh miragh narmamə kwatiksin əmə uə?”

Kini Yesu rini-pən tuk əriə mimə, ²⁴“Yakamni-pre tuk əmiə mə kimia takasəkeikei misarkut pik mhamə takhavən misauru-pən ye kwəruə yame rəkəskəh, meinai narmamə khapsaah kisarkut mhamə tukhavən imə, mərig to khapəh nhavəniēn.

²⁵Mərig tukmə Yermamə, yame kafan a nimə, tukrərer mətəpig ye kwəruə kafan, kini kimia yamə mine nakhapəh nisauru-pən-hanəyen ye kwəruə, takasərer iruə masəsik-əsik tapig mhamə, ‘Yermaru. Əhitə ye kwəruə tuk əmawə.’ Mərig əmə jakni mimə, ‘!Ah! Yakeinein əgkəp əmiə.’ ²⁶Kini kimia taksokrən mhamə, ‘Yermaru. Kitawə kimisəvigin kwis. Kini Ik nimmhajoun əmawə apa iməməwə ikin.’ ²⁷Mərig Yo jakni mimə, ‘Yo yakamni-pre tuk əmiə mimə, yakeinein əgkəp əmiə.

Kimia m-fam yor təvhagə has minə. !Havən isok tuk Yo!’ ²⁸Ye nipig a, kimia taksəm Ebrahim mine Aesak mine Jakob mine profet kupən minə kasarə ye rao ye neai ikin Kughen ramarmaru ikin, mərig kimia takasərer iruə, kini tukarak-ərhav kin əmiə, takasəsək, misokwəruə, məsərig rahah.^a ²⁹Kini narmamə tukhasi-pirə, mhasi-fiak, mhasi-prah, mhasi-pihiu, mhavən misəkwətə misəvigin ye rao ye neai yame Kughen ramarmaru ikin.^b ³⁰Kini rhuə mə takharkun mhamə narmamə minə e kasəkupən tukpihauə mhakwasig, kini yamə mine kamhakwasig tukpihauə mipisəkupən.”^c

Yesu rikin rəpou tuk nəmə Jerusalem

(Mat 23:37-39)

³¹Kini ye nipig a, Farisi minə tiksin kimnhauə mhani-pən tuk Yesu mhamə, “!Eh! Rhuə mə takitərhav eikin e mamvən, meinai Herod rorkeikei mə tukrhopni Ik.”

³²Kini Yesu rini-pən tuk əriə mimə, “Herod in yor kiko iko rəmhen kin kuri aparū yame ramən nar mirə. Takhavən mhani-pən tukun mə Yo yakmə, ‘Əm-ru. Nipig kwakwə əmə aikin ramarə, yame Yo jakəko ta nanmin has minə ye narmamə, kini mor huvə nimhəyen kape narmamə. Kini nipig kisisər ror infamien, kini jakərkin kafak wok.’ ³³Nar apnapig əmə Herod rimə tukrhopni yo, mərig Yo jakaməkeikei məri-pən kafak swatuk mamvən ai taktəkun mine tikianakwamer mine tuknahu mivən mitərhav-pən Jerusalem, meinai ikin əmə aikin a kamhopni profet kape Kughen minə ikin. ³⁴!Aweh, nəmə Jerusalem, nəmə Jerusalem! Kimia nakashopni profet minə kape Kughen. Kini narmamə yamə

^y13:25 Mat 25:10-12   ^z13:27 Sam 6:8   ^a13:28 Mat 8:11-12

^b13:29 Sam 107:3   ^c13:30 Luk 14:9; Mak 9:35; 1 Kor 4:9; Mat 20:8

mine Kughen rimnher-pre kin əriə tuk əmiə, nakwəsarkwhopni fam əriə kin kapiet apig. Nipig ripsaah yakorkeikei mə jakəpkəfugin əmiə maməm huvə əmiə rəmhen kin yame man ramauu tini minə, mərig kimiə nakasəpəh. ³⁵Mərig kimiə nakharkun mə Kughen rimnəpəh əmiə. Kini yakamni-pre tuk əmiə mə to nakhapəh nisəm-minien Yo mhavən miseriaji takhani mhamə, 'Pəh kivəh-si haktə Kwən en ramuə ye nhag Yermaru.'"^d

Yesu rimavən imei Farisi kirik

14¹⁻²Ye Sabat kirik, Yesu rimavən ye nəkwai nimə kape yemehua kirik kape Farisi minə mə tukəsəvigin. Kini apa Yesu ramkwətə ikin, kwən kirik ramhə kin nəmhayen e kəsis ramkwətə ipakə tukun. Kini narmamə kimisəm Yesu mə tukrhawor. ³Kini Yesu raiyoh-pən nəmhajoun minə kape Loa kape Moses mine Farisi minə mimə, "‘Rhawor? ?Loa rameighan kin mə yermamə kirik rirkun nivəh-miraghien narmamə yamə mine kamhamhə kamhamragh min ye Sabat uə nikam?’"^e ⁴Mərig iriə khapəh nisəgkiarien. Kini Yesu rirap kwən a mor huvə min nipran, mher-pən kin ramvən.

⁵Kini mini-pən tuk əriə mimə, "‘?Tukmə kimiə kirik, kafan kwajikovə', uə kafan kau rivə-ərhav pikin ye nəkwai nimir ehua ye Sabat, kini tukrhawor? In tukraməkeikei mivən mirəh-sihaktə aihuaa əmə. ?Pa e irəmiə in to ripəh norien məkneikin? Rirkək.'"^f ⁶Kini nəgkiarien kapəriə rirkək.

⁷Kini Yesu rimnəm narmamə tiksın yame kimnokrən kin əriə tuk nəviginien a, kini khauə imə misorkeikei mə tuk-

səkwətə kupən ye narmamə, ye kwən-mhaan kape nisaiyen. Kini Yesu rini-pən nuhpikinien tuk əriə mimə, ⁸"Tukmə yermamə rokrən kin ik mə takvən tuk nəviginien kirik kape narkurəkien, takpəh nivəniən məkwətə kupən ye kwən-mhaan kape nisaiyen. Tamə yermamə kirik in yerpigrik pik rapita ik ruə,⁸ ⁹kini yamehua kape nimə tukrini-pre tuk ik mimə, 'Əta. Pəh kwən e tukrəkwətə-pre ikin en.' Kini takauris meinai takaməkeikei mivən məkwətə yetanə, ikin kipəh nisaiyen əjir ikin. ¹⁰Mərig tukmə yermamə kirik ramokrən kin ik mə takvən məvigin ye lafet kirik, kini rhuvə mə takvən məkwətə-pən ikin kipəh nisaiyen əjir ikin. Tukmə ror yamehua kape nimə tukruə mini-pre tuk ik mimə, 'Yo kirik, yuvən məkwətə kupən ye narmamə, ye kwən-mhaan kape nisaiyen.' Ramni-pre məkneikin tuk ik, mivəhsi-haktə nhagim ye nimri narmamə mi-fam apa imə. ¹¹Yakamni-pre məknai meinai yermamə yame ravəhsi-haktə atuk in mə tukreihua, Kughen tukrivəhsi-əhu in. Mərig yermamə yame ravəhsi-əhu atuk in, Kughen tukrivəh-sihaktə in tukreihua."^h

¹²Kini Yesu rimini-pən tuk yemehua kape nimə mimə, "Kini tukmə nakamor nəviginien ehua kirik yenpig uə yeraan, takpəh nokrənien kin ik minə tiksın, mine piam minə, mine kafam kwənəəus minə, mine narmamə yamə mine kapəriə nautə rehua yame mine kisarə ipakə tuk ik. Tamə, iriə kisokrən min kin ik mə takvən məvigin kimiə miriə, misarpin tai nar yame nimnor irəriə. ¹³Mərig tukmə nipig nakmə takor lafet kirik, takaməkeikei mamokrən kin yavən has minə, mine narmamə yamə

^a14:5 Kopi akwas tiksın kape Niutesteman khapəh nhaniyen "kwajikovə" mərig kamhani "dongki."

^d13:35 Sam 118:26; Mat 21:9; 23:39; Mak 11:9-10; Jon 12:13 ^e14:3 Luk 6:9

^f14:5 Mat 12:11; Luk 13:15 ^g14:8 Prov 25:6-7 ^h14:11 Mat 23:12; Luk 18:14

mine nikariə rimhə, mine nimirin pis minə, mə tukhauə nakasəvigin kwis kimiə miriə. ¹⁴ Iriə to khapəh nisarpin-preyen tai norien a, mərig Kughen tukrautə-pre kin kafan nihuvəyen kim ik. Kini ye Nipig Kwasig, nipig narmamə yamə mine kisatuatuk tukhamragh min, kini Kughen tukrərok ik iran.”¹

**Yesu rimini nuhpikinien
kape nəviginien ehuə**

(Mat 22:1-10)

¹⁵ Kini iriə kirik aikin raməvigin, mamərig nəgkiarinen a, kini mini-pən tuk Yesu mimə, “!Nar huvə kirik e, nivəniən apa ye rao ye neai, ikin Kughen rarmarmaru ikin, maməvigin ye lafet ehuə kafan!”^j

¹⁶ Mərig Yesu rimini-pən tukun mimə, “Nipig kirik, yermamə kirik rimə tukror nəviginien ehuə kirik kafan, kini markupig, mini-pən tuk narmamə khapsaah mə tukhauə misəvigin kwis iriə min. ¹⁷ Kini rinor ta nipig kape nəviginien, mher-pən kin kafan kirik yorwok mə tukrivən mini-ərhav pən tuk narmamə yame rimnokrən-ta kin əriə mimə, ‘Hauə misəvigin, meinai yaknor arnəpeinə ta ye nəviginien.’

¹⁸ “Mərig iriə m-fam kimisəpəhs-pən, mhamə to iriə khapəh nhavəniən. Kirik rimnəkupən mini-pən tukun mimə, ‘Eh. Ni-pən tuk kafam yemehuə mə to yakpəh nurəyen. Yimivəh nimri nimop-tanə kirik, kini jakaməkeikei mivən məsiəkun.’ ¹⁹ Kini kirik min rimə, ‘Eh. Ni-pən tuk kafam yemehuə mə to yakpəh nurəyen. Yimivəh nimri kau ten, kini jakaməkeikei mivən məm pi pom wok minə kapəriə.’ ²⁰ Kini kirik min rimə, ‘Eh. Ni-pən tuk kafam yemehuə mə yimnarkurək pə pə əmə, to yakpəh nurəyen.’^k ²¹ Kini yorwok rimauə mini-əsah pən tuk kafan yemehuə. Kini yeme-

huə ai rikin rəmhə pik, kini mini-pən tuk kafan yorwok mimə, ‘Ita. Yuvən ai-huaa, apa ye swatuk mine ikin minə tiksin ye taon a məm yavən has minə, mine narmamə nikariə rimhə, mine nimirin pis minə, mine yamə mine nihuriə rahas, mikir əriə, mhauə.’ ²² Kini in ror nar a yame yemehuə rimini-pən tukun, kini mīreriğ-pə mini-pən mimə, ‘Yemehuə. Narimnar fam yame nimini, yo yaknor fam. Mərig nəviginien rehuə aikin, kini nimə rəmhen min tuk narmamə tiksin.’ ²³ Kini yemehuə rimini-pən tuk yorwok mimə, ‘Ita. Yuvən ye swatuk, mine ikin minə fam iruə ye taon. Yuvən məkeikei kimi narmamə mə tukhauə imə. Nimə e kafak tukraməkeikei mukwar huvə. ²⁴ Mərig yakamni-pre tuk ik mə narmamə yamə mine yimnokrən kin əriə maməkupən, iriə to khapəh nisən-əsivəniən nəviginien kirik kafak.”

**Yermamə kape Yesu tukrəruə
kupən Yesu ye nimraghien kafan**

²⁵ Narmamə khapsaah pik kamhakwasig kin Yesu ye swatuk, kini In rarar mini-pən tuk əriə mimə, ²⁶ “Tukmə yermamə kirik rorkeikei mə tukrikwasig kin Yo, tukraməkeikei mivəh Yo yakəkupən ye kafan nimraghien. In tukraməkeikei morkeikei Yo rapita rimni mine nisini, mine kafan piraovin, mine tini minə, mine piauni minə, mine nowini minə, mine in atuk. Tukmə ripəh norien məkneikin, in ripəh nəmhenien mə tukruə rəmhen kin kafak yermamə.¹ ²⁷ Kini tukmə yermamə ripəh neighanien kin mə tukhopni in tuk nhagik, uə ripəh norien nəkwak, in ripəh nəmhenien mə tukruə rəmhen kin kafak yermamə.

²⁸ “Tukmə kimiə kirik rorkeikei mə tukrivhirəkin nimə apomh kirik, in tukraməkeikei mokupən məkwətə, mīrkun huvə mane ye narimnar minə,

ⁱ14:14 Jon 5:29

^j14:15 Luk 13:29

^k14:20 1 Kor 7:33

¹14:26 Luk 9:23

məm-ru mə kafan mane rəmhen uə nikam. ²⁹Tamə ririkakun mör nuknen, meinein norien infamien iran, narmamə tuksarh iakei iran ³⁰mhamə, ‘Əm-ru. Kwən a rimirikakun əmə kafan nimə. Mərig reinein norien infamien iran.’ ³¹Kini tukmə king kirik, kafan mobael, iriə ten taosen əmə, tukmə rərig nəvsaoyen mə king pisin kirik min yame kafan mobael minə twenti taosen kamhauə mə tuksarowagin iriə min, kini in to ripəh nivən-aihuaayen ye narowaginien. Kwasig ikin ramvən tuk narowaginien, tukraməkeikei məkwətə, mirkun huvə mə in rirkun napitayen tikmir minə a uə nikam. ³²Tukmə rirkun mə to ripəh napitayen, tukraməkeikei mher-pən kin narmamə tiksın khavən masəm kafan tikmir minə tiksın nipig khapəh hanə nhauəyen ipakə tukun, misərəhu nəmərinuyen. ³³Kini ye norien kirikianə əmə min, kimiə takasəkeikei misəkwətə misəm huvə nimraghien kapəmiə. Tukmə yermamə kirik ripəh norkeikeiyen mə tukrəpəh narimnar fəm kafan mikwasig kin Yo, in ripəh nəmhenien mə tukruə rəmhen kin kafak yermamə. ³⁴“Nigar in nar huvə kirik. ?Kini mərig tukmə nigar rəhiu pik, tukhawor kor rhekin min?^m ³⁵Ripəh nəmhenien tuk nar kirik. Tukarakikin əmə. Tukmə kimiə narmamə yame nimətirgimiə rarə, sətərig huvə kin nəgkiarien e.”

**Nuhipikinien ye sipsip
yame rimnerwei**

(Mat 18:10-14)

15 Ye nipig a, narmamə khapsaah yamə mine kasərer tuk mane kape takis, mine yor təvhagə has khapsaah kimnhauə mə tuksərig nəgkiarien kape Yesu. ²Kini Farisi minə mine nəmhajoun kape Loa kape Moses kimn-

hani hah Yesu mhamə, “Ah. Kwən a, rikin rorkeikei mə yor təvhagə hah minə tukhavən misəm, kini misəvigin kwis.”^m

³Ror pən, Yesu rimini nuhipikinien kirik mimə, ⁴“?Kimiə pa nhagin, kafan sipsip wan hundred, kini kirikianə ramerwei, mərig rikin rapəh nəsikien? Tukmə kimiə kirik kafan sipsip rimirkək məknakin, kini in tukraməkeikei mipəh kafan naenti naen sipsip kasən mənvhirik masərer apa ripiəpiə ikin, kini in tukrivən marhakin yame rimnerwei meriaji məm.^o ⁵Kini nipig tukrəm, kini rirəhsi-haktə mərəhu-pən ye nuran, kini rikin tukragien. ⁶Kini nipig tukmə rajiərhav-pə yerkwau, in tukraməkeikei mokrən kin in minə tiksın, mine narmamə yamə mine kasarə ipakə tukun, kini mini-pən tuk əriə mimə, ‘Hauə, kisagien kwis, meinai yimnəm min kafak sipsip yame rimnerwei.”

⁷Kini Yesu ramripin nəgkiarien mimə, “Yakamni-pre tuk əmiə mə, rəmhen əmə kin apa ye rao ye neai. Tukmə yor təvhagə hah kirikianə rarar ye kafan nərigien mivən tuk Kughen, kini nagienien apa ye rao ye neai tuk kwən a in rehuə, rapita nagienien tuk narmamə naenti naen yamə mine kisatukatuk mhapəh nisorien nar has kirik yame tukasəkeikei misarar ye nərigiein kapəriə tukun.”

Nuhipikinien ye mane yame rimirkək

⁸Kini Yesu rarə mini min mimə, “Tukmə piraovin kirik kafan silva mane ten, kini kirik rirkək. ?Kini tukrhawor? Tukrəsia pən ye laet mahiə marhakin huvə apa imə mivən meriaji məm. ⁹Kini nipig tukrəm mane a, in tukrokrən kin in minə tiksın mine narmamə yamə mine kasarə ipakə tukun, mini mə, ‘Hauə

^m14:34 Mat 5:13, Mak 9:50

ⁿ15:2 Luk 5:30

^o15:4 Esik 34:11,16; Luk 19:10

kisagien kwis, meinai yaknəm mane apa kafak yame rimirkək.”

¹⁰ Kini nīpig Yesu rimnor infamien ye niniyen nuhpikinien, mini-pən tuk əriə mīmə, “Kini yakorkeikei mə jakni-pre tuk əmiə mə, ye norien kirikianə əmə min, agelo minə kape Kughen kisagien pik ye nīpig yor təvhagə has kirikianə ramarar ye kafan nərigien mamvən tuk Kughen.”

Nuhpikinien ye ji yermamə kirik yame rimnerwei

¹¹ Kini Yesu ramrīpin nəgkiarīen mamni mīmə, “Yermamə kirik, tini yerman kiraru. ¹² Kini yame rəkəskəh iran rini-pən tuk rimriu mīmə, ‘Rimik. Əwhai nautə minə kafam, mivəhsi-pə kafak ai taktəkun.’ Kini rimriu rəwhai kafan narimnar mivəhsi-pən kimi əriu. ¹³ Kini rapəh norien tu, tini yame rəkəskəh rirəh kafan, mivən, mor salem kin, kini mivəh mane ye nautə minə a, mītərhav iməriə ikin, mivən ye tanə pisin kirik min isok. Kini aikin a rimnoriah kafan mane ehua ye norien yamə mine ravi nərigien kafan, mamvən mamvən. ¹⁴ Kini nīpig kafan mane rimirkək fam, nikumhə ehua rimavən piəpiə ye tanə a. Kini nikumhə rinaməs min kwən a; nan nəviginien ruirkək. ¹⁵ Kini rivən mamor wok kimi kwən kirik aikin, kini kwən a rher-pən kin mə tukrivən maməvigin kafan pukəh minə. ¹⁶ [Kini nikumhə rimnəs pik], rikin rivən tuk nəviginien ne pukəh minə, mərig yermamə kirik rirkək mə to riwəhsi-pən nəviginien kirik kimin. ¹⁷ Kini rikin rarə min, mamətərig mə, ‘Eh. Taktəkun ai, yorwok minə kape rimik, nəriə nəviginien rehua rapita, mərig yo yakamarə ikin e, pəh nien mə tuktu, yakəmkərəv mīməhə. ¹⁸ Pəh yaktərhav ikin e, mirerig-pən tuk

rimik, kini mini-pən tukun mīmə, “Tatə. Yo yimnor təvhagə has kimik mine Kughen.” ¹⁹ Taktəkun ai, yakpəh nəmhenien mə takokrən kin yo mə narim e yo. Mərig okrən kin yo rəmhen əmə kin yo yorwok əmə kirik kafam.” ²⁰ Kini rarar, meriwək, mamvən mə tukrəm kafan tatə.

“Kini ramuə hanə isok, kafan tatə rimnarha-pən həm, kini rikin rehua tukun, raiyu, mivən məutəru, mamagien tukun. ²¹ Mərig tini rini-pən tukun mīmə, “Tatə. Yo yimnor təvhagə has kimik mine Kughen. Taktəkun ai yakpəh nəmhenien mə takokrən kin yo mə narim e yo.’

²² “Mərig kafan tatə rokrən kin kafan yorwok minə mini-pən tuk əriə mīmə, ‘!Eh! Havən aihuaa mhavəh kot yame rhuvə pik rapita, mhauə misarkaoh-pən kimin, kini mhavəh ring mhauə mhavəsi-pən ye kwermīn. Kini mhavəh sandel mhauə mhavəsi-pən ye nihun. ²³ Kini mharəh kau e yame rəsiis-əsiis, mhauə mhauh, pəh kisor kwis lafet kin kitawə narik, ²⁴ meinai narik e, rəmhen kin mə ruamhə ta, mərig taktəkun ai in ruəmragh min. In rimnerwei, mərig yaknəm min in.’ Kini iriə kisor lafet.”

²⁵ “Kini ye nīpig a, tini yame rehua, in apa yerki nəsimien. Kini ye nīpig ramuə muə ipakə tuk yerkwanu, kini mərig narmamə kasəni nipe, masor danis. ²⁶ Kini rokrən kin yorwok kirik ruə maiyoh in mīmə, ‘!Eh! ?Naha e narmamə kasor?’ ²⁷ Kini rini-pən tukun mīmə, ‘Naorahim ruauə, kini kafam tatə rimoh kau kirik yame rəsiis-əsiis, meinai naurahim rirerig-pə min, kini in rəsanin əmə.’

²⁸ “Kini piauni yame rehua, rikin rimhə, kini mīmə, “To yakpəh nivəniēn imə.’ Kini kafan tatə ritərhav-pə iruə maməkeikei kimin mə tukrivən imə. ²⁹ Mərig rini-pən tuk kafan tatə mīmə,

‘Emru. Kimwarə newk ripsaah, kini yakamor wok ikin e rəmhen kin yorwok kirik kafam, kini mipəh nəsikien nəkwam. ?Mərig rhawor, tatə? Nimipəh nivəsi-pəyen nar kəskəh kirik kimi yo rəmhen kin nəni, mə jakor nəviginiēn kirik kimawə yo minə tiksin. ³⁰Mərig narim a yame rimnoriah fam kafam nautə tuk nərokien piraovin kape swatuk, kini nipig rirerig-pə yerkwanu, kini nakarar muh kau kirik yame rəsiis-əsiis mamor lafet kin kafan.’

³¹“Kini kafan tatə rini-pən mimə, ‘Narik. Nipig m-fam kirau mik kwarə. Kini narimnar kafak kafam. ³²Mərig ratuatuk əmə mə tuksor lafet e misovigin meinai naorahim e rəmhen mə ruamhə ta, mərig taktəkun ai in ruimragh min. In rimneirwei, mərig taktəkun ai kwəsəm in.”

Nuhpikiniēn ye manaja yame ramor norien yame riko-iko

16 Nipig kirik, Yesu rini-pən tuk kafan narmamə minə mimə, “Yermaru kirik, kafan nautə ripsaah, kini in mivəh manaja kirik muə yame ramehuə ye kafan yorwok minə. Kini yorwok minə tiksin khauə mharuk-pən nəgkiariēn has ye manaja a kimi yermaru mhamə, ‘!Eh! Kwən a ramoriah kafam narimnar.’ ²Kini rokən kin kwən a ruə raməgkiar kimin mimə, ‘!Eh! ?Naha nəgkiariēn yakərig kamni iram? Yakorkeikei mə takvəh fam nəgkiariēn minə kape wok kafam, muə, meinai taktəkun ai jakher ye-rhav kin ik.’

³“Kini manaja a rimavən, mamətərig kin mimə, ‘Aweh. Kafak yermaru rorkeikei mə tukrher ye rhav kin yo, kafak wok tukrirkək. ?Kini jakhawor pən iran mine? Nagheek ripəh nəmhenien mə to yakikir nimoptanə [mivəh mane iran], kini yakauris pik tuk nawəyen kin mane tuk narmamə.

⁴!Eh! Taktəkun ai yakirkun naha nhagin yame jakor, pəh narmamə tukhakir yo mhavən iməriə ikin masarha huvə tuk yo nipig kafak yermaru tukrher ye-rhav kin yo.’

⁵“Kini manaja rimavən mokrən kin narmamə yamə mine kasor kaon kimi yermaru khauə kirikianə kirikianə. Kini rini-pən tuk yermamə yame rimnəkupən muə mimə, ‘?Ik nimnor kaon kimi yermaru ye naha?’ ⁶Kini kwən a rini-pən tukun mimə, ‘Yimipik dram kape nehe olif iriə m-fam wan hundred.’ Kini yemehuə rini-pən tuk kwən a mimə, ‘In əmə e nəkwəkwə kape kaon kafam. Əkwətə aihuaa əmə ru, mirai-pən əmə fifti dram ye kafam nəkwəkwə.’

⁷“Kini rini-pən min tuk kwən kirik mimə, ‘?Ik nimnor kaon kin naha?’ Kini rimə, ‘Yimnor kaon kin wan taosen bag wit.’ Kini manaja rimə, ‘Vəh nəkwəkwə kape kaon kafam, kini mirai-pən əmə eit hundred bag wit.’

⁸“Kini kwasig ikin, yermaru kape manaja aperə rimnərig nəvsaoyen kin, marar məgnəgin in tuk kafan norien kape neikuəyen mə in tukrəm huvə atuk in. Norien e ramhajoun mə narmamə ye tokrei tanə, kharkun norien bisnes irəriə minə, mərig narmamə kape nikakien khapəh nharkun-huvəyen norien minə kape tokrei tanə. ⁹Kini yakamni-pre tuk əmiə mə, sasitu huvə ye narmamə kin mane kape tokrei tanə mə iriə tukhauə kimiə minə tiksin. Kini nipig mane kape tokrei tanə tukrirkək, kini Kughen tukrivəh əmiə mivən apa ye rao ye neai yame ramarə kape rerin.

¹⁰“Tukmə yermamə yame rirkun narha-huvəyen tuk nar kəskəh kirik rirkun narha-huvəyen tuk nar ehua kirik. Kini yermamə yame ramor norien yame rapəh natuatukien ye nar kəskəh kirik, in tukror norien yame rapəh natuatukien ye nar ehua

kirik.^r ¹¹?Ror məknakin mə tukmə kimiə nakhapəh nisarha-huvəyen tuk mane kape tokrei tanə e, yermamə rirkək yame tukreighaan kin əmiə mə takhawəh nar huvə əfrakis, in e narimnar kape Kughen. ¹²Kini tukmə kimiə nakhapəh nisarha-huvəyen tuk narimnar kape yermamə min kirik, kini pəh rikimiə tukripəh nəsikien mə tukvəhsi-pre min kimi əmiə kapəmiə atuk narimnar, meinai, kirkun mə takhapəh nisarha-huvə-minien tuk narimnar minə a.

¹³“Yermamə rikək yame to ror slef kape yemehuə mir kiraru. To ramor məknakin, tukraməkeikei morkeikei kirik, maməməkin kirik; uə tukraməkeikei mor nəkwai kirik, məpəh kirik. To nakhapəh nisor-kwis-kwisien wok kimi Kughen mine tuk mane.”^s

¹⁴Farisi minə kisorkeikei pik mane, kini nipig kimsərig nəgkiarieren minə a, kini misarh iakei ye Yesu. ¹⁵Mərig In rimini-pən tuk əriə mimə, “Kimiə nakasor norien yamə mine kasor narmamə rikiriə raməsik mə naksatuatuk. Mərig Kughen rirkun mə rikimiə rahas. Yakamni məkneikin meinai naha nhagin yame narmamə khavəh-si haktə mə in nar ehuə, mərig ye nimri Kughen in nar apnapig əmə.”^t

Loa tukramarə rerin

(Mat 19:1-12; Mak 10:1-12)

¹⁶Kini Yesu rimə, “Kamni-ərhav Loa mine nəgkiarieren kape profet kape Kughen minə meriaji-pə Jon Baptaes, kini kwasig ikin, kamni-ərhav nəvsaoyen huvə kape narmaruyen kape Kughen, kini narmamə m-fam kisarkut mə tukhavən misarə aikin.”^u ¹⁷Mərig kipəh niniyen kimə wok kape Loa mine nəsaninien kafan ruirkək. Nikam.

Nəgkiarieren m-fam kafan kasəmīr-yame rehuə minə meriaji-pən yame rəkəskəh əgkəp minə. Loa tukrarə rerin rapita neai mine tokrei tanə.^v ¹⁸Tukmə yermamə kirik ripəh kafan hanə piraovin, kini mamkir piraovin pisin kirik min mwarə, in ramor təvhagə has. Kini tukmə yermamə kirik rikir piraovin kirik yame kafan yerman rimməpəh, kini kwarə kwis, kini in ramor təvhagə has meinai in raməkrəh kin piraovin kape yermamə pisin.”

Kwanage kape kwən kirik kafan nautə rehuə mine Lasaros mine Ebrahim

¹⁹Kini Yesu rimini mimə, “Kwən kirik, kafan nautə rehuə rivən ye neipən huvə minə, nimrin rhaktə, kini nipig mifam ramən pik nəviginien huvə minə. ²⁰Kini yavən has kirik, nhagin e Lasaros, ni pran rəmhir-əmhir. Kini kirəh kavən apa ye kwəruə kape yerkwanu . ²¹In norkeikei pik mə tukrən nisimsi nəviginien yame raməsah-əsah-pən ye nəpəəg tebol kape yamehuə a. Kini nar kirik rahas min, kuri minə min khauə masəpaih-əpaih nimap minə kafan.

²²“Kini yavən has a rimamhə, kini agelo minə khavəh mhavən apa ye nikar Ebrahim, kwənmhaan kape nisaiyen. Kwən a kafan nautə rehuə, in min rimamhə, kini kinim. ²³Kini in rivən apa ye nap ehuə, mamərig nəmhəyen ehuə, marha-faktə, maməm Ebrahim apa isok, Lasaros apa ye nikarin. ²⁴Kini mokrən apomh mimə, ‘Tatə Ebrahim. !Aweh! Pəh rikim tukreihuə tuk yo. Her-pən kin Lasaros mə tukreires kwənkwai kwermīn ye nu kini mivəh muə mirap neramik kin pəh rokiei, meinai yakamərig nəmhəyen ehuə eikin e ye nap ai taktəkun.’

^r16:10 Luk 19:17-26

^s16:13 Mat 6:24

^v16:15 Mat 23:28; Luk 18:9-14

^u16:16 Mat 11:12-13

^t16:17 Mat 5:18

²⁵“Mærig Ebrahim rimə, ‘Narik, rikim tukraməsik ru kafam nimraghien apa kupən. Ik nimnavəh narimnar huvə kafam ripsaah, mærig Lasaros rimnamærig nəmhyen ehuə ye nīpran. Mærig taktəkun ai, in ramærig rhuvə ikin e. Kini ik, nakamærig nəmhyen ehuə ye nīpram. ²⁶Kini nar kirik min. Ye kwerkwān irətawə, nəkwai nimir ehuə yame raməwhai ətawə. Ik en, kini kimawə e. Tukmə kimawə kirik rimə tukruə məm əmiə, mærig to ripəh nurəyen. Kini tukmə kimiə kirik rimə tukruə məm əmawə, mærig to ripəh nuəyen.’

²⁷“Kini yermamə yame kafan nautə rehuə rimini mimə, ‘Tatə. Yakaməkeikei kimik. !Aweh! Her-pən kin Lasaros rīvən ye nimə kape kafak tatə ²⁸meinai piak kirkirip aikin. Rhuvə mə in tukrivən mor kwirig kimi əriə pəh tukasərig əriə mə tukhapəh nhauə-minien ikin yakamærig pik nəmhyen ikin.’

²⁹“Mærig Ebrahim rimə, ‘Nikam. Iriə kharkun nisəvheikinien Nəkwəkwə kape Moses mine profet kupən minə kape Kughen. Pəh piam minə tuksərig nəgkiarien minə a.’

³⁰“Kini yermamə yame kafan nautə rehuə ramni mimə, ‘Nikam, Tatə Ebrahim. Ripəh nəmhenien. Mærig tukmə yemə mhə kirik rirerig-pən mini əsaah pən tuk əriə, iriə tuksarar ye nərigien kapəriə, misəpəh norien has minə kapəriə.’

³¹“Mærig Ebrahim rimə, ‘Tukmə khapəh nisərigien nəgkiarien kape Moses mine profet minə kape Kughen, kini in nar apnapig tukmə kwən kirik ramragh min ye nimhyen kafan, kini mivən mægkiar kimi əriə, mærig tukhapəh nhaniyen nəfrakisien iran.’”

Takhapəh nisorien yermamə rimir ye norien has

(Mat 18:6-7; Mak 9:42)

17 Kini Yesu rini-pən tuk kafan narmamə minə mimə, “Nəfrakisien. Nivəhsipən-vəhsipənien kape təvhagə has yamə mine kamhavi-pən narmamə ye nahasien, iriə tukhauə. Mærig narpinien ehuə ramvən tuk yermamə yame ravəhsi-pən vəh-sipən kimi narmamə, uə yame in swatuk kape niwəhsi-pən wəhsi-pənien. ²Mærig tukmə yermamə kirik ravi-pən kwajikovə kirik yame rhatətə irak, mə tukror təvhagə has, kini yermamə a, Kughen tukror narpinien ehuə kimin. Kini narpinien a tukriskai rapita yame kiruk-pən kapiet pam kirik ye nīpətək nuan, karkw-ərhav-pən kin ye tame tahik mə tukrəmmim. ³Kini ror məkneikin mə takasəkeikei masarha huvə tuk kapəriə nimraghien.”^w

Takhapəh nisarpinien tai təvhagə has kape yermamə

(Mat 18:15, 21-22)

Kini Yesu rimə, “Kini tukmə piam ramor təvhagə has kimik, ni-pən kafan norien has ye nimrin, kini tukmə ramarar ye kafan nərigien, kini əru kin kafan norien has miyəh nivəh-timtimien yerkim. ⁴Kini nar apnapig in ramor təvhagə has kimik m-seven ye nīpig kirikianə, kini muə m-seven mini-pre tuk ik mimə, ‘Kəsi. Yimnor təvhagə has kimik. Jakarar ye kafak nərigien miyəh kafak təvhagə has,’ kini ik takaməkeikei mərukin kafan norien has minə, kini miyəh niwəh-tim-timien yerkim.”

Yermamə yame ramni nəfrakisien ye Kughen, kafan nəhuakien ror nanmin

(Mat 17:20)

⁵Kini aposol minə kimisaiyoh Yesu Yermaru mhamə, “Or kapəməwə nhatətəyən riskai məmhen min.”

⁶Kini Yesu Yermaru rimə, “To nhatətəyən kapəmiə rikəskəh pawk rəmhen kin kwənkwai mastad, mərig nakharkun nhani-pəniən tuk tukwas e mə, ‘Evi atuk ik, kini mivən miviə pən apa ye tahik,’ kini tukror nəkwaimiə.”

Kimiə naksəmhen kin yorwok minə kape Kughen

⁷Kini Yesu rimə, “Hani-ru. ?Tukmə yermamə kirik, kafan yorwok ramasim, uə ramarha tuk sipsip minə, kini mirerig-pə yerkwanu, kini rikimiə raməsik mə yamehuə kafan tukrini pən tukun mimə, ‘!Eh! Yuə aihuaa məkwətə mən nəviginien a.’? !Nikam! ⁸Mərig in tukrini-pən tuk kafan yorwok mimə, ‘Yuvən mor nak nəviginien, kin yuvən miwəhsi-pən kafam neipən huvə, kini miwəhsi-pə nak nəviginien mine nik ninimien. Nipig nimnor fam kafam wok, nakirkun nivəniən məvigin minim.’ ⁹?Kini rikimiə raməsik mə yamehuə, in tukrini-pən tenkiu kimi kafan yorwok tuk wok ehua kafan yame in tukraməkeikei mor uə nikam? !Nikam! ¹⁰Kini kimiə en, naksəmhen əmə kin yorwok minə kape Kughen. Nipig nimisor fam narimnar yame Kughen rimini-pre tuk əmiə mə takasəkeikei misor, takasəkeikei mhani əmə mhamə, ‘Kimawə yor wok minə əmə. Ripəh nəmhenien mə tukni vi vi əməwə. Yakasor əmə wok yame kimawə jakasəkeikei masor.’”

Yesu rimnor huvə narmamə ten yamə mine kamhawəh nəmhəyən e leprosi

¹¹Nipig Yesu rimneriwək mamvən Jerusalem, In rimavən-pən ye kwerkwan ye provins mir e Sameria mine Galili. ¹²Kini nipig rimatərhav-pən ye yerkwanu kirik, narmamə ten yamə mine kamhawəh nəmhəyən e leprosi kimnhauə misərer isok kwənmopin, ¹³kini misokrən kin In mhamə, “!Yesu Yermaru! !Pəh rikim tukreihuə tuk əməwə!”^x

¹⁴Kini nipig Yesu rimnəm əriə, minipən tuk əriə mimə, “Havən, misəm pris, pəh in tukrəm nipraimə.” Kini nipig kimiseriwək ye swatuk, kini mhahuvə, nəmhəyən a rirkək irəriə.^y

¹⁵Kini iriə kirik rəm mə leprosi kafan rirkək. Kini rarar mirerig-pən tuk Yesu mamokrən apomh mimə, “!Yakamni vi vi Kughen! !Yakamni vi vi Kughen!”

¹⁶Kini in rimneiwaiyu mənimkur-pən ye nihu Yesu, mini vi vi In tuk nor-huvəyən kafan nəmhəyən. Kwən a in yemə Sameria. ¹⁷Kini Yesu rimini mə, “?Nəfrakisien mə yimnor huvə narmamə ten maikwas ta ye kapəriə nəmhəyən, uə nikam? ?Mərig naen hiə? ¹⁸Kwən a in yep-sipis əmə, mərig in pisin əmə rimirerig-pə mamni vi vi Kughen.” ¹⁹Kini Yesu rini-pən tuk kwən a mə, “Erer meriwək mamvən. Kafam nhatətəyən rimnor huvə ik.”

Narmaruyen kape Kughen tukruə

(Mat 24:23-28, 36-41)

²⁰Nipig kirik, Fərisi minə kimisaiyoh-pən Yesu mhamə, “Tuk nagheen narmaruyen kape Kughen ruə?”

Kini In rini-pən tuk əriə mimə, “To narmamə khapəh nisəmien Narmaruyen kape Kughen yame ramuə kin nimririə.

²¹Kini yermamə kirik rirkək yame

^x17:13 Lev 13:45-46   ^y17:14 Lev 14:2-3; Mat 8:3-4

tukrini mə, 'Hauə-ru misəm, in apa,' uə 'Hauə misəm. In apa.' Meinai narmaruyen kape Kughen ruauə ta maməmür yerkimia."

²² Kini Yesu rini-pən tuk kafan narmamə minə mimə, "Nipig minə kimnhauə yame naksorkeikei mhamə tak-səm nipig minə kape Ji Yermamə, mərig to nakhapəh nisəmien. ²³ Kini narmamə tukhani-pre tuk əmia mhamə, '!Hauə-ru misəm, in apa!' uə 'Hauə, in apa!' Mərig takhapəh nhakwasigien kin əria,^z ²⁴ meinai ye nipig Yo, Ji Yermamə, jakurə iran, in tukrəmhen əmə kin narəpigien yame raməsia ye neai ye nikarin kirik muə meriaji-pən nikarin kirik min. Kini narmamə m-fam tuk-səm mharkun. ²⁵ Mərig kwasig ikin ye narimnar minə a, jakaməkeikei mamərig nəmhəyən ehuə, kini narmamə yamə mine kisarə ai taktəkun, kamhaukreikin-pə nimeitairiə masəpəh Yo.

²⁶ "Ye nipig Yo, Ji Yermamə, jakurə iran, tukrəmhen əmə kin narəyən kupən ye nipig kape Noa. ²⁷ Ye nipig a, narmamə kasəvigin, mamhanim, masor nəviginien kape narkurəkien, in e narimnar m-fam kasor ye nimraghien kapəriə, miseriaji-pə ye nipig yame Noa ruavən imə ye nəpəəg nəkwai rao ehuə kafan. Kini nəhig rimap, yapiwən ehuə rimauə maiyu makatənim fam kin narmamə yamə mine khapəh nhavəniən ye nəkwai rao.

²⁸ "In rəmhen əmə min kin narəyən kupən ye nipig kape Lot. Narmamə kimnasəvigin, mhanim, masor salem kin narimnar, mamhawəh nimri narimnar, masəsim, mhavhirəkien nimə minə, in e narimnar fam kimisor ye nim-

raghien kapəriə.^a ²⁹ Mərig ye nipig yame Lot rimatərhav-pən ye taon a Sodom, kini nap mine kapier yame kamhawək mhasi-faktə ye neai masəkwəpni əria m-fam apa ye taon.

³⁰ "Kini rəmhen əmə kin nipig Yo Ji Yermamə jakurə min iran. Kini Kughen tukror əpu Yo kimi narmamə. ³¹ Ye nipig a, tukmə yermamə kirik ramkwətə iruə ye kafan nimə, pəh in tukrap mipəh nivən-minien a ye nimə mə tukripik kafan narimnar. Kini tukmə yermamə kirik apa ye kafan nəsimien, pəh in tukrap, mipəh nuə-minien ye yerkwənu.^b ³² !Takhapəh nisəru-kinien pi-ahwaru kape Lot!^c ³³ Yermamə yame rorkeikei mə in tukramraptərəkien kafan nimraghien ye tokrei tanə e, mipəh nikwasigien kin Yo, in tukripəh ni-wəhyen nimraghien rerin. Mərig yermamə yame raməpəh narimnar kape nimraghien kape tokrei tanə e, mikwasig kin Yo, in tukrivəh nimraghien rerin.^d ³⁴ Yakamni-pre tuk əmia mə, ye nipig a, yenpig, yermamə kiraru tukawapir ye bed kirikianə əmə, kini jakvəhsi-ta kirikianə, mipəh kirikianə. ³⁵ Kini piraovin kiraru tukawor nəviginien, kini jakvəhsi-ta kirikianə, mipəh kirikianə. ³⁶ Yerman kiraru tukawasim, kini jakrəhsi-ta kirik, mipəh kirik."[†]

³⁷ Kini kafan narmamə minə kimnhani-pən tukun mhamə, "Yermaru, takitərhav-pə hiə?"

Kini In rimini-pən tuk əria mimə, "Takharkun əmə. Rəmhen kin nipig ligkai minə kamhaivə yerpirig misewaiyu masərip tahik, nakharkun mə kəməəm minə apaikin."

[†]17:36 Nəgkiarinen ye v 36 rikək ye kopi akwas tiksin kape Niutesteman. Keinein mə Luk rimirai əfrakis uə nikam.

^z17:23 Mak 13:21; Luk 21:8   ^a17:28 Jen 18:20; 19:25

^b17:31 Mat 24:17-18   ^c17:32 Jen 19:26   ^d17:33 Luk 9:24

**Nuhpikinien ye yeni has yame
ramor tan pən ye nasituyen**

18 Kini Yesu rimini nuhpikinien kimi əriə maməvhag kin kimi əriə mə tukasəkeikei masəhuak nipig mifam mhapəh nisəpəhyen, mhapəh nisorien mə rikiriə tukreiwaiyu.^e ²In rimini mimə, “Yerkwanu kirik, yeni kirik aikin kape nərəhuyen nəgkiarien minə. Kini ripəh nisaiyen Kughen, kini mipəh nisai-minien narmamə. ³Kini ye yerkwanu a, piraovin kirik kim-namhə tan kin aikin, kini nipig mifam ramuə mamaiyoh yeni a minipən tukun mimə, ‘Aweh. Asitu irak mərəhu atuatur nahasien yame kafak tikmir ramor irak.’ ⁴Mərig yeni a ramor pik tan pən tuk nəgkiarien mə tukror huvə aihuaa nahasien kape pian a. Mərig pian a rimnaiyoh-pən kwən a ye nipig mifam. Kini yeni a ramətərig mimə, ‘Nar apnapig mə yakpəh nisaiyen Kughen, mipəh nisai-minien narmamə, ⁵mərig jakaməkeikei mivən mərəhu atuatur kafan nahasien kini mərəhu nihevəyen. Meinai pian a ramni nar kirikianə mamərik mitə yo tuk kafan nəgkiarien mamripin. Kini tukmə yakamor tan pən tukun, kini in tukruə mamokrən-okrən kin yo, kini yakəpkəs kin.”

⁶Kini Yesu Yermaru ramripin nəgkiarien mimə, “Sətərig kin Yo. Nəgkiarien kape yeni apa rahas pik. ⁷?Mərig rhawor ye Kughen? In rimirpen kafan narmamə minə, kini iriə kisasək ətgin In nipig mifam yenpig-ənpig minə mine yenpig minə fam. ?Kini rikimiə raməsik mə In tukrini-pən tuk əriə mimə, “Takhawhin pi pom”? Nikam. ?Kimiə nakhamə ta mə In ramor tan pən tuk nasituyen ye kafan minə uə? Nikam. ⁸Yakamni-pre tuk əmiə mə nəfrakisien, In tukrasitu aihuaa əmə

ye kafan minə, kini mərəhu atuatur nahasien yame ramuə tuk əriə. ?Mərig nipig Yo, Ji Yermamə, jakrərig-pə min iran ye tokrei tanə, jakəm mə narmamə tiksın aikin yamə mine kishatətə ye Kughen uə kharkək?”

**Nuhpikinien kape Farisi mine
narmamə yamə mine kasərer
tuk mane kape takis**

⁹Kini Yesu rimini nuhpikinien kirik kin narmamə tiksın yamə mine khamə ta mə kisatuatur rapita narmamə minə fam. ¹⁰In rimini mimə, “Kwərə mir kiraru kimiravən apa ye Nimə Ehuə kape Kughen mə tukwəhuak. Kirik, in Farisi. Kini kirik in ramərer tuk mane kape takis. ¹¹Kini Farisi ramərer mamsigəvin nəhuakien, maməgkiar atuatur iran mimə, ‘Kughen, yakamni vi vi Ik meinai yakor pisin ye narmamə apnapig minə, yamə mine kisorkəikei pik mane, maseikuə mə tuksəkrəh kin, masor rahas, misəkrəh kin piraovin kape yermamə pisin. Kini yo yakpəh norien rəmhen kin kwən e yame ramərer tuk mane kape takis. ¹²Nipig kiraru ye wik kirikianə, yo yakamatuakəm maməpəh nəviginien tuk nəhuakien. Kini tukmə yakvəh narimnar ten, yakvəhsi-pre kirikianə.’^f

¹³“Mərig kwən a yame ramərer tuk mane kape takis, in ramərer isok, kini mamurais, mipəh narha-faktəyen ye neai maməhuak. Kini rikin rarkwopir, mamasək, mamərip nimagen mimə, ‘Kughen. Yo yemə has. !Pəh rikim tukreihuə tuk yo!”

¹⁴Kini Yesu ramripin nəgkiarien mimə, “Yakamni-pre tuk əmiə mə nipig kwərə mir e tukrarərig-pən yerkwanu, yermamə yame ramərer tuk mane kape takis, Kughen tukrəm mə kafan nimraghien in ratuatur. Mərig Farisi

^e18:1 Kol 4:2; 1 Tes 5:17   ^f18:12 Aes 58:1-4; Mat 23:23

rapəh natuatukien, meinai yermamə yame ravəh-si haktə atuk in, Kughen tukrivəh-si əhu; mərig yermamə yame ravəhsi-əhu atuk in, Kughen tukrivəh-si haktə.”^g

**Kwajikovə minə
kimnhavən misəm Yesu**

(Mat 19:13-15; Mak 10:13-16)

¹⁵ Kini narmamə tiksın kimnhapik kapəriə kwajikovə əmtəmtə minə mhavən masəm Yesu mə In tukrərəhu-pən kwermın irəriə, mivəhsi-pən nihuvəyen kimi əriə. Mərig narmamə minə kape Yesu kimnhani-əhu əriə. ¹⁶ Mərig Yesu rimnokrən kin kwajikovə minə mə tukhavən ipakə tukun. Kini mimə, “Takhapəh nhani-əhuyen kwajikovə minə. Səta irəriə pəh khauə tuk Yo. Meinai Kughen tukramarmaru ye narmamə yamə mine kisəmhen kin kwajikovə minə e. ¹⁷ Yakamni əfrakis tuk əmiə mə yermamə yame rikin ripəh nəgienien tuk nivəhyen kafan nərigien reiwaiyu rəmhen kin kwajikovə, to ripəh nivənen ye Rao ye Neai.”^h

Yermamə kirik kafan nautə reihua

(Mat 19:16-30; Mak 10:17-31)

¹⁸ Kini yemehua kirik ruə mini-pən tuk Yesu mimə, “Yhajoun huvə. ?Nakmə jakaməkeikei mor naha mamarə rerin?”

¹⁹ Kini Yesu rimə, “?Nakhawor mamni mə Yo yakhuvə? Yermamə kirik rapəh nihuvəyen. Kughen əmə In rhuvə. ²⁰ Ik nakwirkun ta loa yame Moses rimini mimə, “Təpəh nhopniyen yermamə. Kini mipəh napirpən-apnapig-ien tuk piraovin pisin. Kini mipəh nəkrəhyen. Kini mipəh nini-apnapigien nar meikuə kin ye yermamə kirik. Tuk nipig minə fam takamsiai rimim mine nisnim.” (Eks 20:12; Dut 5:16-20)”

²¹ Kini kwən ai rini-pən tukun mimə, “Yhajoun. Loa minə en, yakaməri-pən fam ye nəkəskəhyen kafak, muə meriaji-pə.”

²² Kini Yesu rimnərig nəgkiarieren a, mini-pən tuk kwən a mimə, “Nar kirikianə əmə ik nakpəh nor-hanəyen. Takvən, məvrai rik rik fam kafam narimnar, mivəh mane iran, kini mivəhsi-pən kimi yavən has minə. Kini kafam narimnar tukripsaah apa ye neai. Kini ik muə, mikwasig kin Yo.”

²³ Nipig kwən ai rimnərig nəgkiarieren yame Yesu rimini, rikin rəpou, meinai kafan nautə ripsaah. ²⁴ Kini Yesu rarhapən mini-pən tukun mimə, “!Man! Riskai pik tuk narmamə yamə mine kapəriə nautə rehua tuk nivənen pəh Kughen rarmaru irəriə. ²⁵ ?Nakhamə ta mə narmiragh ehuə kirik, kamni kimə kamel, to rauru-pən ye kwəruwei nidil uə? Nıkam, rəutən pik. Rəmhen əmə min kin yermamə yame kafan nautə rehua, rəutən pik tukun tuk nətayen aikin a muə Kughen ramarmaru iran.”

²⁶ Kini narmamə yamə mine kimisərig nəgkiarieren yame Yesu rimini kinasaiyoh əriə minə, mhamə, “!Eh! ?Mərig tukmə ror məknekin, kitawə pa in tukramarə ye nimraghien rerin?”

²⁷ Mərig Yesu rimini mə, “Narimnar yame narmamə kiseinein nisorien, Kughen rirkun norien.”

²⁸ Kini Pita rini-pən tukun mimə, “?Mərig rhawor irəmawə? Yiməsəpəh fam kapəmawə narimnar, mhauə, mamhakwasig kin Ik.”

²⁹ Kini Yesu rini-pən tukun mimə, “Yermamə yame in ravəh əkupən Yo, kini maməta ye kafan narimnar rəmhen kin nimə, uə piraovin, uə piauni, uə kafan kakə, uə rimni mine nisini, uə kafan kwajikovə mə tukruə ye Narmaruyen kape Kughen,

³⁰ kini yermamə a, ye tokrei tanə e, tukraməkeikei mivəh narimnar ripsaah məknakin rapita narimnar yamə mine rimnəpəh kupən. Kini ye narəyen vi kafan, tukrarə ye nimraghien rerin.”

Yesu rimini-ərhav min kafan nimhøyen

(Mat 20:17-19; Mak 10:32-34)

³¹ Narmamə khapsaah, kini Yesu rokrən kin kafan narmamə twelef, misəkwətə karin, kini rini-pən tuk əriə mimə, “Sətərig ru. Taktəkun ai, tukhavən apa faktə, Jerusalem. Kini narimnar yame profet kape Kughen minə kupən kimnhani irak, Ji Yermamə, tukhauə misor nəfraksien kin.ⁱ ³² Tukeighan-pən kin Yo ye kwermi nəmə Rom, kini tuksarh iakei irak, misərkis-ərkis Yo, misərig-əvhin Yo.^j ³³ Tukrəh Yo, kavən, khopni Yo. Mərig ye nipig yame ror kisisər kin, jakamragh min.”

³⁴ Mərig narmamə twelef kafan kimnhapəh nharkunien niprai nəgkiarinen kafan, meinai Kughen rimnerkwaig kin niprai narimnar minə a, kini kimnhapəh nharkunien mə raməgkiar ye naha.^k

Yesu rimnor huvə nimrin pis kirik

(Mat 20:29-34; Mak 10:46-52)

³⁵ Nipig Yesu ramuə ipakə tuk taon a Jeriko, nimrin pis kirik aikin ramkwətə ye nikar swatuk. Nipig mi-fam in ramawə-pən kin mane kimi narmamə. ³⁶ Kini nipig nimrin pis rimnərig mə narmamə khapsaah kaseriwək ye swatuk, kini raiyoh-pən mə, “?Naha nhagin narmamə kasor?”

³⁷ Narmamə khani-pən tukun mhamə, “Yesu e. Yemə Nasaret. Rameriwək ye swatuk.”

³⁸ Kini rokrən apomh mimə, “!Yesu! !Kwənərəus kape King Deved! !Rikim tukreihuə tuk yo!”

³⁹ Kini narmamə e kaseriwək misəkupən kin Yesu khani-pən tukun mhamə, “!Ah! !Pim!”

Mərig ramripin əmə ye nokrənien, mamni mə, “!Kwənərəus kape King Deved! !Rikim tukreihuə tuk yo!”

⁴⁰ Kini Yesu rərer mini-pən tuk əriə mimə, “Harəh mhauə.” Kini kimnharəh mhauə ipakə, Yesu raiyoh-pən mimə, ⁴¹ “?Nakmə jakor naha nhagin kimik?”

Kini in rimə, “Yermaru, yakorkeikei mə jakəm nar.”

⁴² Kini Yesu rini-pən tukun mimə, “Arha məm nar. Kafam nhatətəyen rimnor huvə ik.” ⁴³ Məkneikin, rarha məm nar, kini mikwasig kin Yesu, mamni vi vi Kughen. Kini nipig narmamə m-fam kimisəm nar a, iriə min kimnhani vi vi Kughen.

Sakias rimini nəfraksien ye Yesu

19 Kini Yesu reriwək mamvən mə tukritərhav-pən Jeriko. ² Kini ye taon a, kwən kirik aikin, nhagin e Sakias. In yemehuə kirik kape narmamə yamə mine kasərer tuk mane kape takis. Kini kafan nautə ripsaah. ³ Kini in rorkeikei mə tukrəm-ru mə Yesu In pa. Mərig reinein nəmien, meinai in rarkwakwə. Kini narmamə kasərer əswasig kin. ⁴ Kini Sakias raiyu əkupən mivən mhaktə ye tokrei nai kirik e kamni kimə sikamo, mə tukrəm Yesu ye nipig In tukrukuraopən aikin.

⁵ Kini nipig Yesu rimauə atuatuk a in ikin, marha faktə məm in. Kini minipən tukun mimə, “Sakias. Eiwaiyu aihuaa. Meinai taktəkun ai, jakaməkeikei mivən apa imam yerkwanu kafam ma-

[†]18:39 Kwən a ramokrən kin Yesu məknakin, ramhajoun mə ramni nəfraksien iran, mə in Kristo yame Kughen rimirpen.

ⁱ18:31 Luk 24:44

^j18:32 Luk 9:22,44

^k18:34 Mak 9:32

marə.”⁶ Məkneikin Sakias rimneiwaiyu, mikir Yesu miravən apa iman ikin yerkin agien.

⁷Mərig nipig narmamə kimisəm narimnar minə a, kini kisəsiwən-əsiwən kin norien minə a, mamhani nikar Yesu mhamə, “!Ah! Kwən a ramvən imei yor təvhagə has minə.”¹

⁸Kini nipig kimnhavən ye nəkwai nimə kape Sakias, in rərer mini-pən tuk Yesu mə, “Yermaru. Ərig-ru yo. Jakəwhai kafak narimnar mvwəhsi-pən nipərin kimi yavən has minə, mipəh nipərin kafak. Kini narimnar yame yim-nəkrəh kin, yo jakarpin-pən mi-kuas.”⁴

⁹Kini Yesu rini-pən tukun mə, “Tak-təkun Kughen rivəh miragh ik mine kafam minə. Meinai ik min nimnhatətə ye Kughen, kini ik nimauə kwənərəus əfrakis kirik kape Ebrahim.”¹⁰ Kini Yo, Ji Yermamə, yimauə mə jakarhakin narmamə yamə mine kwəserwei, miwəh miragh əriə.”ⁿ

Nuhpikinien ye narmamə yamə mine kimisor wok kin mane

(Mat 25:14-30)

¹¹Nipig Yesu rinamua ipakə tuk Jerusalem, narmamə rikiriə rimnəsik mə narmaruyen kape Kughen pəh nien mə tuktu ruə. Kini Yesu ramripin nəgkiarien kafan mamni nuhpikinien kirik kimi əriə ¹²mimə, “Yemehua kirik rimə tukrivən apa kantri pisin kirik isok, mə tukvəh-si haktə in mə in king kirik. ¹³Kwasig ikin ritərhav, in rimnokrən kin kafan yorwok ten, məwhai mane miwəhsi-pən kirikianə kirikianə kimi əriə⁸. Kini mini-pən tuk

əriə mimə, ‘Kimiə takasəkeikei masor wok kin mane, pəh ramehua, miseriaji yo jakrerig-pə min.’

¹⁴“Mərig iriə apa iman ikin kimisəməkin kwən a, kini misher-pən nəgkiarien mhamə, ‘Yakhapəh nisorkeikeiyen mə kwən a tukrarmaru irəməwə.’ ¹⁵Mərig kivəh-si haktə in kinor king kin, kini in rirerig-pə min. Kini mokrən kin kafan yorwok yame mine rimnəwhai kafan mane irəriə. Rimə tukrirkun-ru mə kimisor win ye naha mane ye nipig rimnamarə isok. ¹⁶Kini yame raməkupən rimauə mini-pən tukun mimə, ‘Yemehua. Nimnərəhu-pə mane kirik ye kwermik, kini yimnor win min ye irəkwak ten.’ ¹⁷Kini kafan yemehua rimini-pən tukun mə, ‘Ik nimnor wok yame rhuvə, meinai nimnor wok huvə tuk nəm-huvəyen nar yame rikəskəh, kini taktəkun ai, yakeighan kin ik mə takarmaru ye taon iriə m-fam ten.’^o

¹⁸“Kini yame ramkwasig kin ruə mini-pən mə, ‘Yemehua. Nimnərəhu-pə mane kirikianə ye kwermik, kini yimnor win min ye irəkwak kirkirip.’ ¹⁹Kini yemehua rimini-pən tukun mimə, ‘Ik takamaru ye taon iriə m-fam kirkirip.’

²⁰“Mərig yorwok min kirik ruə mini-pən tukun mə, ‘Yemehua. Mane e kafam. Yimnərkis ətərəkin kin neipən merkwaig huvə kin ²¹meinai yakamgin kin ik, meinai kafam norien rəutən. Ik nakawəh narimnar yame pəh nien mə kafam, kini mampik nəviginien ye nəsimien yame pəh nien mə kafam.’

²²“Kini yemehua a rini-pən tukun mimə, ‘!Ik yorwok has! Nəgkiarien

⁶19:8 Eks 22:1 mine Nam 5:6-7 krəni mə tukmə yermamə kirik raməkrəh kin nar kirik, turkraməkeikei marpin-pən m-kwas.

⁸19:13 Nəgiarien kape Gris ramni mə yemehua rimivəhsi-pən “mina” kirik kimi əriə kirikianə kirikianə. Mina kirikianə in rəmhen kin wan hundred taosen vatu.

¹19:7 Luk 15:2   ^m19:9 Luk 13:16; Wok 16:31

ⁿ19:10 Luk 15:4; Jon 3:17; 1 Tim 1:15   ^o19:17 Luk 16:10

əmə kafam ramhajoun mə nimnoriah əgkəp. Nakwirkun ta mə yo yemə əutən, kini yakavəh narimnar yame pəh nien mə kafak, kini mampik nəviginien ye nəsimien yame pəh nien mə nəsimien kafak. ²³ ?Rhawor nimipəh nivəhyen kafak mane mivən mərəhu-pən ye bang, pəh nipig yame jakrerig iran, jakirkun nivəhyen kafak mane iriu profit kafan?"

²⁴ "Kini yamehuə a rarar mini-pən tuk narmamə yamə mine kasərer ipakə, mimə, 'Havəhsita mane yame yimivəhsipən kimin, mhavəhsipən kimi kwən a kafan mane ten.'

²⁵ "Kini iriə kimnhani mhamə, 'Yamehuə. Rapəh natuatukien meinai ruivəhta mane ten.'

²⁶ "Kini yemehuə a rini-pən tuk əriə mimə, 'Yakamni-pre tuk əmiə mə, yermamə yame rawəh nar kirik, tukpivəhsipən min tiksin kimin. Mərig yermamə yame kafan nar kirik rirkək, tukpiwəhsita fam kafan narimnar minə.^p ²⁷ Kini taktəkun ai, kafak tikmir yamə mine kharəh nisorkеikeiyen mə jakuə king kapəriə, takhakir əriə mhauə, mishopni əriə ye nimrik.'"

Yesu rimavən Jerusalem mor əpu mə in king

(Mat 21:1-11; Mak
11:1-11; Jon 12:12-19)

²⁸ Kini nipig Yesu rimməgkiar ta, kini In rimneriwək məkupən mamvən Jerusalem, kini narmamə kimnhakwasig kin. ²⁹ Nipig kimnhauə ipakə tuk yerkwanu mir a Betfas mine Betani ye tukwas a kamni kimə Olif, kini In riminipən tuk kafan yermamə mir kiraru mimə, ³⁰ "Takravən apa yerkwanu yame nakaravaag-pən ikin. Ikin a, takwəm

kwaji dongki kirik yame kipəh hanə nəsuəyen iran. Nakrarisin mwəsıg mirauə.

³¹ Kini tukmə yermamə kirik raiyoh-pre əmiru mimə, 'Nakararisin dongki a tuk naha?' Kini takrani-pən tukun mirəmə, 'Yermaru kapətawə rimə tukrəsua iran.'"

³² Kini kimiravən mwəm naha nhagin yame Yesu rimini. ³³ Kini nipig kimirarisin kwaji dongki, kini narmamə kapəriə a dongki kimisaiyoh əriu mhamə, '!Eh! ?Nakararisin dongki a tuk naha?'"

³⁴ Kini iriə kirəni-pən tuk əriə mirəmə, "Yermaru rimə tukrəsua iran."

³⁵ Kini kimwəsıg miravən kimi Yesu, mawəpeinə-pən kin kapəriu kot ye nimetai dongki, kini mwasitu ye Yesu rhaktə məsua ye kwaji dongki a.**

³⁶ Nipig rimməsua iran mamvən, kini kafan narmamə kisəpəkiək ta kin kapəriə kot misətu mimhahuvə-pən kin kimi swatuk.

³⁷ Kini nipig Yesu rinamuə ipakə tuk Jerusalem, maməsua ye dongki a, mamuə ye tukwas e kamni kimə Olif. Kini narmamə minə kafan khapsaah kimnhauə. Rikiriə m-fam ragien, kharikakun mamhani vi vi Kughen masokrən apomh tuk nımtətien yamə mine kimisəm In ramor. ³⁸ Kini mamhani mhamə, "Pəh kivəh-si haktə Kwən en ramuə ye nhag Yermaru! (Sam 118:26)

Pəh nəmərinuyen tukrarə apa ye rao ye neai.

Kini apa yerpirig əgkəp ye rao ye neai, pəh kivəh-si haktə nhag Kughen Yermaru."

³⁹ Kini Farisi minə tiksin yamə mine kasərer aikin khani-pən tukun mhamə, "Yhajoun. Ni-əhu kafam narmamə minə mə tukhapim əmə."

**19:35 Sek 9:9 ramni profesi kirik mə Kristo tukrəkəwətə-pən ye dongki mamuə Jerusalem rəmhen kin king.

⁴⁰Mərig Yesu rimi-pən tuk əriə mīmə, “Tukmə narmamə mine e khapim, kapiə minə e tuksokrən-okrən.”

**Yesu rimi mə nəmə Jerusalem
tuksarə ye narpinien**

⁴¹Kini nipig Yesu rimaüə ipakə məm taon a Jerusalem, kini mamasək tuk narmamə minə aikin a. ⁴²Mamni mīmə, “!Eh! Nar arnapig mə nimisəpəh narimnar yame ravəhsi-pə nəmərinuyen kimi əmiə miserijə-pə ai təkun, mərig tokmə nakpiharkun əriə ai taktəkun, kini Kughen ripivəhsi-pre kimi əmiə. Mərig nikam. Narimnar minə a kaserkwaig to nakhapəh nisəmien. ⁴³Mərig nipig minə e yame ramuə tuk əmiə, kapəmiə tikmir minə tukhauə misərer rukrao irəmiə, tukhakir nimoptanə mhakir ihaktə kor kəsik kəupə kin ye kapəmiə taon, misor əswasig kin tuk əmiə. ⁴⁴Kini iriə tuksoriah fam nimə minə ye taon kapəmiə, to kapiə kirik ye kapəmiə nimə minə ripəh nərerien. Kini tukshopni əmiə mifam mine kapəmiə kwajikovə minə. Narimnar minə fam e tukruə meinai kimiə nakseinein nipig e towei yame Kughen rimaüə mə tukrivəh miragh əmiə iran.”^q

**Yesu rimməko ye-rhav narmamə
yamə mine kasor maket ye
Nimə Ehuə kape Kughen**

(*Mat 21:12-17; Mak
11:15-19; Jon 2:13-22*)

⁴⁵Kini Yesu rimaüən ye Nimə Ehuə kape Kughen, maməko yerhav narmamə yamə mine kasor maket aikin. ⁴⁶Kini In rimi-pən tuk əriə mə, “Kimirai-pən ye Nəkwəkwə kape Kughen kimə, ‘Kafak nimə, in nimə kape nəhuakien,’ (*Aes 56:7*) mərig kimiə naksor ruə rəmhen kin

‘nimə kirik yame yəkrəh minə kaserkwaig ikin.’ (*Jer 7:11*)”

⁴⁷Kini kwasig ikin, ye nipig m-fam, Yesu rimməwhag apa ye nəkwai Nimə Ehuə kape Kughen. Kini jif pris minə mine nəmhajoun kape Loa kape Moses, mine nəmehuə minə kape kwənərəus kape Isrel, kasarhakin swatuk mə tukshopni Yesu,^r ⁴⁸mərig khapəh nisəmien, meinai nipig m-fam narmamə khap-saah iriə min, meiani kisorkeikei pik mə tukasərig nəgkiarjen minə kafan, kini nəgkiarjen kafan ramuh kapəriə nətərigien.

**Namehuə minə kape Isrel
kisarkut mə tuksəm-ru nehuəyen
kape Yesu mə rimasip-kaa**

(*Mat 21:23-27; Mak 11:27-33*)

20 Nipig kirik, Yesu rimməwhag kimi narmamə apa ye Nimə Ehuə Kape Kughen, mamni-ərhav nəvsaoyen huvə kape Kughen kimi narmamə. Kini jif pris minə mine nəmhajoun kape Loa kape Moses mine nəmehuə minə kape kwənərəus kape Isrel kimnhauə masəm In. ²Misaiyoh mhamə, “?Nakamhawor narimnar minə e? ?Pa nhagin rimiəvəhsi-pre nehuəyen mə takor narimnar məknekin?”

³Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Rhuvə. Jakaiyoh kin naiyohyen kirik kimi əmiə. Tukmə nakhani atuətuk, jakni-pre tuk əmiə mə Pa nhagin rimiəvəhsi-pə nehuəyen kimi Yo tuk norien narimnar. ⁴Hanipə-ru tuk Yo mə ?Pa rimiəvəhsi-pən nehuəyen kimi Jon mə tukror baptaes ye narmamə? ?Kughen uə yermamə?”

⁵Kini kinasəsiwən-əsiwən kimi əriə minə mhamə, “?Tukshaw ni e? Tukmə kitawə khani mə Kughen rimiəvəhsi-pən nehuəyen kimi Jon, mərig Yesu tukrini mīmə, ‘?Tukmə Kughen rimiəvəhsi-pən

nehuøyen kimin, rhawor e kimia nakhapäh nhaniyen näfrakisien iran?'⁶ Märig to khapäh min nhaniyen mä, 'Yermamä ämä rimivähsi-pän nehuøyen kimin,' meinai narmamä minä e kamhani mä Jon in profet äfrakis."

⁷ Kini kishorpin mhamä, "Kimawä yakseinein mä pa rivähsi-pän neihuøyen kimin."

⁸ Kini Yesu rimini-pän tuk äriä mä, "Kini Yo min, to yakpäh niniyen mä Pa rimivähsi-pä neihuøyen kimi Yo mä jakor narimnar minä e."

Nuhpikinien kin plantesen kape grep

(*Mat 21:33-46; 22:15-22; Mak 12:1-17*)

⁹ Kini Yesu rimini nuhpikinien kirik kimi narmamä mimä, "Yermamä kirik räsım kin kafan plantesen kape grep. Kini in mərəhu plantesen a ye kwermi narmamä tiksın, marə, miterhav ye tanə pisin marə kape nipig apomh.^s ¹⁰ Kini kwənkwaı grep rimhiak, kini yemehua kape plantesen rher-pän kin kafan tiksın manaja mä tukhavən misəm narmamä yamə mine kisəsım aikin mä tukhavəhsi-pän grep nan, rəmhen kin nərək kafan.^t Mərig iriə kisarar, mharaptərəkın kwən ai, misərkis-ərkis, misher-pän kin mä tukrirerig, mhapäh nhavəhsi-pənien mane kirik kimin.

¹¹ Kini yamehua ai rarə mher-pän min kin kafan kirik yermamə. Mərig iriə kimnhauh min misor naurisien kimin, misher-pän kin mä tukrirerig, mhapäh nhavəhsi-pənien mane kirik kimin. ¹² Əmaikin, yamehua kape plantesen rher-pän min kin yermamə kirik min. Kimnhauh in, misəko yerhav

in. ¹³ Kini yamehua kape plantesen a rimä '?Jakhawor ai taktəkun? Rhuvə mä jakher-pän kin narik keikei, tukmə ror iriə tukhasiai in.' Kini rher-pän kin ruvən. ¹⁴ Mərig iriə kisəm khamə, 'Kwajikovə atuatur e kape yamehua kape plantesen. Pəh kishopni pəh plantesen e tukror kapətauə kin.' ¹⁵ Məknekin kharaptərəkın, misarkw-ərhav kin ye nəkwai plantesen, mishopni.^{††} ?Yamehua kape plantesen a tukrhawor min? ¹⁶ Tukrivən mhopni-hopni narmamə minə ai, mərəhu-pän plantesen a ye kwermi narmamə pisin."

Kini nipig narmamə kimisərig nəgkiarın a khamə, "Pəh nar a tukripəh norien näfrakisien kin."

¹⁷ Mərig Yesu rimnarha tim tim irəriə mimə, "Nəkəkəkə kape Kughen ramni mä,

"Səpaag e, yame narmamə kape nəvhirəkinien nimə kimisarakikin, mərig Kughen rimnor in ruauə Səpaag huvə yame tukrəkır məkupən.' (*Sam 118:22*)

"?Mərig nəgkiarın e nipran naha? ¹⁸ Mə narmamə mifam yamə mine kamharəh pikin səpaag a, nikikririə tukrakapır. Kini yermamə yame səpaag a tukrimamir, mhopni, mhosis."^u

¹⁹ Kini nəmhajoun kape Loa kape Moses mine jif pris minə kimnharkun mä nuhpikinien minə a ramni irəriə; ror məkneikin, kimisarha-kin swatuk mä tukharaptərəkın aihuua əmə In, mhawəhsi-pän ye kalabus, mərig kimisəpəh meinai kimnhagin kin narmamə.

^{††}20:15 Yesu ramni nuhpikinien kape plantesen mä nəmə Isrel kimishopni profet tu minə tiksın kape Kughen, kini mərig ruirkun ta mä tukshopni min In.

^s20:9 Aes 5:1 ^t20:10 Aes 5:1-2

^u20:18 Aes 8:14-15; Rom 9:33; 1 Pet 2:8, 3:14

**Nəmehuə kape Isrel khamə
tukhavəhsi-əhu Yesu tuk
nəgkiarien ye nıkarin kape takis**

(Mat 22:15-22; Mak 12:13-17)

²⁰ Kini nəmhajoun kape Loa kape Moses, mine jif pris minə kimisarha tim tim ye Yesu misorkeikei mə tukharuk-pən nəgkiarien kirik iran tuk nəgkiarien kafan, mhawəhsi-pən in ye kwermi gavman kape Rom. Kini misarar misherpən kin narmamə tiksın mə tukhavən masor kəut kəsua kimin.^v ²¹ Kini kəut kəsua minə kimnhavən misaiyoh Yesu mhamə, “Yhajoun. Yakharkun mə Ik yermamə atuaturuk. Nəkrəh niginien kin yermamə mə to rivi kafam nərigien, meinai rikim rapəh nəsikien mə yermamə kirik rehuə uə yermamə kirik rei-waiyu, mərig nakaməfrakis əmə, kini nəvhagien kafam raməri-pən əmə norien yame Kughen rorkeikei. ²² Ni-ru tuk əmawə mə, ?Ratuaturuk mə tukasərok-pən takis kimi Sisa, yamehuə kape Rom, uə nıkam?”

²³ Mərig Yesu ruirkun mə kimnhani əmə naiyohyen a mə in tukrini nəgkiarien kirik yame tukhani hah in tukun. ²⁴ Kini mini-pən tuk əriə mə, “Havən-ru mhawəh mane kirik mhauə pəh yakəm. ?Mə nanmi pa raməmır-pən aikin? ?Mine nhag pa?”

²⁵ Khamə, “Nanmi Sisa, mine nhagin.”

Məknekin Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Namhen. Nar kimini kimə kape Sisa, havəhsi-pən kimi Sisa. Mərig nar kape Kughen, hawəhsi-pən kimi Kughen.”

²⁶ Kini kisakur pik kin nəgkiarien yame Yesu rimirpen, miseinein nhawəhsi-əhuyen Yesu ye nımri narmamə kin naiyohyen. Mhapəh nhaniyen nar kirik.

**Sadusi minə khamə tukhavəh-si
əhu Yesu tuk nəgkiarien ye
nıkarin kape nımraghien rerin**

(Mat 22:23-33; Mak 12:18-27)

²⁷ Kini Sadusi minə tiksın kimnhauə tuk Yesu. Iriə khamə ta mə narmamə yamə mine kwənhamhə, to khapəh nhamragh-minien ye rao ye neai.

²⁸ Kini kimisaiyoh-pən kin nəgkiarien kirik kimi Yesu mhamə, “Yhajoun. Moses rimirai-pən ye Loa kapətawə mə tukmə kwən kirik rimhə-tan kin kafan piraovin, mərig kiripəh hanə niweiməkien kin kwajikovə kirik, kini piauni kirik tukraməkeikei mikir pian a tukaweimək^{††}, kini kwajikovə minə tukharaptərkın min nhag yermamə yame rimamhə. ²⁹ Tukmə narman seven, iriə piauriə minə. Nımrin nupan rarkurək kini mıpəh nırəhyen kafan kirik kwajikovə, mimhə. ³⁰⁻³¹ Kini tukmə yame rikwasig kin rikir piraovin kape piauni yame rimamhə, kini mıpəh neiməkien, kini mimhə min. Kini naorahini yame ror kisisər kin ror əmə min nar kirikianə kin meriaji iriə fam a seven kisarkurək ye piraovin a, kini mhamhə fam, mhapəh niseiməkien. ³² Kini en piraovin ai rimhə min. ³³ Kini ye nıpig kape narmamə tukhamragh min iran, iriə ai seven iriə piauriə minə, ?piraovin ai tukror piraovin kin kape pa nhagin?”

³⁴ Mərig Yesu rimini-pən tuk əriə mimə, “Ye tokrei tanə e, narman mine nıpiraovin kisarkurək. ³⁵ Mərig ye nıpig kape narəyen vi, narmamə yame Kughen rikin ragien tuk əriə mə tukhamragh min ye nımhəyen kini mivəh əriə mivən kisarə ye narəyen vi, to iriə khapəh nisarkurəkien. ³⁶ Kini iriə to khapəh nhamhəyen meinai tuksəmhen əmə kin

^{††}20:28 Moses rimini məknekin ye Dut 25:5-6.

agelo minə. Kini iriə ji Kughen minə meinai In rimnor əriə kamhamragh min ye nimhəyen. ³⁷ Kini Moses ramhajoun ye nəkwəkwə kafan mə narmamə tukhamragh min ye nimhəyen kapəriə, mamni mə nipig in rimnəm nai kirik ramuək; aikin, Moses rokrən kin Kughen mimə Ik, 'Ik Ik Kughen yame Ebrahim, Aesak mine Jakob karhəgnəgin hanə Ik.'^w ³⁸ !Kitawə kharkun mə irisir kirharə iriə Kughen meinai nar apnapig kwərhimhə ta tu mirhokupən Moses, mərig Kughen ramni mə karhəgnəgin hanə In. !Kini pa rimə narmamə mhə minə ksəgnəgin Kughen, mərig narmamə yamə mine kamhamragh!"^f

³⁹ Kini Farisi^{ss} tiksın kimhani-pən tuk Yesu mhamə, "Yhajoun, nimirpen huvə nəgkiarjen." ⁴⁰ Kini iriə m-fam kimnhəgin kin naiyoh-pən-minien nəgkiarjen kirik kimin.

Yesu rimivəh-si əhu Farisi minə kin naiyohyen əutən kafan

(Mat 22:41-46; Mak 12:35-37)

⁴¹ Kini Yesu ramaiyoh-pən əriə mimə, "Rhawor e kamni kimə, 'Mesaea in kwənərəus əmə kape Deved?' ⁴² Mərig, səmru, Deved rimirai-pən ye Ol Sam mimə,

"Kughen Yermaru rimini-pən tuk Yermaru kafak mimə,

"Əkwətə ye kwermik matuk

⁴³ Meriaji nipig jakor ik takehuə ye tikmir kafam minə." (Sam 110:1)

⁴⁴ "Ye nəgkiarjen e, Deved rimnokrən kin Mesaea mə 'Yermaru.' ?Mərig

nakshawor mamhani mə Mesaea in kwənərəus əmə kape Deved?"

Yesu rimnəgkiar ye nəmhajoun minə kape Loa kape Moses

(Mat 12:1-36; Mak 12:38-40; Luk 11:37-54)

⁴⁵ Nipig narmamə kisətərig kin, In rimini-pən tuk kafan narmamə mimə, ⁴⁶ "Kimiə takasərig əmiə tuk namhajoun kape loa kape Moses. Iriə rikiriə ramagien tuk nivəhsi-pənien neipən huvə. Kini tukmə khavən apa ye maket, misorkeikei pik mə narmamə minə fam tuksaowia kimi əriə mhasiai əriə. Kini tukmə khavən ye nimə kape nufuginien, misorkeikei mə tukasəkwətə əkupən, kini tukmə khavən ye lafet, misorkeikei mə tuksəkwətə ye kwənmhaan kape nisi-aiyen. ⁴⁷ Kini tukmə piahwaru yame kimnamhə-tan kin, kini iriə kasəkrəh kin kafan nautə. Kini masəhuak apomh min mə narmamə minə tukhasiai əriə. Narpnien kapəriə tukriskai rapita."

Piahwaru yame kimnamhə-tan kin ravəhsi-pən mane kimi Kughen

(Mak 12:41-44)

21 Kini Yesu ramkwətə ipakə tuk kwənmhan yame kivəhsi-pən mane kimi Kughen ikin, mivaag haktə məm narmamə kapəriə nautə rehuə kamhavəhsi-pən mane kapəriə. ² Kini məm min piahwaru kirik kimnamhə-tan kin ruə; kafan mane

^f20:38 Sadusi minə kimnhani nəfrakisien ye Ol Testamen, mərig kimnhapəh nhaniyen nəfrakisien mə narmamə yamə mine kwənhamhə tukhamragh min. Mərig Yesu ramhajoun əriə mə Ol Testamen ramni mə Ebrahim, Aesak mine Jakob kwərhəhamragh min ye rao ye neai, ramhajoun-pən mə narmamə yamə mine kwənhamhə tukhamragh min.

^{ss}20:39 Nəgkiarjen kape Gris ramni mə "nəmhajoun kape Loa kape Moses."

riřkək. Kini in miwəhsi-pən əmə siren* kiraru. ³Kini Yesu řimə, “Yakamni əfrakis tuk əmiə. Piahwaru e kimhə tan kin, kafan mane riřkək, mərig in řimivəhsi-pən mane kimi Kughen rapita fam mane yame narmamə minə tiksin kimnhavəhsi-pən.^x ⁴Narmamə ai kimnhavəhsi-pən əmə niřar mane, mamhapəh niřərin. Mərig piahwaru e kafan mane riřkək pawk, mərig řimivəhsi-pən fam mane yame tukrivəh nimri nəviginien kin nan.”

Nimtətien minə kape Nipig Kwasig

(Mat 24:1-35; 42-44; Mak 13:1-37)

⁵Kini kafan tiksin narmamə kasəgkiar ye Nimə Ehuə kape Kughen yame kafan kapier ehuə minə khahuvə, mine narimnar huvə minə a imə yame narmamə kamhavəh-sipən kimi Kughen. Kini Yesu řini mīmə, ⁶“Nimə e nakasəm ai tak-takun, mərig nipig ramuə yame narmamə tuksatmətəg-ətəg kapier minə kape nimə e, kapier kirik to řipəh nəre-rien a ikin ramərer ikin taktəkun.”^y

⁷Kini kisaiyoh-pən In mhamə, “Yhajoun. ?Narimnar minə e tuk nagheen ruə? ?Kini naha nimtətien tukrhajoun mə pəh nien mə tuktu narimnar minə e tukhatərhav pə?”

⁸Kini Yesu řimə, “Takasəkeikei masərig əmiə mə yermamə kirik tukriřəh neikuəyen irəmiə mivi əmiə. Meinai narmamə khapsaah tukhauə mhamə, ‘Yo, yo e Kristo’ kini tiksin tukhani mhamə, ‘Nipig kape narimnar minə e řinamuə ipakə.’ Mərig takhapəh nhakwasigien kin əriə. ⁹Kini nipig takasərig nəvsaoyen kin mə narmamə kasarowəgin, uə narmamə kasərer mashopni gavman kapəriə, mərig

takhapəh nhaginien. Narimnar minə a tuksəkupən kin, mərig pəh nien mə Nipig Kwasig a.”

¹⁰Kini Yesu ramriřin nəgkiarieren mīmə, “Kwənərəus minə tiksin tukhauh min kwənərəus pisin minə tiksin. Kini gavman kirik tukruh gavman kirik.

¹¹Kini mig ehuə minə tuksavən. Kini nikumhə tukravən ikin minə khapsaah ye tokrei tanə, kini nəmhəyen skai minə tukhavəh narmamə ye tokrei tanə. Kini apa yerpirig ye nimago-ago, narimnar tukhauə misor riki narmamə khagin. Kini tuksəm nimtətien ehuə minə ye neai. ¹²Mərig kwasig ikin narimnar minə a tukritərhav, narmamə tukharaptəřkin əmiə, mhauh əmiə, misəriř əmiə ye nimə kape nofuginien kapəriə, mhavəhsi-pən əmiə ye kalabus. Misəriř əmiə ye nimri king minə, mine nəmehuə minə kape gavman meinai kimiə nakamhavəh nhagik mamhani nəfrakisien irak. ¹³In a nipig atuaturk yame takhani-ərhav nəvsaoyen huvə kimi əriə. ¹⁴Mərig takhapəh nisətərig-kupəniēn mə naha nəgkiarieren takhani-pən tuk əriə,^z ¹⁵meinai Yo jakvəhsi-pre nəgkiarieren atuaturk kimi əmiə kini miwəhsi-pre niřkunien kimi əmiə, kini mor kapəmiə nəgkiarieren řəsanin, kini kapəmiə tikmir minə tukhapəh nishorpiēn nəgkiarieren, mhapəh nhaniyen mə kimiə nakseikuə.^a

¹⁶Kini kapəmiə tatə minə mine mamə minə mine piaumiə minə mine kapəmiə kwənərəus minə mine kimiə minə tiksin tukseighan-pən kin əmiə ye kwermi tikmir minə kapəmiə. Kini mishopni əmiə tiksin.^b ¹⁷Narmamə m-fam tuksəməkin əmiə meinai nakamhani nəfrakisien irak. ¹⁸Mərig kimiə taksarə

*21:2 Pəh nien mə řimivəhsi-pən “siren” mərig mane kiraru kape nəmə Isrel, mə “lepta.”

^x21:3 2 Kor 8:12

^y21:6 Luk 19:44

^z21:14 Luk 12:11-12

^a21:15 Wok 6:10

^b21:16 Mat 10:21-22

huvə əfrakis, to kimiə kirik ripəh nerweiyen. ¹⁹Tukmə naksərer tim tim, mishatətə irak ye nipig əutən yamə mine kamhauə ye kapəmiə nimraghien, takhavəh nimraghien rerin.

²⁰“Mərig tukmə naksəm mobael minə khapsaah khauə misərer kurao ye taon e Jerusalem, kini kimiə takasəkeikei mharkun mə pəh nien mə tuktu kini kisoriah əgkəp taon a. ²¹Kini kimiə yamə mine nakasarə ye Judia, takasəkeikei misaiyu misap mhavən miserkwaig apa ye tukwas minə. Kini kimiə yamə mine nakasarə ye taon a, takasəkeikei misap. Kini kimiə yamə mine nakasarə ikin minə rarkurao ye taon a, takhapəh nhavənien imə ye taon a, ²²meinai nipig a in nipig kape Kughen tukror narpinien kimi narmamə yamə mine kasor norien has. Kini nəgkiarrien yame kimirai-pən ye Nəkwəkwə kafan tukruə mor nəfrakisien kin.^c ²³!Awəh! Nəmhəyən ehuə tukruə tuk nipiraovin yamə mine kisor tipriə, mine yamə mine kahavəhsi-pən nah kimi kwajikovə, meinai nahasien ehuə tukruə ye tanimtanə. Kini Kughen tukror niemhaa mine narpinien kimi nəmə Isrel minə fam. ²⁴Kini tukshapni narmamə kin nau, kini nipig kapəriə tikmir minə kisapita əriə, tukhakir əriə mhavən ye kantri pisin pisin minə misor əriə rəmhen kin slef minə kapəriə. Kini narmamə yamə mine pəh nien mə kwənərəus kape Isrel tuksəvi-əsis Jerusalem mhavəh-si əhu narmamə yamə mine kisarə aikin, misarmaru irəriə mhavən miseriaji nipig kapəriə tukror infamien.^{† d}

²⁵“Kini nimtətien tiksin tukhauə ye mirh mine makuə mine kəmhau minə. Kini eikin e ye tokrei tanə. Kini tahik tukrəsəso, peao-peao minə tukhavi pik, narmamə m-fam tukhagin kin, rukreikin kapəriə kapə.^e ²⁶Narmamə tukhagin pik, nimririə rəpignap kin nahasien ehuə yamə mine tukhauə ye tokrei tanə meinai narimnar kape neai kasərer tim tim pawk, mərig Kughen tukrikiu-kiu irəriə. ²⁷Kini ye nipig a, tuksəm Ji Yermamə tukreiwaiyu-pə ye nimar napuə kirik ye nəsaninien, nikhakien ehuə tukrarkurao iran.^f ²⁸Kini nipig narimnar minə a kharikakun mhauə misor nəfrakisien kin, sərər misarha faktə ye neai, meinai pəh nien mə tuktu kapəmiə Kristo tukruə mirisin əmiə.”

²⁹Kini In rimini nuhpikienien kirik kimi əriə mimə, “Nakharkun-ru nai e fig mine nai minə tiksin. ³⁰Tukmə nimirə rəsaah, mhapir-pir min, ramor nimtətien mə in nipig kape nəsimien. ³¹Ye norien kirikianə əmə min, tukmə naksəm narimnar minə a ror məknakin, ramor nimtətien mə pən nien mə tuktu narmaruyen kape Kughen tukruə. ³²Yakamni əfrakis tuk əmiə mə narmamə yamə mine kasarə ye rao e to khapəh nhamhə-famien kwasig ikin narimnar minə fam e tukritərhav-pə. ³³Napuə mine nimoptanə tukawəkeikei mirarkək, mərig nəgkiarrien kafak to ripəh nirkəkien tuk nipig kirik.”

³⁴Kini Yesu ramripin nəgkiarrien mimə, “Takasəkeikei misərig əmiə. Takhapəh nisoriahyen nipig kapəmiə tuk norien əmə lafet, misapis kin ninimien, misətərig pik kin narimnar kape tokrei tanə, tamə Nipig Kwasig

[†]21:24 Yesu rimamhə, newk 40 ruə muavən, kini ye newk 70 AD, mobael kape Rom kimisoriah Jerusalem.

^c21:22 Jer 5:29; 46:10; Hos 9:7   ^d21:24 Sam 79:1; Rev 11:2

^e21:25 Aes 13:10; Esik 32:7; Joel 2:31; Rev 6:12-13

^f21:27 Dan 7:13; Mat 26:64; Rev 1:7

tukruə mōr kakur kimi əmiə rəmhen kin yame kwənməkuru ramhotərəkin əmiə, naksakur. ³⁵Meinai nipig a tukruə miwəh fam narmamə kape tokrei tanə. ³⁶Mərig nipig mifam takasəkeikei misərer matuk, kini masəkeikei masəhuak mə takhavəh nəsaninien rəmhen mə takasərer tim tim əmə ye nipig narimnar m-fam a tukruə, kini in a riki Ji Yermamə tukragien tuk əmiə ye nipig taksərer ye nimrin.”

³⁷Kini nipig m-fam Yesu raməvhag kimi narmamə apa ye Nimə Ehuə kape Kughen, kini yenpig minə In ritərhav mivən apa tukwas a kamni kimə Olif, mamapir aikin. ³⁸Kini yenpig-enpig minə fam, narmamə kamhauə misətərig kin kafan nəgkiarien apa ye nəkwai Nimə Ehuə kape Kughen.

**Judas rimneighan-pən kin
Yesu kimi tikmir minə**

(*Mat 26:1-5, 14-16; Mak 14:1-2,
10-11; Jon 11:45-53*)

22 Kini nipig kape nəviginien e kamni kimə Bred yame Yis Rirkək iran ruauə ipakə, kini lafet a ririkakun ye nipig kape nəviginien e kamni kimə Nəviərokinien. ²Kini hae pris minə mine nəmhajoun kape Loa kape Moses kasarhakin məniwən swatuk tuk nhopniyen Yesu. Kasarhakin məniwən swatuk meinai kamhagin kin narmamə.³ ³Kini Setan rimavən yerki Judas, nhagin min kirik e Iskariot, in yermamə twelef kirik kape Yesu.⁴ ⁴Kini in rimavən mægkiar kimi hae pris minə mine nəmehuə minə kape mobael kape Nimə Ehuə Kape Kughen, mamharai mhun mə tukreighan-kin Yesu rivən ye kwermiriə. ⁵Kini rikiriə ragien, kini kimiseighan kin mə tukhawəh-si

pən mane kimin. ⁶Kini Judas reighan kin nəgkiarien kapəriə, mə tukror, kini mamawhin nipig yame narmamə tukharkək iran, kini reighan-pən kin Yesu rivən ye kwermiriə.

Lodsapa

(*Mat 26:17-19; Mak 14:12-16*)

⁷Kini nipig kape lafet e kamni kimə Bred Yame Yis Rirkək Iran ruauə, kini ye nipig a, narmamə tukasəkeikei mhauh kwaji sipsip tuk nəviginien e kamni kimə Nəviərokinien.^h ⁸Kini Yesu rimnokran kin Pita mine Jon, mini-pən tuk əriu mə, “Ravən kini mwor əpnəpeinə ye nəviginien kape Nəviərokinien apa ikin tukhavən misəvigin ikin.”

⁹Kini kirəni-pən tukun mirəmə, “?Nakorkeikei mə kimru jakravən hiə mwor əpnəpeinə ye nəviginien?”

¹⁰Kini rini-pən tuk əriu mimə, “Wətərig huvə ru. Nipig kimiru nakratərhav-pən Jerusalem, kini takwəm kwən kirik ramrəh jag ehua kirik kimiruk pən nu iran. Kini takrakwasig kin mirhuvən ye nimə kirik yame in ramvən ikin. ¹¹Kini takrani-pən tuk yemehuə kape nimə mirəmə, ‘Yhajoun rimmher-pə kin əmru mə jakrauə mwaiyoh-pre ik mə ?kwənmhaan a in hiə yame In mine kafan minə narmamə tukhavən misor nəviginien kape Nəviərokinien?’ ¹²Kini in tukrikir əmiru nakrhuvən apa yerpirig ye nimə yame kimnətu huvə ta narimnar kape nəviginien aikin. Kini takwor əpnəpeinə ye nəviginien aikin.”

¹³Kini kimiravən mwəm narimnar m-fam rəmhen kin yame Yesu rimini. Kini kwor əpnəpeinə ye nəviginien kape Nəviərokinien.

^h22:2 Nəmehuə minə kimnharkun mə tukmə kimishopni Yesu, narmamə tukhauh əriə tukun.

**Nəviginien infamien kape Yesu
mine kafan narmamə minə**

(*Mat 26:20-30; Mak 14:17-26;
Jon 13:21-30; 1 Kor 11:23-25*)

¹⁴ Kini ye nıpig kape nəviginien, kini Yesu rimavən məkwətə-pən ye tebol iriə kafan aposol minə. ¹⁵ Kini mini-pən tuk əriə mə, “Pəh nien mə tuktı, kor nəmhəyen kimi Yo. Mərig yakorkeikei pik mə tuksəkupən misor kwis nəviginien kape Nəviərokinien. ¹⁶ Yakorkeikei pik mə kitawə tuksəvigin məkneikin meinai, jakpəh nən-min-ien nəviginien kape Nəviərokinien meriaji-pən nıprai nəviginien e tukruə mor nəfrakisien kin ye narmaruyen kape Kughen.”

¹⁷ Kini Yesu rimiwəh kap waen mini-vi-vi Kughen tukun, kini mımə, “Kimiə fam havəh mhanim, ¹⁸ meinai taktəkun ai yakamni-pre tuk əmiə jakpəh nınim-minien waen meriaji-pən nıpig Narmaruyen kape Kughen tukruə.”

¹⁹ Kini miwəh bred mini-vi-vi Kughen tukun, kini mhapu, məwhai kimi kafan narmamə minə, mımə, “In e nıprak yame yakavəh-sipre kimi əmiə. Nıpig nakasən bred e, rikimiə tukraməsik Yo.”

²⁰ Kini ye norien kirikianə əmə, nıpig kimisəvigin ta, Yesu rimivəh kap waen kini mini-pən tuk əriə mə, “Kap waen e in nitawik yame tukraiye tuk əmiə, kini ramhajoun promes vi yame Kughen ramor kimi narmamə. ²¹ Mərig taksətərig-ru. Kwən kirik ikin e kasəvigin kitawə min e ye tebol, kini in tukreighan-pən kin Yo ye kwermi tikmir minə kafak.ⁱ ²² Yo, Ji Yermamə, jakaməkeikei mıməhə rəri-pən nərigien kape Kughen. !Mərig, awe! Narpnien ehüə tukrivən tuk yermamə yame

rameighan-pən kin Yo ye kwermi tikmir minə kafak.” ²³ Kini kinisaiyoh əriə minə mhamə, “?Kitawə pa tukror norien a?”

**Aposol minə kimisotgoh kimi
əriə mə pa in rehuə rapita**

²⁴ Kini nar min kirik, iriə kimi-sotgoh kimi əriə minə mhamə pa nhagin irəriə in yerpırig pik rapita əriə.^j ²⁵ Mərig Yesu rimi-pən tuk əriə mımə, “King minə kape tokrei tanə kasarmaru ye narmamə ye kapəriə nəsaninien, mamhawəhsi-haktə atuk əriə mə iriə ‘narmamə kape nasituyen.’^k ²⁶ Mərig kimiə, takhapəh nisorien məknakin. Tukmə kimiə kirik in yerpırig, in tukrəhsi-əhu in rəmhen kin kwajikovə. Kini tukmə kimiə kirik ramərer kupən, kini in tukruə rəmhen əmə mə yorwok əmə kirik.^l ²⁷ ?Pa e in yerpırig pik, yermamə yame raməvigin ye tebol uə yorwok yame ravəh nəviginien mamuə? Nakharkun mə yermamə yame raməvigin ye tebol in yerpırig rapita. Mərig Yo, yemehuə kapəmiə, nıpig yim-namarə kitawə-m kimiə, yakəmhen əmə kin yorwok əmə kirik.^m

²⁸ “Kimiə e, nıpig mifam nakasarə ipakə tuk Yo ye nıpig yakamarə ye nıpig əutən minə. ²⁹ Kini rəmhen əmə kin mə Rimik rawəhsi-haktə Yo mə jakuə king, kini Yo min yakawəhsi-haktə əmiə mə takhauə rəmhen kin king minə, ³⁰ mə takhauə misəkwtə kitawə, masəvigin kwis ye nıpig yame jakuə rəmhen kin king. Kini ye nıpig a, kimiə min taksəkwtə ye jea kape king minə, kini kimiə takhauə misərer kupən ye kwənərəus minə twelef kape Isrel masəkir əriə masarmaru irəriə.”ⁿ

ⁱ22:21 Sam 41:9; Jon 13:21-22   ^j22:24 Luk 9:46

^k22:25 Mat 20:25-27; Mak 10:42-45   ^l22:26 Mat 23:11; Mak 9:35

^m22:27 Jon 13:12-15   ⁿ22:30 Mat 19:28

**Yesu rimə Pita tukrini
mə in reinein In**

(*Mat 26:31-35; Mak
14:26-31; Jon 13:36-38*)

³¹ Kini Yesu rini-pən tuk Saemon Pita mə, “Kəsi. Saemon. Setan rinaiyoh-pən ta Kughen mə tukreighaan kin in pəh in ruə mivəhsi-pən vəhsi-pən kimi əmiə mor nahasien kimi əmiə mə tukəm-ruə mə nhatətəyən kapəmiə riskai uə nikam. ³² Mərig Saemon, yimməhuak tuk ik mə kafam nhatətəyən tukripəh nimir-əgkəp-ien. Kini nipig nakamarar ye kafam nətərigien mamrərig-pə min, ik takaməkeikei mor nətərigien kape piam minə tukhaskai.”^o

³³ Mərig Saemon Pita rimini-pən tukun mimə, “Yermaru. Yakamərer matuk mə kirau mik. Tukvəhsi-pən pawk ərau ye kalabus uə tukhopni pawk ərau.”

³⁴ Mərig Yesu rini-pən tukun mimə, “Pita. Yakamni-pre tuk ik mə tuk yen-pig, kwasig ikin man rəkəkə, kini takni m-kisisər mə nakeinein Yo.”^p

**Yesu ramor kwirig kimi narmamə
kafan mə tuksarə ye nəmhəyən**

³⁵ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Apa kupən, yimnamher-pən kin əmiə yerkwanu minə, nimmhapəh nhawəhyen mane mine nitip mine bag mine sandel. ?Mərig rhawor irəmiə? ?Nimisəkwakwə kin nar kirik uə nikam?”^q

Kini khani-pən tukun mhamə, “Nikam.”

³⁶ Kini rini-pən tuk əriə mə, “Mərig taktəkun ai, tukmə kafam mane aikin

ye nitip, kini takaməkeikei miwəh mine bag. Kini tukmə kafam nau nisə rirkək, takaməkeikei mor salem kin kafam kot miwəh nimri nau nisə. ³⁷ Yakamni-pre tuk əmiə mə nəgkiarieren e ye Nək-wəkəwə Kape Kughen yame raməgkiar irak, tukraməkeikei mor nəfrakisien kin, e ramni mə, ‘Narmamə khamə-ta mə in yemə-akapir loa.’^r Əwəh, nəgkiarieren e ruə minor nəfrakisien kin ai taktəkun.”

³⁸ Kini iriə kamhani mhamə, “Yermaru. Əmru. Nau nisə kiraru apa.”

Kini In rimini-pən tuk əriə mə, “Ah, nəmhen.”

**Yesu rimavən maməhuak apa ye
Tukwas e kamni kimə Olif**

(*Mat 26:36-46; Mak 14:32-42*)

³⁹ Kini Yesu rimatərhav ye taon mivən apa ye tukwas e kamni kimə Olif rəmhen kin yame ramor nipig mifam. Kini kafan narmamə minə khakwasig kin. ⁴⁰ Kini kishaktə aikin a, rini-pən tuk əriə mə, “Takasəkeikei masəhuak mə nar kirik to ripəh nivəh-si-pən vəhsi-pənien kimi əmiə mor kapəmiə nhatətəyən rimir.” ⁴¹ Kini In rimipəh əriə mivən isok kəskəh əmə, mənimkur maməhuak mamni mimə, ⁴² “Tatə, tukmə rikim ragien, aweh, vəhsi-ta nəmhəyən^s yamə mine tukrihauə. Mərig takpəh norien ye nərigien kafak; or əmə ye kafam nərigien.” ⁴³ Kini agelo kirik rimasi-pən ye neai muə mivəhsi-pən nəsaninien kimin. ⁴⁴ Meinai rikin rimhə pik, kini ramətərig pik, kini maməhuak skai. Nəmmhawkien rarkwəmətəih iran maiyu

^r22:37 Profesi e raməmir ye Aes 53:12.

^s22:42 Nəgkiarieren kape Gris ramni, “Vəh-si ta ‘kap.’ Kap ramor nuhpikinien ye nəmhəyən.”

^o22:32 Jon 17:15   ^p22:34 Mat 26:31-35; Mak 14:27-31; Jon 13:36-38

^q22:35 Luk 9:3; 10:4

rəmhen kin yame nitaw jir ramaiyu mäsik nimoptanä.**

⁴⁵ Nipig rimnəhuak ta, mərəer mirerig-pə mə tukrəm kafan narmamə minə. Kini məm əriə kwəsəpır yeru. Kwəsəpou meinai rikiriə raməmhə. ⁴⁶ Kini rini-pən tuk əriə mimə, “?Rhawor nakasapır? Sarha, misəhuak mhamə nar kirik tukripəh niwəhsi-pən wəhsi-pənien kimi əmiə mə tukror nhatətəyən kapəmiə tukrəta irak.”

**Tikmir minə kape Yesu
kimnhauə mharəh In**

(*Mat 26:47-56; Mak
14:43-50; Jon 18:2-11*)

⁴⁷ Nipig Yesu raməgkiar hanə, kwhen ehua ritərhav-pə tukun, kini kwən a Judas, in yermamə kirik ye narmamə twelef kape Yesu, in rimikir əriə mhauə. Kini rimauə ipakə tuk Yesu mə tukraturəm-pən iran. ⁴⁸ Mərig Yesu rimini-pən tukun mə, “Judas. Yo Ji Yermamə. ?Mərig rhawor nakamuə mə takaturim-pə irak mameighan-pən kin Yo kimi tikmir minə?”

⁴⁹ Kini nipig narmamə kape Yesu kimisəm narimnar minə a, mharkun naha nhagin tukor, mhani-pən tukun mhamə, “Yermaru. ?Jakshawor? ?Jaksərai əriə kin nau, uə?” ⁵⁰ Kini iriə kirik rimnərai nimətirgi slef kirik kape jif pris kin nau.

⁵¹ Mərig Yesu rimə, “!Ah! !Nəmhen! Səpəh əmə!” Kini In rirap nimətirgi kwən a kini mor huvə min.

⁵² Kini Yesu rimnəgkiar kimi hae pris minə mine nəmhəuə minə kape mobael kape Nimə Ehuə kape Kughen, mine nəmhəuə minə kape kwənərəus kape Isrel, yame kimnhauə mə tukharap-tərəkin In. Mini-pən tuk əriə mə, “!Eh!

?Nakhamə ta mə Yo yermamə kape narowaginien, kini nakamhapik nau nisə mine kwətavhə minə mamhauə mə takharaptərəkin Yo uə? ⁵³ Nipig mifam yakamarə kitawə-m kimiə ye Nimə Ehuə kape Kughen. ?Mərig rhawor nakhapəh nharaptərəkinien Yo aikin? Mərig tak-təkun ai, in nipig atuaturə kapəmiə- nipig yame nəpignapien in raməhuə.”

Pita rimə in reinein Yesu

(*Mat 26:57-58, 69-75; Mak 14:53-54,
66-72; Jon 18:12-18, 25-27*)

⁵⁴ Kini khauə mharaptərəkin Yesu mharəh mhavən imei jif pris. Kini Pita rikwasig kin əriə, mərig ripəh nivən-pəkəyən tuk əriə.^r ⁵⁵ Narmamə minə a kimisher nap kirik ipakə tuk nimə kape hae pris, kini misəkwtə rao rao kin nap. Kini Pita rivən məkwətə iriə miriə. ⁵⁶ Kini piakəskəh kirik yame in yor-wok kirik rimauə məm Pita ramkwətə, nəmrhawənien kape nap risia-pen in. Kini pian a rarha tim tim iran, mini-pən tukun mimə, “Kwən min e in e iriu Yesu kimnaweriwək.” ⁵⁷ Mərig Pita rimini-pən tuk pian a mə, “Pian apa, yakeinein kwən en.”

⁵⁸ Kini kwasig ikin, ripəh norien tu, kwən min kirik ruə mini-pən tuk Pita mə, “Eh. Ik min kirik yermamə kafan.”

Mərig Pita rimə, “Eh. Pəh nien mə yo yermamə kafan.”

⁵⁹ Kwasig ikin, aoa kirik ruə muavən ta, kini kwən kirik raməgkiar skai kimi əriə mimə, “Yakamni əfrakis mə kwən e rinaməriwək iriu Yesu, meinai in min in yemə Galili.”

⁶⁰ Mərig Pita rimə, “Kwən apa, yakpəh-nirkun-əgkəpien nəgkiarien e nakamni.” Kini Pita raməgkiar hanə, man rəkəkə. ⁶¹ Kini Yesu Yermaru

**22:44 Ye kopi akwas tiksın kape Niutesteman yame kimirai ye Gris, nəgkiarien ye ves 43 mine 44 rirkək.

rarar mivaag-pən məm Pita. Kini Pita, riikin ruh nəgkiarieren kape Yermaru yame rimini iran mimə, “Tuk yenpig əmə e, kwasig ikin man rəkəkə, takni m-kisisər mə nakeinein Yo.”⁶² Kini Pita rimatərhav iruə, rimnasək rimnasək.

Narmamə kisarh iakei ye Yesu

(Mat 26:67-68; Mak 14:65)

⁶³ Kini ye nipig a, narmamə yamə mine kimnharaptərəkini Yesu kimisarh iakei iran, mamhauh. ⁶⁴ Misarkis ətərəkini nimirin kini mhauh, mhani-pən mhamə, “!Eh! !Profet! Ni-ru mə pa ramuh ik!”⁶⁵ Kini kimnhani nəgkiarieren hah rehuə iran misoriah In.

Kimnərip Yesu ye kaonsel

(Mat 26:59-66; Mak 14:55-64; Jon 18:19-24)

⁶⁶ Kini yenpig-yenpig kin, nəmehuə kape kwənərəus kape Isrel, mine hae pris minə, mine nəmhajoun kape Loa kape Moses khauə misofugin ye kaonsel kapəriə. Kini narmamə kharəh Yesu mhauə rərer ye nimri kaonsel a. Kini narmamə kape kaonsel kimnhani-pən tukun mhamə, ⁶⁷ “Ni-ru tuk əmawə mə ik e Kristo yame Kughen rimirpen uə nikam.”^s

Mərig Yesu rini-pən tuk əriə mə, “To yakni pre tuk əmiə, nakhapəh nhaniyen nəfrakisien irak. ⁶⁸ Kini to yakaiyoh əmiə, nakhapəh nishorpinien. ⁶⁹ Mərig ririkakun ai taktəkun, Yo, Ji Yermamə, Yo jakvən məkwətə ye kwənmhaan kape nəsaninien mine nisaiyen, in e ye nikar Kughen matuk yame Rəsanin.”^t

⁷⁰ Kini iriə m-fam kisaiyoh-pən tuk Yesu mhamə, “?Rhawor? Ik Ji Kughen uə?”

Kini Yesu rimini mə, “Nakamhani məknən, nəfrakisien.”

⁷¹ Kini khamə, “To khapəh nhawhinien yermamə min kirik mə tukruə mini-hah in, meinai kimisərig atuaturək nəgkiarieren a ye nherin.”

Yesu rimmərer ye nimri Paelat

(Mat 27:1-2, 11-14; Mak 15:1-5; Jon 18:28-38)

23 Kini narmamə m-fam kape kaonsel kimisarar mhakir Yesu mhavən kimi Paelat. ² Kini mharuk-pən nəgkiarieren iran mhamə, “Yimisəm mə kwən e in e ramkir kapətawə narmamə minə mamor əriə kasarmər, kini mamarar ye nərigien kapəriə kasor tikmir iriə gavman kape Rom, mamni-əhu əriə mə tukhapəh nisərokien takis kimi Sisa yame ramarmaru ye tanə e. Kini in mamni-ərhav mə in Kristo yame Kughen rimirpen ta mə In king kirik.”

³ Kini Paelat raiyoh-pən mimə, “?Rhawor? ?Ik king kape nəmə Isrel uə?”

Mərig Yesu rimini-pən tukun mimə, “Nakamni əfrah.”

⁴ Kini Paelat rini-pən tuk jif pris minə mine narmamə m-fam mə, “Yakpəh nəm-pəniyen nar has kirik iran yame ramni mə In rimmakapir loa kirik.”

⁵ Mərig iriə kisokr-apomh mamhani mhamə, “Nikam. Kwən e raməriwək apnəpig mamhajoun narmamə mifam ikin minə ye Judia, ririkakun Galili muə meriaji-pə eikin e, kini mamor nətərigien kapəriə kaserwei misarmər.”

⁶ Kini nipig Paelat rimmərig nəgkiarieren a, raiyoh mə, “?Rhawor? ?Kwən e in yemə Galili?” ⁷ Kini rimmərig mə Yesu rimatərhav ikin a Herod Antipas ramarmaru ikin, in mher-pən kin Yesu mə tukrivən mamərer ye nimri Herod, meinai ye nipig a, Herod min in ramarə Jerusalem.^u

^s22:67 Jon 3:12

^t22:69 Wok 7:56

^u23:7 Luk 3:1

Yesu rinnorer ye nimri Herod Antipas

⁸Kini nipig Herod Antipas rinnəm Yesu, rikin rinnagian pik, meinai rinnorkeikei mə tukrəm In ror tu. Herod rinnərig əmə nəvsaoyen kin, kini morkeikei mə tukrəm Yesu tukror nımtətien kirik. ⁹Kini rinnaiyoh kin nəgkiarien ripsaah kimi Yesu, mərig Yesu ramapnərig əmə mıpəh nhorpinien kafan nəgkiarien. ¹⁰Kini jif pris minə mine nəmhajoun kape Loa kape Moses kimisərer ye nimri Herod mamharuk-pən nəgkiarien ripsaah ye Yesu. ¹¹Kwasig ikin, Herod Antipas mine kafan mobael minə kimisarh iakei ye Yesu. Kini Herod rini-pən tuk kafan mobael minə mə tuksarkaoh-pən kin kot huvə kirik kimin, kini mhakir mhavən min kimi Paelat.

¹²Kupan ikin, Herod Antipas mine Paelat kimawor tikmir kimi əriu minə. Mərig ye nipig a, iriu kimirauə kirikianə.

Paelat rimini mə Yesu tukraməkeikei mimhə

(*Mat 27:15-26; Mak 15:6-15; Jon 18:39-19:16*)

¹³Kini Paelat rinnokrən kin jif pris minə mine nəmehuə minə kape nəmə Isrel, mine narmamə m-fam, kini iriə mifam kimnhauə kirikianə. ¹⁴Kini in rimini-pən tuk əriə mimə, “Kwən e, nımnharəh mhauə ramərer ye nımrık, kini nakamhani mhamə ramarar ye nərigien kape narmamə kapəmiə, kasor tikmir kimi gavman. Mərig yaknəkir ta nərigien a ye nımrimiə, kini mıpəh nəmien mə rinnakapir loa kirik. Nəgkiarien yamə mine nakamharuk-pən iran rıpəh norien nəfrakisien kin. ¹⁵Kini Herod Antipas min, in rinəkir min məm mə rıpəh norien nar has kirik. Ror

məkneikin in rinnher-pə min kin kimi ətawə, kini rımar əmə tuk nəmien mə kwən a in rıpəh norien nar has kirik mə to khopni in tukun. ¹⁶Pəh kafak mobael minə kisərkis-ərkis əmə in kini ai misher-yerhav kin pəh ramvən.”

¹⁷Ye nipig kape lafet kape Nəviərokinien, Paelat tukraməkeikei mirisin kapəriə kirik yermamə ritərhav ye kalabus.†† ¹⁸Mərig iriə m-fam kisokr-apomh mhamə, “!Kir ərhav kwən en pəh khopni! !Mərig risin Barabas rirerig-pə tuk əmawə!” ¹⁹(Kwən e Barabas, kimivəhsi-pən in ye kalabus meinai in rinnor narmamə kamhauh mobael minə kape gavman ye taon a, kini in yhopni yermamə).

²⁰Mərig Paelat rorkeikei mə tukririsin Yesu ramvən, kini in məgkiar min kimi əriə. ²¹Mərig iriə kisokr-apomh pik min mhamə, “!Əsik-haktə in ye nai kamarkwao kin! !Əsik-haktə in ye nai kamarkwao kin!”

²²Mərig Paelat rinnəgkiar min kimi əriə yame ror kisisər kin, mimə, “?Rhawor? ?Kwən a In rinnor naha nhagin yame rahas? Yo yakpəh nəmien mə In rinnor nar has kirik yame ratuatuk mə tukhopni In tukun. Mərig pəh kafak mobael minə tuksərkis-ərkis əmə In, kini ai misher-yerhav kin ramvən.”

²³Mərig iriə kasəkeikei misəgkiar skai, kini masokrən apomh ye Paelat mhamə tukrəsik haktə pən ye nai kamarkwao kin. Kini misokrən apomh mamhavən, mhakurao ye nərigien kape Paelat. ²⁴Kini Paelat rimini-ərhav mə Yesu tukraməkeikei mimhə rəri-pən nəgkiarien kapəriə. ²⁵Kini meighan-pən kin ramvən ye kwermi kafan mobael minə mə tukharəh mhavən misor nərigien kape narmamə minə a. Mərig Paelat rimirisin Barabas e kupən

††23:17 Nəgkiarien ye ves 17 rıkək ye kopi akwas tiksın kape Niutesteman. Keinein mə Luk rimirai əfrakis uə nikam.

kimivəhsi-pən ye kalabus tuk nuhyen mobael kape gavman mine nhopniyen yermamə.

Kimikir Yesu kivən mə tukhopni

(*Mat 27:32-44; Mak 15:21-32; Jon 19:17-27*)

²⁶ Kini nipig mobael minə kimnhakir Yesu mhatərhav ye taon, misəm yemə Saerin kirik, nhagin e Saemon. In rimasi-pən isok meriwək mamua ye taon. Kini kharaptərekin, misərəhu-pən nai kamarkwao kin kape Yesu ye nuran mhamə tukrirəh. Kini mhani-pən tukun mhamə, “Kwasig kin Yesu.”

²⁷ Kini narmamə khapsaah kimiseriwək mamhakwasig kin Yesu ye swatuk. Kini nipiraovin khapsaah kimnhakwasig kin əriə, misasək, masokrən kin Yesu.

²⁸ Mərig Yesu rarar marha-pən məm əriə, kini mini-pən tuk əriə mimə, “Nipian Jerusalem, takhapəh nisasəkien tuk Yo; mərig sasək atuk tuk əmiə mine jimia minə. ²⁹ Sətərig kin Yo. Nipig ramua tukpini kimə ‘Sagien kimiə nipi-raovin yamə mine naksor siə kin əmiə, mine yamə mine nakhapəh nhavəhsipənien nah.’^v ³⁰ Ye nipig a, narmamə tukhani-pən tuk tukwas ehua mhamə, ‘!Aweh! !Əkwətəsis əmawə!’

Mhani-pən tuk nahak minə mhamə, ‘Əkwətəsuun əmawə.’ (*Hos 10:8*)

³¹ “?Mərig tukmə nap ramuək məkna nipig nai ramrəmrə, kini tukrhawor ye nipig yame nai ramsiə?”^{‡‡}

Mobael minə kimnharuk haktə Yesu ye nai kamarkwao kin

³² Kini mobael minə kimnharəh kwərə mir kiraru yamə mir kimawəkəpir loa mhamə tukshopni ərisir Yesu. ³³ Kini kimnhauə ikin kirik e, nhagin e Kerhə Irə Jir. Aikin a, kimnharuk haktə Yesu ye nai kamarkwao kin. Kini mharuk haktə min yemə-akapir loa mir kiraru aikin, kirik ye nikar Yesu matuk, kini kirik ye nikarin mawor. ³⁴ Kini Yesu rimə, “Tatə, takpəh narpin-pənien tai norien has yame kasor irak, meinai kisseinein naha nhagin yame kasor.” Kini kimisəwhai kafan narimnar masarukin daes tukun.^w

³⁵ Kini narmamə yamə mine kasərə aikin kasəm narimnar minə a. Mərig nəmehua minə kape kwənərəus kape Isrel kasarh iakei min ye Yesu mamhani mhamə, “In ruəvəh miragh ta narmamə khapsaah. Mərig tukmə in Kristo yame Kughen rimirpen, mine in Yemə Kughen Rimnher-pə kin, pəh rivəh miragh atuk ru In.”^x

³⁶ Kini mobael minə, iriə min kisarh iakei ye Yesu, kini mhavən ipakə tukun masaiyoh mə rorkeikei waen. (Mərig waen a rəukəh pik).^y ³⁷ Mamhani-pən tukun mhamə, “!Tukmə Ik king əfrakis kape kwənərəus kape Isrel, vəh miragh atuk Ik ai təkun!”

³⁸ Kini kimirai-pən nəgkiarien kirik ye tənkar nai kirik, kəsik-pən yerpig ye nai kamarkwao kin yame ramni mimə, “In e king kape nəmə Isrel.”

^{‡‡}23:31 Yesu ramni nuhpikinien kirik ye nai ramrəmrə mine nai ramsiə. Yesu In rəmhen kin nai ramrəmrə, meinai nimraghien kafan ratuatuk, mərig in ramərig rahas rəmhen kin yame nap ramuək. Mərig yor təvhagə has minə kisəmhen kin nai yame ramsiə nihuvəyen rirkək irəriə. Kini iriə tuksarə ye narpinien ehua, nap tukrəs pik əriə.

^v23:29 Luk 21:23

^w23:34 Sam 22:18; Aes 53:12

^x23:35 Sam 22:7-8

^y23:36 Sam 69:21

³⁹ Kini yemə-akapir loa kirik yame kimarkwəterəkin-pən in ye nai kamarkwao kin, rimnəgkiar has pən kimi Yesu mamni mimə, “!Eh! ?Ik Kristo yame Kughen rimnher-pə kin Ik uə nikam? Tukmə ror məknenkin, vəh miragh Ik kini mivəh miragh min əmru.”

⁴⁰ Mərig yemə-akapir loa kirik min rimini-pən tuk in kirik, mini-əhu mimə, “?Rhawor? Natakmə pawk, mərig nakpəh nisaiyen Kughen. Narpinien e kapətasir in rəm nəmhen əmə. ⁴¹ Mərig ratuatuk əmə mə kirau tukrimhə tuk kapərau norien has yame mine kimiwor. Mərig kwən a ripəh norien nar has kirik.”

⁴² Kini mini-pən tuk Yesu mimə, “Yesu, ye nipig takuə mor king iran, pəh rikim tukraməsik yo.”

⁴³ Kini Yesu rimini-pən tukun mimə, “Yakamni-pre əfrakis tuk ik, mə towei əmə, kirau mik tukwarə apa ye rao ye neai.”

Yesu rimamhə

(*Mat 27:45-46; Mak 15:33-41; Jon 19:28-30*)

⁴⁴⁻⁴⁵ Kini ipakə tuk twelef klok yerkeweiha, mirh ripəh nəsiəyen, kini nəpig-napien rimneiwaiyu-pə məmir meriaji-pən tri klok yenaiyu. Kini ye nəkwai Nimə Ehuə kape Kughen, kimiruk haktə neipən kirik yame kimmətapig kin Kwən-mhan yame Rəmərhakə Məmərhakə pik. Neipən a rəhipu nipərin kiraru.^z ⁴⁶ Kini Yesu rimnokrən apomh mimə, “Tatə. Yakamərəhu-pre nimraghien kafak ye kwermim.” Nipig rimnəgkiar ta, kini kafan neihagien ritərhav.

⁴⁷ Kini nipig yeməhuə kape mobael minə kape nəmə Rom rimnəm narimnar minə a, rəgnəgin Kughen mamni mimə, “!Nəfrakisien, kwən a In yemə atuatuk!” ⁴⁸ Kini narmamə yamə mine

kimnhauə aikin a mhamə tuksəm, nipig kimisəm narimnar minə a, kimnhavən misərig rahah yerkiria, kini misərip nimagiriə. ⁴⁹ Kini narmamə tiksın kape Yesu, mine nipiraovin yamə mine kimnhasi-pən Galili, mamhakwasig kin Yesu mamhauə, iriə kimisərer isok kəskəh, masəm narimnar minə a.

Josef Aramatia riminim niprai Yesu

(*Mat 23:57-61; Mak 15:42-47; Jon 19:38-42*)

⁵⁰⁻⁵¹ Kini yemə Aramatia kirik aikin, nhagin e Josef. Aramatia in taon kirik apa Isrel, kini kwən a in yermamə kirik kape kaonsel kape nəmə Isrel. In yemə huvə, kafan nimraghien ratuatuk, kini in yermamə kirik yame rimnawhin mə tukrəm narmaruyen kape Kughen. Kini in rimipəh neighanien kin nəgkiarien kape kaonsel yame kimiseighan-pən kin Yesu mə tukhopni. ⁵² Kini in rimavən məm Paelat maiyoh-pən in mə tukreighaan kin niprai Yesu pəh rirəh. ⁵³ Kini Josef rimavən mirəhsi-əhu niprai Yesu ye nai kamarkwao kin, mirəh mivən muvrig kin neipən huvə kirik e kamni kimə linen. Kini mirəh mivən mərəhu-pən ye nəpəəg kapier yame kinirai ta tuk norien suranə ikin, mərig kipəh hanə ninimien yermamə kirik aikin. ⁵⁴ In a ye nipig yame nəmə Isrel kasor apnəpeinə iran tuk Sabat, kini ipakə Sabat ririkakun.

⁵⁵ Kini nipiraovin yamə mine kimnhasi-pən Galili mamhakwasig kin Yesu, kimnhakwasig kin kwən a, mhavən misəm nəpəəg kapier a. Kini misəm mə Josef rimnhawor pən iran mine mərəhu niprai Yesu. ⁵⁶ Kini ai, nipiraovin minə a kimnharerig-pən yerkwanu mə tuksor apnəpeinə ye nimar nai minə tiksın mine pomad yame nəmiovrə rapien huvə mə

^z23:44-45 Hib 6:19-20; 10:19-20

tuksor-pən ye niprai Yesu. Mərig ye Sabat, iriə kisapis rəri-pən loa.^a

Yesu rimimragh min ye nimhøyen

(Mat 28:1-10; Mak 16:1-8; Jon 20:1-10)

24 Kini Sande, yenpig-enpig əgkəp, nipiraovın minə kimnhavən apa ye nəpəəg kapier, mhapik nar pien-pien yamə mine nəmiövriə rapien huvə, yamə mine kwəsər apnəpeinə ta iran. ²Nipig kimnhauə ipakə tuk nəpəəg kapier, misəm kapier yame kimnətapig kin ye nəpəəg kapier, mərig kinəsüə ta kin. ³Kini kimisauru-pən imə ye nəpəəg kapier, mhapəh nisəmien niprai Yesu Yermaru. ⁴Kini miseinein apomh masətərig kin narimnar minə a. Məkneikin, yermamə kiraru kratərhav-pə, mwərər iriə miriə. Miravən ye neipən yame rhawən maməsiə. ⁵Kini nipian minə a kimnhagin pik, misənimkur. Kini kwərə mir a krəmə, “?Rhawor nakasarha kin yemə ruəmragh ta e imei nəmə mhə minə? ⁶In ruirkək eikin e. !In ruəmragh min! Rikimiə tukraməkeikei maməsik-ru nəgkiarien yame rimini-pre tuk əmiə ye nipig yame rinamarə apa Galili mimə,^b ⁷Narimnar minə e tukasəkeikei mhauə misor nəfrakisien kin. Tukeighan-pən kin Yo, Ji Yermamə, yakvən ye kwermi yor təvhagə has minə, kini tukruk haktə Yo ye nai kamarkwao kin kini jakmhə. Mərig nipig yame ror kisisər kin, jakaməkeikei mamragh min.”

⁸Kini rikiriə rimnaməsik nəgkiarien a kape Yesu. ⁹Mhatərhav ye nəpəəg kapier, mhavən mhani-pən narimnar minə a tuk narmamə leven kape Yesu, mine kafan minə m-fam. ¹⁰Kini nipiraovın yamə mine kimnhani-ərhav narimnar minə a kimi aposol minə, iriə e Meri Magdala, Joana, Meri nisın Jemes, mine nipiraovın minə min tiksın yamə mine kimnhavən ye nəpəəg

kapier. ¹¹Mərig aposol minə kimisərig nəgkiarien a, khamə nəgkiarien armər kirik yame nipran rirkək, mhapəh nhaniyen nəfrakisien iran.

¹²Mərig Pita rərer maiyu mivən apa ye nəpəəg kapier, məmrəmır mivaag-pən məm əmə neipən yame kimuvrig niprai Yesu kin, mərig nar min kirik rirkək. Kini in rərar mirerig mivən yerkwanu, kini mamətərig pik kin norien a.

Yermamə kiraru kape Yesu kimiwəm In ye swatuk yame ramvən apa Emeas

(Mak 16:12-13)

¹³Ye nipig əmə in a, yermamə kiraru kape Yesu kimaweriwək miravən yerkwanu kirik, nhagin e Emeas. Yerkwanu a isok tuk Jerusalem rəmhen kin leven kilometa. ¹⁴Kini ye nipig iriu kweriwək miravən, kini marəni narimnar yamə mine rimatərhav-pə. ¹⁵Mwəgkiar hanə, kini Yesu rivən ipakə tuk əriu, mirhəri-wək kwis marhivən. ¹⁶Mərig kiripəh nirkunien mə pa irisir miriu krhəri-wək, meinai Kughen rimnətapig kin ye nərigien kapəriu.

¹⁷Kini Yesu rimini-pən tuk əriu mimə, “Kwərə mir. ?Naha e nakarəni?”

Məkneikin kwərər, rikiriu rəpou. ¹⁸Kini iriu kirik, nhagin e Kleopas, rimini-pən tukun mimə, “Tukmə ror !k yepsipis əmə kirik e Jerusalem, yame reinein narimnar yamə mine rimatərhav-pə ye nipig yamə mine ruauə ta muavən.”

¹⁹Kini raiyoh əriu mimə, “?Naha minə e?”

Kini kirəni-pən tukun mirəmə, “Narimnar yamə mine kimnor ye Yemə Nasaret e Yesu. In profet kirik kape Kughen, kini kafan wok rəsanin huvə mine kafan nəgkiarien minə khapam. Kini riki Kughen mine riki narmamə ragien tukun. ²⁰Mərig kapəməwə hae

^a23:56 Eks 20:10; Dut 5:14   ^b24:6 Luk 9:22

pris minə mine nəmhajoun kape Loa kape Moses kimnharəhsi-pən In ye kwermi nəmə Rom mə tuksəkir misəm mə In tukrimhə. Kini kimisəsik haktə In ye nai kamarkwao kin, kini rimhə.²¹ Narimnar a rinor ta ruəvəh nipig kisisər. Mərig kimawə yimisərəhu-pən pawk kapəməwə nərigien skai iran mə In tukririsin əməwə kwənərəus minə kape Isrel ye kwermi tikmir minə kapəməwə.^c ²²Nar kirik min, nipiraovin tiksin irəməwə kimisor əməwə yaksakur tuk nəgkiarjen kirik. Towei, yenpig-enpig əgkəp, kimnhavən apa ye nəpəəg kapiə yame kiminim Yesu ikin, ²³mhapəh nisəmien nipran. Mharerig-pə mhani mhamə, ‘Yimisəm nəmrərhavyen kirik. In e agelo mir kiraru kirəni-pə tuk əməwə mirəmə, “Yesu ramragh.”’ ²⁴Kini kapəməwə narmamə tiksin kimnhavən ye nəpəəg kapiə, masəm narimnar fam əgkəp ratuatuk rəmhen kin yame nipiraovin minə a kimnhani. Mərig khapəh nisəmien Yesu.”^d

²⁵Kini In rini-pən tuk əriu mimə, “Kwərə mir. Kapəmiru kapə rirkək. Naksor pik kəmar tuk niniyen nəfrakisien ye nəgkiarjen yame profet minə kape Kughen kimnhani. ²⁶?Nakrarkun uə nikam mə Kristo yame Kughen rimirpen tukraməkeikei mamərig nəmħəyen ye nipran, kini kwasig ikin, In tukripivən apa ye rao ye neai mivəh nhag kape nisaiyen?”^e ²⁷Kini Yesu rimnhoprai-pən Nəkwəkwə kape Kughen kimi əriu yame raməgkiar iran, ririkakun ye nəkwəkwə minə kape Moses muə meriaji-pə nəkwəkwə minə kape profet minə kape Kughen.”^f

²⁸Kini kinarhuə ipakə tuk yerkwanu yame kwərə mir a kiravən ikin, mərig kwəm mə rameriwək mamvən. ²⁹Kini

iriu kawəkeikei kimin mirəmə, “Eh. Rhuvə mə takaməmir kitasir, meinai rinəpignəp ta. Pəh nien mə tuku mirh rivə.” Kini rimavən məm əriu marhəkwətə.

³⁰Kini kinarhəkwətə mə tukrhəvigin, kini In rivəh bred mini vi vi Kughen tukun, kini mhapu migəhsi-pən kimi əriu. ³¹Məkneikin Kughen rimnor kirarkun mə In Yesu. Taktəkun əmə rirkək min, kirəpəh niwəmien In. ³²Kini kirəni-pən tuk əriu mirəmə, “Eh. Nəfrakisien mə nipig In rimnamhoprai-pə huvə Nəgkiarjen kape Kughen kimi ərau ye swatuk, kini kwərig huvə kin, rikirau ramagien pik.”

³³Kini taktəkun əmə min kimiwərer miratərhav aikin a mirarerig min miravən Jerusalem. Kini ikin a, iriu kimiwəm nəmə leven kape Yesu mine narmamə tiksin min kafan kwənəhuə misofugin ta misəkwətə. ³⁴Mamhani-pən tuk əriə mhamə, “Nəfrakisien. Yesu Yermaru rimimragh min, kini Saemon Pita rinəm ta.”^g ³⁵Kini iriu kirəni-pən fam narimnar yame rimatərhav-pə tuk əriu ye swatuk, kini mirəni-pən nipig yame iriu kimirarkun Yesu iran, ye nipig yame In rimnhapu bred mivəhsi-pən kimi əriu.

Yesu rimatərhav-pə tuk kafan narmamə minə

*(Mat 28:16-20; Mak
16:14-18; Jon 20:19-23)*

³⁶Kini nipig kirəni nəgkiarjen a, Yesu ruə mərer ye kwerkwan irəriə mamni-pən tuk əriə mə, “Pəh nəmərinuyen tukramarə tuk əmiə.”

³⁷Mərig iriə kisakur pik kin, kini mhagin kin. Khamə ta mə yarmhə.^h ³⁸Mərig In rini-pən tuk əriə mimə, “?Rhawor nakamhagin məkneikin?

^c24:21 Luk 19:11; Wok 1:6

^d24:24 Jon 20:3-10

^e24:26 Luk 9:22

^f24:27 Sam 22:1-21; Aes 53

^g24:34 1 Kor 15:4-5

^h24:37 Mat 14:26

?Rhawor kapəmiə nətərigien ramor kiraru? ³⁹Taksəm-ru kwermik mir mine nihuk mir. Yo əmə e. Sərao-pə mharap nīprak kini mharkun mə Yo e. Nanmi yermamə nīpran mine nikəkrin rirkək, rīpəh norien məkneikin. Nakasəm Yo, nīprak mine nikəkrin aikin.”

⁴⁰Rimini nəgkiarien a, mhajoun kwermīn mir mine nihun mir kimi əriə. ⁴¹Iriə kharəh nhani-əgkəpien nəfrakisien iran, meinai rikiriə rimnamagien pik, kini kisakur pik kin. Mərig In rimnaiyoh əriə mimə, “Havəhsi-pə-ru nəviginiēn kirik.” ⁴²Kini kimivəhsi-pən kəməəm kirik yame kimnhavaan ye nap kimin.

⁴³Kini rən ye nimirriə.

⁴⁴Kini Yesu rimini-pən tuk əriə mimə, “In apa kupən, nīpig yimnamarə kitawə-m kimia, yimini nəgkiarien e tuk əmiə mə, ‘Narimnar minə fam yame kamhani irak ye Nəkwəkwə kape Kughen, tukraməkeikei muə mor nəfrakisien kin. In e nəgkiarien minə ye nəkwəkwə minə kape Moses mine nəkwəkwə kape profet minə kape Kughen, mine Ol Sam.”ⁱ

⁴⁵Kini In rəhitə ye nərigien kapəriə mə tukharkun nīprai nəgkiarien ye Nəkwəkwə kape Kughen. ⁴⁶Mini-pən tuk əriə mimə, “Nəgkiarien yame raməmīr ye Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə ‘Narmamə tuksor ahas pən kimi Kristo yame Kughen rimirpen. Masor rərig nəmħayen ye nīpran meriaji mimhə. Mərig ye nīpig yame ror kisisər kin, In

tukramragh min ye nīmħayen.’⁴⁷ Kini ye nhagik, narmamə tukasəkeikei mhani-ərhav nəgkiarien a mhamə narmamə tukasəkeikei misarar ye nərigien kapəriə tuk təvhagə has, kini Kughen tukriphəh narpiniēn tai təvhagə hah kapəriə, kini məru-kin kapəriə norien has minə. Nəgkiarien e tukraməkeikei mivən kimi kwənərəus minə fam apa ikin minə fam. Ririkakun Jerusalem, mivən meriaji pən ikin minə fam ye tanimtanə. ⁴⁸Kimia nimisəm narimnar minə e, kini takhani-ərhav atuatur nəgkiarien minə iran.^j ⁴⁹Mərig taksəmīr ye taon e mamhawhin miseriaji takhavəh nəsaniniēn kape Nanmin kape Kughen, kini tukrikwar ye nīmraghien kapəriə. Yo jakher-pən kin In rəmhen kin yame Rimik rimirpen ta mə tukror.”^k

Kughen rimivəh Yesu mamvən ye neai

(Mak 16:19-20)

⁵⁰Kini Yesu rimikir əriə mhatərhav ye taon, mhavən yerkwanu a Betani. Kini rimivəhsi-haktə kwermīn mir maməhuak mivəhsi-pən nihuvəyen kimi əriə. ⁵¹Kini nīpig raməhuak hanə, mīpəh əriə. Kughen rivəh In mamhaktə ye neai. ⁵²Kini kasəgnəgin In, mharerig pən Jerusalem, rikiriə ragien. ⁵³Kini nīpig minə fam kamhavən ye Nimə Ehuə kape Kughen mamhani vi vi Kughen.

ⁱ24:44 Luk 9:22   ^j24:48 Jon 15:27; Wok 1:8

^k24:49 Jon 14:16; 15:26; Wok 1:4

Jon

*Nəvsaoyen Huvə kape Yesu
Kristo yame Jon rimirai*

**Nəgkiarieren kwakwə
kape nəkwəkə e Jon**

?Pa rimirai nəkwəkə e? Kitawə ka-seinein mə pa nhagin rimirai nəkwəkə e, meinai yermamə yame rimirai nəkwəkə e ripəh niniyen nhagin. Mərig rikitawə raməsik mə Aposol Jon rimirai. In naorahi Jemes, kini iriu kwajikovə mir kape Sebedi. In yermamə kirik ye narmamə twelef kape Yesu, kini Yesu rorkeikei pik in. Kamni kimə in rimirai nəkwəkə minə e: Nəvsaoyen Huvə kape Yesu Kristo yame Jon rimirai, mine 1 Jon, 2 Jon, 3 Jon, mine Revelesen.

?Rimirai ramvən kimi pa? Rimirai nəkwəkə e ramvən kimi narmamə mə tukhani nəfrakisien ye Yesu Kristo. In rorkeikei mə tukrasitu irəriə mor nhatətəyen kapəriə tukriskai, meinai kapəriə nhatətəyen ripəh niskaiyen.

?Nimraghien rimnhawor pən iran mine ye nipig rimirai? Yesu rimamhə mamragh min, ai, newk fifti o sikisti ruauə muavən ta, Aposol Jon rimirai nəkwəkə e. Jon in yemehuə kirik kape niməhuak, kini narmamə m-fam kape niməhuak kamhasiai in. In rorkeikei mə narmamə m-fam tukharkun huvə kafan nhajounien. Kini nipig nhajounien eikuə minə tukramuə, in rorkeikei mə narmamə tukharkun nhani-əhuyen.

?Rimirai nəkwəkə e tuk naha? Rimirai nəkwəkə e mamni-ərhav mə Yesu in Ji Kughen, kini in Kughen

əfrakis. Kini narmamə m-fam yamə mine kashatətə iran tukhavəh nimraghien rerin. Kini Jon rorkeikei mə tukrini-ərhav nəvsaoyen kape Yesu yame nəkwəkə kape Matiu mine Mak mine Luk kimirhipəh nırhiniyen. Kini in rorkeikei mə tukrini atuaturək nətərigien tiksın yame narmamə kamhani ye Yesu.

**Nəgkiarieren kape Kughen rimauə
mor yermamə kin, in e Yesu**

1 Apa kupan əgkap, ye nirikakunien, Nəgkiarieren rimməmir ta.[¶] Nəgkiarieren e rimmamarə iriu Kughen. Kini Nəgkiarieren e, in Kughen. ²Nipig Kughen ripəh hanə norien narimnar, in rinarə rerin ta iriu Kughen. ³Kini Kughen rimmor narimnar fam ye nəgkiarieren a, kini narimnar fam yame Kughen rimmor, nar kirik min rikək yame Nəgkiarieren a rimipəh norien.¹

⁴In e, in Nuknei nimraghien, kini nimraghien e, in nikakien yame raməsia-pen narmamə mifam.^m ⁵Nikakien a raməsia-pen nəpignəpien, kini nəpignəpien to ripəh napitayen.ⁿ

⁶Yermamə kirik yame Kughen rerpə kin mə tukruə, nhagin e Jon Baptaes.^{§§} ⁷In rimmərer-ərhav mə tukrini-ərhav-pən nikakien a kimi narmamə, pəh iriə m-fam tukhani nəfrakisien iran.

⁸Pəh nien mə Jon in nikakien, mərig in rimauə əmə mə tukrini-ərhav nikakien a kimi narmamə m-fam. ⁹[Nəgkiarieren a rimauə ye tokrei tanə], kini in nikakien əfrakis, yame raməsia-pen narmamə m-fam ye tokrei tanə.^o

¹⁰Nar apnapig mə Kughen rimmor tokrei tanə ye Nəgkiarieren a, kini rimmamarə ye tokrei tanə e, mərig narmamə

[¶]1:1 Nhag pisin kirik, ramni Yesu Kristo, mə “Nəgkiarieren.” Əm-ru Jen 1:1; 1 Jon 1:1; Jon 17:5; Rev 19:13.

^{§§}1:6 Aposol Jon in rimirai nəkwəkə e. Ror pisin ye Jon Baptaes.

^l1:3 Kol 1:16; 1 Korin 8:6; Hib 1:2   ^m1:4 Jon 5:26; 11:25; 14:6

ⁿ1:5 Jon 9:5; 12:46   ^o1:9 1 Jon 2:8

kape tokrei tanə kimiseinein In. ¹¹ Ri-mauə ye tanə yame in kafan əmə tanə, mərig narmamə yame In rimirpen əriə* kimnhaukreikin-pən nimeitairiə kim In, mhapəh nisorkelkeiyen In. ¹² Mərig narmamə m-fam yamə mine kamhavəh In yerkiria, rikiriə ragien tukun, mishatətə ye nhagin, kini In rameighan kin əriə mə tukhauə kwajikovə minə kape Kughen.^p ¹³ Pəh nien mə kwajikovə minə a kape Kughen kasarha-pə rəmhen kin yame kwajikovə minə kape tokrei tanə kasarha. Pəh nien mə nərigien kape yermamə, uə kape tatə, yame kasarha iran. Mərig kasarha wi min ye Kughen, ye kafan nəsaninien.^q

¹⁴ Nəgkiarlen a rimauə yermamə mamarə kitawə min. Kimawə yimisəm kin nimirawə nehuəyen kafan. In e, in nehuəyen kape Kwənkwan kirikianə Əmə, yame rimasi-pən ye Tatə Kughen. In rukwar kin nihuvəyen yame ramautə-pə kin kimi ətawə, kini rukwar min kin nəfrakisien.^r

¹⁵ Jon rimnərer-ərhav mamokrən apomh mimə, “Yermamə e in e yame yimnamni mimə, ‘Yo jakəkupən, kini kwən kirik min aikin yame tukripikwasig kin yo. Mərig In yerpilig rapita yo. Meinai nipig yimipəh hanə narhayen, mərig In rinərə rerin ta.”

¹⁶ Kini In rukwar kin nihuvəyen yame ramautə-pə kin kimi ətawə, kini nipig m-fam In ravəhsi-pə nihuvəyen kafan kimi ətawə. ¹⁷ Ror məkneikin meinai Moses in swatuk kupan yame Kughen rimivəhsi-pə loa kimi ətawə, mərig Yesu Kristo in swatuk yame Kughen ramautə-pə kin

kafan nihuvəyen mine nəfrakisien kimi ətawə.^s

¹⁸ Narmamə to khapəh nisəmien Kughen. Mərig Tini Kwənkwan Kirikianə Əmə, yame ramərer ye nikar Kughen, in Kughen. In rimnor əpu Kughen kimi ətawə kini kitawə kharkun In.^t

Jon Baptaes ramni mə pəh nien mə in Kristo

(Mat 3:11-12; Mak 1:7-8; Luk 3:15-17)

¹⁹ Kini nəmehua minə tiksın ye kwənərəus kape Isrel yamə mine kimnisərə Jerusalem, kisher-pən kin pris tiksın mine Lifaet[†] tiksın mə tukhavən misəm Jon Baptaes misaiyoh in mhamə, “Eh. ?Ik naha yermamə?” Ror məkneikin, Jon rimini-ərhav in. ²⁰ Nipig kimisaiyoh in mə in pa, in ripəh nerkwaigien kin, mərig rimini-pən atuətuk əmə in tuk əriə mimə, “Pəh nien mə yo Kristo yame Kughen rimini mə tukrher-pə kin.”

²¹ Kini iriə kimnhani mhamə, “?Tukmə pəh nien mə ik Kristo, kini ik pa? ?Ik Elaeja uə?”^u

Mərig Jon rimə, “Nikam. Pəh nien mə yo Elaeja.”

Kini iriə kimisaiyoh min in mhamə, “?Tukmə pəh nien mə ik Elaeja, kini ik pa? ?Ik profet kape Kughen yame kimini kupan mə tukruə uə?”^v

Mərig Jon rimə, “Nikam.”

²² Kini iriə kimnhani mhamə, “Ik takaməkeikei mini-ərhav ik kimi əmawə, pəh kimawə jakhavən mhani-əsah-pən kimi narmamə yamə mine kimisher-pə kin əmawə.”

*1:11 Yesu rimauə pawk apa Isrel, mərig nəmə Isrel, yame Kughen rimirpen əriə apa kupan, khapəh nhaniyen nəfrakisien iran.

†1:19 Lifaet in yamehua kape nəhuakien kape nəmə Isrel. Əm-ru diksoneri.

^p1:12 Gal 3:16   ^q1:13 Jon 3:5; 1 Pita 1:23   ^r1:14 Fil 2:7; 1 Tim 3:16

^s1:17 Rom 5:21   ^t1:18 2 Korin 4:6; Kol 1:19; 2:9; Rev 22:4

^u1:21 Mal 3:1; 4:5-6; Mat 11:14; 17:10-13   ^v1:21 Dut 18:15

²³ Kini rini-pən tuk əriə mimə, “Yo e yermamə yame profet Aesea rimini-ərhav ta kupan mə,

“Yermamə kirik tukrokrən apomh apa ye tipəvsik mamni mimə, “Kimiə taksor huvə swatuk kape Kughen Yermaru.” ” (Aes 40:3)

²⁴ Kini Farisi minə kimisher-pən kin narmamə tiksın min khauə apaikin, ²⁵ misaiyoh-pən Jon mhamə, “?Tukmə pəh nien mə Ik Kristo, kini pəh nien mə ik Elaeja, kini pəh nien mə ik profet a yame kimisəvsao kin kupan, kini rhawor e nakamor baptaes ye narmamə?”

²⁶ Kini Jon rhorpin nəgkiarien kapəriə mimə, “Yo yakamor baptaes ye narmamə ye nu, mərig yermamə kirik ramərer ye kwerkwan irəmiə yame nakseinein In. ²⁷ Yo yakaməkupan, kwən a tukrikwasig, mərig In yerpirig, kini yo yetanə əmə. Yakpəh nəmhenien tuk nirisin-tayen sandel kafan.”

²⁸ Narimnar a rimnor əfrakis apa yerkanu kirik, kamni kimə Betani. In apa nıkar nu Jodan pən- apa ikin Jon rimnor baptaes ye narmamə ikin.

Yesu In rəmhen kin kwaji sipsip kape Kughen

²⁹ Kəni rikwamer kin, Jon rimnəm Yesu raməriwək mamuə, kini rini-ərhav mimə, “!Ei! !Səm-ru! Kwən e in e in rəmhen kin kwaji sipsip kape Kughen, meinai in tukririsin ta narpinien kape norien has minə kape narmamə ye tokrei tanə.^w ³⁰ Yermamə e in e yimnaməvsao kin kimi əmiə mimə, “Yo jakəkupən, kini kwən kirik min aikin tukrikwasig kin yo. Mərig In yerpirig rapita yo. Meinai nıpig yimipəh hanə narhayen, In rınarə rerin ta.^x ³¹ Nıpig yo yimnaməvsao kin In, kini yo min meinein mə In pə; mərig yımauə mor baptaes ye narmamə ye nu

mə jakor əpu kwən a kimi kwənərəus minə kape Isrel.”

³²⁻³³ Kini ai, Jon rimnərer-ərhav mamni min mimə, “Kughen rimnher-pə kin yo mə yo jakor baptaes ye narmamə kin nu, kini nıpig yimnaməvsao kin in, yo min yimneinein mə kwən ai in a. Mərig Kughen rimini-pə tuk yo mimə, “Takəm Nanmin kafak tukreiwaiyu mərer-pən ye yermamə kirik. Kini kwən e In e In tukror baptaes ye narmamə kin Nanmin Rhakə.’ Kini ai, yimnəm Nanmin Kape Kughen risi-faktə ye neiai [rəmhen kin mak] meiwaiyu məkwətə-pən ye yermamə kirik. ³⁴ Yimnəm atuatur nar a, kini mərer-ərhav mamni-ərhav mimə, “Kwən e in e, in Ji Kughen əfrakis.”

Yesu rimirpen kafan tiksın narmamə

³⁵ Kəni rikwamer kin, Jon rimavən min apaikin irisir yermamə kiraru kafan. ³⁶ Kini məm Yesu raməriwək ye swatuk mamuə, kini rini-pən tuk əriu mimə, “!Eh! !Wəm-ru! Kwən e in e in Kwaji sipsip kape Kughen.”

³⁷ Kafan yermamə mir kimiwərig nəgkiarien a, mwərer, mirakwasig kin Yesu. ³⁸ Kini Yesu rarar məm kwərə mir a karakwasig kin In, kini In rimə, “!Eh! Kwərə mir. ?Nəkawarha-kin naha?”

Kini iriu krəmə, “Rabae. ?Nakamarə hiə?” (Nəgkiarien e rabae, nıpran ramni mə “yhajoun”).

³⁹ Kini Yesu rimini-pən tuk əriu mimə, “Pəh krhivən, nakwəm-ru ikin yakamarə ikin.” Kini iriu kimirakwasig kin, mirhuvən, kini mwəm ikin ramarə ikin. İpakə mirh rivə, irisir min kimnarhəmır mirheriaji rəpıgnəp.

⁴⁰ Kwərə mir a kirik rimnərig nəgkiarien yame Jon rimini marar mamkwasig kin Yesu, nhagin e Andru, naorahi Saemon Pita. ⁴¹ Məkneikin,

Andru rimavən məm piauni Saemon, rikir mirauə, kini mini-pən tukun mimə, “!Eh! Yaknəm ta Mesaea.” (Nəgkiarien e Mesaea, nıpran rimə “Kristo,” yame Kughen rimirpen mə tukrher-pə kin).⁴² Kini Andru rikir Saemon miravən miwəm Yesu.

Kini Yesu rəm in, mimə, “Ik e Saemon, kwajikovə kape Jon. Mərig tak-takun ai, tukokrən kin ik kimə ‘Kefas.’” (Nhag e Kefas, nıpran ramni mə kapier. Ye nəgkiarien kape nəmə Gris kamni kimə Pita).^y

Yesu rimirpen Filip mine Nataniel

⁴³ Kəni rikwamer kin, Yesu rikin raməsik mə tukrivən apa Galili. Kini məm kwən kirik, nhagin e Filip, mini-pən tukun mimə, “Yuə mikwasig kin Yo.”⁴⁴ Filip in yemə Betsaeda, imei Andru mine Pita.⁴⁵ Kini Filip rivən məm Nataniel mimə, “Kimawə yak-wəsəm kwən apera, yame Moses rim-naməvsao kin ye nəgkiarien kape loa, In yermamə yame profet minə kimisəvsao kin, kini In yemə Nasaret, ji Josef. Nhagin e Yesu.”

⁴⁶ Mərig əmə Nataniel rimə, “?Rhawor? Nar huvə kirik to ripəh nisi-pəniən a Nasaret.”

Mərig Filip rimə, “Ita. Yuə məm-ru.”

⁴⁷ Kini Yesu rimməm Nataniel raməri-wək mamuə, kini rini-ərhav mimə, “Kwən e, in kwənərəus atuatur kape Isrel. In reinein neikuəyen.”^z

⁴⁸ Əmaikin, Nataniel raiyoh Yesu mimə, “?Rhawor nakirkun yo?”

Kini Yesu rini-pən tukun mimə, “Yim-nəm ik nakamkwətə ye tikimkimi nai[‡], kwasig ikin Filip rokrən kin ik.”

⁴⁹ Kini Nataniel rimə, “Yhajoun. !Ik Ji Kughen! !Ik King kape kwənərəus kape Isrel!”

⁵⁰ Kini Yesu rimini-pən tukun mimə, “?Nakamni nəfrakisien irak meinai yak-məni əmə mə yaknəm ta ik, nıpig nim-namkwətə ye tikimkimi nai? Ik takpiəm nar ehuə minə rapita yame.”⁵¹ Kini mini minə mimə, “Yakamni əfrakis tuk əmiə mə, takpisəm napuə tukrəkweg, kini agelo minə kape Kughen tukshaktə mhavən ye neiai, miseiwaiyu-pə tuk Yo, Ji Yermamə.”^a

Yesu rimukreikin nu ruə mor waen kin

2 Kəni nahu kin, kimnor narkurəkien kirik apa Kena, yerkwanu kirik apa Galili. Kini mama kape Yesu rimavən ye narkurəkien a.² Kini kimnokrən min kin Yesu mine kafan narmamə minə mə tukhavən min ye narkurəkien a.³ Əmaikin, narmamə kimnhanim fam waen, kini mama kape Yesu rimini-pən tukun mimə, “Nitawə waen ruikək.”

⁴ Mərig Yesu rimə, “Piahuaru apə. ?Rhawor nakamaiyoh-pə kin nar e kimi Yo? Ripəh hanə norien nıpig kafak.”

⁵ Mərig kafan mama rimini-pən tuk yorwok minə aikin mimə, “Takasor naha nhagin yame kwən e ramni.”⁶ Kim-nətu jag ehuə sikis aikin, tukvi-pən nu iran, mə nəmə Isrel tuksərav ikin, mə tukhapəh nisəmkəmikien ye nimri Kughen. Kimnor jag minə a kin kapier. Kirkun nivi-pəniən galon twenti faef ye kirikianə kirikianə.^f

⁷ Kini Yesu rini-pən tuk yorwok minə mə, “Havi-pən nu ye tikikwipir minə e.” Kimnhavən mhavi-pən nu irəriə kisokrig huvə. Kini rini-pən tuk əriə

[‡]1:48 Nəgkiarien kape Gris ramni “tikimkimi nai kirik kamni kimə fig;” kwənkwan rheikən.

^f2:6 Nəgkiarien kape Gris ramni mə “Kirkun nivi-pəniən ‘metrete’ kiraru uə kisisər.”

mimə, “Havi-ta nu tiksın, mhavəh, mhavən, mhavəhsi-pən kimi yemehuə kape nəviginien.”⁸ Kini kimnhavən masor.

⁹Kini yemehuə kape nəviginien rimirim əsigəvin, mərig nu rinor ta waen kin. Kini reinein mə kimivəhs hiə waen e. Mərig narmamə yamə mine kimnhavi-ta nu a mhavəh mhavən, iriə əmə kharkun. Kini yemehuə kape nəviginien rimmokrən kin yermamə yame rimmarkurək pə pə əmə,¹⁰ mini-pən tukun mimə, “Tukmə nəviginien ehua kirik, narmamə kasəkupən mhavəhsi-ərhav waen yame rhuvə pik, kini narmamə kamhanim ripsaah, misapis kin, kini ai, kipivəhsi-ərhav yame ripəh nihuvə-pikien. Mərig yakaməm mə ik nimmərəhu karin yame rhuvə rapita, raməmir meriaji nakpihavəhsi-ərhav ai taktakun.”

¹¹Kini nımtətien yame Yesu rimmor apa Kena ye Galili in nımtətien yame In rimməkupan mor rhajoun-pən nehuəyen kafan, kini kafan narmamə minə kimishatətə timtim iran.

Yesu rimməkəu ye rhav narmamə yamə mine kasor nar apnapig ye nimə ehua kape Kughen

(Mat 21:12-13; Mak 11:15-18; Luk 19:45-46)

¹²Kini ai, Yesu rimməiwaiyu mivən ye taon a Kapaneam iriə kafan mama mine naorahini minə mine kafan narmamə minə. Misarə kape nıpig kwakwə əmə aikin.

¹³Kini nıpig kape nəviginien kape nəmə Isrel e kamni kimə Pasova ru-aue ipakə, kini Yesu rimmhaktə mivən Jerusalem.^b ¹⁴Mamvən ye Nimə Ehuə kape Kughen, məm narmamə kasor salem kin kau minə, mine sipsip minə,

mine mak ye tanə minə. Məm narmamə tiksın kasor jenis ye mane.¹⁵ Əmaikin Yesu rimavən mirəh təvrə kirik, mərər mamarkis kau mine sipsip minə kin, maməkə ərhav narmamə ye Nimə Ehuə kape Kughen. Kini mahiə-ərhav kin mane kape narmamə yame kasor jenis ye mane kape kantri pisin minə ruə ye mane kape Jerusalem, mei-əhu tebol minə kapəriə.¹⁶ Kini mamhek narmamə yamə mine kasor salem kin mak ye tanə mimə, “Hapik narimmnar minə e mhatərhav. Hapəh nisorien Nimə kape Rimik rəmhen kin nimə kape norien maket.”

¹⁷Narmamə kape Yesu minə kimisəm nar a, rikiriə raməsik nəgkiarien kirik ye Nəkwəkwə kape Kughen yame ramni mə,

“Narmamə tukseməkin Yo, meinai Yo yakorkeikei pik kafam Nimə, kini mamarkut pik mə narimmnar m-fam aikin tukratuatuk.”*(Sam 69:9)*

¹⁸Kini nəmehuə kape nəmə Isrel kasəkeikei kimin mhamə, “!Ah! Pa nhagin rimivəh-si-pre nehuəyen kimik mə takor narimmnar minə e? Or-ru nımtətien kirik, pəh yaksəm-ru mə nəfrakisien kafam nəsaninien ramsi-pən ye rao ye neai.”

¹⁹Mərig Yesu rimə, “Ita. Taksoriah Nimə Ehuə Kape Kughen, kini ye nıpig yame ramor kisisər kin, jakherig min mərip.”^c

²⁰Kini nəmehuə kape nəmə Isrel khamə, “Kəsi. Narmamə kimnhavhirəkin nimə e mhavəh newk foti sikis. ?Takhawor pən iran mine mivhirəkin min ye nıpig kisisər əmə?”

²¹(Mərig nıpig Yesu ramni Nimə Ehuə kape Kughen, In raməgkiar atuk əmə iran. ²²Kini kwasig ikin, nıpig In rimmamhə kini mamragh min, kafan narmamə minə rikiriə raməsik nəgkiarien e

^b2:13 Eks 12; Dut 16:1-6   ^c2:19 Mat 26:60-61; 27:40; Mak 14:57-59; 15:29.

yame ramni ye Nimə Ehuə kape Kughen. Kini iriə kimnhani nəfrakisien ye Nək-wəkwə kape Kughen mine nəgkiarien yame Yesu rimini-ərhav).

Yesu ruirkun ta nətərigien kape narmamə

²³Mərig nıpig Yesu rimnamarə apa Jerusalem, ye nıpig kape nəviginien kape Pasova, narmamə khapsaah kimisəm In rimnor nimtətien tiksın, kini khani nəfrakisien iran. ²⁴Mərig Yesu rimipəh niniyen nəfrakisien irəriə, meinai In ruirkun nərigien kapəriə. ²⁵Yermamə kirik to rıpəh nini-pəniyen nərigien kafan tukun, mərig In ruirkun ta narımınar fam yame ramswiin yerki narmamə.^d

Nikodimas rimavən məm Yesu

3 Kini Farisi kirik aikin, nhagin e Nikodimas. In yemehuə kirik ye kaonsel kape nəmə Isrel.^e ²Kini nıpig kirik, yenpig, in rimavən mə tukrəgkiar iriu Yesu, mimə, “Yhajoun. Kimawə yakharkun mə ik yhajoun kirik yame Kughen rimnher-pə kin ik nakuə, meinai Kughen rıpipəh nəmirien tuk Ik, nakpipəh norien nimtətien minə e.”

³Kini Yesu rhorpin nəgkiarien kafan mimə, “Yakamni əfrakis tuk ik mə, tukmə yermamə rıpəh narhayen yame ror kiraru kin, to rıpəh narəyen ye narmaruyen kape Kughen.”^f

⁴Nikodimas rinərig nəgkiarien a, rakur, maiyoh In mimə, “?Yermamə tukrhawor-pən iran mine marha yame ror kiraru kin? To rıpəh nırerig-pən-minien ye tıp mama, marha min.”

⁵Kini Yesu rimini-pən tukun mimə, “Yakamni əfrakis tuk ik mə tukmə yermamə rıpəh narhayen ye nu mine ye

Nanmin kape Kughen, tukripəh nivəniyen mamarə ye narmaruyen kape Kughen.^g ⁶Yermamə rameimək əmə kin yermamə mor nıpran ramragh; mərig Nanmin kape Kughen əmə rirkun norien nanmi yermamə ramragh. ⁷Takpəh nakurien tuk nəgkiarien kafak yame yimini-pre tuk ik mə, ‘Takaməkeikei marha wi min.’ ⁸Rəmhen əmə kin nimətag. Nimətag ramavən, mamvən ikin yame rorkeikei mə tukrivən-pən ikin. Nakərig nimətag ramavən, nakeinein mə ramsipkaa, uə ramvən hiə. Kini ye norien kirikianə əmə min, narmamə khapəh nisəmien Nanmin kape Kughen, mərig kasəm əmə wok kafan ye nimraghien kape narmamə yamə mine kasarha wi min.”^h

⁹Mərig Nikodimas rimini-pən tuk Yesu mimə, “Nar e nakamni rəutən pik. ?Tukrhawor pən iran mine mitərhav-pə?”

¹⁰Kini Yesu rimə, “Ik yhajoun kirik kape nəmə Isrel. ?Rhawor nakeinein narımınar minə e? ¹¹Yakamni əfrakis tuk ik mə kimawə kafak narmamə minə yakharkun narımınar minə mamhani-ərhav, misəvsao kin narımınar yamə yakwəsəm ta. Mərig kimiə nakhapəh nhaniyen nəfrakisien ye nəgkiarien kapəmawə. ¹²Yo yakamni pawk əmə narımınar kape tokrei tanə, mərig kimiə nakhapəh nhaniyen nəfrakisien ye kafak nəgkiarien. Tukmə ror məkneikin, to nakhapəh nhaniyen nəfrakisien ye kafak nəgkiarien ye nikarin kape narımınar kape rao ye neai. ¹³Mərig yermamə kirik rikək yame ruavən ta apa ye rao ye neai. Mərig Yo pisin əmə, Ji Yermamə, yaksi-pən ye rao ye neai meiwaiyu-pə, mirkun nəvsaoyen kin.

¹⁴“Apa kupan, Moses rimnamarə ye tıpəvsik, miruk haktə nar yame rimnor

^d2:25 Jon 1:47; 6:61; 13:11   ^e3:1 Jon 7:50-51; 19:39-42   ^f3:3 Jon 1:13; 1 Pita 1:23; Jem 1:18   ^g3:5 Esik 36:25-27; Efes 5:26; Taet 3:5   ^h3:8 Esik 37:9

misigovin snek kin, miruk haktə ye nai.⁸ Kini ye norien kirikianə əmə min, tukruk haktə min Yo, Ji Yermamə,ⁱ ¹⁵mə narmamə m-fam yamə mine kamhani nəfrakisien irak tukhavəh nimraghien rerin. ¹⁶Ror məkneikin meinai Kughen rorkeikei narmamə m-fam ye tanimtanə mher-pə kin Yo, Tini kwənkwan kirikianə əmə, mə narmamə yamə mine kashatətə irak, tukhapəh nhamhəyen, mərig tukhavəh nimraghien rerin.^j ¹⁷Pəh nien mə Kughen rimnher-pə kin Yo Tini mə jakuə nivəhsi-pən narpinien kimi narmamə. Mərig rimnher-pə kin mə Yo jakuə mor swatuk tuk nivəh-miraghien narmamə ye tanimtanə.

¹⁸“Narmamə yamə mine kishatətə irak, Kughen tukripəh nivəhsi-pəniēn narpinien kimi əriə; mərig narmamə yamə mine khapəh nishatətəyēn irak, Kughen ruini ta narpinien kapəriə, meinai khapəh nhaniyēn nəfrakisien irak, Ji Kughen Kwənkwan kirikianə əmə. ¹⁹Kughen tukrivəhsi-pən narpinien kimi əriə meinai nikakien ruauə ta ye tokrei tanə, mərig iriə khapəh nisorkeikeiyēn nikakien. Kasorkeikei əmə nəpignəpiēn, meinai nipig m-fam, norien kapəriə ramahas. ²⁰Narmamə yamə mine kasor norien has kasəməkin nikakien. To khapəh nhavəniēn aikin rakhak ikin, meinai khapəh nisorien mə nikakien tukrəsia-pen norien kapəriə.

²¹“Mərig narmamə yamə mine kisəri-pən swatuk kape nəfrakisien

tukasərer aikin rakhak ikin, mə nikakien a tukrəsia-pen norien kapəriə, mhajoun mə naha nhagin yame kasor, kasor ye nəsaninien əmə kape Kughen.”

Jon Baptaes raməgkiar ye Yesu

²²Kini ai, Yesu mine kafan narmamə minə kimnasəriwək misavən apa Judia, misarə iriə nəmə aikin. Kini In rimnor baptaes ye narmamə. ²³Mərig ye nipig a, Jon rimnor baptaes ye narmamə apa Aenon, ipakə əmə tuk taon a Salim. Rimnor baptaes ye narmamə apaikin meinai nu rehuə aikin. Kini narmamə kimnhauə pik mə Jon tukror baptaes irəriə. ²⁴Ye nipig a, kipəh hanə nivəhsi-pəniēn Jon ye kalabus.

²⁵Kini narmamə tiksın kape Jon kimasotgoh iriə yemə Isrel kirik, ye nikarin kape nəravyēn mə tukror narmamə khapəh nisəmkəmikien ye nimri Kughen. ²⁶Kini kimnhavən misəm Jon mhamə, “Yhajoun. Ik nakirkun kwən a kupan kimiru min apa nikar nu Jodan pən. Kini ik nimnərer-ərhav mini-ərhav pən In tuk narmamə. Taktakun ai, In ramor baptaes ye narmamə. Kini narmamə m-fam kamhavən masəm.”

²⁷Kini Jon rimini-pən tuk əriə mimə, “Narmamə kharkun əmə nisorien narimnar yame Kughen ravəhsi-pən nəsaninien kimi əriə tuk norien. ²⁸Kimiə e nakasərer tuk yo. Kimiə nakharkun huvə mə yakməni mimə, ‘Pəh nien mə Yo Kristo.’ Mərig Kughen rimnher-pə kin yo mə jakəkupən muə, kini Kristo tukripikwasig. ²⁹Yakmə

§3:14 In apa kupan Moses rimikir ərhav nəmə Isrel ye kwermi nəmə Ijip, mərig nəmə Isrel kimnhani hah Moses mine Kughen. Kughen rher-pən kin snek yamə mine kasək-wəpəh, kimisəs əriə. Kini narmamə yamə mine kisarha-pən masəm nar yame ram-sigovin snek, yame Moses rimiruk haktə, kamhamragh. Mərig yamə mine khapəh nisarha-pəniēn misəm nanmi snek, kamhamhə. Əm-ru stori ye Nam 21:4-9. Ikin e Yesu ramni mə snek ramuh nuhpikinien kin nəmhəyēn kape Yesu ye nai kamarkwao kin. Kimiruk haktə in, kini narmamə yamə mine kisarha-pən misəm, kamhamragh.

ⁱ3:14 Nam 21:4-9; Jon 8:28; 12:32; 12:24

^j3:16 Esik 18:23,32; 37:9; 1 Tim 2:4; 4:10; 1 Jon 4:9-10

jakni-pre nuhpikinien kirik. Yermamə yame tukrarkurək ye piraovin kirik, piraovin a tukrəri-pən əmə in. Kini kwən a, in minə tiksin kaseito kin in mə tukruə ye lafet kape narkurəkien, kini rikiriə ragien tukun, kasərer masarha-kin in mə tukruə ye swatuk. Kini nipig tuksəm in ramuə, rikiriə tukragien. Kini yermamə yame tukrarkurək, yo e in kirik yame yakamərer mameito kin, mamarha-kin in mə jakravən ye nəviginien kape narkurəkien. Kini taktakun ai, yimmərig nəvsaoyen kin Kristo mə ruauə ta, kini rikik ragien pik. ³⁰In tukraməkeikei muə mə In yerpərig rapita yo; kini yo jakaməkeikei meiwaiyu.

³¹“Yermamə yame ramsi-pən ye Rao ye Neai In yerpərig rapita narmamə m-fam. Yermamə yame ramsi-pə əmə ye tokrei tanə, in yermamə kape tokrei tanə, kini rirkun əmə niniyen narimnar kape tokrei tanə. Mərig yermamə yame ramsi-pən ye rao ye neai In yerpərig rapita narmamə m-fam. ³²In mamərer-ərhav tuk nini-ərhavyen narimnar yame rimnəm minərig ta, mərig narmamə khapəh nhaniyen nəfrakisien iran. ³³Kini mərig yermamə yame ravəh kafan nəgkiarien kini mamni nəfrakisien iran, in ramni-ərhav mə nəgkiarien yame Kughen ramni, in nəfrakisien. ³⁴Ror məkneikin meinai yermamə yame Kughen rimnher-pə kin mə tukruə, In ramni-ərhav nəgkiarien kape Kughen. Kitawə kharkun mə In ramni-ərhav əmə nəgkiarien kape Kughen meinai Nanmin kape Kughen rehuə pik iran. ³⁵Tata Kughen In rorkeikei pik Tini, kini mərəhu-pən narimnar fam əgkap ye kwermın. ³⁶Narmamə yamə mine kamhani nəfrakisien ye Ji Kughen e, iriə tukhavəh nımraghien rerin. Mərig

narmamə yamə mine kasəpəh In to khapəh nhavəhyen nımraghien rerin, meinai Kughen tukror niemhaa kimi əriə kape rerin.”

Yesu ruirkun ta norien kape pian Sameria kirik

4 Farisi minə kimisərig nəgkiarien mə Yesu ravi-pə narmamə khapsaah kamhauə tukun, kini In mamor baptaes irəriə khapsaah. Namba irəriə ripsaah rapita narmamə kape Jon minə. ²(Mərig nəfrakisien mə pəh nien mə Yesu rimnor baptaes irəriə, mərig narmamə kafan minə kimisor baptaes ye narmamə.) ³Kini nipig Yesu rimnərig mə Farisi minə kimisərig nəvsaoyen kin, rimitərhav Judia mirerig-pən apa Galili.

⁴Rimə tukruvin apa Galili, mərig provins e Sameria ramərer əkupan. ⁵Kini ritərhav-pə ye taon kirik ye Same-ria, kamni kimə Saeka. Taon a, ipakə tuk tanə kirik yame Jakob rimivəhsi-pən kimi tini a Josef apa kupan.^k ⁶Ikin aikin a, huaru Jakob rimikir kwətig nu kirik kafan. Yesu rimnəriwək rapomh ikin minəpəu, kini muə məkwətə-pən ye nikar kwətig nu a, mamapis, yerkwəiha.

⁷⁻⁸Kini kafan narmamə minə kimn-havən apa taon, mə tukhavəh nımri nəviginien. Kini pian Sameria kirik ramuə mə tukriruk nu. Kini Yesu rini-pən tukun mimə, “Eh. Ruk nu mivəhsi-pə kimi Yo.”

⁹Kini pian Sameria a rini-pən tukun mə, “!Eh! Ik yemə Isrel, kini yo pian Sameria. ?Rhawor e nakaməgkiar kimi yo?” Ramni məknakin meinai nəmə Isrel kapəriə kirik nar kirik rikək tuk nar Sameria.

¹⁰Kini Yesu rini-pən tukun mə, “Ik nakeinein naha nhagin yame Kughen rorkeikei mə tukrivəhsi-pre kimik. Kini ik nakameinein min Yo.

^k4:5 Jen 48:22; Jos 24:32

Yo e, yakamaiyoh-pre nu kimik. To nakpirkun, nakpiayoh-pə kin nu tuk Yo. Kini yakpivəhsi-pre nu miragh.”

¹¹ Kini pian a rini-pən tukun mimə, “Yemehua. Ik kafam tikikwipir rikək, kini kwətig nu e reiwaiyu pik. ?Takhawor-pən iran mine miruk nu miragh e yame nakamni? ¹² Apa kupan, riptawə Jakob rimnamruk nu eikin e nin mine ni kafan kwajikovə minə, mine ni kau minə kafan, kini ai, meighan-pə kin kwətig nu e mə nitawə. ?Mərig rhawor? ?Nakmə ik nakehua rapita riptawə Jakob, uə?”

¹³ Kini Yesu rimini-pən tukun mə, “Narmamə yamə mine kamhanim nu ye kwətigin e, tukasəkeikei misəkwaqwə min. ¹⁴ Mərig narmamə yamə mine tukhanim nu miragh yame yakvəhsi-pən kimi əriə, to khapəh nisəkwaqwə-min-ien tuk nipig kirik. Nu yame jakvəhsi-pən kimi əriə, in rəmhen kin nimri nu kirik yame ramkwor-kwor apa yerkin nipig m-fam mamaiyu, mivəh-si-pən nimraghien rerin kimin.”¹

¹⁵ Kini pian a rini-pən tukun mimə, “Yemehua. Vəh-si-pə-ru nu en kimi yo, mə jakpəh nəkwakwə-min-ien, pəh jakpəh nuə-minien ikin e miruk nu ye kwətigin e.”^m

¹⁶ Kini Yesu rini-pən tukun mimə, “Yuvən mokrən kin kafam huaru, mirauə.”

¹⁷ Kini pian a rini-pən tukun mə, “Ah. Kafak huaru rikək.”

Mərig Yesu rini-pən tukun mə, “Nakaməfrakis mə kafam huaru rikək. ¹⁸ Meinai ik, naknəri-pən ta narman kirkirip, kini yerman yame nakwarə kwis ai taktakun, pəh nien mə kafam atuatur yerman. Nakwəni mə kafam yerman rikək, nəfrakis.”

¹⁹ Kini pian a rini-pən tukun mə, “Yemehua, yakwirkun mə ik profet kirik kape Kughen. ²⁰ Riptawə minə kupan, iriə kimishaktə-pə ye tukwas e [kirau kawərəer ikin,**] masəhuak kimi Kughen. Mərig kimiə nəmə Isrel nakamhani mə tukaməkeikei kavən əmə apa Jerusalem kaməhuak.”

²¹ Mərig Yesu rini-pən tukun mə, “Piahuaru. Ik takaməkeikei mini nəfrakisien ye kafak nəgkiarrien. Nipig aikin tukruə yame narmamə m-fam takhapəh nisəhuak-əmə-yen kimi Tatə Kughen ikin e ye tukwas e, mhəpəh nisəhuak-əmə-yen apa Jerusalem.

²² Kimiə nəmə Sameria, naksəhuak pawk kimi Kughen, mərig nakseinein In. Mərig kimawə nəmə Isrel yakasəhuak kimi Kughen, mharkun In, meinai swatuk yame Kughen tukrivəh miragh narmamə iran, ramsi-pə irəmawə.ⁿ

²³ Nipig ramuə - kini ruauə ta - yame Nanmin kape Kughen tukrasitu ye nəməhuak əfrakis minə, mor əriə tukharkun huvə Kughen, mə in Kughen əfrakis, mamor əriə tuksəhuak kimin yerkirie mifam. Meinai Tatə Kughen In rorkeikei nəməhuak yamə mine kasəhuak əfrakis kimin. ²⁴ Kughen ripəh norien rəmhen kin niprai yermamə. In nanmin. Ror pən, narmamə yamə mine khamə tuksəhuak kimin tukasəkeikei masəhuak kimin yerkirie m-fam, ye norien yame Nanmin kape Kughen ramasitu irəriə, mə tukharkun mə In Kughen əfrakis.”

²⁵ Kini pian a rini-pən tukun mimə, “Yo yakwirkun mə Mesaea tukraməkeikei muə. In e, kamokrən kin In kimə Kristo. Kini nipig yame In tukruə iran, In tukrhoprai fam niprai nəgkiarrien minə kimi ətawə.”

** 4:20 Iriu kawərəer apa tukwas kirik apa Samaria kamni kimə Gerasim.

¹4:14 Sam 42:1-2; 63:1, Aes 12:3; 41:17-18; 44:3; 49:10; 55:1; Jer 2:13; 17:13; Jon 7:38 ^m4:15 Jon 6:34 ⁿ4:22 Rom 3:1,2; 9:4,5; 15:8,9

²⁶ Kini Yesu rimini-pən tukun mə, “Yo e yakaməgkiar kimik, Yo e Kristo.”^o

²⁷ Məkneikin, narmamə kafan minə kimnharerig-pə min tukun. Masəm raməgkiar kimi piraovin kirik, kisakur. Mərig khapəh nisaiyohyen Yesu mə rhawor maməgkiar kimi pian a, mə rorkeikei naha.

²⁸ Kini pian a, rəpəh kafan tikikwipir, marar mamvən apa ye taon. Maməvsao kin kimi narmamə mimə, ²⁹ “Eh. Havən-ru misəm kwən kirik aikin a, In ruirkun ta norien has minə fam yamə mine yimnamor ye nimraghien kafak mamni-pə tuk yo. ?Tukmə ror in Kristo, uə?” ³⁰ Kini narmamə khatərhav ye taon, mhavən mə tuksəm Yesu.

Yesu rimini nuhpikinien ye nəviginien

³¹ Ye nīpig a, narmamə kape Yesu minə kasəkeikei kimin mhamə, “Yhajoun, əvigin.”

³² Mərig In rini-pən tuk əriə mə, “Yo, nak aikin nəviginien yame kimie nakseinein.”^p

³³ Məkneikin, kafan narmamə minə kimisaiyoh əriə minə mhamə, “?Rhawor? ?Tukmə ror yermamə kirik rivəhsi-pən nan kirik nəviginien uə?”

³⁴ Mərig Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Kughen rimmher-pə kin Yo yakuə, kini nəviginien nak ror məkneikin, mə jakamor narimnar fam yame Kughen rorkeikei. Kini yakamor fam wok yamə minə In rimmher-pə kin Yo mə jakor, mor naunin ye kafan wok.”^q

³⁵ “Sətərig-ru kin nīprai nuhpikinien yame jakni-pre tuk əmie mə, ‘Makuə kuas tukruə mivən, ror nīpig kape nivəhyen nəsimien.’ Mərig Yo yakamni-pre tuk əmie mə sarha-pən ru, misəm-ru nəsimien. Ruəmrue ta.

³⁶ “Tukmə nakhavəh kafak nəgkiarien, jakvəhsi-pre nərokien kimi əmie rəmhen kin yame yemehue kape nəsimien tukrərok narmamə yamə mine kasor wok ye nəsimien kafan. Nīpig nakasor wok, naksasitu ye narmamə mə tukhavəh nimraghien rerin. Yakamni-ərhav nəgkiarien kape Kughen rəmhen əmə kin yame yermamə ramsuv kweru nai. Kini kimie naksasitu ye narmamə mə tukhavəh nəgkiarien kafak, rəmhen kin yame kavəh nəviginien ye nəsimien. Nīpig tukmə narmamə tukhavəh nəgkiarien kafak, kitawə kwis tuksagien.

³⁷ Rəmhen kin nəgkiarien kirik kamni kimə, ‘Yermamə kirik ramsuv kweru nai, kini yermamə pisin kirik ravəh kwənkwan.’ ³⁸ Yakamher-pre kin əmie mə taksasitu ye narmamə mə tukhavəh nəgkiarien kafak. Mərig pəh nien mə kimie nimnhasuv kweru nai. Nəmə pisin kimisəkupən masəmnhakw tuk nisuyen kweru nai. Kimie takharhi kwənkwai nəviginien ye nəsimien yame irie kimnhasuv.”

Nəmə Sameria khapsaah kamhani nəfrakisien ye Yesu

³⁹ Pian a rimini-ərhav mə Yesu ruirkun ta norien has minə fam yame ramor ye nimraghien kafan, kini nəmə Sameria khapsaah ye taon a kimisərig, mhani nəfrakisien ye Yesu. ⁴⁰ Kini nīpig nəmə Sameria kimnhavən misəm In, masəkeikei kimin mə irie min. Kini Yesu rivən irie mirie misarə kape nīpig kiraru. ⁴¹ Kini In raməgkiar kimi əriə, narmamə khapsaah khani nəfrakisien iran. ⁴² Mhani-pən tuk pian a mhamə, “Apa kupan, kimawə yimnhani nəfrakisien iran tuk nəvsaoyen yame ik nimini-əsah-pə tuk əmawə. Mərig taktakun ai, yakamhani nəfrakisien iran

meinai yimisərig kafan nəgkiarien, kini mharkun əfrakis mə in Yermamə yame tukrivəh miragh narmamə ye tanimtanə.”^r

Yesu rimnor huvə kwajikovə kape yemehuə kirik

⁴³ Yesu rimnamarə mivəh ta nipig kiraru, kini ai mitərhav mivən [iman ikin] apa provins Galili. ⁴⁴ (Mərig apa kupan in rimnamni mə, “Tukmə profet kirik kape Kughen, narmamə iman ikin tukhapəh nhasiaiye In.”) ⁴⁵ Kini nipig Yesu ritərhav-pə Galili, narmamə aikin kimnhani vi vi In meiani in apa kupan iriə min kimnhavən Jerusalem masor lafet kape Pasova, kini misəm narimnar yame In rimnor aikin. ⁴⁶ Ror pən, rimavən min apa taon e Kena, ye provins Galili. Ikin a kupan, In rimnor nu rukreikin muə mor waen kin. Kini yemehuə kirik ramarə apa taon pisin kirik e Kapaneam, kafan kwajikovə ramhə.^s ⁴⁷ Kini yemehuə a rimmərig mə Yesu ruatərhav Judia mamuə e Galili, məkneikin rivən məm Yesu, maməkeikei kimin mə tukrivən apa Kapaneam mor huvə kafan kwajikovə. Meinai kafan kwajikovə, nimhəyen rineriaji.

⁴⁸ Kini Yesu rini-pən tuk kwən a mimə, “!Ah! !To nakpihapəh nisəmien nimtətien, to nakpihapəh nhaniyen nəfrakisien irak!”

⁴⁹ Kini kwən a rimə, “Yemehuə. Pəh kwhai miren əmə miravən miwəm tamə rimhə.”

⁵⁰ Kini Yesu rini-pən tukun mimə, “Ita. Rerig-pən tukun. Kafam kwajikovə rinəsanin ta.”

Kini kwən a rimini nəfrakisien ye nəgkiarien kape Yesu, mirerig-pən tuk kafan kwajikovə. ⁵¹ Nipig raməriwək

hanə ye swatuk, məm kafan yorwok minə, kini iriə khani-pən tukun mhamə, “Kafam kwajikovə rinəsanin.”

⁵² Kini in raiyoh-pən əriə mimə, “?Rimnəsanin ye naha nipig atuatak?”

Khani-pən tukun mhamə, “Nəpan-əpanien riemniwaiyu e niəv, ye wan klok, mirh rinəkəkin.”

⁵³ Kini kwən a ruirkun mə ye nipig atuatak a, Yesu rinamni-pən tukun mə, “Kafam kwajikovə rinəsanin.” In mine kafan narmamə minə kimnhani nəfrakisien ye Yesu. ⁵⁴ In e nimtətien yame ror kiraru kin yame Yesu rimnor apa Galili, nipig rimasi-pən apa Judia.

Yesu rimnor huvə yermamə kirik apa Betsata

5 Kasarə mamhavən, Yesu rimnhaktə mivən apa Jerusalem, meinai kasor lafet kirik kape nəmə Isrel. ² Ipakə tuk kwəruə kirik kape Jerusalem, kamni kimə “Kwəruə kape Sipsip” nu ehue kirik aikin, narmamə kasar aikin. Ye nəgkiarien kape nəmə Isrel, kamhani mə Betsata. Nimə kirik ramərer ipakə tuk nu a. Nimə a, nipərin kirkirip iruə ikin narmamə kasəkwətə ikin. ³ Narmamə khapsaah yamə mine kamhamhə, kasəkwətə aikin. Tiksin, nimirirə ripis. Tiksin, nihurə rahas. Tiksin nikariə rimhə. Kasəkwətə aikin mamhawhin nu mə tukrikiu, ⁴ meinai nipig kirik, agelo kape Kughen ramuə, meiwaiyu ye nu, mamor ramkiu. Ye nipig a, yermamə yame raməkupan mamar ye nu a, nar apnapig mə ravəh naha nəmhəyen, mərig tukrəsanin.^{††} ⁵ Kini kwən kirik aikin, ramhə mivəh newk toti eit. ⁶ Kini Yesu rəm kwən a raməmir, rirkun mə kwən a rimivəh ta nəmhəyen tu. Kini raiyoh in mimə, “?Nakmə takəsanin?”

^{††}5:4 Nəgkiarien ye v. 4 rikək ye kopi akwas tiksin kape Niutesteman. Keinein mə Jon rimirai əfrakis nəgkiarien ikin e, uə nikam.

⁷ Kɪni kwən a yame ramhə rini-pən tukun mimə, “Yemehuə. Yermamə kirik rikək yame tukrirəh yo meiwaiyu ye nəkwei nu nipig tukramkiu-kiu. Nipig m-fam yakamarkut pik mə jakəkupən mar ye nu, mərig narmamə tiksin kasəkupən kin yo, misar.”

⁸ Kɪni Yesu rini-pən tukun mimə, “!Erer! Mərpəvin-ərpəvin nimhakuə kafam mirəh mamvən.” ⁹ Kɪni taktakun əmə kwən ai ruahuvə min. Mərpəvin-ərpəvin kafan nimhakuə mirəh mamvən.

Nar a kimmor ye Sabat. ¹⁰ Kɪni nəmehuə kape nəmə Isrel kimishek kwən a yame rimməsanin, mhamə, “Ah. Sabat e towei; kɪni ripəh natuatukien ye loa kapətawə mə takrəh kafam nimhakuə ye nipig e taktakun.”^t

¹¹ Kɪni in rini-pən tuk əriə mə, “Mərig kwən a yame rimmor huvə yo rimini-pə mə jakarpəvin-ərpəvin nimhakuə kafak mameriwək mamvən.”

¹² Kɪni iriə kimisiayoh in mhamə, “?Pa rimini-pre tuk ik mə takarpəvin-ərpəvin kafam nimhakuə mirəh mameriwək mamvən?”

¹³ Mərig kwən a rimneinein nhag Yesu, meinai narmamə khapsaah aikin a, kɪni Yesu rimmor pa irəriə.

¹⁴ Kɪni kwasig ikin, Yesu rimmor min kwən a ramkwətə ye Nimə Ehuə kape Kughen, kɪni rini-pən tukun mə, “!Eh! !Em-ru! Naknəsanin ta. Mərig takamərig ik mə takəpəh nor-minien təvhagə has, tamə, nəmhayen kirik tukruə tuk ik yame rahas rapita.”

¹⁵ Məkneikin kwən ai rimavən mini-əsəhpən tuk nəmehuə kape nəmə Isrel mimə, “Kwən e yame rimmor huvə yo, nhagin e Yesu.”

¹⁶ Ror məkneikin, nəmə Isrel kimisor ahas pən kimi Yesu, meinai kimisəm mə In rimmor wok ye Sabat. ¹⁷ Mərig Yesu rini-pən tuk əriə mimə, “Rimik Kughen ramor wok nipig m-fam, kɪni Yo min yakamor wok ye nipig m-fam.”^u

¹⁸ Yesu raməgkiar məkna, nəmehuə kape nəmə Isrel kimisarkut pik mə tukshopni In. Meinai kimisəm mə rimmor nakapir Sabat kɪni mor nar kirik min yame rahas rapita, in e, rimini mə Rimni atuatur e Kughen, kɪni In min Kughen.^v

Ji Kughen ravəhsi-pə nimraghien

¹⁹ Kɪni Yesu rimini-pən tuk əriə mə, “Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə, Ji Kughen reinein norien nar kirik ye kafan atuk nətərigien. Rirkun əmə norien narimmor yamə mine Tatə Kughen ramor, meinai narimmor fam yame Tatə Kughen ramor, Tini min tukraməkeikei mamor.^w ²⁰ Meinai Tatə Kughen rorkeikei pik Tini, kɪni mamhajoun In kin narimmor fam yame In tukror. Kɪni tukripihajoun min narimmor yamə mine khahuvə misapita, taksəm naksakur. ²¹ Ror məkneikin meinai Tatə Kughen rirkun norien narmamə yamə mine kamhamhə khamragh min. Ye norien kirikianə əmə min, Tini rirkun nivəhsi-pənien nimraghien kimi narmamə yame rikin ragien mə tukrivəhsi-pən kimi əriə.^x ²² Meinai pəh nien mə Kughen tukrəkir narmamə; mərig Tatə Kughen rimivəh-si pən nehuəyen kimi Tini mə In tukrəkir narmamə,^y ²³ mə narmamə m-fam tukhasiai Tini, rəmhen əmə kin yame kamhasiai Tatə Kughen. Yermamə yame ripəh nisaiyen Tini, to ripəh nisaiyen Tatə Kughen e yame rimmor-pə kin Tini.^z

^t5:10 Jer 17:21   ^u5:17 Jon 14:10   ^v5:18 Jon 10:30,33; 19:7

^w5:19 Jon 14:10   ^x5:21 Rom 4:17; Jon 11:25

^y5:22 Jon 5:26-27; 9:39; Wok 10:42   ^z5:23 Luk 10:16; 1 Jon 2:23

²⁴“Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə yermamə yame ramərig kafak nəgkiarien, kini mamhatətə ye Kughen yame rimnher-pə kin Yo mə jakuə, in ruivəh ta nimraghien rerin. Nipig tukrərer ye nimirik, jakpəh nivəhsi-pəniən narpiniən kimin. Rinap ta ye kwənmhaan kape nimhəyen muauə ime nimraghien.^a ²⁵Narmamə yamə mine kimisərwei kisəmhen kin narmamə yamə mine kwənhəmhə ta; mərig yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə nipig ramuə - kini ruauə ta - yame iriə tuksərig nəgkiarien kafak e Yo Ji Kughen; kini yamə mine kamhavəh nəgkiarien kafak tukhavəh nimraghien rerin. ²⁶Tatə Kughen In nuknei nimraghien. Ye norien kirikianə əmə min, In ramor mə Yo Tini, Yo min nuknei nimraghien.^b ²⁷Kini In mərəhu-pən nəsaniniən mine nehuəyen ye kwermik e Tini mə yo jakəkir narmamə, meinai Yo Ji Yermamə.

²⁸“Yakaməgkiar məkneikin, naksərig, takhapəh nisakuriən. Meinai nipig yame ramuə, narmamə yamə mine kwənhəmhə ta tuksərig nəgkiarien kafak e Yo Ji Kughen. ²⁹Kini iriə tukhatərhav-pə ye nəkwai nimir minə kapəriə. Yamə mine kimisor norien yame ratuatuk tukasəkeikei misərer min mamhavəh nimraghien rerin. Mərig yamə mine kimisor norien has minə tukasəkeikei misərer min ye nimhəyen masərer ye nimirik e Ji Kughen, kini jakni-ərhav kapəriə narpiniən.

³⁰“Mərig Yo to yakpəh norien nar kirik ye nəsaniniən əmə kafak. Yo jakəkir narmamə meinai yakamor əmə naha nhagin yame Tatə ramni-pə tuk Yo mə jakor. Kini nipig jakaməkir norien

minə kape narmamə, yakirkun mə jakor ye norien yame ratuatuk, meinai yakpəh narkutiən mə jakor əmə ye kafak nəsaniniən. Mərig Yo, jakaməkeikei mamor əmhen ye nətərigien kape Kughen yame rimnher-pə kin Yo.”^c

**Jon Baptaes mine Nanmin kape
Kughen kimirəvəhsi-haktə
Yesu; mərig narmamə khapəh
nhaniyen nəfrakisien iran**

³¹Kini Yesu rimə, “Tukmə Yo atuk əmə yakvəh-si haktə Yo, narmamə rikiriə tukrəsik mə nəgkiarien kafak ripəh norien nəfrakisien.^d

³²Mərig kwən min kirik aikin yame ramərer-ərhav mamor əpu Yo. Kini yakirkun mə nəgkiarien yame ramni irak in nəfrakisien.^e ³³Apa kupan, nimisher-pən narmamə tiksın khavən misəm Jon Baptaes misaiyoh-pən in mə Yo pa. Kini in rimini nəgkiarien əfrakis irak.^f ³⁴Mərig yakpəh nətərigien kin nəgkiarien kape yermamə kirik mə tukrini mə Yo pa. Mərig yakamor nikwənemiə kin nəgkiarien kape Jon, mə takhani nəfrakisien iran pəh Kughen tukrivəh miragh əmiə.^g ³⁵Nhəjounien kape Jon in rəmhen kin laet. Raməsiə makak huvə. Kini rikimiə ragien tukun kape nipig kwakwə. ³⁶Mərig kafak wok ror nirkuniən mə Yo e pa, rapita yame Jon rimnor. Rimik rimivəhsi-pə wok e kimi Yo, mə jakor infamiən iran. Kini wok e kafak, ramni-ərhav Yo, mamor əpu Yo mə Rimik rimnher-pə kin Yo.^h

³⁷Kini Rimik yame rimnher-pə kin Yo, In min ramni-ərhav Yo. Ramni-ərhav pawk Yo, nakhapəh hanə nisərigien nəkwən. Kini nakhapəh hanə nisəmiən nimirin nipig kirik. ³⁸Nəgkiarien kafan

^a5:24 Jon 3:18

^b5:26 Jen 2:7; Job 10:12; 33:4; Sam 36:9; 42:8; 66:9; Jon 1:1-4

^c5:30 Jon 8:16 ^d5:31 Dut 17:6; 19:15 ^e5:32 Jon 8:17-18

^f5:33 Jon 1:19-28 ^g5:34 1 Jon 5:9 ^h5:36 Jon 10:25; 14:11

rikkək yerkimia, meinai kimia nakhapəh nishatəyəyən irak - Yo e yemə Kughen rimmher-pə kin Yo.

³⁹“Kimia nakasəvheikin pik nəgkiarien minə ye Nəkwəkwə kape Kughen, mamhani nəfrakisien iran, meinai naksorkeikei mə tukrivəhsi-pre nimraghien rerin kimi əmia. Mərig səriḡ-ru, nəgkiarien minə ye Nəkwəkwə kape Kughen kasəḡkiar irak kini mamhani-ərhav Yo. ⁴⁰Mərig kimia nakasəpəh nħauəyən tuk Yo, mə takhavəh nimraghien rerin.

⁴¹“Yakpəh nərigien mə narmamə kasəḡnəḡin Yo uə nikam. ⁴²Mərig Yo yakirkun huvə əmia. Kini yakirkun huvə mə norkeikeiyen kape Kughen rikək yerkimia. ⁴³Yakməvəh nehuəyən kape Rimik muə, mərig kimia nakhapəh nhavəhyen Yo yerkimia, kini rikimia ripəh nagienien tuk Yo. Mərig tukmə yermamə kirik ruə ye nəsaninien əmə kafan, takhavəh in, rikimia ragien tukun. ⁴⁴Nipig m-fam əḡkap kimia naksorkeikei mə narmamə tukamhani vi vi əmia, mərig nakhapəh nisarkutien tuk norien yamə mine Kughen, yame In pisin əmə In Kughen, tukrini vi vi əmia tukun. Tukmə nakasəriḡ əmə nərigien kape narmamə, to nakhapəh nhaniyən nəfrakisien irak.

⁴⁵“Mərig pəh rikimia tukripəh nəsikien mə yakamni hah əmia ye nimri Rimik Kughen. Nikam. Mərig Moses e naksərhə-pən tim tim nərigien kapəmia iran, in e ramni hah əmia ye nimri Kughen,ⁱ ⁴⁶meinai to kimia nakpihani nəfrakisien ye Moses, mipihani min nəfrakisien irak, meinai Moses rimməvsao kin Yo. ⁴⁷Mərig kimia nakhapəh nhaniyən nəfrakisien ye nəgkiarien yame in rimirai; ror pən,

ror neineinien tuk əmia tuk nhaniyən nəfrakisien irak.”

Yesu rimivəh nəviginien rikəskəh, mor ripsaah, maməvigin narmamə khapsaah kin

(Mat 14:13-21; Mak 6:30-44; Luk 9:10-17)

6 Kwasiḡ ikin ye narimnar minə a, Yesu rimməviəfugin ye nu apa Lugun Galili e kamni kimə Lugun Taebirias. ²Kini narmamə khapsaah kimnhakwasig kin, meinai kimisəm nimtətien ripsaah yamə mine In ramor tuk nor-huvəyən narmamə yamə mine kamhamhə. ³Kini Yesu rimmhaktə fiak ye tukwas, misək-wətə iriə kafan narmamə minə. ⁴Ye nipig a, lafet kirik kape nəmə Isrel, kamni kimə Pasova, ruauə pakə.

⁵Kini Yesu rivaag pirə məm narmamə khapsaah kamhauə. Kini raiyoh Filip mimə, “?Tukhavəh hiə nimri bred rəmhen tuk narmamə minə a?” ⁶Yesu raməḡkiar məknakin mə tukrəm-ru nhatətəyən kape Filip, mərig ruirkun ta naha nhagin yame tukripior.

⁷Kini Filip rini-pən tukun mə, “!Eh! To kisarakikin pawk tu hundred taosen vatu^{‡‡} ye bred, to ripəh nəmhen-hanəmə-yen kin narmamə.”

⁸Kini yermamə kirik kape Yesu, nao-rahi Saemon Pita, nhagin e Andru, rini-pən tuk Yesu mə, ⁹“Kwajikovə kirik e ravəh bred kirkirip kimnor kin bale, mine kəmam kiraru. Mərig to ripəh nəmhen-əḡkəp-ien kin narmamə minə e.”^j

¹⁰Kini Yesu rimə, “Hani-pən tuk narmamə kisək-wətə.” Ikin aikin a, mən-vhirik ripsaah ikin, kini iriə kisək-wətə. Narman əmə aikin, ipakə tuk faef taosen.

¹¹Kini Yesu rimivəh bred, mini vi vi Kughen tukun. Mivəh-si-pən kimi nar-

^{‡‡}6:7 Nəgkiarien kape Gris ramni mə “tu hundred denari.”

ⁱ5:45 Jon 9:28; Rom 2:17   ^j6:9 2 King 4:42-44

mamə yamə mine kasəkwətə. Kini mor min nar kirikianə əmə ye kəmam, məhi-pən kimi narmamə. Kisən rəmhen kin yame iriə kisorkelkei mə tuksən.

¹² Kimisəvigin ta, tupriə rəsiis, Yesu rini-pən tuk kafan narmamə mimə, “Havən mhavai-pən nipərpər nəviginien yame rakwak, tamə rahas.” ¹³ Apa kupan, bred yame kimnor kin bale, iriə fam kirkirip, mərig kimnhapsaah. Narmamə kimisən misəpəh tiksın. Kini narmamə kape Yesu minə kimnhavən misəwhai nipərpər nəviginien, mhavai-pən ye kəmeiru twelef rokrig huvə.

¹⁴ Narmamə kimisəm nımtətien yame Yesu rimnor, khani mhamə, “Nəfrakisien. Profet əfrakis e kape Kughen yame profet minə kimnhani kupan mə Kughen tukrher-pə kin ye tokrei tanə.”^k

¹⁵ Kini Yesu ruirkun mə narmamə minə a tukhauə misarkut kimin mə In tukror king kin kapəriə. Kini rap, mırerig-faktə min ye tukwas, maməmir In pisin əmə.^l

Yesu rameriwək haktə ye nımar mar nu

(Mat 14:22-27; Mak 6:45-52)

¹⁶ Nipig mirh rivə, narmamə kafan minə kimnhavirə mhavən ye lugun. ¹⁷ Kini rinəpignəp, mərig Yesu rikək. Məkneikin, kisat-pən ye bot kirik, misəsua mhavirə ye lugun, mhamə tuksəviəfugin-pən ye Kapaneam. ¹⁸ Kini nımətag ehua kirik rərer mher-əpu nu, peao-peao rehua. ¹⁹ Kasəsua mamhavən raməhen kin kilometa faef uə sikis[¶], kini misarha-pən misəm Yesu raməriwək ye nımar-mar nu, mamua

ipakə tuk bot. Kini khagin pik. ²⁰ Mərig In rini-pən tuk əriə mimə, “Hapəh nhaginien. Yo əmə e.”^m ²¹ Kini rikiriə ragien mhamə tukrivən ye bot. Nipig Yesu rimnat-pən ye bot, kini kisakur əmə misəm kwənhavhiak apa ikin kimnhamə tukhavhiak ikin.

²² Kəni rikwamer kin, narmamə tiksın yamə mine kimnasəmir iriə Yesu ye nıkar lugun kwənharkun mə bot kirikianə əmə rimnamərer ifiak e niəv. Kini mharkun mə narmamə kape Yesu minə kimnhavən ye bot a, mərig Yesu rimipəh nivənien iriə miriə. ²³ Kini narmamə tiksın kimnhasi-pən ye taon e Taebirias, misəsua ye bot minə tiksın, mhavhiak ikin Yesu Yermaru rimini vi vi Kughen tuk bred məhi-pən kimi narmamə ikin. ²⁴ Kini narmamə kimisəm mə Yesu mine kafan narmamə minə kwənharkək aikin. Məkneikin kisat-pən ye bot minə tiksın, mhavən apa Kapaneam, mə tuksarha-kin Yesu.

Yesu in bred kape nımraghien

²⁵ Narmamə minə a kimisəviəfugin ye lugun, misəm Yesu, misaiyoh In mhamə, “Yhajoun. ?Nımnhawor-pən iran mine muə eikin e?”^{§§}

²⁶ Mərig Yesu rimini-pən tuk əriə mimə, “Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə pəh nien mə nakasarha-kin Yo meinai Yo yakamor nımtətien, mərig naksarha-kin Yo meinai nımisən bred, tipmiə rəsiis. ²⁷ Mərig ripəh nihuvəyen mə kapəmiə nəsaninien tukrirkək tuk nivəhyen bred yame pəh nien mə tuk tu tukrahas mirkək. Kimiə takasəkeikei masəmnhakw tuk nivəhyen bred yame ramarə rerin. Bred e in e, Yo Ji Yer-

[¶]6:19 Gris ramni “stadia twenti faef uə toti.”

^{§§}6:25 Swatuk pisin kirik tuk nukreikinien nəgkiarinen ye v. 25 in e, “Yhajoun. ?Nımauə naghən?”

^k6:14 Dut 18:15-19 ^l6:15 Mat 4:8-10; Jon 18:36-37

^m6:20 Mat 14:26; Mak 6:49; Luk 24:37

mamə na-jakvəhsi-pre kimi əmiə. Yo e Ji Yermamə, Tatə Kughen, rimnhajoun mə rikin ragien tuk Yo.”ⁿ

²⁸ Kini iriə kimisaiyoh In mhamə, “?Naha norien yamə mine Kughen rorkeikei mə kimawə jakasor?”

²⁹ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Kimiə takasəkeikei mishatətə irak, mə Kughen rimnher-pə kin Yo. Nar e in e Kughen rorkeikei.”^o

³⁰ Kini iriə kimisaiyoh min In mhamə, “?Mərig Ik takor naha nimtətien mə kimawə jaksəm kini yakshatətə iram tukun? ?Ik takor naha nhagin? ³¹ Nipig riptawə minə kupən kimiseriwək ye tipəvsik, iriə kimisən ‘mana.’ Nəgkiarinen kirik ye Nəkwəkwə kape Kughen ramni mimə,

“In rimivəhsi-pən bred yame ramsi-pən ye rao ye neai mə iriə tukasən.’(Eks 16:4)”^p

³² Mərig Yesu rimini-pən tuk əriə mimə, “Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə, pəh nien mə Moses atuk e rimivəhsi-pre nəviginien yame ramsi-pən ye rao ye neai, mə taksən. Kafak Tata e in e ravəhsi-pre nəviginien əfrakis yame ramsi-pən ye rao ye neai, mə kimiə takasən. ³³ Mərig in ai bred kape Kughen, in e yermamə yame ramsi-pən ye rao ye neai mameiwaiyu-pə ye tokrei tanə. Kini bred e in e ravəhsi-pən nimraghien kimi narmamə ye tanimtanə.”^q

³⁴ Kini iriə kimnhani-pən tukun mhamə, “Yemasur, vəh-sipəh bred e kimi əmawə kape nipig m-fam.”^r

³⁵ Kini Yesu rimini-pən tuk əriə mimə, “Yo e, yo Bred yame ravəhsi-pən nimraghien. Narmamə yamə mine kamhauə

tuk Yo, to khapəh min nisəmkərvəyen. Kini narmamə yamə mine kashatətə irak, to khapəh min nisakwəkwəyen.”^s

³⁶ Mərig Yo yimini-pre ta tuk əmiə mə nakasəm pawk Yo, mərig nakhapəh nishatətəyen irak. ³⁷ Narmamə yamə minə kafak Tatə ravəhsi-pə əriə kimi Yo, iriə tukhauə tuk Yo. Kini narmamə yamə mine tukhauə tuk Yo, to yakpəh nher-yerhav-yen kin əriə tuk nipig kirik.^t

³⁸ “Meinai pəh nien mə Yo yimasipən ye Rao ye Neai meiwaiyu-pə ye tokrei tanə mə jakor əmə narimnar yame yo yakorkeikei. Mərig yimauə mə jakor narimnar minə e yame kafak Tatə rimnher-pə kin Yo tukun. ³⁹ Kini In ripəh norkeikeiyen mə jakəpkərhav ye narmamə yamə minə In rimnəhi-pə əriə kimi Yo. In rorkeikei mə, ye Nipig Kwasig, Yo jakor narmamə minə e tukhamragh min ye nimhəyen kapəriə.”^u

⁴⁰ Mərig in ai kafak Tatə In rorkeikei mə narmamə m-fam yame kamhavaag-pə tuk Yo e Tini, mishatətə irak, tukhavəh nimraghien rerin. Kini ye Nipig Kwasig, yo jakor narmamə minə e tukhamragh min ye nimhəyen.”

⁴¹ Nəmehuə kape Isrel kimisərig nəgkiarinen yame Yesu ramni mə In Bred yame ramsi-pən ye rao ye neai, meiwaiyu-pə ye tokrei tanə, kini kamhani hah In tukun, ⁴² mhani-pən tuk əriə minə mhamə, “Ah. Kwən e in Yesu, ji Josef. Kitawə kharkun kafan tatə mine mamə. ?Rhawor e ramni məkneikin mə In rimasi-pən ye rao ye neai meiwaiyu-pə ye tokrei tanə?”

⁴³ Kini Yesu rimini-pən tuk əriə mə, “Rikimiə tukripəh nəsikien məknenkin. ⁴⁴ Tatə Kughen yame rimnher-pə kin

ⁿ6:27 Aes 55:2; Jon 6:35, 48   ^o6:29 Jon 6:35; 1 Tes 1:3; 1 Jon 3:23

^p6:31 Neham 9:15; Sam 78:24; Sam 105:40

^q6:33 Dut 8:3; Mat 4:4; Luk 4:4; Jon 3:13, 31   ^r6:34 Mat 6:11; Jon 4:15

^s6:35 Jon 4:14; 7:37-39; 8:12; 10:7,11; 11:25; 14:6; 15:1   ^t6:37 Jon 17:2

^u6:39 Jon 17:2,12; 18:9

Yo, to ripipäh nivi-päyen yermamə kirik ramuə tuk Yo, yermamə to ripäh nuəyen tuk Yo. Yermamə to ripäh nuə-atukien tuk yo mə jakor in ramragh min ye nimhəyen, ye nipig kwasig.^v ⁴⁵Nəgkiarien yame profet minə kimmharai kupan ye Nəkwəkwə kape Kughen ramni məkneikin mə, “Kughen tukrhajoun narmamə m-fam.’(Aes 54:13) ^w

Yermamə yame ramətərig kin nhajounien kape Tatə Kughen, in tukramuə tuk Yo. ⁴⁶Yermamə kirik rikək yame rimnəm Tatə Kughen kin nimrin. Yermamə kirikianə əmə rimnəm, Yermamə e in e rimasi-pən tuk Kughen.^x ⁴⁷Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə narmamə yamə mine kamhani nəfrakisien irak kwənhavəh ta nimraghien rerin. ⁴⁸Yo e bred kape nimraghien rerin. ⁴⁹Nar apnapig mə ripmiə minə kimisən bred e ‘mana’ ye tipəvsik, mərig kwənhamhə. ⁵⁰Mərig bred yame ramsi-pən ye rao ye neai mameiwaiyu-pə ai taktakun, in ror pisin. Bred e, rameiwaiyu-pə mə narmamə m-fam yamə mine kasən tukhapəh nhamhəyen. ⁵¹Yo e, Yo bred mragh, yame ramsi-pən ye rao ye neiai mameiwaiyu-pə ye tokrei tanə. Yermamə yame tukrən bred e, in tukramragh rerin. Kini Bred e, yame jakvəhsi-pre kimi narmamə ye tokrei tanə, in e, niprak.”

⁵²Nəgkiarien a rimnor nəmehuə kape nəmə Isrel kasərer masotgoh kimi əriə minə mhamə, “?Rhawor? ?Tukrhawor pən iran mine mivəhsi-pə nipran mə tuksən?”

⁵³Kini Yesu rini-pən tuk əriə mimə, “Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə nakpihapəh nisənien niprak e Ji

Yermamə, mipihapəh nhanimien nitawik, to nakpihapəh nhavəhyen nimraghien rerin. ⁵⁴Narmamə yamə mine tuksən niprak, mhanim nitawik tukhavəh nimraghien rerin. Kini ye Nipig kwasig, jakor əriə kamhamragh min ye nimhəyen.^y ⁵⁵Yakaməgkiar məkneikin meinai ratuatuk mə narmamə tukasəkeikei misən niprak mhanim nitawik. ⁵⁶Narmamə yamə mine tuksən niprak, mhanim nitawik, tukharpin-pə ye nimraghien kafak. Kini Yo jakripin-pən min ye nimraghien kapəriə.^z

⁵⁷“Kafak Tatə rimnher-pə kin Yo yakuə, In nuknei nimraghien. Kini Yo yakvəh nimraghien tukun. Ye norien kirikianə əmə min, narmamə yamə mine tuksən niprak tukhavəh nimraghien iran. ⁵⁸Yo e bred əfrakis, yame ramsi-pən ye Rao ye Neai, mameiwaiyu-pə ye tokrei tanə. Bred e ripəh nəmhenien kin bred kupan yame ripmiə minə kimisən [ye tipəvsik]. Nar apnapig mə iriə kimisən bred a, mərig kwənhamhə ta. Mərig narmamə yamə mine kasən bred e, iriə tukhavəh nimraghien rerin.”^a ⁵⁹Yesu rimini-ərhav nəgkiarien e nipig rimnhajoun narmamə apa ye nimə kape nofuginien apa Kapaneam.

Narmamə kape Yesu minə min khapəh nhaniyen nəfrakisien iran

⁶⁰Narmamə khapsaah kape Yesu kimisərig nəgkiarien e yame Yesu rimini, mhamə, “IE-he-o! Nəgkiarien e riskai pik. ?Pa e to rini nəfrakisien ye kafan nəgkiarien?”

⁶¹Kafan narmamə minə kisəsiwən-əsiwən, mərig In ruvirkun ta nərigien kapəriə, mini-pən tuk əriə mimə, “?Rhawor? ?Nətərigien kapəmiə

^v6:44 Hos 11:4; Jon 6:65; 12:32   ^w6:45 Jer 31:34

^x6:46 Jon 1:18; 5:37; 7:29   ^y6:54 Sam 63:5

^z6:56 Jon 15:4-7; 1 Jon 3:24; 4:15   ^a6:58 Jon 6:41,51

rimneiwaiyu tuk nhajounien e kafak uə? ⁶²?Mərig tukmə naksəm Yo Ji Yermamə yakamrerig faktə ye rao ye neai ikin yimasi-pən ikin kupan, takhani nəfrakisien irak uə nikam?^b ⁶³Nanmin kape Kughen əmə rirkun nivəhsi-pənién nımraghien rerin kimi narmamə. Yermamə to rıpəh nivəhyen nımraghien rerin ye nəsaninién əmə kafan. Nəgkiarién minə e yakamni-pre tuk əmiə, iriə nəgkiarién yamə mine kamhasi-pən ye Nanmin kape Kughen yame ravəhsi-pən nımraghien kimi narmamə.^c ⁶⁴Mərig kimiə tiksin eikin e, nakhapəh nishatətəyén irak.” (Yesu ramni məkneikin meinai In ruirkun ta ye nirikakunien mə ni-pa mine khapəh nhaniyén nəfrakisien iran, muirkun mə iriə pa nhagin tukreighaan-pən kin In ye kwermi tikmir minə kafan).^d ⁶⁵Kini Yesu rimə, “Tuk nar e in e, yakwəni-ta tuk əmiə mə Tatə Kughen to rıpiəh nıvi-pəyén yermamə kirik ramuə tuk Yo, yermamə to rıpəh nuəyén tuk Yo.”^e ⁶⁶Ye nıpig a, narmamə kape Yesu khapsaah kimisəpəh In, mhapəh nhakwasigien kin.

Pita ramni-ərhav mə in ramhatətə ye Yesu

⁶⁷Kini Yesu rımnaiyoh kafan narmamə twelef mımə, “?Rhawor irəmiə? ?Kimiə min nımhamə taksəpəh Yo uə?”

⁶⁸Mərig Saemon Pita rimini-pən tukun mə, “Yermaru. ?Tukmə yaksəpəh Ik, jakhavən tuk pa? Mə ik əmə. Kafam əmə nəgkiarién ravəhsi-pə nımraghien rerin.^f ⁶⁹Kini kimawə yakshatətə iram, mınharkun ta mə Ik Yemə Rhakə kape Kughen.”^g

⁷⁰Kini Yesu rimini-pən tuk əriə mə, “Kimiə e narmamə twelef kafak. Yo e yimirpen əmiə. Mərig kimiə kirik in yarmhə.”^h ⁷¹(In ramni Judas, ji Saemon Iskariot, meinai in min kirik ye narmamə twelef kape Yesu, mərig kwasig ikin, rimneighan-pən kin In ye kwermi tikmir minə kafan).ⁱ

Yesu rımnəgkiar kimi naorahini minə

7 Kwasig ikin ye narımnar minə a, Yesu rıpəh norkeikeiyén mə tukrıvan yerkwanu minə ye Judia tuk norien kafan wok, meinai nəmehuə kape nəmə Isrel apaikin kamharai mhun əpsapıs tukun mə tukshopni. Kini rırerig min mivən ye provins Galili. ²Mərig nıpig ruauə ipakə tuk norien lafet kirik kape nəmə Isrel, kamni kimə “lafet kape nivəhsi-haktəyén nimə tapolen minə.” ³Kini naorahi Yesu minə kimnhani-pən tukun mhamə, “Rhuvə mə tak-tərhav eikin e mamvən apa Judia, pəh narmamə kafam minə apaikin taksəm nımtətien yamə mine Ik nakamor. ⁴Yuvən apaikin meinai yermamə yame rorkeikei mə narmamə tukharkun In, to rıpəh nerkwaiyén kin kafan wok. Mərig tukmə nakirkun norien nımtətien minə, yuvən, mor əpu Ik ye nımri narmamə khapsaah ye nıpig kape lafet, pəh narmamə ye tanımtanə taksəm.” ⁵Kasəgkiar məknakin meinai nar əpnəpig mə iriə naorahini atu-atuk minə, mərig khapəh nhaniyén nəfrakisien iran.^j

⁶Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Rıpəh hanə norien nıpig kafak. Mərig kimiə nakharkun nisorien nar ye nıpig əpnəpig əmə.^k ⁷Narmamə kape tokrei tanə e, iriə to khapəh nisəməkien əmiə.

^b6:62 Jon 3:31; 17:5   ^c6:63 Jon 6:68; 2 Kor 3:6   ^d6:64 Jon 2:25

^e6:65 Jon 3:27; 6:44; 14:6   ^f6:68 Jon 6:63

^g6:69 Mak 1:24; 8:27-30; Luk 4:34   ^h6:70 Jon 13:2,27   ⁱ6:71 Jon 17:12

^j7:5 Sam 69:8; Mak 3:21   ^k7:6 Mat 26:18; Jon 2:4; 7:30

Mərig iriə tukasəkeiki masəməkin Yo, meinai Yo yakamni-ərhav mə kapəriə norien rīpəh natuatukien.¹⁸ Kimiə havən ye lafet, mərig Yo to yakpəh nivəniən, meinai rīpəh hanə norien nīpig kafak.”^m
⁹ Raməgkiar məknakin kini In maməmīr əmə apa Galili.

**Yesu ramvən ye lafet e kamni
 kimə “Nivəhsi-haktəyən
 nimə tapolen minə”**

¹⁰ Kini naorahi Yesu minə kimisəkupən mhavən ye lafet a, kwasig ikin, Yesu rīpivən. Mərig In rīmnaiyu apisəpis əmə, mə narmamə tukhapəh nisəmīen. ¹¹ Kini nəmehua kape nəmə Isrel khapsaah kimnhavən ye lafet a masarhakin In, misaiyoh apnapig əmə narmamə mhamə, “?Kwən e in pukaa?”

¹² İkin a, narmamə khapsaah kisəsiwən-əsiwən mamhani In. Tīksin khamə, “In yemə huvə kirik;” mərig tīksin khamə, “Nīkam. In rameikua ye narmamə.” ¹³ Mərig iriə khapəh nisəvsao-ərhavyen kin Yesu, meinai kamhagin mə ta mə nəmehua kape nəmə Isrel kisərig nəgkiarien yame kamhani.ⁿ

¹⁴ Lafet a ramvən hanə, Yesu rīmavən apa ye Nimə Ehuə kape Kughen, maməvhag kimi narmamə. ¹⁵ Nəmehua kape nəmə Isrel kimisərig nəgkiarien kafan, kisakur, mhamə, “?Kwən e rīmnhawor mīrkun narimnar minə e ye Nəkwəkwə kape Kughen? Yemehua kirik kapətawə rīmipəh nhajounien In.”

¹⁶ Kini Yesu rīni-pən tuk əriə mə, “Nəgkiarien yame yakamhajoun narmamə kin, pəh nien mə kafak. Ramsipən tuk Tatə Kughen yame rīmnherpə kin Yo. ¹⁷ Narmamə yamə mine

nətərigien kapəriə ramskai mə tuk-sor narimnar yame Kughen rorkeikei, tukharkun mə nəgkiarien kafak ramsipən tuk Kughen; pəh nien mə kafak atuk əmə. ¹⁸ Narmamə yamə mine kasəgkiar atuk əmə ye kapəriə nehuəyən, iriə kator əmə mə narmamə tukhavəh-si haktə əriə. Mərig Yo yakorkeikei mə narmamə tukhavəh-si haktə nhag yermamə yame rīmnher-pə kin Yo. Yo yermamə kape niniyən nəfrakisien. To yakəpəh neikuəyən.^o

¹⁹ “Moses rīmivəhsi-pre loa kimi əmiə, mərig yermamə kirik rīkək irəmīə raməri-pən fam loa minə e. ?Rhawor e kimiə naksarkut mə takshopni Yo?”

²⁰ Kini narmamə khapsaah kimnhani-pən tukun mhamə, “!Man! ?Tukmə ror nanmin has ramərer-pən iram uə, mamor İk nakamni nəgkiarien ətəwəo uə? ?Pa e rīmə tukrhopni İk?”

²¹ Kini Yesu rīmīni-pən tuk əriə mīmə, “Yo yīmnor nīmətəien kirikianə əmə ye Sabat, nīmīsəm, niemhaa ramhai əmiə fam tukun.^p ²² Mərig kimiə min nakasor wok ye Sabat, mamhavəh nao kimi kwajikovə minə, raməri-pən loa kape Moses. (Mərig nəfrakisien mə pəh nien mə Moses rīmīrikakun norien kape nivəhyen nao kimi narmamə, mərig kaha minə apa kupan kimnharikakun).^q

²³ ?Mərig tukmə nakharkun nivəhyen nao kimi kwajikovə minə ye Sabat, rəri-pən loa kape Moses, rhawor e niemha ramhai əmiə nīpig yakamor huvə nīprai yermamə kirik ye Sabat?^r
²⁴ Takhapəh nisəkīrien wok yame yakamor ye nərigien əmə kapəmīə, mərig taksəkīr kafak wok ye nərigien yame ratuatuk.”^s

^l7:7 Jon 3:19-20; 15:18-21   ^m7:8 Jon 7:6

ⁿ7:13 Jon 9:22; 12:42-43; 19:38; 20:19   ^o7:18 Jon 5:41; 8:50,54

^p7:21 Jon 7:23; Jon 5:2-9   ^q7:22 Jen 17:9-14; 21:4; Lev 12:3

^r7:23 Jon 5:2-9; Mak 3:5; Luk 13:12-14; Luk 14:4-6   ^s7:24 Aes 11:1-3; Jon 8:15

Narmamə kasəgkiar ye Kristo

²⁵ Kini ye nīpig a, nəmə Jerusalem kimisaiyoh əriə minə mhamə, “?Rhawor? ?Kwən e In e nəməhuə minə kapətawə khamə tukshopni In uə? ²⁶ Mərig səm-ru. In ramni-ərhav nəgkiarien ye nīmri narmamə, mərig nəməhuə minə khapəh nhani-pəniən nar kīrik tukun. ?Tukmə ror nəməhuə minə kwənharkun ta mə In Kristo, uə? ²⁷ Mərig kitawə kharkun rukwanu kwən e rimasi-pən ikin. Mərig nīpig Kristo tukramuə, narmamə tukseinein mə risipkaa.”

²⁸ Ye nīpig a, Yesu rinamərer ye Nimə Ehuə kape Kughen maməvhag kimi narmamə, kini mamokr-apomh mīmə, “Kimiə nakharkun Yo, mharkun ikin yimasi-pən ikin. Mərig nəfrakisien mə pəh nien mə yimauə atuk əmə ye nərigien kafak. Mərig Kughen rimnher-pə kin Yo. Kini Kughen In nəfrakisien. Kimiə nakseinein In, ²⁹ mərig Yo yakirkun In, meinai yimasi-pən iran. Kini In rimnher-pə kin Yo.”^t

³⁰ Yesu raməgkiar məknakin, khamə tukharaptərəkin In. Mərig yermamə kīrik rikək yame tukraptərəkin In, meinai rīpəh hanə norien nīpig kafan.^u

³¹ Mərig narmamə khapsaah kimnhani nəfrakisien iran mhamə, “Tukmə ror Yesu in Kristo yame Kughen rimirpen mə tukrher-pə kin, meinai kimini mə nīpig Kristo tukramuə, tukror nīmətəien khapsaah. Kini yermamə rikək yame rirkun norien nīmətəien ripsaah rapita In.”^v

Mobael yamə mine kasarha tuk Nimə Ehuə kape Kughen kimnhauə mə tukharaptərəkin Yesu

³² Kini Farisi minə kimisərig narmamə khapsaah kisəsiwən-əsiwən masəvsao kin Yesu. Kini Farisi minə mine jif pris minə kimisher-pən kin mobael yamə mine kasarha tuk Nimə Ehuə kape Kughen mə tukharaptərəkin Yesu.^w

³³ Kini Yesu rimə, “Yo jakamarə kitawə-mkimiə kape nīpig kwakwə əmə. Kwasig ikin, jakrerig-pən min tuk Yermamə yame rimnher-pə kin Yo. ³⁴ Ye nīpig a in a, taksarha-kin Yo mərig to nakhapəh nisəmien Yo; meinai ikin yakamvən ikin, kimiə to nakhapəh nhavəniən ikin.”

³⁵ Kini nəmə Isrel kimisaiyoh əriə minə mhamə, “?In rimə tukrivən hiə, mə to kitawə khapəh nisəmien In? ?Rimə tukrivən məm kwənərəus kape nəmə Isrel yamə mine kisarə iriə nəmə Gris apa tanə pisin pisin minə, mamhajoun min nəmə Gris uə? ³⁶ In rimini mə ye nīpig a, kitawə tuksarha-kin In, mhapəh nisəmien In, meinai kwənmhan yame In tukrivən ikin, to kitawə khapəh nhavəniən ikin. ?Nəgkiarien e, nīpran ramni mə naha?”

Nu yame ravəhsi-pə nīmraghien rerin

³⁷ Lafet natukror infamien, kamor nəviginien yame in rehuə rapita nəviginien tiksın kape lafet. Kini ye nīpig a, Yesu rimnərer ye nīmri narmamə mamokrən apomh mīmə, “Yermamə yame rinəkwakwə, pəh in ruə tuk Yo, minim nu.^x ³⁸ Meinai Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə, “Yermamə yame rhatətə irak, rəmhen kin nīmri nu yame ravəhsi-pən

^{7:29} Mat 11:27   ^{7:30} Mat 26:18   ^{7:31} Jon 2:23; 4:48

^{w7:32} Jon 7:45-48   ^{x7:37} Aes 55:1; Jon 4:13-14; 6:35; Rev 22:17

nimraghien ramkwor-kwor mhaktə mokrig yerkin mamaiyu.^y (Aes 44:3)^y
³⁹ Yesu ramni nuhpikienien a, maməgkiar ye Nanmin kape Kughen yame kwasig ikin tukripivəhsi-pən kimi narmamə yamə mine kashatətə iran. Mərig ye nipig a, Nanmin kape Kughen ripəh hanə nuəyen tuk narmamə, meinai Yesu ripəh hanə nivəniyen ye nikakien kafan ye rao ye neai.^z

Narmamə kimisəwhai kwhen kapəriə tuk Yesu

⁴⁰ Yesu raməgkiar məknakin, narmamə kimisərig, kini tiksın kamhania mhamə, “Kwən e in profet kape Kughen yame profet minə kimnhani mə tukruə.”^z

⁴¹ Kini tiksın khamə, “Kwən e in Kristo.”

Mərig tiksın khamə, “Nikam. ?Nakhamə ta mə Kristo tukrisi-pən apa Galili uə? ⁴² Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə Kristo tukraməkeikei misi-pən ye kwənərus kape King Deved, ye taon e Betlehem, imei Deved kupan.”^a ⁴³ Ror məkneikin, narmamə kimisəwhai kwhen kapəriə tuk Yesu. ⁴⁴ Tiksın khamə tukharaptəraikin In; mərig yermamə kirik rikək yame tukriraptəraikin In.

Nəmehuə minə kape nəmə Isrel khapəh nhaniyen nəfrakisien ye Yesu

⁴⁵ Kini mobael minə kimnhavən misəm jif pris minə mine Farisi minə.

Kini nəmehuə minə a kimisaiyoh mobael minə mhamə, “?Rhawor e nimnhapəh nharaptəraikinien Yesu mhakir mhauə?”

⁴⁶ Kini mobael minə khani-pən tuk əriə mhamə, “Yimnhapəh nharaptəraikinien In meinai yermamə kirik ripəh hanə nhajounien rəmhen kin In.”

⁴⁷ Kini Farisi minə kimnhani-pən tuk əriə mhamə, “?Rhawor? ?In rimivi əmiə kin nekuəyen kafan uə? ⁴⁸ ?Kapətawə kirik yemehuə rikək mine Farisi kirik yame ramni nəfrakisien iran. ⁴⁹ Narmamə apnapig əmə yamə mine kaseinein əgkap loa kape Moses kamhania nəfrakisien iran. Pəh iriə tukasarə ye narpinien kirik.”

⁵⁰ Kini Nikodimas e, in Farisi kirik. Kini in a iriə min. Kwən a, apa kupan rimavən maməgkiar kimi Yesu. Kini rarar mini-pən tuk əriə mimə,^b ⁵¹ “?Rhawor? Loa kapətawə ramni mə kwasig ikin tukhani-əhrav narpinien kape yermamə kirik, tukasəkeikei misəkupan mhavən, misətərig kin nəgkiarien kafan, misəm atuatur naha nhagin yame rimnor.”

⁵² Kini khani-pən tukun mhamə, “?Rhawor? ?Ik min ik yemə Galili, uə? Yuvən-ru məvheikin Nəkwəkwə kape Kughen, məm atuatur mə profet a kape Kughen to ripəh nisi-pəniyen ye Galili.”

⁵³ Kini narmamə kimnharərig-pən yerkwanu minə kapəriə.[†]

8 Mərig Yesu rimnhaktə fiak ye tukwas e kamni kimə Olif.

^y7:40 Əm-ru Dut 18:15. Moses rimini mə profet kirik min tukruə rəmhen kin in.

[†]7:53 Nəgkiariyen ye Jon 7:53-8:11 rikək ye kopi akwas tiksın kape Niutesteman. Keinein mə Jon rimirai əfrakis, uə yermamə kirik rimnəsik-əpnis-pən ye nəgkiariyen kape Jon.

^y7:38 Jer 2:13; 55:1; 58:11; Sek 14:8-9; Jon 4:10-14; 6:35; Rev 7:17 ^z7:39 Jon 1:33; 12:23; 13:31,32; Wok 2:17,33 ^a7:42 2 Saml 7:16; Sam 89:3-4; Maeka 5:2; Jer 23:5; Mat 2:1,22-23; Luk 2:4-7 ^b7:50 Jon 3:1

**Yesu ripəh nəgkiar-skaiyen
kimi piraovin kirik yame
rakwasig apnapig kin narman**

²Kəni rikwamer kin, Yesu rirerig-pən min ye Nimə Ehuə kape Kughen. Kini narmamə khapsaah kimnhauə, masərer ərkurao iran, kini In rəkwətə maməvhag kimi əriə. ³Kini nəmhajoun minə kape loa, mine Fərisi minə khakir piraovin kirik mhaue tukun, misərip-ərhav in ye nimri narmamə. Narmamə kimisəm əpu mə pian a rimnapir iriu yerman pisin. ⁴Kini iriə kimnhani-pən tuk Yesu mhamə, “Yhajoun. Narmamə kimisəm əpu mə pian e rimnapir iriu yerman pisin. ⁵Moses rimnəəhu loa kirik ye loa kapətawə mamni mə tukmə piraovin yame ramapir-pən apnapig tuk yerman, tukaməkeikei karkwhopni in. (Lev. 20:10; Deut. 22:22-24) ?Mərig ik nakmə rhawor?”

⁶Iriə kimisaiyoh məknakin masor kiko-iko, mə Yesu tukrini nəgkiarien kirik yame ripəh nəmhenien, pəh kisəm-pən nar has kirik iran, mhavəhsi-pən narpinien kimin. Mərig Yesu rapnapig əmə, məmrəmır, mamrai-pən nar ye nimoptanə kin kwəkwai kwermın.[‡]

⁷Mərig iriə kasəkeikei misaiyoh In. Kini In rərer, mini-pən tuk əriə mə, “Nəmhen. Tukmə kimiə kirik e ikin e kafan norien has rikək, pəh in tukrəkupən markwhopni pian e.”^c ⁸Kini In məmrəmır min mamrai-pən nar ye nimoptanə.

⁹Kini iriə kimisərig nəgkiarien kafan, misəriwək kirikianə kirikianə misap, ririkakun ye nəwharu minə meriaji nita-maruə. Iriə kimisap, mhapəh əmə Yesu mine pian ai kawəmır. ¹⁰Kini Yesu

rhəkimter min mini-pən tuk pian ai mimə, “Pian əpə. ?Narmamə minə apa kwənhaukaa? ?Yermamə ruikək yame tukrini-ərhav kafam narpinien uə?”

¹¹Kini pian a rimini-pən tukun mimə, “Yemehue. Yermamə rikək yame to rivəhsi-pə narpinien kimi yo.”

Kini Yesu rini-pən tukun mə, “Ror pən Yo min to yakpəh nivəhsi-preyen narpinien kimik. Mərig amvən, məpəh əmə norien yame mine rahas.”^d

**Yesu In rəmhen kin nikakien
yame raməsia-pen narmamə
m-fam ye tokrei tanə**

¹²Kini Yesu rini-pən min tuk əriə mimə, “Yo e, yo Nikhakien kape narmamə m-fam ye tokrei tanə. Narmamə yamə mine kamhakwasig kin Yo to khapəh niseriwəkien ye nəpignəpien, mərig tukhavəh nikakien yame ravəhsi-pən nimraghien kimi əriə.”^e

¹³Kini Fərisi minə kimnhani-pən tukun mhamə, “Ik nakamni-əhrav məknakin Ik, mərig yermamə kirik rikək yame tukrərer-ərhav mamni əfrakis mə kafam nəgkiarien raməfrakis. To kafam nəgkiarien ripəh nərerien.”^f

¹⁴Kini Yesu rini mimə, “Əwəh. Nəfrakisien mə Yo atuk əmə yakamni-ərhav Yo. Mərig nəgkiarien kafak in tukramərer timtim, meinai Yo yakirkun aikin yimasi-pən ikin. Kini mirkun min aikin yakamvən ikin. Mərig kimiə nakseinein aikin yakamvən ikin mine ikin yimasi-pən ikin.”^g ¹⁵Kimiə e naksəkir norien kape narmamə ye nətərigien əmə kape yermamə. Mərig Yo yakpəh nəkirien norien kape narmamə məknakin. ¹⁶Mərig tukmə

[‡]**8:6** Rikimiə tukraməsik mə Kughen rimirai-pən Natuakəmien Ten ye kapier kin kwermın. Eks 31:18; Dut 9:10.

^c**8:7** Dut 17:7; Rom 2:1,22 ^d**8:11** Jon 3:17; 5:14

^e**8:12** Sam 27:1; 44:3; 119:105; Prov 6:23; Aes 49:6; 60:19-20; Esik 1:26-28; Mat 5:14; Jon 1:4-5; Hib 1:3; Rev 21:23-24 ^f**8:13** Jon 5:31 ^g**8:14** Jon 13:3; 16:28

yakækir norien kape yermamə, yakamor ye norien yame ratuatuk. Mərig pəh nien mə yakamækir ye nətərigien əmə kafak, mərig kimru Tatə Kughen yame rimmher-pə kin Yo, kapəmru nəkirien kirikianə əmə. ¹⁷ Kimirai ye loa kapəmiə kimə, “Tukmə yermamə kiraru karəni nar kirikianə əmə, pəh narmamə tukharkun mə nəgkiarien kapəriu raməfrakis.” (*Dut 19:15*) ¹⁸ Kini taktakun ai, Yo yakamni-ərhav Yo, mərig Rimik yame rimmher-pə kin Yo, ramor nəgkiarien kafak ramərer timentim.”^h

¹⁹ Kini kimisaiyoh In mhamə, “?Mərig kafam hiə tatə?”

Kini In rimə, “Kimiə nakseinein Yo, miseinein min Tatə kafak. Nakpiharkun Yo, to nakpiharkun min kafak Tatə.”ⁱ

²⁰ Yesu rimini nəgkiarien a nipig in rimnamhajoun narmamə apa ikin kamərəhu-pən mane ikin ye Nimə Ehuə kape Kughen. Mərig kwən kirik rikək yame to rivən miraptərək In meinai ripəh hanə norien nipig kafan.

Yesu ramni mə In rimasi-pən ye rao ye neai

²¹ Kini Yesu rimini-pən min tuk əriə mimə, “Tuk nipig kirik, jakirkək, kini kimiə taksarha kin Yo. Mərig nipig takhamhə, narpinien kape təvhagə has kapəmiə tukraməmür irəmiə. Kimiə nakseinein nhavəniyen aikin yakamvən ikin.”

²² Nipig rimini məknakin, mukreikin kapən kapə nəmehua kape nəmə Isrel. Khamə, “?Rhawor e kitawə kaseinein nhavəniyen aikin ramvən ikin? ?Tukmə ror tukrhopni atuk In uə?”

²³ Mərig Yesu rirpin nəgkiarien mimə, “Kimiə, iməmiə eikin e. Mərig Yo yakmasi-pən apa ye rao ye neai meiwaiyu-pə. Tokrei tanə e pəh nien

mə imak ikin.^j ²⁴ Ror məkneikin, yakamni-pre tuk əmiə mə kimiə takhamhə, narpinien kape təvhagə has kapəmiə tukraməmür irəmiə. Tukmə nakhapəh nhaniyen nəfrakisien mə yo e Kristo, nipig takhamhə, narpinien kape təvhagə has kapəmiə tukraməmür irəmiə.”

²⁵ Kini iriə kimnhani-pən tukun mhamə, “!Eh! ?Ik pa en?”

Kini In rimini-pən tuk əriə mə, “Yo e yakaməvsao kin Yo ye nipig yame yimirakun nhajounien kafak meriaji-pə e taktakun. ²⁶ Yakirkun niniyen narimnar rehuə irəmiə, mivəhsi-pre narpinien ehua kimi əmiə. Mərig jakamni əmə nəgkiarien yame Yermamə yame rimmher-pə kin Yo ramni-pə tuk Yo. Nəgkiarien yame In ramni raməfrakis. Kini yakamni-ərhav pən nəgkiarien kimi narmamə fam ye tokrei tanə yame In ramni-pə tuk Yo.”

²⁷ Mərig iriə khapəh nharkunien mə Yesu raməgkiar ye Rimni Kughen. ²⁸ Ror pən, In rini-pən tuk əriə mə, “Nipig kimiə takpiharuk haktə Yo, Ji Yermamə, mipiharkun mə nəgkiarien yame yakamni irak in raməfrakis. Kini mipiharkun min mə yakpəh norien nar kirik ye nətərigien əmə kafak, mərig yakamni əmə nəgkiarien yame Rimik ramni-pə tuk Yo.^k ²⁹ Yermamə yame rimmher-pə kin Yo ramarə kimru min. In ripəh nəpəhyen Yo yakəriwək Yo pisin. Meinai nipig m-fam yakamor naha nhagin yame In rorkeikel.”^l

³⁰ Yesu ramni nəgkiarien e, narmamə khapsaah khani nəfrakisien iran.

Mikip Ebrahim əfrakis minə mine ji Setan minə

³¹ Kini Yesu rimməgkiar kimi nəmehua kape nəmə Isrel yamə mine

^h8:18 Mak 1:10-11; Jon 1:33-34   ⁱ8:19 1 Jon 2:23   ^j8:23 Jon 3:31

^k8:28 Jon 3:14; 12:32-33; 14:24   ^l8:29 Jon 4:34; 5:30; 6:38; 16:32

kimnhani nəfrakisien iran mimə, “Tukmə nakharaptərəkın tım tım nəgkiarien yame yakamni-pre tuk əmiə, kimiə atuətuk e narmamə kafak minə.^m ³² Kını kimiə takharkun nəfrakisien. Kını nəfrakisien en tukririsin əmiə nakhəriəpiə.”ⁿ

³³ Kını iriə kimnhani-pən tukun mhamə, “!Ah! Kitawə e kwənərəus kape Ebrahim. Kitawə khapəh nisor-atuə-kinien kape yermamə kirik. ?Rhawor e nakamni mə nar kirik tukraməkeikei mirisin əmawə yakhəriəpiə?”

³⁴ Kını Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə narmamə yamə mine kasor norien has, norien has ramarmaru irəriə, mamrap-tərəkın əriə mamor əriə kamhauə yorwok minə kafan.^o ³⁵ Kını nakharkun mə yorwok kirik, kafan yemehüə to riphəh neighanien kin in mə tukramarə ye nimə kafan. Mərig yemehüə rameighan əmə kin tını mə tukramarə ye nimə kape yemehüə kape nıpig m-fam.^p ³⁶ Ror pən, tukmə Yo Ji Kughen yakamrisin əmiə, jakrisin əfrakis əmiə nakhəriəpiə. ³⁷ Yakirkun mə kimiə kwənərəus kape Ebrahim. Mərig nakasarha-kin swatuk tuk nhopniyen Yo, meinai nakhapəh nisorkeikeiyen mə taksətərig kin kafak nəgkiarien.^q ³⁸ Yo yakamni narımnar minə e yame yımnəm kafak Tatə ramor. Mərig kimiə nakasor narımnar yame kapəmiə tatə minə kimnhani-pre tuk əmiə.”

³⁹ Kını iriə kimnhani-pən tukun mhamə, “Mərig rımtawə e Ebrahim.”

Kını Yesu rini-pən tuk əriə mimə, “To rıpi mə kimiə kwənərəus atuətuk kape Ebrahim, to norien kapəmiə rıpiəmhen kin norien kape Ebrahim kupan.^r ⁴⁰ Yo yakamni-pre nəgkiarien əfrakis tuk əmiə yame Kughen rini-pə tuk Yo. Mərig kimiə nakhamə takshopni Yo. Mərig to Ebrahim rıphəh norien məknenkin. ⁴¹ Kimiə nakasor əmə norien kape tatə atuətuk kapəmiə.”

Kını iriə kimnhani-pən tukun mhamə, “Pəh nien mə kimawə e kwajikovə kape swatuk. Kughen pisin əmə In rimimawə.”

⁴² Kını Yesu rini-pən tuk əriə mimə, “To rıpi mə kapəmiə əfrakis e tatə Kughen, to nakpisorkeikei Yo, meinai Yo yimasi-pən iran, muə eikin e. Pəh nien mə yımauə ye kafak nərigien. Mərig yımauə meinai In rımnher-pə kin Yo.^s ⁴³ ?Mərig rhawor e nakhapəh nharkunien nıprai nəgkiarien kafak? Meinai nakhapəh nisorkeikeiyen mə taksərig nəgkiarien kafak. ⁴⁴ Kimiə, norien kapəmiə rəmhen əmə kin rimimiə e Setan. Kını nıpig m-fam naksorkeikei mə takasor nəkwan. Norien kafan yame in rimirikakun mamor, ramor hanə. In yermamə kape nhopniyen yermamə. In raməməkin nəfrakisien, meinai nəfrakisien rikək iran. In rameikuə məknakin meinai in a norien hanə kafan. In yeikuə, mine tatə kape neikuəyen.^t ⁴⁵ Mərig Yo yakamni-pre əmə nəgkiarien əfrakis tuk əmiə. Ror pən, nakhapəh nhaniyen nəfrakisien ye kafak nəgkiarien. ⁴⁶ Yo yakpəh hanə norien norien has; ror pən

†8:35 Ye nuhpikinien e, Yesu ramni mə nəmə Isrel kisəmhen kin slef yame kasarə iruə tuk promes mine nimə kape king. Nar apnapig Kughen rimirpen nəmə Isrel mə kafan narmamə, mərig in rıvəhsi-ta nehuəyen kapəriə, kiseiwaiyu əgkap rəmhen kin slef yame kafan nihuvəyen uə nautə rikək.

‡8:31 2 Jon 1:9   **‡8:32** Rom 8:2; 2 Kor 3:17; Gal 5:1   **‡8:34** Rom 6:12-23; 1 Jon 3:8-9   **‡8:35** Gal 4:30   **‡8:37** Jer 9:25-26; 1 Jon 3:10

‡8:39 Rom 2:28-29; 9:7-9   **‡8:42** 1 Jon 5:1   **‡8:44** 1 Jon 3:8

kimiä kirik ripəh hanə nəm-pə-yen nar has kirik irak. Yakamni-pre nəgkiarien əfrakis tuk əmiə. ?Rhawor e nakhapəh nhandiyen nəfrakisien irak? ⁴⁷Narmamə kape Kughen kasor nəkwai Kughen; mərig pəh nien mə kimiə kwajikovə minə kape Kughen, nakhapəh nisorien nəkwān.”

Yesu In yerpirig rapita Ebrahim

⁴⁸ Kini nəmehuə kape nəmə Isrel kimishek In mamhani mhamə, “!Man! Yakwəsəm əpu ik, mharkun mə ik pa. Ik nakəmhen kin yemə Sameria kirik yame nanmin has ramərer-pən iran.”

⁴⁹ Mərig Yesu rimə, “Nanmin has rikək irak. Mərig yakamsiai Rimik; kini kimiə nakhapəh nhasiaiyen Yo. ⁵⁰ Yo yakpəh narkutien mə nhagik tukrehuə; mərig yermamə kirik aikin yame ramarkut mə nhagin tukrehuə. Kini In tukripiəkir narmamə m-fam. ⁵¹ Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə yermamə yame ramor kafak nəgkiarien to ripəh nimhəyen tuk nipig kirik.”^u

⁵² Kini nəmehuə kape nəmə Isrel kimnhani-pən tukun mhamə, “!Yakwənharkun ai taktakun mə nanmin has ramərer-pre iram! Meinai Ebrahim rimamhə, kini profet minə kimnhamhə min, mərig Ik nakamni mə yermamə yame ramor nəkwam to ripəh nimhəyen tuk nipig kirik. ⁵³ ?Nakmə Ik nakehuə rapita Ebrahim e riptawə yame ruamhə ta, mine profet yamə mine kwənhamhə ta? ?Nakmə ik e pa?”^v

⁵⁴ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mimə, “To yakvəhsi-haktə atuk Yo mamor nhagik ramehuə, kafak nəgkiarien in ror nar apnapig əmə kin. Mərig kafak Tatə e yame kimiə nakamhani mə In Kughen kapəmiə In ravəhsi-haktə Yo, mamor

nhagik ramehuə. ⁵⁵ Kimiə nakseinein pawk In; mərig Yo yakirkun In. To yakpini mə yakeinein In, mipiuə yeikuə rəmhen kin yame kimiə nəmeikuə minə. Mərig yakirkun In mamor nəkwān. ⁵⁶ Ripmiə e Ebrahim rikin ramagien pik mə tukripiəm nipig kafak yame tukripiuə. Kini nipig in ruirkun mə nipig kafak rinamuə, kini rikin ramagien əmə tukun.”

⁵⁷ Kini nəmehuə kape Isrel kimnhani-pən tukun mhamə, “!Man! Ik tamaruə əmə kirik, kafam newk ripəh hanə neriaji-pəniyen fifti. ?Rhawor e nakamni mə nimnəm yemə tu e Ebrahim?”

⁵⁸ Kini Yesu rimə, “Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə Ebrahim ripəh hanə narhayen, Yo yaknarə ta.”[§]

⁵⁹ Məkneikin khapik kapier asur minə mə tuksarkwhopni In kin. Mərig Yesu rimnerkwaig, map ta irəriə ye Nimə Ehuə kape Kughen mamvən.”^w

Yesu rimnor huvə nimrin pis kirik

9 Nipig kirik, Yesu rinaməriwək mamavən, kini məm kwən kirik nimrin rimapis hanə. ² Kini narmamə kape Yesu khauə mhani-pən tukun mhamə, “Yhajoun. Kwən kirik e rimnarha, nimrin ruapis ta. Takni-ru mə rhawor ror məknakin. ?Ravəh narpinien ye norien has kape tatə uə mamə kafan, uə ravəh narpinien ye norien has kirik kafan yame rimnor?”^x

³ Mərig Yesu rimə, “Nimri kwən e ramahas, mərig pəh nien mə ravəh narpinien ye norien has kirik kafan, uə kape tatə uə mamə. Mərig nimrin ramapis məkneikin mə Kughen tukrhajoun kafan wok ye nimraghien kafan.”^y ⁴ Kitawə kasarə ye nipig kape nikakien, tukasəkeikei masor wok kape Yermamə

§8:58 Em-ru Jon 1:1; 17:5; 17:24.

^u8:51 Jon 11:26

^v8:53 Jon 4:12

^w8:59 Lev 24:16

^x9:2 Luk 13:2-3

^y9:3 Jon 11:4

yame rimnher-pə kin Yo. Mərig nīpig kape nəpignəpien tukruə, tukseinein nisorien wok ye nīpig a.^z ⁵Nīpig yakamarə ye tokrei tanə e, Yo nikakien kape nar-mamə m-fam ye tokrei tanə.”^a

⁶Yesu rini-ta nəgkiarien a, mivəh nimoptanə mərig-əvhin, rəptig, mərəhu-pən ye nīmri yermamə a. ⁷Mini-pən tukun mimə, “Takvən mar ye nu apa Saeloam.” (Nhaḡ e Saeloam, nīpran ramni mə, “Kher-pən kin.”) Kini ai rimavən, mar ye nu, kini marha maməm nar, mīreriḡ-pən iman yerkwanu.^b ⁸Kini nəmə iman ikin, mine narmamə yamə mine kharkun in, mə in yermamə kirik yame nīpig m-fam ramaiyoh-pən kin mane, kimisəm in, kisakur. Misaiyoh-pən əriə minə mhamə, “!Eh! ?Kwən e in e yermamə yame nīpig m-fam in ramkwətə mamaiyoh-pən kin mane kimi narmamə, uə nikam?”

⁹Kini tiksın khamə, “Əwəh. Mə in.”

Mərig tiksın khamə, “Nikam. To nakəm, nakmə in. Mərig pəh nien mə in.”

Mərig kwən a rimə, “!Mə yo e!”

¹⁰Kini iriə kasəkeikei kimin mə tukrini mə rimnhawor nīmriḡ rhuə.

¹¹Kini in rimə, “Kwən e, nhagin e Yesu, in rimivəh nimoptanə mərig-əvhin rəptig, mərəhu-pən ye nīmrik mir, minipə tuk yo mə jakvən ye nu apa Saeloam, mar. Kini yakvən mar. Məkneikin məm nar.”

¹²Kini iriə kisaiyoh-pən min in mhamə, “?Mərig kwən en ramarə hiə?”

Kini in rimə, “?Hei? Yakeinein.”

¹³Kini khakir in mhaue kimi Farisi minə. ¹⁴Nīpig Yesu rimivəh nimoptanə mərig əvhin rəptig mərəhu-pən ye nīmriḡ mir, nīpig a ye Sabat. ¹⁵Ror pən, Farisi minə min kisaiyoh-pən kwən a mhamə, “?Rhawor nīmrim rhuə?”

Kini kwən a rini-pən tuk əriə mimə, “Yesu rimnor-pən nīmtəgei ye nīmrik, kini yimavən mar, kini nīmrik rhuə.”

¹⁶Kini Farisi minə kimisəwhai kwhen kiraru kapəriə tuk nəgkiarien a. Tiksın kimnhani mhamə, “Tukmə ror məkneikin, Yesu ripəh nisi-pənien ye Kughen, meinai In rimnakapir Sabat.” Mərig tiksın khamə, “Nikam. Ramsi-pən ye Kughen. Meinai yor təvhəḡ has to ripəh norien nīmtətien minə məknakin.”

¹⁷Kini iriə kisaiyoh min kwən a nīmriḡ ramapis kupan, mhamə, “?Kwən a rimnor huə nīmrim, nakmə In naha yermamə? ?Kini rikim ramhaw-əsik?”

Kini in rini-pən tuk əriə mimə, “In profet kirik.”

¹⁸Mərig nəmehue minə kape nəmə Isrel khapəh nhaniyen nəfrakisien iran mə in apa kupan kwən a nīmriḡ ramapis, mərig taktakun ai raməm nar. Ror pən, kisokrən kin rimni mine nisini kirauə. ¹⁹Kisaiyoh-pən əriu mhamə, “?Rhawor? ?Kapəmiru e kwajikovə uə? ?Rimnarha nīmriḡ ripis uə nikam? ?Rimnhawor nīmriḡ rhuə?”

²⁰Kini rimni mine nisini krəmə, “Yakrarkun mə kapəmru e kwajikovə. Nīpig rimnarha, nīmriḡ ripis. ²¹Mərig yakweinein mə rimnhawor nīmriḡ rhuə. Maweinein mə pa nhagin rimnor huə nīmriḡ. Saiyoh in. Mə rikin rinarə ta. In rikun nəvsaoyen kin in.”

²²Karəni məknakin meinai krəḡin kin nəmehue minə kape nəmə Isrel, meinai nəmə Isrel kimnhani ətən mə tukmə yermamə kirik ramni-ərhav mə Yesu in Kristo, tukhapəh niseighanien kin rauru-pən ye nimə kape nofuginien. ²³Ror pən, rimni mine nisini kirəni mīrəmə, “Saiyoh in. Mə rikin rinarə ta.”

²⁴Kini kisokrən min kin kwən a yame kupan nīmriḡ ramapis, mə tukruə mərəer ye nīmriḡriə. Kini kashek in mhamə,

“Ni əfrakis əmə, mivəhsi-haktə nhag Kughen.”* Kitawə kharkun mə Yesu In yor təvhagə has əmə.”

²⁵ Mərig kwən ai rımə, “Yo yakeinein mə kwən a in yor təvhagə has uə nikam. Nar kirikianə əmə yame yo yakirkun. Apa kupan, nımrik rımapis. Mərig tak-takun ai, yaknaməm nar.”

²⁶ Kini kisaiyoh-pən min in mhamə, “?Rımnhawor ik? ?Rımnhawor mor huvə nımrim?”

²⁷ Mərig in rımə, “Yakwəni-pre ta tuk əmiə, mərig kimiə nakhapəh nisətərigien kin yo. ?Rhawor nakhamə jakəvsao min kin? ?Kimiə min nakhamə takhauə narmamə kape Yesu minə, uə?”

²⁸ Kini iriə kashek in, mamhani hah in, mhamə, “!Ah! !Ik e kafan kirik yermamə! Mərig kimawə narmamə kape Moses.^c ²⁹ Kimawə yakharkun huvə mə Kughen rımnəgkiar kimi Moses; mərig kimawə yakseinein mə kwən en rımasipkaa.”

³⁰ Kini kwən ai rımə, “!Nəfrakisien! Kwən a rımnor huvə nımrik, mərig kimiə nakseinein mə rımasipkaa. ³¹ Kitawə kharkun mə Kughen rıpəh nətərigien kin yor təvhagə minə. Mərig yermamə yame ramsiai Kughen, mamor nəkwan, kini Kughen ramətərig kin!^d ³² Yermamə kirik rikək yame rirkun nor-huvəyən yermamə rımnarha əmə nımrin rıpis. ³³ To Yesu rıpipəh nisi-pənien ye Kughen, to rıpipəh norien nar kirik.”^e

³⁴ Kini iriə kimishek min in mhamə, “!Kəsi! Ik yermamə kape norien has nıpig mıfam, ririkakun ye nıpig yame nımnarha-pə, muə meriaji-pə ai tak-

takun. ?Rhawor e nakmə takhajoun əmawə?” Kini kisher-ye-rhav kin In ye nımə kape nofuginien.^f

Yermamə yame reinein Yesu, in rəmhen kin nımrin pis

³⁵ Kini Yesu rımnərig nəvsaoyen kin, mə kımnhher-ye-rhav kin kwən ai ye nımə kape nofuginien. Kini rıvən mıvaag-pən kin, maiyoh-pən in mımə, “?Ik nakamni nəfrakisien ye Ji Yermamə?”

³⁶ Kini kwən a rımə, “Yemehua. ?Ji Yermamə e pa? Ni-pə huvə tuk yo, pəh jakni nəfrakisien iran.”^g

³⁷ Kini Yesu rini-pən tukun mımə, “!k naknəm ta In. Yo e yakaməgkiar kimik ai taktakun.”^h

³⁸ Kini kwən ai rımə, “Yermaru. Yo yakamhatətə iram.” Kini in mənımkur maməhuak kimin.ⁱ

³⁹ Kini Yesu rini-pən tukun mımə, “Yo yımauə ye tokrei tanə mə jakəkır narmamə. Mor narmamə yamə mine khapəh nisəm-huvəyən nar, kisəm huvə nar. Mamor narmamə yamə mine kasəm huvə nar, iriə tukhapəh nisəmien nar.”^j

⁴⁰ Kini Farisi minə tiksın kimisərig nəgkiarien kafan mhamə, “?Rhawor? ?Nakmə nımrimawə rıpis min uə?”^k

⁴¹ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mımə, “To nakpihani-ərhav mə nakhapəh nisəm-huvəyən nar, to nakpihapəh nhavəhyen narpınien tuk təvhagə has kapəmiə. Mərig kimiə nakhamə ta mə naksəm huvə nar, kini narpınien kape təvhagə has kapəmiə raməmır hanə irəmiə.”^l

*9:24 Nəməhua minə kımnhani-pən tuk kwən a “Vəh si haktə nhag Kughen” nıpran ramni mə khamhə Yesu tukrivəh kwəsü ye nhag Kughen. Əm-ru Jos 7:19.

^c9:28 Jon 5:45   ^d9:31 Sam 66:16-20; Prov 15:29; Aes 1:15; 59:2

^e9:33 Jon 3:2   ^f9:34 Jon 9:2; Aes 66:5   ^g9:36 Rom 10:14

^h9:37 Jon 4:26   ⁱ9:38 Mat 28:9   ^j9:39 Aes 6:10; Mak 4:12; Luk 4:18

^k9:40 Rom 2:19   ^l9:41 Jon 15:22,24; Hib 10:28-31

Yesu ramni nuhpikinien ye yermamə yame ramarha tuk sipsip

10 Kini Yesu rimə, “Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə tukmə yəkrəh kirik rimə tukrivəyən məkrəh kin sipsip, to ripəh nukuraoyen ye kwəruə; mərig tukrivəro kin kəupə.^m ² Mərig yermamə yame ramarha tuk sipsip in tukrukuraopən ye kwəruə. ³ Yermamə yame ramarha tuk kwəruə, nīpig m-fam in raməhitə ye kwəruə tuk kwən a, kini sipsip minə kharkun rikin. Nīpig m-fam in ramokrən kin nhagriə kirikianə kirikianə, kini kamhatərhav. ⁴ Mokrən fam kin sipsip minə kafan, maməkupən; sipsip minə kafan kamhakwasig kin, meinai kharkun rikin. ⁵ Mərig to kharəh nhakwasigien kin yermamə apnapig. Nikam. Tukmə yermamə apnapig, kisapta iran, meinai kaseinein rikin.”

⁶ Yesu ramni nuhpikinien, mərig narmamə kaseinein nīprai nəgkiarien kafan. ⁷ Kini əmə ai, Yesu rini-pən tuk əriə mimə, “Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə Yo e, yo kwəruə yame sipsip minə tukhakuraopən ikin.ⁿ ⁸ Narmamə yamə mine kimisəkupən irak, iriə yeməkrəh minə. Sipsip minə kharəh nisətərigien kin əriə.^o ⁹ Yo e yo kwəruə. Narmamə yamə mine tukhakuraopə yakamərer ikin, Kughen tukrivəh miragh əriə. Tukhauə imə masəriwək misavən masən mənvhirik yame rhuva.^p ¹⁰ Mərig yəkrəh ramuə imə tuk nar kirikianə əmə. Ramuə tuk nəkrəhyen, mine tuk nhopniyen, mine tuk noriahyen nar. Mərig Yo yakamuə mə takhavəh nimraghien. Kini

nimraghien e in rukwar kin nihuvəyən minə fam.^q

¹¹ “Yo e Yermamə huvə kape narhahuvəyən tuk sipsip minə. Yermamə huvə kape narhahuvəyən tuk sipsip minə, in rameighan kin kafan nimraghien mə tukrivəh miragh əriə.^r ¹² Mərig yorwok yame ramor əmə wok tuk nərok, sipsip minə pəh nien mə kafan. Kini nīpig tukmə rəm kuri aparu minə kamhauə, in rap, mīpəh sipsip minə. Kini kuri aparu minə tukhauə misəs sipsip minə, misəko rik rik əriə. ¹³ Yorwok a tukrap meinai in ramor əmə wok tuk nərok. Ripəh nərigpikien sipsip minə.

¹⁴⁻¹⁵ “Yo e, Yo Yermamə huvə kape narhahuvəyən tuk sipsip minə. Tata Kughen rirkun Yo, kini yakirkun In. Ye norien kirikianə əmə min, Yo yakirkun kafak sipsip minə, kini iriə kharkun min Yo, kini yakeighaan kin nimraghien kafak tuk nivəh-miraghien əriə.^s ¹⁶ Kini kafak min tiksın aikin sipsip, yamə mine kharəh nisəmīrien ye kəupə e. Iriə min, tuksərig rikik. Kini iriə fam tukhauə kirikianə. Yo pisin əmə jakamarha huvə tuk əriə.^t ¹⁷ Kafak Tatə In rorkeikei pik Yo meinai yakeighaan kin kafan nimraghien tuk nivəh-miraghien sipsip minə kafak. Kini kwasig ikin jakamragh min.^u ¹⁸ Yermamə kirik rikək yame to rivəhsita nimraghien kafak. Yo pisin əmə yakavəh nehuəyən tuk nivəhsi-pən-ien kafak nimraghien, mine tuk nimraghminien. Kafak Tatə rimini-pə tuk Yo mə jakor məknakin.^v

¹⁹ Kini nəmehuə kape nəmə Isrel minə kimisəwhai min kwhen kapəriə tuk

^m10:1 Jon 10:8,10   ⁿ10:7 Jon 1:51; 14:6   ^o10:8 Jer 12:1; Esik 34:2

^p10:9 Sam 118:20,22-24   ^q10:10 Jon 1:4; 3:15-16; 5:40; 20:31

^r10:11 Sam 23:1; Aes 40:11; Esik 34; Maeka 5:2,4; Mat 2:6; Mak 6:34; 1 Pita 2:25; 5:2-4; Heb 13:20; Rev 7:17; Jon 15:13; 1 Jon 3:16   ^s10:14-15 Mat 11:27

^t10:16 Aes 56:8; Jon 11:52; Wok 10:34,35; Rom 1:16; Efes 3:6

^u10:17 Aes 53:12   ^v10:18 Mat 26:53-54; Fil 2:8; Hib 5:8

nægkiarien a.^{††} ²⁰Iriə khapsaah kimn-hani mhamə, “Kwən a, nanmīn has kirik ramərer-pən iran. Kapən kapə rətəwao. ?Nakshawor masətərig kin In?”

²¹Mərig tiksīn khani mhamə, “Nægkiarien a pəh nien mə nægkiarien kape yermamə yame nanmīn has yame ramərer-pən iran. ?Rikimiə raməsik mə ta mə nanmīn has rirkun nor-huvəyen nīmīn pis rarha mīn, uə?”^w

Narmamə kasəməkin Yesu meinai In ramni mə In Ji Kughen

²²Ruauə ye nīpig yame nəmə Isrel kasor lafet kirik kamni kimə “Dede-ksen” apa Jerusalem. Nīpig a, nīpig kape nokieiyen. ²³Kini Yesu rīnaməriwək ye nīkar Nīmə Ehuə kape Kughen, ye kwən-mhan kirik kamni kimə “Vranda Kape King Solomon.” ²⁴Kini nəmehuə kape nəmə Isrel tiksīn kimnhauə misarku-rao iran. Misaiyoh In mhamə, “?Rha-wor nakpəh norien Ik ror nirkunien ye nərigien kapəmawə mə Ik pa? Tukmə Ik Kristo, ni-pə huvə tuk əmawə.”^x

²⁵Kini Yesu rīni-pən tuk əriə mə, “Yo yakwəni-pre ta tuk əmiə, mərig nakhapəh nishatətəyen irak. Nīmtətien yamə mīne yakamor ye nhag Tatə kafak, iriə kasor kafak nægkiarien mə in raməfrakis.”^y ²⁶Mərig kimiə nakhapəh nishatətəyen irak, meinai kimiə pəh nien mə kafak sipsip mīnə.^z ²⁷Kafak sipsip mīnə kasərig rikik mharkun Yo. Kini yakirkun huvə əriə. Kini iriə kamhak-wasig kin Yo. ²⁸Kini Yo yakvəhsi-pən nīmraghien rerin kimi əriə. To iriə khapəh nhamhəyen tuk nīpig kirik. Kini yermamə kirik rikək yame to rīvəhsi-ta əriə ye kwermik.^a ²⁹Kafak Tatə yame ravəhsi-pə əriə kimi Yo, In yerpīrig

rapita narimnar fam. Kini yermamə kirik rikək yame to rīvəhsi-ta əriə ye kwermīn.^b ³⁰Kimru kafak Tatə, kimru kirikianə əmə.”^c

³¹Raməgkiar məknakin, nəmehuə kape nəmə Isrel kimnhapik kapiar apig mhamə tuksarkwhopni In. ³²Mərig Yesu rīmini-pən tuk əriə mə, “Kafak Tatə rīmīvəhsi-pə nəsaninien kimi Yo, yakamor nīmtətien huvə mīnə ripsaah ye nīmīnə. ?Yimnor naha nīmtətien rahas nakhamə taksarkwhopni Yo tukun?”

³³Kini iriə khamə, “Pa rīmə yakhamə jaksarkhwopni Ik tuk nīmtətien kirik yame Ik nīmīnor. Mərig yakhamə jaksarkhwopni Ik meinai nægkiarien kafam ramni hah Kughen. Ik yermamə ap-napig əmə kirik, mərig nakamni mə Ik Kughen.”

³⁴Kini Yesu rīni-pən tuk əriə mə, “In apa kupan, kimīrai-pən ye loa kapəmiə mə Kughen rīmini-pən tuk əriə mə, ‘Kimiə naksəmhen kin kughen mīnə.(Sam 82:6)’ ³⁵Kini kitawə kharkun huvə mə Nəkwəkwə kape Kughen to rīpəh nukreikinien. ?Tukmə Kughen rīmini-pən tuk narmamə tiksīn apa kupan mə iriə kisəmhen kin Kughen, ³⁶rhawor e nakashek Yo mamhani mə yakamni hah Kughen meinai yakamni mīmə Yo Kwajikovə kafan? Tatə Kughen rīmnərhə karin Yo mə Yo pisin əmə e Kafan, mher-pə kin Yo ye tokrei tanə. ³⁷To yakpipəh norien nīmtətien yamə mīne Kafak Tatə ramni-pə tuk Yo, to nakhapəh nhaniyen nəfrakisien irak. ³⁸Mərig nar apnapig nakhapəh nhaniyen nəfrakisien ye nægkiarien kafak, mərig takhani nəfrakisien irak meinai yakamor nīmtətien mīnə kini

^{††}10:19 Əm-ru Jon 9:16.

^w10:21 Eks 4:11   ^x10:24 Luk 22:67-71   ^y10:25 Jon 5:36; 8:58; 14:11

^z10:26 Jon 6:44   ^a10:28 Jon 6:39; Rom 8:35-39   ^b10:29 Jon 17:2,6,24

^c10:30 Dut 6:4; Jon 17:21-23

nimtätien minə a kasor əpu Yo, mə takharkun mə nımraghien kape Tatə Kughen raməmır irak, nımraghien kafak raməmır ye Tatə.”^d

³⁹ Yesu raməgkiar məknakin, khamə tukharaptərəkın In. Mərig In rapta irəriə.

⁴⁰ Kini mivən məviəfugin ye nu apa Jodan, mamvən ikin Jon rımmor bap-taəs ye narmamə ikin kupan. Kini ma-marə apaikin. ⁴¹ Kini narmamə khap-saah kimnhavən misəm In, mhani-pən tuk əriə minə mhamə, “!Man! Jon rıpəh nor-pawk-əyen nımtätien kirik, mərig nəgkiarien yame in rımmamni ye kwən e ruauə minor nəfrakisien kin.”^e ⁴² Kini narmamə khap-saah aikin a kimnhani nəfrakisien ye Yesu.

Lasaros rimamhə

11¹⁻³ Kini yemə Betani kirik, nhagin e Lasaros. Betani e yerkwanu imei Meri mine Mata. Meri a in a kwasig ikin rəvit-pən senta ye nihu Yesu Yermaru kapətawə, mirəh nıkwənen mamrai nihun kin. Kini Lasaros ramhə, məkneikin, nowini mir kwher-pən nəgkiarien tuk Yesu mə, “Yermaru, ik kirik yame nakorkeikei pik, in ramhə.”^{f gh}

⁴ Yesu rımmərig nəgkiarien a, mimə, “Lasaros ramhə, mərig nımhəyen tukripəh nivəhyen in. Nəmhəyen a kafan tukror nımtätien ye nəsaninien kape Kughen. Kini nəmhəyen kafan in swatuk tuk Kughen tuk nivəhsi-haktəyen Yo e kafan kwajikovə.” ⁵ Yesu rorkeikei pik Mata mine naorahini, mine kapəriu kakə Lasaros. ⁶ Mərig nıpig rımmərig pawk mə Lasaros rimamhə, In rımmarə Jodan mivəh nıpig kiraru min. ⁷ Kini mini-pən

tuk kafan narmamə minə mə, “Pəh kharerig-pən min [ime Lasaros] ye provins Judia.”

⁸ Mərig kafan narmamə minə kimnhani-pən tukun mhamə, “Yhajoun. Taktakun əmə kwuse, nəmehuə kape nəmə Isrel apa Judia kimnhamə tuksarkwhopni Ik kin kapier apig. ?Mərig Ik nakmə tukharerig-pən min aikin?”

⁹ Kini Yesu rimini-pən nuhpikinien kirik kimi əriə mimə, “Kimiə nakharkun mə nıpig rarə kape nıraanien rəmhen tuk norien wok kirik. To yermamə kirik raməriwək yeraan, to rıpəh nhapıtətərien, meinai rhakak.”ⁱ ¹⁰ Mərig tukmə raməriwək yenpig, in mırkun nhapıtətərien. Meinai rəpignəp.”

¹¹ Yesu rimini-ta nuhpikinien mamni-pən tuk kafan narmamə minə mə, “Kitawə kirik e Lasaros rinapir yeru ta. Mərig yakmə jakvən misig in pəh rarha.”

¹² Kini kafan narmamə minə khani-pən tukun mhamə, “Yermaru. To rimə in ramapir əmə, tukripiəsanin min.”

¹³ Mərig nəgkiarien kape Yesu, nıpran ramni mə Lasaros ruamhə ta. Mərig kafan narmamə minə, rikiriə raməsik mə Lasaros ramapir əmə.

¹⁴ Kini Yesu rimini-pən huvə mimə, “Lasaros ruamhə ta. ¹⁵ Kini rikik ragien mə yakpəh niwəmır-kwis-ien kimru min. Meinai nar e yame jakor tukrasitu irəmiə takshatətə irak. Nəmhən, pəh khavən misəm in.”

¹⁶ Kini Tomas e kamni kimə Didimas^{††}, rini-pən tuk narmamə minə tiksın kape Yesu mimə, “Rhuvə. Pəh kitawə mifam khavən apa Judia. Pəh tikmir minə tukhauh ətawə, pəh kitawə tukhamhə kwis kitawə min.”

^{††}11:16 Tomas mine Didimas, nıpran ramni mə, “Mir Mir.”

^d10:38 Jon 14:10,11,20; 17:21   ^e10:41 Jon 1:26-27,30,34

^f11:1-3 Luk 10:38-42   ^g11:1-3 Jon 12:3   ^h11:1-3 Jon 11:5,36

ⁱ11:9 Jon 8:12; 9:5

Yesu In rirkun nor-huvəyen yermamə yame ruamhə rarə mamragh min

¹⁷ Kini Yesu rimatərhav-pən Betani, kini mərig mə kimnerkwaig ta kin nīprai Lasaros, rīvəh nīpig kuas. ¹⁸ Rukwanu a Betani in ipakə əmə tuk Jerusalem. Rīpəh norien isok rapita kilometa kisisər.^f ¹⁹ Kini nəmə Isrel khap-saah kimnhasi-pən Jerusalem mhauə mīsəm Mata mine Meri mhavəh-si haktə nərigien kapəriu, meinai kapəriu kakə ruamhə.

²⁰ Kini Mata rimnərig mə Yesu ramuə, kini rərar, mivən məm. Mərig Meri, in ramkwətə əmə apa imə.^j ²¹ Kini Mata rimini-pən tuk Yesu mə, “Yermaru. To kitawə kipisarə, to kafak kakə rīpīpəh nīmhəyen. ²² Mərig yo yakirkun mə tukmə nakaiyoh Kughen kin naha nhagin, kini In tukraməkeikei mivəhsipre kimik.”

²³ Kini Yesu rimini-pən tukun mə, “Kafam kakə tukrīpiamragh min.”

²⁴ Kini Mata rimə, “Yakirkun mə Lasaros tukramragh min ye Nīpig Kwasig, ye nīpig yame narmamə mi-fam tukhamragh min iran.”^k

²⁵ Kini Yesu rimini-pən tukun mə, “Yo e, yo nuknei nīmragh-minien ye nīmhəyen. Kini Yo e, yo nuknei nīmraghien. Narmamə yamə mine kashatətə irak, nar apnāpig tukmə khamhə, mərig tukasəkeikei mhamragh min. ²⁶ Kini narmamə yamə mine kamhani nəfrakisien irak kini masarə hanə, tukhapəh nhamhə-əgkəpien tuk nīpig kirik. ?Nakamni nəfrakisien ye kafak nəgkiarīen uə nikam?”^l

²⁷ Kini Mata rini-pən tukun mīmə, “Əwəh, Yermaru. Yakamni nəfrakisien iram mə Ik Kristo, Ji Kughen. Ik e, yer-

mamə yame profet minə kimnamhani kupan mə takuə ye tokrei tanə.”

Yesu rimnasək tuk Lasaros

²⁸ Mata rimini-ta nəgkiarīen ai, mivən mokrən kin naorahini Meri rikir ta miravən iriu pisin, mini-pən tukun mīmə, “Meri, Yhajoun ruauə, morkeikei mə tukrəm ik.”^m ²⁹ Meri rərig, mərəer aihuaa əmə, mivən mə tukrəm Yesu. ³⁰⁻³¹ Kini nīpig nəmə Isrel yamə mine kimnasəkwətə ime Meri, mhavəh-si haktə nərigien kafan, kimisəm Meri ramərəer aihuaa əmə imə mamtərhav, khakwasig kin. Rikirīə raməsik mə ramvən apa suranə mə tukrasək.

Yesu rīpəh hanə nīvənien ye rukwanu a; In raməmīr hanə aikin Mata rimavən məm In ikin. ³² Kini Meri ritərhav mivən məm Yesu, meiwaiyu mənīmkur-pən ye nihun, mīmə, “Yermaru. To nakpiamarə kitasir, to kafak kakə rīpīpəh nīmhəyen.”

³³ Yesu rəm pian a mine narmamə yamə mine kisarə iriə min mīsasək, rikin rəm hə pik. ³⁴ Kini raiyoh-pən əriə mə, “?Nīmnhanim hiə kwən en?” ³⁵ Məkneikin mamasək.ⁿ

³⁶ Kini nəmə Isrel tiksīn khamə, “Səmru. Kwən e rimnorkeikei pik kwən a kupan.”

³⁷ Mərig tiksīn kimnhani mhamə, “Kwən e In e kupan rimnor huvə yimrin pis kirik. ?Rhawor e rīpəh nini-əhuyen Lasaros mə tukrīpəh nīmhəyen?”

Yesu rimivəh miragh Lasaros

³⁸ Yesu rimnərig rahas pik tuk Lasaros. Kini mivən apa ye suranə. Kwənmhan yame kimirəhu ikin ye nīpəg kapier, yame kimisisigin kin kapier. ³⁹ Kini Yesu rimə, “Səsua-ta ru kin kapier.”

^f11:18 Gris ramin “stadia fiftin” rəmhen kin tri kilometa.

^j11:20 Luk 10:38-42 ^k11:24 Dan 12:2; Jon 5:28,29; 6:39,40; Wok 24:15

^l11:26 Mat 25:46; Jon 3:15 ^m11:28 Jon 13:13 ⁿ11:35 Luk 19:41

Mərig Mata e nowin Lasaros rimini-pən tukun mimə, “Yermaru. In rinapien ta. Kimiserkwaig ta kin rīvəh nīpig kuas.”

⁴⁰Mərig Yesu rimini-pən tukun mimə, “?Rhawor? ?Naknərukun ta mə yakməni-pre tuk ik mə tukmə nakhatətə irak, takəm nəsaninien ehə kape Kughen, uə?” ⁴¹Məkneikin, kisəsua ta kin kapiet. Kini Yesu rivaag faktə mimə, “Tata. Yakamni vi vi ik meinai nimmərig kafak nəhuakien. ⁴²Kini yakirkun mə nīpig m-fam, nakamərig Yo. Mərig yakaməgkiar məkneikin mə narmamə yamə mine kasərer rarkurao irak tukhani nəfrakisien mə nimmher-pə kin Yo.”^o ⁴³Yesu rini-ta nəgkiarien a, mokrən apomh mimə, “!Lasaros! Ərer mītərhav-pə.” ⁴⁴Kini yermamə mhə ai rimmhekimter, mīpik neipən yame kimnhatuapīs kapən kapə kin, meriaji nīpran mine yamə mine kimnərkis nihun kin, məriwək mītərhav-pə.

Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Havəhsi-ta neipən kape yermamə mhə, pəh ramvən yerkwanu.”

Nəmə Isrel kasarhakın swatuk tuk nhopniyen Yesu

(*Mat 26:1-5; Mak 14:1-2; Luk 22:1-2*)

⁴⁵Nəmə Isrel khapsaah yamə mine kimnisarə iriə Meri masəm nar yame Yesu rimnor kini kishatətə iran. ⁴⁶Mərig iriə tiksın kimnhavən misəm Fərisi minə, mhani-ərhav-pən fam narimnar yame Yesu rimnor kimi əriə. ⁴⁷Məkneikin, Fərisi minə mine jif pris minə kimi-sofugin ye kaonsel kapəriə. Mhamə, “?Tukshawor iran mine kwən e? Rinamor nimmətien ripsaah. ⁴⁸To khapəh əmə ramor əmə məknaikin, kini narmamə m-fam tukshatətə iran. Kini nəmə Rom tukhauə misoriah kapətawə nimə

e Nimə Ehuə kape Kughen, mhavəhsi-ta kwənmhaan kapətawə tuk ətawə.”

⁴⁹Kini iriə kirik, nhagin e Kaeafas, in ramor wok kape hae pris ye newk a. Rimini mimə, “!Nakseinein əgkap nar! ⁵⁰Rhuvə əmə tuk əmiə mə yermamə kwənkwan kirikianə əmə tukrimhə tuk narmamə. Nar a rhuvə rapita yame narmamə ye kantri piəpiə tukhamhə.”^p

⁵¹(Ramni nəgkiarien a, mərig pəh nien mə nərigien kafan. Mərig in ramni-ərhav nəgkiarien yame Kughen rimivəhsi-pən kimin, meinai in ramor wok kape hae pris ye newk a. Kini in ramni mə Yesu tukrimhə tuk nivəh-miraghien nəmə Isrel. ⁵²Mərig pa rimə tukrimhə əmə tuk nəmə Isrel mərig tukrimhə tuk ji Kughen yamə mine kisarə rarkurao ye tanimtanə, mamor əriə kamhauə kirikianə.)^q ⁵³Ror məkneikin, ye nīpig a, nəmehua kape nəmə Isrel kimnharai mhun mhamə tukshopni In. ⁵⁴Ror məkneikin, ririkakun ye nīpig a, Yesu rīpəh nəriwəkien ye nimri nəmə Isrel. Map aikin a, mivən ye taon kirik, nhagin e Efrem. Taon a in ipakə əmə tuk tipəvsik. Kini In mamarə aikin iriə kafan narmamə minə.

Narmamə kape Yesu kimisor apnəpeinə ye lafet kape Pasova

⁵⁵Rinamuə ipakə tuk nīpig kape lafet kape nəmə Isrel kamni kimə Pasova. Kini narmamə khapsaah khasi-pən ikin pisin pisin minə mhauə Jerusalem mhamə taksor narimnar minə pəh mishawən ye nimri Kughen, mīpihavən ye lafet.^r ⁵⁶Kini narmamə minə a kimisarha-kin Yesu. Misofugin ye Nimə Ehuə kape Kughen, misaiyoh əriə minə mhamə, “?Keinein mə Yesu tukruə ye lafet e uə nikam?”

^o11:42 Jon 3:17   ^p11:50 Jon 18:14   ^q11:52 Aes 49:6; Jon 10:16

^r11:55 Eks 12:13,23,27

⁵⁷ Mærig ye nipig a, jif pris minə mine Farisi minə kimnhani nægkiarinen kirik mə tukmə yermamə kirik rirkun ikin Yesu ramarə ikin, tukraməkeikei muə mini-əsah pən tuk əriə, pəh mobael minə tukhavən mharaptərəkın.

Meri rimməvit-pən senta ye nihu Yesu

(*Mat 26:6-13; Mak 14:3-9*)

12 Nipig sikis əmə raməmir ai tukpisor lafet kape Pasova. Kini Yesu rirerig-pən min Betani a imei Lasaros e yame Yesu rimmor ramragh min ye nimhəyen. ²Kini nəmə ikin a kimisor nəviginiyen kirik tuk nivəhsi-pəniyen nisaiyen kimi Yesu. Kini Mata rimiəvəh nəviginiyen muə. Kini Lasaros min raməmir aikin iriə Yesu mine, kasəkwətə ye tebol masəvigin.^s ³Kini Meri rivəh botel ehua kirik^{§§} rukwar kin senta e kamni kimə nad; nimmrin rhaktə pik. Kini məvit-pən ye nihu Yesu, mivəh nimar nikwənen, mamrai-ta kin. Nəmiəv senta rimmapien huvə ye nəkwai nimə minə fam.^t

⁴Mərig yermamə kirik kape Yesu, nhagin e Judas Iskariot, kwasig ikin ripieighaan-pən kin Yesu ye kwermi tikmir minə kafan, rimiəni-əhu, mamni mīmə, ⁵“Rhuvə pik mə to in ror salem əmə kin; mirkun nivəhyen mane ehua kin tuk nivəhsi-pəniyen kimi yavən has minə. Senta e nimmrin rəmhen kin tri handred taosen vatu.”⁶ In ramni məknakin, mərig pa rimə rikin rehua tuk yavən has minə. Mərig ramni əmə meinai in yəkrəh. In ramərer tuk nitip kapəriə, kini nipig kirik in raməkrəh kin.

⁷Mərig Yesu rimə, “!Ei! Hapəh pian en. Piraovin e ravi-təgpən senta ye niprak mamor apnəpenə ye niprak mə tukrihuvə ye nipig yame tuknim Yo. ⁸Yavən has minə tukasəmir kimie miriə nipig fam. Mərig Yo jakpəh nəmirien kitawə-m kimie nipig fam.”^u

**Jif pris minə kasarha kin
swatuk tuk nhopniyen Lasaros**

⁹Ye nipig a, nəmə Isrel khapsaah kimisərig mə Yesu ramarə Betani, kini kinəmhavən tukun. Mərig pa rimə kimnhavən mə tuksəm əmə Yesu, mərig kimnhavən min mə tuksəm-ru Lasaros e yame rimamhə mərig Yesu rimmor in ramragh min.^v ¹⁰Məkneikin, jif pris minə kimnharai mhun mə tukshopni min Lasaros, ¹¹meinai nəmə Isrel khapsaah kimisəm Lasaros ramragh min, kimishatətə ye Yesu, mhaukreikin-pən nimeitairiə kimi jif pris minə.

**Yesu rimavən Jerusalem
mor əpu mə in king**

(*Mat 21:1-11; Mak 11:1-11; Luk 19:28-40*)

¹²Kəni rikwamer kin, narmamə khapsaah kimnhauə Jerusalem mhamə tuk-sor lafet kape Pasova. Kini misərig mə Yesu raməriwək mamua ipakə tuk taon. ¹³Məkneikin iriə khatərhav ye taon a, mhəpik nimar nəmir mhavən mə tuksəm Yesu. Masokrən apomh mhamə, “!Səgnəgin Kughen!”[†] “!Pəh kivəhsi-haktə Kwən en ramua ye nhag Yermaru!”(*Sam 118:26*) “!Pəh kivəhsi-haktə king kape nəmə Isrel!”^w

§§12:3 Nəgkiarinen kpaə Gris ramni “lepta,” rəmhen kin haf lita.

*12:5 Nəgkiarinen kape Gris ramni tri handred dinari.

†12:13 Nəgkiarinen kape Gris ramni mə, “Hosana.” Nipran ramni mə, “Vəh miragh əmawə,” uə, “Səgnəgin Kughen.”

^s12:2 Luk 10:38-42

^t12:3 Mak 14:3

^u12:8 Dut 15:11

^v12:9 Jon 11:43,44

^w12:13 Jon 1:49

¹⁴ Kini Yesu rimnəm kwaji dongki kirik, məkwtə-pən iran mamvən. Nar e raməri-pən profesi kirik yame ramni mə,
¹⁵ “Nipian Saeon.[‡] Hapəh nhaginien.

Səm-ru kapəmiə king ruauə tuk əmiə, maməsua ye dongki.

Maməsua ye ji dongki mamua.” (Sef 3:14; Sek 9:9)

¹⁶ Ye nipig a, narmamə kape Yesu minə kimiseinein niprai nar a. Mərig kwasig ikin, nipig Yesu rimimragh min ye nimhəyən, kini Kughen rimnor əpu nehuəyən kape Yesu, kini rikiriə ripiəsik mə Nəkwəkwə kape Kughen rimnəvsao kin narimnar yame tukripitərhav-pə ye nimraghien kape Yesu. Kini narmamə kimisor narimnar minə a, ror nəgkiarien kape Kughen ruauə minor nəfrakisien kin.

¹⁷ Kupan, nipig Yesu rimnokrən kin Lasaros, kini Lasaros rhəkimter ye nəpəg kapiet miterhav-pə ye nimri narmamə khapsaah. Kini ai, iriə kimnhatərhav misərer-ərhav mamhani-ərhav nar a yame Yesu rimnor. ¹⁸ Əmə məkneikin, narmamə khapsaah kimisərig nəgkiarien mə In rimnor nimitətien a, kini khauə masəm Yesu aikin a. ¹⁹ Kini Farisi minə kimnhani-pən tuk əriə minə mhamə, “Səm-ru. Kitawə kiseinein nhani-əhuyen kwən a. !Taktakun ai, narmamə m-fam ye tanimtanə kinamhakwasig kin In!”

Nəmə Gris tiksin kimisorkeikei mə tuksəm-ru Yesu

²⁰ Kini nipig narmamə kimnhavən Jerusalem mə tuksəhuak ye nipig kape lafet e, kini nəmə Gris tiksin kimnhavən min mə tuksəhuak. ²¹ Mhavən misəm Filip e yemə Betsaeda, yer-

wanu kirik apa Galili. Mhani-pən tukun mhamə, “Yemehua. Yaksorkeikei mə jaksəm Yesu.” ²² Kini Filip rərer mivən, mini-əsaah-pən tuk Andru, kini iriu kimiravən mirəni-əsaah-pən tuk Yesu.

²³ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mimə, “Taktakun ai, Yo, Ji Yermamə, kafak nipig ruauə ta, mə Kughen tukror əpu kafak nehuəyən. ²⁴ Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə tukaməkeikei kinim-pən kweru nai ye nimoptanə. To kipipəh ninim-pəniən ye nimoptanə, to ripipəh nurəyən mhaktə mamor kwənkwan khapsaah. Mərig tukmə kinim-pən ye nimoptanə, tukraməkeikei murə mamor kwənkwan ripsaah.^x

²⁵ Yermamə yame ramətərig pik tuk kafan nimraghien kape tokrei tanə, in tukraməkeikei məpkərhav iran. Mərig yermamə yame rikin ripəh nəsik-pikien kafan nimraghien kape tokrei tanə, in tukraməkeikei mamraptərekin huvə nimraghien kafan kape rerin.^y ²⁶ Yermamə yame rorkeikei mə tukror wok kafak, in tukraməkeikei mikwasig kin Yo. Ikin pukaa yakamvən ikin, kimru min. Kini Rimik Kughen tukrisiai yor wok kafak minə.”^z

Yesu raməgkiar ye nimhəyən kafan

²⁷ Kini Yesu rimini-pən tuk əriə mimə, “Taktakun ai, rikik rəmhə pik. ?Mərig jakhawor pən iran mine? To yakpəh nini-pəniən tuk kafak Tatə mimə, ‘Takvəhsi-ta nəmhəyən yame ramua tuk Yo.’ Nikam, to yakpəh niniyən məknakin meinai narimnar minə a, yakmauə tukun.”^a ²⁸ Kini In maməhuak mimə, “Tatə, vəh-si haktə atuk nhagim.”

[‡]12:15 Nipian Saeon uə ji nəmə Saeon, nipran ramni nipiraovin yamə mine kisara apa Jerusalem.

^x12:24 1 Korin 15:36   ^y12:25 Mat 10:39; 16:25; Mak 8:34-38; Luk 14:26; 17:33; 2 Korin 5:14-15   ^z12:26 Mat 10:38; Luk 14:27; Jon 14:3; 17:24

^a12:27 Mat 26:38,39; Jon 11:33,38; 13:21

Məkneikin nəgkiarien kirik risi-pən ye rao ye neai mamni mimə, “Yo yakwərəhsi-haktə ta nhagik, kini tak-takun ai, jakrəh-si haktə min.”

²⁹ Kini narmamə yamə mine kimnasərer ipakə tukun kimisərig nəgkiarien a, kini iriə tiksın khamə, “!Eh! ?Naha e? ?Karuəruə kirik, uə?”

Mərig tiksın khamə, “Nikam. Agelo kirik raməgkiar kimin.”

³⁰ Mərig Yesu rini-pən tuk əriə mimə, “Nəgkiarien ramsi-pən ye rao ye neai pəh nien mə kafak; mərig kapəmiə, tukrasitu irəmiə.^b ³¹ Taktakun ai rimmor nipig yame Kughen tukrəkir narmamə ye tanimtanə. Kini taktakun ai, in tukrivəh-si-əhu əgkap nəsaninien kape Setan e yame ramarmaru ye tokrei tanə.^c ³² Nipig tukaməsik haktə Yo, kini yakvi-pə narmamə m-fam tukhauə tuk Yo.”^d ³³ In raməgkiar məknakin kimi əriə mamhajoun mə tukshawor-pən iran mine mishopni In.^e

³⁴ Kini narmamə khani-pən tukun mhamə, “Kimawə yakwəsərig ta ye loa kapətawə mə Kristo tukraməkeikei mamərə kitawə min kape rerin. ?Mərig rhawor e nakamni mə narmamə tukasəkeikei misəsik haktə Ji Yermamə? ?Nəgkiarien e ‘Ji Yermamə,’ nipran ramni mə naha?”

³⁵ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Nikakien e, ramarə tuk əmiə kape nipig kwakwə əmə. Kini nipig nikakien tukraməmır tuk əmiə, taksəriwək iran. Tamə, nəpignəpien ruvrig əpis əmiə. Kini narmamə yamə mine kasəriwək ye nəpignəpien, kaseinein ikin kamhavən ikin. ³⁶ Nipig nikakien tukraməmır tuk əmiə, kimiə taksəkeikei mishatətə ye nikakien, mə kimiə takharkun nhauəyen kwajikovə minə kape nikakien.”^f

Nəmə Isrel khapəh nhaniyen nəfrakisien ye Yesu

Yesu rimini-ta nəgkiarien a, kini map-ta irəriə, mivən merkwaig. ³⁷ Nar apnapig mə In rimmor ta nimtətien ripsaah ye nimri nəmə Isrel, mərig khapəh nhaniyen nəfrakisien iran. ³⁸ Nar a ritərhav-pə ror Nəgkiarien kape profet Aesaea kupan ruauə minor nəfrakisien kin, yame ramni mimə,

“Ah. Yermaru. Narmamə kwatiksın əmə kamhani nəfrakisien ye nəgkiarien kapəməwə.

Nar apnapig mə nakamor nimtətien ye nəsaninien kafam, mərig to khapəh nhaniyen nəfrakisien iram.”(Aes 53:1)

³⁹ Kini iriə to khapəh nhaniyen nəfrakisien iran rəri-pən nəgkiarien yame Aesaea ruini-ta kupan mimə,

⁴⁰ “Kughen rimmor əriə mə nimririə tukripis.

To nimririə ripipəh nipisien, to iriə kipisəm, mipiharkun.

Kini In rimmor rikiriə ripəh narəyen.

To rikiriə ripiarə, to kipisarar ye nərigien kapəriə, kini mishatətə iran, kini ripior nimraghien kapəriə ripihuvə min.”(Aes 6:10)

⁴¹ Profet Aesaea kupan rimmaməgkiar mamni məknakin meinai in rimməm nəsaninien kape Yesu, maməvsao kin.

⁴² Kini mərig, ye nipig a, nəməhuə minə ripsaah kwənmopin, iriə min kimishatətə ye Yesu. Mərig iriə kimnhapəh nhani-ərhavyen mə kwəshatətə iran, meinai kimnhagin kin Fərisi minə, mə tamə kisher ye rhav kin əriə ye nimə kape nofuginien, ⁴³ meinai nəməhuə minə a kimisorkeikei pik mə narmamə tukhavəh-si haktə əriə, rapita yame ki-

^b12:30 Eks 19:9; Jon 11:42   ^c12:31 Mat 4:8-9; Jon 14:30; 16:11; 2 Korin 4:4; Efes 2:2, 6:12   ^d12:32 Jon 3:14; 6:44; 8:28

^e12:33 Fil 2:8-9; 1 Tim 3:16; Hib 1:3   ^f12:36 Mat 5:14; Efes 5:8-9; 1 Tes 5:5

sorkeikei mə Kughen rikin tukragien tuk əriə.

Nipig Kwasig tukruə, Kughen tukrivəhsi-pən narpinien kimi narmamə yamə mine khapəh nhaniyen nəfrakisien ye Yesu

⁴⁴ Kini Yesu rokr-apomh mimə, “Narmamə yamə mine kishatətə irak, pəh nien mə kishatətə pisin əmə irak, mərig kishatətə min ye Kughen yame rimnher-pə kin Yo. ⁴⁵ Kini narmamə yamə mine kasəm Yo, pəh nien mə kasəm əmə Yo, mərig kasəm min Kughen yame rimnher-pə kin Yo.⁸ ⁴⁶ Yo e nikakien. Yakmauə ye tokrei tanə e mə narmamə yamə mine kishatətə irak tukhapəh nisarəyen ye nəpignəpien.^h ⁴⁷ Narmamə yamə mine kasərig kafak nəgkiarien, mhapəh nisorien, to yakpəh nini-ərhavyen kapəriə narpinien, meinai pəh nien mə yakmauə ye tokrei tanə e mə jakni-ərhav narpinien kape narmamə. Mərig yakmauə mə jakvəh miragh əriə.ⁱ ⁴⁸ Mərig Yermamə kirik aikin yame tukrivəhsi-pən narpinien kimi narmamə yamə mine kamhaukreikin-pən nimeitairiə kimi Yo, mhapəh nhavəhyen kafak nəgkiarien. Tuk nipig yame Kughen tukrəkir narmamə iran, Kughen tukrivəhsi-pən narpinien kimi əriə, meinai kimisəpəh nəgkiarien yame yimini-pən tuk əriə.^j ⁴⁹ Meinai nəgkiarien yame yakamni, pəh nien mə kafak pisin əmə, mərig Tata Kughen yame rimnher-pə kimi Yo, In rimini-pə tuk Yo mə jakaməkeikei mini məknakin.^k ⁵⁰ Kini Yo yakwirkun ta mə nəgkiarien kafan rirkun nivi-pəniyen narmamə ye nimraghien rerin. Ror pən, nəgkiarien yamə mine yakamni, Tata Kughen ravəhsi-pə kimi Yo, kini yakamni.”

Yesu rimneiwaiyu rəmhen kin yor wok kirik, məkwı nihu narmamə kafan minə kin nu

13 Rinor nipig atuatur kape nəmə Isrel tuk norien lafet kape Pasova. Kini Yesu ruirkun mə kafan nipig ruauə ta mə tukrəpəh kafan nimraghien ye tokrei tanə mivən mamarə iriu Rimni Kughen. Nipig m-fam In rorkeikei pik kafan narmamə yamə mine kisarə ye tokrei tanə, kini mərig taktakun ai in ramhajoun norkeikeiyen minə fam kafan kimi əriə.¹ ² Rinamenaiyu, kini Yesu mine kafan narmamə minə kinasəvigin. Kini Setan rimivəhsi-pən vəh-si-pən ta kimi Judas ji Saemon Iskariot, mə tukreighaan-pən kin Yesu ye kwermi tikmir minə kafan. ³ Yesu rimirkun mə Tata Kughen rimnəəhu-pən ta narimnar fam ye kwermi, kini muirkun min mə In rimasi-pən ye Kughen, kini tukripirerig-pən min tuk Kughen.^m ⁴ Məknəikin, rəkimter, mirəhsi-ta kafan kot, kini mətəut kin neipən kirik. ⁵ Kini mirəh besin kirik, miruk-pən nu iran. Kini mivən mokwi nihu kafan kin narmamə minə. Məspir nihuriə kin neipən yame rimnətəut kin.

⁶ Mor məknakin, mivən meriaji-pən Saemon Pita, kini Pita rini-pən tukun mimə, “Yermaru. ?Rhawor? Ripəh nəmhenien mə Ik takəkwi nihuk kin nu.”

⁷ Mərig Yesu rini-pən tukun mimə, “Ik nakpəh nirkunien niprai nar e yakamor ai taktakun. Mərig tuk nipig kirik, takpirkun nipran.”

⁸ Kini Pita ramni-əhu In mimə, “Nikam. To nakpəh nəkwı-əfrakisien nihuk tuk nipig kirik.”

⁸12:45 Jon 14:8-9   ^h12:46 Jon 1:4   ⁱ12:47 Jon 3:17   ^j12:48 Jon 5:45

^k12:49 Jon 14:31   ^l13:1 Jon 16:28   ^m13:3 Mat 28:18

Mærig Yesu rimæ, “To yakpipæh næk-wiyen nihum, ik nakpæh nuøyen kafak yermamæ.”

⁹Kini Saemon Pita rini-pæn tukun mimæ, “Yermaru. Tukmæ ror mækneikin, kini takpæh nækwi-æmøyen nihuk, mærig ækwi min kapæk kapæ mine kwermik.”

¹⁰Mærig Yesu rini-pæn tukun mimæ, “Nikam. Narmamæ yamæ mine kwæsar ta, kwæshawæn. To khapæh nisar-min-ien. Mærig Yo jakamækeikei mækwi æmæ nihum. Kimiæ nakwæshawæn ta. Mærig pæh nien mæ kimiæ fam.”¹¹ Yesu ruirkun mæ iriæ pa nhagin tukreighaan-pæn kin in ye kwermi tikmir minæ kafan. Ror pæn, In rimini mimæ, “Pæh nien mæ kimiæ fam nakwæshawæn.”

¹²Kini Yesu rimnækwi fam æriæ, mivæn mivæh-si-pæn kafan kot, mivæn mækwætæ-pæn ye kwænmmaan yame rinamkwætæ-pæn ikin. Mamaiyoh æriæ mimæ, “?Kimiæ nakharkun niprai nar e yimnor iræmiæ ai taktakun uø?”

¹³Kimiæ naksokræn kin Yo mæ Yhajoun mine Yermaru, kini ratuatuk. Meinai næfrakisien mæ Yo Yhajoun kapæmiæ mine kapæmiæ Yermaru. ¹⁴Meinai nar apnapig Yo e kapæmiæ Yermaru mine Yhajoun kapæmiæ, mærig yimnækwi nihumæ, kini ye norien kirikianæ æmæ min, kimiæ min takasækeikei masækwi nihumæ minæ.^o

¹⁵Yo yimnor mhajoun æmiæ kin, mæ takasor æmæ norien kirikianæ æmæ iræmiæ minæ. ¹⁶Yakamni-pre æfrakis tuk æmiæ mæ yorwok kirik to ripæh nehuøyen rapita kafan yemehuæ; kini yermamæ yame ravæh nægkiarien mameriwæk to ripæh napitayen yermamæ yame ravæhsi-pæn nægkiarien kimin.^p ¹⁷Taktakun ai, kimiæ nakwænharkun huvæ nar e. Ror pæn, tukmæ nakasor mækneikin iræmiæ minæ,

Kughen tukrivæhsi-pre niहुवøyen kimi æmiæ.^q

¹⁸“Mærig pa rimæ yakamni æmiæ m-fam. Yakirkun æmiæ mæ ni-pa minæ e yakmirpen æriæ. Mærig nægkiarien e kape Nækwækwæ kape Kughen tukramækeikei muæ mor næfrakisien kin yame ramni mæ,

“Yermamæ yame jakwæn kwis bred kimru min,

in tukrukreikin-pæ nimeitaan kimi Yo, muæ tikmir kafak.”^r (*Sam 41:9*)^r

¹⁹Yakamni-pre tuk æmiæ, mæ narimnar minæ e ripæh hanæ nitærhav-pøyen; mærig nipig tukmæ khatærhav-pæ, takhani næfrakisien irak, mæ Yo e Kristo.

²⁰“Yakamni-pre æfrakis tuk æmiæ mæ tukmæ yakher-pæn kin yermamæ kirik tuk nævsaoyen kin kafak nægkiarien kimi narmamæ, kini narmamæ rikiriæ ragien tukun, ræmhen æmæ kin yame rikiriæ ramagien tuk Yo. Kini tukmæ narmamæ rikiriæ ragien tuk Yo, ræmhen æmæ kin yame rikiriæ ragien tuk Yermamæ yame rimnher-pæ kin Yo.”^s

Yesu rimini-ærhav mæ Judas tukreighaan-pæn kin in ye kwermi tikmir minæ kafan

(*Mat 26:20-25; Mak*

14:17-21; Luk 22:21-23)

²¹Nipig Yesu rimini nægkiarien a, rikin ræmhæ, kini In mimæ, “Yakamni-pre æfrakis tuk æmiæ mæ kimiæ kirik irætawæ tukreighaan-pæn kin Yo ye kwermi tikmir minæ kafak.”

²²Kini kafan narmamæ minæ kisarha-pæn misæm æriæ minæ. Rikiriæ ramæsik mæ, “?Ramni pa?”²³ Kini iriæ kirik, yame Yesu rorkeikei pik, ramkwætæ ipakæ æmæ tukun. ²⁴Kini Saemon Pita ræsiwæn-apsapis-pæn kimin mimæ, “Aiyoh-pæn-ru In mæ pa nhagin e ramni.”

^m13:10 Jon 13:18   ^o13:14 1 Pita 5:5   ^p13:16 Luk 6:40   ^q13:17 Mat 7:24,25; Luk 11:28; Jem 1:25   ^r13:18 Jon 13:10; 15:16   ^s13:20 Mat 10:40; Jon 17:18

²⁵ Kini kwən a rimneiwaiyu-pən ipakə tuk Yesu maiyoh In mimə, “Yermaru. ?Pa e nhagin?”

²⁶ Kini Yesu rimə, “Kwən a in e yame jakakapir bred meires ye sup mivəh-si-pən kimin.” Məkneikin In rəkapir bred, meires ye sup, mivəh-si-pən kimi Judas, ji Saemon Iskariot. ²⁷ Kini Judas rivəh bred ai. Məkneikin Setan rivən yerkin.

Kini Yesu rimini-pən tukun mimə, “Nar e nakmə takor, yuvən aihuaa əmə mor.” ²⁸ Mərig narmamə minə kape Yesu kisəkwtə rarkuraə ye tebol masəvigin, kimnhapəh nharkunien niprai nəgkiarien kape Yesu. ²⁹ Judas, in ramərer tuk nitip kapəriə, kini iriə tiksin, rikiriə rəsik mə Yesu rimini-pən tukun mə tukrivən mivəh nimri nəviginien kirik nəriə kape lafet, uə mə tukrivən mivəh-si-pən mane tiksin kimi yavən has minə.^t ³⁰ Rinəpignəp ta. Kini nipig Judas rivəh bred, kini mərəer, mitərhav.^u

Yesu rimini nəgkiarien vi kirik mə tuksor

³¹ Judas ruatərhav, kini Yesu rimə, “Taktakun ai, Kughen tukrivəhsi-haktə nhagik e Ji Yermamə. Kini Yo, Ji Yermamə, yakvəhsi-haktə nhag Kughen.^v ³² Mərig nipig Yo, Ji Yermamə, jakor əpu nehuəyen kape Kughen, kini Kughen pisin əmə tukror əpu atuk nehuəyen kafak. Kini In tukror aihuaa əmə.^w

³³ “Kafak kwajikovə minə, kitawə to khapəh nisəmir kwisien ror tu. Kini kimiə takpisarha-kin Yo. Mərig Yo yakamni-pre nəgkiarien kirikianə əmə kimi əmiə yame yakwəni-pən ta tuk nəməhuə kape nəmə Isrel, mimə, ‘Ikin

yakamvən ikin, kimiə to nakhapəh nhavəniən ikin.^x

³⁴ “Yakamərahə-pre natuakəmien vi kirik kimi əmiə mə takasəkeikei misorkeikei əmiə minə. Yimnorkeikei əmiə, kini ye norien kirikianə əmə min, kimiə takasəkeikei misorkeikei əmiə minə.^y ³⁵ Kini tukmə naksorkeikei məknakin əmiə minə, narmamə mifam tukharkun mə kimiə kafak narmamə minə.”^z

Yesu rimini-ərhav mə Pita tukripini mə in reinein Yesu

(Mat 26:31-35; Mak 14:27-31; Luk 22:31-34)

³⁶ Kini Saemon Pita rimnaiyoh In mimə, “Yermaru. ?Nakmə takvən hiə?”

Kini Yesu rini-pən tukun mə, “Ik to nakpəh nikwasigien kin Yo ai taktakun, kiravən ikin yakamvən ikin. Mərig tuk nipig kirik, nakpivən.”^a

³⁷ Kini Pita raiyoh-pən mimə, “Yermaru. ?Jakpəh nikwasigien kin ik tuk naha? Yakmə jakikwasig kin Ik nar apnəpig tukmə kimə tukhopni Ik, tukhopni kwis ərau.”

³⁸ Mərig Yesu rimini-pən tukun mimə, “?Ik nakmə takikwasig kin Yo nar apnəpig tukmə kimə tukhopni kwis ərau? Yakamni-pre əfrakis tuk ik mə, man tukripəh nəkakə-hanəyen, ik takni mkisisər mə nakeinein Yo.”^b

Yesu In swatuk tuk nivəniən tuk Tatə Kughen

14 Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Rikimiə tukripəh nəmhəyen. Shatətə ye Kughen, mishatətə min irak.^c ² Ye nimə kape Tatə kafak, kwənmhaan ripsaah. To ripipəh norien

^t13:29 Jon 12:5-6   ^u13:30 Luk 22:53   ^v13:31 Jon 12:23

^w13:32 Jon 17:1-5   ^x13:33 Jon 7:33-34

^y13:34 Lev 19:18; Jon 15:12; 1 Tes 4:9; 1 Pita 1:22; 1 Jon 2:7-11; 3:11

^z13:35 1 Jon 3:14; 4:20   ^a13:36 Jon 14:2   ^b13:38 Jon 18:27   ^c14:1 Sam 4:5

mæknakin, to yawæni-æsaah pre ta iran tuk æmiæ. Taktakun ai, yakamvæn aikin tuk nor-æpnæpænøyen ye kwænmmaan kapæmiæ.^d ³Meinai jakvæn mor æpnæpeinæ ta ye kwænmmaan kapæmiæ, kini mîrerig-pæ min mîkir æmiæ, khavæn misaræ kitawæ-m kimîæ, mæ kimîæ takasaræ aikin yakamaræ ikin.^e ⁴Ikin a yakamvæn ikin, kimîæ nakwænharkun ta swatuk yame ramvæn ikin.”

⁵Mærig Tomas rini-pæn tukun mæ, “Yermaru, kimawæ yakseinein aikin nakamvæn ikin. ?Jakshawor-pæn iran mine mharkun swatuk yame ramvæn apaikin?”

⁶Kini Yesu rini-pæn tukun mimæ, “Yo e, yo swatuk. Kini Yo e, nuknei næfrakisien, kini Yo e nuknei nimraghien. Yermamæ yame ripæh nuøyen tuk Yo to ripæh nivænien tuk Rimik.^f ⁷Tukmæ nakharkun Yo, nakharkun min Rimik. Ror pæn, ririkakun ai taktakun, nakwænharkun ta In, misæm ta In.”^g

⁸Kini Filip rini-pæn tukun mimæ, “Yermaru. Hajoun-ru Tata Kughen kimi æmawæ. In æmæ a kimawæ yaksorkeikei.”^h

⁹Kini Yesu rini-pæn tukun mæ, “Filip, Yo yimnaræ pawk kitawæ-m kimîæ rapomh. ?Mærig ik nakeinein hanæ Yo uæ? Yermamæ yame ramæm Yo, ramæm min Tatæ Kughen. ?Rhawor e ik nakamni mæ jakhajoun Tata Kughen kimi æmiæ?ⁱ ¹⁰?Nakamni næfrakisien irak mæ nimraghien kafak, ramaræ iriu Tatæ Kughen, kini nimraghien kafan ramaræ irak? Nægkiarien e yakamni, pæh nien mæ kafak æmæ. Nipig m-fam, Tatæ

Kughen ramaræ irak, mamor wok ye nimraghien kafak.^j ¹¹Hani næfrakisien irak mæ nimraghien kafak ramæmir ye Tatæ Kughen, kini nimraghien kafan ramæmir irak. Mærig tukmæ nakhapæh nishatætøyen irak mæknenkin, takhani næfrakisien irak tuk nimtætien yamæ mine yakamor. ¹²Yakamni-pre æfrakis tuk æmiæ mæ narmamæ yamæ mine kamhani næfrakisien irak, iriæ tukasor narimnar yamæ mine Yo yakamor. Næfrakisien mæ iriæ tuksor nimtætien ripsaah rapita yame Yo yakamor, meinai Yo yaknæpæh tokrei tanæ e, minamrerig-pæn tuk Tatæ Kughen.^k ¹³Yo Ji Kughen, kini tukmæ naksaiyoh Kughen kin naha nhagin ye nhagik, Yo jakamækeikei mor, mæ wok e kafak - Yo kwajikovæ kape Kughen - tukrivæhsi-haktæ nhag Tatæ Kughen.^l ¹⁴Kini tukmæ naksaiyoh Yo kin nar kirik ye nhagik, jakamækeikei mor.”

Yesu ruini ta mæ Nanmin kape Kughen tukreiwaiyu-pæ

¹⁵Kini Yesu rimnægkiar mirpin nægkiarien kafan mimæ, “Tukmæ kimîæ naksorkeikei Yo, takasækeikei masor nægkiarien kafak.^m ¹⁶Kini Yo, jakaiyoh Tatæ Kughen mæ In tukrher-pre kin Yasitu min kirik ruræ tuk æmiæ. Kini In tukramaræ rerin kimîæ min.ⁿ ¹⁷Yasitu a in Nanmin kape Næfrakisien. Narmamæ kape tokrei tanæ tukhapæh nhavæhyen In yerkirîæ, meinai iriæ khapæh nisæmien In, maseinein In. Mærig kimîæ nakwænharkun ta In, meinai In ramaræ

^d14:2 Hib 11:16   ^e14:3 Jon 12:26; 1 Tes 4:16-17; 2 Korin 5:8, Fil 1:23

^f14:6 Jon 1:4; 6:35; 10:9; Wok 4:12; Hib 10:20   ^g14:7 Jon 1:18; 1 Jon 2:23

^h14:8 Eks 33:18   ⁱ14:9 Aes 9:6; Jon 1:14,18; 10:30; 12:44-45; 13:20; 2 Korin 4:4; Fil 2:6; Kol 1:15; Hib 1:3

^j14:10 Jon 14:20; 10:38; 17:21   ^k14:12 Luk 10:17   ^l14:13 Mat 7:7   ^m14:15 Dut 11:13; Jon 13:34, 1 Jon 2:3-5,24; 5:3; 2 Jon 6   ⁿ14:16 Jon 14:26; 15:26; 16:7

kimiä min. Kini In tukramämür yerkimia kape nipig m-fam.^o

¹⁸“Nipig Yo jaktərhav, to yakpəh nəpəhyen əmia naksarə pisin əmə, rəmhen kin kwajikovə yame khamhə tan kin. Yo jakpırerig-pə min tuk əmia.¹⁹ Pəh nien mə tuktu, narmamə kape tokrei tanə tukhapəh nisəm-minien Yo. Mərig kimiä takasəm Yo kape nipig m-fam. Yo jakamragh min ye nimhəyən kafak, kini kimiä min takhamragh min ye nimhəyən kapəmia.^p ²⁰Ye nipig kape narımınar minə e, kimiä takharkun mə nimraghien kafak ramämür ye Tatə Kughen. Kini nimraghien kapəmia ramämür irak, kini nimraghien kafak ramämür irəmia.^q

²¹“Yermamə yame ravəhs-huvə nəgkiarien kafak, kini mamor, norien a ramhajoun pən mə in rorkeikei Yo. Kini yermamə yame rorkeikei Yo, Tatə Kughen rorkeikei min in. Kini Yo min jakorkeikei in. Mor əpu yo kimin, mə in tukrirkun huvə Yo.”^r

²²Məkneikin, Judas e (pəh nien mə Judas Iskariot, mərig nifnagni kirik), rimnayıoh In mimə, “Yermaru. ?Nakhawor mor əpu əmə Ik kimi əmawə, kini mıpəh nor-əpu-yen Ik kimi narmamə m-fam ye tokrei tanə?”^s

²³Mərig Yesu rini-pən tukun mimə, “Yermamə yame rorkeikei Yo, in tukraməkeikei mamor kafak nəgkiarien. Kini Kafak Tatə tukrorkeikei in. Kini kimru kafak Tatə, jakrauə mwarə kimasir min.^t ²⁴Yermamə yame rıpəh norkeikeiyen Yo, in to rıpəh norien nəgkiarien kafak. Nəgkiarien yamə mine nimisərig yakamni, pəh nien mə

yakamni atuk əmə. Mərig yimivəh nəgkiarien minə a tuk kafak Tatə yame rımınher-pə kin Yo yakuə.^u ²⁵Yo yakamni-ərhav-pre nəgkiarien mine kimi əmia ye nipig kitawə-m kimiä.²⁶ Mərig Nanmin kape Kughen yame in Yasitu, yame Tatə Kughen tukrher-pre kin ye nhagik, In tukrhajoun əmia kin narımınar minə fam. Kini mor əmia mə rikimia tukraməsik narımınar yame yakamni-pre tuk əmia, mə takhapəh nisəru-kinien.^v ²⁷Pəh nien mə tuktu, yakəpəh əmia, kini mərəhu-pre nəmərınyen kafak ramarə tuk əmia. Kini nəmərınyen e yame jakvəhsi-pre kimi əmia, ror pisin ye nəmərınyen yame narmamə kape tokrei tanə kasərəhu. Rikimia tukrıpəh nəpouyen, mhapəh nhaginien.^w ²⁸Kimiä nakwəsərig ta nəgkiarien kafak yame yimini-pre tuk əmia mimə, ‘Yo jakrıəpəh əmia, kwasig ikin, mıpırerig-pə min tuk əmia.’ Tukmə naksorkeikei əfrakis Yo, rikimia tukragien əmə mə taksəm Yo yakamvən tuk kafak Tatə, meinai In yerpırig rapita Yo. ²⁹Yo yakwəni-pre ta narımınar minə e tuk əmia ai taktakun, yamə mine tukpıhatərhav-pə, mə nipig tukhauə misor nəfrakisien kin, kimiä takhani nəfrakisien irak. ³⁰To yakpəh nəgkiar-pikien kitawə-m kimiä, meinai Setan e yermaru kape tokrei tanə rinamuə. Nəsaninien kafan rıkək tuk napitayen Yo,^x ³¹mərig yakamor atuaturk əmə nəgkiarien kape Tatə Kughen, mə narmamə kape tokrei tanə tukharkun mə Yo yakorkeikei In.”^y

^o14:17 Jon 15:26; 16:13; 1 Korin 2:14; 1 Jon 4:6; 5:6   ^p14:19 Jon 6:57; 16:16

^q14:20 Jon 10:38; 17:21   ^r14:21 Jon 16:27; 1 Jon 2:5

^s14:22 Wok 10:41   ^t14:23 Esik 37:27-28; Sek 2:10; Efes 3:17; 1 Jon 4:12,16; Rev 21:3   ^u14:24 Jon 5:19; 7:16; 8:28; 12:49-50   ^v14:26 Jon 15:26; 16:7,13; 1 Jon 2:27

^w14:27 Aes 9:6-7; Luk 2:14; 24:36; Jon 16:33; Rom 5:1; Fil 4:7

^x14:30 Jon 12:31   ^y14:31 Jon 10:18; 12:49

Kini Yesu rimə, “Ita. Pəh kisərer misap eikin e.”

**Yesu ramni nuhpikinien kin In, mə
In rəmhen kin nukne nai**

15 Kini Yesu rimini mimə, “Yo e nuknei nai əfrakis. Rimik In yəsim.^z ²Kini kwermi nai minə fam yamə mine khapəh nhakuəyen, In tukrəəru ta əriə. Kini kwermi nai minə fam yamə mine kamhakuə, In tukrəspir əriə mə tukhakuə kin kwənkwaeriə ripsaah.^a ³Kini kimia naksəmhen kin kwermi nai. Yakaməspir huvə əmia kin nəgkiarien yame yakamni-pre tuk əmia.^b ⁴Səpit-pə irak, kini jakəpit-pre irəmia. To kwermi nai rəpəh nəpit-pənien ye nīpran, to rəpəh nikuəyen. Ye norien kirikianə əmə min, tukmə nakhapəh nisəpit-pəyen irak, to nīmraghien kapəmia rəpəh norien kwənkwan.^c

⁵“Yo e nuknei nai. Kini kimia rəgrəgin minə. Yermamə yame rəpit-pə irak, kini jakəpit-pən iran, nīmraghien kafan tukror kwənkwan ripsaah. Mərig tukmə naksəpəh Yo, to nakhapəh nisorien nar kirik.^d ⁶Yermamə yame rəpəh nəpit-pəyen irak in rəmhen kin kwermi nai yame kəəru, kamarakikin, ramswiin mimsiə. Kwermi nai yamə mine kisor məknakin, kampik, kamarakikin-pən ye nap, kavaan əru.^e ⁷Tukmə naksəpit-pə tuk Yo, kini nəgkiarien kafak raməmir irəmia, naha nhagin yame kimia naksorkeikei misaiyoh kin, Kughen tukrivəhsi-pre kimi əmia.^f ⁸Nīmraghien kapəmia tukror kwənkwan ripsaah; nar a tukravəh-si

haktə nhag Tatə, kini mamhajoun mə kimia kafak minə narmamə.^g

⁹“Tatə Kughen In rorkeikei pik Yo. Kini ye norien kirikianə əmə min, Yo yakorkeikei əmia. Haraptəəkin tim tim kafak norkeikeiyen. ¹⁰Tukmə nakasor kafak nəgkiarien, takamharəh tim tim kafak norkeikeiyen, rəmhen əmə kin yame yakamor nəgkiarien kape Tatə Kughen, mamraptəəkin tim tim norkeikeiyen kafan.^h ¹¹Yo yimnamni-ərhav-pre nəgkiarien e tuk əmia mə rikimie tukragien, rəmhen kin yame Yo, rikik ramagien. Kini rikimie tukragien magien pik.ⁱ ¹²Yakaməəhu-pre natuakəmien kirik kimi əmia mə takasəkeikei misorkeikei əmia minə, rəmhen kin yame Yo yakorkeikei əmia.^j ¹³Yermamə yame rameighan-pən kin kafan nīmraghien mə tukrivəh miragh in minə tiksin, norkeikeiyen kafan rehuə rapita norkeikeiyen kape narmamə minə tiksin.^k ¹⁴Tukmə nakasor kafak nəgkiarien, ramhajoun-pən mə kimia kafak tiksin fren minə. ¹⁵To yakpəh nokrənimien kin əmia mə yorwok minə kafak, meinai yorwok ramor əmə wok meinein nərigien kape yamehuə kafan. Mərig taktakun ai, yakamokrən kin əmia mə kafak minə fren, meinai yakamni-ərhav-pre fam nəgkiarien yame Tatə Kughen ramni-pə tuk Yo.^l ¹⁶Pəh nien mə kimia nīmnharpen Yo; mərig Yo yimirpen əmia. Kini Yo yakamirpen əmə mə takhavən masor wok, kini pəh wok kapəmia tukror kwənkwan. Kini kwənkwai wok kapəmia tukraməmir kape rerin. Kini ai, tukmə naksaiyoh kin naha nhagin kimi Tatə Kughen ye nhagik, kini In tukrivəhsi-pre kimi

^z15:1 Aes 5:1-7; Jon 6:35   ^a15:2 Mat 7:20; Gal 5:22-23; Efes 5:8-9; Fil 1:11; Hib 12:5-11   ^b15:3 Jon 1:29; 13:10; Efes 5:26   ^c15:4 Jon 6:56   ^d15:5 Fil 4:13

^e15:6 Mat 3:10   ^f15:7 Mat 7:7   ^g15:8 Jon 8:31; Gal 5:22-23

^h15:10 Jon 14:15   ⁱ15:11 1 Jon 1:4   ^j15:12 Jon 13:34

^k15:13 Jon 10:11; Rom 5:7,8; 1 Jon 3:16   ^l15:15 Jon 8:26

əmiə.^m ¹⁷ Yakamərəhu-pre natuakəmien kirik kimi əmiə mə takasəkeikei misorkeikei əmiə minə.ⁿ

Narmamə kape tokrei tanə kasəməkin narmamə kape Yesu minə

¹⁸ Kini Yesu rini-pən min tuk əriə mimə, “Tukmə narmamə kape tokrei tanə kasəməkin əmiə, rikimiə tukraməkeikei maməsik mə apa kupan, iriə kimisəməkin məkneikin Yo.^o ¹⁹ To ripi mə kimiə narmamə kape tokrei tanə, to narmamə kape tokrei tanə kisorkeikei əmiə; məriğ pəh nien mə kimiə narmamə kape tokrei tanə e. Yo yakwırpen ta əmiə, kini mivəh-si ta əmiə tuk narmamə kape tokrei tanə. Ror pən, narmamə kape tokrei tanə kasəməkin əmiə.^p ²⁰ Rikimiə tukraməkeikei məsik nəgkiarien yame yakwəni-pre ta tuk əmiə mə, ‘Yorwok kirik to riphəh nehuəyen rapita kafan yeməhuə.^f Kini tukmə narmamə kape tokrei tanə kasor ahas pə pik kimi Yo, ye norien kirikianə əmə min, iriə takasəkeikei masor ahas pre tuk əmiə. To iriə kipisor nəgkiarien kafak, to kipisor min nəgkiarien kapəmiə.^q ²¹ Iriə tuksor məknakin irəmiə, meinai kimiə kafak minə narmamə, kini iriə kaseinein Kughen yame rimmher-pə kin Yo.^r

²² “To yakpipəh nuəyen məgkiar kimi əriə, to kipəh nəm-pənien nar kirik irəriə. Məriğ taktakun ai, yakwauə ta; to khapəh niserkwaigien kin təvhəgə has kapəriə.^s ²³ Yermamə yame raməməkin Yo, In raməməkin min Rimik. ²⁴ Yi-mauə mor nimtətien minə e ye nim-

riəriə, yame to yermamə pisin kirik riphəh norien. Ror pən, iriə kharkun mə Yo e pa. Kharkun pawk Yo, məriğ kasəməkin Yo, masəməkin min Rimik. Kini taktakun ai, tuksəm-pən nar has irəriə.^t

²⁵ Məriğ narimnar minə e takasəkeikei misor məknakin, mor mə nəgkiarien yame kimnharai ta ye nəkwəkwə kape Loa kapəriə tukruə mor nəfrakisien kin, yame ramni mə,

“Yimiphəh nor-pawk-əyen nar has kirik irəriə,

məriğ iriə kasəməkin Yo.’ (Sam 35:19, 69:4)

²⁶ “Məriğ nipig Yasitu tukruə, in tukrini-ərhav Yo. Nanmin kape Nəfrakisien tukrisi-pən tuk Tatə Kughen. Kini Yo jakher-pre kin rurə tuk əmiə.^u ²⁷ Kini kimiə min, takasəkeikei mhani-ərhav Yo, meinai kitawə-m kimiə kimnisarə kwis ye nirikakunien ye wok kafak muə meriaji-pə ai taktakun.^v

16 “Yo yakamni-ərhav-pre narimnar minə e tuk əmiə mə kapəmiə nhatətəyen tukripəh nimiriien.

² Iriə tukpisher ta kin əmiə ye nimə kape nofuginien kapəriə; kini nəfrakisien əgkap mə nipig yame ramuə, tukshopni əmiə, mhamə ta mə nar yame kasor, riki Kughen ramagien tukun.^w ³ Iriə kasor narimnar minə a meinai iriə kaseinein Tatə Kughen maseinein min Yo.^x ⁴ Məriğ Yo yakaməkupan mamni-ərhav-pre narimnar minə e tuk əmiə. Kini nipig tukmə nakwəsəm narimnar minə a kinamor irəmiə, rikimiə tukraməsik mə Yo yakwəni-ta narimnar minə a tuk əmiə.

^f15:20 Yesu rimini məkneikin ye Jon 13:16.

^m15:16 Jon 13:18; 15:5   ⁿ15:17 Jon 15:12   ^o15:18 Aes 66:5; 1 Jon 3:13

^p15:19 Jon 13:16; 17:14   ^q15:20 Jon 3:16; 2 Tim 3:12   ^r15:21 Aes 66:5; Mat 5:10-12; 10:22; Luk 6:22-23; Jon 16:1-3; Wok 5:41; 1 Pita 4:14; Rev 2:3   ^s15:22 Jon 9:41; Rom 1:20; 2:1; Luk 11:31-32   ^t15:24 Jon 5:36; Mat 11:20-24

^u15:26 Jon 14:26   ^v15:27 Luk 24:48; Jon 21:24; 1 Jon 1:2; 4:14

^w16:2 Aes 66:5; Jon 9:22; 12:42; Wok 26:9-10   ^x16:3 Jon 15:21; 1 Jon 3:1

Wok yame Nanmin kape Kughen tukror

Kini Yesu rimə, “Mərig Yo yimnəpəh niniərhav-pre-yen narimnar minə e tuk əmiə apa kupan, meinai kitawə-m kimiə kimnasəmir, [nahasien minə a ramuə əmə tuk Yo].⁵ Mərig taktakun ai, jakrerig-pən tuk Yermamə yame rimnher-pə kin Yo. Kini kimiə kirik rimnəpəh naiyohyen Yo mə yakamvən hiə.⁶ Yakamni-ərhav-pre narimnar yamə mine tukripitərhav-pə tuk əmiə, rikimiə rəpou.⁷ Mərig yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə rhuvə pik tuk əmiə mə jakəpəh əmiə. Meinai to yakpipəh nəpəhyen əmiə, to Yasitu ripipəh nəmirien tuk əmiə. Mərig tukmə yakəpəh əmiə mamvən, kini jakher-pre kin Yasitu tukruə marə kimiə min.⁸ Kini nipig In tukruə, mhajoun narmamə kape tokrei tanə mə iriə yor təvhagə has minə, kini nətərigien kapəriə ripəh nəmhenien mə iriə tuksor nar ratuatuk ye nimri Kughen. Kini nətərigien kapəriə ripəh nəmhenien tuk nəkirien norien kape narmamə.⁹ Nanmin e tukrhajoun əriə mə iriə yor təvhagə has minə meinai kharəh nhaniyen nəfrakisien irak.² ¹⁰ Kini tukrhajoun əriə mə nətərigien kapəriə ripəh nəmhenien mə tuksor nar yame ratuatuk ye nimri Kughen, meinai jakrerig-pən tuk kafak Tatə, kini iriə tukharəh nisəm-minien Yo.^a ¹¹ Kini tukrhajoun əriə mə nətərigien kapəriə ripəh nəmhenien tuk nəkirien norien kape narmamə, meinai Kughen in rinəkir ta yermaru kape tokrei tanə e Setan mimə tukrivəh-si-pən narpnien kimin.^b

¹² “Yakmə jakni-pre narimnar ripsaah min tuk əmiə. Mərig to nakharəh nharik-famien əriə, meinai iriə khaskai pik tuk əmiə.^c ¹³ Mərig nipig Nanmin kape Nəfrakisien tukruə, In tukrikir əmiə, mor əmiə takharkun nəfrakisien minə fam. In to ripəh nini-atuk-əməyen kafan nəgkiarien. Mərig In tukramni-ərhav əmə narimnar yamə mine In ravəh tuk Tatə Kughen. Kini mamni-ərhav-pre tuk əmiə narimnar fam yame tuk nipig kirik kipihauə.^d ¹⁴ In tukrivəh nəgkiarien əfrakis tuk Yo mini-ərhav-pre tuk əmiə. Tukror norien a, mivəh-si haktə Yo. ¹⁵ Narimnar fam kape Tatə Kughen, kafak. Ror məkneikin, Yo yakamni mə Nanmin e tukrivəh nəgkiarien əfrakis tuk Yo, mamhoprai-pre kimi əmiə.”^e

Yesu tukrimhə, marə mhəkimter min, kafan narmamə tuksəm min In

¹⁶ Kini Yesu rimini-pən tuk əriə mimə, “Pəh nien mə tuktu, takharəh nisəm-minien Yo; kwasig ikin, taksəm min Yo.”^f

¹⁷ Kini narmamə tiksın kafan kisaiyoh əriə minə mhamə, “?Nəgkiarien e nipran rimə naha? In ramni-pə tuk ətawə mimə, ‘Pəh nien mə tuktu, takharəh nisəm-minien Yo; kwasig ikin, taksəm min Yo,’ kini In rimini min mimə, ‘Yakamvən jakəm Tatə Kughen.’ ¹⁸ ?Nəgkiarien e rimini mə, ‘pəh nien mə tuktu’ nipran ramni mə naha? Kitawə ki-seinein nəgkiarien e In ramni.”

¹⁹ Kini Yesu ruirkun ta mə iriə kasorkeikei mə tuksaiyoh In kin niprai nəgkiarien kafan, kini In rimini-pən tuk əriə mə, “?Rhawor? Yo yakamni mə, ‘Pəh nien mə tuktu, takharəh nisəm-minien Yo; kwasig ikin, taksəm min Yo.’ ?Kini taktakun ai nak-

^y16:7 Jon 7:39; 14:6 ^z16:9 Jon 15:22 ^a16:10 Aes 64:5; Mat 5:20; Rom 1:17;

3:21,22; 10:3; Fil 3:6-9; Taet 3:5; 1 Pita 3:18 ^b16:11 Jon 12:31

^c16:12 Mak 4:33 ^d16:13 Jon 14:17 ^e16:15 Jon 17:10 ^f16:16 Jon 14:18

saiyoh əmiə minə mə takharkun nıprai nəgkiarinen e uə? ²⁰ Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə rikimiə tukrəmhə, tak-sasək pik. Mərig narmamə kape tokrei tanə, rikiriə tukragien. Kimiə taksərig rahas pik, mərig nəmhəyen kapəmiə tukrukreikin muə nagienien.⁸ ²¹ Tukmə ruauə ipakə mə piraovin kirik tukreimək kin kwajikovə kafan, tukraməkeikei mərig rahas; meinai rinor nıpig kafan mə tukreimək. Mərig kwasig ikin, tukmə tini rarha, rikin tukripəh nəsik-minien nəmhəyen kafan. Rikin tukragien əmə meinai tini rimnarha-pə ye tokrei tanə. ²² Ye norien kirikianə əmə min, naksərig rahas pawk ai taktakun, mərig kwasig ikin, jakəm min əmiə, kini rikimiə tukragien pik; to yermamə kirik ripəh nor-minien əmiə naksərig rahas. ²³ Ye nıpig a, to nakhapəh nisaiyoh-minien Yo kin nıprai nəgkiarinen kirik.^h

“Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə tukmə naksaiyoh Tatə Kughen kin nar kirik ye nhagik, kini In tukrivəh-si pre kimi əmiə. ²⁴ Nakhapəh nisaiyoh-hanəyen kin nar kirik ye nhagik. Mərig saiyoh kin, mhavəh, pəh rikimiə tukragien pik.”ⁱ

Yesu rınnapita nəsaninien kape tokrei tanə

²⁵ Kini Yesu rəgkiar mamni mimə, “Yo yimini-pre nuhpikinien ye narımmnar minə e tuk əmiə. Mərig nıpig ramuə yame jakpəh nini-pre-əmə-yen nuhpikinien minə tuk əmiə, mərig jakəgkiar atuatur kin Tatə Kughen kimi əmiə, mə takharkun huvə In.^j ²⁶ Ye nıpig a, to yakpəh nəgkiar-atuə-kinien

kapəmiə, mərig taksəgkiar atuatur kimie Tatə Kughen misaiyoh In kin narımmnar ye nhagik. ²⁷ Meinai Tatə Kughen In rorkeikei pik əmiə, meinai kimie naksorkeikei Yo, mamhani nəfrakisien irak mə yimasi-pən ye Kughen. ²⁸ Yimasi-pən ye Tatə Kughen muə ye tokrei tanə. Kini pəh nien mə tuktu, jaktərhav min ye tokrei tanə, mirerig-pən min tuk Tatə Kughen.”

²⁹ Kini narmamə kafan minə kimmhəni mhamə, “!In en! Taktakun ai ik nakpəh nini-əməyen nuhpikinien, mərig nakamhoprai atuatur əmə nəgkiarinen. ³⁰ Taktakun ai yakwənharkun ta mə to yermamə kirik ripəh hanə nini-pre-yen nəgkiarinen kirik, kini ik nakwırkun ta nərigien kafan. !Nar e ramhajoun-pən mə Ik nımasi-pən ye Kughen!”^k

³¹ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Nakamhani nəfrakisien irak ai taktakun.^l ³² Mərig sətərig-ru. Nıpig ramuə, kini nəfrakisien mə ruauə ta- yame narmamə tuksəko ye rhav əmiə tak-saiyu rik rik, mamhavən iməmiə minə ikin, misəpəh pisin əmə Yo yakaməmır. Mərig Yo yakpəh nəmirien Yo pisin, meinai nıpig m-fam Kafak Tatə raməmır kimru min.^m ³³ Yo yakwəni-ərahv-pre ta narımmnar minə e tuk əmiə, mə takhapəh nisətərig-pikien tukun, misarə ye nəmərinuyen meinai nımraghien kapəmiə raməmır irak. Nıpig tukmə naksarə ye tokrei tanə e, takasəkeikei misarə ye nəmhəyen. Mərig takhapəh nhaginien, masərer tim tim, meinai Yo yınnapita nəsaninien kape tokrei tanə.”ⁿ

⁸16:20 Mak 16:10; Jon 20:20   ^h16:23 Mat 7:7   ⁱ16:24 Jon 15:7-8

^j16:25 Mat 13:34; Mak 4:33,34; Jon 10:6

^k16:30 Mak 2:8; Jon 1:48; 2:24-25; 6:64; 21:17   ^l16:31 Jon 4:23

^m16:32 Sek 13:7; Mat 26:56; Mak 14:27; Jon 8:29   ⁿ16:33 Mak 13:9; Jon 14:27; Rom 8:37; 1 Jon 4:4; 5:4; Rev 2:7,11,17,26; 3:5,12,21; 21:7

Yesu rinnəhuak tuk kafan nimirghien

17 Yesu rinamni narimnar minə a, mivaag haktə ye neai, mamni mimə,

“Kafak Tatə. Nipig ruauə ta. Vəh-si haktə nhagik pəh rehuə, mə Yo min jakvəh-si haktə nhagim pəh rehuə,^o ²meinai Ik nimivəhsi-pə nəsaniñien mine nehuəyen kimi Yo e kafam Kwajikovə; mə jakamar-maru ye narmamə minə fam, kini mirkun min nivəhsi-pəñien nimirghien rerin kimi narmamə yamə mine nimivəhsi-pə əriə kimi Yo.^p ³Kini nimirghien rerin e, nipran e mə narmamə tukharkun Ik, yame Ik pisin əmə Ik Kughen əfrakis, mharkun Yo, Yesu Kristo, yame Ik nimmher-pə kin Yo.^q ⁴Yo yimnavəh-si haktə nhagim ye tokrei tanə e, kini minor ta infamien ye wok yame Ik nimivəhsi-pə kimi Yo mə jakor.^r ⁵Tatə, taktakun ai, takvəh Yo yakurə mamarə kirau mik. Vəh-si haktə Yo mivəhsi-pə nehuəyen kimi Yo, rəmhen əmə kin yame yakwəvəh ta kupan nipig tokrei tanə e rimmam-rikək hanə.^s

Yesu raməhuak tuk aposol minə kafan

⁶“Narmamə yamə mine Ik nimivəh-si ta əriə ye tokrei tanə mivəh-si pə kimi Yo, Yo yakamhajoun əriə kin Ik. Kupan, iriə kafam narmamə minə; mərig taktakun ai, Ik nakamərəhu-pən əriə ye kwermik, mə iriə kafak minə narmamə. Iriə kasəri-pən kafam nəgkiarient,^t ⁷kini taktakun ai, iriə kharkun mə narimnar

yame nimivəh-si-pə kimi Yo, ramsi-pre əmə tuk Ik. ⁸Iriə kharkun narimnar minə e meinai Ik nakwəni-pə ta nəgkiarient iran kimi Yo, kini Yo yakməni-ərhav-pən tuk əriə, kini iriə kamhavəh yerkiria, mharkun mə nəfrakisien əgkap mə Yo yimasi-pre tuk Ik, mamhani nəfrakisien mə Ik nimmher-pə kin Yo.

⁹“Yo yakaməhuak tuk əriə.

Yakpəh nəhuakien tuk narmamə kape tokrei tanə. Yakaməhuak əmə tuk narmamə yamə mine Ik nimivəh-si-pə əriə kimi Yo, meinai iriə kafam narmamə minə.

¹⁰Narmamə minə e yimipik əriə, iriə fam mine e, iriə kafam narmamə minə. Kini narmamə mifam e nimipik əriə, kafak minə fam. Kini Ik nimmor narmamə minə e mə nimirghien kapəriə ravəh-si haktə nhagik.^u ¹¹Taktakun ai, yaknavrə tuk Ik, kini pəh nien mə tuktu, jakpəh narə-minien ye tokrei tanə e. Mərig narmamə minə e kasarə hanə ye tokrei tanə e. Tatə, Ik nakatuatuk əgkap. Takəpkətərəkin narmamə minə e pəh tukasarə huvə ye nəsaniñien kafam, yame Ik nimivəh-si pə kimi Yo, mə iriə tukasarə kirikianə əmə, rəmhen kin yame kirau kwarə kirikianə.^v ¹²Nipig yimnamarə kimawə miriə, kini yimnarha huvə tuk əriə ye nəsaniñien kafam yame Ik nimivəh-si-pə kimi Yo. Yimnaməm huvə əriə, mipəh nəpəhyen kirik. Iriə kirikianə əmə rimmerwei, yermamə e in e yame tukraməkeikei mivəh narpiniñien. Nar a rimatərhav-pə mor

^o17:1 Jon 12:23; 13:31,32

^p17:2 Dan 7:14; Mat 28:18; Jon 6:37,39; 1 Korin 15:27-28   ^q17:3 Jon 17:25,26;

Fil 3:8   ^r17:4 Jon 13:31; 19:30   ^s17:5 Jon 1:1-2; 8:58; 16:28; Fil 2:6-11

^t17:6 Jon 1:18   ^u17:10 Jon 16:15   ^v17:11 Jon 17:21-23; Sam 133:1; Jon 10:30

nægkiarinen ye Nəkwəkwə Imərhakə ruə mor nəfrakisien kin.^w

¹³“Taktakun ai, yaknavruə tuk Ik, mərig yakamarə hanə ye tokrei tanə mamni nəgkiarinen minə e, mə narmamə minə e tukhavəh fam nagienien e raməmir yerki. ¹⁴Yo yimini-ərhav-pən kafam nəgkiarinen kimi əriə. Kini ror məkneikin, narmamə kape tokrei tanə kasəməkin əriə, meina i iriə pəh nien mə narmamə kape tokrei tanə, rəmhen kin yame pəh nien mə Yo yermamə kape tokrei tanə.^x ¹⁵Pəh nien mə yakamaiyoh Ik mə takvəh-si ta əriə ye tokrei tanə. Mərig yakorkeikei mə Ik takorer əswasig kin yemə has e Setan, mə in tukri-pəh nuəyen moriah əriə. Ik takamarha huvə tuk əriə.^y ¹⁶Pəh nien mə Yo yermamə kape tokrei tanə. Ror pən, iriə min, pəh nien mə narmamə kape tokrei tanə. ¹⁷Kafam nəgkiarinen raməfrakis. Ik takor kafam nəgkiarinen pəh ramor wok ye nimraghien kapəriə mə iriə tukhauə narmamə əfrakis minə kafam, misəmərhakə misatuatuk.^z ¹⁸Ik nimnher-pə kin Yo yakuə ye tokrei tanə e; kini ye norien kirikianə əmə min, Yo yakamher-ərhav kin əriə mə tuksarkurao ye tanimtanə.^a ¹⁹Kini Yo yakvəh-si pre atuk Yo mə jakamərhakə, mə jakasitu ye narmamə minə e, mə iriə min tuksəmərhakə misatuatuk, mə iriə tukhauə narmamə əfrakis kafam.^b

Yesu raməhuak tuk narmamə yamə mine kamhani nəfrakisien iran

²⁰“Pəh nien mə yakaməhuak əmə tuk narmamə kafak minə, mərig yakaməhuak min tuk narmamə tiksin min yamə mine kafak narmamə minə tukhani-ərhav pən kafak nəgkiarinen kimi əriə, pəh iriə tukshatətə irak. ²¹Tatə, yakaməhuak tuk əriə, mə iriə m-fam tukhauə kirikianə əmə, rəmhen əmə kin yame kirau kwarə kirikianə əmə. Kafak nimraghien raməmir iram, kini kafam nimraghien raməmir irak. Yakaməhuak tuk əriə mə tukhauə kirikianə kitawə mik, mə narmamə kape tokrei tanə tukhani nəfrakisien irak mə nimnher-pə kin Yo.^c ²²Ik nakwəvəh-si-pə ta nehuəyen kimi Yo, kini Yo yakamautə-pən kin kafak nehuəyen kimi əriə, mə iriə tuksarə kirikianə rəmhen kin yame kirau kwarə kirikianə.^d ²³Kafak nimraghien raməmir yerkiəri; kini kafam nimraghien raməmir irak. Ror pən, yakaməhuak mə iriə tukhauə kirikianə ye narimnar fam, mə narmamə kape tokrei tanə tuksəm əriə, kharkun mə Ik nimnher-pə kin Yo, mharkun mə Ik nakorkeikei kafam narmamə minə rəmhen əmə kin yame Ik nakorkeikei Yo.^e

²⁴“Tatə. Ik nimnərhəhu-pə əriə ye kwermik mə iriə kafak narmamə minə. Kini Yo yakorkeikei mə iriə tukharkun nivənien aikin Yo yakamvən ikin, mə iriə tuksəm nehuəyen kafak yame jakpivəh. Nehuəyen e, Ik nimivəhsi-pə kimi Yo, meina i Ik nimnorkeikei Yo məku-

^w17:12 Jon 6:39,70-71   ^x17:14 Jon 8:23; 15:19; 1 Pita 2:11

^y17:15 Mat 24:24; Jon 8:44; 1 Pita 5:8   ^z17:17 Lev 11:44-45; Jon 15:3; 1 Pita 1:16   ^a17:18 Jon 3:17; 20:21; Mat 28:18-20   ^b17:19 Dut 15:19,21; Mak 14:24; Luk 22:19; Jon 6:51; 1 Kor 11:24; Taetas 2:14; Hib 9:14; 10:10

^c17:21 Jon 3:17   ^d17:22 Jon 1:14; 14:20   ^e17:23 Jon 16:27

pan, nipig tokrei tanə rimnamrikək hanə.^f

²⁵ “Tatə. Ik nakatuatuk pik. Narmamə kape tokrei tanə, iriə ki-seinein Ik, mərig Yo yakirkun Ik. Kini narmamə kafak minə, iriə kharkun mə Ik nimnher-pə kin Yo.^g ²⁶ Yo e yimnor əpu Ik kimi əriə, mə iriə tukharkun huvə Ik, kini Yo, jakaməkeikei mamor əpu Ik mamripin, mə norkeikeiyen kafam tukramarə yerkiria, mə Yo min jakamarə yerkiria.”^h

**Tikmir minə kape Yesu
kimnhauə mharaptərək in**

(Mat 26:7-56; Mak
14:43-50; Luk 21:47-53)

18 Yesu rimnəhuak ta, mitərhav ye taon a, mukuraopən ye kwenimrhe tukwas mir, ye nikwətanə kirik kamni kimə Kedron, mhaktə ye tukwas, mivən aikin kaməsim ikin. Kini Yesu mine kafan narmamə minə kimnhavən yerki nai minə a.

² Kini Judas e kwasig ikin rimneighanpən kin Yesu kimi tikmir minə kafan, in ruirkun ta kwənmhaan a, meinai nipig kirik, Yesu mine kafan narmamə minə iriə kasofugin əriə minə aikin.ⁱ ³ Kini jif pris minə mine Fārisi minə kimisher-pən kin mobael minə tiksın kape nəmə Rom mine mobael minə tiksın yamə mine kasarha tuk Nimə Ehuə kape Kughen, khauə misəm Judas. Kini Judas rikir əriə mhavən yerki nəsımien a. Iriə kimn-

hapik kwensia, mine laet, mine narimnar kape narowaginien.^j

⁴ Kini Yesu ruirkun ta naha nhagin yame tukor iran. Mərig rimnəriwək, mivən tuk əriə, maiyoh əriə mimə, “?Nakasarha-kin pa?”

⁵ Kini iriə khani-pən tukun mhamə, “Yakasarha-kin yemə Nasaret kirik, nhagin e Yesu.”

Kini In rini-pən tuk əriə mə, “Yo e.” (Kini Judas e yame rimnheighan-pən kin Yesu ye kwermiria, in ramərer iriə min).^k

⁶ Kini nipig Yesu rimini mimə, “Yo e,” iriə kimisəriwək kin nimeitairiə mharerig, miseiwaiyu, mhamir.^l

⁷ Kini Yesu rarə maiyoh min əriə mimə, “?Kimiə nakasarha-kin pa en?”

Kini iriə khamə, “Yemə Nasaret kirik, nhagin e Yesu.”

⁸ Kini Yesu rimə, “Yakwəni-pre ta tuk əmia mə ‘Yo e.’ Tukmə nakasarha-kin əmə Yo, səta ye narmamə minə en pəh kamhavən.”^m ⁹ In rimini məkna kin mə nəgkiarrien yame ruini ta tukruə mor nəfrakisien kin, yame rimini mimə, “Tatə, narmamə yame nimnərhupən əriə ye kwermik, yimnamarha huvə tuk əriə, mipəh nəpəhyen kirik.”^{**}

¹⁰ Kini Saemon Pita, kafan kirik aikin nao nisə. Məkneikin rirəhsi-ərhav, mərəru ta nimətərgi slef kirik matuk kape hae pris. (Nhag slef e Malkas).

¹¹ Mərig Yesu rimini-pən tuk Pita mə, “!Vai-pən nao nisə kafam ye tamhekini! Ik takaməkeikei mirkun mə Yo yakaməkeikei mamarə ye nəmhəyen

§18:6 Tukmə ror nipig Yesu rimini mə “Yo e” iriə kimiseiwaiyu mamhamir meinai nəgkiarrien e “Yo e” ye nəgkiarrien kapə nəmə Gris rəmhen əmə kin nhag Kughen yame ramərhaktə, to kípəh niniyen.

**18:9 Ruini məkneikin ye Jon 17:12.

^f17:24 Jon 1:1-3,14; 12:26; 1 Pita 1:20   ^g17:25 Sam 119:137; Jon 15:21; 16:3;

Rom 3:26   ^h17:26 Jon 15:9; 17:6; Rom 5:5   ⁱ18:2 Luk 21:37; 22:39

^j18:3 Wok 1:16   ^k18:5 Jon 6:20; 8:24,28,58; 13:19; 8:6,8   ^l18:6 Rev 1:17

^m18:8 Jon 6:20; 8:24,28,58; 13:19; 8:6,8

yame Tatə Kughen ravəhsi-pə kimi Yo.”ⁿ

**Kimnharəh Yesu mhavən
ramərer ye nimri mirh**

(*Mat 26:57-58; Mak
14:53-54; Luk 22:54*)

¹² Kini mobael minə kape nəmə Rom mine yemehuə kapəriə, mine mobael yamə mine kasarha tuk Nimə Ehuə kape Kughen kimnharəh Yesu misarkis ətərkən. ¹³ Kimisəkupən mharəh In ramərer ye nimri Anas. Anas e mirei Kaefas. Kini Kaefas a ramor wok kape hae pris ye newk a. ¹⁴ In apa kupan rimini-pən tuk nəmehuə kape nəmə Isrel mə, “Rhuəvə əmə tuk əmiə mə yermamə kwənkwan kirikianə əmə tukrimhə tuk narmamə. Nar a rhuəvə rapita yame narmamə ye kantri piəpiə tukhamhə.”^{††}

Pita rimini mə in reinein Yesu

(*Mat 26:69-70; Mak
14:66-68; Luk 22:55-57*)

¹⁵ Yermamə min kirik kape Yesu, hae pris rirkun huvə in. Kini iriu Saemon Pita karakwasig kin Yesu, mhavən ipakə tuk nimə kape hae pris. ¹⁶ Mərig Pita to riəpəh nivənien imə, mamərer əmə ye kwəruə. Mərig yermamə a kape Yesu yame hae pris rirkun huvə in, risi-pən imə, mitərhav-pə ye kwəruə, maməgkiar kəskəh kimi piraovin yame ramərer tuk kwəruə, kini reighan kin Pita mə tukrivən imə. ¹⁷ Məkneikin pian a yame ramərer tuk kwəruə rarha-pən məm Pita, maiyoh in mimə, “Eh. ?Ik min yermamə kirik kape Yesu?”

Mərig Pita rimə, “Nikam. Pəh nien mə yo yermamə kirik kafan.”

¹⁸ Kini nipiəg a, nipiəg kape nokieiyen. Kini yor wok minə kape hae pris, mine mobael minə kimnasarkəp. Kini Pita ramərer iriə miriə, masərkəp.

Hae pris raməgkiar kimi Yesu

(*Mat 26:59-66; Mak
14:55-64; Luk 22:66-71*)

¹⁹ Ye nipiəg a, hae pris rimnaiyoh Yesu kin narmamə minə kafan, mine naha nhagin yame In ramhajoun.

²⁰ Kini Yesu rini-pən tukun mə, “Yo yimnamni-ərhav kafak nəgkiarien ye nimri narmamə ye tokrei tanə. Nipiəg m-fam, yakamhajoun narmamə ye nimə kape nofuginien, mine apa ye Nimə Ehuə kape Kughen, ikin nəmə Isrel kasofugin ikin. Yakpəh nerkwaiəgien kin nar kirik. ²¹ ?Rhawor nakamaiyoh məkneikin Yo?

Rhuəvə pik mə takvən maiyoh-pən narmamə yamə mine kimnasərig kafak nəgkiarien. Iriə kharkun huvə narimnar yame yakməni-pən tuk əriə.”

²² Yesu rəgkiar məknaikin, mobael kirik yame ramərer tuk Nimə Ehuə kape Kughen ramərer ipakə tukun, marar məriəp nikapin, mimə, “Nəgkiarien e nakamni-pən tuk hae pris riəpəh nəmhenien.”^{‡‡}

²³ Kini Yesu rini-pən tukun mə, “?Rhawor e yakamni əmə nəgkiarien yamə mine kisatuatuk kini nakaməriəp nikapik tukun? Tukmə nakasəm mə yakməni nar kirik riəpəh nəmhenien, hani.”

²⁴ Məkneikin Anas rher-pən Yesu rivən məm hae pris e Kaefas. Kipəh nirisin-tahanə-yen nəəus ye kwermiə mir.

^{††}18:14 Kaefas ruini ta nəgkiarien e ye Jon 11:49-51.

^{‡‡}18:22 Khamə Yesu ramni hah hae pris, makapir loa ye Eks 22:28 yame ramni mə, “Takpəh nini-hah-yen Kughen mine nəmehuə minə kapəmiə.”

ⁿ18:11 Mat 20:22

Pita ramni min mə reinein Yesu

(*Mat 26:71-75; Mak
14:69-72; Luk 22:58-62*)

²⁵ Kini Saemon Pita ramərkəp hanə, kini kisaiyoh-pən in mhamə, “Eh. Ik min e ik yermamə kirik kafan uə?”

Mərig Pita rimə, “Nikam. Pəh nien mə yo yermamə kirik kafan.”

²⁶ Məkneikin, yorwok kirik kape hae pris, in kwənərəus kirik kape kwən a yame Pita rimmərəru-ta nimətirgin, rimini-pən tukun mə, “Rikik raməsik mə yimməm əmiru min apa yerki nəsimien.”

²⁷ Mərig Pita rimini-pən tukun mimə, “Pəh nien mə yo.”

Əmə məkneikin, man rəkakə.^o

Yesu rərer ye nimri Paelat

(*Mat 27:1-2, 11-14; Mak
15:1-5; Luk 23:1-5*)

²⁸ Kini yenpig-enpig əgkap, kharap-tərək in Yesu mhatərhav ye nimə kape Kaefas, mhavən ipakə tuk nimə kape Paelat. Paelat in gavman kape Rom, pəh nien mə yemə Isrel kirik. Kini nəmehua kape nəmə Isrel kasəri-pən loa kapəriə, mhapəh nhavənien ye nəkwai nimə kape yermamə yame pəh nien mə yemə Isrel, tamə kisəmkimik, miseinein nənien nəviginiən kape Pasova.^p ²⁹ To kharəh nhavənien imei Paelat, Paelat ritərhav-pə, maiyoh əriə mimə, “?Naksəm-pən naha nhagin rahas ye kwən e?”

³⁰ Kini iriə khani-pən tukun mhamə, “To rimə kwən e ripəh norien nar has, to yakharəh nhakirien mhauə kimik.”

³¹ Mərig Paelat rini-pən tuk əriə mimə, “Nikam. Rhuvə mə takhakir in mhavən.

Rhuvə mə kimiə səkir norien kafan rəri-pən natuakəmien kapəmiə, mhavəhsi-pən narpiniən kimin.”

Mərig iriə kimnhani-pən tukun mhamə, “Mərig loa kape nəmə Rom ramni mə nəmehua əmə kape Rom kharkun nhavəhsi-pəniən narpiniən kimi yermamə mə tukraməkeikei mimhə.” ³² (Apa kupan, Yesu rimini mə In tukrimhə məknakin; kini narimnar minə a ritərhav-pə mor nəgkiariən kafan ruə mor nəfrakisien kin).^q

³³ Məkneikin Paelat rivən min imə, mokrən kin Yesu mə tukruə mərəy ye nimirin, kini raiyoh In mimə, “?Rhawor? ?Ik king kape nəmə Isrel uə?”^q

³⁴ Kini Yesu raiyoh In mimə, “?Nərigien en kafam nakamni, uə narmamə kamhani-pre tuk ik?”

³⁵ Kini Paelat rimini-pən tukun mimə, “!Ah! Pəh nien mə yo yemə Isrel kirik. Narmamə imam ikin əmə mine jif pris minə kafam, iriə kimiseighan-pə kin Ik ye kwermik. ?Naha e nimnor?”

³⁶ Kini Yesu rimə, “Narmaruyen kafak ripəh nəmhenien kin narmaruyen kape tokrei tanə əmə. To ripimə narmaruyen kafak in kape tokrei tanə e, kafak narmamə minə kipihaoh mobael minə tuk Yo, misərəy əswasig kin nəmehua kape nəmə Isrel mə tukharəh nharap-tərəkiniən Yo. Mərig narmaruyen kafak ror pisin ye narmaruyen kape tokrei tanə.”^r

³⁷ Kini Paelat rini-pən tukun mə, “İnta. Ik nakamni mə Ik king kirik.”

Kini Yesu rimə, “Tukmə ik nakamni mə Yo king, nəfrah. Yo yimnarha-pə ye tokrei tanə tuk nar kirikianə əmə, mə

^q18:32 Yesu rimini mə tuksəsik in ye nai kamarkwao kin. (Əm-ru Jon 3:14; 8:28; 12:32-33). Tukmə nəmə Rom khamə tukhavəhsi-pən narpiniən kimi yermamə mə tukraməkeikei mimhə, khavəhsi-haktə in ye nai kamarkwao kin. Mərig nəmə Isrel to kharəh nisorien məknakin.

^o18:27 Jon 13:38

^p18:28 Jon 11:55

^q18:33 Mat 2:2; Luk 23:2-3

^r18:36 Luk 17:21; Jon 6:51

jakærer-ærhav mamni-ærhav næfrakisien. Kini narmamə yamə mine kisorkeikei mə tuksərig næfrakisien tukasəkeikei misərig nægkiarien kafak.^s

³⁸Mərig Paelat rini-pən tukun mimə, “?Naha e nhagin næfrakisien?”^t

Paelat rimivəhsi-pən narpinien kimi Yesu mə tukraməkeikei mimhə

(*Mat 27:15-31; Mak 15:6-20; Luk 23:13-25*)

Kini Paelat ritərhav min mivən məm nəmehuə kape nəmə Isrel, mini-pən tuk əriə mimə, “Yo yakpəh nəmien norien has kirik ye kwən e, yame ramni mə rim-nakapir loa.³⁹ Mərig ye norien kapəmiə, ye newk minə fam, ye nipig kape Pasova, yakamrisin yermamə kwənkwan kirikianə ye kalabus. ?Kini rhawor ye nərigien kapəmiə? ?Nakhamə jakrisin king e kape nəmə Isrel uə?”

⁴⁰Kini iriə kisokrən apomh mhamə, “!Nikam! Takpəh nirisinien. !Risn Barabas!” (Barabas e rimikwasig kin narmamə tiksin mamhauh mobael kape gavman).^u

19 Kini Paelat reighan-pən kin Yesu ye kwermi mobael minə, kini iriə kisərkis-ərkis In.^v ²Kini khapik nərəus kirik yame ror nhirin, mhakuh kəvəvhao kin, yame ramsigovin kəvəvhao kape king, kini mhaukrai-pən ye kapən kapə. Misarkaoh-pən kin kot əvhao kirik yame ramsigovin kot kape king. ³Kini masərer tukun, misarh iakei iran, mamhani mhamə, “Ik e king kape nəmə Isrel. Kimawə yakamhavəhsi-pre nisaiyen kimik.” Kini misarar misərip nikapin.

⁴Kini Paelat risi-pən imə mitərhav mini-ærhav mimə, “Eh. Narmamə. Yakamkir ye-rhav kwən e mə kimie

taksəm mə yakpəh nəm-pəniən nar has kirik iran.”

⁵Kini Yesu risi-pən imə mitərhav. Məvəvhao kin kəvəvhao yame kinnor kin nərəus yame ror nhirin, markaoh kin kot kape king, kini Paelat rini-pən tuk əriə mimə, “Səm-ru, kwən e ramuə.”

⁶Mərig jif pris minə mine mobael yamə mine kasarha tuk Nimə Ehuə kape Kughen kimisarha-pən misəm, masokrən apomh mamhani mhamə, “!Əsik-pən ye nai kamarkwao kin! !Əsik-pən ye nai kamarkwao kin!”^w

Kini Paelat rimini-pən tuk əriə mə, “Nikam. Kimiə atuatur hakir mhavən, misəsik-pən In ye nai kamarkwao kin. Mərig Yo yakpəh nəm-pəniən nar has kirik iran.”

⁷Mərig iriə khamə, “Kapəməwə loa ramni mə In tukraməkeikei mimhə, meinai In ramni mə In Ji Kughen.”^x

⁸Paelat rimnərig nægkiarien a, rigin pik. ⁹Kini marar mivən min imə, maiyoh Yesu mimə, “?Ik yemə hiə?”

Mərig Yesu ripəh nhorpinien nægkiarien kafan. ¹⁰Kini Paelat rini-pən tukun mimə, “?Rhawor e nakpəh nhorpinien nægkiarien kafak? ?Nakirkun uə nikam mə yakavəh nehuəyen tuk nirisinien Ik uə tuk nəsik-pəniən Ik ye nai kamarkwao kin?”

¹¹Kini Yesu rini-pən tukun mimə, “To Kughen ripipəh nivəhsi-preyen nehuəyen kimik, to nakripəh nivəhyen nehuəyen tuk nəkirien Yo. Mərig hae pris rimneighan-pə kin Yo ye kwermim. Ror pən, Kughen tukrini mə in rimnor ta təvhagə has kirik rehuə rapita yame ik nimnor.”^y

¹²Kini ririkakun ye nipig a, Paelat rorkeikei mə tukririsin Yesu. Mərig nəmehuə minə kape nəmə Isrel kisokrən

^s18:37 Jon 3:32; 8:47 ^t18:38 Luk 23:4

^u18:40 Wok 3:14 ^v19:1 Aes 50:6; 53:5 ^w19:6 Wok 3:13 ^x19:7 Lev 24:16; Mat 26:63-66; Jon 5:18; 10:33 ^y19:11 Jon 18:30; Wok 3:13; Rom 13:1

apomh mhamə, “Tukmə nakrisin kwən en ramvən, pəh nien mə ik yermamə əfrakis kirik kape King Sisa, meinai tukmə yermamə kirik ramni mimə in king, in tikmir kape Sisa.”

¹³ Paelat rimmərig nəgkiarien a, kini mikir Yesu miratərhav. Mivən ye kwən-mhan kirik kamni kimə Kapier Ətən-ətən İkin. (Ye nəgkiarien kape nəmə İsrəl, kamni kimə Gabata). Kini məkwətə-pən ye jea kape nəkirien nəgkiarien. ¹⁴ İpakə yerkwēiha, ye nipiğ kape nor-ənpənpənəyen ye nəviginien kape Pasova. Kini Paelat rini-pən tuk nəmehua kape nəmə İsrəl mimə, “!Kapəmiə e king!”^z

¹⁵ Mərig iriə kasokr-apomh mamhani mhamə, “!Hakir ye-rhav! !Hakir ye-rhav! !Əsik-pən In ye nai kamarkwao kin!”

Kini Paelat rini-pən tuk əriə mimə, “?Nəfrah? ?Kimiə naksorkeikei mə jakarkwətərəkkin-pən king kapəmiə ye nai kamarkwao kin uə?”

Kini jif pris minə khamə, “Sisa pişin əmə in king kapəməwə.”

¹⁶ Kini Paelat rimməighan-pən kin Yesu rivən ye kwermiriə, mə mobael minə kape Rom tuksarkwətərəkkin-pən In ye nai kamarkwao kin.

Mobael minə kimisəsik haktə Yesu ye nai kamarkwao kin

(*Mat 27:32-44; Mak
15:21-32; Luk 23:26-43*)

Kini kharəh Yesu mhavən. ¹⁷ In atuk rinamrəh nai kamarkwao kin, mhatərhav mhavən ikin kirik, kamni kimə Kerhə irə jir. (Ye nəgkiarien kape nəmə İsrəl, kamni kimə Golgota).^a ¹⁸ Ye kwənmhaan atuatuk a in a, kimisarkwətərəkkin haktə Yesu ikin ye nai kamarkwao kin. Misarkwətərəkkin min yermamə kiraru. Kirik ye nikarin

matuk; kirik ye mawor. Kini Yesu rimməker ye kwerkwan.

¹⁹ Kini Paelat rini, kirai ta nəgkiarien kirik, karkwətərəkkin haktə ye nai kamarkwao kin. Nəgkiarien a ramni mə, “Yesu, Yemə Nasaret. In King kape nəmə İsrəl.”^b ²⁰ Kini nəmə İsrəl khap-saah kimisəvheikin nəgkiarien a, meinai ikin a, kimisarkwətərəkkin haktə Yesu ikin, ipakə əmə tuk taon. Kini nəgkiarien a kimirai ye nəgkiarien kape nəmə İsrəl, mine ye nəgkiarien kape nəmə Rom, mine ye nəgkiarien kape nəmə Gris.^c ²¹ Kini jif pris minə kape nəmə İsrəl kimnhavən mhani-pən tuk Paelat mhamə, “Takpəh niraiven mə ‘In e king kape İsrəl.’ Rhuvə mə takrai mə, ‘Kwən e in ramni mə in king kape nəmə İsrəl.’”^d

²² Mərig Paelat rimə, “Nikam. Yak-wərai, yakwərai.”

Mobael minə kimisəwhai neipən kape Yesu

²³ Kini nipiğ mobael minə kwəsəkwətərəkkin-pən ta Yesu ye nai kamarkwao kin, kini mhapiğ kafan narimmnar, kini misəwhai narimmnar misətu nimrin kuas, meinai iriə kuas. Mərig kimnhapəh nisəwhaiyen kot apomh kafan. Nipərin əmə, yame kipəh nijirien. ²⁴ Mhani-pən tuk əriə minə mhamə, “To khapəh niseikusien. Pəh kisəsik daes tukun. Yermamə yame rapita, kafan e kot.” Nar e ritərhav-pə mor nəgkiarien ye nəkwəkwə kape Kughen ruə mor nəfrakisien kin, yame ramni mə, “Iriə tukhapik ta kafak neipən misəwhai irəriə minə.

Kini misarukin daes tukun.”(*Sam 22:18*)

Ror məkneikin, mobael minə kimisər əfrakis məknakin.^e

^a19:14 Jon 19:19,21-22   ^a19:17 Luk 14:27   ^b19:19 Jon 19:14,21

^c19:20 Hib 13:12   ^d19:21 Jon 19:14   ^e19:24 Jon 19:28,36,37

Yesu mine kafan mamə

²⁵ Kini nipiraovin kuas kimnasərer ipakə tuk nai kamarkwao kin kape Yesu. Iriə e: Mamə kape Yesu, mine piauni, mine Meri kirik min, yame in piraovin kape Kleopas, mine Meri pisin kirik, yame in pian Magdala.^f ²⁶ Kini Yesu rarha-pən məm kafan mamə, mine yermamə kirik kafan yame in rorkeikei pik, kawərer ipakə tukun, kini rini-pən tuk kafan mamə mə, “Pian əpə, kafam en kwajikovə.” ²⁷ Mini-pən tuk kwən a mimə, “Kafam en mamə.” Kini ririkakun ye nipig a, yermamə a kape Yesu raməm huvə pian a rəmhen kin mamə atuatur kafan.

Yesu rimamhə

(*Mat 27:45-56; Mak 14:33-41; Luk 23:44-49*)

²⁸ Kini kwasig ikin ye narimnar minə a, Yesu ruirkun mə In rinərkin wok yame rimauə tukun mə tukror. Kini mimə “Yaknəkwəkwə.” Rimini məkneikin mə tukror nəgkiarien kirik ye Nəkwəkwə kape Kughen tukruə mor nəfrakisien kin.^{§§ g}

²⁹ Kini kwaji besin kirik aikin ramkwətə, kwəvi-pən ta waen əkwahir iran. Kini iriə kharəh neipən kirik, miseires waen kin, misarkis-pən ye nai kirik kamni kimə ‘hisop’ mhavəh-si haktə mhavəhsi-pən ipakə tuk tikinher Yesu, mə tukrinim. ³⁰ Kini rəpail əsigəvin waen, mini mimə, “Rinor infamien.”

Kini rivaag-əhu, meighan-pən kin nimraghien kafan, kini mimhə.^h

Mobael kirik rimnhai nikar Yesu

³¹ Ruauə ye nipig kape napnəpenəyen, tukəni rikwamirkin, Sabat. (Sabat a in nipig ehuə kirik). Kini nəmehuə kape nəmə Isrel kimnhapəh nisorkeikeiyen mə niprai yermamə tukraməker ye nai kamarkwao kin meriaji-pən Sabat. Ror pən, iriə tiksın kimnhavən misaiyoh Paelat mhamə tukrher-pən kin mobael minə khavən mishoprir-hoprir nihurisir, pəh irisir tukrhimhə aihuua əmə. Kini nəmə Isrel tukharəh-si ta nipraisir ye nai kamarkwao kin. ³² Kini mobael minə kimisəkupən mishoprir-hoprir nihu yermamə mir e kawəker ipakə tuk Yesu. ³³ Mhauə ipakə tuk Yesu, misəm mə In ruamhə ta, mhəpəh nishopririen nihun. ³⁴ Mərig iriə kirik rimnhai əmə nikarin kin kwenhao. Əmə aikin, nitawin mine nunu iran, iriu kwis kimiwaiyu miratərhav ye nikarin.ⁱ

³⁵ (Kini kwən kirik rinamərer ipakə tukun, məm narimnar minə e kin nimrin. Kini mamni-ərhav nəgkiarien yamə mine raməfrakis. Mamrai-pən ye nəkwəkwə e mə kimiə min takhani nəfrakisien iran). ³⁶ Narimnar minə e kimnhatərhav-pə misor nəgkiarien kirik ye Nəkwəkwə kape Kughen ruauə mor nəfrakisien kin, yame ramni mə,^j

“To iriə khəpəh nishopir-pirien nikəkrin kirik.” (*Eks 12:46; Nam 9:12; Sam 34:20*)
³⁷ Kini nəgkiarien kirik min ye Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə, “Iriə tuksarha-pən misəm yermamə yame kimishai.” (*Sek 12:10*)^k

§§19:28 Əm-ru profesi kirik ye Ol Sam 69:21.

^f19:25 Luk 8:2; Jon 20:1,18   §19:28 Jon 17:4

^h19:30 Luk 12:50; Jon 4:34; 17:4   ⁱ19:34 Sek 12:10; 1 Jon 5:6-8; Rev 1:7

^j19:36 Jon 19: 24,28,37   ^k19:37 Rev 1:7

**Josef yemə Aramatia, mine
Nikodimas, kimiwerkwaig
kin niprai Yesu**

*(Mat 27:57-61; Mak
15:42-47; Luk 23:50-56)*

³⁸ Kini ai, yemə Aramatia kirik, nhagin e Josef, in yermamə kirik kape Yesu. Mərig ramerkwaig kin mə tukpəh nirkunien mə in yermamə kafan, meinai ramgin kin nəmehuə kape nəmə Isrel. Kini in rimavən məm Paelat, maiyoh in mə tukreighaan kin niprai Yesu. Kini Paelat reighan kin, kini Josef rivən mirəhsi-əhu.¹

³⁹ Kini Nikodimas e kupan rimavən yenpig məm Yesu, in rikwasig kin Josef. Mamrur nitip kirik rukwar kin monar pien pien mir e ‘mir’ mine ‘alos.’ Nitip a ripam rəmhen kin toti fo kilo*.^m

⁴⁰ Kini iriu kirərəhsi-ta niprai Yesu, mirəuvrig kin neipən kirik e ‘linen.’ Kini miwor-pən monar pien pien ye nipran, raməri-pən əmə norien kape nəmə Isrel tuk ninimien yermamə.

⁴¹ Kini ikin a kimiruk haktə Yesu ikin, ipakə tuk nəsimien kirik. Ye kwənmhaan a, kimnəpnəpeinə ta ye nipəg kapier tuk ninimien yermamə, mərig kipəh hanə ninim-pənien yermamə kirik aikin.

⁴² Meinai tukəni rikwamer kin, Sabat kape nəmə Isrel, Josef mine Nikodimas kwəhə mirən nar, mirəmə tukrinim aihuaa əmə. Kini nipəg kapier a yame kamnim yermamə ikin ipakə əmə. Ror pən, iriu kwərəhu-pən niprai Yesu aikin.

Yesu ramragh min

(Mat 28:1-10; Mak 16:1-8; Luk 24:1-12)

20 Ye Sande, yenpig-enpig əgkap, rampigpig hanə, Meri e pian

Magdala rimavən ye nəpag kapier, kin məm mə kapier ehua yame kimukrai əswasig-pən nipəg kapier kin, kinəsok ta kin.ⁿ ² Məkneikin, raiyu, mirerig mivən tuk Saemon Pita mine yermamə min kirik kape Yesu, yame Yesu rorkeikei pik in. Kini mini-pən tuk əriu mimə, “Yermamə kirik ruirəhsi-ərhav niprai Yesu Yermaru ye nipəg kapier. Kini yakeinein mə rimnərəhu hiə nipran.”

³ Kini Pita mine yermamə kirik min kape Yesu, kimiratərhav miravən mə tukwəm nəpag kapier. ⁴ Kimiwaiyu pik miravən, mərig kwərə mir a kirik rimnaiyu məkupan mapitan kin Pita, mivən ye nəpag kapier. ⁵ Kini mamrəmir, mivaag-pən imə, məm neipən huvə minə e kamni kimə ‘linen,’ yame kimuvrig Yesu kin kəkupən ramswiin. Mərig ripəh nivənen imə.

⁶ Kini Saemon Pita rarə muə min, kini mauru-pən apa ye nipəg kapier, məm neipən minə a ramswiin. ⁷ Kini məm min neipən yame kimuvrig kapən kapə Yesu kin kupan. Neipən a, ripəh nəmir-pənien tuk neipən tiksın yame kimuvrig Yesu kin; mərig kimnarəvən-arpəvən huvə, kukrai-pən iki-pisin. ⁸ Kini ai yermamə kape Yesu yame rimnaiyu məkupan ye Pita, in min rimnauru-pən ye nipəg kapier, məm narimnar minə a, mamni nəfrakisien mə Yesu rimimragh min ye nimhəyen. ⁹ (Ye nipig a, iriu kirapəh nirarkun-hanə-yen niprai nəgkiarien ye Nəkwəkwə kape Kughen yame ramni mə

***19:39** Nəgkiarien kape nəmə Gris ramni “wan hundred litrai;” rəmhen kin toti fo kilo.

¹**19:38** Jon 7:13   ^m**19:39** Jon 3:1-2; 7:50   ⁿ**20:1** Luk 8:2; Jon 19:25

Yesu tukramækeikei mamragh min ye nimhøyen).[†] °

**Meri e pian Magdala
rimnækupan mæm Yesu**

(Mak 16:9-11)

¹⁰ Kini yermamæ mir e kape Yesu kimirarerig miravæn imæriu ikin, ¹¹ mærig Meri in rimnærer ipakæ tuk nipæg kapiet mamasæk. Mamasæk æmæ mækneikin, mæmræmir, mivaag-pæn ye næpag kapiet, ¹² mæm agelo mir kiraru apa imæ. Neipæn kapæriu rhawæn pik. Iriu kaokwætæ aikin kimnæruhu-pæn niprai Yesu ikin. Kirik ramkwætæ-pæn a kimiræhu kapæn kapæ rivæn pæn ikin; kini kirik ramkwætæ-pæn a kimnæruhu nihun rivæn pæn ikin.

¹³ Kini iriu kwaiyoh Meri miræmæ, “Pian æpæ. ?Nakamasæk tuk naha?” Kini in rini-pæn tuk æriu mimæ, “Kwæræhsi-ta niprai Yermaru kafak, kini yakneinein mæ kimiræhu-pæn hiæ.”

¹⁴ Ruini-ta nægkiarien a, marar, marha-pæn mæm Yesu ramærer aikin. Mærig in ripæh nirkunien mæ Yesu. ¹⁵ Kini Yesu raiyoh in mimæ, “Pian æpæ. ?Nakamasæk tuk naha? ?Nakamarha-kin pa?”

Mærig Meri, rikin ramæsik mæ ta mæ yæsım kirik, rini-pæn tukun mimæ, “Yemehua. Tukmæ ik nimiræh nipran, mæruhu ikin pukaa, hajoun kin yo pæh yakvæn miræh.”

¹⁶ Kini Yesu rini-pæn tukun mæ, “Meri.” Mækneikin Meri rarha-pæn, mæm, mokræn apomh mimæ, “Raboni.” (Ye nægkiarien kape næmæ Isrel, nipran rimæ, “Yhajoun kafak”).

¹⁷ Kini Yesu rini-pæn tukun mæ, “Takpæh nirapien Yo, meinai yakpæh

hanæ nivænien tuk kafak Tatæ Kughen. Mærig ik, yuvæn, mæm naorahik minæ mini-æsahpæn tuk æriæ mæ Yo yaknamrerig-pæn apa ye rao ye neai tuk kafak Tatæ, kini In min kapæmiæ Tatæ. In Kughen kafak, kini In min kapæmiæ Kughen.”

¹⁸ Kini Meri pian Magdala rimavæn mæm narmamæ kape Yesu minæ, mini-pæn tuk æriæ mimæ, “!Næmæ minæ æpæ! Yimmæn Yermaru.” Kini mævsao kin naha nhagin yame Yesu rimini-pæn tukun.

Narmamæ kape Yesu minæ kimisæm In

(Mat 28:16-20; Mak
16:14-18; Luk 24:36-49)

¹⁹ Ye Sande, yenaiyu, narmamæ kape Yesu minæ kimisofugin æriæ minæ apa ye nimæ kirik, kini misætapiğ tim tim, meinai kimnhagin kin næmehua minæ kape næmæ Isrel. Mækneikin, Yesu rimauæ mærer ye kwerkwan iræriæ, kini mini-pæn tuk æriæ mæ, “Næmærinuyen tukramaræ tuk æmiæ.”^p ²⁰ Kini mha-joun kwermin kin æriæ, mine nikarin. Kimisæm Yesu Yermaru, rikiriæ ragien pik.^q

²¹ Kini Yesu rini-pæn min tuk æriæ mæ, “Næmærinuyen tukramaræ tuk æmiæ. Kafak Tata rimnher-pæ kin Yo, kini ye norien kirikianæ æmæ min, Yo yakamher-ærhav kin æmiæ mæ takhatærav mhavæn ikin minæ ye tanimtanæ.”^r ²² Rimini ta nægkiarien e, mher æpu æriæ, mimæ, “Havæh Nanmin kape Kughen.”^s ²³ Tukmæ nakharisin narmamæ tuk tævhagæ has kapæriæ, Kughen min tukrivæh-si ta narpinien kapæriæ. Kini tukmæ nakhapæh nharisinien narmamæ tuk tævhagæ has

[†]20:9 Profesi e ramæmir ye Ol Sam 16:10 mine Aes 53:11.

°20:9 Luk 24:25-27,46; Jon 2:22; Wok 2:24-28   P20:19 Jon 20:21,26; Jon 14:27; 16:33   q20:20 Jon 16:19-22   r20:21 Mat 28:19; Jon 3:17; 17:18; 20:19,26

s20:22 Esik 37:9; Jon 7:39; Wok 2:38; 8:15-17; 19:2; Gal 3:2

kapəriə, Kughen tukripəh nivəhsi-tayen narpinien kapəriə.”^t

Tomas rimməm Yesu kin nimrin

²⁴ Kini yermamə kirik ye narmamə twelef kape Yesu, nhagin e Tomas. Kamokrən kin in kimə Didimas. In rimirkək yenipig Yesu rimatərhav-pə tuk əriə. ²⁵ Kini in minə tiksın kimnhani-pən tukun mhamə, “Eh. Yimisəm Yesu Yermaru.”

Mərig Tomas rini-pən tuk əriə mə, “Tukmə yakəm tamhek nil kin nimirik mirap, kini mirap tamhek kwenhao ye nikarin, mipini nəfraksien iran. Mərig tukmə yakpəh nəmien, to yakpəh niniyen nəfraksien iran.”^u

²⁶ Kini nəhuakien kirikianə ruə mivən, narmamə kape Yesu minə kimnasəkwətə kwis iriə Tomas ye nəkwai nimə kirik. Misətapig tim tim pawk, mərig Yesu ritərhav-pə mərəy ye kwerkwan irəriə mimə, “Nəmərinuyen tukramarə tuk əmiə.”^v ²⁷ Kini mini-pən tuk Tomas mimə, “Yuə mirap tamhek nil ye kwermik. Mirap tamhek kwenhao ye nikarik kin kwermim. Ni əmə nəfraksien irak. Nərigien kafam tukripəh norien kiraru.”^w

²⁸ Kini Tomas rini-pən tukun mə, “Ik kafak Yermaru, mine Ik kafak Kughen.”^x

²⁹ Kini Yesu rini-pən tukun mə, “Ik nimini nəfraksien irak meinai ik nimməm Yo. Mərig yamə mine khapəh nisəmien Yo, mamhani nəfraksien irak, iriə tukasarə ye nihuvəyen əfrakis.”^y

Kimirai nəkwəkwə e kimə narmamə tukshatətə əfrakis ye Yesu

³⁰ Yesu rimmor nimtətien minə ripsaah ye nimri kafan narmamə, yame kimnəpəh niraiven ye nəkwəkwə e.^z ³¹ Mərig kimirai narimnar ye nəkwəkwə e mə kimiə takhani nəfraksien mə Yesu in Kristo, mine in Ji Kughen. Kimirai nəkwəkwə e mə kimiə takhani nəfraksien iran, mamhavəh nimraghien rerin.^a

Yesu rimmor nimtətien kirik, kafan narmamə minə khavi kəmam ripsaah

21 Kwasiq ikin ye narimnar minə e, Yesu ritərhav-pə min tuk kafan narmamə minə apa ye nikar-kar tahik apa Lugun Galili.[‡] Kini mamor əpu In.^b ² Ye nipig a, narmamə minə kape Yesu kimnasəriwək kirikianə. Saemon Pita, mine Tomas e kamokrən kin kimə Didimas, mine Nataniel e yemə Galili, rukwanu kafan kamni kimə Kena, mine ji Sebedi mir, mine yermamə mir kiraru min kape Yesu. ³ Saemon Pita rini-pən tuk əriə mə, “Yo yakamvən jakaruk kin net.”

Kini khamə, “Inta. Pəh kitawə khavən.” Kini iriə fam kimisəsok pirə ye bot kirik. Misaruk kin net a miseriaji reraan. Mərig khapəh nhaviyen kəmam kirik.^c

⁴ Kini rinamraan, Yesu ruə mamərəy i-fiak; mərig kafan narmamə minə khapəh nharkunien mə Yesu.^d

⁵ Kini In raiyoh əriə mə, “Ah. ?Nakhavi kəmam kirik, uə?”

Mərig iriə khamə, “Nikam. Kəmam rikək.”

[‡]21:1 Lugun Galili, nhag pisin kirik e Lugun Tiberias.

^t20:23 Mat 16:19; 18:18   ^u20:25 Mak 16:11   ^v20:26 Jon 14:27; 20:19,21

^w20:27 Luk 24:40   ^x20:28 Rev 4:11   ^y20:29 Jon 3:15; 1 Pita 1:8-9

^z20:30 Jon 21:25   ^a20:31 Jon 3:15; 19:35   ^b21:1 Jon 21:14; Jon 20:19,26

^c21:3 Luk 5:5   ^d21:4 Luk 24:16; Jon 20:14

⁶Kini In rini-pən min tuk əriə mimə, “Intə. Sarko-pən ru kin net e ye matuk, mhavi kəmam tiksin.” Məkneikin, kisarko-pən kin net, mhapik kəmam ripsaah, ripsaah, to kharəh nhavi-haktəyen net.^e

⁷Kini yermamə yame Yesu rorkeikei pik in, rini-pən tuk Pita mimə, “Eh. Yermamə e in en, Yesu Yermaru.” Pita rərig nəgkiarien a, mətəut aihuaa əmə, (meinai ye nipiğ a rimnamaiyu kopə kopə) meiwaiyu ye bot, meiai məsok fiak. ⁸Kini narmamə kape Yesu minə kimnhavi fiak bot, misəukəkin fiak net yame rukwar kin kəmam, meinai bot ramərer ipakə əmə tuk niməkrəkir, rəmhen kin wan handred meta.^f ⁹Kini misəsok fiak misəm kher nap, kini kwənəmtarhe nap ramuək. Kini misəm kimnəpir kəmam kirik. Kini bred min apaikin.

¹⁰Kini Yesu rini-pən tuk əriə mimə, “Hapik kəmam tiksin yamə mine nimnhavi, mhapik mhauə.”

¹¹Kini Saemon Pita rimavən ye bot, kini məukəkin net məsok fiak. Net a rukwar kin kəmam ehuə minə, iriə m-fam wan handred fifti tri. Net a rukwar pawk kin kəmam, mərig rimipəh neikus-eikusien. ¹²Kini Yesu rini-pən tuk əriə mimə, “Hauə, pəh kisəvigin kwis.”

Kini iriə kirik rikin riphəh nəsikien mə tukraiyoğ In mə, “?Ik pa?” meinai iriə m-fam kwənharkun ta mə In Yesu Yermaru.

¹³Kini Yesu rimivəh bred mivəh-si-pən kimi əriə, mivəh-si pən min kəmam.

¹⁴Nipiğ Yesu rimamhə mamrağh min, kini in a nipiğ yame ror kisəsər kin yame In rimatərhav-pə tuk kafan narmamə minə.^f

Yesu rimivəhsi-haktə nərigien kape Pita, meinai in apa kupan, rimini m-kisəsər mə reinein Yesu

¹⁵Kimisəvigin ta, kini Yesu raiyoğ Saemon Pita mimə, “Saemon, ji Jon. ?Norkeikeiyen kafam tuk Yo rapita norkeikeiyen kape narmamə minə tiksin, uə?”^g

Kini Pita rini-pən tukun mimə, “Əwəh. Yermaru, Ik nakwirkun ta mə yakorkeikei pik Ik.”

Kini Yesu rini-pən tukun mimə, “Inta. Ik takaməvigin kwaji sipsip minə kafak.”

¹⁶Kini marar maiyoğ min in mimə, “Saemon, ji Jon. ?Nakorkeikei Yo?”

Kini in rini-pən tuk Yesu mimə, “Əwəh Yermaru. Ik nakirkun mə yakorkeikei pik Ik.”

Kini Yesu rini-pən tukun mimə, “Inta. Takamarha huvə tuk kafak sipsip minə.”^h ¹⁷Kini marar maiyoğ min yame ror kisəsər kin mimə, “Saemon, ji Jon. ?Ik nakorkeikei Yo?”

Kini Pita, rikin rəmhə, meinai Yesu rimnaiyoğ in m-kisəsər mimə, “?Ik nakorkeikei Yo?” Kini rini-pən tukun mimə, “Yermaru. Ik nakirkun narimnar m-fam. Ik nakirkun mə yo yakorkeikei ik.”ⁱ

Kini Yesu rini-pən tukun mimə, “Ita. Ik takaməvigin kafak sipsip minə.”

Yesu rimini-ərhav mə tukhopni Pita

¹⁸Kini Yesu rirpin nəgkiarien mini-pən tuk Pita mimə, “Yakamni-pre əfrakis tuk ik mə, apa kupan, nipiğ nimnamatamaruə, nimivəhsi-pən atuk kafam neipən, mameriwək, mamvən aikin minə fam yame ik nakorkeikei mə takvən ikin. Mərig tukmə naknəhuaru,

^e21:8 Nəgkiarien kape Gris ramni “kiubit tu handred,” rəmhen kin wan handred meta.

^e21:6 Luk 5:4-7 ^f21:14 Jon 20:1,19,26

^g21:15 Mat 26:33-35; Jon 13:37-38

^h21:16 Esik 34:2; Mat 2:6; Jon 10:11; Wok 20:28; 1 Pita 5:2-3 ⁱ21:17 Jon 13:38

takhuatuk kin kwermim, kini yarmə kirik tukrivəhsi-pre atuə kin kafam neipən, kini mikir ik nakravən aikin ik nakpəh norkeikeiyen mə takvən ikin.”

¹⁹Nəgkiarien e Yesu rimnəkupan mamni-ərhav nimhəyen kape Pita, kini kafan nimhəyen in tukrivəh-si haktə nhag Kughen.^l

Kini Yesu rimnarar mini-pən tukun mə, “Ita, kwasig kin Yo.”

Yesu mine yermamə yame Yesu rorkeikei pik

²⁰Kwəriwək miravən, kini Pita rarar marha-pən məm yermamə kirik kape Yesu, yame Yesu rorkeikei pik, ramkwasig kin əriu. (Kwən a in a, yame apa kupan, ye nipig kape Pasova, rimnei-waiyu mini-pən tuk Yesu mimə, “Yermaru. ?Pa nhagin tukreighaan-pən kin Ik ye kwermi tikmir minə kafam?”)[§]

²¹Nipig Pita rimnəm yermamə e kape Yesu, kini raiyoh Yesu mimə, “Yermaru. ?Rhawor ye kwən e?”

²²Kini Yesu rimini-pən tukun mə, “Tukmə Yo yakorkeikei mə in tukramragh əmə mamrirpin meriaji jakrerig-pə min, ik to nakpəh nətərig-pikien tukun.

Mərig ik, takaməkeikei mikwasig kin Yo.”^k

²³Yesu rimini-pən məknakin tuk Pita, kini nəvsaoyen kirik rəvirh-əvirh ye nəməhuak minə mə yermamə a kape Yesu tukripəh nimhəyen. Mərig pəh nien mə Yesu rimini mə tukripəh nimhəyen. Rimini-pən əmə tuk Pita mimə, “Tukmə Yo yakorkeikei mə in tukramragh əmə mamrirpin meriaji jakrerig-pə min, ik to nakpəh nətərig-pikien tukun.”

²⁴Yermamə e kape Yesu, in yermamə kirikianə əmə yame ramni-ərhav narimnar minə e, kini mirai-pən narimnar minə e ye nəkwəkwə e. Kini kitawə kharkun mə nəgkiarien minə e kasəfrakis.^l

Nəgkiarien infamien kape nəkwəkwə e

²⁵Kini Yesu rimnor narimnar ripsaah min. Tukmə narmamə khamə tukharai fam narimnar yame In rimnor, nəgkiarien ripsaah, tukreriaji nəkwəkwə ripsaah ripsaah ripsaah. Kwənmhan ye tokrei tanə e to ripəh nəmhenien tuk nətu-pəniyen nəkwəkwə minə e aikin.^m

§21:20 Jon rimini nəgkiarien e ye Jon 13:23, 25.

j21:19 Jon 13:36; 2 Pita 1:14   k21:22 Jon 21:19; Mat 4:19; 16:24

^l21:24 Jon 15:27   ^m21:25 Jon 20:30

Wok Minə

Wok yamə mine Aposol minə kimisor

Nəgkiarien kwəkwə kape nəkwəkwə e Wok Minə

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Luk rimirai nəkwəkwə e. Əvhuekin “Nəgkiarien kwəkwə kape nəkwəkwə a Luk” tuk nirkunien mə Luk in pa.

?Rimirai ramvən kimi pa? Luk rimirai nəkwəkwə e ramvən kimi in kirik, nhagin e Teofilas, yermamə kirikianə əmə yame Luk rimmher-pən kin nəkwəkwə kupan e kamni kimə “Luk.” Nhag Teofilas, nıpran rimə, “Yermamə yame rorkeikei Kughen.” Luk rimmher-pən pakw kin nəkwəkwə e kimi kwən a, mərig rirkun mə nəmə Gris khapsaah tuksəvheikin.

?Nimraghien rimmhawor pən iran mine ye nıpig rimirai? Ye nəkwəkwə e, kitawə kasəm mə nəməhuak minə kimishorpin nəgkiarien kape nəmə Isrel mine nəmə kantri pisin pisin minə yame kasorkeikei mə tukharkun nuknei nhatətəyən kape narmamə kape Yesu. Ye nəkwəkwə e, kasəm mə gavman kape Rom, iriə min kimisərig nəgkiarien kape Pol ye nikarin kape Yesu Kristo.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Nəkwəkwə yame Luk rimməkupan mirai, nhagin e “Luk” raməvsao kin nimraghien mine nəmhəyən kape Yesu Kristo. Mərig Luk rimirai nəkwəkwə e mamni mimə niməhuak rimmhawor pən iran mine mirikakun, kini tukrhawor pən iran mine mhaktə. Nıpərin raməvsao kin nəriwəkien kape Pita, kini nıpərin raməvsao kin nəriwəkien kape Pol. Ye nəkwəkwə e, kitawə kasəm mə Luk mine Pol kworkeikei mə narmamə m-

fam yame Rom ramarmaru irəriə, iriə tukhani nəfrakisien ye Yesu.

Kughen rimə tukrher-pə kin Nanmin Rhakə

1 Teofilas, kafak yermamə, yimməvsao ta kin Yesu ye nəkwəkwə yame yimirai ta. Yimməvsao kin nəwhagien mine norien kafanⁿ ²muə meriaji-pə Kughen rivəh In mivən apa ye neai. Kwasig ikin rivən apa ye neai, Nanmin Rhakə rimavən iran, In riwəhsi-pən nəgkiarien infamien kimi kafan aposol minə yame In rimirpen ta əriə.^o ³Kini mərig, nıpig kimoh Yesu khopni, kini ai rimirragh min ye nımhəyən kafan, kini marə min iriə kafan narmamə minə meriaji nıpig foti. Nıpig a, rimmərer ye nımririə nıpig ripsaah mamor əpu In mə tukharkun mə rimmragh əfrakis ye nımhəyən kafan. Iriə kisəm In, In raməvsao kin narmaruyən kape Kughen.^p ⁴Nıpig ramarə hanə iriə min, In rivəhsi-pən nəgkiarien kirik kimi əriə mimə, “Takhapəh nisətayən taon e Jerusalem. Masəmır mamawhin Nanmin Rhakə yame Rimik rimirpen mə tukrivəhsi-pre kimi əmiə, rəmhen kin yame Yo min yimməvsao ta kin kimi əmiə.^q ⁵Mərig in ai kupən, Jon Baptaes rimmor baptaes irəmiə kin nu, kini rıpəh norien tu, Kughen tukror baptaes irəmiə kin Nanmin Rhakə.”

Kughen rivəh Yesu mivən ye Rao ye Neai

⁶Ye nıpig a, aposol minə kimnhauə kirikianə iriə Yesu, misaiyoh In mhəmə, “Yermaru. ?Rinor nıpig ai taktəkun mə Ik takor ətawə tuksarmaru ye tanə kapətawə e Isrel, uə nıkam?”^r

⁷Kini Yesu rımını-pən tuk əriə mə, “Rimik pisin əmə In ravəh nehuəyən tuk

ⁿ1:1 Luk 1:3   ^o1:2 Mak 16:19; Luk 24:49-51   ^p1:3 Luk 24:36-49; Wok 10:41

^q1:4 Luk 24:49; Jon 14:16-17; Wok 2:33   ^r1:6 Mat 3:11

nərahuyen nīpig minə a. Mamerkwaig kin tuk əmiə, mor əmiə mə takhapəh nharkunien.^s ⁸Kini mərig nīpig Nanmin Rhakə tukruə irəmiə, takhavəh nəsaninien, mhani-ərhav nhagik e Jerusalem, mhavən yerkwanu minə fam ye Judia mine Sameria, mhavən yerkwanu minə fam ye tanimtanə.”^t

⁹Yesu ruini ta, nīpig iriə kisarhapən hanə masəm In, Kughen rīvəhsi ta In kini mivəh in mhaktə mamvən ye neai. Aikin, napuə ruvrīg əpis In. ¹⁰Kasarha-əterik ye napuə, məkneikin, misəm yermamə mir kiraru neipən kapəriu rhawən kirauə mawərer iriə miriə. ¹¹Məroni mirəmə, “Nəmə Galili. ?Rhawor nakasərer məkneikin masarha faktə ye napuə? Yesu e, Kughen rīvəhsita In, mivəh In muavən ye rao ye neai. In tukrirerīg-pə min rəmhen əmə kin yame In rimnhaktə ai taktəkun.”^u

**Aposol minə kimnhavəh-si
haktə yermamə kirik mə
tukrivəh tamhek Judas**

¹²Aposol minə kisəta ye takwar Olif, misəriwək kəskəh əmə^{**}, mharerīg min mhavən Jerusalem.^v ¹³Mhavən Jerusalem, kini misauru-pən ye nimə kirik mishaktə mhavən ye kwənmhaan kirik yame kimnasəmīr ikin kupən. Narimnə a: Pita, minə Jon, mine Jemes, mine Andru, mine Filip, mine Tomas, mine Batalomiu, mine Matiu, mine Jemes, kwajikovə kape Alfeas, mine Saemon Selot^{††}, mine Judas, kwajikovə kape Jemes.^w ¹⁴Iriə nīpiraovin tiksin mine Meri, nisin Yesu, mine naorahi

Yesu minə tiksin, iriə kasofugin iriə miriə. Rikiriə kirikianə əmə. Nīpig minə fam, kasəhuak. ¹⁵Nīpig tiksin ruauə muavən, narmamə yamə mine kishatətə ye Yesu kimnhauə kirikianə. Iriə khapsaah kisəmhen kin 120. Aikin, Pita rərer maməgkiar kimi əriə, mamni mimə, ¹⁶“Kafak narmamə minə, nəgkiarien kape Kughen tukraməkeikei muə mor nəfrakisien kin. Apa kupən, Nanmin kape Kughen rimivəhsi-pən nəgkiarien kimi King Deved. King a rimirkun məkupən mini-ərhav mə kwən e Judas tukrikir narmamə mhavən kharaptərəkin Yesu.^{‡‡} Kini nəgkiarien e ruauə ai taktəkun minor nəfrakisien kin. ¹⁷Apa kupən, Judas in kitawə kirik; mamor wok kape Kughen kitawə min. ¹⁸Mərig rimnalar meighan-pən kin Yesu, mivəh mane iran, kini en mivən mivəh nimri nimoptanə kirik kin. Ikin aikin a, in riməviə məwhan əteih tipin nisinavin ritərhav. ¹⁹Kini nəmə Jerusalem kisərig nar a, kishen-pən nhag nimoptanə a mhamə, ‘Akeldama.’ Ye nəgkiarien kapəriə nīpran ramni mimə ‘Nitə.’”

²⁰Kini Pita rimini min mə, “Ye Ol Sam nəgkiarien kirik ramni mimə, “Pəh kwənmhaan kafan tukraməmīr ap-narīg əmə;

Pəh yermamə kirik tukripəh nəmirien aikin.’(Sam 69:25)

“Kini nəgkiarien kirik min ramni məkneikin mimə,

“Pəh yarmə kirik tukruə mivəh tamhekin mivəh nehuəyen.”(Sam 109:8)

^{**}1:12 Ye nəgkiarien kape nəmə Gris, v. 12 ramni mə, “Kimiseriwak ye nerwakien yame kimneighan kin mə tukeriwak ye nīpig kape Sabat.”

^{††}1:13 Selot, nīpran rimə, “Yermamə ye kwhen a yame rorkeikei mə tukher ye rhav kin namehuə kape Rom minə apa Jerusalem.”

^{‡‡}1:16 Əm-ru Sam 41:9.

^s1:7 Mak 13:32

^t1:8 Mat 28:19; Luk 24:48

^u1:11 Mat 26:64; Luk 21:27

^v1:12 Luk 24:50-53

^w1:13 Mat 10:2-4

²¹⁻²² Kini Pita rini mirpin min mimə, “Ror məkneikin mə tukasəkeikei mhavəh-si haktə yermamə min kirik yame rinnəm kin nimirin mə Yesu Yermaru rimamragh min ye nimhəyen kafan mə tukrini-ərhav mə Yesu In rinnərer min ye nimhəyen kafan. Yermamə a in yermamə kirik yame rimnaməriwək kimawə min kupən, ye nipig yame Yesu rimnaməriwək kimawə min. In rinnəm norien minə a ririkakun ye nipig Jon Baptaes rimnamni-ərhav nəgkiarjen, muə meriaji-pə nipig yame Kughen rimivəhsi-ta Yesu tuk ətawə, mivəh In mhaktə.”^x

²³ Kini iriə khani-ərhav nhag yermamə kiraru. Kirik, nhagin e Josef, kamni kimə Basabas, kini kamni min kimə Jastas. Kirik min nhagin e Matias. ²⁴ Kini iriə misəhuak mhani mhamə, “Kughen, Ik nakirkun rikimawə fam. Ik takasitu irəmawə mini mə pa e nhagin yermamə mir e Ik nimirpen ta kirik ²⁵ mə in tikrivəh neihuəyen kape aposol yame Judas in rinnəpəh məri-pən swatuk ahas- in a kwənmhaan atuətuk kafan.” ²⁶ Kini kimisəhuak ta, mharai-pən nhagriu ye kapiet kiraru mhawhan, mhamə tukharkun mə pa tukrivəh neihuəyen a “aposol.” Kini nhag Matias rukreikin. Kini iriə kimnhavəhsi-haktə Matias rəmhen kin aposol. Kini taktəkun ai rinor min aposol iriə fam twelef.

Nanmin kape Kughen rimneiwayiu-pə

2 Kini ai, ye nipig kape nəviginien ehuə kirik kamni kimə Pentekos,^y narmamə yamə mine kishatətə ye Yesu

kimnhauə kirikianə. ² Məkneikin, kisərig nar kirik rimasi-pən ye napuə rəmhen kin nimətag ramavən mivən apa imə a kasəmir ikin. ³ Aikin, iriə kisəm nar kirik rəmhen kin nap raməsia, məwhai neram nap reiwaiyu ireriə m-fam.^z ⁴ Iriə m-fam, Nanmin kape Kughen rukwar ireriə. Kini mivəhsi-pən nirkunien kimi əriə kasəgkiar ye nəgkiarjen ye tanə pisin pisin.^a

⁵ Kini ye nipig a, nəmə Isrel tiksın yame kamhasiai Kughen kimnhasi-pən ikin minə fam ye tokrei tanə, mhauə misofugin e Jerusalem. ⁶ Nipig kimisərig əriə kasəgkiar ye nəgkiarjen ye tanə pisin pisin, narmamə khapsaah khauə misəm kisakur meinai narmamə minə fam kasərig kamhiani nəgkiarjen atuətuk kapəriə. ⁷ Kisakur pik kin nar a mhamə, “!Eh! Narmamə yamə mine kasəgkiar məkneikin, mərig iriə nəmə Galili əmə. ⁸ Rhawor e kitawə m-fam kisərig kasəgkiar ye nəgkiarjen pisin pisin kapətawə? ⁹ Kitawə narmamə ikin pisin pisin. Ikin e taktəkun narmamə Patia, mine narmamə Media, mine narmamə Elam, mine narmamə Mesopotemia, mine nəmə Judia, mine nəmə Kapadosia, mine nəmə Pontas, mine nəmə Tarki, ¹⁰ mine nəmə Frijia, mine nəmə Pamfilia, mine nəmə Ijip, mine nəmə Libia ipakə tuk Saerin, minə nəmə Rom ¹¹ (yame iriə tiksın nəmə Isrel atuətuk, kini tiksın kimnhasi-pən ye tanimtanə minə misəpəh narəyen kape nar iməriə ikin, mhauə misəhuak kimi Kughen); mine nəmə Krit, mine nəmə Arebia. !Mərig kitawə m-fam kimisərig əriə kasəgkiar ye nəgkiarjen minə fam kapətawə mamhani norien

^y**2:1** Pentekos in nəviginien ehuə kirik kape nəmə Isrel. In nipig yame kamni vi vi Kughen tuk nəviginien vi kape nəsimien. Kamor Nəviginien Kape Pasova, nipig fifti ai, kini ai kamor nəviginien ehuə a Pentekos.

^x**1:21-22** Mak 1:9; 16:19; Jon 15:27   ^y**2:1** Lev 23:15-21; Dut 16:9-11

^z**2:3** Mat 3:11   ^a**2:4** Mak 16:17; Wok 4:31; 10:44-46; 19:6

ehua minə yame Kughen ramor kimi ətawə!”¹² Iriə kimisərig kisakur pik kin rukrekin kapəriə kapə misaiyoh əriə minə kin nīpran.

¹³Mərig narmamə tiksin kisarh irəriə mhamə, “Nikam. ?Kisapis kin waen uə?”

Pita rimnhoprai nīprai norien e yame Nanmin kape Kughen rivəhsi-pən nəsaninien kimi nəməhuak minə

¹⁴Aikin, Pita rimnərer iriə aposol minə, iriə fam leven. In mokrən ehua mini-pən tuk narmamə minə mimə, “Nəmə Isrel, mine kimiə minə fam yamə mine nakasarə e Jerusalem, taksətərig huvə kin yo. Pəh yakhoprai-pre norien minə e kimi əmiə. ¹⁵Narmamə minə a khapəh nisapisien kin waen, rəmhen kin yame kimiə nakamhani. Ramraan əmə- [pəh nien mə nīpig kape nīnimien waen.] ¹⁶Nar yame nakasəm ai tak-təkun rəmhen əmə kin yame profet kape Kughen, nhagin e Joel, rimini ta kupən mimə,

¹⁷“Kughen rimini-ta mimə,

“Nīpig Kwasig tukruə ipakə, Yo jakher-pre kin Nanmin Kafak tuk narmamə minə fam.

Kwajikovə kapəmiə minə tukharkun nini-ərhavyen nəgkiarien kafak.

Tamaruə kapəmiə minə mine nəwharu kapəmiə minə tuk səmrərhav ye nəfrakisien.

¹⁸Jakvəhsi-pən Nanmin Kafak kimi ya-situ minə kafak- narman mine nīpiraovin,

pəh tukharkun nini-ərhavyen nəgkiarien kafak.

¹⁹Yo jakor nimtətien tiksin ye napuə mine ye tokrei tanə:

Nitə tukraiye, nap tukruək, nehenap tukramənah.

²⁰Mirh tukripis, makuə tukrəwhao rəmhen kin nitə;

kwasig ikin, Nīpig Ehua Pik kape Yer-maru tukruə.

²¹Ye nīpig a, narmamə yamə mine kasokrən kin Yo, Kughen Yermaru, Yo jakvəh miragh əriə.””(Joel 2:28-32)

Narmamə khapsaah kimnhani nəfrakisien ye Yesu

²²Kini Pita rimə, “!Kimiə nəmə Is-rel! Taksətərig kin nəgkiarien e. Kimiə nakharkun huvə nimtətien minə pisin pisin yame Yesu rimnor ye nəsaninien kape Kughen, yame kimiə nīmisəm. Narimnar minə e ramhajoun-pən mə Kughen e In e rimnher-pə kin Yesu ruə. ²³Kughen rimirkun məkupən mə tukup In, kərəhu-pən In ye kwermimie. Kini kimiə nimnhauh In misərəhu-pən In ye kwermi nəmə has minə, iriə kisəsik-pən In ye nai kamarkwao kin, mishopni. ²⁴Mərig Kughen In rimirisin Yesu ye nəmhəyen kape nīməhəyen, mor In rimragh min; meinai nīməhəyen rīpəh nəutəniən mə to riraptərəkīn tim tim Yesu. ²⁵Rəmhen kin nəgkiarien kirik yame King Deved rimini kupən. Rim-nəgkiar iran mamni mimə,

“Nīpig minə fam yakaməm Kughen ramarə kimru min.

Nar kirik rirkək tukror yo yakmir.

²⁶Ror pən, rikik ramagien pik mavəhsi haktə In.

Kini rikik ramərinu meinai yakirkun mə Kughen tukrivəh miragh nīprak.

²⁷Mərig In rīpəh nīpəhyen yo mə jakaməmir rerin ye nəkwai nimir.

Rīpəh nīpəhyen nīprak ramətīt mapien, mərig in ai Yo, yemə rhakə kafan.

²⁸In rimnhajoun ta swatuk kin yo; yame tuk nīvəniən mamarə huvə, kini

mor yo rikik ramagien. Mərig in ai In ramarə kimru min.””(Sam 16:8-11)

²⁹Kini Pita rimə, “Yo minə tiksin, jakhoprai-pre nəgkiarien e kimi əmiə. Kaha kapətawə a, King Deved, ruamhə ta tu, kiminim in. Təwk iran raməmir

imətawə ikin maməmir təvir.^b ³⁰In profet kirik kape Kughen, kini rimirkun mə Kughen rimirpen ta mə kwənərəus kirik kafan tukruə min yermaru kirik rəmhen kin In.^c ³¹Deved rimməm nar a tukraməkeikei muə mor nəfrakisien kin. In rimini mə Kristo, yame Kughen rimini mə tukrher-pə kin, In tukror ramragh min ye nimhəyen, kini tukripəh nipəhyen nanmin kafan raməmir rerin ye nəkwai nimir, kini nipran tukrəpəh nimətitiē.^d ³²Kughen rimmor Yesu ramragh min. Kini kimawə fam yimisəm kin nimirawə, mamhani-ərhav nar a. ³³Kughen e In Rimni, in rimivəhsi haktə Yesu mə tukrəkwətə ye nikarin, mivəhsipən Nanmin Rhakə kimin, rəmhen kin yame rimirpen ta kupən. Kini narimnar yame nakasəm mine yame nakasərig, Nanmin Rhakə ramor kimi ətawə.^e ³⁴King Deved in rimipəh nivəniē ye neai, mərig in əmə rimini nəgkiariē e mə,

“Kughen Yermaru rimini-pən tuk Yermaru kafak mimə,

“Əkwətə-pən ye kwermik matuk

³⁵Meriəji nipig jakor Ik takehuə ye tikmir kafam minə.” ”(Sam 110:1)

³⁶Kini Pita rirpin mimə, “Pəh kitawə nəmə Isrel, tukharkun huvə mə Yesu e nimisəsik-pən In ye nai kamarkwao kin In a Kughen rimmor In mə In Yermaru kapətawə, mine Kristo min.”^f

³⁷Pita raməgkiar məkneikin, rikiriə rərhakis. Aikin, kisaiyoh Pita mine aposol minə mhamə, “Yo minə tiksın ?jakshawor-pən iran mine?”

³⁸Kini Pita rimini-pən tuk əriə mimə, “Kimiə taksarar ye nərigiēn kapəmiə tuk

norien hah kapəmiə, kini misor baptaes ye nhag Yesu Kristo, misarakikin təvhagə hah, pəh Kughen tukrivəhsipre nihuvəyen a Nanmin Rhakə kimi əmiə. ³⁹Kughen rimirpen ta əmiə mine kwajikovə minə kapəmiə, mine mukupmiə minə yamə mine tukpihauə. Nirpeniē e raməmir ye narmamə yamə mine Kughen Yermaru rimmokrən kin əriə.”^g

⁴⁰Kini Pita rimini-ərhav min nəgkiariēn ripsaah kimi əriə maməgkiar skai kimi əriə mimə, “!Takasəkeikei misəta ye nəmə hah yamə mine kisarə ye tokrei tanə ai taktakun, pəh Kughen tukripəh nivəhsipreyaēn narpinien kimi əmiə!” ⁴¹Kini narmamə yamə mine kimnhani nəfrakisien iran, kimisor baptaes. Ye nipig a, narmamə rəmhen kin tri taosen kimnhauə mhakwasig kin narmamə yame minə kishatətə ye Yesu.^h

Norien kape narmamə yamə mine kishatətə ye Yesu

⁴²Nipig minə fam narmamə yamə mine kishatətə ye Yesu kasarə kirikianə misətərig kin nəvhagiēn kape aposol minə, mamhavəh Nəviginien Rhakə^{§§}, misəhuak. Rikiriə riskai mə tukasəkeikei misor narimnar minə a.ⁱ ⁴³Kini Kughen rivəhsipən nehuəyen kimi aposol minə tuk noriēn nimmətitiēn ripsaah. Narmamə kisəm kisakur pik kin. ⁴⁴Narmamə yamə mine kishatətə ye Yesu, nipig minə fam kasofugin kirikianə. Iriə fam rikiriə ragiēn tuk nəvraiēn kapəriə nautə kimi iriə minə tiksın,^j ⁴⁵rəmhen kin tukmə yermamə kirik kafan nar kirik rirkək, kini kirik rəvrai kafan nautə, mivəh

§§2:42 Nəviginien Rhakə, uə Lodsapa: Nipig Yesu raməvigin infamien iriə kafan narmamə minə, In mini-pən tuk əriə mə tukhawəh nəvgininiēn məknaikin, rikiriə tukraməsik In.

^b2:29 1 King 2:10   ^c2:30 2 Saml 7:12; Sam 89:3-4; 132:11   ^d2:31 Sam 16:10

^e2:33 Wok 5:32; 7:55-56   ^f2:36 Wok 5:30-31   ^g2:39 Aes 57:19

^h2:41 Wok 2:47; 4:4   ⁱ2:42 Wok 20:7   ^j2:44 Wok 4:32-35

mane iran, kini masitu iran. ⁴⁶Nīpig minə fam iriə kasofugin ye Nimə Ehuə kape Kughen, rikiriə kirikianə. Kasəvigin ye nəkwai nimə kapəriə, mamhavəh Nəviginien Rhakə rəmhen kin Yesu rimini. Nīpig minə fam, nərigien kapəriə reiwaiyu, kini masagien, ⁴⁷masəgnəgin Kughen. Kini narmamə kamhani vivi əriə tuk norien kapəriə. Kini nīpig minə fam Kughen ravəh miragh narmamə mamofugin əriə ye kwhen kapəriə.^k

**Yermamə yame nihun raha,
rhekinter meriwək**

3 Nīpig kirik, ye nīpig kape nəhuakien, ye tri klok yenaiyu, Pita minə Jon iriū kimiweriwək miravən ye nəkwai Nimə Ehuə kape Kughen. ²Yermamə kirik raməmir aikin, nihun rahas rimnor hanə. Nīpig minə fam in minə tiksin kharəh in mamhavən ye kwəruə kape Nimə Ehuə kape Kughen. Kwəruə a kamni kimə “Rhuvə pik.” In ramawəpən kin mane kimi narmamə yamə mine kisauru-pən ye nəkwai nimə. ³Nīpig in rəm Pita mine Jon kaweriwək miravən mə tukwauru-pən ye nəkwai nimə, in rimnaiyoh əriu kin mane. ⁴Aikin, Pita mine Jon kwarha-pən mwəm kwən a. Kini Pita rini-pən tuk kwən a mimə, “Arha-pə atuaturuk məm əmru.”¹ ⁵In rarha-pən məm əriu, rikin rəsik mə tikrivəh mane kirik.

⁶Mərig Pita rini-pən tukun mimə, “Yo, kafak mane” rirkək. Mərig nar kirik yame yo yakavəh, jakvəhsi-pre kimik. Ye nhag Yesu Kristo, yemə Nasaret, yakamni-pre tuk ik mə takhekinter məriwək.”^m ⁷Kini Pita

rivəh kwərmin matuk, masitu iran mə tukrərer, taktəkun əmə nihun mir kirahuvə. ⁸Riviə haktə, məriwək mamavən. Mamkwasiɡ kin əriu, irisir mirhauru-pən ye nəkwai Nimə Ehuə kape Kughen. In rimnəriwək, mavihaktə-vihaktə, maməgnəgin Kughen. ⁹Kini narmamə fam kisəm kwən a rameriwək, maməgnəgin Kughen, ¹⁰kharkun mə kwən ai nīpig m-fam ramawə kin mane ye kwəruə ye Nimə Ehuə kape Kughen. Kisakur pik tuk kwən a.

¹¹Kwən a ramrəh tim tim hanə kwermi Pita mine Jon, narmamə kimisəm, kisakur pik kin, misaiyu mhauə a karharer ikin, ye kwənmmaan kirik kamni kimə Vranda kape King Solomon.

¹²Kini Pita rəm narmamə minə a, minipən tuk əriə mimə, “Nəmə Isrel. ?Rhawor naksakur pik kin nar e? ?Rhawor naksətamə pik irəmru? ?Kimiə nakhamə ta kimru yerpirig kini mirarkun norhuvəyən yermamə e raməriwək ye nəsaninien əmə kapəmru uə? !Nikam! ¹³Kughen kape kaha minə tu, Ebrahim mine Aesak mine Jakob, In a rimnor nar e. In pisin əmə rimivəh-si haktə yor atuə kin kafan e Yesu. In e Yesu əmə e nimnhavəhsi-pən In rərer ye nimri namasur minə kape gavman. Ye nīpig ai, Paelat rimnamni pawk mə tukririsin In, mərig nimisəkeikei kimi Paelat mə tukhopni In.”ⁿ

¹⁴Nakwənhaukrekin-pən nimetaimie kimi Yesu e yame ratuaturuk mamərhakə, kini misaiyoh Paelat mə tukririsin əmə yermamə kirik yame ramhopni yermamə. ¹⁵Ye nərigien a, kimiə

***3:6** Pita rimə, “Silva mine gol rirkək tuk yo,” mərig nipran rimə, “Kafak mane rirkək.”

†**3:13** Swaturuk pisin kirik tuk nukreikinien nəgkiarinen ye v. 13: “nimnhani-pən hah in tuk Paelat.”

^k**2:47** Wok 6:7; 11:21

^l**3:4** Wok 14:9

^m**3:6** Wok 4:10; 16:18

ⁿ**3:13** Eks 3:6,15; Luk 23:13-25; Wok 2:23

nīmishopni yermamə a in nuknei nīmraghien. Mərig kwasig ikin, Kughen rīmnor In rīmragh min. Kini kimawə yimisəm mamhani-ərhav mhamə nar a in nəfrakisien. ¹⁶Kwən e kimia nakasəm mharkun in, in rinasanin meinai kimawə yakshatətə ye Yesu. In nəsaninien kape Yesu, mine nhatətəyen yame Kughen rīmivəhsi-pə kimi əmawə yame rīmnor huvə yermamə e, kimia nakasəm.

¹⁷“Yo minə tiksın, yakirkun mə nīmisor narimnar minə e kimia namehuə kapəmiə minə ye nətəwaoyen kapəmiə.^o ¹⁸Ror pən, nəgkiarieren yame Kughen rīmīni kupən, ruauə minor nəfrakisien kin. Nəgkiarieren kape profet kafan minə kupən rīmīni ta mīmə kafan Kristo tukraməkeikei mamərig nəmhəyen. ¹⁹!Eh! Kimia takasəkeikei misarar ye nərigien kapəmiə tuk təvhagə hah kapəmiə. Kini mhakwasig kin Kughen, pəh In tukrivəhsi ta narpīnien kape təvhagə hah kapəmiə kini mətū-pən əmiə imei napisien.^p ²⁰Kini In tukrher-pə min kin Kristo tukrirerig-pə min, yame Kughen rīmīrpen ta kupən. Yakamni Kristo e, Yesu. ²¹Mərig Yesu tukraməmīr ye neai meriaji nīpig yame Kughen tukror huvə narimnar fam rəmhen kin yame Kughen rīmīni ta tuk profet rhakə kafan minə kupən, ²²meinai Moses rīmīni mīmə,

“Kughen Yermaru tukrivəh-si haktə profet kirik kapəmiə rəmhen kin yo. Profet a in kimia kirik; takasəkeikei masətərig huvə kin nəgkiarieren kafan misor nəkwān. ²³Narmamə yamə mine khapəh nisətərigien kin nəgkiarieren kafan, Kughen tukror narpīnien ehuə kimi əriə.”^(Dut 18:15-16)

²⁴Kini Pita rīrpin nəgkiarieren mīmə, “Kini profet minə min tiksın kimnhani min nəgkiarieren a. Ririkakun ye Profet Samuel, muə meriaji-pə ai taktəkun. Mərig iriə kasəgkiar kin narimnar minə ai taktəkun. ²⁵Nirpenien yame Kughen rīmīni kupən tuk profet kafan minə, promes a kapəmiə. Kimia naksəmīr ye promes yame Kughen rīmīni ta tuk kaha minə kapəmiə kupən. Nəgkiarieren yame Kughen rīmivəhsi-pən kimi Ebraham mīmə,

“Kwənərus kafam tukrivəhsi-pən nihevəyen kimi narmamə fam ye tanimtanə.”^(Jen 22:18)

²⁶“Rəri-pən nəgkiarieren a, Kughen rīmnhher-pə kin Yesu, yor atuə kin kafan, kimi əmiə tuk nivəhsi-preyen nihevəyen kimi əmiə məkupən, mīmə taksarar ye nərigien kapəmiə tuk təvhagə hah.”^q

4 Pita mine Jon kawəgkiar hanə kimi narmamə, kini pris minə, mine yamehuə kape mobael yamə mine kasarha tuk Nīmə ehuə kape Kughen, mine Sadusi minə, khauə mhatərhav-pə. ²Iriə, niemha rhai pik əriə meinai iriū kimiraniərhav-pən tuk narmamə mə Yesu rīmamhə mīmragh min mor swatuk mə narmamə yamə mine kwənhamhə ta tukhamragh min ye nīmhəyen kapəriə. ³Məkneikin, kharaptərəkin əriū, mərig rinenaiyu ta, kini kharəhsi-pən əriū ye kalabus mhamə tikəni rikwamer kin tuksəm əpu əriū. ⁴Kini mərig, narmamə khapsaah kisərig nəgkiarieren kapəriū, mamhani nəfrakisien iran. Nəməhuak minə kimnhapsaah, iriə fam rapita faef taosen.^r

**Pita mine Jon kawører
ye nimri kaonsel**

⁵ Kəni rikwamer kin, namehuə minə kape nəmə Isrel, mine nəwharu minə kapəriə minə, mine namhajoun kape loa kape Moses, kimisofugin apa Jerusalem.

⁶ Misofugin iriə hae pris kapəriə, nhagin a Anas, mine Kaeafas, mine Jon, mine Aleksandra, mine narmamə tiksin yame iriə kwənərus kape hae pris. ⁷ Misor Pita mine Jon kawører ye nimirriə, misaiyoh əriu mhamə, “?Nakaravəh nhag pa e mawor huvə yermamə e kin?”

⁸ Aikin, Nanmin Rhakə reiwaiyu-pən ye Pita. Kini Pita rini-pən tuk əriə mimə, “Namehuə kape nəmə Isrel, mine nəhuaru minə, ⁹ tukmə ror kimiə naksarkut mə taksarhakin-pə ru irəmru mə kwən yame nihun rimnahas rimivəh hiə nihuvəyen- mə yimiwhawor-pən iran mine mawor huvə nihun. ¹⁰ Kini kimiə nəmə Isrel minə fam takasəkeikei mharkun mə kwən e yame nihun ruahuvə ta, ramərer əkupən irəmiə ye nəsaninien əmə ye nhag Yesu Kristo, yemə Nasaret. In e Yesu yame kimiə nimisəsik-pən In ye nai kamarkwao kin. In rimhə, mərig Kughen rimivəh miragh min In.^s ¹¹ Yesu a In a Nəkwəkwə kape Kughen rimini ta mimə,

“Səpaag e, yame narmamə kape nəvhirəkinien nimə kimisarakikin, mərig Kughen rimnor in ruauə Səpaag huvə yame tukrəkir məkupən.”^(Sam 118:22)

¹² “Kini yermamə kirik rirkək ye tokrei tanə e yame rirkun nivəh-miraghien ətawə, meinai Kughen tukraməkeikei mivəh miragh ətawə ye nhag Yesu Kristo pinsin əmə.”^t

¹³ Narmamə kape kaonsel minə kimisəm mə Pita mine Jon yermamə apnapig mir əmə, kimirapəh

niwor-pawk-ien skul, mərig kimiwətgha kin nəgkiarrien. Kini iriə kisakur kin nirkunien kapəriu, kini mharkun mə iriə kimiwəriwak irisir Yesu. ¹⁴ Kini iriə to khapəh nhaniyen nar kirik mərig in ai kimisəm yermamə a yame nihun ruahuvə ta, ramərer ye nimirriə.

¹⁵ Kini iriə khani-pən tuk ərisir mhamə irisir tukrhap a ye kwənmhaan kape kaonsel pəh iriə əmə tukşəgkiar. ¹⁶ Kini iriə kimnhani tuk əriə minə mhamə, “?Tukshawor nar mir a? Nəmə Jerusalem kwənharkun ta norien a nar mir a kimiwor ye kwən a. In rehuə pik; kitawə to khapəh nhaniyen mə neikuəyen. ¹⁷ Pəh khani-əhu nəvsaoyen kin, kini misor kwirig kimi nar mir a mə tukripəh nirini-minien nhag Yesu.”

¹⁸ Kini ai, narmamə kape kaonsel minə kisokrən kin Pita mine Jon mə tukravən min imə. Kini mhani-əhu əriu mə tukripəh min niraniyen nhag Yesu, mine niwhajounien narmamə kin.^u

¹⁹ Kini iriə krəni-pən tuk əriə mirəmə, “Nikam. Kimiə taksəkir mə ratuatuk ye nimri Kughen mə jakwor nəkwai Kughen, uə mə jakwor nəkwaimiə.”^v ²⁰ Mərig kimru jakrapəh niwapnapigien. Kimru jakawəkeikei mirəni-ərhav narimnar a yame kimru yimiwəm ye nimirru, mine yame yimwərig kin nimətirgimru.”

²¹ Kini kaonsel rimini-pən min tuk Pita mine Jon mə iriə tukhavəhsi-pən narpinien kirik kimi əriu tukmə iriə kawəkeikei mə tukarani-ərhav Yesu kimi narmamə; kini tuksher yerhav kin əriu. Kimisher yerhav kin əriu meinai kwəseinein mə tukshawor əriu. Kimnharkun mə narmamə apnapig minə rikiriə tukrimhə tukmə iriə khavəhsi-pən narpinien kimi əriu, meinai narmamə fam khavəh-si haktə Kughen tuk nimtətien yame rimnor ²² ye kwən a

^s4:10 Wok 3:6,13-16

^t4:12 Mat 1:21

^u4:18 Wok 5:28

^v4:19 Wok 5:29

yame nihun rahas rimnor hanə meriaji-pə aitaktəkun, kini kafan newk rinapita ta foti.

Nəhuakien kape narmamə yamə mine kamhani nəfrakisien ye Yesu

²³ Kaonsel a rher-yerhav kin Pita mine Jon kiravən, taktəkun əmə iriu kirarerig-pən min tuk kapəriu narmamə minə. Kini mawəvsao kin nəgkiarien kape jif pris minə mine nəhuaru minə kimi əriə.

²⁴ Kini iriə kisərig nəgkiarien a, iriə m-fam khauə kirikianə misəhuak kimi Kughen mhani mhamə, “Kughen. Ik nimnor neai mine nimoptanə mine tahik, mine narimnar minə fam yame kasəmir ye tokrei tanə.^w ²⁵ Kini kaha kapəməwə a Deved, yor atuə kin kafam, rimini-ərhav nəgkiarien e ye Nanmin Kafam mimə,

““?Rhawor nəmə tanimtanə minə niehmaa ramhai əriə?

?Rhawor narmamə minə a kamharai mhun mə tuksor nahasien minə e? Kamharai mhun təkun əmə nəgkiarien.

²⁶ Namehuə kape tokrei tanə kasor ap-nəpenə tuk nuhyen, mine namehuə minə khauə misofugin mamhani hah Kughen kini mamhani hah min Kristo yame In rimirpen In.” (Sam 2:1-2)

²⁷ Kini iriə mhamə, “Kughen, nəgkiarien e nəfrakis. Herod mine Ponjes Paelat mine nəmə Isrel, kimisofugin iriə nəmə tanə pisin pisin minə, mharai mhun nəgkiarien mə tukshopni Yesu, yame In kafam yor atuətuk yame nimirpen.^x ²⁸ Kimnharai mhun nəgkiarien rəri-pən atuətuk əmə kafam nəgkiarien yame Ik nimini ta ye nəsaninien mine nirkunien kafam

kupən.^y ²⁹ Mərig Kughen, taktəkun ai, takaməkeikei mamərig nəgkiarien skai yame kamhani-pə tuk əməwə. Kimawə yor atuə kin kafam minə. Takaməkeikei masitu irəməwə mə kimawə jakhani-ərhav nəgkiarien kafam. Mə kimawə jaksətgah kin nini-ərhavyen nəgkiarien kafam.^z ³⁰ Takaməkeikei mərav-pə mhajoun nəsaninien kafam, mor huvə narmamə yamə mine kamhamhə, kini mor nimtətien pisin pisin ye nhag Yesu yame In kafam yor atuətuk.”

³¹ Kimisəhuak ta, nimə yame kimnasəmir ikin rikiu-kiu. Kini Nanmin Rhakə reiwaiyu-pən irəriə m-fam. Kasətgah tuk nini-ərhav-yen nəgkiarien kape Kughen.

Norien kape narmamə yamə mine kamhani nəfrakisien ye Yesu

³² Narmamə yamə mine kamhani nəfrakisien ye Yesu, rikiriə kirikianə əmə. Yermamə kirik to ri-pəh niniyen mə, “Nar e kafak.” Tukmə nautə kirik, kapəriə m-fam.^a ³³ Nəgkiarien kape aposol minə, nanmin aikin. Kini iriə kimnhani-ərhav mhamə, “Yesu in Yermaru kapətawə. In rimimragh min ye nimhəyen kafan.” Kini Kughen rivəhsi-pən nihuvəyen kimi əriə.

³⁴ Yermamə rirkək ye kwhen kapəriə yame kafan nautə rirkək, meinai narmamə yamə mine kapəriə aikin nimoptanə, uə kapəriə aikin nimə, kasəvrai mamhavəh mane iran,^b ³⁵ mhauə, mhavəhsi-pən kimi aposol minə. Kwasig ikin, aposol minə kisəwhai-pən mane a kimi narmamə m-fam yamə mine kamhani nəfrakisien ye Yesu, yamə mine kapəriə nar kirik rirkək.

^w4:24 Eks 20:11; Neham 9:6; Sam 146:6

^x4:27 Mat 27:1-2; Luk 23:7-11; Wok 3:13   ^y4:28 Wok 2:23

^z4:29 Efes 6:19   ^a4:32 Wok 2:44   ^b4:34 Wok 2:45

³⁶ Kini kwən kirik, nhagin e Josef, in kwənərəus kape Livae, in rimnarha apa tanə kirik kamni kimə Saepreas. Aposol minə kimishen-pən min nhagin kirik mhamə, “Banabas.” (Nipran rimə, “Yermamə kape nəgkiar-vi-vi-yen.”) ³⁷ Kwən a rimnəvrai kafan nimoptanə, mivəh mane iran, muə mivəhsi-pən kimi aposol minə.

Ananaes mine Safaera

5 Kwən kirik, Ananaes iriu kafan pi-ahwaru, Safaera, iriu min kimiwor salem kin kapəriu nimoptanə. ² Kwən a rimivəh nipar mane muə mivəhsi-pən kimi aposol minə. Merkwaig kin nipərən mimə kafan. Kini kafan piahwaru rimirkun.^c

³ Kini Pita rini-pən tukun mimə, “Ananaes. ?Nakhawor mameighan kin yarmhə e Setan raurə yerkim, kini ik mameikuə ye Nanmin Rhakə, mamraptərəkən nipar mane yame nimivəh ye nimoptanə a?^d ⁴ Kwasig ikin nipior salem kin nimoptanə a, kafan pisin əmə. Kini nipig nimnor salem kin, mane iran raməmīr əmə ye kwermim. ?Mərig rhawor nakameikuə məkneikin? Pa rimə nakameikuə ye yermamə, mərig nakameikuə ye Kughen.”

⁵ Kini Ananaes rərig nəgkiarien a, tak-təkun əmə risi-faktə meiwaiyu mowhan mimhə əgkəp. Kini narmamə kisərig, kisakur pik kin. ⁶ Kini nitamaruə minə tiksın khauə, mhauvrig əpis nipran, mharəh, mhatərhav, mhanim.

⁷ Kini aoa kisīsər ruə mivən, Safaera, piahwaru kape kwən ai, ruə imə. Mipəh nirkunien mə kafan yerman ruamhə ta. ⁸ Kini Pita raiyoh-pən in mimə, “Takni-pə tuk yo mə, ?mane hanə əme e in e yame nimiravəh ye nimoptanə uə?” Kini pian a rini-pən tukun mimə, “Əhə. Mane hanəmei en.”

⁹ Kini Pita rini-pən tukun mimə, “?Rhawor nakawor məknenkin? !Kimiru nimirəmə takwəvi niehmaa kape Kughen! ?Nakamərig narmamə kasəriwək mamhauə ye kwəruə? Iriə kwənhanim ta kafan yerman. !Kini iriə tukharəh min ik mhavən mhanim ik!”

¹⁰ Taktəkun əmə min, risi-faktə meiwaiyu mowhan a ye nihu Pita mimhə. Nitamaruə minə a khauə imə, misəm mə ruamhə min, kharəh mhatərhav mhavən, mhanim-pən min ye nikar yerman kafan. ¹¹ Nəməhuak minə mine narmamə min tiksın kisərig nəvsaoyen a, khagin pik.

Aposol minə kasor nīmətətien minə

¹² Kini, aposol minə kimisor nīmətətien ripsaah ye nimri narmamə. Nipig minə fam narmamə yamə mine kamhani nəfrakisien ye Yesu kimisofugin apa kwənmhaan kirik apa ye Nimə Ehuə kape Kughen, kamni kimə, “Vranda kape King Solomon.”^e ¹³ Narmamə yamə mine khapəh nhaniyen nəfrakisien ye Yesu, kamhasiai pawk əriə mərig kamhagin kin nisofugin-pənien tuk əriə. ¹⁴ Kamhagin, mərig nipig m-fam, narman mine nipiraovin khapsaah khauə mamhani nəfrakisien ye Yesu. ¹⁵ Aposol minə kimisor nīmətətien ripsaah. Narmamə khapik kapəriə narmamə yamə mine kamhamhə, mamhauə. Kini misərəhu-pən əriə ye təvheitə kapəriə ye nikar swatuk mhapəh mhamə tukmə Pita rukrao ye swatuk, nanmin tukrirəh-pikin əriə tiksın, kisəsanin. ¹⁶ Kini narmamə khapsaah min yerkwanu minə ipakə tuk Jerusalem, kimnhapik narmamə yamə mine kamhamhə, mine yamə mine nanmin has raməmīr irəriə, mhapik əriə mhauə, kini aposol minə kisor huvə əriə.

Namehuə minə khavəhsi-pən apocol minə ye kalabus

¹⁷ Kini hae pris mine in minə tiksin ye kwhen kape “Sadusi” kimisor timət kimi apocol minə. ¹⁸ Misarar mharap-tərəkin apocol minə, mharəhsi-pən əriə ye kalabus. ¹⁹ Kini yenaiyu, agelo kirik kape Kughen ruə məhitə ye kwəruə ye kalabus, mikir əriə mhatərhav.^f ²⁰ Mini-pən tuk əriə mimə, “Kimiə takhavən apa Nimə Ehuə kape Kughen, misəvsao kin nimirghien rerin kimi narmamə.”

²¹ Aikin, apocol minə kisor nəkwən. Yenpig-enpig əgkəp, khavən apa ye Nimə Ehuə kape Kughen, misəwhag kimi narmamə.

Kimisərip apocol minə ye kot

Kini hae pris mine in minə tiksin kisokrən kin nəwharu minə kape nəmə Isrel, khauə misofugin misəkwətə ye kaonsel kape nəmə Isrel. Kini mishər nəgkiarieren rīvən apa kalabus mə tukher-pə kin apocol minə mə tukhauə misərer ye nimirriə. ²² Mərig nipig mobael minə kimnhavən apa ye kalabus, misəm mə apocol minə kwənharkək. Kharerig mhauə ye kaonsel, mamhani-əsah pən iran tuk əriə, mhamə, ²³ “Yimnhavən apa ye kalabus, misəm yakhamə tapig rətapig tim tim. Kini mobael minə kape kalabus kasarha huvə tukun. Mərig nipig yimisəhitə, misəm yermamə rirkək a imə.” ²⁴ Yamehuə kape mobael minə kape Nimə Ehuə kape Kughen, mine jif pris, kisərig nəgkiarieren a, rukreikin kapəriə kapə, khani-pən tuk əriə mhamə, “?Naha nhagin tukruə min?”

²⁵ Kini yermamə kirik ritərhav-pə, mini-pən tuk əriə mimə, “!Eh! !Narmamə minə e nimirhapik-pən əriə ye kalabus, kwənhavən ta apa ye Nimə Ehuə

kape Kughen; masəvhag kimi narmamə apaikin!” ²⁶ Məkneikin, yamehuə kape mobael minə rimikir kafan narmamə minə, mhavən mhapik apocol minə mhauə. Mərig kimnhapəh nisəukəkiniən əriə, meinai khamə ta tukmə kisəukəkiniən əriə, narmamə apnapig kisəsik əriə kin kapier apig.

²⁷ Kimnhapik apocol minə, mhavən imə, mhani-pən mə tukserer ye nimri kaonsel. Kini hae pris rimnaiyoh əriə mimə, ²⁸ “?Rhawor? Yakwənhani-pre ta mhamə takhapəh nhaniyən nhag kwən a Yesu. ?Mərig rhawor e kimiə naksor nəgkiarieren kapəmīə rehuə e Jerusalem? Kini kimiə naksor narmamə kamhani mhamə kimawə yimishopni Yesu.”^g

²⁹ Aikin, Pita mine apocol minə khamə, “Kimawə jakasəkeikei misor nəkwai Kughen. Kimawə yakhapəh nisorien nəkwai yermamə.^h ³⁰ Kimiə nakwəsəsik-pən ta Yesu ye nai kamarkwao kin mishopni. Mərig Kughen kape kaha minə tu rimnor In rimragh min. ³¹ Kini Kughen rimivəhsi-haktə In ramkwətə ye nikarin matuk. Mə In Yemehua, In Kristo kapətawə. Kughen rimnor məknakin mə tukror swatuk mə kitawə nəmə Isrel tukharkun nisararieren ye nərigien kapətawə tuk təvhagə hah, kini In tukrirəh-si ta narpinien kape təvhagə hah kapətawə.ⁱ ³² Yakamhani-ərhav nar a yame yiməsəm, mine Nanmin Rhakə yame Kughen rīvəhsi-pə ta kimi narmamə yamə mine kasor nəkwai Kughen.”

³³ Narmamə kape kaonsel minə kisərig nəgkiarieren a, nəgkiarieren a raməvi pik niemhaa kapəriə, kini khamə apocol minə tukasəkeikei mhamhə. ³⁴ Kini iriə kirik, nhagin e Gamaliel, in Farisi kirik, in yemhajoun kirik kape Loa kape

^f5:19 Wok 12:7-10   ^g5:28 Mat 27:25   ^h5:29 Wok 4:19

ⁱ5:31 Wok 2:33-34; Efes 1:20; Hib 2:10; 12:2

Moses, yame narmamə kamhasiai in, ramərer ye nimri kaonsel, mini-pən tuk mobael minə mimə, “Takhapik ta aposol minə mhatərhav.”³⁵ Kini mini-pən tuk kaonsel mimə, “Kafak narmamə minə. Pəh kisərig huvə mə tukshawor-pən iran mine narimnə a.³⁶ Pəh nien mə tu əgkap e, kwən e Tudas rimnarar, mamni-ərhav mimə in yamehuə kirik. Narmamə tiksin rəmhen kin fo handred kimnhakwasig kin in. Mərig kimnhopni in, kəko rik rik kafan narmamə minə. Kwhen kafan ruirkək ta.³⁷ Kwəsag, Judas, yemə Galili, ritərhav-pə ye nipig gavman rimnaməheikin narmamə minə. In min ravi narmamə kamhakwasig kin. Mərig kimnhopni min in, kəko rik rik kafan narmamə minə.³⁸ In e ye nirkunien kafak: Pəh khapəh narmamə minə e. Mharisin əriə khatərhav. Nar a kasor, to kape yermamə əmə, tukrirkək.³⁹ Mərig tukmə rimasi-pən ye Kughen, keinein nini-əhuyen. Tukmə khani-əhu, tuksəm əmə mə kitawə Kughen kasotgoh.” Narmamə kape kaonsel minə kisərig, kiseighan kin kafan nəgkiarinen.

⁴⁰ Kini kisokrən kin aposol minə khauə min imə. Khani-pən tuk mobael minə mə tuksərkis-ərkis əriə. Misəgkiar-pən skai kimi əriə mhamə tukhapəh nhani-minien nhag Yesu. Misher yerhav kin əriə.^k

⁴¹ Khatərhav ye kaonsel, aposol minə rikiriə ragien maməsik mə nar huvə kirik mə Kughen rimməm-pən əriə mə iriə kisəmhen mə tuksərig nəmhəyen tuk nhaniyen nhag Yesu.^{1 42} Nipig minə fam, khavən ye Nimə Ehuə kape Kughen, mine nimə apnapig minə, masəvhag kimi narmamə, mhani-ərhav Nəgkiarinen Huvə, mhamə Yesu In Kristo yame Kughen rimirpen.

Kimnhavəh-si haktə dikon seven mə tuksasitu ye nəməhuak minə

6 Kini ai, narmamə kape Yesu minə kamhapsaah. Iriə tiksin kwənəərəus kape Isrel yamə mine kimnhasi-pən ye tanə pisin pisin; mərig iriə tiksin, kwənəərəus kape Isrel yamə mine kasarərerin Isrel. Kini yamə mine khasi-pən ye kantri pisin pisin minə kimnhani nika yamə mine kasarərerin apa Isrel, mhamə, “Nipig fam, nipig kaməwhai mane mine nəviginien, kipəh nisarhahuvəyen tuk nipiəwharu kapəmawə yamə mine khamhə-tan kin əriə.”^{m 2} Ror pən, aposol minə twelef kimisokrən kin narmamə kape Yesu minə khauə kirikianə, mhani-pən tuk əriə mhamə, “Kitawə minə tiksin. Ripəh nəmhenien mə jaksəpəh nini-ərhavyen nəgkiarinen kape Kughen mhauə misowhai əmə narimnar.³ Rhuvə mə takshajoun narmamə seven irəmiə yamə mine Nanmin Rhakə rukwar irəriə, kini nirkunien kapəriə rehuə. Pəh kimawə jakhavəh-si haktə əriə tukasarha huvə tuk nar a; ⁴ kini pəh kimawə jakharkun nəhuakien mine nini-ərhavyen nəgkiarinen kape Kughen.”

⁵ Kisərig nəgkiarinen a aposol minə khani, rikiriə ragien. Kimishajoun Steven, kwən kirik yame kafan nhatətəyen rehuə, kini Nanmin Rhakə rukwar iran. Mishajoun min Filip, mine Prokoras, mine Nikano, mine Timon, mine Pamenas, mine Nikolas, yemə Antiok kirik, yame rimməpəh narəyen kape nəmə iman ikin, muə mikwasig kin nəhuakien kape nəmə Isrel. ⁶ Kini iriə khakir nəmə minə a iriə seven, mhauə misərer ye nimri aposol minə. Kini

³6:2 Nəwhaiyen narimnar in wok kape dikon. Ye japta e, niməhuak rimivəh-si haktə dikon kupan minə iriə m-fam seven.

j5:36 Wok 21:38

k5:40 Wok 4:18

l5:41 Mat 5:10-12; 1 Pita 4:13

m6:1 Wok 4:35

apostol minə kasərəhu-pən kwermiriə ye kapərhiə kapə, misəhuak-pən irəriə.

⁷Kini narmamə kape Yesu kimnhani-ərhav nəgkiarien kape Kughen kimi narmamə, kini narmamə kape Yesu e Jerusalem kimnhapsaah. Ye nəmə minə a, pris minə khapsaah kimishatətə ye Yesu.ⁿ

Nəmə Isrel tiksin kimnharəh dikon a Steven mhavən ye kaonsel

⁸Kini Steven, in kwən kirik yame Kughen rivəhsi-pən nəsaninien mine nihuvəyen kimin, kini in ramor pik nimtətien ye nimri narmamə. ⁹Mərig nəmə Isrel tiksin kape nukwao kirik kamni kimə “Friman,” kasəməkin Steven. Iriə a nəmə Saerin mine nəmə Aleksandra, mine nəmə Silisia mine nəmə Tarki, kimnhauə misotgoh kimi Steven. ¹⁰Mərig Nanmin Rhakə rivəhsi-pən nirkunien kimi Steven. Nipig in rəgkiar, iriə to khapəh nisapitayen in.^o

¹¹Kasəməkin in, mhavən misərok narmamə tiksin mhamə tukseikuə iran, mhamə iriə kimisərig kwən a raməgkiar has pən kimi Moses mine Kughen. ¹²Kini nəgkiarien kapəriə rimnor narmamə minə aikin, mine nəhuaru minə, mine nəmhajoun kape loa kape Moses, kisəməkin min Steven. Kimnhavən mharaptərəkkin in. Mharəh mhauə misərer ye nimri kaonsel. ¹³Mhakir min narmamə tiksin mhauə mə tukhani nəgkiarien eikuə ye Steven. Iriə kimnhani mhamə, “Nipig minə m-fam kwən e ramni hah Nimə Ehuə kape Kughen mine Loa kape Moses. ¹⁴Yimisərig min ramni mimə, ‘Yesu e, yemə Nasaret, tukratmətəg-ətəg Nimə Ehuə kape Kughen, kini mukreikin

narəyen yame Moses rimnərəhu kimi ətawə apa kupən.”

¹⁵Kamhani hah Steven, iriə fam yamə mine kasəkwətə ye kaonsel kimisarha-pən misəm Steven meinai nimrin rukreikin məmhen kin nimri agelo.

Steven rhorpin nəgkiarien kape tikmir minə kafan

7 Kini ai, hae pris raiyoh-pən Steven mimə, “?Rhawor? ?Nəgkiarien e nəfrakisien?”

²Kini Steven rini-pən mimə, “Tatə minə, mine yo minə tiksin, sətərig kin yo. Kughen yame yerpilig In rimauə tuk kaha kapətawə Ebrahim. Aikin, Ebrahim rimipəh nivən-hanəyen marə apa ye tanə a Haran; mərig in ramarə hanə ye tanə apa Mesopotemia. ³Kini Kughen rini-pən tukun mimə, ‘Takapta ye kafam narmamə minə mine rukwanu kafam, mivən apa ye kwənmhan kirik yame Yo jakhajoun kin ik.’ (Jen 12:1) ⁴Məkneikin, Ebrahim rəta apa Koldia mivən marə apa Haran. Nipig ramarə aikin a, kini rimni rimhə, kini Kughen rikir in muə ye tanə e kitawə kisarə ikin mhauə miseriaji-pə ai taktəkun.^p ⁵Ebrahim rimauə aikin, mərig Kughen ripəh hanə nəraiyeen nimoptanə kirik kimin. Kafan nimoptanə rirkək pawk, mərig Kughen rimini ta mə tukripiaməkeikei mivəhsi-pən fam nimoptanə e kimin. Kini rimə, ‘Nimoptanə fam e kafam mine kape kwənəgəus kafam.’ Mərig ye nipig a, Ebrahim, tini rirkək.^q ⁶Nəgkiarien yame Kughen rimini-pən tukun rimini mimə, ‘Mərig kwənəgəus kafam minə tukhavən misarə ye tanə pisin. Iriə yor atuə kin əmə kape nəmə ye tanə a. Tuksərik mitə əriə mhavən miseriaji newk fo handred. ⁷Mərig Yo, jakor narpinien kimi nəmə

ⁿ6:7 Wok 2:41; 16:5   ^o6:10 Luk 21:15

^q7:5 Jen 12:7; 15:18; 17:8

^p7:4 Jen 11:31—12:5

kasærik mitæ æriæ. Kini ai, kwønæræus kafam einæ tuksæta ye tanæ a, mharerig mhauæ aikin e, misæhuak kimi Yo. (Jen 15:13,14)”

⁸Kini Steven rirpin nægkiarien mimæ, “Kughen rimirpen Ebrahim mimæ In tukrarha huvæ tuk æriæ. Kini mini-pæn tukun mæ tukræsigg-pæn nipikwarien, ror nimtætien kin mæ iriæ narmamæ kape Kughen. Ror pæn, nipigg Ebrahim riræh kwajikovæ kafan Aesak, kini ye nipigg yame ror eit kin, ræsigg-pæn. Kwasigg ikin, Jakob ræsigg-pæn kwajikovæ kafan minæ, iriæ fam twelef yamæ mine iriæ kaha kapætawæ.”^r

**Steven ramni hah næmæ Isrel mimæ
Kughen rimnher-pæn pawk kin
Josef, mærig kaha tu minæ
kape næmæ Isrel kimisæpæh in**

⁹Kini Steven rirpin mimæ, “Kaha tu minæ kapætawæ kimisæmækin naorahiria e Josef, miseighan-pæn kin in kimi næmæ Ijip mæ tukror atuæ kin kape næmæ Ijip. Mærig Kughen rimnarha huvæ tukun,^s ¹⁰kini mivæh miragh in ye narærorien kafan. Kini mivæhsi-pæn nirku-nien kimin. Nipigg Josef rærer ye nimri yermaru kape næmæ Ijip, yermaru a rorkeikei in, mivæhsi-haktæ in mimæ in yamehuæ kirik. Mæ tukramarha huvæ tuk næmæ Ijip mine nautæ kafan.^t ¹¹Nipigg a, sweiwei ramuh næmæ Ijip mine Kenan. Kaha kapætawæ minæ, næriæ næviginien rimirkæk, kasærig raha.^u ¹²Kini mærig rimriæ Jakob rærig mæ næviginien apa Ijip, kini rher-pæn kin kaha kapætawæ minæ khavæn aikin, in e nirikakunien kapæriæ kimnhavæn Ijip. ¹³Kini, kwasigg

ikin, iriæ khavæn min, Josef ræsik æpu in kimi piauni minæ. Kini yermaru kape næmæ Ijip ræm rirkun kwønæræus kape Josef.^v ¹⁴Kini Josef rher-pæn nægkiarien kimi rimni Jakob mine kafan minæ tik-sin tukhauæ misaræ iriæ min. Iriæ fam sev-enti faef.^w ¹⁵Mækneikin Jakob ræsok pi-hiu mivæn apa Ijip. Kasaræ mamhavæn, in mine kaha kapætawæ minæ kimnhambhæ aikin.^x ¹⁶Kwasigg ikin, kimiræh nikikriria kirerig khavæn apa Sekem, kæræhu-pæn æriæ ye næpag kapiæ yame Ebrahim ruivæh-ta nimrin tuk kwønæræus kape kwæn a Hamor.”^y

**Steven ramni hah næmæ Isrel mimæ
Kughen rimnher-pæn pawk kin
Moses, mærig kaha tu minæ
kape næmæ Isrel kimisæpæh in**

¹⁷Kini Steven rarar mini min mimæ, “Kimisaræ mamhavæn, ruæ ye nipigg yame nægkiarien yame Kughen rimivæhsi-pæn kimi Ebrahim tukruæ mor næfrakisien kin. Ye nipigg a, kaha kapætawæ minæ kimnhauæ mhapsaah apa Ijip.^z ¹⁸Kimisaræ mamhavæn, yermamæ pisin kirik yame reinein Josef ruæ ræmhen kin yermaru kape næmæ Ijip.^a ¹⁹In mamor has pæn pik kimi kaha tu minæ kapætawæ mameikuæ iræriæ. Mamarkut kimi æriæ mæ tukmæ kiseimæk, misapitan kin kapæria kwajikovæ minæ, pæh khamhæ.^b

²⁰“Ye nipigg atuætuk a, Moses rimnarha. Mor kwæn huvæ kin.^f Rimni mine nisini kwerkwaig kin ye nækwai nimæ, mawarha huvæ tukun mweriaji makuæ kisisæ.^c ²¹Mærig nipigg iriu kwapitan kin in mæ tukrimhæ, piakæskæh kape yer-

¶7:20 Swatuk pisin kirik tuk nukreikinien nægkiarien ye v. 20, in e, “Moses rimnarha, in kwajikovæ huvæ kirik ye nimri Kughen.”

¶7:8 Jen 17:9-14; 21:4   **¶7:9** Jen 37:11,28; 39:2,21-23   **¶7:10** Jen 41:37-44

¶7:11 Jen 41:54; 42:1-2   **¶7:13** Jen 45:1-4,16   **¶7:14** Jen 45:9-11; 46:27

¶7:15 Jen 46:1-7; 49:33   **¶7:16** Jen 23:2-20; 33:19; Jos 24:32

¶7:17 Eks 1:7-8   **¶7:18** Eks 1:7-8   **¶7:19** Eks 1:11-22   **¶7:20** Eks 2:2

maru kape nēmā Ijip rēm in, kini mirēh mivēn, mamrhi rēmhen kin tīni atu-atuk.^d ²² Kini kimnhajoun in kin nirkunien kape nēmā Ijip. Kini in raməgkiar huvə, mamor nar huvə.

²³ “Kini nipig Moses kafan newk foti, rikin raməsik mə tukrivēn mēm narimnə iman e nēmā Isrel. ²⁴ Rarar mivēn mēm yemə Ijip kirik ramor aha-pən kimi yemə iman ikin kirik. Kini Moses rimavēn, masitu ye yemə iman; mivəhsi-pən tai norien mhophni yemə Ijip ai.^e ²⁵ (Moses, rikin rimoh mēta nēmā iman ikin tuk-səm kharkun mə Kughen rimnher-pən kin in mə tukripik ta əriə ye nəmhayen yame kamor irəriə; məriɡ iriə kisəm, kharəh nharkunien). ²⁶ Kəni rikwamer kin, Moses ruə mēm yemə Isrel mir kiraru karauh əriu minə. Kini in rivēn mə tukrini-əhu əriu mimə, ‘!Ah! Kimiru pi-aumiru minə əmə. ?Nakwhawor mawor rahah irəmuru minə?’

²⁷ “Məriɡ əmə kwən e yame ramor hah kimi in kirik rəsua ta kin Moses mini-pən tukun mimə, ‘?Rhawor? ?Nakmə takarmaru irəmawə mivəhsi-pə narpinien kimi əmawə uə?’ ²⁸ ?Nakmə takhopni min yo rēmhen kin yame nimnhophni yemə Ijip a e niəv uə?’ (Eks 2:14) ²⁹ Nipig Moses rəriɡ nəgkiarien a, rigin, marar map. Map a Ijip mivēn mamarə apa Midian rēmhen kin yepsipis kirik. Kini mirēh kwajikovə kafan mir aikin a.^f

³⁰ “Newk foti ruə mivēn, nipig kirik, Moses rarar mivēn apa ye tīpəvsik ipakə tuk tukwas kirik kamni kimə ‘Sinae.’ Mivēn aikin, mēm nap ramuək ye kwaji nai kirik, kini agelo kirik kape Kughen ritərhav-pə tukun aikin. ³¹ Moses rəm rakur. Kini mivēn ipakə tuk nai a mə tukrəm huvə. Məkneikin məriɡ nəgkiarien kape Kughen ramni

mimə, ³² ‘Yo Kughen kape kafam kaha misir kupən: Ebrahim, mine Aesak, mine Jekob.’ (Eks 3:6) Moses rimnəriɡ nəgkiarien a, rətəmmimin, migin pik kin nivag-pəniēn.

³³ “Kini Kughen rini-pən tuk Moses mimə, ‘Moses. Takrəh-si ta sandel kafam, məriɡ in ai kwənmhan e nakamərer ikin in ramərhakə. ³⁴ Yo yaknəm ta mə kafak narmamə minə apa Ijip kasəriɡ raha pik. Kini yakaməriɡ mə kasasək; kini yakamuə mə jakpik-ta əriə ye nəmhayen kapəriə. Yuə. Yakamher-pən kin ik takrerig mivēn apa Ijip.’ (Eks 3:5, 7, 8, 10)”

³⁵ Kini Steven rirpin mimə, “Moses e in e, yermamə e nēmā Isrel kimisəpəh miseinein in mhamə, ‘Ah. ?Nakmə takarmaru irəmawə mivəhsi-pə narpinien kimi əmawə uə?’ Məriɡ Kughen rimivəh-si haktə in mə tukrarmaru irəriə. Kughen rimnher-pə kin agelo yame rimitərhav-pə tuk Moses ye nai yame nap ramuək iran, mə tukrivəh-si haktə in mə in tukrarmaru irəriə, mivəh mirəgh əriə.^g

³⁶ Moses a rimnor nimtətien minə tiksın nipig rimnamkir nēmā Isrel misap-ta Ijip misəviəfugin ye tahik a kamni kimə Red Si^h, mamhauə ye tīpəvsik.^h

³⁷ “In e Moses min yame rimini-pən tuk nēmā Isrel mimə, ‘Kughen tukripivəh-si haktə profet kirik kapəmiə rēmhen kin yame rimivəh-si haktə yo. Profet a in kimiə əmə kirik.’ (Dut 18:15) ³⁸ Moses əmə e in e rimnamarə iriə nēmā Isrel nipig kimiseriwək kirikianə ye tīpəvsik. In rimnamarə iriə kaha tu minə kapətawə; ye nipig a agelo kirik kape Kughen rimauə məgkiar kimin ye tukwas e kamni kimə Sinae. Kini Kughen rimivəhsi-pən əmə nəgkiarien

§7:36 Red Si nipran rimə, “Tahik nuwig ripsaah aikin.”

ᵀ7:21 Eks 2:3-10

ᵋ7:24 Eks 2:11-15

ᶠ7:29 Eks 2:21-22; 18:3-4

ᵋ7:35 Eks 2:14

ᵇ7:36 Eks 7:3; 14:21; Nam 14:33

mīragh kimin, mə tukruə mivəhsi-pə kimi ətawə.¹

³⁹“Mərig kaha minə kapətawə kimnharəh nisorkēikeiyen mə taksərig in. Mharəh nisorkēikeiyen mə tukhakwasig kin. Ye nərigien kapəriə kimisorkeikei mə tukharerig-pən min apa Ijip. ⁴⁰Ror pən kimisəkeikei kimi Eron mamhani mahmə, ‘Ah. Takvhirəkin kapətawə tiksın kughen, pəh iriə tukhakir ətawə. Mərig in a Moses e rimipik ta ətawə apa Ijip, mə tukhauə eikin e, mərig kitawə kharəh nharkunien mə in hiə ai taktəkun.’(Eks 32:1) ⁴¹Kini ye nipig a, iriə kimnhavhirəkin nanmi kwaji kau kirik rəmhen kin kughen kirik kapəriə. Mhavən mhauh nar mīragh mhavaan əru misəhuak-pən kimi kau a. Kini misor nəviginiyen ehuə kirik, rikiriə rimnagien tuk nar yame iriə kimnhavhirəkin.¹ ⁴²Məkneikin, Kughen rukreikin-pən nimeitaan kimi əriə, meighan-pən kin əriə khavən misəhuak kimi kəmhou minə. Rəmhen kin yame Nəkwəkwə kape Kughen rimini ye nəkwəkwə kape profet minə mīmə,

“!Nəmə Isrel! Kimiə nimisarə ye tipəvsik kape newk foti, mamhauh nar mīragh mhavaan əru tuk nəhuakien, ?mə naksəhuak-pə kin kimi Yo uə? !Nikam!

⁴³Nipig minə fam kimiə nakamharəh nimə tapolen yame kaməhuak kimi Kughen Yerमारु ikin, mərig yerkimie naksəhuak kimi kughen eikuə e Molek, mamhavəh-si haktə nanmi kəmhou kape kughen kapəmie Refan. Nakhamə kughen mir e kapəmie.

Ror məkneikin, jakher-ərhav kin əmie takasarə apa isok,’(Amos 5:25) takasarə apa Babilon, ye nikarin pən.”

**Steven ramni mə nəmə Isrel
kimiseinein niprai nəgkiarinen e
“Nimə kape Kughen”**

⁴⁴Kini Steven rarar mini-pən tuk əriə mīmə, “Nipig kaha tu minə kapətawə kimnisarə ye tipəvsik, kapəriə kirik aikin nimə tapolen yame kaməhuak kimi Kughen ikin. Nimə a, Kughen rimini-pən tuk Moses mə tukrivhirəkin; kini Moses rimnor atuaturk ye nirkunien yame Kughen rimivəhsi-pən kimin.

⁴⁵Kwasig ikin, nipig Josua rimikir kaha kapətawə minə mhauə misəkota nəmə Kenan mharəhsi-ta tanə ye kwermiriə, iriə mharəh nimə tapolen a mhauə iriə min. Nimə tapolen a rimnəmīr meriaji-pə nipig kape King Deved.^k ⁴⁶Kughen rimnorkeikei pik King Deved. Kini Deved rini-pən tuk Kughen mīmə, ‘Ik Kughen kape kaha tu Jakob. Takaməkeikei mipəh yakor nimə kirik kafam, pəh Ik takamarə ikin.’(2 Saml 7:1-16) ⁴⁷Mərig nimə ai, King Deved rimipəh nivhirəkinien. Mərig King Solomon əmə e in rimivhirəkin.¹

⁴⁸Mərig Kughen, In yerpirig pik. Ripəh narəyen ye nimə yame yermamə əmə ravhirəkin. Rəmhen kin nəgkiarinen kape profet yame rimini mīmə,

⁴⁹“Kughen ramni mə “Yo yakamarmaru ye neai mine tokrei tanə.

?Nakharkun mə taksor naha nimə yame Yo jakamarə ikin? ?Nakharkun mə taksor naha kwənmhan yame jakvən mapis ikin?

⁵⁰Hani-pə tuk Yo. ?Pa rimnor narimnar fam? Yo pisin əmə yimnor narimnar fam ye tokrei tanə.””(Aes 66:2)

**Steven ramni mə nəmә Isrel
kimisəpəh profet minə fam yamə
mine Kughen rimmher-pə kin әriә**

⁵¹ Kini Steven rarar mini-pən tuk әriә mimә, “!Ah! Kapəmia kapə riskai pik. Kapəmiә nәrigien rәpignar rәмhen kin nәмә kharəh nisəhuakien. Kimiә nakharəh nisorkeikeiyen mə taksor nək-wai Kughen. Kimiә naksəmhen kin kaha kapəmiә minə kupən. Nakasətarig әmә kin Nanmin Rhakә nipig minə fam.”^m
⁵² Profet minə kupən kimmhanti-әrhav nәgkiarien kape Kughen, mәrig kaha kapəmiә minə kimisor has pән kimi әriә fam. Mishopni min profet minə kupən yamə mine kimmhanti-әrhav kupən mə Yemә Atuatuk kape Kughen natukruә. Kini taktәkun ai kimiә min nakaseikuә mhakurao-pән ye nimetai Yemә Atuatuk a kini mhauh In mishopni.ⁿ
⁵³ Kimiә nakwənharkun-ta Loa a kape Kughen yame agelo minə kwənhavəhsi-pә ta, mәrig kimiә nakharəh nisorien nəkwan.”

Iriә kimsarkwhopni Steven

⁵⁴ Steven rimmәgkiar fam, narmamә kape kaonsel minə kimsisәrig, niemhaa rhai әriә, kasarkwәruә tukun. ⁵⁵ Mәrig Steven, Nanmin kape Kughen rukwar iran. Kini in marha faktә apa ye neai, mәм nikhakien kape Kughen; kini mәм min Yesu ramkwәtә ye nikarin matuk.^o
⁵⁶ Kini mini-pән tuk әriә mimә, “Sәмru. Yakamәм napuә rimmәkwag, mə Ji Yermamә ramәrer ye nikar Kughen matuk.”^{**}
⁵⁷ Kini namehuә kape kaonsel minə khasisigin nimәtirgirirә kini misokrән iran. Misarar, iriә fam mi-

saiyu mhauә tukun. ⁵⁸ Mharaptәrәkin in, mhaukәkin mhatәrhav-pән apa yerkwanu mə tuksarkwhopni In. Kini narmamә yamә mine kimmhanti hah Steven kimsisәpәkiәk ta kin sot kapәriә misәhipән kimi tamaruә kirik nhagin e Sol, kini ai misәsik Steven kin kapiar apig.

⁵⁹ Kasәsik Steven kin kapiar, ramәhuak mamni mimә, “Yesu Yermaru, yakamәrәhu-pән nanmik ye kwermim.”^{††}
⁶⁰ Mәnimkur mokrән ehua mimә, “Yermaru, takpәh narpinien tai tәvhagә has kapәriә.” Kini rimiә fam nәgkiarien a, kini mimhә.^p

8¹⁻² Kini Sol ramәrer әmә rikin ragien mə iriә kimishopni Steven.

Sol ramuh nәмәhuak minә

Kini nәмәhuak minә tiksin khauә mharәh niprai Steven mharәh mhavән mhanim, kini misasәk pik tukun. Ririkakun ye nipig a, Sol mine in minә tiksin kisarar masor ahas pән kimi nәмәhuak minә apa Jerusalem. Misәkota әriә kisap mhavән misarә apa yerkwanu minә tiksin apa Judia mine Sameria. Mәrig aposol minә әmә kisarә apa Jerusalem. ³ Mәrig Sol ramarkut pik mə tukroriah nәмәhuak minә. In mamvән ye nimә minә mampik yerhav narman mine nipiraovin yamә mine kamhani nәfrakisien ye Yesu. Ripik әriә mivән mampik-pән әriә apa kalabus.^q

**Dikon a Filip ramni әrhav
Nәgkiarien Huvә apa Sameria**

⁴ Mәrig Sol mine kafan narmamә minә kimsisәkota narmamә yamә mine kamhani nәfrakisien ye Yesu, kisaiyu kirikianә kirikianә, mhavән apa ikin

^{**}7:56 Daniel min rimmәm napuә rәkwaag, kini mәм Ji Yermamә ramәrer ye nikar Kughen. Әm-ru stori ye Daniel 7:13-14.

^{††}7:59 Yesu rәrәhu-pән nanmin ye kwermi Kughen ye Luk 23:46.

^m7:51 Aes 63:10

ⁿ7:52 Mat 23:31

^o7:55 Sam 110:1

^p7:60 Luk 23:34

^q8:3 Wok 9:1,13; 22:4; 26:9-11

minə mamhani-ərhav Nəgkiarĕn Huvə kape Yesu. ⁵Kini Filip rəsok-prah mivən yerkwānu kirik ye Sameria, kini maməvsao kin Kristo yame Kughen rimirpen. ⁶Kini nəmə aikin kisərig, misəm mə Filip ramor nimtətĕn minə, khauə kirikianə misətərig huvə kin in. ⁷Narmamə khapsaah, nanmin has minə kĕmisəta irəriə. Nĭpig kisəta irəriə, misətəpar. Mine narmamə yamə mine nĭkariə rəpou, mine yamə mine nihuriə rahas, iriə khapsaah khahuvə min. ⁸Ror pən nəmə Sameria rikiriə ragien pik.

Saemon e ramor narimnar ye norien kape yarmhə minə

⁹Yerkwānu a, kwən kirik, nhagin e Saemon, nĭpig m-fam in ramor nimtətĕn ye norien kape yarmhə minə, ye nĭmri nəmə Sameria, kini kasəm kisakur pik kin. In ravəh-si haktə in mĭmə in yamehuə kirik. ¹⁰Nəmə ikin, nəmap-nāpig minə, mine namehuə minə, iriə m-fam kasətərig kin in. Mamhani mhāmə, “In ravəh nəsānĭnĕn a kamni kimə ‘Nĭsānĭnĕn kape Kughen.’” ¹¹Iriə kĭmn-hakwasig kin mərig in ai nĭpig rĭp-saah in ramor əriə kisakur kin nimtətĕn yamə mine in ramor. ¹²Mərig nĭpig kisərig Filip ruə mĭni-ərhav nəgkiarĕn kape Narmaruyen kape Kughen, mine nhag Yesu Kristo, khani nəfrakisĕn ye nəgkiarĕn a. Narman mine nĭpiraovin yamə mine khani nəfrakisĕn ye Yesu, Filip ror baptaes irəriə. ¹³Kini ai, Saemon min rĭni nəfrakisĕn ye Yesu; marar mivən kor baptaes iran. Ikin pukaa Filip ramvən ikin, Saemon rakwasig kin. Kini məm nimtətĕn yamə mine Filip rimnor ye nəsānĭnĕn kape Kughen kini rakur pik kin.

¹⁴Nĭpig Aposol minə apa Jerusalem kisərig nəvsaoyen mə nəmə Sameria kamhani nəfrakisĕn ye nəgkiarĕn kape

Kughen, kini iriə kisher-pən kin Pita minə Jon mə tukravən mwəm əriə. ¹⁵Nĭpig kĭmirāvən mratərhav-pən tuk əriə, iriu mwəhuak-pən ye nəmə minə e mə tukhavəh Nanmin kape Kughen. ¹⁶(Mərig in apa kupən, kĭmnor bap-taes əmə irəriə ye nhag Yesu Yer-maru; mərig Nanmin Rhakə rĭpəh hanə neiwaiyu-pənĕn tuk əriə). ¹⁷Kini Pita mine Jon kwərhəhu-pən kwermĭriu ye kaparia kapə, məkneikin iriə khavəh Nanmin kape Kughen.^f

¹⁸Kini Saemon rĭmnəm mə Nanmin kape Kughen rĭmavən ye nĭm-raghĕn kape narmamə nĭpig aposol mir a kwərhəhu-pən əmə kwermĭriu irəriə mwəhuak-pən irəriə, məkneikin Saemon rĭpik yerhav mane mə tukrĭvəhsi-pən kĭmi əriu ¹⁹maməkeikei kĭmi əriu mĭmə, “Takravəhsi-pə min nĭrkunĕn en kĭmi yo. Pəh jakərhəhu-pən kwermik ye narmamə, khavəh Nanmin kape Kughen.”

²⁰Mərig Pita rəgkiar-pən skai kĭmin mĭmə, “!Mane en kafam tukraməkeikei mĭrkək kĭmiru min takravən ye nap ehə! ?Nakmə nakĭrkun nĭvəhyen nĭmri nihuvəyen a yame Kughen ravhsĭ-pən arnāpig əmə kĭmi narmamə uə? ²¹Tukor ik nakpəh norien norien minə e kapəmawə, meinai rĭkim rapəh natuatukĕn ye nĭmri Kughen. ²²Takaməkeikei marar ye nərigĕn kafam tuk təvhagə has, maiyoh Kughen pəh tukrəspir ik tuk nərigĕn has kafam. ²³Yakaməm nĭpig minə fam nakəməkin narmamə, morkeikei əmə ik; norien has rĭmnəruk əutən ik.”

²⁴Aikin, Saemon rĭni-pən tuk əriə məkeikei kĭmi əriə mĭmə, “Kĭmiru takwəhuak kĭmi Kughen tuk yo; mə jakpəh nĭvəhyen narpĭnĕn yame nakarāni-pə tuk yo.”

²⁵Aposol mir a kĭrāni-ərhav fam nəgkiarĕn kape Yesu Yermaru, mine

narimnar yame In rimnor, kini ai mwarar, mratərhav Sameria, mweriwək mrarerig miravən Jerusalem. Nipig kiravən, mirani-ərhav Nəgkiarien Huvə kape Kughen apa yerkwanu minə kape nəmə Sameria.

Filip rimnəgkiar iriu yemə Itiopia kirik

²⁶ Nipig kirik, agelo kirik kape Kughen reiwaiyu-pə tuk Filip mini-pən tukun mimə, “Takhekimter, məri-pən swatuk e ye tipəvsik, yame ripis e Jerusalem muə mipis apa Gasa.”

²⁷ Aikin, Filip rhekimter məriwək mamvən. Məm yamehuə kirik kape pianehuə kape nəmə Itiopia, nhagin a Kandas. Kwən a in Yunik^{‡‡} kirik; in ramarha huvə tuk mane kape pianehuə ai. In ruavən ta apa Jerusalem minəhuak. ²⁸ Rimavən məhuak-ta apa Jerusalem, mirerig minamvən apa iman ikin. Mamkwətə ye nar kirik kamni kimə “kat” yame hos ravi. Mamkwətə maməvheikin nəkwəkwə yame Profet Aesea rimirai. ²⁹ Kini Nanmin Rhakə ruvən ye Filip mimə, “Takvən məriwək ipakə tuk kat a.”

³⁰ Məkneikin, Filip raiyu mivən ipakə tukun, kini məm kwən a raməvheikin nəkwəkwə yame Profet Aesea rimirai. Kini Filip raiyoh-pən in mimə, “Yamehuə. ?Nakirkun niprai nəgkiarien e nakaməvheikin uə nikam?”

³¹ Kini yamehuə a rimə, “Tukmə yermamə kirik rhoprai-pə kimi yo, jakirkun.” Kini raiyoh-pən Filip mə tukrat-pən ye kat məkwətə iriu min. ³² Nəgkiarien ye Nəkwəkwə kape Kughen yame kwən a raməvheikin mamni mimə,

“In rəmhen kin sipsip kirik, kimirəh khopni.

Məmhen kin kwaji sipsip əmə kirik yame rapəh nasəkien nipig kimməkis nimrin

Mərig in rapəh nəgkiarien.

³³ Kimnor naurisien kim in, kivəhsi-pən narpinien kirik kimin yame ripəh natuatukien.

Kafan kwajikovə rirkək, mərig in ai kivəhsi-ta nimraghien kafan ye tokrei tanə e.” (Aesea 53:7-8)

³⁴ Kini yamehuə a raiyoh Filip mə, “?Profet e raməvsao kin pa nhagin? ?Raməvsao atuk kin in, uə raməvsao kin yermamə pisin kirik?” ³⁵ Kini Filip rimirikakun ye nəgkiarien kirikianə əmə yame rinaməvheikin minamni-pən Nəgkiarien Huvə kape Yesu kimin.

³⁶ Iriu kwəri swatuk a, mirauə mwəm nu kirik, kini yamehuə a rini-pən tuk Filip mimə, “Əm-ru nu apa. ?To nakor baptaes irak eikin e uə nikam?”

³⁷ Kini Filip rini-pən tukun mimə, “Tukmə nakhatətə ye Yesu, yerkim m-fam, nakirkun norien baptaes.”

Kini in rini-pən tuk Filip mimə, “Yo yakamni nəfrakisien ye Yesu mə In Ji Kughen.”^s

³⁸ Məkneikin rini-əhu kat a, kini mweiwaiyu iriu Filip, kini Filip ror baptaes iran. ³⁹ Kweiwaiyu mwərer min ye tame nu, məkneikin Nanmin kape Kughen rivəh-si ta Filip kini yamehuə a ripəh min nəmien, marar aikin a, məri swatuk mamvən, rikin ragien.

⁴⁰ Mərig Filip rakur məm ramərer apa yerkwanu a Asdod. Kini mivən apa yerkwanu minə mamni-ərhav Nəgkiarien Huvə kape Yesu, mivən mivən meriaji-pən apa Sisaria.^t

^{‡‡}8:27 “Yunik” in yamehuə kirik, kimnərai rəmhen kin pukəh kərai; tamə ror wok ipakə tuk kwin, məm, morkeikei, moriah in.

Sol rimnamvən apa Damaskes məm Yesu ye swatuk

9 Ye nipig a, Sol rimnamni has hanə narmamə kape Yesu minə mə tukraməkeikei mhopni əriə. Marar, mivən məm hae pris^u 2 maiyoh-pən in mə tukrirai nəkwəkwə kirik rivən kimi nəmə Isrel apa Damaskes, mimə tukmə ruvən aikin məm narmamə kisəri-pən Swatuk kape Yesu, nar apnapig narman uə nipiraovin, tukriraptəəkən əriə, mipik əriə mhauə apa Jerusalem. ³Nipig Sol ruavən ipakə tuk Damaskes, taktəkun əmə rəm nikhakien risi-pən ye napuə məsia-pen in. ⁴In rimamir, mərig nəgkiarinen kirik ramni mimə, “!Sol! !Sol! ?Rhawor nakamor ahah pə məkneikin kimi Yo?”

⁵Kini Sol rini-pən tukun mimə, “Yermaru. ?Ik pa en?” Kini In rini-pən tukun mə, “Yo Yesu e, yame ik nakamor ahah pə kimi Yo. ⁶Mərig takhekimter, mivən apa yerkwanu. Aikin en, tukni-pre tuk ik mə takhawor-pən iran mine.”

⁷Narmamə yamə mine kəmhakwasig kin Sol kasərer, kisakur pik, misapnapig meinai kisərig pawk nəgkiarinen a, mərig kharəh nisəmien yermamə kirik. ⁸Kini Sol rəhekimter min, mərha, məm ripəh nəmien nar. Ror pən khavəh kwermən mhakir in mhavən apa Damaskes. ⁹Kini raməmir nipig kisisər, nimirin ripəh narhayen, mipəh nəviginiən, kini mipəh ninimien nar kirik.

¹⁰Kini yermamə kirik kape Yesu ramarə apa Damaskes, nhagin e Ananaeas. Yesu Yermaru rimnokrən kin ye nəmrərhavyen kirik mimə, “Ananaeas.” Kini Ananaeas rimə, “O-o, Yermaru.”

¹¹Kini Yesu Yermaru rini-pən tukun mimə, “Takəri-pən swatuk a kamni kimə ‘Ratuatuk’ mivən mauru-pən imei Judas maiyoh kin yemə Tasas kirik nhagin e

Sol. Taktəkun ai in raməhuak. ¹²In rimnəm nəmrərhavyen kirik məm mimə ik nakvən ye nəkwai nimə a mamərhupən kwermim iran mə nimirin tukrihuvə min.”

¹³Kini Ananaeas rini-pən tukun mimə, “Yermaru. Narmamə khapsaah kwəsəvsao-ta kimi yo kin kwən en. Mamhani-ərhav norien has kafan yame in ramor-pən kimi narmamə yamə mine kashatətə iram apa Jerusalem. ¹⁴Kini in ruauə ta eikin e, jif pris minə kwəseighan-ta kin mə in tukriraptəəkən narmamə minə e kasəhuak kimik.”

¹⁵Mərig Yesu Yermaru rini-pən tukun mimə, “Yuvən. Yo yakwirpen ta in mə in tukriini-ərhav nhagik kimi narmamə ye tanə pisin pisin minə, mine namehuə minə, mine nəmə Isrel min.^v ¹⁶Kini Yo jakpihajoun in mə tukraməkeikei mivəh nəmhəyen tuk nhagik.”^w

¹⁷Məkneikin, Ananaeas rivən ye nəkwai nimə a. Mərhəhu-pən kwermən ye Sol mimə, “Piak Sol, Yesu Yermaru rimnherpə kin yo eikin e mə jakuə mor huvə min nimirin, kini pəh Nanmin Rhakə rukwar iram. In e Yesu yame In rimitərhav-pə tuk ik ye swatuk nipig nimnamuə eikin e.” ¹⁸Taktəkun əmə, nar kirik rəmhen kin niriğəvi kəmam rier ta ye nimirin Sol, kini in rarha min məm nar. Kini ye nipig a kor min baptaes iran. ¹⁹Kini məvigin ta, marə mivəh min nəsaniniən.

Sol ramniərhav Nəgkiarinen Huvə kape Kughen apa Damaskes

Kini Sol rarə min nipig tiksən apa Damaskes iriə narmamə kape Yesu minə. ²⁰Kini nipig ruauə Damaskes, mivən ye nimə kape nofuginien kape nəmə Isrel, mamni-ərhav mə Yesu in Ji Kughen. ²¹Aikin, narmamə kisərig kisakur pik kin mhamə, “Ah. ?Rhawor? Kwən a in apa kupən in rimnamuh nəmə Jerusalem

yamə mīne kamhani nəfrakisien ye Yesu. Khamə ta mə ramuə mīn eikin e mə tukriṗik narmamə kape Yesu mīnə, mīvən kimi jif pris.^x

²² Mərig nəgkiarien kape Sol ramhaktə mamskai mapita nəgkiarien kape nəmə Isrel. Mamhajoun huvə mə Yesu in Kristo yame Kughen rimirpen.^y

²³ Sol ramni-əhrav Yesu, nəmə Isrel kamharai mhun nəgkiarien mə tukshopni in, ²⁴ mərig Sol ruirkun ta nərigien kapəriə. Nipig fam, yenpig-yenpig yenaiyu, iriə kimisərer əswasig ye kwəruə ye yerkwanu ai, mə tukshopni Sol. ²⁵ Mərig yenaiyu kirik, narmamə kape Sol mīnə khakir in mhavən mhavai-pən in ye niṭip ehuə kirik, mharuk-pən nəərəus iran, mhavi reiwaiyu ye nikar kəupə ye yerkwanu a, kini Sol rap mamvən.^z

Sol rimavən apa Jerusalem

²⁶ Sol rap mivən apa Jerusalem, marmakut mə tukrikwasig kin narmamə kape Yesu mīnə. Mərig rikiriə rīmnəsik mə rameikuə irəriə mə in yermamə kape Yesu, kini kimnhagin kin.^a ²⁷ Kini kwən kirik, nhagin e Banabas, ruə masitu iran, mikir in mivən mwəm aposol mīnə. Mīni-pən tuk əriə mə Sol rīmnəm Yesu Yermaru ye swatuk rəgkiar kimin. Kini Banabas rini-ərhav mīmə Sol rīmipəh niginien tuk nini-ərhavyen nhag Yesu apa Damaskes.^b ²⁸ Kini Sol rīmnamarə iriə miriə mamvən yerkwanu mīnə ye Jerusalem maməṭgha kin nini-ərhavyen nhag Yesu. ²⁹ Kini maməgkiar kimi nəmə Isrel yamə mīne kamhani nəgkiarien kape nəmə Gris, kini masotgoh; kini iriə khamə tukhauh in mīshopni. ³⁰ Nipig in

mīnə tiksın kisəriḡ, khakir Sol misəsok pirə mhavən apa yerkwanu kirik nhagin e Sisaria, misher-pən kin mə tukrivən isok apa yerkwanu a Tasas.

³¹ Kwasig ikin, nəməhuak mīnə fam rarkurao ikin mīnə Judia mīne Galili mīne Sameria, kasarə ye nəmərinuyen. Kini Nanmin Rhakə ramasitu irəriə, mamor əriə kamhaskai, mamor əriə kamhapsaah. Kini iriə kamhasiai Yesu Yermaru.

Pita rīmnor huvə niḡu kwən kirik nhagin e Aeneas

³² Mərig Pita rīmnəriwək mamvən ikin mīnə; nipig kirik rivən mamarha-pən kin nəməhuak mīnə apa Lida. ³³ Aikin a, rīmnəm yermamə kirik nikarin rīmhə. Kwən a reinein nəriwəkien. In rīmnaripir əmə meriaji newk eit. Kwən ai nhagin e Aeneas. ³⁴ Kini Pita rīni-pən tukun mīmə, “Aeneas. Taktəkun ai, Yesu Kristo tukror huvə mīn niṗram, ik takhuvə mīn. Takhekimter mərəpəvin-ərpəvin kafam nimakuə məriwək mamvən.” Taktəkun əmə Aeneas rhekimter. ³⁵ Kini nəmə Lida mīne Saron kisəm in, kisarar ye nərigien kapəriə mamhakwasig kin Yesu Yermaru.

Pita rīvəh miragh pian a Dokas

³⁶ Yerkwanu a Jopa, piraovin kirik aikin ramni nəfrakisien ye Yesu, nhagin e Tabita Dokas.^f Pian a, nipig fam ramor nar huvə, masitu ye yavən hah mīnə. ³⁷ Nipig a, rīmivəh nīmḡeyen kirik, kini mīmḡə. Kəkwi, kor huvə niṗran kirəh kərəhu-pən ye nīmə ye kwənmhan apa yerpirig əgkəp. ³⁸ Ikin a Jopa ipakə əmə tuk Lida, ror pən,

^f9:36 Nhag pian a, ye nəgkiarien kape nəmə Gris ramni “Dokas,” ye nəgkiarien kape nəmə Isrel, ramni “Tabita.” Niṗran ramni nar miragh huvə kirik kamni kimə “dia.”

^x9:21 Wok 8:3

^y9:22 Wok 18:28

^z9:25 2 Kor 11:32-33

^a9:26 Gal 1:17-19

^b9:27 1 Kor 9:1

nīpig narmamə kape Yesu minə apa Jopa kisərig mə Pita raməmir apa Lida, kisher-pən kin yermamə kiraru kiravən mwəm in. Miweikeikei kimin mirəmə, “Əriwak aihuua muə.”

³⁹ Kini Pita rarar mikwasig kin əriu. Kini rivən mitərhav-pən tuk əriə, khakir in mishaktə mhavən ye kwənmhaan apa yerpirig əgkəp. Kini nīpiahuaru minə khamhə-tan kin əriə, iriə fam khauə, misərer rao rao kin. Misasək, mishajoun Pita kin neipən yame Dokas rimijir nīpig rimnamragh.

⁴⁰ Kini Pita rher-ərhav kin əriə, kini mənimkur məhuak. Miwag-pən məm pian ai ruamhə ta mini-pən tukun mə, “Tabita, hekimter.” Məkneikin pian ai rarha-pən məm Pita, kini mhəkimter məkwətə. ⁴¹ Kini Pita rasitu iran miwi haktə in, ai rərer. Kini Pita rokrən kin narmamə yamə mine kamhani nəfrakisien ye Yesu mine nīpiahuaru yamə mine khamhə-tan kin əriə khauə, kini rhajoun əriə kin pian a mə ruəmragh min. ⁴² Kini nəvsaoyen kin norien a rarkurao fam ye Jopa. Kini narmamə khapsaah khauə mishatətə ye Yesu Yermaru. ⁴³ Kini Pita rarə min apa Jopa ror tu, iriū yermamə kirik nhagin e Saemon, yame kafan e wok in ramor arnəpeinə ye tiki kau mə tukjir kor narimnar kin.

Kughen rimnəgkiar kimi Konilias

10 Yermamə kirik, nhagin e Konilias, ramarə apa Sisaria. In yamehuə kirik kape mobael minə kamni kimə “Mobael kape Itali.” ² In mine kafan minə iriə kamhasiai pik Kughen kape nəmə Isrel. Kini in mivəhsi-pən mane ehua kimi yavən hah minə. Kini nīpig m-fam, raməhuak kimi Kughen. ³ Nīpig kirik, ipakə tuk tri klok yenaiyu, ye nīpig atuatuk kape nəhuakien, rimnəm nəmrərhavyen kirik, məm huvə mə agelo

kirik kape Kughen rīmauə tukun mīmə, “!Konilias!”

⁴ Kini Konilias rigin pik marha-əterik iran, mini-pən tukun mīmə, “Əwəh, Yermaru. ?Rhawor?”

Kini agelo a rini-pən tukun mīmə, “Kughen rinərig ta nəhuakien kafam. Minəm ta norien minə kafam, mə ik nimnasitu ye yavən hah minə. Kini In ramərig ik. ⁵ Taktəkun ai, ik takher-pən kin narmamə tiksın khavən apa yerkwənu a Jopa, mhakir yermamə kirik mhauə ikin e. Yermamə a, nhagin əgkəp e Saemon Pita. ⁶ In ramarə iriū yermamə kirik nhagin e Saemon yame in yermamə kape norien narimnar kin tiki kau. Nimə kafan ramərer ye nīkar-kar tahik.”

⁷ Kini agelo a rəgkiar fam, mapta iran. Məkneikin Konilias rokrən kin kafan yasitu mir kiraru mine mobael kirik yame ramsiai Kughen kape nəmə Isrel, mama-situ min iran, mə irisir tukrhuə mirhəm. ⁸ In rhoprai-pən nəmrərhavyen a kimi ərisir. Kini mher-pən kin ərisir kirhivən apa Jopa.

Pita min rəm nəmrərhavyen kirik

⁹ Kəni rəkwamir kin, yerkwəiha, nīpig kwərə misir a karhəriwak hanə marhivən ye swatuk, ipakə əmə krhitərhav-pən apa Jopa, kini Pita rhaktə mivən apa ye tokrei nimə mə tukrəhuak. ¹⁰ Maməhuak mamvən, minəmkərəv pik. Kini nīpig kamavaan hanə nan, in rəm nəmrərhavyen kirik. ¹¹ Məm mə napuə rimnəkweg. Rəm nar kirik rəmhen kin tapolen ehua rameiwaiyu-pə ye tokrei tanə; kavi rameiwaiyu ye nīkarin minə. ¹² Kini nar miragh minə pisin pisin kape tokrei tanə kasərer-pən ye tapolen a: yamə mine kaserko, mine yamə mine kasəriwək, mine man minə pisin pisin. ¹³ Kini rərig nəgkiarieren kirik ramni mīmə, “Pita. Həkimter, muh nar miragh minə a kirik mən.”

¹⁴ Kini Pita rini-pən tukun mimə, “Yermaru. !Yakapəh! To yakpəh nənien narimnar minə e yame rəmkimik ye nimirim.”^c

¹⁵ Kini mərig nəgkiarien a rimə, “Takpəh niniyen mə nar kirik rəmkimik yame Yo, Kughen, yakamni mə rhuve əmə, ripəh nəmkimikien.”^d

¹⁶ Kimiwəgkiar tuk narimnar minə a m-kisisər; kwasig ikin, kirəhsi-ta tapolen a, rhaktə mivən ye neai.

Yermamə kisisər kape Konilias kirhivən mirhəm Pita

¹⁷ Kini Pita ramarkut hanə mə tikrirkun niprai nəmərəhavyen yame in rimnəm, mərig kwərə misir yamə misir e Konilias rimnher-pən kin ərisir, kirhuə. Mirhaiyoh kin nimə kape Saemon, mirhuə, mirhəm. Kini marhərer ye kwəruə ye nimə kafan. ¹⁸ Kini mirhokrən mirhimə, “!Ei! ?Yermamə kirik eikin e nhagin e Saemon Pita uə?”

¹⁹ Kini Pita ramətərig hanə kin niprai nəmərəhavyen kafan, mərig Nanmin Rhakə rini-pən tukun mimə, “!Ei! Ərig-ru. Kwərə misir kisisər e karharha kin ik. ²⁰ Hekimter, meiwaiyu mivən məm ərisir. Mərig rikim tukripəh nəsikien mə to nakpəh nikwasigien kin ərisir, mərig in ai Yo e yimnher-pə kin ərisir mə tukrhurə.”

²¹ Məkneikin Pita reiwaiyu mivən mini-pən tuk ərisir mə, “Yo e yermamə yame kimsir nakarharhakin. ?Nakrhimə rhawor?”

²² Kini kirhimə, “Yamehuə kirik kape mobael, nhagin e Konilias, rimnher-pə kin əmasir. In yemə atuatur kirik; ramsiai Kughen kape nəmə Isrel. Kini

nəmə Isrel kharkun mə in ror məkna. Agelo kirik kape Kughen ruə mini-pən tukun mə tukrokrən kin ik, takvən apa iman yerkwanu. Pəh in rərig nəgkiarien kafam.” ²³ Məkneikin Pita rikir ərisir mhavən ye nəkwai nimə. Yenaiyu, kis-apir aikin.

Pita rivən məm Konilias mhoprai niprai nəmərəhavyen kafan

Kəni rikwamer kin, Pita rarar mikwasig kin kwərə misir a. Kini nəməhuak minə min tiksir ye yerkwanu a Jopa, khakwasig min kin. ²⁴ Kəni rikwamer min kin, rivən mitərhav pən yerkwanu a Sisaria. Kini aikin a, Konilias mine kafan minə, mine kafan narmamə yamə mine in rimnokrən kin əriə, kaseito kin Pita. ²⁵ Nipig Pita rimavən yerkwanu kape Konilias, Konilias ruə mənimkur ye nihu Pita mivəhsi-pən nisaiyen kimin. ²⁶ Mərig Pita rivəh-si haktə min in, mini-pən tukun mimə, “Hekimter. Yo min yo yermamə əmə.”^e

²⁷ Kwəgkiar, miravən apa imə, kini Pita rəm mə narmamə khapsaah kwənhauə ta aikin. ²⁸ Kini Pita rini-pən tuk əriə mimə, “Kimio m-fam nakharkun huvə mə natuakəmien kapəməwə ramni-əhu mə nəmə Isrel tukhapəh nhavənen ye nəkwai nimə yamə mine pəh nien mə kwənərəus kape nəmə Isrel kini mhapəh nisəriwak-kwisien. Mərig Kughen rimnhajoun yo mə jakpəh niniyen mə narmamə tiksir kisəmkimik ye nimirin uə kisahas. ²⁹ Ror pən, nipig naksokrən kin yo mə jakuə eikin e, yakpəh nipəhyen, yakarar əmə mamuə. Mərig yakmə jakaiyoh əmiə mimə, ‘?Kimiə nimisokrən kin yo tuk naha?’”

^c10:14 Lev 11:1-47; Esik 4:14   ^d10:15 Mak 7:15,19

^e10:26 Wok 14:13-15; Rev 19:10

³⁰ Kini Konilias rini-pən tukun mimə, “Nipig kisīsər ruə mivən,^{§§} ye tri klok yenaiyu, ror məkneikin taktəkun, yo yimnaməhuak ye nəkwai nimə kafak. Taktəkun əmə yermamə kirik yame kafan neipən raməsia, rimatərhav-pə, mərəer ye nimrik. ³¹ Mini-pə tuk yo mimə, ‘Konilias. Kughen rinərig ta nəhuakien kafam. Rimnəm ta norien minə kafam, mə ik nimnasitu ye yavən hah minə. ³² Taktəkun ai, ik takher-pən kin narmamə tiksin khavən apa yerkwanu a Jopa, mhakir yermamə kirik mhauə eikin e. Yermamə a, nhagin əgkəp e Saemon Pita. In ramarə iriu yermamə kirik nhagin e Saemon yame kafan e wok nor-əpnəpəneiyen ye tiki kau tuk nijirien mor narimnar kin. Nimə kafan ramərəer ye nīkar-kar tahik.’ ³³ Ror pən taktəkun əmə yimnher-pre kin kwərə misir e, mə tukrhikir ik mirhuə. Kini rhuvə pik mə nakuaue. Taktəkun ai kimawə fam yaksərər ye nimri Kughen, mamhawhin əmə mə jaksərig naha nəgkiarrien yame Kughen rimivəhsi-pre kim ik mə ik takni tuk əmawə.”

**Pita ramni-ərhav mə Kughen
rimirpen narmamə ye kantri pisin
minə fam mə tukhauə mharkun In**

³⁴ Kini Pita raməgkiar mamni mimə, “Taktəkun yakwirkun mə Kughen ramor rəm nəmhen kimi nəmə kantri pisin minə fam,^f ³⁵ kini rikin ragien tuk narmamə ikin minə fam yamə mine kamhasiai In, kini misor nar yame ratuatuk.

³⁶ “Kimiə nakwənharkun ta nəgkiarrien yame Kughen rimivəhsi-pən kimi nəmə Isrel. Nəgkiarrien Huvə a ramni-ərhav mə narmamə tukhavəh nəmərinyen tuk nhatətəyən ye Yesu Kristo, yame In Yermaru kape narmamə minə fam. ³⁷ Kini kimiə nakharkun narimnar yame kimatərhav-pə e Judia. Jon Baptaes rimini-ərhav baptaes, kwasig ikin, narimnar minə a ripirikakun.^g ³⁸ Rəmhen kin Kughen rimnher-pə kin Nanmin Rhakə kimi Yesu, mivəhsi-pən nosaninien kimin. Kini ai, Yesu rimnarkurao, mamor huvə pən kimi narmamə. Kini narmamə yamə mine kasəmir ye kwermi Setan, Yesu rivəh-si ta əriə, mor huvə əriə, meinai Kughen ramarə iran.

³⁹ “Kini kimawə yimisəm narimnar yame rimnor apa Jerusalem mine yerkwanu minə tiksin apa Judia. Kini yimisəm min mə kimisarkwətərəkīn-pən In ye nai kamarkwao-kin, kini rimhə. ⁴⁰ Mərig ye nipig yame ror kisīsər kin, Kughen rimnor In rimragh min. Kini mor əpu In kimi narmamə mə tuksəm mə In rimimragh min. ⁴¹ Pəh nien mə narmamə minə fam kimisəm In, mərig narmamə əmə iriə e yame Kughen rimirpen ta əriə mə tuksəm. Kimawə e yimisəvigin mhanim kwis kimawə min nipig rimimragh min ye nimhəyən.^h ⁴² Kini Yesu a in a rimini-pə tuk əmawə mimə jakasəkeikei mhani-ərhav nhagin, mhani-ərhav mə Kughen rimivəh-si haktə In mə In tukrəkīr narmamə yamə mine kamhamragh, mine yamə mine kwənhamhə ta.ⁱ ⁴³ Kini profet minə kupən kimnhani ta In,

§§10:30 Nipig nəmə Isrel kasəvheikin nipig minə, ror pisin ye norien yame nəmə Vanuatu kasəvheikin nipig minə. Nar Isrel kisəvhuekin nipig minə a mhamə “nipig kuas,” mərig tukmə nəmə Vanuatu kimisəvheikin nipig minə a, tukhani mhamə, “nipig kisīsər.”

^f10:34 Dut 10:17; Rom 2:11   ^g10:37 Mat 4:12-17

^h10:41 Luk 24:42-43; Wok 1:8   ⁱ10:42 Wok 17:31; 1 Pita 4:5

mhamə narmamə minə fam yamə mine kashatətə ye Kughen, Kughen tukrivəh-si ta narpinien kape təvhagə hah kapəriə ye nhagin.”^j

**Nanmin kape Kughen
rimneiwaiyu ye narmamə minə**

⁴⁴Pita raməgkiar hanə, Nanmin Rhakə reiwaiyu ye narmamə yamə mine kasətərig kin in.^k ⁴⁵Kini nəmə Isrel yamə mine kamhani nəfakisien ye Yesu yamə mine kimnhatərhav apa Jopa iriə Pita, mhauə, misəm, kisakur pik mə Kughen rivəhsi-pən ta nihuvəyen a Nanmin Rhakə kimi narmamə yamə mine pəh nien mə nəmə Isrel. ⁴⁶Kisakur pik kin meinai kimisərig narmamə minə a kasəgkiar ye nəgkiarien kape tanə pisin pisin minə, masəgnəgin Kughen.¹

Kini Pita rini-pən tuk əriə mimə, ⁴⁷“Narmamə minə e kwənhavəh ta Nanmin kape Kughen rəmhen kin yame kitawə kimnhavəh. ?Pa nhagin tukrətapig kin əriə mimə tukhapəh nisorien baptaes ye nu?” ⁴⁸Kini in rimə iriə tuk-sor baptaes ye nhag Yesu Kristo. Kini iriə kimisaiyoh-pən in mhamə in tukrarə kəskəh min iriə min.^m

Pita rimnəvsao kimi nəməhuak minə

11 Kini aposol minə mine nəməhuak minə ye yerkwanu minə ye Judia kimisərig nəvsaoyen mə nəmə minə a pəh nien mə nəmə Isrel iriə min kamhani nəfrakisien ye nəgkiarien kape Kughen. ²Kini Pita rivhiak mivən Jerusalem, mərig nəməhuak yamə mine khani mhamə tukaməkeikei kivəh nao kimi narmamə, iriə kimnhani nikarin, ³mhani mhamə, “?Rhawor e ik nimavən ye nimə kape nəmə kipəh nivəhyen nao kimi əriə, maməvigin kimie miriə?”ⁿ

⁴Kini Pita rimnəvsao kimi əriə kin narimnar fam yame rimnəm apa Sisaria. ⁵Mamni mimə, “Nipig yimnaməmər apa Jopa, maməhuak məm nəmrərhavyen kirik. Məm nar kirik rəmhen kin tapolen rimneiwaiyu-pə ye tokrei tanə; kavi rameiwaiyu ye nikarin minə reiwaiyu ipakə tuk yo. ⁶Yakarha-pən huvə a tapolen a, kini məm nar miragh minə pisin pisin kape tokrei tanə kasərer: yamə mine kaserko, masəriwək, mine man minə pisin pisin. ⁷Kini yimnərig nəgkiarien kirik ramni mimə, ‘Pita. Hekimter, muh nar miragh minə a kirik mən.’ ⁸Mərig yo yakmə, ‘Yermaru. !Yakapəh! To yakpəh nənien narimnar minə e yamə mine kisəmkimik ye nimirim.’ ⁹Kini yimnərig min nəgkiarien a risi-pən apa ye rao ye neai mimə, ‘Takpəh niniyen mə nar kirik rəmkimik yame Yo, Kughen, yakamni mə rhuvə əmə, ripəh nəmkimikien.’ ¹⁰Yimawəgkiar tuk narimnar minə a m-kisisə; kwasig ikin, kirəh-si ta tapolen a, rhaktə mivən ye neai.

¹¹“Ye nipig atuaturə əmə a, kwərə misir kisisə kəhətərhav-pə ye nəkwai nimə yame yakasəmər ikin. Iriə apa Sisaria kimisher ta kin ərisir mə tukrhua mirhikir yo mirhuvən apa Sisiria. ¹²Kini Nanmin kape Kughen rimini-pə tuk yo mimə, ‘Rikim tukripəh nəsikien mə to nakpəh nikwasigien kin ərisir.’ Kini pi-autawə minə iriə sikis kimnhakwasig kin yo, mhavən, misauru-pən ye nəkwai nimə kape Konilias. ¹³Kini in rini-pə tuk əmawə mə in rimnəm agelo kirik ruə marer ye nəkwai nimə kafan mini-pən tukun mimə, ‘Takher-pən kin narmamə tiksin khavən apa Jopa tuk kwən kirik yame nhagin əgkəp e Saemon Pita. ¹⁴In tukrini-pre nəgkiarien kirik tuk əmie,

^j10:43 Aes 53:5-6; Wok 2:38 ^k10:44 Wok 11:15; 15:8

^l10:46 Wok 2:4; 19:6 ^m10:48 Wok 19:5 ⁿ11:3 Wok 10:28; Gal 2:12

pəh Kughen tukrivəh miragh ik mine kafam narmamə minə kin.^o

¹⁵“Kini nipig yimisəgkiar hanə, Nanmin kape Kughen rimneiwayiye ye nəmə tanə pisin pisin minə rəmhen kin yame rimauə irətawə e nəmə Isrel kupən.^p ^{q16}Kini rikik raməsik nəgkiarien kape Yermaru kapətawə yame rimini kupən mimə, ‘Jon rimnor baptaes irəmīə kin nu; məriḡ tukripəh norien tu, Kughen tukror baptaes irəmīə kin Nanmin Rhakə.^r ¹⁷Kini tukmə Kughen rivəhsi-pən nihuvəyen a Nanmin Rhakə kimi nəmə tanə pisin pisin minə rəmhen kin yame rimivəhsi-pə kimi ətawə nipig kitawə kimnhani nəfrakisien ye Yermaru Yesu Kristo, rhuə əmə. Yo yermamə əmə, to yakpəh nini-əhuyen Kughen tuk naha nhagin yame In rorkeikei mə tukror min kimi nəmə tanə pisin pisin minə.”

¹⁸Nipig iriə kisəriḡ nəgkiarien a kape Pita, kisapnapig. Misəgnəḡin Kughen, mhani mhamə, “Tukmə ror Kughen rimnor ta swatuk tuk narmamə yamə mine pəh nien mə nəmə Isrel, iriə min kharkun nisararien ye nəriḡien kapəriə tuk təvhagə hah kapəriə, pəh Kughen tukrivəh miragh əriə.”^s

Niməhuak apa Antiok

¹⁹Kini məriḡ, kupən, nipig Sol mine in minə tiksin kimishopni Steven, misarar masor-ahas-pən min kimi narmamə yamə mine kishatətə ye Yesu, kikap, mhavən isok. Iriə tiksin kikap mhavən apa Fonisia, tiksin apa Saepnas, kini tiksin khauə apa Antiok. Kini mamhani-ərhav Nəgkiarien Huvə kape Yesu. Kini məriḡ kasəgkiar əmə kimi nəmə Isrel.^t ²⁰Məriḡ tiksin, iriə nəmə Saepnas, mine Saerin, kimnhauə

apa Antiok, kini mamhani-ərhav min Nəgkiarien Huvə kape Yesu Yermaru tuk nəmə Gris. ²¹Kini Kughen rimnasitu irəriə, narmamə khapsaah kisarar ye nəriḡien kapəriə, mamhani nəfrakisien ye Yesu.

²²Nəməhuak minə apa Jerusalem kimisəriḡ nəvsaoyen kin, kini kisher-pə kin yermamə kirik nhagin e Banabas ruə e Antiok.^u ²³Banabas ruə mitərhav-pə, məm mə Kughen ruivəhsi-pən ta nihuvəyen kimi nəmə aikin, kini Banabas, rikin ragien pik. Mamor kwirig kimi əriə mə tukasəkeikei mhavəh tim tim Yesu Yermaru yerkirirə m-fam. ²⁴Banabas in yemə huvə kirik. Nanmin kape Kughen rukwar iran. Kini nhatətəyen kafan riskai. In ravi narmamə khapsaah kamhakwasig kin Yesu Yermaru.

²⁵Kini kwasig ikin, Banabas rivən apa Tasas mamarha-kin Sol.^v ²⁶Nipig rimnəm Sol, rikir, iriye miravən apa Antiok mwarə apaikin kape newk kirikianə. Mwofugin iriə nəməhuak minə aikin, mawəvəhwag kimi narmamə khapsaah. Ikin a Antiok, kimirikakun kini narmamə kape Yesu Kristo minə kimə, “Kristin.”

²⁷Ye nipig a, profet minə tiksin khatərhav a Jerusalem mhavirə mhavən Antiok. ²⁸Iriə kirik, nhagin e Akabus, Nanmin Rhakə ramarə iran, rimirkun məkupən mimə sweiwei ehua kirik tukruh narmamə m-fam. (Kini profesi e rimauə minor nəfrakisien kin ye nipig yame Klodias rimnamehua ye nəmə Rom).^w ²⁹Kini narmamə kape Yesu minə apa Antiok kimisorkeikei mə tuksasitu ye narmamə kape Yesu minə apa Judia, mishər-pən kin mane kirikianə kirikianə yame ratuatuk ye nirkunien kapəriə. ³⁰Kisor məknakin, misərəhu-pən mane

^o11:14 Wok 16:31   ^p11:15 Wok 10:9-48   ^q11:15 Wok 2:4

^r11:16 Wok 1:5   ^s11:18 Wok 13:48; 14:27   ^t11:19 Wok 8:1-4

^u11:22 Wok 4:36   ^v11:25 Wok 9:30   ^w11:28 Wok 21:10

a ye kwermi Banabas mīne Sol mə tukravən mwərhə-pən ye kwermi elda mīnə ye niməhuak apa Jerusalem.^x

**Kughen rimirəhsi-ərav
Pita ye kalabus**

12 Ye nipig a, king kape nəmə Rom, nhagin e Herod^{*}, rimirə-tərəkin nəməhuak mīnə tiksın mīmə tukruh əriə. ²Mīni-pən tuk kafan narmamə mīnə mə tukhavən mharaptərəkin Jemes, piau Jon, misərtu-ta kapən kapə. ³Kini rimnhopni-ta Jemes məm mə nəmə Isrel, rikiriə ragien tukun, rarə mīni-pən min tuk kafan narmamə mīnə mə tukharaptərəkin min Pita. Kirap-tərəkin Pita ye nipig kape nəviginien ehuə e kamni kimə “Nənien Bred yame yis rirkək iran.” ⁴Kharaptərəkin Pita, mhrəhsi-pən ye kalabus. Kini Herod rimiini mə mobael 16 tuksərer əswasig kin, kuas kuas ye aoa mīnə fam, yenpig mīne yeraan. Herod rikin raməsik mīmə nipig nəviginien ehuə tukror infamien, in tukrikir Pita muə ramərer ye nimri mirh. ⁵Mərig nipig Pita raməmīr hanə ye kalabus, nəməhuak mīnə kasəhuak əsik-əsik tukun.

⁶Kini tikəni rəkwamir kin, Herod rimə ta mə tukrərip Pita ye nimri mirh. Mərig yenpig, Pita raməmīr ye kalabus mamapir ye kwerkwan ye mobael mir kiraru. Karkwəji in kin jen kiraru: kirik raməker-pən ye kwermi mobael kirik, kirik raməker-pən ye kirik. Kini mobael kiraru kawarer ye kwəruə mawarha tukun. ⁷Taktəkun əmə, agelo kape Kughen ritirhav-pə tukun. Kini məsiə rakhak ye nəkwai kalabus. Kini agelo a rinhai kwerkwai Pita mīmə, “Ei. !Ərer aihuaa!” Taktəkun əmə jen mir yame e kawəker-pən ye kwermi Pita kimiraier-ta atuk.

⁸Kini agelo ai rini-pən tukun mīmə, “Vəhsi-pən kafam sot mīne sandel.” Kini Pita ror nar yame agelo rimiini. Kini agelo a rini-pən tukun mə, “Takvəhsi-pən kafam kot, mikwasig kin yo.” ⁹Kini Pita rikwasig kin, miratərhav ye nəkwai kalabus. Mərig in ripəh nirkunien mə nar yame agelo a ramor iran ror nəfrakisien kin; rikin rəsik mə ta mə in raməm-rərhav əmə. ¹⁰Kini iriu kirauə mwapita mobael yame ramərer əkupən mamarha, kini mirauə mwapita yame ror kiraru kin. Kwasig ikin, kirauə miratərhav-pə ye kwəruə yame kimnor kin aean. Kwəruə a kamtərhav-pən ikin, kamavən Jerusalem. Kini ye nipig a, kwəruə ai rəhitə atuk, kini iriu kiratərhav. Mawəri-wak ye swatuk miravən. Taktəkun əmə agelo ai rəta ye Pita mamvən.^y

¹¹Məkneikin, Pita, rikin rarə, kini rimə, “Ei. Yakəm yakirkun mə nar e in ror nəfrakisien kin. Yesu Yermaru rimnher-pə kin agelo kafan mə tikrirəh-si ta yo ye kwermi King Herod mīne narimnar mīnə yame nəmə Isrel khamə tuksor irak.”

¹²Pita rəm rirkun mə Kughen ruirisin in, taktəkun əmə, rivən imei Meri, nisın Jon Mak. Narmamə khapsaah kwən-hauə ta ye nəkwai nimə a masəhuak. ¹³Kini Pita rəsik-əsik tapig ye nimə a. Kini yasitu kirik, nhagin e Roda, ruə mə tukrəhitə. ¹⁴Kini in mərig riki Pita, ruirkun mə Pita a; kini rikin ragien pik tukun, kini mərugin nəhitəyen, kini maiyu əmə mivən mīni-əsah-pən iran mīmə, “!Ei! Narimnə əpə. Pita ramərer ye kwəruə apa iruə.”

¹⁵Kini iriə khani-pən tukun mhamə, “Nikam. Nakeno-eno.”

Kini raməkeikei mamni mīmə, “Nikam. Yo yakamni əfrakis.”

^{*}12:1 King e nhagin e Herod Agripa. Pəh nien mə Herod Antipas.

^x11:30 Wok 12:25   ^y12:10 Wok 5:19

Kini iriə khani-pən tukun mhamə, “Nīkam. ?Tukmə ror agelo əmə kafan uə?”

¹⁶Mərig Pita ramərer hanə iruə maməsik-əsik tapig. Kini iriə khavən misəhitə, misəm in, kisakur kin. ¹⁷Kini Pita rimini-əhu əriə mə tukhapim. Kini maməvsao kin Yesu Yermaru rimivəhsi-ərhav in ye kalabus. Kini mimə, “Taksəvsao kin kimi Jemes[†] mine kitawə minə tiksin.” Rəgkiar ta kini map.

¹⁸Kəni rikwamer kin, yenpig-yenpig, mobael yamə mine kasarha tuk Pita ye kalabus kasaiyoh-aiyoh əriə minə kin, mərig kiseinein mə naha nhagin rim-nor Pita.^z ¹⁹Kini King Herod rini-pən tuk əriə mə tukhavən misarhakin Pita; mərig khapəh nisəmien. Kini ai, King Herod rərip mobael minə a ye nimri mirh, mivəhsi-pən narpinien kimi əriə mə tukasəkeikei mhamhə.

Kughen rivəhsi-pən narpinien kimi yermaru kape nəmə Rom, kini rimhə

Kwasig ikin, King Herod rimatərhav Judia, məsok pirə, mivən apa kwənmhan kirik kamni kimə, Sisaria. ²⁰Ye nipig a, narmamə ye taon mir e Taea mine Saedon kimisotgoh iriə min, kini rini-əhu nəviginien mə tukripəh nherpən-ien kin. Kini iriə kimisaiyoh nasituyen kin Blastus, yame in ramehuə ye nautə kape King Herod. Kimnhavi nərigien kafan mə tukrokrən kin Herod ruə, pəh kisəruəh nəmərinyen iriə min, mə tukrəta min ye nəviginien rivən min kimi əriə.

²¹Kini kwənhauə ye nipig yame Herod rimini mə tukrəm əriə iran, kini rivəhsi-pən neipən huvə kafan yame ramha-

joun mə in ramarmaru; mivən məkwətə ye kwənmhan kape king, mivəhsi-pən nəgkiarien kafan kimi əriə. ²²Kini iriə kisokrən apomh mhamə, “Yermamə e raməgkiar, pəh nien mə yermamə əmə, mərig in kughen kirik.” ²³Mərig Herod ripəh nivəhsi-haktəyen Kughen, məkneikin, Kughen rher-pə kin kafan agelo ror Herod rimir. Kini wom minə kisən tipeiwə iran, rimhə.^a

²⁴Ye nipig a, nəgkiarien kape Kughen rarkura. Narmamə khapsaah khani nəfrakisien iran.^b

²⁵Kini Banabas mine Sol kwəgkiar fam apa Jerusalem, mirarerig-pə Antiok, mirəkir kwən kirik nhagin e Jon Mak irisir min.^c

Kughen rimirpen Banabas mine Sol mə tukrəni-ərhav Nəgkiarien Huvə kape Kughen

13 Ye niməhuak apa Antiok, profet minə mine nəmhajoun minə kasarə aikin. Iriə e: Banabas, mine Sol, mine Simeon (yame kamni kimə yemapig), mine Lusias yemə Saerin, mine Manaen (apa kupan in yermamə kirik kape King Herod Antipas). ²Kasarə, kini nipig kirik, kisəpəh nəviginien masəhuak kimi Kughen. Kini Nanmin Rhakə ruə mini-pən tuk əriə mimə, “Yakorkeikei mə takhavəh-si haktə Banabas mine Sol pəh iriu tukwor nar yame yakamokrən kin əriu mə tukwor.”^d ³Kimisor infamien ye nəhuakien mine nipəhyen nəviginien, kini misəruəh-pən kwermiriə ye kapəriu kapə tuk niwəhsi-haktəyen əriu. Kini mishəpən kin əriu mə tukravən.^e

[†]12:17 Jemes e ror pisin ye Aposol Jemes yame King Herod rimnhopni kupan (ye Wok 12:2).

^z12:18 Wok 5:22-24   ^a12:23 Dan 5:20   ^b12:24 Aes 55:11

^c12:25 Wok 11:29-30; 15:37   ^d13:2 Wok 9:15   ^e13:3 Wok 6:6

**Banabas mine Sol kirani-ərhav
Nəgkiarĭen Kape Kughen apa Saepras**

⁴Nanmin Rhakə rivəhsihaktə-ta Banabas mine Sol, kini kwəsok pirə miravən apa Selusia, kini miwat-pən ye nəkwai rao ehua kirik, miravən apa kwaji tanə kirik kamni kimə “Saepras.” ⁵Miravən miratərhav-pən apa Saepras, miravən mirəvhiak apa yerkwanu kirik kamni kimə “Salamis.” Ikin aikin a, karəni-ərhav nəgkiarĭen kape Kughen ye nəkwai nimə kape nofuginien minə kape nəmə Isrel. Kini Jon Mak rimnasitu irəriu.^f

⁶Kini irisir kirharkurao ye tanə a, mirhivən mirhatərhav-pən min yerkwanu a Pafos. Kini ikin aikin a, kirhəm kleva kirik, nhagin e Bajisas. In yemə Isrel, yame in profet eikuə kirik. ⁷Kleva a, in yasitu kirik kape gavman kape tanə a. Yamehuə a, nhagin e Sejas Polas, nirkunien kafan rehuə. Kini in rokrən kin Banabas mine Sol mə tukrauə mwəm in, meinai in rorkeikei mə tukrərig nəgkiarĭen kape Kughen. ⁸Mərig kleva a, Bajisas, ramni hah Banabas mine Sol. (Nhag kleva a, ye nəgkiarĭen kape nəmə Gris, kamni kimə “Elimas, ” nĭpran ramni mə “kleva.”) Ramarkut mə tukrukreikin nərigien kape yamehuə a, mə tukripəh nĭniyen nəfrakisien ye Yesu. ⁹Kini Sol, yame nhagin min kirik kamni kimə Pol,[‡] Nanmin kape Kughen ramarə iran. Rarha-pən məm kleva a Elimas, ¹⁰mini-pən tukun mimə, “Ik kwajikovə atuutuk kape Setan. Ik nakamni hah narimnar fam yame rhuvə. Ik yermamə kape təvhagə hah mine neikwəyen. Nĭpig m-fam nakaukreikin swatuk atuutuk kape Kughen. ¹¹Tak-

təkun əmə, kwermi Kughen tukrĭrap ik, nĭrim tukripis. Takpəh nəm-pipom-ien nĭkhakien.”

Taktəkun əmə kleva ai rəm nətok-ien rəpignap muə muvrig əpis nĭmin. Kini in rĭmnəriwək mamərav-ərhav əmə mamarkut mimə yermamə kirik tikrivəh kwermĭn mĭkir in.⁸ ¹²Kini gavman a rəm nar a rĭnnor, rakur pik kin nəvhagien kape Pol mine Banabas, kini mamni nəfrakisien ye nəgkiarĭen kape Yesu Yermaru.

Banabas mine Pol kiravən apa Antiok

¹³Kini Pol mine in minə tiksĭn kimnhavən apa Pafos, mhavən ye rao ehua kirik, mhavən apa kwənmhan kirik kamni kimə Pamfilia. Mhavən mhavhiak ye yerkwanu kirik kamni kimə Pega. Ikin aikin a, Jon Mak rĭmnəpəh əriə ikin mirerig mamvən apa Jerusalem.^h ¹⁴Kini iriə kisarar apa Pega, miseriwək mamhavən apa yerkwanu kirik kamni kimə Antiok, apa Pisidia. Ye nĭpig kape Sabat, khavən ye nəkwai nĭməhuak kape nəmə Isrel, misəkwətə. ¹⁵Kəvheikin nəkwəkwə kape Loa kape Moses mine nəkwəkwə kape profet minə kupən, kini kwasig ikin, namehuə kape nĭməhuak minə kisaiyoh əriə mhamə, “Yo minə tiksĭn. Tukmə kimiə nakamhavəh nəgkiarĭen kirik tuk nərip-tim-timien nəmə iku, hani-ərhav.”

¹⁶Kini Pol rĭhekĭmter, mini-əhu əriə mə tukhapim, kini mimə, “Nəmə Isrel, mine nəmə iku pĭsin pĭsin minə yamə mine nakhasiai Kughen kape nəmə Isrel, kimiə fam takətərĭg kin nəgkiarĭen kafak. ¹⁷Kupən, Kughen kape nəmə Isrel rĭmĭrpen kaha kapəmawə minə, kini nĭpig kimisarə rəmhen kin yepsĭpis minə

[‡]13:9 Nhag e “Sol” in nəgkiarĭen kape nəmə Isrel; kini nhag e “Pol” in nəgkiarĭen kape nəmə Rom. Nĭpig Sol rĭmavən mor wok iriə nəmə Rom, maməri-pən narəyen kapəriə, mukreikin nhagin muə nəgkiarĭen kape nəmə Rom.

^f13:5 Wok 12:12; 15:39

^g13:11 Wok 9:8

^h13:13 Wok 15:38

Ijip, Kughen rīvəh-si haktə əriə mor əriə khauə mhapsaah. Ye nəsaninien ehua kafan, In rirəhsi-ta əriə ye kwermi nəmə Ijip.ⁱ ¹⁸Kini khavən misarə ye kwənmhan əkwak miseriaji newk foti, masor təvhagə hah; mərig Kughen rapəh nīpəhyen əriə.^j ¹⁹In rimnor narmamə minə kape nəmə Isrel kamhauh gavman minə kape tanə seven yamə mine kasarə ye tanə a Kenan; kini mivəhsipən tanə a kapəriə kimi rīpmawə minə, mə kapəriə.^k ²⁰Narimnar a rimnor rīvəh nīpig rəmhen kin newk 450.

“Kwasig ikin, Kughen rīvəh-si haktə namehuə kapəriə minə mə tuksarmaru irəriə, mhauə miseriaji nīpig kape profet kirik nhagin e Samuel.^l ²¹Nīpig a in a, kimisaiyoh Kughen mhamə iriə kisorkeikei mə tukhavəhsi-haktə king kirik kapəriə. Kini Kughen rīvəh-si haktə yermamə kirik nhagin e Sol, kwajikovə kape Kis. In kwənərəus kape Benjamin. Sol rimnehuə irəriə rəmhen kin king kapəriə kape newk foti.^m ²²Kini ai Kughen rirəhsi-əhu Sol, kini mivəhsihaktə Deved mor king kin kapəriə. Kughen rəgnəgin King Deved mīmə, ‘Yakəm yakirkun mə Deved e, kwajikovə kape Jese, norien kafan ratuatuk ye rikik. In yermamə kirik in ramor rikik.’ (1 Saml 13:13; 16:12)ⁿ

²³“Kini taktəkun ai, Kughen ruəvəh-si haktə mikip King Deved kirik, nhagin e Yesu, mə tukrivəh miragh narmamə, rəmhen kin yame Kughen rimirpen-ta kupan.^o ²⁴Mərig kwasig ikin Yesu ruə mirikakun kafan wok, Jon Baptaes rimnamni-ərhav tuk nəmə Isrel mīmə, ‘Taksarar ye nərigien kapəmīə tuk təvhagə hah kapəmīə, misor baptaes.’^p

²⁵Kini nīpig kape Jon Baptaes ruə ipakə tuk nərkinien kafan wok, kini rimini-pən tuk əriə mīmə, ‘?Kimiə nakharkun mə yo pa? Pəh nien mə yo e yermamə Kughen rimini ta. Takasətərig kin yo. Yermamə kirik e ramuə, yo yakpəh nəmhenien mīmə yo jakrisin ta nərəus ye kafan sandel.’^q

²⁶“Yo minə tiksīn, kimiə kwənərəus kape Ebrahim, mine kimiə nəmə tanə pisin pisin minə e nakamhasiai Kughen kape nəmə Isrel. Kughen rimivəhsi-pə Nəgkiarīen kape swatuk yame tukrivəh miragh narmamə iran. ²⁷Nīpig Yesu rimatərhav-pə əmə, nəmə Jerusalem mine namehuə kimiseinein mə In a In yermamə yame Kughen rimirpen. Kini miseinein nəgkiarīen kape profet minə kupən yame kaməvheikin ye Sabat minə fam. Məkneikin, kimishopni Yesu rəri-pən nəgkiarīen kape profet minə kupən. ²⁸Kini iriə khapəh nisəmpaw-k-ien mə In rimnor norien has kirik yame ratuatuk mə tukrimhə tukun, kini kisarar, misəkeikei kimi Paelat, yamehuə kape nəmə Judia, mə tukhopni Yesu.^q ²⁹Kimisor fam narimnar a rəri-pən nəgkiarīen kape profet minə kupən. Kimnharəh-si-əhu nīpran ye nai karmarkwao kin, mharəh mhavən, misərupən ye nəpəəg kapier.^r ³⁰Mərig Kughen rimnor In ramragh min ye nimhəyen. ³¹Kini rimimragh min, mitərhav-pə tuk narmamə kafan minə. Narmamə minə a, kimiseriwək kwis iriə Yesu kupən. Kharikakun Galili, mhauə miseriaji-pə ye Jerusalem. Kini taktəkun ai, narmamə minə a kamhani-ərhav-pən kimi piautawə minə e, nəmə Isrel, mə iriə

^q13:25 Nəgkiarīen e kape Jon Baptaes raməmīr ye Mak 1:7; Jon 1:20, 27.

ⁱ13:17 Eks 1:7; 6:6; 12:51   ^j13:18 Nam 14:34; Dut 1:31-32   ^k13:19 Dut 7:1;

Jos 14:1   ^l13:20 Jdg 2:16; 1 Saml 3:20   ^m13:21 1 Saml 8:5,19; 10:20-24

ⁿ13:22 Sam 89:20   ^o13:23 2 Saml 7:12-16   ^p13:24 Mat 3:1-2

^q13:28 Mat 27:22-23   ^r13:29 Mat 27:59-60

kimisəm əfrakis Yesu, mhani mhamə In rimimragh əfrakis.⁵

³² “Kini kimawə yimnhauə ikin e tuk nini-ərhavyen Nəgkiarien Huvə kimi əmiə. Nirpenien yame Kughen rimini-pən tuk kaha kapətawə minə kupən,
³³ ruini-ta tuk ətawə, nimikipriə. Rimnor Yesu rimragh min ye nimhəyen, rəri-pən nəgkiarien ye Ol Sam japta tu yame ramni mimə,
“Ik kafak kwajikovə.

Yimirəh Ik e towei.’(Sam 2:7)

³⁴ “Kughen ruini-ərhav ta ye Nək-wəkəwə kape Kughen mimə tukror Yesu ramragh min ye nimhəyen kafan, mərig In tukripəh min nimhəyen; nipran to rapəh nəmətitiən. Kini mamni mimə,
“Yo jakvəhsi-pre nihuvəyen kimik rəmhen kin yame yimirpen-ta mə jakwəhsi-pən kimi King Deved.’(Aes 55:3)

³⁵ “Kini nəgkiarien pisin kirik ye Nək-wəkəwə kape Kughen ramni mimə,
“Ik to nakpəh nipəhyen mə niprai yemə rhakə kafam tukrəmətīt.’(Sam 16:10)

³⁶ “Nipig King Deved rimamragh, in mamor narimnar yame Kughen rorkeikei. Kwasig ikin, rimhə. Kinim in iriə kafan kaha minə. Kini nipran ruəmətīt ta. ³⁷ Mərig niprai Yesu yame Kughen rimnor rimragh min ye nimhəyen, in ripəh nəmətitiən.[§]

³⁸⁻³⁹ “Ror pən, yo minə tiksın, takasəkeikei mharkun huvə nəgkiarien yame kimawə yakamhani-ərhav-pre tuk əmiə mhamə Yesu rimnor swatuk mə Kughen tukrirəhsi-ta narpinien kape təvhagə hah kape narmamə. Yermamə, to rəri-pən pawk Loa minə fam kape Moses, to Kughen ripəh niniyen mə in yemə atuatak. Mərig narmamə m-fam yamə mine khani nəfrakisien ye Yesu, Kughen tukrini mə iriə nəmə atuatak.[†]

⁴⁰ Ror məknakin mə kimiə takasərig əmiə, pəh nəgkiarien kape profet minə tukripəh nuə-minien irəmiə ⁴¹ yame ramni mimə,

““!Ah! Kimiə yamə mine naksarh iakei irak.

Taksəm, mharkun. Misakur, kini mhamhə.

Jakor nar kirik irəmiə, to yermamə kirik rhorpai-pre kimi əmiə, to kimiə nakhapəh nhaniyen nəfrakisien iran.”(Hab 1:5)

Narmamə rikiriə ramagien tuk nərigien Nəgkiarien Huvə

⁴² Kini nipig Pol mine Banabas kiratərhav, narmamə kisaiyoh masəkeikei kimi əriu mhamə, “Ye Sabat yame ramuə, nakrəreri-pə min, mwəgkiar min kin kimi əmawə.”

⁴³ Kasəhuak infamien, misaiyu rik rik, narmamə khapsaah kimnhakwasig kin Pol mine Banabas.

Narmamə minə a, tiksın nəmə Isrel, mine tiksın nəmə tanə pisin pisin yamə mine kimisəpəh narəyen kape nəmə iməriə ikin, mhaue mhakwasig kin nəhuakien kape nəmə Isrel. Kini iriu kawəgkiar kimi əriə mwor kwirig kimi əriə mirəmə, “Takasəkeikei misarə ye nihuvəyen kape Kughen mamharpin.”

⁴⁴ Kini ai, ye Sabat yame ramuə, ipakə tuk narmamə minə fam ye yerkwanu a khauə misofugin mə tuksərig min nəvsaoyen kin Yesu Yermaru.

Nəmehuə kape nəmə Isrel kimisəpəh Pol mine Banabas; kini iriu kiravən tuk nəmə tanə pisin minə

⁴⁵ Mərig nəmə Isrel tiksın kimisəm mə narmamə khapsaah kwənhauə aikin, kasor jalus kimi Pol, mamhani hah in mine nəgkiarien kafan. ⁴⁶ Mərig

§13:37 Aposol Pita min rimnhoprai nəgkiarien ye Sam 16:10 ye Ol Wok 2:22-35.

§13:31 Wok 1:3,8 †13:38-39 Rom 10:4

Pol mīne Banabas krapəh nīraginien; mīrəni mīrəmə, “Kīmru yakawarkut mə jakrəni-ərhav nəgkiarien kape Kughen mwəkupən kimi əmiə nəmə Isrel. Kīni kimiə nakasəpəh nəgkiarien kapəmru ramhajoun pən mə nakhapəh nisəmhenien mə takhavəh nīmraghien rerin. !Nəmhen, pəh kīmru yakwəpəh əmiə mīravən tuk nəmə iku pisin pisin mīnə!^u 47 Meinai Kughen Yermaru rīmivəhsi-pə ta nəgkiarien kimi əmawə mīmə, “Yīmnor ik laet kape tanimtanə.

Mə ik takvən mīni-ərhav swatuk yame jakvəh mīragh narmamə fam iran, rarkurao ye tanimtanə.” (Aes 49:6)

⁴⁸ Kīni nīpig narmamə e pəh nien mə nəmə Isrel kīmīsərig nəgkiarien a, rīkirīə ragien pīk. Kīni kasəgnəgin Kughen tuk nəgkiarien kafan. Kīni narmamə yamə mīne Kughen rīmīrpen ta əriə mə tukhavəh nīmraghien rerin, irīə kīmnhani nəfrakisien iran. ⁴⁹ Ror məkneikin, nəgkiarien kape Kughen rītərhav mīvən ikin mīnə fam rarkurao ye kwənghan a.

⁵⁰ Məkneikin nəmə Isrel kīmnhavən mīsəm nīpianehuə yamə mīne kasəhuak ye nəhuakien kape nəmə Isrel, mīne nəmehuə mīnə kape rukwanu a, mīsarkut tuk əriə mhamə tukhauh Pol mīne Banabas. Kīni mīsəkəu-ta əriū a iməriə ikin. ⁵¹ Mərig iriū kwarpita-arpita nīmokru ye sandel kapəriū [mwor nīmətətien mə nəmə ikin a kīmisor nar kīrik rīpəh nəmhenien.] Kīni kīravən apa yerkwānu a, Ikoniām.^v ⁵² Mərig narmamə kape Yesu mīnə apa Antioḱ, Nanmīn kape Kughen rukwār irəriə; kīni rīkirīə ragien.

Pol mīne Banabas kīmīravən apa Ikoniām

14 Nar a rīmnor mīn apa Ikoniām.
Apaikin, Pol mīne Banabas

kīmīwauru-pən ye nīməhuak kape nəmə Isrel mīwəgkiar mīwapita, mīrəvi narmamə khapsaah- nəmə Isrel mīne nəmə Gris mīn; khani nəfrakisien ye Yesu. ² Mərig nəmə Isrel yamə mīne khapəh nhaniyen nəfrakisien ye nəgkiarien kapəriū kīmnhavən tuk nəmə Gris, mhauh nərigien kapəriə mə tuksəməkin nəməhuak mīnə, mhani hah əriə. ³ Mərig Pol mīne Banabas kīmīwarə aikin a ror tu; kīni kwətḡah tuk nīni-ərhavyen Nəgkiarien Huvə kape Yesu Yermaru; kīni Kughen rīmnor əriū kwor nīmətətien ripsaah mə narmamə tuksəm kharkun mə nəgkiarien kape nīhuvəyen kape Kughen ror nəfrakisien kin.^w

⁴ Nəmə ikin kīmīsəwhai əriə mīnə; tīksin kīmnhakwasig kin nəmə Isrel yamə mīne khapəh nhaniyen nəfrakisien ye Yesu, kīni tīksin kīmnhakwasig kin aposol mir a. ⁵ Nəmə Isrel a, mīne nəmə Gris, mīne nəmehuə mīnə kapəriə kīmnharai mhun nəgkiarien mhamə tukhauh əriū mīsarkwhopni əriū kin kapier apig.^x ⁶⁻⁷ Nīpig Pol mīne Banabas kwərig nīrai-mhunien kapəriə, kwarar, mīwap mīravən ye provins e Likaonia.

Pol mīne Banabas kīmīravən apa Listra

Kīni mawəriwak, mīravən yerkwānu mir a, Listra mīne Debe. Kīni ye yerkwānu mir a mīne ikin mīnə ipakə tuk yerkwānu mir a, iriū kīmarəni-ərhav Nəgkiarien Huvə kape Yesu. ⁸ Apa Listra, yermamə kīrik apaikin nīhun rahas ror hanə; to rapəh nəriwəkien. Ramkwətə, ⁹ mamətərig kin nəgkiarien kape Pol. Kīni Pol rəm tīm tīm kwən a mīrkun mə ruini-ta nəfrakisien mīmə Kughen to rīrkun nor-huvəyen nīhun. ¹⁰ Kīni Pol

^u13:46 Wok 3:26; 18:6   ^v13:51 Mat 10:14; Wok 18:6

^w14:3 Mak 16:20; Hib 2:4   ^x14:5 Wok 14:19

rokrən apomh mimə, “!Ah! Hekimter.” Taktəkun əmə rhekimter məriwək.

¹¹ Kini narmamə kisəm nar yame Pol rimnor, kisokrən mamhani ye nəgkiarien Likaonia mhamə, “!Səmru! !Kughen kapətawə minə khaukrekin əriə minhauə misor yermamə kin əriə, miseiwaiyu-pə imətawə!”^y ¹² Kini rikiriə rəsik mə Banabas e Sus, [yermaru kape kughen minə kapəriə.] Mərig in ai Pol in yermamə kape nəgkiarien, rikiriə rəsik mə in e Heremes, yeni kape kughen minə kapəriə. ¹³ Nimə kape kughen e Sus, ramərer ye nikar rukwanu pən. Kini pris kape kughen a rimavən mokwan-pən jiji nai ye kau minə tiksin məsig əriə muə ye kwəruə kape kəupə ye yerkwanu a kimnor kin kapiet. In mine kwhen a kisorkeikei mə tukhauh mhavaan nar miragh minə a tuk nəhuakien kimi Pol mine Banabas.

¹⁴ Mərig aposol mir a kwərig nəvsaoyen kin, kweikus neipən kapəriu [mwor nımtətien mə rikiriu rəpou.] Mwaiyu miravən ye kwerkwən irəriə mwokrən ehua mirəmə, ¹⁵ “!Ah! ?Rhawor nakhamə taksor nar e? Kimru yermamə mir əmə e- rəmhen kin əmiə. Kimru yakərauə mə jakrəni-ərhav Nəgkiarien Huvə, mirəmə taksarar ye nərigien kapəmiə, mhapəh nisəhuakien kimi kughen apnəpig minə. Misəhuak əmə kimi Kughen rerin. In rimnor neai mine nimoptanə mine tame tahik, mine narimnar fam yame kamhaswin irəriə.”^z

¹⁶ Apa kupən, In rimnəta ye narmamə m-fam ye tanımtanə kisəri-pən əmə swatuk minə kapəriə.^a ¹⁷ Mərig nipig m-fam, In ramor swatuk kimi əriə mə iriə tukharkun nisəmien nihuvəyen kafan. In ramor nəhig ramip; mamor nəviginien ramor kwənkwan ye nipig

minə atuatuk kapəriə. In ravəhsi-pre nəviginien kimi əmiə, mamor rikimiə ramagien.”^b ¹⁸ Aposol mir a kirəni pawk nəgkiarien a, mərig ipakə əmə iriu kirapəh nəmhenien tuk nırəni-əhuyen narmamə minə a yamə mine khamə tukhauh kau, mhavaan əru, misor sakrefaes kin kimi əriu.

¹⁹ Kasarə pi pom mamhavən, kini nəmə Isrel tiksin kimnhasi-pən apa Antiok mine Ikoniam, mhauə mhatərhav-pə Listra. Khavi narmamə khapsaah khauə mhakwasig kin əriə, mharap-tərəkın Pol, misəsik in kin kapiet, mhaukəkin in misəruhu in iruə yerkwanu a, misapəh raməmır. Rikiriə rəsik mə ruamhə əfrakis.^c ²⁰ Mərig narmamə kape Yesu minə kimnhauə misərer rao rao kin, Pol rhekimter min, mivən min yerkwanu a. Kəni rikwamer kin, in mine Banabas kimiravən apa yerkwanu a Debe.

Pol mine Banabas kirarerig-pən Antiok ye provins e Siria

²¹ Pol mine Banabas kimirani-ərhav Nəgkiarien Huvə yerkwanu a Debe, mirəvi narmamə khapsaah khauə narmamə kape Yesu minə. Kwarar min, mirarerig min miravən apa Listra. Kwasig ikin, kratərhav min aikin, mirarerig mirauə Ikoniam. Kwasig ikin, kirarerig min mirauə apa Antiok. ²² Ikin minə, iriu kwərip tim tim narmamə kape Yesu minə mwor kwirig kimi əriə mə tuksərer tim tim ye nhatətəyen kapəriə, mirəmə, “Kitawə kamhavən ye Narmaruyen kape Kughen, tukasəkeikei misəm rəutən tuk ətawə.”^d ²³ Kini Pol mine Banabas kirmiavən ye niməhuak minə, miravəh-si haktə elda minə kapəriə, mwapəh nəviginien

^y14:11 Wok 28:6   ^z14:15 Sam 146:6; Wok 10:26   ^a14:16 Wok 17:30

^b14:17 Jer 5:24   ^c14:19 Wok 17:13; 2 Kor 11:25

^d14:22 Wok 15:32; 1 Tes 3:3

mawahuək, mawəruhu-pən əriə ye kwermi Yesu Yeramaru yame kashatətə iran.

²⁴ Kini ai, kirakrao ye kwənmhaan a Pisia, mwəsok-pihuu miravən Pamfilia ²⁵ marəni-ərhav Nəgkiarinen Huvə apa Pega. Mwəsok pirə min yerkwanu kirik kamni kimə Atalia. ²⁶ Miravən ye rao kirik mirarerig min mirauə Antiok ye provins a Siria. Ikin aikin a kimnaməhuak kupən kimi Kughen mə In tukrivəhsi-pən nihuvəyen kimi əriu mə iriu tukratərhav mirəni-ərhav nəgkiarinen kape Kughen. Kini taktəkun ai kwor infamien ye nəriwəkien kapəriu. **

²⁷ Kimiratərhav-pə aikin a, mwokrən kin nəməhuak minə mə tukhauə misofugin. Kini mwəvsao kin narimnar minə a yame Kughen rimnor əriu mə tukwor, məhitə ye swatuk tuk nəmə tanə pisin pisin minə mə tukhauə mhani nəfrakisien ye Yesu. ^e ²⁸ Kini iriu mwarə aikin a ror tu iriə narmamə kape Yesu minə.

**Nəməhuak minə tiksin
khamə tukaməkeikei
kəri-pən Loa kape Moses**

15 Narmamə tiksin khatərhav a Judia, misəsok-pihuu, mhavən apa Antiok. Mishajoun nəməhuak minə mhamə, “Tukmə kipəh nəsigrəniən əmiə rəri-pən Loa yame Moses rimini, Kughen to ripəh nivəh-miraghien əmiə.”^f ² Kini Pol mine Banabas mine narmamə minə a, kasotgoh pik kimi əriə minə tuk nəgkiarinen a. Məkneikin, nəməhuak minə apa Antiok khavəh-si haktə Pol mine Banabas mine

narmamə minə min tiksın mə tukhavən apa Jerusalem misəm aposol minə mine elda minə kape niməhuak tuk nərəhu-atuatuk-ien nərigien a.^g

³ Nəməhuak minə kisher-pən kin əriə mə tukhavən. Nipig khavən, mhatərhav-pən Fonisia mine Sameria, mhani-əsah pən tuk əriə mə nəmə tanə pisin pisin minə kimnhauə mhani nəfakisien ye Yesu. Nəvsaoyen a ror nəməhuak minə rikiriə ragien. ⁴ Nipig khauə mhatərhav-pə Jerusalem, nəməhuak minə mine aposol minə mine elda minə kimnhani vi vi əriə. Kini Pol mine kafan minə kasəvsao kin narimnar yamə mine Kughen rimivəhsi-pən nəsaninien kimi əriə mə tuksor.^h

⁵ Mərig Farisi minə tiksın yamə mine khani nəfrakisien ye Yesu kishəkimter mhamə, “Nəmə mine pəh nien mə nəmə Isrel, tukaməkeikei kəsıg-pən əriə kini tukaməkeikei khajoun əriə pəh kisəri-pən Loa kape Moses.”

⁶ Kini aposol minə mine elda minə kape niməhuak kisəkwətə tuk nərigien a. ⁷ Kimisəgkiar rapomh pik, kini Pita rhekimter mimə, “Yo minə tiksın. Kimiə nakharkun mə tu tu kwənmopin, Kughen rimirpen-ta yo irətawə mimə yo jakni-ərhav Nəgkiarinen Huvə kimi narmamə yamə mine pəh nien mə nəmə Isrel, mə iriə tukhani nəfrakisien ye Yesu.ⁱ ⁸ Kughen, yame rirkun riki narmamə, mivəhsi-pən Nanmin Rhakə kimi əriə rəmhen əmə kin yame rimivəhsi-pə kimi ətawə, kini mamor nımtətien mə rikin ragien min tuk əriə.^j ⁹ Ripəh norien ror pisin kimi əriə. Nikam. Iriə min khani nəfrakisien iran, kini In rivəh-si ta təvhagə hah

** 14:26 Nəmə Antiok kimisher-pən kin Pol mine Banabas mə tukrakurao məvsao kin Yesu Kristo. Newk kirikianə ruauə muavən ta, kini taktakun ai iriu kirarerig-pə apa Antiok.

^e14:27 Wok 15:4,12   ^f15:1 Gal 5:2   ^g15:2 Gal 2:1   ^h15:4 Wok 14:27

ⁱ15:7 Wok 10:1-43   ^j15:8 Wok 10:44; 11:15

kapəriə rəmhen kin yame rīmnor ta irətawə. ¹⁰ Kimiə naksəvi niemhaa kape Kughen mhavəhsi-pən loa kirik kimi əriə rəmhen kin kajipə pam kirik. Səmru. Kitawə, mine kapətawə kaha minə kupən kharəh nisəmhenien mə to kharəh kajipə pam a.^k ¹¹ Mərig kitawə kishatətə ye Yesu Yermaru mə tukrivəh miragh ətawə ye nihuvəyen kafan, mine nəmə tanə pisin pisin minə min.¹

¹² Nəgkiarien a rətapig pik kin narmamə minə a kasofugin aikin a. Kini iriə kasətərig əmə kin Pol mine Banabas kawəvsao kin nīmətətien yamə mine Kughen rimivəhsi-pən nəsaninien kimi əriu mə tukwor ye nīmri narmamə ye tanə pisin pisin minə.

Jemes rətapig kin nəgkiarien

¹³ Pol mine Banabas kwor infamien ye nəvsaoyen, kini Jemes rhekimter, mini-pən tuk əriə mīmə, “Yo minə tiksin, sətərig kin yo.^m ¹⁴ Saemon Pita rīmnhoprai-pə huvə kimi ətawə mə Kughen rīmnor əpu In kimi nəmə tanə pisin pisin minə, mipik ta əriə tiksin mə kafan narmamə minə. ¹⁵ Rəmhen əmə kin nəgkiarien kape profet kirik kupən yame rimirai ye Nəkwəkwə kape Kughen, mə Kughen rīmə,

¹⁶ “Kwasig ikin, Yo jakrerig-pə min. Mor huvə rao^{††} kape narmaruyen kape King Deved e yame rīnnamətəih kupən, ipakə əmə rəmnim.

Rinahas pawk, jakrəh-si haktə, mirirpin, məspir, mor rəutən min.

¹⁷⁻¹⁸ Mə narmamə yamə mine pəh nien mə nəmə Isrel- narmamə pisin pisin minə rarkurao ye tanīmtanə- yamə

mine yimīrpen ta əriə mə kafak narmamə minə tuksarha-pə tuk Yo.

Yo e Kughen Yermaru, apa kupan yimnhajoun narmamə kin narīmnar minə e mə tukharkun. In e nəgkiarien kafak.” (Amos 9:11-12)

¹⁹ Kini Jemes rīmə, “Nəgkiarien kafak ror məkneikin: Taktəkun ai, narmamə yamə mine pəh nien mə nəmə Isrel kwəsarar ye nərigien kapəriə mamhauə tuk Kughen. Rapəh nəmhenien mə kitawə tuksor riskai pik tuk əriə. ²⁰ Mərig pəh kharai nəkwəkwə kirik rivən kimi əriə, mhani-pən tuk əriə mhamə tukharəh nisənien nəviginien yame kimoh kivaan əru tuk nəhuakien kimi nanmi kughen eikuə minə. Nəviginien minə a kisəmkimik ye nīmri Kughen. Mharəh nisor-haspən-ien kimi nīpiraovin. Mharəh nisənien nar miragh yame kimnəvit-əpni, meinai nitawin raməmir hanə ye nīpran. Mharəh nisənien nitə.ⁿ ²¹ Tukasəkeikei mhavəhsi-pən natuakəmien minə e kimi əriə meinai kimnharikakun ta tu, kaməvheikin Loa kape Moses ye Sabat mine fam ye nəkwai nīməhuak minə fam kape nəmə Isrel. Kini kimnamni-ərhav Loa kape Moses yerkwanu minə m-fam.”

Aposol minə mine elda minə kisher-pən kin nəkwəkwə kirik kimi nəməhuak minə pəh nien mə nəmə Isrel

²² Kini aposol minə mine elda minə, mine nəməhuak minə fam khani kwis mə tukhavəhsi-haktə iriə tiksin misherpən kin əriə khakwasig kin Pol mine Banabas, mhavən apa Antiok. Misha-

^{††}15:16 Nəgkiarien kape nəmə Gris rīpəh niniyen “rao kape King Deved” mərig rīmə, “nimə tapolen kape King Deved.” Mərig nīpran rīmə “generation” uə yerkwanu, mine narmamə, mine nimə.

^k15:10 Mat 11:30; Gal 3:10 ¹15:11 Gal 2:16; Efes 2:5-8 ^m15:13 Gal 2:9

ⁿ15:20 Eks 34:15-17; Lev 17:10-16

joun Saelas mine Judas (nhagin min kirik kamni kimə Basabas). Kwərə mir a, narmamə kamhasiai əriu. ²³ Mhavəhsi-pən nəkwəkwə kimi əriu mə tukhrivəh miravən. Nəkwəkwə a ramni mimə,

Kimawə aposol minə mine elda minə, kimawə piaumiə minə.

Kimawə yakamhani vi vi əmiə, nəmə tanə pisin pisin minə, kimiə nəməhuak minə, yame kasarə apa Antiok, mine Siria, mine Silisia:

²⁴ Yakasərig mə kimawə tiksın kimnhauə misor riskai-pre pik tuk əmiə. Mərig kimawə yakhapəh nhavəhsi-pənien nəgkiarien kirik kimi əriə mə tukhauə misor məknenkin. ²⁵ Ror pən, kimawə yimisəkwətə kirik, mishajoun yermamə kiraru e misher-pre kin mə tukravəh nəgkiarien kapəməwə miraurə kimi əmiə. Mə iriu tukrakwasig kin fren kapəməwə mir e Pol mine Banabas. ²⁶ Ipakə əmə iriu kramhə tuk nini-ərhavyen nəgkiarien kape Yesu Kristo, Yermaru kapətawə. ²⁷ Kimawə yaksher-pre kin Judas mine Saelas mə iriu tukraurə tuk əmiə. Kwərə mir ai tukrani huvə nəgkiarien yame kimawə yimnharai. ²⁸ Kini Nanmin kape Kughen rikin ragien, mine rikitawə ragien mə jakkhapəh nhavəhsi-preyen natuakəmien kirik yame riskai pik tuk əmiə. Kini yakhavəhsi-pre əmə natuakəmien mine en:^o ²⁹ Takhapəh nisənien nəviginien yame kamoh kivaan əru tuk nəhuakien kimi nanmi kughen eikuə minə. Mhapəh nisənien nitə. Mhapəh nisənien nar miragh yame kimnəvit-əpni, meinai nitawin raməmir hanə ye nipran. Mhapəh nisor-haspan-ien kimi nipiraovin.

Tukmə naksəri-pən natuakəmien minə a, takpisarə huvə.

In əmə e nəgkiarien kapəməwə.

³⁰ Kini namehuə minə a kisher-pən kin narmamə a, khavən apa Antiok. Khavən, mhatərhav-pən, misokrən kin nəməhuak minə aikin. Khauə, misofugin. Kini kimnhavəhsi-pən nəkwəkwə a kimi əriə. ³¹ Kimisəvhuekin nəkwəkwə a misərig rhuvə pik, meinai nəgkiarien kafan ravəhsi-haktə nərgien kapəriə. ³² Judas mine Saelas, profet mir ai, kawəgkiar apomh kimi nəməhuak minə, məwhag kimi əriə mwor əriə kasərer tim tim. ³³ Iriu kimiwarə rəpomh kwənmopin aikin. Kwasig ikin, nəməhuak minə kimisaowia kin əriu. Misaiyoh-pən Kughen mə tukrivəhsi-pən nəmərinuyen kimi əriu. Kini misher-pən kin əriu kirarerig miravən tuk narmamə yamə mine kimisher-pən kin əriu. ³⁴⁻³⁵ Mərig Pol mine Banabas kimiwarə min apa Antiok ror tu kwənmopin, iriə narmamə khapsaah kasəvhag mhani-ərhav nəgkiarien kape Kughen.

Pol mine Banabas kawəwhai əriu minə

³⁶ Kisarə mamhavən, Pol rini-pən tuk Banabas mimə, “Rhuvə mə tukrererig miravən mwəm kirau minə tiksın yerkwanu minə a mirani-ərhav ta nəgkiarien kape Kughen, ai mwəsiekun-ru əriə.” ³⁷ Mərig Banabas rorkeikei mə tukrəkir Jon Mak pəh rikwasig kin əriu.^p ³⁸ Mərig Pol rəm mə ripəh natuatukien, meinai in apa kupən, kimnarharə apa Pamfilia, kini Jon Mak rimnəpəh əriu, mirerig.^q ³⁹ Kini Pol mine Banabas kaotgoh kimi əriu minə tuk Jon Mak, kini məwhai əriu minə. Banabas rikir Jon Mak, miravən ye rao kirik miravən apa ye tanə kirik kamni kimə Saepras. ⁴⁰ Mərig

^o15:28 Mat 23:4

^p15:37 Wok 12:12,25

^q15:38 Wok 13:13; Kol 4:10

Pol rīmini-pən tuk Saelas mə iriu min. Kini nəməhuak minə kimisəhuak kimi Yesu Yermaru mə In tukrivəhsi-pən nihuvəyen kimi əriu, kini en kratərhav. ⁴¹Iriu kimiwəriwək mratərhav-pən Siria mine Silisia, mawor nəməhuak minə kamhaskai.

Timoti ramkwasig kin Pol mine Saelas

16 Kini Pol rəriwək min mivən apa yerkwanu mir kiraru nhagriu Debe mine Listra. Aikin a, yermamə kirik kape Yesu ramarə ikin, nhagin e Timoti. Nisini ramni nəfrakisien ye Yesu; in kwənərəus kape nəmə Isrel. Mərig rīmni in yemə Gris.^r ²Nəməhuak minə apa Listra mine Ikoniam kamhani mhamə Timoti in yamehuə kirik.^s ³Kini Pol rorkeikei mə tukrikir Timoti iriu min. Kini məsig-pən in, meinai rīpəh norkeikeiyen mə nəmə Isrel rīkiriə tukrahas mhawor nəmə aikin a kharkun mə rīm Timoti in yemə Gris.^{‡‡} ⁴Kini irisir kirhuvən mrhitərhav-pən yerkwanu minə, marhəni-ərhav tuk narmamə kape Yesu minə mīrhimə nəgkiarien yame aposol minə mine elda mine Jerusalem kimisərəhu. Kini irisir krhajoun əriə mə tukasəkeikei misəri-pən nəgkiarien a.^t ⁵Ror məknakin, mə nəməhuak minə aikin minə fam kamhaskai ye nhatətəyen kapəriə. Nipig minə fam, kamhapsaah.

Pol rəm nəmrərhavyen kirik

⁶Irisir kirhuvən mrhitərhav-pən yerkwanu minə Frijia mine Galesia, meinai Nanmin kape Kughen rīmini-əhu mə tukrhīpəh nīrhivənien mīrhini-ərhav

nəgkiarien apa provins a Tarki.^u ⁷Kirhuvən mīrhuə ye nīkar provins mir a Misia mine Bitinia, krhimə tukrhuvən apa Bitinia; mərig Nanmin kape Yesu^{¶¶} rīpəh nīniyen mə tukrhuvən aikin. ⁸Kini irisir krhitərhav-pən Misia, mrhivirə mīrhuvən yerkwanu kirik kamni kimə Troas. ⁹Yenaiyu, Pol rəm nəmrərhavyen məm mīmə yemə Masedonia kirik rərer maiyoh-pən in maməkeikei kim in mīmə, “Yüə-ru e Masedonia masitu irəmawə.” ¹⁰Pol rīmnam ta nar a, taktəkun əmə kimawə yimisətu huvə kapəmawə narimnar mə jakhatərhav min aikin a, mhavən apa Masedonia, meinai yimnharkun mə Kughen rīmnoqrən kin əmawə mə jakhani-ərhav Nəgkiarien Huvə kimi narmamə ikin.

Pian a Lidia ruə minī nəfrakisien ye Yesu

¹¹Kini ai, yakhavəh rao kirik, mhatərhav apa Troas, mhavən atuatur ye tanə a kamni kimə Samotres. Kəni rīkwamir kin, yakhavhiak-pən apa yerkwanu kirik kamni kimə Neapolis. ¹²Kini yakhatərhav aikin a, misəriwək mhavən miseriaji yerkwanu a Filipae, yame raməmīr kupən ye provins a Masedonia. Yermaru kape Rom ramarmaru ye kwənmhaan a. Kimawə yimisarə kəskəh aikin a. ¹³Kini ye Sabat, yimisəta yerkwanu a, miseiwaiyu mhavən ye nu kirik, meinai yimisərig mə kavən aikin kaməhuak. Aikin, yimiəkwətə, misəgkiar kimawə nīpiraovin yamə mine kwənhauə ta aikin misəkwətə. ¹⁴Pian Tuatira kirik ramkwətə mamətərig kin əmawə.

^{‡‡}16:3 Nəmə Isrel to khapəh nisərigien kwənərəus kirik kape nəmə Gris. Mərig Pol rīmə to rəsīgpən Timoti, ai ruə məmhen kin yemə Isrel kirik, ai nəmə Isrel to kisərig.

^{¶¶}16:7 Nanmin kape Yesu in Nanmin kape Kughen, uə Nanmin Rhakə.

^r16:1 Wok 14:6; 2 Tim 1:5

^s16:2 Fil 2:19-22

^t16:4 Wok 15:23-29

^u16:6 Wok 18:23

Nhagin e Lidia. In piraovin kape nāvraiye neipən huvə minə^{§§} mavəh mane iran. Pian a, ramsiai Kughen. Kini Yesu Yermaru rəhitə ye nirkunien kafan mimə in tukrini nəfrakisien ye nəgkiarien kape Pol. ¹⁵ Kini in mine kafan minə kimnhavən misor baptaes. Kini rimini-pə tuk əmawə mimə, “Nakasəm mə yakamni nəfrakisien ye Yesu Yermaru, kini takasəkeikei mhauə misarə imak yerkwanu.” In rimivi əmawə, yakhavən misarə kimawə min.

Kivəhsi-pən Pol mine Saelas ye kalabus

¹⁶ Nipig kirik, kimawə yimnhavən aikin kaməhuak ikin, kini misəm piraovin kirik. In yor atuə kin kirik yame kimivəh nimrin. Pian a, nanmin hah raməmir iran, mamor in mə in rirkun nini-ərhavyen narimnar yame tukripiuə. Kini pian a in ravəh pik mane ehuə iran, kape kafan namehuə, meinai narmamə kasərok namehuə kafan minə mə tuktərig nəgkiarien kafan. ¹⁷ Kini in ramkwasiɡ kin əmawə Pol, mamokrən ehuə mamni mimə, “!Narmamə minə e, iriə narmamə kape nor atuə-kinien kape Kughen, yame In yerpirig! Kamhani-ərhav swatuk yame Kughen ravəh miragh narmamə iran kimi əmiə.”^v

¹⁸ Rimnor nar a nipig ripsaah. Ror Pol ramərig rahas pik. Rarar məkkiar kimi nanmin has yame raməmir ye pian a, mimə, “Ye nhag Yesu Kristo, yakamni-pre tuk ik mimə, !Takəta ye pian e!” Taktəkun əmə, nanmin has a rəta ye pian a.

¹⁹ Mərig namehuə kafan minə kisəm kharkun mə swatuk kape nivəhyen mane

ruirkək ai taktəkun, kisarar, mharap-tərəkkin Pol mine Saelas, mharəh əriu misor əriu kawərer ye nimri mirh. ²⁰ Misərip əriu kawərer ye nimri yemə Rom mir - iriu narmamə kape kaonsel. Kini mhani-pən tuk əriu mhama, “Kwəh mir e, iriu yemə Isrel. Iriu kaworlah pik nəmə imətawə ikin.”^w ²¹ Mwarkut tuk ətawə mə tuktəri-pən narəyen pisin. Mərig norien a rapəh natuatukien ye loa kapətawə. Kitawə nəmə Rom. To kharəh nisəri-pənien swatuk a.” ²² Kini narmamə khapsaah khauə min mhani hah əriu. Kini yamehuə mir kape kaonsel krəni-pən tuk mobael minə mə tukharəh-si ta neipən kapəriu mhauh əriu.^x ²³ Kini kimnhauh pik əriu, kwasiɡ ikin, kharəhsi-pən əriu ye kalabus, mhani-pən tuk yermamə kape narhayen tuk kalabus mhama, “!k takamarha huvə tuk əriu.” ²⁴ Yermamə yame ramarha tuk kalabus rərig nəgkiarien a, mirəh əriu mivən ye kwənmhan kirik apa imə əɡkəp. Mərhəpən nai ye nihuriu markwəji ətərəkkin-pən əriu iran.

²⁵ Kini yenpig əru, Pol mine Saelas kimiwəhuak. Kini mawəni nipe marəvəh-si haktə Kughen; kini narmamə yamə mine kasəmir ye kalabus kimisətərig kin əriu. ²⁶ Taktəkun əmə, nimnimien ramavən pik, mor kalabus rikiu-kiu. Taktəkun əmə kwəruə minə kisəhitə. Kini nərəus yamə mine kimnərkis narmamə kin, kharisin misəsaah. ²⁷ Kini yermamə yame ramarha tuk kalabus rarha, məm kwəruə minə kape kalabus kimisəhitə, rimə ta mə narmamə a ye nəkwai kalabus kwəsap ta. Məknekin rirəh kafan nau nisə mə tukrhapni atuk

§§16:14 Neipən a nimrin rhaktə, kini rimrimə apig.

^v16:17 Mak 1:24

^w16:20 Mak 13:9

^x16:22 2 Kor 11:25; 1 Tes 2:2

əmə in kin^y 28 Mərig Pol rokrən apomh mīmə, “!Ah! !Aṗəh nḥapniyen ik! Ki-mawə fam yakasəmīr hanə imə.”

29 Kīni yermamə yame ramarha tuk kalabus rokrən mə yermamə kirik tukrīrəh laet muə, maiyu mīvən ye nəkwaī nīmə, mənīmkuṛ-pən ye niḥu Pol mine Saelas, mīgin pik. 30 Mīkir əriū mīvən apa iruə maiyoh əriū mīmə, “!Yemehuə mir! ?Jakhawor pən iran mine pəh Kughen rīvəh mīragh yo?”^z

31 Kīni kīrəni-pən tukun mīrəmə, “Ik, takni nəfrakisien ye Yesu Yermaru, pəh Kughen tikrīvəh mīragh ik mine kafam minə min.” 32 Kīni iriū kīrani-ərhav nəgkiarien kape Yesu Yermaru kimin mine kafan narmamə minə. 33 Yenpig əru, mərig kwən a rikir əriū mīvən, məspir tamhek nimap kapəriū yame kimoh. Taktəkun əmə, in mine kafan narmamə minə, mine kafan yor atuə kin minə kimisor baptaes. 34 Kīni in rimīkir Pol mine Saelas mīvən ye nəkwaī nīmə kafan, mīvəhsi-pən nəviginien kimi əriū. Kīni in, mine kafan minə, kimisərig rhuvə pik, meinai kimnhani nəfrakisien ye Kughen.

35 Kīni rueraan, yermamə mir kape kaonsel kīrəni-pən tuk mobael mine mīrəmə, “Havən mharisin nar mir a kīravən.”

36 Kīni kwən a ramarha tuk kalabus rimīni-pən tuk Pol mīmə, “Yamehuə kape kaonsel rimə kimawə jakharisin əmiru nakravən. Ravən ye nəmərīnuyen.”

37 Mərig Pol rini-pən tuk mobael minə a mīmə, “!Ah! ?Rhawor e? Kīmru yemə Rom mir e, kīni namehuə mir e kape nəmə Rom kīrapəh niwəm-pawk-eyen mə kīmru yimwor nar has kirik, mərig kwəroh-ta əmru ye nīmri mirh, mwarko-

pən kin əmru ye kalabus. Kīni taktakun ai iriū kworkeikei mə tukwher-ərhav apis-apis əmə kin əmru. !Nīkam! Pəh iriū kīrauə, mīrakir əmru kimawə miriū.”

38 Kīni mobael minə a khavən mḥani-pən nəgkiarien kape Pol mine Saelas tuk yamehuə mir kape kaonsel. Kwərig mə Pol mine Saelas iriū yemə Rom mir, kwakur. 39 Kīni iriū kīravən rikīriū rei-waiyu tuk Pol mine Saelas, mīrakir-ərhav əriū ye kalabus. Kīni mawəkeikei kimi əriū mə tukravən.

40 Pol mine Saelas kīratərhav ye kalabus, kwasig ikin, kīravən imei piraovīn kirik, nḥagin e Lidia, mawəm nəməhuak minə tiksin aikin a. Kīni iriū mawor kwirig kimi əriə. Kwasig ikin, kimīravən.

Pol mine Saelas kimīravən apa Tesalonaeka

17 Kīni ai, Pol mine Saelas kimīw-eriwək mratərhav yerkwānu mir a Amfipolis mine Apolonia, miravən mweriaji yerkwānu a Tesalonaeka. Ikin aikin a, niməhuak kirik aikin kape nəmə Isrel. 2 Kīni Pol ror əmhen kin yame ramor rerin, mauru-pən ye nīmə kape nofuginien kape nəmə Isrel; mamarə yerkwānu a meriaji Sabat kīsīsər. Kamhāni nəgkiarien ripsaah ye nikarin kape Nəkḥəkwə kape Kughen. 3 Kīni Pol rimnhoprai-pən kimi əriə mīmə, “Nəkḥəkwə kape Kughen ramni atuutuk mīmə Kristo tukraməkeikei mamərig rahah ye nīpran meriaji mīmḥə, kīni Kughen tukror In ramragh min.” Kīni mīmə, “Yesu yame yakamni-pre tuk əmiə, In e Kristo.” 4 Kīni nəmə Isrel minə tiksin, mine nəmə Gris khap-saah yamə mine kamḥasiai Kughen, mine nīpiānehuə minə khapsaah min, kīsərig nəgkiarien kape Pol, kamhāni

*16:27 Ye nīpig a, tukmə yermamə kīwəhsi-pən ye kalabus rap, tukhopni yermamə ramarha tuk kalabus.

nəfrakisien iran, mamhakwasig kin Pol mine Saelas.

⁵Mərig nəmehuə kape nəmə Isrel kasəməkin əriu; kini mhavən apa ye maket, mhapik nəmə has tiksın misor kwhen kapəriə kirikianə, misor nahasien rehuə apa yerkwanu a. Kini mhavən imei yermamə kirik nhagin e Jeson. Mi-seikus kwəruə ye nimə kafan, misauru-pən ye nimə misarha-kin Pol mine Saelas. Mhamə tukşərip əriu ye nimri mirh.

⁶Mərig khapəh nisəmien, kharaptərəkin Jeson mine nəməhuak minə tiksın min, mhaukəkin əriə mhauə kisərər ye nimri nəmehuə minə kape kaonsel. Misokrən apomh mhamə, “Kwərə mir a Pol mine Saelas kawor pik nahasien muavən fam ye tanımtanə; mirauə min eikin e. ⁷Kini kwən e Jeson rimnokrən kəriu kiravən iman ikin. Mərig iriu kwakapir loa minə kape yermaru kapətawə e Sisa. Iriu karəni mə king pisin kirik aikin; nhagin e Yesu.”^a ⁸Nəmə Isrel kimnhani nəgkiarien a, misor narmamə mine namehuə minə a niemhaa ramhai əriə.

⁹Kini ai namehuə minə kisəkeikei kimi Jeson mine nəməhuak minə mə tukavəhsi-pən mane kirik kimi əriə, mhamə “Tukmə naksarə mar, mane ai kapəmiə əmə; mərig tukmə nakasəvi niemhaa, mane ai kapəməwə.” Nəməhuak minə kimisərok namehuə minə a, kini ai, kisəta irəriə kamhavən.

Pol mine Saelas kiravən apa Berea

¹⁰Kini yenaiyu kin, nəməhuak minə kisher-pən kin Pol mine Saelas kiravən yerkwanu a Berea. Iriu kiravən miratərhav pən aikin, mwauru-pən ye nəkwai niməhuak kape nəmə Isrel. ¹¹Nəmə Berea, nərigien kapəriə rhuəv

rapita nəmə Tesalonaeka, mərig in ai, kisorkeikei pik mə tukasərig nəgkiarien kapəriu. Kini nıpig m-fam kasəvheikin huvə Nəkwəkwə kape Kughen mə tuksəm mə nəgkiarien kape Pol ramni əfrah, uə rameikuə. ¹²Kini nəmə Isrel khapsaah khani nəfrakisien ye Yesu, mine nipianehuə Gris khapsaah, mine nəmə Gris khapsaah min.

¹³Mərig nıpig nəmə Isrel apa Tesalonaeka kimisərig mə Pol ramni-ərhav min nəgkiarien kape Kughen apa Berea, khauə min aikin, misəvi niehmaa kape nəmə Berea tuk Pol. ¹⁴Taktəkun əmə, nəməhuak minə kisher-pən kin Pol rivən min apa ye nıkar tahik. Mərig Saelas mine Timoti kiwarə hanə apa Berea.

¹⁵Mərig narmamə yamə mine kimnhakir Pol mhavən miseriaji əmə Atens mharerig, mhauə min Berea, mhavən tuk Saelas mine Timoti mhavəhsi-pən nəgkiarien kimi əriu mə tukwhai miren mirauə mwəm Pol.

Pol rivən apa Atens

¹⁶Kini Pol ramarə apa Atens mawhin Saelas mine Timoti mə iriu tikravən min mwəm. Ramərig rahah pik meinai rəm mə yerkwanu a, nanmi kughen eikuə minə khapsaah. ¹⁷Ror pən, in rimavən ye nəkwai nimə kape nofuginien kape nəmə Isrel, kini iriə nəmə Isrel, mine nəmə Gris yamə mine kamhasiai Kughen, khani min nəgkiarien ripsaah. Kini nıpig minə fam, Pol ramvən min ye kwənmhaan kape maket, maməgkiar kimi narmamə kasəkwətə aikin.^b ¹⁸Kini nəmə Gris tiksın, kamni kimə Epikiurien mine Sitok[†], iriə nəmhajoun minə. Khauə misəgkiar min iriə Pol, mamharpəhu əriə minə. Iriə tiksın

[†]17:18 Epikiurien minə khamə narimnar yame ror yermamə kirik rikin ragien, narimnar e in nimraghien rhuə. Mərig Sitok minə khamə rhuəv tukmə yermamə kirik rıpəh nərigien nagienien uə nəməhəyen yerkin.

^a17:7 Luk 23:2; Jon 19:12

^b17:17 Wok 18:19

kamhani mhamə, “Kwən e rimirəh əmə nəgkiarien apa ye swatuk, mamuə. !Keinein mə ramni naha apa!” Mərig narmamə tiksın kımnhani mhamə, “Kimawə yaksərig yakhamə in ramni kughen pirə pisin pisin minə.” Kamhani məkna meinai Pol raməgkiar kin Yesu, mamni mimə, “In rimamhə, mərig Kughen rimnor In rimragh min.”

¹⁹ Kini iriə kisokrən kin Pol mə tukruə marer ye nimri namehuə minə kapəriə. Iriə kasəkwətə ye takwar a Areopagus. Kini namehuə khani-pən tukun mhamə, “Kimawə yaksorkeikei mə jakharkun nəgkiarien vi yame ik nakamni-ərhav. ²⁰ Nəgkiarien kafam yame nakamni kimawə yaksərig ror pisin. Yaksorkeikei mə jakharkun nıpran.” ²¹ Kamhani məkna meinai nıpig m-fam nəmə Atens, mine nəmə tanə pisin minə min aikin kasəkwətə masətərig kin nərigien vi pisin masəgkiar mamharpəhu əriə minə.

²² Kini Pol rərer ye nimri namehuə minə a mimə, “Nəmə Atens. Yakəm yakirkun mə kimiə nakhasikai tuk nəhuakien kapəmıə. ²³ Nıpig yakameriwək mamətamə iməmıə ikin, maməm narimnar kape nəhuakien kapəmıə. Kini yaknəm ta kapier imərhakə kirik yame kimirai nəgkiarien aikin kimə, ‘In e kwənmhan kape nəhuakien kimi kughen kirik yame keinein In.’ Mərig kughen yame kimiə nakhamə nakseinein, yo jakni-ərhav In tuk əmiə. ²⁴ Kughen e In e rimnor tokrei tanə mine narimnar yame ramswin aikin. In ramarmaru tuk neai mine tokrei tanə. Nimə kafan pəh nien mə niməhuak yame kitawə kamhavhirəkin. ²⁵ To In rıpəh nəkwakwəyen kin nar kirik yame kitawə narmamə kasor mhavəhsi-pən kimin. Meinai In pisin əmə rimnor ətawə kamhamragh;

kini In mivəhsi-pə narimnar fam kimi ətawə.^c ^{d26} Apa kupən əgkəp, In rimnor yermamə kirikianə əmə. Taktəkun ai narmamə fam ye tanımtanə kamhatərhav əmə ye yermamə a. Kini Kughen rərəhu-pən əriə kasarə ye tanımtanə minə fam. Kini In pisin əmə rimini nıpig yame iriə tuksarə iran; mine tanə minə kapəriə. ²⁷ Kughen a ror məknakin mə kitawə m-fam tuksarha-kin In mharkun In, rəmhen kin yame yermamə kirik ramərav-ərav ye nəpignapien mə tukrivəh nar kirik. Mərig nəfrakisien mə Kughen a to rapəh narəyen isok tuk ətawə.^e ²⁸ Rəmhen kin nəgkiarien kirik yame ramni mimə, ‘Kitawə kasətigtə əmə ye Kughen tuk nımraghien, mine nəriwəkien, mine narimnar fam.’ Kini rəmhen kin yame kimiə kirik raməni nıpe kirik mamni mimə, ‘Kitawə min e kafan kwajikovə minə.’ ²⁹ Meinai kitawə kwajikovə minə kape Kughen, to khapəh nhaniyen mə Kughen in rəmhen kin narimnar yamə mine narmamə kamhavhirəkin kin gol uə silva uə kapier. In pəh nien mə nanmi-nar kirik yame yarpəkao raməvhirəkin ye nirkunien kafan. !Nikam!^f ³⁰ In apa kupən, narmamə khapəh nharkunien Kughen. Kini Kughen rimə nətəwaoyen kapəriə in nar apnıpig. Mərig taktəkun ai ramni-pə tuk ətawə fam ye tanımtanə minə mimə, ‘Kimiə fam taksarar ye nərigien kapəmıə tuk təvhagə hah.’ ³¹ Ramni məknakin meinai In rınərəhu ta nıpig yame In tukrəkir əmhen narmamə fam ye tanımtanə. In tukror əmə ye swatuk yame ratuatuk. Kughen rimirpen ta yermamə yame tukrəkir əmhen narmamə. Kini narmamə kharkun mə Kughen rimirpen In meinai Kughen

^c17:25 1 King 8:27; Wok 7:48

^d17:25 Sam 50:12

^e17:27 Sam 145:18; Jer 23:23

^f17:29 Aes 40:18-20; 44:10-17; Wok 19:26

rimnor ta yermamə a ramragh min ye nimhəyen kafan.”^g

³²Iriə kisərig nəgkiarien a mə Kughen rimnor yermamə kirik rimragh min ye nimhəyen, kini tiksın kasarh iran; mərig tiksın khamə, “Kimawə yaksorkeikei mə tuk nipig kirik yaksərig min kafam nəgkiarien.” ³³Kini ai, Pol riməpəh namehuə minə a mamvən. ³⁴Kini narmamə tiksın khakwasig kin, mhani nəfrakisien ye Yesu. Iriə kirik, nhagin e Denis, in yermamə kirik kape kaonsel. Mine piraovin kirik nhagin e Damaris, mine narmamə minə min tiksın.

Pol ramvən apa Korin

18 Kwasig ikin, Pol ritərhav Atens, mivən yerkwanu kirik kamni kimə Korin. ²Muə məm yemə Isrel kirik nhagin e Akwila. Kwən a rimnarha apa Pontas, mitərhav, mivən mamarə apa yerkwanu a Rom, apa Itali. Kwasig, yermaru kirik kape nəmə Rom, nhagin e Klodias, rimnher-ərhav kin nəmə Isrel apa Rom. Kini Akwila mine kafan piahwaru Prisila, kraier ikin, mirauə mwarə Korin. Kirəpəh narəyen aikin a ror tu, Pol ritərhav-pən məm əriu,^h ³mamarə irisir min. Maməker-pən irəriu ye wok kapəriu, meinai wok kafan rəmhen əmə kin wok kapəriu. Irisir yermamə kape nijirien nimə tapolen.ⁱ ⁴Kini ye Sabat minə fam, Pol mine nəmə Isrel mine nəmə Gris kasəgkiar pik ye nəkwai nimə kape nofuginien kape nəmə Isrel. Meinai Pol rorkeikei mə tukrivi-pə əriə pəh khani nəfrakisien ye Yesu.

⁵Nipig a, Saelas mine Timoti kratərhav Masedonia, mirauə min Korin. Pol rapəh kafan wok ye nijirien nimə tapolen, kini maməkeikei əmə mamni-ərhav Nəgkiarien Huvə. Mamni

huvə tuk nəmə Isrel mə Yesu in Kristo yame Kughen rimirpen.^j ⁶Mərig iriə kimnhani hah in, masəgkiar has pən kimin. Kini Pol rarpita-arpita nəmkimik ye neipən kafan [mamor nimtətien mimə iriə kamhani hah nhag Kughen.] Mamni mimə, “Tukmə Kughen rivəhsi-pən narpinien kimi əmiə, mərig kapəmiə atuk. Yaknor infamien irəmiə. Ririkakun ai taktəkun, jakamvən əmə tuk nəmə tanə pisin pisin minə.”^k ⁷Kini ai, Pol rəpəh əriə apa ye nimə kape nofuginien kape nəmə Isrel, muə imei yemə Gris kirik nhagin e Titias Jastas. In ramsiai Kughen. Nimə kafan ipakə tuk nimə kape nofuginien kape nəmə Isrel. ⁸Kini yamehuə kape nimə kape nofuginien kape nəmə Isrel, nhagin a Krispas, in mine kafan minə kimnhauə mhani nəfrakisien ye Yesu Yermaru. Kini nəmə Korin khaphsaah min kimisərig nəgkiarien kape Pol kini khani nəfrakisien ye Yesu kini misor baptaes.

⁹Yenaiyu kirik, Pol rəmrərhav məm mə Yesu Yermaru raməgkiar kimin mamni mimə, “Takpəh niginien kin narmamə. Takaməkeikei mamni-ərhav nəgkiarien kafak, mipəh napnapigien. ¹⁰Meinai Yo yakaməmır kirau mik; to nar kirik rapəh noriahyen ik, meinai narmamə kafak minə khapsaah ye yerkwanu e.”^l ¹¹Kini Pol rimnarə aikin rapita newk kirikianə, mamhajoun narmamə kin nəgkiarien kape Kughen.

Nəmə Isrel kharəhsi-pən Pol ye kot

¹²Ye nipig a, yermamə kirik, nhagin e Galio, in gavman kirik kape nəmə Akaea[‡]. Kini nəmə Isrel khauə kirikianə mharaptəəkkin Pol mhakir mhavən ye kot. ¹³Kini iriə mhamə, “Kwən e ra-

[‡]18:12 Akaea in kwənmhan kirik apa Gris.

^g17:31 Sam 96:13   ^h18:2 Rom 16:3   ⁱ18:3 Wok 20:34   ^j18:5 Wok 17:14-15
^k18:6 Wok 13:46,51; Wok 20:26   ^l18:10 Jos 1:9; Aes 41:10

markut mə tukrivi narmamə pəh tuk-səhuak kimi Kughen ye norien kirik yame raməsik loa kapəmawə.”

¹⁴⁻¹⁵ Kini Pol natukrəgkiar, mərig Galio rini-pən tuk əriə mimə, “Nəmə Isrel. Nikam, yakpəh norkeikeiyen mə jakəkir nar kirik ror məkneikin. Tukmə nakhauə mhani-pə tuk yo mə yermamə kirik rakapir loa kirik, nar apnapig mə to loa ehuaə kirik uə loa kəskəh kirik, ratuatuk mə jakətərig kin əmiə. Mərig kimiə nakhauə mhani əmə mus mus kirik ye nahag minə mine narimnar minə ye narəyen kapəmiə. Raməmīr əmə irəmiə mə takhani misərəhu huvə.” ¹⁶ Galio rəgkiar ta, məkneikin mher-əhav kin əriə ye kot. ¹⁷ Məkneikin, nəmə aikin tiksin kisarar mharaptərəkin yemehuaə kape nimə kape nofuginien kape nəmə Isrel, nhagin e Sostenes, mamhauh in ye nīmri narmamə. Kini Galio rəm, rīpəh nini-əhuyen əriə.

Pol rimirerig min muə Antiok apa Siria

¹⁸ Kini Pol rimnarə nīpig rīpsaah apa Korin iriə nəməhuak minə. Kwasig ikin, rimipəh əriə məsok pīrə, mivən ye Kengkria. Aikin, məkis nikwənen meinai in apa kupən rimnatuakəm tuk nəkisien nikwənen meriaji nīpig kape nəspirien, kini nīpig kape nəspirien ruauə ta muavən. Kini Pol rīvən ye rao kirik aikin a miviriə ipakə tuk Siria. Kini Akwila mine Prisila kirakwasig min kin in.^m ¹⁹ Krhivən mirheriaji rukwanu a Efesas, mirhivhiak. Kini Pol rəta irəriu mivən ye nəkwai nimə kape nofuginien kape nəmə Isrel, məm əriə, kisəgkiar pīk. ²⁰ Iriə kisaiyoh-pən in mə tukrarə min ror tu iriə min. Mərig rimnəpəh. ²¹ Mərig nīpig rinamvən, mīni-pən tuk əriə mimə, “Tukmə Kughen rimə jakrerig-pə min,

yo jakrerig-pə min məm əmiə.” Mivən min ye rao kirik, mītərhav Efesas.

²² Kini Pol rimavən mivhiak mivən Sisaria. Məriwək mivhiak mivən məm nəməhuak minə apa Jerusalem. Kwasig ikin, rirerig min muə Antiok. ²³ Marə min Antiok ror tu. Kini mītərhav min məriwək mivən mītərhav-pən Galesia mine Frijia. Mamərip tim tim narmamə kape Yesu minə apaikin.

Apolos ramarə Efesas mine Korin

²⁴ Ye nīpig a, yemə Isrel kirik, nhagin e Apolos, ruə Efesas. Rimnarha apa Aleksandria. Nirkunien kafan rehuə; kini mīrkun min Nəkwəkwə kape Kughen. ²⁵ Kīnhajoun ta in kin Swatuk kape Yesu Yermaru. Nīpig m-fam nap ramuək yerkin tuk nini-ərhavyen nəgkiarien kape Kughen. Kini nəgkiarien kafan ye nikarin kape Yesu ratuatuk. (Mərig in rimīrkun əmə baptaes yame Jon Baptaes rimnor kupən). ²⁶ Kini in ramət-gah kin nəvhagien kimi narmamə ye nəkwai nimə kape nofuginien kape nəmə Isrel. Kini Prisila mine Akwila kirauə mawətərig kin in. Kini ai, mīrakir in mirhivən iməriə ikin. Kini Prisila mine Akwila kwhoprai-pən huvə min Swatuk kape Kughen kimin. ²⁷ Kwasig ikin, kwən a Apolos rimə tukrivən apa Akaea. Kini nəməhuak minə kimisa-situ iran, mharai nəkwəkwə kirik rīvən kimi narmamə kape Yesu minə apa Akaea, misaiyoh əriə mhamə tuksarha huvə tuk Apolos. Rimauə Akaea, mamasitu pīk ye narmamə yamə mine Kughen rīvəhsi-pən ta nihuvəyen kimi əriə khani nəfrakisien iran. Apolos ramasitu irəriə ²⁸ mamhoprai huvə Nəkwəkwə kape Kughen mimə Yesu in Kristo yame Kughen rimirpen. Kasəgkiar ye nīmri narmamə, kini nəgkiarien kafan rapita nəgkiarien kape nəmə Isrel.ⁿ

Pol rirerig min muə Efesas

19 Nipig Apolos raməmir hanə apa Korin, Pol rəri swatuk fiak, muə Efesas, məm narmamə tiksin aikin kape Yesu.^o ²Maməyoh-pən əriə mimə, “?Rhawor? ?Nipig nimnhani nəfrakisien ye Yesu, mamhavəh min Nanmin kape Kughen uə?”

Iriə khani-pən tukun mhamə, “Ki-mawə yakharəh hanə nisərigien mə nar kirik e, Nanmin kape Kughen.”^p

³Kini Pol raiyoh-pən əriə mimə, “?Mərig kimiə nimishawor pən iran mine misor baptaes?”

Kini khani-pən tukun mhamə, “Yimi-sor baptaes rəmhen kin yame Jon Baptaes rimnor.”

⁴Kini Pol rini-pən tuk əriə mimə, “Baptaes yame Jon Baptaes rimnor, in rimnor ye narmamə yamə mine kwəsarar ye nərigien kapəriə tuk təvhagə hah kapəriə. Mərig Jon Baptaes rimnamni-ərhav mimə narmamə tukasəkeikei mhani nəfrakisien ye yermamə e tukruə kwasig. Kwən ai, In e Yesu.”^q ⁵Kisərig nəgkiarien a, kisarar misor baptaes ye nhag Yesu Yermaru.

⁶Kisor baptaes, kini Pol rərəhu-pən kwermīn ye kapəriə kapə, kini Nanmin Rhakə rimneiwaiyu irəriə. Kini iriə kasəgkiar ye nəgkiarien kape tanə pisin pisin minə, mamhani-ərhav nəgkiarien yame Kughen rimivəhsi-pən kimi əriə.^f

⁷Iriə fam ipakə twelef.

⁸Paul rarə aikin meriaji makuə kisiser. In mivən ye nəkwai niməhuak kape nəmə Isrel, mamətgah kin nini-ərhavyen Nəgkiarien Huvə. Iriə min kasəgkiar ye nīkarin kape Narmaruyen kape Kughen; kini Pol rivi əriə tiksin. ⁹Mərig narmamə tiksin, kapəriə kapə riskai; khapəh nhaniyen nəfrakisien

iran. Kini mamhani hah Swatuk kape Yesu Yermaru ye nīmri narmamə. Ror pən, Pol rapəh əriə, mīkir narmamə kape Yesu minə, mamhavən. Kini ye nipig fam kimnhavən ye nəkwai nimə ye skul ehua kirik kamni kimə, “Tiranas” masəgkiar kimi narmamə. ¹⁰Kini Pol rimnamarə aikin mapita newk kīraru. Ror pən narmamə kasarə apa tanə a Tarki, yamə mine iriə kwənərəus kape Isrel mine yamə mine iriə kwənərəus kape Gris, iriə m-fam kisərig nəgkiarien kape Yesu Yermaru.

Kwajikovə minə kape yermamə kirik nhagin e Skeva

¹¹Kini Kughen rimivəhsi-pən nəsaninien kimi Pol tuk norien nīmətien pisin pisin.^s ¹²Narmamə kisaiyoh-pən kin neipən akwas kape Pol, mhapik mhavən apa iməriə ikin, kini narmamə kamhamhə kharap, masəsanin, kini nanmin has minə kasəta irəriə.^t

¹³Ikin aikin a, nəmə Isrel tiksin kimisəriwək misarkurao misarkut tuk nəkotayen nanmin has ye narmamə ye nhag Yesu Yermaru. Mamhani-pən tuk nanmin has minə mhamə, “Yakamni skai pre tuk əmiə ye nhag Yesu, yame Pol ramni-ərhav, mə, ‘!Taksəta!’”

¹⁴Kini jif pris, nhagin e Skeva, kafan kwajikovə minə iriə m-fam seven. Iriə kisarkut mə tuksəko-ta min nanmin has minə. ¹⁵Mərig nipig kirik, nanmin has kirik rarar mīni-pən tuk əriə mimə, “Yak-wirkun ta Yesu mine Pol. ?Mərig kimiə nipa minə e?” ¹⁶Kini yermamə ai nanmin has raməmir iran rhekimter muh əriə. Mapita əriə, meikus-eikus neipən kapəriə. Kini mhoteih-hoteih iriə, kini kisap ye nəkwai nimə kafan, misaiyu kopriə kopriə əmə mamhavən. ¹⁷Nipig

^o19:1 1 Kor 3:6   ^p19:2 Wok 8:16   ^q19:4 Mat 3:11

^r19:6 Wok 8:17; Wok 10:44,46   ^s19:11 Wok 14:3   ^t19:12 Wok 5:15

nəmə Isrel mine nəmə Gris yamə mine kisarə Efesas kimisərig nəvsaoyen kin, kimnhagin pik. Kini mhasiai nhag Yesu Yermaru.^u ¹⁸Kini narmamə khapsaah yamə mine kamhani nəfrakisien ye Yesu kisərer mhani-ərhav pən təvhagə hah kapəriə tuk narmamə. ¹⁹Iriə khapsaah yamə mine kasəmtah kimnhapik nəkwəkwə minə kapəriə kape nahak, mamhauə, mhavaan əru ye nimri narmamə. (Narmamə kisəvheikin nimri nəkwəkwə minə a, mane iran rapita fifti milian watu.)^f ²⁰Ror məkneikin, nəgkiarien kape Yesu Yermaru rəsanin min markuraō.

²¹Kwasig ikin, Pol rimnərig yerkin mimə tukrēreriḡ min mivən Jerusalem, məriḡ tukrukraō-pən ye provins mir a Masedonia mine Akaea. Rimə, “Tukmə yakvən ta Jerusalem, jakaməkeikei mivən min apa Rom.”^v ²²Mher-pən min kin kafan dikon mir kiraru nhagriū e Timoti mine Erastus kiravən apa Masedonia. Məriḡ Pol rimnarə hanə Tarki.

Notgohyen ehuaə apa Efesas

²³Ye nipig a in a, notgohyen ehuaə kirik apa Efesas tuk Swatuk kape Yesu Yermaru.^w ²⁴Kini yermamə kirik ramarə aikin, nhagin e Demetrius. In yarpəkao kape nivhirəkinien narimnar kin silva[§]. Rimnor nanminar kape kughen piraovin eikuə e, nhagin e Artemis. Kini in mine kafan narmamə minə kisəvrai mamhavəh mane ehuaə iran.

²⁵Kini rokrən kin kafan minə, mine yarpəkao minə min tiksın mə tukhauə kirikianə. Mamni-pən tuk əriə mimə, “Yo minə tiksın. Kimiə nakwənharkun

ta mə kitawə kamhavəh mane ehuaə ye wok kapətawə. ²⁶⁻²⁷Ye tanə e Tarki, mine ye ikin minə fam ye tanimtanə, narmamə fam kasəhuak kimi kughen e kapətawə. Məriḡ kimiə nakwəsəm ta mə kwən a Pol, rimauə mivi narmamə khapsaah ye yerkwanu e Efesas markuraō ye tanə e Tarki, mamni mə kughen yamə mine narmamə kasor wok irəriə, pəh nien mə iriə kughen əfrakis. Tukmə ror nəgkiarien kafan rirkun nivəhsitayen nehuəyen kape Artemis ruə mor nar apnapig kin. Ipakə kwən e rivi narmamə khani hah swatuk kapətawə tuk nivəhyen mane, kini nəgkiarien kafan ramor min narmamə kasəm oror niməhuak kape Artemis, yame in yerpirig pik.”

²⁸Kisərig nəgkiarien a, niehmaa ramhai əriə tuk Pol. Kisokrən apomh mhamə, “!Artemis, kughen kape nəmə Efesas, in yerpirig pik!” ²⁹Taktəkun əmə narmamə fam ye yerkwanu a kisokrən okrən, misaiyu kwis kwis mhauə mharaptərəkin yemə Masedonia mir a yame kimiwəriwək irisir Pol, nhagriū Gaeas mine Aristakas. Mhaukəkin əriu mhavən ye kwənmhan kape nəukirien.^x

³⁰Pol rorkeikei mə tukrəgkiar kimi nəmə aikin, məriḡ narmamə kape Yesu minə khapəh niseighanien kin. ³¹Kini gavman minə min kape nəmə Tarki, yamə mine kisorkeikei Pol, kisher-pən kin nəgkiarien misəkeikei kimin mhamə, “Takpəh nivənien yerki narmamə minə a.”

³²Narmamə kimnhauvriḡ-uvriḡ pik aikin. Masokrən pik, tiksın kimnhani nar kirik; tiksın kimnhani nar pišin kirik. Iriə khapsaah kiseinein mə kimishawor

^f19:19 Gris ripəh niniyen 50,000,000 watu. Mamni mə 50,000 drakma. “Drakma” kirikianə in nərok wok kape nipig kirikianə.

[§]19:24 Silva in rəmhen kin aean. Nimirin rhaktə pik.

^u19:17 Wok 5:11   ^v19:21 Wok 23:11; Rom 1:13   ^w19:23 2 Kor 1:8

^x19:29 Wok 20:4; 27:2; Kol 4:10; Flm 24

mhavən aikin. ³³Kini nəmә Isrel tik-sin kisəsua-pən kin iriә kirik nhagin e Aleksandra mә tukrivən mәrer ye nim-ririә. Kini narmamә tiksın ye kwhen a kimnhani-pән tukun mә tukrәgkiar. Rarer, mini-әhu әriә mә tukhapim. Markut mә tukrini-әrhav nәmien kafan. ³⁴Mәrig narmamә kisәм mә Aleksandra in yemә Isrel kirik, kisokrән apomh kwis kwis rivәh aoa kiraru, mhamә, “!Atemis, kughen kape nәмә Efesas, in yerpirig pik!”

³⁵Kini yamehuә kirik ye yerkwanu a rhekimter mini-әhu әriә mimә, “Nәмә Efesas. Atemis e kughen kapәtawә, in ravәh nhag ehuә. Kini narmamә fam ye tokrei tanә kharkun mә norien e kapәtawә tuk narha-huvәyen tuk nimәhuak kafan, mine kapiar imәrhakә kafan yame rimamir misi-faktә ye neai meiwaiyu-pә. ³⁶Yermamә kirik to ripәh niniyen mә yo yakameikuә. Pәh rikimiә tukrapnapig. Rapәh nәmhenien mә naksar-mar mәkneikin. ³⁷Nimisәrip kwәrә mir eikin e, mәrig iriu kimirapәh niwәkrәhyen kin nar kirik ye nәkwai nimәhuak kapәtawә, miripәh nirәni-hahyen nhag pian e, in kughen kapәtawә. ³⁸Tukmә Demetrius mine kafan narmamә kisәм yermamә kirik ror nar kirik ripәh nәmhenien, kharkun nhavәnien ye kot, misәм kaonsel. Pәh khavән aikin mhani-әrhav nәrigien kapәriә. ³⁹Tukmә nakasәrig min nar kirik mә takhani-әrhav, takasәkeikei mhavән ye kot. ⁴⁰Mәrig rimar әmә mә tikvәh min әtawә kavән ye kot kivәhsi-pә narpinien kimi әtawә tuk notgohyen yame kitawә kimisor towei. Kini kitawә to khapәh nhaniyen nar kirik mә kimnhauә eikin e ye nәkwәtәyen towei tuk naha, meinai nәkwәtәyen e, nipran rirkәk.” ⁴¹Rini ta nәgkiarien a, mәtapig kin nәgkiarien, mher-pән kin әriә kamhavән.

Pol rivән apa Masedonia mine Gris

20 Kini nәмә Efesas kisotgoh ta misәrәhu min nәmәrinuyen. Aikin, Pol rokrән kin narmamә kape Yesu minә khauә kirikianә, kini rәvhag kimi әriә. Kini ai maowia kin әriә, kini mitәrhav aikin a, mivән apa Masedonia. ²Mitәrhav ye kwәнmhan a, kini mamәvhag apap kimi әriә mavәhsi-pән nәgkiarien rehuә kimi nәмә aikin, muә meriaji-pә Gris. ³Mamarә apaikin meriaji makuә kisisar. Kwasig ikin, rimә natukrivән ye rao kirik mirerig-pә min Siria, mәrig әmә nәмә Isrel kamharai mhun mә tukhauh in mishopni in, kini rarer min ye nәrigien kafan kini mәriwәk әmә mamvән apa Masedonia. ⁴Rimavән iriә yemә Berea kirik nhagin e Sopata, in kwajikovә kape Piras, mine yemә Tesalonaeka mir kiraru nhagriu e Aristakas mine Sekandas, mine yemә Debe kirik nhagin e Gaeas, mine Timoti, mine yemә Tarki mir kiraru nhagriu e Tikikas mine Trofimas. ⁵Iriә kisәkupән mhavән apa Troas miseito kin әmawә. ⁶Mәrig kimawә yaksәmir misor nәviginien ehuә a yame kamni kimә “Bred yame yis rirkәk iran.” Kwasig ikin, yakhavән apa Filipae mhavән ye rao kirik mhavirә miseriaji nipig kirkirip, kini yakhauә mhavhiak apa yerkwanu ai Troas misofugin kimawә miriә. Misarә miseriaji nәhuakien kirikianә.

Pikwarien kirik rimamhә mimragh min

⁷Kini ye Sande, yakhauә misofugin mhavәh Nәviginien Rhakә. Kini Pol ramәvhag kimi narmamә, mәgkiar meriaji yenpig әru meinai rikin ruh mә tikәni rikwamir kin, in tukrәpәh әriә. ⁸Kwәнmhan yame yimisәkwәtә ikin yerpirig pik. Kiruk laet ripsaah aikin.

⁹ Kīni pikwarien kirik nhagin e Yutikas** ramkwətə ye windo. Pol raməgkiar pik, napirien rivəh Yutikas. Kīni rapir yeru, mīmir misi-faktə ye kwənmhan yerpirig meiwaiyu məwhan. Kisaiyu mhavən misəm ruamhə ta. ¹⁰ Məkneikin, Pol mīn reiwaiyu mivən makur, məmir-pən iran.†† Məker-pən iran, mīmə, “Rikimīə tukripəh nəpouyen. !Ramragh əmə!” ¹¹⁻¹² Kīni iriə khakir pikwarien a mamhavən. Rikirirə ragien pik meinai in ramragh əmə. Kīni kharerig mīn mishaktə mhavən mīn apa yerpirig, mhavəh Nəviginien Rhakə misəvigin kwis. Kīni Pol rīmnəgkiar kimi əriə mivən meriaji reraan. Kīni mətə mīn irəriə.

Pol ramaowiə kin nəməhuak mīnə apa Efesas

¹³ Aikin, yakharəh rao kirik mhavirə mhavən apa Asos. Yakhamə ta mə kimawə Pol. Mərig Pol, rikin raməsik mə tukrəriwak əmə mīkwasiɡ mivən apaikin. ¹⁴ Ruə mitərhav-pə Asos, kimawə mīn yakhavən ye rao mhavirə mə jakhavən apa yerkwanu kirik nhagin e Mitilen. ¹⁵ Kəni rikwamer kin, yakhatərhav mīn aikin a, mhavirə mhavən masəmīr iruə ye tanə a Kios. Kəni rikwamer mīn kin, yakhavirə mīn mhavən ye tanə a kamni kimə Samos. Kəni rikwamer mīn kin, yakhavən mīn mhatərhav-pən Maelitas. ¹⁶ Pol rīmini-ta mə jakhapəh nisərerien apa Efesas meinai rīpəh norkeikeiyen mə jaksarə pik apa ye kwənmhan a Tarki. In rīmnarkut mə jakshai miren mhauə Jerusalem kwasig ikin ror nīpig kape nəviginien ehua e kamni kimə “Pentekos.”

¹⁷ Nīpig yakhavhiak apa Maelitas, Pol rher-pən nəgkiarien apa Efesas mokrən kin elda mīnə kape nīməhuak mə tukhauə misəm.^y ¹⁸ Khatərhav-pə, rini-pən tuk əriə mīmə, “Kafak narmamə mīnə. Kimiə nakwəsəm ta norien kafak nīpig kimnisarə kitawə-mkimīə. Ririkakun ye nīpig yīmauə Tarki,^z ¹⁹ yakamor yo mə yo yor atuə kin kape Yesu Yermaru. Mə rikik reiwaiyu nīpig fam. Nīpig m-fam yakamasək tuk əmiə. Yakaməm rəutən pawk meinai nəmə Isrel kisarkut mə tukshopni yo, ²⁰ mərig yakpəh nīpəhyen nasituyen irəmiə. Maməwhag ye nīmri narmamə, mine ye nəkwai nīmə mīnə. ²¹ Mamni-ərhav-pən tuk nəmə Isrel mīnə nəmə tanə pisin pisin mīnə mə tukasəkeiki misarar ye nərigien kapəriə tuk təvhagə has, mhauə tuk Kughen, mishatətə ye Yesu Yermaru.

²² “Kīni taktəkun ai, Nanmīn kape Kughen ramarkut tuk yo mə jakvən apa Jerusalem. Yakpəh nīrkunien mə naha nhagin tukror yo aikin. ²³ Nar kirikianə əmə yakirkun. Yerkwanu yamə mine yakakrao ikin, Nanmīn kape Kughen ramor kwirig kimi yo mə tukmə yakvən aikin a, jakarə ye nahasien, kīni tukpivəhsi-pən yo ye kalabus.^a ²⁴ Mərig yakmə nīmraghien kafak in nar apnapig əmə. Yakorkeiki mə jakor infamien ye narimnar yame Yesu Yermaru rīmivəhsi-pə mə jakor tuk nini-ərhavyen Nəgkiarien Huvə ye nihuvəyen kape Kughen.^b

²⁵ “Səm-ru, yakwirkun ta mə kimīə m-fam yamə mine yakmaurə məm əmiə məvsao kin narmaruyen kape Kughen kimi əmiə, to nakhapəh mīn nisəmien yo tuk nīpig kirik. ²⁶ Ror

**20:9 Nhag e “Yutikas” nīpran rīmə “laki.”

††20:10 Pol ramor rəmhen kin Profet Elaėja kupən ye Fas King 17:17-22.

^y20:17 Wok 18:21   ^z20:18 Wok 18:19—19:10   ^a20:23 Wok 9:16; 21:11

^b20:24 Wok 21:13; 2 Tim 4:7

pən, taktəkun, yakamni-ərhav mə tukmə yermamə kirik rimhə mivən ye nap ehua, pəh nien mə yo yimneighan kin mə tukrivən[‡]. ²⁷ Meinai yo yakpəh nəpəhyen nini-ərhav-preyen narimnar fam yame Kughen rorkeikei.

²⁸ “Takasərig əmiə mine narmamə yamə mine Nanmin kape Kughen rimnəərəhu-pən əriə ye kwermimə. Takasarha huvə tuk nəməhuak kape Kughen rəmhen kin yermamə kape narha-huvəyen tuk kafan sipsip, meinai Kughen rimivəh əriə kin nitaw Yesu Yermaru.^c ²⁹ Yakwirikun ta mə jakəta irəmīə, kini ai narmamə yamə mine kisəmhen kin kuri aparū minə tukhauə tuk əmiə misəs əmiə - sipsip minə kape Kughen.^d ³⁰ Kini kimiə tiksīn tukhauə mhaukrekin nəfrakisien mə tukhavi-ta narmamə kape Yesu minə khakwasig kin əriə. ³¹ !Ror pən, takasəkeikei masərig əmiə! Rikimiə tukraməsik mə ye newk kisisər, yimipəh nəpəhyen norien kwirig kimi əmiə yenpīg-yenpīg mine yenaiyu, kini mamasək tuk əmiə.^e

³² “Kini taktəkun ai, yakaməərəhu-pən əmiə ye kwermi Kughen; rikimiə tukraməsik nəgkiariēn kin nihuvəyen kafan. Nəgkiariēn a ror əmiə nakhaskai mavəhsi-pən nihuvəyen kimi narmamə kape Kughen minə fam. ³³ Rikik rīpəh nəkrəhyen kin nautə uə neipən kape yermamə pisin. ³⁴ Kimiə nakwənharkun ta mə yo pisin əmə yakamənnhawk tuk naha nhagin yame yo mine kafak narmamə minə yaksəkwakwə kin.^f ³⁵ Naha nhagin yame yakamor, yakamhajoun əmiə kin mə takasəkeikei misor wok mhavəh mane tuk nasituyen ye yavən has minə. Rikitawə tukraməsik nəgkiariēn yame Yesu Yermaru

rimini mīmə, ‘Nivəhsi-pənien rapita nivəhyen.’”

³⁶ Pol rəgkiar fam, kasənimkur misəhuak. ³⁷ Kini iriə misasək pik misəker-pən ye Pol masəkei kimin misaowīə kin. ³⁸ Khakwasig kin misəriwək mhavən miseriaji a rao ikin. Rikiriə rarkwəpir mhawor Pol rimini mə iriə tukhapəh min nisəmien in tuk nīpīg kirik.

Pol rimə tukrivən Jerusalem

21 Yimisaowīə-ta kin əriə, mhavən ye rao mhavirə mhavən atuaturik apa ye tanə kirik kamni kimə Kos. Kəni rikwamer kin, yakhavirə mhavən ye tanə kirik kamni kimə Roj. Mhatərhav min aikin, mhauə min mhavhiak ye tanə kirik kamni kimə Patara. ² Aikin misəm rao kirik rimə tukrivən apa Fonisia. Yaksat-pən iran mhatərhav min. ³ Mhavirə misəm min tanə ehua kirik kamni kimə Saepras, mhakurao pihū. Mhavirə mamhavən Siria. Mhavhiak apa Taea mə tukpik-ta narimnar ye nəkwai rao a. ⁴ Yaksarə aikin mhavən, misəm narmamə tiksīn kape Yesu, misarə kimawə miriə miseriaji nəhuakien kirikianə. Kini Nanmin kape Kughen rəgkiar kimi əriə mə tukhavən misor kwirig kimi Pol mə tukrīpəh nivənien apa Jerusalem.^h ⁵ Yaksarə miseriaji nəhuakien kirikianə ror infamien, yakhatərhav mharpin mamhavən. Kini narmamə minə aikin kape Yesu mine kapəriə narmamə minə kamhakwasig kin əmawə mhauə ye nikar-kar tahik. Aikin, yaksənimkur misəhuak kwis. ⁶ Kini misaowīə kin əmawə minə. Yakhavən min ye rao a; kini iriə kharerig-pə iməriə ikin.

[‡]20:26 Pol ramni min ye Wok 18:6 “Tukmə Kughen rivəhsi-pən narpinien kimi əmiə, məriğ kapəmīə atuk.”

^c20:28 1 Tim 4:16; 1 Pita 5:2-4   ^d20:29 Mat 7:15; Jon 10:12   ^e20:31 1 Tes 2:11   ^f20:34 1 Kor 9:11-12   ^g20:34 Wok 18:3; 1 Tes 2:9   ^h21:4 Wok 20:23

⁷Kini rao ritərhav Taea maiyu muə Toleme. Yakhavhiak, mhavən misəm nəməhuak minə. Masəmır kimawə miriə nipig kirikianə. ⁸Kəni rikwamer kin, yakhatərhav min mhavirə mhavən, mhavhiak apa Sisaria. Mhavən imei kwən kirik nhagin e Filip. In yermamə kape narkuraoyen mini-ərhav Nəgkiarien Huvə kape Kughen. Kupan, in kirik ye narmamə seven yamə mine kasasitu ye aposol minə.[¶] ⁹Kafan nipiakwəskəh kuas, khapəh hanə nisarkurəkien. Iriə a profet minə.

¹⁰Yaksarə aikin nipig tiksın, profet kirik, nhagin e Agabus, risi-pən apa Judia muə.ⁱ ¹¹Muə, məm əmawə kini mirəh kətəut kape Pol, məkis atuk kw-ermın mine nihun kin, mimə, “Nan-min kape Kughen ramni mimə, ‘Kwən e, kafan e kətəut, namehuə kape nəmə Isrel minə apa Jerusalem tuksərkis-ətərəkın in məkneikin, misərəhu-pən in ye kw-ermi nəmə Rom.”^{§§}

¹²Yaksərig nəgkiarien a, kimawə nəmə iku yaksəkeikei kimi Pol mə tukripəh nivənien apa Jerusalem. ¹³Mərig Pol rimə, “Kimiə naksasək, rikik rarkwəpir. Mərig, səmru, yakpəh niginien tuk nivənien ye kalabus tuk niniyen nhag Yesu Yermaru. Kini yakeighan kin mə jakmhə tukun apa Jerusalem.”[‡]

¹⁴Yakhani-əhu pawk Pol, mərig in rapəh nipəhyen. Kini yaksəpəh, mhamə, “Kimawə yaksəhuak mhamə tukror rəmhen kin yame Yesu Yermaru rorkeikei.”

¹⁵Kini ai, yaksor apnəpenə tuk nitərhavyen məriwək mhauə Jerusalem.

¹⁶Nəmə Sisaria tiksın kape Yesu minə khakwasig kin əmawə. Mhakır əmawə mhavən imei yemə Saepnas kirik nhagin e Nason. In yermamə kirik yame rimnəkupən mikwasig kin Yesu. Yaksapir ye nəkwai nimə kafan.

Pol rivən Jerusalem

¹⁷Yakhavən mhatərhav-pən Jerusalem, nəməhuak minə kisəm əmawə, rikiriə ragien. ¹⁸Kəni rikwamer kin, kimawə Pol yakhavən misəm Jemes. Elda minə kape niməhuak kasəmır min aikin. ¹⁹Pol rərer mini vi vi əriə kini məvsao kin narimnar fam əgkəp a ye kafan nəriwəkien yame Kughen rimnor kimi nəmə tanə pisin pisin minə.^k

²⁰Kisərig nəgkiarien a kape Pol, khavəh-si haktə nhag Kughen. Mhani-pən tuk Pol mhamə, “Piak. Əm-ru. Taktəkun ai nəmə Isrel kisəmhen kin taosen ripsaah khani nəfrakisien ye Yesu, kini iriə fam min khaskai tuk nıraptərəkın-tim-tim-ien loa kape Moses.^l ²¹Kwəsərig ta nəvsaoyen kin ik mə ik nakamhajoun nəmə Isrel yamə mine kasarə ye tanə pisin pisin mə tuksəpəh loa kape Moses. Masərig min mə ik nakamni-pən tuk əriə mə tukhapəh nisəsıg-pənien nipikwarien kapəriə minə. Kini mhapəh nharaptərəkinien narəyen kape nəmə Isrel. ²²Iriə tuksərig mə nakuauə ta. ?Tukshawor-pən iran mine? ²³Rhuvə mə takor nəkwai-mawə. Əm-ru, narmamə kuas kasəmire ikin e kwəharpen ta nətərigien kirik kapəriə

[¶]21:8 Kivəh-si haktə narmamə minə a ye Wok 6:1-7.

^{§§}21:11 Profet e Agabus ramor rəmhen kin profet minə kupən, mor drama kirik yame ror nuhpikinien, kini ai, mhoprai-pən kimi narmamə. Əmru Fas King 11:29-39, Ezekiel 4:3, mine Aes 20:2-4.

ⁱ21:10 Wok 11:28

^j21:13 Wok 20:24

^k21:19 Wok 15:12

^l21:20 Wok 15:1,5

kimi Kughen.* ²⁴Tikianakwamer, takikwasig kin ɛriə mivəh nimri nar miragh minə kape sakrefaes, kini naksor sakrefaes tuk nəspirien əmiə miriə, mə iriə tukharkun nisəkis-tayen nikwəneriə, rəri-pən loa kapətawə. Pəh kəm kirkun mə ik nakaməri-pən fam loa kapətawə. Mə nəgkiarien yame kamni iram, neikwəyen fam.^m ²⁵Mərig ye nikarin kape nəmə tanə pisin pisin minə e yamə mine kwənhani-ta nəfrakisien ye Yesu, kitawə kwəsher-pən ta nəkwəkə kirik kimi ɛriə mhani-əhrav-pən nəgkiarien kapətawə. Mhani mhamə tukhapəh nisənien nəviginien yame kamoh kivaan ɛru tuk nəhuakien kimi nanmi kughen eikuə minə. Mhapəh nisənien nitə. Mhapəh nisənien nar miragh yame kaməvit-əpni, meinai nitawin raməmir hanə ye nīpran. Mhapəh nisor-haspen-ien kimi nīpiraovin.[†]

²⁶Kəni rikwamer kin, Pol rikir nəmə minə a, mhavən mə tuksor apnəpenə tuk sakrefaes tuk nəspirien. Kini Pol rivən ye nəkwai Nimə Ehuə kape Kughen mini-əsah-pən ye nīpig yame tuksor infamien ye nəspirien kapəriə, kini pris tukriwaan ɛru atuə kin kapəriə narmiragh minə.ⁿ

Nəmə Isrel kharaptərəkin Pol ye nəkwai Nimə Ehuə kape Kughen

²⁷Ipakə nīpig seven a kape nəspirien ror infamien, nəmə Isrel tiksın yamə mine kimnhatərhav Tarki mhauə ye Nimə Ehuə kape Kughen misəm Pol. Misor narmamə kisasar mhani-hah Pol, khavən mharaptərəkin in ²⁸misokrən apomh mhamə, “!Ah! !Nəmə Isrel! Sa-

situ. Kwən e in e yame in ramarku-rao ikin minə mamhajoun narmamə mamor ɛriə kamhani hah ətawə. Mamor narmamə khapəh nhasaiyen loa kape Moses mine Nimə Ehuə kape Kughen. Kini taktəkun ai rikir nəmə Gris tiksın mhauə ye nəkwai nimə e kapətawə kasor kwənmhān rhakə e raməmkimik.”[‡] ²⁹(Kamhani məknakin meinai kupən kimisəm yemə Efesas a, nhagin e Trofi-mas, rameriwək iriu Pol apa yerkwānu. Kini khamə-ta mə Pol rimikir in muə ye nəkwai Nimə Ehuə kape Kughen).^o

³⁰Nəgkiarien a ror nəmə Jerusalem kisasar misaiyu mhauə mharaptərəkin Pol, mhaukəkin mhatərhav ye Nimə Ehuə kape Kughen. Taktəkun əmə pris minə kisətapig ye nəkwai nimə a.

³¹Mhamə tukshopni Pol. Kini əmə aikin, yamehuə kape mobael minə kape nəmə Rom rərig nəvsaoyen mə kasor norien hah ehuə kirik apa Jerusalem. ³²Taktəkun əmə yamehuə kape mobael minə a rikir mobael minə mine namehuə minə kapəriə, misaiyu mhavən tuk narmamə minə a. Narmamə minə a kisəm yamehuə kape mobael mine kafan narmamə minə; kini kisəpəh nhauhyen Pol.

³³Kini yamehuə kape mobael minə a ruə ipakə tuk Pol mini-pən tuk mobael minə mə tukharaptərəkin in. Mharkwəji in kin jen kiraru. Kini in raiyoh-pən ɛriə mimə, “?Naha e yermamə? ?Rim-nor naha?” ³⁴Kini narmamə a kisokrən apomh. Tiksın kamhani nar kirik; kini tiksın kamhani nar pisin. Kasokrən pik, yamehuə kape mobael ripəh nəmien nəfrakisien. Mini-pən tuk mobael minə mə tukharəh Pol mhavən ye nəkwai

*21:23 Promis e kimisor kamni kimə “Nasiraet promes” rəmhen kin yame Pol rim-nor ye Wok 18:18.

†21:25 Nəkwəkə kimnharai raməmir ye Wok 15:23-29.

‡21:28 Kamni-əhu mə narmamə pəh nien mə kwənəreus kape nəmə Isrel tukhapəh nisauru-pənien ye nimə ehuə kape Kughen.

nimə kape mobael. ³⁵Khakir Pol misəri-wək, ipakə əmə kiseriaji kwəruə. Narmamə kamhasig-sig pik əriə minə, ror pən mobael minə kimnharəh-si haktə Pol mharəh mhavən. ³⁶Narmamə minə kimnhakwasig kin əriə masokrən apomh mhamə, “!Shopni! !Shopni!”^q

Pol ramni-ərhav nəmien kafan

³⁷Ipakə əmə mobael minə kharəh Pol misauru-pən imə, in raiyoh-pən yamehuə kape mobael minə mimə, “?To yakəgkiar kəskəh kimik uə?”

Kini yamehuə ai rakur mimə, “?Rhawor? ?Ik nakirkun niniyen nəgkiarien kape nəmə Gris? ³⁸Yakməta mə ik yemə Ijip a yame apa kupən rimmərer mamnihah gavman. Kwasig ikin mamkir narmamə fo taosen mamhauh narmamə, mamhavən misarə apa ye tipəvsik.”^p

³⁹Mərig Pol rini-pən tukun mimə, “Nikam. Yo, yemə Isrel. Yimnharha apa yerkwanu ehuə a Tasas, ye provins a Silisia. Pəh yo, pəh yakəgkiar kimi narmamə minə a.”

⁴⁰Kini yamehuə kape mobael minə a reighan kin. Kini Pol rərer aikin, miniəhu əriə mə tukhapim. Kini khapim, in rəgkiar kimi əriə ye nəgkiarien kape nəmə Isrel mimə,

22 “Piak minə mine tatə minə, takasəkeikei misətərig kin yo. Pəh jakni kafak nərigien kimi əmiə.”²Kini iriə kisərig in raməgkiar ye nəgkiarien atuatuk kapəriə, khapim apis-apis.

Kini Pol rimə, ³“Yo yemə Isrel kirik. Yimnarha apa yerkwanu a Tasas ye provins a Silisia. Mərig yimnehuə ye yerkwanu e Jerusalem. Kwən a Gamaliel rimmhajoun yo ye Loa kape riptawə minə

mə jakəri-pən atuatuk. Kini ye nipig ai yimnəsanin tuk norien narimnar yame Kughen rorkeikei rəmhen kin əmiə mfam e taktəkun.⁴ Apa kupən, yimnamuh narmamə yamə mine kasəri-pən Swatuk kape Yesu Yermaru, mamhopni əriə. Yimnamraptərəkin narman mine nipiraovin maməhi-pən əriə ye kalabus.^f ⁵Nəgkiarien e, hae pris mine narmamə kape kaonsel minə kharkun nhaniyen mə nəfrakisien; meinai nipig kirik, kimnhavəhsi-pə nəkwəkwə kirik mhamə jakvəh mivən apa Damaskes mivəhsi-pən kimi nəmə Isrel aikin mə yakuauə mə jakraptərəkin narmamə kape Yesu minə mhakir əriə mhaue e Jerusalem mə tukuh əriə.

⁶“Nipig a, yimnaməri-pən swatuk a muə ipakə tuk Damaskes, kini ipakə tuk yerkwaiha, taktəkun əmə, yimnəm nikhakien risi-pən ye napuə məsia-pen-pə yo. ⁷Yakmər meiwaiyu, kini mərig nəgkiarien kirik rimi-pə tuk yo mimə, ‘!Sol !Sol! ?Rhawor nakamor ahah pə məkneikin kimi Yo?’

⁸“Kini yaknaiyoh-pən In mimə, ‘Yermaru. ?Ik pa en?’ Kini In rini-pə tuk yo mimə, ‘Yo Yesu e, yemə Nasaret, yame ik nakamor ahah pə kimi Yo.’ ⁹Kini narmamə yamə mine kimnhakwasig kin yo ye swatuk kisəm əmə nikhakien a, mərig khapəh nisərigien nəgkiarien kape yermamə ai yame raməgkiar kimi yo. ¹⁰Kini yimnaiyoh-pən In mimə, ‘Yermaru. ?Jakhawor pən iran mine?’ Kini Yesu Yermaru rini-pə tuk yo mimə, ‘Hekimter, mivən apa Damaskes. Ikin en, tukni-pre mə takhawor pən iran mine.’

¹¹“Nikhakien a rimməsia-pen pik nimrik, mor nimrik ripsis. Kini narmamə

^f21:36 Narmamə kimisokrən ye Pol məknakin rəmhen kin in e kimnokrən ye Yesu ye Luk 23:18.

yamə mine kamhakwasig kin yo khavəh kwermik mhakir yo mhavən Damaskes. §

¹²“Aikin a, kwən kirik aikin nhagin e Ananaes. In raməri-pən huvə Loa kapətawə. Kini nəmə Isrel aikin kamhasiai pik in. ¹³In ruə marer ipakə tuk yo, mimə, ‘Piak Sol, !Nimrim tukrhuvə min!’ Ye nipiḡ əmə min ai, nimrik rimahuvə min. Kini yakəm in.

¹⁴“Kini in rimə, ‘Kughen kape kaha minə kapətawə In rimirpen-ta ik mə ik takirkun narimnar yamə mine In rorkeikei. Kini mə ik takəm Yermamə Atuatuk a kafan, kini məriḡ nəḡkiarien kafan. ¹⁵Takaməkeikei mivən mini-ərhav tuk narmamə m-fam narimnar yame ik nimnəm maməriḡ. ¹⁶Takpəh niwhinien. Hekimter, məhuak kimi Yesu, mor baptaes, mipəh pəh rəspir təvhagə hah kafam.’

¹⁷“Kini yakmərerig-pə min muə Jerusalem, mivən məhuak ye Nimə Ehuə kape Kughen, kini məm nəmrərhavyen kirik. ¹⁸Məm Yesu Yermaru rini-pə tuk yo mimə, ‘!Hai miren! Məta aihuaa Jerusalem. Meinai nəmə iku tukhani neikuəyen ye nəḡkiarien kafam yame nakamni irak.’^s

¹⁹“Kini yimini-pən tukun mimə, ‘Yermaru. Iriə kharkun huvə mə in apa kupən yo yimnamvən ye nəkwai nimə kape nofuginien kapəriə mamraptərəkkin narmamə yamə mine kamhani nəfrakisien iram, mamuh əriə.^t ²⁰Kini nipiḡ kimnarkwhopni kwən a Steven, nitawin raiyu meinai in ramn-iərhav lk, məriḡ yo min yimnamərər kimawə miriə, kini rikik rimnagiən tukun. Kini yo yimnamarha huvə tuk sot kape narmamə kimisarkwhopni in.’

²¹“Məriḡ Yesu Yermaru rini-pə tuk yo mimə, ‘Təkvən. Yo yakamher-pən kin ik

isok mə təkvən tuk nəmə tanə pisin pisin minə.’”^{**}

Nəmə Jerusalem

kimnhamə tukshopni Pol

²²Kini narmamə aikin kisətəriḡ huvə kin nəḡkiarien kape Pol mhavən miseriaji nəḡkiarien infamien kafan. Məriḡ kisəriḡ nəḡkiarien a, kisokrən ehūə mhamə, “!Shopni in! Kwən a rīpəh nəmhenien mə tukramragh.”

²³Aikin, kisokrən apomh, misəpəkiəktə kin sot kapəriə misərəsuun kin nimokru. ²⁴Kini yemehuə kape mobael kape nəmə Rom rimini-pən tuk mobael mine mə tukharəh Pol mhavən imei mobael. Kini mini-pən tuk əriə mə tukserkis-ərkis Pol mə in tukrini-ərhav mimə rhawor nəmə Isrel kamhani hah pik məkneikin in. ²⁵Kasarkis-ətərəkkin hanə in, mə tukserkis-ərkis in, kini Pol rini-pən tuk yamehuə kape mobael kirik yame ramərer ipakə mimə, “!Eh! Yo yemə Rom e. Rīpəh natuatukien mə tukərkis-ərkis yemə Rom kirik yame kīpəh hanə nəmien mə in rimnor nar has kirik.”^u

²⁶Yamehuə a kape mobael rəriḡ nəḡkiarien a, mivən mini-əsaah-pən iran tuk yermaru kape mobael. Kini mimə, “!Eh! ?Naha e nakamor? Kwən a in yemə Rom atuatuk.”

²⁷Kini yermaru a ruə məm Pol. Maiyoh-pən in mimə, “!Eh! ?Takni huvə mə ik yemə Rom əfrakis uə?”

Kini Pol reighan kin.

²⁸Kini yermaru a rini-pən tukun mimə, “?Rhawor? Yo yimnərok mane ehūə tuk neighanien kin yo mə jakuə yo yemə Rom.”

Məriḡ Pol rini mimə, “Rimik in yemə Rom. Ror məkneikin, yo yemə Rom.”

§22:11 Kaməvsao kin narimnar minə e ye Wok 9:2-5.

**22:21 Kirai narimnar e ye Wok 7:54-8:1.

²⁹Taktəkun əmə mobael yamə mine kasərer matuk mə tukhauh Pol, kisakur kin, misəta iran. Kini yermaru kape mobael a rirkun mə Pol in yemə Rom, migin pik meinai in ruərkwəji-ta Pol kin jen.^v

Pol ramərer ye nimir kaonsel

³⁰Kəni rikwamer kin, yermaru kape mobael rorkeikei mə tukrərig atuaturuk mə rhawor nəmə Isrel kamhani hah Pol məknakin, kini rher-pən nəgkiarien kimi jif pris minə mine narmamə kape kaonsel minə mə tukhauə kirikianə. Kirisinta jen yame kimirkwəji Pol kin, kikir, kavən kərip in ramərer ye nimir kaonsel.

23 Kini Pol rarha tim tim ye narmamə kape kaonsel, kini mimə, “Yo minə tiksın. Yakaməm norien kafak mə ye nəkəskəhyen kafak muə meriajipə ai taktəkun, yo yorwok atuaturuk kape Kughen ye nimir Kughen.” ²Pol rəgkiar məknakin, kini hae pris e Ananaeas rini-pən tuk narmamə yamə mine kasərer ipakə tuk Pol mə taksəsik nəkwən.^w ³Mərig Pol rimini-pən tukun mimə, “Nikam. Ik yarpəkao kirik;^{††} Kughen tukrəsik ik. ?Rhawor? Nakamkwətə eikin e mə takəkir yo ye Loa kapətawə, mərig nimir mə kirik tukrəsik yo, naknakəpir ta Loa en!”^x

⁴Kini narmamə yamə mine kasərer ipakə tuk Pol khani-pən tukun mhamə, “!Eh! Takpəh nəgkiar-hah-yen kimi hae pris e kape Kughen.”

⁵Kini Pol rimə, “Yo minə tiksın. Yakirkun mə Nəkwəkwə kape Kughen ramni mimə, “Takhapəh nisəgkiar-has-pənien kimi yermaru kapəmia;” (Eks 22:28)

mərig yimipəh nirkunien mə kwən a in hae pris.” ⁶Kini Pol rəm əriə mirkun mə iriə tiksın Sadusi minə, kini tiksın Farisi minə, rokrən ehuə kin əriə mimə, “Yo minə tiksın. Yo Farisi kirik. Kini rimik mine ripik minə, iriə Farisi minə min. Mərig kamərip yo e ye nimir mirh meinai yakamni nəfrakisien mə Kughen tukror narmamə yamə mine kwənhamhə, tukhamragh min.”^y

⁷Pol rəgkiar məknakin, taktəkun əmə Farisi minə mine Sadusi minə kasotgoh kimi əriə minə. Kini narmamə kape kaonsel a kasowhai kiraru. ⁸Meinai Sadusi minə khamə narmamə yamə mine kwənhamhə ta to khapəh nhamragh-minien. Iriə mhamə agelo rirkək mine nanmin rirkək. Mərig Farisi minə kamhani mə nar misir a, irisir nəfrakisien.^z

⁹Nəgkiarien kapəriə ramhaktə. Kisoskrən apomh. Kini nəmhajoun kape Loa kape Moses yamə mine iriə Farisi minə, kimishekimter mhani skai mhamə, “Kimawə yakhapəh nisəmien mə kwən e rimnor nar kirik yame rapəh nəmhenien. ?Tukmə ror nanmin uə agelo kirik rimauə məgkiar kim in uə?” ¹⁰Kini kisotgoh pik, kini mhauh əriə minə. Yermaru a kape mobael rəm rikin rimnəsik mə narmamə taksəpik Pol, kini rini-pən tuk mobael minə kafan mə tukhavən mharəh Pol mharerig mhauə min imei mobael minə.

¹¹Yenpig, Yesu Yermaru ritərhav-pə tuk Pol mini-pən tukun mimə, “Pol. Takpəh niginien. Nakwəni-ərhav ta Yo eikin e Jerusalem, kini ik takaməkeikei mivən apa Rom mor min məknenkin.”^a

^{††}23:3 Nəgkiarien kape Gris ramni mə Pol rimini-pən tuk hae pris a Ananaeas mimə, “Ik nakəmhen kin kapiar kimməspir-ta mərig rəmkimik hanə.” Mərig niprai nəgkiarien a rimə, “Ik yarpəkao kirik.”

^v22:29 Wok 16:38

^w23:2 Jon 18:22-23

^x23:3 Mat 23:27

^y23:6 Wok 26:5

^z23:8 Luk 20:27-40

^a23:11 Wok 27:24; 28:16,23

Nəmə Isrel kamharai mhun mə tukshopni Pol

¹² Kəni rikwamer kin, nəmə Isrel tiksın kisəkwətə kirik mamharai mhun mə tukshopni Pol. Kini mhani kwis mə tuk-səpəh nəviginien mine ninimien, miseriaji nipiḡ yame tukshopni Pol iran. ¹³ Narmamə yamə mine kamharai mhun nəḡkiarien a, rapita foti. ¹⁴ Kini mhavən tuk jif pris minə mine nəmehuə mine kape nəmə Isrel mhani-pən tuk əriə mhamə, “Yakwənhani kwis ta mə jak-səpəh nəviginien miseriaji nipiḡ yame jakshopni Pol iran. ¹⁵ Kimiə mine narmamə kape kaonsel minə taksher-pən nəḡkiarien kimi yermaru kape mobael minə misaiyoh pən in mə tukrikir Pol muə pəh rərer min ye nimirimə. Meikuə ye yermaru a mə naksorkeikei mə tak-səm əpu min Pol. Pəh kimawə jakasəmir ye swatuk maseito kin in tukramuə ye swatuk, kini yakshopni in.”^b

¹⁶ Mərig nukwai Pol rimmərig nəvsaoyen kin, rarar mivən imei mobael minə mini-əsah-pən tuk Pol.

¹⁷ Kini Pol rokrən kin yamehuə kape mobael kirik mini-pən tukun maməkeikei kimin mimə, “Takikir pikwarien e mivən kimi yermaru kape mobael minə. In ravəh nəḡkiarien kirik mə tukrini-ərhav-pən tukun.”

¹⁸ Məkneikin yamehuə a rikir pikwarien a mivən kimi yermaru kape mobael minə. Kini mimə, “Kwən e Pol, yame raməmir ye kalabus, rimməiyoh yo mə jakikir pikwarien e muə məm ik. Meinai in ravəh nəḡkiarien kirik tukrini-pre tuk ik.”

¹⁹ Kini yermaru a kape mobael rəturəm-pən kimi pikwarien a miravən iriu pisin əmə. Kini raiyoh-pən mimə, “?Nakmə takni-pə naha tuk yo?”

²⁰ In rimə, “Nəmə Isrel kwənnharai mhun ta nəḡkiarien kirik mə tukianək-wamir, kisaiyoh-pre ik mə ik takikir Pol mivən ye kaonsel kapəriə. Mə tuk-seikuə iram mə iriə kisorkeikei mə tuk-səm əpu min Pol. ²¹ Mərig yakamaiyoh ik mə takpəh norien nəkwairiə, meinai iriə tiksın, rapita foti, kaserkwaig ye nikar swatuk mamhawhin mə tukshopni in. Kwənhani kwis ta mə tuk-səpəh nəviginien mine ninimien miseriaji nipiḡ yame tukshopni Pol iran. Kasərer matuk maseito kin əmə ik mə takor nəkwairiə.”

²² Kini yermaru kape mobael a rimmor kwirig kimi pikwarien a mini-pən tukun mimə, “Takpəh nini-ərhavyen tuk narmamə mə ik nimirimə nəḡkiarien a tuk yo.” Kini in mher-pən kin in ramvən.

Yermaru kape mobael rher-pən kin Pol apa Sisaria

²³ Kini yamehuə kape mobael minə a rokrən kin yamehuə kafan kiraru mini-pən tuk əriu mimə, “Kimiru takravən mawəfugin nukwao kirik kape mobael minə. Mobael yamə mine kaseriwək əmə, iriə fam 200; mine mobael kape kwenhao minə iriə fam 200, mine mobael yamə mine kasəkwətə ye hos, iriə fam seventi. Taksor apnəpenə tuk nivənien apa Sisaria ye naen klok yenaiyu. ²⁴ Misor apnəpenə ye hos tiksın kape Pol mə in tukramvən huvə muə tuk gavman a Filiks.”

²⁵ Kini yermaru kape mobael a rirai nəkwəkəwə kirik mivəhsi-pən kimi yamehuə mir a miravən kimi gavman a. Nək-wəkəwə a ramni mimə,

²⁶ Filiks, yakamni “Rhuva” tuk ik. Ik yamehuə əfrah.

Yo Klodias Lisias, yakamrai nəkwəkəwə e raurə kimik.

²⁷ Kwən e Pol, nəmə Isrel kwənharaptərəkin ta, ipakə əmə kishopni

^b23:15 Wok 25:3

in. Mərig yo yimnərig nəvsaoyen kin mə in yemə Rom atuatur, kini yimnəhavən kimawə kafak mobael minə mharəhsi-ta in tuk əriə mhavəh miragh in.^c ²⁸Yakmimə jakəm-ru mə rhawor e kamhani hah in. Kini yo yimikir mivən ye kaonsel kapəriə.^d ²⁹Məm mə in rimipəh norien nar hah kirik yame to rimhə tukun, uə yame tukvəhsi-pən in tukun ye kalabus. Kasəgkiar-əgkiar əmə tuk narəyen kapəriə. ³⁰Mərig kwasig ikin, yimnərig nəvsaoyen kin mə nəmə Isrel kamharai mhun mə tukshopni in, məkneikin, yimnherpre kin kimik. Kini mini-pən tuk tikmir minə kafan mə tukhauə mhani kapəriə nərigien tuk ik.

In əmə e nəgkiarien kafak.^e

³¹Məkneikin, mobael minə kasor nəkwai yermaru kape mobael. Yenpig, khakir Pol mhavən miseriaji yerkwanu kirik kamni kimə Antipatris. ³²Kəni rikwamer kin, mobael minə yamə mine kisaiyu ye hos iriə pisin əmə khakir in mhavən. Mərig mobael minə tiksin kharerig mamhavən iməriə ikin. ³³Kini iriə a khakir in mhavən apa Sisaria, kini mhavəhsi-pən nəkwəkwə a kimi gavman a Filiks, kini misərəhu-pən Pol ye kwermi. ³⁴Gavman a rəvheikin nəkwəkwə a maiyoh-pən Pol mimə, “?Ik yemə hiə?” Nipig rərig mə Pol rimatərhav a Silisia, ³⁵rini-pən mimə, “Pəh khawhin tikmir minə kafam tukhauə eikin e, kini en, jakərig kafam, məkir.” Kini mini-pən tuk kafan mobael minə mə tukhavəhsi-pən Pol ye nimə kape gavman kamni kimə, “Nimə ehua kape King Herod.” Mharap-tərəkin in apaikin.

Pol rimnərer ye nimri Filiks

24 Nipig kirkirip ruə mivən, kini hae pris a, Ananias, rəsok prah iriə namehuə minə tiksin kape nəmə Isrel, mine loea kirik nhagin e Tetalas, khauə Sisaria. Khauə, mhatərhavpə, misərer ye nimri gavman a Filiks. Kini mamhani hah norien kape Pol. ²Misokrən kin Pol rivən imə, kini kwən ai Tetalas ramni hah pən Pol kimi Filiks, mamni mimə, “Filiks, ik yamehuə əfrah. Ik nakamkir tanə kapətwə ye nirkunien huvə kafam, ror pən kitawə kisarə ye nəmərinuyen ror tu. Ik nakaməruhu atuatur nimraghien eikin e. ³Nipig fam, narmamə m-fam rikiriə ramagien tuk ik, masəgnəgin ik. ⁴Yakpəh norkeikeiyen mə jakoriah pik ik, jakəgkiar kəskəh əmə, nakətərig kin. ⁵Kimawə yakwəsəm ta mə kwən a Pol in yemə has kirik. In nuknei norien has ripsaah. Ramarkurao ye tanə minə, mamor nəmə Isrel minə kasotgoh kimi əriə minə. In yamehuə kirik kape nəhuakien eikuə e kape yemə Nasaret ai Yesu.^f ⁶In marmarkut mə tukror Nimə Ehuə kape Kughen rəmkimik ye nimri Kughen. Məkneikin, kimawə yakharaptərəkin.^g ⁷Mərig yamehuə kape mobael minə e Lusias, rimivəhsi-ta ye kwermimawə. Mher-pə kin nəgkiarien kimi tikmir minə kafan mə tukhauə masəm ik.^h ⁸Kini tukmə nakaiyoh-pən Pol kin norien kafan, takəm mə nəgkiarien kapəməwə rəfrakis.”

⁹Məkneikin nəmə Isrel kamharpin nəgkiarien a, mamhani mhəmə, “Nəgkiarien a in nəfrakisien.”

¹⁰Kini ai, gavman a rəwhan kapən kapə kin Pol mə tukrəgkiar. Kini

^h24:7 Keinein mə Luk rimirai v. 7 uə yarmə rimirai, meinai ves 7 rirkək ye kopi akwas tiksin kape Niutesteman.

^c23:27 Wok 21:30-33; 22:25-27 ^d23:28 Wok 22:30

^e23:30 Wok 23:16-23; 24:1-9 ^f24:5 Wok 17:6 ^g24:6 Wok 21:28-30

Pol rimə, “Yemehuə. Yakirkun huvə mə newk ripsaah ruauə muavən ta, nakaməkir nəmə eikin e. Ror pən, rikik ragien pik tuk nini-preyen norien kafak. ¹¹ Rimar əmə tuk ik tuk nəmien mə nipig twelef e ruauə muavən ta, yimnhaktə fiak mivən Jerusalem mə jakəhuak. ¹² Nəmə Isrel a khapəh nisəmien mə yakamotgoh kimawə narmamə tiksın ye nəkwai Nimə Ehuə kape Kughen. Mhapəh nisəmien mə yo yakaməvi niehmaa kape narmamə ye nəkwai nim kape nofuginien minə kape nəmə Isrel mine yerkwanu minə. ¹³ Kini khapəh nishajoun-atuatkien kimik mə nəgkiarien yame kamni irak ai taktəkun in nəfrakisien, meinai in neikwəyen. ¹⁴ Mərig yo yakamni-pre tuk ik mə, yakikwasig kin Swatuk kape Yesu, yame nəmə Isrel kamhani mə in nəhuakien eikuə, mərig yakaməhuak əfrah kimi Kughen kape kaha minə kapəməwə. Kini yakamni nəfrakisien min ye Loa kape Moses mine profet minə fam min. ¹⁵ Kini yakamərhū-pən nərigien kafak kimi Kughen rəmhen kin yame nəmə eikin e rikiriə raməsik, mə Kughen tukror narmamə yamə mine kwənhəhə-ta, tukhamragh min - iriə yamə mine kisatuatuk mine yamə mine khapəh nisatuatukien.^h ¹⁶ Ror pən, nipig m-fam yakamarkut tuk norien narimnar yame ratuutuk ye nimri Kughen mine narmamə.

¹⁷ “Newk ripsaah ruauə muavən ta, yakuauə e Jerusalem, mivəh mane mə jakvəhsi-pən kimi yavən has minə, mivəh min nimri nar miragh minə kape sakrefaes. ¹⁸ Nəmə Isrel e kimnhauə misəm yo yakaməmir hanə ye Nimə Ehuə kape Kughen, mamor sakrefaes tuk nəspirien. Narmamə khapəh nhapsaahyen kimawə miriə; notgohyen

rikək.ⁱ ¹⁹ Ye nipig a, nəmə Isrel tiksın yame kimnhatərhav Tarki masəmır ye nəkwai Nimə Ehuə kape Kughen. Kini tukmə kimə tukni hah yo, iriə atuutuk əmə tukasəkeikei mhauə mhani-pre nəgkiarien irak tuk ik. ²⁰ Uə rhuvə mə narmamə minə e tukhani-ərhav-pre naha nhagin rahas yame kimisəm irak ye nipig yame yimnərer ye nimri kaonsel. ²¹ Nəgkiarien kirik rikək irak, nar kirikianə əmə: Yimnərer yerkiria mokrapomh mimə, ‘Kamərip yo ye nimri mirh meinai yakamni nəfrakisien mə Kughen tukror narmamə yamə mine kwənhəhə ta, tukhamragh min.’^j

²² Kini gavman a Filiks, in ruirkun huvə Swatuk kape Yesu, marar mətəpig kin nəkwətəyen mimə, “Tukmə yermaru kape mobael a Lisias ruə, kini en, yo jakəkir.”^k ²³ Kini marar mini-pən tuk yamehuə kape mobael yame ramarha tuk Pol mimə, “Takaməm Pol, mərig takəta ye in minə tiksın pəh khauə mhavəhsi-pən narimnar yame ramək-wakwə kin.”

²⁴ Nipig tiksın ruə mivən, Filiks rikir piraovin kafan, Drusila, mirauə. Pian a in pian Isrel. Kini Filiks rini-pən tuk əriə mə tukharəh Pol mhauə. Pol raməvsao kin nhatətəyen ye Yesu Kristo, in ramətərig kin. ²⁵ Kini Pol raməvhag kin narəyen yame ratuutuk, mine norien kape yermamə ramarmaru ye nərigien kafan mine norien kafan, mine nipig yame Kughen tukrəkir narmamə iran. Filiks rərig, migin pik, kini mimə, “!Nəmhen! Tərhav. Tukmə yakorkeikei, jakokrən min kin ik.” ²⁶ Rigin pawk kin nəgkiarien kape Pol, mərig rikin raməsik mə Pol tukrivəhsi-pən mane kirik kimin, pəh tukririsin in, ror pən, rokrən kin Pol nipig ripsaah. Ruə, mawəgkiar iriu min.

^h24:15 Jon 5:28-29

ⁱ24:18 Wok 21:17-28

^j24:21 Wok 23:6

^k24:22 Wok 23:26

²⁷Newk kīraru ruā mivən, Filiks rei-waiyu ye gavman, kini yermamə kirik nhagin e Posias Festas rhaktə mivəh tamhekin. Mərig nīpig Filiks rəta ye gavman, in rīpəh Pol raməmīr ye kalabus meinai rorkeikei mə tukror nəmə Isrel rikiriə rgien tukun.

Pol rimini-pən tuk Festas mə tukrərer ye nīmri Sisa

25 Festas rimivəh tamhek Filiks, kini nīpig kisisər ruā mivən, kini Festas ritərhav Sisaria mivən Jerusalem. ²Ikin a, jif pris minə mine namehuə minə kape nəmə Isrel khauə mamhani-hah-pən Pol kimi Festas,¹ ³misaiyoh-pən in mə tukrasitu irəriə mher-pə kin Pol apa Jerusalem. Iriə kimnharai mhun ta nəgkiarien kirik mə tukasəmīr ye swatuk maseito kin Pol ruə ye swatuk, kini kishopni.^m ⁴Mərig Festas rimə, “Pol raməmīr ye kalabus apa Sisaria. Kini pəh nien mə tuktu, yakrerig mivən apaikin. ⁵Hapəh kapəmīə namehuə minə khakwasig kin yo. Tukmə kwən a rimmor nar hah əfrakis kirik, pəh iriə tukhani-pə nəgkiarien iran tuk yo apaikin.”

⁶Kini Festas rarə apaikin mīpəh napi-tayen nīpig eit uə ten, marar, muə Sisaria. Kəni rikwamer kin, rīvən mamkwətə apa ye nəkwai nīmə kape kot. Mini-pən tuk əriə mə tukhakir Pol mhauə imə. ⁷Nəmə Isrel yamə mine kimnhatərhav Jerusalem kasəmīr min, misərər rao rao kin Pol. Mamhani-hah pik in. Mərig khapəh nishajoun-atuatukien mə nəgkiarien yame kimnhani iran in nəfrakisien, meinai in neikwəyen.ⁿ

⁸Kini Pol rini kafan norien mīmə, “Yakpəh nakapīrien loa kirik kape nəmə Isrel; uə kape yermaru kapətawə Sisa, kini mīpəh noriahyen Nīmə Ehuə kape Kughen.”

⁹Mərig Festas rorkeikei mə nəmə Isrel tuksorkeikei in, kini raiyoh-pən Pol mīmə, “?Tukmə rhawor, nakvən apa Jerusalem, pəh yakətərig kin əriə kisəvsao kin norien kafam apaikin, kini yakəkir əmhen uə?”

¹⁰Mərig Pol rimə, “Yakamərər ye kot kape nəmə Rom ai taktəkun. Ratu-atuk mə kot e in e tukrəkir yo. Ik nakwīrkun-ta mə yo yakpəh nor-has-pəniēn kimi nəmə Isrel. ¹¹Tukmə kasəm mə yimnkakapir loa kirik ratuatuk mə to yakmhə tukun, nəmhen, pəh yakmhə tukun. Mərig tukmə nəgkiariēn yame nəmə Isrel kamhani irak ror neikuəyen kin, rapəh natuatukien mə yermamə kirik tukrīvəhsi-pən yo ye kwermiriə. Pəh yo yakərər ye nīmri Sisa, yermaru kape nəmə Rom.”

¹²Kini Festas rarar mægkiar kəskəh kimi namehuə tiksin kape kot. Kwasiɡ ikin, rini-pən tuk Pol mīmə, “Nakmə takvən mərər ye nīmri Sisa, nəmhen. !Nakirkun nīvəniēn məm Sisa!”

Festas raiyoh King Agripa mə tukshawor ye Pol

¹³Nīpig tiksin ruā mivən, King Agripa mine kafan kakə Benis, iriu kīrauə Sisaria mə tukwəm Festas, mīrəni vi vi in. ¹⁴Misarə nīpig tiksin, kini Festas raməvsao kimi king kin nəgkiariēn yame kimnhani ye Pol. Mamni mīmə, “Kwən kirik e ramarə eikin e, yame yamehuə a Filiks rimməpəh in raməmīr ye kalabus.^o ¹⁵Kini nīpig yakvən apa Jerusalem, jif pris minə, mine namehuə kape nəmə Isrel kimnhani-hah-pəh in kimi yo. Misaiyoh yo mə jakni-ərhav narpīniēn kafan. ¹⁶Mərig yo yakamni-pən tuk əriə mīmə, ‘Pəh nien mə norien en kapəmawə nəmə Rom mə kimawə jakseighan-pən apnapig əmə kin yermamə ye kwermi tikmīr kafan minə. Pəh

^l25:2 Wok 24:1^m25:3 Wok 23:15ⁿ25:7 Wok 24:5-6^o25:14 Wok 24:27

kwən a tukrərer kupən irəriə, mini atuatuk nəgkiarien yame kamhani iran.’¹⁷ Kwasiḡ ikin, iriə khauə mhatərhav-pə eikin e, yakpəh niwhinien, mətəriḡ kin nəgkiarien yame kamhani iran. Kəni rikwamir əmə kin, yimnəhitə ye kot, mini mimə tukhakir Pol mhauə.¹⁸ Məkneikin, tikmir kafan minə kishekimter, kini rikik raməsik mə iriə tukhani mhamə in ramor norien hah kirik. Məriḡ, nikam. Kharəh nhaniyen.¹⁹ Iriə kimisəḡkiar-əḡkiar əmə ye nəhuakien kapəriə, mine yermamə kirik yame ruahmə ta, nhagin e Yesu. Pol rimə yermamə ai in rimamragh min.²⁰ Yakeinein mə jakhawor məkir narimnar minə a. Ror pən, yimnaiyoh-pən Pol mimə, ‘?Tukmə rhawor, nakvən apa Jerusalem, pəh yakətəriḡ kin əriə kisəvsao kin norien kafam apaikin, kini yakəkir əmhen uə?’²¹ Məriḡ Pol raiyoh-pə yo mə jakher-pən kin in rivən apa Rom kimi Sisa, pəh in tukrəkir. Ror pən yimipəh Pol raməmīr ye kalabus meriaji yakvəh nipiḡ tuk nher-pənien kin kimi Sisa.”

²² Kini King Agripa rini-pən tuk Festas mimə, “Yo min yakorkeikei mə jakəriḡ nəgkiarien kape kwən a.”

Kini Festas rimə, “Nəmhen. Tikianakwamer, nakətəriḡ kin in.”

Pol rimmərərer ye nimri King Agripa

²³ Kəni rikwamer kin, Agripa mine Benis kirauə ye kwənmhan yame kator kot ikin. Kini namehuə yamə mine kasarmaru ye mobael minə, mine namehuə minə khapsaah kape yerkwanu a kimnhakwasig kin, masor norien ehua minə kape nisaiyen Agripa mine Benis. Kini Festas rimə tukhakir Pol mhauə imə.²⁴ Kini mimə, “King Agripa, mine kimiə fam yamə mine naksək-wətə eikin e. Nakasəm kwən e yame nəmə Isrel eikin e mine nəmə Isrel apa Jerusalem min kamhani-hah-pik in tuk yo, misokrən mhamə,

‘Ripəh natuatukien mə kwən e tukramragh.’²⁵ Məriḡ yakpəh nəmien nar kirik yame in rimmor mə in tukraməkeikei mimhə tukun. Məriḡ in raiyoh-pə yo mə tukrivən apa Rom mərəer ye nimri Sisa, kini yimneighan kin mə jakher-pən kin apa Rom.²⁶ Məriḡ nəgkiarien iran rirkək mə to yakni-pən tuk Sisa. Ror pən, King Agripa, yakamərip in ye nimrim, mine ye nimri narmamə minə e, mə taksəm apu norien kafan, mə tukasəm nəgkiarien kirik yame jakwəhsi-pən kimi Sisa.²⁷ Yakaməriḡ mə tukmə kirap-tərəkin yermamə kirik, məriḡ kipəh nini-atuatukien nəgkiarien iran, ripəh natuatukien mə tuksher-pən kin in kimi Sisa.”

Pol raməḡkiar ye nimri yermaru a King Agripa

26 Kini Agripa rini-pən tuk Pol mimə, “Taktəkun ai, nakirkun niniyen nikar nəgkiarien yame kamni iram.”

Kini Pol rini-əhu əriə mə tukhapim, mamni-ərhav nikar nəgkiarien mimə,² “King Agripa. Rikik ragien pik mə yakamərəer ye nimrim ai taktəkun, mə jakni atuatuk nəgkiarien yame kamhani irak,³ meinai ik nakirkun huvə narəyen kapəməwə nəmə Isrel mine narimnar yame kamotgoh tukun. Ror pən, yakmə jakaiyoh mə nərigien kafam tukrapomh tuk nərigien nəgkiarien kafak.

⁴ “Nəmə Isrel kharkun huvə norien kafak, ririkakun ye nipiḡ yimnarkəskəh hanə, mamarə kimawə narimnə imak ikin, muə meriaji-pə nipiḡ yimnamarə Jerusalem.⁵ Kwənharkun ta yo tu, kini tukmə rikiriə ragien, kharkun nhani-ərhavyen mhamə yo Farisi kirik, ririkakun ye nəkəskəhyen kafak muə meriaji-pə ai taktəkun. Kimawə Farisi minə, yaksəri-pən huvə loa kape nəhuakien kapəməwə, rapita

narmamə minə tiksın.^p ⁶Kini taktəkun ai yakamərer ye nimir mirh meinai yo yakamərehu nərigien kafak ye nəgkiarien yame Kughen rimnor kupən kimi kaha minə kapəməwə. ⁷Yenpig mine yeraan, kwənəreus twelef kapəməwə minə kasəhuak kimi Kughen miseito kin nəgkiarien a kape Kughen tukritərhav-pə. King Agripa, meinai yakamərehu məkneikin nərigien kafak, nəmə Isrel a kamhani hah yo.^q ⁸!Kimiə! ?Rhawor rəutən pik tuk əmiə tuk niniyen nəfrakisien mə Kughen rirkun norien yermamə yame rimamhə rimragh min? ⁹Apa kupən, yo min yimnəm mə ratuatuk tuk norien narimnar mətapig kin nhag yemə Nasaret a Yesu.^r ¹⁰In e norien kafak yame yimnor apa Jerusalem. Jif pris minə kwənhavəhsi-pə nehuəyen kimi yo mə jakvən məhi-pən narmamə khapsaah kape Kughen khavən ye kalabus. Kini nipig kisəkir əriə mə tukhamhə, yo min yakamni mə tukuh əriə. ¹¹Nipig rehuə yimnarkurao ye niməhuak minə kape nəmə Isrel mivəhsi-pən narpinien kimi nəməhuak minə, mamarkut mə jakarar ye nərigien kapəriə, mə jakor əriə khani hah Yesu. Yimnaməməkin pik əriə, mivən min apa yerkwanu isok minə mə jakuh min əriə apaikin.”

**Pol raməvsao kin in mə rimauə
mirkun Yesu Kristo**

(Wok 9:1-19; 22:6-16)

¹²Kini Pol rimə, “Mərig nipig kirik, yimavən min apa Damaskes mə jakor min norien a. Jif pris minə kwənhawəhs-ipə nehuəyen kimi yo mə jakvən apaikin, mhani skai-pə min tuk yo mə jakaməkeikei mivən mor məkna. ¹³King Agripa, ye nipig a, yerkwaiha, yimnaməriwək ye swatuk, məm

nikhakien kirik ye napuə rəsia-pen yo mine kafak narmamə minə. Nikhakien a raməsiə pik rapita mirh. ¹⁴Kini kimawə m-fam yakhamir ye swatuk. Kini yakərig nəgkiarien kirik ye nəgkiarien kape nəmə Isrel ramni mimə, ‘Sol. Sol. ?Rhawor nakamor rahas pə məkneikin kimi Yo? Norien a ramoriah əmə ik. Ik nakəmhen kin kau yame tukmə khai kin nai esrə, kini ruh nai a rirerig-pən, mhai atuk əmə min in.’

¹⁵“Kini yakaiyoh-pən in mimə, ‘?Yermaru, Ik pa en?’ Kini Yesu Yermaru rimə, ‘Yo Yesu e, yame ik nakamor aha pə kimi Yo. ¹⁶Mərig takhekinter mərer. Yakaurə tuk ik məkneikin mə jakvəh-si haktə ik mə ik takuə yor atuə kin kafak. Takaməkeikei mivən mini-ərhav nar e nimnəm ai taktəkun kimi narmamə, mine narimnar yame jakhajoun ik kin. ¹⁷Yo jakvəhsi-ta ik ye kwermi nəmə Isrel, mine ye kwermi nəmə tanə pisin pisin minə. Jakher-pən kin ik takvən mini-ərhav-pən Yo tuk əriə. ¹⁸Takaməkeikei məhitə ye nirku-nien kapəriə, pəh kisarar ye nərigien kapəriə, misəta ye nəpignapien, mhauə ye nikhakien. Kini misəta ye kwermi Setan, mhauə tuk Kughen, pəh tukhani nəfrakisien irak, pəh Kughen tukrivəh-si ta narpinien kape təvhagə hah kapəriə, kasarə iriə narmamə yamə mine Kughen rimirpen-ta əriə.”^s

¹⁹Kini Pol rirpin mimə, “King Agripa, yo yakamor narimnar yamə mine Kughen ramor kimi yo ye nəmrərhavyen a. ²⁰Yimavən məkupən tuk nəmə Damaskes, kwasig ikin yimavən tuk nəmə Jerusalem, mine nəmə Judia, mine nəmə tanə pisin pisin minə, məməvhag kimi əriə mə tukasəkeikei misarar ye nərigien kapəriə tuk təvhagə hah, mhauə tuk

^p26:5 Fil 3:5-6   ^q26:7 Wok 23:6; 28:20

^r26:9 Wok 8:3

^s26:18 Aes 42:16; Efes 2:2; Kol 1:13

Kughen. Mə narmamə tuksəm norien kapəriə, kharkun mə kwəsarar əfrakis ye nərigien kapəriə tuk təvhagə hah. ²¹Ror pən, nīpig yimnaməmīr ye Nīmə Ehuə kape Kughen, nəmə Isrel kisarar mhauə mharaptərəkīn yo, misarkut mə tukshopni yo. ²²Mərig Kughen ramasitu irak ye nīpig fam meriaji-pə ai taktəkun, ror pən, yakamni-ərhav Yesu ye nīmri narmamə kimi namehuə minə mine narmamə arnāpig minə. Nəgkiarien yame yakamni in əmə min e profet minə mine Moses kimmhāni-ərhav apa kupən mhamə tukruə. Kimmhāni mhamə, ²³‘Kristo a tukraməkeikei mamərig rahas ye nipran, mivən, mīmḥə. Kīni meinai in tukrəkupən mamragh min ye nīmḥəyən, in tukrhajoun nikhakien kimi nəmə Isrel mine nəmə tanə pisin pisin minə min^t.’ (Aesea 42:6; 49:6)

²⁴Pol raməgkiar hanə, kīni Festas riraptərəkīn nəgkiarien kafan, marar mokrən apomh mīmə, “!Pol! !Ik nakamenoeno en! Nīmnor pik skul en mor kapəm kapə rameno-eno.”

²⁵Mərig Pol rini-pən tukun mīmə, “Yamehuə kafak. Yakpəḥ neno-enoyen. Nəgkiarien yame mine yakamni kisatuatuk əmə, kīni misəfrakis. ²⁶Yakamətgah tuk nəgkiarien kimi King Agripa, meinai yakirkun mə in ruərkun-ta narimnar minə a. In rimivəḥ fam nəgkiarien minə a. Pəḥ nien mə nar kirik yame kimnor kerkwaig kin. ²⁷King, ?ik nakamni nəfrakisien ye nəgkiarien kape profet minə uə? Yakirkun mə ik nakamni nəfrakisien irəriə.”

²⁸Mərig King Agripa rarar mini-pən tuk Pol mīmə, “!Ei! ?Ik nakamarkut kimi yo ye nīpig kwakwə e mə takvi yo yakuə Kristin uə?”

²⁹Mərig Pol rini-pən tukun mīmə, “Nar arnāpig mə nīpig kwakwə uə nīpig apomh, mərig yo yakaməhuak kimi Kughen mə pəḥ nien mə ik pisin əmə, mərig kīmīə m-fam yamə mine nakasətərig kin nəgkiarien kafak ai taktəkun, taksor rəmhen kin yo ye narimnar fam. Mərig jen əmə, yakpəḥ norkeikeiyen mə tikarkwəji əmīə kin jen rəmhen kin yame kimnor irak.”

³⁰Pol rəgkiar fam, kīni King Agripa mine Festas mine Benis mine narmamə yamə mine kasəkwtə iriə miriə, kisarar, ³¹mhatərhav mhāni tuk əriə minə mhamə, “Kwən a rīpəḥ norien nar has kirik mə to rīmḥə tukun, uə tukvəḥsipən in ye kalabus tukun.”

³²Kīni King Agripa rini-pən tuk Festas mīmə, “Rīpi mə kwən a rīpīpəḥ nīpini-yen mə tukrərer ye nīmri Sisa, kīpi-harisin in ai taktəkun.”

Pol ritərhav Sisaria, mivən Rom

27 Kīni kīmīni ta mə jakhavən apa Rom,^f kīmīkir Pol mine narmamə tiksin min yamə mine kwərapətərəkīn-ta əriə, kīvəḥsi-pən əriə ye kwermi yamehuə kape mobael minə kirik, nhagin e Julias. Kafan e mobael minə kamni kīmə, “Mobael kape Sisa.” ²Rao kirik rimatərhav apa Adramitiam, muə, mamor arnəpənə mə tukrivən mivhiak apa yerkwānu minə Tarki ipakə tuk nikar-kar tahik. Kīni yimnhavən ye rao a mhavirə. Kīni yemə Masedonia kirik rimikwasig kin əmawə. Nhagin e Aristakas. Iman apa Tesalonaeka.^u

³Kəni rikwamer kin, yimnhavhiak min apa Saedon. Kīni Julias a, rīmnor huvə pən kimi Pol, kīni meighaan kin mə tukrivhiak məm in minə tiksin apaikīn, mə iriə tuksasitu iran. ⁴Kīni ai yimisarar,

^f27:1 Rom in yerkwānu ehuə kirik apa tanə a Itali.

^t26:23 Luk 24:44-47; 1 Kor 15:20   ^u27:2 Wok 19:29

mhatərhav min mhavirə. Yimnharəh-pikin nimətag, kini mhakurao-pən ye tanə a Saepas, mhavən ye tahik yame rəmərinu. ⁵Yimnhakurao-pən iruə ye tanə mir a Silisia mine Pamfilia, kini mhavhiak apa yerkwanu a Maera ye provins a Lisia. ⁶Ikin aikin a, yamehuə kape mobael minə rimməm rao kirik yame rimatərhav apa yerkwanu a Aleksandria, mamvən apa Rom^{§§}. Kini rivəhsi-pən əmawə ye rao a. ⁷Kini yakhavirə min, mərīg nipig fam rao a ramaiyu mar, nipig rehuə ramarkut pik tuk nivhiakien ipakə tuk yerkwanu a Nidas. Aikin a, nimətag rehuə pik, mamətapig kin əmawə, yimiseinein nhavhiakien. Aikin, yimisarar, misaiyu mhavən ye tanə a Krit. Misaiyu, mhakurao ye kwənmhaan a Salmone, misaiyu pirə ye nikarin pən. ⁸Yimvsaiyu ipakə tuk nikar-kar tahik; yimisarkut pik, mərīg yakhavhiak ikin kirik kamni kimə “Ikin rəmərinu ikin,” yame ipakə tuk yerkwanu a Lasea.

⁹Kimawə yimisoriah nipig ripsaah, kini nipig kape tahik raməsəso iran ruauə ipakə.* Kini Pol ramor kwirig kimi narmamə minə mimə, ¹⁰“Yo minə tiksin. Yakəm yakirkun mə tukmə kitawə khavirə pik, nimətag ehuə ravən, rao tukrəmətəih, rao mine narmamə mine narimnar tuksəmnim.” ¹¹Mərīg yamehuə kape mobael minə ripəh nətərīg-pikien kin Pol, mamətərīg əmə kin kapten kape rao mine yermamə e kafan a rao. ¹²Kini nikar-kar tahik a, rahas tuk nivhiakien aikin ye nipig kape nimətag. Ror pən, iriə khapsaah khamə kimawə jakhavirə mamhavən misarkut tuk nivhiakien apa tanə a Krit. Kwənmhan kirik

aikin rəmərinu ikin, kamni kimə Finiks. Nəpag nimri tanə a ramor nəkwən kiraru ye tahik rimivhiak ikin: Kirik rivaag-pən ye nikarin pihiu ikin; kirik rivaag-pən ye nikarin prah ikin.

Nimətag ehuə ruh əriə

¹³Kini nimətag kirik risi-pihiu mamavən, ripəh nehua-pikien. Kini kisəm, khamə tuksəri-pən nərīgien kapəriə, mhavi haktə angka, mhavirə misaiyu ipakə tuk nikar-kar tahik apa Krit. ¹⁴Kini ripəh norien tu, nimətag ehuə kirik ravən. Nimətag a kamni kimə, “Notis.” Nimətag a risi-fiak ¹⁵mirəh əmawə, kini muh rao. Kini rao reinein naiyuyen mirəhpikin nimətag. Yaksəpəh, misəta ye nimətag rirəh əmawə mivən. ¹⁶Kini yimnhakurao ye kwaji tanə a kamni kimə Kaoda, ye nikarin pihiu. Aikin a yimiserkwaig kəskəh, misarkut pik tuk nhavi-tərəkinien kwaji bot kape rao ehuə a, ¹⁷mərīg narmamə kape rao minə kisarkut pik, mharəh-si haktə kwaji bot a ye nəkwai rao ehuə, mharəh nərəus, miseiwaiyu-pən ye nəkwai rao ehuə a apa ye tanə, mharkwəji kwaji bot. Mhagin pik, meinai iruə ye tanə a Sirtis, tahik ripəh nəmmimien. Khamə ta-mə rao tukrirəhpikin nipakir. Ror pən, kharəhsi-əhu sel kape rao, mhapəh nimətag ramrəh əmə rao mamvən. ¹⁸Kəni rikwamer kin, nimətag rimoh pik əmawə, yimisarakikin-pən narimnar yamə mine rao rampik ye nəkwai tahik. ¹⁹Kəni rikwamer min kin, kimisarakikin narimnar kape rao rəmhen kin nərəus minə ye nəkwai tahik. ²⁰Kini nimətag a rimmamavən

§§27:6 Nəgkiarien kape Girs ramni mə rao a ramvən apa ye provins Itali. Rom in yerkwanu kirik ye provins Itali.

~27:9 Nəgkiarien kape Gris ramni mə, “Yakvəsapita nipig kape nəviginien ehuə e kamni kimə, “Yom Kipir.”” (Nipran rimə, “Nipig kape niviyen nitə, pəh Kughen tukrivəhsita narpinien kape təvhagə hah.”) Kiraptərəkin nəviginien ehuə a ye makua e Oktoba. Kwasig ikin ye nəviginien a, nipig kape nimətag.

nīpig rīpsaah, mīpəh norien infamien. Yimnhapəh nisəmien mīrh. Mīne yenaiyu mīnə, yimnhapəh nisəmien kəmhou mīnə. Kīni kīmawə yaksərig yakhamə to yakhapəh nhamraghien.

²¹ Ye nīpig a, kīmawə fam yimnhapəh nisəviginiēn nīpig rīpsaah, kīni Pol rīm-nərer ye nīmrimawə mīmə, “Yo mīnə tiksīn. To nakpīsərig nəgkiariēn kafak mīsəkupən, kīni mīpihapəh nisəpəhyen tanə a Krit, to kīpihapəh nisərəyēn ye nahasiēn e. Narimnar ye nəkwai rao to rīpiamswin huvə əmə.” ²² Mərig tak-təkun ai yakamni-pre tuk əmiə mīmə rīkimiə tukrihuvə əmə. To kitawə kirik rīpəh nīmħəyēn. Rao əmə e tukrahas. ²³ Səm-ru. Yenaiyu e, kafak Kughen, yame yakaməhuak kīmin, rīmnhēr-pə kīn agelo kirik kafan rīmauə məm yo ²⁴ mamni-pə tuk yo mīmə, ‘Pol, takpəh nīginiēn. Takaməkeikei mīvən mərəer ye nīmri Sisa. Kughen, rīkin ragiēn mə tukrīvəh mīragh narmamə fam yamə mīnə kasarə kīmiə mīriə ye nəkwai rao, meinai In rhuvə pik.’”^v

²⁵ Kīni Pol rīmə, “Yo mīnə tiksīn, takhapəh nhaginiēn. Yo yakamni nəfrakisiēn ye Kughen mīmə, narimnar yamə mīne agelo a rīmini tukror nəfrakisiēn kīn. ²⁶ Mərig kupən ikin, nīmətəg tukraməkeikei mīrəh rao kapətawə mīvhiak ye tanə kirik, məwhan-pən ye nīkar-kar tahik.”^w

Kīmnhavhiak ye tanə kirik

²⁷ Yimisarə ye nahasiēn a miseriāji nīpig fotin, nīmətəg ramrəh rao ye tahik a kamni kīmə “Mediterenian.”[†] Kīni yen-pig əru, narmamə kape rao mīnə khamə ta-mə rao ravhiak ipakə tuk nīkar-kar tahik. ²⁸ Kīmnharuk-pən nar kirik yame rīpam ye nərəus misarkwəhu kīn ye

nəkwai tahik mə tuksəm-ru mə rəm-nim uə rətəpeikə. Kīni misəm mə rəm-nim rəmhen kīn toti seven meta. Mī-saiyu kəskəh, misəm mə rəmnim rəmhen kīn twenti eit meta. ²⁹ Kīni kīmnhagin pik, mhamə rao a tukrīrəhpīkin kapiēr. Kīni kharəh angka iriə kuas, misark-wəhu kīn apa ye kwasig ye rao. Kīni masəhuak kīmi kapəriə kughen mīnə mə tukrīraan aihuaə əmə. ³⁰ Kīni narmamə kape rao mīnə kisarkut mə tuksap ta kīn rao ehua a. Knīmnhavi kwaji bot reiwaiyu, maseikuə mhamə tukhavən əmə misarkwəhu kīn angka tiksīn apa kupən ye rao ehua. ³¹ Mərig Pol rīni-pən tuk yamehuə kape mobael mīnə mīne mobael kafan mīnə mīmə, “Tukmə narmamə mīnə a kharəh nisəmīriēn ye nəkwai rao ehua e, Kughen tukrīpəh nīvəh-mīraghien ətawə.” ³² Ror pən, mobael mīnə kīmnhavən misərəru nərəus ye kwaji bot a, rīmavən mīrkək.

³³ Ipakə əmə rīraan, kīni Pol raməkeikei kīmi əriə mīmə tukasəkeikei misəvigīn. Mamni mīmə, “Nīpig fotin ruauə ta muavən, kīmiə nakamhagin pik, misatuakəm, masəpəh nəviginiēn. ³⁴ Ror pən yakaməkeikei kīmi əmiə m-fam mə taktəkun ai takasəkeikei misəvigīn. Meinai in a nīmraghien kapəmīə. !Səvigīn! To kīmiə kirik rīpəh nīmħəyēn.” ³⁵ Pol rīmənəgkiar ta, kīni mīrəh nīpar bred ye nīmririə, mīni vi vi Kughen tukun. Makapīr, mən. ³⁶ Kīni nərigiēn kapəriə rhuvə mīn, khavən misəvigīn. ³⁷ Kīmawə m-fam tu handred seventi sikis ye nəkwai rao a. ³⁸ Kīmīsəvigīn rəmhen, kīni mhavən, mhapīk ye rhav bag flaoa[‡] yamə mīnə e kamhaswin ye nəkwai rao, misarak-ərhav kīn ye nəkwai tahik, mhamə rao tukrəruvəruvə mīn.

[†]27:27 Tahik a, nhag pisin e kīmə “Adriatik.”

[‡]27:38 Nəgkiariēn kape Gris ramni “grain,” in rəmhen kīn flaoa, kon, mīne wit.

Rao rinahas

³⁹ Kini ruəraan, narmamə kape rao minə kisəm mə yakwənhavhiak ye tanə kirik. Mərig kiseinein mə hiə. Kini kisəm nīkar-kar tahik kirik, nīpakir in əmə in əmə. Kini kisərig mhamə to kharəh rao mhavən mhavhiak aikin. ⁴⁰ Kini khavən misəru nərəus ye angka minə a kisəm-nim. Kini mharisin ta nərəus yamə mine kimmərkis ətərkīn niveiyə ehuə kin. Kini mhavi haktə sel apa kupən, mə nimətag tukrīrəh rao mivən mivhiak. ⁴¹ Mərig in aikin a, tahik rīpəh nəm-nimien ikin, kini kupən ye rao rimirəh-pikin nīpakir, meinein nīkiu-kiuyen. Peao-peao ramuh kwasig ye rao, moteih-oteih.

⁴² Kini mobael minə kharəh nisorkeikeiyen mə narmamə yamə mine kimīpik-pən əriə ye kalabus tukseiai misap, kini masərer matuk mə tukshopni-hopni əriə. ⁴³ Mərig yamehuə kape mobael minə rorkeikei mə tukrivəh miragh Pol, kini mini-əhu nərigien kape mobael minə. Kini mini-pən tuk narmamə yamə mine kharkun neaiyen mə tuksəkupən mhaviə-viə miseiai mhavhiak. ⁴⁴ Kini mini-pən tuk narmamə tiksīn aikin mīmə tukharəh nīpar-par nai yamə mine tahik rīmnakapir-ta ye rao, miseiai kin. Ror pən kimawə fam yimnhavhiak, misarə huvə.

Pol raməmīr apa Molta

28 Yimnavhiak, misarə huvə, misərig mə tanə a kamni kimə Molta. ² Kini narmamə aikin a kimisor rhuvə-pə pik kimi əmawə. Nəhig ramīp hanə, nokieyen rehuə, mərig iriə kimisher nap kirik mə jaksərkəp kīn, misarha huvə tuk əmawə.^x ³ Mərig Pol rərao-pən mampik nai misie

mamərakə-pən kin ye nap, mərig snek kirik yame tukmə rəs yermamə, ramhə, raməmīr yerki nai misie minə a. Nap rərag, snek ai ritərhav məs kwermi Pol. ⁴ Nəmə aikin kimisəm snek a raməker-pən ye kwermi Pol, khani-pən tuk əriə minə mhamə, “Tukmə ror yermamə kape nhopniyen yermamə. Rinapita pawk tahik əsəso, mərig kughen minə kharəh nisətayen iran mə tukramragh.” ⁵ Mərig əmə Pol rəwhan-əwhan kwermīn kini snek a rier ta mimir-pən apa ye nap, mīpəh noriahyen Pol.^y ⁶ Kini nəmə aikin khamə ta mə kwermi Pol tikrəsis, uə Pol tukreiwaiyu məwhan mīmə. Khawhin ror tu, mərig kisəm mə nar kirik rīpəh norien Pol, kini kisarar ye nərigien kapəriə mhamə, “In kughen kirik.”^z

⁷ Yimīsəmīr ipakə tuk imei yamehuə kape tanə a, nhagin e Publias. Kini yamehuə a ror rhuvə-pə kimi əmawə. Mīkir əmawə mivən ye nəkwai nīmə kafan. In məm vi vi əmawə nīpig kisīsər. ⁸ Mərig ye nīpig a, rim yamehuə a ramhə, mamapir əmə ye kafan nikaokao. Ramokiei-okiei, mamaiyu kin nitə. Kini Pol rauru-pən ye kwənmhan kape kwən ai, mərəhu-pən kwermīn iran məhuak-pən iran, mōr huvə in. ⁹ Kwasig ikin, narmamə tiksīn kamhamhə ye tanə a khauə tukun, kini Pol rəhuak-pən irəriə, kisəsānīn. ¹⁰ Kini iriə khavəhsi-pə narimnar ripsaah kimi əmawə. Nīpig yimisor apnəpenə tuk nitərhavyen aikin, iriə kimmhavəhsi-pə narimnar fam yame yaksorkeikei tuk nəriwəkien kapəməwə.

Pol ritərhav Molta mivən Rom

¹¹ Kimawə yimisarə makuə kisīsər ye tanə a. Kini rao kirik raməmīr aikin. Kupan, rimatərhav apa Aleksandria, muə, mamerkwaig aikin ye nīpig kape nimətag. Rao a, kamni kimə “Kwajikovə

^x28:2 2 Kor 11:27

^y28:5 Mak 16:18

^z28:6 Wok 14:11

kiraru mir mir mir^f kape kughen a Sus.” Kini yakhavən iran mhavirə. ¹²Yakhavhiak ye yerkwanu a kamni kimə Saerakus. Misarə apaikin nipig kisisər. ¹³Mhatərhav, misaiyu, mhavən, mhavhiak ye yerkwanu a kamni kimə Rejjiam. Kəni rikwamer kin, nimətag kirik risi-pihiu, mirəh rao yakhavhirə. Kəni rikwamer kin, yakhavhiak ye yerkwanu a kamni kimə Puteoli. ¹⁴Aikin a, yaksəm nəməhuak tiksın. Kini iriə kisaiyoh-pə əmawə mə jaksarə kimawə miriə kape nəhuakien kirikianə. Kwasig ikin, yaksəriwak, mhavən Rom. ¹⁵Kini nəməhuak minə apa Rom kisərig nəvsaoyen kin əmawə, kini khatərhav mhauə mə tuksəm əmawə. Khauə misəriaji yerkwanu mir a Apias Maket, mine Tri Hotel. Pol rəm əriə aikin, mini vi vi Kughen tukun. Kini rikin ramərinu min. ¹⁶Yakhavən, mhatərhav-pən Rom, gavman reighan kin Pol mə tukramarə pisin əmə ye nimə kirik; mobael kirik ramarha tukun.

Pol raməvhag kimi narmamə apa Rom

¹⁷Nipig kisisər ruə mivən, Pol rokrən kin namehuə kape nəmə Isrel, mə tukhauə misəkwətə. Khauə misofugin, in rini-pən tuk əriə mimə, “Yo minə tiksın. Yakpəh noriahyen ətawə kirik, mipəh noriahyen narəyen kapətawə yame kaha minə kapətawə kimisərəhu kupən. Mərig kiraptərəkın yo apa Jerusalem, kivəhsi-pən yo ye kwermi nəmə Rom. ¹⁸Iriə kisəm əpu norien kafak, mhapəh nisəmien mə yimnor nar kirik yame ratuatuk mə jakmhə tukun. Mhamə natukharisin yo,^a ¹⁹mərig nəmə Isrel khapəh nisorkeikeiyen. Ror məknakin, rikik ramuh mə jakaməkeikei

muə mərəer ye nimri Sisa, pəh in rəkir yo. Mərig yo jakpəh nini-hahyen ətawə kirik.^b ²⁰Ror pən, yimnokrən kin əmiə mə takhauə misəm yo, mə jakəgkiar kəskəh kimi əmiə. Kimirkwəji yo kin jen meinai yakamərəhu kafak nərigien ye Kristo e yame kitawə nəmə Isrel khamə tukrivəh miragh ətawə.”^c

²¹Kini iriə khani-pən tukun mhamə, “Kimawə yakhapəh nhavəhyen nəkwəkwə iran kirik, yame rimasi-pən Judia. Mine kimawə kirik rirkək yame rimatərhav Judia mivəh nəvsaoyen kin ik muə, uə yame ramni-hah ik. ²²Mərig yaksorkeikei mə jaksərig nərigien kafam. Meinai yakharkun mə ikin minə fam narmamə kamhani hah nəhuakien kafam.”^d

²³Aikin, narmamə minə a iriə Pol kisərəhu nipig kirik. Ye nipig a, narmamə khapsaah khauə misəm in apa iman ikin. Yenpig-enpig meriaji yenaiyu, Pol rinməvhag kimi əriə, mamni-ərhav narmaruyen kape Kughen. In mamhoprai Loa kape Moses mine nəkwəkwə kape profet minə mə tukhani nəfrakisien ye Yesu. ²⁴Iriə tiksın kisərig nəgkiarien kafan, mhani nəfrakisien iran. Mərig tiksın kisəpəh. ²⁵Kini misotgoh kimi əriə minə, mhamə tuksəta ye Pol. Mərig kwasig ikin kisəta iran, Pol rini nəgkiarien infamien tuk əriə mimə, “Nəgkiarien yame Nanmin kape Kughen rimivəhsi-pən kimi profet a Aesea mə tukriniərhav kimi riptawə minə kupən, in ratuatuk əmə. Kughen rimini-pən tukun mimə,

²⁶“Yuvən mini-ərhav tuk narmamə minə a mə yo Kughen yakamni mimə,
“To nakasarha-kin misarha-kin pawk, mərig to nakhapəh nisəmien nipran.

^f28:11 Kwajikovə mir a mir mir kape kughen a Seus nhagrii e Kastor mine Poliks.

^a28:18 Wok 26:31

^b28:19 Wok 25:11

^c28:20 Wok 26:6-7

^d28:22 Wok 24:14

Kimiā to naksərig pawk, mhapəh
nharkunien.

²⁷ Tuksor məknakin meinai kapəriə kapə
riskai pik,

Kamhasisigin nimətirgiriə, misapir yeru.

Ror pən, to khapəh nisəmien Yo,

mhapəh nisərigien Yo

mhapəh nharkunien Yo

mhapəh nisararien ye nərigien kapəriə

mə jakor huvə əriə.” ”(Aes 6:9-10)

²⁸ Kini Pol ramni mamrripin mimə,

“Takasəkeikei mharkun mhamə

nəgkiarien kape swatuk yame Kughen

tukrivəh miragh narmamə iran, Kughen
rimivəhsi-pən kimi narmamə pəh nien

mə nəmə Isrel. !Iriə a tuksətərig kin!”

²⁹ Pol rəgkiar fam, kini nəmə Isrel

khatərhav, nərigien kapəriə rəwhai.

Kini kisotgoh pik kimi əriə minə tukun.[§]

³⁰ Pol ramarə ye nimə a yame

kamərok, kape newk kiraru. Morkeikei

min narmamə yamə mine khauə misəm

in. ³¹ In rətgha tuk nini-ərhavyen

narmaruyen kape Kughen mine

nhajounien narmamə kin Yesu Kristo

Yermaru, mipəh nipəhyen.

---

§28:29 Keinein mə Luk rimirai v. 29 uə nikam, meinai v. 29 rirkək ye kopi akwas
tiksin kape Niutesteman.

Rom

*Nəkwəkwə yame Pol rimirai ramvən
kimi nəməhuak minə apa Rom*

Nəgkiarien kwəkwə kape Nəkwəkwə e Rom

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Aposol Pol rimirai nəkwəkwə e.

?Rimirai ramvən kimi pa? Rimirai ramvən kimi nəməhuak yamə mine kisarə apa taon ehuə e Rom.

?Nimraghien rimnhawor pən iran mine ye nipig rimirai? Pol rimini mə in rorkeikei mə tukrivən məm nəməhuak minə apa Rom, kwasig ikin ripivən apa ye kantri a Spen. Mərig kupan ikin, in tukraməkeikei mivən Jerusalem mivəhsi-pən mane tiksin yame niməhuak minə kimnhavəh-si-pən kimin kape yavən has minə. Ye niməhuak minə kape Rom, nəmə Gris khapsaah, kini nəmə Isrel khapsaah min.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Kwasig ikin Pol ramvən Rom, in rorkeikei mə iriə tuksəkupən mharkun in; kini ror pən rirai nəkwəkwə e. Nəmə Rom kharəh hanə nhavəhyen nhajounien kirik kape aposol kirik. Kini ror pən, in rorkeikei mə tukrini-ərhav swatuk atuatuk kape Kughen kape nivəh-miraghien narmamə. Kini ramni mimə nəmə tanə pisin pisin minə mine nəmə Isrel iriə m-fam tukhauə kirikianə əmə ye niməhuak kape Kughen.

Pol ramokrən huvə irəriə

1 Yo Pol, yo slef kirik kape Yesu Kristo. Kughen rimnokrən kin yo mə yo aposol kirik, kini mirpen yo mivəhsi-haktə yo mə jakni-ərhav nəvsaoyen huvə

kafan. ²Nəvsaoyen Huvə e, in rimirpen ta kimi ətawə kupan mini-pən tuk kafan profet yamə mine kimnharai Nəkwəkwə kape Kughen.^e ³⁻⁴Nəvsaoyen huvə e raməgkiar ye Ji Kughen e Yesu Kristo Yermaru kapətawə. In rimauə yermamə kirik ye kwənərəus kape King Deved. Kini Kughen rimnhajoun mə in Tini atuatuk nipig rimivəh miragh in ye nimhəyen kafan ye nəsaninien ye wok kape Nanmin Rhakə. ⁵Kristo rimivəhsi-pə nihuvəyen mirpen yo mə yo aposol, mə jakokrən kin nəmə kantri pisin pisin minə mə tukhasiai Kristo, mhani nəfrakisien iran, kini masor nəkwən.^f ⁶Kini kimiə min, Kughen rimnokrən kin əmiə mə kimiə kape Yesu Kristo.

⁷Kini taktakun, yakamrai nəkwəkwə e kimi əmiə fam apa Rom yamə mine Kughen rorkeikei əmiə, kini mokrən kin əmiə mə kafan minə.

Pəh Kughen Rımtawə mine Yesu Kristo Yermaru kapətawə tukwautə-pre kin kapəriu nihuvəyen mine nəmərinuyen kimiə əmiə.^g

Pol rimnorkeikei mə tukrivən məm nəməhuak minə apa Rom

⁸Nar yame yakmə jakəkupan mini-pre tuk əmiə, mə yakamni vi vi kafak Kughen ye Yesu Kristo tuk əmiə m-fam meinai narmamə m-fam ye tanimtanə kimisərig nəvsaoyen kin nhatətəyen kapəmiə. ⁹Yakamor pik wok yerik minə-fam tuk nini-ərhavyen nəvsaoyen huvə kape Ji Kughen. Kini Kughen rirkun mə ye nipig m-fam yakaməhuak tuk əmiə. ¹⁰Kini yakaməhuak mə tukmə Kughen rorkeikei əfrah, In tukrəhitə ye swatuk kirik mə jakurə məm əmiə.^h ¹¹Yakorkeikei pik mə jakurə məm əmiə mivəhsi-pre nihuvəyen kirik kape Nan-

^e1:2 Rom 16:25-26   ^f1:5 Wok 26:16-18; Gal 2:7-9   ^g1:7 Nam 6:25-26

^h1:10 Wok 19:21; Rom 15:23

min kape Kughen kimi əmiə mə tak-sərer tim tim. ¹²Niprai nəgkiarien e ramni mə nhatətəyən kapəmiə rirkun nasituyen irak, kini kafak nhatətəyən rirkun nasitu-min-ien irəmiə.

¹³Piak minə mine nowinik minə, rhuvə mə takharkun mə nipig ripsaah, kafak nətərigien raməsik mə jakurə mivaag-pre kin əmiə. Mərig nipig m-fam narimnar tiksin kasətapig kin yo tuk nurəyən. Yakorkeikei mə kafak wok turikuə ye nimiraghien kapəmiə, rəmhen kin yame rimmor kwənkwan ye nimiraghien kape nəmə kantri pisin minə tiksin.¹ ¹⁴Nipig m-fam jakaməkeikei mini-ərhav-pən nəvsaoyen huvə kimi narmamə m-fam; iriə yamə mine iriə nəmə Gris mine nəmə kantri pisin pisin minə - iriə yamə mine kharkun nar mine yamə mine kisətəwao. ¹⁵Tuk nar ai, yakorkeikei pik mə jakni-ərhav-pre nəvsaoyen huvə kimi əmiə minə en Rom.

¹⁶Yakaməgkiar məkneikin meinai yo yakpəh naurisien kin nəvsaoyen huvə kape Yesu Kristo, meinai nəvsaoyen huvə in nəsaninien kape Kughen tuk nivəh-miraghien narmamə minə fam yamə mine kishatətə iran. Rimməkupan muə ye nəmə Isrel, kwasig ikin, mīpiuə tuk nəmə kantri minə tiksin.^j

¹⁷Nəvsaoyen Huvə e ramhajoun narmamə kin swatuk mimə tukhauə misatutuk ye nimri Kughen. Swatuk e in rəhitə pə, in əmə e nhatətəyən kapətawə ye Kughen. Rəmhen kin yame Nəkwəkwə kape Kughen ramni mimə,

“Narmamə yamə mine kisatutuk ye nimri Kughen, tukhashatətə iran mamharpin.”^k (*Hab 2:4*)

Kughen niemhaa ramhai tuk norien hah minə fam

¹⁸Mərig Kughen apa ye rao ye neai ramhajoun kafan niemhaa mor narpinien kimi narmamə m-fam yamə mine kasəsik nəkwən masor norien yame rapəh natuatukien. Iriə kasətapig kin nəfrakisien kape Kughen ye norien has minə kapəriə. ¹⁹Narmamə m-fam kharkun mə Kughen rhawor pən iran mine meinai Kughen rimmor əpu In kimi narmamə m-fam.¹ ²⁰To narmamə khapəh nisəm-atuatukien Kughen kin nimirriə. Mərig rimirikakun ye nipig In rimmor neai mine nimoptanə mine narimnar m-fam, kini narmamə m-fam kwənharkun nisəmien narimnar fam yame In rimmor kin nimirriə. Ror pən, kwənharkun nisəmien kafan nəsaninien yame ramvən naunin rikək, mharkun mə nəfrakisien mə In Kughen, kini mharkun mə Kughen In rhawor pən iran mine. Tuk nar a, yermamə kirik rikək yame rirkun niniyen mə in reinein mə Kughen rhawor pən iran mine.^m

²¹Ror məkneikin meinai nar apnapig iriə kimnharkun Kughen kwənmopin, mərig kimnhapəh nhasaiyen In, mhapəh nhani-vi-vi-yen In tuk narimnar yame In ramor kimi əriə. Nərigien kapəriə rimmamətəwao. Kimnhapəh nhavəhyen nətərigien huvə kirik, rəmhen kin yame kasəmir əmə ye nəpignapien.ⁿ ²²Nar apnapig mə iriə kimnhani mhamə iriə kharkun nar, mərig iriə kimnhauə misətəwao,^o ²³kini misəpəh nəhuakien kimi Kughen yame In yerpig; kini to ripəh nimhəyən; minharikakun minasəhuak kimi nanmi nar yamə mine kamhasigovin əmə narmamə yame tukasəkeikei mhamhə

ⁱ1:13 Wok 19:21   ^j1:16 Mak 8:38; Wok 13:46; 1 Kor 1:18-24

^k1:17 Rom 3:21-22   ^l1:19 Wok 14:15-17; 17:24-28

^m1:20 Job 12:7-9; Sam 19:1   ⁿ1:21 Efes 4:17-18   ^o1:22 Jer 10:14; 1 Kor 1:20

tuk nīpig kirik, mine nanmi nar yamə mine kamhasigovin min man minə mine nar miragh yamə mine kasəriwək mine yamə mine kaserko.^P

²⁴Tuk nar ai, Kughen rimnəpəh əriə meighaan kin əriə mə tukasəri-pən əmə norien has yame rikiriə rorkeikei mə tuk-sor ye nīprairiə. Rimnəpəh əriə kini iriə kimisor norien has ye nīprairiə yame ror naurisien. ²⁵Kimisəpəh nəfrakisien kape Kughen mharaptərəkin neikuəyen kini misəpəh nəhuakien kimi Kughen mhasiai masəhuak əmə kimi narim-nar yame In rimnor. Mərig pəh kitawə tukhani-vi vi Kughen ye nīpig m-fam kape rerin. Amen.

²⁶Narmamə kimisəpəh Kughen, In rimnəpəh əriə, meighaan kin əriə mə tukasəri-pən əmə norien has yame rikiriə rorkeikei mə tuk-sor ye nīprairiə yame ror əmə naurisien. Nar apnəpig nīp-iraovin minə, mərig iriə kimisəpəh nəri-pənien kapəriə narman minə, masapir atuk pən tuk əriə minə; kini norien e ror pisin ye yame Kughen rim-nərəhu. ²⁷Kini ye norien kirikianə əmə min, narman minə kimisəpəh nīpiraovin kapəriə minə, misorkeikei pik narman pisin minə. Masapir-pən atuk tuk əriə minə yame ror naurisien. Kini Kughen rimivəhsi-pən narpinien kimi əriə tuk norien has minə kapəriə.

²⁸Kini nar kirik min. Iriə kimnhapəh nisorkeikeiyen mə tukharkun Kughen, Kughen rimnəpəh əriə meighaan kin əriə tuk nərigien kapəriə mə tukamhavən, tukhapəh nharkunien nar kirik mə rhuvə uə rahas; meighaan kin əriə mə tuk-sor nar yame ripəh nəmhenien. ²⁹Rikiriə rukwar kin norien has pisin pisin minə fam, mine norien yamə mine khapəh nisatuatukien. Kini iriə kasəp-tig kin nar, masarha-kin swatuk tuk no-riahyen narmamə. Kini rikiriə rukwar

kin norien has mine: iriə kasor jalus, iriə yhopni yermamə minə; iriə kasor narimnar yame ravi-pə niemhaa; iriə yeikuə minə; iriə kasor ahas-pən kimi narmamə; mamhani nikar narmamə; ³⁰mamhani hah narmamə; masəməkin Kughen; masokrən ta ye narmamə; masəgkiar ausit; masarha-kin swatuk tuk norien təvhagə has yamə mine nar-mamə khapəh hanə nharkunien. Masəsik nəkwai tatə mine mamə. ³¹Iriə, nirkunien rikək; kamhani mə tuk-sor nar kirik mhapəh nisorien. Norkeikeiyen kapəriə rikək. Rikiriə ripəh nehuəyen tuk nar-mamə. ³²Iriə kharkun pawk nəgkiarien atuatuk kape Kughen yame ramni mə narmamə yamə mine kasor norien has minə e tukasəkeikei mhamhə, mərig iriə kasəkeikei ye norien has minə a; kini masor norien has rapita. In e rikiriə ragien tuk narmamə minə tiksin yamə mine kasor min norien has minə a, kini masəkeikei kimi narmamə mə tukasor.

Kughen tukrərəhu narpinien tuk təvhagə hah

2 Kimiə nakamhani mhamə Kughen tukraməkeikei mivəh-si-pən narpinien kimi narmamə yamə mine kasor norien hah. Kini mərig kimiə min, nakasor norien hah; ror pən, narpinien yame kimiə nakamhani, Kughen tukraməkeikei mivəhsi-pre min kimi əmiə, kini ripəh nəmhenien mə kimiə taksəkir norien kape narmamə.¹ ²Kitawə kharkun mə nīpig Kughen tukrivəhsi-pən narpinien kimi narmamə yamə mine kasor norien has yamə mine yimini ta, kafan nəkirien in ratuutuk əmə. ³Ror məkneikin mə nīpig kimiə taksəkir narmamə tuk nahasien kapəriə, mərig kimiə min nakasor əmə norien hah rəmhen kin əriə, kini to nakhapəh nisapien nīpig Kughen tukrəkir

narmamə iran mivəh-si-pən narpinien kimi əriə. ⁴!Rikimiə ripəh nəsik-pikien norien kape Kughen! In ramor rhuva pik kimi əmiə, mipəh nəməkinien əmiə; kini kafan nətərigien in rapomh. Mərig kimiə naksor əmə nar apnapig ye nihuvəyən kafan. ?Nakharkun uə nikam mə In ramor norien huvə kimi əmiə mə taksarar ye nətərigien kapəmiə tuk norien has minə?^f

⁵Mərig kapəmia kapə riskai, kini nakhapəh nisararien ye nətərigien kapəmiə tuk norien has minə kapəmia. Kini tuk nar ai, nakasəvi niemhaa kape Kughen mə tukrivəhsi-pən narpinien ehua kimi əmiə ye nipig yame In tukrəkir narmamə iran ye norien atuatur kape nəkirien kafan.

⁶Kughen tukrivəhsi-pən kimi narmamə kirikianə kirikianə raməri-pən əmə narimnar yame kimisor.^s ⁷Mivəh-si-pən nimraghien rerin kimi narmamə yamə mine kasərer tim tim ye nipig mifam tuk norien nar yame ratuatur. Narmamə minə a yame kisarkut pik tuk norien nar huvə, Kughen tukrəgnəgin əriə tukun, mivəh-si-pən nisaiyen mine nimraghien rerin kimi əriə.^t ⁸Mərig In tukrivəhsi-pən kafan niemhaa mine narpinien kimi narmamə minə tiksın yamə mine kisarkut atuk əmə tuk tipriə, kini mamhaukreikin-pən nimeitairiə tuk nəfrakisien, masəri-pən norien has minə.^u ⁹Narmamə m-fam yamə mine kasor norien has, iriə tuksarə ye nəməhyen mine nipig ətən minə. Kwənərəus kape nar Isrel tuksəkupən mharəh-pikin nipig ətən minə a, kwasig ikin nəmə tanə pisin pisin minə. ¹⁰Mərig Kughen tukrəgnəgin narmamə minə fam yamə mine kasor norien huvə, mivəh-si-pən nisaiyen mine

nəmərinuyen kimi əriə. Tukrəkupən mivəh-si-pən kimi kwənərəus kape nəmə Isrel, kwasig ikin, mamərəhu-pən kimi narmamə kape tanə pisin pisin minə. ¹¹Ror məknakin meinai Kughen raməm əmhen kimi narmamə m-fam.

¹²Kughen tukror narpinien kimi nəmə kantri pisin pisin minə tuk norien has minə kapəriə, nar apnapig kimnhapəh nhavəhyen loa yame Kughen rimivəhsi-pən kimi Moses. Kini Kughen tukrəkir nəmə Isrel yamə mine kamhavəh loa, mivəh-si-pən narpinien kimi əriə tuk norien has minə kapəriə.

¹³Ror məkneikin meinai pəh nien mə narmamə yame kasərig loa yame kisatuatur ye nimri Kughen, mərig narmamə yamə mine kasor nar yame loa ramni, iriə e, Kughen tukrini mə iriə kisatuatur ye nimrin. ¹⁴Nəfrakisien, nəmə tanə pisin pisin minə khapəh nhavəhyen loa kape Moses. Mərig nipig kirik, kasəri-pən əmə kapəriə nətərigien masor nar yame ratuatur, rəmhen əmə kin yame loa ramni. In e ramhajoun-pən mə loa kirik aikin yerkirriə, kini iriə kharkun nar yame in ratuatur, mine nar yame ripəh natuaturkien, nar apnapig khapəh nhavəhyen loa kape Moses. ¹⁵Iriə kharkun mə loa aikin kape Kughen in a raməmir yerkirriə, meinai nipig kasor norien huvə, rikiriə raməsik mə, “Norien e rhuva.” Kini nipig kasor norien has, rikiriə raməsik mimə, “Norien e raha.” ¹⁶Kini nipig yakamni-ərhav Nəvsaoyen Huvə, yakamni mimə nipig kirik tukripiuə əfrakis yame Kughen tukrini mə Yesu Kristo tukrəkir narmamə mifam tuk norien kapəriə yamə mine kaməm mine nətərigien kapəriə yame ramerkwaig.

^f2:4 Efes 1:7; 2 Pita 3:15   ^s2:6 Sam 62:12; Prov 24:12; Mat 16:27; 2 Kor 5:10

^t2:7 Rom 8:17-18   ^u2:8 2 Tes 1:8

Nəmә Isrel mine loa kape Moses

¹⁷ Mərig pəh yakəgkiar kimi əmiə nəmә Isrel. Nakamhani mhamə kimiə kwənərəus kape Isrel, kini masətiğtə ye loa mimə in swatuk kape Kughen tuk nivəh-miraghien əmiə, kini masəgkiar ausit mhamə kimiə əmə nakharkun Kughen, kini In rirkun pisin əmə əmiə. ¹⁸ Kini nakamhani mhamə nakwənharkun ta naha nhəgin yame Kughen rorkeikei, mhamə kimiə nakharkun swatuk yame ratuatuk huvə meinai loa kape Moses ramhajoun əmiə kin. ¹⁹ Kimiə nakamhani pik mhamə nakamhakir nimrin pis minə, mhamə nakasəsia-pen swatuk kape narmamə yamə mine kasəriwək ikin rəpignəp ikin. ²⁰ Kini nakhamə nakshajoun yətəwao minə mine kwajikovə minə meinai kimiə e nakamhavəh loa yame nirkunien mine nəfrakisien raməmir iran.^v ²¹ Rhuvə əmə nakshajoun narmamə pisin pisin minə. ?Mərig rhawor e loa riphəh nhajounien əmiə? Kimiə nakshajoun mhamə narmamə tukhapəh nisəkrəhyen. ?Mərig rhawor e naksəkrəh? ²² Kimiə nakshajoun mhamə tukpəh nəkrəhyen kin piraovin. ?Mərig rhawor e naksəkrəh kin piraovin? Naksəməkin nanmi nar yame kamərai kin nai. ?Mərig rhawor e naksəkrəh kin narimnar ye nimə kape nəhuakien kimi nanmi nar minə a? ²³ Naksəgkiar ausit tuk loa kape Moses. ?Mərig rhawor e naksakapir loa masorah nhag Kughen? ²⁴ In e rəmhen kin yame Nəkwəkwə kape Kughen rimini mimə, “!Nəmә Isrel! Nəmә kantri pisin pisin minə kamhani hah nhag Kughen tuk norien hah kapəmiə.” (Aes 52:5)

²⁵ Tukmə nakasor narimnar fam yame loa kape Moses ramni, norien kape nivəhyen nao kimi yermamə ramor

nimtətien mə kimiə narmamə kape Kughen. Mərig tukmə naksakapir loa kape Moses, norien kape nivəhyen nao kimi yermamə nipran rikək. ²⁶ Tukmə yemə kantri pisin kirik raməri-pən loa kape Moses, nar apnapig kipəh nivəhyen nao kimin, mərig Kughen tukrəm in mə ruauə yermamə kape Kughen rəmhen kin yame kimivəh nao kimi in.^w ²⁷ Nəmә kantri pisin pisin yamə mine kisəri-pən loa kape Moses, nar apnapig kipəh nivəhyen nao kimi əriə, mərig iriə tuk-səkir əmiə nəmә Isrel atuatuk meinai nar apnapig kimiə nimnhavəh loa kape Moses yame kimirai, kini nar apnapig kimivəh nao kimi əmiə, mərig naksakapir loa.

²⁸ Yakaməgkiar məkneikin meinai nivəhyen nao kimi yermamə, riphəh norien mə in ruauə yemə Isrel əfrakis. Nivəhyen nao kimi yermamə pəh nien mə niprai nivəhyen nao. ²⁹ Mərig yermamə yame ravəh Kughen yerkin, yermamə e in e in yemə Isrel əfrah. Kini niprai sakomsaes rəmhen kin mə Nanmin kape Kughen ruivəhsi-ta rikin hah kape yermamə, mərig pəh nien mə loa kape Moses ravəhsi-ta rikin hah kape yermamə. Narmamə minə e, nar apnapig narmamə tukhapəh nhavəhsi-haktəyən əriə, mərig Kughen tukrivəhsi-haktə əriə.^x

Nipig m-fam Kughen ramor kafan nəgkiarien

3 Tukmə ror yermamə kirik tukrini mimə, “?Tukmə nivəhyen nao kimi yermamə pəh nien mə niprai sakomsaes əfrah, kini rhawor e nəmә Isrel kamhani mhamə nivəhyen nao kimi yermamə in nar huvə kirik? ?Nəmә Isrel kamhavəh nehuəyən kirik rapita narmamə minə tiksin uə nikam?” ² Kini yo jakhorpin nəgkiarien mimə tukmə ik

^v2:20 2 Tim 3:5

^w2:26 Gal 5:6

^x2:29 Dut 30:6; Kol 2:11

yemə Isrel kirik, Kughen tukror rhuve pre kimik ye swatuk pisin pisin. Nar yame raməkupan, Kughen rimməruhpən nəgkiarien atuatur kafan ye kwermimiə. ³In nəfrakisien mə nəmə Isrel minə tiksın khapəh nisorien nəgkiarien yame iriə kamhani mhamə tuksor. Mərig norien kapəriə ripəh norien mə Kughen tukrakapir kafan nəgkiarien. ⁴!Nikam! Nar apnəpigi narmamə m-fam ye tokrei tanə kaseikuə, mərig Kughen ripəh neikuəyen. Rəmhen əmə kin yame Nəkwəkwə kape Kughen ramni mimə, “Kughen, nipig lk nəkəgiar, nəgkiarien kafam ramhajoun mə lk nakatuatur. Nipig narmamə tuksəkir kafam norien minə, tukhani mhamə lk nimnor norien has minə, mərig lk takapita əriə.” (Sam 51:4)

Pol rərəhu atuatur nəgkiarien ətəwao tiksın

⁵Mərig tukmə ror yermamə kirik tukrini ye nətərigien əmə kape yermamə mimə, “Kitawə m-fam kasor norien yame ripəh natuaturkien. Mərig norien has kapətawə ramhajoun-pən mə Kughen pisin əmə ramor ratuatur nipig m-fam. Kini tukmə norien has kapətawə ramor swatur mə narmamə tukhavəh-si haktə Kughen meinai In pisin əmə In ratuatur, ripəh natuaturkien mə In tukrivəhsi-pə narpinien kimi ətawə tuk norien has yame kasor.” ⁶Mərig nikam. Nəgkiarien e rətəwao. To ripipəh natuaturkien mə Kughen tukrivəhsi-pə narpinien kimi ətawə tuk təvhəgə has, to Kughen ripipəh nivəhyen swatur tuk nivəhsi-pəniən narpinien kimi narmamə m-fam ye tanimtanə. ⁷Kini tukmə ror yermamə kirik tukrini mimə, “Tukmə yakeikuə, kini kafak norien kape neikuəyen ramor əpu mə Kughen pisin əmə raməfrakis,

kini narmamə tukhani vi vi In, meinai kharkun mə In pisin əmə ratuatur, kini tukmə kafak norien kape neikuəyen ramor swatur mə narmamə tukhavəh-si haktə Kughen, ripəh natuaturkien mə Kughen tukrivəhsi-pə narpinien kimi yo.” ⁸Mərig yo yakamni mə tukmə narmamə kisəri-pən nəgkiarien ətəwao məkneikin, tukhani min mhamə, “Rhuve əmə - pəh kisor norien has minə mamharpin mə narmamə tuksəm mə kitawə m-fam kasor təvhəgə has, khavəh-si haktə Kughen meinai In pisin əmə in ratuatur.” Mərig nəgkiarien e in rahas. Narmamə tiksın kamhani hah nhagik maseikuə mhamə yo yakaməri-pən nəgkiarien ətəwao minə məknakin. Kughen tukrəkir əriə mivəhsi-pən narpinien kimi əriə tukun.

Yermamə kirik rikək yame ratuatur

⁹?Kini rhawor? ?Kitawə tukhani naha e taktakun? ?Nakhamə ta mə Kughen tukror nihuvəyen kimi nəmə Isrel rapita nəmə ye kantri pisin pisin minə uə? Nikam. Yakwəni ta mə nəsaninien kape təvhəgə hah ramarmaru ye narmamə m-fam - ye nəmə Isrel mine ye nəmə kantri pisin minə fam.^y ¹⁰In e rəmhen kin yame Nəkwəkwə kape Kughen ramni mimə, “Yermamə kirik rikək yame ratuatur, kirikianə əgkap rikək. ¹¹Yermamə kirik rikək yame ravəh nirkunien; kini yermamə kirik rikək yame ramarkin Kughen. ¹²Narmamə m-fam əgkap kamhaukreikin-pən nimeitairiə kimi Kughen, iriə kwəsərpah fam kin norien nəkwai Kughen, yermamə kirik rikək yame in ramor nihuvəyen, kirikianə əgkap rikək.” (Sam 14:1-3, 53:1-3; Pri 7:20)

¹³ “Nægkiarien kapəriä rapien rəmhen kin napienien kape nəkawai nimir kape yermamə mhə yame ramək wag,

Neramı narmamə m-fam rukwar kin neikuəyen.” (Sam 5:9)

“Kakonə kape snek ramsi-pən ye nheriä.” (Sam 140:3)

¹⁴ “Nheramriä rukwar kin nher-pənien kin nar hah kimi narmamə;

kini nægkiarien kapəriä rəukəh.” (Sam 10:7)

¹⁵ “Kasaiyu aihuaa əmə tuk nhorpiyen yermamə;

¹⁶ aikin minə fam yame kamhavən ikin, kasoriah narimnar, masor narmamə kasərig rahas,

¹⁷ kini iriä kaseinein swatuk kape nəmərinuyen.” (Aes 59:7)

¹⁸ “Mhapəh nhasiaiyen Kughen nipig kirik.” (Sam 36:1)

¹⁹ Kitawə kharkun mimə narimnar fam yame loa e ramni in kape narmamə yame Kughen rimivəhsi-pən loa kimi əriä. Ror məknakin mimə yermamə kirik rikək yame rirkun nhorpinien nægkiarien yame Kughen ramni. Kini narmamə m-fam ye tokrei tanə tukasəkeikei masərer ye nimri Kughen mimə In tukrəkir əriä.

²⁰ Ror məknakin, pəh nien mə Kughen raməm mə narmamə kisatuatuk ye nimrin meinai kasəri-pən loa kape Moses. Nikam. Loa ramhajoun-pən mə kitawə fam yor təvhagə hah minə.^z

Nhatətəyen əmə ramor yermamə ratuutuk ye nimri Kughen

²¹ Mərig taktakun mine, Kughen rimnor əpu ta kafan swatuk mə narmamə tukhauə misatuatuk ye nimrin. Swatuk e pəh nien mə nəri-pənien loa kape Moses. Nægkiarien minə ye loa, mine nægkiarien kape profet minə kupan kamhani-ərhav swatuk pisin kirik. ²² In e

mə Kughen ramor narmamə kisatuatuk ye nimrin nipig kishatətə ye Yesu Kristo. Kini Kughen ramor məkneikin kimi narmamə m-fam yamə mine kishatətə iran. Narmamə m-fam kisəm nəmhen əmə,^a ²³ meinai narmamə m-fam kasor təvhagə hah, kini masəvi-əkiä ye swatuk kape natuatkien kape Kughen yame rhuvə makhak. ²⁴ Kini ye nihuvəyen kafan, Kughen ramni mə iriä m-fam yamə mine kishatətə iran, iriä tuksatuatuk əmə ye nimrin, mhauə narmamə kafan, rəri-pən nərigien kafan. Iriä khapəh nisərokien nar kirik mimə tukhauə misatuatuk, mərig Kristo rimnərok swatuk kapəriä, in e rimamhə mirisin əriä tuk təvhagə hah minə kapəriä.^b ²⁵ Kughen rimnherpə kin Kristo mə In sakrefaes; nitawin rimivəh narpinien mine niemhaa kape Kughen tuk təvhagə hah. Kini Kughen raməspir təvhagə hah minə kape narmamə nipig kamhani nəfrakisien mə Kristo rimamhə tuk əriä. Kughen ramor swatuk a mə tukrhajoun mə kafan norien in ratuutuk huvə, meinai ye kafan nətərigien yame rapomh, in ripəh norien narpinien tuk təvhagə hah yame narmamə kimisor kupan. ²⁶ Rimnor məknakin mə tukrhajoun ətawə taktakun mine mə norien kafan in ratuutuk. Kini Kughen atuk əmə ramni mə narmamə yamə mine kishatətə ye Yesu Kristo, iriä kwəsatuutuk ta ye nimrin.

²⁷ Ror məknakin, yermamə kirik rikək yame rirkun nægkiar-ausitien tuk nar kirik yame rimnor muə in matuutuk ye nimri Kughen. ?Kini rhawor e narmamə kiseinein nisəgiar-ausitien mhamə kimisor nar kirik mhauə misatuatuk ye nimri Kughen? Meinai yermamə kirik rikək yame rirkun nəri-pənien loa muə matuutuk ye nimri Kughen. Mərig nhatətəyen əmə ramor narmamə kisatuatuk ye nimrin. ²⁸ Ror məknakin

^z3:20 Sam 143:2; Rom 7:7; Gal 2:16

^a3:22 Gal 2:16

^b3:24 Rom 5:1

meinai kitawə kamharaptərəkkin tim tim nhatətəyən ramor swatuk mə narmamə kasatuatuk ye nimir Kughen, pəh nien mə nəri-pəniən nəgkiarien kape loa.

²⁹ Kughen pəh nien mə in Kughen kape nəmə Isrel əmə. In Kughen min kape nəmə tanə pisin pisin minə,^c ³⁰ meinai Kughen kirikianə əmə, yame In ror narmamə kisatuatuk ye nimir ye swatuk kirikianə əmə. In e nhatətəyən kapəriə. Nar apnapig mə iriə nəmə Isrel uə iriə nəmə kantri pisin pisin minə.^d ³¹ ?Mərig rhawor ye loa kape Moses e taktakun? ?Nakharkun mə nhatətəyən e ramor loa e in nar apnapig uə? Nikam. Mərig nipig kishatətə əmə ye Kughen, kini ye norien a, kasəri-pən atuatuk swatuk əfrakis kape loa.^e

Ebrahim rhatətə ye Kughen, ror pən Kughen rimnor in ratuutuk ye nimir

4 Ebrahim in nuknei kwənərəus kape nəmə Isrel. Taksərig ru naha nhagin swatuk yame Ebrahim rimnəri-pən ror pən ruə matuutuk ye nimir Kughen. ² Kughen rimnor Ebrahim ratuutuk ye nimir, mərig pəh nien mə ye norien huvə minə kape Ebrahim. Ripi mə norien huvə kafan in swatuk kape natuutukien, to Ebrahim rirkun nəgkiar- ausitien tukun. Mərig Ebrahim to ripəh nəgkiar ausitien tuk nar kirik^f ³ meinai Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə, “Ebrahim rimnhatətə ye Kughen, Kughen rimini mə Ebrahim in ratuutuk ye nimir.” (Jen 15:6)

⁴ Nipig yermamə kirik ramor wok tuk nərökien, kafan yermaru tukripəh nini-pəniən tukun mə kafan nərökien in nar kirik yame ravəhsi-pən apnapig əmə. Mərig tukraməkeikei mivəhsi-pən nərökien tuk wok kafan. ⁵ Mərig pəh nien mə kitawə tuksor wok kape Kughen mə In tukrivəhsi-pə nərökien

iran kimi ətawə muə misatuatuk ye nimir. Kitawə tukshatətə əmə ye Kughen, kini In ramor mə kitawə kwənhauə misatuatuk. Kughen pisin əmə In tukror narmamə has minə kamhauə misatuatuk ye nimir. ⁶ King Deved in rimnəgkiar kin nar e nipig in rimnamni-ərhav mimə nihuvəyən əfrakis tukrivən tuk narmamə yamə mine Kughen ramni mə iriə kisatuatuk ye nimir, mərig pəh nien mə ye norien huvə yame iriə kasor. In mamni mimə,

⁷ “Nihuvəyən əfrakis ramvən tuk narmamə yamə mine Kughen raməspir əriə tuk norien has minə kapəriə, maməru-kin norien has kapəriə.

⁸ Nihuvəyən əfrakis ramvən tuk narmamə yamə mine Kughen Yermaru ripəh niraptərəkiniən təvhagə has kapəriə yerkin.” (Sam 32:1-2)

⁹ ?Rikimiə raməsik mə nihuvəyən əfrakis raməmir ye narmamə yamə mine kimivəh nao kimi əriə, in e nəmə Isrel, uə nihuvəyən əfrakis raməmir ye narmamə yamə mine kipəh nivəhyen nao kimi əriə, in e nəmə kantri pisin pisin minə? !Əwəh! Raməmir min ye nəmə kantri pisin pisin minə, meinai yakməni ta mə Ebrahim rimnhatətə ye Kughen, Kughen rimini mə in ratuutuk ye nimir. ¹⁰ ?Kini naha nipig yame Kughen rimini mə Ebrahim ratuutuk iran? ?Ye nipig kivəh nao kimin, uə ye nipig kimipəh hanə nivəhyen nao kimin? Kughen rimini vi vi in, kwasig ikin kipivəh nao kimin. ¹¹ Kini nipig kimivəh nao kimi Ebrahim, in rəmhen kin nimtətien yame ramhajoun əfrakis mə yermamə in ratuutuk ye nimir Kughen meinai rimnamhatətə ye Kughen nipig kipəh hanə nhavəhyen nao kimin. Kini ror məkneikin, pəh nien mə Ebrahim in tatə kape narmamə m-fam yamə kivəh nao kimi əriə, mərig

^c3:29 Rom 10:12

^d3:30 Dut 6:4; Gal 3:20

^e3:31 Mat 5:17

^f4:2 1 Kor 1:31

in tatə kape narmamə m-fam yamə mine kishatətə ye Kughen. Kini Kughen ramni mə iriə kisatuatuk ye nimirin tuk nhatətəyen kapəriə.^g ¹² Kini Ebrahim in tatə kape narmamə tiksin min, iriə yame kivəh nao kimi əriə. Mərig pəh nien mə In kapəriə tatə meinai kivəh nao kimi əriə, mərig In kapəriə tatə meinai iriə min kisəri-pən swatuk kape nhatətəyen yame kapəriə e tatə Ebrahim rimməri-pən kupan ai kipivəh nao kimin.

¹³ Kughen rimirpen Ebrahim mine kafan kwənərəus min mə tokrei tanə tukruə kapəriə tuk nipig kirik. Mərig loa rīpəh nien mə swatuk yame promes e tukruə mor nəfrakisien kin. Mərig tukruə mor nəfrakisien kin ye natu-atukien yame ramsi-pən ye swatuk kape nhatətəyen.^h ¹⁴ Ror məknakin meinai rīpi mə promes rīpiuə mīpior nəfrakisien kin nipig narmamə kisəri-pən loa, rikiriə rīpiəsik mə iriə kisatuatuk ye loa; kini swatuk kape nhatətəyen rīpior nar apnapig kin, kini promes a kape Kughen nipran rīpīrkək.ⁱ ¹⁵ Mərig narmamə m-fam kisakapir loa, ror mə kamhavi-pə niemhaa kape Kughen. Mərig rīpi mə loa rikək, to kipəh niniyen mə narmamə kisakapir loa.^j

¹⁶ Ror məkneikin, promes ramuə mor nəfrakisien kin ye nimirghien kapətawə ye swatuk kape nhatətəyen mə promes tukruə ye nihuvəyen yame Kughen ramautə-pə kin kimi ətawə, kini kitawə kharkun əfrakis mə kafan promes in kape kwənərəus minə fam kape Ebrahim, pəh nien mə kape narmamə əmə yamə mine Kughen rimivəhsi-pən loa kape Moses kimi əriə, mərig kape narmamə mine kasəri-pən swatuk kape nhatətəyen rəmhen kin Ebrahim. In tatə

kapətawə fam.^k ¹⁷⁻¹⁸ Rəmhen kin yame Nəkwəkwə kape Kughen ramni mimə, “Jakor ik mə takuə nuknei kwənərəus kape kantri minə khapsaah.” (*Jen 17:5*)

Kughen rimini mə tukrivəhsi-pən mikupni minə tukhapsaah. Nar apnapig Ebrahim rimməm mə promes a rəusik-əusik pik; mərig rimmhatətə tim tim iran, meinai ruirkun mə Kughen e in e ravəhsi-pən nimirghien kimi narmamə yamə mine kwənhamhə, mor nar kirik yame rikin raməsik mə tukror, kini nar ai ruə məfrakis. Kughen rimivəhsi-pən promes a kimi Ebrahim mimə,

“Kwənərəus minə kafam tukhapsaah tukhapsaah, kini to kipəh nəvhuekin-famien əriə.”^l (*Jen 15:5*)

Ebrahim rimini nəfrakisien ye nəgkiarien a, mə in tukruə rīp kantri minə khapsaah. ¹⁹ Nhatətəyen kafan rīpəh neiwaiyuyen, nar apnapig in ruirkun mə rinəhuaru natukrimhə meinai kafan newk ipakə wan hundred, kini muirkun mə Sera rimməpiəhuaru, nitip kape kwajikovə rinaukei.^m

²⁰ Ebrahim rimipəh nəta-ətəyen ye kafan nhatətəyen ye promes kape Kughen. Nəfrakisien, kafan nhatətəyen ramhaktə maməusik-əusik məmhen min, kini mivəh-si haktə nhag Kughen. ²¹ In rimirkun huvə yerkin mə Kughen ravəh nəsaninien tuk norien kafan promes tukruə mor nəfrakisien kin.

²² Ye norien a in a, “Kughen rimini mə Ebrahim in ratuutuk ye nimirin.” (*Jen 15:6*)

²³ Nəgkiarien e yame ramni mə “Kughen rimini mə Ebrahim in ratuutuk ye nimirin,” kipəh niraiyen kimə kape Ebrahim pisin əmə, ²⁴ mərig kimirai min kimə kapətawə e yamə mine Kughen tukrini

^g4:11 Jen 17:10-11   ^h4:13 Jen 17:4-6; 22:17-18; Gal 3:29   ⁱ4:14 Gal 3:18

^j4:15 Rom 3:20; 5:13   ^k4:16 Gal 3:7   ^l4:17-18 Jon 5:21   ^m4:19 Jen 17:17

mimə kitawə kisatuatuk ye nimirin, mishatətə ye Yermamə yame rimivəh miragh Yesu Yermaru kapətawə ye nimhəyen kafan. ²⁵Kimneighan-pə kin Yesu ruə mimhə tuk təvhagə hah minə kapətawə, kini Kughen rimnor In rimiragh min ye nimhəyen mə In tukror swatuk mə kitawə tuksatuatuk ye nimirin.ⁿ

Nəmərinyuən mine nagienien

5 Kitawə kishatətə ye Kristo, Kughen ramni mə kitawə kwəsatuutuk ye nimirin. Ror pən, Yesu Kristo Yermaru kapətawə rimnor swatuk kimi ətawə mə kitawə kamhavəh nəmərinyuən kitawə Kughen. ²Ye nhatətəyen kapətawə, norien yame Kristo rimnor riməpik ətawə khauə ye nimri Kughen mə tukhavəh nihuvəyen yame Kughen ramautə-pə kin kimi ətawə. Kini niहुvəyen e in e kitawə kisarə iran ai taktakun. Kini kitawə kisagien ai taktakun meinai kitawə kwənharkun huvə mə tukhavəh nehuəyen kape Kughen. ³Kini nar kirikianə min, tukasəkeikei misagien ye nipig tukmə kamharəh-pikin nipig ətən minə, meinai kharkun mə nipig ətən minə a kəsasitu irətawə mə taksərer tim tim ye nipig kape nahasien.^o ⁴Kini nipig kasərer tim tim, Kughen, rikin ramagien tuk ətawə. Kini nipig kharkun mə Kughen rikin ramagien tuk ətawə, kini kitawə kasərəhu-pən tim tim nətərigien kapətawə ye Kughen. ⁵Kini narimnar yame kasərəhu-pən tim tim nətərigien kapətawə iran tukun, kharkun mə tukhauə misor nəfrakisien kin, meinai In rimivəhsi-pə Nanmin kafan kimi ətawə, kini Nanmin ravəhsi-pə norkeikeiyen kape Kughen rukwar yerkitawə.

⁶Kini nipig yame kitawə khapəh nhavəhyen nəsaninien tuk nivəh-miraghien ətawə, ye nipig atuutuk yame Kughen rimini,^p Kristo rimamhə tuk nivəh-miraghien ətawə nəmə has yamə mine khapəh nhasiayen Kughen. ⁷Tukmə yermamə kirik, nar apnapig mə in yemə atuutuk kirik, kini [rirəh pikin nipig ətən kirik natukrimhə], mərig narmamə kwatiksın əmə to kharkun niseighanien kin nimiraghien kapəriə tuk nivəh-miraghien in. Tukmə ror yermamə kirik tukraməkeikei mimhə min tuk nivəh-miraghien yermamə kirik yame kafan norien rhuvə. ⁸Mərig Kughen rimnhajoun kafan norkeikeiyen kimi ətawə ye norien e mimə nipig kitawə kasor hanə təvhagə hah, kini Kristo rimamhə tuk nivəh-miraghien ətawə.^q

⁹Nitaw Kristo rimnaiyu ye nipig rimamhə tuk ətawə, Kughen rimnor ətawə kisatuatuk ye nimirin. Ror pən, kitawə kharkun huvə mə Kristo tukrivəh miragh ətawə tuk niemhaa kape Kughen yame tukritərhav-pə ye Nipig Kwasig.^f ¹⁰Nipig kimnasor tikmir kitawə Kughen, nimhəyen kape Tini rimnor swatuk kimi ətawə mə tukhauə mhavəh nəmərinyuən kitawə Kughen. Kini nar e yame rhuvə rapita, in e mə kitawə kwənharkun huvə mə Kughen tukrivəh miragh ətawə ye niemhaa kafan meinai Yesu Kristo ramragh ai taktakun. ¹¹Yesu Kristo Yermaru kapətawə yame rimnor ətawə khauə mhavəh nəmərinyuən kitawə Kughen, In ramor min rikitawə ramagien tuk narimnar yame Kughen ramor ye nimiraghien kapətawə.

ⁿ4:25 Aes 53:4-5   ^o5:3 Jem 1:2-3; 1 Pita 1:5-7   ^p5:6 Gal 4:4

^q5:8 Jon 3:16; 1 Jon 4:10   ^f5:9 Rom 1:18; 2:5; Efes 2:3-5

**Adam rimivi-pə nimhøyen, kini
Kristo ravəhsi-pə nimraghien**

¹² Apa kupan, kwən e Adam rimnor təvhagə has, kini ror pən, yermamə kirikianə əmə yame rimivi-pə təvhagə ruə ye tokrei tanə. Kini təvhagə has rimivəh nimhøyen muə eikin e. Kini ror məknakin, narmamə m-fam tukasəkeikei mhamə meinai iriə m-fam kasor təvhagə hah.^s ¹³ Meinai narmamə kasor təvhagə has kwasig ikin Kughen ripivəhsi-pə Loa kape Moses. Mərig nipig Loa kape Moses rimnamrirkək hanə, to kipəh niniyen mə kasəkapir loa, kini Kughen rikin ripəh nəsikien kapəriə təvhagə hah minə. ¹⁴ Mərig nar apnapig Kughen rikin ripəh nəsikien kapəriə təvhagə hah minə, narmamə yamə mine kimnisarə ye nipig kape Adam muə meriaji-pə Moses, iriə m-fam kwənhamhə. Nar apnapig narmamə kipəh niniyen mə kimisakapir Loa rəmhen kin yame Adam rimnakapir Loa, mərig iriə mifam kwənhamhə.

Ye norien minə tiksın, Adam in rəmhen kin Kristo yame rimauə mikwasig, meinai naha nhagin yame Adam rimnor rimauə tuk narmamə mifam, rəmhen kin yame naha nhagin yame Kristo rimnor rimauə tuk narmamə mifam. ¹⁵ Mərig norien yame Kughen ramor kimi ətawə ror pisin ye norien kape nakapirien loa. Yermamə kirikianə əmə e Adam rimnəsik nəkwai Kughen mivi-pə nimhøyen tuk narmamə khapsaah. Mərig nar yame rhuvə rapita, in e mə yermamə kirikianə əmə e Yesu Kristo rimnor swatuk kimi ətawə mə Kughen tukrautə-pə kin kafan niहुवøyen ehuə kimi narmamə khapsaah tuk nəspirien təvhagə has kapəriə. ¹⁶ Yakamni min mimə niहुवøyen ehuə kape Kughen yame In ramautə-pə kin kimi narmamə,

in ror pisin əgkap ye kwənkwai təvhagə hah kape Adam. Kwən a rimnor təvhagə hah mikirikianə əmə, Kughen rimnəkir mivəh-si-pən narpinien kimin. Mərig, nipig kitawə narmamə khapsaah kasor təvhagə has ripsaah, Kughen ravəhsi-pə əmə nar huvə kimi ətawə, kini rimnor mimə kitawə kisatuatuk ye nimrin.

¹⁷ Təvhagə hah kape yermamə kirikianə əmə e Adam rimnor nimhøyen ramarmaru ye narmamə m-fam. Mərig nar kirik min yame rehuə rapita in e nar yame yermamə kirikianə əmə e Yesu Kristo rimnor. Narmamə m-fam yamə mine kamhavəh niहुवøyen kape Kughen yame In ramautə-pən kin kimi əriə, kini mhani nəfrakisien mə Kughen tukror əriə kisatuatuk ye nimrin, iriə tukhavəh nimraghien rerin. Kini iriə Yesu Kristo tukasarmaru ye narmamə.

¹⁸ Nəfrəh. Adam rimnor təvhagə hah kirik mor swatuk kirik kimi narmamə m-fam mə Kughen tukraməkeikei mivəh-si-pən narpinien kimi əriə. Kini ye norien kirikianə əmə min, Kristo rimnor nar atuatuk kirik, kini mor swatuk kimi narmamə mə tukhauə misatuatuk ye nimri Kughen. Natuatuatukien a ramor mə narmamə m-fam kharkun nhavəhyen nimraghien rerin.^t ¹⁹ Narmamə khapsaah kwənhaue yor təvhagə hah minə meinai kwən a Adam rimnəsik nəkwai Kughen. Mərig narmamə khapsaah tukhauə misatuatuk ye nimri Kughen meinai yermamə a Yesu Kristo rimnor nəkwai Kughen.^u

²⁰ Kughen rimivəh-si-pə Loa mə tukirkun niniyen mə narmamə kasəkapir pik loa. Mərig nipig kimini kimə narmamə kasəkapir pik loa, niहुवøyen yame Kughen ramautə-pə apnapig əmə kin rimauə mehuə mapita, ²¹ mə niहुवøyen tukrapita təvhagə hah. Təvhagə hah ramarmaru ye narmamə

mfam mamor nimhøyen kimi ærið. Mærig taktakun ai niuhvøyen yame Kughen ramautə-pə kin kimi ətawə ramarmaru irətawə, kini mamor narmamə kisatuatuk ye nimrin, mamhavəh nimraghien rerin ye Yesu Kristo Yermaru kapətawə.^v

**Nəsaninien kape təvhagə hah
tukripəh nəruk-ətərəkkin-ien ətawə**

6 ?Kini ror məknakin mimə kitawə tukshaw-ni? Tukmə ror yermamə kirik tukrini mimə, “Ruhvə mə tukasəkeikei masor təvhagə hah mamharpin mə niuhvøyen kape Kughen tukrehuə min məmhen.”² Nikam, ripəh natuatukien. Nipig nipraitawə raməkeikei kimi ətawə mə tuksor təvhagə has, kitawə tukhapəh nisorien nəkwan, rəmhen kin yame mə to yermamə kirik rəgkiar kimi yermamə yame ruamhə ta, kini to ripəh norien nəkwan.³ Nakharkun uə nikam mə kimnor baptaes irətawə ye nhag Yesu Kristo, kini baptaes a ramhajoun mimə kitawə kwənhauə kirikianə kitawə Yesu Kristo. Kini kwəsəpəh nimraghien kupan kapətawə rəmhen kin yame kitawə kwənhamhə kitawə Yesu Kristo.^w ⁴Ror məknekin, nipig kamor baptaes irətawə, in rəmhen əmə kin yame kitawə kwənhamhə ta, kini kiminim ətawə kitawə Kristo. Kini ror məknakin mə kitawə tuksəri-pən swatuk kape nimraghien wi, rəmhen kin yame Kughen Tatə rimivəh miragh Kristo ye nimhøyen, ye nəsaninien ehua kafan.^x

⁵Kwəsəpəh nimraghien kupan kapətawə rəmhen kin yame kitawə kwənhamhə kitawə Yesu Kristo. Kini ye norien kirikianə əmə min, tuksarə ye narəyen wi kirik, rəmhen kin yamai

Kughen rimivəh miragh Yesu Kristo ye nimhøyen kafan.⁶ Kitawə kharkun mə nipig kimnəsik-pən Yesu Kristo ye nai kamarkwao kin, kimnəsik-pən min nimraghien akwas kapətawə iriə min; ror məknakin mə taktakun ai kitawə khapəh nisorien norien has yame nipraitawə rorkeikei mə tukror. Kini təvhagə has rapəh narmaruyen irətawə,^y ⁷meinai Kughen rimirisin ətawə, təvhagə hah ripəh narmaruyen irətawə rəmhen kin yame mə to yermamə kirik rəgkiar kimi yermamə yame ruamhə ta, kini to ripəh norien nəkwan.

⁸In rəmhen kin yame kitawə kimnhamhə kitawə Kristo, kini ror məkneikin kishatətə mə tukhamragh min kitawə min taktakun, mine ye nipig yame tukripiuə.⁹ Kashatətə məknakin meinai kharkun mhamə Kughen rimivəh miragh Kristo ye nimhøyen kafan, to ripəh nimhə-min-ien. Nimhøyen ripəh narmaruyen iran.¹⁰ In rimamhə mikirikianə əmə, kini ye nimhøyen kafan rimivəh-si ta nəsaninien fam kape təvhagə hah. Mærig ramragh ai taktakun, kini ye nimraghien kafan in ramragh mə tukrivəh-si haktə nhag Kughen.¹¹ Kini ye norien kirikianə əmə min, ye nəmien kapəmiə, təvhagə hah to ripəh niviyen nərigien kapəmiə rəmhen kin yame nar kirik rikək yame to rivi nərigien kape yermamə yame ruamhə ta. Nipran ramni mə təvhagə hah, kafan nəsaninien rikək tuk nivipənien əmiə. Mærig ye nimraghien kapəmiə ai taktakun, taksəm əmiə minə mə naksofugin-pən ye Yesu Kristo mhamragh tuk nivəh-si-haktəyen nhag Kughen.^z

¹²Ror məknakin mə takhapəh ni-seighanien kin təvhagə hah mə tukrarmaru ye nipraimiə yame tukrimhə

^v5:21 Rom 6:23   ^w6:3 Gal 3:27   ^x6:4 Kol 2:12   ^y6:6 Gal 5:24

^z6:11 2 Kor 5:15; Gal2:19

tuk nīpig kirik. Takhapəh niseighanien kin mə taksor nəkwai nətərigien has yame nīpraimiə rorkeikei.^a ¹³Takhapəh niseighan-min-ien kin nor-nor nīpraimiə minə mə təvhagə has tukrarmaru irəmiə naksor təvhagə has. Mərig seighaan kin nīmraghien fam kapəmiə kimi Kughen, meinai kimiə e narmamə yame Kughen rimivəh-si ta əmiə ye nīmħəyen məhi-pən əmiə ye nīmraghien. Kini seighaan kin nor-nor nīpraimiə minə mə Kughen tukrarmaru irəmiə naksor nar yame ratuatuk ye nīmri.^b ¹⁴Ror məkneikin meinai təvhagə hah rīpəh narmaruyen irəmiə meinai taktakun ai, nakhapəh nisarə-ətginien Loa kape Moses, mərig nakasarə ətgin nīhuvəyen yame Kughen ramautə-pə kin kimi ətawə.^c

Yor wok minə kape norien atuatur

¹⁵?Kini kitawə tukshaw-ni e? Tukmə ror yermamə kirik tukrini mimə, “Rhuva. Pəh kisor norien minə, nar apnapig mə in təvhagə hah meinai Loa rīpəh narmaruyen irətawə, mərig nīhuvəyen yame Kughen ramautə-pə kin kimi ətawə ramarmaru irətawə.” Nikam, rīpəh natuatukien. ¹⁶Nakharkun uə nikam mə nīpig nakseighan-pən kin əmiə kimi yermamə kirik mə taksor nəkwai, kimiə nakhauə slef kafan. Kimiə slef kape naha yermamə yame naksor nəkwai. Swatuk kiraru mə to naksəri-pən: Ye swatuk kirik takhauə yorwok kape təvhagə hah; kini swatuk e ramvən tuk nīmħəyen. Kini ye swatuk kirik min, takhauə yorwok kape norien nəkwai Kughen, kini swatuk e ramkir-pən əmiə naksatuatur ye nīmri Kughen.^d ¹⁷Kitawə kamhani vi vi Kughen meinai nar apnapig nīmisor yorwok kape təvhagə hah apa kupan, mərig kwasig, nīmisor norien yame

kimnhajoun əmiə kin ye rikimiə m-fam. ¹⁸Kughen ruirisin əmiə ye təvhagə hah, kini təvhagə hah, kafan nəsaninien rikək tuk narmaruyen irəmiə. Kini nakwənhauə slef kape norien yamə mine kisatuatur ye nīmri Kughen.

¹⁹Yakamni nuhpikinien kin slef meinai narmamə ye tokrei tanə kharkun norien kape slef; kini nətərigien kapəmiə rīpəh nəmhenien tuk nīrkunien narimnar kape Kughen. Apa kupan, nīmiseighan kin nor-nor nīpraimiə minə mə iriə slef kape norien yame ror naurisien, mine slef kape nahasien yame ramhaktə mamehuə. Mərig taktakun ai, seighaan kin nor-nor nīpraimiə mə iriə slef kape norien yame ratuatuk, kini takhauə narmamə yame Kughen rimnərəhu karin əmiə mə kafan. ²⁰Nīpig kimiə nīmisor slef kape təvhagə hah, norien yame ratuatuk ye nīmri Kughen rīpəh narmaruyen irəmiə. ²¹In apa kupan nīmisor norien has yamə mine naksauris kin ai taktakun mine. Kini norien has minə a rīpəh nīvəhsi-preyen nīhuvəyen kirik; kwənkwan in əmə e nīmħəyen. ²²Mərig taktakun ai, Kughen rimirisin əmiə ye təvhagə hah, kini nakwənhauə slef minə kape norien nəkwai Kughen. Kini kwənkwai nīhuvəyen yame nakamharhi ramkir-pən əmiə naksatuatur ye nīmri Kughen, mamhavəh nīmraghien rerin. ²³Ror məknakin meinai nərokien kape təvhagə hah in nīmħəyen; mərig nar yame Kughen ravəhsi-pə apnapig əmə kimi ətawə, in e nīmraghien rerin yame ramsi-pən tuk Yesu Kristo Yermaru kapətawə.^e

Loa rīpəh narmaruyen irətawə

7 Piak minə mine nowinik minə. Kimiə nakwənharkun norien kape loa. Loa

^a6:12 Jen 4:7   ^b6:13 Rom 12:1   ^c6:14 1 Jon 3:6

^d6:16 Jon 8:34; 2 Pita 2:19   ^e6:23 Rom 5:12,15

kape Moses ramarmaru ye narmama nīpig iriā kamhamragh əmə. ²Rəmhen kin nuhpikinien e yame ramni mə tukmə piraovin kīrik tukrarkurək, loa ramni mə kafan a yerman ye nīpig karamragh; mērig tukmə yerman e ruamhə, loa ramni mə piraovin rirkun nəriwəkien. ³Mērig tukmə kafan yerman ramragh hanə, kini rarar maməri-pən yerman pisin kīrik, kamni kimə in yor təvhagə hah meinai rimnor pən kafan yerman. Mērig tukmə kafan yerman ruamhə, loa kape narkurəkien rīpəh nīraptərəkīn-minien piraovin a, kini nar apnapīg raməri-pən yerman pisin, tukpəh nīnīyen mə ramor pən kafan yerman yame ruamhə ta.

⁴Piak minə mine nowinik minə. Ye norien kīrikianə əmə min, kimīə nīmīsor kīrikianə kimīə Yesu Kristo, rəmhen kin yame kimīə nakwənhamhə kimīə min ye nai kamarkwao kin. Kini nīpig nakwənhamhə, loa kape Moses rīpəh nīraptərəkīn-minien əmīə ai taktakun. Kini kimīə naksəmhen kin piraovin kīrik yame kafan yerman ruamhə, kini taktakun ai in rīpəh narkurəkien; kini in rirkun nəri-pənien yerman pisin kīrik. Kapəmīə yerman kupan e in e Loa. Mērig taktakun ai, kimīə naksəri-pən yerman pisin kīrik, In e Yesu Kristo, yame Kughen rīmivəh miragh In ye nīmhəyen kafan. Kini nakamhakwasig kin mə nīmraghien kapəmīə tukror kwənkwan huvə, kini Kughen rikin ramagien tukun.^f ⁵Nīpig nətərig-atukien kape yermamə yame rahas ramarmaru irətawə, nətərigien has minə kapətawə ravi-pən ətawə mə tuksor norien has minə ye nīpraitawə. Kini nīpig loa ramhajoun nar has, kini rīkitawə ramvən tukun. Ror məknakin, kasor təvhagə has

rehuə. Kini kwənkwai təvhagə hah minə a, in nīmhəyen əmə. ⁶Mērig taktakun ai, kitawə khapəh nisarə-ətginien loa kape Moses, meinai in rəmhen kin yame kitawə kwənhamhə ye loa; loa rīpəh narmaruyen irətawə e towēi mine. Kini taktakun ai, kitawə slef minə kape Kughen; mērig khapəh nīsəri-pənien swatuk akwas tuk nəri-pənien loa yame kimīrai; mērig kasəri-pən swatuk wi kape Nanmin kape Kughen.⁸

Yakamarkut mə jakor nar huvə kīrik; kini mērig təvhagə hah ramarkut kimi yo mə jakəpəh norien nar huvə

⁷?Kini kitawə tukshaw ni? Tukməror yermamə kīrik tukrīni mīmə, “Loa in nar has meinai ramni-əhu norien yame rahas, kini ramor rīkitawə ramvən əmə tukun.” Mērig nīkam - rīpəh natukatukien. Yo yakīrkun əmə mə təvhagə hah rhawor pən iran mīne meinai loa ramhajoun yo kin. Loa to rīpipəh nīni-əhuyen yo mə rīkik tukrīpəh nəkrəhyen kin nar kīrik, kini to yo yakrīpəh nīrkunien norien kape nanīpīnien mə rhawor pən iran mīne.^h ⁸Loa ramni-əhu mə rīkik tukrīpəh nəkrəhyen kin nar kīrik kape yermamə kīrik, kini nīpig yakərig loa e, nətərigien yerikik yame rahas ramarkut kimi yo mə rīkik tukrəkrəh kin nar kīrik kape yermamə kīrik. Mērig to loa rīpipəh nīni-əhuyen təvhagə has, nətərigien yerikik yame rahas to rīpipəh nīvīyen yo mə jakanīpīn mamor təvhagə hah.^{**} ⁹Apa kupan, nīpig yīmneinein hanə loa, rīkik rīpəh nəsikien təvhagə hah, yīmnamarə huvə əmə. Mērig nīpig yīmauə mīrkun loa, nəsanīnien kape təvhagə hah rīmauə mamragh mīn mīskai, kini yīmīrkun mə jakaməkeikei mīmhə tuk təvhagə hah

^{**}7:8 Gris ramni mīmə, “To loa rīpīrkək, in rəmhen kin yame nətərig-atukien kape yermamə yame rahas rīmamhə mīrkək.”

^f7:4 Rom 6:2,11

⁸7:6 Rom 8:2; 6:4

^h7:7 Eks 20:17; Dut 5:21

kafak. ¹⁰Kini yimməm mə nəgkiarien e kape loa yame rimauə mə tukror narmamə tukhamragh, mərig nəfrakisien mə ravi-pə əmə nimhəyən ¹¹meinai loa ramni-əhu təvhagə hah, kini nipig yakərig nəgkiarien kape loa, nətərigien yerki yame rahas ramarkut kimi yo mə jakor təvhagə has yame loa ramni-əhu. Kini nətərigien yerki yame rahas rim-neikuə irak mimə tukmə yimməri-pən huvə loa kape Moses, yakpivəh nimraghien rerin. Mərig yimneinein nəri-pən-famien, kini nəgkiarien kape loa rimini mə jakaməkeikei mimhə meinai yimməsik loa mamor təvhagə hah.^j

¹²Mərig loa ramərhakə yame rimasi-pən tuk Kughen, kini nəgkiarien kape loa kimnhasi-pən ye Kughen kisəmırhakə, misatuatuk, mhahuvə misasitu ye narmamə.^k ¹³Kini tukmə ror yermamə kirik tukrini mimə, “Loa in nar huvə əmə, mərig rimməvheikin mivəhsi-pə əmə nimhəyən.” Mərig nīkam, nəgkiarien e rīpəh natuatukien. Nīpig yīmauə mīrkun nəgkiarien kape loa, nar apnapig mə loa in rhuvə, mərig rīkik rīmavən tuk təvhagə hah yame ramni-əhu, kini yo yimmor təvhagə hah yame kwənkwan in nimhəyən. Ror məknakin mə pəh nien mə loa yame ravəhsi-pə nimhəyən, mərig norien hah. Loa ramhajoun mə jakaməkeikei mimhə tuk norien has mə jakirkun mə norien has kafak in təvhagə has əfrakis.

¹⁴Kitawə kharkun mə loa rimasi-pən ye rao ye neai; mərig yo, yo kape tokrei tanə əmə. In rəmhen kin yame yīmauə slef kape təvhagə has. ¹⁵Nar yame yakamor ramuh tipir yerki ye nipig mīfam, meinai nar huvə yame yakorkeikei mə jakor, yakpəh norien; kini yakamor əmə naha nhagin yame

yakpəh norkeikei-pikien mə jakor.^l

¹⁶Nīpig jakərig rahah yerki tuk təvhagə hah yame yakamor, ramhajoun pən mə yakameighan kin loa mə in raməfrakis. ¹⁷Ror məkneikin, pəh nien mə yo yermamə kape norien təvhagə hah minə, mərig norien kape təvhagə hah yame raməmīr ye kafak nətərigien ramor mimə jakor norien hah minə.

¹⁸Yakirkun mə nətərigien has kafak rīpəh neighanien kin yo mə jakor nar huvə kirik. Yakirkun mə in nəfrakisien meinai yakorkeikei pawk nar yame rhuvə, mərig to yakpəh norien. ¹⁹Naha nhagin yame yakamor pəh nien mə in nar huvə kirik yame yakorkeikei mə jakor; mərig yakamor əmə təvhagə hah yame yakpəh norkeikeiyen mə jakor. ²⁰Kini tukmə yakamor naha nhagin yame yakpəh norkeikeiyen mə jakor, pəh nien mə yo əfrakis e yakamor; mərig norien kape təvhagə hah yame raməmīr ye kafak nətərigien ramor mimə jakor norien hah minə a.^m

²¹Ror pən, yakaməm mə norien kirik ramor wok ye nimraghien kafak ye nipig m-fam. Norien e ror məkneikin mə nipig yakorkeikei mə jakor nar huvə, mərig təvhagə hah in əmə kwusei ipakə tuk yo, ravi-pən yo tuk təvhagə hah. ²²Yerki m-fam yakorkeikei loa kape Kughen, ²³mərig yakaməm min loa kirik min yame ramor wok ye nimraghien kafak yame ramor tikmir iriu kafak nirkunien, mamrəh yo, mamor mimə yo slef kape təvhagə hah yame ramor wok ye nīprak.ⁿ ²⁴!Kəsi! Yakamərig rahah pik əgkap. ?Keinein mə pa tukrīrəhsi-ta yo ye nīprak e yame ramvən tuk nahasien? ²⁵!Pəh khani vi vi Kughen meinai Yesu Kristo Yermaru kapətawə In tukror!

^j7:10 Luk 10:28; Lev 18:5; Sam 19:7-10; Esik 20:11; Rom 10:5

^k7:11 Jen 3:13 ^l7:12 1 Tim 1:8 ^l7:15 Gal 5:17 ^m7:20 Rom 7:17

ⁿ7:23 Gal 5:17; 1 Pita 2:11

Kini ror məkneikin mə nimraghien kafak ror min məkneikin mimə yo slef kape loa kape Kughen ye rikik; mərig ye nıprak, yo slef kape norien kape təvhagə hah.^o

Norien kape nəri-pəniən Nanmin kape Kughen

8 Kini nuknei nəgkiarinen minə fam e ror məkneikin mimə Kughen ramni mə kitawə kwəsatuatuk ta ye nimirin meinai kishatətə ye nar yame Kristo rimnor kimi ətawə. Ror məkneikin, Kughen to ripəh nivəhsi-pəniən narpinien kimi narmamə yamə mine kwənhauə kirikianə iriə Yesu Kristo ²meinai nəsaninien kape Nanmin kape Kughen, yame ravəhsi-pən nimraghien wi kimi ətawə ye Yesu Kristo, in rimirisin ətawə ye nəsaninien kape təvhagə hah mine nimhəyen. ³Loa kape Moses reinein nirisinien ətawə məknakin mə tukhauə misatuatuk ye nimir Kughen, meinai nətərigien hah kape narmamə ramapita norien yame loa rorkeikei. !Mərig nar yame loa reinein norien Kughen ramor! In e, rimmher-pə kin Tini atuatuk rimauə yermamə məmhen kin ətawə. Kini Kughen rimnor narpinien kape təvhagə hah yame kitawə narmamə m-fam kasor nıpig Tini rimauə nitawin rimmayıyü tuk təvhagə hah minə fam kapətawə.^p ⁴Kughen rimnor məknakin mimə nəgkiarinen atuatuk minə kape Loa tukhauə misor nəfrakisien kin ye nimraghien kapətawə yamə mine khapəh nisəri-pəniən swatuk kape nətərigien has kape yermamə, mərig kisəri-pən swatuk yame Nanmin kape Kughen ramhajoun ətawə kin.^q

⁵Narmamə yamə mine kasəri-pən nətərigien hah kape yermamə,

nətərigien kapəriə ramvən əmə tuk nar yame nətərigien hah rorkeikei. Mərig narmamə yamə mine kasəri-pən norien yame Nanmin kape Kughen rorkeikei, nətərigien kapəriə ramvən əmə tuk nar yame Nanmin kape Kughen rorkeikei. ⁶Tukmə nətərigien hah kape yermamə in ramarmaru iran, in raməri-pən əmə swatuk kape nimhəyen. Mərig tukmə Nanmin kape Kughen ramarmaru ye kafan nətərigien, in raməri-pən əmə swatuk kape nimraghien mine nəmərinuyen. ⁷Ror məkneikin meinai nətərigien hah kape yermamə ramor tikmir iriu Kughen; meinai ripəh nəri-pəniən loa minə kape Kughen, kini reinein əgkap nəri-pəniən. ⁸Narmamə yamə mine kasəri-pən nətərigien hah kape yermamə to khapəh nisorien riki Kughen ragien.

⁹Mərig kimiyə nakhapəh nisəri-pəniən nətərigien hah kape yermamə. Tukmə Nanmin kape Kughen raməmir əfrakis irəmiə, taksəri-pən əmə norien yame Nanmin kape Kughen rorkeikei. Yermamə yame Nanmin kape Kristo ripəh nəmirien iran, pəh nien mə yermamə kape Kristo.^r ¹⁰Mərig Kristo raməmir irəmiə. Kini nar arnapig nıpraimiyə tukraməkeikei mimhə tuk təvhagə hah, mərig nanmin kapəmiə tukramragh meinai rikimiyə ratuatuk mihuvə ye nimir Kughen.^s

¹¹Nanmin kape Kughen ramarə irəmiə. In e Nanmin kape Kughen e yame rimnor Yesu Kristo rimirragh min ye nimhəyen kafan. Nəfrakisien, nıpraimiyə tukripimhə tuk nıpig kirik. Mərig ye Nanmin kafan, Kughen tukrivəhsi-pən min nimraghien kimi nıpraimiyə.

¹²Piak minə mine nowinik minə. Meini kitawə kharkun mə narimnar minə e kasəfrakis, kitawə

^o7:25 1 Kor 15:57

^p8:3 Wok 13:37-39; Hib 2:14, 4:15, 7:18, 10:1-2; Fil 2:7

^q8:4 Gal 5:16,25

^r8:9 1 Kor 3:16; 12:3

^s8:10 Gal 2:20

tukasəkeikei misəri-pən norien yame Kughen rorkeikei. Mərig tukhapəh nisəri-pən-ien nətərigien hah kape yermamə;¹³ meinai tukmə nakasəri-pən norien yame nətərigien hah kape yermamə rorkeikei, takasəkeikei mhamhə. Mərig tukmə ye nəsaninien kape Nanmin Kape Kughen taksəwə ta^{††} kin norien yame nətərigien hah kape yermamə rorkeikei, kini takasəkeikei mhamragh,^t ¹⁴ meinai narmamə m-fam yamə mine Nanmin kape Kughen ramkir əriə, iriə ji Kughen minə. ¹⁵ Kimiə nakharkun mimə in e nəfrakisien meinai Kughen rimivəhsi-pre Nanmin Kafan kimi əmiə, kini Nanmin to rəpəh norien əmiə nakhagin kin Kughen rəmhen kin yame slef ramgən kin kafan yamehuə. Nikam. Nanmin Kafan ramor mə Kughen rimirhi əmiə. Kini Nanmin rimmor mə kitawə kharkun nokrənien kin Kughen mhamə, “Tatə.”^u ¹⁶ Kini Nanmin atuk kape Kughen ramni-ərhav mimə kitawə ji Kughen minə.^v ¹⁷ Kini mərig in ai kitawə ji Kughen minə, kitawə kwənhavəh ta narimnar huvə yamə mine Kughen rimmərhəu karin mə kapətawə. Kini kitawə Kristo tukhavəh narimnar minə a. Kitawə kwənharkun mhamə in e nəfrakisien meinai kitawə kasərig nımhəyen kitawə min, kini mharkun mhamə Kughen tukrivəhsi-pən nisaiyen kimi ətawə rəmhen kin yame tukror ye Kristo.^w

**Nihuvəyen kape
Kughen yame natukruə**

¹⁸ Yakirkun mimə nəmhəyen yamə mine kitawə kisərə iran ai taktakun mine

tukpisəm mimə iriə nar arnapig əmə tuk nipig yame Kughen tukror əpu niहु-
vəyen kafan ye nımraghien kapətawə.
¹⁹ Nəfrakisien, narimnar minə fam yame Kughen rimmor, in e nımoptanə mine naiminai, mine nar miragh minə, mine narimnar ye neai iriə fam kamhawhin masorkeikei pik mə tuksəm nipig yame Kughen tukror əpu ni pa e nhagin nipnətin minə. ²⁰ Kamhawhin məknakin meinai Kughen rimmor mə narimnar fam yame In rimmor, iriə tukasəmır-pən ye kwermi nahasien, mısəinein norien wok huvə yamə mine kimnasor kupan. Pəh nien mə kimisorkeikei mə tukasəmır-pən ye nahasien, mərig Kughen rimmor məknakin əriə meinai In rimmorkeikei mə iriə tuksərhəu-pən tımtim nətərigien kapəriə iran^x ²¹ mə narimnar fam yame In rimmor tukhamətıt pawk, mərig In tukririsin əriə khahuvə min, meinai In rirkun nivəhsi-pənien niहु-
vəyen kirikianə əmə kimi əriə yame ravəhsi-pən kimi tini minə.

²² Kitawə kharkun mimə apa kupan əgkap meriaji-pə ai taktakun mine, narimnar fam yame Kughen rimmor kasərig nəmhəyen^{‡‡} rəmhen kin piraovin yame ramhə kin tini. ²³ Kini kitawə min kasərig nəmhəyen kitawə narimnar fam yame Kughen rimmor, nar arnapig Kughen rimivəhsi-pə ta Nanmin Kafan kimi ətawə rəmhen kin nar huvə yame rimməkupan mivəhsi-pə kimi ətawə. Kini taktakun ai kitawə kamhawhin nipig atuatuk yame Kughen tukreighan-pə fam kin narimnar yame rimirhi ətawə tukun. Kini in tukririsin nipraitawə yame rakwas, mivəhsi-pə yame riwi.^y ²⁴ Rimirikakun ye nipig

^{††}8:13 Nəgkiarine kape Gris ramni mə, “shopni nətərigien hah kape yermamə.”

^{‡‡}8:22 Nəgkiarien kape Gris ramni “narimnar fam yame Kughen rimmor kaseihag əpır” mərig nipran ramni mə kisərig nəmhəyen mamhawhin mə tuksəsanin min.

^t8:13 Gal 6:8; Kol 3:5   ^u8:15 Mak 14:36; 2 Tim 1:7   ^v8:16 2 Kor 1:22

^w8:17 Gal 4:5-7; Rev 21:7   ^x8:20 Jen 3:17-19   ^y8:23 2 Kor 5:2-4

Kughen rimivəh miragh ətawə, kitawə kwəsərəhu-pən tim tim nətərigien kapətawə ye Kughen mə tukhavəh nar huvə minə a. Tukmə yermamə kirik rimivəh ta nar kirik, to kípəh niniyen mə ramərəhu-pən nətərigien kafan mə tukripirəh tuk nipig kirik, meinai ruirəh ta. ²⁵Mərig kitawə kasərəhu-pən tim tim nətərigien kapətawə ye nar kirik yame kípəh nisəmien, kini masor kapətawə nətərigien rapomh, mamhawhin masərer tim tim.

²⁶Kini ye norien kirikianə əmə min, Nanmin kape Kughen ramasitu irətawə ye nipig kitawə kasərou. Kitawə kaseinein naha nhagin yame ratuatuk mə tuksəhuak tukun, mərig Nanmin əmə kape Kughen raməhuak atuə kin kapətawə mamni nərigien kirik yame nəgkiarien iran rikək. ²⁷Kini Kughen yame In rirkun riki yermamə, in rirkun naha nhagin yame Nanmin kafan ramni, meinai Nanmin Kafan raməhuak tuk nəməhuak minə raməri-pən nətərigien kape Kughen.^z

Kughen ravəhsi-pə nimraghien kimi ətawə

²⁸Kitawə kharkun mimə Kughen ramor mə narimnar fam yame ramuə, in e nar huvə minə mine nar has minə, iriə fam kamhauə tuk nasituyen irətawə yamə mine kasorkeikei Kughen, in e kitawə narmamə yamə mine In rimnokrən kin ətawə ye nətərigien kafan.^a ²⁹Ror məknakin meinai, in apa kupan əgkap, Kughen ruirkun ta mə kitawə tukshatətə iran. Kini ye nipig a, In rimini mimə norien kapətawə tukruə məmhen kin tini mə narmamə khapsaah tukhauə piauni minə mine nowini minə, kini In yepirig irətawə fam rəmhen kin nimirin nupan irətawə.^b ³⁰Kini kitawə

yamə mine In rimnokupan mini mimə tukhauə kafan minə, In rimnokrən kin ətawə. Kini kitawə e yamə mine In rimnokrən kin ətawə, In rimnor ətawə kisatuatuk ye nimirin. Kini kitawə e yamə mine rimnor ətawə kisatuatuk, In tukrirəh-si haktə mivəhsi-pə nisaiyen mine nihuvəyen kafan kimi ətawə.

Norkeikeiyen ehuə kape Kughen

³¹?Tukni min naha ye narimnar minə e? Kughen ramarə kitawə min, mamor narimnar fam mə iriə narimnar huvə ye nimraghien kapətawə, kini nar anapig yermamə kirik ramərer əswasig kin ətawə.^c ³²In rimipəh niginien tuk Tini atuatuk mə tukrimhə tuk ətawə fam, mərig In rimneighan əmə kin. Kini tukmə In rimivəhsi-pə Tini kimi ətawə, ramhajoun-pən mə tukrautə-pə kin narimnar huvə minə fam kimi ətawə.

³³?Kini yermamə min kirik aikin yame to ririk-pə nəgkiarien kirik irətawə yamə mine Kughen rimirpen ətawə, mimə kitawə kimisor raha uə? Nikam, rikək, meinai Kughen atuk rimirisin ətawə tuk narpinien kape təvhagə hah.^d

³⁴?Kini yermamə min kirik to rirkun nivəhsi-pəyen narpinien kimi ətawə uə? Nikam, rikək, meinai Yesu Kristo riamahə tuk ətawə, kini nar kirik min, Kughen rimivəh miragh In ye nimhəyen kafan. Kini taktakun mine, In ramkwətə ye nikar Kughen matuk, maməgkiar kimi Kughen tuk nasituyen irətawə. ³⁵?Kini yermamə min kirik to rirkun nirəhsitayen ətawə tuk norkeikeiyen kape Kristo, uə? Nikam, rikək. ?Nakharkun mə nahasien, mine nipig əutən minə, mine nəmhəyen yame narmamə kasor kimi ətawə, mine nikumhə, mine nipig kapətawə neipən rikək, mine ikin resrə ikin, mine nau kape nuhyen yermamə to

^z8:27 Sam 139:1

^a8:28 Efes 1:11

^b8:29 Kol 1:18; Hib 1:6

^c8:31 Sam 118:6

^d8:33 Aes 50:8-9

rivəhsi-ta ətawə tuk norkeikeiyen kape Kristo uə? Nīkam, reinein, ³⁶meinai nəfrakisien mə nimraghien kapətawə rəmhen əmə kin yame Nəkwəkwə kape Kughen ramni mimə,

“Kughen, nīpig mīfam narmamə kasorkeikei mə tukshopni əmawə meinai kimawə yakamhavəh nhagim.

Kimawə yaksəmhen əmə kin sipsip yamə mine kamrukəwi əriə mə tukshopni əriə.” (Sam 44:22)

³⁷Mərig ye narimnar minə fam e, Kristo yame rorkeikei ətawə, In ramor mə kitawə kisapita əgkap. ³⁸Kini yakirkun mə nar kirik rikək yame rikun nivəhsitayen ətawə tuk norkeikeiyen kape Kristo. Nar apnapig nimhəyen, uə nimraghien, uə agelo minə, uə yarmhə minə, uə narimnar yame ramuə ai taktakun mine, uə narimnar yame tukripiuə, uə nəsaninien minə fam, ³⁹uə narimnar apa yerpig, uə narimnar ye tokrei tanə, uə nar kirik ye narimnar fam yame Kughen rimnor, mərig to rīpəh nivəhsitayen ətawə tuk norkeikeiyen kape Kughen yame kitawə kamhavəh ye Yesu Kristo Yermaru kapətawə.

Pol rorkeikei pik mə nəmə Isrel tukshatətə ye Kristo

9¹⁻²Mərig rikik ramarkwəpir maməmhə [tuk nəmə Isrel nīpig m-fam]. Yakamni nəfrakisien - kimru Kristo kirikianə əmə, ror pən to yakpəh neikuəyen. Kafak nətarigien mine Nanmin kape Kughen karəni mə nar e yakamni in nəfrakisien, ³meinai nəmə Isrel kisəmhen mə piak atuatuk minə, kisəmhen əmə kin kafak atuatuk kwənərəus. Kini rikik ragien əmə to Kughen rivəhsi-ta yo tuk Kristo tuk norien swatuk tuk nəmə Isrel minə tiksın tukhauə kirikianə iriə min.^e ⁴Iriə

kwənərəus kape Isrel, kini Kughen rimirhi əriə mə tini minə, kini mor əpu kafan nehuəyen kimi əriə, mivəh-si-pən min promes kape nasituyen kimi əriə, mine Loa, mine nəhuakien ye Nimə Ehuə kape Kughen, mine promes minə tiksın.^f ⁵Kini rīpriə atuatuk minə, iriə nəmasur yamə mine Kughen rimirpen əriə. Kini Kristo rimasi-pən atuatuk ye kwənərəus kapəriə. Kini Kristo in Kughen yerpig ye narimnar fam - pəh kisəgnəgin In kape rerin. Amen.

Swatuk yame Kughen ramripen narmamə iran

⁶Kughen rimirpen kwənərəus kape Ebrahim; mərig iriə khapsaah khapəh nishatətəyen ye Kristo. Mərig pa rimə nar e ramhajoun pən promes kape Kughen rīpəh nuəyen mor nəfrakisien kin, meinai nisi-pəniyen ye kwənərəus kape Isrel rīpəh norien yermamə mə in yemə Isrel əfrah. ⁷Kini ye norien a, iriə yamə mine kimnhasi-pən ye Ebrahim, pəh nien mə iriə m-fam nīpnət Ebrahim əfrakis. [Meinai nar apnapig Ebrahim rimirəh tini kiraru], mərig Kughen rimini-pən tukun mimə, “Kwənərəus atuatuk kafam tukrisi-pən əmə ye nitaw kafam e kwajikovə Aesak.” (Jen 21:12)

⁸Nīprai nəgkiarien e ramni mə narmamə yamə mine kimisarha ye kwənərəus kape Ebrahim, pəh nien mə iriə fam nīpnət Kughen minə. Mərig nīpnət Kughen əfrakis iriə e yamə mine kimisarha ye promes kape Kughen. Kini iriə e kwənərəus əfrakis kape Ebrahim.⁸ ⁹Ror məkneikin meinai Kughen rimini-pən tuk Ebrahim mimə, “Ye nīpig atuatuk, jakrerig-pre tuk əmiru, Sera tukrīrəh kwaji yerman kirik.” (Jen 18:10, 14)

¹⁰Mərig nəgkiarien a rīpəh norien infamien eikin e. Ji Sera e Aesak rimikir Rebeka, kini Rebeka rīrəh mir mir.

Kapəriu tatə kirikianə əmə, in e kaha hah kape nəmə Isrel e Aesak. ¹¹Mərig mir mir e kirəpəh niwarha-hanəyen, kini mirəpəh niworien nar kirik yame rhuvə, uə raha, mərig Kughen rimi-pən promes kirik kimi mamə kapəriu. Kini nəgkiarinen e ramhajoun huvə mə Kughen rimirpen narmamə raməri-pən əmə nərigien kafan, ¹²mərig pəh nien mə ramirpen əriu meinai kimiwor nar huvə kirik, uə nar hah kirik. Kughen rimi-pən tuk Rebeka mə, “Nimrin nupan tukror atuə kin kape yame raməker ye nimeitaan.” (Jen 25:23) ¹³Kini in e raməri-pən əmə nəgkiarinen yame Nəkwəkwə kape Kughen ramni mimə, “Yakorkeikei Jakob, mərig yakəməkin Esao.” (Mal 1:2-3)

¹⁴?Tukshawni ai taktakun? ?Tukhani mə norien kape Kughen ripəh natu-atukien? !Nikam! Kitawə kharkun mə In ramor atuətuk ¹⁵meinai in rimi-pən tuk Moses mimə, “Yo atuk yimini mə narmamə hawor e rikik tukreihuə tuk əriə, kini narmamə hawor minə ai rikik tukripəh neiəhuəyen tuk əriə.

Kini Yo atuk yimini mə narmamə hawor e jakor huvə pən kimi əriə, kini narmamə hawor minə ai jakpəh nor-huvə-pənien kimi əriə.” (Eks 33:19)

¹⁶Kini ror məknakin mə kitawə to kharəh nhavəhyen promes kape Kughen tuk nar kirik yame kitawə kasor, rəmhen kin yame kasorkeikei pik In, uə kasor pik wok kafan. Nikam. Kitawə kamhavəh əmə promes kape Kughen meinai rikin rehuə tuk ətawə. ¹⁷Ye Nəkwəkwə kape Kughen rimi-pən tuk king kape Ijip^{¶¶} mimə,

“Yimivəh-si haktə ik tuk nar kirikianə əmə, in e mə narmamə tuksəm

kafak nəsaninien ye nimraghien kafam, mə narmamə tukamhani-ərhav nhagik ye tanimtanə.” (Eks 9:16)

¹⁸Kini nişrai nəgkiarinen e ramni mə Kughen atuk ramni mə narmamə hawor mine rikin tukrehuə tuk əriə. Kini Kughen atuk rimmərip kəvsəsiyə ye narmamə yamə mine kasəpəh hanə-əmə In.

¹⁹Tukmə ror kirik tukraiyoə yo mimə, “Narmamə to kharəh nisətapigien kin nirkunien kape Kughen. ?Kini tukmə Kughen atuk ramni narmamə hawor mine tuksəpəh kafan nəgkiarinen, kini rhawor e Kughen ramni mə kapəriə atuk?” ²⁰Mərig jakhorpin naiyoəyen e mimə ik yermamə əmə, ?rhawor e nakmə takhorpin əsanin nəgkiarinen kape Kughen? Nitip^{§§} to ripəh nini-pənien tuk yermamə yame rimikuh in mimə, “?Rhawor e nimikuh məkneikin yo?”^h ²¹Yermamə yame ramkuh nitip, in rirkun nərəhyen mənkiuvyuv ye nuknen kirikianə əmə mirkun nikuhyen nitip kin kiraru - kirik kape nivai-pənien nar əgkap iran; kirik kape nivai-pənien nar apnapig iran.ⁱ ²²Ye norien kirikianə əmə min, Kughen rirkun nor-minien ye narmamə. Tukmə rorkeikei, In rirkun norien mə tukroriah əriə. In rorkeikei mə tukror əpu mə niemhaa ramhai In tuk təvhagə hah, kini In tukror narpinien ehuə kimi narmamə yamə mine kasor təvhagə hah. Mərig nar apnapig In ramor məknakin, kafan nətərigien raməpomh; kini In ripəh nor-ahuaayen narpinien kimi əriə yamə mine kasor mimə rikin tukraməmhə. ²³Kafan nətərigien rapomh, mor mimə In tukror əpu niəhuəyen ehuə kafan kimi narmamə yamə mine In ramni mə rikin tukrehuə tuk əriə. In apa kupan, In rimir-

¶¶9:17 English ramni Fero.

§§9:20 Nəgkiarinen kape nəmə Gris ramni nuhpikinien ye graonpot.

^h9:20 Aes 29:16; 45:9 ⁱ9:21 Jer 18:6

pen ta әriә мә tukasarә ye nihuvәyen kafan apa ye rao ye neai. ²⁴In e kitawә m-fam yamә mine In rimirpen, kini pәh nien мә kwәnәrәus kape Isrel in әmә in әmә, mәrig nәмә tanә pisin pisin minә min. ²⁵Rәmhen әmә kin yame In ruini ta ye Nәkwәkwә kape Hosea mimә, “Narmamә yamә mine pәh nien мә kafak narmamә, jakokrәn kin әriә мә, ‘kafak narmamә minә.’

Kini narmamә yamә mine yimipәh norkeikeiyen әriә kupan, jakokrәn kin әriә mimә, ‘narmamә yamә mine yakorkeikei.’” (*Hos 2:23*)

²⁶“Kini ikin atuaturuk, yame yimini-pәn tuk әriә мә, ‘Kimiә pәh nien мә kafak narmamә,’ narmamә tuksokrәn kin әriә mhamә, ‘iriә nipnәt Kughen yame ramragh.’” (*Hos 1:10*)

²⁷Kini Profet Aesea rimini-әrhav ye nikarin kape Isrel mimә, “Nar арnәpig kwәnәrәus kape Isrel khapsaah rәmhen kin nipakir ye tahik,

mәrig Kughen tukrivәh miragh kwatiksin әmә,

²⁸meinai Kughen Yerмарu In tukrivәhsipәn aihuaa әmә narpinien kimi narmamә fam ye tokrei tanә.” (*Aes 10:22*)

²⁹Kini rәmhen әmә kin nәgkiarien yame profet Aesea rimini kupan mimә,

“Ripi мә Kughen Yerмарu yame Nagheen rehuә pik In ripiәpәh neighanien kin kwәnәrәus tiksин kapәtawә мә tukhamragh,

to kitawә kipihauә misәmhen әmә kin nәмә Sodom mine Gomora yame In rimnoriah әgkap әriә.” (*Aes 1:9*)

Nәмә Isrel kimnhapәh nishatәtәyen

³⁰?Niprai nәgkiarien minә e ramni naha? Ramni мә narmamә yamә mine pәh nien мә kwәnәrәus kape Isrel, nar арnәpig kimnhapәh nisarkut-pikien мә tuksәm swaturuk kape nhauәyen misaturaturuk ye nimri Kughen, mәrig Kughen tukror әriә kisaturaturuk ye nimrin tuk nhatәtәyen kapәriә. ³¹Mәrig nәмә Isrel kimisarkut pik ye swaturuk kape nәripәnien loa мә iriә tuksaturaturuk ye nimri Kughen. ?Mәrig iriә khapәh nisaturaturukien ³²tuk naha? Meinai iriә kisarkut pik мә tuksaturaturuk ye nimri Kughen tuk norien huvә yamә mine kasor, mhapәh nisәri-pәnien swaturuk kape nhatәtәyen. Iriә kamharәh-pikin “Sәpaag yame narmamә kamharәh pikin.”* ³³Rәmhen kin yame Nәkwәkwә kape Kughen ramni mimә,

“Sәm-ru. Yimnәkir sәpaag ye nimә apa Saeon.

Sәpaag e tukror narmamә kamharәh-pikin, kini mamhamir.”^j (*Aes 8:14*)

“Mәrig narmamә yamә mine kishatәtә ye Kwәn a,

to khapәh nisaurisien nipig tuksәrer ye nimri Kughen.” (*Aes 8:14, 28:16*)

10 Piak minә mine nowinik minә. Yakorkeikei pik мә Kughen tukrivәh miragh nәмә Isrel, kini nipig m-fam yakamәhuak tukun. ²Yo yakamni-әrhav tuk әmiә мә iriә kisarkut pik tuk norien narimnar yame tukror riki Kughen ragien tukun. Mәrig norien kapәriә ripәh nisi-pәnien ye nirkunien. ³To khapәh nisәri-pәnien swaturuk kape Kughen мә iriә tukhauә misaturaturuk ye nimrin, meinai iriә

*9:32 Nәgkiarien e ramәmir ye Aes 8:14, mәrig Nәgkiarien kape nәмә Gris ripәh niniyen sәpaag, ramni kәpier kape nivhirәkinien nimә. Translesen komiti ramni sapaag. Sәpaag e Yesu Kristo. Әm-ru min nuhpikinien kape sapaag ye Luk 2:34, 20:18; Rom 10:11; 1 Pit 2:8, 3:14.

j9:33 Luk 2:34, 20:18; Rom 10:11; 1 Pit 2:8, 3:14

kaseinein swatuk kafan, kini masarkut mhamə tuksəri-pən atuk kapəriə swatuk, in e swatuk kape nəri-pənien loa kape Moses. ⁴Kristo rimnor infamien ye swatuk kape nəri-pənien loa tuk nuəyen matuatuk ye nimri Kughen. In rimnor infamien ye swatuk a mə narmamə m-fam yamə mine kishatətə iran tuksatuatuk ye nimri Kughen.

Nimraghien yame Kughen ravəhsi-pə, in kape narmamə m-fam

⁵Moses rimirai nəgkiarinen kirik ye swatuk kape nəri-pənien loa mimə narmamə tuksatuatuk ye nimri Kughen. In rimini mimə, “Yermamə yame ramor narimnar fam əgkap yame loa e ramni, in tukrivəh nimraghien rerin.” (*Lev 18:5*) ⁶Mərig nəgkiarinen yame ramni swatuk kape nhatətəyen yame narmamə khamhakwasig misatuatuk ye nimri Kughen ramni mə, “Rikimiə tukripəh nəsikien mə takasəkeikei mamhavən apa ye rao ye neai” (*Dut 30:13*) (misarha-kin Kristo mharəh miseiwaiyu mhauə mə tukrasitu irəmiə); ⁷kini rikimiə tukripəh nəsikien mimə, “Takasəkeikei mhavən apa peiwaiyu ikin narmamə kamhamhə ikin” (*Dut 30:13*) (mharəhsi-ərhav Kristo misor In ramragh min ye nimhəyen kafan). ⁸Rikimiə tukripəh nəsikien məknakin meinai nəkwəkwə kape Kughen ramni mə “Nəgkiarinen kafan in ipakə əmə tuk əmiə. In apa ye nhermiə, mine yerkimie.” (*Dut 30:14*) Nəgkiarinen e in nəgkiarinen kape nhatətəyen yame yakamni-ərhav ⁹mimə tukmə nakhani-ərhav ye nhermiə mhamə Yesu in Yermaru, kini tukmə nakshatətə əfrakis yerkimie mfam mə Kughen rimivəh miragh Yesu ye nimhəyen kafan, kini Kughen tukrivəh miragh

əmiə. ¹⁰Ror məkneikin meinai Kughen ramor narmamə kisatuatuk ye nimrin nipig kishatətə əfrakis iran yerkirie. Kini Kughen ravəh miragh narmamə nipig irie kamhani-ərhav ye nherie mhamə Yesu in Yermaru. ¹¹Ramhen kin yame Nəkwəkwə kape Kughen ramni mimə,

“Mərig narmamə yamə mine kishatətə ye Kwən a,
to khapəh nisaurisien nipig tuksərer ye nimri Kughen.”^k (*Aes 28:16*)

¹²Nəgkiarinen e in kape narmamə m-fam, nar arnapig kwənərus kape Isrel uə nəmə tanə pisin pisin minə, meinai Yermaru kirikianə əmə e ramarmaru mamautə-pə kin kafan nihuvəyen kimi narmamə m-fam yamə mine kisaiyoh-pən kin.¹ ¹³Rəmhən kin yame Nəkwəkwə kape Kughen ramni mimə,

“Narmamə m-fam yamə mine kasokrən kin Kughen Yermaru mə tukrivəh miragh ərie,
In tukrivəh miragh ərie.”^m (*Joel 2:32*)

¹⁴?Mərig tukmə narmamə khapəh nishatətəyen ye Kughen Yermaru, tukshawor pən iran mine misokrən kin In mə tukrivəh miragh ərie? ?Kini tukmə khapəh nisərigien nəvsaoyen kin, tukshawor pən iran mine mishatətə iran? ?Kini tukmə yermamə kirik rikək tuk nini-ərhavyen tuk ərie, tukshawor pən iran mine misərig nəvsaoyen kin? ¹⁵?Kini tukmə Kughen ripəh nher-pənien kin narmamə, tukshawor pən iran mine mhani-ərhav Nəvsaoyen Huvə? Rəmhən kin yame Nəkwəkwə kape Kughen ramni mimə,

“!Rhuə pik əgkap mə kisəm yermamə kirik rivəh nəvsaoyen huvə kape Kughen muə kimi ətawə!” (*Aes 52:7*)

¹⁶Mərig pəh nien mə nəmə Isrel m-fam kimnhavəh nəvsaoyen huvə

^k10:11 Rom 9:33   ^l10:12 Efes 3:8   ^m10:13 Wok 2:21

yerkirio. Rəmhen kin nəgkiarinen yame Aesea rimirai mimə,

“!Yermaru! Narmamə kwatiksın əmə kimnhani nəfrakisien ye nəgkiarinen kapəməwə.” (*Aes 53:1*)

¹⁷ Kini ror məknakin, nhatətəyen ramsi-pən ye nar yame nakəsərig; kini nəgkiarinen yame nakəsərig ramsi-pən ye nəvsaoyen kin Kristo.

¹⁸ ?Mərig yakamaiyoh mimə [nəmə Isrel] kimisərig uə nikam? Əwəh, kwəsərig ta. Nəkwəkwə kape Kughen ramni mimə,

“Nəgkiarinen kape Kughen rimavən ikin minə fam ye tokrei tanə,

ruavən ikin minə fam əgkap.” (*Sam 19:4*)

¹⁹ ?Kini jakaiyoh əmə kin nar kirik min mimə, nəmə Isrel kwənharkun ta uə nikam? Əwəh, kwənharkun. Meinai Moses rimnəkupan mini mimə,

“Jakor huvə pən kimi narmamə yame kapəriə kantri kirik rikək, kimiə tak-sor jalus tuk əriə;

kini jakor huvə pən kimi narmamə ye kantri yamə mine kimiə nakamhani mhamə iriə kisar-mar, niemhaa tukrhəi əmiə tukun.” (*Dut 32:21*)

²⁰ Kini kwasig ikin Aesea ripəh niginiyen tuk niniyen mimə,

“Narmamə yamə mine khapəh nisarhakinien Yo kwəsəm Yo;

kini narmamə yamə mine khapəh nisaiyohyen Yo, yimnor əpu Yo kimi əriə.” (*Aes 65:1*)

²¹ Mərig ye nikarin kape nəmə Isrel Aesea rimini mimə,

“Ye nipig m-fam, yakahuatuk kin kwermik mə jakasitu irəriə,

iriə narmamə yamə mine kasəsik nəkwəkwə, mamhaukreikin-pə nimetairiə kimi Yo.” (*Aes 65:2*)

Kughen rikin rehuə tuk nəmə Isrel

11 Pəh yakaiyoh tuk nəgkiarinen kirik ye nikarin kape nəmə Isrel. ?In e nəfrakisien mə Kughen rimukreikin-pə nimeitaan kimi kafan narmamə uə nikam? Nikam. Taksəm-ru yo. In rimipəh nukreikin-pəyen nimeitaan kimi yo e yemə Isrel kirik, kwənərəus kape Ebrahim, nitə kape Benjamin.ⁿ ²In apa kupan, Kughen rimirpen kwənərəus kape Isrel mimə In tukrorkeikei əriə, kini iriə tukhəuə kafan narmamə minə. Kini In rimipəh nukreikin-pəniyen nimeitaan kimi əriə. ?Nakharkun uə nikam naha nhagin Nəkwəkwə kape Kughen ramni ye nikarin kape Elaeja? In ramni mə Elaeja rimnaiyoh skai Kughen mə tukrivəhsi-pən narpiniyen kimi nəmə Isrel tuk nahasien yame kimisor ³mimə, “Yermaru. Nəmə Isrel kimishopni profet minə kafam masoriah-oriah kafam olta.[†] Kini yo pisin əmə yakaməmər; kini iriə kisarkut mə tukshopni min yo.” (*Fas King 19:10*)

⁴?Mərig Kughen rimini-pən naha nhagin tukun? In rimini mimə, “Nikam, yakaməm mə narmamə seven taosen iriə narmamə kafak minə, yamə mine khapəh nisəhuakien kimi kughen eikuə e Bal.” (*Fas King 19:18*) ⁵Kini rəmhen əmə kin ai taktakun mine. Nəmə Isrel kwatiksın aikin yame Kughen ruirpen əriə ye kafan nihuvəyen.

⁶Kini tukmə Kughen rimivəh miragh əriə ye nihuvəyen kafan, pa rimə rimivəh miragh əriə tuk nar huvə yamə mine kasor. Mərig to ripivəh miragh əriə meinai iriə kasor nar huvə minə, kini to nihuvəyen yame Kughen ramautə-pə kin kimi əriə, ripior pisin, kini pəh nien mə nar kirik yame ramautə-pə kin kimi

[†]11:3 Olta in tebol rhakə ye Nimə Ehuə kape Kughen.

ⁿ11:1 1 Saml 12:22; Sam 94:14; Fil 3:5

əriə, mərig tukripor əmə rəmhen kin nərökien kirik tuk kapəriə wok.^o

⁷?Kini rhawor? Narmamə khapsaah kape Isrel kasarhakin pik swatuk kape nuəyen matuatuk ye nimri Kughen, mərig kharəh nhavəhyen. Mərig iriə yame Kughen rimirpen, kamhavəh. Mərig iriə m-fam e yame kharəh nhavəhyen, Kughen rimnəriṗ kəvsəsiṗə kimi əriə mə tuksəpəh hanə-əmə In. ⁸Rəmhen əmə kin yame Nəkwəkwə kape Kughen ramni mimə,

“Ruə meriaji-pə ai taktakun, Kughen rimnor mə nətərigien kapəriə ramapir yeru,

kini mor mə nimririə ripis, kini mor mimə nimətərgiriə tukrəru.” (*Dut 9:24; Aes 29:10*)

⁹Kini King Deved rimini mimə,

“Nihuvəyen kape tokrei tanə yame kasarə iran, pəh tukruə rəmhen kin kwənməkuru kirik, yame tukrhosiḡin əriə, mor əriə kamhani mhamə, ‘Narimnar fam əḡkap rhuvə əmə.’

Pəh kapəriə narimnar huvə tukruə rəmhen kin kapier kirik yame kisapitətər iran, ramor narpinien kimi əriə.

¹⁰Pəh nimririə tukrəpignap mə tukharəh nisəmien nar,

Pəh tukravi-əhu əriə kasəmrəm̄ir ye nahasien kapəriə, infamien rikək.” (*Sam 69:22-23*)

**Swatuk kape Kughen
tuk nivəh-miraghien
narmamə ye tanə pisin pisin**

¹¹?Kini yakamaiyoh min mimə nəmə Isrel kimnharəh-pikin kapier mhamir, mə to kharəh nisərer-minien

uə? Nīkam, tuksərer min. Ye kapəriə nəviəkiəyen, Kughen rimnor swatuk tuk nivəh-miraghien narmamə ye tanə pisin pisin minə, mə nihuvəyen yame nəmə tanə pisin pisin minə kisarə iran, nəmə Isrel tuksorkeikei mə iriə min tukhavəh.^p ¹²Ror məknakin, tukmə nəmə ye tanə pisin pisin minə kimnhavəh nihuvəyen kape Kughen meinai nəmə Isrel kimisəpəh swatuk yame Kughen ravəh-miragh narmamə iran, kini nəmə Isrel fam yame Kughen rimirpen ta əriə, nipig iriə tukshatətə ye Kristo, !nihuvəyen kape Kughen tukruə mehuə!

¹³Taktakun ai yakaməḡkiar kimi əmiə nəmə kantri pisin pisin minə, meinai yo aposol e kamni kimə “aposol kape nəmə kantri pisin pisin minə.” Kini yo yakaməm wok kafak mə in rehuə. ¹⁴Kini yakorkeikei mə wok yame yakamor yerki nəmə tanə pisin pisin minə tukror nəmə imak e nəmə Isrel kisor jalus tukun, misorkeikei mə iriə min tuksarə ye nihuvəyen a - kini ye norien a Kughen tukrivəh miragh tiksın. ¹⁵Nipig Kughen rimukreikin-pən nimeitaan kimi nəmə Isrel, kini In rimipik yemə tanə pisin pisin minə kamhauə kirikianə iriə min. Mərig nipig In tukripik nəmə Isrel kamhauə min tukun, in rəmhen kin yame yermamə ramragh min ye nəmhəyen kafan.

¹⁶Tukmə narmamə kamhavəh-si-pən nipər bred yame kipəh hanə nənien kimi Kughen, kini bred m-fam ruauə muahuvə tuk nənien.[‡] Ye norien kirikianə əmə min, tukmə kivəhsi-pən nuknei nai kimi Kughen, kwerəḡrəḡin minə fam əḡkap kamhauə mhahuvə

[‡]11:16 Nam 15:20-21 ramni mə tukaməkeikei kivəhsi-pən nipər bred yame kipəh hanə nənien kimi Kughen, kini bred m-fam ruauə muahuvə tuk nənien.

min.[¶] ¹⁷Mərig nəmə Isrel kisəmhen kin nai e olif yame Kughen rimihu, mərig iriə tiksin kisəmhen kin kwermi yame Kughen rimmərai ta marakikin. Kini kimiə nəmə tanə pisin minə naksəmhen kin kwermi nai e olif yame ramhaktə atuk əmə. Kini Kughen rimirpin-pən əmiə ye nuknei nai yame rimihu mə takhavəh tamhek kwermi nai yame rimmərai ta. Kini taktakun ai nakwənhavəh nihuvəyen yame Kughen rimirpen-pən ta tuk Ebrahim mine nipnətin minə.[¶] ¹⁸Mərig kimiə [nəmə tanə pisin pisin minə], takhapəh nisəgkiar-ausitien mhamə nakwənhavəh tamhek nəmə Isrel yame Kughen rimmərai-ta əriə. Takhapəh nisəru-kinien mimə nuknei nai raməvigin əmiə, mərig pəh nien mə kimiə kwermi nai nakasəvigin nuknei nai. ¹⁹Tukmə ror yermamə kirik tukrini mimə, “Kughen rimmərai ta kwermi nai minə tiksin mə tukrirpin-pən yo ye nuknen kini jakvəh tamhekriə.” ²⁰In e nəfrakisien, mərig rimmərai ta əriə meinai khapəh nishatətəyen iran. Kini kimiə nimisəpirpir ye nuknei nai meinai nakshatətə iran. Ror məkneikin, takhapəh nisausitien tukun, mərig kimiə takasəkeikei mhagin, ²¹meinai Kughen rimmərai ta kwermi nai atuatur tiksin, kini tukmə nakhapəh nisəkeikeiyen tuk nhatətə-timtim-ien iran, kini In tukrərai ta min əmiə.

²²Rhuvə mə takharkun mə Kughen rirkun nəgkiar-huvə-pəniən kimi narmamə, kini mirkun nəgkiar-skai-pəniən kimi əriə. In rimməgkiar skai kimi narmamə yamə mine kimisəsik nəkwən, mərig In ramor huvə pre kimi əmiə, tukmə nakasəkeikei tuk nhatətəyen iran

tuk kafan nihuvəyen. Mərig tukmə naksəpəh nhatətəyen iran, In tukrərai ta əmiə.[†] ²³Kini tukmə nəmə Isrel kharerig-pə min mishatətə ye Kristo, kini In tukrirpin-pən min əriə ye nuknei nai, meinai In ravəh nəsaninien tuk norien məknakin. ²⁴Kini niprai nəgkiarien e ramni mə kimiə nəmə tanə pisin pisin minə naksəmhen kin kwermi nai e olif yame ramhaktə atuk, yame Kughen rimmərai ta mirpin-pən ye nuknei nai ye nəsimien. Norien e kape nivəhyen nai pisin kirik mirpin-pən ye nai pisin kirik, pəh nien mə norien atuatur kape nai. Mərig kwənərus minə kape Isrel kisəmhen kin kwermi nai e kape olif apa ye nəsimien. Kini taktakun ai, in rimar əmə tuk Kughen tuk nirpin-pəniən əriə ye nukneriə atuatur.

Kughen rikin rehə tuk narmamə m-fam

²⁵Mərig piak minə mine nowinik minə, rahas mə takhavəh-si haktə pik əmiə [mhamə nakhahuvə misapita nəmə Isrel]. Ror pən, yakorkeikei mə takharkun nar mənəwən e in e mə Kughen rimmərai mə nəmə Isrel tiksin kimisəpəh nərgien kafan nəgkiarien. Mərig norien a raməmir əmə meriaji-pən nəmə tanə pisin pisin minə fam yame Kughen rimirpen əriə tukshatətə iran. ²⁶Kini ye norien e, Kughen tukrivəh miragh fam nəmə Isrel. Rəmhen əmə kin yame Nəkwəkwə kape Kughen rimmərai mimə, “Yermamə yame tukrivəh miragh narmamə tukrisi-pən apa Saeon, In tukrivəh-si ta norien has tuk nəmə Isrel.[§]

[¶]11:16 Nuhpikinien e, nipran ramni mə Ebrahim mine mikupni minə kupan iriə narmamə kape Kughen. Kini kwənərus min kapəriə, iriə min kape Kughen.

[§]11:26 Nəgkiarien Gris ramni Jakob, nhag pisin kirik e Isrel.

[¶]11:17 Efes 2:11-19   [†]11:22 Jon 15:2,4

²⁷ Kīni in e promes kape nasituyen kafak kimi narmamə mə jakvəh-si ta narpinien kape təvhagə has kapəriə.” (Aes 59:20, 21; 27:9; Jer 31:33, 34)

²⁸ Kwənərəus minə kape Isrel kimisəpəh nəvsaoyen huvə kape Yesu Kristo, kīni ror məkneikin, iriə kīmnəhuə tikmir minə kape Kughen. Mərig nar e ramasitu irəmīə nəmə tanə pisin pisin minə, Kughen ravəhsi-pre kafan nihuvəyən kimi əmiə. Mərig Kughen rorkeikei hanə nəmə Isrel meinai In rimirpen əriə, kīni iriə nitə kape Ebrahim, Aesak mine Jakob. ²⁹ Ror məkneikin meinai nīpig Kughen rimirpen ta narmamə kīni mor huvə pən kimi əriə, to rīpəh nuheikin-minien kafan nəgkiarīen. ³⁰ In apa kupan, kimiə nəmə tanə pisin pisin minə nīmīsəsik nəkwai Kughen. Mərig taktakun ai, nəmə Isrel kimisəpəh In misəsik nəkwān, Kughen rīvəhsi ta nīvhuəyən tuk əriə mīvəhsi-pre kimi əmiə. ³¹ Ye norien kirikianə əmə min, nəmə Isrel kasəsik nəkwai Kughen ai taktakun mine, ramor swatuk mə riki Kughen tukrehuə min tuk əriə. Ror məknakin meinai taktakun ai iriə kīmnasəm mə Kughen rikin rehuə tuk əmiə, kīni tukmə ror iriə kīsorkeikei mə Kughen rikin tukrehuə min tuk əriə. ³² Narmamə m-fam kasəsik nəkwai Kughen, kīni In ramor mə kapəriə norien hah ramraptərəkin əriə m-fam əgkap, iriə atuk to khapəh nharisinien əriə. In ramor məkneikin mə [In pisin əmə tukrivəh miragh əriə] mamhajoun-pən mə rikin tukrehuə tuk əriə m-fam.

Pol raməni nipei mivəh-si haktə Kughen

³³ !Taksəm-ru! !Nihuvəyən yamə mine Kughen ramor kimi narmamə mine nirkunien kafan, iriə fam kīsehūə!

Kitawə kīseinein nirkunien norien kape nətərigien kafan, mine kafan swatuk minə.

³⁴ “Meinai yermamə kirik rikək yame rirkun narimnar yame raməmīr ye nərigien kape Kughen Yermaru.

Kīni yermamə kirik rikək yame rirkun nīvəhsi-pəniēn nəgkiarīen kirik tukrasitu ye Kughen.” (Aes 40:13)

³⁵ “Yermamə kirik rikək yame rirkun nīvəhsi-pən-atuk-ien kafan kirik nar kirik kimi Kughen meinai narimnar fam əgkəp kape Kughen in əmə in əmə.” (Job 41:11)

³⁶ Ror məkneikin meinai Kughen rimnor narimnar fam, kīni narimnar fam apa ramswiin meinai nəsaninien kafan ramraptərəkin əriə, kīni narimnar fam In rimnor mə kafan.

!Pəh kamhavəh-si haktə In kape rerin!
!Amen!^s

Sakrefaes yame nimraghien raməmīr iran

12 Piak minə mine nowinik minə. Meinai Kughen rikin rehuə tuk ətawə, yakamaiyoh skai əmiə mimə takhavəh-si-pən nīpraimiə fam kimi Kughen rəmhen kin sakrefaes kirik yame ramragh, kīni misərhū karin mə kafan, kīni rikin ragien tukun. In e swatuk atuatuk yame taksəhuak kimi Kughen iran.^t ² Takhapəh nhavəhyen norien kape yermamə kape tokrei tanə, mərig seighaan kin Kughen mə tukrukreikin kapəmiə nətərigien ruə miwi mimə norien kapəmiə tukruə mihuvə. Kīni ror məkneikin, kimiə

^s11:36 1 Kor 8:6; 11:12; Kol 1:16 ^t12:1 Rom 6:11,13; 1 Pita 2:5

takharkun nisækirien norien minə, mharkun nisorien norien huvə yamə mine Kughen rorkeikei. In e norien yamə mine khahuvə, mine yamə mine kasor rikin ramagien, mine yamə mine kisatuatuk.

³Kini ye nihuvəyən yame Kughen ramautə-pə kin kimi yo, yakamni-pre tuk əmiə m-fam mə takhapəh nhavəh-sihaktə-atuk-ien əmiə. Mərig ye nətərigien atuatuk, taksəm nəsaninien yamə mine Kughen rimivəhsi-pre kimi əmiə ye nhatətəyən kapəmiə ye Kristo. Kini nipiğ taksəm nəsaninien minə a, taksəm kapəmiə nimraghien minə, kini misəkir misəm mə ?kapəmiə nimraghien minə khahuvə misəmhen raməri-pən nhatətəyən kapəmiə uə nikam?^u

Nanmin kape Kughen ravəhsi-pə nirkunien pisin pisin

(1 Kor 12:1-31)

⁴Yermamə kirikianə, nıpran kirikianə əmə. Mərig nıpran, nor-norin minə ripsaah. Kini nor-norin minə ye nıpran e, kapəriə wok pisin pisin. ⁵Kini rəmhen əmə kin narmamə yamə mine kishatətə ye Kristo. Kitawə khapsaah, mərig kamhauə nıpraitawə kirikianə əmə ye Kristo, kini misətigtə atuk irətawə minə.^v ⁶Kini Kughen rimivəhsi-pə nirkunien tuk norien wok pisin pisin minə raməri-pən nihuvəyən kafan yame ramautə-pə kin kimi ətawə. Kughen ravəhsi-pən nirkunien kimi yermamə kirik tuk nini-ərhavyen nar kirik kwasig ikin nar ai rıpiuə. Kini pəh yermamə a tukrini-ərhav nəgkiarieren kafan raməri-pən nhatətəyən kafan. ⁷Tukmə yermamə kirik ravəh nirkunien tuk nasıtuyen, pəh in tukrasitu; tukmə in ravəh nirkunien tuk nhajounien,

pəh in tukrhajoun; ⁸tukmə in ravəh nirkunien tuk nivəhsi-haktəyən nətərigien kape narmamə, pəh in tukrivəhsi-haktə; tukmə in ravəh nirkunien tuk nivəhsi-pənien mane, pəh in tukrivəhsi-pən rehuə; tukmə in ravəh nirkunien tuk nikirien niməhuak, pəh in ror yerkin m-fam; tukmə in ravəh nirkunien mə rikin tukrehuə tuk narmamə, kini pəh in tukror yerkin agien.^w

Swatuk kape norkeikeiyen narmamə

(1 Kor 13:1-13)

⁹Norien kapəmiə tuk norkeikeiyen narmamə tukraməkeikei muə norkeikeiyen əfrakis. Taksəməkin norien has minə, kini mharaptərəkin tim tim norien huvə minə. ¹⁰Sorkeikei əmiə minə rəmhen mimə kimiə piaumiə minə uə nowinmiə minə. Kimiə kirikianə kirikianə takasəkeikei misarkut mə takhasiai əmiə minə.^x ¹¹Pəh rikimiə tukragien tuk norien wok kape Kughen Yermaru yerkimie m-fam mamharpın, mhapəh nisəpəuyen. ¹²Taksagien əmə meinai nimisərəhu-pən tim tim kapəmiə nətərigien ye Kughen. Kini nipiğ nəmhəyən tukruə, sor kapəmiə nətərigien rapomh. Kini masəhuak kimi Kughen ye nipiğ m-fam.^y ¹³Tukmə narmamə kape Kughen kasəkwəkwə kin nar kirik, sautə-pən kimiə əriə. Sor huvə pən kimi yepsipis yamə mine kamhauə iməmiə ikin.^z

¹⁴Saiyoh Kughen mimə tukror niहुvəyən kimi narmamə yamə mine kasor nahasien kimi əmiə. Takhapəh nisherpənien nar hah rıvən kimi əriə, mərig saiyoh Kughen mə tukror niहुvəyən kimi əriə.^a ¹⁵Sagien kimiə nəmə minə kisagien. Kini sasək kimiə yamə

^u12:3 Efes 4:7; Fil 2:3   ^v12:5 1 Kor 12:12,27

^w12:8 1 Kor 12:4-11; 1 Pita 4:10-11   ^x12:10 1 Pita 1:22

^y12:12 1 Tes 5:16-18   ^z12:13 Hib 13:2   ^a12:14 Mat 5:44; 1 Kor 4:12

minə kisasək. ¹⁶ Sor kapəmiə nətərigien rəm nəmhen irəmiə minə fam. Rikimiə tukri-pəh nəsikien mə kimiə tiksın yer-pirig, mərig rikimiə tukragien əmə mə taksəriwək kirikianə kimiə yavən has minə. Rikimiə tukri-pəh nəsikien mə nakharkun pik nar.^b

¹⁷ Tukmə yermamə kirik ror ahas-pre tuk əmiə, takhapəh nisarpinien tai norien kafan. Takasəkeikei misarkut mə taksor norien yame narmamə mifam tuk-səm mimə ratuatuk.^c ¹⁸ Sor narimnar fam yame nakharkun norien mimə kimiə naksarə ye nəmərinyen kimiə narmamə mfam. ¹⁹ Piak minə mine nowinik minə. Takhapəh nisarpinien tai təvhagə hah kape narmamə. Apəh pəh Kughen pisin əmə tukri-pi-ərəhu narpinien mine niemhaa kimi əriə, meinai ye Nəkwəkwə kape Kughen Yermaru ramni mimə, “Narpinien tai təvhagə hah, yakamərer tukun.

Kini Yo jakarpin tai norien has kape narmamə.”^d (Dut 32:35)

²⁰ Mərig kimiə taksəri-pən əmə nəgkiarien ye Nəkwəkwə kape Kughen yame ramni mə,

“Tukmə kafam tikmir rəmkərəv, vəhsi-pən nəviginien kimin; tukmə rəkwəkwə, vəhsi-pən nu kimin.

Nipig naksor narimnar minə a in tukrauris pik tukun.” (Prov 25:21-22)

²¹ Takhapəh niseighanien kin norien has mə tukruə tuk əmiə mivəh-si-əhu əmiə. Mərig sor mə norien huvə minə kapəmiə pəh ravəhsi-əhu norien hah.

Pəh khasiai gavman

13 Pəh kitawə fam kisarə ətgin gavman, meinai nehuəyen tuk narmaruyen m-fam ramsi-pən tuk Kughen, kini gavman m-fam yamə

mine kasəkwətə, Kughen pisin əmə rimivəhsi-haktə əriə.^e ² Tukmə yermamə kirik raməsik nəkwai gavman, kini ror məkneikin mə in ripəh nisaiyen nehuəyen yame Kughen rimirəhsi-haktə mukrai. Kini narmamə yamə mine kasor məknakin kamhavi-pə əmə kapəriə narpinien. ³ Ror məkneikin meinai Kughen rimirəhsi-haktə gavman mukrai mə yamə mine kasor norien has tukhagin, pəh nien mə rimirəhsi-haktə gavman mukrai mə narmamə yamə mine kasor norien huvə minə tukhagin. Kini tukmə nakhapəh nisorkeikeiyen mə takhagin kin nəmasur minə kape gavman, takasəkeikei misor norien huvə minə, kini iriə tukhavəhsi-haktə əmiə tukun.^f ⁴ Takhapəh nisəru-kinien mimə nəmasur kape gavman iriə yor wok minə kape Kughen yame wok kapəriə mimə iriə tukasor ramhuvə-pre tuk əmiə. Mərig tukmə nakasor ramaha, takasəkeikei mamhagin, meinai Kughen rimipəh nivəhsi-pən-əpnarpigien əmə nehuəyen kimi əriə, mərig rimivəhsi-pən nehuəyen kimi əriə mə tukhavəhsi-pən narpinien kimi narmamə yamə mine kasor norien has. ⁵ Ror məknakin mə kitawə mifam tukasəkeikei misarə ətgin gavman tuk nar kiraru. Kirik e mimə kitawə tukhapəh nhavəhyen narpinien, kini kirik min e in e kitawə tukharkun mə norien kapətawə in ratuatuk.

⁶ Kini nar kirikianə min əmə, sərok-pən takis kimi gavman, meinai nəmasur kape gavman, iriə yorwok minə kape Kughen, kini in e wok kapəriə mə tuksarmaru ye narmamə. ⁷ Tukmə kimə takasəkeikei misərok yermamə kirik, sərok. Tukmə takis pisin pisin minə, takasəkeikei misərok. Tukmə kimə takasəkeikei mhasiai yermamə kirik,

^b12:16 Prov 3:7   ^c12:17 1 Tes 5:15   ^d12:19 Hib 10:30

^e13:1 Prov 8:15; Taet 3:1   ^f13:3 1 Pita 2:13-14

hasiai. Tukmə yermamə kirik ravəh nar-maruyen, kini takasəkeikei misarə ət-gin.⁸

**Sorkeikei narmamə meinai
Nipig kwasig ruauə pakə**

⁸Takhapəh nisorien mə tukəm mə nar kirik yame nakhapəh hanə nisarpinien kimi yermamə kirik. Mərig nar kirikianə yame raməmir hanə tuk əmiə mə taksarpin, in ai norkeikeiyen, meinai yermamə yame rorkeikei in kirik in ramor narimnar fam yame loa ramni.^h ⁹Loa ramni mimə, “Takhapəh nisəkrəhyen kin piraovin,” “Mhapəh nishopniyen yermamə,” “Mhapəh nisəkrəhyen,” “Rikimiə tukripəh nivəniyen tuk narimnar kape yermamə pisin kirik,”** kini loa minə min tiksın aikin. Mərig nəgkiariyen kirikianə əmə in nukneriə fam; in e ramni mimə, “Orkeikei ik kirik rəmhen əmə kin yame nakorkeikei atuk ik.”(Lev 19:18) ¹⁰Tukmə yermamə kirik rorkeikei in kirik, to ripəh norien nahasien kimin. Kini ror məknakin mə yermamə yame rorkeikei narmamə, in ramor mə niprai Loa minə fam ruauə minor nəfraksien kin.ⁱ

¹¹Takasəkeikei misor məknakin meinai kimiə nakwənharkun huvə nipig yame kisarə iran ai taktakun mine. Rinor ta nipig yame takasəkeikei misarha mhapəh nisapirien, meinai nipig kitawə kimishatətə pə pə əmə iran, kini nipig yame tukrivəh miragh ətawə iran raməmir pən pən, mərig taktakun ai ruauə pakə.^j ¹²Pəh nien mə tuk tu, napignapien tukrirkək; kini nikhakien, pəh nien mə tuk tu tukruə. Kini ror məknakin mimə pəh kisəpəh norien kape nəpignəpien,

kini mharaptərəkın əmə norien huvə minə kape nikhakien rəmhen kin yame mobael ramraptərəkın huvə kafan kirik nau kape narowaginion.^k ¹³Pəh kitawə tuktors norien huvə minə, rəmhen kin yame yermamə raməriwək ye nikakien kini narmamə kasəm. Tukhapəh nisorien lafet has minə, mhapəh nisapisien kin ninimien, mhapəh nhakir-apnapigien əmiə minə, kini mhapəh nisorien norien ətəwə minə, mhapəh nisotgohyen, mhapəh nisorien jalus kimi ətawə minə.^l ¹⁴Mərig seighaan kin Yermaru Yesu Kristo mə tukrarmaru ye nimraghien kapəmiə, kini takhapəh nisətərigien mə takshawor pən iran mine misor narimnar yame nipraimiə əmə rorkeikei.^m

**Pəh khasiai nəməhuak yamə mine
kasəri-pən Loa kape Moses**

(1 Kor 8:1-13; 10:14-33)

14 Nəməhuak minə tiksın, kapəriə nhatətəyen ripəh nəusik-əusikien, meinai narmamə tiksın kəmhavəh-si-pən natuakəmien kimi əriə, kini khapəh nharkunien mə Kughen rameighan kin əriə tuk natuakəmien minə a uə nikam. Mərig kimiə rikimiə tukramagien tuk nivəhyen nəməhuak minə a yame kapəriə nhatətəyen ripəh niskaiyen; takhapəh nisotgohyen kimiə əriə.ⁿ ²Yermamə kirik, ye kafan nhatətəyen, rhuvə əmə mə in tukrən nəviginion m-fam. Mərig yermamə pisin kirik min, kafan nhatətəyen ripəh niskaiyen, kini rikin rəsik mə in rirkun nəniyen nəviginion ye nəsimien əmə, mipəh nəniyen nusai nar.^o ³Ripəh nihuvəyen mə yermamə e yame

**13:9 Loa minə e kasəmir ye Eks. 20:13-15,17; Dut 5:17-19,21.

⁸13:7 Mat 22:21 ^h13:8 Mat 22:39-40; Jem 2:8 ⁱ13:10 1 Kor 13:4-7

^j13:11 Efes 5:14; 1 Tes 5:6-7 ^k13:12 1 Jon 2:8 ^l13:13 Luk 21:34; Efes 5:18

^m13:14 Efes 5:11 ⁿ14:1 Rom 15:7 ^o14:2 Jen 9:3-4

rirkun nənien narimnar fam tukrəm-pən nar hah ye yermamə yame ripəh nənien nusai nar. Kini ripəh nəmhenien mə yermamə yame ripəh nənien nusai nar tukrini-pən tuk yermamə yame ramən fam nəviginien mə in ramor təvhagə has. Pəh tukripəh nəm-əhuyen in meinai Kughen rikin ragien əmə tuk yeməhuak a.^p ⁴Ripəh nihuvəyən mə ik nakamni mimə yorwok kape Yesu Yermaru kirik ramor norien has. Kafan atuk əmə Yesu Yermaru tukrəkir mimə ramor nar huvə uə nar has. Kini in tukror huvə meinai Yesu Yermaru rirkun nivəhsi-pənien nəsaninien kimin tuk norien nar huvə minə.^q

⁵Ye norien kirikianə əmə min, yermamə kirik ramni mə nipig kirikianə əmə kape Kughen in ramərhakə rapita nipig minə tiksin; mərig yermamə kirik min ramni mimə nipig m-fam rəm nəmhen əmə. Mərig pəh narmamə tuksərer skai ye kapəriə nətərigien ye nīkarin kape narimnar minə e.^r ⁶Yermamə yame ramni mə nipig kirikianə əmə in kape Kughen, in ramor tuk nivəhsi-haktəyən Yermaru. Kini yermamə yame ramən nusai nar, ramən tuk nivəhsi-haktəyən Kughen, meinai in ramni-pən tuk Kughen mə rikin ramagien tuk nan nəviginien. Kini yermamə yame raməpəh nənien nusai nar, in min raməpəh nənien tuk nivəhsi-haktəyən Yermaru, kini in min ramni-pən tuk Kughen mimə rikin ragien tuk nan nəviginien. ⁷Kitawə kirik rirkək yame nimraghien kafan, kafan əmə, uə nimhəyən kafan, kafan əmə. ⁸Mərig tukmə kitawə kamhamragh, kamhamragh tuk nivəhsi-haktəyən Yermaru; kini tukmə kamhamhə,

kamhamhə tuk nivəhsi-haktəyən Yermaru. Kini ror məknakin, tukmə kamhamragh uə kimnhamhə, mərig kitawə kape Yermaru.^s ⁹Kristo rimamhə marə mamragh min, mə In Yermaru kape narmamə yamə mine kamhamragh mine yamə mine kwənhamhə ta.

¹⁰Kini ripəh nihuvəyən mə taksəkir norien kape piaumiə minə mine now-inmiə yamə mine iriə yəhuak minə. Ripəh nihuvəyən mə taksəm-əhu piaumiə minə, meinai kitawə m-fam tuksərer əkupan ye jea yame Kughen ramkwətə iran maməkir narmamə ikin.^t ¹¹Rəmhen kin nəgkiarien yame Nəkwəkwə kape Kughen ramni mimə, “Kughen Yermaru ramni mimə, ‘Yakavəh kwəsu ye nimraghien kafak mimə narmamə m-fam tuksənimkur ye nimrik mhani-ərhav kin nheriə mhamə Yo, Yo Kughen.’” (*Aes* 45:23)

¹²Kini ror məknakin mə kitawə fam kirikianə kirikianə tuksərer ye nimri Kughen tuk nini-ərhavyen narimnar fam yamə mine kimisor.

¹³Ror məknakin, pəh kisəpəh nəkirien norien kape narmamə. Mərig takhaskai mə takhapəh nisorien nar kirik yame tukror piaumiə kirik rətərig pik tukun mimir ye kafan nhatətəyən.

¹⁴Yimauə mor kirikianə kimru Yesu Yermaru, kini tuk nar ai, yo yakirkun huvə mə nəviginien^{††} kirik rikək yame ramor yermamə rəmkimik ye nimri Kughen. Mərig tukmə yermamə kirik rikin raməsik mimə nar kirik rəmkimik ye nimri Kughen, nar ai rəmkimik əfrakis tuk yermamə a.^u ¹⁵Tukmə piam raməm mə nəviginien kirik rəmkimik, kini nakamən ye nimrin,

^{††}14:14 Suatuk pisin kirik tuk nukreikinien nəgkiarien ye v. 14: Yakirkun huvə mə nar kirik rikək yame ramor yermamə rəmkimik ye nimri Kughen.

^p14:3 Kol 2:16   ^q14:4 Mat 7:1; Jem 4:11-12   ^r14:5 Gal 4:10-11

^s14:8 Gal 2:20   ^t14:10 2 Kor 5:10   ^u14:14 Wok 10:15; Taet 1:15

rikin tukrəpəu. Ramor məknakin mə kafam norien rīpəh nəri-pəniēn swatuk kape norkeikeiyen. Takhapəh nisorien mə nar yame nakasən ramoriah piaumiə kirik yame Kristo rīmamhə tukun.^v 16–18 Nar apnapig mə kimiə nakamhani mə norien kirik in rhuvə əmə, mərig səpəh, tamə piaumiə kirik raməm norien kapəmiə mamni mīmə naksor təvhagə has. Ror pən, taksətapig kin, meinai yermamə yame ramor nəkwai Kristo ye norien a, in ramor riki Kughen ramagien. Kini narmamə kasəm in mhamə in yermamə huvə, kini rikiriə ramagien əmə tukun. Ror məkneikin meinai Narmaruyen kape Kughen pəh nien mə nar kape nəviginien mine ninimien, mərig in nar kirik kape natuatukien ye nimir Kughen, mine nəmərinuyen, mine nagienien ye Nanmin kafan.

¹⁹ Kini ror məknakin, pəh kitawə tuksarkut pik tuk norien nar yame ramkir pən narmamə tuk nəmərinuyen kini mhavəhsi-haktə nətərigien kapətawə m-fam.^w ²⁰ Takhapəh nisoriahyen wok kape Kughen tuk nəniēn naha nəviginien yame naksorkeikei. Nəfrakisien mə nəviginien minə fam khahuvə mhapəh nisəmkəmikien ye nimir Kughen. Mərig rahas tukmə nakvəh nəviginien kirik yame piam ramni mə rəmkimik mən ye nimir, kini in rətərig pik tukun, mimir ye kafan nhatətəyən.^x ²¹ Kini ror məknakin rhuvə mə takhapəh nisəniēn nusai nar, mhapəh nhanimien waen, mhapəh nisorien nar kirik yame tukror piautawə minə kamhamir ye nhatətəyən kapəriə.

²² Kini tukmə kimiə nakhavəh nətərigien kirik ye nikarin kape narimnar minə e, takharaptərəkin

məniwən əmə kimiə Kughen. Narmamə kisarə ye nihuvəyən əfrakis nīpig kasor əmə narimnar yame kharkun mə in ratuatuk mə tuksor. ²³ Mərig yermamə yame kafan nətərigien ramor kīraru tuk nar yame ramən, meinein mə ratuatuk mə tukrən uə nikam, rhuvə mə tukripəh nəniēn. Mərig tukmə rən, Kughen tukrini mə rinor təvhagə hah, meinai in ramən, mərig rikin raməsik mə rīpəh natuatukien - kafan norien rīpəh nərer-timtimien ye nhatətəyən. Kini tukmə yermamə kirik ramor nar kirik yame rikin raməsik mə in rīpəh natuatukien, in ramor təvhagə hah.

**Pəh khavəhsi-haktə nətərigien
kape yəhuak pisin pisin minə**

15 Kitawə yamə mine khaskai ye nhatətəyən ye Kristo tukasəkeikei misasitu huvə ye yamə mine nhatətəyən kapəriə rīpəh nuəyən miskai. Rīpəh natuatukien mə tuksəri-pən əmə norien yame kitawə atuk kisorkeikei. ² Kitawə tukasəkeikei masor norien yame tukror riki narmamə pisin kisagien tukun, mīmə tukrasitu irəriə mor nhatətəyən kapəriə ruə miskai.^y ³ Pəh kisor məknakin meinai Kristo min In rīmipəh norien norien kirik yame In atuk rorkeikei, mərig In rimnor narimnar fam əgkap yame Kughen rorkeikei [nar apnapig narmamə kimnhani hah In tukun] rəmhen kin yame Nəkwəkwə kape Kughen ramni mīmə, “Nini-hasien yamə mine kamni-pre tuk Ik, nəgkiarīen a ramuə min tuk Yo.” (*Sam 69:9*)

⁴ Narimnar e yame kimirai kupan ye Nəkwəkwə kape Kughen, kimirai mə tukrhajoun ətawə, mə tuksərəhu-pən tim

^v14:15 1 Kor 8:11-13

^w14:19 Rom 12:18; 15:2

^x14:20 1 Kor 8:13

^y15:2 1 Kor 10:24,33

tim nətərigien kapətawə ye Kughen. Kini kitawə kharkun norien a meinai kasərer tim tim ye nīpig əutən minə, kini Nəkwəkwə kape Kughen ravəh-si haktə nətərigien kapətawə.^z

⁵Kughen pisin əmə ramasitu irətawə mə tuksərer tim tim ye nīpig əutən minə, kini In pisin əmə ravəh-si haktə nətərigien kapətawə. Kini taktakun ai, yakamaiyoh In mimə tukrasitu irəmiə yamə mine nakhakwasig kin Yesu Kristo mor nətərigien kapəmiə mə tukruə mor kirikianə əmə ⁶mə takhavəh nətərigien kirikianə əmə, mamhani nəgkiarien kirikianə əmə tuk nəgnəginien Kughen yame In Kughen mine Rim Yesu Kristo Yermaru kapətawə.

⁷Havəh əmiə minə yerkin agien, rəmhen kin yame Kristo rimivəh əmiə yerkin agien. Taksor məknakin mə narmamə tukhani vi vi Kughen tukun.^a

⁸Takhapəh nisəru-kinien nar e mimə Kristo rimauə yorwok kape nəmə Isrel^{‡‡} mə tukrhajoun mə Kughen ramor kafan nəgkiarien, nəgkiarien e in e mimə promes minə kafan yame rimini-pən tuk rīp nəmə Isrel kupan, iriə kwənhauə misor nəfrakisien kin ⁹mə nəmə tanə pisin pisin minə tukhani vi vi Kughen meinai rikin rehə tuk narmamə, rəmhen kin yame Nəkwəkwə kape Kughen ramni mimə,

“Ror məkneikin, yo jakvəh-si haktə nhagim ye kwerkwai nəmə tanə pisin pisin minə, maməni nipei mamni vi vi nhagim.”(2 Saml 22:50; Sam 18:49)

¹⁰Kini nəkwəkwə kape Kughen ramni min mimə, “Kimiə nəmə tanə pisin pisin minə mine narmamə kape Kughen minə

takhauə kirikianə misagien.”(Dut 32:43)

¹¹Kini mamni min mimə, “Kimiə nəmə tanə pisin pisin minə, tak-səgnəgin Kughen Yermaru, kini kimiə kwənərəus minə fam kape tokrei tanə taksokapə misəgnəgin In.”(Sam 117:1)

¹²Kini Aesaea ramni min mimə, “Kwənərəus kape Jese^{¶¶} kupan tukrhaktə min, kini Kughen tukrivəh-si haktə in mə tukramarmaru ye kwənərəus minə kape tanimtanə m-fam.

Kini nəmə tanə pisin pisin minə tuksərəhu-pən tim tim nətərigien kapəriə iran.”(Aes 11:10)

¹³Kughen rimnasitu irətawə mə tuksərəhu-pən tim tim kapətawə nətərigien iran. Pəh In tukror mə rikimiə tukrhaktə mukwar kin nagienien mine nəmərinyen nīpig nhatətəyən kapəmiə iran tukriskai min meinai Nanmin kape Kughen ravəhsi-pre nəsaninien kimiə əmiə.

**Pol ramni mə Kughen rimivəh-si
haktə in mə tukrivən
ye kantri pisin pisin minə
mini-ərhav Nəvsaoyen Huvə**

¹⁴Piak minə mine nowinik minə. Yakirkun huvə mə nimraghien kapəmiə ramhaktə mukwar kin nihuvəyən, kini nakhavəh nirkunien m-fam, misəmhen tuk nhajounien əmiə minə.

¹⁵Kini ye nəkwəkwə e kafak, yimipəh nerkwaigien kin nar kirik, mərig yimini-ərhav yerik m-fam narimnar minə e tuk əmiə, kini morkeikei mə rikimiə tukraməkeikei maməsik nəgkiarien minə a. Ratuatuk əmə mə

‡‡15:8 Nəgkiarien Gris ramni mə “narmamə yame kimivəh nao kimi əriə” mərig nīpran ramni mə “nəmə Isrel.”

¶¶15:12 Jese in rim King Deved.

^z15:4 2 Tim 3:16   ^a15:7 Rom 14:1

yakəgkiar məknakin, meinai Kughen ramasitu irak ye kafan əmə nihuvəyen ¹⁶mə yo jakuə yorwok kape Kristo tuk nini-ərhavyen nəvsaoyen huvə kimi nəmə kantri pisin pisin minə. Yo yakəmhen kin pris kirik yame yakamni-ərhav nəvsaoyen huvə kape Kughen mə nəmə ye tanə pisin pisin yamə mine kishatətə ye Kristo tukhauə presen huvə yamə mine Nanmin kape Kughen raməruhu karin mə kape Kughen, kini Kughen rikin ragien əmə tuk nivəhyen.^b

¹⁷Kini yakavəhsi-haktə Yesu Kristo tuk wok minə fam kape Kughen yame yakamor. ¹⁸Mərig to yakpəh nəgkiar-ausitien tuk nar pisin kirik, yakaməgkiar ausit əmə tuk narimnar huvə yamə mine Kristo ramor nipig yimnor kafan wok tuk nivəhyen nəmə tanə pisin pisin minə khauə misor nəkwai Kughen. Kristo ramor wok ye kafak nəgkiarien mine ye kafak norien minə, ¹⁹kini mor wok ye nəsaninien kape nimtətien minə mine nar pis pis minə ye nəsaninien kape Nanmin kape Kughen. Kini ror məkneikin, yakamni-ərhav fam nəvsaoyen huvə kape Kristo, rimirikakun Jerusalem mivən meriaji-pən kantri e Ilirikam. ²⁰Nipig m-fam ye nirikakunien kape kafak wok muə meriaji-pə e taktakun, yimnorkeikei mə jakvən mini-ərhav nəvsaoyen huvə ikin minə tiksın yamə mine kipəh nərig-hana-yen nhag Yesu Kristo ikin. Yakpəh norkeikeiyen mə jakor wok aikin kirik yame yermamə kirik ruavən ta ikin mamni-ərhav nəvsaoyen huvə.^c ²¹Mərig raməri-pən nəgkiarien ye Nəkwəkwə kape Kughen [yame raməgkiar ye Kristo] mimə,

“Narmamə yamə mine kipəh nini-ərhavyen nəvsaoyen huvə kimi əriə, iriə tuksəm In, kini narmamə yamə mine khapəh nisərig-hanəyen nəvsaoyen huvə, iriə tukharkun.”(Aes 52:15)

**Pol rorkeikei mə tukrivən
mivaag-pən kin nəməhuak minə Rom**

²²Kini nipig ripsaah, wok e kafak tuk nivənien aikin pisin pisin minə ramətəpig kin yo tuk nurəyen məm əmiə.^d ²³Mərig taktakun ai, yimnor infamien ye kafak wok ye provins minə e. Newk minə tiksın ruauə muavən ta, yimnorkeikei pik mə jakurə məm əmiə. ²⁴Kini ror məknakin, rikik raməsik mimə nipig jakamvən Spen jakukuraō-pre məm əmiə. Kini nipig jakurə kisarə kape nipig kwakwə əmə, kini yakorkeikei mə taksasitu irak tuk kafak nəriwəkien. ²⁵Mərig taktakun, yakamvən Jerusalem tuk nasituyen ye nəməhuak minə aikin, ²⁶meinai nəməhuak minə apa kantri mir e Masedonia mine Gris, rikiriə rimnagian tuk nivəhsi-pənien kapəriə mane kimi yavən has minə ye niməhuak apa Jerusalem.^e ²⁷Rikiriə ramagian əmə tuk nasituyen irəriə məkneikin, mərig rəmhen kin yame kasarpin tai nasituyen yame kwənərəus kape Isrel kimnhavəhsi-pən ta kimi əriə, in e mə nəmə tanə pisin pisin minə kamhavəh nihuvəyen yame Kughen rimirpen mə kape nəmə Isrel, kini misarpin tai nihuvəyen a kin nasituyen kin mane.^f ²⁸Jakvəh mane yame iriə kimisəwhai kəji, mivən mivəh-si-pən kimi nəhuak minə apa Jerusalem. Kini nipig jakor infamien ye kafak wok apaikin, kini mitərhav Jerusalem mivən apa Spen, mərig nipig jakamvən Spen,

^b15:16 Rom 1:5; 11:13   ^c15:20 2 Kor 10:15-16   ^d15:22 Rom 1:13

^e15:26 Wok 24:17; 1 Kor 16:1; 2 Kor 8:1; 9:2,12   ^f15:27 1 Kor 9:11

jakukurao-pre mäm ämiä. ²⁹Nipig yakaurä mamarä imämiä ikin, yakirkun mä jakväh narimnar huvä ripsaah ye Kristo mä jakvähsi-pre kimi ämiä, kini kimiä taksärig rhuvä kin.⁸

³⁰Piak minä mine nowinik minä, meinai kitawä kishatätä ye Yesu Kristo Yermaru kapätawä, kini Nanmin kape Kughen ramor mä kitawä tuksorkeikei ätawä minä, yakamaiyoh skai ämiä mä taksähuak tuk yo misasitu irak ye narowaginien kafak.^h ³¹Sähuak mä Kughen tukrasitu irak matapig kin nämä Judia yamä mine khapäh nhaniyen näfrakisien ye nävsaoyen huvä mä tukhapäh nisoriahyen yo. Kini sähuak min mä nipig jakvän Jerusalem mitärhav min, mä narmamä yamä mine kishatätä ye Kristo, rikiriä tukragien tuk wok kafak. ³²Kini ye norien a, tukmä Kughen rorkeikei, jakurä mäm ämiä ye nagienien, kini kitawä mfam rikitawä tukragien. ³³Päh Kughen yame In nuknei nämärinuyen tukramarä tuk ämiä m-fam. Amen.

Pol ramaowia kin in minä tiksin

16 Yo yakamni-pre tuk ämiä mimä nowintawä e Fibi yame raväh wok kape dikon ye nimähuak apa Kengkria, in piraovin huvä kirik. ²Yakamaiyoh ämiä mä nipig in tukrurä, taksagien ämä tukun ye nhag Yesu Yermaru kapätawä, ye norien yame in ratu-atuk mä narmamä kape Kughen tuksor. Tukmä kafan kirik nar kirik rikäk, rhuvä mä taksasitu iran, meinai in rimnasitu irak mine narmamä khapsaah.

³Saowia kin Prisila mine Akwila, yame kimasir yimirhor wok kirikianä kape Yesu Kristo.^{i 4} Ipakä ämä kirhamhä tuk nasituyen irak. Päh nien mä yo pisin ämä, märig kimawä nämä tanä pisin

psin yamä mine kasähuak, yakamhani vi vi Kughen tuk äriu. ⁵Kini saowia kin nämähuak yamä mine kasofugin ye kapäriu nimä.

Saowia kin yo kirik e Epaenetas e yame rimnäkupan mhatätä ye Kristo ye tanä a Tarki.

⁶Saowia kin Meri yame ramor pik wok irämiä.

⁷Saowia kin Andronikas mine Junias, yemä imak mir yame kivähsi-pän ämasir ye kalabus. Aposol minä kamhasiai pik äriu, kini iriu kimwäkupän irak mwhatätä ye Kristo.

⁸Saowia kin Ampliatas yame yakorkeikei ye norkeikeiyen kape Yermaru.

⁹Saowia kin Obanas, yame kimawä min yakasor wok kirikianä ye Kristo, kini saowia kin Stakis keikei.

¹⁰Saowia kin Apeles, yame ramärer tim tim ye Kristo ye nipig äutän minä.

Saowia kin narmamä ye nimä kape Aristobolas.

¹¹Saowia kin Herodion, kwänäräus atu-atuk kafak.

Saowia kin narmamä yamä mine kisofugin-pän ye Yesu Yermaru ye nimä kape Nasisas.

¹²Saowia kin Trifaena mine Trifosa, piraovin mir yamä mir kawor pik wok kape Yermaru.

Saowia kin Persis keikei, piraovin min kirik yame ramänhawk tuk norien wok kape Yermaru.

¹³Saowia kin Rufas, yemähuak kirik kape Yermaru mine nisini yame rimnor huvä-pä kimi yo rämhen kin nisirik atuatur.^j

¹⁴Saowia kin Asingkritas mine Flegon mine Heremes, mine Patrobas mine Heremas, mine piaturawä yamä mine kisarä iriä miriä.

⁸15:29 Rom 1:11   ^h15:30 2 Kor 1:11; Kol 4:3; 2 Tes 3:1   ⁱ16:3 Wok 18:2
^j16:13 Mak 15:21

¹⁵ Saowia kin Filologas mine Julia mine Nereas mine nowini mine Olimpás mine náməhuak minə fam yamə mine kisarə iriə miriə.

¹⁶ Saowia kin əmiə minə rəmhen kin yame kimiə kirikianə ye Kristo. Niməhuak minə fam kape Kristo kisaowia kin əmiə.^k

¹⁷ Piak minə mine nowinik minə. Yakamaiyoh skai əmiə mə taksərig əmiə tuk narmamə yamə mine kasor mimə takseikus kwhen kapəmiə, kini mishajoun narimnar yame kasor narmamə kasəviəkiə ye nhatətəyen kapəriə, kini nhajounien a ror pisin əgkəp ye nhajounien yame nimnhavəh ta. Sərer isok tuk əriə^l ¹⁸ meinai narmamə kashajoun nəgkiarien eikuə khapəh nisorien wok kape Yesu Kristo Yermaru kapətawə, mərig kasor wok əmə tuk nar yame nīprairiə rorkeikei. Iriə kamhani huvə nəgkiarien, kini nəgkiarien kapəriə rheikən, mərig kaseikuə, masoriah nətərigien kape narmamə khapsaah yame nirkunien kapəriə ripəh nərīp-timtimien.^m

¹⁹ Narmamə kwəsərig ta nəvsaoyen mimə kimiə naksor nəkwai Kughen. Ror məknakin rikik ragien pik tuk əmiə. Mərig yakorkeikei pik mimə takharkun naha nhagin yame ratuatuk, kini mhapəh nhavəniən tuk norien has minə.ⁿ ²⁰ Kughen yame In nuknei nəmərīnuyen, pəh nien mə tuk tu In tukrəvi-ətəəkīn Setan, kini in ramarə əmə ye təpaage nihumiə. Pəh nihuvəyen kape Yesu Yermaru kapətawə tukraməmīr irəmiə minə.^o

²¹ Timoti e yame kimru min yaka-wor wok kirikianə ramaowia kin əmiə. Kini Lusias mine Jeson mine Sosipata e kwənərəus kafak minə karhaowia min kin əmiə.^p

²² Yo Tosias, yame yakamrai nəgkiarien kape Pol ye nəkwəkwə e, yo yakamaowia kin əmiə, kitawə kirikianə ye Yesu Yermaru.

²³ Gaeas ramaowia kin əmiə. Yo Pol, yakamarə ye nimə kafan, kini narmamə kape niməhuak kasofugin iman ikin.

Erastas e yame raməger tuk mane kape taon e, mine piautawə Kwotas, iriu min kwaowia kin əmiə.^q ²⁴ Pəh Yesu Kristo Yermaru kapətawə tukrautə-pre kin kafan nihuvəyen kimi əmiə mfam. Amen.^{§§}

²⁵ Pəh khani vi vi Kughen. In rirkun norien mimə kimiə naksərer tim tim ye nhatətəyen kapəmiə meinai yimini-ərhav-pre nəvsaoyen huvə kape Yesu Kristo tuk əmiə. Nəgkiarien e rimn-erkwaig əmə apa kupan muə meriaji-pə,^r ²⁶ mərig taktakun ai, ruətərhav-pə. Kini Kughen e yame ramragh rerin, In e rimini mə jakni-ərhav nəvsaoyen kape Kristo yame profet minə kupan kimnharai ye nəkwəkwə minə kapəriə, mə narmamə tukharkun. Yakamni-ərhav mimə kwənərəus minə fam ye tokrei tanə pəh tukshatətə əmə ye Kughen, misor nəkwān. ²⁷ Kughen pisin əmə In Kughen, kini In pisin əmə rirkun nar. !Pəh kisəgnəgin Kughen nīpig m-fam, infamien rirkək, tuk nar yame Yesu Kristo rimnor! Amen.

§§16:24 Keinein mə Pol rimirai əfrakis nəgkiarien ye v. 24 meinai rikək ye kopi akwas tiksīn kape Niu Testamen.

^k16:16 1 Kor 16:20; 1 Pita 5:14   ^l16:17 Mat 7:15; Taet 3:10

^m16:18 Fil 3:19; 2 Pita 2:3   ⁿ16:19 Rom 1:8; 1 Kor 14:20

^o16:20 Jen 3:15   ^p16:21 Wok 16:1-2; 19:22; 20:4

^q16:23 Wok 19:22; 1 Kor 1:14   ^r16:25 Rom 1:5; Efes 1:9; 3:5,9; Kol 1:26

1 Korin

Nəkwəkwə yame Pol rimməkupan mirai ramvən kimi yəhuak minə apa Korin

Nəgkiarien kwəkwə kape nəkwəkwə e 1 Korin

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Aposol Pol iriu kwən kirik Sostenes kimirirai nəkwəkwə e.

?Kimirirai ramvən kimi pa? Kimirirai ramvən kimi nəməhuak minə apa Korin.

?Nimraghien rimmhawor pən iran mine ye nipig kimirirai? Korin in taon ehuə kirik. Ikin aikin a, narmamə khapsaah khavəh kapəriə nautə mhauə mə narmamə tukhavəh nimrin. Korin in taon kirik yame in rhuvə pik ye provins a Akaea, yame raməmır ye kantri a Gris. Mərig ye taon a, narmamə khapsaah kasəhuak kimi kughen eikuə minə; kini norien has minə kapəriə rehuə min ye taon a. Niməhuak a Korin, narmamə yamə mine pəh nien mə kwənərəus kape Isrel khapsaah ikin. Pol rimavən ikin minə m-kisisər mirikakun niməhuak minə, kini mamrikakun niməhuak apa Korin ye nəriwəkien kafan yame ror kiraru kin, kimisəhuak pə pə əmə, kini taktakun ai norien has minə rimmamswin fam ye niməhuak. Narmamə tiksın kasor norien has minə; kini tiksın kamhavəh nətərigien yamə mine khapəh nisatutakien. Kimisaiyoh Pol kin narimnar yamə mine iriə khapəh nharkunhuvəyen. Kini in rimirai nəkwəkwə e mhorpın naiyohyen kin kapəriə. Kini rimirai nəkwəkwə e mə tukrhajoun atuutuk norien has yamə mine iriə tiksın kimnasor.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Niməhuak apa Korin in raməmır ye taon kirik yame norien has minə fam rimikuar

aikin. Norien has minə a ramvən əmə ye niməhuak. Pol rimirai nəkwəkwə e mə tukrini-ərhav norien has yame niməhuak ramrəh-pikin, mine norien has pisin pisin. In rimini-pən tuk əriə mə tukshawor pən iran mine misəkeikei mharerig-pə tuk Kughen. Kini mhajoun əriə kin norien yame ratuutuk mə narmamə tuksor mə iriə tukhauə narmamə kape Kughen minə.

Pol rimmokrən huvə irəriə

1 Yo Pol, yame Kughen rimmokrən kin yo mirpen yo ye nərigien kafan mimə yo aposol kirik kape Yesu Kristo, yakamrai nəkwəkwə e kimru piatawə Sostenes. ²Nəkwəkwə e ramvən kimi nəməhuak minə kape Kughen apa Korin, kimiə narmamə yame Kughen rimmətu karin əmiə mə kafan minə mə taksofugin-pən ye Yesu Kristo. Kini mokrən kin əmiə mə kafan minə, kimiə mine nəməhuak yamə mine kisarə ikin pisin pisin minə naksəhuak kimi Yesu Kristo Yermaru kapətawə, yame in Yermaru kapətawə fam. ³Pəh Rimtawə Kughen mine Yesu Kristo Yermaru kapətawə, tukwautə-pre kin nihuvəyen mine nəmərinuyen kimi əmiə.

Pol rimini vi vi Kughen ye nəhuakien

⁴Nipig minə fam yakamni-pən tuk Kughen mə rikik ramagien tuk əmiə meinai naksofugin-pən tuk Yesu Kristo, ror pən rautə-pre kin kafan nihuvəyen kimi əmiə. ⁵Rimmənutə-pre kin kafan nihuvəyen mə tukrehuə tuk əmiə ye norien minə fam, mor əmiə mə takharkun huvə nar kini mhani-ərhav nəgkiarien kafan. ⁶Rimmor məkneikin meinai nimisəm mə nəvsaoyen kin Kristo yame yimnhani-ərhav-pre tuk əmiə in nəfrakisien. ⁷Ror məkneikin mə nipig nakasərer mamhawhin nuəyen kape Yesu Kristo Yermaru kapətawə, nakhapəh nisakwəkwəyen

kin nəsaninien kirik kape Nanmin Kafan tuk norien wok kafan.⁸ Kini In tukror əmiə naksərer tim tim misəriaji-pən nipig yame tukror infamien, mə tukpəh nəm-pəniən nar has kirik irəmiə ye nipig yame Yesu Kristo Yermaru kapətawə tukrirerig-pə min iran.⁹ Kini Kughen tukror nar e kimi əmiə meinai nipig m-fam In ramor kafan nəgkiarien. In Kughen yame rimmokrən kin əmiə nakhauə kirikianə kimiə Tini Yesu Kristo Yermaru kapətawə.^t

Nəməhuak minə kimiəwhai əriə minə

¹⁰Piak minə mine nowinik minə, yakamaiyoh skai əmiə ye nhag Yesu Kristo Yermaru kapətawə mə kimiə m-fam takasərig əmiə, mhapəh nisorien mə nətərigien kirik tukruə meikus kwəhən kapəmiə; kini mərig takhauə əfrakis misor kirikianə ye nərigien mine ye rikin kirikianə.^u ¹¹Piak minə mine nowinik minə, yakamni-pre məkneikin meinai yorwok tiksın kape pian e Kloe kwənhani-əsah-pə ta iran mə kimiə nakasotgoh pik. ¹²Niprai nəgkiarien yame yakamni ror məkneikin: Kimiə tiksın kamhani mhamə, “Kimawə yakamhakwasig kin Pol,” mərig tiksın kamhani mhamə, “Kimawə yakamhakwasig kin kwən a Apolos,” kini tiksın kamhani mhamə, “Kimawə yakamhakwasig kin Pita,” kini tiksın kamhani mhamə, “Kimawə yakamhakwasig əmə kin Kristo.”^v ¹³?Rikimiə raməsik mə ta mə nakharkun niseikus-eikusien məkneikin

kuwhen kape Kristo, uə? ?Nakha mə ta mə yo e Pol yimməker ye nai kamarkwao kin tuk əmiə uə? Nıkam, pa rimə kimnor baptaes irəmiə ye nhagik. ¹⁴Yo yakamni vi vi Kughen meinai yimipəh norien baptaes irəmiə kirik; mərig yimmor baptaes əmə ye kwəə mir a Krispas mine Gaeas.^w ¹⁵Rikik ragien məknakin meinai yermamə kirik to rıphə niniyen mə kimnor baptaes iran ye nhagik. ¹⁶!Ah! Yimməru-kin, yimmor baptaes min ye Stefanas mine kafan minə. Mərig yaknəru-kin ta mə yimmor baptaes ye kimiə kirik min uə nıkam.^x ¹⁷Niprai nəgkiarien minə e ramni mimə Kristo rimipəh nher-pəyen kin yo mə jakor əmə baptaes ye narmamə, mərig rimmher-pə kin yo mə jakni-ərhav nəvsaoyen huvə. Kini jakpəh nini-ərhav-əmə-yen nirkunien kape yermamə meinai yakpəh norkeikeiyen mə tukor əruvəruvə nəvsaoyen kin nimhəyen kape Yesu Kristo ye nai kamarkwao kin.

Kristo rimmor əpu nirkunien mine nəsaninien kape Kughen

¹⁸Ror məkneikin meinai narmamə yamə mine kasəri-pən swatuk yame ramvən ye nap ehua, rikiriə raməsik mə nəvsaoyen kin nimhəyen kape Yesu Kristo in nəgkiarien ətəwao. Mərig kitawə e yame Kughen rimivəh miragh ətawə, rikitawə raməsik mə nəvsaoyen e ramhajoun-pən nəsaninien kape Kughen.^y ¹⁹meinai Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə,

^{*1:12} Swatuk pisin kirik tuk nukreikinien nəgkiarien ye v. 12 in e: Kimiə tiksın kamhani mhamə, “Kimawə yakamhakwasig kin Pol,” mərig tiksın kamhani mhamə, “Kimawə yakamhakwasig kin kwən a Apolos,” kini tiksın kamhani mhamə, “Kimawə yakamhakwasig kin Pita,”. Mərig səm-ru, yo, yakamkwasig əmə kin Kristo.

^{§1:8} 1 Tes 3:13; 5:23   ^{†1:9} 1 Tes 5:24; 1 Jon 1:3   ^{‡1:10} Fil 2:2

^{‡1:12} Wok 18:24-28; 1 Kor 3:4   ^{‡1:14} Wok 18:8; Rom 16:23

^{‡1:16} 1 Kor 16:15   ^{‡1:18} Rom 1:16

“Yo jakoriah əgkap nirkunien kape narmamə yamə mine kharkun pik nar; kini mətapig kin nirkunien kape narmamə yame nirkunien kapəriə rehuə.” (Aes 29:14)

²⁰ ?Narmamə yamə mine kharkun nar iriə hiə? ?Nəmhajoun kape loa iriə hiə? ?Narmamə yame kharkun huvə swatuk kape nəgkiarien iriə hiə? Kharkək, meinai Kughen rimnor nirkunien kape tokrei tanə rimauə ye nətəwaoyen.^z ²¹ Ror məkneikin meinai ye nirkunien kape Kughen, rimnor mə narmamə kape tokrei tanə e tukhapəh nharkunien In ye nərigien kapəriə. Mərig Kughen rimnor mə nəgkiarien kapətawə yame narmamə kape tokrei tanə kamhani mhamə in nəgkiarien ətəwao, tukrivəh miragh narmamə yamə mine kamhani nəfrakisien iran.^a ²² Nəmə Isrel kamhani əmə nəfakisien tukmə kisəm nımtətien kirik kape Kughen; kini narminə Gris kamhani əmə nəfrakisien ye nəgkiarien yame in raməri-pən kapəriə nirkunien. ²³ Kini nıpig kitawə kamhani-ərhav nimhəyen kape Yesu Kristo ye nai kamarkwao kin, nəgkiarien kapətawə in rəmhen kin kapier ye swatuk yame ramor nəmə Isrel kisapitətər iran, kini nəmə Gris khamə in nəgkiarien ətəwao.^b ²⁴ Mərig narmamə yame Kughen rimnokrən kin əriə, nar arnapig mə iriə nəmə Isrel uə nəmə Gris, kamhani mhamə Nəvsaoyen Huvə kape Yesu Kristo ramhajoun mə nirkunien mine nəsaninien kape Kughen rehuə, meinai In rimnher-pə kin Kristo.^c ²⁵ Ror məkneikin meinai norien kape Kughen yame narmamə kape tokrei tanə kisəm-pən mə in norien ətəwao əmə, nirkunien rarə iran rapita nirkunien kape narmamə. Mine norien

kape Kughen yame narmamə kape tokrei tanə kisəm-pən mə nəsaninien kafan rikək, kafan nəsaninien rehuə pik rapita nəsaninien kape narmamə.^d

²⁶ Piak minə mine nowinik minə, rikimiə tukraməkeikei maməsik mə kimiə narmamə hawor minə nıpig Kughen rimnokrən kin əmiə. Kimiə khapsaah, narmamə kape tokrei tanə kimisəm əmiə khamə nakhapəh nharkun-huvəyen nar kirik; kini mhapəh nhavəhyen nəsaninien; kini pəh nien mə kimiə nıpnəti nəmasur minə tiksın.^e ²⁷ Mərig Kughen rimırpen narmamə yame narmamə kape tokrei tanə kamhani mhamə kaseno-eno mə tukror auris əriə yamə mine khamə ta mə kharkun nar; kini mırpen narmamə yame kapəriə nəsaninien rikək ye tokrei tanə e mə tukror auris narmamə yamə mine kapəriə nəsaninien rehuə ye tokrei tanə. ²⁸ In rimırpen narmamə tiksın yame narmamə kape tokrei tanə kasəm-pən əriə mə iriə narmamə arnapig əmə, mırpen narmamə yamə mine narmamə kape tokrei tanə khapəh nisorkeikei-pikien əriə. Rimırpen narmamə tiksın yame narmamə kasəm-pən əriə mə iriə narmamə arnapig əmə tiksın, mə tukror narimnar tiksın yame narmamə kape tokrei tanə kasəm mə iriə nar huvə tiksın, tukhauə misor nar arnapig kin. ²⁹ Rimnor məknakin mə narmamə to khapəh nisəgkiar-ausitien ye nimri Kughen.^f ³⁰ Kimiə nimnhauə kirikianə kimiə Yesu Kristo rəri-pən nərigien kape Kughen. Kini Kristo rimauə rəmhen kin nuknei nirkunien kapətawə. Ye norien yame Kristo rimnor, Kughen rimnor ətawə kisatuatuk ye nimrin, kini mətu karin ətawə mə kafan minə, kini mivəh

^z1:20 Job 12:17; Aes 19:12; 33:18; 44:25   ^a1:21 Mat 11:25

^b1:23 Rom 9:32; 1 Kor 2:14   ^c1:24 Kol 2:3   ^d1:25 2 Kor 13:4

^e1:26 Mat 11:25; Jem 2:5   ^f1:29 Efes 2:9

mīragh ətawə.⁸ ³¹Ror məkneikin, tukrəmhen əmə kin nəgkiarien yame Nəkwəkwə kape Kughen rīmini mīmə, “Yermamə yame raməgkiar ausit, pəh tukrəgkiar ausit əmə tuk nar yame Kughen Yermaru rīmnor kīmin.” (*Jer 9:24*)

2 Piak minə mine nowinik minə. Nīpig yīmauə tuk əmiə, yīmini-ərhav nəgkiarien kape Kughen.[†] Mərig yīmīpəh nīni-ərhavven ye nəgkiarien ausit, uə ye norien yame narmamə kape tokrei tanə kamhani mhamə ramor əpu nīrkunien kape yermamə. ²Nīpig yīmnamarə kitawə-m kīmiə, rīkik rīmnəsik mīmə jakpəh nīniərhav-pre-yen nar kīrik, mərig yīmini-ərhav-pre əmə Yesu Kristo tuk əmiə, mine kafan nīmḥəyen ye nai kamarkwao kin. ³Nīpig yīmauə tuk əmiə, kafak nəsaninien rīkək, kīni yīmīgin, mamətəmmīmīn.^h ⁴Kīni nīpig yīmini-ərhav kafak nəgkiarien ye nəvsaoyen huvə, yīmīpəh nīniyen ye nīrkunien kape yermamə, mine ye nīvəhsi-pən-vəhsi-pənien kīmi əmiə tuk nīviyen nərigien kapəmiə. Mərig nīpig yīmnəgkiar nīmīsəm nəsaninien kape Nanmīn kape Kughen.ⁱ ⁵Yīmnor məknakin mə nhatətəyen kapəmiə tukrīpəh nəgər-əməyen ye nīrkunien kape narmamə, mərig tukrəgər ye nəsaninien kape Kughen.

**Nanmīn kape Kughen ramor
əpu Nəvsaoyen Huvə kape
Yesu Kristo kīmi ətawə**

⁶Mərig in nəfrakisien mə kīmawə yakamhani-ərhav nəgkiarien kape nīrkunien kīmi narmamə yamə mine rīkiriə ruəmrə, mərig pəh nīen mə nīrkunien kape narmamə taktakun

mine, uə kape narmamə yamə mine kasarmaru irətawə e towei mine, yame tuk nīpig kīrik, iriə tukhauə narmamə apnapīg əmə. ⁷Nīkam. Kīmawə yaksəgkiar ye nīrkunien kape Kughen yame in apa kupan rīmnāmīr mənīwən, meinai narmamə kīmnḥapəh nḥarkunien; kīni Kughen rīmini apa kupan kupan əgkəp mə nīrkunien e In tukruə mīvəhsi-pə nīhuvəyen kīmi ətawə. ⁸Narmamə yamə mine kasarmaru ye tokrei tanə e taktakun mine kwəseinein nərigien e kape Kughen, mərig to iriə kīpiharkun, to kīpihapəh nīsəsik-pənien Yermaru kapətawə ye nai kamarkwao kin, yame In nuknei nīhuvəyen minə fam. ⁹Mərig Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə, “Narmamə khapəh hanə nīsəmīen, kīni mḥapəh hanə nīsərigien, Kīni mḥapəh hanə nḥarkunien naha nḥagin yame Kughen rīmnor ap-nəpeinə iran kape narmamə yamə mine kasorkeikei In.” (*Aes 64:4*)

¹⁰Mərig Kughen rīmnor əpu nərigien a kafan kīmi ətawə ye Nanmīn Kafan. Kīni Nanmīn Kafan rīrkun narīmnar m-fam, kīni mīrkun mīn narīmnar kape Kughen yame narmamə khapəh nḥarkunien.

¹¹Ror məknakin meinai narīmnar yame yermamə ramətərig kin, in əmə in rīrkun; yermamə kīrik rīpəh mīn nīrkunien. Kīni ye norien kīrikianə əmə mīn, narīmnar yame Kughen ramərig, Nanmīn Kafan pīsīn əmə In rīrkun. ¹²Pəh nīen mə Kughen rīmīvəhsi-pə nətərigien kape narmamə kape tokrei tanə kīmi ətawə, mərig rīmīvəh-si-pə Nanmīn yame ramsi-pən tukun, mə kitawə tukharkun naha nḥagin yame Kughen rīmīvəhsi-pə apnapīg əmə kīmi ətawə. ¹³In e nəvsaoyen huvə yame

[†]2:1 Kopi akwas tiksin kape Niutestamen khamə, “Yīmini-ərhav nəgkiarien kape Kughen yame in apa kupan rīmnərkwaiğ.”

⁸1:30 Jer 23:5-6

^h2:3 Wok 18:9; 2 Kor 10:1

ⁱ2:4 1 Tes 1:5

kimawə yakamhani, kini nirkunien kape narmamə rīpəh nhajounien əmawə kin nəgkiarien e; mərig Nanmin kape Kughen ramhajoun əmawə. Kini yakamhani-ərhav nəgkiarien əfrakis kape Nanmin kape Kughen ye nəgkiarien yamə mine kamhasi-pən tukun.

¹⁴Yermamə yame Nanmin kape Kughen rīkək iran, to rīpəh nivəhyen narimnar yame Nanmin kape Kughen ramhajoun ətawə kin, meinai raməm məknakin mə narimnar a nirkunien rīkək tuk əriə. Kini to rīpəh nirkunien narimnar yame Kughen ramhajoun ətawə kin meinai Nanmin kape Kughen əmə rirkun nasituyen ye narmamə tuk nirkunien narimnar kape Kughen.

¹⁵Kitawə yamə mine kamhavəh Nanmin kape Kughen kharkun nisəkirien norien minə; mərig narmamə arnapig minə kiseinein nəkir-əmhenien norien kapətawə ¹⁶meinai Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə,

“Yermamə rīkək yame ruirkun ta nətərigien kape Kughen Yermaru mirkun nhajounien In kin nar kirik.” (Aes 40:13)

Mərig kitawə kwənhavəh ta nirkunien kape Yesu Kristo.

Pol rīmə tukhapəh niseikusien kuwheh kape niməhuak

3 Piak minə mine nowinik minə. Nīpig yimnamarə kitawə-m kimia, yimīpəh nəgkiarien kimi əmiə rəmhen kin yame yakaməgkiar kimi narmamə yamə mine kharkun narimnar kape Kughen. Mərig yimnəgkiar kimi əmiə rəmhen kin yame yakaməgkiar kimi narmamə kape tokrei tanə, meinai kimia nimnhavəh pə pə əmə Yesu Kristo ye nimraghien kapəmiə. ²Nīpig

yimnhajoun əmiə, rəmhen əmə mə yakhavəhsi-pre nah kimi əmiə, mīpəh nivəhsi-preyen nəviginien skai kimi əmiə. Meinai kimia nimnhapəh nisəmhenien tuk nənien nəviginien skai. Kini taktakun ai, nakhapəh hanə nisəmhenien tuk nənien,^j ³meinai norien kapəmiə rəmhen əmə kin norien kape narmamə kape tokrei tanə. Meinai kimia nakasor jalus, masotgoh kimi əmiə minə ramhajoun-pən mə norien kapəmiə rəmhen kin norien kape narmamə kape tokrei tanə. Naksəmhen kin narmamə arnapig əmə.^k ⁴Kimia kirik ramni mə, “Yo yermamə kape Pol,” kini kirik ramni mə, “Yo yermamə kape kwən a Apolos,” ramhajoun-pən mə norien kapəmiə in rəmhen əmə kin narmamə kape tokrei tanə.¹

⁵Taksəm-ru. ?Apolos in pa? ?Kini yo pa? Kimru yakwəmhən əmə kin yorwok mir kape Kughen, yimīwasitu irəmiə tuk nhatətəyen ye Yesu Kristo. Kimru yimīwor əmə wok yame Yermaru kapətawə rimivəhsi-pə pisin pisin kimi əmru mə jakwor. ⁶Rəmhen kin yame yo yimīsuw kweru nai, kini Apolos in raməkwi-əkwi kin nu, mərig Kughen In ramor ramhaktə.^m ⁷Ror məkneikin mə yermamə yame ramsuv kweru nai, uə yermamə yame raməkwi-əkwi, in nar arnapig əmə; mərig Kughen pisin əmə ramor narimnar kamhamragh mamhakuə. ⁸Yermamə yame ramsuv, mine yame raməkwi, kiravən əmə tuk nar kirikianə əmə. Kini Kughen tukraməkeikei mərok əriu ye wok pisin pisin kapəriu. ⁹Kimru yorwok mir kape Kughen. Kini kimia naksəmhen əmə kin nəsimien kape Kughen, uə nimə kape Kughen.ⁿ

¹⁰Ye nihuvəyen yame Kughen rimnautə-pə kin kimi yo, yimivhirəkin

^j3:2 Hib 5:12-13; 1 Pita 2:2 ^k3:3 1 Kor 1:10-11 ^l3:4 1 Kor 1:12

^m3:6 Wok 18:4,11,27-28 ⁿ3:9 Mat 16:27; Efes 2:20-22

huvə nihu nimə rəmhen kin yermamə yame rirkun huvə nivhirəkinien nimə. Kini narmamə tiksin khauə mharpin min nimə rhaktə. Mərig iriə m-fam tukasəkeikei misəm huvə wok kapəriə kape nivhirəkinien nimə,¹¹ meinai to yermamə kirik ripəh nivhirəkinien nihu nimə kirik min yame ror pisin ye nihu nimə yame kwəvhirəkin ta, yame in e Yesu Kristo.^o ¹²Narmamə tiksin kamhahirəkin nimə mharpin-pən yame kwəvhirəkin ta, mhavhirəkin kin narimnar yame tukraməmir rerin, rəmhen kin gol mine silva mine kapier yame nimrin rhaktə. Kini narmamə tiksin kamhahirəkin əmə narimnar yame raməmir kape nipig kwakwə əmə rəmhen kin nai mine nuwig mine nimar nikien. ¹³Kini tuk nipig kirik narmamə tukpisəm wok kapəriə mipiharkun, meinai nipig Yesu tukripirerig-pə min iran, kapəriə wok tukhauə ye nikhakien. Kughen tukripiəkir əmhen wok minə kapəriə rəmhen kin yame kivəhsi-pən gol ye nap mə tukrhajoun mə rhuvə uə raha.^p ¹⁴Narmamə yamə mine Kughen raməm mə wok kapəriə rhuvə, rəmhen kin yame nap ripəh nəsien nimə kapəriə, tukhavəh kapəriə nərok. ¹⁵Mərig narmamə yamə mine Kughen raməm mə wok kapəriə rahas, rəmhen kin yame nap rimnəs kapəriə nimə, narimnar fam rimirkək. Kughen tukrivəh miragh əriə, mərig tuksəmhen əmə kin yermamə yame rəmap ta kin nimə yame nap raməs.

¹⁶?Nakharkun uə nikam, mə kimiə nimə kape Kughen, kini Nanmin kape Kughen ramarə irəmiə?^q ¹⁷Tukmə yermamə kirik ramoriah nimə kape Kughen, kini Kughen tukroriah min in, meinai nimə kape Kughen, in ramərhakə. Kini kimiə nimə e kape Kughen.

¹⁸Yermamə yame rikin raməsik mə in rirkun pik nar, tukramərig huvə in tamə reikuə atuk iran. Tukmə rimə tukrirkun nar əfrakis, tukraməkeikei mivəh nirkunien e yame narmamə kape tokrei tanə kamhani mə nirkunien rikək iran. ¹⁹Ror məkneikin meinai nirkunien kape narmamə kape tokrei tanə, Kughen raməmpən mə in nətəwaoyen əmə. Rəmhen kin yame Nəkwəkwə kape Kughen ramni mimə,

“Narmamə yamə mine kharkun pik nar, kasor norien yame riko iko, mərig Kughen tukrivəhsi-pən narpinien kimi əriə.”(Job 5:13)

²⁰Kini mamni min mimə,

“Kughen Yermaru rirkun mə nətərigien kape narmamə yamə mine kharkun nar, in nar arnapig əmə.”(Sam 94:11)

²¹!Kini takhapəh nhavəhsi-haktə-minien nəmehuə minə kape niməhuak! Meinai Kughen rimivəhsi-pre narimnar fam kimi əmiə mə tukrasitu irəmiə. ²²In rimivəhsi-pre nəmehuə minə kapəmiə rəmhen kin yo, Pol, mine Apolos, mine Pita, mə jaksasitu irəmiə. Mivəhsi-pre fam narimnar ye tokrei tanə mə tukrasitu irəmiə. Nar arnapig mə nakwənhamragh uə nakwənhamhə, uə nar yame ruatərhav ai taktakun uə yame tukripitərhav tuk nipig kirik, Kughen ravəhsi-pre fam narimnar mə tukrasitu irəmiə. ²³Kini kimiə kape Kristo, kini Kristo in kape Kughen.

Nəməhuak minə Korin kamhavəh-si haktə atuk əriə minə tuk norien kape Kughen yame kasor

4 Ror məknakin mə narmamə tukasəkeikei mhavəh əmawə rəmhen kin yorwok minə kape Kristo yame Kughen rimnərhəhu-pə ye kwermimawə mə kimawə jaksor əpu nərigien kape Kughen yame

rimnerkwaig kupan. ²Kini narmamə yame kasarha tuk narimnar kape yemehua kirik tukasəkeikei masor huvə wok kapəriə mə nipig yamehua kapəriə tukruə iran məm kapəriə wok, mirkun niniyen nəfrakisien irəriə.^f ³Mərig tukmə kimiə uə narmamə pisin minə khamə tuksem əmhen wok kafak, in nar apnapig əmə. Kini yo atuk to yakpəh nəm-əmhenien kafak wok. ⁴Kafak wok, yakaməm mə ratuatuk əmə. Mərig nar a ripəh nhajoun-pəniən mə yo yakatuatuk. Yermaru əmə in rirkun nəm-əmhenien kafak wok. ⁵Ror məknakin, takhapəh nis-haimirenien nəkiriən narmamə, mamhawhin əmə nipig Yesu Yermaru tukruə iran. In tukrəhi-pə narimnar yamə mine kaserkwaig ye nəpignəpien tukruə ye nikakien; kini mini-ərhav naha nhagin yame ramswiin yerki narmamə. Ye nipig a Kughen tukrəgnəgin narmamə kirikianə kirikianə tuk narimnar yame kimisor.^g

⁶Piak minə mine nowinik minə. Yakaməgkiar ye nikarin kapəmrū Apolos mə takhavəh nirkunien ikin mhawhai əmiə iran. Kini tukmə nakhavəh niprai nəgkiariən minə e, takasəkeikei misor əmə nəgkiariən yamə mine kwərai ta, mhapəh nhavəhsi-haktəyən narmamə tiksın mə iriə kishaktə pik, mhapəh nhavəhsi-əhuyen tiksın.^h ⁷?Rhawor e nakhamə ta mə kimiə nakshaktə rapita fam narmamə? Nirkunien minə fam yame nakhavəh misasitu kin ye narmamə, Kughen pisin əmə rimivəhsi-pre kimi əmiə. ?Mərig rhawor e nakasəgkiar ausit mhamə kimiə atuk naksor narimnar minə e?

⁸Kimiə nakhamə ta mə nakwənhavəh fam ta nirkunien tuk Kughen. Nakhamə

ta mə nakhapəh nisakwəkwəyən kin nar kirik yame ramsi-pən tuk Kughen. Nakhamə ta mə nakwənhavəh ta nehuəyən ye narmaruyen kape Kughen, mhamə kimiə naksehua misapita əmawə. Ripi mə nakpihavəh ta nirkunien məknenkin, kini kitawə-m kimiə kipihevəh ta nehuəyən e, riphuvə. ⁹Mərig ripəh norien məknen. Kimawə aposol minə kimawə ye tanə əmə, rəmhen kin yermamə kirik yame ravəh narpinien məkneikin mə tukhopni in apa rusərhav ikin. Narmamə minə fam ye tokrei tanə mine agelo minə ye neai kasəm əmawə mə nimraghien kapəməwə tukrhawor pən iran mine. ¹⁰Narmamə kisərig mə kimawə yamə mine yakasofugin-pən tuk Yesu Kristo, yaksətəwao. Mərig kimiə nakhamə ta mə nakharkun nar. Kapəməwə nəsaninien rikək, mərig kimiə nakhamə ta mə nəsaninien kapəmiə rarə. Narmamə khapəh nhasaiyən əmawə, mərig kamhasiai əmiə. ¹¹In e nəfrakisien muə meriaji-pə taktakun mine, nikumhə raməs əmawə; kini yaksəkwəkwə, kini yakamhavən ye neipən mətīt, narmamə kamhauh əmawə, kini kapəməwə nimə rikək.ⁱ ¹²Kimawə atuk əmə yakasor pik wok ye kwermimawə. Nipig kini-hah əmawə, mərig kimawə yakasəhuak kimi Kughen mə tukrivəhsi-pən nihuvəyən kimi əriə. Nipig narmamə kasor ahas-pə kimi əmawə, mərig kimawə yaksapnapig əmə.^j ¹³Nipig narmamə kamhani hah əmawə, mərig kimawə yaksəgkiar huvə əmə kimi əriə. Meriaji-pə taktakun mine, narmamə kasəm əmawə khamə kimawə yaksaha misəmhen əmə kin nəmkimikien kape tokrei tanə.

^f4:2 Luk 12:42   ^g4:5 1 Kor 3:8   ^h4:6 Rom 12:3   ⁱ4:11 2 Kor 11:23-27
^j4:12 Mat 5:44; 2 Tes 3:8

**Tukasəkeikei misəri-pən
norien kape Pol**

¹⁴Pəh nien mə yakamrai nəgkiarjen minə e mə jakor əmiə naksauris; mərig yakamrai nəgkiarjen minə e mə jak-sig əmiə, meinai kimiə kafak kwa-jikovə yame minə yakorkeikei pik əmiə. ¹⁵Kapəmiə nəmhajoun ripsaah yamə mine kashajoun əmiə kin Kristo. Kini rīpimə kapəmiə tatə karin minə ten taosen kisasitu irəmiə ye nhatətəyen kapəmiə ye Kristo, mərig kapəmiə tatə atuatur kirikianə əmə, in e yo, meinai yimnhajoun swatuk kape nimraghien rerin kimi əmiə nīpīg yimauə rəmhen kin aposol kirik kape Yesu Kristo mini-ərhav-pre nəvsaoyen huvə tuk əmiə.^w ¹⁶Ror pən, yakamaiyoh skai əmiə mə taksəri-pən kafak norien minə.^x ¹⁷Ye norien e, yakamher-pre kin Timoti e yame yakorkeikei pik in rəmhen kin kafak kwajikovə atuatur. In ramhatətə tim tim ye Yesu Yermaru. In tukrhajoun min əmiə kin norien yame yo yimnəri-pən ye nimraghien vi yame rimasi-pən tuk Yesu Kristo. Norien a yame yakamhajoun narmamə kin ye niməhuak minə fam, apa ikin minə fam.^y ¹⁸Kimiə minə tiksın nakasausit, mhamə ta mə to yakpəh nīrerīg-preyen tuk əmiə mətapīg kin norien has kapəmiə. ¹⁹Mərig pəh nien mə tuktu, yakaməkeikei murə min məm əmiə, tukmə Yermaru rorkeikei. Mə jakərig-ru nəgkiar-ausit-ien yame kamhani, mə jakəm-ru mə kamhavəh əfrakis nəsaninien uə nikam. ²⁰Meinai narmamə yame Kughen ramarmaru irəriə, pəh nien mə iriə narmamə kape nəgkiarjen əmə; mərig iriə kamhavəh nəsaninien kape Kughen ye nimraghien kapəriə.^z ²¹?Kini naksorkeikei naha?

?Mə jakurə məm əmiə yakuh əmiə?
?Uə jakurə məm əmiə masitu irəmiə ye norien huvə, meinai yakorkeikei əmiə?

**Tukmə yeməhuak kirik ramapir
apnapəg pin tuk nīpiraovin,
tukaməkeikei kher yerhav kin**

5 Kimnəvsao kin kimi yo kimə yermamə kirik yerkimia rimməkrəh kin piraovin kirik, mamor ye norien hah kirik yame rapita norien kape narmamə yame khapəh nisəhuakien. In e rimməkrəh kin pian vi kape kafan tatə.^a ²!Mərig kimiə naksausit mhamə niməhuak kapəmiə in rhuvə rapita! Rhuvə pik mə taksərig raha tuk təvhagə has yame yermamə a ramor, misher ye rhav kin ye niməhuak kapəmiə. ³Nar apnapīg yakpəh nəmirien kitawə-m kimiə, mərig nətərigien kapətawə kirikianə əmə, rəmhen kin yame yakamarə kitawə-m kimiə. Kini yaknəkir ta yermamə a tuk norien has yame in rimmor.^b ⁴Nīpīg takhauə kirikianə ye nhag Yesu Kristo Yermaru kapətawə, nərigien kafak mine kapəmiə kirikianə əmə. Nīpīg a in a, nəsaninien kape Yesu Yermaru tukraməmīr irəmiə, ⁵kini nīpīg a in a takseighan-pən kin kwən a ye kwermi Setan mə tukroriah nīpran, kini rarar ye nərigien kafan, pəh Yesu Yermaru tukrivəh miragh in nīpīg In tukruə min ye Nīpīg Kwasig.^c

⁶⁻⁷Naksausit mhamə ta mə nakwəsəusik-əusik ye nhatətəyen kapəmiə, mərig nakseighan kin kwən a ruvrə naksəhuak kwis. Nar e rīpəh nəmhenien. Yis rəkəskəh əmə ramher flaoa piəpiə raməsiis. Ye norien kirikianə əmə min, yermamə yame ramor təvhagə has tukroriah niməhuak piəpiə. Ye nīpīg kape Pasova kimawə nəmə Isrel yakarakikin bred yame

^w4:15 Gal 4:19   ^x4:16 Fil 3:17   ^y4:17 Wok 19:22   ^z4:20 1 Kor 2:4

^a5:1 Lev 18:7-8; Dut 22:30   ^b5:3 Kol 2:5   ^c5:5 1 Tim 1:20

yis raməmir iran, masor lafet kin bred yame yis rikək iran. Ye norien kirikianə əmə min, taksher yerhav kin yor təvhagə has minə ye kuwhen kapəmiə, mə təvhagə has tukrirkək ye kuwhen kapəmiə. Taksor məknenkin pəh misatuatuk ye nimri Kughen, mərig yakirkun mə naksatuatuk meinai Kristo rimamhə rəmhen kin sakrefaes kape nivəh-miraghien ətawə, rəmhen kin sipisip yame nəmə Isrel kimnhauh ye nipig kape Pasova.^{de} ⁸Pəh kasor lafet misagien iran ye nipig m-fam meinai Kughen rimirisin ətawə, rəmhen kin yame nəmə Isrel kasor lafet misagien meinai Kughen rimikir ərhav əriə apa Ijip apa kupan. Mərig ye nipig a in a kimnasor lafet kin bred yame yis rikək iran. Ye norien kirikianə əmə min, pəh narmamə yamə mine kasor təvhagə has uə kasor ramahas-pən tuk narmamə, pəh tukhatərhav ye kwhen kapətawə. Kini pəh narmamə ye kwhen kapətawə, pəh iriə in əmə in əmə tukasor norien huvə misəfrakis.^f

⁹Yakwərai ta nəkwəkwə kirik kimi əmiə mimə takhapəh nisor-kwisien nar kimiə narmamə yamə mine kasapir apnapig tuk nipiraovin. ¹⁰Pa rimə yakamni-əhu əmiə mə takhapəh nisor-kwisien nar kimiə narmamə yamə mine khapəh nisəhuakien, nar apnapig mə norien kapəriə rahas rəmhen kin yame kasapir apnapig, masəptig kin nar, misəkrəh, maseikuə, masəhuak kimi nanmi nar. Narmamə khapsaah kisor məkneikin, tukmə nipig kitawə kisarə hanə ye tokrei tanə, to khapəh nisaptayen ye yor təvhagə has minə a. ¹¹Mərig niprai nəkwəkwə yame yimirai kimi əmiə mimə takhapəh nisəriwək-kwis-ien kimiə yermamə yame ramni mə in yeməhuak kirik,

mərig raməkrəh kin piraovin, uə raməptig kin nar, uə raməhuak kimi nanmi nar, uə ramni hah narmamə, uə ramapis kin ninimien ye nipig m-fam, uə rameikuə tuk nəkrəhyen. Takhapəh nisor-kwisien nar kimiə miriə, kini mhapəh nisəvigin-kwisien kimiə miriə.^g ¹²Pəh nien mə in kafak wok mə jakvəhsi-pən narpinien kimi narmamə yamə mine khapəh nisəhuakien. Mərig in wok kapəmiə mə takhavəhsi-pən narpinien kimi nəməhuak yamə mine kasor təvhagə has minə e. ¹³Kughen tukrəm əmhen narmamə yamə mine khapəh nisəhuakien, mərig Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə, “Sher yerhav kin yor təvhagə has minə ye kwhen kapəmiə.”(Dut 17:7; 19:19; 21:21; 22:21, 24; 24:7)

**Nəməhuak minə to khapəh
nisəri-p-ərhavyen əriə minə ye
kot tuk notgohyen kapəriə**

6 Tukmə nipig yermamə kiraru ye kwhen kapəmiə kawhek əriu minə, ror naurisien mə tukravəh nərigien kapəriu miravən ye kot, ikin narmamə yame khapəh nisəhuakien tuksəm əmhen timəht kape narmamə ikin. Mərig pəh niməhuak in tukraməkeikei məm əmhen nərigien kapəriu. ²!Nakharkun mə tuk Nipig Kwasig, kimiə nəməhuak minə taksəm əmhen nimraghien kape narmamə yame khapəh nisəhuakien! Kini tukmə taksəm əmhen narmamə kape tokrei tanə, ?rhawor e rikimiə ramosik mə nakhapəh nisəmhenien tuk nisəm-əmhenien kapəmiə mus mus minə?^h ³!Nakharkun mə ye Nipig Kwasig taksəm əmhen norien kape agelo minə! Kini narimnar ye nimraghien kape tokrei tanə e, iriə rimar əmə tuk nəm-əmhenien. ⁴Kini

^d5:6-7 Kal 5:9   ^e5:6-7 Aes 53:7; 1 Pita 1:19   ^f5:8 Dut 16:3

^g5:11 2 Tes 3:6; Taet 3:10   ^h6:2 Rev 20:4

ror məkneikin mə tukmə nakasotgoh tuk nətərigien minə tıksin, ?rhawor e nakamhavən ye kot mə narmamə yamə mine khapəh nisəhuakien tuksəm timəht kapəmiə? Nəməhuak minə khapəh nhasiai-pikien namehuə kape kot meinai khapəh nisəmhenien tuk nəm-əmhenien nərigien kape nəməhuak minə. ⁵Yakamni məkneikin mə taksərig misauris tukun. ?Mə rhawor? ?Yermamə kirik yerkimia rirkək tuk nərəhu-huvəyen timəht kape nəməhuak minə, uə nikam? ⁶Mərig nakhapəh nisorien məkneikin. Kimiə nəməhuak minə nakamhavən ye kot mə narmamə yamə mine khapəh nisəhuakien tuksəm əmhen notgohyen kapəmiə minə.

⁷Kimiə nakhavən ye kot mə tukəm əmhen kapəmiə tigoh. Nar e in e ramhajoun-pən mə nimisəviəkiə ye swatuk kape Kughen ye nimraghien kapəmiə. ?Rhawor? Tukmə kwən kirik ramor-ahas-pre kimik, rhuvə mə takəru-kin əmə. Tukmə rameikuə iram mə tukrəkrah, rhuvə mə takərukün məpəh. ⁸Mərig nakhapəh nisorien məkneikin. Kimiə nəməhuak pawk minə, nakaseikuə irəmiə minə tuk nəkrəhyen, masor-ahas-pən tuk əmiə minə.

⁹?Nakharkun uə nikam mə yor təvhagə has minə to khapəh nhavəniən apa ikin Kughen ramarmaru ikin, yame rimirpen mə tukrivəhsi-pən kimi kafan kwajikovə minə? Takhapəh nhaniyen nəfrakisien ye neikuəyen. In e nəfrakisien mə narmamə yamə mine kasapir apnapig, mine yamə mine kasəhuak kimi nanmi nar minə, mine

yamə mine kasəkrəh kin piraovin, mine narman yamə mine kamhakir atuk əriə minə, ¹⁰mine yəkrəh minə, mine narmamə yamə mine kasəptig kin nar, mine yame mine kisapis kin ninimien, mine yamə mine kamhani hah nhag yermamə, mine yamə mine kaseikuə tuk nəkrəhyen kimi narmamə to khapəh nhavəniən apa ye rao ye neai, yame rimirpen mə tukrivəhsi-pən kimi kafan kwajikovə minə.ⁱ ¹¹Kini kimiə minə tıksin nimisor məknaikin apa kupan. Mərig Nanmin kape Kughen kapətawə rimnəspir əmiə, mətə-karin əmiə mə kafan minə, mə kimiə taksatuatuk ye nimrin meinai nakamhani nəfrakisien ye Yesu Kristo Yermaru kapətawə.^j

Norien kape nəkrəhyen kin piraovin in təvhagə has

¹²Narmamə tıksin kamhani məkneikin mhamə, “Narimnar fam, rhuvə mə tukor.”[‡] Mərig yo yakamni mə pəh nien mə narimnar fam kisasitu irətawə. Mərig narmamə tıksin kamhani mhamə, “Narimnar fam rhuvə mə tukor.” Mərig to yakpəh neighanien kin mə narimnar minə en tuksarmaru ye nimraghien kafak.^k ¹³Narmamə tıksin kamhani nuhpikinien ye norien kape nikirien nipiraovin mhamə, “Nəviginien in rhuvə tuk tip jir, kini tip jir rorkeikei nəviginien.” Mərig sərig-ru, tuk Nipig Kwasig, Kughen tukror infamien irəriu. Kini pəh nien mə Kughen ravəhsi-pə nipraitawə mə tukamhakir apis-apis ətawə minə. Mərig Kughen Yermaru rimivəhsi-pə nipraitawə mə tukhasiai In kin, kini pəh Kughen Yermaru In

[‡]6:12 Nəmhajoun eikuə minə tıksin a Korin kimnhani mhamə niprai jir kape tokrei tanə əmə, Kughen rıpəh nəm-pəniən nahasien ye niprai jir, kini rhuvə əmə mə tukasor naha nhagin yame niprairiə rorkeikei mə tukror, rəmhen kin piraovin uə ninimien. Mərig Pol ramni mə Kughen ramehuə yerkitawə mine ye nipraitawə.

ⁱ6:10 Gal 5:19-21; Efes 5:5; Rev 22:15

^j6:11 Taet 3:3-7

^k6:12 1 Kor 10:23

tukrarmaru irətawə tukun.^l ¹⁴Ye kafan nəsaninien, Kughen rimivəh miragh Yesu Yermaru ye nimhəyen kafan; kini In tukrivəh miragh min ətawə.^m

¹⁵?Kini nakharkun uə nikam mə nipraitawə kape Kristo pisin əmə? ?Kini naxhamə ta mə rhuvə mə jakrəh niprak yame in kirikianə iriu Yesu Kristo, kini mivən mor kirikianə kin kimi piraovin kape swatuk? !Nikam! To yakpəh norien məkneikin tuk nipig kirik.ⁿ ¹⁶?Kini nakharkun uə nikam mə yermamə yame ramvən iriu piraovin kape swatuk, iriu kirauə kirikianə əmə ye nipran? Meinai Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə, “Iriu tukrauə niprairiu kirikianə əmə.”(Jen 2:24) ¹⁷Mərig yermamə yame ramofugin-pən ye Yesu Yermaru, rimauə kirikianə iriu min ye nanmin.^o

¹⁸Taksap ta mhavən isok tuk norien kape nivən-apnapigien tuk yermamə. Norien has pisin minə tiksın yame yermamə ramor, khapəh nisoriahyen nipran. Mərig tukmə yermamə ramor təvhagə has ye piraovin ramoriah nipran. ¹⁹?Nakharkun uə nikam mə nipraimiə in nimə kirik kape Kughen yame Nanmin kape Kughen ramarə ikin; kini Kughen rimivəhsi-pre Nanmin kimi əmiə, mamarə irəmiə? Kini pəh nien mə kimiə kapəmiə atuk e kimiə ²⁰meinai Kughen rivəh ta nimrimia ye nərokien yame nimrin rhaktə. Ror məkneikin, hasiai Kughen ye norien minə kape nipraimiə.^p

Norien kape narkurəkien

7 Taktakun ai, jakhorpin nəgkiarinen kapəmiə yame nimisher-pə kin kimi yo ye nəkwəkwə. Nəfrakis, tukmə yerman kirik rimə tukrəpəh əgkəp əmə nikirien piraovin, rhuvə əmə. ²Mərig

narmamə khapsaah mine nipiraovin kamhavən apnapig tuk əriə minə; ror məkneikin mə rhuvə əmə mə yermamə tukraməkeikei mivəh atuk kafan piraovin, kini piraovin tukrivəh atuk min kafan yerman. ³Yerman tukraməkeikei mamapir-pən tuk kafan piraovin tukmə piraovin rorkeikei, kini piraovin tukraməkeikei mamapir-pən tuk kafan yerman tukmə yerman rorkeikei. ⁴Pəh nien mə piraovin ramarmaru atuk ye nipran; mərig kafan yerman in tukrarmaru iran. Norien kirikianə rəmhen əmə ye yerman. In rapəh narmaru-atukien ye nipran, mərig kafan piraovin ramarmaru iran. ⁵Ripəh nəmhenien mə yerman uə piraovin tukriğin tuk nipran, tukmə kirik rorkeikei. Mərig tukmə iriu kwis kweighan kin mirəmə tukrəpəh tuk nəhuakien, rhuvə əmə. Kwasig ikin, tukawəkeikei mirauə kirikianə, tamə Setan rivəhsi-pən vəhsi-pən kimi əriu. Yakamni məkneikin meinai kimiə fam naxhapəh nhaskaiyen. ⁶Nəgkiarinen e ripəh norien mə takasəkeikei masor mared; mərig yakaməhitə əmə ye swatuk tuk norien kape mared. ⁷Mərig ye nərigien kafak yakorkeikei mə narmamə tukhapəh nisorien mared rəmhen kin yo. Mərig Kughen rimivəhsi-pə swatuk pisin pisin kimi ətawə kirikianə kirikianə, mor tiksın mə tukasor mared, tiksın tuk səriwək əmə.

⁸Kini yakamni-pre tuk narmamə yamə mine kəpəh nisorien mared mine nipi-raovin yame kimhə tan kin əriə, rhuvə mə tuk səriwək əmə rəmhen kin yo. ⁹Mərig tukmə kaseinein nisarmaruyen ye niprairiə, rhuvə mə tukasəkeikei misarkurək pəh rikiriə tukri-pəh nəsik-pikien piraovin uə yerman.^q

^l6:13 1 Tes 4:3-5   ^m6:14 Rom 8:11; 1 Kor 15:20; 2 Kor 4:14

ⁿ6:15 Efes 5:30   ^o6:17 Jon 17:21-23; Rom 8:9-11

^p6:20 1 Kor 7:23; 1 Pita 1:18-19   ^q7:9 1 Tim 5:14

¹⁰ Kimiə yamə mine nakwəsarkurək, yakamni-pre nægkiarien e tuk əmiə. Mərig pəh nien mə kafak nægkiarien, mərig kape Yesu Yermanu. Ramni mimə, “Piraovin tukripəh nəpəhyen kafan yerman.” (Mat 5:32) ¹¹ Mərig tukmə rəpəh in, pəh tukripəh nəri-pən-minien yerman pisin kirik; uə, tukmə rhawor, pəh tukrirerig-pən min tuk kafan yerman. Kini pəh yerman tukripəh nəpəhyen kafan piraovin.

¹² Kimiə yamə mine kapəmiə narman uə nipiraovin khapəh nisəhuakien, in e kafak nægkiarien, mərig pəh nien mə nægkiarien kape Yesu Yermanu. Yakorkeikei mimə tukmə kimiə kirik, kafan piraovin ripəh nəhuakien, mərig rorkeikei mə iriu tukwarə, yerman tukripəh nəpəhyen. ¹³ Kini tukmə kimiə kirik, kafan yerman ripəh nəhuakien, mərig rorkeikei mə iriu tukwarə, piraovin tukripəh nəpəhyen. ¹⁴ Tukror məknakin meinai nipig piraovin kirik raməhuak, kini Kughen ramərəhu karin min kafan yerman mə kape Kughen. Kini nipig yerman kirik raməhuak, kini Kughen ramərəhu karin min kafan piraovin mə kape Kughen. To ripipəh norien məkneikin, to kapəmiə kwajikovə minə, iriə kape tokrei tanə əmə. Ror məkneikin mə Kughen ramərəhu karin iriə mə kafan minə, meinai rinərəhu-karin ta tatə mine mamə.

¹⁵ Mərig tukmə yame ripəh nəhuakien rorkeikei mə tukrəpəh kafan piraovin uə yerman yame raməhuak, seighaan əmə kin mə tukrəpəh. Yermamə yame raməhuak, yerman uə piraovin, Kughen ripəh nərkiš-ofuginien əriə ye narkurəkien a. Kughen rimnokrən kin ətawə mə tuksarə mar ye nəmərinuyen.^r ¹⁶ !Piraovin! Tukmə ror nimraghien atuaturə kafam tukror swaturə Kughen

tukrivəh miragh kafam yerman. !Kini yerman! Tukmə ror nimraghien atuaturə kafam tukror swaturə Kughen tukrivəh miragh kafam piraovin.^s

¹⁷ Mərig in əmə e nipig Kughen rimnokrən kin əmiə, nimnasarə ye narəyen pisin pisin yamə mine Kughen Yermanu rimnərəhu, kini rhuvə mə takasarə əmə məknenkin. In e kafak nægkiarien yakamərəhu kimi niməhuak minə fam. ¹⁸ Tukmə yermamə kirik, kimməsəg-pən ta in nipig Kughen rimnokrən kin in, pəh in tukripəh nerkwaigien tukun. Kini tukmə yermamə kirik, kipəh nəsig-pənien in nipig Kughen rimnokrən kin in, pəh tukripəh nətəyen mə kavəh nao kimin. ¹⁹ In nar apnapig əmə tukmə kimivəh nao kimi yermamə kirik uə kipəh nivəhyen nao kimin. Nar keikei kapətawə yame tuksəri-pən nægkiarien kape Kughen.^t ²⁰ Mərig nipig Kughen rimnokrən kin əmiə, nimnasarə ye narəyen pisin pisin yamə mine Kughen Yermanu rimnərəhu, kini rhuvə mə takasarə əmə məknenkin.

²¹ ?Nipig Kughen rimnokrən kin ik, ik slef əmə kirik uə? Rikim tukripəh nəsik-pikien; mərig tukmə nakirkun nəri-pənien swaturə yame kamrisin slef minə iran, əri-pən. ²² Ror məkneikin meinai yermamə yame in slef əmə nipig Kughen Yermanu rimnokrən kin in, in ruauə yermamə yame Kughen rimirisin ta in. Kini yermamə yame pəh nien mə slef nipig Kughen Yermanu rimnokrən kin in, in ruauə slef kape Yesu Kristo.^u ²³ Kughen rivəh ta nimrimə ye nərokien yame nimrin rhaktə.^v Takhapəh min nisətəyen mə takhauə slef kape yermamə min kirik min. ²⁴ Piak minə mine nowinik minə. Nipig Kughen rimnokrən kin əmiə, nimnasarə ye narəyen pisin pisin minə,

^r7:15 Rom 14:19   ^s7:16 1 Pita 3:1   ^t7:19 Rom 2:25; Kal 5:6; 6:15

^u7:22 Flm 16; 1 Pita 2:16   ^v7:23 1 Kor 6:20

kini rhuvə mə nakasarə əmə məknenkin kimiə Kughen.

²⁵In e nəgkiarlen kirik kapəmiə narmamə wi yamə mine kharəh hanə nisorien mared. Yakpəh nivəh-atuatukien natuakəmien kirik tuk Yesu Yermaru, mərig yakamni əmə ye nətərigien kafak. Mərig kimiə nakwənharkun mə yakaməkir norien minə ye norien yame ratuatuk, meinai Yesu Yermaru rikin rehuə tuk yo mamasitu irak. ²⁶Ye kafak nərigien yakorkeikei mə takasarə əmə məknenkin mamhavən, meinai nipiğ əutən minə kwənhauə. ²⁷?Rhawor? ?Naknarkurək ta? Takpəh narha-kinien swatuk tuk nəpəhyen kafam yermamə. ?Rhawor? ?Nakpəh norien mared? Takpəh narkutien tuk nikirien kafam kirik piraovin. ²⁸Mərig tukmə nakvən markurək, pa rimə nakaməsik natuakəmien kirik. Kini tukmə piraovin wi kirik ramvən markurək, pa rimə raməsik natuakəmien kirik. Mərig narmamə yamə mine kwəsarkurək tukasarə ye nipiğ əutən ripsaah ye kapəriə narəyen. Kini yakorkeikei mə jakni-əhu əmiə mə takharəh nisarkurəkien tamə naksarə ye nipiğ əutən minə a.

²⁹Piak minə mine nowinik minə, in e niprai nəgkiarlen kafak. Nimraghien kapətawə ye tokrei tanə e ruəkwakwə. Ror məkneikin mə yermamə yame rinarkurək ta tukraməkeikei maməmn-hawk tuk norien wok kape Yesu Yermaru rəmhen kin yame yermamə yame rīpəh hanə narkurəkien rirkun nəmn-hawkien tuk norien wok kape Yesu Yermaru. ³⁰Kini tukmə yermamə kirik rikin rəpou, rhuvə mə tukror əmə wok kape Kughen rəmhen kin yame rikin rīpəh nəpouyen. Kini tukmə yermamə kirik rikin ragien, rhuvə mə tukror wok

kape Kughen rəmhen kin yame rikin tukrəkəh tukun. Kini tukmə yermamə kirik raməvrə, rikin tukrīpəh nivəniən tuk narimnar yame ravəh, mamor əmə wok kape Kughen. ³¹Kini tukmə yermamə yame ramor bisnes ye tokrei tanə, tukraməkeikei mirkun mə kafan bisnes in nar apnarīg əmə, meinai ye tokrei tanə e mine nihuvəyen kafan tikrīpīrkək.^w

³²Yakorkeikei mə rikimiə tukrīpəh nəsik-pikien nar kirik kape tokrei tanə e. Ror pən, tukmə kwən kirik rīpəh narkurəkien, rikin raməsik pik wok kape Yermaru mə tukrhawor-pən iran mine mor riki Yermaru ragien tuk wok yame in ramor. ³³Mərig yermamə yame rim-narkurək, rikin raməsik pik əmə narimnar kape tokrei tanə mə tukrhawor pən iran mine mor piraovin kafan rikin ragien, ³⁴kini kafan nərigien ramvən tuk nar kiraru: kafan piraovin mine wok kape Yesu Yermaru. Kini piraovin yame rīpəh narkurəkien, uə piraovin wi, rikin raməsik pik wok kape Yermaru, mə tukrhawor pən iran mine kin nīpran mine nərigien kafan rīpəh nəmkəmikien ye nimri Kughen, mə in yermamə kape Kughen. Mərig piraovin yame rim-narkurək ta, in ramətərig pik tuk narimnar kape tokrei tanə mə tukrhawor mor kafan yerman rikin ragien.

³⁵Yakamni-pre nəgkiarlen minə e tuk nivəhsi-haktəyen nərigien kapəmiə. Mərig pa rimə yakamni-əhu əmiə. Mərig yakorkeikei mə taksəri-pən swatuk kape nimraghien yame ratuatuk, kini rikimiə tukraməsik pik wok kape Yesu Yermaru.

³⁶Mərig tukmə kirpen yerman kirik mine piraovin wi kirik tuk narkurəkien, kini yerman rimə tukriwhin pi pom piraovin, mərig taktakun ai rikin raməsik mə tukrīpəh niwhin-minien narkurəkien, meinai

pian a rinaməpiəwharu, kini taktakun ai kwən a rikin rəsik mə rhuvə pəh karkurək-rə kapəriu. Rəmhen, kirarkun narkurəkien kapəriu, pa rimə kawəsik natuakəmien kirik.³⁷ Kini tukmə kiraru min kaworkeikei mə tukwarkurək, mərig yerman rikin rimnəsik ta mə tukrəpəh narkurəkien, kini kripəh hanə nırpenien əriu mə tukwarkurək, kini kwən a ramarmaru ye nıpran, kini rikin raməsik mə tukripəh nıkirien pian a, in min a ramor norien atuaturək.³⁸ Ror məkneikin mə yermamə yame ramarkurək iriu pian wi, in ramor nar atuaturək; kini mərig yerman kirik rimə tukrəpəh əgkəp-əmə nıkirien piraovin, in ramor nar huvə rapita.

³⁹ Piraovin tukraməkeikei marə iriu kafan yerman ye nıpig mifam; mərig tukmə kafan yerman rimhə, in rirkun narkurək-pənien ye yerman pisin min kirik yame in rorkeikei. Mərig nar kirikianə əmə, in tukraməkeikei markurək-pən ye kwən kirik yame raməhuak kimi Yesu Yermaru.^x ⁴⁰ Mərig ye kafak nətərigien, tukmə piraovin yame kimhə tan kın rıpəh narkurək-minien, nar a rhuvə rapita yame kimini kimə in tukrarkurək. Kini rıki k raməsik mə Nanmin kape Kughen raməmır irak mivəhsi-pə nəgkiarieren e kimi yo mə jakni.

**Nəviginien yame kamor sakrefaes
kin kimi nanmi nar minə**

(Rom 14:1-23; 1 Kor 10:14-33)

8 Kini taktakun ai jakəgkiar ye nəviginien yame kamor sakrefaes kin kimi nanmi nar. Kitawə kharkun mhamə, “Kitawə m-fam kamhavəh nirkunien.” “Nirkunien” in nar kirik yame ramor narmamə kasausit tukun, mərig in e norien kape norkeikeiyen

yame ravəhsi-haktə nımraghien kape narmamə.^y ² Tukmə yermamə kirik rikin raməsik mə rirkun pik nar, mərig in rıpəh hanə nirkunien nar kirik yame in tukripirkun.^z ³ Mərig yermamə yame rorkeikei Kughen, Kughen rirkun in.

⁴ ?Kini rhawor ye nəviginien yame kamor sakrefaes kin kimi nanmi nar minə? Kitawə kharkun mə nanmi nar in nar apnapig əmə kirik ye tokrei tanə; kini kughen kwəskwəh minə kharkək; mərig Kughen kirikianə əmə.^a ⁵ Kamni kimə, “kughen kwəskwəh minə” mine “yermaru kwəskwəh minə” khapsaah eikin e. In e neikuəyen əmə. Mərig nəfrakisien narmamə tiksın kasəhuak kimi əriə. Mərig nar apnapig kughen kwəskwəh minə aikin, apa ye rao ye neai uə in e ye tokrei tanə,⁶ mərig tuk ətawə, Kughen kirikianə əmə, in e Tatə Kughen. Narimnar m-fam ramsi-pən iran. Kini In ravəhsi-pə nımraghien kimi ətawə mə kitawə tuksor nəkwan. Kini Yermaru kirikianə əmə, in e Yesu Kristo. Kini Kughen rimnor swatuk kimin mə tukror narimnar fam ye neai mine ye tokrei tanə. Kini Kristo rimnor swatuk kimi ətawə mə kitawə tukhamragh.^b

⁷ Mərig pəh nien mə narmamə m-fam kharkun nəgkiarieren e. In apa kupan, kimiə tiksın nımnasəhuak kimi nanmi nar minə ye nıpig m-fam. Kini taktakun ai, nıpig nakasən nusai nar yame kimnor sakrefaes kin kimi nanmi nar, rikimiə raməsik mə nakhasiai əfrakis kughen kwəskwəh minə a. Nhatətəyen kapəmiə rıpəh nıskaiyen, kini nıpig nakasən nusai nar yame kimnor sakrefaes kin kimi nanmi nar, nakamhagin mhata mə nakasor təvhagə has.⁸ Mərig nəviginien to rıpəh norien ətawə khauə ipakə tuk Kughen. Tukmə khapəh nisənien nusai

^x7:39 Rom 7:2-3   ^y8:1 Wok 15:29   ^z8:2 Gal 6:3

^a8:4 Dut 4:39; 6:4; Gal 4:8   ^b8:6 Efes 4:5,6

nar a, uə kisən nusan, nətərigien kape Kughen tuk ətawə rəmhen əmə.

⁹Rhuvə əmə. Nakharkun nisəri-pənien naha swatuk yame naksorkeikei mə taksəri-pən. Mərig takhapəh nisorien nar kirik mə in tukror mə yeməhuak kirik yame nhatətəyen kafan rīpəh niskaiyen tukrəm kini rətərig pik tukun kini mimir ye nhatətəyen kafan.^c

¹⁰Yakamni məkneikin meinai tukmə kimiə yamə mine nakwənhavəh ta nirkunien e nakhavən ye nəkwai nimə kaməhuak kimi nanmi nar ikin minə a mə taksən nusai nar, kini yermamə kirik yame nhatətəyen kafan rīpəh niskaiyen raməm, ?rikin tukrhaw-əsik? Tamə naksən nusai nar, mhavi-pən kafan nətərigien, kini in min ramvən imə mən nusai nar yame kimnor sakrefaes kin kimi nanmi nar; kini kafan nərigien ror kiraru tukun. ¹¹Ror məkneikin mə kimiə yamə mine nakwənharkun ta mə kughen kwəskwəh rirkək, naksor piaumiə yame Kristo rimamhə tukun, yame rikin rīpəh niskaiyen, rəpəh kafan nhatətəyen ye Kristo.^d ¹²Nipig naksor norien has e ye kimiə kirik, kini masoriah rikin yame rīpəh niskaiyen, masor min norien has ye Yesu Kristo. ¹³Ror məkneikin mə tukmə nar kirik yame yakamən ramor piak ramimir ye kafan nhatətəyen, kini rhuvə mə jakpəh-nən-minien nəviginien a, mə in tukrīpəh min nimirien ye kafan nhatətəyen.^e

Pol ramni mə ratuatuk mə narmamə tukhasiai in mhavəhsi-pən nərok kimin rəmhen kin aposol

9 ?Rikimiə raməsik mimə yakirkun norien naha nhagin yame yako-

rkeikei, uə nikam? !Əwəh, yakirkun! ?Yo aposol kirik uə nikam? !Əwəh, yo en! ?Yimməm Yesu Yermaru kapətawə kin nimrik uə nikam? !Əwəh, yimməm! ?Kimiə e kwənkwai wok kafak yame yimmor ye nhag Yesu Yermaru, uə nikam? !Əwəh!^f ²Tukmə ror narmamə tiksın kamhani mhamə pəh nien mə yo aposol. Mərig nəfrakisien mə kimiə to nakhapəh nhaniyen məknakin, meinai nimraghien kapəmiə ye Yesu Yermaru ramhajoun-pən mə yo aposol kirik.^g

³Yakamhorpin nəgkiarien kape narmamə tiksın yamə mine kamhani mhamə pəh nien mə yo aposol kirik. ⁴?Ratuatuk mə kimawə aposol minə yaksaiyoh əmiə kin nəviginien mine nar yame tuknim, uə? Əwəh, ratuatuk əmə.^h ⁵Aposol minə tiksın, mine naorahi Yesu Yermaru minə, mine Pita, kapəriə nipiraovin yamə mine kasəhuak kimnamhakwasig kin əriə mhatərhav masəriwək nipig kimnasor wok kape Yesu Yermaru. ?Kini ratuatuk mə kimawə jaksor min məknakin, uə nikam? ⁶?Uə rikimiə raməsik mə yo mine Banabas, kimru pisin əmə jakawəkeikei mawor wok atuk tuk mane tuk nəviginien nəmru mine napirien mine nəriwəkien?

⁷Sərig-ru. ?Nakharkun mə to mobael kirik ror wok kini rikin rīpəh norkeikeiyen mə tukərok in tukun uə? Nikam, rorkeikei mə tukərok in. ?Uə nakharkun mə to yermamə kirik rəsim, kini mīpəh nivəhyen kwənkwan mən uə? ?Uə nakharkun mə to yermamə kirik raməvigin nar miragh, to rīpəh nənien kirik uə?^f

⁸?Rikimiə raməsik mə ta mə narimnar yamə mine yakamni ramsi-pən əmə

⁹9:7 Nəgkiarien kape Gris ramni, “?Nakharkun mə to yermamə kirik ramarha tuk sipsip, to rīpəh ninimien melek kape sipsip?”

^c8:9 Rom 14:13-15; Kal 5:13

^d8:11 Rom 14:15,20

^e8:13 Rom 14:21

^f9:1 Wok 22:17-18; 26:16; 1 Kor 15:8-9

^g9:2 2 Kor 3:2-3

^h9:4 Luk 10:8

ye n̄rigien kape narmamə uə? !Nikam! K̄ini loa ramni min əmə nar k̄irikianə yame yakamni. ⁹Kimirai ye loa kape Moses kimə,

“N̄ipig hos k̄irik ramor wok k̄irik kafam, k̄ini tukmə rorkeikei mə tukrəviḡin, takpəh nini-əhuyen.”⁸ (*Dut 25:4*).

?Rhawor? ?Riki Kughen raməsik əmə hos, ¹⁰uə raməsik min ətawə? Əwəh, kimivəhsi-pə loa e tuk kapətawə nihuvəyən, meinai narmamə yamə mine kasəkupən mamhahu nar ye nəsımien, mine yamə mine khakwasig mamhavəh, iriə m-fam n̄rigien kapəriə k̄irikianə əmə mə tuksən n̄viḡinien ye nəsımien a.ⁱ ¹¹Ye wok minə kapəmru irəm̄iə, rəmhen kin mə yakəwəsım k̄irik, mə kim̄iə taksəviḡin ikin; in e mə kim̄iə takhavəh Nanmin kape Kughen. ?K̄ini rhawor? ?Riskai tuk əmiə mə tak-sarp̄in nasituyen mhavəhsi-pə mane rəmhen tuk n̄viḡinien nəmru uə?^j

¹²Narmamə pisin minə kharkun nisaiyohyen əmiə kin n̄viḡinien; k̄ini ratuatuk əmə, meinai iriə kasor wok kape Kughen. ?K̄ini rhawor irəmru Banabas? Naiyohyen kapəmru in ratuatuk əgkap.

Nar apnapig yakrarkun niwəkeikeiyen kimi əmiə tuk n̄rokien kape wok kapəmru, m̄erig kimru yakrapəh niwaiyohyen. Kimru rikimru ragien əmə mə jakrəpəh n̄rəəhyen n̄rokien, nar apnapig mə narəyən kapəmru rəutən, tamə yakravəh n̄rok, narmamə khani hah əmru tuk wok kapəmru, misətapig kin n̄vsaoyen huvə kape Yesu Kristo yame yakarəni-ərhav.^k

¹³?Nakharkun uə nikam mə narmamə yamə mine kasor wok ye Nimə Ehuə kape Kughen, kamhavəh n̄riə aikin n̄viḡinien rəmhen kin n̄rokien

kapəriə? K̄ini narmamə yamə mine kasor wok ye tebol, ikin kamor sakrefaes ikin, kamhavəh n̄riə aikin n̄viḡinien rəmhen kin n̄rokien kapəriə.^l ¹⁴Ye swatuk k̄irikianə əmə min, Yesu Yermaru rimni mə narmamə yamə mine kamhāni-ərhav n̄vsaoyen huvə, tukaməkeikei k̄ivəhsi-pən n̄rokien kapəriə meinai kamhāni-ərhav n̄vsaoyen huvə.^m

¹⁵M̄erig yakrapəh niwaiyohyen əmiə kin narimnar yame ratuatuk mə to yakwaiyoh kin. M̄erig pəh nien mə yakamrai nəkwəkwə e mamaiyoh kin n̄rokien. R̄ikik ramagien əmə mimə yakamni-ərhav n̄vsaoyen huvə kape Kughen, k̄ini k̄ipəh n̄rokien yo iran. Ror pən, yakpəh norkeikei-əgkəp̄ien mimə kim̄iə taksərok yo iran. ¹⁶M̄erig pəh nien mə yakamausit mə yakamni-ərhav n̄vsaoyen huvə, meinai Kughen raməkeikei kimi yo mə jakni-ərhav. !K̄ini n̄mhəyən ehuə tukruə tuk yo tukmə yakpəh n̄vsaoyen kin n̄gk̄iarien huvə!ⁿ ¹⁷M̄erig tukmə yakamni-ərhav n̄gk̄iarien kape Kughen meinai yakorkeikei mamor məkneikin, ratuatuk əmə mə jakvəh n̄rokien iran. M̄erig Kughen e in e rim̄irpen yo mə jakor wok e, k̄ini ror məkneikin mə jakaməkeikei mamor. ¹⁸?K̄ini naha nhagin e kafak n̄rokien? In əmə e, mə n̄ipig yakamni-ərhav n̄vsaoyen huvə, yakamni-ərhav apnapig əmə, m̄ipəh nivəhyen n̄rokien iran. K̄ini ror məkneikin yakpəh naiyohyen kin nar k̄irik, nar apnapig in ratuatuk mə to yakaiyoh kin.

¹⁹Yermamə k̄irik ripəh narmaruyen irak, m̄erig yimivəhsi-əhu atuk yo mə yo slef əmə kape narmamə mi-fam mə jakvi-pə narmamə khapsaah khauə tuk

§9:9 Dut 25:4 ramni mə tukmə nar miragh k̄irik kamni kimə ox ramor wok k̄irik kafam, takpəh niniəhuyen in mə tukripəh n̄viḡinien. Əm-ru min 1 Tim 5:18.

i9:10 2 Tim 2:6   j9:11 Rom 15:27   k9:12 Wok 20:34; 2 Kor 11:9

l9:13 Dut 18:1-3   m9:14 Mat 10:10; Gal 6:6   n9:16 Jer 20:9

Yesu Kristo. ²⁰ Nipig yimnaməriwək kimawə nəmə Isrel, yimauə rəmhen əmə kin nəmə Isrel, mə jakvi-pə əriə khauə tuk Kristo. Kini nar apnapig loa ripəh narmaruyen irak, nipig yimnəsəriwək kimawə miriə narmamə yamə mine kasəri-pən loa, yimauə məmhen kin əriə, mə jakvi-pə əriə khauə tuk Kristo.^o ²¹ Nipig yimnaməriwək kimawə narmamə yamə mine loa ripəh narmaruyen irəriə, yimauə məmhen kin əriə. Yimnor məkneikin mə jakvi-pə əriə khauə tuk Kristo. (Mərig yakpəh narakikinien loa kape Kughen. Nikam. Loa kape Kristo rarmarmaru irak.) ²² Nipig yimnaməriwək kimawə narmamə kapəriə nhatətəyən ripəh niskai-pikien, yimauə məmhen kin əriə mə jakvi-pə əriə pəh khauə tuk Kristo.^{**} Yimauə məmhen kin narmamə mifam, mə ye norien minə fam jakvi-pə tüksin khauə tuk Kristo.^p ²³ Yakamor məknakin mə nəvsaoyen huvə tukrivən ikin minə fam mə yo min jakvəh niहुवəyən yamə mine iriə kape narmamə yamə mine kamhani nəfrakisien iran.

²⁴ ?Nakharkun uə nikam mə, ye naiyuyen, narmamə m-fam tuksaiyu, mərig kirikianə əmə tukrapita fam əriə? Kini rhuvə mimə kimiə taksaiyu ye norien kape naiyuyen yame taksarkut pik mə taksor win. ²⁵ Narmamə yamə mine kisorkeikei mə tuksaiyu ye naiyuyen tukhawhai əriə minə ye naiyuyen, mə tuksor win mhavəh nərokien kirik yame to ripəh nəmirien ror tu. Mərig kitawə kisaiyu mə tuksor win mhavəh nar kirik yame tukraməmır kape rerin.^q ²⁶ Ror pən yakpəh naiyu-apnapig-əməyən rəmhen kin

yermamə yame ramaiyu tuk nəvkirien ramaiyu; kini yakpəh narukien kin kwermik rəmhen kin yermamə yame ramor boksing ramaruk kin kwermim maməsik nimago-ago. ²⁷ Nikam. Yakawhai niprak mimə tukror wok atuə kin kafak, mə nipig yakwəni-ərhav ta nəvsaoyen huvə kimi narmamə khapsaah, iriə tukhauə ye naiyuyen a, kini yo jakpəh nuəyən rəmhen kin yermamə kirik yame rimnakapir loa kape naiyuyen, kini karakikin in ye naiyuyen.^f

Pol ramni-ərhav norien kape nəmə Isrel kupan

10 Piak minə mine nowinik minə, yakorkeikei mə takharkun mə nipig ripmawə minə kamnhaier Ijip, napuə rimuvrig əpis əriə m-fam; kini iriə m-fam kimisəviəfugin ye tahik.^s ² Kini Kughen rimnor baptaes irəriə m-fam ye tahik mine napuə a, mə tukhauə narmamə kape Moses minə. ³ Kini iriə m-fam kimisən nəviginien kirikianə əmə yame rimasi-pən ye Nanmin kape Kughen.^t ⁴ Kini mhanim nu kirikianə əmə yame rimasi-pən ye Nanmin kape Kughen, meinai kimnhanim nu ye kapiet kape Nanmin kape Kughen yame kimnasəriwək iriə min, yame in e Yesu Kristo.^u ⁵ Nar apnapig iriə kimisor məkneikin, mərig iriə khapssah, Kughen rikin ripəh nagienien tuk əriə, kini kwənhamhə apa ikin pisin pisin apa ye tipəvsik.^v

⁶ Kini Kughen rimneighan kin narimnar minə e mə tukror kwirig kimi ətawə e towei mine mə kitawə tukhapəh

**9:22 Narmamə mine e kapəriə nhatətəyən ripəh niskai-pikien, iriə e yamə mine khamə ta mə rahas tuk nənien nusai nar yame kivəhsi-pən ta kimi kughen eikuə minə. Kini nipig Pol rimnamarə iriə miriə, in min rimipəh nənien nusai nar a.

^o9:20 Wok 21:20-26   ^p9:22 2 Kor 11:29   ^q9:25 Fil 3:14; 2 Tim 2:4-5; 4:7-8

^r9:27 Rom 8:13; 13:14   ^s10:1 Eks 13:21-22, 14:22

^t10:3 Jon 6:31; Eks 16:4,35   ^u10:4 Eks 17:6; Nam 20:11   ^v10:5 Nam 14:29-30

nhasigovinien norien has kape kaha minə kupan, mhapəh nisərahū-pəniēn nəriēgiēn kapətawə ye norien has minə rəmhen kin yame kimnasor apa kupan.^w

⁷Takhapəh nisəhuakien kimi nanmi nar rəmhen kin yame iriə tiksin kimnasəhuak kimi nanmi nar kupan. Meinai Nəkwəkwə kape Kughen ramni mimə, “Narmamə kimisəkwətə mə tuksəvigin mamhanim, kini masərer mə tuksor danis e yame ravi-pən əriə ikin rahas ikin.”(Eks 32:6)

⁸Rahas mə kitawə tukhavən əpis əpis tuk ətawə minə rəmhen kin yame kimnasor kupan kini iriə m-fam twenti tri taosen kimnhamhə ye nipig kirikianə əmə.^x ⁹Rahas mə kitawə tuksor narimnar yame ravi-pə niemha kape Kughen Yermaru rəmhen kin yame iriə tiksin kimisor kupan, kini snek rəs əriə khamhə.^y ¹⁰Rahas mə naksatmunmun ye Kughen rəmhen kin yame iriə kimnasor kupan, kini agelo kape nimhəyən rəhəpnə əriə.^z

¹¹Narimnar minə a kimnhauə ye nimiraghien kape kaha tu minə apa ye tipəvsik, mamor kwirig kimi ətawə tukun. Kini kimirai-pən nəvsaoyen minə a ye nəkwəkwə mə tukramsig ətawə e towei mine meinai Nipig Kwasig ruauə ipakə. ¹²Kini tukmə rikimiə raməsik mimə nakasərer tim tim, takasərig əmiə, meinai kimiə min nakharkun nimirien ye norien has minə e. ¹³Nivəhsi-pən vəhsi-pəniēn yame ramuə ye nimiraghien kapəmiə, in rəmhen əmə kin yame kimmor fam ye narmamə minə. Mərig nipig m-fam, Kughen ramor kafan nəgkiariēn. Kini In ripəh neighanien kin nivəhsi-pən vəhsi-pəniēn kirik tukruə ye nimiraghien kapəmiə yame

in riskai rapita nəsaninien kapəmiə. Mərig nipig nivəhsi-pən vəhsi-pəniēn ramuə ye nimiraghien kapəmiə, Kughen tukror swatuk kirik mə takharkun nisərer-timtimien, mə nar kirik tukripəh nivi-pəniēn əmiə ye nahasien.

Nanmi nar mine nəməhuak minə

(Rom 14:1-23; 1 Kor 8:1-13)

¹⁴Ror məkneikin, yo minə tiksin, sap ta ye norien kape nəhuakien kimi nanmi nar minə. ¹⁵Kimiə nakharkun nar, kini misəkir atuk nəgkiariēn kafak mə in rhuvə uə rahas. ¹⁶Nakharkun mə nipig kitawə kasən Nəviginien Rhakə, kamhani vi vi Kughen tuk ninimien, mamhanim, rəmhen mə kitawə kwənhauə ye niprai Kristo misor kirikianə. Kini nakharkun mə nipig kitawə kasən bred yame kaməkapir-pir kaməwhai, kitawə kwənhauə kirikianə kitawə Kristo.^a ¹⁷Kitawə khapsaah, mərig kisəmhen əmə kin mə nipraitawə kirikianə əmə, meinai bred kirikianə əmə, kini kitawə m-fam kasən bred a.^b

¹⁸Nakharkun mə nipig narmamə kasən nusai nar yame pris rivəhsi-pən ta kimi kughen kirik, rəmhen kin mə kasəhuak kwis iriə pris kimi kughen a.^c

¹⁹?Nakharkun niprai nəgkiariēn kafak? ?Nakhamə ta mə yakamni mə nusai nar yame kimmor sakrefaes kin kimi nanmi nar, nəsaninien aikin kafan uə? Nikam, rikək. ?Mərig rhawor? ?Nakhamə ta mə yakamni mə nanmi nar iriə kughen əfrakis minə uə? Nikam.^d ²⁰Mərig yakamni mə nipig narmamə kasor sakrefaes kimi nanmi nar, yarmhə en. Pa rimə sakrefaes a ramvən kimi Kughen. Kini yakpəh norkeikeiyen mə taksor kirikianə kimiə yarmhə.^e ²¹Takhapəh nhavəniēn misən

^w10:6 Nam 11:4,34; 1 Kor 10:11   ^x10:8 Nam 25:1-9   ^y10:9 Eks 17:2

^z10:10 Nam 16:41-50; 17:5,10   ^a10:16 Mat 26:26-28   ^b10:17 Rom 12:5

^c10:18 Lev 7:6   ^d10:19 1 Kor 8:4   ^e10:20 Dut 32:17; Rev 9:20

bred mine waen kape Nəviginien Rhakə, misarə mhavən min ye nimə kaməhuak kimi nanmi nar ikin misən nar yame kamor sakrefaes kin mine waen kape yarmhə minə.^f ²²Naksor məkneikin masor Yesu Yermaru ramor jalus tuk əmiə. ?Rikimiə raməsik mə ta mə nəsaniien kapəmiə rehuə rapita Kughen uə?^g

²³Narmamə tiksin kamhani mhamə, “Rhuvə mə jakor naha nhagin yame nprak rorkeikei.” Mərig yo yakamni mə pəh nien mə norien minə fam kisasitu irətawə. Mərig narmamə tiksin kamhani mhamə, “Rhuvə mə jakor naha nhagin yame nprak rorkeikei.” Mərig yo yakamni mə pəh nien mə narimnar fam ravəhsi-haktə nimraghien kapətawə.^h ²⁴Ripəh nihuvəyen mə kimiə kirik tukrərig pisin əmə in; mərig tukraməkeikei mamərig in minə tiksin.ⁱ ²⁵Sən nusai naha nar miragh yame kavəh nimrin ye maket, mərig takhapəh nisaiyohyen tukun mə kwəsor ta sakrefaes kin kimi nanmi nar uə nikam, kini rikimiə tukripəh nətərig-pikien tukun. ²⁶Norien e rhuvə əmə meinai Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə, “Tokrei tanə e, mine narimnar fam aikin, iriə kape Kughen Yermaru.” (*Sam 24:1*)

²⁷Kini tukmə yermamə yame ripəh nəhuakien raiyoh ik mə takvən ye nəkwai nimə kafan mawəvigin kwis, kini rikim tukragien mə takvən. Ən naha nhagin yame ravəhsi-pre, mipəh naiyohyen tukun mə kimmor sakrefaes kin kimi nanmi nar uə nikam. Rikim tukripəh nətərig-pikien tukun. ²⁸Mərig tukmə ramni-pre tuk ik mimə, “Kimmor sakrefaes ye nusai nar miragh e kimi

nanmi nar,” kini rhuvə mə takpəh nənien, tamə raməm ik nakamən, rikin raməsik mə nakamor təvhagə has.^j ²⁹Pəh nien mə nar has tuk ik, mərig in nar has ye nətərigien əmə kafan. Narmamə tiksin khamə, “?Mərig rhawor e nətərigien kape yermamə kirik raməkir kafak norien yame yakorkeikei mə jakor, kini mamətərig kin yo mə jakpəh norien nar kirik? ³⁰?Tukmə yakamni vi vi Kughen tuk nəviginien, kini mamən, rhawor e narmamə kamhani mhamə yakamor təvhagə has ye nimri Kughen? !Yaknəhuak-pən ta ye nəviginien a!”^k ³¹Mərig yakamni mə naha nhagin yame taksor, tukmə nakasəvigin, uə nakamhanim, takasəkeikei misor əriə m-fam ye norien yame ravəhsi-haktə nhag Kughen.^l ³²Takhapəh nisorien mə yermamə kirik tukrimir ye kafan nhatətəyen, nar apnapig mə in yemə Isrel, uə yemə Gris, uə yermamə kirik ye niməhuak kape Kughen.^m ³³Sor norien a rəmhen kin norien kafak yame yakamarkut mə jakor riki narmamə m-fam rikiriə tukragien tukun ye norien minə fam. Yakamor məkneikin meinai pəh nien mə yakamərig pisin əmə yo, mərig yakamərig nukwhao mə Kughen tukrivəh miragh əriə.ⁿ

11 Takhasigəvin yo rəmhen kin yame yo yakamsigovin Yesu Kristo.^o

Norien kape nəhuakien

²Yakamni vi vi əmiə meinai nakhapəh nisəru-kinien yo ye narimnar fam yame yimmor kini mamhajoun, kini nakhara-ptəəkən nhajounien yamə mine yimm-hajoun əmiə kin.

^f10:21 2 Kor 6:15-16   ^g10:22 Eks 20:5, 34:14; Dut 4:24, 32:21; Jos 24:14; Sam 78:58   ^h10:23 1 Kor 6:12   ⁱ10:24 Rom 15:1-2   ^j10:28 1 Kor 8:7

^k10:30 1 Tim 4:4   ^l10:31 Kol 3:17   ^m10:32 Rom 14:13

ⁿ10:33 1 Kor 9:20-22   ^o11:1 1 Kor 4:16

³Mərig yakorkeikei mə kimiə m-fam takharkun mə kapən kapə narmamə m-fam, Kristo, in ramarmaru irəriə; kini kapən kapə piraovin, kafan yerman, in ramarmaru iran. Kini kapən kapə Kristo, in Kughen, ramarmaru iran.^p
⁴Tukmə yerman kirik raməvəvhao nīpig in raməhuak uə nīpig ramni-əhrav nəgkiarien yame Kughen rimivəhsi-pən kimin, in ramor auris Kristo. ⁵Mərig piraovin ramor auris kafan yerman tukmə rīpəh nəvəvhaoyen ye nīpig yame raməhuak uə nīpig ravəhsi-ərhav nəgkiarien yame Kughen ravəhsi-pən kimin. Norien a ror naurisien rəmhən kin yame kimnəki kapən kapə rīpiəpiə.
⁶Rhuvə mə piraovin kirik yame rīpəh norkeikeiyen mə tukrəvəvhao məknakin, rhuvə mə tukəki kapən kapə pəh narmamə tukhani mə in yerman, pəh in tukrauris tukun. Tukmə norien a ror auris tukun, rhuvə mə tukrəvəvhao. ⁷Rhuvə mə narman tukhapəh nisəvəvhaoyen ye nīpig kape nəhuakien meinai Kughen rimnor yerman ravəh nanmin kafan, mə tukəm-pən nihuvəyən iran kape Kughen; mərig tukəm-pən nihuvəyən kape yerman ye piraovin.^q
⁸Ror məkneikin meinai in apa kupan, pəh nien mə Kughen rimivəh piraovin mor yerman kin; mərig rimivəh yerman mor piraovin kin. ⁹Kini pəh nien mə Kughen rimnor yerman mə tukrasitu ye kafan piraovin, mərig rimnor piraovin mə tukrasitu ye kafan yerman.^r
¹⁰Ror məknakin mə piraovin tukraməkeikei məvəvhao ramor nimtətien mə in ramsiai kafan yerman pəh agelo minə tuksəm kharkun mə ramsiai əfrakis kafan yerman.

¹¹Mərig ye nimraghien kapətawə yamə mine kasofugin-pən ye

Yesu Yermaru, piraovin to rīpəh narə-pisinien; kini yerman to rīpəh narə-pisinien, ¹²meinai in apa kupan Kughen rimivəh yerman mor piraovin kin. Mərig taktakun ai, narman minə fam, nīpiraovin kaseimək kin əriə. Kini narimnar m-fam ramsi-pən tuk Kughen.

¹³Taksəm əmhən mə ratuatuk mə ?piraovin yame raməhuak kimi Kughen tukrəvəvhao uə nikam? ¹⁴Narmamə m-fam kharkun mə yerman yame nimar nikwənen rapomh, tukror naurisien kimin, [tukamni kimə in rəmhən kin piraovin]. ¹⁵Mərig tukmə piraovin kirik nimar nikwənen rapomh, rikin tukragien tukun, kini narmamə tuksəgnəgin in tukun, meinai Kughen rimivəhsi-pən nimar nikwəne piraovin rəmhən mə kafan kəvəvhao. ¹⁶Mərig tukmə yermamə kirik rimə tukrəgkiar kimi yo tuk nar a, kini yakamni məkneikin mimə norien pisin min kirik ye yama rikək; niməhuak pisin pisin minə kasəri-pən swatuk kirikianə.

Norien kape Nəviginiən Rhakə

¹⁷Ye nəgkiarien yamə mine jakni-pre tuk əmiə ai taktakun, to yakpəh nini-vivi-yen əmiə, meinai nəkwətə-kwisien kapəmiə rīpəh nasituyen, mərig ramoriah əmə əmiə. ¹⁸Nar kupan yame jakni in e mə yimnərig nəvsaoyen kirik mə nīpig nakasofugin əmiə minə mə taksəhuak, kini misarə maseikus-eikus min kapəmiə kwhen. Kini rikik raməsik mə nəvsaoyen a yimnərig in nəfrakisien.^s
¹⁹Nakhamə ta mə takasəkeikei masəwhai kwhen kapəmiə mə tukror əpu mə kimiə ni-pa mine Kughen rikin tukragien tuk əriə.
²⁰Nīpig nakasofugin əmiə minə, masən Nəviginiən Rhakə, nakhamə ta mə

^p11:3 Jen 3:16; Efes 5:23

^q11:7 Jen 1:26-27

^r11:9 Jen 2:18-23

^s11:18 1 Kor 1:10-12

naksəri-pən əfrakis norien kape nənien Nəviginiën kape Yesu Yermaru. Mərig taksəm-ru norien e kapəmiə. Pəh nien mə naksəri-pən norien atuatur kape nənien Nəviginiën kape Yesu Yermaru, ²¹ meinai nipiğ nakasəvigin, kimia kirikianə kirikianə nakasəvigin, mhapəh nhawhiniën əmiə minə tiksın. Tiksin kisəmkərəv, tiksın kisəpis kin waen. ²² Tukmə nakhamə taksəvigin kirikianə kirikianə mamhanim, taksor əmə apa iməmiə yerkwanu minə, kwasig ikin nakpihavən ye niməhuak. Mərig norien kapəmiə riphəh nisaiyen niməhuak kape Kughen; mamor auris yavən has minə. ?Kini jakni-pre naha nhagin tuk əmiə? ?Jakni vi vi əmiə tuk norien a uə? !Nikam, to yakpəh nini-vivi-yen əmiə tukun!

²³ Meinai yaknhajoun ta əmiə nhajounien yame ramsi-pən tuk Yermaru. Yenpig a, kwasig ikin keighan-pən kin Yesu Yermaru ye kwermi tukmir minə, in rimivəh bred ²⁴ mini vi vi Kughen tukun, kini mhapu, kini mimə, “In e niprak yame tukrakapir tuk əmiə. Taksor məknakin, mə rikimiə tukraməsik Yo.” ²⁵ Ye norien kirikianə əmə min, nipiğ kwəsəvigin ta, In rimivəh pənkin waen mini mimə, “Kap waen e in nitawik yame ramhajoun promes vi yame Kughen ramor kimi narmamə. Nipiğ takhanim rikimiə tukraməsik Yo.”^t ²⁶ Tuk nar e, nipiğ tukmə nakasən bred a, uə nakhanim waen a, nakamhani-ərhav nimhəyen kape Yesu Yermaru miseriaji tukrirerig-pə min.^u

²⁷ Ror məkneikin, yermamə yame ramən bred uə ramnim waen ye kap kape Yesu Yermaru ye norien yame riphəh natuatukien, in ramor təvhəgə

has mamoriah niprai Yesu Yermaru mine nitawin.^v ²⁸ Mərig kwasig ikin nakasən bred mamhanim kap waen, takasəkeiki misəm əmhen ta kapəmiə nimraghien. ²⁹ Meinai yermamə yame ramən bred mamnim kap waen, mərig rikin riphəh nəsik-huvəyen niprai Yesu Yermaru, nənien mine ninimien kafan ravi-pə atuk əmə narpiniën kimin. ³⁰ Ror məkneikin mə kimia khapsaah nipraimiə raməpou kini nakhamə, kini kimia tiksın nakwənhamə ta. ³¹ Mərig tukmə kitawə kirikianə kirikianə kisəm əmhen ta nimraghien kapətawə, kwasig ikin misən Nəviginiën Rhakə, tamə Kughen tukravəhsi-pə narpiniën kimi ətawə. ³² Nipiğ Yesu Yermaru tukraməko atuatur atuk ətawə, ramor məkneikin mə nipiğ In tukrəkir narmamə ye tokrei tanə mor narpiniën kimi əriə, kini kitawə tukhapəh nhavəhyen narpiniën kitawə miriə.^w

³³ Ror məkneikin piak minə mine nowinik minə, nipiğ takhauə kirikianə mə taksən Nəviginiën Rhakə, takaseito kin əmiə minə tiksın. ³⁴ Tukmə yermamə kirik rəmkərəv, rhuvə mə tukrəvigin ta apa iman yerkwanu ai muə, tamə ruə ye nofuginien, mən pisin nəviginiën kin narmamə tiksın, kini Kughen rivəhsi-pən narpiniën kimin.

Kini nipiğ jakurə tuk əmiə, jakvəhsi-pre swatur ye narimnar pisin minə tiksın yame nakasaiyoh-pə kin.

Nanmin kape Kughen ravəhsi-pə nirkunien pisin pisin

(Rom 12:4-8)

12 Piak minə mine nowinik minə, pəh yakəgkiar ye nirkunien pisin pisin yamə mine Nanmin kape Kughen ravəhsi-pə kimi ətawə, meinai

^t11:25 Eks 24:6-8; Hib 8:8-13

^u11:26 Mat 26:26-29; Mak 14:22-25; Luk 22:14-20   ^v11:27 Hib 10:29

^w11:32 Hib 12:5-6

yakorkeikei mə kimiə takasəkeikei mharkun. ²Kimiə nakharkun mə apa kupan, nīpig nīmnhapəh nisəhuakien kimi Kughen, kivi-pən nətərigien kapəmiə kamkir-pən əmiə ye swatuk tuk nəhuakien kimi nanmi nar yamə mine khapəh nisəgkiarien.^x ³Ror məkneikim, yakamni-pre tuk əmiə mə tukmə yermamə ramni hah Yesu Kristo, pəh nien mə Nanmin kape Kughen rīvəhsi-pən nəgkiarien a kimin; kini Nanmin kape Kughen əmə ramor yermamə rirkun niniyen mə Yesu in Yermaru.^y

⁴Nanmin kape Kughen ravəhsi-pə nirkunien pisin pisin minə kimi ətawə; mərig Nanmin kirikianə əmə.^z ⁵Kitawə kasor wok pisin pisin ripsaah, mərig Yermaru kirikianə əmə yame kasor wok kafan. ⁶Kitawə kasor wok ye norien pisin pisin ripsaah, mərig in Kughen kirikianə əmə yame ramor wok ye nīmraghien kape narmamə mifam mə iriə tuksor wok minə fam a.

⁷Kini Nanmin kape Kughen ravəhsi-pə nirkunien pisin pisin kimi ətawə kirikianə kirikianə mə kitawə tuksasitu irətawə minə fam. ⁸Nanmin kape Kughen ravəhsi-pən nəgkiarien kape nirkunien kimi yermamə kirik; kini Nanmin kirikianə əmə rīvəhsi-pən nirkunien nar kimi yermamə pisin kirik. ⁹Kini Nanmin kirikianə əmə ravəhsi-pən nhatəyəyən kimi yermamə pisin kirik min. Kini Nanmin kirikianə əmə ravəhsi-pən nirkunien kimi yermamə pisin kirik min tuk nor-huvəyən yermamə. ¹⁰Kini mivəhsi-pən min nirkunien kimi yermamə pisin kirik min tuk norien nīmətətien minə. Kini mivəhsi-pən min nirkunien kimi yermamə pisin kirik min tuk nini-ərhavyen nar kirik kwasig ikin nar

ai rīpīamuə. Kini mivəhsi-pən min nirkunien kimi yermamə pisin kirik min tuk nəkirien nanmin pisin pisin minə. Kini mivəhsi-pən min nirkunien kimi yermamə pisin kirik min tuk niniyen nəgkiarien kape tanə pisin pisin minə. Kini mivəhsi-pən min nirkunien kimi yermamə pisin kirik min tuk nhopraiye nīprai nəgkiarien minə a. ¹¹Nirkunien minə a, iriə m-fam kamhasi-pən əmə tuk Nanmin kirikianə əmə, kini ravəhsi-pə kimi ətawə kirikianə kirikianə ye swatuk yame Kughen rorkeikei.^a

Nuhpikinien ye nīprai yermamə

¹²Narmamə kape Kristo kisəmhen əmə kin nīprai yermamə, yame in kirikianə əmə, mərig nor-norin minə ripsaah. Kini nar apnapig mə nor-norin pisin pisin minə, kamharpīn-pən ye nīpran kirikianə əmə.^b ¹³Ye norien kirikianə əmə min, kitawə tīksin, kwənərəus kape Isrel; tīksin nəmə Gris; tīksin slef; tīksin pəh nien mə slef; mərig Nanmin kape Kughen kirikianə əmə rīmnor baptaes irətawə fam mīmə tukhauə kirikianə əmə ye Kristo. Kini kitawə kamhavəh^{††} Nanmin kape Kughen yame in kirikianə əmə.^c

¹⁴Sətərig-ru. Nīprai jir, pəh nien mə norin kirikianə; mərig nor-norin ripsaah. ¹⁵Nar apnapig nihun ramni mīmə, “Mərig in ai pəh nien mə yo kwermīn, pəh nien mə yo nori nīprai yermamə kirik,” mərig nəgkiarien kafan rīpəh norien nihun mə pəh nien mə in nor nīprai yermamə. ¹⁶Nar apnapig nīmətīrgin ramni mīmə, “Mərig in ai pəh nien mə yo nīmrin, pəh nien mə yo nori nīprai yermamə kirik,” mərig nəgkiarien kafan rīpəh norien nīmətīrgin mə pəh nien mə in nor

^{††}12:13 Gris ramni nuhpikinien mīmə, “Kitawə kamhanim Nanmin kirikianə əmə.”

^x12:2 Hab 2:18-19   ^y12:3 1 Jon 4:2-3

^z12:4 Rom 12:6

^a12:11 1 Kor 7:7   ^b12:12 1 Kor 10:17

^c12:13 Kal 3:28

niprai yermamə. ¹⁷?Tukmə niprai jir, nimirin in-əmə-in-əmə, kini tukrhawor pən iran mine mamərig nar? ?Kini tukmə niprai jir nımətirgin in-əmə-in-əmə, tukrhawor pən iran mine mamərig nəmiəv nar? ¹⁸Mərig nikam. Kughen rimməruhu nor-nor yermamə yame In rorkeikei mə tukhaswin aikin. ¹⁹?Tukmə iriə fam norin kirikianə əmə, kini nipran raməker-pən pukaa? ²⁰Mərig nəfrakisien mə nor-norin ripsaah, mərig nipran kirikianə əmə.

²¹Nimri jir to ripəh nini-pəniən tuk kwermi jir mimə, “Yo yakəpəh ik, yo yaknəmhen ta.” Kini kapən kapə to ripəh nini-pəniən tuk nihun mir mimə, “Ah. Yakəpəh əmiru. Yo yaknəmhen ta.” ²²To ripəh norien məknakin. Nor-nori nipraitawə yamə mine rikitawə raməsik mə iriə kasəpəu, mərig to khapəh nisəpəhyen. ²³Nor-nortawə yame ror naurisien, tukhagin huvə tukun. Kini nor-nortawə yame ripəh nəmhenien mə narmamə tuksəm, kitawə tuksarkaoh-pən kimin. ²⁴Mərig nor-nortawə yame ripəh norien naurisien, kitawə khapəh nisarkaoh-pəniən kimin. Mərig Kughen ramofugin narmamə ye nıməhuak kapətawə mamor huvə pən kimi əriə yamə mine kitawə kasəm-əhu əriə, rəmhen kin yame In ravəhsi-pən nisaiyen kimi nor-norin yame kitawə khapəh nhasaiyen. ²⁵Kini ye norien a, nor-nor nipraitawə to khapəh niseikus-eikusien əriə minə; mərig pəh tuksəm huvə fam əriə minə. ²⁶Tukmə nor-nori tiksın kasərig nəmhəyen, kini nor-nori minə fam tuksərig nəmhəyen. Kini tukmə kaməgnəgin norin kirikianə, kini nor-nori minə fam rikiriə ramagien.

²⁷Niprai nəgkiarien e rımə kimiə niprai Kristo, kini kimiə m-fam kirikianə kirikianə, kimiə nor-norin minə.^d ²⁸Kini

ye nıməhuak, Kughen rimməkupan mirpen narmamə tiksın mə iriə aposol minə; kini kwasig ikin, mirpen tiksın mə iriə profet minə, kini kwasig ikin, mirpen nəmhajoun minə. Kini mirpen tiksın mə tuksor nımtətien minə, tiksın tuksor huvə narmamə, kini tiksın tuksasitu ye narmamə, kini tiksın kharkun nisasituyen ye niniyen kape nıməhuak, kini tiksın hamhani nəgkiarien kape tanə pisin pisin.^e ²⁹?Nakhamə ta mə narmamə mfam iriə aposol minə? ?Uə narmamə m-fam iriə profet minə? ?Uə narmamə m-fam iriə nəmhajoun minə? ?Uə narmamə m-fam kasor nımtətien minə? ³⁰?Uə narmamə m-fam kasor huvə narmamə? ?Uə narmamə m-fam kamhani nəgkiarien kape tanə pisin pisin minə? ?Uə narmamə m-fam kharkun niprai nəgkiarien pisin pisin minə a? Nikam, ripəh norien məknakin.

Norkeikeiyen

(Rom 12:9-21)

³¹Mərig rhuvə mə taksəruhu-pən tim tim nətərigien kapəmiə tuk nhavəhyen nirkunien pisin pisin yamə mine Nanmin kape Kughen ravəhsi-pə, yame iriə khahuvə rapita.^f Kini taktakun ai, jaknıpre swatuk hanə yame in rhuvə pik.

13 Tukmə yakəgkiar ye nəgkiarien kape narmamə ikin pisin pisin minə uə ye nəgkiarien kape agelo minə, mərig norkeikeiyen rikək yerkiik, mərig yakaməgkiar pik əmə rəmhen kin yermamə kirik yame ramuh nəpag nai mamor tərigaru, uə ramuh apnapig bel. ²Tukmə yakvəh nirkunien tuk nini-ərhavyen nar, kwasig ikin nar a ripiue, mərig norkeikeiyen rikək yerkiik, yo nar apnapig əmə. Kini tukmə yakirkun nar erkwaig minə fam mine nirkunien minə fam, mərig norkeikeiyen rikək yerkiik, yo nar apnapig əmə. Kini tukmə kafak

^d12:27 Rom 12:5

^e12:28 Efes 4:11-12

^f12:31 1 Kor 14:1

nhatətəyən in riskai mə jakor tukwas kirik rəta mamvən, mərig norkeikeiyen rīkək yerki, yo nar apnapig əmə.^g ³Tukmə yakpik-pən fam kafak narimnar kimi yavən hah minə, uə yakeighan-pən kin tikmir minə kafak mə tuksarko-pən kin yo nap, mərig norkeikeiyen rīkək yerki, to yakpəh norien win ye nar kirik.

⁴Norkeikeiyen ramor yermamə kafan nətərigien raməpomh; kini mor in ramor huvə pən kimi narmamə; mīpəh norien jalus kimi narmamə, mīpəh nivəhsi-haktə-atukien in, mīpəh nausitien, ⁵mīpəh nor-pəniēn narmamə, mīpəh nərig-atukien in, kini niemha rīpəh nhai-pikien, kini rīpəh nīrapətəkin-tim-timien rīkin tuk norien has yame kamor kimin. ⁶Kini norkeikeiyen ramor yermamə rīkin rīpəh nagienien tuk norien has minə, mərig rīkin ramagien əmə tuk norien huvə minə kape nəfrakisien.^h ⁷Norien kape norkeikeiyen ramətapig kin yermamə mə kafan nərigien tukripəh nəpouyen; mamor in ramhatətə tim tim ye Kughen, mərəhu-pən tim tim kafan nərigien kimi Kughen. Nar apnapig tukmə nəmhəyən ehə kirik ruə, mərig norien kape norkeikeiyen ramətapig kin in mə tukripəh nimirien.ⁱ

⁸Norien kape norkeikeiyen to rīpəh norien infamien. Mərig nirkunien kape nini-ərhavyen nar kirik kwasig ikin nar a rīpiuə, nirkunien nar a tukamhavən, tuk nīpig kirik tikripirkək. Mine nirkunien kape nəgkiariēn ye nəgkiariēn pisin pisin, tukamhavən, tuk nīpig kirik tukpiharkək. Kini nirkunien tikripirkək. ⁹Ror məkneikin meinai nirkunien kapətawə rīkəskəh əmə; kini nəgkiariēn yame Kughen ravəhsi-pə, kitawə kamhani-ərhav əmə

nīpərin. ¹⁰Mərig nīpig Yesu Kristo tukruə min mor atuatur narimnar m-fam, kini nirkunien pisin pisin yamə mine Nanmin kape Kughen ravəhsi-pə taktakun tukripirkək. ¹¹Nīpig yimnarkəskəh, kini yimnəgkiar rəmhen kin kwajikovə, kini nirkunien kafak rəmhen kin pīkwariēn kirik. Mərig nīpig yimauə mehuə, yimnəru-kin norien kape kwajikovə. ¹²Taktakun ai, kitawə kasəm əmə nīpərin rəmhen kin yermamə kirik yame ramarhanim ye glas yame rəmkimik. Mərig tuk Nīpig Kwasig, kitawə tuksəm huvə Kughen. Taktakun ai, yakirkun nīpərin əmə; mərig ye nīpig a, jakirkun huvə narimnar fam, rəmhen kin yame Kughen rīrkun huvə yo ai taktakun mine.

¹³Kini taktakun ai, norien misir e kisəsər karhəmir: norien kape nhatətəyən, norien kape nəərəhu-pən-timtim-ien nətərigien ye Kughen, mine norien kape norkeikeiyen. Mərig yame rhuvə pik əgkap, in ai norien kape norkeikeiyen.^j

Nirkunien kape nini-ərhavyen nar kirik kwasig ikin nar ai rīpitərhav-pə; mine nirkunien kape niniyēn nəgkiariēn kape tanə pisin pisin minə

14 Taksarkut pik mimə norkeikeiyen tukrarmaru ye nīmraghien kapəmiə, kini misarkut pik mə takhavəh nirkunien yamə mine Nanmin kape Kughen ravəhsi-pre, kini misarkut pik rapita mə takharkun nhani-ərhavyen nar kirik kwasig ikin nar ai rīpitərhav-pə.^k ²Yakamni məkneikin meinai tukmə kimiə kirik yame raməgkiar ye nəgkiariēn kape tanə pisin pisin minə, pəh nien mə raməgkiar kimi narmamə, mərig raməgkiar kimi Kughen. Nəfrakisien,

^g13:2 Mat 17:20^h13:6 Rom 12:9ⁱ13:7 1 Pita 4:8^j13:13 1 Tes 1:3^k14:1 1 Kor 12:31; 14:39

yermamə kirik rikək yame rirkun nəgkiarien yame ramni, mərig in ramni-ərhav nəgkiarien erkwaig yame Nanmin kape Kughen ravəhsi-pən kimin. ³Mərig narmamə m-fam yamə mine kamhani-ərhav nar kwasig ikin nar ai ripiamtərhav-pə, kamhani-pən tuk nivəhsi-haktəyen nimirghien kape narmamə, mine tuk nivəhsi-haktəyen nətərigien kapəriə, mine tuk nasituyen irəriə. ⁴Yermamə yame raməgkiar ye nəgkiarien kape tanə pisin pisin minə, ravəhsi-haktə əmə nimirghien kafan; mərig yermamə yame ramni-ərhav nar kwasig ikin nar ai ripiamuə, in ravəhsi-haktə nimirghien kape niməhuak. ⁵Yakorkeikei mə kimiə m-fam taksəgkiar ye nəgkiarien kape tanə pisin pisin minə, mərig rhuvə pik mə takhavəh nirkunien tuk nini-ərhavyen nar kwasig ikin nar ai ripiuə. Yermamə yame ravəh nirkunien tuk nini-ərhavyen nar kwasig ikin nar ai ripiuə, in ramasitu pik ye niməhuak rapita yermamə yame raməgkiar ye nəgkiarien kape tanə pisin pisin minə, meriaji in rhoprai niprai nəgkiarien mə tukrivəhsi-haktə nimirghien kape niməhuak.

⁶Piak minə mine nowinik minə. ?Tukmə yakaurə tuk əmiə maməgkiar kimi əmiə ye nəgkiarien kape tanə pisin pisin, mipəh nhopraiye niprai nəgkiarien, kini tukrhawor masitu irəmiə? Mərig jakaməkeikei mini-ərhav nar kirik yame Kughen rimnor əpu kimi yo pəh nakharkun. Kini jakaməkeikei maməvhag kimi əmiə, mivəhsi-pre nirkunien kimi əmiə, mamni-ərhav nar kirik yame tukripiuə. ⁷In rəmhen əmə kin tərhenao yame kamher, uə gita yame kamuh. Narimnar minə a khapəh nhamraghien, yermamə əmə ramor əriə kamərig rikiriə. Kini tukmə kher oror tərhenao, tukeinein nanmi nipei yame tərhenao raməni.

⁸Kini tukmə kamher oror naiyuk ye nipiğ kape narowaginien, narmamə tukhapəh nisor-əpnəpənəyen tukun. ⁹Mərig rəmhen əmə kin əmiə. ?Tukmə naksəgkiar ye nəgkiarien yame narmamə kaseinein, tukshawor mharkun niprai nəgkiarien yame nakamhani? Kimiə naksəgkiar əmə kimi nimago-ago; narmamə khapəh nhavəhyen nipran. ¹⁰Nəfrakisien mə nəgkiarien minə ripsaah ye tokrei tanə, kini iriə kirikianə kirikianə niprai nəgkiarien aikin kapəriə. ¹¹Kini tukmə yakpəh nirkunien niprai nəgkiarien yame yermamə kirik ramni-pə tuk yo, yo yakapsipis tukun, kini in yepsipis tuk yo. ¹²Rəmhen əmə kin əmiə. Kimiə naksorkeikei mə Nanmin kape Kughen tukrivəhsi-pre nirkunien pisin pisin minə, taksarkut pik mə takhavəh nirkunien yamə mine khavəhsi-haktə nimirghien kape niməhuak.

¹³Tuk nar ai, tukmə kimiə kirik raməgkiar ye nəgkiarien kape tanə pisin kirik, tukraməkeikei məhuak min mə Kughen tukrivəhsi-pən niprai nəgkiarien e pəh rhoprai-pən kimi niməhuak. ¹⁴Tukmə yakaməhuak ye nəgkiarien kape tanə pisin kirik, rikik raməhuak mərig nətərigien kafak ramərer əpnəpig əmə. ¹⁵?Kini jakhawor? Jakəhuak yerkek, mərig jakəhuak min ye nətərigien kafak. Kini jakəni nipei yerkek, mərig jakəni min nipei ye nətərigien kafak. ¹⁶?Tukmə nakhani vi vi Kughen yerkim ye nəgkiarien kape tanə pisin, yermamə yame reinein nəgkiarien a tukrhawor pən iran mine mameighan kin nəhuakien kafam? To rirəh neighanien kin, meinai in reinein nəgkiarien yame nakamni. ¹⁷Tukmə ror nakamni vi vi Kughen, mərig nəgkiarien kafam rirəh nivəhsi-haktəyen nimirghien kape yermamə yame reinein nəgkiarien e nakamni.

¹⁸Yakamni vi vi Kughen mə yakaməgkiar ye nəgkiarien kape tanə pisin pisin minə rapita əmiə m-fam. ¹⁹Mərig ye nəkwai niməhuak, tukmə yakamhajoun narmamə ye nəgkiarien kwatiksın əmə yame narmamə kharkun nıpran, in rhuvə pik rapita yame to yakni nəgkiarien ripsaah pik ye nəgkiarien yame iriə kaseinein.

²⁰Piak mine nowinik minə. Takhapəh nisorien nərigien kapəmiə minə rəmhen kin kwajikovə. Ye norien kirikianə əmə e taksəmhen kin kwajikovə əmtəmtə yamə mine kiseinein norien təvhagə has. Mərig ye nərigien kapəmiə rhuvə mə rikimiə tukrimruə.¹ ²¹Meinai kimini ye loa kape Moses kimə,

“Kughen Yermaru ramni məkneikin mə, ‘Jakor mə narmamə yamə mine kasəgkiar ye nəgkiarien kape tanə pisin minə tukhani-ərhav nəgkiarien kafak tuk narmamə.

Kini iriə tuksərig nəgkiarien kape yep-sipis minə, mərig nar apnapig mə iriə tuksərig pawk nar vi kirik, mərig iriə to khapəh nisətərigien kin Yo.”*(Aes 28:11)*

²²Ror məkneikin mə nəgkiarien kape tanə pisin pisin minə, in nımtətien kirik yame tukrasitu ye narmamə yamə mine khapəh nisəhuakien, pəh nien mə nımtətien kirik yame tukrasitu ye nəməhuak minə. Mərig nıpig yermamə ramni nar kwasig ikin nar ai rıpiamuə, nəgkiarien e kape nəməhuak, pəh nien mə kape narmamə yamə mine khapəh nisəhuakien. ²³?Ror məknakin tukmə niməhuak piəpiə ramhum, kini narmamə m-fam kasəgkiar ye nəgkiarien kape tanə pisin pisin minə, kini iriə yamə mine khapəh nharkunien, uə narmamə yamə mine khapəh nisəhuakien khaue imə, iriə tuksəm kini

khamə ta mə kimiə nakaseno-eno.^m ²⁴Mərig tukmə yermamə kirik yame rıpəh nəhuakien, uə yermamə yame rameinein nəhuakien ramuə imə nıpig narmamə kamhani-ərhav nar kwasig ikin rıpiamuə, kini nəgkiarien kapəmiə tukrirap rikin, kini in tukrirkun mə in yor təvhagə has, kini nəgkiarien minə a tukrəkir kafan norien,ⁿ ²⁵kini kafan təvhagə hah yame ramerkwaig tukruə ye nikakien. Tuk nar e, in tukrimir mənim-pən nımrin ye nımoptanə maməhuak kimi Kughen, mamni-ərhav mımə, “Nanmin kape Kughen raməmır əfrakis irəmiə.”

Pol raməvhag kimi əriə tuk nıpig kape nəhuakien

²⁶Piak minə mine nowinik minə. Pəh yakni nıprai kafak nəgkiarien. Nıpig kimiə m-fam naksəkwtə kirikianə ye nofuginien tuk nəhuakien, kimiə m-fam kirikianə kirikianə kapəmiə aikin wok yame takasor. Tıksın kasəni nıpei, kini tıksın kashajoun, kini tıksın kasor əpu nəgkiarien tıksın yame ramerkwaig, tıksın kasəgkiar ye nəgkiarien kape tanə pisin pisin minə, kini tıksın kashoprai nıprai nəgkiarien mine. Takasəkeikei misor narımnar minə e tuk nərip-tımtimien niməhuak.^o ²⁷Tukmə narmamə tıksın kasəgkiar ye nəgkiarien kape tanə pisin, kiraru uə kisisər əmə tukrhəgkiar, kirik tukrini kafan, kini kwasig ikin, kirik rini min kafan, kini yermamə kirik tukraməkeikei mhoprai nıprai nəgkiarien minə a. ²⁸Mərig tukmə yermamə rikək tuk nhopraiye nıprai nəgkiarien yame kirhini, pəh kirhəgkiar pisin əmə kimi Kughen, mırhiəpəh nini-ərhavyen ye niməhuak.

²⁹Rhuvə mə profet kiraru uə kisisər əmə tukrhəgkiar, kini narmamə tıksın

¹14:20 Efes 4:14   ^m14:23 Wok 2:13

ⁿ14:24 Jon 16:8

^o14:26 1 Kor 12:8-10

tuksækir huvə kapərisir nəgkiarien.^p
³⁰ Kɪni tukmə yermamə kirik rərer maməgkiar, məkneikin Kughen ror əpu nəgkiarien kirik yame rɪmnamerkwaig kupan ruə tuk yermamə kirik yame ramkwətə, rhuvə mə yermamə yame ramərer maməgkiar tukrəkwətə mapnapig, pəh yame Kughen rɪvəhsi-pən nəgkiarien kimin pəh in rərer məgkiar. ³¹ Ror məknaikin mə kimia yamə mine nakamhani-ərhav nəgkiarien yame Kughen ravəhsi-pre, kirik tukrəkupən məgkiar; ai, kirik min, ai kwasig ikin, kirik min, mə takharkun nishajounien narmamə m-fam, mhavəhsi-haktə nətərigien kapəriə. ³² Narmamə yamə mine kamhavəh nirkunien tuk nini-ərhavyen nar, kwasig ikin nar ai ripiuə, kharkun nipig atuaturuk kape nəgkiarien mine nipig atuaturuk kape nipimien, ³³ meinai pəh nien mə Kughen rorkeikei nuvrig-uvrigien, mərig in rorkeikei nəmərinuyen. Ror pən, ye niməhuak minə fam kape narmamə kape Kughen, ³⁴ ye nipig kape nəhuakien, nipiraovin tukhapəh nisəgkiarien, meinai ripəh natuaturukien mə tuksəgkiar. Mərig tukasəkeikei masətərig kin nəmasur kape niməhuak, rəmhen kin yame loa ramni.^q ³⁵ Tukmə kisorkeikei mə tukharkun nar kirik, tukharerig-pən apa yerkwanu, kɪni misaiyoh kapəriə narman minə kin. Meinai ror naurisien mə piraovin tukrəgkiar ye nəkwai niməhuak.

³⁶ ?Rhawor? Kimia tiksın nakhamə ta mə Kughen rɪmivəhsi-pre nəgkiarien mə kapəmia pisin əmə. Nakhamə ta mə kimia pisin əmə nakharkun nəkiriən norien minə. ³⁷ Mərig tukmə kimia kirik rikin raməsik mə Kughen ravəhsi-pən nəgkiarien kirik kimin, uə Nanmin Kape Kughen rɪmivəhsi-pən nəsaninien kimin,

kini in tukraməkeikei mini nəfrakisien ye nəgkiarien yame yakamrai kimi əmia mimə nəkwai Yermaru nəfrakis a. ³⁸ Tukmə yermamə kirik raməpəh nəgkiarien minə e yakamni, pəh narmamə tuksəpəh nəgkiarien yame in ramni.

³⁹ Ror məkneikin, piak minə mine nowinik minə, rhuvə mə taksarkut tuk nini-ərhavyen nəgkiarien yame Kughen ravəhsi-pre, kɪni takhapəh nisətəpigien kin narmamə yamə mine kasəgkiar ye nəgkiarien kape tanə pisin pisin. ⁴⁰ Mərig ye narimnar fam yame naksor ye nipig kape nəhuakien, takasor tukramatuaturuk ye nipig kape nəhuakien.

Pol ramni-ərhav mə Kristo rɪmimragh min ye nimhəyen kafan

15 Piak minə mine nowinik minə. Yakorkeikei mə jakni-ərhav min nəvsaoyen huvə kimi əmia yame yakwəni-pre ta tuk əmia, kɪni nimnhavəh yerkimia, kɪni misərer timtim iran. ² Tukmə nakharaptərinkin timtim nəvsaoyen huvə yame yimni-pre tuk əmia, Kughen tukrivəh miragh əmia iran. Mərig tukmə naksəpəh, mishatətə ye nəgkiarien pisin, kɪni nhatətəyen kapəmia in tukror nar apnapig əmə kin.

³ Narimnar yame yo yimnərig, in rhuvə pik, kɪni yakwəni-pre ta tuk əmia mə Kristo rɪmamhə tuk nivəhsi-tayen narpinien kape təvhagə has kapətawə rəri-pən nəgkiarien yame Nəkwəkwə kape Kughen rɪmini kupan kwasig ikin ripiuə.^r ⁴ Kimnerwaig kin In, kɪni rivəh nipig kisiser, ruimragh min ye nimhəyen kafan, rəri-pən nəgkiarien yame Nəkwəkwə kape Kughen rɪmini kupan kwasig ikin ripiuə.^s ⁵ Kɪni rɪmnəkupan mitərhav-pən tuk Pita, kwasig ikin, mipitərhav-pən tuk

^p14:29 1 Tes 5:21   ^q14:34 1 Kor 11:3; 1 Tim 2:12   ^r15:3 Aes 53:5-12

^s15:4 Mat 12:40; Wok 2:24-32

kafan narmamə twelef.^t ⁶ Kwasig ikin, mipitərhav-pən min tuk nəməhuak minə rapita faef hundred ye nipig kirikianə əmə. Kini tiksin kamhamragh hanə miseriaji-pə ai taktakun, kini tiksin kwənhamhə ta. ⁷ Kini kwasig ikin mipitərhav-pən tuk Jemes, kini ai mipitərhav-pən tuk aposol minə fam.^u

⁸ Rimməkupan mitərhav-pən tuk narmamə minə a, kwasig ikin yo. Ritərhav-pə tuk yo nar apnapig yo yakəmhen kin kwajikovə kirik yame ripəh narhayen ye nipig atuatur kafan.^v ⁹ Yakamni məkenikin meinai yo ye tanə əgkəp; aposol minə tiksin kisapita yo. Kini yakpəh nəmhenien mə narmamə tuk-sokrən kin yo mə yo aposol kirik, meinai in apa kupan, yimmor nahasien kimi nīməhuak minə kape Kughen.^w ¹⁰ Mərig ye nihuvəyen yame Kughen rimnautə-pə kin kimi yo, yakwauə minor məkneikin ai towei. Kini nihuvəyen a ripəh nuə-apnapigien, mərig ramuə mamor kwənkwan. Nəfrakisien yimmor wok rapita fam aposol minə, mərig pəh nien mə ye nəsaninien kafak, mərig ye nihuvəyen yame Kughen rimnautə-pə kin kimi Yo.^x ¹¹ Nar apnapig mə yo uə iriə kamhani-ərhav-pre Nəvsaoyen Huvə tuk əmiə, mərig nəgkiarinen in e yame yakamhani-ərhav pre tuk əmiə, nimm-hani nəfrakisien iran.

Narmamə minə fam yamə mine kwənhamhə ta tukhamragh min

¹² Mərig tukmə kamhani-ərhav mə Kristo rimimragh min ye nimhəyen kafan, kini rhawor e kimiə tiksin nakamhani mhamə narmamə yamə mine kwənhamhə to khapəh nhamragh-minien? ¹³ Mərig ripi mə narmamə yamə mine kwənhamhə ta to khapəh nhamragh-minien, to

Kristo ripipəh nimragh-minien ye nimhəyen kafan. ¹⁴ Kini to Kristo ripipəh nimragh-minien ye nimhəyen kafan, wok kapəmiə tuk nini-ərhavyen nəvsaoyen huvə, mine nhatətəyen kapəmiə tukror əmə nar apnapig kin. ¹⁵ Nar kirik min, to Kristo ripipəh nimragh-minien ye nimhəyen kafan, kimawə yakpiseikuə ye Kughen meinai yakamhani-ərhav mə Kughen rimivəh miragh Kristo ye nimhəyen. Mərig ripi mə narmamə yamə mine kwənhamhə ta kipihapəh nhamragh-minien ye nimhəyen kapəriə, to Kughen ripipəh nivəh-miragh-minien Kristo ye nimhəyen kafan. ¹⁶ Meinai ripi mə narmamə yamə mine kwənhamhə ta kipihapəh nhamragh-minien ye nimhəyen, to Kristo ripipəh min nimraghien ye nimhəyen kafan. ¹⁷ Kini ripi mə Kristo ripipəh nimragh-minien ye nimhəyen, to nhatətəyen kapəmiə nipran rirkək, kini kimiə to naksarə hanə ye narpinien kape təvhagə has. ¹⁸ Kini to narmamə yamə mine kamhani nəfrakisien ye Kristo yamə mine kwənhamhə ta, to kipiserwei. ¹⁹ Ripi mə kitawə kipisəruhu-pən tim tim nətərigien kapətawə ye Kristo tuk nimraghien əmə kape tokrei tanə e, sore asul tuk ətawə. Meinai kitawə kamharəh pikin nipig ətən minə rapita narmamə minə ye tanimtanə.

²⁰ Mərig nəfrakisien mə Kristo rimimragh min ye nimhəyen. In rimməkupan ye narmamə m-fam yamə mine kwənhamhə, kini mimragh min ye nimhəyen. ²¹ Yermamə kirikianə əmə rimnor swatuk tuk nimhəyen ruə ye tokrei tanə e; kini ye norien kirikianə əmə min, yermamə min kirik rimnor swatuk mə narmamə tukhamragh min ye nimhəyen kapəriə.^y ²² Ror məknakin

^t15:5 Mat 28:16-17; Luk 24:34   ^u15:7 Wok 1:3-4   ^v15:8 Wok 9:3-6

^w15:9 Efes 3:8; 1 Tim 1:15   ^x15:10 2 Kor 11:23   ^y15:21 Rom 5:12

mə narmamə m-fam tukhamhə meinai narmamə kamhasi-pən ye Adam. Kini ye norien kirikianə əmə min, narmamə m-fam yamə mine kamhauə kirikianə iriə Yesu Kristo tukhamragh min. ²³ Mərig iriə e tukhaamragh min ye nīpig atuatuk kapəriə. Kristo in rimməkupan mīmragh min, kini nīpig tukruə min iran, kafan narmamə yamə mine kwənhamhə ta tukhamragh min.^z ²⁴ Kini Nīpig Kwasig tukruə, In tukroriah narmaruyen minə fam, mine nehuəyen minə fam, mine nəsaninien minə fam. Kwasig ikin, tukrəta-pən ye narmaruyen kafan ye kwermi Tatə Kughen. ²⁵ Ror məknakin meinai In tukraməkeiki marmarmaru “meriaji tukrehuə ye tikmir minə kafan.” (Sam 110:1) ²⁶ Tukroriah tikmir minə fam kafan mamvən infamien tukroriah min nimhəyen. Kini nimhəyen tukrirkək min^a ²⁷ meinai Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə,

“Rimnei-əhu fam narimnar mamehuə irəriə.” (Sam 8:6)

(Mərig nəgkiarien yame ramni mə “rimnei-əhu fam narimnar mamehuə irəriə,” pəh nien mə ravəhsi-əhu min Kughen Yermaru, meinai in e Kughen yame tukrərəhu-pən fam narimnar ye kwermi Kristo.) ²⁸ Nīpig Kughen tukror narimnar minə a, kini Tini atuatuk tukruə mamarə ətgin ye narmaruyen kape Kughen, mə Kughen tukruə marmarmaru ye narimnar fam.

²⁹ Narmamə tiksın kamhani mhamə to narmamə khapəh nhamragh-minien ye nimhəyen kapəriə. Mərig norien kape norien baptaes atuə kin kape narmamə yamə mine kwənhamhə ta ramhajoun-pən mə narmamə kwənhamhə pawk mərig nanmiriə ramragh əmə. ³⁰ ?Kini ripi mə narmamə yamə mine kwənhamhə ta to kipihapəh nhamragh-minien, rhawor irəmawə?

!Kimawə yakamharəh pikin nīpig əutən minə ye nīmraghien kapəmawə nīpig minə fam!^b ³¹ Piak minə mine nowinik minə, narmamə kasarkut mə tukshopni yo ye nīpig ripsaah. Kini kimiə nakharkun mə in e nəfrakisien rəmhen kin yame nakharkun mə in nəfrakisien mə rikik ragien pik tuk əmiə meinai kimiə nakashatətə tim tim ye Yesu Kristo Yermaru kapətawə. ³² Yimmarkut pik apa Efesas rəmhen kin in ai mə yakamarowagin kimawə nar aparū minə yame kasarkwəpah. Kini ripi mə narmamə yamə mine kwənhamhə ta to kipihapəh nhamragh-minien, to narkutien kafak kwənkwan ripirkək. Ripi mə narmamə yamə mine kwənhamhə ta to kipihapəh nhamragh-minien, ripihuvə mə to kisəri-pən nəgkiarien e yame ramni mə, “Pəh kisor əwhai nheikinien kape tokrei tanə, masor lafet misapis kin waen mamharpin,

kwasiɡ ikin mīpihamhə.” (Aes 22:13)

³³ Takhapəh nisorien mə narmamə tukseikuə irəmīə. Nəgkiarien e raməfrakis yame ramni mə, “Nīpig narmamə yamə mine kapəriə norien rhuvə kasəriwək iriə narmamə hah minə, nəmə hah minə kasoriah norien huvə minə kapəriə.”

³⁴ Havəh min nətərigien kapəmīə rirerig, muə mə taksor nar huvə kirik yame nakharkun mə taksor; mhapəh nisor-minien təvhagə has. Yakaməgkiar məkneikin meinai kimiə tiksın nakseinein hanə Kughen. Kini nar e in e ror naurisien.

Nīprai yermamə rimamhə marə mīmragh min

³⁵ Mərig tukmə ror narmamə tiksın kisaiyoh mhamə, “?Rhawor e yermamə yame rimhə marə mamragh min? ?Tukəm nīpran, tukrhawor pən

^z15:23 1 Tes 4:16; Rev 20:5

^a15:26 Rev 20:14

^b15:30 Rom 8:36

iran mine?"³⁶ Naiyohyen mine rətəwao. Tiknim-pən kweru nai ye nimoptanə, ai tukraməkeikei mhaier kin nīpran yame rivi.^c ³⁷ Nīpīg naksuv kweru nai, pa rimə naksuv nīpran yame tukruə, mərig nakamsuv əmə kweru nai, tukmə ror kweru wit kirik uə kweru nai pisin kirik. ³⁸ Mərig Kughen ror raurə kin nuknen yame In rorkeikei; kini In əmə ravəhsi-pən nīpran kimi nai minə fam. ³⁹ Nīprairiə rīpəh nəm-nəmhenien. Nīprai yermamə rīpəh nəmhenien kin nar miragh yamə mine nīprairiə pisin pisin. Man minə nīprairiə pisin pisin. Kini kəmam minə nīprairiə pisin pisin. ⁴⁰ Apa ye neai, narimnar aikin, kini in e tokrei tanə e, narimnar aikin ror pisin. Nīpīg taksəm narimnar apa yerpirig ye neai mə in rhuvə, kafan nihuvəyen in ror pisin ye nihuvəyen kape narimnar kape tokrei tanə e. ⁴¹ Kini nīkhakien kape mīrh ror pisin ye nəsiəyen kape makuə mine nəsiəyen kape kəmhau minə. Kini nəsiəyen kape kəmhau minə kasor pisin pisin.

⁴² Kini rəmhen əmə kin nīprai narmamə kwənhamhə yame kamhamragh min. Nīprai narmamə yame kimənim əriə tukrəmətīt, mərig nīpīg tukramragh min iran, to rīpəh min nəmətītien. ⁴³ Nīpīg kamnim, in nar kirik yame narmamə khapəh nisorkeikeiyen, mərig nīpīg tukramragh min, in nar kirik yame narmamə taksəm kafan nihuvəyen. Nīpīg kamhanim, nəsaninien kafan rīrkək; mərig nīpīg tukramragh min, nəsaninien kafan tukrehuə.^d ⁴⁴ Nīpīg kamhanim nīpraitawə, in nar kape tokrei tanə; mərig nīpīg tukramragh min, in nar kape rao ye neai. Tukmə nīpran aikin

kape tokrei tanə, kape rao ye neai min aikin. ⁴⁵ Ror pən, Nəkwəkwə kape Kughen ramni mimə, "Yermamə kupan, in e Adam, in rimauə mamragh." (Jen 2:7)

Kini kwasig ikin en, Adam infamien^{‡‡}, in e Yesu Kristo, rīpiuə mivəhsi-pə nimraghien kape rao ye neai. ⁴⁶ Pəh nien mə nar kape nanmin rimnəkupan muə. Mərig nar kape tokrei tanə rimnəkupan muə, kwasig ikin nar kape nanmin rīpiuə. ⁴⁷ Yame rimnəkupan əgkap kimnor kin nimokru, mərig yame ror kiraru kin, in e Yesu Kristo, rimasi-pən ye rao ye neai. ⁴⁸ Narmamə m-fam kape tokrei tanə, nīprairiə rəmhen əmə kin nīprai Adam yame rimasi-pən ye nimoptanə; mərig narmamə yamə mine kamhavən ye rao ye neai, nīprairiə rəmhen əmə kin nīprai Kristo, yame rimasi-pən ye rao ye neai. ⁴⁹ Taktakun ai, kitawə kisəmhen kin Adam e kape tokrei tanə, kini ror məkneikin, tuk nīpīg kirik taksəmhen kin Kristo e kape rao ye neai.

⁵⁰ Yakamni-ərhav pre tuk əmiə, piak minə mine nowinik minə, mə nīprai yermamə mine nitawin, to rīpəh nivənen ye narmaruyen kape Kughen. Kini ye norien kirikianə əmə min, nar yame tukrəmətīt to rīpəh nivəhyen nar yame ramarə rerin. ⁵¹ Taksərig-ru. Jakni nar erkwaig yame Kughen rimnor əpu. Pəh nien mə kitawə fam tukhamhə. Mərig Kughen In tukror nīpraitawə fam tukriwi min.^e ⁵² In tukror aihuaa rəmhen kin naroapigien^f - nīpīg naiyuk kape Kughen tukrasək infamien. Naiyuk tukrasək, kini narmamə yamə mine kwənhamhə tukhamragh min mhapəh nhamhə-minien, kini

‡‡15:45 Nəgkiarinen Gris ramni, "Adam yame ror kiraru kin," in e Yesu Kristo.

^f15:52 Nəgkiarinen Gris ramni min mimə, "tukror aihuaa rəmhen kin yermamə ramapiriapir marha min."

^c15:36 Jon 12:24

^d15:43 Fil 3:20-21

^e15:51 1 Tes 4:15-17

Kughen tukror nipraitawə tukriwi.^f
⁵³Ror məkneikin meinai nar yame tukrəmətīt, tukraməkeikei mivən ye nipran yame to ripəh nəmətītien tuk nipig kirik; kini nar yame tukrimhə tukraməkeikei mivən ye nar yame tukramarə kape rerin.^g ⁵⁴Nipig narimnar yame tukrəmətīt tukrivən ye nar yame to ripəh nəmətītien mine nar yame tukrimhə tukrivən ye nar yame tukramarə kape rerin, kini nəgkiarinen yame kimirai ta tukruə mor nəfrakisien kin yame ramni mə,

“Kughen rimnarowagin ye nəsaninien kape nimhəyən mapita, kini norien kape nimhəyən ruirkək.” (Aes 25:8)

⁵⁵“!Ah, nimhəyən! ?Takhawor pən iran mine mapita əmawə?

!Ah, nimhəyən! ?Takhawor pən iran mine moriah əmawə?” (Hos 13:14)

⁵⁶Təvhagə has in rəmhen əmə kin nar kirik yame raməkwhopni narmamə. Kini loa ramor mə təvhagə has, kafan nəsaninien rehuə.^h ⁵⁷!Mərig pəh khani vi vi Kughen meinai In rimnor mə Yesu Kristo rimnor swatuk kimi ətawə mə tuk-sapita ye nimhəyən!

⁵⁸Ror məknaikin, piak minə mine now-inik minə, sərer tim tim. Takhapəh ni-seighanien kin nar kirik mə tukrikiu-kiu irəmiə. Nipig mifam, taksor wok kape Yermaru yerkimie minə fam, meinai nakharkun mə wok kape Yesu Yermaru yame nakasor, pəh nien mə nar apnapig əmə.

Mane tuk nasituyen ye nəməhuak minə apa Jerusalem

16 Taktakun jakni mane yame tukrasitu ye niməhuak apa Jerusalem. Taksor əmə nar kirikianə

yame yimini-pən tuk niməhuak apa Galesia.ⁱ ²Ye Sande minə fam, kimie fam kirikianə kirikianə takasəkeikei masərəhu karin mane kirik. Yermamə yame ravəh mane ehua, tukrərəhu karin ripsaah; kini yame ravəh mane kəskəh, in tukrərəhu karin rikəskəh əmə. Ror məkneikin mə nipig jakurə tuk əmie, takhapəh min nisarkutien tuk narha-kinien mane. ³Kini taksərip-ərhav narmamə yamə mine tukhapik mane mamhavən, kini nipig jakurə, jakrai nəkwəkwə yame ramni-ərhav əriə kimi niməhuak apa Jerusalem, kini mher-pən kin əriə khapik mane a mhavən apaikin. ⁴Tukmə yakəm mə rhuvə mə yo min jakvən, iriə tuksəri-pə yo.

Nəriwəkien kape nəmehua minə tiksın

⁵Kwasig ikin yakurə mivaag-pre kin əmie, jakvən Masedonia, meinai jakəkupən mivən mivaag-pən kin niməhuak minə aikin.^j ⁶Tukmə ror jakarə kəskəh kitawə-m kimie. Tukmə rhawor tuksarə əmə miseriaji-pən nipig kape nokieyən tukror infamien. Ror məkneikin mə takharkun nasituyen irak tuk nəriwəkien kafak ikin hiə yakamvən ikin.^k ⁷Yakpəh norkeikeiyen mə nipig jakurə məm əmie, məkneikin jakaməkeikei marə mier min. Mərig yakorkeikei mə jakurə kisarə kəskəh əmə, tukmə Yermaru reighan kin. ⁸Mərig kwasig ikin yakurə, yakmə jakamarə Efesas meriaji-pən nipig kape Pentekos, ⁹meinai Kughen rimnəhitə ye swatuk ehua tuk yo mə jakor wok huvə yame ramkuə kin kwənkwan ripsaah, nar apnapig narmamə ripsaah kisarkut mə tuksətapig kin yo tuk norien wok.^l

^f15:52 Mat 24:31   ^g15:53 2 Kor 5:4   ^h15:56 Rom 7:13

ⁱ16:1 Rom 15:25-26; 2 Kor 8:1-9   ^j16:5 Wok 19:21   ^k16:6 Rom 15:24

^l16:9 Wok 19:8-10; 2 Kor 2:12

¹⁰Tukmə Timoti rurə məm əmiə, havəhsi-pən nisaiyen kimin, meinai in ramor wok kape Yermaru rəmhen kin yo.^m ¹¹Takhapəh nisorien mə kimia kirik tukrəm-əhu in. Taksasitu iran misher-pə min kin pəh rirerig-pə min tuk yo. Yo yakawhin piautawə minə iriə Timoti mə tukhauə misəm yo.ⁿ

¹²Kini ye nikarin kape piautawə e Apolos, yimnamaiyoh əusik-əusik mə in tukraməkeikei mikwasig kin piautawə minə mhaurə misəm əmiə. In ripəh norkeikei-pikien mə tukrurə ai taktakun, mərig tukruə ye nipig yame ratuatuk tukun.^o

¹³Takasərig əmiə. Taksərer tim tim ye nhatətəyen kapəmiə. Takhapəh nhaginien. Misor nətərigien kapəmiə riskai. ¹⁴Narimnar fam yame kimia takasor, sor ye norkeikeiyen.

¹⁵Kimia nakharkun mhamə kwən a Stefanas mine kafan minə iriə kimisəkupən mhani nəfrakisien ye Yesu apa tanə Akaea. Kini iriə kisarkut skai tuk nasituyen ye niməhuak minə. Yakamni skai pre tuk əmiə piak minə mə,^p ¹⁶takhasiai əriə masor nəkwairiə, mine narmamə m-fam yamə mine kasor pik wok ye niməhuak. ¹⁷Rikik rimnagien nipig Stefanas mine Fotunatas mine Akaekas

kimirhitərhav-pə, meinai nar apnapig kimia nimnharkək, mərig nipig yimnəm ərisir, rəmhen əmə kin yame yimnəm əmiə. ¹⁸Irisir kimirhirəhsi-haktə pik kafak nətərigien rəmhen əmə kin yame kimirhor irəmiə. Taksəkeikei mhasiai narmamə yamə minə kasor məkneikin.

Pol rimnor infamien ye kafan nəkwəkəwə e Fas Korin

¹⁹Niməhuak minə apa provins e Tarki^{§§} kasokrən huvə irəmiə. Akwila mine Prisila kworkeikei pik mə tukrəni-pre huvə tuk əmiə ye nhag Yermaru iriə nəməhuak yamə mine kasofugin ye nimə kapəriu.^q ²⁰Piautawə minə fam eikin e kamhani rhuvə pre tuk əmiə. Taksokrən huvə irəmiə minə rəmhen mə kimia kirikianə əmə ye Yesu Kristo.

²¹Yo Pol, yakamrai nəgkiarien e kin kwermik.

²²Tukmə yermamə kirik ripəh norkeikeiyen Yesu Yermaru, pəh tukrurə ye narpinien.

!Yesu Yermaru kapətawə! !Yuə-ra!^r

²³Pəh Yesu Yermaru tukrautə-pre kin kafan nihuvəyen kimi əmiə.

²⁴Yakamher-pre kin kafak norkeikeiyen kimi əmiə fam ye Yesu Kristo. Amen.

§§16:19 Nəgkiarien Gris ramni nhag kantri e Tarki mə “Esia.”

^m16:10 1 Kor 4:17

ⁿ16:11 1 Tim 4:12

^o16:12 1 Kor 3:6

^p16:15 1 Kor 1:16

^q16:19 Wok 18:2,18,26

^r16:22 Gal 1:8-9; Rev 22:20

2 Korin

*Nəkwəkwə yame ror kiraru kin
yame Pol rimirai ramvən kimi
niməhuak apa Korin*

Nəgkiarien kwəkwə kape nəkwəkwə e 2 Korin

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Aposol Pol rimirai nəkwəkwə e.

?Rimirai ramvən kimi nipa? Rimirai ramvən kimi nəməhuak minə apa Korin, mine nəməhuak minə apa provins a Akaea.

?Nimraghien rimnhawor pən iran mine ye nipig rimirai? Pol ruirai ta nəkwəkwə kisisər mher-pən kin kimi niməhuak apa Korin. In e nəkwəkwə yame ror kuas kin. Mərig nəkwəkwə yame ror kirikianə kin, mine nəkwəkwə yame ror kisisər kin, iriu kirarkək; keinein mə iriu pukaa. [?]Kwəramətīt ta uə? Nəkwəkwə yame ror kiraru kin, kamni kimə 1 Korin. Kini nəkwəkwə a raməgkiar skai kimi əriə, mə tukrini-əhu norien has minə kapəriə, kini in ramhajoun min əriə kin narimnar pisin minə tiksın. Iriə khapsaah ye niməhuak kasəri-pən nərigien kape Pol yame rimirai ye nəkwəkwə e 1 Korin. Mərig iriə minə tiksın aikin, kamhani mə Pol, pəh nien mə in yemehuə kirik; kini ripəh nəmhenien mə in tukrəvhag kimi əriə. Kini iriə kamhani mə in ramor əmə wok kafan tuk nivəhyen mane.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Pol rimirai nəkwəkwə e mamhajoun mə in aposol kirik, kini Kughen rimiwəhsipən wok e kimin, kini ratuatuk əmə mə in tukrəwhaag məkneikin kimi əriə. Kini in morkeikei mə tukrini-əhu nəmhajoun eikuə yamə mine kasarə apa Korin. Kini mamaiyoh nəməhuak minə Ko-

rin mə tuksasitu mhavəhsi-pən mane kirik yame tukrasitu kin ye niməhuak apa Jerusalem məvigin narmamə meinai sweiwei ramuh əriə.

Pol ramokrən huvə irəriə

1 Yo Pol, yame Kughen rimirpen yo mə yo aposol kirik kape Yesu Kristo, yakarərai nəkwəkwə e kimru piautawə Timoti. Nəkwəkwə e raurə kimi əmiə, niməhuak kape Kughen apa Korin mine narmamə minə fam kape Kughen apa Provins a Akaea. ²Pəh Kughen Rimtawə mine Yesu Kristo Yermaru kapətawə, tukwautə-pre kin nihuwəyen mine nəmərinyen kimi əmiə.

Kughen raməgkiar vivi kimi narmamə yamə mine kisarə ye nipig ətən

³Pəh khani vi vi Kughen e in Rim Yermaru kapətawə Yesu Kristo. In Tatə yame rikin rehuə tuk narmamə, mine In Kughen yame in nuknei norien kape nəgkiar-vivi-yen kimi narmamə.^s ⁴In raməgkiar vi vi kimi ətawə ye nipig ətən minə fam kapətawə, mə kitawə tukharkun nəgkiar-vivi-yen kimi narmamə ye nipig ətən pisin pisin minə yamə mine kamharəpikin. Kitawə tuksəgkiar vi vi kimi əriə rəmhen kin yame Kughen In ramor kimi ətawə. ⁵Nəmhəyen yame Kristo rimnərig, nəmhəyen kirikianə yame kitawə kasərig ai taktəkun. Kini ye norien kirikianə əmə min, kitawə kasofugin-pən ye Kristo, Kughen raməgkiar vi vi kimi ətawə, kini norien a ramehuə mamvən min tuk narmamə.^t ⁶Nipig kimawə yaksərig nəmhəyen ramuə tuk əmawə nipig yakamhani-ərhav nəvsaoyen huvə, kini nəvsaoyen huvə a rafəhsi-haktə nərigien kapəmiə mavəh miragh əmiə.

^s1:3 Rom 15:5   ^t1:5 Sam 34:19

Nipig Kughen ramægkiar vi vi kimi əmawə, ramor mə kimawə jakharkun nəgkiar vi viyen kimi əmiə. Kwənkwai norien a ramkuə ye nimraghien kapətawə, kini nipig nakasarə ye nipig ətən rəmhen əmə kin yame kimawə yimnisarə iran, ramasitu irəmiə mə takamharpin əmə ye nərə-tim-timien. ⁷ Kimawə yaksərəhu-pən tim tim nərigien kapəməwə ye Kughen mə kimiə taksərə tim tim. Meinai kitawə fam kisarə əmə ye narəyen kirikianə, kimiə taksarə ye nəmhyeyen rəmhen kin yame kimawə yakasarə iran. Kini Kughen ramægkiar vi vi kimi əmiə rəmhen kin yame ramægkiar vi vi kimi əmawə.

⁸ Piak minə mine nowinik minə, yak-sorkeikei mə takharkun huvə nipig ətən yamə minə yimnisarə iran apa provins a Tarki. Nahasien ehuə minə kimnhauə tuk əmawə, rapita nəsaninien kapəməwə, mamor rikimawə raməsik mə to yakhapəh nhamraghien.^u ⁹ Nəfrakisien, kimawə yimisərig mə kineighan-pən ta kin əmawə mə jakhamhə. Mərig nipig ətən minə a kimnhauə mə jakhapəh nisətəgtə-atukien irəməwə, mə jaksətəgtə əmə ye Kughen yame ramor narmamə yamə mine kimnhamhə khamragh min. ¹⁰ İpakə əmə yakhamhə, mərig Kughen rimivəh miragh əmawə. In rirkun nivəhsi-tayen nipig ətən minə a tuk əmawə. Kini yakasərəhu-pən nərigien kapəməwə iran mə tukrivəhsita nipig ətən minə a tuk əmawə.^v ¹¹ Kini In mamor əfrakis məknakin nipig naksəhuak tuk əmawə. Narmamə khap-saah tuksəgnəgin Kughen tuk narimnar huvə yamə mine In ramor kimi əmawə, meinai kimiə nakhapsaah nakasəhuak tuk əmawə.

Narmamə kimnhani hah Pol, mərig in ramni-ərhav mə kafan norien rhuə

¹² Nar kirik yame rikimawə ramagien tukun. Ye norien yame yakasor kimi narmamə arnapig minə ye tokrei tanə, mine kimi əmiə, yakasor ye swatuk yame Kughen ramhajoun. Norien kapəməwə ratuatuk əmə, maməmir əmə ikin rakhak ikin. Kini taktəkun e, ye nərigien kapəməwə, yakasərig mə yakhapəh nisorien nar kirik yame rahas. Pəh nien mə norien kapəməwə ratuatuk məknakin meinai yakhavəh nirkunien kape narmamə, mərig mə Kughen ramasitu irəməwə yerkin agien. ¹³⁻¹⁴ Yakamhani məkneikin meinai yimnhapəh nharai-pəniyen nəgkiarien kirik yame riskai tuk nəvhekinien uə tuk nirkunien nipran. Taktəkun ai nakwənharkun kəskəh nərigien kapəməwə, mərig yakorkeikei mə takhauə mharkun fam. Kini ye norien a, ye nipig Yesu Yermaru tukruə min iran, kimiə taksagien tuk əmawə rəmhen kin yame kimawə jaksagien tuk əmiə.^w

Pol rimnalar ye nərigien kafan tuk nəriwəkien kafan

¹⁵⁻¹⁶ Yakharkun mə rikimiə ragien tuk əmawə, rikik rimnaməsik mə nipig yakməvən Masedonia, jakəkupən murə məm əmiə, kini nipig yakamtərhav Masedonia, rikik rimnaməsik mə jakrərig-pre min məm əmiə. Ror məkneikin mə takhavəh nihuvəyen mikiraru. Kini ai, rikik rimnaməsik mə taksasitu irak mishər-pən kin yo apa ye provins a Judia.^x ¹⁷ Apa kupan, yakmə jakurə məm əmiə. Kini ai yimnalar ye nərigien kafak ye nikarin kape nəriwəkien kafak. ?Kini nakhamə ta mə yakamægkiar arnapig

^u1:8 Wok 19:23; 1 Kor 15:32

^v1:10 2 Tim 4:18

^w1:13-14 2 Kor 5:12; Fil 2:16

^x1:15-16 1 Kor 16:5-6

əmə ye nəriwəkien kafak uə? Nikam. Nərigien kafak ripəh nisi-pənien tuk norien kape tokrei tanə, rəmhen kin yame narmamə kaseighan kin nar kirik mamhani hah min ye nipig kirikianə.¹⁸ Kughen raməfrakis nipig m-fam; kini yakamhakwasig kin norien kafan nipig yaksəgkiar kimi əmiə. Yakharəh nisorpirh-pirh-ien nəgkiarien mir e “Əwəh” mine “Nikam” ye nipig kirikianə.¹⁹ Kimasir Saelas* mine Timoti yimirhurə mirhini-ərhav-pre Ji Kughen e Yesu Kristo tuk əmiə, kini In to ripəh ninien “Əwəh” mine “Nikam” ye nipig kirikianə. Nikam. Nipig mifam, nəgkiarien kafan kirikianə əmə.^y²⁰ Ror məkneikin meinai nar apnapig Kughen rimini promes kuvhuun, iriə kimnhauə misor nəfrakisien kin ye Yesu Kristo. Kini kitawə kamhavəh-si haktə nhag Kughen mhani-pən tukun mhamə, “Amen. Əwəh.”^z²¹ Kughen əmə ramor əmawə yaksərer tim tim ye Kristo kitawə-m kimiə. In rimirpen ətawə,²² kini mivəh-si pə Nanmin kafan yerkitawə mamor nimtətien ye nimraghien kapətawə mə In, kafan e kitawə. Kini taktəkun ai, kitawə kwənharkun mə kafan promes minə tukhauə misor nəfrakisien kin tuk nipig kirik ye nimraghien kapətawə.^a

²³ Kini yakvəh kwəsu ye nhag Kughen mə yimməpəh nirerig-pre-min-ien Korin məm əmiə meinai to yakpiurə, mipiəgkiar skai pre kimi əmiə, kini moriah əmiə.²⁴ Pəh nien mə yaksarkut tuk nehuəyen irəmiə mə jakhavəh-si-pre əmə nəgkiarien kimiə əmiə mə taksəri-pən, mərig kimiə nakwəsərer timtim ta ye nhatətəyen kapəmiə. Kini kasor

wok kwis kitawə-m kimiə mə rikimiə tukragien.^b

2 Ror məkneikin mə yaknərig ta mə jakpəh nurə-minien mægkiar skai pre kimi əmiə, mor rikimiə rəmhə.^c² Kini, tukmə yakor rikimiə rəmhə, ?pa irəmiə tukror rikik ragien? Kirəkək, meinai yimmor rikimiə m-fam rəmhə.³ Ror pən, yimirai nəkwəkwə kirik mher-pre kin, mə jakwəh-si-haktə nərigien kin kapəmiə. Yakpəh norkeikeiyen mə tukmə yakurə məm əmiə, rikik rarkwao tuk norien kapəmiə yamə mine kharəh nisəmhenien. Mərig norien kapəmiə tukraməkeikei mor rikik ragien. Kini tukmə rikik ragien, kitawə fam rikitawə tukragien.⁴ Nipig yimirai nəkwəkwə a mher-pre kin kimi əmiə, rikik rəpou pik tuk əmiə, kini rikik rarkwopir, nehe nimirik rimnaiyu tuk əmiə. Mərig yimipəh niraiyen nəkwəkwə a mə jakor rikimiə rəpou; mərig yimirai mə takharkun mə norkeikeiyen kafak rehuə tuk əmiə.^d

Takharəh nisarpinien tai təvhagə has

⁵ Yakpəh norkeikeiyen mə jakaməkeikei mægkiar skai pre kimi əmiə. Mərig yakorkeikei mə jakni mə yermamə yame rimnor nahasien,[†] pəh nien mə rimnor yo pisin əmə yakamərig rahas tukun, mərig rimnor ətawə fam kisərig rahas tukun.⁶ Narpinien yame kimiə khapsaah nimnhavəh-si-pən ta kimin nəmhen.⁷ Mərig taktəkun ai, takasəkeikei misərukin kafan norien has kini misəgkiar vi vi kimin tamə rikin rəpou pik kini rapəh nhatətəyen kafan.⁸ Yakamni-pre skai tuk əmiə mə takhavən misor rhuəvə pən kimin mə in tukrirkun mə kimiə naksorkeikei in.

*1:19 Saelas, nhag pisin kirik e “Silvanus.”

†2:5 Yeməhuak kirik irəriə rimnor apnapig nar, mikir-ta piraovin vi kape rimni. Kini Pol rimini-pən tuk əriə mə tukhawəsi-pən narpinien kimin in ye 1 Kor 5:1-5.

^y1:19 Wok 18:5

^z1:20 Rev 3:14

^a1:22 2 Kor 5:5; Efes 1:13-14

^b1:24 1 Pita 5:3

^c2:1 1 Kor 4:21

^d2:4 Wok 20:31

⁹Yimirai nəkəkəkə a mher-pre kin kimi əmiə mə jakəm-ru mə ?taksor nəkəkəkə ye narimnar fam, uə nikam?[‡]

¹⁰Tukmə kimiə nakwəsərukin norien has kape yermamə kirik, yo min jakərukin kafan norien has. Kini tukmə kwən a rimnor rahas pə kimi yo rəmhen mə jakor mirhuvə tuk əmru minə, mərig Kristo rirkun mə yakwor rhuvə ta tuk əmru minə mə jakwasitu irəmiə ¹¹mə Setan tukripəh nəwhaiyen kwhen kapətawə, meinai kitawə kwənharkun ta kafan nərigien tuk norien nahasien.^e

Narmamə yamə mine kamhani ərhav nəvsaoyen huvə

¹²Nipig yimavən apa Troas tuk nini-ərhavyen nəvsaoyen kape Kristo, yim-nəm mə Yesu Yermaru rimnəhitə ye kwəruə kirik kimi yo.^f ¹³Mərig nəmərinyen rirkək irak meinai yimipəh nəmien piak Taetas aikin. Kini yimnaowie kin nəmə Troas mitərhav mivən Masedonia mamarhakın in.^g

¹⁴Pəh khani vi vi Kughen yame ramofugxn ətawə kasərer ye nimri narmamə ikin min fam, rəmhen kin yame king ramapita tikmir minə kafan, məmərip əriə ye nimri namramə mifam. Mərig Kughen məmərip ətawə ye nimri narmamə mə tukhani-ərhav nəgkiarien kafan, rəmhen kin yame senta ramənaah ikin minə fam. ¹⁵⁻¹⁶Ye nimri Kughen, kimawə yaksəmhen kin senta yame raməpnah narmamə, meinai kimawə yakamhavəh Yesu Kristo mamhavən kimi narmamə m-fam. Narmamə yamə mine kishatətə iran, kharkun mə senta e rapien huvə, kini Kughen ravəh miragh əriə. Mərig narmamə tiksın, kasərig

nəmiəv senta a rapien kin nimhəyen, ramhajoun mə Kughen tukror narpinien kimi əriə.

Wok e rehuə pik, yermamə kirik ripəh nəmhenien mə to ror infamien iran.^h ¹⁷Kimawə yakhapəh nisəmhenien kin narmamə tiksın yame iriə khapsaah kamhani ərhav nəgkiarien kape Kughen tuk nivəh-əməyen mane. Nikam. Kughen rimnher-pə kin əmawə, kini kimawə yakasofugin-pən ye Kristo, mhani-ərhav nəvsaoyen huvə. Kini ye nimri Kughen, nəgkiarien kapəmawə ramsi-pən yerkimawə m-fam.

Kughen rimirpen-pən nar vi kirik kimi narmamə

3 Tukmə ror kimiə nakhamə kimawə yakamhavəhsi-haktə atuk əmawə ye nimrimia, mərig nikam. Tukmə yepsipis minə kamhauə iməmiə ikin, tukasəkeikei mhavəh leta yame kimirai tuk nini-ərhavyen norien kapəriə kimi əmiə. Uə nipig tukmə khatərhav, tukasəkeikei mhavəh leta yame kimiə takharai yame tukshen-hen narmamə kin, pəh tukirkun əriə. Mərig kimawə yakhapəh nhavəhyen leta kirik məknakin, meinaiⁱ ²kimiə naksəmhen kin leta yame ramor əpu wok kapəmawə. Leta e kimirai-pən yerkimawə, yame narmamə m-fam kasəvhuekin mharkun nipran.^j ³Nimraghien kapəmiə ramhajoun mə kimiə naksəmhen kin leta kirik yame Kristo rimirai kini narmamə kasəvheikin. Kimiə kwənkwai wok kapəmawə. Kimiə naksəmhen kin leta yame Nanmin kape Kughen rimirai. Mərig pəh nien mə rimirəh pen

[‡]2:9 Pol rimə tukrirkun ru mə kwəsəri-pən nəgkiarien kafan misher-ye rhav əfrakis kin kwən a yame rikir-ta piahuaru kape rimni, uə nikam.

^e2:11 Luk 22:31   ^f2:12 Wok 14:27; 1 Kor 16:9   ^g2:13 Wok 20:1

^h2:15-16 Luk 2:34; 2 Kor 3:5-6   ⁱ3:1 Wok 18:27; 2 Kor 5:12   ^j3:2 1 Kor 9:2

mīrai-pən ye nəkəkək; mērig rīmīrai yerki yermam.^k

⁴Yaksətghaa kin nēgkiarien minə məknen meinai Kristo ramarə yerkimawə kini yakshatətə timtim ye Kughen.^l

⁵Yakhapəh nisərigien mə kimawə əmə yaksəmhen tuk nisorien wok kirik. Mērig tukmə yaksəmhen tuk nisorien wok kirik, in e Kughen ravəhsi-pə nirkunien tukun. ⁶In rimmor əmawə yaksəmhen mə jakhauə kafan yorwok minə mhani-ərhav nēgkiarien vi yame In rimirpen ta. Nēgkiarien vi e yame Kughen rimirpen, pəh nien mə ramsi-pən tuk loa yame kamrai-pən ye nəkəkək, mērig ramsi-pən tuk Nanmin kape Kughen. Meinai loa yame kimīrai-pən ye nəkəkək ravəhsi-pən nimhəyen kimi narmamə; mērig Nanmin kape Kughen ravəhsi-pə nimirghien.^m

⁷Nipig Kughen rīmīrai-pən loa ye kapiet kini mivəhsi-pən kimi Moses,ⁿ nikhakien aikin kape Kughen; kini nimri Moses rhakak min. Kini nəmə Isrel to khapəh nisarha-pənien misəm nimrin, nar apnapig mə nikhakien natukrei-waiyu mirkək. Kini loa e ravəhsi-pə pawk nimhəyen, mērig rakhak,ⁿ ⁸kini wok kape Nanmin kape Kughen rakhak pik rapita. ⁹Loa a yame rakhak, kafan e wok, Kughen raməkir narmamə mivəhsi-pən narpinien kimi əriə. Mērig wok yame Nanmin kape Kughen ramor, in e narmamə khauə misatuatuk ye nimri Kughen. !Wok e rakhak pik rapita!^o ¹⁰Nəfrakisien, nar yame rimmakhak məkupən, taktəkun ai, ripəh nikhakien. Meinai nar yame rakhak pik rinapita yame rimmakhak məkupən. ¹¹Loa yame

tikripirkək tuk nipig kirik rīmauə ye nikhakien, mērig wok kape Nanmin kape Kughen yame tukramarə rerin, in rhakak pik əgkəp.^p

¹²Ror məkneikin mə yakasərhəhu-pən tim tim kapəməwə nərigien ye wok a kape Nanmin kape Kughen, nəəsətghaa kin nini-ərhavyen kafan nēgkiarien.^q ¹³Kimawə yakhapəh nisəmhenien kin Moses yame, nipig nimrin rhakak kape nipig kwəkək əmə, in rimmnatuopis in kin neipən mə nəmə Isrel tukhapəh nisəmien nikhakien ye nimrin.^r ¹⁴Mērig Kughen rimmor kapəria kapə riskai. Kini ye nipig a, muə meriaji-pə taktəkun, nipig iriə kasəvheikin Ol Testamen, khapəh nharkunien nipran, rəmhen kin yame neipən kirik raməker əswasig kin nirkunien kapəriə. Kughen ripəh nivəhsi-tayen neipən a tuk əriə; ramrəhsi-ta əmə tuk narmamə yamə mine kasofugin kwhen kapəriə iriə Kristo. ¹⁵Nəfrakisien, meriaji-pə taktəkun mine, nipig kasəvheikin nəkəkək yamə mine Moses rīmīrai, rəmhen kin neipən kirik yame raməker əswasig kin nirkunien kapəriə. ¹⁶Mērig narmamə m-fam yamə mine kasarar ye nərigien kapəriə mhauə tuk Kughen, Kughen tukrirəhsi-ta neipən a.^s

¹⁷Yesu Yermaru In ror Nanmin. Kini ikin Nanmin kape Yermaru raməmīr ikin, In ramrisin narmamə.^t ¹⁸Kini kitawə fam kasor əpu nikhakien kape Kughen, narmamə kasəm; pəh nien mə kitawə kisatuopis ətawə. Nipig m-fam In ramarar irətawə mə tukhauə misəmhen kin In. Nikhakien kafan rarkurao irətawə mameihuə. Nikhakien e ramsi-pən tuk

^l3:7 Əm-ru Dut 5:22.

^k3:3 Eks 24:12; Jer 31:33; Esik 36:26-27

^l3:4 Wok 20:31

^m3:6 Jer 31:31; Jon 6:63; 1 Kor 11:25

ⁿ3:7 Eks 34:29

^o3:9 Dut 27:26; Rom

1:17 ^p3:11 Luk 22:31

^q3:12 Wok 14:27; 1 Kor 16:9

^r3:13 Eks 34:33

^s3:16 Eks 34:34

^t3:17 Jon 8:36; Rom 8:2

Yermaru kapətawə yame In Nanmin Rhakə.

4 Kughen, rikin rehuə tuk əmawə, ror pən rikimawə ripəh nəpouyen tuk norien wok e kape nini-ərhavyen Nəvsaoyen Huvə kafan. ²To yakhapəh nisorien norien yame kamor apis-apis mine norien yame ror naurisien. To yakhapəh niseikuəyen mhapəh nhaukreikinien niprai nəgkiarrien kape Kughen. !Nikam! Kimawə yakamhani-ərhav əmə nəfrakisien, kini ye norien minə a, ye nimri Kughen, yakasor əpu əmawə ye nimri narmamə, mə ye nərgien kapəriə, tukharkun mə wok kapəməwə ratuatuk.^u ³Tukmə ror nəvsaoyen huvə yame yakamhani-ərhav, nipran ramerkwaig tuk narmamə tiksin; mərig ramerkwaig əmə tuk narmamə yamə mine kasəri-pən swatuk yame ramvən apa ye nap ehuə. ⁴Narmamə yamə mine khapəh nhaniyen nəfrakisien ye Kughen kasəri-pən swatuk ai, meinai Setan e yarmhə in ramarmaru ye tokrei tanə, rimnatuopis əriə mə tukhapəh nisəmien nikhakien kape nəvsaoyen huvə yame nikhakien risia-pen əriə. Nikhakien a ramsi-pən tuk Kristo yame In ravəh əfrakis Nanmin kape Kughen.^v ⁵Ror məkneikin meinai kimawə yakhapəh nhani-ərhav-atuk-ien əmawə; mərig yakhani-ərhav Yesu Kristo mə In Yermaru. Kini In rimnher-pə kin əmawə mə kimawə yor atuə kin minə kapəmiə. ⁶Meinai Kughen e yame rimini kupən mimə, “Pəh nikhakien tukrivən məsiə-pən ikin rəpignap ikin,”(Jen 1:3) in Kughen kirikianə əmə yame raməsia-pən yerkitawə mə kitawə

tukharkun nəsaninien mine nihuvəyen kafan yame kitawə kasəm ye Kristo.^w

Kitawə kisəmhen əmə kin nitip yame ramətīt aihuua əmə

⁷Kitawə kisəmhen kin nitip^s yame Kughen ravai-pən narimnar huvə ikin kafan; mərig nitip raməmətīt aihuua əmə. Ramhajoun-pən mə nəsaninien əfrakis ramsi-pən tuk Kughen, ripəh nispəyən tuk ətawə.^x

⁸Nipig əutən minə khapsaah kamharəh-pikin əmawə, mərig khapəh nisoriahyen əmawə. Nipig tiksin, yakhapəh nisəmien swatuk, mərig yakhapəh nisəpəhyen.^y ⁹Kamoh əmawə, mərig Kughen ripəh nəpəhyen əmawə. Kaməsik əmawə, mərig kipəh narkwhopniyen əmawə. ¹⁰⁻¹¹Ikin pukaa yakamhavən ikin, rikimawə raməsik mə kimmhopni Yesu, kini kimə tukhopni min əmawə tuk nini-ərhavyen nhagin. Mərig kimawə yakasəkeikei tuk nini-ərhavyen nhagin mə tukirkun mə Yesu rimamragh.^z Kughen rimneighan kin əmawə mə jəksərig nəmhəyen mə tukəm kirkun mə Yesu e in e rimamragh mivəhsi-pən nəsaninien ye nipraimawə yame tuk nipig kirik tukrəmətīt.^a ¹²Ror pən, nipig mifam ipakə əmə yakamhamhə mə kimie takhavəh nimraghien rerin.

¹³Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə, “Nar yame yakamni nəfrakisien iran, yakamni-ərhav.”(Sam 116:10) Kini ye norien kirikianə əmə kape nhatətəyən, kimawə min yakamhani nəfrakisien iran, ror pən yakamhani ərhav, ¹⁴meinai kimawə yakharkun mə Yermamə yame rimnor Yesu ramragh min ye nimhəyen kafan, In tukror min

§4:7 Gris ramni “jag” yame kimmor kin nimoptanə skai.

^u4:2 2 Kor 2:17; 1 Tes 2:5   ^v4:4 Efes 2:2; Kol 1:15; Hib 1:3

^w4:6 Jen 1:3; Aes 9:2; 2 Kor 3:18   ^x4:7 2 Kor 5:1   ^y4:8 2 Kor 1:8; 7:5

^z4:10-11 1 Kor 15:31   ^a4:10-11 Rom 8:36

ətawə-m kimiə tukamhamragh min ye nımhəyen kitawə Yesu, tuksarə kitawə min.^b ¹⁵Yımharəh pikin nəmhəyen minə e mə kimiə taksarə huvə iran. Kini nıpig m-fam nihuvəyen kape Kughen ravi-pə narmamə khapsaah min kamhauə tuk Kristo. Tukhani vi vi Kughen nıpig m-fam, mhavəhsi-haktə nhagin mə In yerpırig pik.

¹⁶Ror pən rikimawə rıpəh nərouyen. Nar apnapıg mə nıpraimawə rameiwaiyu ai taktəkun mine, mərig nıpig mifam Kughen ramor rikimawə ramhuvə min.^c ¹⁷Meinai nıpig ətən yame mine yaksarə irəriə, iriə nar apnapıg əmə. Tukhapəh nisəmırien ror tu. Mərig kwənkwaıriə in nıkhakien yame raməmır rerin; kini in rehuə mihuvə mapıta narımmar m-fam.^d ¹⁸Ror pən, kitawə khapəh nisərig-pikien tuk nar yame kasəm kin nımritawə, mərig kisərig pik nar yame kitawə khapəh nisəmıen. Meinai narımmar yame kasəm kin nımritawə, kasəmır kape nıpig kwakwə əmə. Mərig narımmar yame khapəh nisəmıen kasəmır kape rerin.^e

Nıprai narmamə tukror pısın apa ye rao ye neai

5 Kitawə kharkun mə nıpraitawə in rəmhen kin nimə tapolen yame kisarə iran ye tokrei tanə e. Kini tuk nıpig kirik tukrəmətıt mahas. Kini nıpig nimə tapolen a tukırkək ye tokrei tanə, mərig apa ye rao ye neai, kapətawə kirik aikin nimə vi yame pəh nien mə yermamə ramor, mərig Kughen əmə ramor. In e nıpraitawə yame rivi, tukramarə rerin ikin.^f ²Mərig taktəkun ai, kitawə kisarə ye nıpraitawə kape tokrei tanə, misasək, misorkeikei pik mə nıpig tukruə yame kitawə tukpihavəh

nıpraitawə vi kape rao ye neai, rəmhen kin yame kamhavən ye neipən vi.^g ³Meinai pəh nien mə kitawə tukhavəh nanmitawə əmə, yame nıpraitawə rirkək. Mərig tukhavəh nıpraitawə vi, kape rao ye neai. ⁴Nıpig kisarə ye tokrei tanə ye nıpraitawə yame tukripımətıt, rikıtawə rərou, kisorkeikei mə tuksəpəh nəmhəyen. Mərig pəh nien mə kisorkeikei mə nıpig tukhamhə, tuksəta əgkəp ye nıpraitawə. Nıkam. Mərig kisorkeikei mə nıpraitawə tukro ta kin yame rakwas kape tokrei tanə, mıpəh yame rivi kape rao ye neai. ⁵Kini Kughen rımmor ətawə mə tukasarə ye nımraghien vi, mivəhsi-pə Nanmin Kafan mə tukrhajoun huvə ətawə mə kafan narımmar minə e tukhauə misor nəfrakisien kin.

⁶Ror pən, nərigien kapətawə riskai, kini kharkun huvə mə nıpig kisarə əmə ye nıpraitawə kape tokrei tanə, kitawə khapəh nisəmırien imei Yesu Yermaru.^h ⁷Nhatətəyen kapətawə ramkır ətawə; pəh nien mə narımmar yame kasəm ramhajoun swatuk. ⁸Yakamni mə nərigien kapətawə riskai, kini kisorkeikei mə tuksəpəh nıpraitawə mhavən ye nimə vi kapətawə kitawə Yesu.ⁱ ⁹Nar apnapıg tukmə kisarə ye nıpraitawə kape tokrei tanə e, uə kisəpəh nıpraitawə kape tokrei tanə misarə ye rao ye neai, mərig narımmar yame kasor, kasor əmə mə Yesu, rikin tukragien tuk ətawə.^j ¹⁰Kasor məkneikin meinai kitawə m-fam tukasəkeikei masərer əkupən ye Kristo mə In tukrəkır norien minə kapətawə. Kini kitawə kirikianə kirikianə tukhavəh nərokien rəri-pən narımmar yamə mine kimisor ye tokrei tanə; nar has uə nar huvə.^k

^b4:14 1 Kor 6:14   ^c4:16 Efes 3:16   ^d4:17 Rom 8:17-18   ^e4:18 Kol 1:16

^f5:1 2 Kor 4:7   ^g5:2 Rom 8:23   ^h5:6 Hib 11:13-16   ⁱ5:8 Fil 1:23

^j5:9 Kol 1:10; 1 Tes 4:1   ^k5:10 Pri 12:14

**Wok e kapətawə, mə tukhavi
tikmir minə kape Kughen
khauə kirikianə iriə min**

¹¹ Kini taktəkun ai, yakamhasiai Yesu Yermaru yame tukrəkir narmamə m-fam, ror pən, yaksarkut mə jakhavi-pə narmamə pəh khani nəfrakisien ye Kughen. Kughen ruirkun ta əmawə mine wok kapəməwə; kini yaksorkeikei mə kimiə min takharkun huvə əmawə. ¹² Yakhapəh nisorkeikeiyen mə jakhavəh-si haktə atuk əmawə ye nimrimia, mərig yakamhavəh-si-pre kapəməwə nərgien mə rikimia tukragien tuk əmawə. Kini taktəkun ai, nakharkun nishorpəniyen nəgkiariyen kape narmamə yamə mine kisausit meinai narmamə kamhavəh-si haktə əmə əriə tuk nhagriə, mhəpəh nisəkirien nimraghien kapəriə. ¹³ Tukmə nakhamə kimawə yaksarmar, pəh Kughen tukrəm əmhen əmawə. Mərig tukmə nakhamə nirkunien kapəməwə rəmhen, havəh nəgkiariyen kapəməwə pəh tukrasitu irəmiə. ¹⁴ Ror məkneikin meinai norkeikeiyen kape Kristo ramarmaru irəməwə, meinai yakharkun huvə mə yermamə kirikianə rimamhə tuk narmamə m-fam. Ror məkneikin mə kitawə m-fam tukasəkeikei misəpəh təvhagə has, rəmhen kin yame yermamə mhə reinein norien təvhagə has. ¹⁵ Kini yakharkun mə Yesu rimamhə tuk narmamə m-fam mə iriə yamə mine kamhamragh, tukhapəh nisorien narimnar yamə iriə atuk əmə kisorkeikei; mərig iriə tukasəkeikei misor norien yamə mine Yesu rorkeikei - in e yermamə yame rimamhə tuk əriə kini mimragh min ye nimhəyen.¹

¹⁶ Ror məkneikin, mə taktəkun ai, yakhapəh nisəkirien narmamə ye norien yame narmamə kape tokrei tanə kasəkir narmamə iran. Kupan, yimisəkir Kristo ye norien a, mərig taktəkun ai, yakhapəh nisorien. ¹⁷ Ror məkneikin, narmamə yamə mine kamhauə masor kirikianə ye Kristo, Kughen ramor vi əriə. !Nar akwas raməta iran! Nar vi ramuə iran.^m ¹⁸ Narimnar minə fam a kamhasipən tuk Kughen. Kupan, kitawə kimsor tikmir kitawə Kughen; mərig ye Kristo, In rimnəpkəfugin ətawə kwənhauə ipakə tukun, minor ətawə kwənhauə In minə tiksın. Kini mivəhsi-pə wok e kimi əmawə, in e mə tukhavi tikmir minə kafan khauə In minə tiksın.ⁿ ¹⁹ Nəgkiariyen e yakamni, ni pran ramni mə Kughen rimivi-pə tikmir minə kafan ye tokrei tanə khauə misor kirikianə ye Kristo, mipəh nəvheikinien kapəriə norien has minə. Kini mivəhsi-pə nəgkiariyen e kimi əmawə kape nivipəyen tikmir minə kafan khauə misor kirikianə iriə min.^o ²⁰ Ror məkneikin, kimawə yəgkiar minə tiksın kape Kughen. Rəmhen kin Kughen ramokrən kin narmamə nipig kimawə yaksəgkiar. Kini yaksaiyoh skai əmiə ye nhag Yesu Kristo mə taksəpəh norien kape tikmir minə, mhəuə misor kirikianə kimiə Kughen. ²¹ Kughen rimnor Kristo yame norien has rirkək iran, In sakrefaes kape norien has minə kapətawə, mə tukshatətə misatuatuk ye nimri Kughen.^p

6 Meinai kimawə yakasor wok kirikianə kimawə Kughen, yakasaiyoh-pre skai əmiə mə nipig Kughen tukrautə-pre kin kafan nihuvəyen kimi əmiə, takhapəh nhavəhyen mə in nar apnəpig əmə. ² Meinai Kughen ramni mimə, “Yimmərig ik ye nipig atuatuk,

¹5:15 Rom 14:7-8^m5:17 Rom 8:1; Gal 6:15ⁿ5:18 Rom 5:10^o5:19 Rom 3:23-25^p5:21 Hib 4:15

mamasitu iram ye nīpig kape nīvəh-mīraghien.” (Aes 49:8)

Yakamni-pre tuk əmiə mə taktəkun ai, rinor nīpig atuatur kape Kughen tukrivəh mīragh əmiə.

Pol raməvsao kin nīpig ətən minə ye nīmraghien kafan

³Yakhapəh nisorien nar kirik mə yer-mamə tukrimir ye nhatətəyən kafan tukun, tamə narmamə kamhani hah wok kapəməwə tukun. ⁴Mərig norien minə fam ye nīmraghien kapəməwə kashajoun mə kimawə yorwok minə əfrakis kape Kughen: Kimawə yaksərer tim tim ye nīpig kape nəmħəyən, mine ye nīpig ətən minə, mine ye nīpig yakasərig rahas. ⁵Narmamə kamhauh əməwə, misəhi-pən əməwə ye kalabus. Mharpəhu əməwə mə tukhauh əməwə. Yimisor wok ehuə, mhapəh nisapirien yenpig, kini nikumhə raməs əməwə.^q ⁶Yakhapəh nisorien nar kirik yame rəmkimik yerkimawə. Nanmin kape Kughen rukwar yerkimawə, kini yaksorkeikei narmamə ye norkeikeiyen əfrakis.^r ⁷Yakamhani əmə nəfrakisien. Kini nəsaninien kape Kughen ramarə irəməwə. Nīmraghien kapəməwə yame ratuatur ramor əməwə yaksapita tikmir minə kapəməwə, rəmhen kin yame mobael ravəh nau mine kwətavhə mə tukrapita kafan tikmir. ⁸Narmamə tiksın kamhasiai əməwə; tiksın kasəm-əhu əməwə. Tiksın kamhani hah əməwə; tiksın kamhani huvə əməwə. Kini nīpig kimawə yakamhani mə kimawə aposol kape Kughen minə, tiksın kamhani neikuəyən irəməwə. Mərig kimawə yor-

wok əfrakis minə tiksın kape Kughen. ⁹Narmamə tiksın khapəh niseighanien kin mə kimawə aposol minə əfrakis. Nīpig mifam nīmħəyən ramuə ipakə tuk əməwə, mərig yakamhamragh əmə. Kamuh əməwə, mərig khapəh nhopniyen əməwə.^s ¹⁰Rikimawə rəpou, mərig nīpig mifam yaksagien əmə. Kapəməwə nar kirik rirkək, mərig kimawə yaksor narmamə khapsaah kapəriə nautə ripsaah ye rao ye neai. Kapəməwə nar rirkək, mərig yakamhavəh narimnar fam.

¹¹Nəmə Korin, yimnhani-pre nəgkiarrien minə fam mhapəh nisəpəhyen kirik; kini yaksorkeikei əmiə yerkimawə m-fam. ¹²Kimawə yakhapəh nisərer-əswasigien kin norkeikeiyen tuk əmiə, mərig kimawə naksərer əswasig kin norkeikeiyen tuk əməwə. ¹³Taktəkun ai, yakaməgkiar kimi əmiə rəmhen kin kwajikovə minə əgkəp kafak mamni mə ratuatur əmə mə kimawə min taksorkeikei əməwə yerkimawə m-fam.^t

Yəhuak minə tukhapəh nisəriwək-pənien tuk yamə mine khapəh nisəhuakien

¹⁴Takhapəh niseighanien kin narmamə yamə mine khapəh nisəhuakien mə taksor kwis wok^{**} meinai, ?norien atuatur mine norien has kirarkun nwor-kwisien nar kirik uə? ?Uə nikhakien mine nəpignapien to kwofugin kirikianə uə? Nikam.^u ¹⁵Kini ye norien kirikianə əmə min, Kristo mine Setan^{††}, to kirəpəh nīrəni-kwisien nəgkiarrien kirikianə. ?Yeməhuak mine yer-mamə yame rīpəh nəhuakien, iriu kirarkun niworien nar kirik ye nərgien

^{**}6:14 Gris ramni nuhpikinien ye kau kiraru, kirik yame rehuə, kirik rikəkəh. Kirkwəji əriu mə tukwor wok, mərig wok rapəh naiyu-huvəyən meinai nehuəyən kapəriu rīpəh nəm nəmhenien.

^{††}6:15 Gris ramni “Beliar.” Nhag pisin kape Setan.

^q6:5 2 Kor 11:23-27

^r6:6 1 Tim 4:12

^s6:9 2 Kor 4:10

^t6:13 1 Kor 4:14

^u6:14 Efes 5:11

kirikianə uə? !Nikam! ¹⁶Ye Nimə Ehuə kape Kughen, ikin kirik rirkək aikin kape kughen eikuə minə, meinai kitawə e Nimə kape Kughen yame ramragh. Kini Kughen ramni mə, “Yo jakamarə kimawə miriə, mameriwək kimawə miriə.”

Kini mimə,
“Jakor Yo mə Yo Kughen kapəriə, kini iriə tukhauə kafak narmamə minə.” (*Lev 26:12; Jer 32:38; Esik 37:27*)

¹⁷Kini Yermaru ramni min mə,
“Ror məkneikin, səta irəriə, mhavən isok tuk əriə.

Mhapəh nharapien nar yame rəmkimik ye nimrik,
kini rikik tukragien mə jakvəh əmiə.” (*Aes 52:11; Esik 20:34, 41*)

¹⁸Kini Kughen Yermaru yame In Yerpərig Pək ramni min mimə,
“Kini jakor Yo mə Rimimiə, kini kimiə takhauə kwajikovə minə kafak.” (*2 Saml 7:8, 14*)

7 Yo minə tiksın. Nəgkiarinen minə e yame Kughen rimirpen, kapətawə. Ror pən, pəh kisəspir rikitawə, mhavəhsi-ta narimnar fam yamə mine kasor nipraitawə mine nərigien kapətawə kasəmkimik. Kini pəh kisərəhu karin ətawə mə kitawə kape Kughen minə əmə, meinai kitawə kamhasiai Kughen.

Pol, rikin ramagien mə nəmə Korin kwənhauə tuk Kughen

²Səhitə yerkimia tuk əmawə meinai yakhapəh nisorien rahas-pən kimi yermamə kirik, mhapəh nhavi-pəyen yermamə kirik ikin rahas ikin, mhapəh nisarkutien mə jakhavəh nar kirik kapəmiə ye norien kirik yame ripəh natuatukien. ³Pəh nien mə kimiə nimisor nar kirik ripəh nəmhenien, yakaməgkiar məkneikin

kimi əmiə. Yakwəni-pre ta tuk əmiə mə yaksorkeikei pik əmiə, nar apnapig nahasien uə nihuvəyen ramuə tuk ətawə-m kimiə, mərig yakhajir əmiə misəkwan əmiə. ⁴Yo yakamni nəfrakisien irəmiə. Rikik ragien tuk əmiə. Kimiə nakhavəh-si haktə pik kafak nətərigien. Yimnarə ye nəmhəyen rehuə pik, mərig rikik ragien pik tuk əmiə.

⁵Meinai nipig yimnhauə Masedonia, mhapəh nisapisien, mərig nipig m-fam, yakamharəh pikin nəmhəyen pisin pisin minə. Ye nimraghien kapəməwə, narmamə kasotgoh, masor nahasien kimi əmawə, kini kimawə yakamhagin.^v

⁶Mərig Kughen yame raməgkiar vi vi kimi narmamə yame nərigien kapəriə rəpou, In rimivəhsi-haktə nərigien kapəməwə, mor swatuk kape Taetas ruə məm əmawə. ⁷Kini pəh nien mə nuəyen əmə kafan yame rimnor rikimawə ramagien, mərig nipig nimnhawəh-sihaktə nərigien kafan, rikimawə ramagien min tukun. In rimini-əsah pə tuk yo mə naksorkeikei pik mə takhauə misəm yo. Kini mamni mə rikimiə reihuə tuk yo, mamni mə kimiə naksorkeikei pik yo, masərer matuk tuk nisərer-əswasigien kin narmamə yamə mine kamhani hah yo. In ramni məknakin, rikik ragien mapita.

⁸Kupən, yimnəm mə nəkwəkwə yame yimnher-pre kin məkupən rimnor rikimiə rəpou, kini yimnərig rahas tukun. Mərig, nar apnapig mə nəkwəkwə a rimnor rikimiə rəpou, yakpəh nərig-rahəs-pik-ien tukun, meinai rikimiə rəpou kape nipig kwəkwə əmə. ⁹Mərig taktəkun ai, rikik ragien, mərig pəh nien mə rikik ragien meinai rikimiə rimməpou. Nikam. Rikik ragien mə nipig rikimiə rəpou, nimisarar ye nərigien kapəmiə

tuk tǝvhagǝ has kapǝmiǝ. Nǝfrakisien, Kughen rorkeikei mǝ rikitawǝ tukrǝpǝu tuk norien has minǝ. Kini kimia nimisarar ye nǝrigien kapǝmiǝ tuk tǝvhagǝ has, kini nǝgkiarien skai yame yimnhani-pre tuk ǝmiǝ ripǝh norien ǝmiǝ naksǝpǝh nhatǝtǝyen kapǝmiǝ.¹⁰ Tukmǝ rikimiǝ rǝpou tuk norien has minǝ kapǝmiǝ, rǝmhen kin yame Kughen rorkeikei mǝ rikimiǝ tukrǝpǝu tukun, kini misarar ye nǝrigien kapǝmiǝ, pǝh Kughen tukrivǝh miragh ǝmiǝ. Nǝrig-rahasion a ripǝh nikir-pǝnien narmamǝ ikin riki narmamǝ rǝrhakis ikin. Mǝrig tukmǝ narmamǝ rikiriǝ rǝpou ǝmǝ tuk narimnar kape tokrei tanǝ, nǝrig-rahasion a ramkir-pǝn ǝriǝ tuk nimhǝyen.^w ¹¹ Tukmǝ naksǝrig rahas ye norien has minǝ kapǝmiǝ, rǝmhen kin yame Kughen rorkeikei mǝ taksǝrig rahas tukun, nakharkun nisǝmien kwǝnkwan ye nimraghien kapǝmiǝ: in e naksarkut pik mǝ taksor norien yame ratuatuk, kini misarkut pik mǝ takhahuatukin norien has minǝ kapǝmiǝ, kini masǝmǝkin norien has minǝ, kini misakur mhagin kin norien has minǝ. Nimisorkeikei mǝ taksǝm min yo, misǝrer ǝswasig kin narmamǝ yamǝ mine khani hah yo, kini masǝrer matuk tuk niwǝhsi-pǝnien narpinien kimi narmamǝ yamǝ mine kasor tǝvhagǝ has. Ye norien minǝ fam kapǝmiǝ, nimishajoun mǝ nimnhapǝh nisorien nar kirik rahas ye narimnar minǝ e.¹² Kini yakamher-pre kin nǝkwǝkwǝ e kimi ǝmiǝ, mǝrig pǝh nien mǝ yakamrai nǝkwǝkwǝ e mǝ jakǝgkiar ye norien hah kape yermamǝ kirik^{††}, kini pǝh nien mǝ yakamrai mǝ jakǝgkiar ye yermamǝ yame kimnoriah in. Nikam. Yimiraǝ nǝkwǝkwǝ minǝ kimi ǝmiǝ mǝ

Kughen tukrasitu irǝmiǝ mǝ takharkun mǝ nakhasiai ǝfrakis Yo.¹³ Narimnar m-fam a khavǝh-si haktǝ nǝrigien kapǝmiǝ.

Pǝh nien mǝ kimia ǝmǝ nakhavǝh-si haktǝ nǝrigien kapǝmawǝ, mǝrig riki-mawǝ ragien pik min tuk kwǝn a Taetas, meinai rikin ragien mǝ kimia nakhavǝh-si haktǝ min nǝrigien kafan.¹⁴ Yakmǝnipǝn tukun mǝ rikik ragien pik tuk ǝmiǝ. Narimnar fam yame yimnhani-pre tuk ǝmiǝ, iriǝ nǝfrakisien. Kini ye norien kirikianǝ ǝmǝ min, nipig yimini-pǝn tuk Taetas mǝ norien kapǝmiǝ rhuvǝ, kini nipig in rimaurǝ mǝm ǝmiǝ, norien kapǝmiǝ rimnhajoun-pǝn mǝ nǝgkiarien a yimini irǝmiǝ mamni-pǝn tuk Taetas in nǝfrakisien. Ror pǝn, nimnhapǝ nisorien naurisien kimi yo tuk nǝgkiarien yame yimini-pǝn tukun mamǝgnǝgin ǝmiǝ.¹⁵ Taetas, rikin ramǝsik mǝ kimia m-fam ǝgkǝp en nimisor nǝkwǝn, mhagin kin in mhasiai in nipig in rimauǝ mǝm ǝmiǝ. Kini nipig rikin ramǝsik narimnar minǝ a, norkeikeiyen kafan rehuǝ tuk ǝmiǝ mapita.¹⁶ Rikik ragien pik meinai yakirkun niniyen nǝfrakisien irǝmiǝ ye narimnar fam.

Nimǝhuak apa Jerusalem, nǝriǝ nǝviginien rikǝk, Pol ramni mǝ nǝmǝ Korin tuksasitu irǝriǝ

8 Piak minǝ mine nowinik minǝ, yaksorkeikei mǝ takharkun mǝ nimǝhuak minǝ apa Masedonia kwǝshajoun mǝ Kughen ramautǝ-pǝn kin kafan nihuvǝyen kimi ǝriǝ.^x ² Iriǝ kimisarǝ pawk ye nǝmhǝyen ehua kirik, kapǝriǝ nautǝ rirkǝk, mǝrig nimraghien kapǝriǝ rukwar huvǝ kin nagienien, ror pǝn kamhavǝh-si-pǝn mane ehua kimi nǝmǝhuak minǝ tiksǝn.³ Yakamni-ǝrhav pre tuk ǝmiǝ mǝ iriǝ kimnhavǝhsi-pǝn

^{††}7:12 Pol ramni hanǝ yermamǝ yame rimnor apnapig nar. ǝmru 2 Kor 2:5.

^w7:10 Mat 27:3-5; Hib 12:16-17

^x8:1 Rom 15:26; 2 Kor 9:1-2

mane ehuə, rapita yame rikiriə rəsik mə tukpihavəh-si pən. Kamhavəhsi-əhrav rəmhen kin yame nərigien kapəriə ramuh, ⁴ misaiyoh əmawə m-ripsaah mə kimawə jakseighan kin əriə pəh iriə tuksasitu ye wok kape niwəh-sipənien mane kimi narmamə kape Kughen minə apa Jerusalem. ⁵ Yakhapəh nharkunien mə iriə tuksasitu rehuə məknakin, mərig iriə kisasitu. Kimisəkupən mhavəhsi-pən nimraghien kapəriə kimi Yermaru. Kwasig ikin, khavəhsi-pən nimraghien kapəriə kimi əmawə rəri-pən əmə nərigien kape Kughen.

⁶ Kini kupən, Taetas a in rimnamkir əmiə tuk narukien kin mane kape niməhuak minə; ror pən, yaksəkeikei kimin mə in tukraməkeikei maməmir kimiə min meriaji taksaruk fam kin mane yame takhavəhsi-ərhav. ⁷ Ye narimnar mifam e, kimiə nakasor rhuvə pik mapita, in e, nhatətəyen kapəriə, mine nəgkiarien kapəriə, mine nirkunien kapəriə, mine nərər-timtimien kapəriə, mine norkeikeiyen kapəriə tuk əmawə. Kini ye norien kirikianə əmə min, yakorkeikei mə taksarukin mane məknakin ye norien yame rhuvə rapita.

⁸ Pa rimə yakaməkeikei kimi əmiə mə taksor. Mərig yimnhajoun əmiə mə nəmə tanə pisin pisin minə rikiriə ragien tuk nasituyen ye wok a. Kini taktəkun ai, yəkmə jakəm-ru mə norkeikeiyen kapəriə in nəfrakisien rəmhen kin əriə, uə nikam. ⁹ Kimiə nakharkun huvə mə Yesu Kristo Yermaru kapətawə ramautəpre kin nihuvəyen kafan kimi əmiə. Kafan nəsaninien rehuə pawk, mərig rimauə mə tukrasitu irəmiə, mor In mə kafan nəsaninien rirkək. In rimauə mor In mə kafan nar kirik rirkək ye tokrei tanə mə kimiə takhauə narmamə kape

Kughen minə, kapəriə narimnar tukrip-saah ye rao ye neai.^y

¹⁰ Jakəvhaag kimi əmiə ye norien yame ratuatuk mə taksor. Ye newk yame ruauə muavən, kimiə nimisokupən misorkeikei mə taksarukin mane kape niməhuak minə, kini kimiə min nimisokupən misarukin mane. ¹¹ Taktəkun ai, taksarukin mane mə takseriəji nıprai mane yame nimisorkeikei mə takhavəhsi-ərhav. ¹² In nar arnapig mə kapəriə narimnar ripsaah uə rikəskəh. Kughen, rikin tukragien tuk əmiə tukmə nakhavəh-si pən yerkimie mifam.^z

¹³ Yakpəh norkeikeiyen mə nipig takhavəhsi-pən mane ehuə kimi niməhuak minə, kwasig ikin, naksəkwəkwə kin mane. Mərig ratuatuk əmə ¹⁴ mə taksasitu ye niməhuak yamə mine kasəkwəkwə kin narimnar, meinai kapəriə narimnar ripsaah. Kini nipig kirik, tukmə naksəkwəkwə kin nar kirik, iriə tukharkun nisasituyen irəmiə. Norien a takasor, tukasəm nəmhen. ¹⁵ Rəri-pən əmə Nəkwəkwə kape Kughen yame ramni mə,

“Narmamə yamə mine kamhavəh pawk nəviginien rehuə, tukrəmhen kin əriə; to rıpəh napitayen.

Mine narmamə yamə mine kamhavəh pawk nəviginien rəkəskəh, tukhapəh nisakwəkwəyen kin nəviginien.”(Eks 16:18)

Taetas ramvən apa Korin

¹⁶ Yakamni vi vi Kughen mə ramor riki Taetas ramagien mə tukrasitu irəmiə, rəmhen kin kafak nərigien.

¹⁷ Yimnhani-pən tuk Taetas mə tukrurə məm əmiə; kini rikin ragien tuk norien nəgkiarien kapəmawə. Mərig in min, rikin ragien min tuk nurəyen masitu irəmiə. Ye

nərigien əmə kafan rımnorkeikei mə tukrurə məm əmiə. ¹⁸Kini kimawə yaksher-pre min kin piatawə kirik raurə iriü min. Kwən a, nəməhuak minə kamhasiai in tuk kafan wok tuk nini-ərhavyen Nəvsaoyen Huvə. ¹⁹Kini niməhuak minə kimnharpen in mə tukraməriwək kimawə min nipig yakhavəhsi-ərhav mane yame nimisarukin. Yakhavəhsi-pən mane kimi niməhuak minə mə jakshajoun mə rikimawə ragien pik tuk nasituyen, mine tuk nivəhsi-haktəyen Kughen. ²⁰Yaksarkut mə yermamə kirik rikək yame to rini hah əmawə tuk norien kapəməwə tuk nəwhaiyen mane. ²¹Ror məkneikin meinai, yaksarkut mə jaksor narimnar yame ratuatuk ye nimri Kughen mine ye nimri narmamə.

²²Kini yaksher-pre min kin piatawə kirik in tukrikwasig kin Taetas mine in kirik. Yimnharkun mə kwən a rorkeikei pik mə tukrasitu ye norien ripsaah mine ye wok ripsaah. Kini taktəkun ai in rorkeikei pik mə tukrasitu irəmiə meinai in ramni nəfrakisien irəmiə. ²³Kini Taetas, kimru min yakawor wok kirikianə. Kini kwən a rikwasig kin Taetas in min ramor wok ye kwerkwan irəmiə, masitu irəmiə. Mine piatawə mir kiraru e, yame niməhuak minə kisher-pə kin əriu, karəhsi-haktə nhag Kristo. ²⁴Sor norkeikeiyen kapəmiə rivən tuk ərisir, pəh niməhuak minə tuksəm, mharkunru mə rhawor e rikimawə ramagien tuk əmiə.^a

9 Yakpi-pəh nher-preyen kin nəkwəkwə e kimi əmiə, ripihuvə əmə, meinai, nakwənharkun ta wok e kape nasituyen ye narmamə kape Kughen minə apa Jerusalem.^b ²Yakamni məkneikin meinai yakirkun mə naksorkeikei mə taksasitu, kini yimnəgnəgin ta əmiə ye nimri nəmə

Masedonia tukun, mamni mimə newk yame ruauə muavən, kimieə apa Akaea nimisərer matuk tuk nivəhsi-pəniyen mane. Kini nipig nəməhuak apa Masedonia kimisəm mə rikimieə ragien pik tuk nasituyen, ramor min ərieə khapsaah kasorkeikei mə tuksasitu min. ³Mərig taktəkun ai, yakamher-pre kin piatawə misir e mə irisir tukrhəm əmiə mə kimieə taksor nar yame nimnhani, rəmhen kin yame yakwəni ta. Kini ror məkneikin, kapəməwə nəgkiariyen tuk nivəhsi-haktəyen norien huvə kapəmiə, pəh nien mə nar apnapig əmə. ⁴Mərig tukmə nakhapəh nisorien, nipig jakurə kimawə nəmə Masedonia tiksın, kini tukəm mə kimieə nakhapəh nisor-əgkəpiyen, kini taksauris tukun, meinai kimawə yakwənhavəh-si haktə ta nhagmiə. Tukror auris əmiə rapita. ⁵Ror məkneikin, rikik raməsik mə jakaməkeikei maiyoh piatawə misir mə tukrhokupən irak mirhurə mirhəm əmiə pəh kisəm mə takhavəh-si-pən mane yame nakwənhani ta mə taksarukin. Mərig yakorkeikei mə takhavəh-si-pən yerkimieə m-fam. Pəh nien mə kaməkeikei kimi əmiə mə taksasitu.

Norien kape nəwhaiyen narimnar

⁶Rikimieə tukraməsik nəgkiariyen e: Yermamə yame raməsım kəskəh, tukrivəh nəviginiyen iran rikəskəh əmə. Yermamə yame raməsım ripsaah, tukrivəh nəsimien iran ripsaah.^c ⁷Kimieə kirikianə kirikianə takasəkeikei mhavəh-si-pən naha nhagin yame ramsi-pən yerkimieə mə takhavəh-si pən. Mərig tukmə naksaruk kin mane meinai yermamə kirik raməkeikei kimieə əmiə tukun, ripəh natuatukien. Yakamni məkneikin meinai Kughen rorkeikei yermamə yame ravəhsi-pən

^a8:24 2 Kor 7:13-14

^b9:1 2 Kor 8:1-7

^c9:6 Prov 11:24-25

yerkin m-fam. ⁸Kini Kughen rirkun nautə-preyen kin niħuvəyen m-fam kafan kimi əmiə mə tuk narimnar fam ye nīpig m-fam, takhavəh narimnar fam yame naksəkwəkwə kin, mhavəh min rəmhen məkwəkwə mə taksəwhai. ⁹Meinai Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə,

“In rəwhai kafan narimnar ripsaah kimi yavən has minə,

kini norien atuatur kafan to rīpəh nirkəkien.” (Sam 112:9)

¹⁰Kini Kughen yame ravəhsi-pən kweru nai kimi yeməsim, mivəhsi-pən min nəviginien nan, ye norien kirikianə əmə min, In tukrivəh-si pən narimnar ripsaah kimi əmiə mor min ripsaah-ipsaah min, mə kimiə takharkun nisasituyen ye narmamə tiksın min. Kini tukror kwənkwan ripsaah yame ramsi-pən ye norien atuatur kapəmiə.^d ¹¹Ye narimnar fam ye nīmrəghien kapəmiə, Kughen tukrivəh-si pre kafan niħvuəyen kimi əmiə mə kimiə takharkun nəwhaiyen nīpig mifam. Kini nīpig taksasitu, narmamə tukhani vi vi Kughen tukun.^e

¹²Wok e yame nakasor, nakhavəhsi-pən mane tuk nəviginien ne narmamə kape Kughen yamə mine nikumhə raməs əriə, mərig naksor nar huvə kirik rapita, in e narmamə khapsaah tuksərig rhuə, mhani vi vi Kughen tukun. ¹³Nīpig naksor wok minə a, narmamə kasəm norien kapəmiə. Kini iriə tukhavəh-si haktə nhag Kughen tukun, meinai kimiə nakasor əfrakis norien kape narmamə yamə mine kamhani nəfrakisien ye Nəvsəoyen Huvə kape Yesu Kristo. Kini iriə tukhavəh-si haktə nhag Kughen meinai kimiə nakhavəhsi-pən kapəmiə mane ehuə kimi əriə mine narmamə mifam. ¹⁴Kini nīpig iriə tuksəhuak tuk

əmiə, rikirirə tukraməsik əmiə meinai Kughen rimnautə-pən kin kafan niħvuəyen kimi əmiə rapita, mə taksasitu pik irəriə. ¹⁵!Pəh khani vi vi Kughen tuk Tini yame In rimivəhsi-pə kimi ətawə! Nar e in e rhuə rapita.

Pol ramhorpin nəgkiarien kape narmamə yamə mine kamhani hah in mhamə kafan norien ror kiraru

10 Narmamə tiksın kamhani nikarik mhamə kafak norien kiraru. Mə nīpig kitawə-m kimiə, kafak nərigien reiwaiyu əmə, mərig nīpig yimatərhav məpəh əmiə, kafak norien riskai pik. Mərig yo Pol, yakaməkeikei kimi əmiə tuk nar kirik, mīmə Kristo, kafan nərigien reiwaiyu, kini In yemə mar.^f Kini ye norien kirikianə əmə, ²yakaməiyoh əmiə mə, taksor norien kapəmiə ratuatur mə nīpig jakurə, mīpəh nəmien nar kirik mə to yakəgkiar skai pre kimi əmiə tukun. Mərig yakirkun mə jakhek narmamə tiksın e yamə mine kamhani mə yakaməri-pən norien kape tokrei tanə,^g ³meinai nar arnapig yaksarə ye tokrei tanə e, yakhapəh nisarowaginien ye norien yame narmamə kape tokrei tanə kasarowagin kin. ⁴Ror məkneikin meinai narimnar kape narowaginien yame kimawə yakasarowagin kin, pəh nien mə narimnar yame narmamə kape tokrei tanə kasarowagin kin. Nikam. Narimnar kapəməwə yame yakasarowəgkəp kin, kamhavəh nəsaninien kape Kughen tuk noriahyen kwənmhan yame Setan ramerkwaig ikin.^h ⁵Kimawə yaksorlah nəgkiarien eikuə minə mine nərigien ausit minə, iriə m-fam yame kasərer əswasig kin narmamə tuk nirkunien Kughen. Yakhani-əhu nətərig-hasien minə fam

^d9:10 Aes 55:10

^e9:11 2 Kor 1:11; 4:15

^f10:1 1 Kor 2:3

^g10:2 1 Kor 4:21

^h10:4 Efes 6:13-17

kape narmamə, misor əriə kasarar ye nərigien kapəriə masor nəkwai Kristo. ⁶Kini nipiğ naksəri-pən nərigien kape Kristo, kimiə taksərer matuk tuk nivəhsi-pəniən narpinien kimi narmamə m-fam yamə mine kasəsik nəkwai.

⁷!Ah! Kimiə nakasəm nar kamor ərhav, məriğ nakseinein nıpran. Tukmə yermamə kirik rirkun mə in yermamə kirik kape Kristo, tukraməkeikei mirkun huvə mə kimawə min, narmamə kape Kristo rəmhen kin in. ⁸Tukmə ror nipiğ yakaməgkiar ye nehuəyen yame Yesu Yermaru rimivəhsi-pə kimi yo, yakaməgkiar ausit; məriğ to yakpəh naurisien tuk nəgkiar ausitien tukun, meinai Yesu rimiwəhsi-pə nehuəyen kimi yo tuk nivəhsi-haktəyen əmiə, pəh nien mə tuk nivəhsi-əhuyen əmiə.ⁱ ⁹Yakpəh norkeikeiyen mə rikimiə tukraməsik mə yakher-pre kin nəkwəkwə minə e kimi əmiə mə tukror əmiə nakhagin. ¹⁰Məriğ narmamə tıksin kamhani nikarik mhamə, “In, kafan nəkwəkwə minə khapam misesrə, məriğ nipiğ in ramarə kitawə min, pəh nien mə in yermamə skai kirik, məriğ kafan nəgkiarien in nar apnapıg əmə.” ¹¹Narmamə minə a tukasəkeikei mharkun mə nipiğ jakurə kisarə kitawə-mirə, norien kafak tukrəutən rəmhen əmə kin yame kafak nəgkiarien in rəutən ye nəkwəkwə yame yakamher-pre kin kimi əmiə.

Pol ramhorpin nəgkiarien kape narmamə yame kamhani mhamə in pəh nien mə yemehua kape niməhuak apa Korin

¹²Narmamə tıksin kamhavəhsi-haktə atuk əriə. Tukmə iriə yerpıriğ əfrakis rapita yo, to yakpəh nəgkiar-ausitien mə yo yerpıriğ rəmhen kin əriə. Məriğ, pəh nien mə iriə yerpıriğ

əfrakis. Kasəkir əmhen narmamə ye nərigien əmə kapəriə, mə tuksəm mə norien kapəriə rhuva uə rahas. Norien e yame kasor, rətəwao. ¹³Məriğ kimawə yakhapəh nisəgkiar-ausitien rapita nehuəyen kapəmawə, məriğ yaksəgkiar ausit ye wok yame Kughen rınnərəhu-pə mə kapəmawə, kini wok e, kimiə min apaikin.^j ¹⁴Pəh nien mə yakwərəhsi-haktə atuk yo mamni mə yakamehua ye narmamə yame Kughen rıpəh nəərəhu-pəyen ye kwermik. To yakpihapəh nhaurəyen iməmiə ikin, to yakpihapəh nisehuəyen irəmiə. Məriğ yimisəkupən ta mhauə iməmiə ikin mhani-ərhav Nəvsaoyen Huvə kape Yesu Kristo. ¹⁵Narmamə tıksin kasəgkiar ausit tuk wok yame yermamə pisin rınnor. Məriğ kimawə yaksəgkiar ausit əmə tuk wok yame Kughen rınnərəhu-pə mə kapəmawə. Kimawə yaksərəhu-pən nərigien kapəmawə mə nhatətəyen kapəmiə tukrhaktə haktə min, ror pən, kapəmawə wok ye kwerkwan irəmiə tukreihua min, ¹⁶mə jakharkun nhavəniən ikin minə ipakə tuk iməmiə, mhani-ərhav Nəvsaoyen Huvə, mhavən-vən min, tamə yakhavən ikin kirik yermamə pisin kirik ruavən ta ikin mamor wok, misəgkiar ausit tuk wok kape yermamə pisin kirik. ¹⁷Məriğ Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə,

“Tukmə yermamə kirik rəgkiar ausit, pəh tukrəgkiar ausit əmə mə in rirkun Kughen Yermaru.”(Jer 9:24)

¹⁸Yakaməgkiar məkneikin meinai kipəh nisaiyen yermamə yame ravəhsi-haktə atuk in, məriğ kamsiai əmə yermamə yame Kughen Yermaru ravəhsi-haktə.^k

Pol mine aposol eikuə minə

11 Seighaan kin yo pəh yakəgnəgin kəskəh yo tuk wok kafak; tukni

ⁱ10:8 2 Kor 13:10

^j10:13 Rom 12:3

^k10:18 1 Kor 4:4

pakw mə nəgkiarien ror məknakin rahas. Mərig kimiə nakwəseighan ta kin yhajoun eikuə minə mə tuksəgnəgin atuk əriə. ²Yakamarha huvə tuk əmiə, mīpəh neighanien kin yermamə kirik mə tukrivi-ta əmiə tuk yo, mə takhauə narmamə kape Kughen əmə, rəri-pən nərigien kape Kughen. Yo rimimiə, kini kimiə naksəmhen kin piakəskəh kirik yame rirkun əmə kafan hanə yerman, yame in e Yesu Kristo. Kini yakamarha huvə tuk kafak piakəskəh yame yimneighan kin mə tukrivən məri-pən yerman a.¹ ³Mərig yakamgin mə naksəmhen kin pian a Iv yame Setan rimneikuə iran ye nəgkiarien heikən.^f Yakamgin mə yermamə kirik tukrivi-pən nərigien kapəmiə rivən ikin pisin, kini naksəpəh kapəmiə norkeikeiyen yame ramvən tuk Kristo, yame ratuatuk huvə.^m ⁴Yakaməgkiar məkneikin meinai nīpig yermamə kirik ramuə tuk əmiə mamni-ərhav Yesu kirik yame ror pisin ye Yesu yame yakwəni-ərhav ta, uə nīpig kimiə nakhavəh nanmin kirik yame ror pisin ye Nanmin yame nakwənhavəh ta, uə naksərig nəvsaoyen kirik yame ror pisin ye Nəvsaoyen Huvə yame nakwəsərig ta, mərig kimiə nakamhakwasig əmə kin.ⁿ ⁵Aposol minə a kimiə nakamhani mhamə iriə “aposol huvə minə tiksın,” mərig ye kafak nərigien, yakpəh nəmien mə iriə khahuvə rapita yo.^o ⁶Kipəh nhajoun-pakwien yo kin norien kape nivəhsi-ərhavyen nəgkiarien, mərig yakirkun huvə nīprai Nəvsaoyen Huvə. Yimishajoun əmiə kin nəvsaoyen huvə ye norien minə fam, nīpig ripsaah.^p

⁷?Rhawor e narmamə a kamhani hah yo ye nikarin kape nivəhyen

mane? Nīpig yimīni-ərhav Nəvsaoyen Huvə kape Kughen tuk əmiə, yimīpəh norien mə taksərok yo kin nar kirik. Yo atuk əmə yimivəhsi-əhu yo tuk nivəhsi-haktəyən əmiə.^q ⁸Nīpig yimnor wok kitawə-m kimiə, niməhuak minə ikin pisin pisin minə kimisərok yo, rəmhen əmə kin yame yimnawə kin nar kirik tuk əriə, mə jakasitu irəmiə kin. ⁹Kini nīpig kitawə kimnamhavən, kini kafak nar kirik rirkək. Yimīpəh naiyohyen nasituyen tuk yermamə kirik, meinai piautawə yamə mine kimnhasi-pən Masedonia kimnhavəhsi-pə narimnar yame yimnəkwakwə kin. Ror pən, yimīpəh naiyohyen əmiə kin nar kirik, mīpəh narkutien kimi əmiə tuk narha-huvəyən tuk yo. Norien minə a yakamor ye nīpig m-fam.^r ¹⁰Tukmə ror yakamausit tuk norien kafak, mərig yermamə kirik apa Akaea to ripəh niniyən mə yakameikuə. Nəgkiarien yame yakamni raməfrakis rəmhen əmə kin nəgkiarien yame Yesu Kristo ramni. ¹¹?Mərig rhawor e yimīpəh naiyohyen əmiə kin nar kirik? Pəh nien mə yakəməkin əmiə məpəh naiyohyen kin nasituyen tuk əmiə. Nikam. Kughen rirkun mə yakorkeikei pik əmiə.

¹²Narmamə tiksın kimnasəmir kimiə miriə misorkeikei mə tukhauə misəmhen kin əmawə, mə tukharkun nisəgnəgin-atukien əriə tuk wok kapəriə. Mərig kimawə yakhapəh hanə nisaiyohyen kin nasituyen kirik mə iriə tukseinein niniyən mə iriə kisəmhen kin əmawə. ¹³Narmamə yamə mine kasor məknakin, iriə aposol eikuə minə, kini kaseikuə ye narmamə ye wok kapəriə, mamhasi-govin əmə wok kape aposol əfrakis minə

^f11:3 Əm-ru stori kape Iv ye Jen 3.

¹11:2 Efes 5:26-27   ^m11:3 Jen 3:4,13   ⁿ11:4 Gal 1:8-9

^o11:5 1 Kor 15:10; 2 Kor 12:11   ^p11:6 1 Kor 2:1,13   ^q11:7 1 Kor 9:18

^r11:9 2 Kor 12:13; Fil 4:15-16

kape Kristo. ¹⁴Mərig kitawə to khapəh nisakurien tukun, meinai Setan min, in ramsigovin əmə agelo kape Kughen.^{§§} ¹⁵Kini kitawə to khapəh nisakurien nipig yorwok minə kape Setan kasor norien yamə mine ratuatuk mə narmamə rikiriə tukrəsik mə iriə yorwok minə kape Kughen. Mərig tuk Nipig Kwasig, iriə tukhavəh nərokien rəri-pən norien minə kapəriə.

Pol raməvsao kin nipig əutən yamə mine kimnhauə ye nimraghien kafan

¹⁶Yakamsim atuk min. Mərig takhapəh nhaniyen mhata mə yakamsim atuk meinai yakamarmər. Mərig tukmə rikimiə raməsik məknakin, seighaan kin yo pəh yakor norien minə tiksin kape yarmər, maməgnəgin kəskəh atuk yo. ¹⁷Nəgkiarien e kafak pəh nien mə nəgkiarien kirik yame Yesu Yermaru rimivəhsi-pə kimi yo mə jakni. Ye nəgkiarien kafak yakaməgkiar rəmhen kin yətəwao kirik. ¹⁸Narmamə khapsaah kasəgkiar ausit tuk norien kape tokrei tanə, ror pən, yo min, jakəgkiar ausit kəskəh. ¹⁹[Kini yakirkun mə rikmiə ragien tuk nivəhyen kafak nəgkiarien] meinai kimiə yamə mine nakhamə ta mə nakwənharkun nar rikmiə ragien tuk nivəhyen nəgkiarien kape narmamə yamə mine kasətəwao. ²⁰?Rhawor e nakseighan kin narmamə apnapig kamhavəhsi-haktə atuk əriə, masərik mitə əmiə, masərip nikatərgimiə, maseikuə irəmiə, mamhapik kapəmiə narimnar? ²¹Mərig norien kafak ripəh nəutəniən mə to yakor əutən-pre kimi əmiə məkneikin. ?Mərig kimiə nakhamə ta mə yaknauris meinai yimnəpəh

nor-əutən-preyen məknakin kimi əmiə uə? Nikam, yakpəh naurisien tukun.

Naha nhagin yame narmamə tuksəgkiar ausit tukun, yo min jakəgkiar ausit tukun, nar apnapig rikimiə tukraməsik mə nəgkiarien e kafak rətəwao. ²²?Rhawor? ?Iriə kasəgkiar ausit mhamə iriə kharkun nisəgkiarien ye nəgkiarien Hibru uə? Yo min. ?Iriə kasəgkiar ausit mhani mhamə iriə kəwənəgəus kape Ebrahim uə? Yo min.^s ²³?Iriə kasəgkiar ausit mhamə iriə yorwok minə kape Kristo uə? Yo min, mərig yakapita əriə. !Kəsi! Yakaməgkiar ausit rəmhen kin yame yemətəwao ramausit. Yimnor pik wok rapita əriə, kini kivəhsi-pən yo ye kalabus nipig ripsaah rapita əriə. Kimnərkis-ərkis yo rapita əriə. Nipig ripsaah, ipakə yakmhə.^t ²⁴Nipig minə fam iriə fam faef, nəmehua kape Isrel kimisərkis-ərkis yo m-toti naen ye nipig kirikianə.^u ²⁵Kimnərkis-ərkis yo kin kwənkirkir m-kisisər. Nipig kirik, kisəsik yo kin kapier apig. Yimavən ye rao m-kisisər, kini rao rəmnim, kini nipig kirik, yimneai ye ikəmnim ye tame tahik kape nipig piəpiə kirik, yenpig-enpig mine yenpig.^v ²⁶Nipig m-fam yakaməwhan nihuk tuk norien wok kafak. Kini ipakə yapiwən ehua ramrəh yo yakamhə. Kini yakamarə imei yəkrəh minə, ikin resrə ikin. Mamarə imei nəmə imak ikin, ikin resrə ikin. Mamarə imei nəmə tanə pisin pisin minə, ikin resrə ikin. Mamarə ye taon ehua minə, ikin resrə ikin, mamarə ikin ruhiko ikin, ikin resrə ikin, mamarə apa ye tahik, ikin resrə ikin, mamarə kimawə piautawə eikuə minə, ikin

§§11:14 Gris ramni mə Setan ramsigovin agelo kape nikhakien. Nipran ramni mə in rameikuə mamni mə in ravəh nəgkiarien kirik kape Kughen.

^s11:22 Fil 3:5   ^t11:23 Wok 16:23   ^u11:24 Dut 25:3

^v11:25 Wok 16:22; 14:19

resrə ikin.^w ²⁷Yimnor pik wok, kini nipig ripsaah yakpəh napirien yenpig. Nipig tiksın, nikumhə raməs yo; kini yakaməkwakwə; nipig ripsaah, nak nəviginien ramrirkək. Nipig ripsaah yakamokiei-okiei, kini kafak neipən kape nokieyen rirkək. ²⁸Mine narimnar tiksın yame yakamətərig pik tukun, in e yakamətərig pik tuk niməhuak minə fam. ²⁹Tukmə yermamə kirik, kafan nhatətəyen ripəh niskaiyen, rikik ramərou. Kini tukmə kamor yermamə kirik ror təvhagə has, rikik rəmhə tukun.

³⁰Tukmə yakaməgkiar ausit, yakaməgkiar ausit əmə tuk narimnar yame ramhajoun mə kafak nəsaninien rirkək. ³¹Kini Kughen e in e rim Yesu Yermaru, yame kaməgnəgin In ye nipig mifam, In rirkun mə yo yakpəh neikuəyen. ³²Apa Damaskes, gavman kirik kape King Aretas rimnher-pən kin kafan mobael minə mə tuksarha tuk kwəruə kape taon mə tuksarha kin yo, misəm yo, mhavəh-si pən yo ye kalabus. ³³Mərig kivai-pən yo ye nitip ehua kirik, kiruk-pən nəərəus iran, kivi reiwaiyu ye nikar kəupə yerkwanu a, kini yimnap ta kin gavman a.^x

Pol raməmrərhav

12 Jakaməkeikei maməgkiar ausit, nar arnapig mə nəgkiar-ausitien ripəh nasituyen ye nar kirik; mərig jakaməkeikei mamni nəmrərhavyen tiksın mine nəgkiarrien vi yamə mine yakaməm Yesu Yermaru ravəhsi-pə kimi yo. ²Yo yermamə kirik* yame yakamhatətə ye Kristo. Kughen rivəh-ta

yo muavən ye rao ye neai†, newk fotin ruauə ta muavən. Yakeinein mə niprak ruavən uə nanmik əmə. Kughen əmə rirkun. ³Kini mamni min mə yakeinein mə niprak ruavən uə nanmik əmə, mərig yakirkun mə ⁴Kughen rivəh yo muavən apa iman. Kini yo yimnərig nəgkiarrien erkwaig tiksın, yame narmamə kape tokrei tanə kiseinein niniyen. ⁵Yakirkun nəgkiar-ausitien tuk naha nhagin yame Kughen ramor əpu kimi yo, mərig to yakpəh nəgkiar-ausitien tuk nar yame yo atuk yakamor. Yakaməgkiar ausit əmə tuk naha nhagin yame ramhajoun mə yo, kafak nəsaninien rəkəskəh. ⁶Mərig tukmə yakmə jakaməgkiar ausit, ripəh norien mə yo yarmər, meinai nəgkiarrien yame jakəgkiar ausit tukun in raməfrakis. Mərig to yakpəh nəgkiar-ausitien məkneikin, tamə narmamə khavəhsi-haktə pik yo rapita ikin tukvəhsi-haktə yo ikin. Yakorkeikei mə narmamə tuksəkir əmhen yo ye nəgkiarrien kafak mine norien minə kafak.

Nəsaninien kape Kughen rirkun nivəh-miraghien ətawə

⁷Kughen ripəh norkeikeiyen mə jakausit tuk nəgkiarrien vi yamə mine In rimmor əpu kimi yo, kini nəgkiarrien minə a khahuvə misapita. Ror pən, In rimnher-pə kin nəmhəyen ye nimraghien kafak rəmhen kin nirhi nimirh ramhai yo kape nipig mifam. Nəmhəyen a in rəmhen kin yəgkiar kirik kape Setan yame ramor nəmhəyen ye niprak, ramor yo yakpəh nausitien.^y

*12:2 Pol ripəh niniyen mə in atuk rimməm nəmrərhavyen e. Ramni isok, mamni yermamə pisin. Mərig nipig kasəvhuekin pəpiə chapter 12, kitawə kharkun mə in raməgkiar mamni atuk in.

†12:2 Gris ramni, “heven namba tri” rəmhen kin heven yame yerpirig pik. Nipran ramni mə imei Kughen.

⁸Yimməkeikei kimi Yesu Yermaru m-kisisər mə tukrirəhsi-ta nəmħəyən a tuk yo. ⁹Mərig In ramni-pə tuk yo mimə, “Nikam. Kafak nihuvəyən ehua rirkun nivəh-miraghien ik; meinai nipig e in a kafam nəsaninien rimirkək, in en swatuk kape nəsaninien kafak raurə iram nakamskai.” Ror pən, rikik ramagien pik yakaməgkiar ausit mamni mə kafak nəsaninien rikək; mərig nəsaninien kape Kristo ramarə ye nimiraghien kafak.^z ¹⁰Tuk nar a, rikik ragien nipig kafak nəsaninien rirkək, kini rikik ramagien nipig kamni hah yo, kini rikik ramagien tuk nipig ətən minə, kini rikik ragien nipig kamor nahasien kimi yo, kini rikik ragien nipig yakamərig nəmħəyən. Rikik ragien tuk narimnar minə a meinai yakamor nəkwai Kristo. Kini tukmə kafak nəsaninien rirkək, nipig a in a, kafak nəsaninien rimauə.

**Pol raməgkiar skai kimi
nəmħəhuak minə apa Korin**

¹¹Yakaməgkiar ausit tuk kafak norien, raməri-pən norien kape yarmər. Mərig kimiə nimmħəpəh nhavəh-si haktəyən yo aikin ratuatuk mə tukvəh-si haktə yo ikin. Ror pən, jakaməkeikei mamor. Mərig pəh nien mə nəmə mine nakamhani mə iriə “apostol huvə minə tiksın” kisapita yo, nar arnapig mə yo yermamə arnapig əmə.^a ¹²Nipig yimnamarə kitawə-m kimiə, mamor narimnar mamripin yame ramhajoun mə yo apostol əfrakis kirik. Yimmor nimtətien minə, mine nar ehua yamə mine ramor nakurien kimi narmamə, mine nar apsipis minə ye nimirimiə.^b ¹³?Rhawor? ?Kimiə nakhamə ta mə norien yame yakamor ye nimməhuak minə tiksın rapita nar

yame yimmor irəmiə uə? Nikam. Nar kirikianə əmə yakpəh norien irəmiə - in e yakpəh naiyohyən nasituyen kin mane. ?Nakhamə ta mə nar e ratuatuk uə rapəh natuatukien?^c

¹⁴Taktəkun ai, nipig yame ror kisisər kin, najakurə mivaag-pre kin əmiə. Kini jakpəh naiyoh-preyən kin mane kirik kimi əmiə, meinai pəh nien mə yakorkeikei kapəmiə nautə; mərig yakorkeikei əmə əmiə. Rəmhen kin yame pəh nien mə wok kape kwajikovə minə tuk narha-huvəyən tuk tatə mine mamə, mərig wok kape tatə mine mamə kwarha huvə tuk kwajikovə.^d ¹⁵Ror pən, tukmə yakoriah fam narimnar kafak tuk nasituyen irəmiə, rikik ragien əmə. Kini nar arnapig tukmə yakoriah kafak nimiraghien tuk nasituyen irəmiə, rikik tukragien. Kafak norkeikeiyen tuk əmiə in rehuə, mərig kapəmiə tuk yo rikəskəh əmə. !In e ripəh natuatukien! ¹⁶Pəh khani mhamə yimipəh naiyoh-preyən kin mane kirik kimi əmiə. Mərig kimiə tiksın nakamhani mhamə yaknor nar iko nivəh kapəmiə tiksın narimnar. ¹⁷?Rhawor? ?Nakhamə ta mə yimmher-pre kin narmamə tiksın kafak mə tuksor nar iko tuk nivəhyen kapəmiə narimnar uə? Nikam. ¹⁸Yimməkeikei kimi Taetas mə tukrurə tuk əmiə, mher-pre kin pi-autawə kirik iriu min. ?Mərig Taetas rimnor nar iko nivəh kapəmiə narimnar uə? Nikam. Nakharkun mə kapəmru nətərigien kirikianə əmə, kini yakawor norien kirikianə əmə.^e

¹⁹Pəh nien mə yakamni nəgkiarien minə e tuk nətapigien kin nəgkiarien kape narmamə yamə mine kamhani hah əmawə. Mərig ye nimri Kughen, yakamni əmə nəgkiarien yame Kristo rorkeikei. Kini yo minə tiksın, norien m-fam yame yakasor, yakasor mə kimiə

^z12:9 Fil 4:11-13

^a12:11 2 Kor 11:5

^b12:12 Rom 15:19

^c12:13 2 Kor 11:9

^d12:14 1 Kor 4:15

^e12:18 2 Kor 8:6,16-18

takhaskai. ²⁰Yakamher-pre kin nək-wək-wə e mainai yakpəh norkeikeiyen mə tamə yakurə məm əmiə mə nakasor narimnar yame ripəh nəmhenien, kini jakaməkeikei mægkiar skai-pre tuk əmiə mor rikimiə rəpəu tukun. Kini kimiə takhapəh nisorkeikeiyen. Yakpəh norkeikeiyen mə jakəm nakasotgoh kimi əmiə minə, masetet əmiə minə, niemhaa ramhai əmiə, mamhani nikar narmamə, misausit, masor apnapig nar. ²¹Yakpəh norkeikeiyen mə nipig jakurə, kafak Kughen tukror yauris yo, rikik rəmha, yakasək, mainai kimiə tiksın nakwə-sor təvhagə has, masor apnapig nar, mamhakir apis-apis əmiə minə, mhapəh hanə nisararien ye nətərigien kapəmiə.^f

Pol ramor kwirig kimi əriə

13 In e nipig yame ror kisisər kin yame jakurə məm əmiə. Nək-wək-wə kape Kughen ramni mə, “Tukmə yermamə kiraru uə kisisər kirhini nəgkiarien kirikianə, pəh narmamə tukharkun mə nəgkiarien kapərisir raməfrakis.” (Dut 19:15)^g
²Nipig yimnaurə tuk əmiə, ye nipig yame ror kiraru kin, yimini-ərhav pre ta nəgkiarien kape nisigien narmamə yamə mine kasor təvhagə has mine əmiə m-fam, mə taksəpəh təvhagə hah. Kini yakaməmir isok mamni-pre min. Nipig jakurə min, jakvəhsi-pən narpinien kimi narmamə yamə mine khapəh nisəpəhyen norien has minə.
³Kimiə nakhamə təksəkir əmhen mə nəgkiarien kafak in nəgkiarien kape Kristo uə nikam. Kini yo jakəgkiar rəmhen kin aposol kirik kafan. Norien kafan ripəh nimarien tuk əmiə,

mərig norien kafan riskai tuk əmiə.
⁴Nəfrakisien, nipig kimiruk haktə In ye nai kamarkwao kin, kafan nəsaninien rirkək. Mərig taktəkun ai In ramragh ye nəsaninien kape Kughen. Kini kimawə min yamə mine yakasofugin-pən iran, nəsaninien kapəmwə rirkək. Mərig kimawə yaksor wok kitawə-m kimiə ye nəsaninien kape Kughen.^h

⁵Kimiə atuk, taksəkir nimraghien kapəmiə mə nhatətəyen kapəmiə in raməfrakis uə nikam. Kimiə atuk, taksəm huvə kapəmiə norien. ?Nakharkun uə nikam mə Yesu Kristo ramarə ye nimraghien kapəmiə? !Mərig tukmə kapəmiə nimraghien ripəh nəri-pəniyen norien kape nhatətəyen, ramhajoun mə Kristo rirkək ye nimraghien kapəmiə!ⁱ

⁶Kini yakirkun mə kimiə takpisəm mə kimawə narmamə əfrakis minə kape Kughen. ⁷Kini taktəkun ai, yaksəhuak tuk əmiə mə takhapəh nisorien nar has minə. Mərig ripəh norien mə yakasəhuak məknakin mə tukramhajoun mə kapəmwə wok in rhuvə matuatuk. Mərig yakasəhuak məknakin mainai yaksorkeikei mə taksor norien yame ratuatuk, nar apnapig mə narmamə kamhani mə wok kapəmwə ripəh nəmhenien. ⁸Tukmə nakhapəh nisorien təvhagə hah, to yakhapəh nisəgkiar-skai-preyen kimi əmiə, mainai yakseinein nisorien nar kirik yame ramətapig kin nəgkiarien əfrakis kape Kughen, mərig yakharkun nisor-əməyen nar yame ravəhsi-haktə nəgkiarien əfrakis kape Kughen. ⁹Kini tukmə nakasor əmə narimnar yame ratuatuk, kini nar kirik rirkək yame

^g13:1 Nəgkiarien e raməmir ye Dut 19:15. Nipran e ramni mə nək-wək-wə kiraru uə kisisər yamə mine Pol rimirai ramvən kimi niməhuak apa Korin, kapəriə nəgkiarien kirikianə əmə, ror pən, kasəfrakis.

^f12:21 2 Kor 13:2

^g13:1 Mat 18:16; 1 Tim 5:19

^h13:4 Fil 2:7-8

ⁱ13:5 1 Kor 11:28

jaksægkiar-skai-pre tukun kimi əmiə, kini rikimawə tukramagien əmə. Kini yakasəhuak tuk əmiə mə norien kapəmiə tukratuatuk huvə. ¹⁰Ror pən, yakamarə isok pakw tuk əmiə, mərig yakamher-pre kin nægkiarien minə e nivəhsi-haktə nərigien kapəmiə, mərig yakpəh norkeikeiyen mə nipiğ jakurə jakaməkeikei maməgkiar-skai-pre kimi əmiə. Neihuəyen yame Kughen rimivəh-si pə kimi yo, kape nivəh-sihaktəyen əmiə; pəh nien mə kape nivəhsi-əhuyen əmiə.¹

**Pol rimnor infamien
ye nəkwəkwə kafan**

¹¹Piak minə mine nowinik minə. Nægkiarien kafak ror infamien ikin e.

Sarkut tuk norien yamə mine kisatuatuk. Sətərig kin nægkiarien kafak. Kapəmiə nətərigien tukror əmə kirikianə. Sarə ye nəmərinuyen. Kini Kughen e yame rorkeikei pik narmamə, nivəhsi-pre nəmərinuyen, In tukraməmır yerkimia.

¹²Sokrən huvə irəmiə minə¹ rəmhen kin yame kimia kirikianə ye Yesu Kristo. ¹³Narmamə m-fam kape Kughen kamhani rhuvə pre tuk əmiə.

¹⁴Pəh Yesu Kristo Yerbaru kapətawə tukrautə-pre kin kafan nivhuəyen kimi əmiə m-fam. Kini pəh Kughen tukrivəh-si pre kafan norkeikeiyen kimi əmiə m-fam. Kini pəh Nanmin kape Kughen tukror rikimia fam tukror kirikianə.

¹13:12 “Nipiğ naksofugin əmiə minə, taksor ‘holy kiss’ irəmiə minə.” ‘Holy Kiss’ ror nimtətien mə kasofugin pən ye Yesu masorkeikei əria minə.

Galesia

*Nəkwəkwə yame Pol rimirai ramvən
kimi niməhuak apa Galesia*

**Nəgkiarien kwəkwə kape
nəkwəkwə e Galesia**

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Aposol Pol rimirai nəkwəkwə e.

?Rimirai ramvən kimi nipa? Rimirai ramvən kimi nəməhuak yamə mine kisarə apa yerkwanu minə apa Galesia. Pol rimirikakun niməhuak a ye nirikakunien nəriwəkien kafan.

?Nimraghien rhawor pən iran minə ye nipig rimirai? Nəməhuak minə kimisarə ye nipig ətən ye nipig Pol rimirai. Nəmə Gris khapsaah kimnhani nəfrakisien ye Yesu Kristo. Kini nəmə Isrel min khapsaah kimnhani nəfrakisien iran. Mərig nəmə Isrel tiksın kimnhani mə nəmə Gris yamə mine kamhani nəfrakisien ye Yesu tukasəkeikei misəripən loa minə kape Moses, rəmhen kin yame tukaməkeikei kīvəh nao kimi əriə. Nəmə Isrel, rikiriə ramuh mətə mə nəmə Gris kamhani pawk nəfrakisien ye Yesu, mərig kipəh hanə nivəhyen nao kimi əriə, to khapəh nisatuatukien ye nimri Kughen.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Nəmə Isrel kimishajoun mə nəmə Gris min tukasəkeikei misəripən loa kape Moses pəh Kughen tukrivəh miragh əriə iran. Mərig Pol rimirai nəkwəkwə e mə tukrini-əhu nhajounien kapəriə. Pol rorkeikei mə nəməhuak minə tukharkun mə nhatətəyən in swatuk yame Kughen ramor mə narmamə kisatuatuk ye nimirin, kini In ravəh miragh əriə yerkin agien. Mərig nivəhyen nao kimi narmamə, uə nəripənien loa, pəh nien mə swatuk yame Kughen tukrivəh miragh

narmamə iran. Ye nipig a, nəməhuə minə kape niməhuak kimisəkwətə apa Jerusalem masəgkiar kin nətərigien e, mhamə rhuə əmə mə nəməhuak minə Gris tukhapəh nisəri-pənien loa kape Moses. Əvhuekin nəvsaoyen kin ye Wok Minə 15:1-35.

Pol ramokrən huvə irəriə

1¹⁻² Piak mine nowinik yamə mine naksəhuak yerkwanu pisin pisin minə apa provins Galesia. Yo Pol, yo aposol kirik kape Kughen, yakamrai nəkwəkwə e mamher-pre kin kimi əmiə. Yo mine piəutawə minə tiksın yamə mine kasəhuak eikin e yaksorkeikei mə jakhani rhuə pre tuk əmiə. Yo e yermamə yame Yesu Kristo mine Tata Kughen kimirəvəhsi-haktə yo mə yo aposol kapəriu. Kughen e in e yame rimivəh miragh Yesu ye nimhəyən kafan. Pəh nien mə yermamə apnapig əmə kirik yame rimivəhsi-haktə yo, mərig Kughen. ³ Pəh Kughen e Rimtawə mine Yesu Kristo Yermaru kapətawə iriū tukwautə-pre kin nihuvəyən kapəriu kimi əmiə kini mwərəhu-pre nəmərinuyen raməmir tuk əmiə. ⁴⁻⁵ Yesu Kristo rimneighan atuk kin nimraghien kafan mə tukrimhə tuk norien has kapətawə, kini mivəhsi-ta ətawə ye norien has minə mine nətərigien has minə kape tokrei tanə. In rimamhə meinai Tata Kughen rimnorkeikei mə tukror məkneikin.^k Ror pən, rhuə mə kitawə tuksəgnəgin Kughen kapətawə mamhavən, mhapəh nisorien infamien. Amen.

Nəvsaoyen Huvə, kirikianə əmə

⁶ Yakakur pik tuk əmiə meinai Kughen ripiokrən pə pə əmə kin əmiə kwuse, mivəhsi-pre apnapig əmə nihuvəyən kape Yesu kimi əmiə, mərig taktakun ai nimisəpəh Kughen,

^k1:4-5 Gal 2:20

misap, mhakwasig kin nægkiarien eikuə⁷ yamə mine pəh nien mə Nəvsaoyen Huvə kape Kughen. Narmamə tiksin kamhaukreikin Nəvsaoyen Huvə kape Kughen mamhani nar pisin, mhani mhamə in e nəvsaoyen huvə, mamhavi karin nətərigien kapəmiə tukun, masor əmiə naksətəwao.¹ ⁸Mərig nar apnapig tukmə kimawə, uə agelo kirik kape rao ye neai ramni-ərhav nægkiarien pisin kirik min, yame ripəh nəmhenien kin yame yimini-ərhav-pre ta tuk əmiə kupan, pəh Kughen tukrivəh-sipən in ye nap ehua.^m ⁹Yakwənhani-pre ta, mərig yakmə jaksim atuk min mamni mə tukmə yermamə kirik ramni-ərhav nægkiarien pisin yame ripəh nəmhenien kin Nəvsaoyen Huvə yame nakwənharkun ta, pəh Kughen tukrivəh-si pən in ye nap ehua.

¹⁰Kafak nægkiarien e in riskai, kini nar apnapig əmə tukmə narmamə tiksin rikiriə ripəh nagienien tuk yo, meinai yakorkeikei əmə mə Kughen rikin tukragien tuk nægkiarien kafak. Tukmə yakaməgkiar əmə mə narmamə tiksin rikiriə tukragien tuk yo, to ripəh norien mə yo yorwək əfrakis kirik kape Kristo.ⁿ

Kughen rimnokrən kin Pol

¹¹Piak minə mine nowinik minə, yakorkeikei mə jakni-pre atuatur kimi əmiə mə Nəvsaoyen Huvə yame yakavəhsi-ərhav nipig mifam pəh nien mə nar kirik yame ramsi-pən ye nətərigien kape narmamə əmə.^o ¹²Kini Nəvsaoyen Huvə e, pəh nien mə yermamə kirik rimivəhsi-pə kimi yo, mamhajoun yo kin, mərig Yesu Kristo əmə In rimnor əpu kin kimi yo.

¹³Kimiə nakwənharkun ta norien yamə mine yimnor kupan ye nipig yimikwasig kin nhatətəyən kape nəmə Isrel mimə jakhopni fam narmamə kape Yesu, moriah fam niməhuak minə, kini mor narpinien əusik-əusik kimi əriə.^p

¹⁴Ye nipig a yo yimnamərer tim tim tuk nuknei norien kape nəmə Isrel, yame kafak kaha minə kishajoun yo kin kupan. Yakirkun min rapita min yo minə tiksin yame yimisarha kwis kwis.^q

¹⁵Yimnoriah pawk kafan narmamə minə, mərig Kughen rikin rehuə tuk yo. Kupan, nipig yimnaməmir hanə ye tip nisinik, Kughen ruirpen ta yo. Kini rimauə ye nipig atuatur kafan, kini In rimnokrən kin yo mə jakuə kafan atuatur yermamə.^r ¹⁶Kini məhitə ye nirkunien kafak mhajoun yo kin Tini Yesu, mə jakirkun huvə In, kini mivən mīriəvsao-ərhav kin Nəvsaoyen Huvə kafan kimi narmamə yamə mine pəh nien mə nəmə Isrel. Ye nipig a, yimipəh nivəneniən məm yermamə kirik mə tukrhajoun yo kin Nəvsaoyen Huvə e. ¹⁷Kini yimipəh nivəneniən apa Jerusalem mə jakəm narmamə yamə mine kimivəhsi-haktə əriə kupan mə iriə aposol minə. Yimipəh nivəneniən mə iriə tukshajoun yo kin Nəvsaoyen Huvə kape Yesu. Ye nipig a, yo yimnəsok pihiu mivən ikin kirik kamni kimə Arabia, kini mamarə, mirerig-pə min mivən apa yerkwanu a Damaskes. ¹⁸Mamvən, mamvən meriəji newk kisiser kimirhuə mirhivən ta, kini yo yimnarə mirerig-pən min Jerusalem mə jakəm Pita^s. Kini yimipəh narəyən aikin ror tu. Yimivarə mirəvəh əmə nipig fiftin.^s ¹⁹Kini ye nipig a, yimnəm əmə Jemes, naorahi Yesu Yermaru, mərig yimipəh nəmien

§1:18 Gris ramni mə nhag aposol a “Sefas.”

¹1:7 Wok 15:1,24   ^m1:8 1 Kor 16:22   ⁿ1:10 1 Tes 2:4

^o1:11 Mat 16:17   ^p1:13 Wok 8:3   ^q1:14 Wok 22:3

^r1:15 Aes 49:1; Gal 2:7   ^s1:18 Wok 9:26-27

apostol min kirik. ²⁰Yakavəh kwəsu ye Kughen mə nəgkiarien yame yakamni in nəfrakisien.

²¹⁻²²Yimipəh narəyen rapomh pik apa faktə Jerusalem. Kini kwasig ikin, yimivən apa tanə Siria mine Silisia. Kini ye nipig a, narmamə yamə mine kasəhuak kimi Kristo yerkwənu pisin pisin minə apa provins a Judia, kimnhapəh nisəmien yo, miseinein nimrik.^t ²³Mərig kimnasərig əmə nəvsaoyen kirik mə, “Yermamə kirik e rimauə, in kapətawə tikmir. In rimoh ətawə tuk nəhuakien, mamoriah nimraghien kapətawə, kini mamarkut mə tukroriah min kapətawə nhatətəyen. Mərig tak-takun ai, in min ramni-ərhav nhatətəyen e.” ²⁴Kimisərig mhani vi vi Kughen tuk narimnar yamə mine In rimnor ye kafak nimraghien.

Apostol minə tiksin kimsəm Pol khamə Pol in apostol kirik

2¹⁻²Ramvən mamvən meriaji newk fotin kwənhauə minhavən ta, kini Kughen rimini-pə tuk yo mə jakaməkeikei mirerig faktə min apa Jerusalem. Kini kimru Banabas, yimiravən mirakir Taetas kimasir min mirhuvən Jerusalem. Yimisofugin kimawə nəmehuə minə kape niməhuak. Nipig yimisofugin tuk nəkwətəyen a, yimnamni-pən huvə nəgkiarien yamə mine yakamni-ərhav-pən tuk nəmə Gris. Yimnamni-pən huvə narimnar fam yame yakamni-ərhav, tamə yakni-ərhav nar kirik yame rikiriə rəsik mə ripəh natuatukien, mhani hah wok kafak tukun, misor əmə nar apnapig iran, kwənkwan rikək.^u ³Kini ye nipig a, rikik rimnəsik pik mə tukshek yo mə jakaməkeikei mini-pən tuk nəmə Gris mə tukaməkeikei kivəh nao kimi əriə.

Mərig kimnhapəh nhaniyen. Kini yo kirik e Taetas, in yemə Gris, kipəh nivəh-pakwien nao kimin, mərig iriə kimnhapəh nhaniyen mə tukaməkeikei kivəh nao kimin. ⁴Nəgkiarien ye nikarin kape nivəhyen nao kimi narmamə ramsi-pən ye narmamə tiksın yamə mine kaseikuə əmə mə iriə piautawə minə. Kini iriə kasəm huvə əmawə mə tuksəm-ru mə jaksəri-pən loa a uə nikam. Mərig kimawə yimisap ta kin loa mhavən tuk Yesu Kristo, kini misor kirikianə kimawə min. Kini kimawə pəh nien mə slef kape loa. Mərig narmamə minə a, rikiriə ripəh nagienien tuk kapəmawə nəgkiarien minə, kini misorkeikei mə tuksəko-pən əmawə fam ye loa mine kastom kape nhatətəyen kape nəmə Isrel. [Mamhani mə tukaməkeikei kivəh nao kimi nəmə Gris rəmhen kin Taetas.]^v ⁵Mərig yimnhani-əhu əriə mhapəh nisorien mə kapəriə nəgkiarien tukrhaktə mapita kapəmawə. Kini kimawə yimnharaptərəkin tim tim Nəvsaoyen Huvə e raməfrakis, mə kimiə min takharkun huvə.

⁶Kini narmamə tiksın aikin kamni kimə iriə nəmehuə kape niməhuak. (Mərig ye nəmien kafak, yermamə yame ravəh nhag ehua, mine yame ripəh nivəhyen nhag ehua, iriə kwəm nəmhen əmə. Kini ye nimri Kughen, In ripəh nəvheikinien nhag minə a.) Kini narmamə minə a kimnhapəh nishajounien yo kin nəgkiarien vi kirik mə jakvən mini-ərhav. ⁷Nikam. Kimnhapəh nisorien. Mərig iriə kimsəm mə Kughen, In rimirpen yo mə jakvən mini-ərhav Nəvsaoyen Huvə kimi nəmə Gris rəmhen kin yame rimirpen Pita mə tukrini-ərhav Nəvsaoyen Huvə kimi

^t1:21-22 Wok 9:30^u2:1-2 Wok 15:2^v2:4 Gal 1:7; 5:1,13

nəmә Isrel.**w 8 Kitawә kwənharkun mә Kughen rimnher-pən məknekin yo meinai kimisəm mә nəsaninien kape Kughen rimauә irak ye wok yakamor rəmhen kin aposol kape Yesu yame yakamni-ərhav nəgkiarien kimi nəmә kantri pisin pisin minә, rəmhen kin yame nəsaninien kafan ramuә ye Pita ye wok yame in ramor rəmhen kin aposol kape Yesu yame ramni-ərhav nəgkiarien kimi nəmә Isrel. 9 Kini Jemes mine Pita mine Jon kamni әrisir kimә nuknei niməhuak misir. Nipig kimirhəm mirhirkun mә ye nihuvəyen kape Kughen, In rimivəhsi-pә wok e ye kwermik, kini kimirhuә mirhini-pә tuk әmru Banabas mә jakhavəh kwermimawә minә tuk wok, mamhani mә tuksəwhai wok minә. Kimru yakrəni-ərhav Nəvsaoyen Huvә kimi nəmә Gris, kini irisir karhivən mirhini-ərhav kimi nəmә Isrel††. 10 Mərig kimisaiyoh әmә mә tukmә yakravən, mərig rikimru tukraməkeikei mamәsik yavən has minә kwuse Jerusalem mә jakwasitu irəriә. Kini rikik rimnagian әmә tuk wok a.x

Pol rimnhek Pita

11-14 Kini kwasig ikin, yimirerig-pən apa yerkwanu kirik e Antiok. Nipig yimnamarә apaikin, kini Pita rikwasig min muә. Kini maməvigin iriә in minә tiksın yamә mine kasəhuak. Mərig iriә pəh nien mә nəmә Isrel.** Kini nipig narmamә kape Jemes, yamә mine kimnhasi-pən Jerusalem khatərhav-pә, iriә kimishek Pita, mhamә, “Ah. Nar-

mamә minә e pəh nien mә nəmә Isrel, tukaməkeikei kəsıg-pən әriә, tamә Kughen ripəh nasıtuyen irəriә.” Kini nəgkiarien e kimnhani rimnoriah Pita, mor rauris, kini migin kin nivəniен məvigin iriә nəmә pəh nien mә nəmә Isrel. Pita rigin kin әriә məkna kin, mivi nəməhuak minә tiksın apa Antiok, yamә mine iriә nəməhuak minә e ye kwənəgəus kape nəmә Isrel, iriә min kimnhauә tuk Pita masor norien kape yermamә yame kafan nəgkiarien ror kiraru, kini mhagin kin nəməhuak yamә mine kipəh nivəhyen nao kimi әriә. Mhavi-pә min Banabas, kini ramgin min kin әriә. Mərig ye nipig yimnəm mә iriә kharəh nisəri-pən-atuatukien swatuk yame Nəvsaoyen Huvә ramni, yimnərip Pita ye nimri mirh, mamni-pən әusik-әusik mimә, “Nar apnapig ik yemә Isrel, mərig nakpəh nəri-pəniен natuakəmien kapərao. ?Kini rhawor e nakaməkeikei kimi narmamә yamә mine pəh nien mә nəmә Isrel mә tuksəri-pən natuakəmien kapərao?y

15 “Nəfrakisien mә kirao kimirasi-pən atuatuk ye kwənəgəus kape nəmә Isrel. Pəh nien mә kirao yemә Gris mir yame nəmә Isrel rikiriә ramәsik mә iriә m-fam yakapir loa minә. 16 Mərig tak-takun ai kirao krarkun mә pəh nien mә Kughen raməm mә narmamә yamә mine kisəri-pən loa kape nəmә Isrel kisat-uatuk ye nimrin tukun. Nikam. Yermamә yame ramhatətә əfrakis ye Yesu Kristo, in әmә en ratuatuk ye nimri Kughen. Nətərigien e in e ror әtawә tukasəkeikei mishatətә әmә ye Yesu

**2:7 Ye nəgkiarien Gris ripəh niniyen “Nəmә Isrel” uә “nəmә Gris” mərig ramni “narmamә kivəh nao kimi әriә” mine “narmamә yame kipəh nivəhyen nao kimi әriә.”

††2:9 Gris ramni mә iriә tukhavən misəm “Nəmә kivəh nao kimi әriә.”

‡‡2:11-14 In ikin e, Pita rimnәsik loa kape Moses, yame ramni mә nəmә Isrel tukharəh nisəvigin-kwisien nəmә Gris.

Kristo mə tuksatuatuk ye nimri Kughen. Pəh nien mə Kughen raməm əmhen ətawə mə kisatuatuk meinai kasəri-pən loa, mərig raməvheikin əmə ətawə meinai kashatətə ye Yesu Kristo. Pəh nien mə nəri-pənien loa in swatuk kape yermamə mə in tukratuatuatuk ye nimri Kughen.²

¹⁷“Kitawə e kasətiğtə ye Yesu Kristo mə tukhauə misatuatuk ye nimri Kughen. Mərig nəmə Isrel tiksın, rikiriə raməsik mə kitawə nəmə hah minə mərig in ai kitawə khapəh nisətiğtəyən ye loa. ?Ror məkneikin mə Yesu Kristo rimivi-pən ətawə mə tuksakapir loa uə? Nıkam. Ripəh norien məkneikin.

¹⁸Mərig, tukmə yakarar mamrerig-pən tuk loa mamətiğtə iran, ramhajoun-pən mə yakpəh natuatuatukien ye nimri Kughen. ¹⁹⁻²⁰Ror məkneikin meinai nıpiğ yakamarkut pik tuk nəri-pənien loa, kini yakaməm mə norien e ripəh nəmhenien mə tukror yo yakatuatuk ye nimri Kughen. Ror məkneikin, yımnapəh nəri-pənien loa tuk nuəyən yemə atuatuk. Rəmhen kin yame yımamhə, kini taktakun ai loa ripəh narmaruyən ye nımraghien vi kafak. Yımmor məknakin mə jakamor əmə nətəriğien kape Kughen. Rəmhen kin yame kimisəsik-pən əmru Kristo ye nai kamarkwao kin. Nımraghien akwas kafak rimamhə. Mərig yımmarha-pə min kimru Kristo. Kini taktakun ai, pəh nien mə yo yakamragh, mərig Kristo ramragh yerikik. Kini ye nımraghien fam kafak, yakamhatətə əmə ye Ji Kughen, yame ramorkeikei pik yo, kini muə mımhə mivəh mıragh yo.^a

²¹Nıhuvəyən e, Kughen ramautə-pə kin kimi ətawə, in rehuə pik. Kini to yakpəh noriahyən norkeikeiyən e yame Kughen ramautə-pə arnapıg əmə kin. Mərig yakaməm mə kimiə tiksın, nakasəri-pən

loa mə tukror əmiə naksatuatuk ye nimri Kughen. Mərig ripimə nəri-pənien loa ripior narmamə kisatuatuk ye nimri Kughen, to nımhəyən kape Kristo ripior nar arnapıg əmə kin.

Nəmə Galesia kwəsəpəh swatuk

3 Nəmə Galesia, kimiə nakseno-eno əmiə nakhavən ye swatuk iko iko? Yımmhani huvə-pre pawk tuk əmiə mə Yesu rimivəh narpinien tuk əmiə ye nai kamarkwao kin, ?mərig rhawor? ?Tukmə ror yermamə kirik rimivəhsi-pən vəhsi-pən kimi əmiə kini mivi-ta əmiə mor əmiə nakseno-eno uə? ²Hani-ru tuk yo mhamə, ?Kughen rimivəh-si-pre Nanmin Kafan kimi əmiə meinai kimiə nakasəri-pən loa, uə nıkam? Nıkam. In rimivəh-si pre Nanmin kafan kimi əmiə meinai kimiə nakashatətə ye Nəvsaoyən Huvə kape Yesu Kristo. ³?Mərig rhawor nakaseno-eno pik məknenkin? Apa kupan ikin, kimiə nimisətiğtə əmə ye Nanmin kape Kughen, mərig taktakun ai nakwəsəpəh misətiğtə əmə ye nəsaninien kapəmiə. ⁴Nimisərig nəmhəyən rehuə meinai nakshatətə ye Nəvsaoyən Huvə. ?Mərig nimisərig arnapıg əmə nəmhəyən e uə? Nıkam. Pəh nien mə kape nar arnapıg əmə. ⁵Mərig pəh nien mə Nanmin kape Kughen ramor nımtətien tiksın kimi əmiə meinai naksəri-pən loa. Mərig ramor nımtətien tiksın kimi əmiə meinai nimisərig Nəvsaoyən Huvə kape Yesu Kristo kini mishatətə iran.

Nəri-pənien loa mine nhatətəyən ye Yesu

⁶Yermamə kirik, Ebrahim, yame Nək-wəkwə kape Kughen rımməvsao-ərhav ta kin rimini məkneikin mımə, “Ebrahim

in rimnhatətə tımtım ye Kughen, Kughen rımını mə in ratuatuk ye nımırin.” (*Gen 15:6*) Ye swatuk kırıkianə əmə, ⁷ narmamə yamə mine kışatətə ye Kughen, In raməm əmhen əriə mə kışəmhen kın kwənərəus atuatur kape Ebrahim.

⁸ Nəkwəkwə kape Kughen ruini ta kupan mə Kughen tukrivəh narmamə yamə minə pəh nien mə kwənərəus kape Isrel, yamə mine kışatətə iran, khauə tukun, mor əriə kışatuatur ye nımırin. Kupan, Nəkwəkwə kape Kughen rımını-ərəhav nəgkiarieren huvə kırık kın Ebrahim mımə,

“Yo jakor kwənərəus kafam mə iriə tuk-sor swatuk yame jakvəhsi-pən niहुवय़ेन kimi tanımtanə iran.” (*Jen 12:3*)

⁹ Ror pən Kughen rımnautə-pən kın kafan niहुवय़ेन kimi Ebrahim, meinai in rimnhatətə tım tım iran. Ye swatuk kırıkianə əmə min, Kughen rırkun nautə-pənien kın niहुवय़ेन kimi narmamə yamə mine kışatətə əfrakis iran.

¹⁰ Mərig narmamə minə a, yamə mine rıkirıə raməsik mə iriə tukhavəh nımraghien mərig in ai kasəri-pən fam naha nhagin yame loa ramni, narmamə minə a, iriə kwəsarə ta ye nahasien. Rəmhen əmə kın yame Nəkwəkwə kape Kughen ramni mımə,

“Narmamə yamə mine khapəh nisor-atuaturkien narımnar minə fam yamə mine kimirai-pən ye Nəkwəkwə kape Loa mamharpin, iriə tukhavəh narpinien kırık.” (*Dut 27:26*)

¹¹ Kini ror məkneikin, ratuatuk əmə tuk ətawə mə yermamə kırık rıək yame rımnəri-pən loa kape Kughen muə mə in yemə atuatur ye nımri Kughen. Mərig Nəkwəkwə kape Kughen ramni məkneikin mə,

“Narmamə yamə mine kışatuatur ye nımri Kughen, tukhashatətə iran mamharpin.” (*Hab 2:4*)

¹² Mərig nəgkiarieren e raməgkiar kın nhatətəyən kapətawə ye Kughen. Nəri-pənien loa in rıpəh nəmhenien kın yame nakamhatətə ye Kughen meinai nəri-pənien loa in rəmhen kın yame Nəkwəkwə kape Kughen ramni mımə,

“Yermamə yame ramni mə nəri-pənien loa in swatuk kape nivəhyen nımraghien rerin, yermamə e tukraməkeikei mor fam əgkap narımnar yame loa ramni.” (*Lev 18:5*)

¹³ Narmamə m-fam əgkap khapəh nisəri-pənien naha nhagin yame loa ramni. Ror məkneikin, loa in ramərhupə narpinien kimi ətawə, kini kitawə fam kasarə ye nahasien. Mərig Yesu Kristo rımamhə ye nai kamarkwao kın, kini mivi-ta ətawə ye nahasien a. Yesu In rımivəh narpinien tuk təvhagə has kapətawə rəmhen əmə kın yame Nəkwəkwə kape Kughen ramni mımə,

“Tukmə kəsik-pən yermamə kırık ye nai kamarkwao-kın, ramhajoun-pən mə kımnor narpinien kımın.” (*Dut 21:23*)

¹⁴ Yesu Kristo rımamhə məkneikin mə narmamə minə fam tukasarə ye niहुवय़ेन yame Kughen rımivəhsi-pən kupan kimi Ebrahim mımə tukrivəhsi-pən kimi kwənərəus kafan. Kini nar a ror məkneikin mə in e taktakun mine kitawə narmamə yamə mine kışatətə ye Yesu, kitawə kharkun nhavəhyen Nannın kape Kughen yame Kughen rımırpen mə tukrivəhsi-pən kimi narmamə.

**Kughen rımnəkupan mini
promes kafan, mərig loa
rımikwasig mıpəh nəspirien ətawə**

¹⁵⁻¹⁶ Piak minə mine nowinik minə. Ye nımraghien kapətawə, kitawə kharkun norien kape niniyen promes minə. Tukmə yermamə rımə tukrini promes kırık, to kıpəh nivəhsi-tayen, to kıpəh nəsik-əpnisien. Ye norien kırıkianə əmə min, Kughen rımırpen pən kafan nərigien kimi Ebrahim ye

nikarin kape kafan kwənərəus. Kini ye nəgkiarien a, ripəh nien mə rimirpen pən kwənərəus minə fam kape Ebrahim, mərig rimirpen pən əmə yermamə kirikianə əmə yame tukrisi-pən ye kafan kwənərəus. Yermamə e in e Yesu Kristo.^b ¹⁷ Kini kafak nəgkiarien, niran ror məkneikin mə apa kupan, Kughen rimini-ta mə tukharaptərəkkin nəgkiarien kapəriu Ebrahim, kini ai newk fo handred toti ruauə muavən ta, kini loa ripiuə. Mərig pəh nien mə loa a in ravəhsi-ta nəgkiarien yame In rimini-pən tuk Ebrahim. Loa a to ripəh noriahyen promes kupan kape Kughen.^c ¹⁸ Yakaməgkiar məkneikin meinai ripi mə nəri-pənien loa in swatuk kapətawə mə tukasarə ye niहुवəyən kape Kughen, riphajoun mə promes yame Kughen rimini kupan in nar apnapig. Mərig ripəh norien məknakin: Promes yame Kughen rimini-pən tuk Ebrahim in swatuk yame in tukramarə iran ye niहुवəyən kafan.^d

Loa, kafan aikin norien

¹⁹ Yermamə kirik tukripiayoh mimə, “?Tukmə ror məkneikin, rimnhawor e Kughen rimnərəhu-pə loa?” Promes yame Kughen rimini-pən tuk Ebrahim in rimnəkupan marə, mərig loa in rimikwasig. Rimaue mə tukrhajoun ətawə mə kitawə yor təvhagə hah minə. Mərig Kughen rimnərəhu loa a mə tukramarə mamvən mamvən meriaji yermamə a ye kwənərəus kape Ebrahim tukrarha-pə tuk ətawə. Kitawə kwənharkun mə loa a, kafan wok rhuvə, mərig rikimiə tukraməkeikei maməsik mə loa a, Kughen rimnəkupan mivəhsi-pən kimi agelo minə. Kwasig ikin kiphavəhsi-pən kimi kwən a Moses.

Moses, in swatuk kape nivəhsi-pəyən loa kimi ətawə. Mərig nipig Kughen rimini promes tuk Ebrahim, ripəh norien məkneikin. ²⁰ Kughen In rimipəh nirpenien yermamə kirik mə tukrəgkiar kimi Ebrahim. Mərig In atuaturə əmə rimnəgkiar-pən atuaturə ye nimri Ebrahim mamripen-pən promes kafan kimin.

²¹ Kini pəh nien mə loa e rimaue mə tukrivəh-si ta promes kape Kughen. Nikam. To loa ripirkun nivəhsi-pəyən nimraghien vi kimi ətawə, kitawə kipi-harkun nhauəyən misatuaturə ye nimri Kughen. Mərig ripəh norien məkneikin.^e ²² Loa kirik ror məkneikin rikək, meinai Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə norien has rimnərkis fam ətawə. Kini kitawə m-fam kasəkapir loa minə. Ror məkneikin mə swatuk kirikianə əmə mə kitawə tukhavəh niहुवəyən kape Kughen yame rimirpen-pə ta kin kimi ətawə. Kini swatuk e, mə tukshatətə ye Yesu Kristo.

Nipig e taktakun, nipig kape nhatətəyən ye Yesu Kristo

²³ Kupan, loa yame Kughen rimivəhsi-pən kimi Moses, in rimiraptərəkkin tim tim ətawə, rəmhen əmə kin yame kitawə kimnisarə ye kalabus, miseriaji-pə nipig e taktakun mine, Kughen rimnəhitə ye nimritawə kasəm swatuk kape nhatətəyən.^f ²⁴ Ror pən loa e in rəmhen əmə kin yemehuə kirik yame ramar-marə irətawə, mamuə meriaji-pən nipig Kristo rimaue. Mə ye nipig a, kitawə kwənhauə misatuaturə ye nimri Kughen, meinai kimishatətə iran.^g ²⁵ Mərig taktakun ai, loa tukripəh narmaru-minien irətawə, meinai kwəshatətə ta ye Yesu Kristo.

^b3:15-16 Jen 12:7; 13:15; 24:7   ^c3:17 Eks 12:40   ^d3:18 Rom 4:14

^e3:21 Rom 8:2-4   ^f3:23 Gal 4:3   ^g3:24 Rom 10:4

Kimia fam kirikianə mainai naksufugin-pən ye Yesu

²⁶ Mainai kimia nimishatətə ye Yesu Kristo, kimia fam ji Kughen minə.^h
²⁷ Kinor ta baptaes irəmiə khapsaah, mə kimia nakwənhauə masor kirikianə kimia min. Ror məkneikin, kimia nimnhavəh norien huvə minə kape Yesu rəmhen əmə kin yame nimisarkoah kin neipən vi kirik.ⁱ ²⁸ Kini kimia m-fam əgkap nimisufugin-pən ye Yesu Kristo, kini kimia mfam naksəm nəmhen. Rhuvə mə kitawə tukhapəh nisəwhai-minien narmamə, nar apnapig tukmə iriə nəmə Isrel, uə nəmə kantri pisin pisin minə, uə slef, uə pəh nien mə slef, uə yerman, uə piraovin.^j ²⁹ Kimia fam narmamə kape Kristo. Ror məkneikin mə kimia kwənərəus minə əfrakis kape Ebrahim. Kini ye swatuk kirikianə əmə min, niहुवययen yame Kughen rimirpen-pən kimi Ebrahim, kimia takhavəh misarə iran.^k

Pəh nien mə kitawə slef kape loa, mərig kitawə ji Kughen minə

4 Taktəkun ai, jakəgkiar kwakwə min ye norien kapətawə, mamni nuhpikinien kirik. Tukmə yermamə kirik rimhə, tini tukrivəh kafan nautə minə fam. Mərig tukmə tini ramarkəskəh hanə, to ripəh nehuəyen ye kafan nautə, rəmhen kin yame slef kirik to ripəh nehuəyen ye nautə kirik. ² Mərig tini a tukraməkeikei mamarə iriə piauni karin minə tiksini mamvən meriaji-pən nipig kafan tatə rimini mə in rirkun nivəhyen nautə yame rimnərəhu-pən kimin. ³ Kini kitawə min tuksor məknakin. Apa kupan, kitawə kimisəmhen kin kwajikovə - kitawə slef minə kape loa yamə mine kasarmaru irətawə.^l ⁴ Mərig ruauə ye

nipig atuatuk yame Kughen rimini, kini Kughen rimnher-pə kin Tini ruə. Piraovin kirik rimirəh, rarha-pə ye tokrei tanə. Kini in maməri-pən atuatuk narimnar fam yame loa ramni. ⁵ Rimnor məknakin mə tukririsin ətawə yamə mine loa rimnərkis ətəəkən ətawə, pəh Kughen tukrirhi ətawə, mirisin ətawə khaue rəmhen kin nipnətin atuatuk minə.^m

⁶ Kini taktəkun ai, Kughen rorkeikei mə tukror əpu mə kitawə nipnətin minə, mher-pə kin Nanmin kape Tini rimauə irətawə minə fam, kini mor ətawə kasokrən kin Kughen mə "Tatə." ⁷ Tuk nar ai, pəh nien mə kitawə slef minə, mərig kitawə nipnət Kughen əfrakis minə. In rimivəhsi-pə narimnar huvə minə kimi ətawə yame In ruini ta mə tukrivəhsipən kimi nipnətin minə.ⁿ

Pol rikin raməmhə tuk nəmə Galesia

⁸ Apa kupan, kimia nimiseinein Kughen. Kimia masəhuak kimi yarmhə minə mhamə ta mə kapəmiə kughen minə. Iriə kimisərkis ətəəkən əmiə, mərig pəh nien mə iriə kughen əfrakis minə. ⁹ Mərig taktəkun ai, nakwənharkun Kughen. Uə, rhuvə mə jakni məkneikin mə Kughen ruirkun ta əmiə. ?Mərig rhawor e nakwənharerig-pən min tuk natuakəmien minə a? Kapəriə nəsaninien rikək. Kini to kamhavən, tukhapəh nisorien nar huvə kirik kimi əmiə. ?Rhawor nakhamə iriə tuksərkis ətəəkən min əmiə? ¹⁰ ?Rhawor nakasəri-pən natuakəmien kapəriə ye nipig minə kapəriə, mine makuə minə kapəriə, mine nipig rhakə minə, mine newk minə kapəriə?^o ¹¹ !Kəsi narman! !Yo yakamgin pik tuk əmiə! !Yakaməm

^h3:26 Jon 1:12   ⁱ3:27 Rom 6:3   ^j3:28 Rom 10:12   ^k3:29 Rom 4:13

^l4:3 Kol 2:20   ^m4:5 Jon 1:14; Rom 1:3   ⁿ4:7 Rom 8:15-17

^o4:10 Rom 14:5; Kol 2:16

mə yimnor pik wok irəmiə tuk nar apnapig əmə!

¹²⁻¹³ Piak minə mine nowinik minə, yo yakaməgkiar skai kimi əmiə mimə apa kupan, kimiə nimnhapəh nisarəyən ye loa kape Moses, kini yo yimauə məm əmiə kisarə, yimivəh norien kapəmiə, mərəh nəripənien loa. Kini taktakun ai, yakorkeikei mə kimiə min takhavəh norien kafak, mhapəh nisorien mə loa tukriraptərəkin tim tim əmiə. Kimiə rikimiə tukrəsik mə in apa kupan, nipig yimnamni-ərhav Nəvsəoyen Huvə kimi əmiə meinai yimnamhə, mamərə kitawə-m kimiə. Mərig nar apnapig mə yo yimnamhə ye nipig a, mərig kimiə nimnhapəh nisorien yo yakərig rahas.

¹⁴ Nəmhəyən kafak rimmərik mitə əmiə, mərig rikimiə rimipəh nəsikahayən yo, kini nimnhapəh nishəkien yo. Kimiə nimnhavəh huvə yo mamhavən ye nəkwai nimə kapəmiə minə, rəmhen əmə kin yame nakhakir agelo kirik kape Kughen raurə ye nəkwai nimə minə kapəmiə minə, uə nakhakir Yesu Kristo raurə ye nəkwai nimə kapəmiə minə.

¹⁵ Kupan, kimiə nimisorkeikei pik yo, misasitu irak ye narimnar fam ye nirkunien kapəmiə. ?Mərig rhawor e taktakun mine? ¹⁶ Rikik raməsik mimə tukmə ror nəgkiarien əfrakis minə kafak ramor əmiə nakwəsəməkin yo.

¹⁷ Yhajoun eikuə minə e kasəmnhawk pik mə tukhaukreikin kapəmiə nətərigien kini kimiə nakhakwasig kin əriə. Mərig iriə khapəh nisorien məknakin mə tuksasitu irəmiə. Kisorkeikei əmə mə tukhavəhsi-ta əmiə tuk yo mə kimiə taksəmnhawk pik tuk nikwasigien kin əriə. ¹⁸ Nəmnhawkien in rhuə, mərig taksəmnhawk tuk nar yame rhuə nipig mifam, pəh nien mə ye nipig əmə yame yakamarə kitawə-m kimiə.

¹⁹ Kafak kwajikovə minə. Yakamərig raha tuk əmiə rəmhen kin yame mama ramhə mə tukreimək kin kwajikovə. Yakamasək pik tuk əmiə meriaji takhau misəmhen kin Yesu Kristo. ²⁰ Yakorkeikei pik mə jakamarə kitawə-m kimiə ai taktakun mine meinai tukmə yakamarə kitawə-m kimiə, jakpəh nəgkiar-pikien kimi əmiə. Mərig taktakun ai, yakamarə isok tuk əmiə, kini meinein mə jakhawor pən iran mine masitu irəmiə.

Nivusien ris ye Hega mine Sera

²¹ Kimiə narmamə yame naksorkeikei pik nəri-pənien loa, takshorpin-ru kafak nəgkiarien. ?Nimisərig ta naha nhagin yame Nəkwəkwə kape Kughen ramni, uə nakhapəh hanə nisərigien? ²² In ramni Ebrahim yame rimirəh tini yerman kiraru. Kirik, slef kafan rimirəh. Kini kirik, piraovin atuatur kafan rimirəh.^P

²³ Kwajikovə yame slef piraovin rimirəh, in rimnarha ye nətərigien əmə kape yermamə. Mərig kwajikovə yame piraovin atuatur kafan rimirəh, in rimnarha meinai Kughen In rimirpen ta mə piraovin a tukrirəh.^q ²⁴⁻²⁵ Kini kitawə kharkun nhavusien ris kin piraovin mir a, mhaukreikin-pə nipran irətawə. Piraovin mir a kwajoun promes mir yame Kughen rimmor kimi narmamə. Pian e Hega, in mine kwənəgəus kafan, iriə kisəmhen kin slef yamə mine tukhapəh nhavəhyen narimnar kape tatə. Pian e in rəmhen əmə kin promes yame Kughen rimmor ye tukwas apa Sinae apa ye tanə ehua e Arebia - ikin aikin a Kughen rimivəhsi-pən loa ikin kimi Moses ikin. Kini in rəmhen kin taon ehua kirik e Jerusalem yame narmamə ikin kamharaptərəkin tim tim loa ikin. Kini iriə kasəmhen kin slef yamə mine loa ramehuə irəriə. ²⁶ Mərig Jerusalem kirik min

apa ye rao ye neai, in rəmhen kin pi-raovin yame pəh nien mə slef, yame loa rīpəh nehuəyen iran. Kīni in mamə kapətawə,^r ²⁷ meinai Nəgkiarīen kape Kughen ramni mīmə,

“Ik e nīmnor siə kin ik. !Agien!

Ik e nīmīpəh nərigien nəmhuəyen kirik tuk neiməkien.

Okrən apomh, mamagian,

Meinai nar apnapīg nīmīpəh nīrəhyen kwajīkovə kirik meriaji minəpīahuaru,

mərig taktakun ai, kafam kwənəreus minə kwənhapsaah rapita piraovin yame iriu kafan yerman kwarə.”(Aes 54:1)

²⁸Mərig piak minə mine nowinik minə. Kīmīə naksəmhen kin ji Sera e Aesak meinai Kughen rīmīrpen min əmiə.^s ²⁹Kupan, kwajīkovə e Ismael, ji Hega, yame rīmnarha ye nətərigien əmə kape yermamə, in rīmnoriah pik kwajīkovə e Aesak yame rīmnarha ye nəsanīnien kape Nanmīn kape Kughen. Kīni norien a rəmhen əmə kin e towei mīne: In e, narmamə yamə mīne iriə slef kape loa kasoriah ətawə yamə mīne kwəshatətə ye Kughen misarha vi ye Nanmīn kape Kughen. ³⁰?Mərig Nək-wək-wə kape Kughen rīmīni mə naha? In ramni mə,

“Ik takaməkeikei mher-ye rhav kin pi-raovin e slef mīne tīni. Iriu tukwəta ikīn e, meinai ji pian a, in tukrīpəh nīvəhyen nautə kirik kape rīmīni.

Nautə mīfam kape tata ramvən kimi ji pian yame pəh nien mə in slef.”(Jen 21:10)

³¹Mərig kitawə e, kitawə pəh nien mə nīpnət pian e slef; kitawə nīpnət pian e yame rīmīvəh promes minə kape Kughen.

Yesu rīmīrisin kafan narmamə minə

5 Nīpīg Yesu Kristo rīmīrisin ətawə, rīmnor ətawə mə loa kape Moses tukrīpəh narmaruəyen irətawə. Ror pən, kīmīə takasəkeikei mīsərer tīm tīm ye nhatətəyen kapəmīə, mharəp ni-seighanien kin loa mə tukrarmaru min irəmīə. Apa kupan, loa e, rīmnərik mītə əmiə mamor əmiə mə kīmīə slef minə kafan.

²Taksərig-ru nar e yakamni. Yo Pol, yakamni-pre nəgkiarīen e tuk əmiə mīmə tukmə kīmīə nakseighan kin əriə mə tukhavəh nao kimi əmiə, ramhajoun pən mə naksor təkun wok yame Kristo rīmnor. ³Kīni yo yakaməgkiar skai pre min kimi əmiə mīmə yermamə yamə rameighan kin mə tukvəh nao kīmīn, in ravəhsi-pən atuk in ye kwermī loa kape Moses. Kīni yermamə yame loa ramarmaru iran, in tukraməkeikei məri-pən fam əgkəp narīmnar fam yame loa ramni. ⁴Kīmīə e yame nasarkut-arkut tuk nəri-pənien loa mə tukror əmiə naksatuatuk ye nīmri Kughen, ramhajoun pən mə nakwəsəpəh ta Yesu Kristo. Nakwənhavəhsi-pən nīmetaimīə kimi nīhuvəyen kape Kughen. ⁵Kīni mərig kitawə e Nanmīn kape Kughen ramor ətawə kasərehu-pən əmə kapətawə nətərigien ye Kughen, pəh In tukror ətawə kisatuatuk ye nīmri, meinai kitawə kishatətə əmə ye Yesu Kristo. ⁶Kasərehu-pən məkna nətərigien kapətawə ye Kughen meinai narmamə yamə mīne kasofugin-pən ye Yesu Kristo, in nar apnapīg mə kīmīvəh nao kimi əriə, uə kīpəh nīvəhyen nao kimi əriə. Mərig nar ehūə e, in əmə e nhatətəyen ye Yesu Kristo. Nhatətəyen

e ror ətawə kasorkeikei Kughen, masor min norkeikeiyen kimi narmamə.^t

⁷⁻⁸Apa kupan, yimnəm əmiə mirkun mə kimiə nakasaiyu əsanin ye swatuk atuutuk ye nimraghien kapəmiə mə takseriaji mak. Mərig taktakun, nakwənharerig. Kughen rimmokrən ta kin əmiə. ?Mərig nipa minə kasərer əswasiğ kin kapəmiə swatuk, masəko karin əmiə mə taksəri-pən min loa kape Moses? Yakirkun mə Kughen to ripəh norien məkneikin irəmiə. ⁹Mərig nhajounien eikuə en yame kamhani tukripioriah fam əgkap əmiə rəmhen kin yis yame kivəhsi-pən ye bred ramher fam əgkap bred.^u ¹⁰Mərig yakirkun mə nəfrakisien, Yermaru tukror nətərigien kapəmiə tukruə min mor kirikianə kitawə-m kimiə. Kini yo yakirkun huvə mə yermamə e yame ramoriah kapəmiə nətərigien məknakin, nar arnapig mə in yemehuə kirik uə in yemə hawor pən iran mine, mərig Kughen tukror narpinien kirik kimin.^v

¹¹Piak minə mine nowinik minə. Narmamə tiksın kamhani mə yo yakamni-ərhav mə narmamə yame kashatətə ye Kughen, tukaməkeikei kivəh nao kimi əriə. Mərig nəgkiarrien e ripəh norien nəfrakisien kin. To yakpini-ərhav məkneikin, kini narmamə mine e yame kasəriwək kimiə miriə, rikiriə ripiagian əmə tuk yo. !Mərig, səmru! Nəm İrel tiksın kasoriah yo mamharpəhu yo, mamhauh yo, meinai yo yakamni-ərhav mə nimhəyen kape Yesu ye nai kamarkwao kin, in əmə e, in tukrivəh miragh narmamə. ¹²Ye nətərigien kafak, narmamə mine e yame kashajoun oror əmiə, mhamə tukaməkeikei kivəh nao

kimi narmamə, rhuvə mə iriə tuksərai ta əgkap əmə matuk kapəriə.

¹³Mərig piak minə mine nowinik minə, Kughen rimmokrən kin əmiə, kini mirisin əmiə mə loa kape Moses tukripəh narmaruən irəmiə. !Mərig takasərig huvə əmiə! Pəh rikimiə tukripəh nəsikien mimə, “Rhuə, yo yaknap ta ye loa. Taktakun ai yakirkun norien naha nhagin yame niprak rorkeikei.” Kimiə takhapəh nhaniyen məknakin. Mərig norkeikeiyen kapəmiə tukraməkeikei mor əmiə rikimiə ragien əmə mə taksasitu irəmiə minə.^w ¹⁴Meinai norkeikeiyen in raməpkəfugin nəgkiarrien fam yame loa ramni. In e ramni mə, “Takaməkeikei morkeikei piam rəmhen kin yame nakorkeikei atuk ik.”(Lev. 19:18) ¹⁵Takasərig huvə əmiə. Tukmə kimiə nakasor timəht kimi əmiə minə, naksəmhen əmə kin kirəvin^f yamə mine kasəs atuk əriə minə, kini mus mus kapəmiə tukroriah əmiə.

Norien kape Nanmin kape Kughen mine norien kape narmamə

¹⁶Ror pən, yakamni-pre tuk əmiə mə kimiə, Nanmin kape Kughen tukraməkeikei mikir əmiə kini nakhakwasig kin. Kini kimiə takhapəh nisorien nar has yame nipraimiə əmə rorkeikei. ¹⁷Təvhagə has minə a, in e, nimisor narimnar has yame nipraimiə atuk rorkeikei. Mərig norien e, in ravəhsi-əhu norien kape Nanmin kape Kughen. Kini Nanmin kape Kughen in ripəh norkeikei-minien norien has yame nimnasor hanə kupan. Norien mir e kawor timəht kimi əriu minə, ror pən nakaseinein nisorien norien

^f5:15 Nəgkiarrien Gris ripəh niniyen kirəvin, ramni əmə nuhpikinien ye timəht, rəmhen kin yame narmamə kasəs əriə minə.

^t5:6 1 Kor 7:19; Gal 6:15

^u5:9 1 Kor 5:6

^v5:10 2 Kor 11:15; Gal 1:7

^w5:13 1 Pita 2:16

huvə yamə mine rikimiə raməsik mə taksor.^x ¹⁸Mərig tukmə Nanmin kape Kughen ramkir əmiə, to loa ripəh min narmaruyen irəmiə.

¹⁹Kitawə kwənharkun norien hah kupan kape narmamə yame kimnasor hanə kupan: Nipiraovin mine narman kamhakir apisapis əriə minə, kini iriə kasor norien has m-fam yame ror naurisien tuk niniyen; kapəriə nətərigien ramvən pik tuk norien has minə a. ²⁰Masəhuak kimi nanmi nar minə, masəmtah, masəməkin narmamə, masor timəht, masəmhokw, masor niemhaa, mhavəhsi-haktə atuk əriə, masəwhai əriə minə, misarə pisin pisin. ²¹Masanipin ye narimnar kape narmamə, misapis kin ninimien, masor lafet mamharpəhu nətəwaoyen, masor narimnar ehue min yame ror məknakin. Yakamor kwirig kimi əmiə rəmhen əmə kin yame yimnor kwirig kimi əmiə apa kupan: Narmamə yamə mine kasor norien minə a, iriə tukhapəh nhavənen misarə ye rao ye neiai yame rimnor apnəpeinə iran kape kafan kwajikova minə.^y

²²Mərig tukmə Nanmin kape Kughen ramarə ye narmamə, nimraghien kapəriə tukrikuə kin kwənkwan e in e: Kisorkeikei narmamə, rikiriə ragien, nəmərinuyen ramarə yerkiria, kapəriə nətərigien rapomh, rikiriə rehuə tuk narmamə, kini kapəriə norien in rhuva. Kini narmamə kamhani nəfrakisien irəriə. ²³Kini iriə nəmə mar. Kini kasarmaru ye nipiririə. Norien minə e, iriə khahuvə pik, kini nəgkiarinen kirik rikək ye loa yame ramni-əhu narimnar minə e. ²⁴Kitawə narmamə kape Yesu Kristo, kitawə kwəsəpəh ta norien has minə kapətawə, mhapəh nisorien narimnar yamə mine nipraitawə əmə

rorkeikei. Rəmhen əmə kin yame kimisəsik-pən nətərigien has minə kapətawə ye nai kamarkwao kin.^z ²⁵Nanmin kape Kughen In rimivəhsi-pə ta nimraghien kirik kimi ətawə, kini rhuva mə kitawə tuksəriwək ye norien huvə minə kafan. ²⁶Rahas mə kitawə tuksausit mhavəhsi-haktə pik ətawə, masəməkin ətawə minə.^a

Rhuvə mə tuksasitu irətawə tuk kajipə pam minə

6 Piak minə mine nowinik minə. Tukmə kaməm mə yermamə kirik rimnor təvhagə has, rhuva mə kimia e yame Nanmin kape Kughen ramkir əmiə, takhavən misasitu iran misərip atuatur in. Mərig takhapəh nisəgkiar-pikien kimin, taksəgkiar mar əmə kimin, misor mə rikimiə raməmhə tukun. Mərig takasərig əmiə, tamə nar kirik yame nakasətapig kin tuk narmamə ror min əmiə nakhamir.^b ²Kimia taksasitu irəmiə minə. Taksasitu irəmiə minə ye nipig nakasarə ye nipig əutən minə. Tukmə naksor məkneikin, naksəri-pən atuatur naha nhagin yame loa kape Kristo ramni.^c ³Meinai yermamə yame rikin raməsik mə in yerpirig, yermamə e, rikin rameikuə, meinai reinein nəmien mə in yermamə apnapig əmə. ⁴⁻⁵Mərig kimia takasəkeikei misəm huvə narimnar yame nakasor. Takhapəh nisəm-əmhien norien kape narmamə pisin mə takharkun mə kapəmiə norien rhuva rapita. Takasəkeikei misəm huvə pisin əmə kapəmiə wok, meinai narmamə kapəriə wok ror pisin pisin. Kini iriə kamhavəh kajipə pam pisin pisin ye nimraghien kapəriə kirikianə kirikianə. Mərig rhuva mə rikimiə tukragien tuk wok pisin kirik kapəmiə, kini tukəm mə kapəmiə wok in rhuva əmə.^d

^x5:17 Rom 7:15-23   ^y5:21 1 Kor 6:9-10   ^z5:24 Rom 6:6; Kol 3:5

^a5:26 Fil 2:3   ^b6:1 Mat 18:15   ^c6:2 Rom 15:1   ^d6:4-5 Rom 14:12

⁶ Kimiä takasækeikei misæwhai narimnar minæ tiksın kımı kapæmiæ yhajoun yamæ mine kashajoun æmiæ ye nægkiarien kape Kughen.^e

⁷ Takasærig æmiæ, mhapæh niseikuæyen iræmiæ minæ mhamæ nakharkun nisorien naha nhagin yame nipraimio rorkeikei. Narpınien yame Kughen ravæhsi-pæ, pæh nien in nar apnapig. Nimisuv naha nhagin kwænkwai nai ye næsimien kafam, ik min takrhi atuk min kwænkwan, mæn. ⁸ Yermamæ yame ramæsim kin norien has yame rimnasor hanæ kupan, in ræmhen kin kwænkwai nai hah kirik ye kafan nımraghien. In tukramækeikei mikua kin kwænkwai nai yame rahas. Kwænkwai nai e, nipran e, in e nımhøyen. Mærig yermamæ yame ramsuv kwænkwai nai yame rhuvæ, yame Nanmin kape Kughen ravæhsi-pæn, Nanmin kape Kughen tukror in tukrikuæ kin kwænkwan yame rhuvæ, kini tukrirhi. Nhag kwænkwai nai en, in e nımraghien rerin.^f

⁹ Ror pæn, takhapæh nisæpæuyen kin norien yame rhuvæ, meinai kitawæ tukharhi kwænkwan yame rhuvæ ye nipig atuatak kafan, tukmæ khapæh nisæpæhyen wok. ¹⁰ Kini nipig minæ fam, tukmæ kitawæ kasæm kwænmmaan kirik, pæh kisor huvæ pæn kımı narmamæ m-fam, kini rhuvæ pik mæ tuksor huvæ pæn kımı piautawæ minæ mine nowintawæ yamæ mine kamhani næfraksien ye Yesu Kristo.

Nægkiarien infamien

¹¹ Jakrai nægkiarien infamien kafak ye nækwækwæ e kin kwermik. Kimiä taksæm mhamæ kafak nıraiye, rehuæ pik.

¹² Næmhajoun eikuæ minæ a kisorkeikei mæ narmamæ tuksægnægin

æriæ, ror pæn, kasækeikei kımı æmiæ mæ tukvæh nao kımı æmiæ. Mærig kasækeikei æmæ kımı æmiæ mæknakin mæ næmæ Isrel tiksın tukhapæh nisorien nahasien kımıæ æriæ. ¹³ Mærig kasækeikei kımı æmiæ mæ tukvæh nao kımı æmiæ meinai kisorkeikei mæ narmamæ tuksægnægin æriæ tuk niviyen æmiæ nakharerig-pæn min tuk loa kape Moses. Mærig sæm-ru, iriæ min, khapæh nisæri-pæn huvøyen narimnar yame loa ramni. ¹⁴ Mærig yo, pæh jakpæh nægnæginien yo tuk nar kirik yame yimnor. Mærig jakamækeikei mamægnægin æmæ Yesu Kristo Yermaru kapætawæ tuk naha nhagin yame rimnor ye nipig In rimamhæ ye nai kamarkwao kin. Rimamhæ ye nai kamarkwao kin, mor yo yakpæh norkeikei-pikien narimnar kape tokrei tanæ. Rimirisin yo ye narimnar minæ a. ¹⁵ Nıpig Kughen ravæhsi-pæn nımraghien vi kımı yermamæ, mamor in ratuatak ye nımrin, nar apnapig tukmæ kimivæh nao kımın uæ kimipæh nivøyen nao kımın.^g ¹⁶ Kini taktakun ai, yakamæhuak tuk narmamæ yamæ mine kasæri-pæn huvæ nægkiarien e, iriæ kwænæræus atuatak minæ kape Kughen. Yakamæhuak mæ næmærinuyen kape Kughen tukramaræ tuk æriæ, kini pæh riki Kughen tukrehuæ tuk æriæ.

¹⁷ Kafak e nægkiarien infamien. Yo yakpæh norkeikeiyen mæ yermamæ kirik tukrini hah yo, meinai tamhek nımap minæ e yame kimnæsik yo kin kapier apig kini kuh yo kærkis-ærkis yo kashajoun pæn mæ yo slef kape Yesu.^h

¹⁸ Piak minæ mine nowinik minæ. Yakamæhuak mæ Yesu Kristo Yermaru kapætawæ tukrautæ-pre kin kafan nihuveyen kımı æmiæ. Amen.

^e6:6 1 Kor 9:11,14; 1 Tim 5:18   ^f6:8 Rom 8:13   ^g6:15 Gal 5:6; 2 Kor 5:17
^h6:17 2 Kor 4:10

Efesas

*Nəkwəkwə yame Pol rimirai ramvən
kimi niməhuak apa Efesas*

Nəgkiarien kwəkwə kape nəkwəkwə e Efesas

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Aposol Pol rimirai nəkwəkwə e.

?Rimirai ramvən kimi pa? Rimirai nəkwəkwə e ramvən kimi nəməhuak minə apa Efesas, kini morkeikei mə iriə tuksher-pən kin pəh rivən kimi niməhuak pisin pisin minə ipakə tukun.

?Nimraghien rimnhawor pən iran mine ye nipig rimirai? Pol rimirikakun niməhuak apa Efesas, kini mamarə iriə min kape newk kisisər. Kini in morkeikei pik əriə, kini iriə kisorkeikei pik in. Efesas in taon ehuə kirik ye tanə ehuə e Tarki, kini in kwənmhaan huvə kirik mə Pol tukrini-ərhav nəgkiarien ikin kape Kughen.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Pəh nien mə nəmə Efesas kimisor nar kirik ripəh nəmhenien, kini Pol rimirai nəkwəkwə e mə tukrhek əriə tukun. In rimirai əmə nəkwəkwə e mə tukrivəhsihaktə nətərigien kapəriə. Kini morkeikei mə tukrini-ərhav norien atuatur, mine wok kape niməhuak. Kini nəkwəkwə e ramvən kimi niməhuak ikin minə fam.

Pol rimnokrən huvə irəriə

1 Yo Pol, yo aposol kirik kape Yesu Kristo, yame Kughen rimirpen ta yo mə kafan. Yakamni rhuvə pre tuk əmiə m-fam narmamə kape Kughen minə apa Efesas yamə mine nakamhara-ptərək in tim tim nhatətəyən kapətawə ye Yesu Kristo.ⁱ ²Pəh Kughen e Rımtawə, mine Yesu Kristo Yermaru kapətawə

tukwautə-pre kin nəmərinuyen kimi əmiə.

Kughen ravəhsi-pə nihuvəyən kimi ətawə ye Yesu Kristo

³Pəh khani vi vi Kughen e Rim Yesu Kristo Yermaru kapətawə, yame ravəhsi-pə nihuvəyən kimi ətawə yamə mine kasofugin-pən ye Kristo. Nihuvəyən minə a kamhasi-pən ye rao ye neai mə tuksasitu ye nanmitawə.^j ⁴⁻⁵Ror məkneikin meinai nipig Kughen rimnəpəh nor-hanəyən neai mine nimoptanə, mərig ruirpen ta ətawə mə tukhauə kirikianə kitawə Kristo, kini mə kitawə tuksatuatur ye nimrin,^k pəh kipəh nəm-pənien nar has kirik irətawə. Meinai Kughen rorkeikei pik ətawə, kwasig ikin ror narimnar, mərig In ruirpen ta ətawə mə tuksofugin-pən ye Kristo, pəh In rirhi ətawə rəmhen kin kafan kwajikovə minə. Nar a raməri-pən əmə nətərigien kafan mine naha nhagin yame In rorkeikei.^l ⁶Rimnor məknakin mə kitawə tukhani vi vi In tuk kafan nihuvəyən yame in rhuvə mapita. Nihuvəyən a In rimnautə-pə arnapig əmə kin kimi ətawə ye Tini yame In rorkeikei pik. ⁷Nitaw Kristo rimnayıu mor swatur kimi ətawə khauə kirikianə kitawə Kughen, kini Kughen ruirsin ətawə ye narpinien kape norien has minə kapətawə. In a rimnəspir norien has minə kapətawə. !Rimnor məknakin meinai nihuvəyən kafan in rehuə mapita!^m ⁸Kini rimivəhsi-pə nihuvəyən a rehuə pik mapita, mivəhsipə nirkunien kimi ətawə tuk nirkunien narimnar fam.

⁹Kughen, kafan nətərigien rimnerkwaig kupan. Kini rimirpen mə nətərigien kafan tukruə mor nəfrakisien kin ye nimraghien kape Kristo. Kini rikin ragien

ⁱ1:1 Wok 18:19-21; 19:1   ^j1:3 Efes 2:6
^l1:4-5 Jon 1:12   ^m1:7 Efes 2:7; Kol 1:14

^k1:4-5 Jon 15:16

mə tukror əpu nətərigien kafan kimi ətawə.ⁿ ¹⁰In e mə tuk nīpig kīrik, ye nīpig atuatur kafan, In tukrofugin narimnar m-fam ye neai mine ye tokrei tanə tukasəmīr ye kwermī yermamə kīrikianə. In e, Yesu Kristo.^o

¹¹Apa kupan, Kughen rimīrpen ətawə mə tukhauə kafan minə, ye nīpig yame rimnofugin ətawə khauə misor kīrikianə kitawə Kristo. In e nətərigien kafan, kini In ramor mə narimnar m-fam tukasəkeiki masəri-pən əmə nətərigien kafan.^p ¹²Rimnor məknakin mə kimawə [kwənəgəus kape Isrel] yamə mine yimisəkupən mishatətə ye Kristo, jakhani vi vi Kughen yame In yerpirig pik rapita. ¹³Kini kimiə min, [yamə mine pəh nien mə kimiə kwənəgəus kape Isrel], nakwənhauə kīrikianə kimiə Kristo nīpig kimiə nīmīsərig nəgkiarīen əfrakis, yame ramhajoun swatur yame Kughen tukrivəh miragh narmamə iran. Nīmnhani nəfrakisien iran, kini Kughen rimivəh-si pre Nanmin Kafan kimi əmiə ramor nīmītətien mə kimiə narmamə kafan minə. ¹⁴Meinai kitawə kwənhavəh Nanmin kape Kughen, kitawə kharkun huvə mə Kughen tukrivəh-si pə narimnar huvə minə kimi ətawə yamə mine ruini ta mə tukror. Tukhavəh narimnar minə a nīpig Kughen tukririsin ətawə e kafan narmamə minə ye narpinien kape norien has kapətawə, mə narmamə tukhani vi vi Kughen yame In yerpirig pik rapita.^q

Pol raməhuak mamni vi vi Kughen

¹⁵Ror pən, ririkakun ye nīpig yame yimnərig nəvsaoyen kin nhatətəyen kapəmiə ye Yesu Kristo Yermaru kapətawə mine norkeikeiyen yame

nakasor kimi narmamə kape Kughen minə, ¹⁶yakaməhuak tuk əmiə nīpig m-fam meriaji-pə e taktakun, mamni vi vi Kughen tuk əmiə, mīpəh nəpəhyen. ¹⁷Yakamaiyoh Kughen yame In Kughen kape Yesu Kristo Yermaru kapətawə, mine In Rimtawə yame In rhuvə pik, mə tukrivəh-si pre Nanmin kafan kimi əmiə. Kini Nanmin kafan tukror əmiə takharkun nar, mor əpu Kughen kimi əmiə, mə takharkun huvə In.^f ¹⁸Kini yakaməhuak min mə tukrəhitə ye nətərigien kapəmiə mə takharkun nar huvə yamə mine tukrivəh-si pre kimi əmiə. Nakharkun mə takpīhavəh narimnar minə a meinai In ruirpen ta əmiə. Kini yakaməhuak mə takharkun mə nihuvəyən yame ravəhsi-pən kimi narmamə kafan minə in rhuvə pik, ¹⁹kini nəsaninien kafan in rehuə pik, mamehuə ye nīmraghien kapətawə yamə mine kamhani nəfrakisien ye Yesu.^g Nəsaninien yame ramehuə irətawə in rehuə rəmhen kin nəsaninien ehə kafan ²⁰yame rimnor Yesu rimimragh min ye nīmhayen kafan, kini mor In rimavən məkwətə ye nīkar Kughen matuk apa ye rao ye neai.^t ²¹In yerpirig rapita agelo minə fam, mine yarmhə minə fam, mine nəsaninien minə fam, mine nehuəyən minə fam yame kavəhsi-pən kimi yermamə. In ramehuə ye nīpig ai taktakun mine ye nīpig yame tukripiuə.^u ²²Kini Kughen rimnəgəhu-pən narimnar m-fam ye kwermīn, mor In ruauə minehuə ye narimnar fam, mə tukrasitu ye nīməhuak. ²³Kini nīməhuak in nīprai Kristo; Kristo raməmīr fam irəriə, maməmīr aikin minə fam mine ye narimnar fam.^v

ⁿ1:9 Rom 16:25   ^o1:10 Kol 1:16, 20   ^p1:11 Rom 8:28-29   ^q1:14 2 Kor 1:22

^r1:17 Kol 1:9   ^s1:19 Kol 1:11   ^t1:20 Sam 110:1; 2 Kor 13:4; Kol 2:12

^u1:21 Kol 1:16; 2:10   ^v1:23 Rom 12:5; Efes 4:10,15; Kol 1:18

**Apa kupan, ror mækneikin mæ
kimmhamhæ; mærig
taktakun ai, kwønhamragh**

2 Kimiä e, apa kupan, nimmhamhæ meinai nimisäsik nækwai Kughen, masor tævhagæ hah, ²masor norien has kape tokrei tanæ, mhavæn masor nækwai Setan yame in ramarmaru ye yarmhæ yamæ mine kasämîr rarkurao irætawæ.^{§§} In e nanmin has yame ramor wok ai taktakun ye nimraghien kape narmamæ yamæ mine kasäsik nækwai Kughen.^w ³Apa kupan, kitawæ min kimisaræ mæknenkin kitawæ miriä. Rikitawæ rimnorkeikei norien has minæ, kini kimisor tævhagæ has yame ramor rikitawæ ramagien. Kitawæ kimmhakwasig æmæ kin naha nhagin yame ramsi-pæn yerkitawæ mine ye nætërigien has kapætawæ. Nipig kitawæ kimisarha, tævhagæ has rinaræ ta yerkitawæ, ræmhen kin yame ramaræ yerki narmamæ minæ fam. Kini riki Kughen ramæmhæ tuk tævhagæ has kapætawæ; In tukramækeikei mivæhsi-pæ narpinien kimi ætawæ.^x

⁴Mærig Kughen, kafan norkeikeiyen rehuæ tuk ætawæ, kini rikin rehuæ rehuæ pik tuk ætawæ, ⁵nar apnapig mæ kimmhamhæ meinai kimisäsik nækwai Kughen, mærig In rimnor ætawæ kamhamragh min kitawæ Kristo. Kini nihuvæyæn æmæ kafan ramor swatuk kimi æmiä mæ Kughen tukrivæh miragh æmiä.^y ⁶Kini Kughen rivæh-si haktæ ætawæ kitawæ Kristo, mor mæ kitawæ taksækwætæ kitawæ Kristo ye rao ye neai.^z ⁷Kughen rimnor mækneikin mæ nipig yame ramuæ, In tukror æpu kafan nihuvæyæn yame in rehuæ pik rapita. In

ramofugin-pæn ætawæ ye Yesu Kristo, mamasitu irætawæ, mamhajoun mæ nihuvæyæn kafan in rehuæ pik. ⁸Meinai nihuvæyæn kape Kughen in swatuk yame Kughen ravæh miragh æmiä iran, meinai nakashatætæ iran. Pæh nien mæ kimiä atuk nimisor swatuk mæ Kughen tukrivæh miragh æmiä - Kughen pinsin æmæ ravæh miragh narmamæ, nærokien rikæk iran. ⁹Pæh nien mæ wok kirik yame narmamæ kasor, tamæ kisausit tukun.^a ¹⁰Ror mækneikin mæ Kughen rimivæhsipæ nimraghien wi kimi ætawæ, mofugin-pæn ætawæ ye Yesu Kristo mæ kitawæ tuk-sor wok yamæ mine khahuvæ. Wok minæ e, Kughen ruirpen ta mæ tukasor.^b

Kitawæ kimmhauæ kirikianæ ye Yesu

¹¹Ror mækneikin, takhapæh nisëru-kinien mæ nipig nimisarha, pæh nien mæ kimiä kwønæræus kape Isrel. Kini næmæ Isrel yame kavæh nao kimi æriä, iriä kimmhæni mhamæ kimiä næmæ iruæ minæ, meinai kipæh nivæhyen nao kimi æmiä. (Mærig nivæhyen nao kimi yermamæ, in nar apnapig - kamor æmæ ye niprai yermamæ). ¹²Kini takhapæh nisëru-kinien mæ ye nipig a, kimiä nimisærer isok tuk Kristo, pæh nien mæ kimiä næmæ Isrel atuatuk, mærig kimiä næmæ iruæ minæ æmæ. Kini promes yamæ mine Kughen rimini-pæn tuk æriä, pæh nien mæ rimini-pre tuk æmiä. Kimiä nimiseinein æfrakis Kughen, misaræ ye tokrei tanæ, nar kirik rikæk yame to naksærhupæn tim tim nætërigien kapæmiä iran mæ taksaræ kimiä min.^c ¹³Mærig kimiä, nimmisaræ pawk isok tuk Kughen, minhauæ kirikianæ kimiä Yesu Kristo. Kini taktakun ai, nitaw Kristo rimnor swatuk

§§2:2 Nægkiariën Gris ramni mæ “Nimisor nækwai yermamæ yame ramarmaru ye rao ye nimago-ago.” Nipran ramni Setan.

w2:2 Kol 3:7; Taet 3:3   **x2:3** Kol 3:6   **y2:5** Kol 1:21; 2:13   **z2:6** Kol 2:12

a2:9 1 Kor 1:29-31; 2 Tim 1:9   **b2:10** Rom 9:23; Taet 2:14

c2:12 Rom 9:4; Kol 1:21

kimi əmiə mə takhauə əfrakis tuk Kughen.^d

¹⁴Ror məkneikin mə Kristo pisin əmə ramərəhu nəmərinyen, mamarkis narəyen kape nəmə Isrel mine nəmə iruə, mə tukhauə kirikianə. Apa kupan, loa kape kwənərəus kape nəmə Isrel in rəmhen əmə kin kəupə yame rimnarkoparin nəmə iruə kasor tikmir iriə miriə. Mərig Kristo rimnəhipu kəupə a.^e

¹⁵Nipig rimamhə ye nai kamarkwao kin, In mor loa kupan ruauə mor nar apnapig kin, mə tukrofugin nəmə Isrel mine nəmə tanə pisin pisin minə, khauə kirikianə misor kwhen wi kirik. Rimnor məknakin mivəhsi-pə nəmərinyen kimi ətawə.^f ¹⁶Kini ye nimhəyen kafan ye nai kamarkwao kin, Kughen rimnofugin əriə kirikianə, kini mikir-pən əriə kharerig-pən tuk Kughen, kini mor kapəriə timət reiwaiyu mirkək.^g ¹⁷In rimauə mini-ərhav nəmərinyen kimi əmiə nəmə tanə pisin pisin yamə mine kamni kimə nakasarə isok tukun, kini mini-ərhav nəmərinyen kimi əmawə nəmə Isrel yamə mine kamni kimə yakasarə ipakə tukun.^h ¹⁸Kini Kristo rimnor swatuk kimi ətawə mifam kwənərəus kape Isrel mine nəmə tanə pisin pisin minə mə tukhauə tuk Rimtawə Kughen ye Nanmin Rhakə kafan yame In kirikianə əmə.

¹⁹Kini ror məkneikin, pəh nien mə kimiə yepsipis minə uə nəmə iruə minə, mərig taktakun ai naksarə ye rao ye neai kimiə narmamə yamə mine kishatətə ye Yesu, kimiə Ji Kughen minə.ⁱ ²⁰Kitawə kisəmhen kin nimə kirik kape Kughen yame səpaag ye nimə in e Yesu Kristo, kini aposol minə mine profet minə, iriə nihu nimə,^j ²¹⁻²²kini kimiə nəmə tanə pisin pisin minə, naksəmhen kin

kwenai yame Kristo ramərəhu haktə ye nimə. Kini ravhirəkin kwermi nimə minə fam mə iriə tukhauə nimə atuatuk kape nəhuakien kimi Yermaru, yame Kughen ramarə ikin meinai Nanmin kafan raməmir ikin.^k

Kughen rimnor əpu nətərigien kafan

3Ror pən, yo, Pol, yimini-ərhav nəvsaoyen huvə kape Yesu Kristo tuk əmiə yamə mine pəh nien mə kwənərəus kape Isrel, kini taktakun ai kivəh-si-pən yo ye kalabus tukun.¹

²Kimiə nakwənharkun ta mə Kughen rimivəh-si pə wok e kimi yo mə jakni-ərhav nihuvəyen kafan kimi əmiə.^m ³Rəmhen kin yame yaknəgkiar kwakwə ta kimi əmiə, yakmə Kughen pisin əmə rimnor əpu nətərigien erkwaig kafan kimi yo.ⁿ ⁴Nipig taksəvheikin nəgkiarrien e, mharkun nhavəhyen kafak nirkunien ye nikarin kape nətərigien erkwaig kape Kughen ye nikarin kape Kristo. ⁵Pəh nien mə Kughen rimnor əpu narimnar e kimi nəmə kupan, mərig taktakun ai Nanmin kafan rinor əpu kimi kafan aposol minə mine profet yamə mine rimirpen ta əriə. ⁶Nətərigien erkwaig e in e mə Nəvsaoyen Huvə kape Kughen in ramor swatuk kimi nəmə pəh nien mə kwənərəus kape Isrel, mə iriə min tukhauə rəmhen kin nəmə Isrel, mhavəh nihuvəyen kape Kughen. Kini iriə mhauə kirikianə, mhavəh kwis nihuvəyen kape promes yame Kughen rimini ta tuk narmamə yamə mine kasofugin-pən tuk Yesu Kristo.^o

⁷Kughen ramor wok ye nəsaninien ehua kafan, masitu irak ye nihuvəyen kafan, mivəhsi-pə wok e kimi yo mə

^d2:13 Kol 1:20   ^e2:14 1 Kor 12:13   ^f2:15 Kol 2:14

^g2:16 Sek 9:10; Kol 1:20,22   ^h2:17 Aes 57:19   ⁱ2:19 Efes 3:6

^j2:20 1 Kor 3:11   ^k2:21-22 1 Kor 3:16; 1 Pita 2:5   ^l3:1 Fil 1:7,13

^m3:2 Kol 1:25   ⁿ3:3 Efes 1:9-10; Kol 1:26   ^o3:6 Efes 2:13,16-19

jakni-ərhav Nəvsaoyen Huvə kafan.*^p
⁸Nar apnapig mə yo ye tanə ye narmamə mifam kape Kughen, mərig ye nihuvəyən kafan, Kughen rimivəhsi-pə wok e, mə jakni-ərhav-pre tuk əmiə yame pəh nien mə kwənərus kape Israel nihuvəyən minə kape Yesu Kristo yame to kitawə khapəh nharkun-famien, meinai iriə khapsaah, to kipəh nini-famien.^q ⁹Kini Kughen rivəhsi-haktə min yo mə jakor əpu kimi narmamə m-fam norien yame In rimnor nətərigien erkwaig kafan ruə mitərhav-pə. In apakupan, Kughen e yame rimnor narimnar fam ripəh nor-əpu-yen nətərigien e kafan. ¹⁰In rimnor məkna mə taktakun ai niməhuak in tukror əpu kimi agelo minə mine nanmin yamə mine kasehuə ye tapən mə Kughen, kafan nirkunien ripsaah. ¹¹In e nətərigien kafan yame ramarə rerin, kini rimaue mor nəfrakisien kin ye Yesu Kristo Yermaru kapətawə. ¹²Kitawə kashatətə ye Kristo, ror pən, to naha nipig, kharkun nhavənen misərer ye nimri Kughen mhapəh nhaginien.^r ¹³Ror pən, yakamərig pawk nəmhayen tuk əmiə, mərig yakamaiyoh əmiə mə takhapəh nisorien nətərigien kapəmiə reiwaiyu tuk nipig əutən yame yakamarə iran ai taktakun, meinai in tukrasitu irəmiə ye kapəmiə nimraghien.

Pol raməhuak tuk nəmə Efesas

¹⁴Ror pən, yakənimkur maməhuak kimi Kughen Rimtawə ¹⁵yame In pisin əmə In nukne nimraghien kape narmamə mi-fam ye rao ye neai mine ye tokrei tanə. ¹⁶Kughen, kafan nəsaninien mine nihuvəyən rehuə. Kini yakamaiyoh In mə Nanmin kafan tukror rikimie rəsanin, mə kimie

taksərer tim tim nipig mifam, ¹⁷pəh mishatətə ye Kristo, kini In tukramarə yerkimie. Kini yakaməhuak min mə nimraghien kapəmiə tukreiwaiyu mənnim huvə ye norkeikeiyen kape Kughen ¹⁸mə kimie narmamə kape Kughen minə fam takharkun huvə mə norkeikeiyen kape Kristo, rənnim pik, məpomh pik, mehuə pik mhaktə.^s ¹⁹Norkeikeiyen a kape Kristo to kipəh nirkun-famien meinai in yerpirig pik. Mərig yakaməhuak mə takharkun huvə norkeikeiyen a mə Kughen tukrikuar ye nimraghien kapəmiə ye norien huvə minə fam kafan.

²⁰!Kini pəh khavəh-si haktə nhag Kughen! Ye nəsaninien kafan yame ramor wok ye nimraghien kapətawə, In rirkun norien narimnar rapita narimnar fam yame rikitawə raməsik uə yamə mine kisaiyoh In kin. ²¹Pəh kitawə nəməhuak minə kisor kirikianə kitawə Yesu Kristo, mhani vi vi Kughen nipig mifam mamhavən mamhavən, infamien rirkək. !Amen!

Kitawə kasofugin-pən ye Kristo, mamhavəh nipamien

4 Ror pən, yo yame kivəhsi-pən yo ye kalabus tuk nhag Yermaru, yakaməkeikei kimi əmiə mə takasarə ye nimraghien kirik yame ratuatuk, meinai Kughen rimnokrən kin əmiə mə takasarə məkneikin.^t ²Havəhsi-əhu atuk əmiə ye narimnar fam, kini mhauə kimie nəmə mar minə, kini nətərigien kapəmiə tukrapomh, kini nipig yermamə kirik tukror nar kirik ripəh nəmhenien ye nimirimie, kini rikimie tukripəh nəmhe-aihuaayen tukun, meinai naksorkeikei əmiə minə.^u

*3:7 Gris ramni “Yo slef kape Nəvsaoyen Huvə.” Nipran ramni mə kafan wok kirikianə əmə: in e mə tukrini-ərhav Nəvsaoyen Huvə kape Kughen.

^p3:7 Kol 1:25 ^q3:8 1 Kor 15:9-10 ^r3:12 Jon 14:6; Rom 5:2

^s3:18 Jon 14:23; Kol 1:23; 2:7 ^t4:1 Kol 1:10 ^u4:2 Kol 3:12-13

³Nanmin kape Kughen rimnofugin əmiə; ror məkneikin mə taksarkut skai mə taksarə kirikianə ye nəmərinuyen.^v
⁴Kitawə nīpraitawə kirikianə əmə. Kini Nanmin kape Kughen kirikianə əmə. Kini nīpig Kughen rimnokrən kin əmiə, nīmīsərəhu-pən tim tim kapəmiə nərigien ye nar kirikianə əmə. ⁵Kini Yermaru kirikianə əmə. Nhajounien kirikianə əmə. Bartaes kirikianə əmə. ⁶Kini kitawə kasəhuak kimi Kughen kirikianə əmə In e Rīmtawə m-fam. In ramarmaru fam irətawə, kini mamor kafan wok ye nīmraghien fam kapətawə, kini mamarə yerkitawə m-fam.^w

⁷Mərig Kristo rīmnəwhai kafan nəsaninien tuk wok pisin pisin minə kimi ətawə kirikianə kirikianə. ⁸Ror pən, Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə, “Nīpig In rīmnhaktə mivən ye rao ye neai, kini mīkir-yerhav kafan tikmir yamə mine rīmnapita əriə. Kini mivəh-si-pən nar huvə kimi narmamə.” (Sam 68:18)

⁹(Nakharkun mə nəgkiarīen e yame ramni mə, “In rīmnhaktə,” nīpran rīmə Kristo rīmnəkupan meiwaiyu-pə ye tokrei tanə.^x ¹⁰Kwən yame rameiwaiyu-pə, In yemə kirikianə əmə yame rīmnhaktə min yerpīrig mapita neai, mə In tukrarə ikin minə fam). ¹¹In yemə kirikianə əmə yame In rīmivəhsi-pən nəsaninien kafan kimi narmamə pisin pisin minə mə tiksin tukhauə aposol minə, tiksin tukhauə profet minə, tiksin tukhauə narmamə kape ni-ni-ərhavyen Nəvsaoyen Huvə, tiksin tukhauə pasta minə mine yhajoun

minə.^y ¹²Kristo rīmnor məkna mə iriə tukzasitu misor apnəpeinə ye narmamə kape nīməhuak. Kini narmamə kape nīməhuak tukсор wok kape Kughen mə nəməhuak, yame iriə kisəmhen kin nīprai Kristo, iriə tukhaskai ¹³mamhavən miseriaji kitawə m-fam khauə misor kirikianə ye nhatəyən kapətawə, mine nīrkunien Ji Kughen, kini misəhuə mhauə misəmhen kin Kristo yame In ratuatuk pik.^z ¹⁴Kini mə kitawə tuksepəh norien minə kape nitamaruə yame nīpig mifam kamhaukreikin kapəriə nətərigien ye nar yame kwənhani ta nəfrakisien iran. Pəh nəgkiarīen kape yhajoun eikuə minə tukripəh nīkir-oror-ien ətawə rəmhen kin yame peao-peao kape tahik ramuh rao mamsai-sai. ¹⁵Nīkam, pəh kisor əmə norkeikeiyen, mamhani əmə nəfrakisien. Kini ye norien a, ye narīmnar fam yame kasor, tuksei huə mhauə misəmhen kin Kristo yame In kapən kapə nīməhuak. ¹⁶Kini Kristo ramor mə kafan narmamə minə tukhauə kirikianə, rəmhen kin yame kwənəərəus minə kape yermamə kamharpin-pən ye nīprai yermamə. Nīpig nori-norin minə ye nīpran kasor wok atuatur kapəriə ye norkeikeiyen, misor nīpran ramehuə mamskai.^a

Norien huvə kape nəməhuak minə

¹⁷Ye nhag Yermaru yakamni skai pre tuk əmiə mə takhapəh nisəri-pən-minien norien kape kimie minə tiksin yamə mine khapəh nhaniyen nəfrakisien ye Kughen.[†] Nətərigien kapəriə ror nar apnapig kin.^b ¹⁸Nīrkunien kapəriə ramvən əmə apa rəpignəp ikin, kini mhavən isok

[†]4:17 Gris ramni “Takhapəh nisəri-pən minien norien kape nəmə Gris” uə “Takhapəh nisəri-pən minien norien kape narmamə yame pəh nien mə nəmə Isrel.” Nīpran ramni “Takhapəh nisəri-pən minien norien kape ‘hithen man.’”

^v4:3 Kol 3:14-15

^w4:6 1 Kor 12:6

^x4:9 Jon 3:13

^y4:11 1 Kor 12:28

^z4:13 Kol 1:28

^a4:16 Kol 1:18; 2:19

^b4:17 Rom 1:21; 1 Pita 1:14

tuk nimraghien yame Kughen ravəhsipə, meinai kapəriə kapə riskai, mhapəh nisorkeikeiyen mə tukharkun Kughen, maseinein nar. ¹⁹Mhapəh nisaurisien tuk kapəriə təvhagə has minə, maseighan kin norien has minə mə tuk-sarmaru ye nimraghien kapəriə, rəmhen kin nīrpəhuyen nīpiraovin, mine norien minə ror məkna. Kini nīpig m-fam kasorkeikei mə tukasor norien a.

²⁰!Mərig kinhajoun Kristo kin əmiə, nhajounien e ror pisin əgkap ye yame en! ²¹Kinhajoun norien kape Kristo kin əmiə, kimə kafan e kimia. Kini khajoun əmiə kin nəfraksien yame ramsi-pən ye Yesu. ²²Kini kinhajoun əmiə məkneikin mə ye nikarin kape norien minə kupan kapəmiə, kimə taksəpəkiək ta kin norien akwas kapəmiə, meinai nətərigien has minə a kamhakir oror əmiə, masoriah əmiə. ^c ²³Kinhajoun əmiə mə takseighan kin Kughen mə tukrukreikin nətərigien kapəmiə. ^d ²⁴Kughen ruikreikin ta nimraghien kapəmiə, kini kinhajoun ta əmiə mə taksəri-pən nərigien kafan. Kughen rimmor əmiə mə kimia naksatuatuk, misəmərhakə rəmhen kin In. ^e

²⁵Ror məkneikin mə kimia m-fam taksəkeikei misəpəkiək ta kin norien kape neikuəyen, mamhani nəfraksien tuk əmiə minə, meinai kitawə kasofugin kirikianə rəmhen kin yame norori nīprai yermamə kimmharpin-pən irəriə minə. ^f ²⁶Tukmə niemhaa rhai əmiə, takhapəh nisorien norien hah; kini sərū-kin aihuua əmə mhapəh nisorien niemhaa rarə irəmiə meriaji mirh rivə. ^g ²⁷Mhapəh nhavəh-sipəniən kwənmhaan kimi Setan. ²⁸Yeməkrəh tukraməkeikei mərəpəh norien a, marar mor wok kin kw-

ermin tuk nivəhyen narimnar məwhai kimi yavən has minə.

²⁹Hapəh nhaniyen nar has ye nhermia, mərig hani əmə nar huvə yame tukrasitu ye narmamə tukmə kisarə ye naha nhagin narəyen, mə nəgkiarien kapəmiə tukrautə-pən kin nihuvəyen kape Kughen kimi əriə. ^h ³⁰Takhapəh nisorien Nanmin kape Kughen rikin rəmhə tuk norien kapəmiə, meinai In rimmor nīmətien mə tuk Nīpig Kwasig, Kughen tukririsin əmiə. ⁱ ³¹Takhapəh nharaptərəkinien norien has yame kamor irəmiə ror tu; mhapəh nisorien timət, mhapəh nhaniyen nikar jir, mhapəh nisotgohyen, mhapəh nisorien niemhaa, mhapəh nisor-has-pəniən kimi narmamə. ^j ³²Mərig hahuvə tuk əmiə minə, masor rikimia rimar tuk əmiə minə, kini misərukin norien has yame nakasor irəmiə minə, rəmhen kin yame Kughen ramərukin norien has kapəmiə minə meinai naksəfugin-pən ye Kristo. ^k

Sor norien kape nikhakien

5 Ror pən, sarkut skai tuk nisigoviniən norien kape Kughen meinai kimia ji Kughen keikei minə. ¹ ²Kini mharaptərəkin timtim norien kape norkeikeiyen, rəmhen kin yame Kristo rimmorkeikei məknakin ətawə, kini meighan-pə kin nimraghien kafan tuk nivəh-miraghien ətawə; nīmhyen kafan rəmhen kin sakrefaes kirik yame nəmiovin rapien huvə mamvən tuk Kughen. ^m

³Takhapəh nisorien norien has kirik mə tukni hah əmiə tukun, meinai kimia narmamə kape Kughen yamə mine naksatuatuk. Yakamni norien has minə rəmhen kin nīpiraovin

^c4:22 Rom 8:13; Kol 3:9   ^d4:23 Rom 12:2   ^e4:24 Jen 1:26; Kol 3:10   ^f4:25 Sek 8:16; Kol 3:8-9   ^g4:26 Sam 4:4; Jem 1:19-20   ^h4:29 Kol 4:6   ⁱ4:30 Aes 63:10; Efes 1:13-14; 1 Tes 5:19   ^j4:31 Kol 3:8   ^k4:32 Mat 6:14; 18:22-35; Kol 3:12-13   ^l5:1 Mat 5:48   ^m5:2 Eks 29:18; Hib 10:10

mine narman minə kamhakar apsapis əriə minə, mine norien has m-fam yame ror naurisien tuk niniyen, mine nəptigien kin nar. ⁴Kini ri-pəh ni-huvəyən mə takhani nəgkiarieren yame ror naurisien, uə nəgkiarieren ətəwao minə, uə nar-pakwəyən. Nəgkiarieren has minə e kharəh nisəmhenien, mərig rhuvə mə taksəgnəgin əmə Kughen. ⁵Kini takasəkeikei mharkun nar e mə narmamə yamə mine kamhar-pəhu ni-piraovin, uə narmamə yamə mine kator norien has yame ror naurisien tuk niniyen, uə yamə mine kasəptig kin nar, iriə e to kharəh nhavəniyen ye narmaruyen kape Kristo mine Kughen. (Narmamə yamə mine kasəptig kin nar kisəmhen kin narmamə yamə mine kasəhuak kimi nanmi nar minə. Kapəriə kughen e nautə kapəriə).ⁿ

⁶Hapəh nhar-pəhyen yermamə kirik mə tukri-vi-pən əmiə ye nəgkiarieren eikuə minə kafan yame nəfrakisien rikək iran, meinai Kughen rikin rahas tuk norien has minə a, kini tukror nar-piniyen kimi narmamə yamə minə kisəsik nəkwən.^o ⁷Ror pən, takhar-pəh nhavəniyen misəriwək kwis kimiə miriə misor norien has yame kator. ⁸Meinai kupan, nəpignəpien rimmarmaru irəmiə. Mərig taktakun ai nakwənhauə tuk Kristo, nikhakien ramarmaru irəmiə.^p Ror pən, səriwək rəmhen kin narmamə kape nikhakien ⁹meinai nikhakien ye nimraghien kapəmiə tukrikuə kin ni-huvəyən mine natuatukien mine nəfrakisien. ¹⁰Kini sarkut mə taksəm naha norien yame ramor Kughen rikin ramagien tukun. ¹¹⁻¹³Takhar-pəh nhakwasigien kin narmamə kape

nəpignəpien masor norien has minə kimiə miriə. Norien minə a, kwənkwan rikək yame rhuvə. Kini kitawə kisauris kin niniyen norien apisapis kape narmamə yamə mine kisəsik nəkwai Kughen. Mərig hapik-pə norien minə a ye nikakien, pəh narmamə taksəm mharkun mə norien minə a kisahas. Meinai narimnar fam yame tukhauə ye nikhakien, narmamə taksəm huə mharkun mə iriə kisor məknakin,^q ¹⁴meinai tukmə nikhakien rəsia-pen nar kirik, in min ruə ye nikhakien. Ror pən kamni kimə,

“!Eh! Kimiə yamə mine nakasapir.

!Sarha!

Hamragh min ye nimhəyən,

Pəh Kristo tukrisia-pen əmiə.”^{r,‡}

¹⁵Ror məkneikin, takasərig əmiə, mhapəh nisorien norien kape yemətəwao, mərig sor norien kape yermamə yame kafan nirkunien rhuvə.

¹⁶Kini ni-pig mifam tukmə naksəm swatuk tuk norien ni-huvəyən, sor, meinai taktakun ai kitawə kisarə ye ni-pig kape nahasien rehuə.^s

¹⁷Ror pən, takhar-pəh nisətəwaoyən, mərig takasəkeikei misarkut mə takharkun naha nhagin yame Yermaru rorkeikei. ¹⁸Hapəh nisapisien kin ninimien, meinai in ramkir-pən əmiə ye nətəwaoyən. Mərig rhuvə mə nimraghien kapəmiə tukrikuar əmə kin

Nanmin kape Kughen.^t ¹⁹Kini səni ni-pə kimi əmiə minə ye Nəkwəkwə e kamni kimə “Ol Sam,” mine ni-pə əhuak minə, mine ni-pə yamə mine kamhasi-pən tuk Nanmin kape Kughen. Səni ni-pə mhavəhsi-pən rikimiə kimi Yermaru,^u

²⁰kini ye ni-pig m-fam takasəkeikei

[‡]5:14 Tukmə ror nəgkiarieren e in ni-pə əhuak kirik, yame raməgkiar kimi narmamə yamə mine kiseinein Kughen.

^o5:5 1 Kor 6:9-10; Kol 3:5   ^o5:6 Rom 1:18; Kol 2:4,8

^p5:8 Jon 12:36; Efes 2:13; Kol 1:13; 1 Pita 2:9   ^q5:11-13 Jon 3:20-21

^r5:14 Aes 60:1   ^s5:16 Kol 4:5   ^t5:18 Luk 21:34   ^u5:19 Kol 3:16

masəhuak ye nhag Yesu Kristo Yermaru kapətawə, mhani-vi vi Tata Kughen tuk narimnar m-fam.^v

Nəgkiarjen ramvən kimi narman mine nīpiraovin yamə mine kwəsarkurək ta

²¹ Seiwaiyu misor nəkwaimiə minə meinai nakhasiai Kristo.^w

²² Kimiə nīpiraovin yamə mine nakwəsarkurək ta, seiwaiyu misor nəkwai narman minə kapəmiə, rəmhen kin yame nakasor nəkwai Yesu Yermaru.^x ²³ Meinai yerman in ramarmaru ye kafan piraovin rəmhen kin yame Kristo In ramarmaru ye niməhuak rəmhen mə kafan piraovin, kini mavəh miragh narmamə.^y

²⁴ Niməhuak reiwaiyu mamor nəkwai Kristo, kini ye norien kirikianə əmə min, nīpiraovin yamə mine kwəsarkurək ta tukasəkeikei miseiwaiyu misor nəkwai narman kapəriə ye narimnar fam.

²⁵ Kini kimiə narman yamə mine nakwəsarkurək ta, sorkeikei kapəmiə nīpiraovin rəmhen kin yame Kristo rorkeikei niməhuak, meighan-pən kin kafan nīmrighien kimin^z ²⁶ mor mə niməhuak in ratuatuk ye nīmrin, maikwas iran kin nu mine nəgkiarjen kafan,^a ²⁷ mivəhsi-pə ipakə tukun, mīmə ratuatuk huvə. Niməhuak ai rhakak mihuvə, rəmhen kin piraovin kirik yame kimnor-pən marə marə kimin mə tukrarkurək, kini nar kirik rikək ye nīpran yame ripəh natuatukien.^b ²⁸ Ye norien kirikianə əmə min, narman tukasəkeikei misorkeikei kapəriə nīpiraovin, rəmhen kin yame kasorkeikei atuk nīprairiə. Yermamə yame rorkeikei kafan piraovin, rorkeikei atuk in. ²⁹ Səm-ru. Yermamə kirik rikək yame raməməkin atuk nīpran, məriɡ in

raməvigin huvə mamarha huvə tukun, rəmhen kin yame Kristo ramarha huvə tuk niməhuak. ³⁰ Məriɡ niməhuak in rəmhen kin nīprai Kristo, kini kitawə kasofugin-pən iran. ³¹ Ror məkneikin meinai Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə,

“Yerman tukrəta ye rimni mine nisini, mivən mor kirikianə iriu kafan piraovin. Kini iriu tukwarə rəmhen kin nīprairiu kirikianə əmə.” (*Jen 2:24*)

³² Nəgkiarjen a in nəgkiarjen huvə kirik yame ripam, kini nīpran ramerkwaig. Məriɡ yakamni mə in nuhpikinien kirik mə Kristo mine niməhuak, iriu kirikianə.^c ³³ Məriɡ nəgkiarjen a raurə min tuk əmiə. Kini kimiə narman kirikianə kirikianə takasorkeikei kapəmiə nīpiraovin rəmhen kin yame naksorkeikei atuk əmiə. Kini kimiə nīpiraovin, takasəkeikei mhasiai kapəmiə narman minə.

Nəgkiarjen ramvən kimi kwajikovə minə mine tatə mine mamə

6 Kimiə kwajikovə minə. Sor nəkwai tatə mine mamə kapəmiə, meinai kimiə narmamə kape Yermaru, kini norien a in ratuatuk mə kimiə taksor.^d

² Nəgkiarjen kirik ye Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə, “Hasiai kapəmiə tatə mine mamə.” In e loa yame Kughen rīm-nərəhu məkupan yame ramni mə tukmə nakhakwasig kin, taksarə ye nihuvəyen mīmə,

³ “Tukmə naksor nar a, narimnar ye narəyen kapəmiə tukraiye huvə, kini narəyen kapəmiə ye tokrei tanə tukrapomh.” (*Dut 5:16*)

⁴ Kini tata minə. Takhapəh nisorien narpinien yame rapita nərigien yame

^v5:20 Kol 3:17   ^w5:21 1 Pita 5:5   ^x5:22 Kol 3:18; 1 Pita 3:1

^y5:23 1 Kor 11:3; Efes 1:22   ^z5:25 Kol 3:19; 1 Pita 3:7   ^a5:26 Taet 3:5

^b5:27 2 Kor 11:2; Kol 1:22   ^c5:32 Rev 19:7   ^d6:1 Kol 3:20

kwajikovə minə kasor mə rikiriə tukrəmhə tukun, mərig sarha huvə tuk əriə, misərip atuatur norien minə kapəriə, kini mishajoun əriə kin swatuk kape Yermaru.^e

Nəgkiarien ramvən kimi slef minə mine nəmehuə kapəriə

⁵Slef minə. Kapəriə aikin yemehuə minə ye tokrei tanə e. Sor nəkwairiə yerkimia m-fam, mhasiai əriə, mhagin tuk əriə, rəmhen kin yame nakasor nəkwai Kristo.^f ⁶Kini sor nəkwairiə, mərig pəh nien mə nipig əmə iriə kasarha tuk əmia mə rikiriə tukragien tuk əmia. Mərig sor nəkwairiə rəmhen kin yame kimia slef minə kape Kristo, kini masor norien yamə mine Kughen rorkeikei yerkimia m-fam. ⁷Sor kapəriə wok yerkimia m-fam rəmhen kin yame nasituyen kapəriə ramvən atuatur tuk Yermaru - pəh nien mə ramvən əmə tuk yermamə. ⁸Meinai nakharkun mə Yermaru tukrivəhsi-pən nərokien kimi narmamə m-fam tuk nar huvə yamə mine kimisor, nar apnapig yermamə in slef kirik uə pəh nien mə in slef.^g

⁹Kini kimia nəmehuə minə. Sor rhuvə pən kimi slef minə kapəriə rəm nəmhen, meinai nakharkun mə kimia miriə, kapəriə Yermaru kirikianə əmə, kini In ramor rəm nəmhen əmə kimi narmamə m-fam. Mərig takhapəh nisəgkiar-skai-yen kimi slef minə kapəriə mə tuksor nəkwaimia.^h

Nuhpikinien kape neipən kape narowaginien

¹⁰Nəgkiarien infamien e kafak. Sərer timtim ye Yermaru mine kafan nəsaninien ehua. ¹¹Kimia taksəkeikei

mhavəh narimnar fam yame Kughen rimivəhsi-pre tuk nərer-timtim-ien ye nipig yame Setan ramarkut mə tukruh əmia iran, rəmhen kin yame mobael ravəhsi-pən neipən mamor apnəpeinə tuk nərer-tim-timien ye nipig kape narowaginien.ⁱ ¹²Yakamni məkneikin meinai pəh nien mə kitawə kasarowagin kimi narmamə kape tokrei tanə, mərig kisarowagin kimi narimnar yame kipəh nəmien: In e yarmə minə, mine nəmehuə minə ye tapən, mine narimnar yamə mine kassanin ye nahasien kape nəpignapien ai taktakun ye tokrei tanə, mine nanmin has minə e rarkuraio irətawə.^j ¹³Ror pən, takasəkeikei mhavəh narimnar fam yame Kughen rimivəhsi-pre tuk nərer-timtim-ien ye nipig yame nahasien yame Setan ramor tukruə, rəmhen kin yame mobael ravəhsi-pən neipən mamor apnəpeinə tuk nərer-tim-tim-ien ye nipig kape narowaginien. Kini tukmə naksarkut skai, to nakhapəh nhamirien.

¹⁴!Sərer matuk!

Haraptərəkkin nəgkiarien əfrakis. In e rəmhen kin kətəut yame nakamhavitərəkkin kwerkwaimia kin.

Sor norien kapəriə ratuatur ye nimri Kughen. In rəmhen kin aean yame ramətapig kin nimagemia.^k

¹⁵Sor kapəriə nərigien riskai ye nəvsaoyen huvə kape nəmərinuyen. In rəmhen kin but skai yame ramasitu irəmia tuk nərer-tim-timien.^l

¹⁶Nar kirik min e, shatətə tim tim ye Kughen. In rəmhen kin sil e in timba ehua kirik yame rirkun nor-əwasigien kini mher-əpis nap yame ramuək-pən ye kwenhao yame Setan ramarpə-pre kin.

^e6:4 Sam 78:4; Prov 22:6; Kol 3:21

^f6:5 Kol 3:22-23; Taet 2:9-10; 1 Pita 2:18   ^g6:8 2 Kor 5:10; Kol 3:24-25

^h6:9 Rom 2:11; Kol 4:1   ⁱ6:11 Rom 13:12; 2 Kor 10:4   ^j6:12 1 Pita 5:8-9

^k6:14 Aes 11:5; 59:17; 1 Tes 5:8   ^l6:15 Rom 10:15

¹⁷Hani nəfrakisien mə Kughen ravəh miragh narmamə. In rəmhen kin kəvəvhao yame kimnor kin aean yame ramətapig kin kapən kapə jir.

Harkun huvə Nəkwəkwə kape Kughen. In rəmhen kin nao nisə kape narowagkinien yame Nanmin kape Kughen ravəhsi-pre kimi əmiə.^m

¹⁸Kini seighaan kin Nanmin kape Kughen mə tukrikir əmiə tuk nəhuakien kapəmiə ye nipig mifam; misarha huvə, masəhuak nipig mifam tuk nəməhuak minə fam.ⁿ

¹⁹Kini səhuak min tuk yo mə nipig m-fam, tukmə yakaməgkiar, pəh Kughen tukrivəhsi-pə nəgkiarien kimi yo, mə jakpəh niginien tuk nini-ərhavyen Nəvsaoyen Huvə yame nipran ramerkwaig, mərig Kughen rimnor əpu kimi ətawə.^o ²⁰Kini taktakun ai, rimnher-pə kin yo rəmhen kin yəgkiar kafan, mərig kivəhsi-pən yo ye kalabus, kimirkwəji yo kin jen,

meinai yakamni-ərhav Nəvsaoyen Huvə. Səhuak tuk yo mə jakətigah tuk nini-ərhavyen Nəvsaoyen Huvə, meinai in e wok kafak.^p

Nəgkiarien infamien

²¹⁻²²Yo yakorkeikei mə kimiə taksərig nəvsaoyen kafak, ror pən, yakamnher-pre kin Tikikas rurə. In piatawə keikei kirik yame ramaiyu skai tuk wok kape Yermaru eikin e. In tukrəvsao kin nimiraghien kafak kimi əmiə, mə yakamhaw-arə. Pəh nəvsaoyen a tukrivəh-si haktə nətərigien kapəmiə.^q

²³Pəh Kughen Tata mine Yesu Kristo Yermaru kapətawə tukravəh-si pre nəmərinuyen mine norkeikeiyen mine nhatəyəen. ²⁴Pəh Kughen tukrautə-pən kin nihuvəyən kafan kimi narmamə m-fam yamə mine kasorkeikei Yesu Kristo Yermaru kapətawə, ye norkeikeiyen yame infamien rirkək.

Filipae

*Nəkwəkwə yame Pol rimirai ramvən
kimi niməhuak apa Filipae*

**Nəgkiarien kwəkwə kape
nəkwəkwə e Filipae**

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Aposol Pol rimirai nəkwəkwə e.

?Rimirai ramvən kimi nipa? Rimirai ramvən kimi niməhuak apa Filipae.

?Nimraghien rimnhawor pən iran mine ye nipig rimirai? Pol rimnərip niməhuak apa Filipae ye kafan nəriwəkien yame ror kiraru kin kape nivəhsi-ərhavyen Nəvsaoyen Huvə. Ye niməhuak apa Filipae, nəmə Isrel mine nəmə tanə pisin pisin kasəhuak kwis. Kaməsīg-pən nəmə Isrel, mərig kipəh nəsig-pənien nəmə tanə pisin minə. Kini ye nipig a, nəmhajoun eikuə minə tiksın kimnhauə mhani mə narmamə, tukmə kipəh nəsig-pənien əriə, Kughen to ripəh nivəh-miraghien əriə.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Nipig Pol rimnamarə ye kalabus apa Rom, nəməhuak minə apa Filipae kimisher-pən kin kwən e Epafrodaetas mə tukripik mane tiksın muə mivəhsi-pən kimin. Tukmə ror niməhuak apa Filipae in rimnəkupan mher-pən kin mane kimi Pol. Pol rimirai nəkwəkwə e mə tukrini vi vi niməhuak apa Filipae tuk narimnar yame kimisher-pən kin kimin. Kini ye nəkwəkwə e, Pol ramni-əhu nhajounien eikuə yame ramni mə tukaməkeikei kəsīg pən narmamə, tamə Kughen ripəh nivəh-miraghien əriə. Kini Pol rorkeikei min mə tukrhajoun nəmə Filipae mə swatuk kirikianə əmə yame tukror rikitawə ragien. In e Yesu Kristo.

Pol rimnokrən huvə kimi əriə

1 Yo Pol, kimru Timoti, yorwok mir kape Yesu Kristo, yakwokrən huvə kimi əmiə m-fam, narmamə kape Yesu Kristo minə apa Filipae, mine nəməhuə kape niməhuak minə, mine dikon minə.¹ ²Pəh Rımtawə Kughen mine Yesu Kristo Yermaru kapətawə tukwautə-pre kin nihuvəyən mine nəmərinuyen kimi əmiə.

Pol raməhuak tuk nəmə Filipae

³Yakorkeikei mə jakni-pre tuk əmiə mə nipig minə fam, nipig rikik raməsik əmiə, yakamni-pən tuk kafak Kughen mə rikik ragien tuk əmiə. ⁴Kini nipig m-fam ye kafak nəhuakien minə fam tuk əmiə m-fam, yakaməhuak əmə ye nagienien ⁵tuk nasituyen kapəmiə ye nivəhsi-ərhavyen Nəvsaoyen Huvə ye nirikakunien muə meriaji-pə ai tak-təkun. ⁶Kini yakirkun huvə mə Kughen yame rimirikakun wok huvə kirik ye nimraghien kapəmiə tukramor mamripin meriaji mipiərkhin ye nipig yame Yesu Kristo tukrirerig-pə min iran.⁵

⁷Kini ratuatuk əmə mə rikik ragien tuk əmiə, meinai yakorkeikei əmiə; meinai tukmə yakaməmır ye kalabus uə tukmə yaktərhav mamni-ərhav Nəvsaoyen Huvə kape Yesu Kristo mamhajoun mə nəvsaoyen e in rəfrakis, kimia fam nimisasitu irak ye wok e Kughen rimivəhsi-pə ye nihuvəyən kafan mə jakor. ⁸Kughen rirkun mə yakamni əfrah mə yakorkeikei mə jakurə məm əmiə fam, meinai yakorkeikei pik əmiə, rəmhen kin yame Yesu Kristo rorkeikei min əmiə.

⁹Kini in e nəhuakien kafak: mə Kughen tukror swatuk kimi əmiə mə takharkun huvə mə takshawor pən iran mine misor norkeikeiyen kimi

əmiə minə mamharpin, ¹⁰mə kimiə takharkun nəmien naha nhagin yame in rhuvə pik, kini mə taksatuatuk huvə, pəh tukpəh nəm-pəniən nar has kirik irəmiə ye nīpig yame Yesu Kristo tukruə min iran.^t ¹¹Pəh nīmraghien kapəmiə tukrikuə kin kwənkwan ripsaah; in e nihuvəyən mine natuatukien yame Yesu Kristo ramor ye nīmraghien kapəmiə, pəh narmamə tuksəm kwənkwan e mhani vi vi Kughen tukun, mhavəhsi-haktə nhagin.

**Nivəhsi-pəniən Pol ye kalabus
rimnor swatuk mə narmamə
tuksərig Nəvsaoyen Huvə**

¹²Yo minə tiksin. Yakorkeikei mə takharkun mə nar apnapig kimisor naha nəmḥəyən kimi yo, mərig rimnor swatuk tuk nini-ərhavyen Nəvsaoyen Huvə kimi narmamə khapsaah, ¹³meinai mobael min fam yamə mine kasarha tuk taon e,^f mine narmamə pisin pisin minə khapsaah kwənharkun ta mə kivəhsi-pən yo ye kalabus meinai yo yorwok kape Kristo.^u ¹⁴Kini kafak nivəniən ye kalabus ipakə ror mə nəmḥəuak m-fam kasətghaa min tuk nini-ərhavyen nəgkiarien kape Kughen mhapəh nhaginien.

¹⁵⁻¹⁶Tiksin kamhani-ərhav əmə nəvsaoyen huvə kape Kristo ye nətərigien yame ratuatuk. Kamhani-ərhav Nəvsaoyen Huvə meinai kasorkeikei yo, kini mharkun mə Kughen rimneighan kin mə tukvəhsi-pən yo ye kalabus mə jakərer-ərhav tuk nəvsaoyen huvə mə in nəfrakisien. Mərig nəfrakisien mə tiksin kamhani-ərhav əmə Nəvsaoyen Huvə kape Kristo meinai kasor jalus kimi yo misorkeikei mə tuksapita yo. ¹⁷Mhapəh

nhani-ərhavyen Kristo yerkirie fam, mərig kasor əmə meinai kasorkeikei mə tukhavəh-si haktə atuk ərie, kini rikirie rəsik mə tuksəsik əpnis pən min nīpig əutən yame yakamarə iran ye kalabus. ¹⁸Mərig in nar apnapig əmə. Tukmə kini-ərhav Nəvsaoyen Huvə yerkirie fam uə kwənpər rikirie, mərig nar ehua e in e kamni-ərhav Kristo. Nar e in e rikik ragien tukun.

Nəfrah. Kini rikik tukragien min ¹⁹meinai yakirkun mə kwənkwai nəhuakien kapəmiə, mine nasituyen kape Nanmin kape Yesu Kristo, in tukrivəh miragh yo ye nīpig əutən e.^v ²⁰Yakorkeikei pik kini maməruhu-pən nərigien kafak mə jakpəh norien nar kirik yame tukror yauris yo ye nīmri Kughen, mərig jakətghaa tuk nini-ərhavyen Kristo, mə jakvəh-si haktə Kristo ye nīmraghien kafak rəmhen kin yame yakamor hanə, nar apnapig mə jakmhə tukun uə jakamragh pi pom. ²¹Ye nərigien kafak, yakmə nīmraghien kafak, in kape nivəhsi-haktə-əməyən Kristo; mərig tukmə yakmhə, rhuvə rapita.^w ²²Mərig tukmə yakamragh, in e rhuvə tuk norien wok minə min tiksin kape Kughen ye tokrei tanə. Ror pən, yakeinein mə naha nhagin in rhuvə rapita: nimḥəyən uə nīmragh-pi-pomien. ²³Taktəkun ai swatuk kiraru kawəmir kupən kin yo: mərig yakorkeikei kwis əriu. Yakorkeikei mə jakəpəh narəyən ye tokrei tanə e mivən məm Kristo yame in rhuvə pik rapita narəyən eikin e.^x ²⁴Mərig yakmə jakaməkeikei mamragh pi pom ye tokrei tanə e tuk nasituyen irəmiə. ²⁵Meinai yakirkun mə nar e in ror nəfrakisien kin, yakirkun mə jakamragh pi pom ye tokrei tanə

^f1:13 Mobael minə e kamni kimə, “Mobael kape nimə kape Sisa.”

^t1:10 1 Tes 5:23

^u1:13 Wok 28:30

^v1:19 2 Kor 1:11

^w1:21 Gal 2:20

^x1:23 2 Kor 5:8

tuk nasituyen irəmiə mə nhatətəyən kapəmiə tukramskai mamripin kini mə rikimiə tukragien tuk nhatətəyən kapəmiə. ²⁶Kini ye norien a, nipig jakurə məm əmiə, rikimiə tukragien rapita, kini takhani vi vi Yesu Kristo, meinai yimirerig-pre min tuk əmiə.

Pol ramni mə tuksərer tim tim

²⁷Kini ye narimnar m-fam, norien kapəmiə tukraməkeikei məmhen atuatuk kin narmamə yame mine kashatətə ye Nəvsaoyen Huvə kape Yesu Kristo. Kini nar apnapig mə jakurə uə jakpəh nurəyən, pəh jakərig mə nakasərer tim tim ye nətərigien kirikianə əmə, masarkut kirikianə tuk nīraptərəkinien nhatətəyən kapətawə ye Nəvsaoyen Huvə.^y ²⁸Kini mhapəh nhagin-əgkəp-ien kin narmamə yamə mine kasərer əswasig kin əmiə. In e ramor nīmtətien tuk əriə mə Kughen tukrapita əriə mivəh miragh əmiə. Kughen a in a tukror narimnar minə a. ²⁹Ror məknakin meinai In rimneighan kin mə takshatətə ye Kristo, meighaan min kin mə taksərig min nəmhəyən tuk nhagin.^z ³⁰Kitawə kisarə ye narowaginien kirikianə əmə, yame nimisəm ye kafak nīmraghien kupan, kini taktəkun ai, nakasərig mə yakamarə hanə iran.

Tukasəkeikei misəri-pən swatuk kape Yesu Kristo

2 Nakasor kirikianə kimiə Kristo, ramor əmiə nakamhaskai ye nhatətəyən kapəmiə. Norkeikeiyen kafan ramor əmiə nakasərig huvə. Nofuginien ye Nanmin kape Kughen, ramor əmiə naksor huvə pən kimi əmiə minə kini rikimiə rehuə tuk əmiə

minə. ²Ror pən, yakamaiyoh əmiə mə nətərigien kapəmiə tukruə kirikianə; kini misorkeikei əmiə minə; kini mhauə kirikianə ye nanmin mine nətərigien tuk narimnar yame nakamhavən tukun. Kini tukmə naksor narimnar minə a, in tukror rikik ragien pik. ³Ye norien kirikianə əmə, takhapəh nīsorien nar kirik mə kimiə nakhahuvə pik misapita kimiə minə tiksin, mhapəh nīsorien nar kirik mə takhavəhsi-haktə atuk əmiə kin. Mərig takhavəhsi-əhu atuk əmiə, kini misəm kimiə minə tiksin mə kisapita əmiə.^a ⁴Kini sasitu irəmiə minə ye nīmraghien kapəmiə. Ripəh nəmhenien mə yermamə kirik tukrəm atuk əmə kafan nīmraghien.^b

⁵Kapəmiə nətərigien tukraməkeikei məmhen kin nətərigien kape Yesu yame ror məkneikin:

⁶Kristo, in Kughen,

Mərig rimipəh narkutien tuk nīraptərəkinien nehuəyən kape Kughen,^c

⁷mərig rimnəpəh kafan nehuəyən, muə məmhen kin yorwok əmə kirik,

kini marha-pə ye tokrei tanə muə rəmhen kin yermamə əmə kirik.^d

⁸Kini nipig in yermamə kirik, nīpran rəmhen əmə kin ətawə, In mivəhsi-əhu atuk In,

mamor nəkwai Tatə Kughen ye narimnar m-fam muə meriaji-pə mimhə, yame kimnor auris In ye nīmnhəyən ye nai kamarkwao kin.^e

⁹Ror pən, Kughen rimivəh-si haktə In, mhen-pən nhag kimin yame rapita nhag minə fam,^f

¹⁰mimə ye nhag Yesu, narimnar fam yamə mine kasəmir ikin minə fam ye neai, mine ye tokrei tanə, mine ye kwənmhaan kape nīmnhəyən, tuk-

^y1:27 Efes 4:1; 1 Tes 2:12   ^z1:29 Wok 5:41, 16:19-40   ^a2:3 Gal 5:26

^b2:4 1 Kor 10:24   ^c2:6 Jon 1:1-2; 17:5   ^d2:7 Jon 1:14; 2 Kor 8:9

^e2:8 Hib 5:8; 12:2   ^f2:9 Wok 2:33; Efes 1:20-21; Hib 1:3-4

sənimkur mhavəhsi-pən nisaiyen kimin,^g

¹¹ kini iriə m-fam tukhani-ərhav mə Yesu Kristo in Yermaru.

Tuksor məknekin mhavəh-si haktə nhag Tatə Kughen.^h

Kimiə naksəmhen kin laet yame raməsia-pən ye tanimtanə

¹² Kafak narmamə yamə mine yakorkeikei pik əmiə. Nipig yimnamarə kitawə-m kimiə, kimiə nimnasor nəkwak ye nipig m-fam. Kini taktəkun ai, yakamarə isok tuk əmiə, mərig kimiə takasəkeikei misarkut min mə norien kapəmiə tukrəmhen atuatur kin narmamə yamə mine Kughen rimivəh miragh əriə. Səri-pən swatuk a ye nimri Kughen misakur mamhagin. ¹³ Kini səri-pən swatuk a meinai Kughen ramor wok ye nimraghien kapəmiə mə taksorkeikei norien nəkwən, kini mə tukrivəhsi-pre nəsaninien kimi əmiə mə taksor əfrakis nərigien kafan.

¹⁴ Ye narimnar m-fam yame nakasor, takhapəh nisəgkiar-əgkiar-pikien tukun mhapəh nisotgohyen tukun ¹⁵ mə nimraghien kapəmiə tukratuatur huvə, kini tukpəh nəm-pənien nar has kirik irəmiə, kini kimiə ji Kughen yamə mine norien iko-iko rikək irəmiə, yame nakasarə yerki nəmə iko-iko minə, yəpignap minə. Kini kimi naksəsia rəmhen kin kəmhau yame raməsia-pə ye tokrei tanə ¹⁶ yame nakamharaptərəkin huvə nəgkiarien kape nimraghien. Kini sor narimnar minə fam a mə nipig Kristo tukruə min, kini jakəgkiar ausit tuk əmiə, kini jakirkun mə yimipəh naiyu-apnapigien, nagheek ripəh nirkəkien tuk nar apnapig əmə.ⁱ

¹⁷ Norien kapəmiə kape nhatətəyen ye Kughen, in rəmhen kin sakrefaes kirik yame ramvən kimi Kughen. Tukmə ror tukhophni yo, jakəmhen kin sakrefaes ye waen^s yame kamətəg-pən iriu sakrefaes kapəmiə. Mərig nar apnapig əmə - rikik ragien nipig rikimiə ramagien. ¹⁸ Kini ye norien kirikianə əmə, rikimiə tukraməkeikei mamagien nipig rikik ramagien.^j

Pol tukrher-pən kin Timoti mine Epafrodaetas kiravən apa Filipae

¹⁹ Tukmə ye nərigien kape Yesu Yermaru, yakorkeikei mə pəh nien mə tuktu, jakher-pre kin Timoti rurə məm əmiə mirerig-pa məvsao kin əmiə kimi yo, rikik tukragien. ²⁰ Kwən kirik rirkək min eikin e yame kafan nərigien rəmhen kin Timoti, yame rikin raməsik pik əmiə. ²¹ Narmamə khapsaah kasərig əmə wok kape Yesu Kristo.^k ²² Mərig kimiə nakwənharkun mə Timoti ramhawor pən iran mine nipig mifam mamor wok kape Kughen. Kini kafan wok in rhuve, məmhen kin yame kwajikovə ramor wok iriu rimni, in ramasitu irak ye wok kape nini-ərhavyen Nəvsaoyen Huvə. ²³ Ror pən, tukmə nipig yakuə mə jakirkun mə kafak nimraghien tukrhawor pən iran mine, ye nipig a in a jakher-pre kin Timoti tukrurə tuk əmiə. ²⁴ Kini yakamhatətə ye Yesu Yermaru mə pəh nien mə tuktu, jakurə tuk əmiə.

²⁵ Mərig rikik raməsik mə jakaməkeikei mher-pre kin Epafrodaetas rirerig-pre məm əmiə. In piak yame yakrauə kirikianə mawor wok kirikianə, mawarowagin kirikianə. Kupən nimisher-pə kin in tukruə mini-əsaah-pə

§2:17 Nipig kirik nəmə Isrel kimisətəg-pən waen ye sakrefaes, rəmhen kin nar kirik yame kamhavəh-si-pən kimi Kughen. Əm-ru Nam 15:1-12.

§2:10 Rom 14:11

^h2:11 Rom 10:9

ⁱ2:16 Dan 12:3; Fil 1:10; 1 Tes 2:19

^j2:18 Fil 3:1; 4:4

^k2:21 2 Tim 4:10

nəvsaoyen kin əmiə, masitu min irak.¹
²⁶Mərig taktəkun ai, in rorkeikei pik mə tukrəm fam əmiə, kini rikin rəpəu meinai ruirkun mə kimiə nimisərig mə in ramhə. ²⁷Nəfrakisien, in rimamhə pik, ipakə əmə rimhə. Mərig Kughen rikin rehuə tukun. Mərig pəh nien mə Kughen rikin rehuə tuk in pisin əmə, mərig yo min, rikin rehuə tuk yo, mor əswasig kin narimnar yame tukror rikik rərhakis pik. ²⁸Ror pən, rikik ragien pik tuk nher-pre-min-ien kin mə taksəm in, rikimiə tukragien. Kini mə jakpəh nivəh-pik-minien yerikik. ²⁹Nipig taksəm in, sokrən huvə iran ye nagienien, meinai kimiə min naksor kirikianə kimiə Yesu Yermaru. Havəhsi-pən nisaiyen kimi narmamə yamə mine kisəmhen kin in, ³⁰meinai ipakə əmə rimhə tuk norien wok kape Kristo, mipəh niginien tuk kafan nimraghien ye nipig əutən minə, mimə in tukrasitu irak ye nipig kimiə nimiseinein nisasituyen irak.

**Kristo əmə ramor ətawə
 kisatuatuk ye nimri Kughen**

3 Kafak narmamə yamə mine yako-rkeikei pik əmiə. In e nəgkiarien infamien kafak. !Sagien tuk Yermaru! Kini yakrai min əmə nəgkiarien yame yimirai ta kupan raurə kimi əmiə, mərig pəh nien mə nar əutən tuk yo, kini in tukrasitu irəmiə mərəer əswasig kin nəgkiarien eikuə minə tuk əmiə.

²Taktəkun, yakamni-pre tuk əmiə mə, !Takasərig əmiə tuk narmamə

yamə mine kasor norien has minə!
 Iriə kisəmhen kin kuri aparu yamə mine kasor nahasien.** !Takasərig əmiə tuk narmamə yamə mine kamhavəh nao kimi narman! [Iriə kisəmhen kin yermamə yame ravəh oror nao kimi narman, meinai iriə khamə ta mə tukaməkeikei kivəh nao kimi yerman mə Kughen tukrivəh miragh in.]
³Mərig kitawə e ji Kughen əfrakis, yamə mine In rimmərai ta norien has minə yerkitawə. Kini Nanmin kape Kughen ramor ətawə kharkun nəhuakien kimi Kughen ye kapətawə nimraghien. Kini kitawə kisausit pik tuk nar yame Yesu Kristo rimmor ye nimraghien kapətawə, masətigtə əmə iran. Mərig pəh nien mə nar kirik yame kitawə atuk kasor ye nipraitawə mə tukrivəh miragh ətawə.^m ⁴Mərig kupan, yimnamətigtə ye sakomsaes mine narimnar minə tiksın ye loa mə tukrivəh miragh yo. Kini tukmə kwən kirik rikin ramuh mə rirkun nətigtə-əməyən ye narimnar minə a, mərig narimnar minə a yimnor min ye nimraghien kafak rapita.ⁿ ⁵Yimnarha əmə mivəh nipig eit, kivəh nao kimi yo^{††}. Kini yo yemə Isrel. Yimasi-pən ye kwənərəus kape Benjamin. Ripik minə, iriə min nəmə Isrel atuatuk. Apa kupan, yo Farisi kirik, kini yimnəri-pən huvə Loa.^o ⁶Yimnorkeikei pik mə jakor nəkwai Kughen ye narimnar fam, meriaji-pən mamvən mor nəmhəyən

****3:2** Pol ramni hah nəmhəjoun kape Isrel mimə iriə kuri minə. Nəmə Isrel kamhani mhamə narmamə yamə mine pəh nien mə kwənərəus kape Isrel iriə kuri minə. Əm-ru Mat 15:26.

††**3:5** Loa kape nəmə Isrel ramni mə tukəsıg-pən nipikwarien ye nipig kamhavəh əmə nipig eit. Takəm-ru Jen 17:10.

¹**2:25** Fil 4:18   ^m**3:3** Rom 2:29   ⁿ**3:4** Wok 22:3

^o**3:5** Luk 1:59; Wok 23:6; 2 Kor 11:22

kimi narmamə kape Yesu minə.^{‡‡} Kimipəh nəm-pə-yen nar has kirik irak meinai yimnaməri-pən fam loa kape nəmə Isrel. ⁷Mərig narimnar minə fam yame yimnətigətə irəriə kupan, kini rikik rimnaməsik mə iriə khahuvə pik, mərig taktakun ai yakaməm mə in nar apnapig əmə meinai yakirkun nar yame Kristo rimnor.^p ⁸Mərig ripəh norien infamien aikin a. Taktəkun ai, yakaməkir mə narimnar fam əgkap, in nar apnapig əmə meinai yakaməm nar kirik yame in rhuvə pik əgkap: in e mə jakirkun Yesu Kristo Yermaru kafak. Yimnapəh fam narimnar minə a tuk Kristo, marakikin əriə rəmhen kin nirsəsig, mə jakvəh əmə Kristo ⁹mor kirikianə kimru min. Pəh nien mə Kughen raməm mə yakatuatuk meinai yakaməri-pən atuatuk loa, mərig Kughen ramor yo mə yakatuatuk meinai yakamhatətə əmə ye Kristo. ¹⁰Yakorkeikei mə jakirkun huvə Kristo, mine nəsaninien yame Kughen rimnor In rimragh min ye nimhəyen,^q kini yakorkeikei mə jakuə ipakə tukun nipig yakamərig nəmhəyen rəmhen kin nəmhəyen yame In rimnərig. Kini yakorkeikei mə jakərer tukun nar apnapig kamhopni yo rəmhen kin yame kimnhopni In ¹¹meinai yakirkun nəərəhu-pən-timtim-ien kafak nətərigien əmə iran mə Kughen tukror min yo yakamragh min.

Pol ramarkut pik min mə tukrirkun huvə Kristo

¹²Pəh nien mə yimivəh ta narimnar minə a, uə taktəkun ai kafak nimraghien in rinatuatuk ta. Nikam. Mərig Kristo rimirpen yo mə yo yermamə kafan, ror pən, yakamarkut mə norien

kafak tukratuatuk məmhen kin in.^r ¹³Yo minə tiksın. Yakpəh niniyen mə yakwauə ta rəmhen kin Kristo. Nikam. Mərig nar kirikianə əmə yame yakamarkut tukun, mə jakəru-kin narimnar yame ramswiin kwasig, maməmnhawk tuk narimnar yame raməmır kupan irak. ¹⁴Rəmhen kin yermamə kape naiyuyen yame ramarkut mə tukrapita mivəh nərok iran, yo yakamarkut tuk nivəhyen kwənkwai wok kafak. Kini kwənkwai wok e in e Kughen ramokrən kin ətawə mə tukhavən misofugin kitawə Yesu Kristo ye rao ye neai.^s

¹⁵Kini kitawə m-fam yamə mine kwəsehuə ye nhatətəyen kapətawə tukasəkeikei mharaptərekin nətərigien minə a. Mərig tukmə kimia tiksın, nətərigien kapəmiə ror pisin ye nar a, Kughen tukrəsiə-pre kin nətərigien yame ratuatuk.^t ¹⁶Mərig nar keikei, pəh kisəri-pən swatuk yame kwənharkun ta.

¹⁷Yo minə tiksın. Hauə kirikianə misəri-pən tamhek nihuk, yame kimawə yakwəsor ta nakwəsəm, kini səm huvə narmamə yamə mine kasəri-pən tamhek nihumawə.^u ¹⁸Səri-pən tamhek nihuk meinai yakwəni-pre ta tuk əmiə nipig ripsaah, kini taktəkun ai nehe nimrik ramaiyu tukun, mə narmamə khapsaah kapəriə nəriwəkien ramhajoun mə iriə kasəməkin Nəvsaoyen Huvə kape Yesu Kristo yame ramni nimhəyen kafan ye nai kamarkwao kin. ¹⁹Kasərig pik tipriə, mə in kughen kapəriə, kini misausit tuk norien narimnar yame ror naurisien. Kini nətərigien kapəriə ramvən pik tuk narimnar kape tokrei tanə.^v Iriə kasəri-pən swatuk yame ramvən apa ye nap ehua. ²⁰Mərig kitawə, imətawə apa ye rao ye neai, kini kaseito kin

^{‡‡}3:6 In apa kupan, Pol, rikin rimnəsik mə ta mə Yesu Kristo in yekuə, kini Pol rimuh nəməhuak minə tukun. Em-ru Wok 8:3, 22:4, 26:9-11.

^p3:7 Mat 13:44-46

^q3:10 Rom 6:3-5; 8:17

^r3:12 1 Tim 6:12,19

^s3:14 1 Kor 9:24

^t3:15 1 Kor 2:6

^u3:17 1 Kor 4:16

^v3:19 Rom 16:18

Yermamə yame tukrivəh miragh ətawə yame tukrisi-pən aikin muə. In e Yesu Kristo Yermaru kapətawə.^w ²¹ Kini In tukrukreikin nipraitawə kape tokrei tanə e, yame in e nəviginien ne sirət minə, mor wi nipraitawə ruə rəmhen kin niprai Kristo nipig rimamragh ye nimhəyen. In tukror məkneikin ye nəsaninien kafan yame rirkun nərəhu-pəniən narimnar fam ye kafan narmaruyen.^x

4 Ror pən, yo minə tiksin, taksərer tim tim məknenkin ye Yermaru. Yakorkeikei əmiə kini morkeikei pik mə jakəm min əmiə. Kafak narmamə minə, nimraghien kapəmiə yame ratuatuk ramor rikik ramagien. Kimiə e kwənkwai wok kafak yame rhuvə pik əgkap.^y

Pol ravəhsi-haktə nərigien kapəriə

² Yuodia mine Sintike. !Aweh! Takwəpəh kapəmiru nətgohyen mirauə miwor kirikianə meinai kimiru kape Yesu Yermaru. ³ Kini ik min, yame kirau mik kimiwor wok ta tu[¶], yakorkeikei mə takasitu ye pia mir e meinai yimnor pik wok kimasir miriu, kini kimiwasitu irak mirəni-ərhav Nəvsəoyen Huvə, iriə Klemen mine piak minə tiksin min yamə mine kimisasitu ye wok. Kughen rimnərəhu-pən nhagriə ye nəkwəkwə yame ramni narmamə yamə mine kamhavəh nimraghien rerin.^z

⁴ Sagien tuk Yermaru nipig m-fam. !Kini jakni min, sagien! ⁵ Sor pən kimi narmamə mə tuksəm mə kimiə nəmə mar minə. Kini mhapəh nisərukiniən mə pəh nien mə tuktu Yermaru tukrirerig-pə min.^a ⁶ Takhapəh nisətərig-pikien tuk narimnar, mərig ye narim-

nar minə fam, taksəhuak pən əmə kimi Kughen tuk naha nhagin yame naksorkeikei. Kini nipig naksəhuak misaiyoh pən, takhani vi vi In tuk kafan nasituyen.^b ⁷ Kini Kughen tukrivəhsipre nəmərinuyen kimi əmiə yame yerpirig pik rapita nirkunien fam kape narmamə. Kini nəmərinuyen a tukrətapig kin rikimiə mə takhapəh nisərig-pikien narimnar, meinai nakashatətə ye Yesu Kristo.^c

⁸ Kini taktəkun ai yo minə tiksin, sərig əmə narimnar yame ror nəfrakisien, mine yame ramrəptərekin nisaiyen, mine yame ratuatuk, mine yame norien has rikək iran, mine yame kitawə kisorkeikei, mine yame nhagriə rhuvə, mine yame rhuvə pik, mine yame narmamə kamhani vi vi. ⁹ Sor naha nhagin yame yimnhajoun ta əmiə kin, yame nimnhavəh ye nimraghien kapəmiə, kini misor naha nhagin yame yakamni, kini misor naha nhagin yame nakasəm-pə irak, pəh Kughen yame ravəhsi-pre nəmərinuyen kimi əmiə tukrarə kimiə min nipig mifam.^d

Pol rikin ragien tuk nasituyen kapəriə

¹⁰ Rikik ragien tuk Yermaru meinai nimnhapəh nisasitu-pawkəyen irak ror tu kwənmopin mərig taktəkun ai rikimiə raməsik min yo. Nəfrakisien, nimisərig pik yo, mərig swatuk rikək mə takasitu irak. ¹¹ Pəh nien mə yakamni nar e meinai nar rikək tu yo. Nikam. Mərig taktəkun ai yakirkun swatuk tuk nagienien tuk naha nhagin yame yakavəh. ¹² Yakirkun swatuk tuk nagienien, nar apnapig mə kafak nar kirik rikək uə kafak narimnar ripsaah. Yakwirkun mə

[¶]4:3 Tukmə ror raməgkiar kimi kwən kirik nhagin e Syzygus.

^w3:20 Efes 2:6,19   ^x3:21 1 Kor 15:28,42-53   ^y4:1 1 Tes 2:19-20

^z4:3 Luk 10:20; Rev 3:5, 13:8, 17:8, 20:12   ^a4:5 Hib 10:25; Jem 5:8-9

^b4:6 Mat 6:25-34; Kol 4:2   ^c4:7 Aes 26:3; Jon 14:27; Kol 3:15

^d4:9 Rom 16:20

jakhawor pæn iran mine mor rikik ragien nar apnapig mæ nak næviginien rikæk uæ rehuæ; nar apnapig mæ kafak nautæ rehuæ uæ rikæskæh. ¹³Kristo ravæhsi-pæ næsaninien kimi yo, yakirkun naræyen ye nihuvæyen minæ fam mine nahasien minæ fam.^e

¹⁴Mærig kimiæ nimisor norien rhuvæ nipig nimisasitu irak ye nipig yimnaræ ye nipig æutæn. ¹⁵Næfrakisien. Kimiæ næmæ Filipae nakwænharkun ta mæ nipig yame nimnhauæ misærig Nævsaoyen Huvæ, nipig yimitærhav Masedonia [tuk norien wok kafak], kimiæ pisin æmæ nimisasitu irak kin mane. Nimæhuak kirik min rikæk yame rimivæhsi-pæ narimnar tiksın kimi yo.^f ¹⁶Kini nipig yimavæn pakæ tuk Masedonia, ye taon e Tesalonaeka, mamaræ apaikin, nimisher-pæ min kin mane. Pæh nien mæ m-kirikianæ æmæ. ¹⁷Pæh nien mæ yakamarha kin mane mæ takhavæhsi-pæ kimi yo. Mærig yakorkeikei mæ Kughen tukræm norien kapæmiæ, mærok æmiæ iran. ¹⁸Yakavæh fam mane yame nimisher-pæ kin kimi yo, kini ræmhen rapita, meinai nipig Epafrodaetas rimipik narimnar minæ e

muæ kimi yo, taktakun ai narimnar kafak ripsaah. Kimiæ nimnhavæhsi-pæn nar kirik kimi Kughen ræmhen kin sakrefæes yame næmiovin rhuvæ. In ravæh æmæ, rikin ragien tukun. ¹⁹Kini kafak Kughen tukrivæhsi-pre narimnar minæ fam kimi æmiæ yame ratuatuk tuk nimraghien kapæmiæ. Kini narimnar yame ravæhsi-pæ kimi ætawæ ramsi-pæn tuk nautæ ehuæ kafan yame rhuvæ, mamuæ tuk ætawæ ye Yesu Kristo.

²⁰Pæh narmamæ m-fam tukhavæh-si haktæ nhag Kughen Rimtawæ mamvæn mamvæn mipæh norien infamien. Amen.

Nægkiarrien infamien

²¹Yakamni rhuvæ pre tuk æmiæ mfam yamæ mine nakashatætæ ye Yesu Kristo. Næmæhuak minæ e kimawæ miriæ kamhani rhuvæ pre tuk æmiæ. ²²Narmamæ m-fam yamæ mine kishatætæ ye Yesu Kristo kamhani rhuvæ pre tuk æmiæ, kini iriæ min yamæ mine kisaræ apa imei Sisa kamhani rhuvæ pik tuk æmiæ. ²³Pæh Yesu Kristo Yermaru kapætawæ tukrautæ-pre kin nihuvæyen kafan kimi æmiæ m-fam. Amen.

Kolosi

*Nəkwəkwə yame Pol rimirai ramvən
kimi niməhuak apa Kolosi*

Nəgkiarien kwəkwə kape Nəkwəkwə e Kolosi

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Aposol Pol rimirai nəkwəkwə e.

?Rimirai ramvən kimi nipa? Rimirai ramvən kimi niməhuak apa Kolosi, taon ehua kirik apa tanə ehua e Tarki.

?Nimraghien rimnhawor pən iran minə ye nipig rimirai? Pol rapəh nivən-hanəyen ye niməhuak apa Kolosi; in rimnərig əmə nəvsaoyen kin. Ye nipig a, nəmhajoun eikuə tiksin kimnhavən apa niməhuak, mamhani mhamə kwənhavəh nirkunien kirik yame ramerkwaig tuk yermamə. Mamhani mhamə tukaməkeikei kəri-pən swatuk kape nəviginien mine ninimien, kini tukaməkeikei kəhuak kimi agelo minə, meinai pəh nien mə Yesu in yerpərig pik. Mhamə nirkunien kape yermamə in nar ehua.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Pol rimirai nəkwəkwə e mə tukruh nhajounien eikuə yamə mine kasarə iran ye niməhuak apa Kolosi. Morkeikei mə tukrini-ərhav mə Kristo In yerpərig rapita narimnar mifam, kini pəh nəməhuak minə tukhapəh nisətərigien kin nhajounien eikuə minə a, meinai kaseikuə.

Pol rimirikakun kafan nəgkiarien

1 Yo Pol, Kughen rimirpen-ta yo mə yo aposol kirik kape Yesu Kristo. Kimru piatawə Timoti ²kimru yakarərai mwher-pre kin kimi əmiə narmamə kape Kughen apa Kolosi. Kimiə e piak minə mine nowinik minə ye

Kristo yame nakshatətə timtim iran. Kimru yakawəhuak mə nihuvəyen mine nəmərinuyen kape Rimtawə Kughen In tukraməkeikei marə yerkimia.

Pol ramni vi vi Kughen tuk nəmə Kolosi

³Nipig yakasəhuak tuk əmiə kimi Kughen e rim Yesu Kristo Yermaru kapətawə, nipig mifam yakamhani vi vi In tuk kafan wok ye nimraghien kapəmiə, ⁴meinai yiməsərig mə kapəmiə nhatətəyen ramskai tuk Yesu Kristo, mine norkeikeiyen kapəmiə ramvən tuk narmamə kape Kughen minə.⁸ ⁵Nhatətəyen mine norkeikeiyen kapəmiə ror məkneikin meinai nakharkun huvə mə Kughen tukrivəhsi-pre naha nhagin kimi əmiə yame In rimnor apnəpeinə-ta iran apa ye rao ye neai. Nakwəsərig ta narimnar minə e ye nəgkiarien əfrakis, in e nəvsaoyen huvə kape Yesu Kristo. ⁶Ikin minə ye tanimtanə mi-fam, nəvsaoyen huvə e ramuə mamor kwənkwan mamor vi nimraghien kape narmamə.^h Kini nəvsaoyen huvə e rinor məknakin ye nimraghien kapəmiə ririkakun ye nipig yame kimiə nimisərig nəgkiarien əfrakis kape nihuvəyen kape Kughen mharkun. ⁷In e kwən e Epafra ruini ta nəgkiarien e tuk əmiə. In yermamə huvə kirik yame ravəh nəgkiarien kapəmr, mamərer timtim tuk norien wok kape Kristo kini mamasitu min irəmiə. ⁸In məvsaopə kimi əmru kin norkeikeiyen kapəmiə yame Nanmin kape Kughen rivəhsi-pre kimi əmiə.ⁱ

⁹Ror məkneikin mə ririkakun ye nipig kimawə yimisərig nəvsaoyen kin əmiə, yaksəhuak ye nipig mifam tuk əmiə. Misaiyoh Kughen mə Nanmin kafan tukrikwar irəmiə, nakharkun rikin, mivəhsi-pre min nirkunien ehua

⁸1:4 Efes 1:15-16

^h1:6 Efes 1:13; 1 Pita 1:4

ⁱ1:8 Kol 4:12; Flm 23

kimi əmiə.^j ¹⁰Yakasəhuak məkneikin mə kimiə takharkun nisaiyen Yermaru kapətawə ye nımraghien kapəmiə, pəh rikin tukragien tukun. Mə nımraghien kapəmiə tukraurə mamor kwənkwan rhuvə tuk wok m-fam kape Kughen yamə mine nakasor. Kini pəh Kughen tukrasitu irəmiə mə takharkun huvə min In. ¹¹Yakasəhuak mə nəsaninien ehua kape Kughen tukror əmiə naksəsik-əusik ye nıpig nahasien ramuə tuk əmiə. Pəh taksərer tim tim, kini nərigien kapəmiə tukrəpomh, kini pəh rikimiə tukramagien əmə,^k ¹²kini pəh takamhani vi vi Kughen Rımtawə meinai In rımnor əmiə naksatuatuk mə takharkun nisarəyen ye rao ye neai, aikin ramraan ghan əmə ikin, kimiə mine kwajikovə minə fam kape Kughen, iriə e narmamə kape Kughen minə.^l ¹³Kughen rımnor məknakin ye nıpig rimirəhsi-ta ətawə ye narmaruyen kape Setan yame ramarə ye nəpignapien mivəhsi-pə ətawə ye narmaruyen kape Tini keikei^m ¹⁴yame rımnarpın nımraghien kapətawə, kini mırısın ətawə ye narpınien kape təvhagə hah.ⁿ

Yesu Kristo In yerpırig rapita narımnar m-fam

¹⁵Ji Kughen yame narmamə kımısəm, In rəmhen əmə kin Rınni yame kıtawə khapəh nisəmien.

Kupən kupən əgkəp, nıpig nımoptanə mine neai mine narımnar fam kımnamharkək hanə, mərig Tini, In rınarə rerin ta. Ror məkneikin mə In nırmin nupan ye narımnar minə fam.^o

¹⁶In yerpırig meinai In rımnor narımnar m-fam ye tanımtanə, mine neai,

narımnar yame kaməm əriə mine yamə mine kıpəh nəmien əriə, iriə e agelo minə, mine yarmhə minə, mine nanmin has minə, mine yermaru minə fam.

In rımnor narımnar fam; kini narımnar fam, kafan əmə.

¹⁷Kwasig ikin narımnar m-fam ramswın, kini In rınarə rerin ta.^p

Narımnar mıfam ramswın meinai In raməpkəfugin əriə.

¹⁸Kini In əmə ramərer əkupən ye nıməhuak. In kapən kapə nıməhuak. Kini nəməhuak minə, iriə nıpran.

In nuknei nıməhuak. In e, In yermamə yame rımnəkupən mımragh min ye nımhəyen kafan mamarə rerin.

Ror məkneikin mə In yerpırig ye narımnar m-fam.^q

¹⁹Meinai Kughen rikin ragien pik mə nımraghien mine nəsaninien m-fam kafan ramswın min ye Kristo,^r

²⁰mə tukrərəhu-pə nəmərınuyen ye nıpig nıtaw Kristo rınnaiyu ye nai kamarkwao kin. Kini narmamə, mine nar mıragh minə, mine agelo minə, mine narımnar fam kwənharerig-pə fam min ye kwermın.^s

²¹In apa kupən, kimiə nımısərer isok tuk Kughen. Nərigien mine norien kapəmiə rahas pik, naksor tikmir kimiə Kughen.^t ²²Mərig taktəkun ai, Kughen rımnor əmiə nakwənhauə mısor kirikianə kimiə min ye nımhəyen kape Kristo yame nıpran rımnəkər ye nai kamarkwao kin. Kughen rımnor məkneikin mə tukrıvəh əmiə nakhauə ipakə tukun, naksatuatuk ye nımrın, norien has kapəmiə rırkək, kini nar has kirik rırkək irəmiə yame to Kughen

^j1:9 Efes 1:16-17   ^k1:11 Efes 1:19; 3:16   ^l1:12 Efes 1:11,18

^m1:13 Luk 22:53; Efes 2:2   ⁿ1:14 Efes 1:7   ^o1:15 Jon 1:18; 2 Kor 4:4

^p1:17 Jon 1:1; 8:58   ^q1:18 Wok 26:23; Efes 1:22-23; Rev 1:5

^r1:19 Kol 2:9   ^s1:20 Efes 1:10   ^t1:21 Rom 5:10; Efes 2:12

rini-hah əmiə tukun.^u ²³Narimnar minə e tukror məkneikin tukmə naksarer tim tim ye kapəmiə nhatətəyən ye Yesu. Nəmisərig nəvsaoyen huvə yame ramhajoun narimnar yame Kughen tukror kimi əmiə apa ye rao ye neai, kini kapəmiə nətərigien tukraməkeikei marer timtim ye narimnar minə e. Nəvsaoyen huvə e, yame nakwəsərig ta, kamhani-ərhav ikin minə ye tanimtanə. Kini Kughen rimnokrən kin yo, Pol, mə jakni-ərhav min.

Pol in ramasitu ye niməhuak

²⁴Rikik ragien mə yakərig nəmhəyən ye nıprak tuk nasituyen irəmiə. Kristo rimnərig nəmhəyən ye nıpran mə niməhuak tukrurə. Kini ye swatuk kirikianə əmə min, yo min yakərig nəmhəyən ye nıprak tuk Kristo, in e niməhuak, mə tukrurə miskai. ²⁵Kughen əmə rivəhsi-haktə yo mə jakor wok ye niməhuak kafan. Kini taktəkun ai, yakirkun nasituyen irəmiə tuk wok yame Kughen rimnərhə-pə ye kwermik. Kafak e wok mə jakamni-ərhav nəgkiarien m-fam kape Kughen pəh nakharkun huvə ²⁶nərig-məniwən-ien kape Kughen yame rinamerkwaig tuk kaha minə mine rao minə kupən. Mərig taktəkun ai In rimnhoprai nıpran kimi kafan narmamə minə.^v ²⁷Kughen rimə tukrhajoun narmamə mifam mə nəgkiarien kafan ramni mə In tukrivəhsi-pən nihuvəyən ripsaah kimi əmiə narmamə yamə mine pəh nien mə kwənərəus kape Isrel. Nəgkiarien kafan ramni mə Kristo ramarə yerkimia, in e nakharkun niniyen nəfrakisien mə takhavəh nımraghien rerin.

²⁸Kini kitawə kamhani-ərhav Kristo kimi narmamə m-fam. Masəvhag kimi əriə, mamhasig ihaktə rikiriə ye nirkunien fam kapətawə, mə narmamə minə fam tukhauə ye nımri Kughen, masofugin-pən ye Kristo, mhaurə misəhuə ye nhatətəyən kapəriə. ²⁹Yakamarkut pik tuk nar e, kini nıpig m-fam yakamor wok ye nəsaninien ehə kape Kristo yame ravəhsi-pə kimi yo.^w

Tukasəkeikei mishatətə tim tim ye Yesu

2 Yakorkeikei mə takharkun mə yakaməmmhəwk pik tuk əmiə nəmə Kolosi, mine nəmə Laodisia, minə nəməhuak minə tiksin yamə mine yakpəh hanə nəmien əriə. ²Yakor məkneikin wok tuk nivəhsi-haktəyən nərigien kapəmiə m-fam, nıpig kimia nakamharpin huvə rikimia mə rikimia tukror kirikianə əmə, kini narimnar minə e in ramuə nıpig naksorkeikei əmiə minə. Kini yakamarkut mə kimia m-fam takhavəh nirkunien huvə yame tukror rikimia rəsanin, kini mor min mə nakharkun huvə nəgkiarien əfrakis kape Kughen yame rimnerkwaig kupən, mərig taktəkun ai, ruatərhav. Kini nətərig-məniwən-ien e, in e Kristo ³yame Kughen rimnəwhai kəji nirkunien m-fam kasəmir iran.^x ⁴Yakaməgkiar məkneikin mə yermamə kirik rirkək mə to ri-vita nərigien kapəmiə kin nəgkiarien heikən kafan.^y ⁵Ror mə yakamarə pawk isok tuk əmiə, mərig rikik raməsik pik əmiə. Kini rikik ragien pik meinai yımənərig mə kapəmiə nətərigien kirikianə əmə, kini kimia nakashatətə tim tim əmə ye Kristo.^z

^u1:22 Rom 5:10; Efes 5:27

^v1:26 Rom 16:25-26; Efes 3:2-9

^w1:29 Efes 3:7,20; Fil 4:13

^x2:3 1 Kor 1:24,30

^y2:4 Rom 16:18

^z2:5 1 Kor 5:3

Kapətawə nimraghien tukraməkeikei maməmir tim tim əmə ye Yesu Kristo

⁶Mərig in ai kimiə nakwənhavəh Yesu Kristo mə In Yermaru kapəmiə, takasəkeikei masofugin-pən iran nipiḡ mifam. ⁷Takharəh tim tim Kristo rəmhen kin nuai nai yame rameiwaiyu mamrəh kapier. Kini pəh nimraghien kapəmiə rurə məusik-əusik pən iran rəmhen əmə kin yame kinhajoun ta əmiə kin. Kini pəh nagienien tukrikwar yerkimiə marh-yerhav tuk naha nhagin yame Kughen rimmor irəmiə.^a

⁸Taksərig əmiə mə narmamə tukhapəh nhavi-ta-yen əmiə kin nhajoun-ətəwaoyen kapəriə, yame nīpran rirkək. Nhajoun eikuəyen e kamhasi-pən əmə tuk nərigien kape kaha minə, mine kape tokrei tanə əmə, mhapəh nisəri-pəniən nərigien kape Kristo.

⁹Kughen raməmir piəpiə ye nīprai kwən e Yesu Kristo.^b ¹⁰Kini Kughen In rivəhsi-pre nihuvəyen kape Kristo rukwar ye nimraghien kapəmiə. Kristo e In e ramarmaru ye agelo minə, mine yarmhə minə, mine nanmin has minə, mine yermaru minə fam.^c §§¹¹ In rimməsīg-pən əmiə. Mərig pəh nien mə rimivəh nao kimi əmiə, mərig rimivəhsita rikimiə yame ramor təvhagə hah, məspir-pən yame rhuvə.^d ¹²Kini ye nipiḡ yame kimnakatənim kin əmiə ye nu, ramor nimtətien mə nimraghien akwas kape təvhagə hah kapəmiə rimamhə, kini kiminim əmiə rəmhen kin in ai kiminim Yesu, kini Kughen rimmor əmiə

nakhamragh min ye nimraghien wi. In e nhatətəyen kapəmiə ye nəsaninien ehua kape Kughen yame rimmor Yesu rimmirragh min ye nimhəyen kafan.^e ¹³Apa kupən, nipiḡ Kughen ripəh hanə nivəhsi-tayen norien hah minə yerkimiə, rəmhen kin nakwənhamhə ta tuk norien has minə kapəmiə. Mərig nipiḡ nimmhauə kisor kirikianə kitawə Yesu, kini Kughen rimivəh miragh ətawə. Mirisin ətawə tuk narpinien kape norien has minə fam kapətawə.^f ¹⁴In rimmor loa kupən kafan ruə mə in nar apnapig, mine natuakəmien minə iran, yamə mine kamhauh ətawə mamharuk-pən nəgkiarien has irətawə tuk nəsikien natuakəmien minə kafan. Loa kupən kafan nəsaninien rirkək rəmhen kin in ai rimməsik pən ye nai kamarkwao kin iriu Yesu.^g ¹⁵Kimməsik-pən Yesu ye nai kamarkwao kin, In rinapita nəsaninien kape yarmhə minə, mine nanmin has minə, mine yermaru minə fam. Kristo rinapita ta əriə, mamor-pən kimi əriə rəmhen kin yame king ramor-pən kimi tikmir minə kafan yame rinapita əriə, mofugin əriə ye nimri jir, markis-arkis əriə.^h

Yesu ramarmaru irəmiə

¹⁶Ror məkneikin mə takhapəh nisətərigien kin narmamə yamə mine kasərəhu natuakəmien minə mamhani-əhu əmiə mə takhasiai nəviginien kirik, uə ninimien kirik, uə nipiḡ rhakə kirik, uə makuə rhakə kirik, uə Sabat.ⁱ ¹⁷Natuakəmien minə a kashajoun pən nar kirik yame

§§**2:10** Əmru Kol 1:16. Ye nəgkiarien kape nəmə Gris, rapəh niniyen nhagriə, mamni əmə “Kristo ramarmaru ye narimmor fam yamə mine kamhawəh neihuəyen,” mərig nīpran e agelo minə, mine yarmhə minə, minə nanmin has minə, mine yermaru minə fam.

^a2:7 Efes 3:17

^b2:9 Jon 1:14,16

^c2:10 Efes 1:21-22

^d2:11 Rom 2:29

^e2:12 Rom 6:4

^f2:13 Efes 2:1,4-5

^g2:14 Efes 2:14-16; 1 Pita 2:24

^h2:15 2 Cor 2:14

ⁱ2:16 Rom 14:1-13

tukripiuə, mərig nıpran e Yesu Kristo.^j ¹⁸Narmamə tiksin kasausit pik mhamə kasəmrərhav masəm nıprai nar. Mərig nərigien kapəriə in kape yermamə əmə, nıpran rirkək. Iriə kamhasigəvin əmə mə nərigien kapəriə rameiwaiyu atuk əmə tuk əriə. Mərig nəfrakisien mə kasausit pik. Kini mishajoun mə tukaməkeikei kəhuak kimi agelo minə. Mərig takhapəh nisəri-pəniən norien kapəriə, tamə naksəpkərhav ye nımraghien kapəmİə. ¹⁹Narmamə minə a khapəh nharaptərəkin-tım-timien Yesu. Mərig Yesu ramhen əmə kin kapən kapə nıməhuak, kini nıməhuak in nıprai Yesu. Rəmhen kin nıprai yermamə yame rırpın ikin ye kwənəreus minə ramvən ye nıkəkrin, kini Yesu tukror məkneikin ye nıməhuak kafan mə nıməhuak tukriskai, kini murə mamehuə ye nımraghien huvə yame Kughen ramor raurə.^k

Kıtawə kimnhavəh nımraghien vi meinai kimisor kirikianə ye Yesu

²⁰Nıpig nımishatətə ye Yesu, rəmhen mə kimiə min nımnhamhə. Kini natuakəmien to rıpəh nıvəniən tuk narmamə yamə minə kwənhamhə. Kini nuknei loa yamə mine kasəgkiar kin narımnar kape tokrei tanə əmə, nəsaninien kapəriə rirkək, to khapəh nisarmaruyen irəmİə. Ror məkneikin yakamaiyoh əmiə mə, ?Rhawor e nakasəri-pən hanə natuakəmien mine kape tokrei tanə? In e nəgkiarien yamə mine kamhani mhamə, ²¹“Takhapəh ni-rapien nar e,” uə, “Takhapəh nisəniən nar e,” uə, “Takhapəh nharəhyen nar e.”^l ²²Mərig natuakəmien minə e kamhasi-pən əmə tuk nəgkiarien kape yermamə. Kasəgkiar əmə kin narımnar kape tokrei tanə. Mərig

narımnar yamə mine kasatuakəm tukun to khapəh nisoriahyen rikimİə, meinai tukmə nakvəh, mən, kini rirkək min.^m ²³Yakirkun mə nıpig nakwəsərig nhajounien kapəriə, nakhamə-ta mə nəgkiarien ehua e; mhamə ta mə taksor nəkwairİə. Mərig kamhasigəvin mə kasorkeikei pik Kughen, mamhasigəvin min mə nərigien kapəriə rameiwaiyu atuk əmə tuk əriə, mhamə kasarha huvə tuk nımraghien kapəriə. Mərig nəfrakisien mə natuakəmien minə kapəriə khapəh nisasitu-əkgəp-ien irətawə mə nımraghien kapətawə tukratuutuk.

Narəyen atuutuk

3 Mərig in ai Kughen rimivəh mıragh əmiə min Kristo, kini ror məkneikin mə taktəkun ai, kimiə takasəkeikei misor rikimİə tukrivən əmə tuk narımnar kape rao ye neai, ikin Yesu ramkwətə ikin ye nıkar Kughen matuk.ⁿ ²Takasəkeikei misor rikimİə tukraməsik əmə narımnar kape rao ye neai, pəh rikimİə tukriyəh nəsikien narımnar kape tokrei tanə. ³Meinai kimiə Kristo nakwənhamhə, kini nımraghien əfrakis kapəmİə ramerkwaig-pən tuk Kristo yame ramarə ye rao ye neai iriü Kughen.^o ⁴Nımraghien əfrakis kapəmİə, in əmə e Kristo əmə. Kini nıpig Kristo tukriyirerig-pə min, kini Kughen tukrhajoun ətawə Kristo kimi narmamə m-fam. Iriə tuksəm nıkhakien kafan.

⁵Ror məkneikin mə takasəkeikei misəpəh əgkəp norien has minə kape tokrei tanə rəmhen kin: nıpiraovın mine narman minə kamhakır apis apis əriə minə; uə kasor norien rahas ror naurisien tuk niniyen; uə kasorkeikei pik əriə minə tuk norien has; uə təvhagə has rehuə pik ye nətərigien kapəriə; uə

^j2:17 Hib 8:5   ^k2:19 Efes 2:21; 4:16   ^l2:21 Gal 4:3,9; 1 Tim 4:3

^m2:22 Mat 15:9   ⁿ3:1 Mak 12:36; 16:19; Efes 1:20   ^o3:3 Mat 6:33

kasəptig kin nar. Narmamə yamə mine kasəptig kin nar kisəmhen kin narmamə yamə mine kasəhuak kimi nanmi nar minə. Kapəriə kughen e nautə kapəriə.^p ⁶Kasor norien has minə e, niemhaa rhai Kughen tukun, In tukror narpinien ehua kimi narmamə yamə mine kasor narimnar minə a.^q ⁷In apa kupən, ye nimraghien kapəmiə, nimseriwək əmə ye narimnar minə a. ⁸Mərig taktəkun ai, takasəkeikei mhavəhsi-ta narimnar mine ye nimraghien kapəmiə, mhapəh nisorien narimnar minə e: takhapəh nisorien niemhaa, tikinhermiə tukripəh nhopsir-hopsirien rəmhen kin karuəruə ramahirəg-rəg; mhapəh nhaniyen nikar jir; mhapəh nisarpakwaiyen; mhapəh nisor-has-pən-ien kimi narmamə.^r ⁹Taksəpəh niseikuəyen irəmiə minə, mərig in ai kimiə nimisəpəkiək-ta kin nərigien əkwəs kapəmiə, misəpəh kafan norien minə,^s ¹⁰misarar miseriwək ye nətərigien vi. Kughen rimivəh-sipre nimraghien wi kimi əmiə, mor əmiə mə takhauə masor əmə rəmhen kin In, mor əmiə nakharkun huvə In.^t ¹¹Kughen rimivəh-si-pre nimraghien vi kimi əmiə, in nar apnapig mə ik yemə Isrel kirik, uə pəh nien mə ik yemə Isrel, uə kinəsīg-pən ta ik, uə kipəh nəsig-pəniyen ik, uə nimnor skul, uə nakpəh nor-huvəyen skul, uə ik yorwok əmə kirik, uə ik yermaru kirik. Mərig nar ehua e in e Kristo, kini In ramarə min ye nimraghien kapətawə m-fam.^u

¹²Kimiə narmamə kape Kughen minə, In rorkeikei əmiə, mərəhu karin əmiə mə kafan. Kini ror məkneikin, taksarkaoh kin neipən huvə kape Kughen, in e: rikimiə tukraməkeikei mehuə tuk narmamə; masor huvə pən

kimi narmamə; nətərigien kapəmiə tukreiwaiyu yetanə; kimiə nəmə mar minə; kini nətərigien kapəmiə tukrapomh.^v ¹³Nipig yermamə kirik ramor nar kirik rapəh nəmhenien ye nimrimie, kini rikimiə tukripəh nəmha-aihuuaa-yen tukun. Kini tukmə yermamə kirik ramor ahas pən kimi kimiə kirik, pəh in tukrivəh əmə rimhə pən yerkin. Mərig in tukraməkeikei məru-kin, kini in mor huvə pən kimi yermamə a. Takhapəh nharaptəək-in-tim-tim-ien norien hah yame yermamə ramor kimi əmiə yerkimie, mərig sor huvə-pən kimin, rəmhen əmə kin yame Yermaru kapətawə rapəh nharaptəək-in-tim-timien norien has kapətawə yerkin, kini mor huvə-pə əmə kimi ətawə.^w ¹⁴Nar keikei yame takasəkeikei masor, taksarkaoh kin neipən huvə e kape Kughen, in e norkeikeiyen. Naksorkeikei əmiə minə mamhavən, ror əmiə nakamhauə kirikianə.^x ¹⁵Havəh nəmərinuyen kape Kristo pəh In tukramarmaru yerkimie, meinai Kughen rimnokrən kin əmiə mə takhauə misor kirikianə, naksarə əmə ye nəmərinuyen. Kini nipig m-fam, takamhani vi vi Kughen tuk narimnar yame In ramor kimi əmiə.^y

¹⁶Shajoun əmiə minə kin nəgkiariyen kape Kristo, kini takhavəh-si haktə nərigien minə kapəmiə. Takasəkeikei misəni nipe minə ye Nəkwəkwə e kamni kimə “Ol Sam,” mine nipe əhuak minə, mine nipe yamə mine kamhasi-pən tuk Nanmin kape Kughen. Taksəni fam əgkəp əriə mamhani vi vi Kughen yerkimie. Kini ye norien kirikianə əmə min, pəh nəgkiariyen kape Kristo tukraməmīr mamragh maurə huvə

^p3:5 Eph 5:5   ^q3:6 Rom 6:6,11; Efes 4:19; 5:3-6   ^r3:8 Efes 4:25-29; 5:4

^s3:9 Efes 4:22,25   ^t3:10 Efes 4:24   ^u3:11 Gal 3:28   ^v3:12 1 Pita 2:9

^w3:13 Efes 4:2,32   ^x3:14 Rom 13:8-10   ^y3:15 1 Kor 12:27; Efes 4:4; Fil 4:7

yerkimiə ye nipig mifam.^z ¹⁷ Narimnar yame nakasor, mine nægkiarien m-fam yamə mine nakamhani, taksor əmə ye nhag Yermaru Yesu. Kini nipig mifam taksəhuak kimi Yesu mhani vi vi Kughen Rimtawə.^a

Norien vi kape tatə, mine mamə, mine kwajikovə minə, mine slef minə

¹⁸ Nipiraovin, taksor nəkwai narman minə kapəmiə. Norien e ratuatuk tuk nipian əhuak minə mə taksor.^b

¹⁹ Narman, takasorkeikei nipiraovin minə kapəmiə, mhapəh nisərik-mitə-yen əriə.^c

²⁰ Kwajikovə minə, taksor nəkwai rimimiə mine nisinmiə, meinai Yermaru kapətwə, rikin tukragien tukun.^d

²¹ Kimiə tatə minə, takhapəh nisorien narpinien yame rapita nərigien yame kwajikovə minə kasor mə rikiriə tukrəmhə tukun. Tamə naksor-pən məknakin kimi əriə, nərigien kapəriə rimir.^e

²² Slef minə, kapəmiə aikin namehuə minə kape tokrei tanə e, kini ye nipig minə fam, takasəkeikei misor nəkwairiə. Pəh nien mə nipig əmə kasarha tuk əmiə mə rikiriə tukragien tuk əmiə. Mərig in ai kimiə nakhasiai Yermaru kapətwə, takasəkeikei misor wok əfrakis yerkimiə.^f ²³ Naha nhagin wok yame nakasor, taksor yerkimiə m-fam. Pəh nien mə yermamə əmə yame ramehuə irəmiə mərig Yermaru kapətwə In ramehuə irəmiə. ²⁴ Mərig takasəkeikei mharkun mə Yermaru kapətwə In tukrarpin tai wok kapəmiə. In ai nərokien yame Kughen rimirpen ta mə tukrivəhsi-pən kimi tini minə.

Nakharkun mə yermamə e yame naksor atuə kin kafan, in e Kristo Yermaru.²⁵ Kini mərig narmamə yamə mine kasor norien hah, Kughen tukrarpin tai norien hah kapəriə. In ramor raməm nəmhen kimi narmamə mifam.^g

4 Nəmehuə yamə mine kapəmiə aikin slef minə, takasəkeikei misor rhuvə matuatuk pən tuk əriə. Taksor rəmnəmhən pən tuk əriə. Takasəkeikei mharkun min mə kapəmiə min kirik aikin Yemasur, In ramarə apa ye rao ye neai.^h

Pol raməvhag kimi əriə

² Pəh takhapəh nisəpəhyen nəhuakien kimi Kughen, misərig əmiə, mhani vi vi In.ⁱ ³ Kini yakorkeikei mə kimiə taksəhuak min tuk əmawə, mə Kughen tukrəhitə ye swatuk mə jakhani-ərhav nərig-məniwəniən kape Kughen. In e Kristo. Yakamni-ərhav nægkiarien e, kimivəhsi-pən yo ye kalabus, kirkwəji yo kin jen tukun.^j ⁴ Taksəhuak mə jakamni-ərhav nægkiarien e tukratuatuk mihuvə rəmhən əmə kin yame jakaməkeikei mamor.

⁵ Kimiə nəməhuak minə, pəh narmamə yamə mine khapəh nisəhuakien kisəm-pən Yesu ye norien minə kapəmiə. Kini ye nipig mifam, takasəkeikei masərig əmiə mə nimraghien kapəmiə tukrivi narmamə iruə khauə tuk Yesu.^k ⁶ Kimiə takasəkeikei masəgkiar huvə kimi əriə ye nægkiarien e yame rhuvə mheikin, pəh iriə tucksərig nægkiarien minə e mə khahuvə. Kini tukmə narmamə kasaiyoh əmiə kin nhatətəyen kapəmiə, rhuvə mə takharkun nhoprai-pəniən kimi əriə m-fam.^l

^z3:16 Efes 5:19

^a3:17 1 Kor 10:31; Efes 5:20

^b3:18 Efes 5:22

^c3:19 Efes 5:25

^d3:20 Efes 6:1

^e3:21 Efes 6:4

^f3:22 Efes 6:5-8

^g3:25 Rom 2:11

^h4:1 Efes 6:9

ⁱ4:2 Efes 6:18; Fil 4:6

^j4:3 Rom 15:30; Efes 6:19

^k4:5 Efes 5:15-16

^l4:6 Efes 4:29; 1 Pita 3:15

**Pol rher-pən kin yermamə mir
kıraru kırıvən apa Kolosi**

⁷⁻⁸Yakamher-pən kin piAUTAwə keikei Tikikas. Nipig mifam in ramərer matuk tuk nasituyen irak tuk wok kape Yermaru. In raurə tuk əmiə tuk nərigien kıraru əmə. Mə in tukrəvsao kimi əmiə kin norien yame yakasarə iran ai tak-təkun. Kini mə tukror rikimiə ramragh.^m
⁹In raurə iriu piAUTAwə keikei Onesimas. Nipig mifam in ramhatətə tim tim ye Yesu. In kimiə kırık. Iriu tukwəvsao kin narimnar fam ye narəyen eikin e.ⁿ

Nəgkiarien infamien

¹⁰Kivəhsi-pən kwən e Aristakas ye kalabus kimru min. In ramni-pre huvə tuk əmiə. Kini Mak, naorahi Banabas, in min ramher-pre kin nəgkiarien huvə kafan kimi əmiə. Kini kimiə nakwənhavəh ta nəgkiarien tukun. Tukmə rurə en kimiə ikin, nakhakir mhavən misarha huvə tukun.^o
¹¹Kini Josua Jastas, in min ramher-pre kin nəgkiarien huvə kafan kimi əmiə. Ye kwənərəus kape nəmə Isrel, yamə mine kashatətə ye Yesu, kwərə misir a, irisir kırhasitu irak tuk wok kape rao ye neai. Kini kwərə misir a, irisir kırhasitu pik irak ye nipig əutən yame ramuə ye nimraghien kafak.

¹²Kwən e Epafra in kimiə min kırık. In rher-pre min kin nəgkiarien huvə kimi əmiə. In yermamə kırık yame nipig m-fam ramor wok kape Yesu Kristo,

kini ye nipig mifam, in raməhuak tim tim tuk əmiə. Kini in raiyoh Kughen mə kimiə taksərer timtim kini mhauə mharkun huvə narimnar fam yame Kughen rorkeikei.
¹³Yakirkun nini-pre-yen kimi əmiə mə kwən e in ramarkut pik tuk nasituyen irəmiə, mine ye narmamə yamə mine kisarə apa taon mir e Laodisia mine Hierapolis.
¹⁴Kwən e Demas, mine Dokta Luk, yame in kitawə keikei kırık, iriu min kawher-pre kin nəgkiarien huvə kimi əmiə.^p

¹⁵Yakamher-pre min kin kafak nəgkiarien huvə kimi piAUTAwə mine nowintawə apa kwənmhaan e Laodisia, mine pian a Nimfa, mine nəməhuak mifam yamə mine kasofugin aikin.

¹⁶Taksəvheikin ta nəkwəkwə e yakamrai-pən mher-pre kin kimi əmiə, mishher-pən kin kimi niməhuak apa Laodisia mə iriə min tuksəvheikin. Kini ye norien kırikianə min, kimiə takasəkeikei misəvheikin nəkwəkwə kape nəmə Laodisia.

¹⁷Kini takasəkeikei mhani-pən tuk Akipas mə in tukraməkeikei mor fam wok a yame Yermaru kapətawə rimivəhsi-pən kimin mə tukror.^q

¹⁸Yo Pol, yakvəh pen mamrai nəgkiarien e kin kwermik, mamni-pre rhuvə kimi əmiə. Pəh rikimiə tukraməsik mə kivəhsi-pən yo ye kalabus, kirkwəji yo kin jen. Pəh Kughen tukrasitu irəmiə kini mautə-pre kin kafan nihuvəyen raməmir tuk əmiə.^r

^m4:7-8 Efes 6:21-22   ⁿ4:9 Flm 10-12

^o4:10 Wok 12:12; 13:13; 15:37-39; 2 Tim 4:11   ^p4:14 Kol 1:7; Flm 23-24

^q4:17 Flm 2   ^r4:18 1 Kor 16:21

1 Tesalonaëka

*Nækwækwæ yame Pol rimnækupæn
mirai ramvæn kimi næmæhuak
minæ apa Tesalonaëka*

**Nægkiarien kwækwæ kape
nækwækwæ e 1 Tesalonaëka**

?Pa rimirai nækwækwæ e? Aposol Pol rimirai nækwækwæ e.

?Rimirai ramvæn kimi nipa? Rimirai ramvæn kimi nimæhuak apa Tesalonaëka.

?Nimraghien rimnhawor pæn iran minæ ye nipig rinamrai nækwækwæ e? Nimæhuak apa Tesalonaëka, in nimæhuak vi kirik. Pol rirkun ta nimæhuak apa Tesalonaëka ye newk kiraru uæ kisisær. Næmæhuak minæ aikin tukasækeikei mhaure ye nimraghien kapæriæ. Kashatætæ ye Yesu Kristo, kamuh æriæ tiksîn, kasærig næmhæyen. Kini tiksîn kharpæh nharkun-huvæyen nipig kape Yesu Kristo yame tukrirerig-pæ min iran ye tokrei tanæ. Tiksîn rikiriæ ramæsik mæ Yesu tukrirerig-pæ aihuaa æmæ. Kini miseinein mæ narmamæ yamæ mine kwnæhamhæ ta kwasig ikin Yesu rirerig-pæ min, tukhawor æriæ. ?Tukasarer min uæ?

?Rimirai nækwækwæ e tuk naha? Pol rimirai nækwækwæ e mæ tukrivæhsi-haktæ nætærigien kapæriæ, kini mor nhatætæyen kapæriæ ræusik-æusik. Kini morkeikei mæ tukrivæh-sipæn nhajounien yame ratu-atuk ye nikarin kape nirerig-pæ-minien kape Yesu Kristo.

**Pol rimnokræn huvæ ye næmæhuak
minæ apa Tesalonaëka**

1 Yo Pol, mine Saelas, mine Timoti, yakarhini rhuvæ tuk æmiæ ye

nimæhuak apa Tesalonaëka. Kimiæ nimnhauæ kirikianæ tuk Rimtawæ Kughen mine Yermaru Yesu Kristo.⁵

Pæh Kughen tukrautæ-pre kin kafan nihuvæyen mine næmærinuyen kimi æmiæ.

²Nipig m-fam, yakarhini-pæn tuk Kughen mirhmæ rikimasir ramagien tuk æmiæ m-fam, kini marhæhuak tuk æmiæ ye næhuakien kapæmasir.

³Nipig yakarhæhuak kimi Rimtawæ Kughen, rikimasir ramagien meinai nipig mifam rikimasir ramæsik kapæmiæ wok yame ramsi-pæn ye nhatætæyen kapæmiæ. Kini rikimasir ramæsik mæ norkeikeiyen kapæmiæ rehuæ, naksasitu ye narmamæ. Kini rikimasir ramæsik min narer-tim-timien kapæmiæ ye nipig æutæn yamæ mine kamhauæ ye nimraghien kapæmiæ. Kini naksor mæknakin meinai nimisærhu-pæn tim tim nærigien kapæmiæ ye Yesu Kristo Yermaru kapætawæ.⁴

⁴Piak minæ, mine nowinik yamæ mine Kughen rorkeikei æmiæ: Rikimasir ramagien min tuk æmiæ meinai yakrhirkun mæ Kughen rimirpen æmiæ.

⁵Kini yakrhirkun mæ Kughen rimirpen æmiæ meinai nævsaoyen huvæ yame yakarhini tuk æmiæ, pæh nien mæ ramuæ ye nægkiarien æmæ, mærig Nanmin kape Kughen rimnor nar apsipis tiksîn iræmiæ, ramor nimtætien mæ nægkiarien kafan ror nanmin, kini kitawæ kharkun huvæ mæ in næfraksien. Kini nipig kimnisaræ kitawæ-m kimiæ, nakharkun mæ norien kapæmasir in rhuvæ æmæ mæ tukrasitu iræmiæ.⁶ ⁶Kini kimiæ nimnhasigovin norien kapæmasir mine Yermaru kapætawæ. In e ye nipig yame nimnhavæh pawk næmhæyen ehuæ, mærig nimnhavæh nævsaoyen huvæ kape Kughen yerkin agien yame Nanmin kape Kughen

⁵1:1 Wok 17:1-9

¹1:3 1 Kor 13:13; Kol 1:4-6

⁴1:5 1 Kor 2:4-5

ravəhsi-pə.^v ⁷Ror məkneikin, ye norien kapəmiə, nımishajoun swatuk huvə kirik kimi nəməhuak minə ye provins e Masedonia mine apa Provins Akaea, mə tukhasigovin əmiə. ⁸Nimnhani-ərhav nəgkiarien kape Kughen rəmhen kin yame naiyuk ramasək kamərig ikin minə fam. Kini pəh nien mə nəmə Masedonia mine Akaea əmə, mərig narmamə ikin minə fam kharkun kapəmiə nhatətəyen ye Kughen, kini rıpəh nəmhenien mə to yakarhini min nhatətəyen kapəmiə, meinai narmamə minə fam kwəsərig ta nəvsaoyen kin. ⁹Meinai nəmə Masedonia mine Akaea, iriə atuk kamhani-ərhav mə nıpig yimirhuə mırhəm əmiə, rikimiə ragien tuk niwəhyen nəgkiarien kapəmasir. Iriə kamhani-ərhav mə kimiə nımnhaukreikin-pən nımetaimiə kimi nanmi kughen eikuə minə, mhaue mhakwasig kin Kughen yame ramragh, kini in Kughen əfrakis. ¹⁰Mamhawhin min Ji Kughen yame tukrisi-faktə ye rao ye neai, yame Kughen rımivəh mıragh In ye nimhəyen kafan. Kini In tukrirəhsita ətawə tuk narpinien mine niemhaa kape Kughen yame tukripiuə.

Wok yame Pol rimnor apa Tesalonaeka

2 Piak minə mine nowinik minə: Nakharkun mə nıpig kimasir yimirhurə mırhəm əmiə, nuəyen kapəmasir, pəh nien mə ror əmə nar apnapig kin, mərig in rimnor nəkuə. ²Kini kimiə nakharkun mə in apa Filipai, narmamə kimisor rahah pawk pə kimi əmasir, kini mashek iah əmasir, mərig Kughen kapətawə rimnasitu irəmasir, kimasir yakarhətghaa kin nırhini-ərhavyen kafan nəvsaoyen huvə kimi əmiə, nar apnapig narmamə kasarkut mə tukhani-əhu əmasir.^w ³Ror məkneikin meinai kapəmasir nəgkiarien

tuk niyiyen nərigien kapəmiə rıpəh nisi-pəniyen ye nərigien hah kirik, uə tuk rikin yame rıpəh natuatukien. Kini yimirhipəh nırharkutien tuk neikuəyen irəmiə. ⁴Nikam. Yimirhipəh nırhorien məknakin. Mərig nıpig yimirhəgkiar, yimirhirkun mə Kughen rivaag-pə yerkimasir, məm mə kimasir yakrəmhən mə jakrhini-ərhav nəvsaoyen huvə, kini maməəhu-pə ye kwermimasir. Kini pəh nien mə yimirhəgkiar mə narmamə rikiriə tukragien tuk əmasir. Mərig yimirhəgkiar mə Kughen rikin tukragien tuk əmasir. In Kughen yame riwaag-pə yerkimasir.^x ⁵Nakharkun mə kimasir yimirhipəh nırhuəyen tuk əmiə mə jakrhivi nərigien kapəmiə ye nəgkiarien heikən minə. Pəh nien mə yimirhini-ərhav nəvsaoyen huvə kimi əmiə mə jakarhivəh mane kapəmiə. Kini Kughen, In rirkun rikimasir mə yakarhəfrakis. ⁶Kimasir yimirhipəh nırhuəyen mə kimiə kirik uə yermamə apnapig kirik tukrivəhsi-haktə əmasir.

⁷Kimasir e aposol misir kape Kristo, yakrhirkun nırharkutien kimi əmiə mırhimə taksəkeikei mhasiai əmasir rəmhen kin yamehuə misir mərig yakrhipəh nırhorien. Nıpig yimirharə kitawə-m kimiə, norien kapəmasir rimar, rəmhen kin yame mamə ramarha huvə tuk tini minə. ⁸Rikimasir ramagien mə yakarhini-ərhav nəvsaoyen huvə, mərig pəh nien mə yakarhini-ərhav əmə, mərig yakarhor narimnar fam yame yakrhirkun nırhorien mə tukrasitu irəmiə. Rəmhen kin yimnarhivəh-si-pre nımraghien kapəmasir kimi əmiə, meinai kimiə nımnhauə mə kapəmasir narmamə keikei minə. ⁹Piak minə mine nowinik minə, ?Rikimiə raməsik nəmnhawkien kapəmasir uə nikam? Nıpig yimirharə

^v1:6 Wok 17:5-9

^w2:2 Wok 16:19-24; 17:1-9

^x2:4 Gal 1:10

kitawə-m kimiə mirhəvsao-ərhav kin nəvsaoyen huvə kape Kughen kimi əmiə, kimasir yimirhor wok yenpig mine yeraan mə jakhavəh mane kirik mirhipəh nirhaiyoh-preyen kin nasituyen kimi əmiə.^y

¹⁰ Kimiə nimisəm mharkun nhani-ərhavyen mə nipig yimirharə kitawə-m kimiə nəməhuak minə, norien kapəmasir in ratuatuk; kini Kughen raməm əmə mə norien kapəmasir in ratuatuk, kin rikin ramagien tukun. Kini nar kirik rirkək mə to kini-hah əmasir iran. ¹¹ Kini nakharkun mə kimasir yimirhor rhuvə pən kimi əmiə m-fam ramhen kin yame tatə ramor rhuvə-pən kimi tini minə. ¹² Kini ye norien kirikianə əmə min, yimirhərip timtim əmiə, kini marharəhsi-haktə kapəmiə nərigien, marhəkeikei kimi əmiə mə nimraghien kapəmiə tukratuatuk ye nimri Kughen, pəh rikin tukragien tukun. Kughen e rimmokrən kin əmiə mimə takhauə pəh In ramarmaru irəmiə, mipik əmiə naksarə ye rao ye neai.^z

¹³ Kini nipig m-fam, kimasir yakarhini vi vi Kughen meinai nipig nimnhavəh nəgkiarien kape Kughen yame nimisərig tuk əmasir, kini mhavəh rarə yerkimiə, kini rikimiə ripəh nəsikien mə in nəgkiarien kape narmamə əmə, mərig rikimiə rimməsik mə in nəgkiarien kape Kughen. Kini nəfrakisien mə in nəgkiarien kafan. Kini nəgkiarien e ramor wok ye nimraghien kapəmiə, kimiə en narmamə yamə mine nakamhani nəfrakisien iran.^a ¹⁴ Piak minə mine nowinik minə, yakrhirkun mə nakwənhavəh nəgkiarien kape Kughen yerkimiə meinai nimisor rəmhen əmə kin nəməhuak minə kape Kughen apa Judia kimisor. In e, iriə kwənhauə kirikianə ye Yesu Kristo,

məkneikin nəmə iməriə ikin, nəmə Isrel, kimisarar mamhauh əriə. Kini nəmə iməmiə ikin kimnhauh məknakin əmiə.^b ¹⁵ Nəmə Isrel a kimishopni Yesu Yermaru, mine profet kape Kughen minə, misher-yərhav min kin əmawə yakhaier. Iriə a tikmir minə kape narmamə mifam. Norien kapəriə ramor riki Kughen rapəh nagienien,^c ¹⁶ meinai kimawə yakhamə jakhani-ərhav nəgkiarien kape Kughen kimi narmamə yamə mine pəh nien mə kwənərəus kape Isrel, mə Kughen tukrivəh miragh əriə, mərig nəmə Isrel tiksın kasərer əswasig kin əmasir. Ye norien e, nipig mifam, iriə kasəwhai kəji norien has kapəriə rehuə mapita. Taktəkun ai, niemhaa mine narpinien kape Kughen ruauə tuk əriə.

Pol rimə tukruə məm nəmə Tesalonaeka

¹⁷ Piak minə mine nowinik minə: nar arnapig mə yakahrarə isok tuk əmiə tuk kwənpər nipig, mərig yakrhorkeikei pik mə jakrhurə mirhəm əmiə. Nəfrakisien, nipraitawə isok tuk ətawə minə. Mərig nətərigien kapətawə kirikianə. Kini yakrharkut pik mə jakrharerig-pre mirəm əmə. ¹⁸ Yimirhorkeikei pik mə jakrhurə mirhəm əmiə. Yo Pol, yimmarkut nipig ripsaah, mərig Setan rimmərəer əswasig kin əmasir. ¹⁹⁻²⁰ Yakrhorkeikei pik mə jakrhurə mirhəm əmiə meinai rikimasir ragien tuk əmiə. Kini yakrhərhəhu-pən əusik-əusik nərigien kapəmasir mə nipig Yesu Yermaru tukrirerig-pə min, jakrhagien pik mirhini-pən tukun mə kimiə e kwənkwai wok huvə kapəmasir.^d Nəfrakisien, rikimasir ramagien pik tuk əmiə.

^y2:9 Wok 20:34^z2:12 Wok 20:31^a2:13 2 Tes 2:13^b2:14 Wok 17:5^c2:15 Wok 9:23,29; 13:45,50; 14:2,5,19^d2:19-20 Fil 2:15-16; 4:1; 2 Tes 1:4

3 Yakrhipəh nırhəmien əmiə ror tu, rikimasir rəpou; ipakə rikimasir rımnərkwoɸir. Kimasir yakrheinein mə kimiə naksarə huvə uə nikam. Kini kimasir yimirhini mə kimru [Saelas] jakawarə əmə e Atens,^e ²mwher-pre Timoti mə tukrurə məm əmiə. In piautawə kirik yame ramor wok kape Kughen kimasir min tuk nini-ərhavven nəvsaoyen huvə kape Kristo. In rımaurə tuk əmiə mə tukrasitu irəmiə miwəhsi-haktə kapəmiə nərigien, kini mor əmiə naksərer tim tim ye nhatətəyən kapəmiə,^f ³mə nahasien yame ramuə taktəkun tukripəh norien rikimiə rətərig pik. Nakwənharkun ta mə nətərigien kape Kughen e mə narmamə tuksor ahas pə kimi ətawə.^g ⁴Nəfrakisien, nipig yimihrəmir kitawə-m kimiə, yimirhini mirhimə tukor ahas pə kimi ətawə. Kini kimiə nakharkun huvə mə ruauə minor nəfrakisien kin rəmhen əmə kin yame kimasir yimirhini ta. ⁵Tuk nar a, nipig rikikrimnəpou pik meinai yımneinein mə kimiə nimis-haw-arə, kini yımner-pre Timoti mə tukrurə məm-ru nhatətəyən kapəmiə, mə ramskai uə nikam. Yimigin mə, Setan yame in yermamə kape nivəh-sipən-vəh-sipənien, in tukrəm swatuk kirik tuk nivəhsi-pən-vəhsi-pənien kimi əmiə, mor wok kapəmasir tukror əmə nar apnapig kin.

**Timoti raməvsao kin
nəmə Tesalonaeka**

⁶Mərig taktəkun ai, Timoti ruirerig-pə tuk əmru, kini miyəh nəvsaoyen huvə ye kapəmiə nhatətəyən mine norkeikeiyen. Mamni-pə tuk əmru mımə rikimiə raməsik əmasir ye nagienien, kini misorkeikei mə taksəm əmasir,

rəmhen kin yame kimasir yakrhorkeikei mə jakarhəm əmiə.^h ⁷Ror məkneikin, piak minə mine nowinik minə, nar apnapig mə yimirharə ye nahasien kini mirhərig nəmhəyən, mərig nəvsaoyen kape nhatətəyən kapəmiə rımivəhsi-haktə nətərigien kapəmasir tuk əmiə.ⁱ ⁸Yimirhivəh nəvsaoyen mə naksarer tim tim tuk Yesu Yermaru, yakarhərig mə yakrhəvəh min nimraghien. ⁹Nipig yakarhərer ye nimri Kughen, nagienien kapəmasir tuk əmiə in rehuə, kini yakarhini vi vi Kughen tuk əmiə. ¹⁰Yenpig mine yeraan, ye nipig m-fam, yakarhəhuak əusik-əusik mə jakarhəm min əmiə, kini mirhajoun əmiə kin nar yame nakseinein hanə, mə kapəmiə nhatətəyən tukrurə miskai.

¹¹Kini pəh Kughen kapətawə e Rımtawə mine Yesu Kristo Yermaru kapətawə iriu atuatur kawor swatuk kimi əmasir kini yakarhurə mirhəm əmiə.^j ¹²Pəh Yermaru kapətawə tukror norkeikeiyen kapəmiə tuk əmiə mine narmamə m-fam tukrhaktə mokrig marh-yerhav, rəmhen kin yame norkeikeiyen kapəmasir rehuə tuk əmiə. ¹³Pəh In tukror rikimiə rəsanin mə nipig Yesu Yermaru tukrirerig-pə min iriə kafan narmamə minə, kini taksərer ye nimri Kughen kapətawə e Rımtawə, kini misatuatur, kini nar kirik rirkək irəmiə mə to kini-hah əmiə iran.

**Nimraghien kapəmiə tukraməkeikei
mor Kughen rikin ragien**

4 Piak minə mine nowinik minə, taktəkun ai jakaməkeikei maməgkiar ye narımnar tiksin. Yakwərhajoun ta əmiə ye naha norien yame taksor mə Kughen rikin tukragien tukun. Kini nəfrakisien naknasor. Kini taktəkun ai yakarhaiyoh

^e3:1 Wok 17:15   ^f3:2 Wok 16:1-3   ^g3:3 2 Tim 3:12   ^h3:6 Wok 18:5
ⁱ3:7 2 Tes 1:4   ^j3:11 2 Tes 2:16-17

əmiə marhuh rikimiə ye nhag Yesu Yermaru mə taksor əmə məknakin mamharpın pəh norien a tukreihuə. ²Sor məknakin meinai nakwənharkun ta nəgkiarjen yame Yesu Yermaru rimivəhsi-pə nehuəyen kimi əmasir mə jakrhini-ərhav.

³In e nərgien kape Kughen mə tukrəəhu karin əmiə mə kafan minə mə taksor nar yame rhuəvə matuatuk: Takhapəh nisəri-pəniən swatuk kape nıpiraovın mine narman yamə mine kamhakir apis apis əriə minə.^k ⁴Kimiə kirikianə kirikianə takasəkeikei miseihuə ye nıpraimiə ye norien yame rhuəvə matuatuk, pəh narmamə tukhasiai əmiə tukun.

⁵Rikimiə tukripəh nıvən-pikien tuk nikir-məniwəniən yerman uə piraovın, rəmhen kin yame narmamə yamə mine khapəh nisəhuakien miseinein Kughen kasor.¹ ⁶Takhapəh nisəkrəhyen kin piraovın kape yerman pisin, tamə naksor ahas pən tuk piaumiə minə. Yermaru kapətawə tukripior narpinien kimi narmamə yamə mine kasor təvhagə has minə a. Yakwərhini-pre ta nəgkiarjen a marhor kwirig kin kimi əmiə. ⁷Ror məkneikin meinai pəh nien mə Kughen rimnokrən kin ətawə mə tuksəmkimik ye nimrin, mərig mə tukasarə ye nımraghien yame in rimnəəhu karin mə kafan.^m ⁸Ror məkneikin, yermamə yame rukreikin-pən nimeitaan kimi nəgkiarjen e, pəh nien mə raukreikin-pən nimeitaan kimi narmamə, mərig raukreikin-pən nimeitaan kimi Kughen yame rimivəhsi-pə Nanmın Kafan kimi əmiə.ⁿ

⁹Nakwənharkun ta norien kape norkeikeiyen əmiə minə nəməhuak minə, kini in e pəh nien mə nar kirik yame jakaməkeikei mirai ye nəkwəkwə, meinai Kughen rimnhajoun ta əmiə kin mə taksorkeikei əmiə minə.^o ¹⁰Kini nəfrakisien, naksorkeikei piautawə minə fam ye provins e Masedonia ikin nakasarə ikin. Mərig, piak minə mine nowinik minə, yakarhuh rikimiə mə taksor məkneikin mamharpın pəh norkeikeiyen kapəmiə tukreihuə.

¹¹Taksəkeikei misarkut tuk nəri-pəniən swatuk kape nımraghien yame ramərinu, misor atuk kapəmiə wok mə takhavəh mane kape nəviginien*, rəmhen əmə kin yame yimırhini-pre ta tuk əmiə^p ¹²pəh takhapəh nisətəgtəyen ye yermamə kirik, kini kapəmiə nımraghien tukrivi-pə narmamə iruə minə mə tukhasiai əmiə.

Nırerig-pə-minien kape Yesu Yermaru

¹³Piak minə mine nowinik minə, yakrhipəh nırhorkeikeiyen mə kimiə takseinein mə tukrhawor pən iran mine ye narmamə yamə mine kwənhambə ta. Nıpig kimiə kirik rimambə, takhapəh nisasək-pikien rəmhen kin yame narmamə yamə mine khapəh nisəəhu-pəniən nərgien kapəriə kimi Kughen kisasək pik rikiriə rərhakis. ¹⁴Kitawə kamhani nəfrakisien mə Yesu rimambə nımragh min, ror pən rikitawə rirkun mə nıpig Yesu tukramuə min, kini Kughen tukror mə narmamə yamə minə kimishatətə ta ye Yesu kimnhamə, tukharerig-pə min iriə Yesu.^q ¹⁵Kini yakarhini-pre nəgkiarjen

*4:11 Nəgkiarjen kape Gris ramni mə “Taksor wok kin kwermimiyə.”

^k4:3 1 Tes 5:23; 1 Pita 1:16   ^l4:5 1 Kor 6:13   ^m4:7 Hib 12:14

ⁿ4:8 Luk 10:16; 2 Kor 1:22   ^o4:9 Jon 13:34   ^p4:11 Efes 4:28

^q4:14 Rom 14:9; 1 Kor 15:3-4,12

atuatuk kape Yesu Yermaru kimi əmiə, mə kitawə e yamə mine kamhamragh misarə miseriaji nīreririg-pə-minien kape Yesu, nəfrakisien, kitawə tukhapəh nisokupəniēn ye narmamə yamə mine kimisəkupən mhamhə. ¹⁶Mərig Yesu Yermaru atuatuk əmə In tukrisi-pən ye rao ye neai meiwaiyu-pə, kini mokrən apomh, kini yemasur min kape agelo minə in tukrokrən apomh, kini naiyuk tukrasək, məkneikin narmamə yamə mine kwəshatətə ta ye Yesu, kinnhamhə, tukhamragh misəkupən misərer.[†] ¹⁷Kwasig ikin, kitawə e yamə mine kamhamragh misarə, tukshaktə kitawə miriə ye napuə mə tuksəm Yesu Yermaru ye nimago-ago. Tuksarə kitawə min kape rerin. ¹⁸Takhavəh nəgkiariēn e mhavəh-si haktə nərigiēn kin kapəmiə.

5 Piak minə mine nowinik minə, to yakhripəh nīrhini-atuatukien nīpig narimnar mine tukruə iran, ²meinai kimiə nakwənharkun ta mə Nīpig Yame Yermaru[†] tukruə iran, in rəmhen kin yame yəkrəh ramuə yenpig.^s ³Narmamə tukamhani mhamə, “Narimnar fam rəmərinu, kini nahasien rirkək,” məkneikin nahasien tukruə aihuaa əmə tuk əriə, rəmhen kin nəmhəyēn yame ramuə aihuaa əmə tuk piraovin yame ror tipin. Nahasien tukruə tuk narmamə, tukseinein napien tukun.[†]

⁴Mərig piak minə mine nowinik minə, kimiə nakhapəh nisərieriēn ye nəpig-napiēn mə to Nīpig Kwasig ramuə, to nakhapəh nisakuriēn rəmhen kin yame yəkrəh kirik ramuə tuk yermamə, in rakur. ⁵Kimiə mifam ji nikhakien mine niraanien. Kitawə pəh nien mə nar-

mamə kape nīpigien uə nəpignapiēn.^u ⁶Ror məkneikin, pəh tukhapəh nisoriēn rəmhen kin narmamə yamə mine kis-apir. Mərig pəh kisarha, masəm huvə kapətawə nərigiēn mine noriēn minə, ⁷meinai narmamə yamə mine kasapir, iriə kasapir yenpig, kini narmamə yamə mine kasapis, iriə kisapis yenpig. ⁸Mərig pəh kitawə tukseihiuə ye noriēn minə kapətawə, meinai kitawə narmamə kape niraanien. Pəh kharaptəəkīn noriēn kape nhatətəyēn mine norkeikeiyēn, rəmhen kin yame mobael kirik yame ravəhsi-pən aēan kirik yame ramətapig kin nimagen, kini pəh kisərhū-pən tim-tim kapətawə nərigiēn kimi Kughen, rəmhen kin mobael kirik yame raukrai pən kəvəvhao skai yame ramətapig kin kapən kapə.^v

⁹Pəh kisor məknaikin meinai pəh nien mə Kughen rimirpen ətawə mə tukror niemhaa mine narpiēn kimi ətawə, mərig rimirpen ətawə mə tukrivəh miragh ətawə ye Yesu Kristo Yermaru kapətawə. ¹⁰Rimamhə tuk ətawə, yamə mine kamhamragh mine yamə mine kwənhamhə ta, mə kitawə m-fam tukharkun narəyēn kirikianə kitawə min.^w ¹¹Ror məkneikin, takhavəh-sihaktə nərigiēn kapəmiə minə, kini misasitu irəmiə minə mə taksor nhatətəyēn kapəmiə rəusik-əusik. Nəfrakisien, in ai nakasor ai taktəkun mine.

Nəgkiariēn infamien

¹²Piak minə mine nowinik minə. Taktəkun ai yakarhaiyoh əmiə mə takhasiai narmamə irəmiə yamə mine kasor wok ripsaah. In e yamə mine

[†]5:2 Ol Testamen raməvsao kin “Nīpig kape Yermaru” ye Joel 2:31, Amos 5:18 mine Malakae 4:5.

[†]4:16 1 Kor 15:51-52   [§]5:2 Mat 24:42-43; 2 Pita 3:10; Rev 3:3

[†]5:3 Mat 24:39; Luk 21:34-35   ^u5:5 Rom 13:12

^v5:8 Aes 59:17; Efes 6:14,17   ^w5:10 Rom 14:8-9; 1 Tes 4:14

Yermaru kapətawə rimirpen əriə mə tukhakir əmiə masəvhag kimi əmiə.¹³ Takhasiai huvə əriə, misorkeikei əriə tuk wok yame kasor, kini misarə ye nəmərinuyen kimiə miriə.¹⁴ Kini piak minə mine nowinik minə, yakarhuh rikimiə mə taksor kwirig kimi narmamə yamə mine kasarpah. Havəh-si haktə nətərigien kape narmamə yamə mine rikiriə rəpou. Misasitu ye narmamə yamə mine kapəriə nəsaninien rirkək. Misor nərigien kapəmiə rəpomh tuk narmamə mifam.^x ¹⁵ Tukmə yermamə kirik ror nar kirik ripəh nəmhenien ye nirmimiə, kini kimiə takhapəh nisorien tai norien yame rimnor, mərig nipig mifam, takasəkeikei misarkut mə taksor wok huvə kimi əmiə minə mine narmamə minə fam.^y

¹⁶ Nipig mifam rikimiə tukramagien;^z ¹⁷ nipig m-fam taksəhuak kimi Kughen; ¹⁸ nipig m-fam takhani vi vi Kughen, nar apnapig mə naksarə ye nihuvəyen uə nahasien. Taksor nəgkiarieren misir a meinai in a nəkwai Kughen tuk əmiə yamə mine nakasofugin-pən ye Yesu Kristo.^a

¹⁹ Takhapəh nisarer-əswasigien kin nherien nap kape Nanmin kape Kughen.^b ²⁰ In ravəhsi-pən nəgkiarieren

kimi profet minə, kini takhapəh nhaniyen nar apnapig iran; ²¹ mərig taksəm huvə misəkir huvə narimnar fam, mharaptərəkkin tim tim nar huvə minə, ²² misəpəh narimnar fam yame raha.^c

²³ Pəh Kughen atuaturuk, In Kughen kape nəmərinuyen, In tukrərəhu karin əmiə mə kafan minə. Pəh tukror mə rikimiə m-fam, mine nirmraghien fam kapəmiə, mine nipraimiə mifam tukratuaturuk mə nipig Yesu Kristo Yermaru tukrirerig-pə min iran, nar kirik rirkək irəmiə mə to kini hah əmiə iran.^d ²⁴ Yermamə yame ramokrən kin əmiə, nipig m-fam tukror kafan nəgkiarieren, kini In tukror narimnar minə a.

²⁵ Piak minə mine nowinik minə, səhuak tuk əmiə minə.^e ²⁶ Sokrən huvə irəmiə minə[‡], rəmhen kin yame kimiə kirikianə ye Yesu Kristo. ²⁷ Ye nhag Yesu Yermaru, yakamarkut mamni-pre tim tim kimi əmiə mə taksəvheikin nəkwəkwə e kimi piak minə mine nowinik minə fam.

²⁸ Pəh Yesu Kristo Yermaru kapətawə tukrautə-pre kin kafan nihuvəyen kimi əmiə.

[‡]5:26 “Nipig naksofugin əmiə minə, taksor ‘holy kiss’ irəmiə minə.” ‘Holy Kiss’ ror nimtətien mə kasofugin pən ye Yesu masorkeikei əriə minə.

^x5:14 2 Tes 3:6,11   ^y5:15 Rom 12:17; 1 Pita 3:9   ^z5:16 Fil 4:4

^a5:18 Efes 5:20   ^b5:19 Efes 4:30   ^c5:22 1 Jon 4:1   ^d5:23 2 Tes 3:3

^e5:25 Kol 4:3; 2 Tes 3:1

2 Tesalonaëka

*Nəkwəkwə yame ror kiraru kin
yame Pol rimirai ramvən kimi
niməhuak apa Tesalonaëka*

**Nəgkiarien kwəkwə kape
nəkwəkwə e 2 Tesalonaëka**

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Aposol Pol rimirai nəkwəkwə e.

?Rimirai ramvən kimi nipa? Rimirai ramvən kimi niməhuak apa Tesalonaëka.

?Nimraghien rimnhawor pən iran minə ye nipig rimirai nəkwəkwə? Ye nipig a, nirerig-pə-minien kape Yesu Kristo rimnor neineinien tuk nəməhuak khapsaah. Kimnisarə ye nipig ətən. Kasarə ye nipig ətən, kini iriə tiksin, rikiriə raməsik mə in e nimtətien yame ramhajoun mə pəh nien mə tuktu, Yesu tukrirerig-pə min; tiksin kimnhani mə Yesu ruirerig-pə ta. Kimnhapəh nharkun-huvəyen niprai nəgkiarien kupən yame Pol rimirai ramvən kimi niməhuak apa Tesalonaëka (1 Tes). Kini tiksin kimnhani mhamə, “Yesu tukrirerig-pə aihuaa əmə, pəh kisəpəh wok, misarə əmə miseito kin in.” Mərig pa rimə kimiseitokun əfrakis Yesu mə tukruə, kimisarəpəh əmə. Kini Pol rimnəvhag kimi əriə mə tuksor wok mamhavən, mamhawhin Yesu mə tukruə.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Pol rimirai nəkwəkwə e mə tukrərəhu atuaturək nərigien kapəriə ye nirerig-pə-minien kape Yesu. Kini maməvhag kimi əriə ye nimraghien atuaturək.

Pol ramokrən huvə kimi əriə

1 Yo Pol, mine Saelas, mine Timoti, yakarhini-pre rhuvə tuk əmiə ye niməhuak en Tesalonaëka. Kimiə nimn-

hauə kirikianə tuk Rimtawə Kughen mine Yesu Kristo Yermaru kapətawə.

²Pəh Rimtawə Kughen mine Yesu Kristo Yermaru kapətawə tukwautə-pre kin kapəriu nihuvəyen mine nəmərinuyen kimi əmiə.

**Pol raməhuak kimi
Kughen mamni vi vi In**

³Piak minə mine nowinik minə, nipig m-fam kimasir yakarhəriɡ mə jakarhəkeikei mirhini vi vi Kughen tuk əmiə. Kini ratuaturək əmə mə yakrhor məkneikin, meinai nipig mifam nhatətəyen kapəmiə raurə maməusik-əusik, kini nipig mifam kimiə m-fam naksorkeikei əmiə minə, kini norkeikeiyen mine nhatətəyen e raurə mamhaktə mameihuə. ⁴Ror məkneikin, kimasir yakarhini-ərhav kimi nəməhuak minə fam ikin minə fam mə rikimasir ramagien pik tuk əmiə, meinai nipig mifam nakasərer tim tim ye nimraghien kapəmiə ye Yesu Kristo, kini nakharaptərəkin tim tim nhatətəyen kapəmiə, nar arnapig narmamə kasor ahas-pre kimi əmiə, kini masor əmiə naksəriɡ nəməhəyen ehua.

⁵Narimnar minə e ramhajoun mə norien kape Kughen tuk nəkirien narmamə, in ratuaturək əmə. Narmamə kasor ahas-pre tuk əmiə, meinai Kughen In Yermaru kapəmiə. Kini nipig naksarər tim tim ye nipig ətən kapəmiə, tukəmpən əmiə mə naksəmhen tuk nivəniən ye narmaruyen kafan. ⁶Ror məknakin meinai norien kape Kughen In ratuaturək, kini In tukror narpinien kimi narmamə yamə mine kasor ahas-pre kimi əmiə, ⁷kini tuk nipig kirik In tukrivəh-si-pre napisien kimi əmiə yamə mine nakamhavəh nəməhəyen, kitawə-m kimiə. Nəgkiarien e tukruə mor nəfrakisien kin ye nipig yame Kughen tukror əpu Yesu Yermaru yame tukrisipən ye rao ye neai. Tukruə iriə kafan

agelo əsanin minə, nap tukrarkurao iran; ⁸kini In tukror narpinien kimi narmamə yamə mine kaseinein In, kini mhapəh nisəri-pəniēn nəgkiariēn kape nəvsaoyen huvə kape Yesu Yermaru kapətawə. ⁹Kughen tukror narpinien kimi əriə ye nahasien kape rerin. Kini In tukrərer əswasiɡ kin əriə kape rerin ye nimri Yesu Yermaru mine nikhakien ehua kape nəsaninien ehua kafan. ¹⁰Nəgkiariēn e tukror nəfrakisien kin ye nipig yame Yesu tukrirerig-pə min iran. In tukrivəh nini-vivi-yen tuk narimnar yame rimnor kimi nəməhuak minə kafan, rikiriə tukragien pik, kimia miriə, meinai nakshatətə ye kapəməwə nəgkiariēn yame yakamhani-pre tuk əmiə.

¹¹Tuk narimnar minə e, ye nipig mifam yakarhəhuak tuk əmiə mə Kughen tukrəvheikin-pən əmiə mimə nimraghien kapəmiə in ratuatuk rəmhen kin yame In rimirpen əmiə tukun. Kini yakarhəhuak mə Kughen tukror wok ye nəsaninien kafan mə nətərigien huvə yame naksorkeikei mə taksəri-pən, mine wok huvə yamə mine ramsi-pən ye nhatətəyen kapəmiə, tukror kwənkwan. ¹²Kimasir yakarhəhuak məkneikin mə jakrhəwəhsi-haktə nhag Yesu Yermaru tuk narimnar yame ramor ye nimraghien kapəmiə, kini In tukrivəhsi-haktə əmiə. Narimnar minə e tukruə ye nihuvəyen kape Kughen kapətawə mine Yesu Kristo Yermaru kapətawə.

**Yermamə yame ramor
təvhagə hah nipig m-fam**

2 Piak minə mine nowinik minə. Pəh yakəgkiar ye nipig yame Yesu Kristo Yermaru^f kapətawə tukrirerig-pə

min iran, kini Kughen tukrofugin ətawə min Yesu Kristo. ²Narmamə kamhani mhamə kimasir yimirhini profesi kirik uə yimirhirai nəkwəkwə kirik, mirhimə Nipig kape Yermaru ruauə ta. Mərig, takhapəh nisətərig-pikiēn kin nəgkiariēn a, mhapəh nisakur-akuriēn tukun. Neikuəyen en. ³⁻⁴Takhapəh niseighanien kin yermamə kirik mə tukreikuə irəmiə kin nəgkiariēn kirik, meinai nipig a tukripəh nitərhav-pəyen meriaji nipig yame narmamə tukhauə misor tikmir minə kape Kughen misarowagin kimi əriə minə, kini Kughen tukror əpu yermamə e kamni kimə 'Yermamə yame Ramor Təvhagə Hah Nipig Mifam.'⁸ Ye nipig a narmamə tuksəhuak kimi kughen pisin pisin minə, mərig in tukror tikmir kimi əriə, mivəhsi-haktə atuk in rapita kughen minə a. Mivən məkwətə ye Nimə Ehuə kape Kughen, mamni mimə in kughen. Mərig Kughen tukroriah əfrakis in rəri-pən əmə kafan nəgkiariēn kupən. ⁵?Rhawor? ?Nimisərugin mə nipig yimnamarə kitawə-m kimia yimnhajoun əmiə kin narimnar minə e uə? ⁶Kini nakwənharkun ta naha nhagin yame rətapig kin kwən a mə Kughen tukror əpu in ye nipig atuatur kafan. ⁷Nəsaninien məniwən kape Təvhagə Hah Yame Rimawor rinameriwək-ərhav; mərig yermamə yame rətapig kin nəsaninien a, in tukror məknakin meriaji Kughen tukriwəhsi-ta in. ⁸Məkneikin Yesu Yermaru tukrirerig-pə ye nikhakien kafan, mor əpu kwən e kamni kimə 'Yermamə yame Ramor Təvhagə Hah Nipig Mifam,' məkneikin məgkiar əmə, mhəpni, moriah əkgəp in. ⁹Mərig 'Yermamə yame Ramor Təvhagə Hah

^f2:1 Əmru footnote ye 1 Tes 5:2.

§2:3-4 Pəh nien mə kwən e in Setan, mərig kwermīn kirik. Kamokrən kin in kimə 'tikmir kape Kristo' ye 1 Jon 2:18.

Nipig Mifam' tukruə mor wok ye nəsaninien kape Setan, kini in tukror nar apsipis eikuə minə tiksin, mine nimitətien eikuə minə tiksin, mine nar eikuə yamə mine ramor narmamə nanmiriə ramivə, ¹⁰mine nahasien pisin pisin minə fam yame kaseikuə ye swatuk yame ramvən tuk narpinien. Iriə tukserwei əgkəp meinai khapəh nisorkeikeiyen nəfraksisien; mərig nəfraksisien e in e swatuk yame Kughen ravəh miragh əriə iran. ¹¹Khapəh nisorkeikeiyen nəfraksisien, Kughen tukror nərigien kapəriə rameno-eno pik, tukamhani nəfraksisien ye neikuəyen. ¹²Mərig Kughen tukrivəhsi-pən narpinien kimi əriə yamə mine khapəh nisorkeikeiyen nəfraksisien, misagien əmə tuk təvhagə has.

Nəməhuak minə tukasəkeikei masərer timtim

¹³Piak minə mine nowinik yamə mine Yesu Yermaru rorkeikei əmiə, nipig mifam yakarhəkeikei mirhini vi vi Kughen tuk əmiə, meinai ye nirikakunien, Kughen rimirpen əmiə mə tukrivəh miragh əmiə. In tukror məknakin ye wok kape Nanmin Kafan yame ramərəhu karin əmiə mə kafan minə, kini tukrivəh miragh əmiə ye nhatətəyen kapəmiə ye nəfraksisien. ¹⁴Kughen rimivəh nəvsaoyen huvə yame yimirhini-ərhav-pre ta tuk əmiə mə tukrokrən kin əmiə, mivəh miragh əmiə, mə kitawə tukhauə kirikianə kitawə Yesu Kristo Yermaru kapətawə ye nikhakien kafan.

¹⁵Ror məkneikin, piak minə mine nowinik minə, taksərer tim tim kini mharaptərəkin tim tim nəgkiarien yame yimirhivəhsi-pre kimi əmiə ye nəgkiarien yame rimnamtərhav ye nhermasir, uə nəgkiarien yame

nimnasəvheikin ye nəkwəkwə yame yimirher-pre kin.

¹⁶Kughen Rımtawə rorkeikei ətawə, kini nihuvəyen kafan ravəhsi-haktə rikitawə kape rerin, kini mor mə kitawə tuksərəhu-pən tim tim nətərigien kapətawə iran. Kini pəh Yesu Kristo Yermaru kapətawə mine Rımtawə Kughen, iriu atuk ¹⁷tukrəvəhsi-haktə rikimiə kini miwor əmiə naksəsanin tuk norien norien huvə minə fam mine niniyen nəgkiarien huvə minə fam.

Pol ramaiyoh mə narmamə tuksəhuak tukun

3 Piak minə mine nowinik minə, kafak nəgkiarien ror infamien ikin e. Tak-səhuak tuk əmasir mə nəgkiarien kape Yesu Yermaru tukrivən aihuaa əmə ikin minə fam, pəh narmamə tukhasiai In misəri-pən, rəmhen əmə kin əmiə yamə mine nakamhasiai In mamhak-wasig kin. ²Kini səhuak tuk əmasir mə Kughen tukrivəh-sita əmasir tuk nəmə has minə, meinai pəh nien mə narmamə mifam kashatətə ye Yesu Yermaru. ³Mərig Yesu Yermaru, nipig mifam ramor kafan nəgkiarien, kini In tukror əmiə naksəsanin, kini marha huvə tuk əmiə mə Setan tukripəh noriahyen əmiə. ⁴Kini taktəkun ai Yesu Yermaru rimnhajoun əmasir mə kimie nimisor naha nhagin yame yimirhini ta, kini takasor əmə mamhavən. ⁵Pəh Yermaru kapətawə tukrikir rikimiə ye swatuk kape norkeikeiyen kape Kughen mine norien kape Kristo tuk nərer-tim-timien ye nipig nahasien tukruə iran.

Takhapəh nisarpahyen

⁶Piak minə mine nowinik minə. Ye nhag Yesu Kristo Yermaru kapətawə, yakarhini skai tuk əmiə mə taksərer isok tuk piautawə yamə mine kasarpah, kini mhapəh nhakwasigien kin nhajounien yame nimnhavəh tuk əmasir. ⁷Kimiə

atuk nakwənharkun ta mə takasəkeikei nisəri-pən norien yame yimirhor. Nipig yimnirharə kitawə-m kimiə, yimirhipəh nirharpahyen, ⁸kini marhivəh nimri nəviginien tuk narmamə, mirhipəh nivəh-apnapig-ien. Mərig yimirhor pik wok, yenpig mine yeraan. Yimirhor wok marhivəh mane kape nəviginien mə jakrhipəh nirhorien narkutien kimi əmiə. ⁹Ratuatuk əmə tuk əmasir mə jakrhayoh əmiə mə taksarha huvə tuk əmasir, mərig yimirhipəh nirhorien məknaikin meinai kimasir yimirhorkeikei mə jakrhajoun əmiə ye norien yame ratuatuk mə taksəri-pən.

¹⁰Kini nipig yimnirharə kitawə-m kimiə, yakarhərəhu-pən loa e mirhimə, “Tukmə nakəpəh wok, takəpəh nəviginien.”

¹¹Yakarhini məkneikin meinai yimirhərig mə narmamə tiksın e kimiə miriə kəsarpah, mhapəh nisorien wok kirik. Iriə yəgkiar pik minə, mhapəh nisor-wok-ien. ¹²Ye nhag Yesu Kristo Yermaru kapətawə, yakarhini-pre marhuh riki narmamə yamə mine kasor məknakin mə tukasəkeikei masarə mar əmə misor wok tuk nivəhyen nəviginien nəriə. ¹³Kini kimiə piak minə mine

nowinik minə, takhapəh nisəpouyen tuk norien nar yame ratuatuk.

¹⁴Takasəkeikei mharkun huvə nhag narmamə yame mine khapəh nisəri-pəniən kapəmasir nəgkiarien ye nəkwəkwə e. Takhapəh nhauəyen kirikianə kimiə miriə, pəh misor əriə pəh kisauris tuk kapəriə narpahyen.

¹⁵Mərig takhapəh nisəmien əriə mə iriə tikmir minə kapəmiə. Nikam. Iriə piaumiə minə, kini rhuvə mə takhasig əriə.

Nəgkiarien infamien

¹⁶Kini pəh Yermaru kape nəmərin-uyen In pisin əmə tukrivəhsi-pre nəmərinuyen nipig mifam ye norien minə fam. Pəh Yesu Yermaru tukramarə tuk əmiə mifam.

¹⁷Yo Pol, yakvəh pen mamrai nəgkiarien e kin kwermik, mamni-pre rhuvə tuk əmiə. Kini ye nəkwəkwə minə fam yakamrai məkneikin mə takharkun mə in e in nəgkiarien kafak. In e in norien kape niraiyen kafak.

¹⁸Pəh kapətawə Yermaru Yesu Kristo tukrautə-pre kin kafan nihuvəyen kimi əmiə mifam.

1 Timoti

*Nəkwəkwə yame Pol rimirai
məkupən kimi Timoti*

**Nəgkiarien kupən ye
nəkwəkwə e Fas Timoti**

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Aposol Pol rimirai nəkwəkwə e.

?Rimirai ramvən kimi pa? Rimirai ramvən kimi Timoti. Timoti in tamaruə kirik yame rimnarha apa taon a Listra. Nisini in kwənərəus kirik kape Isrel, kini rimni in yemə Gris kirik. Timoti, in fren kirik kape Pol, kini nipig mifam kiravən apa ikin minə mirəni-ərhav nəvsaoyen huvə kape Yesu Kristo. Pol rorkeikei pik Timoti, ror məkneikin in rokrən kin mə tini atuatuk.

?Narəyen rimnhawor pən iran mine ye nipig rimirai? Pol rimnərig mə nəmhajoun eikuə tiksin ye niməhuak apa Efesas, məkneikin rher-pən kin Timoti mə tukrivən mhajoun atuatuk mə narmamə minə a kaseikuə. Timoti rimauə rəmhen kin pasta kape niməhuak apa Efesas, nar apnapig mə in tamaruə əmə. Nhajoun-eikuəyen minə a kashajoun mə narmamə tuksəpəh nəviginiən tiksin, mə tukasən əmə nəviginiən yame ratuutuk mə tuksən, kini mhapəh nisorien mared.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Pol rimirai nəkwəkwə e mini-ərhav nətərigien tiksin kafan kimi Timoti mivəhsi-haktə kafan nərigien, kini mimə tukrasitu ye niməhuak apa Efesas. Pol raməgkiar ye norien huvə minə kape nəhuakien, mine narha-huvəyen nəməhuak minə. Kini mini-ərhav norien huvə yamə mine nəməhuə minə kape niməhuak mine nəməhuak minə tuksəri-pən. Kini nəgkiarien infamien

yame Pol rimini kimi Timoti ramni mimə Timoti tukraməkeikei muə yemə huvə kirik kape norien wok kape Yesu Kristo. Kini kafan norien tukraməkeikei matuutuk huvə.

**Pol rimə nəkwəkwə e
ramvən kimi Timoti**

1 Timoti, yo Pol. Kughen yame rimivəh miragh ətawə, mine Yesu Kristo yame kitawə kasərəhu-pən nərigien kapətawə iran, iriu kimiravəhsi-pə nehuəyen kimi yo mə yo aposol kirik kape Yesu Kristo.

²Yakamrai nəkwəkwə e kimik, Timoti.

Timoti, ik pikwarien əgkəp kafak meinai nhatəyəyen kapərau rəm nəmhen. Pəh Kughen, Rimtawə, mine Yesu Kristo Yermaru kapətawə, iriu tukravəhsi-pre nihuvəyen, mine norkeikeiyen mine nəmərinuyen kimik.^f

**Pol rimə Timoti tukramətapig kin
narmamə yamə mine kamhaukrekin
nəgkiarien kape Kughen**

³Timoti, kwasig ikin yimitərhav Efesas, mivən apa Masedonia, mamarkut tuk ik mə takarə rəpomh kəskəh eikin e. Kini yakamuh rikim mə takamarə pi pom pəh takamni-əhu narmamə mə tukhapəh nishajoun-min-ien nəgkiarien eikuə minə. ⁴Nipig m-fam, iriə kisarkut pik tuk nhaniyen kwanage minə, mine nivusien ris kin nəgkiarien kupən kape kaha minə. Mərig takətapig kin əriə, meinai nəgkiarien minə a kamhavi-pə əmə timət; mhapəh nisasituyen ye narmamə mə tuksor wok kape Kughen, in e mə narmamə tukshatətə iran.^g ⁵Yakmə takətapig kin nəmhajoun eikuə minə mə narmamə tukharkun huvə nəkiriən norien minə, misarkut tuk norien yame

^f1:2 Wok 16:1-3; Taet 1:4   ^g1:4 1 Tim 4:7; Taet 1:14

rhuva, mishateta ye Kughen. Kwankwai norien min e, in e norkeikeiyen. ⁶ Morig iria tiksın kımısəpəh norien atuatur e, kini mhavən əmə tuk nəgkiarın ətəwao. ⁷ Mhamə tukhauə nəmhajoun minə kape loa kape Kughen, morig kiseinein nıprai loa e yame kambahi-ərhav. Kiseinein pawk nıprai loa, mhavəhsi-haktə atuk əriə, mishajoun.

⁸ ?Morig, loa kape Kughen rhuva uə? Kitawə kharkun mə tukmə khajoun Loa rəri-pən nərgien kape Kughen, rhuva əmə.^h ⁹ Kini kharkun mə Kughen rıpəh nərəhu-pən-ien Loa tuk narmamə atuatur minə; morig tuk narmamə yamə mine kasakapır loa, mine tuk yamə mine kasəkək nəkwai namehuə, mine tuk yamə mine khapəh nıshatətəyen ye Kughen masor nahasien, mine tuk yamə mine khapəh nısorien nəkwai Kughen, mine tuk yamə mine khapəh nıshəhuakien, mine tuk yamə mine kashopni nısinriə mine rımriə minə, mine tuk yamə mine kashopni narmamə apnapıg minə, ¹⁰ mine tuk narman mine nıpiraovın yamə mine kwəsarkurək ta, morig kambahvən apnapıg tuk əriə minə; mine tuk narman kamhakır əriə minə, mine tuk nıpiraovın kamhakır əriə minə, mine tuk yamə mine kasəkrəh kın yermamə mharəhsi-pən ramor slef kape yarmə, mine tuk yamə mine kaseikuə, mine tuk yamə mine kaseikuə ye nıpig kasəgkiar ye kot, mine tuk yamə mine kasor norien pısın pısın yame ramakapır nəgkiarın atuatur. ¹¹ Nəgkiarın atuatur minə e, kambahi-pən ye Nəgkiarın Huvə kape Kughen, yame In Rhuva mıkwai pən. Kini in mərəhu-pən Nəgkiarın Huvə a ye kwermik mə jakni-ərhav.

Pol rikin ragien tuk nıhuvəyen kape Kughen

¹² Yo yakamni vi vi Yesu Kristo, Yermaru kapətawə, yame rımivəhsi-pə nəsanınien kimi yo. Yakamni vi vi In meinai In rımnam mə yo yakamrap-tərəkın huvə wok kafan, ror pən rərəhu-pən yo aikın.ⁱ ¹³ In apa kupən, yo yermamə kape nuhyen, yımmor ahas pən tuk nəməhuak minə. Yımmamni has pawk In, morig nərgien kape Kughen rəpomh tuk yo, meinai nıpig yımmamor narımmar minə a, yımıpəh hanə nınyen nəfrakısien ye Yesu, meinein mə narımmar a yımmor kısahah.^j ¹⁴ Morig nıhuvəyen kape Yesu Yermaru rehuə rehuə pık tuk yo. Kini ramətəmrin rikik kın nhatətəyen mine norkeikeiyen yame ramsi-pən ye Yesu Kristo.

¹⁵ Tukasəkeikei mishateta nıpig m-fam ye nəgkiarın əfrakis e yame ramni mə, “Yesu Kristo rımauə ye tokrei tanə tuk nıvəh-mıragh-ien narmamə has minə.” Kini yo yemə has əgkəp rapita narmamə minə tiksın.^k ¹⁶ Yo yemə has rapita narmamə minə tiksın, ror pən Kughen rıppen yo mıvəhsi-pə norkeikeiyen kimi yo, ramhajoun mə Kughen, kafan nərgien rəpomh əfrakis. Pəh narmamə tiksın kısəm kini khakwasıg kın ye swatur kırıkianə əmə, mə tukshateta ye Yesu kini mhavəh nımraghien rerin. ¹⁷ !Səgnəgın Kughen! !Mhasıai In! Kughen In Yermaru. In ramarə kape rerin. Narmaruyen kafan, infamien rırəkək. Kitawə khapəh nışəmıen In, morig In pısın əmə In Kughen. Kughen kırık mın rırəkək. Pəh khavəhsi-haktə In ye newk mine newk kape rerin. Amen.

¹⁸ Timoti, narik. Yakvəhsi-pre nəgkiarın e kımık rəmhen kın

^h1:8 Rom 7:12,16   ⁱ1:12 Wok 9:15; 1 Kor 15:9-10; Gal 1:15-16

^j1:13 Wok 8:3; 9:1-5   ^k1:15 Luk 19:10

nægkiarien yame profet minə kape niməhuak kimnhani-ta iram. Takaməri-pən nægkiarien e, mə nakirkun naiyuyen əmə tuk nhatətəyen ye Kughen. ¹⁹Raptərəkkin nhatətəyen kafam, kini mor norien yame nakirkun mə in ratuutuk ye nimri Kughen. Mərig narmamə tiksin kwəsəpəh narimnar mine, kini masoriah fam kapəriə nhatətəyen, rəmhen kin yermamə kirik yamə ramrəh rao, mirəhpikin nimas rəmətəih-əmətəih mahas. ²⁰Iriə mir kiraru e Haemeneus mine Aleksanda. Mərig yo yakwərəhu-pən ta əriu ye kwermi Setan mə tukhajoun əriu mə tukripəh nirani-hahyen Kughen.¹

Norien kape nəhuakien

2 Ror məkneikin mə nar kupən yame yakamarkut kimi əmiə mimə takasəkeikei misəhuak kimi Kughen tuk narmamə, kini misaiyoh In pəh rasitu irəriə, mivəhsi-pən narimnar yamə mine kasəkwəkwə kin. Masəkeikei mhani vi vi In tuk əriə m-fam: ²Tuk king minə mine nəmehuə minə, mə kitawə m-fam tuksarə ye nəmərinuyen kini misarə mar, pəh kitawə tuksor nəkwai Kughen kini kapətawə nəriwəkien tukratuutuk. ³Norien kape nəhuakien minə a, in rhuvə pik, matuutuk ye nimri Kughen e yame rimivəh-miragh ətawə. ⁴Kughen a In rorkeikei mə tukrivəh miragh narmamə m-fam, morkeikei mə narmamə tukhani nəfrakisien ye Nægkiarien əfrakis kafan: ⁵Meinai Kughen kirikianə əmə. Mine yermamə kirikianə əmə ramərer, In swatuk tuk nivəhyen narmamə mhavən kasor kirikianə iriə Kughen; yermamə e Yesu Kristo.

⁶Yesu e In e, ye nipiğ atuutuk, rimno-riah kafan nimraghien marpin nimraghien kin kape narmamə m-fam. Kini in e ramhajoun mə Kughen rorkeikei mə tukrivəh miragh narmamə m-fam.^m

⁷Ror pən Kughen rimirpen yo mə yo aposol kirik, mə jakamni-ərhav Nægkiarien Huvə kape Kughen mamhajoun nhatətəyen əfrakis kin nəmə tanə pisin pisin minə. !Yakamni əfra, mipəh neikuəyen!ⁿ

⁸Yakorkeikei mə narman minə fam ikin minə, tuksəhuak kimi Kughen. Kini nipiğ kamhavəhsi-haktə kwermiriə, yakorkeikei mə kapəriə norien tukratuutuk əmə. Niehmaa tukrirəkək mine nətgohyen.

⁹Kini yakorkeikei min mə nipiraovin tuksarkaoh kin neipən yame ratuutuk əmə, mhapəh nhaviyen nimri narman, mhapəh nhavəhsi-pənien neipən yame ror nausitien. Kini mhapəh nisor-ausitien nikwəneriə. Mhapəh nhavəhsi-pənien narimnar minə tuk niviyen nərigien kape narman. Yakamni narimnar minə rəmhen kin neipən yamə mine nimrin rhaktə, uə nar kirik kamor kin nar kirik nimrin rhaktə, rəmhen kin gol uə perel.^o ¹⁰Mərig mə tuksarkaoh kin norien huvə minə. Norien a ratuutuk tuk nipiraovin yamə mine kamhani mə iriə nipiənəhuak minə.^p

¹¹Kini nipiğ khajoun, nipiraovin tukhapim, misətərig kin, rikiriə m-fam reiwaiyu. ¹²Yakamni-əhu nipiraovin tuk nhajounien, mə tukhapəh nisehuəyen ye narman.^q Tukhapim əmə. ¹³Meinai in apa kupən, Kughen rimnor Adam məkupən, kwasig ikin, ror Iv.^r ¹⁴Kini pəh nien mə Adam e Setan rimukrao iran apa kupən;

¹1:20 1 Kor 5:5; 2 Tim 4:14-15 ^m2:6 Rom 3:29-30; Gal 1:4

ⁿ2:7 Wok 9:15; Gal 2:7-8; 2 Tim 1:11 ^o2:9 1 Pita 3:3-5 ^p2:10 1 Tim 5:10

^q2:12 1 Kor 14:34 ^r2:13 Jen 2:7,21-22; 1 Kor 11:8-9

mærig Iv a in a Setan rimukrao iran, ruə mor təvhagə has.^s ¹⁵Mærig pəh nīpīraovīn tukSOR atuatur wok kapəriə: In e neimækien kin kwajikovə, mine nīrapətərəkīn-tīm-tīm-ien nhatətəyēn, mine norkeikeiyēn, mine norien nar yame ratuatur. Iriə yamə mine kasor məkna kin, Kughen tukrivəh miragh əriə.

**Norien atuatur kape namehuə
minə kape nīməhuak**

3 Nægkiariēn kirik ramni mə, “Tukmə yermamə kirik rimə tukrivəh elda, rimnorkeikei nar huvə en.” Kīni nægkiariēn e raməfrakis. ²Mærig elda, to kīpəh nəm-pənien nar has kirik iran. In, kafan pīraovīn kirikianə əmə. In yermamə kirik yame ramarha huvə tuk nīmraghiēn kafan nīpīg m-fam. Mamor narimnar ye nīrkunien. Kamsiai in. Ramarha huvə tuk narmamə yamə mine kamhauə iman ikin. Mamhajoun huvə. ³In, pəh nien mə yermamə kape nāpīsiēn kin nīnimien mine nəmhookien, mærig in yermamə kape nərəhuyēn əmə nəmərīnuyēn. Mīpəh norkeikei-pīk-ien mane. ⁴In ramarha huvə tuk kafan minə, mīrkun norien mə kafan kwajikovə minə tukSOR nəkwan mhasiai in. ⁵?Mærig, tukmə reīnēn narha-huvəyēn tuk kafan minə, mærig in tukrīrkun narha-huvəyēn tuk nīməhuak kape Kughen uə? Nīkam. ⁶Kīni yermamə yame rimauə pə-pə əmə Kristin, to rīpəh nīvəhyēn elda; tamə, ramausit pīk, Kughen tukror narpīnien kīmin rəmhen kin yame rīmnor ta ye Setan.^t ⁷Kīni elda, in yermamə kirik yame narmamə yamə mine kasarə iruə ye nəhuakien, kamhani huvə in. Tukmə rīpəh norien məkna, mīrəhpīkin

kwənməkuru kape Setan, kīni nhagin tukrahas.^u

⁸Ye norien kīrikianə əmə, nīmraghiēn kape dikon minə tukraməkeikei matuatur, pəh narmamə tukhasiai əriə. Nægkiariēn kapəriə tukrīpəh norien kīraru. Kīni tukhapəh nīspīsiēn kin nīnimien. Mhapəh nīsəptīgiēn kin nautə, mhapəh nīsarpəkaoyēn tuk nīwəhyēn mane. ⁹Iriə narmamə yamə mine kharkun mə norien has kīrik rīrkək irəriə; kīni mharaptərəkīn tīmtīm nægkiariēn əfrakis minə kape Kughen yamə mine kītauə kamhāni nəfrakisīēn irəriə. ¹⁰Tukaməkeikei kəkīr huvə nīmraghiēn kape dikon minə kəkupən, kīni tukmə kīpəh nəm-pən-ien nar has kīrik irəriə, kīni en, kīvəh-si haktə əriə.

¹¹Ye norien kīrikianə əmə, nīmraghiēn kape pīraovīn kape dikon minə^{**} tukraməkeikei matuatur. Tukhapəh nhāniyēn nīkar jīr. Iriə nīpīraovīn yamə mine kasarha huvə tuk nīmraghiēn kapəriə nīpīg m-fam. Masor narimnar ye nīrkunien. Iriə nīpīraovīn yamə mine narmamə kamhāni nəfrakisīēn irəriə nīpīg m-fam.^v

¹²Dikon, kafan pīraovīn kīrikianə əmə. In tukraməkeikei mamarha huvə tuk kafan kwajikovə minə mine kafan minə.

¹³Narmamə yamə mine kasor huvə wok e, nhagriə tukrīhuvə tukun; kīni mīshatətə ye Yesu Kristo mīsətgah.

¹⁴Timoti, yakamrai nægkiariēn minə e kīm ik, mīmə pəh nien mə tuktu, yakurə məm ik. ¹⁵Mærig tukmə yakpəh nurə-aihuāa-yēn, kīni nəkəkəkə e in tukrīni narimnar m-fam yame kītauə, narmamə kape Kughen minə, tukSəri-pən. Kughen ramarə kape rerin, mīvəhsi-pə nægkiariēn əfrakis

**3:11 Tukmə ror Pol ramægkiar ye “dikones,” pīraovīn yame ramehuə ye nīməhuak.

§2:14 2 Kor 11:3; Gal 3:1-6

†3:6 Taet 1:6-9

‡3:7 2 Kor 8:21

∇3:11 Taet 2:3

kimi ətawə e kafan narmamə minə. Niməhuak rəmhen kin səpag ye nimə yame ramraptərəkin nəgkiarien kafan. ¹⁶Nəfrakisien, nuknei nhatətəyən kapətawə, in nar ehua kirik. Taktəkun ai, Kughen rimnor əpu nhatətəyən kapətawə kimi ətawə, mimə:
Kughen rimauə yermamə; kimnəm In, Nanmin Rhakə rimnhajoun huvə mə In ratuatuk.

Agelo minə kimisəm In.

Narmamə ye tanimtanə kimnhani-ərhav In kimi narmamə ikin pisin pisin minə.

Narmamə ye tanimtanə kishatətə iran. Nihakien rarkurao iran, Kughen rimiwəh In mhaktə ye neai.^w

Nəmhajoun eikuə minə

4 Nanmin Rhakə ramni-ərhav huvə mə ye Nipig Kwasig, narmamə tiksın tuksəpəh nəfrakisien kape Kughen, mamhakwasig əmə kin nanmin has yamə mine kaseikuə irə jir, mine nəgkiarien kape yarmhə minə. ²Nəgkiarien minə e khasi-pən ye nəmarpəkao yamə mine kaseikuə iriə jir. Nərigien kapəriə riko iko əgkəp; kini kaseinein nəkirien mə nəgkiarien əfrakis hiə, kini nəgkiarien eikuə hiə. ³Kamhəni-əhu narmamə mə tukhapəh nisarkurəkien, kini mhəni-əhu əriə mə tukhapəh nisəniən nəviginiən minə tiksın. Mərig Kughen rimnor nəviginiən minə m-fam mə tukamən. Kini kitawə e kasəhuak kharkun nəfrakisien, kharkun nisəniən. Kasəhuak, kini mhəni-vi vi Kughen tukun, kini misən.^x ⁴Meinai narimnar yame Kughen rimnor, rhuvə əmə. Tukmə khəni-vi vi Kughen tukun, to khapəh nhəni-əhu-yen. ⁵Meinai Nəgkiarien kape Kughen ramni mə iriə khahuvə, kini kitawə kasəhuak tukun.

Kini taktəkun ai, nəviginiən minə e khahuvə.

Norien kape yor atuatur kape Yesu

⁶Narimnar yamə mine yakamhajoun ik kin, takamhajoun narmamə kin, ai, ik takuə ik yor atuatur kape Yesu Kristo. Kini ramhajoun mə ik yermamə kirik yame nakən nəgkiarien əfrakis minə kape nhatətəyən mine nəgkiarien atuatur mamragh iran, kini nimraghien kafam rəri-pən fam nəgkiarien minə a. ⁷Takpəh nətərigien kin kwanage eikuə minə. Nərigien kape Kughen rirkək irəriə. Mipəh nətərigien kin nəvsaoyen arnapig yamə mine nipran rirkək. Mərig, takwhai atuk kafam nimraghien mə takamor nəkwai Kughen.^y ⁸Meinai niwhaiyen ik tuk nəukirien, rhuvə əmə tuk nipram. Mərig norien nəkwai Kughen, rhuvə mə tukrasitu ye narimnar fam ye nimraghien kape tokrei tanə, mine kape nimraghien rerin.

⁹Tukasəkeikei mishatətə nipig m-fam ye nəgkiarien əfrakis e yame ramni mə, ¹⁰“Kwəsərhə-pən nərigien kapətawə ye Kughen Miragh, yame ravəh miragh narmamə m-fam.” Mərig In ravəh miragh əfrakis narmamə yamə mine kishatətə iran. Ror məknekin mə kitawə kasarkut pik tuk niwhai-atuk-ien kapətawə nimraghien.^z

¹¹Narimnar yame yakamrai kimik, takaməkeikei mhajoun narmamə kin, mimə tukasəkeikei misəri-pən. ¹²Ik tamaruə əmə kirik, mərig rahas mə narmamə tuksəm əhu ik tukun. Mərig takəgkiar huvə kimi narmamə, mamor əmə norien atuatur, mamorkeikei narmamə, mamhatətə ye Kughen, pəh nəməhuak minə tuksəm nimraghien kafam mə rhuvə, khakwasig kin ik.^a

^w3:16 Mak 16:19; Kol 1:23; 1 Jon 2:18

^y4:7 1 Tim 1:4 ^z4:10 1 Tim 2:3-4

^x4:3 Jen 9:3; Rom 14:6; 1 Kor 10:30-31

^a4:12 Taet 2:15

¹³Rikim tukriskai mə takaməkeikei maməvheikin Nəkwəkwə kape Kughen ye nimirə nəməhuak minə, maməvhag kimi əriə, mamni-ərhav Nəgkiarien kape Kughen, mamvən meriaji jakurə məm ik. ¹⁴Timoti, nipiğ elda minə kimnarəhu-pən kwermiriə ye kapəm kapə, kini mhani-ərhav nəgkiarien kirik kape Kughen ye nikarin kafam, Kughen rimivəhsi-pre nirkunien kimik mə takor wok kafan. Takpəh nəpəhyen mə tukraməmir apnapig.^b

¹⁵Takor wok a yerkim m-fam, mə narmamə tukharkun nisəmien mə kafam nimiraghien mine kafam wok ramaiyu huvə. ¹⁶Takamarha huvə tuk nimiraghien kafam, mine nəgkiarien yame ik nakamhajoun narmamə kin. Mamarkut skai mə takor narimnar minə e, meinai tukmə nakor, kini takvəh miragh əmiə narmamə yamə mine kasətərig kin ik.

Nisiayen nəməhuak minə

5 Takpəh nəgkiar-skaiyen kimi nəhuaru minə; mərig takəgkiar huvə əmə kimi əriə rəmhen kin yame nakaməgkiar kimi rimim atuatuk. Maməgkiar kimi nitamaruə minə rəmhen kin yame nakaməgkiar kimi piam minə atuatuk. ²Maməgkiar kimi nipiahuaru minə rəmhen kin yame nakaməgkiar kimi nisinim atuatuk. Kafam nəgkiarien mine norien minə kimi nipiraovin minə tiksın tukraməkeikei matuatuk əgkəp, rəmhen kin yame nakamor-pən kimi nowinin.

Nasituyen ye nipiraovin yamə mine kamhə tan kin əriə

³Nipiraovin yamə mine kamhə tan kin əriə, tukmə kapəriə nasituyen

riəkək, tukamarha huvə tuk əriə. ⁴Mərig piraovin yame kamhə tan kin, tukmə kafan aikin tini uə mikipni, iriə tukasəkeikei mharkun mə wok e kape nəməhuak minə, in e tuksəkupən misarha huvə tuk kapəriə minə. Kughen, rikin ragien mə tuksor tai nasituyen minə kimi nisinriə minə mine rimriə minə mine ripriə minə. ⁵Mərig nipiraovin yamə mine kamhə tan kin əriə, tukmə kapəriə minə kharkək, iriə kasətigtə əmə ye Kughen. Yeran mine yenpiğ, masəhuak kimi Kughen mə In tukrasitu irəriə. ⁶Mərig piraovin yame kamhə tan kin, tukmə ramragh əmə tuk nərig-huvəyen ye nipran, Kughen rivəhsi-pən ta narpinien kimin. ⁷Takni-ərhav nəgkiarien minə e kimi narmamə, mə tukpəh nəm-pən-ien nar has kirik irəriə. ⁸Nəməhuak minə tukasəkeikei misarha huvə tuk kapəriə minə, kini misəkupən misarha huvə tuk kapəriə atuatuk minə. Mərig tukmə kisəpəh, ramhajoun mə kwənhaukrekin-pən nimetairiə kimi nhatətəyen kapətawə. Iriə misahas rapita nəmə kharəh nisəhuakien.

⁹Tukmə nakrai-pən nhag piraovin yame kamhə tan kin ye nəkwəkwə kape nasituyen, mə nıməhuak tukrasitu iran, kafan newk tukraməkeikei mapita 60. Kini kafan yerman kirikianə əmə apa kupən. ¹⁰In piahwaru kirik yame kamsiai in tuk kafan norien huvə, mine nasituyen yamə mine in ramor, rəmhen kin yame in ramarha huvə tuk kafan kwajikovə minə; kini nipiğ yepsipis minə khauə iman ikin, in ramor huvə əriə; kini mivəhsi-əhu atuk in masitu ye nəməhuak minə^{††}; kini masitu ye yavən

^{††}5:10 Nəgkiarien Gris ramni mə, “Kini raməkwi-ta nəmkimik ye nihu nəməhuak minə.” Ye norien e ramhajoun mə in piraovin kirik yame rawəhsi-əhu atuk in; kini rikin ragien tuk nasituyen ye narmamə.

^b4:14 2 Tim 1:6

has minə; kini kafan nərigien riskai mə tukror wok yamə mine khahuvə.

¹¹ Mərig takpəh nīrai-pən-ien nhag nīpiraovin kamhə tan kin yamə mine kharəh nisəpihuaru-yen ye nəkwəkwə a. Tamə, kapəriə nərigien ramskai tuk narman rapita nərigien kapəriə tuk Yesu Kristo. Kini mhamə tuksarkurək min.

¹² Masəkapirə promes en yame kimnhanita, kini Kughen tukrivəhsi-pən narpinien kimi əriə.^{‡‡} ¹³ Kini takpəh nīrai-pən-ien nhagriə meinai, nīpig kirik, kisarpah, mhavən, misarkurao yerkwanu minə, mamhani əmə nəgkiarieren has. Mamhani nīkar jir, mamhani narimnar yame kapəriə nar kirik rirkək iran.^c

¹⁴ Mərig yakmə rhuvə mə nīpiraovin kamhə tan kin yamə mine kharəh nisəpihuaru-yen tuksarkurək min. Mhapik kwajikovə minə. Misarha huvə tuk kapəriə minə. Kasor məknekin, mhapəh nhavəhsi-pəniən kwənmhan kimi tikmir minə tuk nhani-hasiən ətawə.^d ¹⁵ Mərig nīpiraovin tiksın yamə mine kinamhə tan kin əriə kwəsəpəh-ta Yesu Kristo mhakwasig əmə kin Setan.

¹⁶ Nīpianəhuak minə tukasəkeikei misarha huvə kaha kapəriə yamə mine kamhə tan kin əriə, mhapəh nisəpəhu-pəniən əriə mə niməhuak tukrarha tuk əriə. Mərig tukmə piraovin yame kamhə tan kin, tukmə kafan nasituyen rirkək, niməhuak tukrarha huvə tukun.

Nisiaiyen elda minə

¹⁷ Nərokien mine nisaiyen yame kiwəhsi-pən kimi elda yamə mine

kasarha huvə tuk wok kape niməhuak, tukreihuə. Kini tukreihuə pik tuk yamə mine kashajoun mamhani-ərhav Nəgkiarieren kape Kughen. ¹⁸ Nərok kapəriə tukreihuə rəri-pən Nəkwəkwə kape Kughen yame ramni mə, “Nīpig hos kirik ramor wok kirik kafam, kini tukmə rorkeikei mə tukrəvigin, takpəh nini-əhuyen.”^{¶¶} (Dut 25:4) Kini ramni min mə, “Nīpig yermamə kirik ramor wok, tukaməkeikei kərok in iran.”^{§§}

¹⁹ Tukmə yermamə kirikianə əmə ramni mə elda kirik rimnor nar kirik rapəh nəmhenien, takpəh nətərigien kin. Mərig tukmə yermamə kiraru uə kisisər kirhini, takətərig kin.^{*} ^{e20} Kini tukmə elda kirik ramor nar has kirik mamripin, kini takəgkiar skai kimin ye nimirə nəməhuak minə, mə narmamə tuksəm, khagin kin norien nar has minə.^f ²¹ Timoti, ye nimirə Kughen, mine Yesu, mine agelo yamə mine Kughen rimirpen-ta əriə, yakamor kwirig kimik mə takaməkeikei məri-pən nəgkiarieren minə e. Takpəh norien ror pisin pən kimi yermamə kirik, marə, mor pisin-pən min kimi yermamə kirik. Mərig takamor rəmhen-əmhen əmə kimi narmamə m-fam.

²² Takpəh nhai-miren-ien tuk nərəhu-pəniən kwermim ye kapən kapə narmamə tuk nivəhsi-haktəyen əriə kamhavəh elda.

Mərig takaməmir isok tuk narmamə yamə mine kasor təvhagə hah, tamə, nakmir min. Mərig or əmə nimiraghien kafam ratuatuk ye nīpig m-fam.

^{‡‡}5:12 Nīpig kirai-pən nhag piraovin kamhə tan kin ye nəkwəkwə e, in ramor promes kirik kimi Kughen mə tukripəh min narcurəkien.

^{¶¶}5:18 Dut 25:4 ramni mə tukmə nar miragh kirik kamni kimə ox ramor wok kirik kafam, takpəh niniəhuyen in mə tukripəh nəviginien.

^{§§}5:18 Nəgkiarieren e raməmir ye Luk 10:7.

^{*}5:19 Əmru Dutronome 19:15, Matiu 18:16 mine 2 Kor 13:1.

^c5:13 2 Tes 3:11

^d5:14 1 Kor 7:9

^e5:19 2 Kor 13:1

^f5:20 Efes 5:11

²³Mərig in ai nīpig tiksīn tīpīm raməm̄hə, rapəh nəmhenien mə takamnim əmə nu. Mərig rhuvə mə takamnim kəskəh waen pəh raməsik-əhu nəm̄həyən.

²⁴Narmamə tiksīn, kitawə kharkun mə iriə kasor təvhagə hah, kini mharkun mə Kughen tukror narpiniēn kimi əriə. Mərig tiksīn, kapəriə təvhagə hah ramerkwaig ai taktəkun, mərig tuk nīpig kirik, tukpīsəm kharkun. ²⁵Rəmhen kin norien huvə minə. Tiksīn, kitawə kasəm mharkun. Mərig tiksīn aikin yame kaserkwaig ai taktəkun, mərig tuk nīpig kirik, tukpīsəm əriə.

Nəgkiariēn ramvən kimi slef minə

6 Nəməhuak yamə mine iriə slef minə tukasəkeikei mhasiai namehuə kapəriə, tamə narmamə khani hah nhajounien kapətawə mine nhag Kughen.⁸ ²Nəfra. Slef minə, mine masta kapəriə yamə mine kasəhuak, kwənhauə piauriə minə. Mərig slef minə tukasəkeikei mhasiai masta kapəriə minə. Mərig tukasəkeikei misor wok yerkirirə m-fam, meinai nəmə minə a iriə kasor wok atuə kin kapəriə, iriə nəməhuak minə; kasorkeikei əriə minə.^h

Nəgkiariēn eikuə minə, mine narimnar huvə minə

Takamhajoun narimnar minə e mor kwirig kin kimi narmamə. ³Mərig narmamə tiksīn kishajoun nəgkiariēn pisin kirik, mamhani neikuayen ye nəgkiariēn atuətuk kape Yesu Kristo Yermaru kapətawə mine norien yame Kughen rorkeikei.ⁱ ⁴Narmamə yamə mine kasəgkiar məkna kasausit, misətəwao pik. Maseno-eno tuk nhavəniēn misəgkiar pik tuk nəgkiariēn

yamə mine kasəvi niemhaa, mine nəgkiariēn yamə mine narmamə kasotgoh kimi əriə minə tukun. Kasor narmamə kasor jalus, miseikus kwhen kapəriə, mamhani hah nhagriə minə, misərig has əriə minə. ⁵Kini nīpig m-fam, iriə kasor timət. In e norien kape narmamə yamə mine kapəriə nərigien rahas, iriə kwəserwei ye nəgkiariēn əfrakis. Iriə kamhani mə norien nəkwai Kughen in swatuk kirik tuk niwəhyen mane mine nautə.^j

⁶Nəfra. Norien nəkwai Kughen in rhuvə pik. Tuksagien əmə, nar apnapig kapətawə nautə rikəskəh uə rehuə,^k ⁷meinai nīpig kitawə kimisarha-pə ye tokrei tanə e, kini kimnhapəh nhawəhyen nar kirik mhauə. Kini nīpig tukhamhə iran, tukhapəh nhavəh-min-ien nar kirik mharerig.^l ⁸Mərig tukmə nəviginiēn netawə mine neipən kapətawə rəmhen, kitawə kisagien. ⁹Narmamə yamə mine kasorkeikei pik mə kapəriə nautə tukreihuə, rimar əmə tuk əriə mə tukhamir. Rəmhen kin kwənməkuru yame rhotərəkin əriə ye nəkwai nimir kape nahasien. Ye nətəwaoyen kapəriə, kisorkeikei narimnar yame rahas tuk əriə. Kisorkeikei nar has ehua minə, nahasien rakətənim kin əriə tuksəmmim. ¹⁰Meinai norkeikei-pik-ien mane, in nuknei nar has minə. Kini narmamə tiksīn, kisorkeikei pik nautə, mamhavan isok tuk nhatətəyən kapətawə, kini masor narimnar minə tiksīn yame ramoriah rikiriə, kini misərig rahas kin.^m

Arer timtim

¹¹Mərig, Timoti, ik yermamə kape Kughen, takap tuk nar has minə a. Mamarkut tuk natuatukien, mine norien

⁸6:1 Efes 6:5   ^h6:2 Flm 16   ⁱ6:3 Gal 1:6-9   ^j6:5 2 Tim 3:8; 4:4; Taet 1:14

^k6:6 Fil 4:11-12; 1 Tim 4:8; Hib 13:5   ^l6:7 Job 1:21   ^m6:10 Efes 5:5

nəkwai Kughen. Nhatətəyən kafam tukriskai. Takamorkeikei narmamə, mamərer tim tim nipiḡ m-fam. Muə ik yermamə kape nəmərinuyen kirik.ⁿ ¹²Narmamə kamharpəhu əriə minə tuk nar has minə. Mərig ik, takamaiyu əmə tuk nhatətəyən ye Kughen, mivəh nimraghien rerin iran. Kughen rimnokrən kin ik mə takvəh nimraghien rerin nipiḡ nimini-ərhav nhatətəyən kafam ye nimri narmamə.^o ¹³Ye nimri Kughen, yame ravəhsi-pə nimraghien kimi narimnar m-fam, mine ye nimri Yesu Kristo yame rimini-ərhav nəgkiarien əfrakis ye nimri Ponjes Paelat, yakamni skai kimik məkneikin mə:p ¹⁴Takamor nəkwai nəgkiarien minə e, mipəh nipiḡhyen kirik, mivən meriaji nipiḡ Yesu Kristo Yermaru kapətawə tukruə iran. Pəh kipəh nəm-pəniən nar has kirik iram.

¹⁵Yesu tukrirerig-pə min ye nipiḡ yame Kughen rimirpen.

Kughen pisin əmə In ramarmaru ye narmamə m-fam. Kamni vi vi In. In pisin əmə in king kape king minə fam. In Yermaru kape yermaru minə fam.^q

¹⁶In ramarə kape rerin. Mamarə ikin rhakak ikin; keinein nivən-pakə-yen tukun.

Kipəh nəmien In. Keinein nəmien In. Pəh khawəh-sihaktə nhagin. Pəh In tukrarmaru ye nipiḡ m-fam. Amen.

Nəgkiarien ramvən kimi nəməhuak yamə mine kapəriə nautə rehuə

¹⁷Timoti, əgkiar skai kimi nəməhuak yamə mine kapəriə nautə rehuə ye

tokrei ptanə, mimə tukhapəh nisausit-pik-ien tukun. Mhapəh nisərhəhu-pən-ien nərigien kapəriə ye nautə, meinai nipiḡ kirik nautə ramrirkək. Mərig pəh kisərhəhu-pən əmə nərigien kapəriə ye Kughen, meinai In ravəhsi-pə narimnar kimi ətawə, mə rikitawə tukragien.^f ¹⁸Nautə kapəriə rehuə, mərig takəgkiar skai kimi əriə mə nasituyen kapəriə, mine norien huvə minə kapəriə tukreihuə min. Kini mə tukəsəwhai; mhapəh nisəptigien kin. ¹⁹Ye norien a, rəmhen kin yame iriə kasəwhai kəji narimnar huvə minə rehuə. Rəmhen kin kasor apnəpenə huvə tuk nimraghien yame tukripiuə. Kipihavəh nimraghien yame in nimraghien əfrakis.^g

Nəgkiarien infamien

²⁰Timoti, takamarha huvə tuk narimnar yame Kughen rimnərhəhu-pre ye kwermim. Ap kini marer isok tuk nəgkiarien yamə mine nipran rirkək, mine yamə mine khapəh nhasiaiye Kughen, mine yamə mine kamhani neikuəyən ye Nəgkiarien kape Kughen. Nəgkiarien minə a khamə kamhawəh-sipə nirkunien. Mərig, nikam. Kaseikuə. ²¹Mərig narmamə tiksın kamhakwasig kin nəgkiarien eikuə minə a, kini mamhavən isok tuk nhatətəyən kapətawə.

Pəh nihuvəyən kape Kughen tukramarə tuk əmiə.^t

ⁿ6:11 2 Tim 2:22   ^o6:12 1 Kor 9:25-26; 2 Tim 4:7   ^p6:13 Jon 18:36-37

^q6:15 Rev 17:14   ^r6:17 Luk 12:20-21   ^s6:19 Mat 6:20

^t6:21 1 Tim 1:6; 2 Tim 2:18

2 Timoti

*Nəkwəkwə yame ror kīraru kīn,
yame Pol rīmīrai kimi Timoti*

**Nəgkiarīen kupən
ye nəkwəkwə e 2 Timoti**

?Pa rīmīrai nəkwəkwə e? Aposol Pol rīmīrai nəkwəkwə e.

?Rīmīrai ramvən kimi pa? Rīmīrai ramvən kimi Timoti. Kīnī in morkeikei mə nəməhuak mīnə apa Efesas tuk-səvhēkin mīn.

?Narəyēn rīmnhawor pən iran mīne ye nīpīg rīmīrai? Japta infamien kape Ol Wok ramni mə nīpīg gavman kape Rom rīmīraptərəkin Pol apa Rom, kīpəh nīvəhsi-pənien in ye kalabus; kīvəhsipən əmə in ye kafan nīmə, kīnī mobael mīnə kīmīsarha tukun apaikīn, masarə iriə mīn, mə in tukrīpəh napien. Kīnī ai, gavman rīmnhēr-yerhav kīn, in rəri-wək əmə kape newk kīraru. Mərig nīpīg rīmīrai nəkwəkwə e 2 Timoti, gavman kape Rom rīmīvəhsi-pən mīn in ye kalabus. Kalabus a ikīn rahas pīk ikīn. Mərig Ol Wok rəpəh nəvsaoyen kīn narīmnar mīnə a. Nīpīg nəkwəkwə a rīmnor ta infamien, narīmnar a rīpīor. Kalabus a in rəutən ikīn, kīnī riskai tuk narmamə tuk nīvənien mīvaag pən kīn. Luk əmə iriū mīn. Mərig Pol rorkeikei mə Timoti tukruə məm in meīnai in kafan fren atu-atuk. Kīnī morkeikei mə Timoti tukrīpīk nəkwəkwə mīnə kafan muə.

?Rīmīrai nəkwəkwə e tuk naha? Pol rīrkun mə pəh nien mə tuktu gavman tukrhōpni in. Ror məkneikīn in rīmīrai nəkwəkwə e tuk nərəhupənien nīməhuak ye kwermī nəmehua pīsin mīnə tīksin rəmhen kīn Timoti. Nīpīg əutən mīnə kamhauə tuk

nīməhuak, kīnī Pol rorkeikei mə Timoti tukramraptərəkin Nəvsaoyen Huvə, kīnī mərər tīmīm ye nhatətəyēn kafan, kīnī mīpəh nīgīnien kīn nīnī-ərhavayen Nəvsaoyen Huvə, mərər matuk tuk nəriģien nəmħəyēn ye nīpran tukmə nahasien ruə.

**Pol rīmə nəkwəkwə e,
ramvən kimi Timoti**

1 Timoti. Yo Pol. Kughen rīmīrpenta yo mə yo aposol kīrik kape Yesu Kristo. Kīnī mher-pə kīn yo mə jaknī-ərhav promes kafan kape nīmraghien rerin ye Yesu Kristo. ²Yakamrai nəkwəkwə e kīmīk, Timoti. Timoti, ik narīk yame yakorkeikei pīk. Pəh Kughen, Rīmītawə, mīne Yesu Kristo Yermaru kapətawə, iriū tukravəhsi-pre nīhuvəyēn, mīne norkeikeiyēn mīne nəmərīnuyēn kīmīk.^u

**Pol ravəhsi-haktə
nətəriģien kape Timoti**

³Nīpīg m-fam, yenpīg mīne yeraan, yakaməhuak tuk ik, kīnī mamni vi vi Kughen tuk ik. Kīnī yo, yakor wok kafan rəmhen kīn yame rīpīk mīnə kīmīsor, kīnī yakīrkun mə norien has kīrik rīrkək irak.^v ⁴Rīkīk raməsīk nehe nīmrim, kīnī yakorkeikei pīk mə jakəm mīn ik, pəh rīkīk tukragien. ⁵Rīkīk raməsīk nhatətəyēn əfrakis kafam, rəmhen kīn yame kafam kaha e Loes mīne nīsīnīm e Yunis kīmīrīvəh. Kīnī yakīrkun mə tak-təkun ai, ik mīn nakavəh nhatətəyēn a.^w ⁶Kughen rīmīvəhsi-pre nīrkunien kīmīk tuk norien wok kafan nīpīg yīmnrəhu-pre kwermīk iram. Kīnī, yakamuh rīkim mə takher nap yerkim tuk norien wok a.^x ⁷Meīnai Kughen rīmīpəh norien rīkitawə rīģin, mərig rīmnor rīkitawə mə tukramətģah, mamorkeikei, mamor

^u1:2 Wok 16:1; 1 Tim 1:2

^v1:3 Wok 23:1

^w1:5 Wok 16:1

^x1:6 1 Tim 4:14

norien yamə mine in rirkun mə kisatu-atuk.^y

⁸Kini mærig ik, takpəh naurisien tuk nini-ərhavyen Yesu Yermaru, kini mipəh naurisien kin yo yame kīvəhsi-pən yo ye kalabus tuk nhagin. Yakamərig nəmhəyen tuk Nəgkiarien Huvə kape Kughen. Kini Kughen tukrivəhsi-pre nəsaninien kimik, takaməkeikei mor rəmhen kin yame yo yakamor.

⁹Kughen rimivəh miragh ətawə mokrən kin ətawə tuk nimraghien yame ratuatuk, kini nar a, pəh nien mə nar kirik yame kitawə kasor.

Mərig In ramor ye kafan atuk nətərigien, mine nihuvəyen kafan.

Nipig rimipəh nor-hanəyen tokrei tanə, mærig In rimirpen-ta Yesu Kristo mə tukrivəhsi-pə nihuvəyen a.^z

¹⁰Mərig taktəkun ai, In rimnor əpu nihuvəyen a kimi ətawə ye nuəyen kape Yesu Kristo, yame rimivəh miragh ətawə.

In rimnor təkun nimhəyen ye nəsaninien kafan, mivəhsi-pə Nəgkiarien Huvə kape Kughen, yame ramhajoun ətawə kin nimraghien rerin.^a

¹¹Kini Kughen rimirpen yo mə yo yəgkiar kirik, mine aposol, mine yhajoun, mə jakni-ərhav Nəgkiarien Huvə a.^b ¹²Ror pən, yakamərig pik nəmhəyen ye niprak tukun. Mərig yakpəh naurisien, meinai yakwirkun-ta mə Pa e yakamhatətə iran. Mirkun huvə mə In rirkun narha-huvəyen tuk naha nhagin yame In rimnərhəhu-pə ye kwermik mamvən meriaji Nipig Kwasig.[†]

¹³Timoti, takətərig kin nhajounien atuatur kafak, mikwasig kin swatuk

kirikianə əmə, mamraptərekin nhatətəyen mine norkeikeiyen yame ramsi-pən tuk Yesu Kristo. ¹⁴Nanmin kape Kughen yame ramarə yerkitawə tukramasitu iram, mə takarha-huvə tuk nar huvə yame Kughen rimnərhəhu-pre ye kwermim.^c

Pol ramni vi vi Onesiforas

¹⁵Timoti, ik nakirkun mə yo minə tiksin apa kwənmhan a Tarki, iriə kwərə mir e Fugelas mine Hemogenes, iriə m-fam kwəsapitan kin yo.

¹⁶Mərig pəh Yesu Yermaru tukrivəh-sipən norkeikeiyen kimi Onesiforas mine kafan minə. Meinai nipig ripsaah, rinamasitu irak mivəhsi-haktə nətərigien kafak. Kini mipəh naurisien mə kimivəhsi-pən yo ye kalabus. ¹⁷Nəfra, nipig in rimauə Rom, mamarhakın yo, marhakın muə meriaji-pə məm yo. ¹⁸Kini nakirkun min mə in rimnasitu pik ye narimnar ripsaah apa Efesas. !Pəh Yesu Yermaru tukrivəh-sipən norkeikeiyen kimin ye Nipig Kwasig!

Norien kape mobael huvə kape Yesu Kristo

2 Timoti, narik, pəh Kughen tukror rikim rəsanin ye nihuvəyen yame ramsi-pən ye Yesu Kristo. ²Naknərig-ta nhajounien kafak yamə yakavəhsi-ərhav ye nimri narmamə khapsaah. Vəh nhajounien en, mərəhu-pən ye kwermi narmamə tiksın yamə mine narmamə kashatətə irəriə, mə iriə tukharkun nishajounien narmamə minə min tiksın kin. ³Nipig nahasien ramuə tuk ətawə, takaməkeikei mərəer tim tim rəmhen kin

[†]1:12 Swatuk pisin kirik tuk nukrekin-ien v. 12: “Mirkun huvə mə In rirkun narha-huvəyen naha nhagin yame yo yakamərhəhu-pən ye kwermim mivən meriaji Nipig Kwasig.”

^y1:7 Rom 8:15   ^z1:9 Efes 2:8-9; Taet 3:5   ^a1:10 Hib 2:14

^b1:11 1 Tim 2:7   ^c1:14 1 Tim 6:20

mobaël huvə kirik kape Yesu Kristo.^d
⁴Rəmhen kin mobaël kirik to rapəh norien narimnar yame narmamə apnapig kasor, mərig in ramor əmə nəkwai kapten kafan. ⁵Rəmhen kin yermamə yame ramaiyu mə tukrapita mivəh nərok iran, tukraməkeikei məri-pən fam loa minə kape naiyuyen, tamə ripəh nivəhyen nərok iran.^e ⁶Ratuatuk əmə məkneikin, mə yermamə yame ramor pik wok ye nəsimien, in tukrəkupən mivəh kwənkwan.^f ⁷Rhuvə mə rikim tukraməsik nəgkiarinen kafak, meinai Yesu Yermaru tukrasitu iram tuk nirkunien nīprai nəgkiarinen minə e.

⁸Rikim tukraməsik kwənərəus kirik kape King Deved, Yesu Kristo, In a Kughen rimivəh miragh In ye nimhəyen kafan. Kini in e Nəgkiarinen Huvə yame yakamni-ərhav.^g ⁹Mərig kamor yo yakamərig nəmhəyen tuk Nəgkiarinen Huvə a, kamarkis-ətərikin yo kin jen rəmhen kin yemə has kirik. Mərig keinein narkis-ətərikin-ien Nəgkiarinen kape Kughen.^h ¹⁰Ror məkneikin mə yakamərer tim tim ye nəmhəyen minə fam tuk narmamə yamə minə Kughen rimirpen əriə, mə Yesu Kristo tukrivəh miragh əriə, tuksarə iriə Kughen ye nikhakien kafan kape rerin.

¹¹Nəgkiarinen e raməfrakis mə, Tukmə kitawə khauə kirikianə ye Yesu Kristo ye nimhəyen kafan, kini In tukrivəh miragh min ətawə.ⁱ
¹²Tukmə kasərer timtim, kini kitawə tuksarmaru kitawə min. Tukmə kitawə khaukrekin-pən nimetaitawə kimin, Kini In tukrukrekkin-pən nimeitaan kimi ətawə.^j

¹³Tukmə kitawə kasəkapir pawk nəgkiarinen kafan, mərig In tukraməkeikei mor, meinai In to rapəh nakapirien kafan nəgkiarinen.^k

Norien atuatuk kape nhajounien Nəgkiarinen kape Kughen

¹⁴Takuh riki narmamə kin nəgkiarinen minə e. Kini mamor kwirig kimi əriə ye nimri Kughen mə iriə tukhapəh nisotgohyen tuk nəgkiarinen apnapig. Kisotgoh, ripəh nasituyen ye yermamə kirik; mərig ramoriah əmə narmamə yamə mine kasətərig kin.^l ¹⁵Arkut skai mə norien kafam tukrhuvə, rəmhen kin yermamə yame ravhirəkin nar, yamə to rapəh naurisien tuk kafan norien. Tukmə nīpig Kughen rəm kafam wok, In rirkun neighanien kin, meinai nakamhajoun atuatuk nəgkiarinen kape nəfrakisien.^m
¹⁶Apəh kini marer isok tuk nəgkiarinen yamə mine nīprairiə rirkək, mine yamə mine khapəh nhasiayen Kughen, meinai narmamə yamə mine kasəgkiar məkna, kamhavən isok pik tuk Kughen.ⁿ ¹⁷Kini nhajounien kapəriə rəmhen kin nimap pien kirik yame raməmhīr, mamehuə pik. Kwərə mir kīraru irəriə: Haemeneus mine Faelitas.^o ¹⁸Iriu kimiravən isok tuk nəfrakisien, marəni mirəmə, “Kughen rimmor ta narmamə kamhamragh min ye nimhəyen, kini to ripəh nor-min-ien irətawə tuk nīpig kirik.” Kwərə mir ai kworiah nhatətəyen kape narmamə tiksīn. ¹⁹Mərig nar apnapig əmə, səpaag ye nimə yame Kughen rimmərip ramərer tim tim. Kini rimirai-pən nəgkiarinen kirik iran mimə, “Kughen Yermaru rirkun narmamə kafan minə,”(Nam 16:5) mine, “Narmamə yamə mine kamhani

^d2:3 2 Tim 1:8   ^e2:5 2 Tim 4:8   ^f2:6 1 Kor 9:7

^g2:8 Rom 1:3; 1 Kor 15:4   ^h2:9 Efes 3:1,13; Fil 1:12-14   ⁱ2:11 2 Kor 4:11

^j2:12 Mat 10:33   ^k2:13 Rom 3:3-4; Taet 1:2   ^l2:14 1 Tim 6:4; Taet 3:9

^m2:15 1 Tim 4:6   ⁿ2:16 1 Tim 4:7   ^o2:17 1 Tim 1:20

mhamə iriə narmamə kape Yermaru, tukasəkeikei misapəh norien has minə.^ᵖ

²⁰ Ǝtərig-ru. Ye nimə kape yermamə yame kafan nautə ripsaah, plet mine besin pisin pisin minə khapsaah. Kamor tiksın kin gol, tiksın kin silva, tiksın kin nai, tiksın kin kapier. Kampik tiksın, kamətu-pən nar huvə əmə iran. Kampik tiksın, kamətu-pən nirəsıg iran. ²¹ Rəmhen kin narmamə. Tukmə kihvita nirəsıg yerkiəriə, khauə misəmhen kin plet uə besin yame kamətu-pən nar huvə iran. Kisatuatuk, mharkun nisorien wok ehua kape Kughen. Masarer matuk tuk norien nar huvə minə.

²² Aiyu mivən isok tuk norien has yamə mine kamhaurə yerki nitamaruə. Kini maməri-pən huvə swatuk kape norien yame ratuatuk, mine nhatətəyen, mine norkeikeiyen, mine nəmərinuyen. Ǝri-pən swatuk a kimiə narmamə yamə mine nakasaiyoh Yesu Yermaru kin nasituyen, yerkimie yame rhuvə.^q ²³ Ap mivən isok tuk nəgkiarien ətəwao yamə mine niprairiə rirkək. Nəgkiarien minə e kamhavi-pə əmə timət tuk notgohyen.^r ²⁴ Mərig yorwok kirik kape Yesu Yermaru tukripəh notgohyen, mərig tukraməkeikei mor huvə pən kimi narmamə m-fam, kini tukraməkeikei muə rəmhen kin yermamə kape nhajounien, kafan nətərigien tukrapomh. ²⁵ Kini tukmə narmamə tiksın kamhani hah kafan nhajounien, in tukraməkeikei meiwaiyu, maməvhag kimi əriə. Tukmə ror Kughen tukreighaan kin əriə mə iriə tuksarar ye nərigien kapəriə tuk təvhagə hah, mə iriə tukharkun nəfrakisien. ²⁶ Pəh iriə tukhauə min ye nətərigien huvə, kini misəta ye kwənməkuru kape Setan, yame ramraptərəkın əriə, kasor nəkwān.

Kwasig ikin Yesu tukruə məkir narmamə, nahasien tukruə

3 Kini takaməkeikei mirkun min narimnar e: Nipig Kwasig tukruə ipakə, nipig əutən minə tukhauə.^s ² Meinai, narmamə tukasərig əmə əriə, misorkeikei pik mane. Misausit, mhavəhsi-haktə atuk əriə. Mamhani hah narmamə, misəsik nəkwai nisinriə minə mine rimriə minə, mhapəh nhani-vivi-yen narmamə tuk nasituyen, mhapəh nhasaiyen Kughen. ³ Norkeikeiyen kapəriə tukrirəkək. Tukhapəh nisəru-kinien təvhagə hah yamə kamor irəriə. Tuksoriah nhag narmamə. Mhapəh nisarha-huvəyen tuk nimraghien kapəriə. Rikirie tukragien tuk noriahyen yermamə. Tuksəməkin nar huvə minə. ⁴ Iriə kəut kəsua minə. Tuksor narimnar ye nətəwəoyen. Mhavəhsihaktə atuk əriə. Misorkeikei narimnar tuk nərig-huvə-yen ye niprairiə, mərig tukhapəh nisorkeikeiyen Kughen. ⁵ Tukhasigəvin əmə nəhuakien, mhapəh niseighanien mə Kughen tukrivən yerkiəriə.

Yuvən isok tuk narmamə kasor məkna^t ⁶ meinai kamhavən yerkwānu minə, masor nar iko tuk nhavi-ta-yen nərigien kape nipiraovin yamə mine kapəriə nərigien rapəh niskaiyen. Təvhagə hah kape nipiraovin minə a rəmhen kin kajipə pam. Rikirie rivən tuk norien hah, kini ravi-əhu əriə. ⁷ Iriə kasətərig kin nhajounien pisin pisin, mərig tukhapəh nhaniyen nəfrakisien ye Nəgkiarien Ǝfrakis kape Kughen tuk nipig kirik.

^p2:19 Nam 16:5; Aes 52:11; Jon 10:14; 1 Kor 8:3   ^q2:22 1 Tim 6:11

^r2:23 1 Tim 4:7   ^s3:1 1 Tim 4:1   ^t3:5 Mat 7:15,21; Taet 1:16

⁸Apa kupən, kwərə mir a Janes mine Jambres[‡] kimawəsik nægkiarien kape Moses, kini ye norien kirikianə əmə min, narmamə minə tiksın kisəsik nægkiarien əfrakis kape Kughen. Narmamə minə a, nərigien kapəriə rinahas. Nhatətəyən kapəriə rapəh nəmhenien. ⁹Mərig nhajounien eikuə kapəriə to rapəh nərərien ror tu, meinai tukpiəm əpu nətəwaoyen kapəriə, rəmhen kin kwərə mir a Janes mine Jambres.

Mə Timoti tukrəri-pən norien kape Pol

¹⁰Mərig ik, Timoti, nakaməri-pən kafak nhajounien, mine norien kape nimraghien kafak, mine naha nhagin yame yakmə jakor, mine kafak nhatətəyən, mine nətərigien apomh kafak, mine kafak norkeikeiyen, mine nərer-tim-timien kafak. ¹¹Ik nakwirkun-ta nipig əutən yamə mine kimnhauə ye nimraghien kafak, mine norien has yamə mine kimnor irak. Nakirkun norien əutən yamə mine kimnor irak apa Antiok mine Ikoniam mine Listra.^u Mərig Yesu Yermaru rimirəhsi-ta yo ye narimnar m-fam a.^v ¹²Mərig, nəfrakisien: Tukah narmamə m-fam yamə mine khamə tuksor kirikianə iriə Yesu Kristo, masor nəkwai Kughen.^w ¹³Kini mərig nəmə has minə, mine narmamə kape neikuəyən, iriə tuksor norien has, mhavən, masor yame rahas əgkəp. Tukameikuə irəriə, kamhavən maseikuə ye narmamə.

¹⁴Mərig ik, Timoti, ik nakwirkun huvə ta əmawə yamə mine yakshajoun ik. Ror pən takaməkeikei məri-pən əmə narimnar yamə mine yakshajoun ik kin, yamə mine nakamni nəfrakisien irəriə. ¹⁵Ye nəkəskəhyen kafam muə

meriaji-pə taktəkun, nakwirkun-ta Nəkwəkwə kape Kughen e yame rirkun nivəhsi-preyen nirkunien kimik mə takhatətə ye Yesu Kristo mə Kughen tukrivəh miragh ik. ¹⁶Nægkiarien m-fam ye Nəkwəkwə kape Kughen kamhasi-pən ye nəkwai Kughen əmə, kini misasitu irətawə. Mishajoun ətawə, mamhani-ərhav norien has minə kapətawə, masərəhu atuutuk ətawə, kini mishajoun ətawə kin norien yamə mine kisatuutuk.^x ¹⁷Kisasitu irətawə məkneikin: Kitawə narmamə kape Kughen minə, tukhavəh nasituyen minə fam a, kini mhauə narmamə yamə mine kharkun nisorien wok huvə minə m-fam.

4 Timoti, jakvəhsi-pre nægkiarien keikei kirik kimik ye nimri Kughen mine Yesu Kristo yame tukruə məkir narmamə m-fam, iriə yamə mine kamhamragh, mine yamə mine kwənhamhə-ta. Yesu e natukruə mamarmaru; ror pən, yakavəhsi-pre nægkiarien keikei e mimə: ²Ni-ərhav nægkiarien kape Kughen, kini arer matuk tuk nini-ərhavyen, nar apnapig mə rimar əmə uə rəutən. Ərəhu atuutuk norien kape narmamə, kini ni-ərhav norien has minə, kini mivəhsi-haktə nətərigien kape narmamə. Takamor wok minə e, kafam nətərigien tukrapomh, kini kafam nhajounien tukratuutuk mihuvə. ³Takaməkeikei mor məkneikin meinai, nipig yame ramuə, narmamə tuksəpəh nægkiarien atuutuk, misəri-pən əmə nərigien kapəriə, mamhavəh namhajoun pisin pisin yamə mine kamhani-ərhav əmə nægkiarien yame narmamə rikiriə ragien tukun.^y ⁴Tukhaukreikin-pən nimətirgiriə tuk nægkiarien əfrakis,

[‡]3:8 Eks 7:11, 22, 9:11.

^u3:11 Wok 13:50; 14:5; 14:19 ^v3:11 Sam 34:19

^w3:12 Mat 16:24; Jon 15:20; Wok 14:22 ^x3:16 Rom 15:4 ^y4:3 1 Tim 4:1

mhavən misətərig kin kwanage eikuə minə.

⁵Mərig ik, arha huvə tuk kafam nərigien nīpig m-fam, nar apnapig mə narimnar pisin pisin minə kamhauə ye nīmrighien kafam. Nīpig nahasien tukramuə tuk ik, takamərer tim tim. Kini yuvən, markurao, mamni-ərhav Nəgkiarien Huvə. Kini takaməkeikei mamor fam wok yame Kughen ravəhsipre kimik mə takor.

⁶Mərig yo, pəh nien mə tuktu, yakmhə. Nīmrighien kafak ruauə rəmhen kin nar miragh kirik yame kivaan əru tuk nini-vi-vi-yen Kughen.^z

⁷Yo, yimnamaiyu əmə tuk nhatətəyen ye Kughen, mamaiyu huvə meriaji naiyuyen infamien; yakwərtərək kin nhatətəyen kafak.^a ⁸Yermamə yame ramaiyu mapita, kəvhəvhao-pən kimin rəmhen kin nərok kafan. Kini Yesu Yermaru, In raməkir huvə narmamə, məkir nīmrighien kafak, mə ratuatuk. Mor apnəpeinə tuk nərok kafak. Kini pəh nien mə yo pisin əmə, mərig tukrivəhsi-pən kimi narmamə m-fam yamə mine kisorkeikei mamhawhin mə In tukruə min.

Pol raməvsao kin kafan minə tiksin

⁹Timoti, arkut skai mhai miren muə məm yo, ¹⁰meinai kwən a Demas rorkeikei pik nīmrighien kape tokrei tanə e, marar, mapta kin yo, mivən apa Tesalonaeka. Kini kwən a Kresens ruavən ta apa Galesia^f, kini Taetas ruavən ta apa Dalmesia. ¹¹Kini taktəkun ai, Luk pisin əmə ramarə kimru min. Rhuvə mə takrauə kimiru Mak, meinai in tukrasitu irak tuk wok kafak.^b ¹²Mərig

yimnher-pən ta kin kwən a Tikikas apa Efesas. ¹³Tukmə nīpig nakamuə, takaməkeikei mirəh neipən a yame yimnərhə raməmīr apa imei Kapas, apa Traos. Rhuvə mə takpik min kafak nəkwəkwə minə muə. Mipəh nəru-kinien nəkwəkwə yamə mine kimnor kin tiki nani, mipik, muə.^c

¹⁴Mərig kwən a Aleksanda, in yermamə kape norien wok ye aean, in rimnor rahas-pə kimi yo. Yesu Yermaru tukrivəh-sipən tai norien kafan.^d ¹⁵Mərig ik min takamərig ik tuk kwən a, meinai in rimnaməsik pik nəgkiarien kapətawə.

¹⁶Kini nīpig kimisəkupən misərip yo ye kot, yimni-ərhav nərigien kafak, kini yermamə rirkək tuk neighanien kin kafak nəgkiarien. Mərig kafak narmamə minə kimisap, misəpəh yo. (Pəh Kughen tukripəh norien tai norien kapəriə).

¹⁷Mərig nīpig a, Yesu Yermaru, In raməmīr kimru min, mivəh-si-pə nirkunien kimi yo mə jakni-ərhav huvə Nəgkiarien Kafan, mə nəmə tanə pisin pisin minə tuksərig. Yemehuə kape kot ipakə əmə rimə tukrivəh-si-pə narpinien kimi yo mə jakaməkeikei mimhə, mərig Yesu Yermaru rimivəh miragh yo.[§]

¹⁸Kini In tukrivəh-si-ta yo tuk nahasien fam yamə mine kimə tukor irak. Marmərtərək kin huvə yo, mivəh yo mivən ye rao ye neai. Pəh khavəh-sihaktə In ye newk mine newk kape rerin. Amen.

Nəgkiarien infamien

¹⁹Yakamni rhuvə tuk Akwila mine pi-raovin kafan Prisila, mine Onesiforas mine kafan minə.^e ²⁰Kwən a rimnaməmīr apa Korin. Nīpig yimītərhav

^f4:10 Tukmə ror Kresens rimavən apa Spen.

§4:17 Pol rimə, “Yesu rimivəh-si-ta yo ye nəkwai laeon.”

^z4:6 Fil 2:17   ^a4:7 1 Tim 6:12   ^b4:11 Wok 15:37-39; 2 Kor 8:23; Kol 4:14

^c4:13 Wok 20:6   ^d4:14 Aes 59:18; Rom 2:6   ^e4:19 Wok 18:2; 2 Tim 1:16-17

apa Maelitas, mipəh Trofimas raməmir,
meinai in ramhə.^f

²¹ Timoti, arkut skai mhai miren muə
eikin e kwasig ikin nipig kape nokieiyen.

Yubulas mine Pudens mine Linus
mine Klodia, mine nəməhuak minə fam
kamhani rhuvə pre tuk ik.

²² Pəh Yesu Yermaru tukramarə
kimiru min. Pəh nihuvəyen kape
Kughen tukramarə tuk əmiə.

---

^f4:20 Wok 19:22; 20:4; Rom 16:23

Taetas

*Nəkwəkwə yame Pol
rimirai kimi Taetas*

Nəgkiarien kupən ye nəkwəkwə e Taetas

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Aposol Pol rimirai nəkwəkwə e.

?Rimirai ramvən kimi pa? Pol rimirai nəkwəkwə e ramvən kimi Taetas. Taetas in yemə Gris kirik yame rhatətə ye Kristo. Pol rimivi-pə in ramni nəfrakisien ye Yesu. Kini Taetas rimnor wok ripsaah iriu Pol rəmhen kin Timoti. Kamni nhagin rehuə ye Niutesteman.

?Narəyen rimnhawor pən iran mine nipig rimirai? Pol mine Taetas kimiravən ye kwaji tanə e Krit, kini iriu kimirərikakun niməhuak kirik aikin. Kimirərikakun niməhuak, Pol rier min, mipəh Taetas raməmīr mə tukror infamien ye wok a. Krit in kwaji tanə kirik yame rukwar kin norien has minə, rəmhen kin in e narmamə kaseikuə pik nipig mifam, masəvigin pik, misarpah pik. Tiksin khauə ye niməhuak mamhani nəgkiarien eikuə ripsaah, mishajoun əmə tuk mane.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Pol rorkeikei mə tukrasitu ye Taetas tuk kafan wok apa niməhuak apa Krit. Taetas tukraməkeikei mivəhsi-haktə narmamə mə tukhauə elda minə ye niməhuak. Kini Pol raməvhag kimi Taetas mə tukrhawor pən iran mine kimi narmamə yamə mine khapəh nisəri-pəniən nərigien kafan. Kini mivəhsi-pən nəgkiarien tiksin kape nhatətəyən mine nəriwək-atuatuk-ien. Kini mimə Taetas tukrətapig huvə kin nəmhajoun eikuə minə. Nəgkiarien infamien ramni mə Pol tukrher-pə

yermamə kirik yame tukrivəh tamhek Taetas, pəh Taetes tukruə tuk Pol mamasitu iran.

Pol rimə nəkwəkwə e ramvən kimi Taetas

1 Taetas, yo Pol. Yakamrai nəkwəkwə e kimik. Yo, yorwok kirik kape Kughen, kini yo aposol kirik kape Yesu Kristo. In rimirpen yo mə jakasitu ye narmamə yamə mine Kughen ruirpen-ta əriə mə kafan minə, mivəhsi-haktə nhatətəyən kapəriə, masitu irəriə mə tukharkun nəgkiarien əfrakis, mhaue misor nəkwai Kughen. ²Kitawə kharkun nəfrakisien a, kini mishatətə iran. Kini misərəhu-pən nərigien kapətawə mə tukhavəh nimraghien rerin, meinai in apa kupən kupən, nipig Kughen rimipəh nor-hanəyən nar kirik, mərig In ruirpen-ta nimraghien rerin a. Kini Kughen, In to rapəh neikuəyən.^g ³Kini ye nipig atuatuk kafan, nəgkiarien kafan ruauə ye nikhakien, meinai Kughen yame rimivəh miragh ətawə rimmərəhu-pə wok e ye kwermik, mivəhsi-pə nəgkiarien kirik mə jakni-ərhav Nəgkiarien Huvə kafan kimi narmamə.

⁴Taetas, ik pikwariən əgkəp kafak meinai nhatətəyən kapərau rəm nəmhen. Pəh Kughen, Rimtawə, mine Yesu Kristo Yermaru kapətawə, iriu tukravəhsi-pre nihuvəyən mine nəmərinuyen kimik.^h

Norien yame Taetas rimnor apa Krit

⁵Nipig yimatərhav ye tanə a Krit, mamapəh ik nakaməmīr, mə takaməkeikei mor infamien ye wok yame ramswin hanə, mivəhsi-haktə elda minə kape niməhuak yerkwanu minə fam ye tanə Krit, rəmhen kin yame yimīni-pre ta tuk ik. ⁶Mərig elda,

to kipəh nəm-pəniən nar hah kirik iran. In, kafan piraovin kirikianə əmə. Kafan kwajikovə minə tukasəkeikei mishatətə ye Kughen, mhapəh nisor-apnapigien nar, mhapəh nisəsikien nəkwai rimirə mine nisinriə, tamə kini hah əriə tukun. ⁷Elda** to kipəh nəm-pəniən nar hah kirik iran meinai Kughen rimməruhu-pən wok ehua ye kwermīn. Pəh nien mə in yermamə yame kapən kapə riskai pik. To niemha riphə nhai-aihuayen. Pəh nien mə in yermamə kape napisien kin ninimien mine nəmħokien mine neikuəyən tuk nivəhyen mane. ⁸Mərig kafan nimiraghien tukraməkeikei mor məkneikin: In ramarha huvə tuk narmamə yamə mine kamhauə iman ikin, morkeikei mə tukramor norien yame rhuvə, mamor narimnar ye nirkunien. Norien kafan ratuatuk. Ramarha huvə tuk kafan nimiraghien. ⁹Tukraməkeikei mamraptərəkin tim tim Nəgkiarien Huvə kape Kughen, yame kimnhajoun in kin, pəh in tukrəvhag kimi narmamə kin nəgkiarien atuaturuk, kini mapita narmamə yamə mine kamhani hah nhajounien kafan.¹

¹⁰Vəh-si haktə elda tiksīn meinai ikin aikin a, narmamə khapsaah kimishaktə mashorukun Nəgkiarien Huvə kape Kughen. Masəgkiar pik, nīpran rirkək, miseikuə, masəvi kimi narmamə. Iriə khapsaah kwənərəus kape nəmə Isrel.^{††j}

¹¹Tukaməkeikei kətapig kin nəgkiarien kapəriə, meinai nhajounien kapəriə ramoriah narmamə tiksīn kamhamir iriə kapəriə narmamə minə. Nhajounien kapəriə rapəh nəmhenien. Kashajoun məkna miseikuə tuk niwəhyen mane. ¹²Rəmhen kin kwən Krit kirik kupən, in

profet kirik kapəriə, rimini mə, “Nəmə Krit, iriə narmamə kape neikuəyən nīpig m-fam. Kisəmhen kin kuri aparu minə. Kini iriə kasarpah, nīpig m-fam misorkeikei əmə mə tuksəvigin.”

¹³Mərig nəgkiarien kape profet e, in ror nəfrakisien kin. Kini ror məkneikin, mə takni-əhu nəməhuak minə mə tukhapəh nisətərigien kin nhajounien kapəriə, pəh nhatətəyən kape nəməhuak minə tukriskai.^k ¹⁴Ətapig kin əriə mə tukhapəh nhavəhyen kwanage eikuə minə kape nəmə Isrel kupən, mhapəh min nhakwasigien kin narmamə yamə mine kwəsəta ta ye nəgkiarien əfrakis.^l ¹⁵Meinai, narmamə yamə mine kisatuaturuk ye nimri Kughen, nar rirkək yame tukror əriə kasəmkimik. Mərig narmamə yamə mine kasəmkimik ye nimri Kughen, meinai iriə khapəh nishatətəyən ye Yesu, kini norien kirik rirkək yame tukror əriə kisatuaturuk. Ror məkneikin mə nərigien kapəriə ramvən əmə tuk nahasien, kaseinein nəkiriən norien minə. ¹⁶Iriə kamhani mə kharkun Kughen, mərig norien kapəriə ramhajoun mə kaseikuə, kwənħaukreikin-pən nimetairiə kimi Kughen. Iriə nəpnaihyen kapəriə rahas. Kasəsik nəkwai Kughen, kini mhapəh nisəmhenien mə to kisor nar huvə kirik.^m

Nəvhagien ramvən kimi nəməhuak minə

2 Mərig ik, Taetas, takaməkeikei mha-joun narmamə ye nhajounien yame raməri-pən huvə nəgkiarien atuaturuk. ²Əvhag kimi nəwharu minə mə tuk-sarha huvə tuk nimiraghien kapəriə nīpig

**1:7 Uə pasta.

††1:10 Uə, iriə khapsaah kape kwən e kamni kimə “Sakomsaes” yame ramni mə tukaməkeikei kəsīg pən Kristin minə.

l1:9 1 Tim 3:2-7; 2 Tim 2:24-26 j1:10 1 Tim 4:7 k1:13 2 Tim 4:2

l1:14 1 Tim 4:7 m1:16 1 Jon 1:6; 2:4

m-fam, masor narimnar ye nirkunien. Nimraghien kapëria tukramëkeikei matuatuk, pëh narmamë tukhasiai ëria. Takëvhag kimi ëria më tukasëkeikei mishatëtë ye Kughen, misorkeikei narmamë, misërer tim tim ye nipig mifam.

³ Kini ye norien kirikianë ëmë min, takamëkeikei mëvhag kimi nipiwëharu minë më ye narëyen kapëria tukhasiai Kughen. Më tukhapëh nisoriahyen nhag narmamë, mhapëh nisapisien kin ninimien. Mërig tukasëkeikei mishajoun narmamë kin nimraghien atuatuk.ⁿ

⁴ Tuksarë huvë mëknenkin, mharkun nhajounien nipiraovin min tiksın kin swatuk yame irië tuksorkeikei kapëria narman mine kwajikovë kapëria minë.

⁵ Nipiahuaru tukshajoun min nipiraovin tiksın më tuksarha huvë tuk nimraghien kapëria, kini kapëria nimakuë kirikianë ëmë. Më tuksarha huvë tuk rukwanu kapëria, misor rhuvë pën tuk narmamë, mhasiai narman kapëria, tamë kini hah nęgiarien kape Kughen.^o

⁶ Kini ye norien kirikianë ëmë min, takamëkeikei mëvhag kimi nitamaruë më tuksarha huvë tuk nimraghien kapëria. ⁷ Pëh tuksëm nimraghien kafam më rhuvë, khakwasig kin ik. Nipig nakamhajoun, nimraghien kafam tukramëkeikei matuatuk, mor nęgiarien kafam ripam.^p ⁸ Ik takamëkeikei mini ëmë nęgiarien ëfrakis yame narmamë tukhapëh nisëmien nimeitam tuk nęgiarien kafam, mhani hah ik. Pëh tukror kafam tikmir minë kisauris, meinai khapëh nisëmien norien has kirik iram, kini mhapëh nhaniyen nar has kirik irëtawë.^q

⁹ Evhag kimi slef minë më tuksor nëkwai kapëria namehuë minë,

ye narimnar m-fam, mhasiai ëria, mhapëh nhaniyen tai nęgiarien kape namehuë minë kapëria,^r ¹⁰ mhapëh nisëkrëhyen kimi ëria. Mërig nipig mifam, tukasëkeikei masor nar yame ratuatuk ye nimri namasur kapëria, më tukhani nëfrakisien ye kapëria wok. Ye norien yame tuksor narimnar fam, tukshajoun më nęgiarien kape Kughen yame rimivëh miragh ëtawë, in ratuatuk mihuvë.

¹¹ Hajoun narimnar mifam a, meinai Kughen rinnautë-pë kin kafan nihuvëyen kimi narmamë mifam, mëhitë ye swatuk yame tukrivëh miragh ëria iran. ¹² Nihuvëyen a kape Kughen ramhajoun më nipig kitawë kasarë ye tokrei tanë, tukasëkeikei misëpëh nëri-pëniën norien has minë mine narimnar has minë kape tokrei tanë yamë mine kashaktë yerkitawë. Masëkeikei misarha huvë tuk nimraghien kapëtawë, misor nëkwai Kughen. Nimraghien kapëtawë tukramëkeikei matuatuk.^s

¹³ Nimraghien kapëtawë tukramëkeikei mor mëknekin, kitawë tukaseito kin nipig yame Yesu Kristo tukruë iran. Yesu e, In Kughen kapëtawë yame rimivëh miragh ëtawë. ¹⁴ Moriah kafan nimraghien marpin nimraghien kin kapëtawë, mirëhsita ëtawë tuk nahasien mifam. Mëspir ëtawë më kitawë tukhauë kafan narmamë yamë mine kasorkeikei ëmë nar yame rhuvë.^t

¹⁵ Narimnar yame yakamrai kimik, takamëkeikei mhajoun narmamë kin. Ik nakvëh nehuëyen tuk nëvhagien mine norien kwirig kimi narmamë. Rahas më narmamë tuksëm ëhu ik.^u

ⁿ2:3 1 Tim 3:11   ^o2:5 Efes 5:22   ^p2:7 1 Tim 4:12   ^q2:8 1 Pita 2:15

^r2:9 1 Tim 6:1   ^s2:12 1 Jon 2:16

^t2:14 Eks 19:5; Dut 7:6; Esik 37:23; Gal 1:4; 1 Pita 2:9   ^u2:15 1 Tim 4:12

Norien kapə nəməhuak minə

3 Taetas, takəvhag kimi nəməhuak minə mə tukhasiai namehuə minə, mine gavman kapəriə. Masəkeikei masor nəkwairiə, kini masərer matuk ye nipiḡ mifam tuk norien nar huvə minə.^v

² Mhapəh nisoriahyen nhag narmamə, məriḡ pəh misərəhu nəmərinuyen, masor huvə pən kimi narmamə, mhavəh-si-əhu nərigien kapəriə, mhasiai narmamə m-fam.

³ Meinai in apa kupən, kitawə min kimisətəwao, miseinein nəfrakisien, mhapəh nisorien nəkwai Kughen. Təvhagə hah rimmarmaru irətawə mor ətawə kisorkeikei nahasien, misorkeikei əmə narimnar tuk nərig-huvə-yen ye nīpraitawə. Rikitawə rimməkrah kin nautə kape narmamə, kini kitawə misor hah pən kimi narmamə. Narmamə kimisəməkin ətawə, kini kitawə kisəməkin ətawə minə.^w

⁴ Məriḡ Kughen yame rimivəh miragh ətawə, nihuvəyən mine norkeikeiyen kafan kratərhav-pə.

⁵ Məriḡ pəh nien mə In rimivəh miragh ətawə tuk norien atuatur minə kapətawə. !Nikam! In rimivəh miragh ətawə ye norkeikeiyen kafan.

Rimnaikwas irətawə tuk norien has kapətawə, kisarha huvə min, Nanmin Rhakə rimmow kin rikitawə.^x

⁶ Yesu Kristo yame rimivəh miragh ətawə,

In e swatuk kape Kughen ramətəmrin rikitawə kin Nanmin Rhakə ye rikin agien.^y

⁷ In mor ətawə kisatuatur ye nimrin kin nihuvəyən kafan mə kitawə tukhauə kafan kwajikovə minə, kini mharkun huvə mə tukpihavəh nimraghien rerin.

⁸ Tuk nipiḡ m-fam, tukasəkeikei mishatətə ye narimnar minə e yakamrai, meinai kasəfrakis. Kini yakorkeikei mə takhajoun narmamə kin, pəh narmamə yamə mine kamhani nəfrakisien ye Kughen, kapəriə nərigien tukramərer tim tim əmə tuk norien narimnar yame rhuvə. Nəgkiarien a rhuvə, kini ramasitu huvə ye narmamə.

⁹ Apəh marer isok tuk nəgkiarien ətəwao, mine nəgkiarien yame ravus ris, mine nətgohyen tuk nīprai nəgkiarien kape loa minə. Apəh əmə nəgkiarien minə a meinai khapəh nisasituyen ye yermamə kirik, kini kapəriə nihuvəyən rirkək.^z ¹⁰ Kini tukmə yermamə kirik ramor narmamə kasəwhai əriə minə, takvən məkhar skai kimin, mini-əhu. Məriḡ tukmə ramor min, kini takvən mini-əhu min. Məriḡ tukmə nakni-əhu mikiraru, məriḡ in raməkeikei ye kafan norien, kini takərer isok tukun.^a ¹¹ Meinai nakirkun huvə mə yermamə yame ror məknakin, kafan nətərigien rahas, kini ramor kiko-iko. Kafan əmə norien ramhajoun mə in rapəh nəmhenien.

Nəgkiarien infamien

¹² Jakher-pre kin yermamə kirik, Atemas uə Tikikas, tukruə məm ik. Nipiḡ tukrurə, takaməkeikei mhai miren marha-kin swatuk kirik takuə məm yo apa yerkwantu a Nikopolis, meinai nipiḡ kape nokieiyen, yakmə jakvən aikin mamarə.^b ¹³ Kini yermamə mir kiraru, Apolos, mine loa e, nhagin e

^v3:1 Rom 13:1-7; 1 Pita 2:13-14   ^w3:3 1 Kor 6:9-11; Efes 2:1-2; 5:8

^x3:5 2 Tim 1:9; Hib 10:22   ^y3:6 Wok 2:17-18   ^z3:9 2 Tim 2:14,16

^a3:10 Mat 18:15-17   ^b3:12 Efes 6:21-22; Kol 4:7-8

Sinas, kwəriwək ye nəriwəkien kapəriu, məriḡ ik takasitu irəriu ye narimnar yame kawəkwaqwə kin.^c ¹⁴Nəməhuak kapətawə minə tukasəkeikei mhauə mə kapəriə nəriḡien ramərer tim tim əmə tuk norien narimnar yame rhuvə, mə iriə tukharkun nisasituyen ye narmamə tiksin yame kapəriə narimnar rapəh

nəmhenien. Rapəh nihuvəyen mə iriə tuksarə apnapig əmə.^d

¹⁵Taetas, narmamə yamə mine yakamarə kimawə miriə, iriə kamhani vi vi ik. Takni-pən rhuvə tuk nəməhuak yamə mine kasorkeikei ətawə.

Pəh nihuvəyen kape Kughen tukramarə tuk əmiə m-fam.

Filimon

*Nəkwəkwə yame Pol
rimirai kimi Filimon*

Nəgkiarrien kupən ye nəkwəkwə e Filimon

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Aposol Pol rimirai nəkwəkwə e.

?Rimirai ramvən kimi pa? Rimirai ramvən kimi Filimon ye niməhuak apa Kolosi. Iriu fren huvə. Filimon, kafan aikin slef minə.

?Narəyen rimnhawor pən iran mine ye nipig rimirai? Ye nipig a, narmamə khapsaah, kapəriə aikin slef minə. Kini nəməhuak minə min tiksın, kapəriə aikin slef minə. Filimon, kafan kirik aikin slef, nhagin e Onesimas. Mərig Onesimas rimnəkrəh kin mane tiksın kape Filimon, map. Tukmə Filimon rəm Onesimas, loa kape Rom ramni mə Filimon rirkun nhopniyen in tukun. Mərig Onesimas rap, mivən, məm Pol ye kalabus apa Rom, kini Pol ramni-ərhav Nəvsaoyen Huvə kimin, in ramni nəfrakisien ye Yesu Kristo. Kini mamasitu min ye Pol. Kini Pol rher-pən kin in rirerig pən tuk Filimon. Pol ramni pən tuk Filimon mə nar apnapig mə Onesimas in slef kafan, mərig taktəkun ai, in ru-aə rəmhen kin piauni, meinai iriu kwis kirəni nəfrakisien ye Yesu Kristo.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Pol rimirai nəkwəkwə e maiyoh Filimon mə tukrəru-kin norien has kape Onesimas, kini mivəh in ramreriğ-pə min. Nar apnapig mə in slef kafan, mərig Pol rorkeikei mə Filimon tukrəm huvə Onesimas rəmhen kin piauni kirik.

Pol rimə nəkwəkwə e, ramvən kimi Filimon

1 Filimon. Yo Pol, yame kimivəhsi-pən yo ye kalabus tuk nini-ərhavyen Yesu Kristo, kimru piautawə Timoti, yakarərai nəkwəkwə e kimik.

Filimon, ik kimru kirik, kini kitasir karhor wok kirikianə əmə kape Kughen. ²Kini yakarərai min nəkwəkwə e kimi nowintawə e Apia, mine kwən e Akipas, yame kitawə min, kisəmhen kin mobael minə kape kwhen kirikianə. Kini yakarani rhuvə kimi nəmhuak yamə mine khauə misəhuak ye kafam nimə.^e

³Pəh Kughen, Rimtawə, mine Yesu Kristo Yerमारु kapətawə, iriu tukrawəhsi-pre nihuvəyen, mine norkeikeiyen kimi əmiə.

Norien huvə kape Filimon

⁴Filimon. Nipig yakaməhuak, nipig fam, rikik raməsik ik, mamni vi vi Kughen ⁵meinai yakamərig nəvsaoyen kin nhatətəyen kafam ye Yesu Yerमारु, mine norkeikeiyen kafam tuk nəməhuak minə. ⁶Yakamaiyoh Kughen mə kimie narmamə tiksın yamə mine naksarə masəhuak kwis, takhauə mharkun nihuvəyen yamə mine kamhasi-pən tuk Yesu Kristo. ⁷Piak, yakamni vi vi Kughen meinai kafam norkeikeiyen ramor nəməhuak minə kasərig rhuvə. Norien kafam ravəhsi haktə kafak nərigien, rikik ragien.^f

Pol ramarkut kimi Filimon mə tukriyəh nivəhsi-pənien narpinien kimi Onesimas, meighaan kin in rirerig-pə min

⁸Ye nhag Yesu Kristo, yakirkun narkutien kimik mə takor nar kirik yame takaməkeikei mamor. Mərig, to

^e1:2 Kol 4:17; 2 Tim 2:3 ^f1:7 2 Kor 7:4

yakpəh narkutien kimik. Yakaməm norkeikeiyen kafam ⁹mamaiyoh ik mə takor nar kirik ye nıkarın kape norkeikeiyen. Ror məkneikin mə yo Pol, yo huaru kirik, kimivəhsi-pən yo ye kalabus tuk niniyen nhag Yesu Kristo, ¹⁰yakamaiyoh ik ye nıkarın kape slef kafam, nhagin e Onesimas³³.⁸ Kwən en rimaü rəmhen kin narik nıpig yimnamarə ye kalabus. ¹¹Apa kupən, in rimipəh nor-huvəyen wok kafam, mərig taktəkun ai, in rimaü mirkun nor-huvəyen wok kapərao.

¹²Kini taktəkun ai, yakamher-pre kin kwən e, yame yakorkeikei pik in. ¹³Yakmə jakor in ramarə əmə kimru min, pəh tukrivəh tamhekim, mamasitu irak ye nıpig yakamarə ye kalabus tuk niniyen Nəgkiarien Huvə kape Kughen. ¹⁴Mərig, to yakpəh norien nar kirik məkupən kik tukmə nakpəh neighanien kin.

¹⁵Yakeinein, tukmə ror Onesimas rimnap ta iram tuk nıpig kwakwə e mə takvəh min in rırerig-pre min nakawarə apomh. ¹⁶Mərig pəh nien mə in tukror əmə slef kafam, nıkam. Mərig taktəkun ai, in slef, mərig ruauə kwən kirik rhuve pik rapita slef kirik, in ruauə piauraö yame kworkeikei pik in. Yakorkeikei in, mərig ik nakorkeikei pik in rapita, meinai in kafam slef, kini ye nhag Yesu Yermaru, piam.^h

¹⁷Filimon, yakaməm mə kirau kirauə kirikianə, kini ror məkneikin, yakamaiyoh ik mə tukmə Onesimas rura, takamor əmə ramhuve pən kimin

rəmhen kin yame nakamor huvə-pə kimi yo. ¹⁸Mərig tukmə rimnor nar kirik rahah iram, uə rimivəh kafam kirik nar kirik mipəh nərokien, takərəhu-pən raməmır ye kaon kafak. ¹⁹Kini ai taktəkun, yo Pol, yakamrai nəkwəkwə e kin kwermik, pəh yo jakriərok ik. ?Mərig nakmə jakərok ik uə? Takpəh nəru-kinien mə yo yimnasitu iram kini nimivəh kafam nımraghien rerin. Rapəh nəmhenien mə takuh rikik mə jakərok ik tuk nar kirik. ²⁰Piak, yakmə takor nar e yame yakamaiyoh ik kin ye nhag Yesu Yermaru, in e takor rikik tukramərig rhuve ye Yesu Kristo. ²¹Yakamrai nəkwəkwə e kimik meinai yakirkun mə takor nəkwak, kini takamor tukrapita naha nhagin yame yakamaiyoh kin.

²²Kini nar kirik min, takamor apnəpenə ye kwənmhan kirik kafak, meinai yakamərəhu-pən kafak nətərigien ye Kughen mə in tukror swatuk kimi yo jakrerig-pre min tuk əmiə rəmhen kin yame kimie nimisəhuak tukun.ⁱ

Nəgkiarien infamien

²³Kwən e Epafras, kimivəhsi-pən əmru ye kalabus tuk nini-əravyen nhag Yesu Kristo, kini in ramni-pre rhuve tuk ik.^j ²⁴Kini Mak, mine Aristakas, mine Demas, mine Luk, yamə mine kimawə yaksor wok kirikianə, iriə min kamhani-pre rhuve tuk ik.^k

²⁵Pəh niहुvəyen kape Kughen tukramarə tuk əmiə m-fam.

³³1:10 Nhag e Onesimas, nıpran rimə, “Yermamə yame rirkun huvə norien wok.”

⁸1:10 1 Kor 4:15; Kol 4:9   ^h1:16 1 Tim 6:2   ⁱ1:22 Fil 1:25; 2:24

^j1:23 Kol 1:7   ^k1:24 Kol 4:10-14

Hibrus

*Nəkwəkwə yame
ramvən kimi nəmә Isrel*

Nəgkiarien kwəkwə kape nəkwəkwə e Hibrus

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Kitawə kiseinein mə pa rimirai nəkwəkwə e, meinai yermamə yame rimirai nəkwəkwə e, in ripəh niniyen nhagin. Yermamə yame rimirai rimipəh nəmien Yesu Kristo, mərig narmamə tiksın yamə mine kimisəm Yesu kimisəvsao kin kimi yermamə yame rimirai nəkwəkwə e. Kini in rirkun nəgkiarien kape Ol Testamen, mine norien kape nəmә Isrel kupan. Tukmə ror Banabas uə Apolos kimirirai nəkwəkwə e, meinai iriu kirarkun Nəvsaoyen Huvə kape Yesu, kini iriu mawehuə ye niməhuak. Narmamə tiksın, rikiriə raməsik mə Pol rimirai nəkwəkwə e, mərig rikitawə ripəh nəsikien məknakin meinai ye leta yamə mine Pol rimirai, rimnərhupən nhagin. Mərig nhagin rirkək ye nəkwəkwə e.

?Rimirai ramvən kimi nipa? Rimirai nəkwəkwə e ramvən kimi nəmә Isrel yamə mine kishatətə ye Yesu Kristo, mərig iriə tiksın kimnharerig-pən tuk norien kape nəri-pəniēn Loa kape Moses. Tukmə ror iriə khapəh nharkun-huvəyen niprai Nəvsaoyen Huvə.

?Nimraghien rimnhawor pən iran mine ye nipig rimirai? Ye nipig a, nəmә Isrel tiksın kimisoriah nəmә Isrel yamə mine kashatətə ye Yesu Kristo, misor rikiriə rəpou. Rhuvə mə iriə tukharkun mə nhatətəyen kapəriə in nəfrakisien, kini Yesu in Kristo yame Kughen rimə tukrher-pə kin.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Ye nipig a, narmamə tiksın ye niməhuak, rikiriə rəsik mə norien kape nəri-pəniēn Loa kape Moses ye Ol Testamen, in yerpirig rapita norien kape nhatətəyen ye Yesu Kristo. Mərig narimnar ye Ol Testamen in nuhpikinien əmə kape norien yame Yesu rimnor. Rəmhen kin temple in ramor nuhpikinien ye Nanmin kape Kughen yame ramarə yerkitawə; kini Sabat in ramor nuhpikinien ye napisien yame Kughen tukrivəhsi-pə kimi ətawə ye rao ye neai; kini norien kape niviyen nitə in ramor nuhpikinien ye nitaw Yesu Kristo yame rimnaiyu ye nai kamarkwao kin. Kimirai nəkwəkwə e mə narmamə tuksəm mharkun mə Yesu Kristo In yerpirig rapita narimnar fam, rapita profet minə, mine agelo minə, mine Moses, mine Eron, mine pris minə kupan. Nhatətəyen ye Yesu Kristo in rhuvə pik rapita nəripəniēn Loa kape Moses. Ror məkneikin meinai narimnar fam ye Ol Testamen rimauə mor nəfrakisien kin ye Yesu Kristo. Kini nimhəyen kafan in rəmhen tuk nirisinien norien has kape narmamə.

Kristo rimnor əpu Kughen kimi ətawə

1 Apa kupan, Kughen rimivəhsi-pən nəgkiarien kafan kimi profet minə ye nipig pisin pisin minə, mine swatuk pisin pisin minə, kimnhani-pən tuk riptawə minə. ²Mərig taktakun ai kitawə kwəsəviə-pən tuk Nipig Kwasig, kini Kughen raməgkiar atuatur əmə kimi ətawə kin Tini. Tini a Kughen rimirpen in mə tukror neiai mine tokrei tanə, mirpen In mə tukmə ror infamien, narimnar fam, rəmir tukun.¹ ³Tini e In nikhakien kape nihuvəyen mine nəsaninien kape Kughen.^m In rhai atuatur rimni ye narimnar fam.ⁿ In mam-

¹1:2 Sam 2:8, Jon 1:1-3; Kol 1:16   ^m1:3 Jon 1:14; 12:41; Aes 6:1-4

ⁿ1:3 Jon 14:9; Fil 2:6-7; Kol 1:15; 2 Kor 4:4

pik ətərəkin narimnar fam ye nəsanien kape nəgkiarien kafan.^o Nipig In rimamhə tuk nəspir-tayen norien has kapətawə,^p In rimavən ye rao ye neai məkwətə-pən ye nikar Kughen Yermaru matuk.^q

Ji Kughen e In yerpig rapita agelo minə

⁴ Kughen rimivəh-si haktə Tini e, kini In yerpig rapita agelo minə rəmhen kin mə nhag e yame Kughen rivəhsipən kimin in yerpig rapita nhag agelo minə fam.^r ⁵ Kughen ripəh nini-pəniyen tuk agelo kirik kafan mimə, “Ik narik.

Taktakun ai yakwauə rimim atuatak.”(Sam 2:7)

Mərig in rimnəgkiar məknakin kimi Yesu. Kini Kughen ripəh nini-pəniyen tuk agelo kirik mimə,

“Yo rimim atuatak, kini ik nakuauə narik.”(Sam 2:7)

Mərig In raməgkiar məknakin kimi Yesu. ⁶ Meinai nipig Kughen rimnherpən kin Nimrin Nupan kafan ruə ye tokrei tanə, kini In mamni mimə,

“Pəh agelo m-fam kafan tuksəgnəgin In.”(Dut 32:43)

⁷ Nipig Kughen raməgkiar ye nikarin kape agelo minə mamni mimə,

“Yo yakamor kafak agelo minə kisəmhen kin nimətag yame ramavən ikin minə fam, mamor kafak wok.

Iriə kisəmhen kin nap.”(Sam 104:4)

⁸ Mərig In raməgkiar kimi Tini mimə, “Kughen, kafam narmaruyen tukraməmir rerin, infamien rikək.

Nakamehuə ye narmamə ye norien yame ratuatak.

⁹ Ik nakorkeikei əmə natuatumien maməməkin norien iko iko minə.

Ror pən, Yo e, kafam atuatak Kughen,

Yo yakamərhə kupan ik, kini ik yerpig rapita ik minə tiksın.”(Sam 45:6-7)

¹⁰ Kini Kughen ramni-pən min tukun mimə,

“Yermaru. Ye nirikakunien, Ik nimnor tanimtanə,

Kini Ik nimnor narimnar fam yamə mine kasəmir-pən ye neai kin kwermim.

¹¹ Narimnar fam minə e tukharkək,

kisəmhen kin neipən yame tukrəmətit, mərig Ik takamarə kape rerin.

¹² Takarakikin narimnar fam ye tokrei tanə mine ye neai rəmhen kin yame

yermamə ramarakikin neipən mətit. Takukreikin narimnar fam rəmhen kin

yame yermamə raməviruə kin neipən.

Mərig Ik nakpəh nəviruəkinien,

Kini Ik nakamarə kape rerin.”(Sam 102:25-27)

¹³ Kini pəh nien mə agelo e yame Kughen rimini-pən nəgkiarien tukun e

mimə,

“Ik əkwətə-pə ye kwermik matuk,

Meriaji nipig jakor ik takehuə ye tikmir kafam minə.”(Sam 110:1)

¹⁴ Mərig agelo minə, iriə yorwok minə əmə. Iriə nanmin yamə mine Kughen

ramher-pə kin mə tuksarha huvə tuk narmamə yamə mine In ravəh miragh əriə.

Narpinien aikin kape narmamə yamə mine kasor təvhagə has

2 Yesu In yerpig pik, ror pən, rhuə mə kitawə tuksətərig huvə

kin naha nhagin yame kwəsərig ta,^s tamə kitawə kisəpəh nəgkiarien minə a

mhavən isok. ² Nəgkiarien yame agelo minə kimnhani-ərav-pən tuk riptawə

minə,^t in nəfrakisien, kini narmamə tukhavəh narpinien tuk nəsikien Loa

mine nəpəhyen narimnar yame Loa ramni. ³ Ror pən, tukmə kitawə kasor

^o1:3 Kol 1:17   ^p1:3 Taet 2:14   ^q1:3 Fil 2:5-11; Kol 1:15-18.

^r1:4 Efes 1:20-21; Fil 2:9   ^s2:1 Rom 11:22   ^t2:2 Wok 7:53

nar apnapig əmə ye nəgkiarien huvə yame ramni swatuk yame Kughen ravəh mīragh ətawə iran, to khapəh nisaptayen kin narpinien. Nivəh-mīraghien e, Yesu Yermaru rīmnəkupan mīni-ərhav, kini narmamə mīnə tiksin kimisərig, mīshajoun ətawə kin, mə in nəfrakisien.^u ⁴ Kini Kughen ramrīpin nəgkiarien a mamor nīmtətien mīnə, mīne nar apsipis mīnə, mīne norien pīsin pīsin yamə mīne kasor narmamə kīsəm kisakur, mīvəh-si-pən nəsaninien kimi naha yermamə yame rorkeikei ye Nanmin Kafan tuk norien wok, mamhajoun mə nəgkiarien a in nəfrakisien.^v

Yesu rīmauə mīvəh-si-əhu In rəmhen kin yermamə apnapig əmə

⁵ Pa rīmə agelo mīnə tuksarmaru ye tanə vi yame tukrīpiuə, yame yakamni e taktakun,[¶] ⁶ meinai ye Nəkwəkwə kape Kughen yermamə kīrik rīmīni-pən tuk Kughen mīmə,

“Narmamə iriə nar apnapig əmə, mərig Ik, nakipəh nərukīnien əriə, rikim raməsik əriə, kini Ik nakamarha huvə tuk narmamə mīfam.^{§§}

⁷ Nīmivəhsi-əhu ji yermamə, agelo mīnə yerpīrig rapita, mərig kape nīpig kwakwə əmə.

Mivəhsi-pə narmaruyen mīne nehuəyən mīne nisaiyen kimin.

⁸ Kini Ik mīvəh-si-pən nehuəyən kimin mə tukrarmaru ye narimnar fam.”^w (Sam 8:4-6)

Nəgkiarien e yame ramni mə tukrarmaru ye narimnar fam, nīpran e mə nar

kīrik rīkək yame in rīpəh narmaruyen iran. Mərig taktakun ai khapəh nisəmīen mə ramarmaru ye narimnar fam,⁹ mərig nar kīrikianə əmə kītawə kasəm. In e, Yesu, yame “Kughen rīmivəhsi-əhu In, agelo mīnə yerpīrig rapita, kape nīpig kwakwə,” mərig taktakun ai, Kughen “rīvəhsi-pən narmaruyen mīne nehuəyən mīne nisaiyen kimi Yesu” meinai In rīmivəh nəmhəyən mīmə tuk ətawə. Əwəh, ye nīhuvəyən kape Kughen, Yesu rīmamə tuk narmamə m-fam ye tokrei tanə.^x

¹⁰ Kughen rīmnor narimnar fam; kini narimnar fam, kafan əmə.^y Kini rhuvə əgkap mə In rīmnor Yesu, yame rīmnəkupan mhotēi swatuk tuk nivəh-mīraghien narmamə, mamərig nəmhəyən ye nīməhəyən, mə tukruə yemə atuaturuk^z kape nīpig-ofuginien ji Kughen mīnə khapsaah tukhavəh nīmraghien rerin.^a

¹¹ Yesu e yame ramərhəu karin narmamə mə iriə nəmə atuaturuk kape Kughen, mīne narmamə yame In ramərhəu karin əriə, iriə mīn, rīmriə kīrikianə.^b Ror pən, In rīpəh naurisīen tuk nokrənien kin əriə mə pīauni mīnə mīne nowini mīnə.^c ¹² Mamni-pən tuk Kughen mīmə,

“Yo jakni-ərhav-pən nhagim tuk piak mīnə mīne nowinik mīnə. Jakəni nīpei mīvəhsi-haktə Ik ye nīmri mīrh.” (Sam 22:22)

¹³ Mamni mīn mīmə, “Jakni nəfrakisīen iram.” (Aes 8:17) Kini mamni mīn mīmə,

[¶]2:5 Nəmə Isrel rīkiriə rīmnəsik mə agelo mīnə kasarmaru ai taktakun ye tanimtanə. Əmru Dut 32:8.

^{§§}2:6 Gris ramni mə “Ik nakamarha huvə tuk ji yermamə.”

^u2:3 Hib 10:28-29; 12:25 ^v2:4 Mak 16:20 ^w2:8 Jen 1:26; Rev 20:4,6; 22:5

^x2:9 Fil 2:8-9 ^y2:10 Rom 11:36 ^z2:10 Hib 2:17; 4:15; 5:8-9

^a2:10 Luk 24:26; Rom 8:17; 2 Tes 2:14; 1 Pita 5:1; Hib 2:7

^b2:11 Hib 13:12; Efes 5:26 ^c2:11 Mat 28:10

“Yo e, kimawə kwajikovə yamə mine Kughen rimivəhsi-pə əriə kimi Yo.”(Aes 8:18)

¹⁴ Kwajikovə minə e yame Yesu ramni əriə, iriə narmamə əgkap - nīprairiə mine nitawriə aikin. Ror pən, Yesu tukraməkeikei muə ye tokrei tanə, nīpran mine nitawin rəmhen kin yermamə, meinai yermamə əgkap rirkun nimhəyen.^d Kini nimhəyen kafan rimnoriah Setan yame in ramehuə ye kwənmhan kape nimhəyen.^e ¹⁵ Narmamə kamhagin kin nimhəyen, kini niginien kapəriə ramarkis ətərəkin əriə ye nīpig m-fam, rəmhen kin yame iriə slef minə kape niginien.^f Mərig Yesu In rimamhə mə tukririsin əriə. ¹⁶ Kitawə kharkun huvə mə pəh nien mə In rimauə mə tukrasitu ye agelo minə, mərig,^g

“In rimauə mə tukrasitu irətawə e kwənərəus kape Ebrahim.”(Aes 41:8-9)

¹⁷ Yesu tukrəkeikei muə nīpran mine nitawin rəmhen kin yermamə, mə tukruə rəmhen kin piauni minə mine nowini minə ye narimnar fam,^h mə In rirkun nuəyen hae pris kapətawə mamor wok kape Kughen, mimhə, nitawin raiyu mamor swatuk kimi Kughen tuk nivəhsi-tayen narpinien kape təvhagə has kape narmamə. Ror pən, rikin rehuə tuk ətawə, kini kitawə kharkun nisətəgtəyen iran.ⁱ

¹⁸ Meinai In min, In rimirəhpikin nīpig əutən ye nīpig yame Setan rimivəhsi-pən vəhsi-pən kimin, kini ye norien kirikianə əmə min, nīpig Setan ravəhsi-pən vəhsi-pən kimi narmamə ai taktakun, kini Yesu rirkun nasituyen irəriə.^j

Yesu In yerpīrig rapita Moses

3 Piak minə mine nowinik minə. Kughen rimnokrən^k kwis kin ətawəm kimie mə tukhavən ye rao ye neai, mərəhu karin ətawə mə kafan narmamə minə. Meinai Yesu ramasitu mək-nakin irətawə, rikimie tukraməsik pik Yesu a, In aposol mine hae pris kape nhatətəyen kapətawə. ² Kughen rimivəhsi haktə Yesu mə In tukror wok e, kini In rimnor nəkwai Kughen ye narimnar m-fam, rəmhen kin yame Moses kupan rimnor nəkwai Kughen ye kafan wok minə fam,

“In mamarha huvə tuk nimə kape Kughen, in e narmamə kape Kughen.”(Nam 12:7)

³ Iriu kwis kimiwor nəkwai Kughen, mərig ratuatuk mə tukəgnəgin Yesu rapita Moses, rəmhen kin yame kaməgnəgin yermamə yame ravhirəkin nimə rapita nimə yame ravhirəkin. ⁴ Kini nimə minə fam, narmamə kamhavrəkin. Mərig Kughen rimnərəhu-pə narimnar m-fam. ⁵ Moses in yorwok kirik ye nəkwai nimə kape Kughen, yame ramor nəkwān, mamarha huvə tuk nimə kafan- in e narmamə kape Kughen minə. Kini narəyen kape Moses in ramor nuhpikinien kin narimnar yame Kughen tukripihajoun kwasig. ⁶ Kristo, In min rimnor nəkwai Kughen. Mərig pəh nien mə In yor wok əmə kirik rəmhen kin Moses. In Tini, kini In ravəh nehuəyen tuk narmaruyen ye kafan nimə. Kini tukmə kitawə kasətgah, misarkut mə tuksərer timtim^l tuk nar yame kitawə kwəsərəhu-pən nətərigien kapətawə iran, kini misagien tukun, kini nəfrakisien mə kitawə e,

^d2:14 Jon 1:14   ^e2:14 Jen 3:15; 1 Kor 15:54-57; 2 Tim 1:10; 1 Jon 3:8

^f2:15 2 Tim 1:7   ^g2:16 Aes 41:8-9; Luk 3:8

^h2:17 Fil 2:7; Hib 2:10; 4:15; 5:1,8-9   ⁱ2:17 Hib 5:2   ^j2:18 Hib 4:15

^k3:1 Rom 8:28   ^l3:6 Hib 3:14; 4:14; Rom 11:22

narmamə kafan, kitawə kisəmhen kin kafan nimə.^m

Taksərip tim tim əmiə minə ye nhatətəyen kapəmiə

⁷Ror pən, pəh kisəri-pən nəgkiarien yame Nanmin kape Kughen ramni mimə, “Taktakun əmə, takasəkeikei misətərig kin əfan nəgkiarien,

⁸mhapəh nisorien kapəmiə kapə riskai pik, rəmhen kin ripmiə minə kimisor məknakin kupan, misəsik nəkwai Kughen nipig kimnharap əsigəvin Kughen ye tipəvsik.

⁹Kughen ramni mə, ‘Ikin aikin a, ripmiə minə kimisəkeikei kimi Yo mhamə tuksəm-ru kafak nəsaninien, nar apnapig iriə kimisəm nimtətien yamə mine yimnor ¹⁰mivəh newk foti.

Kini Yo jakor niemhaa kimi əriə, mamni mimə, “Rikiriə ramvən isok tuk Yo nipig m-fam, misəpəh swatuk kafak.”

¹¹Niemhaa rimnhai Yo, yimivəh kwəsü mimə, “Iriə e to khapəh nhavəniən a ikin yame jakvəhsi-pən kimi narmamə mə tukhavən misapis ikin.” ^{***}(Sam 95:7-11)

¹²Piak minə mine nowinik minə, takasərig əmiə tuk nar e. Sor mə rikimiə tukripəh nahasien mor əmiə nakamir ye kapəmiə nhatətəyen mhaukreikin-pən əmiə tuk Kughen

yame Ramragh. ¹³Mərig nipig m-fam, tukmə nakhavəh kwənmhaan tukun, takasəkeikei mhavəhsi-haktə nərigien kapəmiə minə pəh təvhagə has tukripəh neikuəyen irəmiə, mamor kapəmiə kapə riskai, mamor min nakhapəh nisərigien nəgkiarien kape Kughen. ¹⁴Meinai tukmə kitawə kisərəp tim tim miseriəji-pən infamien, mishatətə ye Kughen rəmhen əmə kin yame nipig kimishatətə pə pə əmə iran, in e ramhajoun-pən mə kitawə kisor wok kwis kitawə Kristo. ¹⁵Rəmhen kin yame kwəni ta kimə,

“Taktakun əmə, takasəkeikei misətərig kin kafan nəgkiarien, mhapəh nisorien kapəmiə kapə riskai pik rəmhen kin ripmiə minə kimisor, mhavəhsi-pən nimetairiə kimi Yo.”[†](Sam 95:7-8)

¹⁶?Kini ni-pa mine kimisərig pawk nəgkiarien kape Kughen mhapəh nisorien? Iriə e Moses rimikir ərhav əriə apa Ijip.ⁿ ¹⁷?Ni-pa minə e kimisor Kughen niemhaa rhai mivəh newk foti? Iriə e nəmə kimisor norien has, kini mhamir mhamhə apap ye tipəvsik.^o ¹⁸?Kini ni-pa minə e Kughen rimnəgkiar irəriə, mivəh kwəsü mə iriə to khapəh nhavəniən ikin Kughen ravəhsi-pən napsien kimi narmamə ikin? In rimnəgkiar ye narmamə yamə mine kimisəsik nəkwān. ¹⁹Kini kitawə kisəm mhamə iriə kimiseinein nivəniən ikin kamapis ikin meinai kimnhapəh nishatətəyen iran.

^{*}3:11 Ol Sam 95 raməvsao kin kaha tu yamə mine Moses rimikir-yerhav əriə apa Ijip. Kimnisarə ye tipəvsik, mhamə ta mə Kughen rimnəpəh əriə, misarar, mhani hah Kughen. Kini Kughen rimivəh-si-pən narpinien kimi əriə tukun, mimə iriə to khapəh nhavəniən misarə apa tanə huvə yame In rimirpen ta mə kape nəmə Isrel. Nakəm stori iran ye Eks 17:1-7, Nam 14:1-30, mine Nam 20:1-13.

[†]3:15 Raməvsao min kin kaha tu yamə mine Moses rimikir-yerhav əriə apa Ijip.

^m3:6 1 Kor 3:16; 1 Pita 2:5 ⁿ3:16 Nam 14:1-35

^o3:17 Nam 14:29; 1 Kor 10:1-13

Ikin kavəh nımraghien tuk Kughen ikin

4 Mərig kitawə e, Kughen rimirpen mə kitawə tukharkun nhavəniēn ikin kavəh nımraghien tuk Kughen ikin. Kini promes e, raməmır hanə, maməhitə tuk ətawə. Ror pən, pəh kitawə tukasərig ətawə, kini mhagin, tamə kitawə kirik rıpəh nivəhyen nımraghien a. ²Meinai kitawə kwəsərig ta Nəvsaoyen Huvə mə Kughen rimmor apnəpeinə ye ikin kirik tuk nımraghien kapətawə, rəmhen kin yame kaha kapətawə minə kwəsərig ta. ³Mərig nəgkiariēn a rıpəh nasituyen irəriēn meinai iriə kimisərig əmə, mhəpəh nishatətəyēn iran. ³Meinai kitawə yamə mine kishatətə iran mharkun nhavəniēn imə, ikin kavəh nımraghien tuk Kughen ikin. Mərig ye nıkarin kape narmamə yamə mine kharəh nishatətəyēn iran, Kughen ramni mımə,

“Niemha rimmhai Yo, yımivəh kwəsū mımə,

‘Iriə e to kharəh nhavəniēn a ikin jakvəhsi-pən napsien kimi narmamə ikin.’” (Sam 95:7-11)

Kughen rimmor tokrei tanə, ai minor apnəpeinə pawk ta ye kwənmhaan kavəh nımraghien tukun ikin, mərig rımını-əhu kaha tu minə mə tukharəh nhavəniēn aikin. ⁴Kitawə kharkun mə rimmor apnəpeinə ta ye kwənmhan kape napsien, meinai Nəkwəkwə kape Kughen raməgkiar ye Sabat mımə,

“Kughen rimmor ta narımmar ai, kini ye nıpig yame ror seven kin, In rapis mıpəh norien narımmar.” (Jen 2:2)

⁵Mərig Nəkwəkwə kape Kughen ramni min nəgkiariēn pisin kirik mımə,

“Iriə e to kharəh nhavəniēn a ikin yame jakvəhsi-pən kimi narmamə mə tukhavən misapis ikin.” (Sam 95:11)

⁶Ror pən, ikin kavəh nımraghien tuk Kughen ikin a, in raməmır hanə mə narmamə tukhavən ikin. Mərig narmamə kupan tiksın yamə mine kimisərig Nəvsaoyen Huvə, kimisəpkərhav ye kwənmhaan kavəh nımraghien ikin, meinai kimisəsik nəkwai Kughen. ⁷Kini ror tu kwənmopin, Kughen rimməgəhu-pən nıpig kirik min tuk nivəniēn ikin kavəh nımraghien tukun ikin. Nıpig ai, in e taktəkun. Kughen rımını ta ye nəkwəkwə kape King Deved nəgkiariēn e yamə yakwərai ta mımə,

“Taktəkun əmə, takasəkeikei misətərig kin kafan nəgkiariēn, mhəpəh nisorien kapəmia kapə riskai pik.” (Sam 95:7-8)

⁸Rikimiə tukrəsik-ru kwən e Josua kupan. To Josua rıpvəhsi-pən napsien kimi əriə ye nıpig in rımikir əriə mhavən Kenan, Kughen to rıpvəh nini-pən-minien mə tukrəgəhu nıpig kirik kape nivəniēn ikin kavəh nımraghien tukun ikin. ⁹Kini ror məkneikin, In rımını nıpig pisin kirik min, nıpig a raməmır hanə tuk kafan narmamə minə mə tukhavən mhavəh nımraghien. Ye norien kirikianə əmə min, Kughen rımmar ye kafan wok minə kupan, ye Sabat. ¹⁰Meinai yermamə yame ramvən imə mə tukrīvəh nımraghien e, in tukrapis ye kafan wok rəmhen kin yame Kughen rımmar ye kafan wok kupan.^P

¹¹Tuk nar ai, kitawə tuksarkut pik mhamə tukhavən imə mhavəh nımraghien e. Rıpəh nıhuvəyēn mə kitawə kirik tukrəri-pən norien kape nəmə kupan yamə mine kimisəsik

³4:2 In ikin e, raməvsao kin kaha minə iriə Moses kimiseriwək apa ye tipəusik.

⁴4:8 Stori e raməmır ye Dut 31:7; Jos 22:4.

nəkwaï Kughen mamhamir. ¹²Meinai nəkɣiarien kape Kughen,^q in ramragh mamor wok.^f In rəmhen kin nao yame resrə ye nikarin mir.^g In rirkun nəripraiyen mor əpu nətəriɣien minə mine rikin pisin pisin ye narmamə, rəmhen kin yame nao ramhoprai nikəkri jir mamor əpu ikin rirpin ikin mine nunu. In rirkun nəkirien nətəriɣien minə mine riki yermamə minə.^t ¹³Kughen raməm narimnar fam ye tokrei tanə rəmhen kin yame kimmərai kwəskwəh kəpəkir kin, kaməm fam. Kini kitawə tukasəkeikei mhani-ərhav fam əgkap narimnar yamə mine kimisor kimi Kughen.^u

Yesu In rimauə hae pris yame rhuə rapita, meinai nar apnapig mə In Kughen, mərig rimauə ye tokrei tanə

¹⁴Ror pən, pəh kitawə tukharap-tərəkin tim tim nhatətəyən kapətawə yame kitawə kamhani-ərhav, meinai kitawə kharkun mə kapətawə aikin hae pris yame In rhuə pik. In e, Yesu, Ji Kughen, yame ruavən ta apa ye rao ye neai.^v ¹⁵Meinai kapətawə hae pris, In pris kirik yame rirkun huvə rikitawə, mirkun mə kitawə kharəh nisəmhenien. In rirkun məkne meinai narimnar fam yame kamharap əsigəvin ətawə ye nimraghien kapətawə kwənharap əsigəvin ta In ye kafan nimraghien. Mərig nar kirikianə əmə e, In rimipəh norien təvhagə has. ¹⁶Tuk nar ai, pəh kitawə tuksətəgah tuk nivəniən ipakə tuk jea kape King e yame ramautə-pə kin kafan nihuvəyən kimi ətawə. Kini ikin aikin a, In rikin tukrehuə tuk ətawə, kini

mivəhsi-pə nihuvəyən kimi ətawə yerkin agien, ye nipig əutən minə.^w

5 Kitawə kharkun mə nipig m-fam Kughen ramripen yermamə kirik ye narmamə mivəhsi-haktə in mə tukruə hae pris, mə in swatuk kape narmamə tuk nivəniən tuk Kughen. In ravəhsipən atuə kin narimnar kapətawə kimi Kughen, kini in mavi nitə tuk kapətawə norien has minə.^x ²Kini hae pris in min in yermamə rəmhen kin ətawə, in ramor rimar əmə tuk narmamə,^y nar apnapig iriə kiseinein əgkap nar yame ratuatuk, misapta kin swatuk. In ramor rimar tuk əriə meinai in min ripəh nəmhenien, ³mamor təvhagə has.^z Kini maməkeikei mivi nitə tuk təvhagə has kafan mine kape narmamə.^a

⁴Kini kwən kirik to ripəh nivəhsihaktə-atukien in mə in hae pris. Nikam. Kughen tukraməkeikei mokrən kin kafan kirik yermamə mə tukror wok e, rəmhen əmə kin yame rimnokrən kin Eron kupan mə in pris kirik. ⁵Ror pən, Kristo rimipəh nivəhsi-haktə-atukien In mə In hae pris. Mərig Kughen rimirpen In, kini mini-pən tukun mimə, “Ik narik.

Taktakun ai yakwauə rimim atuatuk.”(Sam 2:7)

⁶Kini Nəkəkwəh kape Kughen rimni min mimə, “Ik pris kirik nakəmhen kin Melkisedek kupan, Kini Ik takamor wok kape pris kape rerin.”(Sam 110:4)

⁷Ye nimraghien kape Yesu ye tokrei tanə e, In rimnaməhuak kimi Kughen, mamasək apomh, nehe nimrin rimnayıyü kini mamayıyoh kin nasituyen kimi

^q4:12 1 Pita 1:23; Aes 49:2; Rev 19:13-15; Jon 12:48

^f4:12 Aes 55:11; Jer 23:29 ^g4:12 Efes 6:17 ^t4:12 1 Kor 4:5

^u4:13 Rev 2:23 ^v4:14 Hib 7:25

^w4:16 Eks 25:18-22; Lev 16:2,14,15; Hib 9:5 ^x5:1 Hib 2:17; 7:27; 8:3; 9:9

^y5:2 Hib 2:17-18 ^z5:3 Hib 4:15; 7:28 ^a5:3 Lev 9:7; 16:6-15; Hib 7:27; 9:7

Kughen yame rirkun nivəh-miraghien In ye nimhəyen. Kini ramsiai Kughen, marar mamor nəkwān.^b Tuk nar ai, Kughen rimnərig In.^c ⁸Nar apnapig mə Kristo in Ji Kughen, mərig rimnərig nəmhəyen. Nəmhəyen yame In rimnərig rimnhajoun in kin norien nəkwai Kughen,^d ⁹kini rimauə yemə atuatak, kini mor swatuk kape nivəh-miraghien kafan narmamə yamə mine kasor nəkwān. Mampik huvə əriə kape rerin.¹⁰ Kini Kughen rimivəhsi-pən nhag e kimin mimə In hae pris rəmhen kin kwən a Melkisedek kupan.^e

Takhapəh nhamirien

¹¹Kimawə yakhavəh nəgkiarieren rehuə mə jakhani-pre tuk əmiə, mhamə Yesu In hae pris rəmhen kin Melkisedek kupan. Mərig rəutən pik tuk nhopraiyeen nəgkiarieren m-fam tuk əmiə, meinai kimiə naksərpah pik tuk nərigien nar kirik mharkun.¹² Kimiə nimishatətə tu pik, kini rhuvə mə kimiə takpihauə ta nəmhajoun minə kape nəgkiarieren kape Kughen. Mərig nikam, kimiə naksəpəh. Kini taktakun ai, tukaməkeikei kamhajoun min əmiə, ririkakun min ye nuknei nəgkiarieren minə kape Kughen. Nəfrakisien e, kimiə nakwəsehuə ta mə taksən nəviginiyen skai, mərig naksəmhen əmə tuk nəmahyen.^f ¹³Mərig narmamə yamə mine kasəmaah hanə, iriə kwajikovə əmtəmtə minə - khapəh nhavəs-huvəyen nirkunien tuk swatuk yame ratuatak.¹⁴ Mərig nəviginiyen skai ne narmamə yamə mine kapəriə nirkunien ruəmruə ta, mamhawhai-pən nətərigien kapəriə mə tukharkun yame rahas mine yame

rhuvə kini masor yame rhuvə^g in əmə in əmə.

6Ror məknei, rhuvə mə kitawə tukasəkeikei misarkut pəh rikitawə rimruə; pəh khapəh nharerig-pəniyen tuk nuknei^h nhajounien kape Nəgkiarieren Huvə kape Yesu Kristo yame kwəsərig ta. To khapəh nhavirəkin-əməyen nuknei nimə nipig m-fam. In e, tukhapəh nhani-əməyen mə narmamə tukasəkeikei misəpəh swatuk yame ramkir-pən əriə ye nimhəyen,ⁱ mamhani nəfrakisien ye Kughen. ²Kini pəh khapəh nishajounien nar kirikianə əmə rəmhen kin baptaes, uə norien kape nərəhu-pəniyen kwermi jir ye kapən kapə yermamə məhuak tukun, uə nipig yame narmamə tukhamragh min ye nimhəyen kapəriə, uə nipig yame Kughen tukrivəhsi-pən narpiniyen rerin kimi narmamə. ³Nikam. Pəh Kughen tukrasitu irətawə mor ətawə kharkun fam.

⁴⁻⁶Mərig narmamə tiksın kwənhauə ta ye nikhakien,^j mwəsən əsigəvin ta nəviginiyen yame ramsi-pən ye rao ye neai,^k minhavəh ta Nanmin kape Kughen yerkiria^l mine nihuvəyen ye Nəgkiarieren kape Kughen,^m mwəsəm ta nəsaniniyen kape narmaruyen kape Kughen yame tukripiuə, məkneikin, mhamir misəpəh. Kini swatuk rirkək tuk əriə tuk narariyen ye nərigien kapəriə tuk nirerig-pəyen tuk Kughen.ⁿ Meinai iriə kwəsəri-pən swatuk kirikianə kape narmamə yamə mine kimisəsik-pən Ji Kughen ye nai kamarkwao kin, misarh iakei iran ye nimri mirh.

⁷Nimoptanə yame ravəhs-huvə nəhig yame ramip nipig m-fam, mamor nəviginiyen ramor kwənkwan,

^b5:7 Luk 22:42   ^c5:7 Mat 26:36-46; Mak 14:32-42; Luk 22:39-46

^d5:8 Fil 2:6-8   ^e5:10 Sam 110:4; Hib 5:6   ^f5:12 1 Pita 2:2

^g5:14 Rom 16:19   ^h6:1 Hib 5:12   ⁱ6:1 Hib 9:14   ^j6:4-6 Hib 10:32

^k6:4-6 Efes 2:8   ^l6:4-6 Gal 3:2   ^m6:4-6 Sam 34:8   ⁿ6:4-6 2 Pita 2:21

nimoptanə a ravəh miragh narmamə yamə mine kasəsim aikin a. Kini Kughen ravəhsi-pən nivhuəyen iran.⁸ Mərig nimoptanə yame nar huvə kirik rikək iran, mamor əmə kapir-iapir mine mənvhirik has minə, nimoptanə a ripəh nihuvəyen tuk nar kirik. Kughen ravəhsi-pən nahasien iran, kini tuk Nipig Kwasig, tukrivaan əru.

⁹Eh, kimiə yame yaksorkeikei pik əmiə. Nar apnapig mə yaksəgkiar məknakin kimi əmiə, mərig yakharkun huvə mə kimiə nakhapəh nisəmhenien kin nimoptanə has a. Yakharkun huvə mə kimiə nakamhavəh narimnar minə e yame rhuvə rapita, yame Kughen ravəhsi-pre kimi əmiə meinai In rimivəh miragh əmiə. ¹⁰Kughen tukripəh nərukinien wok yamə mine nimnasor, meinai Kughen, kafan norien ratuatuk əmə nipig m-fam. Kini In tukripəh norien nar apnapig ye norien huvə kape norkeikeiyen yame nimisor kimin, masor ai taktakun, nipig naksasitu ye kafan narmamə minə.^o ¹¹Yaksorkeikei mə kimiə m-fam takharpin ye norkeikeiyen yame nakasor mamhavən infamien rikək, mə takhavəh nar yame naksəruhu-pən tim tim nətərigien kapəmiə iran.^p ¹²Yakhapəh nisorkeikeiyen mə kimiə taksarpah, mərig yaksorkeikei mə takhavəh norien^q kape narmamə yamə mine kimisaiyu kupan. Iriə kimishatətə tim tim ye Kughen kini masor nətərigien kapəriə rapomh.^f Masor məknakin, taktakun ai, iriə kwənhavəh ta narimnar yamə mine Kughen rimirpen ta mə kapəriə.^s

Promes yame Kughen ramni raməmir rerin

¹³Nipig Kughen rimini-pən promes tuk Ebrahim, nhag kirik min rikək yame tukrivəh kwəsu iran, meinai nhagin Kughen In yerpilig pik rapita nhag minə fam. Ror pən rimivəh atuk əmə kwəsu ye nhagin mimə,

¹⁴“Yo jakvəhsi-pre kafak nivhuəyen kimik, rehuə.

Yo jakor kafam kwənərəus tukripsaah.”(Jen 22:17)

¹⁵Meinai Ebrahim, kafan nətərigien rapomh, in rimiwhin mivən meriaji nipig rimivəh narimnar yamə mine Kughen rimirpen ta mə tukrivəhsi-pən kimin.^t

¹⁶Nipig yermamə ravəh kwəsu ye nhag yemehuə kirik kafan, kini kwəsu a ramərkis kafan nəgkiarien ripam. Kini narmamə tukasəkeikei mamhani nəfrakisien ye kafan nəgkiarien. To khapəh nisotgoh-minien tukun.^u ¹⁷Ye swatuk kirikianə əmə min, Kughen rimivəh atuk kwəsu ye nhagin^v meinai In rorkeikei mə tukror narmamə yamə mine tukhavəh narimnar yame In rimirpen əriə mə tukharkun huvə mə kafan nətərigien tukripəh nukreikinien tuk nipig kirik.^w ¹⁸Kughen ravəh kwəsu məkna mə tukrivəhsi-haktə nətərigien kapətawə, yamə mine kimisaiyu ətgin In. Kini pəh kitawə tukharaptəkin tim tim norien a yame Kughen rimivəhsi-pə ta kimi ətawə, mə kitawə tuksətigte ye promes minə kafan. Nipig tukmə Kughen rimirpen nar kirik mə tukror, mivəh kwəsu tukun, to ripəh min nukreikinien tuk nipig kirik, meinai,

“Kughen to ripəh neikuəyen nipig kirik.”(Nam 23:19)

^o6:10 Mat 10:40,42   ^p6:11 Hib 3:6   ^q6:12 Hib 13:7

^r6:12 Jem 1:3; Rev 13:10; 14:12   ^s6:12 Hib 10:36   ^t6:15 Jen 21:5

^u6:16 Eks 22:11   ^v6:17 Rom 4:16   ^w6:17 Nam 23:19; Taet 1:2

¹⁹Kitawə kwəsərəhu-pən tım tım kapətawə nətərigien mə tukhavəh narimnar minə a, ror məkneikin mə in rəmhen kin angka kirik yame ravi tım tım kapətawə nimraghien,^x mə nar kirik tukripəh nəsuə-əsuəyen kin mivi ta ətawə. Rəmhan əmə mə angka e raməmīr hanə apa Ikin Ramərhakə Ikin, apa ye rao ye neai, ikin neipən raməker əswasig ikin.^y ²⁰Ikin a, Yesu rimavən atuə kin kapətawə ikin, mə tukrəhitə ye swatuk kapətawə.^z In ruauə ta rəmhen kin hae pris,^a rəmhen əmə kin pris e Melkisedek^b kupan. Kini In ravəh wok e kape rerin.

Melkisedek, king kape natuatukien, mine nəmərīnuyen, mine hae pris yame ramor wok kape Kughen

7 Kwən e, Melkisedek, in king kape Salem, kini in pris kupan kape Kughen yame in Yerpīrig pik.[§] Kupan, Ebrahim rimavən mamarowagin iriə king minə, kini mapita əriə, kini mīrerig muə. Melkisedek in rimavən məm Ebrahim ye swatuk, kini in maməhuak mamaiyoh Kughen mə tukrivəhsi-pən niहुवəyen kimi Ebrahim. ²Kini Ebrahim rimivəhsi-ta taet ye kafan narimnar mivəh-si-pən kimi Melkisedek. Melkisedek e, nhagin, nīpran e “King kape Natuatukien.” Kini nhag kirik min e, kamokrən kin kimə, King kape Salem, nīpran e ramni mimə, “King kape nəmərīnuyen.” ³Nəkwəkwə kape Kughen rīpəh nəvsəoyen kin rimni mine nisini mine kwənərəus kafan. Kini mīpəh nīniyen nīpig yame rīmnarha iran, mine nīpig yame rīmamhə iran. Rəmhen əmə kin yame in rīmīpəh

nīməyən, in mamor hanə wok kape pris. Ror pən, in rəmhen kin Ji Kughen yame in pris kape rerin.^c

⁴Rikim tukramuh-ru Melkisedek in yemehuə kirik. Nar apnapig mə riptawə e Ebrahim in yemehuə, mərig in ram-siai pik Melkisedek mivəh-si-pən kafan nar huvə minə kimin rəmhen kin taet.^d

⁵Kitawə kharkun mə ye newk minə fam, nəmə Isrel iriə kasəkeikei mhavəhsi-pən kapəriə taet kimi kwənərəus kape Livae, iriə e pris minə, rəri-pən əmə yame loa ramni. Nar apnapig mə pris minə, iriə min kwənərəus minə kape Ebrahim, mərig nəmə iməriə ikin iriə kasəkeikei mamhavəhsi-pən taet kimi əriə. ⁶Mərig Melkisedek e, pəh nien mə in kwənərəus kirik kape Livae. Mərig in ravəh taet minə kape Ebrahim. Kini in mivəh-si-pən niहुवəyen kimi Ebrahim^e e yame Kughen rīmīrpen. ⁷Ratu-atuk əgkəp mə yermamə əmə yame in yerpīrig tukrivəhsi-pən niहुवəyen kimi yermamə yame in ye tanə. Melkisedek ravəhsi-pən niहुवəyen kimi Ebrahim, ramhajoun pən mə in yerpīrig, kini Ebrahim in ye tanə. ⁸Kini pris yamə mine kamhavəh taet, iriə narmamə əmə yamə mine tukpihamhə. Mərig Melkisedek e, in ravəh taet, kamni kimə in ramragh rerin.^f ⁹Livae mine kafan kwənərəus, iriə e kamhavəh taet kape nəmə Isrel, mərig kīrkun nīniyen mə nīpig rīpəriə Ebrahim rimivəhsi-pən taet kimi Melkisedek, kafan min kwənərəus, iriə min kimnhavəhsi-pən taet a iriə min, ¹⁰meinai ye nīpig Ebrahim rimivəhsi-pən taet kimi Melkisedek, kini ai Livae risi-pən ye kwənərəus kape rīpni Ebrahim.

§7:1 Stori kape Melkisedek raməmīr ye Jen 14:17-20.

^x6:19 Fil 3:12   ^y6:19 Lev 16:2; Hib 9:2,3,7   ^z6:20 Hib 4:14

^a6:20 Hib 2:17   ^b6:20 Hib 5:16   ^c7:3 Sam 110:4   ^d7:4 Jen 14:20

^e7:6 Jen 14:19,20   ^f7:8 Hib 5:6

Kristo in rəmhen kin Melkisedek

¹¹ Nar apnapig Loa kape Moses ramni mə pris minə tukhasi-pən ye kwənərəus kape Livae, mərig pris minə a kisesein norien mə narmamə kisatutuk ye nimri Kughen.⁸ Ror pən, pris min kirik tukraməkeikei muə, yame pəh nien mə in kwənərəus kape Eron mine Livae, mərig in pris rəmhen kin pris a Melkisedek. ¹²Tukmə nipig kimə tukukreikin norien kape nirpenien pris, tukaməkeikei kukreikin min loa. ¹³Tukaməkeikei kor məknaikin meinai kitawə kasəgkiar ye Yermaru kapətawə yame risi-pən ye kwənərəus yame ripəh norien wok kape pris yamə mine khavaan əru nar miragh minə ye tebol ye nəkwai Nimə Ehuə kape Kughen. ¹⁴Kitawə kwənharkun ta mə Yesu Yermaru kapətawə in rimasi-pən ye kwənərəus kape Juda,^h kini nipig Loa kape Moses raməgkiar kin wok kape pris minə, pa rimə raməgkiar ye kwənərəus kape Juda. ¹⁵Mərig rhuwə əmə, meinai kitawə kharkun mə pris kirik ruauə ta, yame in rəmhen kin pris a Melkisedek. ¹⁶In rimauə pris, mərig pəh nien mə Loa ramni mə kwənərəus kafan iriə pris minə. In ramor wok kape pris ye nar kirik yame rəsanin rapita Loa, in e, nəsaninien kape nimraghien kafan yame infamien rikək.ⁱ ¹⁷Nəkwəkwə kape Kughen ramni mimə, “Ik takamor wok kape pris kape rerin. Ik pris kirik rəmhen kin Melkisedek kupan.”(Sam 110:4)

¹⁸Kimnəpəh loa kupan, meinai kafan nəsaninien rikək, in ripəh nasituyen ye nar kirik.^j ¹⁹Meinai loa a reinein norien yermamə kirik mə in ratuatuk ye

nimri Kughen.^k Kini taktakun ai, norien pisin min kirik yame rhuwə rapita, in ravəh tamhekin, mə kitawə tuksərəhupən kapətawə nətərigien iran. Kini in swatuk kapətawə tuk nivəniēn ipakə tuk Kughen.^l

²⁰Kughen rimirpen mə Kristo tukror wok kape pris kape rerin, kini miwəh kwəsu mə kafan nəgkiariēn tukripam. Mərig nipig rimirpen pris minə tiksin, in ripəh nivəhyen kwəsu. ²¹Mərig Kughen rimivəh əmə kwəsu nipig In rimirpen Yesu mə In pris. Nəkwəkwə kape Kughen ramni mimə,

“Yermaru ravəh kwəsu kirik, kini to kipəh nukreikinien nərigien kafan. Kini mimə, ‘Ik takamor wok kape pris kape rerin.’”(Sam 110:4)

²²Nəgkiariēn e ramhajoun pən mə promes yame Kughen rimnor irətawə, yame Yesu rimnor ruə mor nəfrakisien kin, in rhuwə pik mapita promes akwas yame Kughen rimini.^m

²³Kupan, pris minə iriə khapsaah. Mərig kirikianə tukramor wok mor wok mipimhə. Kirik ravəh tamhekin, mor wok mamvən, mimhə. Iriə kharəh nisorien wok kape rerin. ²⁴Mərig Yesu, In tukror wok kape pris kape rerin, meinai In ramarə rerin. ²⁵Ror pən, In rirkun nivəh-miraghien ətawə yamə mine kamharpin kitawə min mhamə tukhavən tuk Kughen, meinai In ramragh rerin, maməgkiar atuə kin kapətawə kimi Kughen.ⁿ

²⁶Ror pən, In ruauə hae pris^o yame In rəmhen tuk nasituyen irətawə. In ramərhakə, matuatuk huvə. In ripəh norien norien has. In ror pisin əgkap ye narmamə, meinai iriə kasor norien

87:11 Hib 7:18,19; 8:7   ^h7:14 Jen 49:10; Mat 1:3; 2:6; Rev 5:5   ⁱ7:16 Jon 1:4; 5:26; Hib 7:25   ^j7:18 Rom 8:3; Gal 3:21; Hib 9:9; 10:1   ^k7:19 Rom 3:20
^l7:19 Hib 4:16; 10:22; Jem 4:8   ^m7:22 Luk 22:20; Hib 8:6; 12:24
ⁿ7:25 Rom 8:34; 1 Jon 2:1   ^o7:26 Hib 2:17; 4:14; 6:20; 8:1

hah. Kini In rapita əriə yamə mine kisarə apa ye rao ye neai. ²⁷In ror pisin ye hae pris minə tiksın. Nipig m-fam, iriə tukasəkeikei misəkupan mhavi nitə tuk təvhagə has yame iriə atuk kimisor,^p kwasig ikin, kipihavi nitə tuk təvhagə has kape narmamə minə tiksın.^q Mərig nipig Yesu rimneighan kin mə tukor sakrefaes ye kafan nirmaghien,^r mikirikianə əmə,^s in rəmhen məkwakw. ²⁸Loa in ravəhsi-haktə pris yamə mine khapəh nisəmhenien.^t Mərig kwəsu kape Kughen, yame rimikwasig kin loa, in mivəhsi-haktə Tini e^u yame rhuvə məmhen^v tuk norien wok e kape rerin.

**Yesu in hae pris in rhuvə rapita
narmamə yamə mine kimisor
wok kape hae pris kupan**

8 Nuknei nəgkiarinen yame yakamhani in e:^w Kapətawə kirik aikin hae pris yame ror məkna. In rinəkwətə ta ye kwermi Kughen Yermaru matuk apa ye rao ye neai. ²In mamor wok apa Ikin ramərhakə Ikin ye rao ye neai. In e Nimə Tapolen əfrah^x yame Kughen rimivi, pəh nien mə yame yermamə rimivi.^y

³Kimivəhsi-haktə fam hae pris minə kupan kimə tukhavəhsi-pən narimnar kimi Kughen mhavi nitə. Ye swatuk kirikianə əmə min, kapətawə e hae pris, In min tukraməkeikei mivəh-sipən sakrefaes kimi Kughen.^z ⁴Nipig rimnamarə ye tokrei tanə, to khapəh nhaniyen mə In pris, meinai loa ramripen kwənərəus pisin kirik mə iriə pris minə, kini iriə kasor wok kape pris. ⁵Nimə Tapolen yamə mine pris minə ka-

sor wok ikin ye tokrei tanə in nanmi nar^a yame ramsigovin nimə apa ye rao ye neai. Ror pən, nipig Kughen riminipən tuk Moses mə tukrivi Nimə Tapolen, in rimnor kwirig kimin mimə,

“Takaməkeikei maməm huvə mə takor narimnar minə e ratuatuk məmhen ye kafak mak yame yimnor mamhəjoun ik kin apa faktə ye tukwas.”(Eks 25:40)

⁶Mərig taktəkun ai, Yesu In hae pris kapətawə, In rivəh kafan wok yame rhuvə rapita wok kape pris kupan minə. Kini ye norien kirikianə əmə min, Yesu In swatuk kape promes vi e, In rhuvə mapita promes akwas minə. Meinai promes vi e, in ramərer haktə ye nəgkiarinen yamə mine khahuvə pik.^b

⁷Meinai to kipipəh nəm-pəniyen nar has kirik ye promes akwas,^c to promes vi ripipəh nivəhyen tamhekın. ⁸Mərig Kughen rimnəm nahasiyen kape narmamə kini mini mimə, “Nipig aikin tukripiuə, yame Yo jakor promes vi kape kwənərəus kape Isrel mine kwənərəus kape Juda.

⁹Promes e tukror pisin ye promes akwas yame Yo yimnor kimi ripriə minə kupan, ye nipig e yame Yo yimivəh kwermiriə mikir-yerhav əriə khatərhav apa Ijip.

Yo jakor promes vi, meinai iriə kimnəpəh nharaptərəkiniyen promes yame yimnor kimi əriə kupan, kini ror pən yimukreikin-pən nimeitak kimi əriə.

^p7:27 Lev 9:8; 16:6, ^q7:27 Lev 9:15; 16:15; Hib 5:1,3 ^r7:27 Efes 5:2

^s7:27 Rom 6:10; Hib 9:12, 26,28; 10:10; 1 Pita 3:18 ^t7:28 Hib 5:1-2

^u7:28 Hib 1:2 ^v7:28 Hib 2:10 ^w8:1 Hib 1:3; 2:17; 3:1; 4:14; 6:20; 7:26; 9:11; 10:12; 12:2 ^x8:2 Hib 3:6; 10:21; 1 Pita 2:5; Rev 13:6 ^y8:2 Hib 9:11, 24

^z8:3 Hib 9:14 ^a8:5 Kol 2:17; Hib 9:23

^b8:6 Hib 8:8,13; Luk 22:20; Hib 7:22; 9:15; 12:24 ^c8:7 Hib 7:11, 18; 10:1

¹⁰ Kini Yo, Yermaru, yakamni-ərhav mimə, ye nīpig yame tukripiuə, Yo jakor promes vi kirik kimi kwənərəus kape Isrel.

Jakvəh-sipən kafak loa minə ye kapəriä kapa,

kini mirai-pən yerkirä,

Kini Yo jakuə rəmhen kin Kughen atu-atuk kapəriä,

kini iriä tukhauə kafak atu-atuk narmamə.

¹¹ Kini to khapəh nishajounien əriä minə,

mamhani-pən tuk əriä minə mhamə, 'Kughen ror məknei,'

meinai iriä m-fam tukharkun Yo, ririkakun ye narmamə apnapig minə mivən meriaji-pən narmamə yamə mine kamhavəh nhag ehua minə.

¹² Meinai rikik rehuə tuk əriä tuk kapəriä norien yamə mine ripəh natuatukien.

Yo jakvəhsi-ta norien has minə kapəriä, Kini rikik tukripiəh nəsik-minien norien has minə kapəriä." (Jer 31:31-34)

¹³ Nīpig Kughen ramni promes e, mə in promes vi, nīpran e mə promes kupan, rinəkwas minaha. Kini nar yame ruauə minəkwas, ripəh nəmhenien, pəh nien mə tuk tu rikək.

**Ikin ramərhakə ikin ye tokrei
tanə mine ikin ramərhakə
ikin ye rao ye neai**

9 Kini nīpig promes yame Kughen rim-nəkupan mor rimnamarə, narmamə tukasəkeikei misəri-pən swatuk atu-atuk kape nəhuakien. Kini Nimə Tapolen, in kape tokrei tanə e. ²Nəmə ku-

pan kimnhavi Nimə Tapolen a,^d misor nəkwān kirik apa imə atu-atuk, kimnhapir nəkwān kiraru. Kwənmhaan kupan, kamni kimə Ikin Ramərhakə ikin.^e Ye kwənmhaan a, kimisərhupən nar kamhaukrai haktə laet iran,^f mine tebol kirik yame kamətu-haktə-pən min bred rhakə iran.^g ³ Kimivi-əswasig neipən ye kwənmhaan yame ramkwasig. Kini kwənmhaan a kamni kimə Ikin Ramərhakə Əgkap Ikin.^h ⁴ Ikin a, nar kirik aikin kimnor kin gol, yame kamətu-pən nīmar nai pien-pien iran, kivaan. Kini ikin a, Bokis kape Promes ramkwətə ikin. Bokis a, kimnor apa imə kin nai; kini iruə kimnor kin gol. Kini ye nəkwai Bokis a, botel kirik aikin kimnor kin gol, kimnhargin-pən kwənmop bred nhagin e "manə" iran, mine kaskin kape Eron, yame kupan Kughen rimnor rəpirpir min.ⁱ Kini kapier mir kiraru aikin, yamə mir kwəutəutə, yame kimirai-pən nat-uakəmien ten irəriu.^j ⁵ Kini yerpirig ye kapən kəvhao Bokis a, nanmi jerubim^{**} kiraru aikin yamə mir kawor nīmtətien ye nikhakien kape Kughen. Təmərməriu rhorukin kapən kəvhao bokis a, ikin hae pris ramətəg-pən nitə mə tukririsin təvhagə has yamə mine narmamə kimisor.^k Mərig to yakpəh nhopraiye nīprai narimnar minə a.

⁶ Nīpig pris minə kimisətu huvə fam narimnar minə a, kharkun nivənien imə ye kwənmhaan yame raməkupan, masor wok kape nəhuakien;^l ⁷ mərig hae pris, in əmə rirkun nivənien ime Ikin Ramərhakə Əgkap ikin. Ye newk kirikianə,^m in rirkun nivənien ye nīpig kirikianə əmə.ⁿ Kini nīpig

^{**}9:5 Jerubim in agelo kirik kape Kughen ramhen kin nar mīragh yame ramivə. Əm-ru Eks 25:18-22 mine Esek 10:1-20.

^d9:2 Eks 25:8,9   ^e9:2 Eks 26:33,34   ^f9:2 Eks 25:31-40; Jon 8:12; Rev 1:20

^g9:2 Eks 25:23-29; Jon 6:35,48   ^h9:3 Eks 26:31-33   ⁱ9:4 Nam 17:1-10

^j9:4 Eks 31:18   ^k9:5 Eks 25:17-22; Hib 4:16   ^l9:6 Nam 28:2-4

^m9:7 Lev 16:2   ⁿ9:7 Lev 16:34

tukmə ramvən, in tukraməkeikei mivəh nitə, mirisin kafan təvhagə has^o mine təvhagə has yame narmamə minə tiksın kimisor^p mhapəh nharkunien mə kimisor təvhagə hah. ⁸Ramor narimnar minə a, Nanmin kape Kughen ramhajoun mə nipig Nimə Tapolen kupan rimnamərer, swatuk^q rikək tuk ətawə tuk nivəhien Aikin Ramərhakə Ikin. ⁹In rəmhen əmə kin nımtətien kirik^r yame ramhajoun-pə nipig yame kisarə iran ai taktəkun mine. Narimnar yamə mine pris minə kamhavəh-si-pən kimi Kughen, masor sakrefaes kin kimin,^s khapəh nisəmhenien tuk nərəhu-atuatukien nərigien kape narmamə yamə mine kamhauə ye nəhuakien. ¹⁰Meinai nəhuakien akwas kupan, in ramhajoun əmə norien ye nikarin kape nəviginien,^t mine ninimien,^u mine nəravyen.^v Narimnar minə a, iriə kape niprai jir əmə. Kini Kughen rimnərəhu-pən natuakəmien minə a rarə meriaji-pən əmə nipig yame In rimini promes vi kirik yame rhuə rapita.

Nıtaw Yesu in sakrefaes kirik yame rhuə mapita

¹¹Mərig taktakun ai, Kristo ruauə ta. Kini in hae pris yame rimipik narimnar huvə minə, muauə.^w Kini In ruavən ime Nimə kirik yame rhuə məmhen min, mapita yamə apa kupan.^x Nimə a, pəh nien mə nar kirik yame narmamə kasor, kini pəh nien mə nar kirik kape tokrei tanə yame Kughen rimnor. ¹²Nipig Kristo rimavən ime Ikin

Ramərhakə Ikin, pa rimə rimavən ye newk minə fam, rəmhen kin yame hae pris kupan minə kimisor. Mərig rimavən mikirikianə əmə, nəmhen. Meinai In ripəh nivəhyen nitaw nəni mine nitaw kwaji kau mivən imə mə tukrivəhsita narpinien kape təvhagə has. Nikam. In rimivəh atuk əmə nitawin, mivən imə, kini In əmə rimivəh nimritawə, mivəh nimri nimraghien rerin kapətawə.^y ¹³Ye norien kape promes kupan, kimisətəg-pən nitaw nəni mine kao, uə nimrawk ye kau yame kimivaan əru ye tebol, kamətəg-pən ye kwən kirik yame rəmkimik ye nimri Kughen mə tukror nımtətien mə nimraghien kafan ruauə minhawən, nəmkimikien rikək iran. ¹⁴Mərig nitaw Yesu^z in ravəh nəsaninien ehuə rapita narimnar minə e^a meinai Kristo In rimnor atuk sakrefaes iran, ye nəsaninien kape Nanmin Rhakə^{††} yame ramarə rerin. In sakrefaes kirik yame ratuətuk əgkap, nahasien kirik rikək iran. Ror pən, nitawin rivəh nəsaninien rəmhen tuk nəspir-tayen rikitawə tuk norien yamə mine khakir-pən narmamə tuk nimhəyen. Rimnor məknakin mə kitawə^{‡‡} tuksətəgah əmə tuk nəhuakien kimi Kughen yame ramragh.^b

¹⁵Tuk narimnar yame Yesu rimnor, In swatuk tuk narmamə tuk nivəhyen promes vi.^c Kughen ramokrən kin narmamə kafan, kini mirpen-pən tuk əriə mə narimnar huvə minə e, kapəriə. Kini narimnar minə e, to khapəh nharkəkien tuk nipig kirik.^d Tuksarə rerin. Iriə tukhavəh narimnar minə a meinai nimhəyen kape Kristo

^{††}9:14 Ye kopi akwas tiksın kape Niutesteman, nəgkiarien e “Rhakə” rikək iran.

^{‡‡}9:14 Ye kopi akwas tiksın kape Niutesteman, ramni “kimia.”

^o9:7 Lev 16:3,11,14; Hib 5:3 ^p9:7 Lev 16:15

^q9:8 Luk 23:45; Jon 14:6; Hib 10:19-20 ^r9:9 Hib 10:1-2 ^s9:9 Hib 5:1; 8:3

^t9:10 Lev 11:2-23 ^u9:10 Nam 6:3; Kol 2:16 ^v9:10 Lev 11:25,28,40 ^w9:11

Hib 10:1 ^x9:11 Hib 8:2; 9:24 ^y9:12 Rom 3:25 ^z9:14 1 Pita 1:2,18-19

^a9:14 Hib 10:4 ^b9:14 Taet 2:14 ^c9:15 Luk 22:20 ^d9:15 Hib 10:34

in rimnarpin ta tøvhaḡə has kape narmamə yamə mine kisəsik loa kape promes kupan.

¹⁶To Yesu ripipəh nimhəyən məkna, to kafan narmamə minə kipiḡəpəh nhavəhyen narimnar huvə yamə mine In rimirpen mə kapəriə. Meinaɪ tukmə tatə kirik rirpen mə tukmə rimhə, kafan nautə tukrivən tuk tini, tatə tukraməkeikei mimhə məkupan, kini ai promes kafan tukruə mor nəfrakisien kin. ¹⁷Mərig tukmə tatə ramragh hanə, tini to ripəh nivəhyen nautə kafan. Tukror əmə nəfrakisien kin ye nipig yame tukrimhə iran. ¹⁸Tuk narimnar minə e, ye nikarin kape promes kupan yame Kughen rimini, nitaw nar miragh kirik tukraməkeikei maiyu rhajoun mə nar miragh kirik rimamhə, ror nimtətien mə promes ramarə. ¹⁹Ror məkneikin mə, nipig Moses in rimini-ərhav ta nəḡkiarien minə fam kape loa kimi narmamə, kini kwasig ikin, in rimivəh tiki sipsip kimnor rəwhao, mine kwermi nai e kamni kimə “hisop” meires-pən ye nitaw kwaji kao mine nitaw nəni mine nu, kini mətəḡ-pən nitə ye nəkwəkwə kape Loa mine narmamə minə.^e ²⁰Kini mini-pən tuk əriə mimə,

“In e nitaw nar miragh kirik yame rimamhə tuk norien promes kape Kughen ruauə minor nəfrakisien kin. Kini kimia takasəkeikei mhasiai In, masor nəkwən.”(Eks 24:8)

²¹Ye norien kirikianə əmə min, Moses rimnətəḡ-pən nitə ye Nimə Tapolen mine narimnar fam yame kavəh tuk nəhuakien. ²²Loa ramni mə pris tukraməkeikei mamor-pən nitə ye narimnar khapsaah, ipakə narimnar fam, ror nimtətien mə iriə kwənhauə mishawən. Kini tukmə nitə

ripəh naiyuyen iran, Kughen to ripəh nəspirien tøvhaḡə has.^f

Nitaw Yesu ramarpin tøvhaḡə has

²³Ror pən, nipig kimnor sakrefaes, nitə rimnaiyu mor narimnar minə a kishawən. Mərig Nimə Tapolen mine narimnar kafan aikin,^g iriə nanmi nar əmə yame ramor əmə nimtətien ye narimnar yame raməmir ye rao ye neai. Mərig niprai nar, in apa ye rao ye neai, kini nitaw nar kirik yame rhuvə rapita tukraməkeikei maiyu mor rhawən. ²⁴Yesu ripəh nivənien ime Ikin Ramrhakə Əḡkap Ikin kape tokrei tanə e, yame narmamə əmə kimisor. Nimə a, in nanmi nar əmə kape Ikin Ramərhakə Əḡkap Ikin əfrakis apa ye rao ye neai. Mərig Yesu rimavən ye rao ye neai, kini taktakun ai, In maməḡkiar atuə kin kapətawə kimi Kughen ye nimrin.^h

²⁵Kini nipig Yesu rimnor atuk sakrefaes ye kafan nimraghien, kafan norien ror pisin ye hae pris minə kupan. Ye promes kupan, hae pris tukraməkeikei mivən ime Ikin Ramərhakə Əḡkap Ikin, mivi nitaw nar miragh. Pəh nien mə ramor atuk sakrefaes kin nitawin. Kini tukraməkeikei mor məknakin ye newk minə fam. Mərig Kristo rimavən ime Ikin Ramərhakə Əḡkap Ikin ye rao ye neai, mivəh atuk nitawin mor sakrefaes kin mikirikianə əmə, rəmhen. ²⁶To Kristo ripior sakrefaes məknakin ye newk minə fam, rəmhen kin yame pris minə kupan kimisor, to ripiərig nəmhəyən nipig ripsaah ririkakun ye nipig Kughen rimnor tokrei tanə mamvən mamvən. Mərig taktakun ai, kitawə kwəsarə ye Nipig Kwasig, Yesu rimatərhav-pə mikirikianə əmə,ⁱ mə tukror atuk sakrefaes kin kafan nimraghien tuk nivəhsi-tayen narpinien

^e9:19 Eks 24:6-8   ^f9:22 Lev 17:11   ^g9:23 Hib 8:5

^h9:24 1 Jon 2:1; Rom 8:34   ⁱ9:26 Hib 9:12,28

kaŋe tævhagə hah. Kini kafan sakrefaes, in infamien.

²⁷ Kitawə narmamə, Kughen rimnəŋhu nipig yame narmamə kirikianə kirikianə tukhamhə iran, kini tukhamhə mikirikianə əmə. Kini kwasig ikin, In tukrəkir kapətaŋə norien minə.^j
²⁸ Ye norien kirikianə əmə min, Kristo rimnor atuk sakrefaes kin mikirikianə əmə,^k mə In tukrarpin tævhagə hah kaŋe narmamə khapsaah.^l Mərig kwasig, ye nipig tukrirerig-pə min iran,^m In to ripəh min narpinien tævhagə has, mərig tukruə miyəh miragh əmə narmamə yamə mine kasərer matuk mamhawhin In.ⁿ

**Yesu rimneighan-pən kin
nimraghien kafan rəmhen kin
sakrefaes, mikirikianə əmə nəmhen**

10 Narimnar kaŋe loa, kisəmhen kin nanmi narimnar^o yamə mine kamhauə kwasig. Mərig nanmi nar e ripəh nəmtir-huvəyen. Pəh nien mə niprai nar. Ye newk minə fam, pris minə kasor sakrefaes. Mərig nar apnapig iriə kasor sakrefaes, loa in reinein norien nəməhuak yamə mine kamhauə tuk Kughen mə tuksatuatuk ye nimrin, meinai sakrefaes minə a, iriə nanmi nar əmə. ²To sakrefaes ripiəmhen ripior nəməhuak minə kipisatuatuk, mipihapəh nor-minien sakrefaes, meinai kwəshawən ta. Kini to sakrefaes ripiəspir-ta rikiriə, to kipihapəh nisərig-rahasion tuk tævhagə has. Mərig, nikam. Kasərig rahas hanə. ³Mərig taktakun ai, ye newk minə fam, pris minə kasor pawk sakrefaes, mərig nar a ramor əmə mə narmamə rikiriə raməsik hanə tævhagə has

kapəriə, ⁴meinai nitaw nəni mine kao kirapəh niwəmhenien tuk niyəhsitayen narpinien kaŋe tævhagə has.^p ⁵Ror pən, nipig Kristo rimauə ye tokrei tanə, mini-pən tuk Kughen mimə,
“Kughen, Ik nakpəh norkeikeiyen sakrefaes mine narimnar yamə mine kiyəhsipre kim ik.

Mərig Ik nimnor niprak kirik mə jakvən iran.

⁶Kamhavaan əru narimnar ye tebol rəmhen kin nəhuakien kapəriə raurə tuk Ik,

kini masor sakrefaes tuk nəspirien tævhagə has.

Nar apnapig kasor məknakin, mərig khapəh nisorien rikim ragien tuk əriə.

⁷Mərig Yo yakamni mimə,
“Kimirai ye Nəkwəkwə kaŋe Kughen yame raməgkiar irak mimə,

“Kughen, Yo e, yimauə mə jakor nəkwam.””*(Sam 40:6-8)*

⁸Kristo ruini ta mə Kughen ripəh norkeikeiyen sakrefaes mine narimnar yamə mine kiyəhsipən kim in, mine narimnar yame kavaan ye tebol, mine sakrefaes kaŋe nəspir-tayen tævhagə has. Nar apnapig narmamə kasor narimnar minə e rəri-pən loa, Kughen rikin rapəh năgienien tukun. ⁹Kini nipig Kristo ramni min mimə, “Yo e, yimauə mə jakor nəkwam” kini meighaan-pən kin nimraghien kafan, In rimnoriah swatuk kupan kaŋe niyəhsitayen narpinien kaŋe tævhagə hah, mor swatuk vi kirik tuk niyəhsitayen. ¹⁰Kini Yesu Kristo rimnor nəkwai Kughen ror məkneikin: In rimnor atuk sakrefaes kin nipran,^q mikirikianə əmə,^r mə tukror ətaŋə kisatuatuk.^s

^j9:27 2 Kor 5:10   ^k9:28 Hib 7:27; 9:12,26; 10:10   ^l9:28 Aes 53:12

^m9:28 Mat 16:27   ⁿ9:28 2 Tim 4:8   ^o10:1 Kol 2:17; Hib 8:5

^p10:4 Hib 9:12-14   ^q10:10 Hib 2:14   ^r10:10 Hib 7:27

^s10:10 Hib 10:14; Efes 5:26

¹¹ Kini pris minə fam kasərer masor wok kape nəhuakien, masor sakrefaes, masor nar kirikianə əmə nīpig mifam tuk nəspir-tayen təvhagə has. Mərig sakrefaes minə a, iriə kharəh nisəmhenien tuk nivəhsi-tayen təvhagə has kirik. ¹² Mərig pris e kapətawə rimmor kafan sakrefaes mikirikianə əmə, kini sakrefaes e in rəmhen məkwak tuk nəspir-tayen norien has kape narmamə kape rerin. Kini nīpig rimmor məknakin kafan sakrefaes, in mivən “məkwətə ye kwermi Kughen matuk.” ¹³ Kini ikin a, In rawhin əmə mə “Kughen tukror In ramehuə ye kafan tikmir minə.”[¶] ¹⁴ Meinai Kristo rimmor sakrefaes mikirikianə əmə, mor kafan narmamə kisatuatuk ye nimirin kape rerin. Narmamə minə a, iriə en, yamə mine In rimmor əriə khauə misatuatuk.

¹⁵ Kini Nanmin kape Kughen, In min raməvsao kin narimmnar minə a kimi ətawə, mamni mimə,

¹⁶ “Kughen Yermaru ramni mimə, ‘Nīpig tukripiuə, jakor promes vi kimi kafak narmamə minə.

Yo jakvəhsi-pən loa minə kafak yerkirie, kini Yo jakrai-pən loa kafak ye nirkunien kapəriə.” (Jer 31:33)

¹⁷ Kini In mamni min mimə, “Yo jakəru-kin kapəriə norien has minə, kini rikik tukriyəh nəsik-minien norien minə kapəriə yame kasəkapir loa.” (Jer 31:34)

¹⁸ Nīpig tukmə Kughen rimməspir ta norien has kape narmamə, to kharəh nisor-minien sakrefaes kirik.

Pəh kisərer timtim ye nhatətəyen kapətawə

¹⁹ Yo minə tiksın. Ror məkneikin mə nitaw Yesu rimmor ətawə kharkun nhavəniən imə Ikin Ramərhakə Əgkap Ikin, mharəh nhaginien. ²⁰ Rəmhen kin yame In rimməhipu

neipən yame raməker əswasig kin Ikin Ramərhakə Ikin. Mərig pəh nien mə rimməhipu neipən kirik, mərig nīpran rimmərkwopir ror swatuk vi kirik yame ramragh tuk ətawə tuk nivəniən tuk Kughen.[†] ²¹ Kini hae pris kapətawə, in yemehue yame ramarmaru

ye nimə kape Kughen,^u in e kafan narmamə minə.^v ²² Ror məknakin, pəh khavən ipakə tuk nimir Kughen,^w yerkitawə yame rukwar kin nhatətəyen əfrakis. Meinai Kristo rimmətəg-pə nitawin yerkitawə məspir ətawə.^x Kini rimmokwi-ta nīpraitawə ye nu yame rəmtir in əmə in əmə.^y ²³ Kitawə khamə kwəsərhə-pən nətərigien kapətawə

ye Kristo. Ror məknakin, pəh kisərer tim tim iran, mharəh nhavie-viəyen, meinai kitawə kharkun nisətigtəyen ye kafan nəgkiariən yame rimirpen-pə ta kimi ətawə. ²⁴ Pəh khasig ətawə minə mə kitawə tuksorkeikei ətawə minə, kini masor huvə pən kimi ətawə minə. ²⁵ Narmamə tiksın kwəsəpəh nofuginien

əriə minə. Mərig ripəh nəmhenien. Pəh kasofugin ətawə minə, masərip tim tim ətawə minə ye nīpig mifam.^z Kini nīpig kasəm mə Nīpig Kwəsəgin rinamuə pakə, rhuvə mə kitawə tukasəkeikei misərip tim tim ətawə minə mamharpin.

²⁶ Rhuvə mə tuksərip tim tim ətawə minə məknakin, meinai tukmə kitawə kwənharkun ta nəfrakisien, mərig

[¶]10:13 Ramni Sam 110:1. Əm-ru Hib 1:13.

[†]10:20 Lev 16:2; Mat 27:51; Efes 2:18; Hib 9:8   ^u10:21 Sek 6:13

^v10:21 Hib 3:6   ^w10:22 Hib 7:19; Efes 3:12

^x10:22 Esik 36:25; Hib 9:14; 12:24   ^y10:22 1 Pita 3:21   ^z10:25 Hib 3:13

khapəh nisərigien, masor norien has mamharpīn, kini sakrefaes kirik min rikək yame to rəspir ətawə.^a ²⁷ Kini tukmə sakrefaes kirik min rikək mə to rivəhsi-ta təvhagə has kapətawə, kini nar kirikianə əmə aikin. In e, tukasəkeikei mhagin, misətəmnimin, meinai kitawə kwənharkun huvə mə kitawə kamhawhin narpinien skai, mine nap ehua kape niemhaa kape Kughen yame tukraməkeikei məkwəru kafan tikmir minə.^b ²⁸ Loa kupan kape Moses ramni mə tukmə yermamə kirik rəkəpir loa, kini “yermamə kiraru uə kisisə kirhini-ərhav in;” (Dut 17:6,7) kini kwən a tukraməkeikei mimhə. Narmamə, rikiriə to ripəh nehuəyen tukun. ²⁹ ?Mərig rhawor ye yermamə yamə ripəh nisaiyen Ji Kughen?^c Kughen rimini-pə promes kirik tuk ətawə, kini nitaw Kristo rimnor promes e ruauə minor nəfrakisien kin.^d Nitə əmə a in a rirkun norien narmamə kisatuatuk.^e ?Mərig rhawor ye yermamə yame ramor nar apnapig ye nitə e? ?Rhawor ye yermamə yame ramni hah Nanmin kape Kughen yame raməwhai nihuvəyen kimi narmamə? Ratuatuk mə yermamə yame ror məknei tukrarə ye narpinien skai yame rapita narpinien yame yermamə yame ramakəpir loa kape Moses tukrarə iran. ³⁰ Meinai kitawə kharkun ta Kughen yame ramni mimə,
 “Narpinien tai təvhagə hah, yakamərer tukun.
 Kini Yo jakarpin tai norien kapəriə rəmhen əmhen.”^f (Dut 32:35)
 Kini In ramni min mimə,

“Kughen Yermaru tukrəkir norien kape narmamə kafan.” (Dut 32:36)

³¹ Səm-ru. !Tukmə Kughen yame Ramragh rəpkətərəkīn ik, nar a ror nigīnien!

³² Rhuvə mə rikimiə tukramuh nīpig kupan, nīpig nikhakien rinaməsia-pen əmiə kupan. Ye nīpig a, kimiə nimisarə ye nīpig əutən kirik, yame rəsəsaə pik, nimisərig nəmhəyen ehua,^g mərig nimisərer tīm tīm. ³³ Nīpig tiksin, narmamə kamhani hah əmiə ye nimri mirh,^h masor min narimnar has minə tiksin irəmiə. Nīpig tiksin, nimisərer-pən tuk narmamə yamə mine kamor has pən kimi əriə. ³⁴ Misasitu irəriə nīpig kimnəhi-pən əriə ye kalabus, kini misarə ye nīpig əutən kapəriə.ⁱ Kini nīpig narmamə kimisəkrəh kin narimnar minə kapəmiə, nakwənharkun ta mə kapəmiə aikin narimnar raməmir yame in rhuvə mapita, rikimiə ramagien əmə.^j Kini narimnar minə a to ripəh nirkəkien tuk nīpig kirik.^k Kini rikimiə ramagien əmə tukun. ³⁵ Ror pən, nīpig naksarə ye nīpig əutən minə, pəh rikimiə tukripəh nəpouyen, meinai tukmə nakshatətə ye Kughen, In tukrivəhsi-pre nərok kimi əmiə. ³⁶ Kimiə takasəkeikei misor nətərigien kapəmiə rapomh,^l mə taksor naha nhagin yame Kughen rorkeikei. Kini takpihavəh narimnar yame Kughen rimirpen mə tukrivəhsi-pre kimi əmiə.^m

³⁷ Meinai Kughen ramni mimə pəh nien mə tuktu
 “Kwən kirik tukruə,

in tukritərhav-pə, mīpəh norien kəmər.

³⁸ Meinai kafak narmamə yamə mine kisatuatuk ye nimrik,

iriə tukhashatətə irak mamharpin. (Hab 2:3-4)

^a10:26 Hib 6:4-8; 2 Pita 2:20-21 ^b10:27 2 Tes 1:7-9; Hib 12:29

^c10:29 Hib 6:6 ^d10:29 Mat 26:28 ^e10:29 Rev 1:5 ^f10:30 Rom 12:19

^g10:32 Fil 1:29,30 ^h10:33 1 Pita 4:14 ⁱ10:34 Hib 13:3

^j10:34 1 Pita 4:13 ^k10:34 Hib 11:16; 1 Pita 1:4,5

^l10:36 Rom 5:3,4; Hib 12:1; Jem 1:3,4,12; 5:11 ^m10:36 Hib 6:15; 9:15

Mærig tukmæ yakəm mə kwəsəpəh Yo, masərer rerig rerig, to rikik ripəh nagienien tuk əriə.”

³⁹Mærig kitawə e to khapəh nisərəer rerig-rerigien, miserwei. Nikam. Kitawə narmamə kape nhatətəyən ye Kughen, Kughen tukrivəh miragh ətawə.

Kaha yamə mine kimishatətə ye Kughen

11 Kitawə kasərəhu-pən kapətawə nərigien ye narimnar yamə mine tukripiuə, kini nhatətəyən kapətawə in ramor ətawə kharkun huvə mə narimnar minə e, iriə nəfrakisien. Nar apnapig mə kitawə khapəh nisəmienⁿ narimnar minə a, mærig kharkun huvə mə tukpihavəh, meinai nhatətəyən ramhajoun ətawə mə tukpihavəh. ²Riptawə minə kimnishatətə ye Kughen, Kughen rimnəgnəgin əriə tukun.

³Nhatətəyən ramor ətawə kharkun mə Kughen rimnəgkiar əmə, narimnar kape tokrei tanə kasəmīr.^o In rimivəh narimnar yame kipəh nəmien, mor narimnar kin yame kaməm.

⁴Ebel in rimnhatətə tim tim ye Kughen, mivəh-si-pən narimnar kimi Kughen yame rhuvə rapita yame Ken rimivəhsi-pən kimin.^p In rimnhatətə tim tim məknakin ye Kughen, Kughen rimini mimə in yermamə atuaturuk kirik, rikin ragien tuk naha nhagin yame rimivəhsi-pən kimin. Kini nar apnapig mə kwən a ruamhə ta, mærig nhatətəyən kafan ramhajoun ətawə kin nar kirik ai takəkun.^q

⁵Mine Inok rimnhatətə timtim ye Kughen, kini mipəh nimhəyən. Kughen rimivəhsi-ta əmə in ye tokrei tanə e, mə tukrhaktə mivən ye rao ye neai. Narmamə to khapəh nisəm-minien in,

meinai Kughen rimivəhsi-ta.^r Meinai nipig Kughen ripəh hanə nirəhsi-tayen in, minhajoun ta in mə rikin rimnagian tukun. ⁶Mærig yermamə to ripəh nhatətəyən ye Kughen, Kughen to rikin ripəh nagienien tukun. Meinai nipig yermamə kirik rorkeikei mə tukruə tuk Kughen,^s in tukraməkeikei mamni nəfrakisien mə Kughen ramarə mamərok narmamə yamə mine kisarkut mə tukharkun In.

⁷Mine Noa in min rimnhatətə tim tim ye Kughen. In e, nipig Kughen rimini-əsah pən narimnar kupan tukun, yame narmamə kipəh hanə nisəmien,^t Noa rimisiai In mamor nəkwən. Mivhirəkin rao ehue kirik mə tukrivəh miragh kafan narmamə minə. Rimivhirəkin məkna rao, mor əpu mə Kughen tukrivəhsi-pən narpinien kimi narmamə. Nhatətəyən kafan rimnor swaturuk kimi Kughen ror In ratuatuk ye nimrin.^u

⁸Mine Ebrahim in rimnhatətə timtim ye Kughen. Nipig Kughen rimnokran kin mə tukrivən ye tanə pisin kirik, in rimnor nəkwən. Tanə a, Kughen rimirpen ta kimin mimə tukrivəh-si pən kimin. Kini Ebrahim rimitərhav, meinein mə ramvən hiə. ⁹Mamhatətə timtim ye Kughen məkna, kini mamarə ye tanə a yame Kughen rimirpen ta kupan mə tukrivəhsi-pən kimin.^v Mærig rimnamarə aikin a, mipəh nivhirəkinien nimə huvə kirik, mivəh-si haktə nikar nimə kirik, mamarə rəmhen kin yepsipis kirik. Kini kwənərəus kafan Aesak mine Jakob yame Kughen rimivəhsi-pən promes a kimi ərisir Ebrahim, iriū min kimiwarə əmə ye nimə has rəmhen kin yepsipis mir.^w ¹⁰Ebrahim rimnamarə ye nimə tapolen məkna meinai in rimivhin mə tukrivən ye taon kirik

^r11:1 2 Kor 4:18   ^o11:3 Jen 1   ^p11:4 Jen 4:4-5   ^q11:4 Hib 12:24

^t11:5 Jen 5:21-24   ^s11:6 Hib 7:19   ^u11:7 Hib 11:1   ^v11:7 Jen 6:9

^w11:9 Wok 7:5   ^x11:9 Jen 12:1-8

yame nuknen riskai,^x tukraməmir ror tu.^y Taon e, Kughen əmə rimməriwək iran miḿhirəkkin.^z

¹¹ Mine Sera min rimmhatətə tim tim ye Kughen. Nar apnapig mə rimməriəhuaru əgkap, mərig Kughen rimməvəhsi-pən nəsaninien kimin mə tukreimək. In rimirəh tini e, meinai in rimmhatətə ye Kughen mə In tukror promes kafan ruə mor nəfrakisien kin.^a ¹² Ebrahim rimməhuaru ta, ipakə əmə rimhə,^b mərig kwənərəus minə khapsaah kimnhasi-pən iran. Nar apnapig mə in yermamə kirikianə əmə, mərig kwənərəus mine e kafan, iriə khapsaah rəmhen əmə kin kəmhau minə ye neiai mine nipakir ye tahik yame to kipəh nəvhuekin-famien əriə.^c

¹³ Narmamə minə a, iriə kimishatətə tim tim ye Kughen, mərig nipig kimnhamhə, iriə kimnhapəh nhavəhyen narimnar yamə mine Kughen rimini ta mə tukrivəhsi-pən kimi əriə.^d Iriə kimisəm narimnar minə e mə iriə kasəmir isok tuk əriə, mərig rikiriə ragien pik mə tuksəm.^e Mhani-ərhav mhamə kisərə ye tokrei tanə e mərig kisəmhen əmə kin yepsipis əmə.^f Tokrei tanə e pəh nien mə iməriə əfrakis ikin.

¹⁴ Nipig narmamə kasəgkiar məknai, in ramhajoun pən mə kasarha-kin iməriə atuatuk ikin. ¹⁵ Kapəriə nətərigien rirəh nirerig-pənien ye tanə kapəriə kupan, yame kwəsəpəh ta. Rikirirə to riripuh məkna, kipiharkun nirerigien mamhavən. Mərig kimnhapəh nisorien məknakin.^g ¹⁶ Iriə kimisorkeikei iməriə

ikin pisin kirik yame rhuvə rapita. In e rao ye neai.^h Ror pən, Kughen rirəh naurisienⁱ mə kamokrən kin In kimə kapəriə e Kughen.^j Kini Kughen rimmor apnəpeinə ta ye taon kirik^k iməriə ikin.

¹⁷⁻¹⁸ Mine Ebrahim rimməvəh promes yame Kughen rimini-pən tukun mimə, “Kwajikovə kafam Aesak tukror kwənərəus kafam tukripsaah min, iriə tukhavəh nhəgim.” (*Jen 21:12*)

Nipig Kughen rimmə tukrəm nhatətəyen kape Ebrahim, kini Ebrahim rimmhatətə ye Kughen mamərer matuk tuk nhopniyen tini kwənkwan kirikianə əmə e Aesak mə tukror sakrefaes kin kimi Kughen.^l ¹⁹ Meinai Ebrahim rikin rimməməsik mə Kughen rirkun norien yermamə ramragh min ye nimhəyen.^m Kini Ebrahim rimməvəh min tini e Aesak ipakə rəmhen kin yame rimməvəh mirəgh in ye nimhəyen.

²⁰ Mine Aesak rimmhatətə tim tim ye Kughen, maməhuak mə Kughen tukrivəh-sipən nihuvəyen kafan ramvən kimi tini mir e Jakob mine Esao, mamni-ərhav narimnar yame tukripiuə tuk nipig kirik.ⁿ

²¹ Mine Jakob rimmhatətə tim tim ye Kughen. Minəhuaru, ipakə rimhə, minim tim tim kaskin kafan, maməhuak mə Kughen tukrivəhsi-pən nihuvəyen kimi ji Josef mir,^o maməgnəgin Kughen.

²² Mine Josef rimmhatətə tim tim ye Kughen. Minəhuaru, ipakə rimhə, kini maməgkiar kin nipig kwənərəus minə kape Isrel tuksap ta Ijip. Kini in rimini ta

^x11:10 Hib 12:22; 13:14   ^y11:10 Rev 21:2, 14   ^z11:10 Hib 11:16

^a11:11 Jen 17:19; 18:11-14; 21:2   ^b11:12 Rom 4:19   ^c11:12 Jen 22:17

^d11:13 Hib 11:39   ^e11:13 Mat 13:17

^f11:13 Jen 23:4; Lev 25:23; Fil 3:20; 1 Pita 1:17; 2:11   ^g11:15 Jen 24:6-8

^h11:16 2 Tim 4:18   ⁱ11:16 Mak 8:38   ^j11:16 Jen 26:24; 28:13; Eks 3:6, 15

^k11:16 Hib 11:10; 13:14   ^l11:17-18 Jen 22:1-10; Jem 2:21   ^m11:19 Rom 4:21;

Jon 5:21   ⁿ11:20 Jen 27:27-29,39,40   ^o11:21 Jen 48:1,8-22

tuk əriə mə iriə tukhatərhav Ijip, misha-wor mhanim in.^{§§ p}

²³ Mine tatə mine mamə kape Moses kimiwhatətə tim tim ye Kughen. Nipig in rimnarha-pə,^q iriu kimiwəm mə in ramor yemə huvə kin, kini kwerkwaig kin in rivəh makuə kisisər. Kini iriu kirəpəh niraġinien kin nəsikien nəkwai king.^{*r}

²⁴ Kini Moses rimnehuə mamhatətə tim tim ye Kughen. Kamni pawk kimə in miġip king kape Ijip,[†] kafan nautə ripsaah, mərig nipig rimnehuə, rimnəm mə ripəh nəmhenien mə tukramarə əmə ye narəyen yame rimar ye tokrei tanə.⁵

²⁵ Mīmə tukrəpəh nagienien kape narim-nar kape tokrei tanə, yame iriə kape nipig kwakwə əmə, mivən, mamərer-pən tuk narmamə kape Kughen yamə mine kamərik mitə əriə. ²⁶ Rikin rimnamuh mə tukmə narmamə kisərh iakei iran^t tuk Kristo yame tukripiuə, mərig in to ripəh naurisien tukun. Rikin tukragien tuk nar e, rapita yame to ripiamarə ye nimraghien yame rimar apa Ijip.^u Mərig rikin rimavən əmə tuk nərok yame Kughen tukrivəhsi-pən kimin.^v

²⁷ Moses rimnhatətə tim tim məkneikin ye Kughen, map ta ye kantri Ijip,^w miṗəh niġinien kin king e yame niemha ramhai pik in. Miṗəh narha-kwasigien, maməkeikei mamvən, rəmhen kin yame in rimnəm Kughen e yame keinein nəmien kin nimri jir.

²⁸ Rimnhatətə tim tim ye Kughen məkna, kini mirikakun norien kape lafet

e Pasova. Mini-ərhav tuk kwənərəus minə kape Isrel mə tukasəkeikei mhauh-pən nitaw sipsip ye kwəruə ye nimə minə kapəriə. Tuksor məknaikin mə agelo yame Kughen tukrher-pə kin tuk nhopniyen nimrin nupan yerman minə,^x tukriṗəh nhopniyen nimrin nupan yerman minə kapəriə.^y

²⁹ Mine kwənərəus minə kape Isrel kimishatətə tim tim ye Kughen, mharkun nisəviofuginien ye tahik ehua yame rimnəwhai kiraru. Kini misəriwak iran rəmhen kin tipəvsik. Mərig nipig nəmə Ijip kimisarkut tuk nikwasigien kin əriə, tahik rimipik əriə, kimisəmmim.^z

³⁰ Mine kwənərəus minə kape Isrel yame ramkwasiġ, iriə min kimishatətə tim tim ye Kughen. Kimisəriwak misarkurao ye kəupə kape Jeriko, yame kimnor kin kapier. Kimisarkurao misarkurao ye kəupə a, mhavəh nipig seven, kini ai, kəupə ehua a rarkwəpir məsaah.^a

³¹ Mine Rehab e in piraovin kape swatuk, in min rimnhatətə ye Kughen. Nipig kimnher-pən kin yemə Isrel mir kiraru mə tukwəm-əsaah apis-apis ye Jeriko, Rehab rimnəhitə ye kafan nimə tuk əriu.^b Ror pən kin, nipig nəmə Isrel kimisarowagin kimi nəmə Jeriko, mishopni nəmə aikin yamə mine khapəh nhaniyen nəfrakisien ye Kughen, kimn-hapəh nishopniyen Rehab.^c

³² Mərig to yakpəh nini-minien mivən. To yakpəh nini-minien rapomh

§§11:22 Gris ramni mə, “tukshawor nikəkrin.”

*11:23 King Fero rimini mə tukhopni ji nəmə Isrel minə fam yamə mine kapəriə newk ripəh napitayen kiraru.

†11:24 Nəġkiarien Gris ramni mə, “in ji piakəskəh kape Fero.”

ṗ11:22 Jen 50:24,25; Eks 13:19; Jos 24:32   ^q11:23 Eks 2:2   ^r11:23 Eks 1:16,

22   ^s11:24 Eks 2:10   ^t11:26 Hib 13:13   ^u11:26 Luk 14:33

^v11:26 Hib 10:35   ^w11:27 Eks 12:50, 51   ^x11:28 1 Kor 10:10

^y11:28 Eks 12:21-23   ^z11:29 Eks 14:21-31   ^a11:30 Josua 6:12-20

^b11:31 Jos 2:1-16   ^c11:31 Jos 2:1,9-14; 6:22-25; Jemes 2:25

maməvsao kin Gideon^d mine Barak^e mine Samson^f mine Jeftaha^g mine Deved^h mine Samuelⁱ mine profet minə tiksin. ³³Iriə kimishatətə tim tim ye Kughen, masor narimnar ripsaah. Iriə kimnhakir kwənərəus minə kape Isrel mhavən misarowagin iriə nəmə iku pisin minə, misapita əriə.^j Masor norien atuatak minə, kini mhavəh narimnar huvə yamə mine Kughen rimirpen mə tukrivəhsi-pən kimi əriə. Kimisəpkətəək kin nakwai laeon minə mə tukhapəh nisənien əriə.^k ³⁴Misher-əpis nap ehua yamə mine kamhauək.^l Misapitan kin narmamə yamə mine khamə tukshapni əriə kin nau nisə.^m Kapəriə nəsaninien rikək pawk, mərig Kughen rimivəhsi-pən nəsaninien kimi əriə.ⁿ Kini iriə kimisapita mobael minə kape tanə pisin pisin minə.^o ³⁵Nipiraovin tiksin aikin yamə mine kimishatətə tim tim ye Kughen, Kughen ror jiriə minə kamhamragh min ye nimhəyen.

Mərig narmamə tiksin aikin, kivəhsi-pən pawk nəmhəyen kimi əriə,^p mərig kwəshatətə tim tim ye Kughen. Nar apnapig kimə tukrisin əriə mə to kisəpəh nhatətəyen kapəriə, mərig kimnhapəh nisəpəhyen, mhamə tukhavəh nimraghien kirik yame rhuvə rapita. ³⁶Iriə tiksin, narmamə kisarh iakei irəriə, kini misərkis-ərkis əriə.^q Kini iriə tiksin, narmamə karkwəji ətəək kin əriə kin jen, mhapik-pən əriə ye kalabus.^r ³⁷Iriə tiksin,

kimnarkwhopni əriə kin kapier apig,^s kini iriə tiksin, kimivi əru əriə kin so. Tiksin, kimnhapni əriə kin nao nisə.^t Kini iriə tiksin kimisarkaoh əmə kin tiki nəni mine sipsip.^u Nar kirik kapəriə rikək. Kimnor ahas pən kimi əriə. Narmamə kimisoriah pik əriə. ³⁸Mərig iriə nəmə huvə minə, tokrei tanə e ripəh nəmhenien mə to iriə kisarə ikin. Kimisarə apnapig əmə, apa ye tipəvsik, mine ye tukwas minə, mine ye nəpag kapier minə,^v mine ye nəkwai nimir.

³⁹Nəmə minə a, iriə m-fam kimishatətə tim tim ye Kughen, In rivəhsi-pən nhag huvə kimi əriə.^w Mərig kimnhapəh nhavəhyen nar e yame Kughen rimirpen ta mə tukrivəhsi-pən kimi əriə,^x ⁴⁰meinai In ruini ta nətərigien kirik kafan, mə In tukror huvə-pə rapita kimi ətawə e towei mine. Kini ye nətərigien kafan, In rorkeikei mə tukrirpin ətawə miriə kupan, mə kitawə miriə əmə tuksaiyu əm nəmhen əmə.^y

12 Kini narmamə yamə mina, kimisərəer-ərhav tuk Kughen, mishatətə tim tim iran, iriə khapsaah pik, kini kapəriə nimraghien in ravəh-si haktə nhatətəyen kapətawə. Ror pən, pəh kisəpəh nar pam yame ramrəptəək kin ətawə mine təvhagə has yame raməpit-pə irətawə. Kini pəh kisaiyu^z mhəpəh nisəpəuyen kin naiyuyen^a yame Kughen rimnəgəhu-pə kupan irətawə. ²Misarha-pən əmə tuk Yesu,^b yame In nuknei nhatətəyen

^d11:32 Jaj 6-8   ^e11:32 Jaj 4-5   ^f11:32 Jaj 13-16   ^g11:32 Jaj 11-12

^h11:32 1 Saml 16:1,13   ⁱ11:32 1 Saml 1:20; 3:19-4:1   ^j11:33 2 Saml 8:1-3

^k11:33 Dan 6:22   ^l11:34 Dan 3:19-27   ^m11:34 Eks 18:4

ⁿ11:34 2 King 20:7; Jaj 16:28   ^o11:34 Jaj 15:8

^p11:35 1 King 17:22, 23; 2 King 4:36, 37   ^q11:36 Jer 20:2; 37:15

^r11:36 Jen 39:20   ^s11:37 2 Kron 24:21   ^t11:37 1 King 19:10; Jer 26:23

^u11:37 2 King 1:8   ^v11:38 1 King 18:4; 19:9   ^w11:39 Hib 11:2, 4

^x11:39 Hib 11:13; 10:36   ^y11:40 Rev 6:11; Hib 2:10   ^z12:1 1 Kor 9:24

^a12:1 Hib 10:36   ^b12:2 Sam 25:15

kapətawə,^c kini in e yame tukror mə kitawə tukseriaji mak ye nhatətəyen kapətawə. Pəh rikitawə tukruh norien kape Yesu e in e kafan nərigien rapomh.^d Nipig rimamhə ye nai kamarkwao kin, In mor nar apnapig əmə ye nəmhəyen yame rimivəh. Meighan-pən kin naurisien kape nimhəyen ye nai kamarkwao kin, meinai In rimnor kafan nərigien skai tuk nagienien yame In tukripivəh. Kini taktakun ai, In ramkwətə ye nikar Kughen matuk e In King.^e

³Rhuvə mə rikimiə tukraməsik Yesu mine kafan nərər-timtimien nipig yor təvhagə hah minə kimisarakikin-pən nəgkiarien has minə kimin,^f pəh rikimiə tukripəh nəpouyen kini mhapəh nisəpəhyen nhatətəyen kapəmiə.

Kughen ramərip atuatak kwajikovə kafan minə

⁴Yakirkun mə kimiə naksarowagin tuk nətapigien kin təvhagə has ye nimraghien kapəmiə, mərig kimiə kirik rikək yame nitawin rimnaiyu tuk narowagienien e.^g ⁵Kimiə nakwəsəru-kin ta nəgkiarien yame ravəhsi-haktə nətərigien kapəmiə. Ye nəgkiarien e, Kughen ramni-pre tuk əmiə, rəmhen mə kimiə tini atuatak minə, mamni mimə, “Narik, nipig Kughen Yeramaru ramərip atuatak ik,

takpəh norien nar apnapig iran.

Pəh rikim tukripəh nəpouyen nipig In ravəhsi-pre narpinien kirik kimik.

⁶Mərig in ai Kughen Yeramaru ramərip atuatak narmamə yamə mine In rorkeikei əriə,

mamarkis-arkis narmamə m-fam yame

In rirhi əriə rəmhen kin kafan kwa-jikovə minə.”(Prov 3:11-12)

⁷Ror pən, taksərer tim tim ye nipig əutən minə. Kughen ravəhsi-pre nipig əutən minə e tuk nəko-atuatuakien əmiə. Kimiə ji Kughen minə, ror mə In ramərip atuatak məkneikin əmiə.^h ?Mərig kwa-jikovə kirik aikin yame kafan tatə ripəh nərip-atuatuakien in uə? Nīkam, rikək. ⁸Ye norien kirikianə əmə min, Kughen ramərip atuatak tini minə.ⁱ To Kughen ripipəh norien məknakin irəmiə, riphajoun-pən mə kimiə pəh nien mə kwajikovə atuatak minə kafan - kimiə kwajikovə kape swatuk minə. ⁹Rimtawə minə ye tokrei tanə e, kasərip atuatak ətawə, kitawə kamhasiai əriə. ?Kini tuk-shawor pən iran mine ye Rimtawə In Nanmin, ye rao ye neai?^j Rhuvə mə tuk-seiwaiyu tukun, mhavəh nimraghien.^k ¹⁰Rimtawə minə min kasərip atuatak ətawə kape nipig kwakwə əmə, rəri-pən kapəriə nətərigien. Mərig Kughen ramərip atuatak ətawə mə tukrasitu irətawə, kini mor ətawə kisatuatak rəmhen kin In.^l ¹¹Tukmə kərip atuatak ətawə, nar a ripəh nimarien tuk ətawə, mərig rəutən tuk ətawə. Mərig tukmə kitawə kiseighaan kin mə tukrikir-pə ətawə ye swatuk yame ratuatak, in tukrikuə kin kwənkwan e natuatuakien mine nəmərinuyen.^m

Takasərig əmiə

¹²Ror pən, nar apnapig mə kimiə nakasarə ye nipig əutən, mərig harəh-si haktə kwermimiə yame rəpəu mə tukrəsanin. Mine nihumia yame ramətəmnimin, taksor mə ramskai tuk naiyuyen.ⁿ

^c12:2 Hib 2:15 ^d12:2 Fil 2:8,9; Hib 2:9 ^e12:2 Mak 16:19

^f12:3 Gal 6:9; Rev 2:3 ^g12:4 Hib 10:32-34 ^h12:7 Dut 8:5; 2 Saml 7:14; Prov 13:24 ⁱ12:8 1 Pita 5:9 ^j12:9 Nam 16:22; 27:16 ^k12:9 Aes 38:16

^l12:10 2 Pita 1:4 ^m12:11 Aes 32:17; Jem 3:17,18 ⁿ12:12 Aes 35:3

¹³“Naha yermamə nakseriwək kwis kimiə min, nihun rimhə, Sor swatuk kapəmiə ratuatuk huvə, mə nihun tukripəh nahas-əgkəpien mier ta, Mərig pəh nihun tukrhuvə min.”(Prov 4:26)

¹⁴Sarkut mə kimiə m-fam taksarə kwis ye nəmərinuyen.^o Kini misarkut mə taksor mə nimraghien kapəmiə in ratuatuk,^p meinai yermamə yame ripəh natuatukien, to ripəh nivəniən məm Kughen tuk nipig kirik.^q ¹⁵Takasərig əmiə tamə nakasaiyu misəpəu ye kwerkwai swatuk, kini mhəpəh nhəvəhyen nihuvəyən kape Kughen.^f Takasərig əmiə tamə nuai nai akonə kirik rurə yerkimia,^s mikuə, mor kwənkwan ripsaah ye nimraghien kapəmiə, kini nehen roriah narmamə khapsaah. ¹⁶Takasərig əmiə mə takhəpəh nhakir-əpnəpigiən narman uə nipiraovin.^t Takhəpəh nisəmhenien kin kwən e Esao, yame kafan nimraghien ripəh natuatukien. In ror nar əpnəpig ye Kughen. In nimri nupan, mərig in rimnor salem kin nehuəyən kape nimri nupan kimi naorahini, kini məvigin kin mane kape nipig kirikianə əmə.^u ¹⁷Kini kimiə nakharkun mə kwasig ikin, rikin ripivən min ye nehuəyən kape nimri nupan. Kini markut pik mə kafan tatə tukrəhuak mivəh-si-pən min nihuvəyən kimin. Rimnasək pik pawk tukun,^v mərig rimipəh nararien ye nərigien kape rimni, kini rimni ripəh nəhuakien tuk nivəhsi-pəniən nihuvəyən kimin.

Rhawor e loa ror pisin ye Nəvsaoyen Huvə

¹⁸⁻²⁰Apa kupan, kwənəgəus minə kape Isrel kimnhəvən ye tukwas ehua e Sinae. Kini ikin a, kimisəm nap yame ramuək, mine napignapien ehua rameiwaiyu mhorkin nar. Kini kimisərig nimətag ehua, mine naiyuk ramasək apomh.^w Masərig riki yermamə kirik raməgkiar kimi əriə.^x Masətərig kin kafan nəgkiarien, kini misaiyoh-skai-pən mə tukhəpəh nisərig-minien riki yermamə a.^y Misakur mhagin tuk nəgkiarien a, kini In rimə,

“Naha nhagin yame ramuə tuk tukwas e, nar əpnəpig mə in nar miragh kirik, kimiə takasəkeikei misark-whopni kin kapier əpig.”(Eks 19:12-13)

²¹Nipig Moses rimnəm narimnar minə a, in min rimnərig rahas mimə, “!Yo yakwagin pik, makur!” (Dut 9:19)

Mərig pəh nien mə kimiə nakwənhauə ye tukwas e.^z ²²Kimiə nakwənhauə ye tukwas e Saeon,^a mine taon ehua e,^b ime Kughen Miragh. In e Jerusalem vi apa ye rao ye neai,^c ikin agelo minə khapsaah khapsaah kasofugin əriə ikin tuk nəginiən ehua. ²³Kini kimiə nakwənhauə ye nofuginien ehua kape narmamə kape Kughen, yame kisəmhen kin nimri nupan minə kafan.^d Kimirai-pən nhəgmiə ye rao ye neai.^e Kini nakwənhauə tuk Kughen yame tukripiəkir narmamə m-fam.^f Nakwənhauə masor kirikianə

^o12:14 Rom 14:19   ^p12:14 Rom 6:22   ^q12:14 Mat 5:8

^r12:15 Hib 3:12; 4:1   ^s12:15 Dut 29:18; Hib 3:12   ^t12:16 1 Kor 6:18

^u12:16 Jen 25:29-34   ^v12:17 Jen 27:30-40

^w12:18-20 Eks 19:12-22; 20:18; Dut 4:11   ^x12:18-20 Dut 4:12   ^y12:18-20 Eks 20:18-19; Dut 5:5,25; 18:16   ^z12:21 Eks 19:16-19; 20:18-21; Dut 4:11-12

^a12:22 Aes 24:23; 60:14; Rev 14:1   ^b12:22 Hib 11:10; 13:14; Mat 16:16

^c12:22 Gal 4:26   ^d12:23 Eks 4:22   ^e12:23 Rev 20:12

^f12:23 Jen 18:25; Sam 94:2

kimiä nanmi narmamä atuaturuk yamä mine kwänhamhä ta. Kini Kughen rimnor äriä kwäsäriäji mak.^g ²⁴ Nakwänhauä tuk Yesu e in e swaturuk kape promes vi yame Kughen rimnor kimi ätawä. Kini nakwänhauä tuk nitaw Yesu, yame in rimnätäg-pä^h irämiä ror ämiä naksaturuk. Nitä a in ramni-ärhav narimnar yamä mine khahuvä misapita narimnar yamä mine nitaw Ebel rimini-ärhav.[‡]

Yermamä yame ripäh nhatätäyen ye Kughen, in tukriväh narpinien

²⁵ Ror pän, takasärig ämiä tamä nakhaukreikin-pän nimeitaimiä kimi Kughenⁱ yame ramägkiar kimi ämiä.^j Meinai Moses, in yermamä ämä. Kini kitawä kharkun mä nämä kupan kimnhapäh nisärigien in nipig In rimnor kwirig kimi äriä. Kini iriä kimiseinein nisaptayen kin narpinien kapäriä. Kini tukmä ror mäknäikin, ?Rhawor irätawä tukmä kharäh nisätärigien kin nägkiarien kape Kughen yame ramsi-pän ye rao ye neai mamor kwirig kimi ätawä?^k ?Tukshawor misapta kin narpinien? ²⁶ Apa Sinae, riki Kughen rimikiu-kiu ye nimoptanä.^l Märig taktakun ai in rimirpen-pä kimi ätawä mimä,

“Nipig min kirik aikin, Yo jakikiu-kiu ye nimoptanä. Ye nipig a, päh nien mä ye tokrei tanä ämä jakikiu-kiu iran, märig nimago-ago min tukrikiu-kiu mäsaah.” (Hag 2:6)

²⁷ Nipig Kughen ramni mimä, “Nipig kirik min aikin,” nipran e ramni mä

tukrikiu-kiu ye narimnar kape tokrei tanä ämä yame In rimnor, mä tukriväh-si ta äriä. Tukriväh-si ta narimnar, mä narimnar yame tukripäh nikiu-kiuyen iräriä, iriä tukasämär - in e narimnar yame tukramarä rerin. ²⁸ Kini ai, rhuvä mä tukhani vi vi Kughen, meinai kitawä kwänhaväh rao kape Kughen e yame keinein nikiu-kiuyen iran.^m To ripäh niertayen tuk nipig kirik. Rhuvä mä kitawä tuksähuak kimin, yerkin agien. Pä h kitawä tukamhasiai In, mamhagin kinⁿ ²⁹ meinai

“Kughen kapätawä In rämhen kin nap ehua kirik yame ramäkwäru narimnar m-fam.”^o (Dut 4:24)

Nägkiarien infamien

13 Rhuvä mä taksäkeikei misor norkeikeiyen kimi ämiä minä rämhen kin mä kimiä piaumiä minä.^p ² Takharäh nisäru-kinien nämien yepsipis yamä mine kamhauä imämiä ikin.^q !Tukmä ror iriä agelo minä! Narmamä tiksän kimisähitä ye nimä kapäriä tuk narmamä, mharäh nharkunien mä iriä agelo minä.^r ³ Kini rikimiä tukramäsik narmamä yamä mine kisarä ye kalabus.^s Rikimiä tukrämhä tuk äriä rämhen kin mä kimiä min naksarä ye kalabus. Taksärer-pän tuk yamä mine kivähsi-pän nämhäyen kimi äriä rämhen kin mä kimiä min naksärig atuk nämhäyen a ye nipraimiä. ⁴ Pä h narmamä m-fam tukhasiai norien kape narkuräkien, mä in ramärhakä nipig m-fam.^t Pä h

[‡]12:24 Ken rhopni Ebel, Baebol ramni mä nitawin ramokrän kin Kughen maiyoh kin tain. Märig kimnhopni Yesu, in ripäh naiyohyen kin tai nimraghien. Ror pän, Näkwäkwä e Hibru ramni mä nitaw Yesu in rhuvä rapita nitaw Ebel. Ämru Jen 4:10

^g12:23 Fil 3:12 ^h12:24 Hib 9:19; 10:22; 1 Pita 1:2 ⁱ12:25 Hib 3:12 ^j12:25 Hib 1:1 ^k12:25 Hib 2:2,3; 10:29 ^l12:26 Eks 19:18 ^m12:28 Sam 15:5; Dan 2:44 ⁿ12:28 Mal 2:5; 4:2 ^o12:29 Eks 24:17; 9:3; Sam 97:3; Aes 33:14; 2 Tes 1:7 ^p13:1 Rom 12:10 ^q13:2 Job 31:32; Mat 25:35; Rom 12:13 ^r13:2 Jen 18:1-33 ^s13:3 Mat 25:36; Hib 10:34 ^t13:4 Mal 2:15

narmamə m-fam tukhasiai nimhakua kape narmamə. Kughen tukrəkir mivəh-si-pən narpinien kimi tamarua mine piakəskəh yamə mir kawəkrəh kin əriu minə, mine narman mine nipiraovin yamə mine kasəkrəh kin əriə minə, yerman yame ramapir-pən tuk piraovin yame pəh nien mə kafan, mine piraovin yame pəh nien mə kafan atuatak yerman.^u

⁵Sərer isok tuk norkeikei-pikien mane. Rikimiə tukraməkeikei mamagien əmə tuk kapəmiə narimnar yame nakamhavəh, meinai Kughen rimini mimə,

“!To yakpəh nəpəhyen ik, mipəh nətəyen iram tuk nipig kirik!” (*Dut 31:6*)

⁶Ror pən kitawə kharkun nhaniyen mhamə,

“Kughen Yermaru In yasitu kapətawə, to tukhapəh nhaginien.

Narmamə kaseinein nisoriahyen ətawə.” (*Sam 118:6-7*)

⁷Rikimiə tukraməkeikei mamuh nəmasur minə kapəmiə^v yamə mine kimisəkupən mishajoun əmiə ye nəgkiarien kape Kughen. Sətərig-ru kin narimnar huvə yamə mine rimatərhav ye nimiraghiən kapəriə, kini mishatətə ye Yermaru rəmhen kin əriə.^w

⁸Yesu Kristo to ripəh nukreikinien. Norien kafan raməmir əmə məkna apa kupan, muə meriaji-pə ai taktakun mamvən to ripəh norien infamien.^x

⁹Takhapəh nisorien mə nhajounien vi pisin pisin minə tukhavi ta əmiə ye swatuk atuatak.^y Kimiə havaag-pən əmə tuk Kughen, yame ramasitu

irəmiə yerkin agien mə tukror kapəmiə nərigien riskai.^z Ripəh nihuvəyen mə kitawə tuksəri-pən natuakəmien kape nəviginien,^a mə in tukror ətawə khaskai, meinai nəfrakisien mə natuakəmien minə a to kharəh nisasituyen ye narmamə.

¹⁰Narmamə yamə mine kasor hanə sakrefaes rəri-pən norien kape nəmə Isrel kupan, nar kirik kapəriə rikək ye nihuvəyen yame Yesu rimivəh-si-pə kimi ətawə ye sakrefaes kafan.

¹¹Meinai pris ramhopni nar miragh kini mivəh nitawin mivaan apa imə Ikin Ramərhakə Ikin, kini mivəh-si-pən kimi Kughen tuk nəspir-tayen təvhagə has kape narmamə.^b Kini ai, kharəhsi-ərhav nar miragh a apa iruə ye nimə tapolen kapəriə, mhavaan əru.^c ¹²Ye norien kirikianə əmə min, kikir ye rhav Yesu ye Jerusalem,^d in rimmərig nəmhəyen ye nipran kini mimhə mə nitawin^e rirkun nəspir-tayen təvhagə has kape narmamə, mor əriə kisatuatuk.^f

¹³Ror pən, pəh kitawə tuksor məkna, mhatərhav iruə imətawə ikin, masor kirikianə kitawə min,^g masərer matuk, nar apnapig narmamə kasor naurisien kimi ətawə rəmhen kin yame kimisor iran.^h ¹⁴Imətawə atuatak rikək ye tokrei tanə e, mine taon yame raməmir rerin.ⁱ Mərig kitawə kamhawhin taon yame tukripiuə.^j

¹⁵Ror pən, pəh Yesu tukrasitu irətawə mə tukhavəhsi-pən sakrefaes kapətawə kimi Kughen nipig m-fam.^k Sakrefaes e kapətawə, in e, pəh khavəhsi-haktə nhag Kughen nipig m-fam, mhani-ərhav nhagin.^l ¹⁶Harəh nisəru-kinien norien

^u13:4 Dut 22:22   ^v13:7 Hib 13:17, 24; 1 Kor 16:16   ^w13:7 Hib 6:12

^x13:8 Sam 102:27; Hib 1:12   ^y13:9 Efes 4:14   ^z13:9 Kol 2:7   ^a13:9 1 Kor 8:8; Hib 9:10   ^b13:11 Lev 16:15   ^c13:11 Eks 29:14; Lev 4:12,21; 9:11; 16:27

^d13:12 Jon 19:17   ^e13:12 Rom 3:25   ^f13:12 Efes 5:26   ^g13:13 Luk 9:23

^h13:13 Hib 11:26   ⁱ13:14 Hib 12:27   ^j13:14 Fil 3:20; Hib 11:10; 12:22

^k13:15 1 Pita 2:5   ^l13:15 Sam 50:2-15; Hos 14:2; Aes 57:19

huvə mine nəvraiye nariṁnar kapəmiə mivəh-si-pən kimi narmamə yamə mine kapəriə rikək,^m meinai norien e in rəmhen kin sakrefaesⁿ yame riki Kughen ragien tukun.^o ¹⁷ Sor nəkwai nəmasur minə ye niməhuak,^p miseiwaiyu tuk əriə. Iriə e kasarha tuk nimraghien kapəmiə mhapəh nisapisien,^q meinai iriə kharkun mə tuk nipiḡ kirik, tukasəkeikei mhani-ərhav wok kapəriə tuk Kughen. Pəh kimiə taksor mə rikiriə tukragien tuk wok e. Mərig tukmə nakasor rikiriə rirəh nagienien tuk wok kapəriə, to kharəh nisasituyen irəmiə.

¹⁸ Səhuak tuk əmawə,^r meinai yakharkun mə kapəməwə norien in ratuatuk əmə,^s kini yaksorkeikei mə nipiḡ mi-fam kimawə jaksor əmə norien huvə. ¹⁹ Yakorkeikei piḡ mə kimiə takasəkeikei misaiyoh Kughen mə jakrerig-pre aihuaa əmə məm əmiə.

²⁰ Yakaməhuak min tuk əmiə, mə Kughen tukrasitu irəmiə. Kughen e in e nukne nəmərinuyen.^t Kini In rim-nor Yesu Kristo Yermaru kapətawə rim-nərig nəmhəyen,^u mə nitawin tukraiye mor promes rerin^v ruə mor nəfrakisien kin.^w Yesu e, In yemə huvə mapita

tuk nəm-huvəyen sipsip minə kafan.^x Yakaməhuak mə Kughen ²¹ tukrivəhsi-pre nariṁnar huvə minə fam kimi əmiə yame tukror əmiə naksəmhen tuk norien nar yame In rorkeikei. Kini yakaməhuak mə Kughen tukror wok ye nimraghien kapəmiə kirikianə kirikianə.^y Kini ye nasituyen kape Yesu Kristo, Kughen tukror kapəmiə norien rhuva, kini rikin tukragien piḡ tukun. Kini pəh kivəhsi-haktə nhag Kristo nipiḡ mifam, mamvən, infamien rikək. Amen.^z

²² Piak minə mine nowinik minə. Nək-wəkwə e kafak rirəh napomh-pikien. Mərig yakamaiyoh skai əmiə mə taksor-ru kapəmiə nərigien rapomh min mə tak-sətərig kin kafak nəḡkiarien yame ravəh-si haktə nətərigien kapəmiə.

²³ Yakorkeikei mə takharkun mə kimirisin piautawə e Timoti ye kalabus. Tukmə in ruə aihuaa, kimru min jakraurə.

²⁴ Sokrən huvə kimi nəməhuə minə kapəmiə mine nəməhuak minə iməmiə ikin. Nəmə Itali kasokrən huvə irəmiə.

²⁵ Pəh Kughen tukrautə-pre kin nihu-vəyen kafan kimiə əmiə minə fam. Amen.

^m13:16 Rom 12:13   ⁿ13:16 Fil 4:18   ^o13:16 Sam 50:21-15; Hos 14:2

^p13:17 Hib 13:7,24   ^q13:17 Aes 62:6; Wok 20:28   ^r13:18 1 Tes 5:25

^s13:18 Wok 23:1   ^t13:20 Rom 15:33   ^u13:20 Wok 2:24

^v13:20 Jen 17:7,13,19; Aes 55:3; 61:8; Esik 37:26; Mat 26:28

^w13:20 Hib 9:20   ^x13:20 Jon 10:11   ^y13:21 Fil 2:13   ^z13:21 Rom 11:36

Jemes

Nəkwəkwə yame Jemes rimirai

Nəgkiarien kwəkwə kape nəkwəkwə e Jemes

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Jemes e, in naurahi Yesu, in rimirai nəkwəkwə e. In elda kape niməhuak apa Jerusalem.

?Rimirai ramvən kimi nipa? Jemes rimirai nəkwəkwə e ramvən kimi nəmə Isrel yamə mine kashatətə ye Yesu Kristo misarə ye kantri pisin pisin minə.

?Nimraghien rimnhawor pən iran mine ye nipig rimirai nəkwəkwə e? Ye nipig a, nəmehua minə kape nəmə Isrel kimisarkwhopni Steven; kwasig ikin, masor rahas-pən kimi nəməhuak minə apa Jerusalem. Ror pən, nəməhuak minə khapsaah kimisap Jerusalem misarə kantri pisin pisin minə. Mərig kimnharəh-pikən nipig əutən minə.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Jemes rimirai nəkwəkwə e mə tukrivəhsi-haktə nərgien kapəriə meinai kisarə ye nipig əutən minə. Kini morkeikei mə tukrhajoun əriə ye nuknei nhatətəyen yame ratuatuk. Nipig yermamə kirik rhatətə əfrakis ye Yesu Kristo, kini kafan norien ruə mihuvə, kini maməpəh norien has minə.

Jemes ramokrən huvə ye nəmə Isrel minə

1 Yo Jemes, yo yorwok kirik kape Kughen mine Yesu Kristo, Yermaru kapətawə.^a

Yakamher-pre kin nəkwəkwə e raurə tuk əmiə, kwənərəus twelef kape nəmə Isrel yamə mine nimn-havən misarə kirikianə kirikianə ye

tanimtanə. Yakamni-pre rhuvə tuk əmiə.

Nhatətəyen mine nirkunien

²Piak minə mine nowinik minə, narimnar pisin pisin tukhauə masor nəməhəyen kimi əmiə. Nipig takasəm, rikimiə tukraməkeikei mamagien^b

³meinai nakwənharkun ta mə nipig əutən minə tukhauə, mə tukəm-ru nhatətəyen kapəmiə. Nipig əutən minə a tuksor əmiə nakhaskai huvə ye nhatətəyen kapəmiə.^c

⁴Kini takasəkeikei masərer timtim ye nhatətəyen kapəmiə miseriaji-pən nipig yame takhauə rikimiə rimruə, nar has kirik rikək irəmiə.

⁵Mərig tukmə kimiə kirik, kafan nirkunien ripəh nəmhenien, rhuvə mə in tukraiyo Kughen, pəh In tukrasitu iran mor nirkunien kafan ruə mehuə məpəmh min, meinai In ravəhsi-pən apnapig əmə narimnar kimi narmamə minə fam, mipəh nhekien narmamə tuk nar yame kisaiyo kin.^d

⁶Mərig tukmə yermamə a raiyo kin, pəh tukramhatətə əmə ye Kughen, kini pəh kafan nərgien tukripəh norien kiraru; meinai yermamə yame kafan nərgien ramor kiraru, in rəmhen kin peao peao ye tame tahik, yame nimətag ramher-əpu, ravi apnapig.

⁷Tukmə ror rikin raməsik mə Kughen Yermaru tukrifəhsi-pən narimnar kimin, mərig, nikam, to ripəh nivəhsi-pənien, ⁸meinai nərgien kafan ramor kiraru. To ripəh narer-skaiyen tuk nar kirik yame rikin raməsik mə tukror.

⁹Tukmə yavən has kirik irəmiə, pəh rikin tukragien meinai Kughen ravəhsi-haktə in. ¹⁰?Mərig yermamə yame nautə

**Yavən has mine yermamə
yame nautə kafan ripsaah**

**Yavən has mine yermamə
yame nautə kafan ripsaah**

⁹Tukmə yavən has kirik irəmiə, pəh rikin tukragien meinai Kughen ravəhsi-haktə in. ¹⁰?Mərig yermamə yame nautə

^a1:1 Mat 13:55; Wok 15:13; Gal 1:19; 1 Pita 1:1

^b1:2 Rom 5:3-5

^c1:3 1 Pita 1:7 ^d1:5 Prov 2:3-6

kafan rehuə, tukragien tuk nar kirik uə? Rirkək, meinai Kughen tukrivəh-si-əhu in.^f Yakamni məkneikin meinai nəmə nautə kapəriə ripsaah tukharkək rəmhen kin jihi nai yamə mine kisaukei misəsaah.¹¹ Nipig mirh rhaktə, məpan-əpan pik, mhen mənvhirik tukrimsiə. Jihi nai minə tukasəkeiki misaukei tuk nipig kirik, misəsaah-əsaah. Nihuvəyen kapəriə tukrirkək.^e Rəmhen əmə kin nəmə kapəriə nautə ripsaah. Kasor wok ripsaah mhavəh mane iran, məriḡ tukpi-əsəkeiki mhamhə tuk nipig kirik.

Kughen to ripəh norien yermamə kirik rimir ye nahasien

¹²Yermamə yame ramərer skai ye nipig ətən ramuə tukun mə tukəm-ru nhatətəyen kafan, in tukrarə ye niहु-वəyen əfrakis, meinai nipig rimikurao ye nipig ətən minə a, kini Kughen tukrivəh-sipən kafan nərok, in e nımraghien rerin. Kughen ruirpen ta mə nımraghien rerin e, in kape narmamə yamə mine kasorkeiki In.

¹³Məriḡ tukmə təvhagə hah ravi nərigien kape yermamə kirik, pəh tukripəh niniyen mə, “Kughen e ravəh-sipə-vəhsi-pə kimi yo.” Pəh tukripəh niniyen nəgkiarien məknakin meinai to nar kirik ripəh niviye nətərigien kape Kughen mə tukror təvhagə has; kini Kughen to ripəh nivəhsi-pən-vəhsi-pəniēn kimi narmamə.¹⁴ Məriḡ nətərigien has kape yermamə in ravəh-si-pən-vəhsi-pən atuk kimin, kini mavi-pən in mə tukrətəriḡ kin təvhagə has.¹⁵ Nətərigien has ramkuə kin təvhagə has. Kini nipig təvhagə has rurə mehuə, kini ramuə kin nımhəyen.

¹⁶Piak minə mine nowinik minə, takhapəh niseighanien kin yermamə kirik mə tukreikuə irəmiə ye nıkarin kape narimnar minə e.¹⁷ Narimnar huvə minə fam mine narimnar m-fam yamə mine kisatuatuk, kamhasipən əmə tuk Kughen apa yerpirig, yame In rimnor mirh mine makuə mine kəmhou minə. Norien kafan to ripəh nukreikinien rəmhen kin yame mirh rhaktə mhen narimnar kini nanmiriə raukreikin-kreikin. Məriḡ In raməmır rerin, kini to ripəh nukreikinien.¹⁸ Kini ye kafan əmə nərigien, Kughen rimnor ətawə kwənhauə kwajikovə əfrakis minə kafan ye nipig yame nəgkiarien əfrakis kafan ruauə tuk ətawə kini kimishatətə iran. Kughen ramni mə kitawə khahuvə pik ye nımrin mipik ətawə, rəmhen kin yame yermamə yame ravəh nəsimien vi ye nəsimien kafan.^f

Sətəriḡ kin nəgkiarien kape Kughen masor

¹⁹Piak minə mine nowinik minə yamə mine yakorkeiki pik əmiə. Rikimiə tukraməsik nəgkiarien e: kimiə m-fam takasəkeiki misərer matuk tuk nətərigien kin nəgkiarien, mhapəh nishai-mrenien nar tuk nəgkiarien, pəh niemhaa tukripəh nhai-aihuayen əmiə,²⁰ meinai niemhaa kape yermamə to ripəh nikuəyen kin kwənkwan yame ratuutuk yame Kughen rorkeiki.⁸ ²¹Ror pən, takasəkeiki misəpəkiək-ta kin norien əmkimik minə, mine norien has pisin pisin yamə mine khapsaah ye tokrei tanə. Mıseiwaiyu, mhavəh nəgkiarien yame Kughen rivəhsi-pre yerkimie, meinai nəgkiarien e rirkun nivəh-miraghien əmiə.^h ²²Məriḡ takasəkeiki misor naha nhagin yame

^f1:10 Swatuk pisin kape nukreikinien nəgkiarien ye v. 10: “Məriḡ yermamə irəmiə yame kafan nautə rehuə, pəh in tukragien min, meinai Kughen tukrivəh-si-əhu in.”

^e1:11 Aes 40:6-8

^f1:18 Jon 1:13

⁸1:20 Pri 7:9

^h1:21 Kol 3:8; 1 Pita 2:1

nægkiarien a ramni. Tukmā nakasətərig əmə kin mhapəh nisorien, ramhajoun mə nakseikuə atuk əmə irəmiə,ⁱ ²³meinai yermamə yame ramərig nægkiarien kape Kughen mipəh norien naha nhagin yame ramni, in rəmhen əmə kin yermamə yame raməm nimrin ye glas, ²⁴tukmā rəm ta nimrin, marar, mivən isok tukun, taktəkun əmə reinein mə nimrin rhawor pən iran mine. ²⁵Mərig yermamə yame raməm huvə loa yame ratuatuk yame ramrisin narmamə, mamor nipig mifam, mipəh naru-kinien nar yame ramərig, kini in mamor, in tukrarə ye nihuvəyen əfrakis ye narimnar fam yame in ramor.^j

²⁶Mərig yermamə yame rimətamə in yeməhuak kirik, mərig rīpəh narhahuvəyen tuk naha nhagin yame neramin ramni, ramhajoun mə in rameikuə atuk əmə iran, kafan norien kape nəhuakien in nar apnapig əmə. ²⁷Norien minə kape nəhuakien yame Rimtawə Kughen raməm mə in ratuatuk məmtir, iriə e: Nəməhuak minə tukasəkeikei misasitu ye nipiraovin mine kwajikovə yamə mine kimhə tan kin əriə tukmā kisərə ye nipig əutən.^k Kini masəkeikei masəm huvə nimraghien kapəriə mə norien has minə kape tokrei tanə tukhapəh nisorien mə iriə kasəmkimik.

Tuksor rəm nəmhen əmə ye kitawə minə tiksin

2 Piak minə mine nowinik minə, nakwəshatətə ta ye Yesu Kristo Yermaru kapətawə yame In yerpərig pik. Ror pən, takhapəh nisəmien mə narmamə tiksin yerpərig, tiksin ye tanə; mərig taksəm əmə əriə mə kisəm nəmhen.^l ²Kini tukmā nakasofugin əmiə, kini yermamə kiraru kirauə ye

nəkwei nimə kape nofuginien, kirik kafan neipən rhuva, rivəhsi-pən ring kimmor kin gol, kini kirik kafan nautə rirkək, kafan neipən reikus-eikus, ³rīpəh nəmhenien mə takhasiai əmə yermamə yame kafan neipən rhuva, mhani-pən tukun mhamə, “Yuə, məkwətə-pə ye kwənmhaan yame rhuva,” misarar mhani-pən tuk kwən a yame kafan nautə rirkək mhamə, “Ərer-pən isok,” uə, “Əkwətə-əhu ye nimoptanə.” ⁴Nipig tukmā nakasor norien minə məknakin, ramhajoun mə nakasəm mə kimiə tiksin nakhahuvə misapita kimiə tiksin, kini masəkir əmhen narmamə ye nətərigien has kapəmiə.

⁵Ror məkneikin, piak minə mine nowinik minə yame yakorkeikei əmiə, yakmə jakaiyoh əmiə mə, ?Nakwənharkun ta uə nīkam mə Kughen ruirpen ta narmamə nautə kapəriə rirkək ye tokrei tanə e, mə nhatətəyen kapəriə tukriskai, kini muirpen ta əriə mə iriə tukhauə kwajikovə minə kafan, misarə ye narmaruyen kafan? Kwənmhaan e, In ruini-pən ta mə kape narmamə mfam yamə mine kisorkeikei In.^m ⁶Mərig kimiə nakasəm oror narmamə yamə mine kapəriə nautə rirkək. ?Mərig ni-pa mine kasor nəmhəyen kimi əmiə? ?Ni-pa mine kasərip-ərhav əmiə ye nimri mirh? Mə narmamə yamə mine kapəriə nautə rehuə kasor məknakin. ⁷Kini iriə kamhani hah nhag Yesu, yame nhagin rehuə. Yame kafan e kimiə.

⁸Ye natuakəmien ehua kape Yermaru kapətawə ramni ye Nəkəkəwə kape Kughen mə, “Takaməkeikei morkeikei piam rəmhen kin yame nakorkeikei atuk ik.”(Lev 19:18) Tukmā nakasəri-pən əfrakis nægkiarien minə a, kimiə

ⁱ1:22 Mat 7:24-26; Rom 2:13

^j1:25 Sam 119:45; Rom 8:2, 13:10; Gal 5:1; Jem 2:12 ^k1:27 Sam 68:5, 146:9

^l2:1 Wok 10:34-35; Jem 2:9 ^m2:5 1 Kor 1:26-28

nakasor norien huvə minə en.ⁿ ⁹Mərig tukmə kimiə nakamhasiai narmamə tiksin, mhapəh nhasiaiyeen tiksini, in e kimiə nakasor təvhagə has. Kini natuakəmien a tukror əpu əmiə, mini mimə kimiə narmamə kape nakapirien Loa. ¹⁰Ror məkneikin meinai yermamə kirik yame ramakapir nəgkiarien kirikianə əmə ye Loa, ye nəmien kape Kughen, in yor təvhagə has rəmhen əmə kin yame in ramakapir nəgkiarien minə fam ye Loa. ¹¹Ror məkneikin meinai Kughen e yame ramni mə, “Takhapəh nisəkrəhyen kin piraovin”(Eks 20:14) in Kughen kirikianə əmə min yame ramni mə, “Takhapəh nishopniyen yermamə.”(Eks 20:13) Kini tukmə nimnəpəh nəkrəh-pawk-əyen kin piraovin, mərig nimnhopni yermamə, ik yermamə kape nakəpəir-əməyən Loa.^o

¹²Mərig Kughen rimini loa kirik yame ramrisin narmamə^s, kini In tukrəkir əmhen narmamə məmru mə kimisəripən loa e uə nikam. Ror məkneikin, ye nəgkiarien minə mine norien minə fam kapəmiə, taksəri-pən loa e.^p ¹³Meinai tukmə yermamə kirik, rikin rapəh nehuəyən tuk narmamə, Kughen, rikin tukripəh neihuəyən tukun, mivəhsi-pən narpinien kimin. Norkeikeiyen narmamə in rhuvə rapita nivəhsi-pəniyen tai təvhagə has kape narmamə.^q

Nhatətəyən in nuknen, kini norien huvə kwənkwan

¹⁴Piak minə mine nowinik minə. ?Rhawor? ?Tukmə yermamə kirik ramni mə in ramhatətə ye Yesu Kristo, mərig ripəh norien norien huvə minə, to nhatətəyən məknakin riwəh miragh in uə nikam? Nikam, in ror nar apnapig əmə kin. ¹⁵Kini tukmə piautawə

kirik uə nowintawə kirik, kafan neipən rəmətət, uə nəviginien nan ripəh nəmhəniyen,^r ¹⁶kini tukmə kimiə kirik ripəh nivəhsi-pəniyen neipən uə nəviginien kimin, marar mini-pən əmə tukun mimə, “Amvən. Pəh nəmərinuyen tukraməmirk tuk ik. Arkaoh, mamvən məvigin huvə.” ?Mərig rikimiə raməsik mə in rimnasitu iran uə? Nikam, nəgkiarien kafan ror nar apnapig əmə kin. ¹⁷Ye norien kirikianə əmə min, tukmə nhatətəyən kape yermamə raməmirk pisin əmə tuk in, norien huvə minə kharkək iran, ramhajoun mə nhatətəyən kafan nagheen rirkək, rəmhen kin yame rimamhə.

¹⁸Mərig narmamə tiksini tukhani mhamə, “Nikam. Narmamə tiksini kamhawəh nhatətəyən, kini tiksini kasor wok huvə minə.” Mərig yakamni-pre tuk ik mə, “Tukmə yakpəh nəmien norien huvə minə kafam, yakeinein mə nhatətəyən kafam in nəfrakisien uə nikam. Mərig nipig tukmə nakaməm norien huvə minə kafak, ramhajoun pən mə nhatətəyən kafak in nəfrakisien.”^s ¹⁹Ik nakamni mimə, “Yakamni nəfrakisien ye Kughen yame kirikianə əmə.” !Rhuvə əmə tuk ik! Mərig yarmhə minə min kamhani pakw mə Kughen kirikianə əmə, mərig kisakur mħagin pik kin.

²⁰Ah. Ik nakətəwao. ?Rhawor? ?Nakirkun uə nikam mə yermamə yame ramhatətə, mərig ripəh norien norien huvə minə, kafan nhatətəyən, nipran rirkək? Tukmə nakeinein, yakhajoun ik. ²¹Rikim tukraməsik riprau e Ebrahim. Kughen rimini mə in ratuatuk ye nimirin tuk norien yame rimnor, meinai rimikir tini a Aesak, mivən, mərəhu haktə ye kapier yame rimirig rhaktə.^t

§2:12 Əm-ru nəgkiarien ye nikarin kape “loa yame ramrisin narmamə” ye Jem 1:25.

¶2:8 Mat 19:19; Gal 5:14   °2:11 Eks 20:13-14; Rom 13:9

¶2:12 1 Pita 2:16   °2:13 Mat 5:7; 18:21-35   †2:15 1 Jon 3:17

§2:18 Gal 5:6   †2:21 Jen 22:9-12

²² Ramhajoun-pən mə kafan nhatətəyən mine norien kawor nar kirikianə. Kafan nhatətəyən rimikuə kin kwənkwan, in e norien yame rimnor. ²³ Ror pən, nəgkiarien e kape Nəkwəkwə kape Kughen rimauə mor nəfrakisien kin, yame rimini mə, “Ebrahim rimnhatətə ye Kughen, Kughen rimini mə Ebrahim in ratuatuk ye nimrin.” (*Jen 15:6*) Kini kamni kimə Kughen, in kirik e Ebrahim. ²⁴ Kini taktəkun ai, nakirkun nəmien mə pəh nien mə nhatətəyən əmə ramor Kughen tukrini mə narmamə kisatuatuk ye nimrin, mərig nhatətəyən mine norien huvə minə ramor Kughen tukrini mə narmamə kisatuatuk ye nimrin.

²⁵ Ye norien kirikianə əmə, in apa kupan, piraovin kirik aikin, nhagin e Rehab. In piraovin kape swatuk, mərig Kughen rimini mə in pian atuatuk tuk norien huvə yame in rimnor. Kini wok e in e yame rimnor:^u nipig kimnher-pən kin yemə Isrel mir kiraru mə tukwəm-əsaah apis-apis ye Jeriko, Rehab rimnəhitə ye kafan nimə tuk əriu, mher-pən kin əriu kwaiyu karin mirarerig.**

²⁶ Niprai yermamə, tukmə nanmin rəta iran, rimamhə. Kini ye norien kirikianə əmə min, nhatətəyən yame ripəh nikuəyən kin norien huvə minə, nəgheen rirkək rəmhen kin yame rimamhə.

Nəgkiarien kape yermamə mine kafan norien

3 Piak minə mine nowinik minə. Ripəh nihuvəyən mə kimie khapsaah takhauə nəmhajoun minə kape niməhuak, meinai nakharkun mə Kughen In tukrəm huvə məkir nimraghien mine nəgkiarien kape nəmhajoun minə rapita yame tukrəkir nimraghien mine nəgkiarien kape

narmamə apnapig, ² meinai kitawə mifam tukhamir ye nimraghien kapətawə nipig ripsaah. Mərig tukmə yermamə kirik ramehuə ye neramin, ramhajoun pən mə in yermamə atuatuk kirik, kini rirkun nehuəyən ye nipran minə fam əgkəp. ³ Ye norien kirikianə əmə min, kamruk-pən braedel ye nəkwai hos mə in tukror nərigien kape yermamə. Kaməkəkin kapən kapə hos, kini raukreikin nipran minə fam. ⁴ Kini bot, in nar ehua kirik. Kini nimətag ehua ramrəh, mərig stia in nar kəskəh kirik yame nipig kapten ramarar-arar iran, kini niprai bot minə fam ramiko-pən a kapten rorkeikei mə tukrivən pən ikin. ⁵ Ye norien kirikianə əmə min, nerami jir in nar kəskəh kirik, mərig rirkun nivi-pənien nar ehua minə. Rikimiə tukrəsik min ru kwənəmtarh ye nap in nar kəskəh kirik mərig rirkun nuək-pənien məs nai ripsaah. ⁶ Kini nəfrakisien, nerami jir in rəmhen kin nap yame Setan ramhitgin-pən nap iran. Nerami jir in nori yermamə yame ramor norien has minə fam kape tokrei tanə. Kini nahasien minə fam kafan kasoriah narmamə, masoriah swatuk minə fam ye nimraghien fam kape narmamə. ⁷⁻⁸ Nehuəyən ye nerami jir in rəmhen kin norien yepou ye nar aparau pisin pisin minə mə tuksəpou. In e nar miragh minə, mine man minə, mine nar miragh yamə mine kaserko, mine yamə mine kisarə ye tahik. Kimirkwəji əriə kasəpou. Mərig keinein norien yepou ye nerami jir. In nar aparau. In rukwar kin nahasien mine kakonə kape nimhəyən.^v

⁹ !Aweh! Neramtawə, nipig kirik kitawə kamhani vi vi Kughen Rimtawə kin, misarar, mamhani hah narmamə yame Kughen rimnor əriə kamhavəh nanmin. ¹⁰ Nheri yermamə kirikianə

**2:25 Əmru stori kape Rehab ye Jos 2.

^u2:25 Hib 11:31 ^v3:7-8 Rom 3:13

əmā ramni kwis nini-vivi-yen mine nahasien. Piak minā mine nowinik minā, nar e rīpəh nəmhenien.¹¹ ?Nakirkun mə nu heikən mine nu oukəh to krəsi-pən ye nīmri nu kirikianə uə? Nikam.¹² Piak minā mine nowinik minā. ?Nai e figtri to rikuə kin kwənwai nai e olif uə? Nikam. ?Kini grep to rikuə kin kwənkwan nai e fig uə? Nikam. Kini nīmri nu oukəh rīpəh nikwar-kwarien kin nu heikən.

Nirkunien yame ramsipən tuk Kughen

¹³?Kwən kirik ye kwerkwan irəmiə yame rikin raməsik mə rirkun pik nar uə? Rhuvə. Pəh nīmraghien huvə kafan tukramhajoun mə rirkun əfrakis nar. Pəh in tukror narimnar ye nirkunien, kini pəh nərigien kafan tukreiwaiyu.¹⁴ Mərig tukmə rikimiə ramor pik jalus, uə naksərig atuk əmə əmiə, to nakhapəh nisausitien mhamə nakharkun pik nar, tamə nakaseikuə atuk əmə irəmiə.¹⁵ Nərigien has minə a khapəh nhasi-pəniyen ye rao ye neai; mərig kape tokrei tanə əmə, mine nərigien kape yermamə, mine kape Setan.¹⁶ Meinai nīpig narmamə kasor jalus, masorkeikei mə tukamhavəhsi-haktə atuk əriə, məkneikin masəri-pən əmə kapəriə atuk nərigien, masor nahasien, kini norien has minə fam kamhatərhav-pə.

¹⁷Mərig yermamə yame ravəh nirkunien yame ramsipən ye rao ye neai, kafan norien tukror məkneikin: Nar yame raməkupən, kafan nīmraghien tukratuatuk. Kini morkeikei pik nəmərinuyen. In yemə mar kirik. In ramsiai narmamə. Kini in norkeikeiyen kafan tukreihuə. Kini nīmraghien kafan tukrikuə kin kwənkwan ripsaah. In tukrəm narmamə mə kisəm nəmhen

əmā. Tukriyəh niniyen nar kirik mīpəh mamor nar pisin.¹⁸ Narmamə kape nərhuyen nəmərinuyen kisəmhen kin narmamə yame kamhasuv kweru nai ye nəsimien, kini rhaktə mamor kwənkwan. Tukmə kisasitu ye narmamə misərəhu nəmərinuyen, norien kapəriə tukrikuə kin nīmraghien yame in ratuatuk.^w

Yermamə yame rorkeikei pik norien kape tokrei tanə

4?Naha e nhagin nuknei tigoh mine nəmhookien ye nīmraghien kapəmiə? Narimnar minə e kamhauə meinai kimiə naksorkeikei mə taksərig huvə ye nīpraimiə. Kini nətərigien minə a kape nərigien huvə ye nīpraimiə, iriə kasoriah rikimiə kirikianə kirikianə.^x² Rikimiə ramvən tuk narimnar kape nəmə pisin minə, mərig nakhapəh nhavəhyen, kini masotgoh mamhauh əmiə minə tuk nhavəhyen narimnar. Naksorkeikei narimnar tiksın, mərig nakhapəh nhavəhyen, mashopni narmamə tukun. Mərig nakhapəh nhavəhyen narimnar meinai nakhapəh nisaiyohyen Kughen tukun.³ Kini nīpig tukmə naksaiyoh kin, mhapəh nhavəhyen, meinai nimisaiyoh kin ye nərigien yame rahas, mhamə takhavəh əmə narimnar kape nərig-huvəyen ye nīpraimiə.

⁴!Aweh! Nimisəpəh Kughen mhavən masəri-pən norien kape tokrei tanə rəmhen kin yame piraovin rīpəh nisaiyen kafan yerman, mərəh, maməri-pən yerman pisin. ?Nakharkun uə nikam, mə, yermamə yame rorkeikei narimnar kape tokrei tanə in raməməkin Kughen? Yermamə a tukramorkeikei narimnar kape tokrei tanə, in tikmır kape Kughen.^y⁵ Naksor məknakin,

masor tækun nægkiarien kape Kughen^{††} yame ramni mə Nanmin kape Kughen yame ramarə yerkitawə rorkeikei mə kitawə kafan minə əmə. ⁶Mərig Kughen ramautə-pə kin kafan nihuvəyən rehuə pik. Ror pən Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə,

“Kughen tukrətapig kin narmamə yamə mine kisausit,

mərig tukrautə-pən kin kafan nihuvəyən kimi narmamə yamə mine kamhawəh-si-əhu kapəriə nərigien.” (Prov 3:34) ^z

⁷Ror məkneikin, mə takasəkeikei mhavəh-si-əhu əmiə misor nəkwai Kughen. Nipig Setan tukramuə mivəhsi-pre vəhsi-pre kimi əmiə, taksərer tim tim, pəh in tukrap mivən isok tuk əmiə.^a ⁸Havən ipakə tuk Kughen kini In tukruə ipakə tuk əmiə. Kimiə yor təvhagə has minə, səraov. Kini kimiə yamə mine nətərigien kapəmiə ramor kiraru, sor nərigien kapəmiə ratuatuk.^b ⁹Rhuvə mə rikimiə tukrəmhə kini mərou, misasək apomh tuk kapəmiə təvhagə has. Həpəh nisarihien, misasək əmə. Pəh kapəmiə nəgienien tukrirkək, rikimiə tukrəpəu. ¹⁰Havəhsi-əhu əmiə mhauə tuk Kughen Yermaru, kini In tukrivəh-si haktə əmiə.^c

¹¹Piak minə mine nowinik minə. Takhapəh nhani-oror-ien nhagmiə minə. Tukmə yermamə kirik ramni-has nhag piauni, uə mamruk-pən nægkiarien has kirik iran, kwən a in ramni hah loa kape Kughen,^{‡‡} mamni mə loa e in nar apnapig, riphəh nəmhenien. Mərig yermamə yame ramni mə loa e riphəh nəmhenien,

to riphəh norien nəkwən, mamor əmə mə in ramehuə ye loa. ¹²Mərig Kughen pisin əmə In rimmərəhu loa e. In pisin əmə tukrəkir narmamə. In pisin əmə rirkun nivəh-miraghien narmamə, mine nori-ahyen. ?Mərig ik pa? ?Rhawor e nakmə takəkir norien kape piam minə?^d

Taksətigə ye Kughen

¹³Sətərig-ru. Kimiə nakamhani mhamə, “Towei uə tianəkwamer, khavən apa ye taon kirik, misarə aikin kape newk kirikianə, misor bisnes aikin, mhavəh mane aikin.” ¹⁴Naksəgkiar məknakin, mərig nakseinein naha nhagin yame tukritərhav tianəkwamer. ?Kini nimmraghien kapəmiə in rəmhen kin naha nhagin? In rəmhen əmə kin nehenap yame ramənah, mirkək min.^e ¹⁵Mərig rhuvə mə tukmə naksəgkiar, takhani məkneikin mhamə, “Tukmə ye nərigien əfrakis kape Kughen, kitawə tuksor narimmnar minə a.” ¹⁶Mərig taktəkun ai, naksəgkiar ausit mhavəhsi-haktə atuk əmiə. Nægkiar-ausitien minə məknakin kisahas pik. ¹⁷Ror məkneikin mə yermamə yame rirkun norien nar yame ratuatuk, mipəh norien, ramor təvhagə has en.^f

Nægkiarien ramvən kimi narmamə kapəriə nautə rehuə

5 Kimiə narmamə kapəmiə nautə rehuə. Sətərig huvə kin nægkiarien e. Rhuvə mə taksərig rahas misasək apomh tuk nahasien yame tukruə tuk əmiə. ²Kapəmiə nautə ruəmətīt ta, kini ivn minə kwəsəkwətəih-əkwtəih

^{††}4:5 Jemes raməgkiar ye Ol Testamen, mərig keinein mə raməgkiar atuatur ye naha japta uə ves.

^{‡‡}4:11 Əmru loa e ye Jem 1:15.

^z4:6 1 Pita 5:5   ^a4:7 Efes 6:12   ^b4:8 Aes 1:16; Sek 1:3; Mal 3:7

^c4:10 Job 5:11; 1 Pita 5:6   ^d4:12 Rom 2:1; 14:4

^e4:14 Sam 39:5,11; Prov 27:1   ^f4:17 Luk 12:47

kapəmiə neipən.^g ³Nəmtəyən rimməs narimnar kapəmiə yame kimnor kin gol mine silva. Nəmtəyən e tukrhajoun-pən mə kimiə nimisor təvhagə has, kini tukrəs min nīpraimiə rəmhen kin yame nap raməkwaru nar kirik. Nar apnapig mə Nīpig Kwasig ruauə ipakə, mərig kimiə naksəptig kin nautə rīpsaah kapəmiə. ⁴!Səm-ru! Yorwok minə kapəmiə kīmisor pawk wok ye nəsimien kapəmiə mərig nimnharəh nisərokien əriə rəmhen. Iriə kīmisasək ətgin Kughen Yermaru tuk nərokien yame nimnharəh nhavəhsi-pənien kimi əriə, kini Kughen yame Rasanin Pīk rimmərig nasəkien kapəriə.^h ⁵Naksəmhen kin nar miragh yamə mine kaməvigin əriə kisəsis-əsis, tuk nhopniyen əriə kamən, meinai kimiə nimnisarə ye tokrei tanə e ye nimraghien yame rimar. Masor rikimiə ragien tuk kapəmiə nautə, mərig pəh nien mə tuk tu Kughen rəkir norien kape narmamə mivəhsi-pre narpinien kimi əmiə.ⁱ ⁶Nimisərip-ərhav narmamə atu-atuk minə ye nimri mirh, mharuk-pən nəgkiarien əutən irəriə, mishopni əriə, nar apnapig mə iriə kīmnharəh nhani-hahyen əmiə.

Nərigien kapətawə tukrapomh ye nīpig kape nəmħəyen

⁷⁻⁸Ror pən, piak minə mine nowinik minə, yakamni-pre tuk əmiə mə taksor nərigien kapəmiə rəpomh kini mamhawhin nīpig yame Yesu Yermaru tukrirerig-pə min iran. Pəh nien mə tuktu Yesu Yermaru tukrirerig-pə min, ror pən takasəkeikei misor nətərigien kapəmiə rəpomh, masərer tim tim, rəmhen kin yame yəsim kirik rawhin nīpig kape nəviginien meriaji tukrimruə kini rivəh nan nəviginien.^j

⁹Piak minə mine nowinik minə. Takharəh nhani-hahyen əmiə minə, tamə Yermaru rarpin tai norien has minə kapəmiə. !Taktəkun ai Yermaru ramərer matuk mə tukrəkir norien kape narmamə!

¹⁰Piak minə mine nowinik minə. Rikimiə tukrəsik-ru profet kupən yamə mine kīmnhani-ərhav nəgkiarien ye nhag Kughen Yermaru. Kapəriə nimraghien ramhajoun ətawə mə nətərigien kapətawə tukraməkeikei məpomh ye nīpig nəmħəyen ramuə tuk ətawə. ¹¹Kini nakharkun məkneikin mə kamni kimə narmamə yamə mine kasərer tim tim məknaikin ye nīpig nəmħəyen ramuə, iriə kasarə ye nihuvəyen əfrakis. Nīməsərig nəvsaoyen kape kwən a Job kupən, yame rimmərer tim tim ye nīpig əutən minə, kini mharkun mə Kughen Yermaru rimmamarha huvə tuk Job. Narimnar ahas minə rīpsaah rimavən tukun; kini ai, Kughen rimmor huvə pīk pən kīmin. Kini ror məkneikin, takharəh nisəru-kinien mə riki Kughen rehuə rehuə pīk tuk ətawə, kini In rorkeikei ətawə.^k

Takamni əmə nəfrakisien ye nīpig m-fam

¹²Piak minə mine nowinik minə. Nar rhuvə pīk mə rikimiə tukraməsik, mə takharəh nhavəhyen kwəsə ye nhag rao ye neai uə ye nhag tokrei tanə uə ye nhag nar kirik min. Nīpig mifam takhani əmə nəfrakisien. Nīpig tukmə nakhani mhamə, “Əwəh,” kini pəh kapəmiə nəgkiarien tukruə mor nəfrakisien kin. Kini nīpig tukmə nakhani mhamə, “Nīkam,” kini pəh kapəmiə nəgkiarien tukruə mor nəfrakisien kin. Tamə

^g5:2 Mat 6:19   ^h5:4 Dut 24:14-15   ⁱ5:5 Luk 16:25

^j5:7-8 Dut 11:14; Jer 5:24   ^k5:11 Eks 34:6; Job 1:21-22; 2:10; Sam 103:8

Kughen rivəhsi-pre narpinien kimi əmiə.¹

Nəhuakien yame ramor nıpran

¹³Tukmə kimiə kirik ramarə ye nıpig əutən, rhuə mə tukrəhuak kimi Kughen. Tukmə kimiə kirik rikin ragien, rhuə mə tukrəni nıpei kape nəgnəginien. ¹⁴Tukmə kimiə kirik ramhə, rhuə mə tukrokrən kin elda minə kape nıməhuak pəh khauə misəhuak-pən iran, misətəg-pən oel ye kapən kapə ye nhag Yesu Yermaru.^m

¹⁵Kini iriə kashatətə mə Yermaru tukror huvə kwən a, masəhuak-pən iran, tukrəsanin. Kini Yermaru rivəhsi-haktə in. Kini tukmə rimnor təvhagə has, Yermaru tukrivəh-si ta.ⁿ

¹⁶Ror məkneikin, mə takhani-ərav-pre norien has minə kapəmiə tuk əmiə minə, masəhuak-pən irəmiə minə mə taksəsanin. Nəhuakien kape yemə atuaturə nagheen rehuə, kini mor

nıpran, ¹⁷rəmhen kin kwən a Elaeja kupən. In nıprai yermamə rəmhen kin ətawə. Mərig in rimnaməhuak maməhuak mə nəhig tukripəh nıpien, kini nəhig rıpəh nıpien meriaji newk kisisər mine makuə sikis.[¶] ¹⁸Kini maməhuak min mə nəhig tukrip, kini Kughen rher-pə kin nəhig, kini nəsimien minə fam kimisor kwənkwaitiə.^o

Vi-pə min narmamə yamə mine kapəriə nərigien rimamir

¹⁹⁻²⁰Piak minə mine nowinik minə. Takasəkeikei mharkun mə tukmə kimiə kirik ramiko maməpəh swaturə kape nəfrakisien, kini kimiə kirik rivi-pə min,^p yermamə yame rivi-pə yor təvhagə has ramrerig-pə min ye swaturə kape nəfrakisien, in ravəh-miragh kwən a ye nimhəyen kafan, kini mamor swaturə kimin mə Kughen tukrəspir ta təvhagə has ehue minə kafan.

[¶]5:17 Əm-ru stori kape Elaeja ye 1 King 17:1; 18:1.

^l5:12 Mat 5:34-37   ^m5:14 Mak 6:13   ⁿ5:15 Mat 17:18-20

^o5:18 1 King 18:42-45   ^p5:19-20 Gal 6:1

1 Pita

Nəkwəkwə yame Pita rimnəkupən mirai

Nəgkiarien kwəkwə kape nəkwəkwə e 1 Pita

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Pita rimirai nəkwəkwə e.

?Rimirai ramvən kimi nipa? Rimirai ramvən kimi nəməhuak yamə mine kisərə ye tanə minə e Pontas mine Gale-sia mine Kapadosia mine Tarki mine Bitinia. Taktəkun ai, kamni kwənmhaan piəpiə a kimə Tarki.

?Nimraghien rimnhawor pən iran mine ye nipig rimirai? Ye nipig a, yamehuə kape Rom, nhagin e Nero, ramoriah pik niməhuak minə. Mivəhsipən narpinien kimi nəməhuak minə tiksin, mhopni tiksin. Mərig ripəh nuhyen Pita.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Pita rorkeikei mə tukrivəh-si haktə nərigien kape nəməhuak yamə mine kasərig nəməhuayen. Morkeikei mə tuk-sərer tim tim ye kapəriə nhatətəyən kini misor norien yame rhuvə, nar apnapig tukmə nahasien ramvən tuk əriə.

Pita ramokrən huvə irəriə

1 Yo Pita, yo aposol kirik kape Yesu Kristo. Yakamni-pre rhuvə tuk əmiə yamə mine nakasərə ikin minə fam apa ye provins minə e Pontas mine Gale-sia mine Kapadosia mine Tarki mine Bitinia. Kughen rimirpen ta əmiə; iməmiə ikin pəh nien mə ye tokrei tanə e, mərig kimie yepsipis əmə eikin e. ²Kughen Rimtawə rimirpen əmiə meinai, apa kupən, in rimini kafan nərigien mərəhu, kini muirkun ta swatuk minə fam kape nimraghien kapətawə. Kini Namin Kafan rimnərəhu karin əmiə mə

kafan narmamə minə, mə taksor nəkwai Yesu Kristo, kini nitawin rəspir əmiə ye norien has minə kapəmiə.

Pəh Kughen tukrautə ehuə pre kin kafan nihuvəyən mine nəmərinuyen kimi əmiə.

Pəh khani vi vi Kughen meinai tuksarə rerin ye rao ye neai

³!Pəh khani vi vi Kughen yame In Kughen mine Rim Yesu Kristo Yermaru kapətawə! Kughen rikin rehuə rehuə tuk ətawə, In rimnor ətawə kwəsarha min ye nimraghien vi, kini kitawə kasərəhu-pən tim tim kapətawə nərigien iran. Ror məkneikin meinai Yesu Kristo rimim-ragh min ye niməhuayen kafan. ⁴Kini ye nimraghien vi e, kitawə kamhawəh narimnar huvə minə apa ye rao ye neai yame Kughen rimnərəhu karin mə kapətawə. Kini nar a to ripəh nahasien, mipəh nimətitiən, kini mipəh nirkəkien.⁴

⁵Ye nhatətəyən kapətawə, nəsaninien kape Kughen rhotkimkimin ətawə meri-aji Kughen tukrivəh miragh ətawə. Kini ye Nipig Kwasig, Kughen tukrha-joun narmamə mə In ruəvəh miragh ta ətawə.^f ⁶Rikimie tukragien pik tuk nar e, nar apnapig tukmə nipig əutən pisin pisin minə kamhauə pawk ye kapəmiə nimraghien. Mərig kamhauə tuk nipig kwəkwə əmə.⁵ ⁷Nipig əutən minə a kwənhauə mə narmamə tuk-səm nhatətəyən kapəmiə mə ?nakasərer tim tim uə? Aean e gol ramser-ser, in nar kirik yame nap raməs-ta nəmtəyən iran. Kini ye norien kirikianə əmə min, nipig əutən minə kisəmhen kin nap yame raməs-ta nəmkimikien ye kapəmiə nhatətəyən. Nhatətəyən in rapita aean e gol. Kini Kughen tukrini vi vi əmiə tuk nhatətəyən kapəmiə, mivəhsihaktə nhagmie, mivəh-si-pre nisaiyən ehuə

¹1:4 Kol 1:12

²1:5 Jon 10:28; 17:11

³1:6 Jem 1:2; 1 Pita 5:10

kimi əmiə ye nīpig yame Yesu Kristo tukruə iran.^t

⁸Nimnhapəh nisəm-pakw-əyen Yesu Kristo mərig naksorkeikei In. Kini nakhapəh nisəm-pakw-əyen In ai taktəkun, mərig nakashatətə iran. Kini rikimiə rukwar kin nagienien yame in rhuvə pik mapita. To nakhani nəgkiarien kirik, mərig to rapəh neriajien nagienien kapəmiə.^u
⁹Rikimiə ramagien məkneikin meinai kimiə nakwənhawəh nar e yame nimisəruhu-pən nərigien kapəmiə iran, in e mə Kughen tukrivəh miragh kapəmiə nimraghien.

¹⁰Profet kupən minə kimnhani-ərhav mə Kughen tukrivəhsi-pre nihuvəyen kimi əmiə, kini misarkut pik mə tukharkun-ru swatuk yame Kughen tukrivəh miragh narmamə iran.^v

¹¹Nanmin kape Kristo raməmīr irəriə mamhajoun əriə kin nəmhəyen yame Kristo tukrərig ye nīpran, kini ai, Kughen tukripi-vəhsi-haktə In. Mərig profet kupən minə kimisarkut mə tukharkun swatuk yame narimnar minə a tukhauə iran, mine nīpig atuaturuk yame tukhatərhav-pə iran.^w

¹²Mərig Kughen rimnhajoun profet kupən minə mə narimnar minə a kimnhani-ərhav ye nikarin kape Kristo tukhapəh nhatərhav-pəyen ye nīpig kapəriə, mərig tukhatərhav-pə ye rao e kasarə iran ai taktəkun mine. Kini taktəkun ai, narmamə kamhani-ərhav nəgkiarien kape Nəvsəoyen Huvə kimi əmiə ye nəsaninien kape Nanmin kape Kughen yame ramsi-pən ye rao ye neai. Kini narimnar minə a khahuvə pik, ror məkneikin mə agelo minə min kwəsorkeikei mə tuksəm mharkun narimnar yamə mine kimnhatərhav-pə.

Nimraghien yame ratuaturuk

¹³Ror pən, nətərigien kapəmiə tukriskai tuk norien wok. Takasarha huvə tuk nimraghien kapəmiə. Misərəhu-pən tim tim nərigien kapəmiə ye nihuvəyen yame Kughen tukrautə-pre kin kimi əmiə ye nīpig yame Yesu tukrirerig-pə min iran.¹⁴ Sor nəkwai Kughen ramhen kin yame kwajikovə huvə minə kasor nəkwai rimriə minə mine nisinriə minə. Kupan, nimnhapəh nharkunien nəfrakisien kape Kughen, masor norien has yamə mine rikimiə atuk əmə rorkeikei. Mərig taktəkun ai, takhapəh niseighanien kin norien minə a mə tukhavi-ta min nətərigien kapəmiə.^x
¹⁵Kughen e yame rimnokrən kin əmiə, In ramərhakə matuaturuk. Kini ye norien kirikianə, norien minə fam yamə mine nakasor, tukasəkeikei misatuaturuk
¹⁶meinai Nəkwəkwə Kape Kughen ramni mimə, “Takasəkeikei misəmərhakə misatuaturuk meinai Yo, yakamərhakə matuaturuk.” (*Lev 11:44, 45; 19:2; 20:7*)

¹⁷Kughen tukmə raməkir narmamə In rapəh norien ror pisin kimi narmamə tiksın. Ror məkneikin, tukmə naksokrən pawk kin In mə Rimimiə, mərig ye nimraghien kapəmiə ye tokrei tanə e, takasəkeikei mhasiai huvə In, misarə ye tokrei tanə e rəmhen kin yepsipis minə əmə tiksın^y
¹⁸⁻¹⁹meinai nakwənharkun mə pəh nien mə Kughen rimnarpin nimraghien kapəmiə kin narimnar yamə mine tukharkək tuk nīpig kirik rəmhen kin gol uə silva; mərig rimnarpin nimraghien kapəmiə kin nitaw Tini Keikei Yesu Kristo, yame In rəmhen kin kwaji sipsip huvə kirik yame nəmkimikien rirkək əfrakis iran. In rimirisin əmiə ye

^t1:7 Prov 17:3; Sek 13:9; Mal 3:3; Jem 1:3   ^u1:8 Jon 20:29; 2 Kor 5:7

^v1:10 Mat 13:16-17   ^w1:11 Sam 22; Aes 53; Luk 24:26-27

^x1:14 Rom 12:2; Efes 2:3; 4:17-18   ^y1:17 Rom 2:11; Rev 2:23

nimraghien yame rahas yame kapəmiə kaha minə kimishajoun əmiə kin kupən.^z
²⁰ Kughen rimirpen ta Kristo apa kupən, ye nipig yame ripəh nor-hanəyen tanim-tanə; mərig taktəkun ai, kwənhauə ipakə tuk Nipig Kwasig, kini Kughen rimnor əpu In, mə tukruə miwəhsi-pre nihuvəyen kimi əmiə.^a ²¹ Nakwənharkun Yesu Kristo, ror məkneikin mə nakshatətə ye Kughen yame rimivəh miragh In ye nimhəyen kafan, kini miwəhsi-haktə In miwəhsi-pən nehuəyen kimin. Ror məkneikin, takshatətə ye Kughen misərhə-pən tim kapəmiə nətərigien iran.^b

²² Nakwəsəri-pən nəgkiarien əfrakis, kini miwəsəspir kapəmiə nimraghien ruauə mivi. Kimiə nakwənhauə mwəsorkeikei kimiə minə tiksın. Kini takasəkeikei misorkeikei əmiə minə yerkimie minə fam.^c ²³ Meinai nəgkiarien a rimnor əmiə nakwəsarha vi ta; nimraghien vi a, infamien rirkək. Meinai nəgkiarien kape Kughen tukraməmir kape rerin, tə ripəh nirkəkien tuk nipig kirik. ²⁴ Kini Nəkwəkwə kape Kughen ramni mimə, “Narmamə m-fam kisəmhen əmə kin mənvhirik,

Kini nihuvəyen fam kapəriə kisəmhen əmə kin jili nai.

Mənvhirik tukrimsiə, kini jili nai tukrəsaah,

²⁵ mərig nəgkiarien kape Yermaru ramarə kape rerin.” (Aes 40:6-8)

Kini in e nəgkiarien kape Nəvsaoyen Huvə yame narmamə kwənhani-ərhav-pre ta kimi əmiə.

2 Ror pən mə takasəkeikei misəpəh norien minə e ye nimraghien kapəmiə, rəmhen kin: norien m-fam

kape nor-ahas-pənien kimi narmamə, mine norien minə fam kape neikuəyen, mine nini-pikien əmə nar, mine jalus, mine norien m-fam kape nini-hahyen narmamə.^d ² Takasəkeikei misorkeikei pik nəgkiarien kape Kughen yame rəmtir huvə, rəmhen kin yame kwajikovə əmtəmtə ramasək tuk nəmahyen. Meinai Kughen rimivəh miragh əmiə, takasəkeikei misən nəgkiarien kafan misəihuə kin. ³ Kimiə nakwəsəm əpu norien kape Kughen Yermaru mharkun mə In rhuvə pik; rəmhen kin yame nakwəsən əsigəvin nəviginien kirik, mharkun mə in rhekın pik.^e

Səpaag yame ramraptərəkin nimə kape Kughen, ramragh

⁴ Kughen rorkeikei mə tukrivhirəkin kafan kirik nimə kin ətawə narmamə minə, kini mirpen Səpaag ye nimə kirik yame narmamə kimisarakikin ta, mərig in Səpaag huvə kirik yame Kughen tukrəkır məkupən. Kini tukmə nakhauə ye nhatətəyen kapəmiə tuk Səpaag e Kristo, ⁵ kimiə min naksəmhen kin səpaag yame ramragh, yame Nanmin kape Kughen rimnəkır mavhirəkin kafan kin nimə. Kini Nanmin kape Kughen raməmir irəmiə, nakasofugin ye Yesu Kristo masor narimnar yame Kughen rikin ragien tukun, rəmhen kin yame pris yame rəmrahə rawəhsi-pən sakrefaes kimi Kughen, rikin ramagien tukun.^f

⁶ Rəmhen kin yame Nəkwəkwə kape Kughen rimini kupən mimə,

“Səmru. Yimnəkır Səpaag ye nimə kirik apa Saeon^{ss},

In səpaag huvə kirik yame yimirpen.

Səpaag e kape niraptərəkinien nimə,

^{ss}2:6 Saeon, nhag pisin e Jerusalem.

^z1:18-19 Wok 20:28; Hib 9:12-14 ^a1:20 2 Tim 1:9-10 ^b1:21 Jon 14:6; Rom

5:1-2 ^c1:22 Jon 13:34; Rom 12:10 ^d2:1 Efes 4:22; Jem 1:21

^e2:3 Sam 34:8 ^f2:5 Rom 12:1; Efes 2:21-22; Rev 1:6

kini narmamə yamə mine kishatətə iran, to nīpīg kirik khapəh nisaurisien tukun.” (Aes 28:16)

⁷ Səpaag e rhuvə tuk əmiə yamə mine nakashatətə iran. Mərig narmamə yamə mine khapəh nishatətəyən iran, Səpaag e tukror-pən əriə rəmhen kin yame Nəkwəkwə Kape Kughen rimini kupən mimə,

“ Səpaag e, yame narmamə kape nəvhirəkinien nimə kimisarakikin, mərig Kughen rimnor in ruauə Səpaag huvə yame tukrəkir məkupən. (Sam 118:22)

⁸ Kini Nəkwəkwə kape Kughen rimini kupən mimə,

“Səpaag e tukror narmamə kamharəh-pikin, kini In Səpaag yame tukror narmamə kamhamir.” (Aes 8:14)

Iriə kamharəh-pikin səpaag e meinai kimisəpəh nəgkiarien kape Kughen. Kini in e nərigien kirik kape Kughen yame rimini mə iriə tukhamir məknakin.

⁹ Mərig Kughen rimirpen ta əmiə mə kafan minə, kini kimiə pris minə kape King, kini kimiə nəmə rhakə yamə mine Kughen ramarmaru irəmiə. Kini kimiə kwənərəus minə tiksin kape Kughen. In rimnor əmiə məknə mə takharkun nini-əravyen nəgkiarien yame ravəhsi-haktə In tuk kafan nihuvəyən mine narimnar yame In rimnor. In rimisəkirən əmiə mə taksəta ye nəpignapien, mhauə ye nikakien huvə kafan.⁸ ¹⁰ Apa kupən, kimiə narmamə arnapig əmə; mərig taktəkun ai, kimiə kwənərəus minə kape Kughen.* Apa kupən, nimnhapəh nharkunien nihuvəyən kape Kughen; mərig taktəkun ai, nakwənharkun nihuvəyən kape Kughen.

¹¹ Yo minə tiksin yame yakorkeikei pik əmiə, pəh rikimiə tukraməsik mə tokrei tanə e pəh nien mə rukwanu atuatur kapəmiə. Kitawə kisəmhen əmə kin yep-sipis minə, mine nəmə iruə minə ikin e. Ror məkneikin, yakamni-pre skai tuk əmiə mə taksərer isok tuk norien has yamə mine nətərigien atuk əmə kapəmiə rorkeikei. Nətərigien minə e kasoriah rikimiə rəmhen kin yame tikmir minə kasarowagin kimi əmiə.^h ¹² Nīpīg m-fam kitawə kisarə yerki narmamə yamə mine khapəh nhaniyen nəfraksien ye Kughen. Kini nimraghien kapəmiə tukraməkeikei matuatuk huvə mə tukmə kamharuk-pən pawk nəgkiarien has irəmiə, mərig tuk-səm norien huvə minə kapəmiə, kini mhasiai Kughen ye nīpīg yame In tukruə məkir narmamə iran.ⁱ

Nisiaiyen nəmehua minə

¹³ Kitawə narmamə kape Yermaru, kini kisorkeikei mə tukhasiai nhagin. Ror məkneikin, takasor nəkwai nəmehua minə fam yamə mine narmamə kamhavəh-sihaktə əriə mə tuksarmaru. Takasor nəkwai yamehua kape gav-man[†] yame in yamehua əgkəp,^j ¹⁴ mine kafan nəmehua yamə mine ramher yərhav kin əriə mə takasor wok kafan. Iriə tukhavən misor narpinien kimi narmamə yamə mine kasəkapir natu-akəmien kapəriə, kini mhani vi vi narmamə yamə mine kasor norien huvə. ¹⁵ Takasor məkneikin meinai Kughen rorkeikei mə kapəmiə norien huvə minə tukhani-əhu nəgkiarien ətəwao minə kape narmamə yamə mine kapəriə nirkunien rirkək.^k ¹⁶ Kimiə, pəh nien mə təvhagə hah ramarmaru irəmiə rəmhen kin yame yemehua kirik ramarmaru

*2:10 Əmru stori ye Hos 1:6, 9-10; 2-23.

†2:13 Gris ramni “Sor nəkwai king.”

§2:9 Dut 7:6; 14:2; Aes 9:2; Wok 26:18; Efes 5:8   h2:11 Gal 5:17,24

i2:12 Mat 5:16   j2:13 Taet 3:1   k2:15 1 Pita 3:16

ye slef kafan, meinai Kughen ruirisin ta əmiə tukun. Mərig rikimiə tukripəh nəsikien mīmə, “Kughen ruirisin ta yo, kini ror məkneikin mə yakirkun norien naha nhagin yame yakorkeikei, nar apnapig mə in təvhagə hah.” Nikam. Kimiə slef minə kape Kughen, kini ror məkneikin, taksəri-pən norien yamə mine kisatuatuk.

¹⁷Takhavəhsi-pən nisaiyen yame ratuutuk kimi narmamə m-fam. Taksorkeikei nəməhuak minə, in e narmamə kape Kughen minə, kini takhagin mhasiai Kughen, kini mhasiai min nəməhuə[‡] minə.¹

¹⁸Kimiə slef minə, takasəkeikei misor nəkwai kapəmiə nəməhuə minə, kini mhavəhsi-pən nisaiyen kimi əriə. Taksor-pən məknakin kimi əriə m-fam, yamə mine kasor rimar-pre tuk əmiə, mine yamə mine kasərik mitə pik əmiə.^m

¹⁹Tukmə ror kimiə naksor əmə nar atuutuk, mərig kapəmiə nəməhuə minə kasor ahas-pre kimi əmiə, kini nakasərig rahas kin. Mərig riki Kughen tukragien tuk əmiə tukmə nakharəhpikin nipig əutən minə a masərer tim tim əmə meinai nakasarha-pən əmə tuk Kughen.

²⁰?Nakmə ta mə to nakor nar has kirik, kini nəməhuə minə khauh ik tukun, kini narmamə to khani-vi-vi ik tukun uə? Nikam, tukhani mə nimivəh narpinien yame ratuutuk. Mərig tukmə nakamor əmə norien huvə minə, nar apnapig narmamə kamhauh ik tukun, Kughen, rikin tukragien əmə tuk ik.ⁿ

²¹Kughen rimnokrən kin əmiə mə taksərig nəmhəyən meinai Kristo rimnərig nəmhəyən tuk əmiə. In rimnəkupən mhajoun norien atuutuk a mə kimiə

taksəri-pən əmə tamhek nihun.^o ²²Nək-wəkwə kape Kughen rimini kupən mīmə, “In rimipəh norien təvhagə has kirik, kini In rimipəh niniyen nəgkiarien eikuə kirik.”^p(Aes 53:9)

²³Narmamə kimnhani hah pawk In, mərig In rimipəh nhorpinien tai nəgkiarien has kapəriə. Rimnərig pawk nəmhəyən ye nipran, mərig rimipəh niniyen mə tukrarpin tai norien has kapəriə. Mərig In rimnəgəhu-pən narimnar fam ye kwermi Kughen yame nipig m-fam kafan norien kape nəkieren narmamə in ratuutuk əmə.^q ²⁴Ye nipig a, Yesu rimnəkər ye nai kamarkwao kin, mivəh narpinien kape təvhagə has minə fam kapətawə ye nipran. In rimamhə mə təvhagə has minə kapətawə tukror infamien kini mə kitawə tukhamragh, misəri-pən swatuk kape natuutukien.

“KimoH In, rimnərig nəmhəyən ye nipran tuk nivəh-miraghien ətawə.”^r (Aes 53:5-6)

²⁵“Ara kupən, kimiə nimisəmhen kin sipsip yamə mine kaserwei.

Mərig taktəkun ai, nakwəsarar minhauə tuk Yermamə Yame Ramarha Huvə tuk Sipsip minə, in e, Yermamə Yame Ramarha Huvə tuk nimraghien kapəmiə.”^s(Esik 34:5-6)

Norien atuutuk kape yerman mine piraovin yame kwəwarkurək ta

3¹⁻²Kini ye norien kirikianə əmə kape nisaiyen Yermaru, kimiə nipiraovin yamə mine nakwəsarkurək ta, takasəkeikei misor nəkwai narman kapəmiə. Kini tukmə narman kapəmiə khapəh nhaniyen nəfrakisien ye nəgkiarien kape Kughen, norien huvə əmə kapəmiə tukrivi əriə khauə

[‡]2:17 Gris ramni “Hasiai king.”

¹2:17 Rom 12:10   ^m2:18 Efes 6:5   ⁿ2:20 1 Pita 3:14,17

^o2:21 Mat 16:24; Jon 13:15   ^p2:22 Jon 8:46; 2 Kor 5:21; 1 Jon 3:5   ^q2:23 Aes 53:7; 1 Pita 3:9   ^r2:24 Rom 6:11   ^s2:25 Mat 9:36; Jon 10:14; Hib 13:20-21

mhani nəfrakisien iran. Narman kapəmiə tuksəm mə norien kapəmiə ratuatuk, kini mine narmamə kamhasiai əmiə, norien e rəmhen tuk niviyen əriə. Nəgkiarinen kirik rirkək mə to naksəsik əpnis pən mhavi əriə kin.^t
³⁻⁴ Pəh narman tuksəm əmiə kharkun mə nakhahuvə. Mərig pəh nien mə nakahuvə meinai nakhavəhsi-pən neipən huvə, uə naksərər huvə nikhənemiyə, uə naksəkwan jen uə nakharuk-pən narimnar kimnor kin gol ye nimətirgimiə. Mərig pəh tuksəm əmiə kharkun mə nakhahuvə tuk narimnar yame to rirəh nahasien tuk nipig kirik. In e ye nimraghien kapəmiə, mə nakasarə mar, kini misarə apis-apis. Norien minə e khahuvə ye nimri Kughen.^u
⁵ In e norien kape nipianəhuak kupən yamə mine kimisərəhu-pən tim tim nətərigien kapəriə ye Kughen. Iriə kimnasor nəkwai narman minə kapəriə, kini ye norien a, kimisor rikiriyə rhuvə.
⁶ Rəmhen kin Sera kupən, in ramor nəkwai Ebrahim, kini mamokrən kin in mə kafan yemehuə. Kini kimiə e kwənərəus kape Sera tukmə naksor norien yamə mine kisatuatuk, mhapəh nhaginien kin nar kirik.^v

⁷ Kini ye norien kirikianə əmə min, kimiə narman yamə mine nakwəsarkurək ta, misarə kimiə niraovin kapəmiə, takasəkeikei masarha huvə tuk nimraghien kapəriə. Takasəkeikei mhasiai əriə meinai iriə khapəh nhaskaiyen rəmhen kin əmiə, kini mine kimiə miriyə min takhavəh nar huvə e yame Kughen Rimtawə tukrivəsi-pre, in e nimraghien rerin.^w Tukror məkneikin mə nar kirik rirkək yame to rərer əswasig kin nəhuakien kapəmiə.

Nəməhuak minə fam

⁸ Nəgkiarinen infamien e. Kimiyə mifam takasəkeikei misor məkneikin: Takhavəh nətərigien kirikianə; rikimiyə tukreihuə tuk əmiə minə; taksorkeikei əmiə minə; taksor rikimiyə rimar tuk əmiə minə; taksor nərigien kapəmiə reiwaiyu.
⁹ Kini tukmə narmamə kasor ahas-pre tuk əmiə, mərig takhapəh nisarpinien tai norien has kapəriə. Tukmə narmamə kasəgkiar has-pre kimi əmiə, mərig takhapəh nisarpinien. Mərig taksəhuak, misaiyoh Kughen mə tukror huvə pən kimi əriə. Taksor məkneikin meinai Kughen rimnokrən kin əmiə mə taksor məkneikin, miphavəh nihuvəyen kafan.
¹⁰ Meinai Nəkwəkwə kape Kughen rimini kupən mimə,

“Yermamə yame rorkeikei nimraghien huvə,
 kini morkeikei mə tukramərig huvə ye nipig mifam,
 in to rirəh niniyen nəgkiarinen has minə,
 kini in to rirəh neikuəyen.

¹¹ In tukraməkeikei marar ye norien has minə,
 kini mor əmə narimnar yame rhuvə.
 In tukraməkeikei mamarkut pik mə tukramarə iriə narmamə m-fam ye nəmərinuyen.

¹² In tukraməkeikei mamor məkneikin meinai Kughen Yermaru ramarha huvə tuk narmamə yamə mine kisatuatuk,
 kini mamətərig huvə kin nəhuakien kapəriə,
 mərig In mamor tikmir kimi narmamə yamə mine kasor təvhagə hah.”*(Sam 34:12-16)*

¹³ Kini tukmə naksarkut pik tuk norien narimnar yamə mine khahuvə, yermamə kirik rirkək yame to roriah əfrakis əmiə.

^t3:1-2 Efes 5:22

^u3:3-4 1 Tim 2:9

^v3:6 Jen 18:12

^w3:7 Efes 5:25

¹⁴Mərig tukmə narmamə kamhauh əmiə tuk norien atuatur kapəmiə, mərig Kughen tukrivəhsi-pre nihuvəyen.

“Takhapəh nhaginien kin nəmhayen yame narmamə tukasor, kini pəh rikimiə tukripəh nəsik-pikien.”^x

(Aes 8:12-13)

¹⁵Takasəkeikei mhavəh Yesu Kristo rəmhen kin Yermaru kapəmiə maməkupən ye nımraghien kapəmiə. Kini tukmə narmamə kisaiyoh əmiə mhamə, “Rhawor e nakasərhə-pən məknakin nətərigien kapəmiə ye Yesu,” kini nipig mifam takasəkeikei misərer matuk tuk nhorpinien nəgkiarien kapəriə. Mərig tukmə naksəgkiar, səgkiar mar kimi əriə, mhasiai əriə.

¹⁶Kini ye nipig mifam takasəkeikei mharkun mə norien kapəmiə in ratuatur əmə. Kini tukmə narmamə khani has norien huvə minə kapəmiə meinai kimiə narmamə kape Kristo, mərig iriə tukpisauris tuk nini-hahyen əmiə.^y ¹⁷Tukmə ye nərigien kape Kughen mə narmamə tukhauh əmiə tuk norien huvə minə kapəmiə, nar e in rhuvə rapita yame naksor norien has, narmamə kamhauh əmiə tukun. ¹⁸Ror məkneikin meinai Kristo rimamhə tuk təvhagə has minə, rimamhə mikirikianə əmə, nəmhen. In yemə atuatur əgkəp, mərig rimamhə tuk narmamə yamə mine khapəh nisatuaturien mə In tukripik əriə mhavən tuk Kughen. Kimishopni In, nipran rimhə, mərig Nanmin kape Kughen rimnor In ramragh min ye nımhayen kafan. ¹⁹Məkneikin Nanmin kape Kughen rikir In rivən mini-ərhav nəgkiarien kape Kughen kimi nanmi narmamə yamə mine kwənhamhə misəmir ye kalabus, ²⁰iriə a yamə mine kimisəsik pawk nəkwai Kughen, mərig In rimneito kin

əriə, nərigien kafan rəpomh. In a ye nipig yame Noa rimnəvhirəkin rao iran, narmamə eit əmə kimnisarə ye nəkwai rao, kini Kughen rimivəh miragh əriə ye nipig rao a rimnaiyu mameiai-pən ye nu ehua.^z ²¹Kini nu ehua a in rimnor nimtətien ye baptaes yame ramhajoun mə Kughen ravəh miragh ətawə ye norien e yame In rimnor Yesu Kristo rimamragh min ye nımhayen kafan. Mərig norien baptaes e, nipran, pəh nien mə kaməkwi-ta nəmkimik ye niprai jir, mərig nipran e kitawə kwəsarar ye norien has kapətawə, mhauə tuk Kughen, masərig yerkitawə mə təvhagə has ruirkək. ²²Kini Yesu Kristo ruavən ta apa ye rao ye neai, kini mamkwətə ye nikar Kughen matuk, mamehua ye agelo minə fam, mine yarmhə minə fam, mine nanmin minə fam, mine yermaru minə fam.

Swatur kape norien nəkwai Kughen

4 Meinai nipig Yesu Kristo rimnamarə ye tokrei tanə, In mamərig rahas ye nipran, kini ye norien kirikianə əmə min, kimiə takasəkeikei mhawəh min nərigien a, mə taksərer tim tim. Meinai yermamə yame ramərig rahas ye nipran, ramhajoun mə rinəpəh ta norien kape təvhagə has.^a ²Ror məkneikin, kimiə yamə mine nakasarə hanə ye tokrei tanə e, takhapəh nisəri-pəniən narimnar has yamə mine kamhaurə atuk ye nərigien kapəmiə. Mərig taksor nəkwai Kughen. ³Mərig kimiə nakwəsoriah ta nipig rehua tuk nikwasigien kin norien minə kape narmamə yamə mine khapəh nhaniyen nəfrakisien ye Kughen. Kupan kimiə nakamhakir apnapig nipiraovin; kini nətərigien kapəmiə ramvən əmə tuk nar has minə; kini misapik pik kin nanimien;

^x3:14 Mat 5:10; 1 Pita 2:20; 4:14   ^y3:16 1 Pita 2:12   ^z3:20 Jen 6-7

^a4:1 Rom 6:2,7

kini masor lafet kape nirpəhuyen nīpiraovin; kini mamhanim alikol kini misapis misarmar; kini masəhuak kimi nanminar minə, in e nəpnaihyen kafan rahas pik.^b ⁴Mərig taktəkun ai, rukreikin kapəriə kapə meinai kimia nakwəsəpəh nhakwasigien kin əriə mamhavan kimia miriə mhavi-ərhav ye kwənharəruə kape təvhagə has kapəriə. Kini iriə masorlah pik nhagmiə tukun. ⁵Mərig iriə tukasəkeikei mhani-ərhav narimnar fam ye nimirghien kapəriə kimi Kughen yame In ramərer matuk mə tukrəkir əmhen narmamə yamə mine kwənhamhə mine yamə mine kamhamragh.^c ⁶Ror pən kwənhani-ərhav-pən ta Nəvsəoyen Huvə kimi narmamə yamə mine kwənhamhə ta^d; mə nar apnapig mə narmamə kimmhauh əriə ye tokrei tanə, mərig Nanmin kape Kughen rirkun norien əriə mə tuksarə iriə min ye rao ye neai.

⁷Kitawə kwənhauə ipakə tuk nīpig yame narimnar minə fam tukharkək iran. Ror məkneikin, rikimiə tukramarə, kini takasəkeikei misarha huvə tuk nimirghien kapəmiə, mə takharkun nəgkiarien kimi Kughen ye nəhuakien yame ror nanmin.^d ⁸Mərig nar yame rhuvə pik mə takasor - taksorkeikei əmiə minə yerkimia m-fam, meinai tukmə nakasor məknakin, takhapəh nisərigien norien has yamə mine nakasor irəmiə minə.^e ⁹Nəkwai nimə kapəmiə, kape narmamə m-fam. Tukmə khaurə ye nəkwai nimə, takhapəh nhani-pikien əriə. ¹⁰Kughen rimiwəh-sipre nirkunien pisin pisin kimi əmiə kirikianə kirikianə. Rhuvə mə taksor narimnar ye nirkunien minə a misasitu irəmiə minə. Kini taksor narimnar a ye norien kape

yorwok yamə mine kasor wok atu-atuk kape Kughen nīpig mifam. Tak-səwhai niहुवय़ेन kafan ye swatuk pisin pisin yamə mine In rimiwəh-sipre. ¹¹Tukmə Kughen rimiwəh-sipən nirkunien kimi yermamə kirik tuk nini-ərhavyen nəgkiarien, pəh tukrəgkiar rəmhen kin yame Kughen atuk In raməgkiar. Kini tukmə Kughen rimiwəh-si-pən nirkunien kimi yermamə kirik tuk nasituyen ye narmamə, pəh tukrasitu irəriə ye nəsaninien yame Kughen riwəhsi-pən kimin. Ye norien minə fam, narmamə tuksəgnəgin Kughen tuk nar yame Yesu Kristo rimnor. Pəh kitawə tukhani-ərhav kafan niहुवय़ेन mine nəsaninien mhavən mhavən mhapəh nisorien infamien. Amen.^f

Nəməhuak minə tuksərig rahas ye nīprairiə

¹²Yo minə tiksın, yame yakorkeikei pik əmiə, takhapəh nisakurien tuk nəmhəyən yamə mine kamhaurə tuk əmiə mə tuksəm-ru nhatətəyən kapəmiə. ¹³Mərig tukmə nakasərig nəmhəyən rəmhen kin yame Kristo rimnərig, pəh rikimiə tukramagien əmə, mə nīpig yame Kristo tukrirerig-pə min iran, nikhakien tukrarkurao iran, rikimiə tukragien pik.^g ¹⁴Tukmə narmamə kamhani hah əmiə tuk nhag Kristo, mərig Kughen tukriwəhsi-pre niहुवय़ेन, meinai Nanmin kape Kughen yame rəsanin makak, raməmir irəmiə.^h ¹⁵Rhuvə mə, tukmə narmamə khamə tukhauh ik, pəh nien mə kamhauh ik meinai nimnakapir loa kirik, uə nimnhopni yermamə, uə nimnəkrəh kin nar kirik, uə nimnəgkiar ye nar kirik yame pa rimə kafam. ¹⁶Mərig tukmə khamə tukhauh ik, pəh

^a4:6 Əmru 1 Pita 3:19-20 mine 1 Tes 4:13-18.

^b4:3 Efes 2:2-3

^c4:5 Wok 10:42

^d4:7 Rom 13:11-12

^e4:8 1 Pita 1:22

^f4:11 Rom 12:6-8

^g4:13 Wok 5:41; Jem 1:2; 1 Pita 1:6-7

^h4:14 1 Pita 2:20

tukhauh əmə ik meinai ik yeməhuak kirik. Kini takpəh naurisien tukun. Mərig takəgnəgin Kughen meinai nakvəh nhag e Kristen. ¹⁷Ror məkneikin meinai nipig kape nəkirien narmamə ruərikakun ta. Kini Kughen tukrəkupən məkir narmamə minə kafan. !Kini rahas pik tuk narmamə yamə mine khapəh nisətərigien kin Nəvsaoyen Huvə kape Kughen! ¹⁸Nəkwəkwə kape Kughen ramni mimə,

“Tukmə narmamə yamə mine kisatu-atuk, yamə mine Kughen rimivəh miragh əriə kamharəh-pikin nipig əutən,

kini mərig, narmamə yamə mine kaseinein Kughen masor təvhagə hah, tukamharəh-pikin pik nipig əutən.”(Prov 11:31)

¹⁹Kini ror məkneikin, narmamə yamə mine Kughen rameighan kin əriə kisərig rahas ye nipirəiə, tukasəkeikei misəruəh-pən nimraghien kapəriə ye kwermīn, yame rimnor narimnar fam, yame In to rapəh nor-təkunien kafan nəgkiarien. Kini rhuvə mə iriə tukasəkeikei masor norien yame rhuvə mamharpin.

Nəgkiarien ramvən kimi elda minə mine nitamaruə

5 Kini taktəkun ai, yakorkeikei mə jakəgkiar kəskəh kimi əmiə elda minə kape niməhuak. Yo elda kirik rəmhen kin əmiə, kini yo min yimnəm kin nimrik nəmhəyən kape Kristo, kini yo jakvəh nimraghien rerin yame Kristo tukrivəhsi-pə.ⁱ ²Kafak e nəgkiarien yakamni-pre tuk əmiə mimə, taksarha huvə tuk narmamə minə kape Kughen yamə mine kasəmir ye kwermimimə, rəmhen kin yermamə yame ramarha

huvə tuk sipsip minə. Pəh nien mə naksarha huvə tuk narmamə minə kape Kughen meinai kaməkeikei kimi əmiə tukun, mərig meinai rikimə ramagien tukun. In e nərigien yame Kughen rorkeikei. Kini takhapəh nisor-əməyən tuk mane; mərig taksor meinai rikimə ramagien əmə mə taksasitu ye narmamə.^j ³Mərig rapəh nəmhenien mə kimə takhauə misəmhen kin nəmasur yamə mine kasərik mitə yorwok kapəriə minə, mərig kimə taksor norien yame in ratuatuk mihuvə mə nəməhuak minə tuksəm norien kapəmiə khakwasig kin.^k ⁴Yamehuə kape narmamə yamə mine kasarha huvə tuk sipsip minə natukrirerig-pə min, kini ye nipig a, In tukrivəh-si-pre kapəmiə nərokien, rəmhen kin yame kəvənhəo-pən kin nar kirik ye kapən kapə yermamə yame rimnapita ye naiyuyen. Mərig nərokien e, nimraghien rerin, to rapəh nahasien tuk nipig kirik.^l

⁵Kini ye norien kirikianə əmə min, kimə nitamaruə, hasiai masor nəkwai elda minə kape niməhuak. Kini kimə mifam əgkəp takhavəhsi-əhu kapəmiə nərigien, mhasiai əmiə minə fam. Taksor məknakin meinai Nəkwəkwə kape Kughen ramni mimə,

“Kughen rikin rapəh nagienien tuk narmamə yamə mine kisausit, mamərer əswasig kin əriə,

mərig In ramautə-pən kin kafan nihevəyən kimi narmamə yamə mine kamhavəhsi-əhu atuk əriə.”^m (Prov. 3:34)

⁶Kini ror məkneikin, takhavəh-si əhu atuk əmiə masəmir ye kwermi Kughen əsanin mə In tukrivəh-si haktə əmiə ye nipig atuatuk kafan.ⁿ ⁷Narimnar fam yamə mine nakasərig pik mhapam kin,

ⁱ5:1 Rom 8:17-18; 2 Kor 1:5-7; Efes 3:13; Fil 1:29   ^j5:2 Jon 21:15-17; Wok 20:28

^k5:3 2 Kor 1:24; Fil 3:17; Taet 2:7   ^l5:4 Rev 2:10

^m5:5 Efes 5:21; Jem 4:6   ⁿ5:6 Mat 23:12; Luk 14:11; Jem 4:10

havəhsi-pən kimi Kughen meinai In ramarha huvə tuk əmiə.^o

⁸Sarha, masərig əmiə, meinai, kapəmiə tikmir Setan in rəmhen kin laeon yame ramaiyu apis apis, mamokworuə, nehe nəkwən ramaiyu, mamarha-kin yermamə mə tukrəs mətəgai.^p ⁹Sərer tim tim ye nhatətəyen kapəmiə nipig Setan ramuə tuk əmiə,^q meinai nəməhuak minə tiksın ikin minə fam ye tanımtanə, kimiə miriə nakasərig nəməhəyen kirikianə əmə.^f

¹⁰Mərig takasərig nəməhəyen kape nipig kwakwə əmə, kwasig ikin, Kughen tukror əmiə naksərig rhuvə min ye kapəmiə nimraghien, kini mor naksəsanin ye kapəmiə nhatətəyen, masərer tim tim, kini nar kirik rirkək mə to rivi-ta əmiə. Nihuvəyen minə fam kamhasi-pən əmə tuk Kughen, kini In rimnokrən kin əmiə mə takhauə tuk Kristo misarə ye rao ye neai kape rerin. ¹¹Pəh kitawə tukhani-ərhav nəsaninien kape narmaruyen kafan, mamhavən, mhavən, mhapəh nisorien infamien. Amen.

Pita rini nəgkiarinen infamien kafan ye nəkwəkə e

¹²Kwən e Saelas^s rimnasitu irak, kimru min, yakrərai nəkwəkə e, kini yakaməm in rəmhen kin piak kirik, in yemə huvə kirik, kini kafak nəfrakisien raməmır iran. Yakmərərai nəgkiarinen kwakwə ye nəkwəkə e kimi əmiə mə jakrəvəh-si haktə kapəmiə nətərigien. Kini yakamni-ərhav nərigien yame yimirai ta, yamə mine kasəgkiar ye nihuvəyen əfrakis kape Kughen. Sərer timtim irəriə.^s ¹³Piaumiə minə mine nowinmiə minə kape niməhuak eikin e Rom kasokrən huvə irəmiə. Kughen rimirpen əmiə miriə. Kini kwən e Mak yame yakokrən kin in mə 'narik,' in min ramokrən huvə irəmiə.^{**} ¹⁴Sokrən huvə irəmiə minə rəmhen kin mə kimiə kirikianə əmə ye Kristo.

Pəh Kughen tukrautə-pre kin kafan nəmərinyen kimi əmiə m-fam e narmamə kape Kristo minə.

§5:12 Gris ramni Silvanus, mərig tukmə ror nhag pisin e Saelas.

**5:13 Nəgkiarinen kape Gris ramni mə, "Nipig naksofugin əmiə minə, taksor 'holy kiss' irəmiə minə." 'Holy Kiss' ror nimtətien mə kasofugin pən ye Yesu masorkeikei əriə minə.

°5:7 Mat 6:25-30   p5:8 1 Tes 5:6   ¶5:9 Efes 6:10-18; Jem 4:7

†5:9 Efes 6:11-13; Jem 4:7   §5:12 Wok 12:2,25; 13:13; 15:22,30

2 Pita

*Nəkwəkwə yame ror kiraru
kin yame Pita rimirai*

**Nəgkiarien kwəkwə kape
nəkwəkwə e 2 Pita**

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Pita rimirai nəkwəkwə e.

?Rimirai ramvən kimi nipa? Rimirai ramvən kimi nəməhuak minə fam.

?Nimraghien rimnhawor pən iran mine ye nipig rimirai? Ye nipig a, nəmhajoun eikuə minə tiksin kimnhavən iməriə mamhani mhamə Yesu to ripəh nirerig-pə-minien.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Pita rimirkun mə pəh nien mə tuktu rimhə, kini rorkeikei mə tukrivəhsi-pən nəgkiarien infamien kafan kimi niməhuak. Morkeikei mə tukrisig nəməhuak minə, mor əpu nhajounien eikuə minə. Mərig niməhuak tukraməkeikei mərər tim tim məri-pən əmə nhajounien yame ratuatuk. Kini morkeikei mə nhatətəyen kapəriə ye Yesu tukraməkeikei muə miskai, kini nirkunien kapəriə ye nikarin kape Yesu tukraməkeikei mhaktə.

Pita ramokrən huvə irəriə

(Jud 4-13)

1 Yo Saemon Pita, yo yor atuə kin mine aposol kape Yesu Kristo. Yakamni rhuvə-pre tuk əmiə yamə mine nakhavəh nhatətəyen yame in rhuvə rəmhen kin kapəməwə nhatətəyen. Norien atuətuk kape Kughen kapətawə mine Yesu Kristo yame ravəh miragh ətawə in swatuk yame nimnhavəh nhatətəyen a iran.

²Pəh Kughen tukrautə-pre kin kafan nihuvəyen mine nəmərinuyen

kimi əmiə rapita, meinai nakwənharkun In mine Yesu Yermaru kapətawə.

**Kughen rimnokrən kin əriə
mə narmamə kafan minə**

³Kughen rimnokrən kin ətawə mə tuksarə ye nihuvəyen mine nikhakien kafan ye nipig yame kitawə kimnhauə mharkun In. Kini ye nəsaninien kafan, In rimivəhsi-pə narimnar fam kimi ətawə yamə mine tukasəkeikei mhavəh ye nimraghien kapətawə mə rikin tukragien tuk ətawə. ⁴Kini ye nəsaninien mine nikhakien kafan in rimivəhsi-pə kafan promes yamə mine kishuə mhahuvə pik. Kughen rimivəhsi-pə məknakin promes minə e mə norien kapətawə tukrəmhen kin norien kafan, kini mə kitawə tuksap ta ye nahasien kape tokrei tanə yame ramsi-pən tuk nərigien has minə yerki narmamə.

⁵Kini ror məkneikin, takasəkeikei misarkut mə norien kapəmiə tukrhuvə pik. Taksəsik əpnis norien minə e ye nhatətəyen kapəmiə: Taksor huvə pən kimi narmamə; kini takhavəh nirkunien; ⁶kini masarha huvə tuk nimraghien kapəmiə; kini masərər tim tim ye Kughen ye nipig əutən minə; kini mhavəhsi-pən kapəmiə nimraghien fam kimi Kughen kini masor nəkwən;^t ⁷kini masorkeikei nəməhuak minə; masorkeikei min narmamə minə fam. ⁸Rhuvə mə taksor norien minə e mamharpin, mə nirkunien kapəmiə ye nikarin kape Yesu Kristo Yermaru kapətawə tukror kwənkwan. ⁹Mərig tukmə nakhapəh nisorien narimnar minə a, naksəmhen kin yermamə yame nimirin ripis, uə yame raməm nar ipakə əmə, məpəh nəmien nar ehuə e mə Yesu rimnəspir-ta təvhagə has kapətawə

yamə mine kimisor kupən. ¹⁰Ror pən, piak minə, mine nowinik minə, takasəkeikei misarkut tuk nisorien norien minə a, pəh ramhajoun-pən mə nəfrakisien mə Kughen ruirpen ta əmiə, kini minokrən kin əmiə mə kafan narmamə minə. Meinai tukmə naksor narimnar minə a, kini to nakhapəh nhamirien tuk nipig kirik; ¹¹kini Kughen rikin tukragien tuk nəhitəyen ye kwəruə mə takhavən ikin Yesu Kristo Yermaru Kapətawə yame rimivəh miragh ətawə ramarmaru ikin kape rerin.

¹²Ror məkneikin mə, nipig mifam jakaməkeikei mamni-pre narimnar minə e kimi əmiə mə rikimiə tukraməsik əriə, nar apnapig mə kimiə nakwənharkun ta narimnar minə e, kini masərer tim tim ye nəfrakisien yame nakvənhawəh ta. ¹³Yakamragh mamarə ye tokrei tanə e, rikik raməsik hanə mə ratuatuk mə jakni-ərhav min narimnar minə a mə rikimiə tukraməsik min, ¹⁴meinai yakirkun mə pəh nien mə tuktu yakmhə. Yesu Kristo Yermaru kapətawə rimnhajoun ta məknakin yo.^u ¹⁵Kini tak-təkun ai yakamarkut pik mə nipig tukmə yakmhə, kini takhapəh nisəru-kinien narimnar minə a.

¹⁶Nipig kimawə yimnamhani-ərhav pre tuk əmiə mə Yesu Kristo tukruə min ye nəsaninien, pəh nien mə yimnhasim atuk tuk nəniyen kwanage yame yermamə kirik ramətərig atuk kin. Nikam. Kimasir yimirhəm kin nimrimasir mə nəsaninien mine nikhakien kafan kawehuə pik.^v ¹⁷⁻¹⁸Kimasir Yesu apa ye takwar yame rəmərəkə nipig Kughen Rimtawə rimivəhsi-pən nisaiyen kimin, kini mor nipran rakhak kini məsiə, kini rimnərig riki Kughen e yame In

Rakhak Pik rimini-pən tukun mimə, “In e narik yame yakorkeikei, rikik ragien pik tukun.” Kimasir yimirhərig rikin ramsi-pən ye rao ye neai.^w

¹⁹Mərig kitawə kharkun huvə mə nəgkiarrien kape profet kupən minə in nəfrakisien, rəmhen kin laet kirik yame raməsia ye nəpignapien. Kini rhuva mə kimiə min taksərig huvə nəgkiarrien a mamhavən miseriaji naksəm huvə nipran rəmhen kin laet yame raməsia yenpig, mine nəgkiarrien kafan raməmir yerkimia rəmhen kin fetukai ramhaktə maməsia. ²⁰Mərig nar yame rhuva pik mə takharkun, in e nəgkiarrien minə kape profet minə ye Nəkwəkwə kape Kughen, pəh nien mə kamhani əmə nəmien kapəriə, ²¹meinai profesi kirik rirkək ye Nəkwəkwə kape Kughen yame ramtərhav əmə ye nərigien kape narmamə; mərig profet minə kimhnani-ərhav nəgkiarrien yamə mine kimnhasipən tuk Kughen nipig Nanmin Kafan rimnamvən yerkiria.^x

Nəmhajoun eikuə minə

2 Mərig profet eikuə minə apaikin yerki nəmə Isrel kupən, kini ye norien kirikianə əmə min, nəmhajoun eikuə minə tukhauə min yerkimia. Tukshajoun oror əmiə, misoriah apis-apis nhatətəyen kapəmia. Mamhaukreikin-pən nimətairia kimi Yesu Yermaru, nar apnapig mə In rimivəhsi-ta narpinien kape təvhagə has kapəriə. Kini pəh nien mə tuktu, Kughen tukroriah əriə ye narpinien yame iria atuk əmə kamhavi-pə.^y ²Kini narmamə khapsaah tukhakwasig kin norien has minə kapəriə yame minə kasor naurisien. Kini ror məkneikin, narmamə khapsaah tukhani hah swatuk

^u1:14 Jon 21:18-19; 2 Kor 5:1   ^v1:16 Mat 17:1-5

^w1:17-18 Mat 17:5; Mak 9:7; Luk 9:35   ^x1:21 2 Tim 3:16; 1 Pita 1:11-12

^y2:1 Mat 24:11; Jud 4

kape năfrakisien. ³Iriă kasăptig kin mane. Kasăptig kin mane, mishajoun eikuă əmiă, mhavəhsi-ta naută kapəmiă, masəni kwanage yame ramsi-pən əmə ye nərigien kapəriă. Apa kupən, Kughen ruini-ərhav ta narpinien kapəriă, kini pəh nien mə tuktu, tukroriah əriă. ⁴Kimiă nimisəm norien kafan kupən, kini mharkun mə In tukror məknakin narpinien. Nipig agelo kupən mină kimisor təvhagə has, Kughen riph nărtərəkinien əmə narpinien kapəriă, mərig rimnarak-əhu kin əriă apa ye nəkwai nimir yame reiwaiyu pik, mirkwəji əriă kin jen, apa ikin rəpignap ikin. Kini iriă tuksarə ye nămhəyen miseriaji-pən In tukrini-ərhav narpinien kapəriă.^z

⁵Kini ye norien kirikianə əmə min, ye nipig kape Noa, Kughen riph nărtərəkinien əmə narpinien kape narmamə yamə mine kimisəsik nəkwan, mərig rimnhopni əriă ye nu ehua yame rimətım mhaktə. Mərig Noa, yame rimini-ərhav nəgkiarien kape norien yame ratuatuk, Kughen rimivəh miragh in mine kafan narmamə seven.^a ⁶Kini ye norien kirikianə əmə min, Kughen rimnor narpinien tuk nahasien kape nəmə Sodom mine Gomora, kini mi-vaan əru taon mir a kin nap; kimiwor nimrawk kin əriu. Nar a ramhajoun-pən naha nhagin yame Kughen tukror min kimi narmamə yamə mine kasəsik nəkwan.^b ⁷⁻⁸Mərig kwən a Lot rimnara-iriă miriă, kini nipig m-fam in rimnəm norien has mină kapəriă, kini mamərig nəgkiarien has mină kapəriă. Mərig nipig m-fam, in ratuatuk əmə; kini rikin rərhakis pik tuk norien has mină kapəriă, yamə mine kimisəsik nəkwai Kughen.^c Kughen rimivəh miragh kwən a Lot ⁹ramhajoun-pən mə Kughen Yer-

maru rirkun nivəh-miragh-ien narmamə yamə mine kashatətə iran, kini rirkun nărəhsita-yen əriă ye naha nămhəyen yame kasarə iran. Mərig narmamə yamə mine khapəh nisatuatukien, Kughen rirkun nărtərəkinien əriă mor narpinien kimi əriă taktəkun mivən meriaji nipig yame In tukrəkir narmamə iran. ¹⁰Kughen tukror narpinien kimi nəmə has mină fam, mərig In tukror narpinien ehua kimi narmamə yamə mine kasor narimnar kape naurisien yame năprairiă əmə rorkeikei mə tuksor, kini narimnar e kasor əriă kasəmkimik. Narmamə mină a khapəh nisorkeikeiyen mə Kughen tukreihua ireriă.^d

Narmamə mină a kisausit mhapəh nhasaiyen nar kirik, kini mhapəh nhaginien kin nhani-hahyen nhag agelo mine ye neai. ¹¹Mərig agelo mină tiksin iriă yerpərig misapita; mərig iriă to khapəh nhani-hahyen agelo apnapig mină ye nimri Kughen Yermaru.^e ¹²Mərig narmamə mină a kamhani hah narimnar yame khapəh nharkun-huvəyen. Iriă kisəmhen kin nar aparū mină, yame kapəriă nirkunien rirkək. Kasor əmə nar yame năprairiă əmə rorkeikei. Mərig, nar aparū mină kasarha-pə ye tokrei tanə mə narmamə tuksarhakın əriă mishopni əriă. Kini ye norien kirikianə əmə min, Kughen tukroriah nəmə has mină a rəmhen kin yame kamhopni nar aparū mină.^f

¹³Kughen tukrarpin tai norien has kapəriă meinai iriă kasor ahas pən kimi narmamə. Rikiriă ragien əmə tuk nəviginien mine ninim-pikien; pəh nien mə yenpig əmə, mərig yenpig mine yeraan. Iriă kisəmhen kin nəmkimikien ye neipən, mine nimap pien. Masoriah nhag niməhuak. Mhauə masəvigin kimiă miriă, mərig

^z2:4 Jud 6

^a2:5 Jen 6-8; 2 Pita 3:6

^c2:7-8 Jen 19:1-16

^d2:10 Jud 7-8,16

^b2:6 Jen 19:24; Jud 7

^e2:11 Jud 9

^f2:12 Jud 10

kaseikuə irəmiə, masor norien has. ¹⁴Nipig m-fam kapəriə nərigien ramvən tuk nəkrəhyen kin nipiraovin yamə mine kapəriə nərigien rimar. Kini nipig m-fam kasor təvhagə has mhapəh nisəpəhyen. Mamhavi ta narmamə yamə mine kapəriə nərigien rapəh niskaiyen; kambahwasig kin norien has kapəriə. Mishajoun əriə kin norien kape nəptigien kin nautə. Mərig Kughen rimini ta narpinien kapəriə. ¹⁵Kimisəpəh swatuk yame ratuatuk, mamhaiko masəri-pən swatuk kape kwajikovə kape Beor e kupən, nhagin e Balam, yame rorkeikei pik nivəhyen mane ye norien yame rahas.⁸ ¹⁶Mamarə, dongki kafan rimnhek in tuk norien has kafan. Kitawə kharkun mə dongki to rapəh nəgkiarien, mərig Kughen rimnor mə dongki tukrəgkiar rəmhen kin yermamə raməgkiar mə tukrini-əhu norien ətəwao kape profet a. ††

¹⁷Nəmhajoun eikuə minə, nhajounien kapəriə nipran rirkək, rəmhen kin nimri nu yame rinəmit, mine napuə yame nimətag ehua ramahiə ta kin, kini nəhig rirkək iran. Mərig Kughen rimnəəhu karin iməriə ikin mə nəpignapien. ¹⁸Iriə kasəgkiar ausit mamhani nəgkiarien yame nipran rirkək. Iriə kasəgkiar ye narimnar yamə mine niprai narmamə kisorkeikei, kini mhavi-pə narmamə khauə ye nahasien yame kwəsəta pə pə əmə iran. ¹⁹Kamhani əutən mə narmamə kharkun nisəri-pəniən naha nhagin yame iriə atuk kisorkeikei, natuakəmien kirik rirkək iran. Mərig nərigien has kapəriə ravi pik nərigien kapəriə mamor yamehuə kin kapəriə. “Tukmə nar kirik ramarmaru iram, ik nakuauə slef kafan.” ²⁰Mərig tukmə iriə kisap ta ye nahasien kape tokrei tanə

nipig kwənhauə mharkun Yesu Yermaru yame Ravəh Miragh ətawə, məkneikin, misarar, mamharerig-pən tuk norien kape təvhagə has, məkneikin norien has ramarmaru irəriə. Iriə kasəmir ye nahasien yame rahas rapita yame kimisarə iran kupən. ²¹Meinai, tukmə yermamə rapəh nirkunien swatuk kape natuatukien, rahas kwənmopin. Mərig tukmə yermamə rirkun, kini marar, mipəh nəri-pən-huvəyen Nəgkiarien kape Kughen yame kivəhsi-pən kimin, norien a in rahas rapita.

²²Kini iriə kasor mə nuhpikinien mir e kawəfrakis yamə karəni mirəmə, “Kuri tukriuə, marə, mirerig-pən min, mamən niruəyen kafan,” (*Prov 26:11*) mine, “Pukəh, tukmə rar, mhawən, marə, mirerig-pən min məsok-əsok ye nimtəgei.”

Nipig yame Yesu tukrirerig-pə min iran

3 Yo minə tiksin, in e kafak nəkwəkwə yame ror kiraru kin yame raurə kimi əmiə. Yakamher-pre kin əriu mə tukrisig əmiə, mə rikimiə tukraməsik narimnar minə e, mawor nərigien kapəmiə mə tukratuatuk. ²Yakorkeikei mə taksətərig min kin nəgkiarien yamə mine profet minə kape Kughen kimisəvsao kin misəkupən, mine nəgkiarien kape Yesu Yermaru yame Rimivəh Miragh ətawə, yame aposol minə kapəmiə kimnhani-ərhav-pre ta tuk əmiə.^h

³Nar kirik yame taksokupən mharkun, in e Nipig Kwasig ruauə ipakə, kini narmamə tiksin tukasor narimnar yame niprairiə əmə rorkeikei, kini tuksarh iakei irəmiə mhamə,ⁱ ⁴“?Rhawor? ?Ruini ta mə tukruə, mərig, tuk nagheen? Nəmehuə kapətawə minə kimnisarə, minahmə

††2:16 Takəm stori kape Balam mine dongki ye Nam 22:28-35.

8:15 Jud 11; Rev 2:14 ^h3:2 Jud 17 ⁱ3:3 1 Tim 4:1; Jud 18

ta, mærig ripəh hanə nuəyen. Kupan, ririkakun ye narimnar yame Kughen rimnor, muə meriaji-pə nipig e towei mine, narimnar fam kisəm nəmhen əmə.^j

⁵Mərig iriə kwəsəru-kin mə apa kupən əgkəp, Kughen rimməgkiar əmə, neai rəmri, kini nimoptanə rhaktə ye tame tahik; kini tahik mine nimoptanə kwəwhai əriu minə.^k ⁶Kini ye nipig a, rarar, mor min tahik rakarokin nimoptanə, moriah fam.^l ⁷Kini rəgkiar əmə, neai mine tokrei tanə kawəmri, mawəmri huvə əmə maweriaji-pə e towei mine, miravən mweriaji nipig yame Kughen tukrəkir narmamə iran, mivəhsi-pən narpinien kimi narmamə yamə mine kisəsik nəkwən, mhəpni əriə, mivaan əru neai mine tokrei tanə.

⁸Mərig yo minə tiksin, takhapəh nisəru-kinien nar kirik e mə ye nərigien kape Kughen Yermaru, tukmə nipig kirikianə in rəmhen əmə kin newk wan taosen; kini tukmə newk wan taosen, in rəmhen əmə kin nipig kirikianə.^m ⁹Mərig narmamə tiksin, rikiriə raməsik mə Kughen ramor tan pən tuk norien promes minə kafan; mərig, nikam. Kafan nətərigien rəpomh tuk ətawə. Kini rikin rapəh nagienien mə tukraməkeikei mor narpinien kimi yermamə kirik; mərig rorkeikei mə narmamə m-fam tuksarar ye nərigien kapriə tuk norien has minə kapəriə mharerig-pə tukun.ⁿ

¹⁰Mərig Nipig yame Yesu Yermaru tukrirerig-pə iran, rəmhen kin yeməkrəh raurə -nakseinein nipig yame tukruə iran. Ye nipig a, tuksərig narkarəkien ehua, məkneikin neai tukrirkək. Kini nap tukrarkwəru mirh, mine kəmhou minə, mine makuə. Kini nap tukrarkwəru

tokrei tanə, mine narimnar fam yame raməmri-pən iran. Tukharkək fam.^o

¹¹Kini meinai Kughen tukroriah narimnar m-fam məknai, kimiə takasəkeikei misərig nimraghien kapəriə. Nimraghien kapəriə tukraməkeikei matuatuk ye nimri Kughen. Pəh Kughen rərəhu karin nimraghien kapəriə mə kafan. ¹²Rikimiə tukraməsik pik nipig yame Yesu tukruə iran; misorkeikei mə tukruə aihuua əmə. Ye nipig a, nap tukrəkwəru neai, kini nəpan-əpanien tukror mirh, mine makuə, mine kəmhou minə kisaiyu mharkək. ¹³Mərig Kughen ruini ta mə tukror neai vi, mine tanə vi - imei narmamə yamə mine kisatuatuk ye nimrin. Kini rikitawə raməsik promes a.^p

¹⁴Yo minə tiksin, ror məkneikin mə tukmə nakhawhin mə Nipig a tukramuə, takasəkeikei misarkut hanə əmə mə Kughen tukripəh nəm-pən-ien nar has kirik irəmiə; nəmkimik tukrirkək irəmiə; kini taksarə ye nəmərinyen kimiə min. ¹⁵Rikimiə tukraməsik mə Yesu Yermaru, nərigien kafan rəpomh pik tuk ətawə, mamor mə tukrimar tuk nivəh-miraghien narmamə. Kini nəkwəkwə yame Pol rimirai kimi əmiə ye nirkunien yame Kughen rimivəh-sipən kimin ramni məkna.^q

¹⁶In raməvsao kin narimnar minə a ye nəkwəkwə minə fam kafan. Ye nəkwəkwə minə a, narimnar tiksin aikin yame riskai tuk nirkunien. Kini narmamə yamə mine nərigien kapəriə reno-eno, mhapəh nharkunien nar, kini nərigien kapəriə rapəh nəmirien kirikianə, iriə kamhaukreikin nəgkiarien minə kape Pol, kini mhaukreikin nəgkiarien minə tiksin

^j3:4 Mat 24:48   ^k3:5 Jen 1:6-9   ^l3:6 Jen 7:11; 2 Pita 2:5

^m3:8 Sam 90:4   ⁿ3:9 Hab 2:3; 1 Tim 2:4   ^o3:10 Mat 24:29,35; Luk 12:39; 1

Tes 5:2   ^p3:13 Aes 65:17; 66:22; Rev 21:1,27   ^q3:15 Rom 2:4

min ye Nəkwəkwə kape Kughen. Mərig Kughen tukrivəhsi-pən narpinien kimi əriə.

**Pita rini nəgkiarien infamien
kafan ye nəkwəkwə e**

¹⁷Yo minə tiksın, ror məkneikin meinai nakwənharkun ta narımnar minə e, sarha, mə nəgkiarien ətəwao kape narmamə yamə mine kasəsik nəkwai Kughen tukripəh nivi-tayen əmiə eikin

nhatətəyən kapəmiə ramərer tim tim ikin, tamə nakhamir ye nhatətəyən kapəmiə.^r ¹⁸Mərig takasor nhatətəyən kapəmiə ramehuə miskai ye nirkunien ye nıkarın kape Yesu Kristo Yermaru Kapətawə yame Ravəh miragh ətawə, mine ye nihuvəyən yame rimnautə-pre kin kimi əmiə.

!Pəh tukamhani vi vi In nıpig m-fam - taktəkun, mamhavən infamien rirkək!
Amen.

1 Jon

Nəkwəkwə yame Jon rimirai məkupən

Nəgkiarjen kupən ye nəkwəkwə e Fas Jon

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Aposol Jon rimirai nəkwəkwə e. In piau Jemes, kini iriu ji Sebedi mir. In aposol kirik kape aposol 12 kape Yesu. Kini in yermamə e yame Yesu rorkeikei pik. In rimirai nəkwəkwə minə e: Nəvsaoyen Huvə yame Jon Rimirai, 1 Jon, 2 Jon, 3 Jon, mine Revelesen.

?Rimirai ramvən kimi nipa? Rimirai nəkwəkwə e ramvən kimi nəməhuak minə ikin minə fam. In rorkeikei mə narmamə kirikianə kirikianə tüksəvhəkin, misher-pən kin nəkwəkwə e rivən ye niməhuak pisin pisin aikin minə fam.

?Narəyen rimnhawor pən iran mine nipig rimirai? Ye nipig a, narmamə tiksin khamə Yesu in yermamə arnapig əmə, kini Nanmin kape Kughen rimauə əmə ye nıpran nipig Jon Baptaes rimnor baptaes iran, kini mətə iran nipig rimamhə ye nai kamarkwao kin. Mərig nhajounien a in neikuəyen. Yesu in Kughen, In rimauə mor nıprai yermamə kin. Kini iriə mishajoun min mə norien has in rirkək. Mhamə rhuvə əmə mə narmamə tüksor arnapig əmə norien has mərig in ai ye kapəriə nhajounien, nıprai yermamə in nar arnapig əmə. Nhag nhajounien minə a, ye nəgkiarjen kape nəmə Gris, kamni kimə, “Nostisism.”

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Jon rimirai nəkwəkwə e mə tukrhajoun min nəgkiarjen yame ratuatuk, kini mə tukrini-ərhav neikuəyen minə e kape

nəmhajoun eikuə minə. Kini ramhajoun mə norkeikeiyen in nar ehua. Kini morkeikei mə tukrasitu, mor nhatətəyen kape nəməhuak minə ruə miskai kini mharkun huvə min mə Kughen rimivəh miragh əfrakis əriə, iriə mhavəh nimraghien rerin.

Nəgkiarjen Mragh

1 Yakamhani-ərhav Nəgkiarjen kape Nımraghien.^s Kwasig ikin Kughen rimnor narimnar fam, Nəgkiarjen e rimnəkupən marə.^t Kimawə yimisərig, kini misəm kin nımrimawə,^u kini mharap kin kwermimawə. ²Kini Nəgkiarjen ai ritərhav-pə;^v yimisəm, masarer-ərhav mamhani-ərhav,^w kini mamhani-pre min tuk əmiə mə In e In nımraghien rerin. Iriu Rımtawə Kughen, kimwəkupən mwarə, kini rimnajiərhav-pə tuk əmawə.^x ³Yakamhani-ərhav-pre tuk əmiə narimnar yamə mine yakməsəm kini mwəsərig-ta, mə kimiə min takhauə kisor kirikianə kitawə-m kimiə. Kitawə Rımtawə Kughen mine Tini Yesu Kristo tukhauə kirikianə.^y ⁴Yakamharai narimnar minə e mə tukror rikıtawə ramagien pik əmə.

Nəriwəkien ye nıkhakien

⁵Nəgkiarjen e in e yimisərig tukun kini mhani-ərhav-pre tuk əmiə, mə Kughen, In nıkhakien,^z kini nəpıgnapien rirkək əfrakis iran. ⁶Tukmə kitawə kamhani mə kwənhauə kirikianə kitawə min, mərig kitawə kaseriwək əmə ye nəpıgnapien,^a kitawə kaseikuə, kini mhapəh nisarəyen ye nəfrakisien.^b ⁷Mərig tukmə kaseriwək ye nıkhakien, rəmhen kin yame Kughen ramarə ye

^s1:1 Jon 14:6   ^t1:1 Jon 1:1,3

^u1:1 Luk 24:48; Jon 1:14; 19:35; 2 Pita 1:16; 1 Jon 4:14   ^v1:2 Jon 1:1-4; 11:25; 14:6   ^w1:2 Jon 15:27   ^x1:2 Jon 1:1-4   ^y1:3 1 Kor 1:9   ^z1:5 1 Tim 6:16

^a1:6 Jon 3:19-21; 8:12; Efes 5:8; 1 Jon 2:11   ^b1:6 1 Jon 2:4; 4:20

nikhakien,^c kitawə kwəsor kirikianə kitawə min; kini nitaw Yesu, Ji Kughen, rimnəspir rikitawə tuk nahasien m-fam, mor kitawə kisatuatuk ye nimri Kughen.

⁸Mərig tukmə kitawə khamə khapəh nisorien təvhagə hah,^d kini miseikua atuk əmə irətawə, kini nəfrakisien rirkək irətawə.^e ⁹Kughen In ratuatum, to rapəh nakapirien nəgkiarieren kafan. Kini tukmə kitawə khani-ərhav təvhagə hah kapətawə,^f In tukrəspir ətawə, məru-kin norien has mifam kapətawə, mə tuksatuatuk ye nimrin.^g ¹⁰Mərig tukmə kitawə khamə khapəh nisorien təvhagə hah, kitawə kasor mə Kughen In yeikuə, kini nəgkiarieren kafan rapəh nəmirien ye nimraghien kapətawə.^h

Yesu Kristo in yermamə kape nasituyen irətawə

2 Kwajikovə minə kafak,ⁱ yakamrai nəgkiarieren e kimi əmiə mamni-əhu əmiə mə takhapəh nisorien təvhagə has. Mərig tukmə kasor təvhagə hah, yermamə kirik kapətawə tukrəgkiar atuə kin kapətawə kimi Kughen.^j Yermamə e In e Yesu Kristo, yemə atuatuk. ²Yesu e, Kughen rimivəhsi-pən narpinien kape təvhagə has kapətawə kimin, nitawin rimnaiyu.^k Nitawin rimnaiyu, pəh nien mə kapətawə pisin əmə, mərig kape narmamə m-fam ye tokrei tanə.^l ³Mərig tukmə kitawə kasəri-pən nəgkiarieren kape Kughen,^m ramhajoun

mə kitawə kharkun huvə mə kwən-hauə minharkun Kughen.ⁿ ⁴Tukmə yermamə rimə rirkun Kughen^o mərig rapəh nəri-pən-huvəyən nəgkiarieren kafan, in rameikuə əmə; nəfrakisien rirkək iran.^p ⁵⁻⁶Mərig yermamə yame rəri-pən huvə nəgkiarieren kafan,^q norkeikeiyen kape Kughen ramkuə əfrakis kin norkeikeiyen yerkin.^r Yermamə yame ramni mə in ravəh Yesu yerkin, tukraməkeikei məri-pən swatuk kirikianə əmə yame Yesu rimnəri-pən.^s Norien a tukramhajoun^t mə kitawə kamhavəh Yesu yerkitawə.^u

Kitawə tukasəkeikei masorkeikei ətawə minə

⁷Yo minə tiksin, pəh nien nəgkiarieren vi kirik yame yakamrai kimi əmiə mə taksəri-pən;^v mərig nəgkiarieren akwas kirik yame nakwəsərig-ta kupən.^w Nəgkiarieren akwas e nəgkiarieren yame nakwənharkun-ta. ⁸Mərig, nəfrakis, ramor mə nəgkiarieren vi kirik tuk əmiə.^x Kini, nimraghien kape Yesu mine kapəmiə kawor əpu kaməm mə nəgkiarieren e rəfrakis, meinai taktəkun ai, nəpignapien rinamrikək,^y kini nikhakien əfrakis^z rinakhak-pə.^a

⁹Kini yeməhuak kirik yame ramni mə in ramərer ye nikhakien, mərig raməməkin nəməhuak minə tiksin,^b yermamə en ramarə hanə ye nəpignapien.^c ¹⁰Mərig yeməhuak yame rorkeikei nəməhuak minə, in

††2:5-6 Swatuk pisin kirik kape nukreikinien v 5: “Mərig yermamə yame rəri-pən huvə nəgkiarieren kafan, in rorkeikei pik Kughen.”

^c1:7 Aes 2:5 ^d1:8 Jer 2:35; Rom 3:9,19; Jem 3:2 ^e1:8 1 Jon 2:4

^f1:9 Sam 32:3-5; 51:2; Prov 28:13 ^g1:9 Jer 31:34; Maeka 7:18-20; Hib 10:22

^h1:10 Jon 5:38 ⁱ2:1 1 Tes 2:11 ^j2:1 Rom 8:34; 1 Tim 2:5; Hib 7:25

^k2:2 Rom 3:25; 1 Jon 4:10 ^l2:2 Jon 3:17 ^m2:3 1 Jon 4:13; 5:2

ⁿ2:3 Jon 14:15 ^o2:4 Taet 1:16; 1 Jon 3:6; 4:7,8 ^p2:4 1 Jon 1:6,8

^q2:5-6 Jon 14:15 ^r2:5-6 1 Jon 4:12 ^s2:5-6 Mat 11:29 ^t2:5-6 1 Jon 2:3

^u2:5-6 Jon 15 ^v2:7 Dut 6:5; Lev 19:18 ^w2:7 1 Jon 2:24; 3:11,23; 4:21; 2 Jon 5,6 ^x2:8 Jon 13:34 ^y2:8 Rom 13:12 ^z2:8 Jon 1:9

^a2:8 Efes 5:8; 1 Tes 5:5 ^b2:9 1 Jon 3:10,15,16; 4:20,21 ^c2:9 1 Jon 1:5

ramarə ye nikhakien.^d Kini nar kirik to rapəh norien rimir.^e ¹¹Mərig tukmə raməməkin in kirik, ramarə hanə ye nəpignapien,^f rimuvrig əpis in, raməriwək əmə ye nəpignapien.^g

¹²Kwajikovə minə kafak, yakamrai nəkwəkəwə e raurə kimi əmiə, Meinai Kughen rinəspir-ta təvhagə has karəmiə kin norien yame Yesu rimnor.

¹³Tatə minə, yakamrai nəkwəkəwə e raurə kimi əmiə,

meinai kimiə nakwənharkun-ta In yame rimnəkupən mamərə kwasig ikin Kughen ror narimnar.^h

Nitamaruə, yakamrai nəkwəkəwə e raurə kimi əmiə,

meinai nakwəsəpitaⁱ yemə has ai Setan.

¹⁴Kwajikovə minə, yakamrai nəkwəkəwə e raurə kimi əmiə,

meinai nakwənharkun-ta Rimtawə Kughen.

Tatə minə, yakamrai nəkwəkəwə e raurə kimi əmiə,

meinai kimiə nakwənharkun-ta In yame rimnəkupən mamərə kwasig ikin Kughen ror narimnar.^j

Nitamaruə, yakamrai nəkwəkəwə e raurə kimi əmiə,

meinai nakwənhaskai,^k nəgkiarien kape Kughen raməmir irəmiə, kini nakwəsəpita yemə has ai Setan.^l

¹⁵Takharəh nisorkeikei-pik-ien norien kape tokrei tanə mine narimnar fam kape tokrei tanə.^m Yerəməmə yame rorkeikei pik narimnar kape tokrei tanə, norkeikeiyen kape Rimtawə Kughen

riirkək yerkin.ⁿ ¹⁶Meinai norien m-fam kape tokrei tanə khapəh nhasi-pəniən ye Rimtawə Kughen, mərig kape tokrei tanə əmə. Norien m-fam kape tokrei tanə, irisir e: Riki jir raməkrəh,^o kamanipin tuk narimnar kape nıprai jir əmə,^p kivəhsi-haktə jir tuk nautə mine norien kafan. ¹⁷Mərig tokrei tanə e tikripirkək, mine narimnar m-fam yame ramswin iran mavi nərigien.^q Mərig narmamə yamə mine kasor nəkwai Kughen,^r tuksarə kape rerin.

Tikmir minə kape Kristo kwənhauə ta

¹⁸Kwajikovə minə kafak, kitawə kwənhauə ye Nıpig Kwasig.^s Nakwəsərig mə tikmir kirik kape Kristo tukruə.^t Kini taktəkun ai, tikmir minə khapsaah kape Kristo kwənhauə ta.^u Kwənhauə, kitawə kharkun mə kwənhauə ta ye Nıpig Kwasig. ¹⁹Iriə kwəsəpəh kapətawə niməhuak minə,^v meinai iriə, pəh nien mə kitawə əgkəp minə tiksin əfrakis a. Ripi mə kitawə əfrakis əgkəp minə tiksin a, to kipihipəh nisəpəhyen ətawə. Mərig iriə kimisap-ta irətawə, ramhajoun mə iriə pəh nien mə kitawə minə tiksin.

²⁰Mərig kimiə, Kristo, Yemə Imərhakə, rinəvrai-pre-ta Nanmin Rhakə^w kimi əmiə mor kimiə nakharkun nəfrakisien. ²¹Yakamrai nəkwəkəwə e kimiə əmiə, pəh nien mə nakseinein nəfrakisien, mərig kimiə nakwənharkun ta nəfrakisien, kini minharkun mə nəfrakisien ripəh nikuəyen kin neikuəyen.^x ²²?Pa e in

^d2:10 1 Jon 3:14

^e2:10 Sam 119:165

^f2:11 1 Jon 1:6

^g2:11 Jon 11:9; 12:35

^h2:13 Jon 1:1

ⁱ2:13 Jon 16:33

^j2:14 Jon 1:1

^k2:14 Efes 6:10

^l2:14 1 Jon 2:13; Sam 119:9-11; Jon 5:38; Hib 4:12; 1 Jon 1:10

^m2:15 Rom 12:2

ⁿ2:15 Jem 4:4

^o2:16 Jen 3:6; Rom 13:14; Efes 2:3

^p2:16 Prov 27:20

^q2:17 Hib 12:27

^r2:17 Mat 12:50

^s2:18 Rom 13:11

^t2:18 1 Jon 2:22; 4:3; 2 Jon 1:7

^u2:18 1 Jon 4:1

^v2:19 Wok 20:30

^w2:20 1 Jon 2:27; 2 Kor 1:21-22

^x2:21 2 Pita 1:12

yeikuə kirik? Yermamə yame ramni mə Yesu pəh nien mə Kristo yame Kughen rimirpen. Yermamə e in e, in tikmir kape Kristo. In rukreikin-pən nimeitaan kimi Rımtawə Kughen mine Tini, Yesu.^y ²³Yermamə yame rukreikin-pən nimeitaan kimi Tini, Yesu, reinein nofuginien ye Rımtawə Kughen. Mərig yermamə yame ramni nəfrakisien ye Tini Yesu, rofugin ye Rımtawə Kughen.^z

²⁴Rikimiə tukraməsik mipəh nisəru-kinien nəgkiarieren yame nakwəsərig-ta kupən. Nəgkiarieren a raməmır hanə irəmiə, mor əmiə naksofugin ye Rımtawə Kughen mine Tini, Yesu.^a ²⁵Kini nar a in a, nımraghien rerin, Kughen ruini-ta mə tukrivəhsi-pə kimi ətawə.

²⁶Yakamrai nəgkiarieren minə e kimi əmiə mamni-ərhav narmamə yamə mine kasarkut tuk nivi-tayen əmiə.^b

²⁷Mərig kimiə, Kristo rinəvrai-pre-ta Nanmin Rhakə kimi əmiə, raməmır təvir hanə irəmiə.^c ?Ror pən, pa min rirkun nhajounien nar vi kirik kimi əmiə? Yermamə rirkək. Nanmin Rhakə, yame Kristo rinəvrai-pre-ta kimi əmiə^d ramhajoun narımmar fam kimi əmiə. Nhajounien a raməfrakis, mipəh neikuəyen nipig kirik. Nanmin Rhakə ramhajoun əmiə^e mə takasofugin ye Kristo mamharpin.

²⁸Kini taktəkun ai, kwajikovə minə kafak, takasofugin-pən ye Kristo pəh nipig tukruə,^f məm kitawə khapəh nhaginien, mhapəh nisaurisien tuk nisərərien ye nımrin.^g

²⁹Tukmə nakharkun mə Yesu In ratuatuk,^h takharkun mə narmamə m-fam yamə mine kasor norien atuaturuk, iriə a kwajikovə minə kape Kughen.ⁱ

Kimiə e kwajikovə minə kape Kughen

3 !Səmrı! Norkeikeiyen yame Rımtawə Kughen raməvrai-pə kimi ətawə rehuə mapita,^j in e Kughen ramhen ətawə mə kafan kwajikovə minə.^k Kini nəfrakisien mə kitawə e. Narmamə ye tokrei tanə kaseinein ətawə meinai iriə kimiseinein Kughen.^l

²Yo minə tiksın. Kitawə kwajikovə kape Kughen minə ai taktəkun. Kitawə khapəh nharkunien mə nıpraitawə tukrhawor pən iran mine nipig Kristo tukrirerig-pə min. Mərig kitawə kharkun mə nipig tukrirerig-pə min,^m kitawə tuksəmhen kin In,ⁿ meinai ye nipig a, tuksəm əfra mə In ror məkna.^o ³Narmamə m-fam yamə mine kasərəhu-pən nərigien kapəriə ye Kristo məkna, kasəspir-ta norien kapəriə,^p meinai Kristo min In ratuatuk.

⁴Narmamə yamə mine kasor təvhagə has, masakapir min loa kape Kughen, meinai nıprai nəgkiarieren e “təvhagə has” nıpran rimə “nakapirien loa kape Kughen.” ⁵Kini kimiə nakharkun mə Kristo rimauə mə tukririsin ətawə ye təvhagə has.^q Təvhagə has rirkək iran.^r

⁶Yermamə yame ramofugin-pən ye Kristo to rapəh min nırpınien ye təvhagə has. Yermamə yame ramırpın-pən ye təvhagə has, ramhajoun mə in rıpəh nəmien Kristo, mipəh nirkunien In.^s

^y2:22 1 Jon 4:3; 2 Jon 1:7   ^z2:23 Jon 8:19; 14:7; 1 Jon 4:15; 5:1; 2 Jon 1:9

^a2:24 Jon 14:23; 15:4; 1 Jon 1:3; 2 Jon 9   ^b2:26 1 Jon 3:7   ^c2:27 1 Jon 2:20

^d2:27 1 Kor 2:12   ^e2:27 Jon 15:4   ^f2:28 1 Jon 3:2; Kol 3:4

^g2:28 Efes 3:12   ^h2:29 1 Jon 3:7   ⁱ2:29 Jon 1:13   ^j3:1 Jon 3:16   ^k3:1 Jon

1:12   ^l3:1 Jon 15:21; 16:2,3   ^m3:2 Kol 3:4; 1 Jon 2:28   ⁿ3:2 Rom 8:29; 2 Pita

1:4   ^o3:2 Jon 17:24; 2 Kor 3:18   ^p3:3 2 Kor 7:1; 1 Jon 1:7; 2 Pita 3:13,14

^q3:5 1 Jon 3:8   ^r3:5 2 Kor 5:21   ^s3:6 1 Jon 3:9; 2:4; 5:18; 3 Jon 1:11

⁷ Kafak kwajikovə minə, takhapəh ni-seighanien kin yermamə kirik mə tukrivivi nərigien kapəmiə naksətəwao. Yermamə yame ramor norien yame ratuatuk, in en yemə atuaturuk, rəmhen kin Kristo in ratuatuk. ⁸ Mərig yermamə yame ramirpin əmə ye təvhagə has, ramhajoun mə in kape Setan, meinai Setan a in a rimnəkupən mor təvhagə has, kini mamor təvhagə has mamirpin. ^t Mərig Ji Kughen rimauə mə tukrəsür-əsür wok a kape Setan. ^u ⁹ Mərig yermamə yame rimnarha vi min muə kwajikovə kape Kughen, ^v to ripəh nirpinien ye təvhagə has, ^w meinai In ramofugin-pən ye Kughen. Meinein norien təvhagə has mamirpin, meinai rimnarha vi min muə kwajikovə kape Kughen. ¹⁰ In e swaturuk tuk nirkunien mə pa nhagin in kwajikovə kape Kughen, ^x mine pa nhagin in kwajikovə kape Setan: ^y Narmamə yamə mine khapəh nisorien nar atuaturuk, kini mhapəh nisorkeikeiyen nəməhuak minə tiksin, ^z iriə a pəh nien mə kwajikovə kape Kughen minə.

Tukasəkeikei misorkeikei ətawə minə

¹¹ Nəgkiarien e in e, nakwəsərig-ta kupən, ^a mə kitawə tukasəkeikei misorkeikei ətawə minə. ^b ¹² Rahas mə taksəri-pən norien kape kwən e Ken kupən, yame in yermamə kape Setan, in rimnhopni naorahini. ^c ?Kini rimnhopni naorahini tuk naha? Meina naorahini, kafan norien in ratuatuk, mərig Ken, kafan norien rahas. ^d ¹³ Ror pən kin, yo minə tiksin, takhapəh nisakurien nipig narmamə ye tokrei

tanə kasəməkin əmiə. ^e ¹⁴ Mərig kitawə kasorkeikei nəməhuak minə tiksin, ramhajoun mə kwənhatərhav ta ye kwənghan kape nimhəyen, mhauə imei nimraghien. ^f Mərig yermamə yame raməmək əmə, ramarə hanə ye kwənghan kape nimhəyen. ^g ¹⁵ Kini yermamə yame raməməkin narmamə, ^h in rəmhen kin yermamə yame ramhopni yermamə. ⁱ Nakharkun mə yermamə yame ramhopni yermamə, ripəh nivəhyen nimraghien rerin. ^j

¹⁶ Yesu rimnarakikin nimraghien kafan tuk ətawə, ^k mhajoun ətawə kin norien kape norkeikeiyen narmamə. Kini ye norien kirikianə əmə min, rhuvə mə kitawə tuksarakikin nimraghien kapətawə tuk nəməhuak minə tiksin. ^l ¹⁷ Tukmə yermamə kirik, kafan nautə ripsaah, kini məm mə nəməhuak minə tiksin kasəkəkwə kin nar kirik, mərig raməptig kin nautə kafan, ^m ?norkeikeiyen kape Kughen raməmür iran uə? !Nikam, rirkək! ⁿ ¹⁸ Kwajikovə minə, pəh kitawə tukhapəh nhani-əməyen norkeikeiyen ye nhertawə, mərig pəh kisorkeikei əfrakis narmamə ye norien minə kapətawə. ^o ¹⁹⁻²⁰ Kasor norien minə a, mamharkun mə kasarə ye nəfrakisien. Nar apnapig mə kasərig yerkitawə mə khapəh nisəmhenien, mərig khauə ye nimri Kughen, rikitawə ramərinu əmə. Meina Kughen rirkun rikitawə rapita ətawə. In rirkun narimnar fam.

²¹ Yo minə tiksin, pəh khapəh nisərigien yerkitawə mə khapəh nisəmhenien, mhauə ye nimri Kughen,

^t3:8 Jon 8:44   ^u3:8 Hib 2:14   ^v3:9 Jon 1:13   ^w3:9 1 Jon 5:18   ^x3:10 1 Jon 3:1,2; Jon 1:12   ^y3:10 1 Jon 3:8   ^z3:10 1 Jon 2:9; 4:8   ^a3:11 1 Jon 2:7

^b3:11 Jon 13:34-35; 15:12; 1 Jon 4:7,11,21; 2 Jon 1:5   ^c3:12 Jen 4:8

^d3:12 Prov 29:10   ^e3:13 Jon 15:18,19; 17:14   ^f3:14 Jon 5:24

^g3:14 1 Jon 2:9   ^h3:15 1 Jon 2:9   ⁱ3:15 Mat 5:21,22; Jon 8:44

^j3:15 Gal 5:20,21   ^k3:16 Jon 10:11   ^l3:16 Jon 15:13; 1 Tes 2:8

^m3:17 Dut 15:7,8; Jem 2:15,16   ⁿ3:17 1 Jon 4:20   ^o3:18 Esik 33:31; Rom 12:9

rikitawə ramərinu əmə,^p ²² mipihavəh naha nhagin yame kimisaiyoh In kin,^q meinai kasor nəkwən,^r mine norien yame In rorkeikei.^s ²³ Nəgkiarien yame Kughen rimivəhsi-pə ramni mə tukasəkeikei mhani nəfrakisien ye Tini,^t Yesu Kristo,^u misorkeikei ətawə minə rəmhen kin yame in rimini ta.^v ²⁴ Yermamə yame raməri-pən nəgkiarien e yame Kughen rimivəhsi-pə,^w ramofugin iriu Kughen,^x kini Kughen ramofugin iriu min. Kini kharkun mə Kughen ramofugin kitawə min, meinai rinəvrai-pə ta Nanmin Kafan kimi ətawə.^y

Pəh kisəkir huvə nanmin minə

4 Yo minə tiksin, profet ripsaah kamhani mhamə Nanmin kape Kughen raməmīr irəriə, mərig takhapəh nhani-nəfakisien irəriə m-fam.^z Taksokupən misəkir əmhen əriə, mə nanmin a raməmīr irəriə, kape Kughen əfrakis, uə nikam. Meinai profet eikuə khapsaah kwənhauə-ta ye tokrei tanə.^a ² In e swatuk tuk nirkunien mə Nanmin əfrakis kape Kughen raməmīr irəriə uə nikam: Tukmə yermamə rimə Yesu Kristo rimauə nīpran ror nīprai yermamə kin,^b yermamə a, Nanmin kape Kughen raməmīr əfrakis iran.^c ³ Mərig yermamə yame rapəh nini-ərhavyen Yesu, pəh nien mə Nanmin kape Kughen raməmīr iran. In e in tikmir kape Kristo.^d Kimiə nimnharkun mə tikmir e tukruə ye tokrei tanə; kini ruauə ta.^e

⁴ Kwajikovə minə kafak, kimiə narmamə kape Kughen minə, nakwənhakurao-ta ye profet eikuə minə,^f meinai Nanmin yame raməmīr yerkimie in rapita nanmin yame raməmīr ye tokrei tanə.^g ⁵ Iriə, narmamə kape tokrei tanə,^h ror məkneikin mə nəgkiarien kapəriə, kape tokrei tanə əmə; kini narmamə yamə mine kasətərig kin əriə, iriə min narmamə kape tokrei tanə. ⁶ Mərig kitawə narmamə kape Kughen minə. Ror məkneikin, narmamə yamə mine kharkun Kughen, iriə kasətərig kin ətawə. Mərig narmamə yamə mine kaseinein Kughen, iriə khapəh nisətərigien kin ətawə.ⁱ In e swatuk tuk nirkunien Nanmin əfrakis^j kape Kughen mine nanmin eikuə.^k

Norkeikeiyen kape Kughen

⁷ Yo minə tiksin, pəh kitawə kisorkeikei ətawə minə,^l mhawor norkeikeiyen ramsi-pən tuk Kughen. Kini narmamə yamə mine kwəsarha vi min mhauə kwajikovə kape Kughen minə,^m kini minharkun-ta Kughen, iriə kasor norkeikeiyen.ⁿ ⁸ Kughen, In nuknei norkeikeiyen. Ror məkneikin mə narmamə yamə mine kaseinein Kughen, kapəriə norkeikeiyen rirkək. ⁹ Kughen rimnor əpu kafan norkeikeiyen kimi ətawə məkneikin: In mher-pə kin Tini kwənkwan kirikianə əmə,^o ruə ye tokrei tanə, mə kitawə tukhavəh nimraghien tukun.^p ¹⁰ Norkeikeiyen əfrakis ramni məkneikin mə, “Pəh nien mə kitawə

ᵖ3:21 Efes 3:12; 1 Jon 5:14 ᵑ3:22 Mat 7:7 ᵑ3:22 Jon 14:15

ˢ3:22 Hib 13:21 ˢ3:23 Jon 6:29 ˢ3:23 Jon 1:12; 3:18; 20:31

ˢ3:23 Jon 13:34 ˢ3:24 1 Jon 2:3 ˢ3:24 1 Jon 2:6; 4:15

ˢ3:24 1 Jon 4:13 ˢ4:1 Jer 29:8 ˢ4:1 Mat 7:15; 1 Jon 2:18 ˢ4:2 Jon 1:14; 1

Jon 2:23 ˢ4:2 1 Kor 12:3 ˢ4:3 1 Jon 2:22; 2 Jon 1:7 ˢ4:3 1 Jon 2:18

ˢ4:4 Jon 16:33 ˢ4:4 2 King 6:16; Rom 8:31 ˢ4:5 Jon 15:19; 17:14,16

ˢ4:6 Jon 8:47 ˢ4:6 Jon 14:17 ˢ4:6 Mak 13:5 ˢ4:7 1 Jon 3:11

ˢ4:7 Jon 1:15 ˢ4:7 1 Jon 2:4 ˢ4:9 Jon 1:18 ˢ4:9 Jon 3:16,17; 1 Jon 5:11

kimisorkeikei Kughen, mærig In rimnorkeikei ətawə^q mher-pə kin Tini ruə, kini mivəhsi-pən narpinien kape təvhagə has kapətawə kimin, nitawin rimnaiyu.^r ¹¹Yo minə tiksin, Kughen rorkeikei ətawə ror məkneikin,^s kitawə min tukasəkeikei misorkeikei ətawə minə.^t ¹²Kipəh nəmien Kughen nipig kirik.^u Mærig tukmə kitawə kasorkeikei ətawə minə, ramhajoun mə Kughen ramarə yerkitawə, norkeikeiyen kafan ramkuə kin norkeikeiyen yerkitawə.^v

¹³Kughen rimnəvrai-pə Nanmin kafan kimi ətawə kini kwənharkun mə kasofugin-pən tuk Kughen,^w kini In ramofugin-pə tuk ətawə.^x ¹⁴Kini kimawə yakwəsəm ta kini mamhani-ərhav^y mə Rimtawə Kughen rimnherpə-kin Tini mə tukrivəh miragh narmamə m-fam.^z ¹⁵Narmamə yamə mine kamhani-ərhav mə Yesu in Ji Kughen, ramhajoun mə Kughen ramarə irəriə, kini iriə kasarə min iran.^a ¹⁶Ror məkneikin mə kitawə kwənharkun-ta mə Kughen rorkeikei ətawə, kini kitawə kasətigə min ye norkeikeiyen kafan.

Kughen in norkeikeiyen.^b Narmamə yamə mine kasor norkeikeiyen, ramhajoun mə kasofugin-pən tuk Kughen, kini Kughen ramofugin-pən tuk əriə.^c ¹⁷Kitawə tuksarə məkneikin, norkeikeiyen tukrikuə kin norkeikeiyen yerkitawə,^d mə kitawə tukhapəh nhaginien^e ye nipig yame Kughen tukrəkir narmamə iran, meinai tukəm mə kapətawə norien ye tokrei tanə rəmhen əmə kin norien kape

Yesu. ¹⁸Mærig norkeikeiyen mine niginien to krapəh niwəmir-kwis-ien. Norkeikeiyen əfrakis ramsig-yerhav niginien.^f Tukmə rikitawə raməsik mə tukhavəh narpinien kirik, ramhajoun mə norkeikeiyen ripəh hanə nikuəyen kin norkeikeiyen yerkitawə.

¹⁹Kitawə kasorkeikei ətawə minə meinai Kughen rimnorkeikei ətawə məkupən. ²⁰Mærig yermamə yame ramni mə rorkeikei Kughen, marar maməməkin in minə tiksin,^g rameikuə.^h Meinai tukmə yermamə kirik raməməkin in minə tiksin yamə mine raməm əriə,ⁱ ?tukrhawor morkeikei Kughen yame rapəh nəmien In nipig kirik? To rapəh norien.^j ²¹Kini Yesu rimivəhsi-pə nəgkiarien kirik mə tuksor: Tukmə nakorkeikei Kughen, takaməkeikei morkeikei min ik minə tiksin.^k

Kwəsapita norien kape tokrei tanə

5 Narmamə yamə mine kamhani nəfrakisien^l mə Yesu in Kristo yame Kughen rimirpen, iriə en kwəsarha vi mhauə kwajikovə minə kape Kughen.^m Kini narmamə m-fam yamə mine kasorkeikei Rimtawə Kughen, iriə kasorkeikei min kwajikovə kape Kughen minə.ⁿ ²Kitawə kwənharkun ta mə tukmə kitawə kisorkeikei Kughen, masor nəkwən,^o tukasəkeikei misorkeikei min kwajikovə kape Kughen minə.^p

³Tukmə kasor nəkwai Kughen,^q ramhajoun mə kasorkeikei Kughen.

^{q4:10} Rom 5:8,10   ^{r4:10} Rom 3:25   ^{s4:11} Jon 3:16

^{t4:11} Jon 15:12; 1 Jon 3:11   ^{u4:12} Jon 1:18   ^{v4:12} 1 Jon 4:17; 2:5   ^{w4:13} 1

Jon 2:3   ^{x4:13} 1 Jon 3:24   ^{y4:14} Jon 15:27   ^{z4:14} Luk 2:11; Jon 3:17

^{a4:15} 1 Jon 3:24   ^{b4:16} 1 Jon 4:8   ^{c4:16} 1 Jon 3:24

^{d4:17} 1 Jon 4:12; 2:5   ^{e4:17} Efes 3:12   ^{f4:18} Rom 8:15   ^{g4:20} 1 Jon 2:9

^{h4:20} 1 Jon 1:6; 2:4   ^{i4:20} 1 Jon 3:17   ^{j4:20} 1 Jon 4:12; Jon 1:18

^{k4:21} 1 Jon 2:7,9   ^{l5:1} Jon 3:15   ^{m5:1} Jon 1:13; 1 Jon 2:22; 1 Jon 2:23

^{n5:1} 1 Jon 2:23   ^{o5:2} 1 Jon 2:3   ^{p5:2} 1 Jon 3:14   ^{q5:3} Jon 14:15

Kini kafan loa rəmhen kin kajipə yame rəruvəruvə əmə,^r ⁴ meinai narmamə yamə mine kimisarha vi mhauə kwajikovə minə kape Kughen,^s iriə kwəsapita norien minə kape tokrei tanə. Kini nhatətəyən kapətawə ravəhsi-pə nəsaninien tuk napitayen norien kape tokrei tanə. ⁵ Ni-pa minə e kwəsapita norien kape tokrei tanə? Iriə e yamə mine kamhani nəfrakisien mə Yesu in Ji Kughen.

Kinor əpu Yesu

⁶ Yesu Kristo ritərhav-pə ye nu mine nitə. Pəh nien mə ye nu əmə, mərig rimaue ye nu mine nitə.^t Kini Nanmin kape kughen ramni-ərhav mə nəfrakisien, meinai Nanmin kape Kughen in nuknei nəfrakisien. ⁷ Nar misir e in e kisiser karhor əpu Yesu:^u ⁸ Irisir e: Nanmin Imərhakə, mine nu, mine nitə[¶]. Nar misir e kisiser karhajoun Yesu. ⁹ Nipig kirik, kitawə kisərig nəgkiarien yamə mine narmamə kamhani-ərhav, kini kitawə kamhani nəfrakisien irəriə.^v Mərig nəgkiarien yame Kughen ramni-ərhav ye nikarin kape kafan Kwajikovə, in rehuə pik mapita, meinai Kughen^w a in a ramni-ərhav. ¹⁰ Narmamə yamə mine kamhani nəfrakisien ye Ji Kughen, ramhajoun mə nəgkiarien yame Kughen ramni-ərhav rinəmir ta yerkiria. Mərig narmamə yamə mine khapəh nhaniyen nəfrakisien ye Kughen, rəmhen kin iriə khamə Kughen In yeikuə kirik.^x Meinai khapəh nhaniyen nəfrakisien ye

nəgkiarien yame Kughen ramni-ərhav ye nikarin kape kafan Kwajikovə.

¹¹ In e nəgkiarien yame Kughen ramni-ərhav, mə Kughen rivəhsi-pə nimraghien rerin^y kimi ətawə, kini nimraghien e, kivəh tuk Tini.^z ¹² Narmamə yamə mine kamhavəh Ji Kughen yerkiria, iriə kamhavəh nimraghien. Mərig narmamə yamə mine khapəh nhavəhyen Ji Kughen yerkiria, khapəh nhavəhyen nimraghien.^a

Nəgkiarien infamien

¹³ Yakamrai nəgkiarien minə e kimi əmia yamə mine nakshatə ye nhag Ji Kughen, mə kimiə takharkun huvə mə nakwənhavəh ta nimraghien rerin.^b

¹⁴ Kini tukmə kitawə khauə ye nimri Kughen, rikitawə ramərinu,^c meinai kitawə kharkun mə tukmə kisaiyoh kin naha nhagin ratuatuk ye nərgien kape Kughen, In tukrərig nəhuakien kapətawə.^d ¹⁵ Kharkun mə In ramərig ətawə, mharkun min mə tukpihavəh naha nhagin yamə mine kitawə kisaiyoh In kin.^e

¹⁶ Tukmə kitawə kasəm yeməhuak kirik ramor təvhagə has, mərig pəh nien mə təvhagə has yame rirkun nikir-pəniyen ye nimhəyen, pəh kisəhuak tukun, kini Kughen tukrivəhsi-pən nimraghien kimin.^f Mərig təvhagə hah kirik aikin yame ramkir-pən narmamə ye nimhəyen,^g kini yakpəh niniyen mə tuk-səhuak tuk narmamə yamə mine kasor təvhagə hah ai yame ramkir-pən

[¶]5:8 Nipig Jon ramni “nu” nipran ramni “baptaes,” kini niprai “nitə” nipran ramni “nimhəyen kape Yesu.” Nar misir e baptaes, mine nimhəyen kape Yesu, mine Nanmin Rhakə, karhaor əpu Yesu.

^r5:3 Mat 11:30   ^s5:4 Jon 1:13   ^t5:6 Jon 19:34,35   ^u5:7 Jon 14:17

^v5:9 Jon 5:33,34   ^w5:9 Mat 3:16,17; Jon 5:32,37; 8:17,18

^x5:10 Jon 3:33; 1 Jon 1:10   ^y5:11 Mat 25:46   ^z5:11 Jon 1:4

^a5:12 Jon 3:15,16,36   ^b5:13 1 Jon 5:11   ^c5:14 Efes 3:12; 1 Jon 3:21

^d5:14 Mat 7:7   ^e5:15 1 King 3:12   ^f5:16 Jem 5:15   ^g5:16 Hib 6:4-6; 10:26

narmamə ye nımhəyen.^{§§} ¹⁷Norien has minə fam e, in təvhagə has,^h kini mərig təvhagə has minə tiksın aikin khapəh nhakir-pəniēn narmamə ye nımhəyen.ⁱ

¹⁸Kitawə kharkun mə narmamə yamə mine kwəsarha vi mhauə kwajikovə minə kape Kughen^j khapəh nharpiēn ye təvhagə hah, meinai Ji Kughen ram-pik ətərakin əriə, kini yemə has e Setan reinein nırap-rapiēn əriə.^k ¹⁹Kini kharkun mə kitawə e kwajikovə kape Kughen minə,^l mərig narmamə m-fam

kape tokrei tanə, iriə kasəmir ye kw-ermi Setan.^m ²⁰Kitawə kharkun min mə Ji Kughen rımauə kini miwəhsi-pə nirkunien kimi ətawə,ⁿ mə tukharkun Yermamə e yame In nəfrakisien.^o Kini kitawə kasofugin-pən tuk Kughen yame In nəfrakisien, misofugin-pən min tuk Tini, Yesu Kristo, yame In Kughen əfrakis, mine nuknei nımraghien rerin.^p

²¹Kwajikovə minə kafak, səmir isok tuk nanmi nar yamə mine kamhavəh tamhek Kughen yerkimia.^q

---

§§5:16 Tukmə ror “təvhagə hah yame ramkir-pən narmamə ye nımhəyen” nıpran ramni “kamni hah Nanmın Rhakə.” Yesu rımını ye Mak 3:28-29 mə, “Ror pən, yakamni-pre əfrakis tuk əmiə, mə Kughen rirkun niwəhsi-tayen nahasien minə fam yame nakasor, uə nini-hasien yame nakasor iran. Mərig tukmə nakhani has Nanmın Imərhakə, to Kughen rıpəh niwəhsi-tayen nıpiğ kirik. Təvhagə hah a tukraməmir kape rerin.”

h5:17 1 Jon 3:4   **i5:17** 1 Jon 5:16; 1 Jon 2:1   **j5:18** Jon 1:13

k5:18 Jon 14:30   **l5:19** 1 Jon 4:6   **m5:19** Jon 12:31; 14:30; 17:15   **n5:20** Luk 24:45   **o5:20** Jon 17:3   **p5:20** 1 Jon 5:11   **q5:21** 1 Kor 10:14; 1 Tes 1:9

2 Jon

*Nəkwəkwə yame Jon rimirai
yame ramor kiraru kin*

Nəgkiarien kupən ye nəkwəkwə e 2 Jon

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Aposol Jon rimirai nəkwəkwə e.

?Rimirai ramvən kimi nipa? Rimirai ramvən kimi niməhuak kirik, mərig Jon ramerkwaig kin nhagin, meinai ye nipiḡ a gavman rimə tukruh narmamə kape Kughen. Ror pən in ramni nəgkiarien kureikin mimə, nəkwəkwə ramvən kimi piraovin kirik. Kini kwajikovə minə kape piraovin, iriə e nəmhuak minə.

?Narəyen rimnhawor pən iran mine nipiḡ rimirai? Ye nipiḡ a, nəmhajoun minə khapsaah kimnaseriwək ikin pisin pisin minə. Narmamə yamə mine kimisərig nəgkiarien kapəriə kimnhavəhsi-pən nəviginien kimi əriə, mhavəhsi-pən min napirien kimi əriə, misasitu irəriə. Mərig nəmhajoun eikuə minə kamhavən arnapig min tuk nivi-tayen nəməhuak minə, mə tuksəpəh nəgkiarien əfrakis.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Nipiḡ nəmhajoun eikuə minə kimnhauə, Jon rimə narmamə yamə mine kashatətə ye nəgkiarien əfrakis kape Kughen, tukasəkeikei misəpəh nəmhajoun eikuə minə a, kini misəpəh norien mine nəgkiarien kapəriə, kini mhəpəh nisasituyen irəriə. Mərig Jon rorkeikei mə nəməhuak minə tukasəkeikei misorkeikei əriə minə. In e nərgien kape Kughen.

Jon ramni mə nəkwəkwə e ramvən kimi niməhuak kirik

1 Yo elda kirik, yakamrai nəkwəkwə e, ramvən kimi piraovin* yame Kughen rimirpen,^r mine kafan kwa-jikovə minə. Nəfrakisien mə yakorkeikei pik əmiə. Mərig pəh nien mə yo pisin əmə yakorkeikei əmiə, mərig narmamə minə fam e yamə mine kharkun min nəfrakisien,^s iriə min kasorkeikei əmiə. ²Kini yaksorkeikei əmiə, meinai nəfrakisien raməmir yerkitawə,^t kini tukraməmir rerin yerkitawə.

³Pəh kisərə ye nokieiyen mine nəfrakisien. Kini pəh Rimtawə Kughen mine Tini, Yesu Kristo, tukaravəhsi-pə nihuvəyen mine norkeikeiyen mine nəmərinuyen kimi ətawə.

Pəh kitawə tuksəri-pən nəgkiarien əfrakis minə

⁴Rikik ramagien ehuə nipiḡ yim-nəm narmamə minə tiksın kaseriwək ye swatuk kape nəfrakisien,^u rəmhen kin yame Rimtawə Kughen ruini-ta kimi ətawə mə tukasəkeikei misor. ⁵Kini tak-təkun ai, nowinik, pəh nien mə yakamrai nəgkiarien vi kirik kimi əmiə, mərig nəgkiarien əmə in e yame nakwəsərig-ta apa kupən.^v Yakamni mamaiyoh mə kitawə tuksor əmə norkeikeiyen kimi ətawə minə. ⁶Kini norkeikeiyen e, nipran e norien nəkwai Kughen. Kini in ramni-pə tuk ətawə mə tukasəkeikei misəri-pən swatuk kape norkeikeiyen, rəmhen əmə kin yame nakwəsərig-ta kupən.

⁷Meinai nəmhajoun eikuə minə khapsaah kwənhauə-ta ye tokrei tanə.^w Iriə khəpəh nhaniyen nəfrakisien mə

*1:1 Niprai nəgkiarien e “piraovin” ramni “niməhuak.”

^r1:1 1 Pita 5:13   ^s1:1 Jon 8:32   ^t1:2 Jon 14:17   ^u1:4 3 Jon 1: 3,4

^v1:5 1 Jon 2:7   ^w1:7 1 Jon 4:1

Yesu Kristo rimmor nıprai yermamə kın.^x Iriə a nəmeikuə minə, mine tikmir minə kape Kristo.^y ⁸Ror məkneikin mə takasərig əmiə pəh kwənkwai wok kapəmiə tukrikuə pik mapita. Tamə, naksəpkərhav ye kwənkwai nəmnhawkien kapəmiə.^z ⁹Yermamə yame raməsik əpnis nhajounien kape Kristo ye nərigien əmə kafan, ramhajoun mə Kughen rirkək yerkin. Mərig yermamə yame ramraptərəkin tim tim nhajounien kape Kristo,^a Rımtawə Kughen mine Tini, Yesu, kawəmir yerkin.^b ¹⁰Tukmə yermamə kirik ruə tuk ik, mərig mırpəh niniyen nhajoun-atuatuk-ien kape

Kristo, takpəh nini-vivi-yen in, mırpəh neighanien kın in ruə imam yerkwanu.^c ¹¹Meinai yermamə yame ramni vi vi in, ramasitu iran mamor swatuk tuk kafan nhajounien has.^d

Nəgkiarrien infamien

¹²Yakmə jakni-pre nəgkiarrien minə tiksın min tuk ik, mərig to yakpəh nivəhyen pen mırri-pən kın ye pəpa. Yakmə jakurə məm əmiə, kisəgkiar atuatuk kimi ətawə minə, pəh tukror rik-itawə ramagien pik əmə.^e

¹³Kwajikovə minə kape piam,[†] yamə mine Kughen rimirpen əriə, iriə kamhani vivi ik.

[†]1:13 Tukmə ror “Kwajikovə minə kape piam” nıpran ramni “narmamə kape niməhuak kape Jon.”

^x1:7 1 Jon 2:22; 4:2,3   ^y1:7 1 Jon 2:18

^z1:8 1 Kor 3:8; Hib 10:35,36; 11:26   ^a1:9 Jon 8:31   ^b1:9 1 Jon 2:23

^c1:10 Rom 16:17   ^d1:11 1 Tim 5:22   ^e1:12 Jon 3:29

3 Jon

*Nəkwəkwə yame Jon rimirai
yame ramor kisisər kin*

**Nəgkiarien kupən ye
nəkwəkwə e 3 Jon**

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Aposol Jon rimirai nəkwəkwə e.

?Rimirai ramvən kimi pa? Rimirai ramvən kimi Gaeas e in yamehuə kirik kape niməhuak, kini in rirkun Jon.

?Narəyen rimmhawor pən iran mine nipig rimirai? Ye nipig a, nəmhajoun minə kape niməhuak kamhavən ikin pisin pisin minə, mishajoun. Narmamə yamə mine kimisərig nəgkiarien kapəriə kimnhavəhsi-pən nəviginien kimi əriə, mhavəhsi-pən napirien kimi əriə, misa-situ irəriə.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Gaeas, in yermamə kirik yame rama-situ ye nəmhajoun yamə mine kaseriwək ikin pisin pisin minə. Jon rimmərig nəvsaoyen kirik ye norien huvə kape Gaeas, kini rimirai nəkwəkwə e mə tukrivəh-si haktə nərigien kafan.

**Jon rimə nəkwəkwə e
ramvən kimi Gaeas**

1 Gaeas, ik piak keikei kirik. Yo, elda^f kape niməhuak, yakamrai nəkwəkwə e kimik. Yakorkeikei əfrakis ik. ²Piak keikei, yakwirkun mə kafam nimməraghien ye nimmri Kughen in rhuvə əmə, kini yakaməhuak mə takəsanin mamərig huvə əmə yerkim, kini narəyen m-fam kafam tukrhuvə. ³Rikik rimməraghien nipig yimmərig nəməhuak minə tiksin kimnhauə masəsəov kin kafam narer-tim-timien tuk nəfrakisien, mhani mə nakamripin ye nəriwəkien ye nəfrakisien.^g

⁴Yakərig mə kwajikovə minə kafak kaseriwək ye nəfrakisien, rikik ragien mapita narimnar m-fam.

Gaeas ramor wok huvə kirik

⁵Piak keikei, ik nakərer əutən tuk naha nhagin yame nakamor kimi nəməhuak yamə mine kamhaurə tuk ik, nar apnapig mə iriə yepsipis minə.^h

⁶Iriə khauə ye niməhuak e, masəvsao kin kafam norkeikeien. Kini nipig iriə tukamhavən ye kapəriə swatuk, rhuvə mə takasitu irəriəⁱ ye norien yame Kughen rorkeikei. ⁷Meinai iriə kaseriwək tuk nini-ərhavyen Nəgkiarien kape Yesu Kristo. Masarkura, mərig nəmə khapəh nisəhuakien khapəh nisasituyen irəriə. ⁸Ror məkneikin mə kitawə tukasəkeikei misasitu irəriə, mə kitawə tukhavəh kwermıtawə minə kirikianə tuk nini-ərhavyen nəfrakisien.

Diotrefes mine Demetrius

⁹Yakwərai-ta nəkwəkwə kirik kimi niməhuak kafam, mərig kwən e Diotrefes, in rorkeikei pik mə tukrivəhsi-haktə atuk in mə in yeməhuə kirik, kini mipəh nətərigien kin ətawə. ¹⁰Tukmə yakurə, kini jakəvsao atuətuk kin norien kafan, yame in raməsiwən-apsapis kin niniyen nikartawə. Kini marə mor min nar has kirik min, mipəh neighanien kin nəməhuak minə khavən iman ikin. Mamni-əhu min narmamə yamə mine kisorkeikei mə tukseighan kin nəməhuak minə khavən iməriə ikin mə tukhapəh niseighanien kin, kini mher-yerhav kin əriə ye niməhuak.

¹¹Piak keikei, takpəh nisigovinien norien has kape narmamə; mərig taksigovin norien huvə kape narmamə. Meinai narmamə yamə mine kasor norien huvə, iriə e kwajikovə minə kape

^f1:1 2 Jon 1:1   ^g1:3 2 Jon 1:4   ^h1:5 Rom 12:13; Hib 13:2

ⁱ1:6 1 Kor 16:11; 2 Kor 1:16

Kughen.^j Mərig narmamə yamə mine kasor norien has, iriə kiseinein əgkəp Kughen.

¹²Mərig kwən a Demetrius,^k narmamə m-fam kasəgnəgin in. Kini kafan norien ramhajoun mə iriə kasəfrakis. Kini kimawə min yaksəgnəgin in, kini nakirkun mə yakamhani əfrakis.^l

Nəgkiarien infamien

¹³Yakmə jakni-pre nəgkiarien minə tiksın min tuk ik, mərig to yakpəh

nivəhyen pen mirai-pən kin ye pəpa.
¹⁴Yakmə jakurə məm ik, kawəgkiar atuatuk kimi ərau minə.

¹⁵Pəh takamarə ye nəmərinuyen.^m

Ik minə tiksın ikin e kamhani-pre rhuvə kimik. Kini takni-pən rhuvə tuk kitawə minə tiksın aikin a kirikianə kirikianə.

Jud

Nəkwəkwə yame Jud rimirai

**Nəgkiarieren kwəkwə
kape nəkwəkwə e Jud**

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Jud rimirai nəkwəkwə e. Piauni e Jemes mine Yesu.

?Rimirai ramvən kimi nipa? Keinein mə Jud rimirai nəkwəkwə e ramvən kimi pa. Tukmə ror rimirai ramvən kimi nəmə Isrel yamə mine kamhani nəfrakisien ye Yesu Kristo.

?Narəyen rimnhawor pən iran mine ye nipig rimirai? Ye nipig a, nəmhajoun eikuə minə tiksin kaseriwək ikin pisin pisin minə, mishajoun narmamə. Mərig kimishajoun oror əriə, mamhani mə rhuvə əmə mə narmamə kape niməhuak tuksor norien has apnapig minə. Kamhani mə rhuvə əmə tuk norien nahasien, meinai nihuvəyen kape Kughen in rehuə, to ripəh norien narpinien kimi əriə.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Jud rorkeikei mə nəməhuak minə ikin minə fam tukharkun mə nəgkiarieren kape nəmhajoun eikuə minə in rahas, kini in neikuəyen əmə. Kini nəmhajoun eikuə minə tukhavəh narpinien ehuə kirik. Jud rorkeikei mə niməhuak tukrərer skai ye nəgkiarieren yame in nəfrakisien.

Nəgkiarieren kupən

1 Yo Jud, yo yor atuəkin kape Yesu Kristo. Yo, piak e Jemes. Yakamni “rhuvə” tuk əmiə yamə mine Kughen rimirpen-ta əmiə. Kughen, Rimtawə rorkeikei əmiə, kini Yesu Kristo ramarha huvə tuk əmiə.¹

²Pəh nihuvəyen, mine norkeikeiyen, mine nəmərinuyen kape Kughen tukrurə mehuə mamarə yerkimia.

Norien kape nəmhajoun eikuə minə

³Yo minə tiksin, apa kupən yim-norkeikei pik mə jakrai nəkwəkwə kirik rurə kimi əmiə yame raməvsao kin swatuk yame Kughen rimivəh miragh ətawə iran. Mərig taktəkun ai, yakmə jakaməkeikei mirai nəkwəkwə e raurə kimi əmiə tuk nivəhsi-haktəyen nərgigien kapəmiə mimə taksərer tim tim tuk niraptərakinien nəgkiarieren əfrakis kape nhatətəyen kapətawə. Kughen ruərhupən ta nəgkiarieren kafan ye kwermi nəməhuak minə mikirikianə, kini to nipig kirik rapəh min nərhupənien.

⁴Yakmə jakrai nəkwəkwə e meinai narmamə tiksin kimnhaurə apis apis yerkimia. Iriə misəsik nəkwai Kughen, mhaukrekin nihuvəyen kape Kughen mhamə In rameighan kin nəkrəhyen kin piraovin mine təvhagə hah pisin pisin minə. Mhaukrekin-pən nimeitairiə kimi Yesu Kristo yame In Kughen mine Yermaru kapətawə. Nəkwəkwə kape Kughen ruini ta kupən mə iriə tukasəkeikei misarə ye narpinien kirik.^o

⁵Yakmə jakni-pre tuk əmiə narimnar e yame nakwənharkun fam ta, mimə in apa kupən, nipig Kughen rimivəh miragh nəmə Isrel, mikir-yerhav əriə apa Ijip, iriə tiksin kiimsarar mhapəh nhaniyen nəfrakisien ye Kughen, Kughen rimnhopni əriə.[‡] ⁶Kini rikimia tukraməsik mə apa kupən, agelo tiksin kimisəpəh neihuəyen kapəriə misap-ta kin kwənmhaan atuətuk kapəriə. Kughen rimirkwəji əriə kin jen yame to rapəh nivə-əruyen, mətapig kin əriə apa ikin rəpignap ikin meriaji Nipig Ehuə

[‡]1:5 Nam 14:26-35

^o1:1 Mat 13:55   ^o1:4 Gal 2:4; 2 Pita 2:1

yame tukrivəhsi-pən narpinien kimi əriə iran.^p ⁷Rəmhen əmə kin Sodom mine Gomora mine taon yamə mine rarkurao irəriu. Narmamə aikin a kimisəpəh norien atuaturək mħavən ye norien kape nəkrəhyen kin piraovin, mine norien kape narman kəmhakir atuk əriə minə, mine nipiraovin kəmhakir atuk əriə minə. Kini Kughen rimnor narpinien kimi əriə ye nap, mimə narmamə tuksəm kwənkwai norien has minə a in e nap yame ramuək rerin.^q

⁸Nar apnapig əmə narmamə minə a kwənharkun narimnar minə a, mərig ye norien kirikianə əmə min, iriə kəmhani mħamə kimisəmrərhav misəm mə kameighan kin norien has minə a, mħavən, masor ye niprairiə. Kħapəh nisorkeikeiyen mə Kughen tukreihua irəriə, kini mamhani hah nhag agelo minə ye neai. ⁹Mərig kupən, Mikael, in yamehua pawk kape agelo minə, in rīpəh nivəh-sihaktə-atuk-ien in mə to rini hah nhag Setan nīpig kimiwotgoh iriu min tuk nīprai Moses. Mamni əmə tukun mə, “Pəh Kughen əmə tukror narpinien kimik.”^r

¹⁰Mərig narmamə minə a kəmhani hah narimnar yamə mine kaseinein. Kisəmhen əmə kin nar miragh aparu yamə mine kasor əmə narimnar yame nīprairiə rorkeikei. Kasor norien a masoriah atuk əriə kin.^s

¹¹!Kəsi! Tuksarə ye narpinien ehua. Iriə kasəri-pən swatuk yame ji Adam e Ken rimnəri-pən kupən. Mħavəhsi-pən min rikiriə m-fam ye norien yame profet e Balam rimnor kupən, meinai in rimnorkeikei pik mane. Kini masor norien kape kwən e

Kora, masəsik nəkwai nəmasur minə. Kini ye norien kirikianə əmə yame Kughen rimnoriah Kora mine kafan minə, Kughen tukroriah əriə.^q ¹²Nīpig nakharaptərəkīn nəviginien e kape norkeikeiyen, kasəvigin əmə mħapəh nisaurisien kin. Kasərig əmə əriə, rəmhen kin yermamə yame ramarha tuk sipsip maməvigin atuk əmə in. Iriə kisəmhen kin nimaas ye tame tahik yame ramerkwaig, rao rirəhpikin məməteih. Kisəmhen min kin napuə yame nīmətag ramrəh mamuə, mərig nəhig rapəh nīpien. Kisəmhen əmə min kin nai yame ruauə ye nīpig kape norien kwənkwan, mərig rīpəh nikuəyen. Rimhə əmə. Narmamə kimisəvi-əvi, rimhə fam.^t ¹³Norien kapəriə ror naurisien məsəsao rəmhen kin peao peao ye tame tahik. Kisəmhen kin kəmhau yamə mine kimisəta ye kwənmħaan atuaturək kapəriə, miserwei. Kughen rimnor apnəpeinə ye kwənmħaan kapəriə ye nəpignapien, yame tuksarə rerin ikin.

¹⁴Apa kupən, kwən e Inok, in kwənkwan yame ror seven kin ye kwənəərəus kape Adam, rimini-ərhav nəgkiarien kape Kughen yame rimiwəh-sipən kimin mimə, “!Səmrū! Yermaru ramuə iriə kafan agelo minə khapsaah, khapsaah pik.^u ¹⁵Ramuə mə tukrəkīr narmamə m-fam miwəhsi-pən narpinien kimi narmamə yamə mine kħapəh nishatətəyən ye Kughen tuk norien has pisin pisin m-fam yamə mine kimisor. Miwəhsi-pən narpinien kimi yor təvhagə has minə tuk nini-hahyən In.”

^q1:11 Stori kape Ken raməmir ye Jen 4:7-8; Stori kape Balam raməmir ye Dut 23:3-6; Stori kape Korah raməmir ye Nam 16:1-35. Əmrū min 2 Pita 2:15; 1 Jon 3:12

^p1:6 2 Pita 2:4   ^q1:7 Jen 19:1-25; 2 Pita 2:6,10

^r1:9 Dan 10:13,21; 12:1; Sek 3:2; 2 Pita 2:11; Rev 12:7   ^s1:10 2 Pita 2:12

^t1:12 2 Pita 2:13,17   ^u1:14 Jen 5:18, 21-24

¹⁶Nipig m-fam, narmamə minə a kamhani pik mus mus, kini mamhani hah narimnar fam. Iriə kasəri-pən əmə nərigien has kapəriə, kini masəgkiar ausit kimi əriə minə, kini mamhani nəgkiarien heikən mə narmamə tuksəri-pən nərigien kapəriə.

Jud ramor kwirig kimi əriə

¹⁷Mərig kafak narmamə minə, rikimiə tukraməsik nəgkiarien yame aposol minə kape Yesu Kristo Yermaru kapətawə kimnhani mə tukruə. ¹⁸Iriə kimnhani-pre tuk əmiə mhamə, “Nipig Kwasig tukruə ipakə, narmamə tiksın tuksarh iakei irəmiə. Iriə tuksəri-pən əmə nərigien has kapəriə.”^v ¹⁹Narmamə minə a iriə a kasəwhai əmiə. Kasəri-pən əmə nərigien kape tokrei tanə. Nanmin kape Kughen rirkək irəriə.

²⁰Mərig kimie, kafak narmamə minə, taksor əmiə mə takhaskai tuk nhatətəyən yame ratuatuk huvə, yame ramsi-pən tuk Kughen. Misəgkiar kimi Kughen ye Nanmin kafan.^w ²¹Mhavəh norkeikeiyen kape Kughen ramarə yerkimie mamhawhin Yesu Kristo Yermaru kapətawə, mə rikin tukreihuə

tuk əmiə, mivəhsi-pre nimirghien rerin kimi əmiə.

²²Sasitu ye narmamə yamə mine nhatətəyən kapəriə ripəh niskaiyen; kapəriə nərigien kiraru. ²³Ipakə narmamə tiksın khavən ye nap. Hapik-ta əriə, mhavəh miragh əriə. Rikimie tukreiwaiyu pawk tuk narmamə tiksın, mərig takhagin kin norien has kapəriə yame ramor əriə kasəmkimik, mivən meriaji neipən kapəriə.^x

Nəgkiarien infamien kape Jud

^{24–25}Pəh khani vi vi Kughen yame In rirkun nırapətəkinien əmiə mə tukror əmiə nakhapəh nhamirien, mirkun norien əmiə mə tamhek təvhagə hah tukrirkək əgkəp ye nimirghien kapəmiə, mivəh əmiə naksarer ye nimir minə nikhakien kafan, rikimie ragien pik aikin. Kughen kirikianə əmə; In ravəh miragh ətawə ye Yesu Kristo Yermaru kapətawə. Neihuəyən, mine nəsaninien, mine nikhakien, mine narmaruyen, kape Kughen əmə apa kupən əgkəp, muə meriaji-pə taktəkun, mamvən, mipəh norien infamien. !Amen!^y

^v1:18 2 Pita 3:3   ^w1:20 Kol 2:7   ^x1:23 Sek 3:2; Rev 3:4

^y1:24-25 Rom 16:27; 2 Pita 3:18

Revelesen

*Yesu ramhajoun Jon kin narimnar
yamə mine tukripiuə*

Nəgkiarien kwəkwə kape nəkwəkwə e Revelesen

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Aposol Jon rimirai nəkwəkwə e. In piau Jemes, kini iriu ji Sepedi mir. Jon, in yermamə twelef kirik kape Yesu, kini Yesu rorkeikei pik in. Nəkwəkwə yamə minə e Jon rimirai, nhagriə e: Nəvsaoyen Huvə yame Jon rimirai, mine 1 Jon, mine 2 Jon, mine 3 Jon, mine Revelesen.

?Rimirai ramvən kimi nipa? In rimirai nəkwəkwə e ramvən kimi niməhuak seven yamə mine kasərer ye provins a Tarki, mamvən min kimi niməhuak minə fam.

?Narəyen rimnhawor pən iran mine ye nipig rimirai? Nipig a yame rimirai nəkwəkwə iran, gavman kape Rom ramni mimə narmamə tukasəkeikei masəhuak kimi yemehua kape gavman ramhen kin kughen kapəriə. Mərig nəməhuak minə khamə yermamə kirikianə əmə in yerpərig əgkəp. Yermamə e in Yesu Kristo. In pisin əmə in Yermaru. Ror məkneikin, gavman kape Rom ramor ahas pən kimi nəməhuak minə. Jon in yamehua kirik ye niməhuak, kher-yerhav kin ruvən isok, apa kwaji tanə e kamni kimə Patmos mə tukramarə in pisin əmə. Aikin, Kughen rivəhsi-pən nəmrərhavyen kimin, mə tukrəm Yesu Kristo apa ye rao ye neai. Kini məm min narimnar yamə mine tukripiuə. Iriə e: Kughen tukrapita ye narowagien yame narmamə mine Setan tuksor iriə min. Kini Kughen tukrəkir narmamə m-fam ye Nipig Kwasig.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? In rimirai nəkwəkwə e mə tukror əpu mə

Yesu Kristo in Yermaru, kini mhajoun kafan nəsaninien. Kini in rorkeikei mə tukrini-pən tuk nəməhuak minə mə tuk-sərer tim tim tukmə nipig əutən ruə tuk əriə, kini pəh tukhapəh nisəhuakien kimi yemehua kape gavman kape Rom rəmhen kin kughen kapəriə. Pəh nien mə tuktu, Setan tukror ahas pən kimi nəməhuak minə, mərig iriə tukasəkeikei masərer timtim. Kini Jon rorkeikei mə tukrivəh-si haktə nərigien kape nəməhuak minə mine narmamə e kasarə ye nipig əutən ai taktəkun. Nipig Yesu Kristo tukrirerig-pə min iran, kini In tukri-vəhsihaktə əriə.

Jon rimirikakun nəkwəkwə kafan

1 Nəkwəkwə e, in ramhajoun narimnar yamə mine Yesu Kristo rimnor əpu. Narimnar minə e, Kughen rimivəhsipən kimi Yesu, mimə In tukrhajoun kin kafan yorwok minə e narimnar yame pəh nien mə tuktu ruə. Kristo rimnher-pə kin kafan kirik agelo ruə, kini mhajoun narimnar minə e kin kafan yorwok Jon. ² Jon ramərer-ərhav tuk narimnar m-fam yame rimnəm, kini mirai əriə ye nəkwəkwə e. Narimnar minə a yame in rimnəm, in nəgkiarien kape Kughen mine nini-ərhavyen kape Yesu Kristo. ³ Nipig kape narimnar minə e ye nəkwəkwə e ramni-ərhav ruauə ipakə əgkəp. Ruauə ipakə, kini narmamə yamə mine kasəvhekin-ərhav nəgkiarien mine e, yame Kughen ravəhsi-pə, tuksarə əfrakis ye nihuvəyen. Kini narmamə yamə mine kisərig mamhavəh yerkiria, masor, tuksarə əfrakis ye nihuvəyen.

Jon rimirai nəkwəkwə e ramvən kimi niməhuak seven

⁴ Yo Jon, yakamher-pən kin nəkwəkwə e ramvən kimi niməhuak minə iriə m-fam seven apa provins a Tarki.

Pəh Kughen e yame rinamarə rerin, mamarə ai taktəkun, kini tukripiarə

rerin min, In tukrautə-pre kin kafan nihuvəyən mine nəmərinyuən kimi əmiə. Kini pəh nanmin minə e iriə seven⁸ yamə mine kasəmir kupən ye jea kape King, iriə min tuksor məkneikin irəmiə. ⁵Kini Yesu Kristo min, in tukrautə-pre min məknakin kimi əmiə. Kristo in ramərer-ərhav tuk nəfrakisien, kini In ai In rimmərə rerin mukupən ye nimhəyən², kini In ramarmaru ye king minə kape tanimtanə.^a

Pəh kisəgnəgin Yesu Kristo e, In rimmorkeikei ətawə, kini nitawin rimmayyu mirisin-ta narpinien kape təvhəgə hah kapətawə. ⁶In King kapətawə, kini rimmor ətawə kwənhauə ye narmaruyən kafan, kini mor ətawə kwənhauə pris minə kape Rimni Kughen, kasor wok kafan. !Pəh kisəgnəgin Kughen meinai kafan neihuəyən mine nəsaninien ramvən tuk Yesu Kristo infamien rirkək! !Pəh Kughen tukramarmaru rerin! Amen.

⁷!Səmrul! In ramrerig-pə min ye napuə.^b

Kini narmamə m-fam tuksarha-pən misəm atuatur ye nimririə. Kini narmamə minə e kimishai nikao iran tuksəm min, kini narmamə minə e ye kwənərəus minə fam ye tanimtanə, rikiriə tukrəmhə, misasək apomh pik tuk nar yame kimisəm.^c Tukraməkeikei mor məknakin. Amen.

⁸Yermaru Kughen rimini mimə, “Yo e leta ‘a’ mine ‘zed.’ Yo e yarə rerin, yakamarə ai taktəkun, kini jakpiarə rerin min. Kini Yo e, Nagheek Rehuə Pik.”

Jon rimməm Yesu ye rao ye neai

⁹Yo Jon, yo piaumiə kirik meinai kitawə m-fam kwənhauə kirikianə kitawə Yesu. Kini nipig nəmhəyən ramuə tuk ətawə meinai Yesu ramarmaru irətawə, kitawə kamhəvəh kwerməitawə kirikianə, nərigien kapətawə rəpomh, kasərer skai.

Kimmərəhu-pən yo ye kwaji tanə e Patmos, meinai yakamni-ərhav nəgkarien yame Kughen ravəhsi-pə, kini mamərer-ərhav tuk Yesu. ¹⁰Nipig kirik, ye nipig kape Yermaru kapətawə**, Nanmin kape Kughen rimikuar irak, kini yimmərig yermamə kirik rokrən ehuə ye nimətak, rikin rəmhen kin naiyuk, ¹¹mamni mimə, “Rai-pən narimmər yamə mine nakaməm ye nəkwəkwə kini mherpən kin ye niməhuak minə e iriə m-fam seven. Pəh rivən apa Efesas, mine Smana, mine Pegamam, mine Tutatira, mine Sadis, mine Filadelfia, mine Laodisia.”

¹²Kini, yimmərar mə jakəm-ru mə pa e raməgkiar kimi yo. Marar, məm nar kirik kərəhu-pən laet iran, iriə fam seven. Kimmor kin gol. ¹³Kini ye kwerkwan ye nar minə a kərəhu-pən laet iran, yimmə yermamə kirik ramərer, rəmhen kin Ji Yermamə^d. Ramarkaoh kin neipən kirik rəpomh meriaji təpaage nihun. Rimivitərəkin niməgen kin kətəut yame kimmor kin gol. ¹⁴Kapən kapə mine nikwənen, kwhawən, rəmhen kin nimri sipsip^e. Kini nimrin mir kwəmhen kin nap raməwhao.^f ¹⁵Nihun mir kwəmhen kin bras yame kivaan ye nap mə

§1:4 Sek japta 4 raməvsao kin nanmin kape Kughen iriə seven. Tukmə ror nanmin iriə seven, nipran e “Kughen e nanmin kafan rhuə rhuə pik.”

**1:10 “Nipig kape Yermaru” e Sande, nipig Yesu rimimragh min ye nəmhəyən kafan.

²1:5 Kol 1:18; Sam 89:27 ^a1:5 Sam 89:27; Rev 17:14; 19:16

^b1:7 Dan 7:13 ^c1:7 Sek 12:10 ^d1:13 Dan 7:13 ^e1:14 Dan 7:9

^f1:14 Esik 1:28

nəmtəyən tukrəta, kini kwasig ikin, kəspir mə tukrərir mihuvə. Rikin rehuə rəmhen kin tahik ehuə kirik yame ramuh nəpəəg kwənharuəruə. ¹⁶In ravəh kəmhau seven ye kwermīn matuk. Kini nau yame resrə ye nīkarin mir ramsipən ye nəkwan.⁸ Yermamə a rakhak maməsia, rəmhen kin mirh yerkwēiha.

¹⁷Nipig yimnəm kwən a, yimneiwaiyu mowhan yo ye nihun ikin rəmhen kin mə yimamhə.^h Mərig In rərao-pə mirap yo kin kwermīn matuk, mimə, “Pəh niginien. Yo e, nīrikakunien mine infamien. ¹⁸Yo e yemə mragh.ⁱ !Yimamhə mokupən mərig, əm-ru, yakamragh rerin! Kini yo yakamehuə ye nimhəyən; yakirkun nəhitəyən ye kwənmhaan kape nimhəyən. ¹⁹Ror məkneikin mə takaməkeikei mirai naha nhagin yame naknəm ruətərhav-pə e taktəkun, mine yamə mine tukripitərhav. ²⁰Mərig jakhoprai-pre niprai kəmhau minə iriə seven yame naknəm yakavəh ye kwermik matuk, mine nar kərəhu-pən laet iran, iriə seven, yame kimnor kin gol. Kəmhau minə e iriə seven, nipran e, agelo minə kape niməhuak seven. Kini nar kərəhu-pən laet iran, iriə seven, yame kimnor kin gol, nipran e, niməhuak minə iriə seven.”

Nəgkiarien ramvən kimi nəməhuak minə apa Efesas

2 Kini rīmini-pə tuk yo mimə “Rai nəkwəkə kirik rivən kimi agelo kape niməhuak apa taon e Efesas, mini-pən mimə,

Yermamə yame ravəh kəmhau seven ye kwermīn matuk,^j mameri-

wək ye kwerkwan ye nar kamərəhu-pən laet iran,^k iriə seven, yame kimnor kin gol, kafan e nəgkiarien ramni mimə,

²“Nəmə Efesas, yakirkun kapəmiə norien minə. Yakirkun mə naksəmnhakw pik, nərigien kapəmiə rəpomh, naksarer tim tim. Yakirkun mə kimiə nakhani-əhu nəmə has minə. Kini narmamə tiksīn aikin kamhani mə iriə aposol minə, mərig iriə kharəh nisəfrakisien, kini naksəkīr əmhen əriə, masəm mə iriə nəmeikuə minə. ³Yakirkun mə nərigien kapəmiə rəpomh. Nahasien ravəh pawk əmiə, mərig nakasərəer tim tim tuk nhagik, mharəh nisəpouyən.

⁴Mərig nakasor nar kirik yame rapəh nəmhenien ye nīmrik: Nakwəsəpəh norkeikeiyen kupən kapəmiə.^l ⁵Rikimīə tukraməsik norkeikeiyen yame nīmisarə iran kupən. Sarar, masor nar yame nīmnasor kupən. Tukmə nakharəh nisararien, jakurə, mirəhsi-ta nar e kamərəhu-pən laet iran kapəmiə ye kwənmhaan yame ramərəer ikin. ⁶Mərig nar kirikianə əmə e nakasor rhuəv: Naksəməkin norien has minə kape nukwao kape Nikolas^{††}, rəmhen əmə kin yame yo yakəməkin əriə.

⁷Yermamə yame nīmətirgin rarə, tukraməkeikei mərig huvə nəgkiarien yame Nanmin kape Kughen ramni-pən tuk niməhuak minə. Yermamə yame rapita ye narowaginien e, Yo jakeighaan kin in mə tukrən kwənkwai nai yame

^{††}2:6 Nikolas in yhajoun eikuə kirik. Tukmə ror in ramhajoun mə narpinien rirkək tuk təvhagə has; mimə “Pəh kisor əmə təvhagə has mamharpin.”

⁸1:16 Hib 4:12; Jon 12:48 ^h1:17 Dan 8:17; 10:15; Mat 17:6

ⁱ1:18 Sam 42:2 ^j2:1 Rev 1:16 ^k2:1 Rev 1:12-13 ^l2:4 Jon 13:35; Jer 2:2-5

ravəhsi-pən nımraghien, yame rauruə ye nəsimien kape Kughen.”^m

**Nəgkiarrien ramvən kimi
nəməhuak minə apa Smana**

⁸ Kını In rımınəgkiar mamni-pə mimə, “Rai nəkwəkwə kirik rīvən kimi agelo kape nıməhuak apa taon e Smana, mini-pən mimə,

Yermamə yame in nirikakunien mine nərkinien, yame rımamhə mımragh min,ⁿ kafan e nəgkiarrien ramni mimə,

⁹ “Nəmə Smana, yakirkun mə naksarə ye nıpiğ əutən, kapəmiə nautə rirkək. Mərig pəh nien mə kapəmiə nautə rirkək əfrakis. !Kimiə, kapəmiə nautə rehuə pik əgkəp! Yakirkun mə narmamə tiksın kamhani hah əmiə, mamhani min mə iriə e narmamə yamə mine Kughen rımırpen-ta əriə^{‡‡}. Mərig nikam. Kapəriə nımə kape nofuginien, kape Setan əmə.^o ¹⁰ Takhapəh nhaginien kin nəməhəyen yame pəh nien mə tuktu tukrurə irəmiə. Yakamni-pre tuk əmiə, mə Setan tukrəhi-pən əmiə tiksın ye kalabus mə tukəm əpu-ru nhatətəyen kapəmiə. Kimiə taksarə ye nəməhəyen kape nıpiğ ten. Taksərər tımtım miserıaji nıməhəyen kapəmiə. Kını jakvəhsi-pre kapəmiə nərökien, rəmhen kin yame kəvəvhao-pən kin nar kirik ye kapən kapə yermamə yame rınapita ye nıyuyen. Nərökien e in e nımraghien rerin.

¹¹ Yermamə yame nımətirgin rarə, tukraməkeikei mərig huvə nəgkiarrien yame Nanmin kape Kughen ramni-pən tuk nıməhuak minə. Yermamə yame rapita ye narowaginien e, tukripəh nıvənien marə ye nəkwai nap ehuə.”^p

**Nəgkiarrien ramvən kimi nəməhuak
minə apa Pegamam**

¹² Kını In rımınəgkiar mamni-pə tuk yo mimə, “Rai nəkwəkwə kirik rīvən kimi agelo kape nıməhuak apa taon e Pegamam, mini-pən mimə,

Yermamə yame ramrəh nau yame resrə ye nikarin mir, kafan e nəgkiarrien ramni mimə,^q

¹³ “Nəmə Pegamam, yakirkun ikin nakasarə ikin. Taon a, Setan ramkwətə mamarmaru ikin.”^{¶¶} Mərig kimiə naksarər tım tım tuk yo. Apa taon a, Setan ramarmaru ikin, kimnhopni pawk kwən a Antipas, yame rımınərər tım tım tuk nini-ərəhavyen nhagik; mərig, kimiə nakhapəh nisəpəhyen nhatətəyen irak.

¹⁴ Mərig nakasor narımmar tiksın yamə mine rapəh nəmhenien ye nımrik: Kimiə tiksın aikin a, nakamhakwasig kin nhajounien kape Balam kupən. Balam e, in rımınor swatuk kimi King Balak mə in tukrivəhsi-pən vəh-sipən kimi nəmə Isrel, pəh iriə tüksor norien has, masən nəviginien yame kamor sakrefaes kin ramvən kimi nanmi kughen pisin minə, kını masor apnapıg nar.^{§§} ¹⁵ Kını ye

^{‡‡}2:9 Gris ramni mə, “Iriə kamhani mə iriə kwənərəus kape Isrel, mərig nofuginien kapəriə kape Setan əmə.”

^{¶¶}2:13 Mə taon e Pegamam, kasəhuak pik kimi kughen eikuə minə aikin.

^{§§}2:14 Stori kape Balam mine Balak raməmır ye Nam 22-24; 25:1-2; 31:16.

^m2:7 Jen 2:9; 3:22-24; Rom 5:12,18; 6:23; Rev 22:2   ⁿ2:8 Rev 1:17-18

^o2:9 Jon 8:33-47   ^p2:11 Rev 20:11-15; 21:8   ^q2:12 Rev 1:16

norien kirikianə əmə min, kimiə tiksın naksəri-pən nhajounien kape nukwao kape Nikolas.* ¹⁶!Ror pən takasəkeikei misarar ye nərigien kapəmiə tuk təvhagə has kapəmiə! Tukmə nakhapəh nisararien, pəh nien mə tuktu, jakurə tuk əmiə, muh narmamə minə e, kini mərai əriə kin nau yame resrə ye nikarin mir.

¹⁷Yermamə yame nimətirgin rarə, tukraməkeikei mərig huvə nəgkiarrien yame Nanmin kape Kughen ramni-pən tuk niməhuak minə. Yermamə yame rapita ye narowaginien e, yo jakwəhsi-pən nəviginiən erkwaig e kamni kimə ‘mana’^r kimin. Kini jakwəhsi-pən min kapiə hawən kirik kimin, yame kirai pən nhag vi iran, kini yermamə yame rawəh, in pisin əmə tikrirkun nhagin.”

Nəgkiarrien ramvən kimi nəməhuak minə apa Tuatira

¹⁸Kini In rimməgkiarmamni-pə tuk yo mīmə, “Rai nəkwəkwə kirik rivən kimi agelo kape niməhuak apa taon e Tuatira, mini-pən mīmə,

Ji Kughen, nimir mir kwəmhen kin nap raməwhao. Kini nihun mir kwərir mirahuvə rəmhen kin aean e bras yame kaməspir rərir.⁵ Kini kafan e nəgkiarrien ramni mīmə,

¹⁹“Nəmə Tuatira, yakwirkun-ta norien kapəmiə. Yakirkun kapəmiə norkeikeiyen mine nhatətəyən, mine nasituyen ye narmamə. Kini yakirkun min mə nərigien kapəmiə rəpomh tuk narer-tim-timien. Yakirkun mə norien kapəmiə yamə mine nakasor taktəkun khahuvə

rapita norien yamə mine nimnasor kupən.

²⁰Mərig nakasor nar kirik yamə rapəh nəmhenien ye nimirik: Kimiə nakhapəh nhani-əhuyen norien kape piraovin a yame ramhen kin piraovin kupən e Jesebel.[†] In ramni mə in profet kirik, mərig kafan nhajounien ramkir oror kafak yorwok minə, kasor apnapig nar. Kini in mamhajoun əriə mə tuksən nəviginiən yame kamor sakrefaes kin kimi nanmi kughen pisin minə. ²¹Yimiwhin pian a mə tukrarar ye kafan norien kape nikwasig-apnapigien kin narman, mərig in ramapəh.

²²Ror məkneikin mə taktəkun ai, jakwəhsi-pən nəmhəyən kimin ye bed kafan. Kini narmamə yamə mine kasor apnapig nar iriə min, tukmə khapəh nisararien ye norien kapəriə, jakwəhsi-pən nəmhəyən ehuə kimi əriə, ²³mhopni min ji pian a minə. Ror pən niməhuak minə fam tukharkun mə Yo pisin əmə yakirkun nərigien minə kape narmamə, mine rikiriə. Kini jakərok əmiə rəri-pən əmə norien kapəmiə yame mine nakasor.[‡]

²⁴Mərig taktəkun ai, jakəgkiar kimi əmiə nəmə Tuatira yamə mine nakhapəh nisəri-pəniən nhajounien kape Jesebel, mhapəh nisərigien nəgkiarrien e kamni kimə ‘Nəgkiarrien pam kape Setan.’ To yakpəh nərəhu-pre-min-ien nar pam kirik irəmiə, mərig nar kirikianə yamə jakni-pre tuk əmiə: ²⁵Havəh tim tim nar yame nakwənhavəh ta, miseriaji nipiğ jakrerig-pre iran. ²⁶⁻²⁷Yermamə

*2:15 Əm-ru footnote ye Rev 2:6.

†2:20 Nakəm pian a Jesebel ye 1 King 16:31 mine 2 King 9:22.

‡2:17 Jon 6:31-33,35,48,51   §2:18 Dan 10: 6; Rev 1:14-15   ¶2:23 Jer 17:10

yame rapita ye narowaginien e, kini mamærer tim tim tuk norien nækwak, mamvæn meriaji infamien, yo jakwæhsi-pæn nehuøyen e kimin yame Rimik rimivæhsi-pæ kimi Yo, mamni mimæ,

¹In tukramarmaru ye tanæ pisin pisin minæ, mamræh kwætavhæ yame kimnor kin æan, [ramhajoun mæ nagheen rehuæ].

Kini in tukrakapir-pir narmamæ ye tanimtanæ, ræhmen æmæ kin yame æan ramakapir-pir tikikwipir kimnor kin kwænæjipik.' (Sam 2:9)

²⁸Kini Yo jakvæhsi-pæn min kæmhau e fetukai kim in.^u

²⁹Yermamæ yame nimætirgin raræ, tukramækeikei mærig huvæ nægkiarieren yame Nanmin kape Kughen ramni-pæn tuk nimæhuak minæ."

Nægkiarieren ramvæn kimi næmæhuak minæ apa Sadis

3 Kini In rimnægkiar mamni-pæ mimæ, "Rai nækwækwæ kirik rivæn kimi agelo kape nimæhuak apa taon e Sadis, mini-pæn mimæ,

Yermamæ yame ravæh nanmin kape Kughen, iriæ seven,^v kini mivæh min kæmhau iriæ seven, kafan e nægkiarieren ramni mimæ,

"Næmæ Sadis, yakirkun norien minæ kapæmiæ. Yakirkun mæ kamni kimæ kimie nakamhamragh, mærig nikam, kimie nakwænhamhæ-ta. ²!Sarha-ra! Norien huvæ yamæ mine kimie nimisor kupæn, pæh nien mæ tuktu, kharkæk fam. Mærig kimie takasækeikei misarkut mæ takhavæh-si haktæ min norien

kapæmiæ misor pæh ruæ miskai, meinai yakpæh næmien norien huvæ kirik yame nimisor mhavæn misor infamien iran, yame ratuatum ye nimri Kughen kafak. ³Ror mækneikin mæ rikimie tukramæsik nægkiarieren yame nimnhawæh misærig apa kupæn, misor nækwan. Kini misarar ye nærigien kapæmiæ. Mærig, tukmæ nakhapæh nisarahyen, jakuræ tuk æmie ræmhen kin yame yækræh kirik rauræ, nakseinein nipig yame jakuræ tuk æmie.

⁴Mærig narmamæ tiksins kimie mirie apa Sadis khapæh nisorien neipæn kapærie ræmkimik. Kisæmhen tuk niseriwækien kimawæ mirie, neipæn kapærie rhawæn æmæ. ⁵Yermamæ yame rapita ye narowaginien e, tukrivæhsi-pæn neipæn hawæn. Kini Yo to yakpæh noriah-oriahyen nhagin ye Nækwækwæ kape Nimraghien. Kini yo jakni-ærhav nhagin ye nimri Rimik mine kafan agelo minæ, mæ in e in kafak atuatum yermamæ.^w

⁶Yermamæ yame nimætirgin raræ, tukramækeikei mærig huvæ nægkiarieren yame Nanmin kape Kughen ramni-pæn tuk nimæhuak minæ."

Nægkiarieren ramvæn kimi næmæhuak minæ apa Filadelfia

⁷Kini In rimnægkiar mamni-pæ mimæ, "Rai nækwækwæ kirik rivæn kimi agelo kape nimæhuak apa taon e Filadelfia, mini-pæn mimæ,

Yermamæ yame In næfrakisien mamærhakæ, kafan e nægkiarieren. In ramræh ki kape King Deved kupæn.^z Tukmæ ræhitæ ye kwæruæ, yermamæ

^z3:7 Nakæm-ru stori kape ki kape King Deved ye Aes 22:22. Ki kape King ræmhen kin nehuøyen kafan.

^u2:28 Rev 22:16   ^v3:1 Rev 1:16

^w3:5 Mat 10:32; Luk 12:8; Mak 8:38; Luk 9:26; 1 Jon 2:23

to rapəh nətapigien. Kɪni tukmə rə-
tapig ye kwəruə kirik, yermamə to
rapəh nəhitəyen.^x In mamni mimə,

⁸“Nəmə Filadelfia, yakirkun
norien minə kapəmiə. !Səmru!
Yimnəhitə ye tapig kirik tuk
əmiə, to yermamə kirik rapəh
nətapigien. Yakirkun mə nəsaninien
kapəmiə in rəkəskəh pawk,
mərīg kimiə nakasor nəkwak,
mhapəh nisəpəhyen Yo. ⁹!Səmru!
Narmamə tiksin ye nofuginien
kape Setan, iriə kamhani mhamə
iriə narmamə yamə mine
Kughen rimirpen-ta əriə.^f Mərīg,
nikam. Iriə nəmeikuə minə.
!Səmru! Jakor əriə kisənimkur ye
nimrimia, mhani-ərhav mhamə
Yo yakorkeikei əfrah əmiə.^y

¹⁰Kimiə nimnharap-təəkɪn tim
tim nəgkiarien yame yakwəni-pre
ta tuk əmiə mə nərigien kapəmiə
tukrapomh tuk narer-tim-timien.^z
Tuk nar e, jakamarha huvə tuk
əmiə ye nɪpig kape nəmhəyen
yame pəh nien mə tuktu tukrurə ye
tanimtanə,^a mə tukəkɪr nhatətəyen
kape narmamə yamə mine kisarə
ye tanimtanə.

¹¹Pəh nien mə tuktu, yakurə.
Haraptəəkɪn tim tim narimnar
yamə mine nakwənhavəh ta,
mə yermamə kirik tukripəh
nivəhsita-yen kapəmiə nərokien
yame nakwənhavəh ta.[§]

¹²Yermamə yame rapita ye
narowaginien e, yo jakor in rəmhen
kin nai ehua kirik yame ramhapəs
Nimə Ehuə kape Kughen kafak. To
ripəh nitərhavyen ye nimə a tuk

nɪpig kirik. Kɪni jakrai-pən nhagik
vi iran, mine nhag kafak Kughen,
mine nhag taon kape kafak Kughen.
Taon e, kamni kimə Jerusalem Vi,
Kughen ramher-pə kin ramsi-pən
apa ye neai, mameiwaiyu-pə.

¹³Yermamə yame nımətirgin
rarə, tukraməkeikei mərīg huvə
nəgkiarien yame Nanmin kape
Kughen ramni-pən tuk nıməhuak
minə.”

Nəgkiarien ramvən kimi nəməhuak minə apa Laodisia

¹⁴Kini In rimnəgkiar mamni-pə mimə,
“Rai nəkwəkwə kirik rivən kimi agelo
kape nıməhuak apa taon e Laodisia,
mini-pən mimə,

Yermamə yame kamni kimə
‘Amen,’ yame kirkun nətigətəyen
iran mə tukrarer matuk tuk
nini-ərhavyen əmə nəfrakisien,
yame in nuknei narimnar m-fam
yame Kughen rimnor,^b kafan e
nəgkiarien ramni mimə,

¹⁵“Nəmə Laodisia, yakirkun
norien minə kapəmiə. Yakirkun
mə nimraghien kapəmiə rəmhen
kin nu yame rəpiwən əmə. Rhuvə
mə nhatətəyen kapəmiə tukripəh
norien kiraru. ?Mə taksəpan, uə,
taksokiei? ¹⁶Mərīg kimiə nakasərer
əmə ye kwerkwan. Naksəpiwən
əmə. Nakhapəh nisapan-pikien,
mhapəh nisokiei-pikien. Ror pən,
jakətəg əmiə ai taktəkun, ¹⁷mərīg
in ai kimiə nakamhani mhamə, ‘Eh,
kapətawə nautə rehuə; yakhavəh
mane ehua; kapətawə nimraghien
rhuvə pik, narimnar m-fam rarə,

^f3:9 Ɛm-ru footnote ye Rev. 2:9

§3:11 Gris ramni mə “Haraptəəkɪn tim tim narimnar yamə mine nakwənhavəh ta,
mə yermamə kirik tukripəh niwəhyen kapəmiə kəvənhao.” Kəvənhao e nərokien.

^x3:7 Aes 22:22   ^y3:9 Jon 8:44; Rev 2:9   ^z3:10 Hib 12:1-3

^a3:10 Jon 17:15   ^b3:14 Jon 1:1-3; Kol 1:16; Rev 1:17

kini nar kirik rapəh nirkəkien tuk ətawə.' Mərig kimiə nakseinein mə nakwəsarə ta ye nahasien. Riki narmamə ramərou tuk əmiə. Kapəmiə nautə rirkək əgkəp. Nimirimiə rīpis. Nakasaiyu kopīə kopīə.¹⁸ Ror pən, yakaməvhag kimi əmiə mimə takhauə tuk Yo mhavəh gol e yame rərir mihuvə,^c pəh kapəmiə nautə tukripsaah ye rao ye neai. Kini takhauə tuk Yo mhavəh neipən hawən tuk narkaohyen kin, mə takhapəh nisaurisien kin naiyu-kopīə-kopīə-yen. Kini takhauə min tuk Yo mhawəh meresin misəvit-pən ye nimirimiə, mə nimirimiə tukrəmtir, pəh naksəm huvə nar.

¹⁹Narmamə minə m-fam yamə mine yakorkeikei pik əriə, yakəgkiar skai kimi əriə, kini mərip atuaturə əriə. Ror məkneikin mə taksarkut pik misarar ye norien has kapəmiə.²⁰ !Sərig-ru! Yo yakamərer ye kwəruə, maməsik-əsik tapig. Tukmə yermamə kirik rərig rikik kini rəhitə ye tapig, jakvən imə, kin məvigin kimru min.

²¹Yo yaknapita ta ye narowaginien, mivən kimru Rimik, maməkwətə ye jea kafan, mamarmaru. Kini ye norien kirikianə əmə, yermamə yame rapita ye narowaginien e, Yo jakeighaan kin in mə tukrəkwətə kimru min ye jea kafak, mamarmaru kimru min.

²²Yermamə yame nimətirgin rarə, tukraməkeikei mərig huvə nəgkiarrien yame Nanmin kape Kughen ramni-pən tuk niməhuak minə."

Kasəgnəgin Kughen ye rao ye neai

4 Kwasiğ ikin, yimiwaag haktə məm kwəruə kirik raməkwag apa ye neai. Kini yimnərig min yermamə yame rinaməgkiar kimi yo kupən. Raməgkiar min kimi yo, rikin rehuə rəmhen kin naiyuk, mimə "Hekimter, muə. Yakhajoun ik kin narimnar yamə mine tukripiuə."² Məkneikin, nəsaninien kape Nanmin Rhakə rimnor kimi yo. Yakwaag kupən, məm King ramkwətə ye jea kafan, mamarmaru ye rao ye neai.^d ³Kini yermamə yame ramkwətə aikin a, yakəm in rhuvə mərir, rəmhen kin kapier huvə mir kiraru nhagriu e jaspa mine kanilian. Kini mərai-mərai kirik rarkurao ye jea kafan, maməsia pik rəmhen kin kapier huvə e emeral.⁴ Kini jea tiksın aikin, iriə m-fam 24, kasarkurao ye jea ehua a kape King. Kini namehuə tiksın, iriə m-fam 24, kasəkwətə-pən ye jea minə a; mhavəhsi-pən neipən hawən, misəvəvhao kin kəvəvhao kape nisaiyen, kimnor kin gol.⁵ Kini ikin a, jea kape king ramərer ikin, ramaroapig, nuvrig-uvrigien ramavən, kini karuəruə ramərkwəmətəi mamtərhav. Kini kupən ye jea laet iriə seven kamhauək. In a Nanmin kape Kughen, iriə seven.⁶ In a kupən ye jea kape king, nar kirik aikin rəmhen kin tahik, mərig rəmhen kin glas yame rərir maməsia.

Kini in a ye kwerkwān, nar miragh minə, kamni kimə "Jerubim," iriə kuas, kasarkurao ye jea ehua kape King. Nimiririə ripsaah pik, mamswin-pən apnəpīg əmə ye nīprairiə mine nimeitairiə.⁷ Yame kupən ikin, rəmhen kin laeon. Yame ror kiraru kin, rəmhen kin kau. Yame ror kisīsər kin, kapən kapə rəmhen kin yermamə. Kini yame ror kuas kin, rəmhen kin kweriə yame raviə.⁸ Nar

^c3:18 Job 23:10; Mal 3:2-3; 1 Pita 1:6-9

^d4:2 Esik 1:26-28

miragh minə a kuas, təmər-əməririə sikis. Kini nimiririə ramswin-pən apnapig əmə irəriə, mivən ye tikirkəviririə. Nipig m-fam kasəni nipei, yenpig mine yeraan, mhapəh nhapəhyen, mamhani mhamə, “Kughen Yermaru, Nagheen Rehuə Pik. In ramərhakə, mamərhakə, mamərhakə pik.

In rinamarə rerin, mamarə ai taktəkun, tukripiarə rerin min.”^e

⁹Kini nar miragh minə a, kamhani nəfrakisien ye nehuəyen kape Kughen, mamhavəhsi-pən nisaiyen kimin, mamhani vi vi King yame ramkwətə-pən ye jea, mamarmaru mamarə rerin, infamien rirkək. ¹⁰Iriə kamhani vi vi In, nəmehuə minə, iriə m-fam 24, kasənimkur ye nihi yermamə a yame ramkwətə-pən ye jea, mamarmaru, mamarə rerin, infamien rirkək, masəgnəgin In. Kwəsəvəvhao kin kəvəvhao kape king, məkneikin, mharəhsi-ta, misərəhu kupən ye jea yame King ramkwətə ikin mamarmaru, mamhani mhamə,

¹¹“Kapəmawə Yermaru Kughen, Ik nakatuatuk məmhen əgkəp mə narmamə m-fam tuksəgnəgin əmə Ik, mhasiai əmə Ik, meinai Ik nimmor narimnar m-fam. Nagheem rehuə pik.

Nimməgkiar əmə mini mə narimnar m-fam tukhaswin, məkneikin kamhaswin əfrakis mamhamragh.”

Kwaji sipsip raməvi nəkwəkwə yame kimnarpəvin

5 Məkneikin, yimməm King ramkwətə-pən ye kafan jea, mivəh nəkwəkwə yame kimnarpəvin-arpəvin ye kwermi matuk. Kimirai-pən nəgkiarieren ye

nikarin mir. Kivaan kandel raiyu, kivaan ətərəkkin ye nəpəəg nimirin m-seven.

²Məkneikin yimməm agelo əsanin kirik raməgkiar pik mamaiyoh mimə, “?Pa e in rəmhen matuatuk mə to rəvit-əpir-pir nehe kandel, məvi nəkwəkwə e?”

³Mərig yermamə kirik rirkək ye rao ye neai, uə tokrei tanə, uə ye kwənmhaan kape nimməyən, yame in ratuatuk mə to rəvi nəkwəkwə e məvheikin.

⁴Yermamə rirkək yame ratuatuk mə to rəvi nəkwəkwə məhuekin, yakasək pik tukun.

⁵Kini ai, yemehuə kirik rimini-pə tuk yo mimə, “Pəh nasəkien. Əm-ru, Kwən e kamni kimə, ‘Laeon kape kwənərəus kape Judah,’^f in Nukne Deved,^g in rinapita ta ye narowaginien kafan. Kini in ratuatuk mə to rakapir nehe kandel seven, məvi nəkwəkwə a.”

⁶Məkneikin, yimməm kwaji sipsip kirik ramərer ye kwerkwan ye jea kape King mine nar miragh kuas e, kamni kimə ‘jerubim,’ mine namasur minə iriə 24. Nakəm Kwaji Sipsip a nakməta mə kinhopni-ta. Kapan əpat seven, kini nimirin, iriə seven min, iriə a kasərer tuk nanmin kape Kughen iriə seven, yamə mine rimmher-pə kin əriə kamhavən ye tanimtanə. ⁷Kwaji Sipsip e, rivən a ikin King ramkwətə-pən ye kafan jea ikin, mərəo-pən mirəhsi-ta nəkwəkwə ye kwermi King matuk. ⁸Mirəhsi-ta ta nəkwəkwə e, məkneikin, nar miragh minə, iriə kuas, kamni kimə ‘jerubim,’ mine namasur, iriə m-fam 24, kasənimkur ye nihi Kwaji Sipsip. Kimnhavəh gita** kapəriə, mine besin kimmor kin gol, rukwar kin nar kirik yame ramənah, mapien huvə. Kini nar a ramənah mapien huvə in rəmhen kin nəhuəkien kape narmamə kape Kughen minə.^h

**5:8 Nəgkiarieren kape nəmə Gris rapəh niniyen ‘gita,’ mamni əmə ‘hap.’ In nar kirik kamuh tuk nəniyen nipe, rəmhen kin gita.

^e4:8 Eks 3:14

^f5:5 Jen 49:9-10

^g5:5 Aes 11:1

^h5:8 Sam 141:2

⁹Kini nar miragh minə kuas e, kamni kimə 'jerubim,' mine namasur minə iriə 24, kasəni nipei vi kirik mhamə, "Ik nakatuatuk məmhen mə to nakvəh nəkwəkwə e,

məvit-əpir-pir nehe kandel yame kimivaan-ətərək kin.

Meinai kimishopni Ik, nitawim rimnaiyu,

Nakarpin nimraghien kin kape narmamə ye tanə m-fam, mine kwənəəus m-fam, mine kantri m-fam, mine yamə mine kamhani nəgkiarrien m-fam.

¹⁰Kini nimnor əriə kwənhauə ye nar-maruyen kafam, kini iriə kafam pris minə, kasor wok kape Kughen kapəməwə.

Iriə tukсарmaru ye tanimtanə."

¹¹Kini yimiwaag-pən min məm, mərig riki agelo minə khapsaah khapsaah khapsaah, to kipəh nəhueikin-famien əriə. Kasərer misarkurao ye jea kape King mine nar miragh minə e, kamni kimə, 'jerubim,' mine nəmasur minə.

¹²Kasəni pik nipei kirik mamhani mhamə,

"Kwaji Sipsip yame kimnhopni, In ratuatuatuk məmhen mə tukhavəh-si haktə In, meinai In ravəh fam nəsaninien, mine nirkunien, mine nautə, mine nagheen. !Pəh khasiai In, misəgnəgin In!"

¹³Məkneikin, yimnərig narimnar fam yame Kughen rimnor ye rao ye neai, mine ye tanimtanə, mine ye tame tahik, mine ye kwənmhaan kape nimhəyen, mine narimnar fam yame kamhaswin irəriə, iriə m-fam kamhani mhamə,

"Pəh nini-vi-vi-yen mine nisaiyen ramvən tuk King yame ramkwətə-pən ye jea, mine tuk Kwaji Sipsip, meinai In ravəh nikhakien mine narmaruyen.

!Pəh nini-vi-vi-yen mine nəsaninien ramvən tuk əriu, mivən, mivən, mivən, mipəh norien infamien!"

¹⁴Məkneikin, nar miragh e, kamni kimə, 'jerubim,' iriə kuas, kamhani mhamə, "Amen!" Kini nəmehua minə kisənimkur ye nihun, misəgnəgin In.

Kwaji sipsip rəvit-əpir-pir nehe kandel yame

kimivaan-ətərək kin nəkwəkwə kin

6 Kini yakəm Kwaji Sipsip a rəvit-əpir-pir nehe kandel yame rəkupən, yame kimivaan-ətərək kin nəkwəkwə yame kimnarəvin-arpəvin kin. Məkneikin, nar miragh e kamni kimə, 'jerubim,' kirikianə irəriə rarar mokrən ehua rəmhen kin karuəruə, mimə, "Yua-ru!" ²Yakwaag haktə məm hos kirik khawən. Yermamə yame ramkwətə ye hos ramrəh nəvhagə. Məkneikin kəvəvhao-pən kin kəvəvhao kirik kape king iran. In ramaiyu mamavən rəmhen kin yermamə yame rapita ye narowaginien, kini mamvən min mə tukrapita min.

³Kini ai, Kwaji Sipsip a rəvit-əpir-pir nehe kandel yame kimivaan-ətərək kin nəkwəkwə kin, yame ror kiraru kin, kini nar miragh e kamni kimə 'jerubim,' yame ror kiraru kin, rarar, mamni mimə, "Yua-ru!" ⁴Məkneikin, hos kirik kəwhao raiyu muə. Yermamə yame ramkwətə ye hos, kivəhsi-pən nao kape narowaginien kimin. Kini Kughen rameighan-pən kin neihuəyen kimin mə tukrirəhsita nəmərinuyen ye tanimtanə. Nuhyen əjir ramavən ikin minə fam.

⁵Kini ai, Kwaji Sipsip a rakapir nehe kandel yame kimivaan-ətərək kin nəkwəkwə kin, yame ror kisisər kin, kini nar miragh e kamni kimə 'jerubim,' yame ror kisisər kin, rarar, mamni mimə, "Yua-ru!" Məkneikin, yimiwaag-pən məm hos kirik kapig. Yermamə yame ramkwətə iran ramrəh skel kirik kape nəkirien nəviginien.

⁶Kini yimnərig riki yermamə kirik risi-pən ye kwerkwan ye nar miragh

kuas e kamni kimə ‘jerubim.’ Mamni-pən tukun mimə, “!Yuvən! Kameighan kin ik kimə takor nikumhə kimi tanimtanə. Tukmə kisarakikin mane ehua mhavəh nəviginien rikəskəh əmə.^{††} Mərig takpəh noriahyen nuknei nai mir e kamni kimə ‘olif,’ mine ‘grep.’”

⁷Kini ai, Kwaji Sipsip a rəvit-əpir-pir nehe kandel yame kimivaan-ətəəkkin nəkwəkwə kin, yame ror kuas kin, kini nar miragh e kamni kimə ‘jerubim,’ yame ror kuas kin, rarar, mamni mimə, “!Yuə-ru!”⁸ Yakwaag-pən məm hos kirik kərato. Yermamə yame ramkwətə iran, nhagin e Nimhəyen. Iriu kwən kirik, nhagin e Kwənmhaan kape Nimhəyen rikwasig kin in miravən. Kirəvəh nei-huəyen mə tukwəhapni narmamə kin nao, mwhopni əriə kin nikumhə, uə kin nar aparū minə, uə kin nəmhəyen. Kirəvəh nehuəyen məknakin rəmhen kin nīpar nimoptanə kirikianə, mirəpəh əmə nīpərin kisīsər.

⁹Kini ai, Kwaji Sipsip a rəvit-əpir-pir nehe kandel yame kimivaan-ətəəkkin nəkwəkwə kin, yame ror kirkirip kin, məkneikin yakwaag-pən ye nəpəəg tebol apa ye Nimə Ehuə kape Kughen, məm narmamə yamə mine kimnhopni əriə tuk narer-timtimien tuk nini-ərhavyen nəgkiarīen kape Kughen. ¹⁰Iriə kasokrən apomh mamhani-pən tuk Kughen mhamə, “!k nakamarmaru ye narim-nar m-fam. Ik nakəmərhakə; kini Ik nəfrakisien. ?Mərig, tuk nagheen mine kini Ik nakəkir narmamə ye tanimtanə,

marpin tai nitawmawə?”¹¹ Kamhani məknakin, Kughen rīvəhsi-pən neipən hawən kimi əriə m-fam, mini-pən tuk əriə mimə, “!Takhawhin pi pom. Piau-miə minə mine kakə kapəmiə minə tik-sin kasor hanə kafak wok. Pəh kiseri-aji tukhopni piəpiə min narmamə yamə mine kimivəh nihupin irəriə.”

¹²Kini ai, Kwaji Sipsip a rəvit-əpir-pir nehe kandel yame kimivaan-ətəəkkin nəkwəkwə kin, yame ror sikis kin, yakəm mig ehua ramkiu. Mirh rīpis rəpignap. Makuə rəwhao rəmhen kin nitə.¹ ¹³Kəmhau minə kisəsaah-əsaah miseiwaiyu-pə ye nimoptanə, rəmhen kin nai^{‡‡} yame nimətag ehua rameitətag kin, kwənkwan yame rapkəh rəsaah. ¹⁴Kini neai rirkək, rəmhen kin yame kimarpəvin-arpəvin fam təvheitə.¹ Kini tukwas minə mine tanə minə kisəta ye kwənmhaan kapəriə minə.

¹⁵Kini king minə kape tanimtanə, mine narmaru minə, mine namasur minə kape mobael minə, mine narmamə yamə mine kapəriə nautə rehuə, mine narmamə yamə mine kamhavəh nehuəyen, mine slef minə, mine narmamə arnapig minə, iriə m-fam khavən miserkwaig ye nəpəəg kapier ehua, uə kasərər ətgin kapier minə ye nikar tukwas minə.^k ¹⁶Kini kisasək apomh-pən tuk tukwas minə mine kapier ehua minə mhamə, “!Esaah! Məkwətə-təəkkin əmawə merkwaig kin əmawə ye nimri King e yame ramkwətə ye kafan jea, mine tuk niemhaa kape Kwaji Sipsip.¹ ¹⁷Meinai nīpig a ruauə yame Kughen

^{††}6:6 Gris ramni mimə, “!Nimri wit yame tukor bred kin kape nīpig kirikianə əmə, nīmrin rhaktə rəmhen kin mane yame kamərok tuk wok kape nīpig kirikianə, kini raes yame tukən ye nīpig kirikianə, nīpig rhaktə rəmhen kin mane yame kamərok tuk wok kape nīpig kirikianə.” Mərig nīpran e, tuksarakikin mane ehua mhavəh nəviginien rikəskəh əmə.

^{‡‡}6:13 Jon ramni nai kirik kamni kimə ‘figtri.’

ⁱ6:12 Joel 2:31; Wok 2:20   ^j6:14 Aes 34:4   ^k6:15 Aes 2:10,19-22

^l6:16 Hos 10:8

mine Kwaji Sipsip tukravəhsi-ərhav-pə niemhaa kapəriu. ?Kini pa nhagin rirkun narer-huvəyen?"^m

Kimirpen narmamə wan hundred foti fo taosen mə kape Kughen

7 Kini ai yakəm agelo kuas kasərer-pən ye nikarin kuas kape tanimtanə, mamharaptərəkin nimətag kuas ye nikarin kuas kape tanimtanə, mə nimətag kirik tukripəh nher-herien nimoptanə mine tahik mine naiminai. ²Kimivəh-sipən nəsaninien kimi əriə tuk noriahən nimoptanə mine tahik. Məkneikin yimnəm agelo kirik risi-pirə. In ravəh nar kirik yame Kughen Miragh ravəh mə tukror-pən nətətao kin ye kafan narmamə. Mokrən apomh kin agelo minə e kuas yamə mine kivəhsipən nəsaninien kimi əriə mə tuksoriah nimoptanə mine tahik, mimə, ³“Hapəh pi pom. Kwasig ikin taksoriah tahik mine naiminai mine tanimtanə, tuksərəhupən nətətao kape Kughen ye nupanai narmamə kafan minə.”ⁿ ⁴Kini yimivəh nihupin ye narmamə yamə mine kərəhupən nətətao kape Kughen irəriə: Iriə m-fam wan hundred foti fo taosen. Iriə kwənərəus minə kape Isrel.

⁵Ye kwənərəus kape Juda, kərəhupən nətətao kape Kughen ye narmamə twelef taosen. Ye kwənərəus kape Ruben, iriə twelef taosen. Ye kwənərəus kape Gad, iriə twelef taosen.

⁶Ye kwənərəus kape Asere, iriə twelef taosen. Ye kwənərəus kape Naftali, iriə twelef taosen. Ye kwənərəus kape Manase, iriə twelef taosen.

⁷Ye kwənərəus kape Simeon, iriə twelef taosen. Ye kwənərəus kape Livae, iriə twelef taosen. Ye kwənərəus kape Isakara, iriə twelef taosen.

⁸Ye kwənərəus kape Sebulun, iriə twelef taosen. Ye kwənərəus kape Josef, iriə twelef taosen. Ye kwənərəus kape Benjamin, iriə twelef taosen.

Kwhen yame kasarkaoh kin neipən hawən

⁹Kini ai, yakwaag əkupən irak, məm kwhen ehuə kirik, to kipəh nəvheikin-famien.^o Khasi-pən ye kantri minə fam, mine ye kwənərəus minə fam, mine ye nəgkiarinen minə fam. Tikiriə ror pisin pisin. Kasərer kupən ye jea kape King, mine Kwaji Sipsip. Misarkaoh min kin neipən hawən. Kamhavəh kwermi nəmir. ¹⁰Misokrapomh mhani mhamə, “Kughen kapətawə yame ramkwətə ye kafan jea mamarmaru, mine Kwaji Sipsip, iriu pisin əmə kravəh miragh ətawə.”

¹¹Agelo minə fam kasərer rao rao kin jea kape King mine nəmehuə minə, mine nar miragh e kamni kimə ‘jerubim’ iriə kuas. Misənimkur kupən ye jea kape King, masəhuak kimi Kughen ¹²mhamə, “!Amen! Kapətawə Kughen In rhuvə pik, makhak pik.

Nirkunien kafan rehuə. Nagheen rehuə. Nəsaninien kafan rehuə.

Pəh kisəgnəgin In, mhasiai In, mhani vi In kape rerin.

Amen.”

¹³Məkneikin yamehuə kirik irəriə raiyoh-pə mimə, “?Narmamə minə e kasarkaoh kin neipən hawən, iriə ni-pa minə e? ?Khasi-pən hiə?”

¹⁴Mərig əmə yakmə, “Yemasur. Ik əmə nakirkun.”

Kini ramripin mini-pə mimə, “Narmamə minə e, kwəsəta ye nəmhəyen ehuə; misaikwas ye kapəriə neipən kin nitaw Kwaji Sipsip, ror neipən ramhawən. ¹⁵Ror pən,

Iriä kasærer ye nimri Kughen, yame ramkwætä mamarmaru.

Masæhuak kimin ye näkwai Nimä Kafan yenpig mine yeraan.

Kini King e yame ramkwætä-pæn ye jea mamarmaru, In tukrhotikäm-kæmin æriä ye nipig m-fam.

¹⁶ Iriä, sweiwei tukripäh nuh-minien æriä.

Tukhapäh nisakwækwä-minien.

Rukweiha tukripäh min nhenien æriä.

Næpan-æpanien kape mirh tukripäh min næsien æriä.

¹⁷ Meinai Kwaji Sipsip yame ramkwætä ye kwerkwan ye jea kape King, In tukrarha tuk æriä ræmhen kin yer-mamä yame ramarha tuk sipsip.

In tukramkir æriä mamvæn ye nimri nu miragh,^p kini Kughen tukrirai-ta fam nehe nimriæriä.”

Næhuakien in ræmhen kin sakrefaes yame kivaan æru, nehenap ramænah, mapien huvä, mamvæn tuk Kughen

8 Mærig nipig Kwaji Sipsip a rævît-æpir-pir nehe kandel yame kimivaan-ætæräkin näkwækwä kin, yame ror seven kin, nægkiarien rirkäk ye rao ye neai kape nipig kwakwä, ræmhen kin haf aoa.^q ² Kini yakwaag-pæn kin agelo yamä mine kasærer ye nimri Kughen, iriä seven, mæm iriä kamharäh naiyuk. ³ Kini agelo min kirik ramräh besin kirik yame kinnor kin gol. Besin a, rukwar kin nar kirik yame ramænah, mapien huvä. Riräh mivæn marer kupæn ye tebol ye nimä ehua kape Kughen. Kivæhsi-pæn narim-nar ripsaah yame ror næmiovin kimin mä tukrivæhsi-pæn kimi Kughen, iriä næhuakien kape narmamä kape Kughen minä, mivaan apa ye tebol yame kinnor kin gol, yame ramærer kupæn ye jea kape King. ⁴ Næuwäh kape næmiäv

nar a, mine næhuakien kape narmamä minä kape Kughen, yame agelo a rampik ye kwermän, kashaktä mamhavæn tuk Kughen. ⁵ Kini agelo a ramräh besin a, miväv nap ye tebol misiai-pæn ye besin, mätægätæg-pæn ye tanimtanä. Mækneikin raroapig, karuæruä rarkwomætei, nuvrig-uvrigien rehuä, kini nimnimien ravæn.^f

Naiyuk minä

⁶ Mækneikin agelo seven kwæsærer matuk tuk nherien naiyuk. ⁷ Kini yame rækupæn rimmher naiyuk. Mækneikin kamätæg-pæn aes mine nap mine nitä ye tokrei tanä. Rimuäk mäs nipar tanä kirik, mipäh min nipærin kiraru, kini muäk mäs naiminai nipærin kirikianä, mipäh min nipærin kiraru. Kini muäk mäs mænvhirik nipærin kirikianä, mipäh min nipærin kiraru.

⁸ Kini agelo yame ror kiraru kin rimmher naiyuk, kini kærøhu-pæn ye tame tahik nar kirik ræmhen kin tukwas ehua yame ramuäk. Nipar tahik kirikianä rimmor nitä kin, mipäh min nipærin kiraru. ⁹ Rimmoriah nar miragh yamä mine kasarä ye tahik, nipærin kirikianä, mipäh min nipærin kiraru. Moriah min rao minä ye tahik, nipærin kirikianä, mipäh min nipærin kiraru.

¹⁰ Kini agelo yame ror kisisær kin rimmher naiyuk, mækneikin kæmhau ehua kirik rier ta, mamuäk ræmhen kin kwensia. Risi-faktä ye neai meiwaiyu mæwhan muäk-pæn ye nu minä mine nimri nu minä nipærin kirikianä, mipäh min nipærin kiraru. ¹¹ Kæmhau a kamni kimä ‘Ræukäh Pik.’ Rimmor nipar nu ræukäh, mipäh min nipærin kiraru. Kini narmamä khapsaah yamä mine kimmhanim nu yame ræukäh, kimmhamhä.

¹² Kini agelo yame ror kuas kin rimmher naiyuk, nar kirik ruh mirh

^{p7:17} Sam 23:2; Aes 49:9-10; Jon 4:10; 7:37-38; Rev 22:1,17

^{q8:1} Hab 2:20; Sef 1:7-8; Sek 2:13 ^{f8:5} Eks 19:16-18

mine makuə mine kəmhau minə, mor nīpar mīrh rīpīs, mīpəh min nīpərin kīraru kaoəsiə. Nīpar makuə rīpīs, mīpəh min nīpərin kīraru kaoəsiə. Nīpar kəmhau rīpīs, mīpəh min nīpərin kīraru kaoəsiə. Yeraan, rukweiha ramavən nīpərin kīraru, mīpəh min nīpərin kīraru kīrikianə. Yenpīg, neai raməsiə nīpərin kīraru, mīpəh min nīpərin kīrikianə.⁵

¹³Məkneikin yimnarha-pən maməm kweriə ramivə ye napuə, mokrapomh mimə, “!Aweh! !Aweh! !Aweh! Agelo kisisər min tukrher naiyuk, mīrhor nahasien ramvən tuk narmamə ye tokrei tanə.”

9 Kini agelo yame ror kirkirip kin rher naiyuk, məkneikin yakəm kəmhau risi-faktə ye neai meiwaiyu-pə ye tokrei tanə. Kimivəhsi-pən ki kīrik kimin tuk nəhitəyen ye nəkwai nimir ehuə yame reiwaiyu pik. ²Nīpīg rīmnəhitə ye nəpəæg a, nehenap ramənah rəmhen kin nehenap kape nap ehuə. Nehenap yame ramsi-pən tuk nəkwai nimir ruvrig əpis mīrh mine napuə. ³Kini nar mīragh khapsaah kisəmhen kin kəviraiyuk khasi-pən ye nehenap a, miseiwaiyu-pə. Kivəhsi-pən nəsaninien kimi əriə mə tukshai narmamə kin nīpikovriə, raməmhə pik. ⁴Kini-pən tuk əriə kimə tukhapəh nisoriahyen mənvhirik mine naiminai mine nəsimien. Mərig tuksoriah əmə narmamə yamə mine nətətao kape Kughen rīrkək ye nupanairiə. ⁵Kini kivəhsi-pən nəsaninien kimi əriə mə tuksəs narmamə masor nəmhəyen kimi əriə tuk makuə kirkirip. Mərig tukhapəh nishopniyen narmamə. Kini nəmhəyen yame iriə tuksərig rahah kin, in rapita pik yame wərawk^f ramhai əjir. ⁶Ye

nīpīg minə a, narmamə tuksarkut mə tukhamhə miseinein. Misorkeikei pik mə tukhamhə, mərig to khapəh nhamhəyen.

⁷Yimnəm kəvrāiyuk eihuə minə a kisəmhen kin hos yamə mine kimisərər matuk tuk narowaginien. Iriə kimisəvəvhao kin nar kīrik rəmhen kin kəvəvhao kape king yame kamor kin gol. Kini nimirriə rəmhen kin nimir yermamə. ⁸Nikwəneriə rəpomh rəmhen kin nikwəne piraovin, kini kwerruə resrə rəmhen kin kweru laeon. ⁹Kimivtərəkīn nimagiriə kin aean. Nīpīg khaivə, təmərmarīə rarkərik rəmhen kin hos khapsaah yamə mine kamhavi kat mamhəvən ye narowaginien. ¹⁰Nīpikovriə raməs əjir raməmhə rapita pik yame wərawk ramhai əjir. Iriə kamhəvəh nəsaninien ye nīpikovriə kape makuə kirkirip tuk norien nəmhəyen kimi narmamə. ¹¹Kapəriə yamehuə in yermaru kape nəkwai nimir ehuə yame rewaiyu pik. Ye nəgkiarien kape nəmə Isrel ramni mə nhagin e Abadon. Ye nəgkiarien kape nəmə Gris ramni mə nhagin e Apolion.^{§§}

¹²!Aweh! Nahasien kupən rinor infamien. Mərig, nahasien kīraru apaikin tukpirauə.

¹³Məkneikin agelo yame ror sikis kin ramher naiyuk. Kini yakərig riki yermamə risi-pən apa yerki kapən apət tebol yame kimmor kin gol, yame ramərər kupən ye nimir Kughen. ¹⁴Rini-pən tuk agelo a yame ramor sikis kin, yame ramrəh naiyuk, mimə, “Risinta agelo kuas yamə mine kimirkwəji əriə apa ye nu eihuə a Yufretes.” ¹⁵Ror məkneikin ririsinta agelo kuas a yamə

^f9:5 Gris rapəh niniyen “wərawk” mərig ramni “skopion.” Nīpikoīn raməs əjir, raməmhə pik.

§§9:11 Apolion, nīpran e ramni mə, “Yakamoriah.”

mine kərəhu əriə apaikin mə tüksərer matuk tuk aoa atuaturuk e, mine nipiğ atuatuk e, mine makuə atuaturuk e, mine newk atuaturuk e yame tukirisin əriə kamhavən mishopni narmamə ye tokrei tanə, niperin kirikianə, mhapəh min niperin kiraru.

¹⁶ Kini yimivəh nihupin ye mobael minə kapəriə, yamə mine kisaiyu ye hos, kini iriə fam tu handred milian.

¹⁷ Kini yakəmrərhav min maməm min narmamə kasaiyu ye hos məkneikin: Kimivitərekin nimagirə kin aean yame rəwhao rəmhen kin nap, kini ror blu rəmhen kin napuə apig, kini rəokrə rəmhen kin nimar nai yame rimhiak-imhiak. Kini kapən kapə hos minə a rəmhen kin kapən kapə laeon. Nap, mine nehenap, mine təpis krhisi-pən ye nəkwairiə.

¹⁸ Nahasien misir e - nap, mine nehenap mine təpis - krhisi-pən ye nəkwairiə mrhopni niper narmamə ye tanimtanə, mipəh min niperin kiraru.

¹⁹ Kini nəsaninien kape hos minə e, ramsi-pən ye nəkwairiə mine nipikovriə. Nipikovriə rəmhen kin kapən kapə snek yame raməkwopah.

²⁰ Mərig narmamə yamə mine nahasien misir e kirhipəh nirhopniyen əriə, khapəh nisararien ye nərigien kapəriə. Mhapəh nisəpəhyen nəhuakien kimi yarmhə minə mine nanmi kughen eikuə yamə mine kamivhirəkin kin gol, uə silva uə bras, uə kapier, uə nai. Narimnar minə a kisəru, nimirriə ripis, nipirairiə rəpou. ²¹ Kini narmamə minə a khapəh nisararien ye nərigien kapəriə tuk nhopniyen narmamə mine norien nahawk, mine norien kleva, mine nor-apnapigien nar, mine nəkrəhyen.

Agelo yame ravəh nəkwəkwə kəskəh

10 Kini ai yakəm agelo min kirik, nagheen rehuə, ramsi-pən ye neai. Ramvən ye napuə rəmhen kin mə

kafan neipən. Kini mərai-mərai rarkurao ye kapən kapə. Kini in rəkhak maməsiə rəmhen kin mirh. Kini nihun mir kwəmhen kin səpaag ehuə mir yamə mir kirauək. ² Kini in ravəh nəkwəkwə kəskəh ye kwermi matuk yame kimnəvi. In rərip nihun matuk ye tahik, mərip nihun mawor ye nimoptanə. ³ Kini mokrən apomh. Rikin rəmhen kin riki laeon. In rokrən apomh, karuəruə rhorpin m-seven. ⁴ Karuəruə rhorpin m-seven, yakmə jakrai-pən ye nəkwəkwə a, mərig yakərig riki yermamə kirik risi-faktə ye neai mimə, “Erkwaig kin nəgkiarien e yame karuəruə ramni, mipəh nirai-pən-ien ye nəkwəkwə.”

⁵ Kini ai agelo a yame yimnəm kupən ramərer-pən ye tahik mine nimoptanə mivəhsi-haktə kwermi matuk ye neai, ⁶ mivəh kwəsu ye nhag yarə rerin, yame rimnor neai mine nimoptanə mine tahik mine narimnar fam. Kini mimə, “Kughen tukripəh niwhin-minien. ⁷ Mərig nipiğ agelo yame ror seven kin tukrher naiyuk, kini nərig-məniwəniyen kape Kughen tukruə mor nəfrakisien kin ai taktəkun. In tukritərhav rəmhen əmə kin yame rimini ta kupən kimi kafan yorwok minə, iriə a kafan profet minə.”

⁸ Kini ai yakərig riki yermamə kirik ramsi-pən ye neai mimə, “Yuvən, mirəh nəkwəkwə yame kimnəvi ye kwermi agelo matuk yame ramərer-pən ye tahik mine nimoptanə.”

⁹ Məkneikin, yimavən maiyoh agelo mə tukrivəhsi-pə nəkwəkwə kəskəh a kimi yo. Kini rimə, “Vəh mən. Nar a tukroriah tipim. Mərig tukmə nakən, mərig rheikən rəmhen kin sukapak.”

¹⁰ Məkneikin yimavən mivəh nəkwəkwə kəskəh ai ye kwermi agelo, mən, mərig rheikən rəmhen kin sukapak. Yimnən, mətgai, roriah tipik. ¹¹ Kini kini-pə tuk yo kimə, “Ik takaməkeikei mini-ərhav narimnar minə e yamə tukritərhav-pə tuk nəmə tanə pisin pisin minə, mine

yermaru minə, mine narmamə yamə mine tikiriə ror pisin pisin, mine narmamə yamə mine nəgkiarien kapəriə ror pisin pisin.”

Yemə mir yame kimawarer tuk Yesu

11 Kini ai kivəhsi-pə nipər nuwig kirik kimi yo, kini kimə, “Yuvən, mivəh napomhien kape Nimə kape Kughen mine tebol. Məvheikin min narmamə yamə mine kasəhuak aikin. ²Mərig takpəh nivəhyen napomhien kape kwənmhaan e iruə, meinai kwənmhaan a kivəhsi-pən kimi nəmə iruə. Iriə tuksəviəsis-əviəsis Taon Rhakə mhavən mhavəh makuə foti tu. ³Kini yakvəhsi-pən nəsaninien kimi kafak yermamə mir yamə mir e kawarer-ərhav tuk yo. Tukravəhsi-pən neipən has yame ror nimtət mə iriu kwərig rahah, mawərer-ərhav tuk nini-ərhavyen kafak nəgkiarien kape makuə foti tu.”* ⁴Iriu e, nuknei nai mir e olif, mine nar mir e kamərhəhu-pən laet irəriu yame kawarer kupən kin Yermaru kape tanimtanə.† ⁵Kini tukmə yermamə kirik rimə tukroriah əriu, nap tukrisi-pən ye nəkwairiu, məs in məkwəru. Tukwhopni-hopni fam narmamə yamə mine khamə tuksoriah əriu. ⁶Kini kwərə mir e, tukmə kirani-ərhav nəgkiarien kape Kughen, marivəh nəsaninien tuk nətapigien kin napuə mə nəhig tukripəh nipien. Mirarkun nukreikinien nimri nu ruə nitə, kini mirarkun nuhyen narmamə ye tanimtanə kin naha nhagin nahasien yame kaworkeikei mə tukawor.

⁷Kini tukrani-ərhav fam nəgkiarien kapəriu, məkneikin, nar miragh yame ramarə ye nəkwai nimir ehuə yame reiwayiyu pik tukrhaktə muh əriu,

mapita əriu mhopni əriu. ⁸Niprairiu tukraməmər ye swatuk ye taon ehuə e kimnəsik-pən Yermaru kapəriu ye nai kamarkwao kin. Ikin aikin a, kamni nəgkiarien ukreikin kirik kimə nhagin e Sodom, uə Ijip. ⁹Kini narmamə yamə mine tikiriə ror pisin pisin, mine kwənərəus pisin pisin minə, mine narmamə yamə mine kamhani nəgkiarien pisin pisin, mine narmamə ye kantri minə fam tukhauə misarha əterik ye niprairiu, mhəpəh niseighanien kin mə tuknim əriu mhavəh nipig piəpiə kisisər mine nipərin. ¹⁰Narmamə ye tanimtanə tuksagien, masor lafet, mhavəhsi-pən narimnar kimi əriə minə, misagien meinai profet mir e yame kimiwor pik nahasien kimi əriə kwəramhə. ¹¹Kini nipig piəpiə kisisər mine nipərin ruə mivən, Kughen rivəhsi-pən min neihagien kimi əriu, kawarer. Narmamə m-fam yamə mine kasəm əriu, kisakur pik. ¹²Məkneikin iriu kawərig riki yermamə kirik risi-pən ye neai mamni mimə, “Wərer mirauə.” Napuə rivəh əriu mivən ye rao ye neai. Kini tikmir minə kapəriu kisisər əmə misarha əterik irəriu.

¹³Kini ye nipig atuatur a, nimmimien ehuə kirik ramavən moriah nipər kwənmhaan kirikianə ye taon a, mipəh min nipərin naen. Nimmimien rimnhopni narmamə m-fam seven taosen. Kini narmamə m-fam yamə mine khəpəh nhamhəyen kimnhagin pik, mhani nəfrakisien mə Kughen ye rao ye neai, In ravəh neihuəyen.

¹⁴!Aweh! Nahasien ehuə yame ror kiraru kin nor infamien ai. Mərig nahasien yame ror kisisər kin, pəh nien mə tuktu, ruə.

*11:3 uə tuk nipig wan taosen tu hundred sikisti.

†11:4 Əmru narmamə mir e “olif” mine “nar kamərhəhu-pən laet iran” ye Sek 4:3, 11-14.

Agelo yame ror seven kin ramher naiyuk

¹⁵ Kini ai, agelo yame ror seven ken rher naiyuk, mækneikin riki narmamə risi-pən ye neai, misokrapomh mhamə, “Kapətawə Yermaru, mine kafan Kristo, iriu kawarmaru ye tanimtanə. Narmaruyen kapəriu tukramarə rerin.”

¹⁶ Kini namehuə minə, iriə m-fam twenti fo, kasəkwətə ye jea kapəriə ye nimri Kughen. Miseiwaiyu misənimkur, masəhuak kimi Kughen, ¹⁷ mhamə, “Yakhani vi vi ik, Yermaru Kughen, meinai Ik nimivəh kafam nəsəninien ehuə mirikakun mamarmaru. Nagheem rehuə pik.

Ik nimnarə rerin, mamarə min ai taktəkun.

¹⁸ Niemhaa rhai narmamə ye kantri minə; mərig niemhaa ehuə kape Kughen tukruə.

Nipig a ruauə yame Ik takəkir narmamə yamə mine kwənhəmhə, mivəhsi-pən nərok kimi kafam yorwok minə, iriə e kafam profet minə, mine narmamə kafam minə, mine narmamə apnapig minə mine namehuə yamə mine kamhasiai nhagim.

Kini nipig a ruauə yame Ik takorih narmamə yamə mine kasorih tanimtanə.”

¹⁹ Məkneikin kimməhitə ye Nimə kape Kughen apa ye neai, kini kəm Bokis yame ramor nimtətien ye Nirpenien kape Kughen ramkwətə imə. Məkneikin ramaroapig, nuvrig-uvrigien ramavən,

kini karuəruə ramərkwəmətəi, kini nim-nimien ramavən, kini aes raməsəah-pə.

Piraovin mine nar miragh rəmhen kin algita

12 Kini nimtətien ehuə kirik rimasi-pən ye neai, mor nar vi kirik irak yakakur. Piraovin kirik ramvən ye mirh rəmhen mə kafan neipən. Mamkwətə məríp-pən nihun ye makuə. Məvhəvhao kin kəmhau twelef. ² Mamasək pik mamərig nəmhəyen meinai rinor tipin, kini natukreimək. ³ Kini yimməm nimtətien pisin kirik rimasi-pən min ye neai. In e nar miragh ramhen kin algita ehuə. In rəwhao; kapən kapə risip iriə seven. Kapən apət ten. Məvhəvhao kin kəvəvhao kape King, seven. ⁴ Nipikovin ramuhita kəmhau minə ye neai. Mipiki-əhu nipərin kirikianə kisəsəah miseiwaiyu-pə ye tokrei tanə, mipəh min nipərin kiraru.[‡] Məkneikin, algita a ruə marer ye nimri pian a yame natukreimək. Tukmə tini rarha, rətgai.[†] ⁵ Pian a rirəh tini yer-man, yame In tukrarmaru ye kantri minə fam. In rirəh kwətəvhə yame kimmor kin aean, [ramhajoun mə nagheen rehuə]. Mərig Kughen rimivi-ta kwajikovə en tuk algita, miwəhsi-haktə In ruvən ye neai məkwtə ye jea kafan mamar-maru. ⁶ Mərig pian a rimnap mivən apa ye tipəvsik. Kughen rimnapnəpeinə ta ye kwənmhaan a mə tukramarə ikin. Tukamarha tukun keriaji nipig wan taosen tu hundred sikisti.[§]

⁷ Kini narowəginien kirik apa ye rao ye neai. Mikael^u mine kafan agelo minə

[‡]12:4 Tukmə ror nipran e ramni mə Setan rivi-ta agelo tiksın ye rao ye neai, kisəsəah, miseiwaiyu pən ye tokrei tanə. Əmru nəgkiarın kirik ramvən kimi Setan ye Ezik 28:11-19 mine Aes 14:12-15.

[†]12:4 Tukmə ror pian a Meri, mamə kape Yesu; kini Setan in algita. Tukmə Yesu rarha, kini Setan tukroriah.

[§]12:6 uə makuə 42, uə newk kisısər mine makuə sikis.

^u12:4 Mat 2:13-14   ^u12:7 Dan 10:13,21; 12:1

kimnhauh algita mine kafan agelo minə. Kini algita minə kafan agelo minə kimnhauh min əriə. ⁸Mərig algita, nagheen rapəh nəmhenien. Mikael mine kafan minə kisəpita əriə, misher yerhav kin əriə ye rao ye neai. ⁹Kimnharəh algita ehua a, misarakikin-əhu ye tokrei tanə. In a in snek kupən,^v kamni kimə Setan uə Yarhmə. In ramkir oror narmamə m-fam ye tanimtanə. Kimnarakikin-əhu in,^w iriə kafan agelo minə fam.

¹⁰Kini yakərig riki yermamə kirik risipən ye neai mokrapomh mimə, “Taktəkun ai, Kughen kapətawə rimivəh miragh ətawə.

Taktəkun ai Kughen ramhajoun mə in Yermaru, nagheen rehuə.

Kini taktəkun ai, Kristo kafan ramhajoun mə in ravəh min nəsaninien mine nehuəyen ye narimnar m-fam.

Ror məkneikin mə taktəkun ai, kinarakikin-əhu Setan ye nimri Kughen.

Setan e in e raməkər-əkər pən piautawə minə kimi Kughen yenpig mine yeraan.

¹¹Mərig piautawə minə kimnhauh in misapita ye nəsaninien kape nitaw Kwaji Sipsip mine nini-ərhavyen nəgkiarien kape Kughen.

Misapita min in meinai tukhopni pawk əriə, rikiriə rapəh nəsikien nimraghien kapəriə.

¹²Kimiə yamə mine nakasarə ye rao ye neai, sagien meinai kimnarakikin-ərhav algita.

Mərig, !Aweh! Nahasion tukruə ye nimoptanə mine tahik, meinai Setan rimneiwayu-pən tuk əriu.

Niemhaa ramhai pik in, meinai in rirkun mə ipakə əmə rineriaji kafan nipig.”

¹³Algita rəm mə kimnarakikin-əhu ye tokrei tanə, rarar, mirpəhu piraovin yame rimirəh tini yerman. ¹⁴Mərig kiwəhsi-pən kwermi kweriə kimi pian a, tukrirəh, mivə mivən apa ye kwənmhan Kughen rimnapnəpeinə iran apa ye tipəvsik.** Ikin aikin a, tukrap tuk snek, tukamarha huvə tukun kape nipig wan taosen tu hundred sikisti.^{††} ¹⁵Mərig snek a rimiruə kin nu rəmhen kin yapiwən ehua kirik mə narh tukrirəh pian a mamvən. ¹⁶Mərig nimoptanə rimnasitu ye pian a məkwaag mətgai nu ehua yame algita rimiruə kin. ¹⁷Kini niemha rhai pik algita tuk pian a. Marar mivən mə tukhauh min kafan minə kwənəreus. In e narmamə yamə mine kasor nəkwai Kughen masərer timtim tuk nini-ərhavyen Yesu. ¹⁸Algita a rimavən marer apa ye nipakir apa ye tahik.

Nar miragh yame rimnateih haktə tahik

13 Kini yimməm nar miragh ehua kirik rimnateih haktə tahik. Kapan əpat ten. Kini rimnukrai-pən kəvəvhao kape king ye kapan əpat minə. Kapan kapə risip iriə seven, kini kirai-pən nəgkiarien kirikianə kirikianə irəriə yame ramni hah Kughen. ²Nar miragh a yimməm rəmhen kin pusi ehua kamni kimə leped. Mərig nihun minə kisəmhen kin nar miragh kirik kamni kimə bea. Kini nəpəæg nəkwən rəmhen kin laeon. Algita rivəhsi-pən nəsaninien mine narmaruyen mine nehuəyen kafan kimi nar miragh a. ³Kimnhoteih kapən kapə nar miragh

**12:14 Meri rikir Yesu kiravən apa ljiip kape newk kisisər. Əmru Mat 2:13-18

††12:14 Gris ramni mə “kamarh tukun tuk nipig kirikianə, mine nipig kiraru, mine nipərin,” mərig nipran e ramni mə, “newk kisisər mine makuə sikis” uə “nipig wan taosen tu hundred sikisti.”

e kirik, kimə tikrimhə; mærig ripəh, mīmragh min. Kimnhoteih pawk kapən kapə, ripəh nīmḥøyen, narmamə m-fam ye tanimtanə kisakur, mhakwasig kin. ⁴Masarar masəgnəgin min algita meinai in rimivəhsi-pən neihuəyen kimi nar miragh a. Masəgnəgin nar miragh a misaiyoh mhamə, “?Pa rəmhen kin nar miragh a? Rirkək. ?Kini pa rirkun nuhyen? Rirkək.”

⁵Kimneighan kin nar miragh a mə in tukrəgkiar ausit mini-hah Kughen. Kimneighan kin neihuəyen kimin mə in rirkun norien naha nhagin yame in rorkeikei kape makuə foti tu.^{‡‡}

⁶Kini in rimini nəgkiarieren hah ripsaah ye Kughen, mine nhagin, mine imei Kughen,^x in e, narmamə yamə mine kasarə ye rao ye neai.^y ⁷Kimivəhsi-pən min nəsaninien kimin mə tukrarowagin iriə narmamə kape Kughen minə, mapita əriə. Kini kivəhsi-pən nehuəyen kimin tuk narmaruyen ye narmamə ye kwənəərəus minə fam, mine narmamə yamə mine tikiriə ror pisin pisin, mine yamə mine kamhani nəgkiarieren pisin pisin, mine kantri minə fam. ⁸Narmamə minə fam ye tokrei tanə tuksəhuak kimi narmiragh a. Mərig narmamə tiksın tukhapəh nisəhuakien kimin, iriə e yamə mine kwərai-pən ta nhagriə ye Nəkwəkwə kape Nīmraghien kwasig ikin Kughen ripior narimnar fam. Nəkwəkwə a kape Kwaji Sipsip yame kimnhopni.

⁹Yermamə yame nīmətirgin rarə in tukraməkeikei mətərig huvə kin.

¹⁰Tukmə kimə tukvəhsi-pən yermamə kirik ye kalabus, pəh ruvən.

Tukmə kimə tukhapni yermamə kirik kin nau, pəh khapni kin nau.

Nəgkiarieren e nīpran ramni mə narmamə kape Kughen minə tukasəkeikei misərer tım tım tuk nhatətəyen iran.

Nar miragh yame rimnateih haktə nimoptanə

¹¹Kini yimnəm min nar miragh kirik rimnateih haktə nimoptanə mhaktə. Kapən əpat kiraru rəmhen kin kwaji sipsip kirik. Mərig rəgkiar, rikin rəmhen kin algita kirik. ¹²In ramor atuə kin kape nar miragh kupən e yame kapən kapə seven, mivəh fam nehuəyen kafan. Kini maməkeikei kimi narmamə m-fam ye tanimtanə mə iriə tuksəhuak kimi nar miragh kupən yame kimnhoteih kapən kapə kini ruahuvə min. ¹³Kini nar miragh e kapən əpat kiraru rimnor nīmətətien ehuə pisin pisin. Marə mor min nap risi-pən ye neai mamə ye tokrei tanə ye nīmri narmamə. ¹⁴Kughen rimneighan-pən kin nəsaninien kimi nar miragh e yame kapən əpat kiraru mīmə in rirkun norien nīmətətien ye nīpig ramərer iriu nar miragh yame kapən kapə seven. In rameikuə ye narmamə ye tokrei tanə kin nīmətətien yamə mine in ramor. Kini mini-pən tuk əriə mə tukasəkeikei misərai kapier mhasigovin nanmi nar miragh a kimnhoteih kapən kapə kini ruahuvə min, mhasiai in. ¹⁵Kini Kughen rimneighan-pən kin nəsaninien kimi nar miragh yame kapən əpat kiraru, mə tukreihagh-pən ye kapier yame risigovin nanmi nar miragh e kapən kapə seven, mə tukrəgkiar, mamni mə tukhopni narmamə yamə mine khapəh nhasiaiyen in. ¹⁶Kini in raməkeikei kimi narmamə m-fam əgkəp - nəmehuə minə, mine narmamə apnapig minə, mine narmamə kapəriə nautə rehuə, mine narmamə

^{‡‡}13:5 Makuə 42 rəmhen kin nīpig wan taosen tu hundred sikisti, uə newk kisisir, makuə sikis. Əmru Rev 11:2, 3, mine 12:6.

^x13:6 Dan 8:10-11   ^y13:6 Efes 2:6

yamə mine kapəriə nar kirik rirkək, mine slef minə, mine narmamə pəh nien mə slef minə, mə tukhavəh nətətao kafan ye kwermiriə matuk uə nupanairiə. ¹⁷Mərig narmamə yamə mine kharəh nhavəhyen nətətao a, kaseinein nivəhyen nimri nar kirik, mine norien salem kin nar kirik. Nətətao e, in nhag narmiragh e yame kapan kapə seven, uə namba yame ramor nimtətien ye nhagin. ¹⁸Ror məkneikin mə kimiə takasəkeikei mhavəh nirkunien. Tukmə nirkunien kafam rəmhen, nakirkun niniyen nipran. Namba e in 666. In ramor nimtət ye yermamə.

Kwaji sipsip mine narmamə wan hundred foti fo taosen

14 Kini ai, yakarha-pən məm Kwaji Sipsip ramərer apa ye tokrei tukwas a Saeon. Kini narmamə wan hundred foti fo taosen kasərer iriə min. Kini kimirai-pən nhag Kwaji Sipsip mine Rimni ye nupanairiə. ²Kini yakərig nəgkiarieren kirik risi-pən ye neai. Rikin rehuə rəmhen kin tahik ehuə kirik yame ramuh nəpəəg kwənharuəruə uə məmhen min ye karuəruə yame ramarkwəmətei. Kini mamhen min kin narmamə khapsaah kamhauh gita. [¶] ³Kini iriə kasəni nipe vi kirik apa kupən ye jea kape King mine nar miragh kuas a kamni kimə 'jerubim' mine namehuə minə. Narmamə apnapig kaseinein nipe a. Narmamə wan hundred foti fo taosen əmə yamə minə e Kughen rimnərok nimraghien kapəriə muəpik-ta əriə ye tanimtanə,² iriə kharkun nənien nipe e. ⁴Narmamə minə e iriə e, yamə mine kimisarha huvə tuk kapəriə nimraghien, mə nəmkimik rirkək irəriə. Iriə kharəh nhakirien piraovin. Iriə nəmə

vi minə.^a Mamhakwasig kin Kwaji Sipsip e, mhavən ikin pukaa ramvən ikin. Kughen rinərok-ta nimraghien kape narmamə minə a. Iriə kape Kughen əmə mine Kwaji Sipsip e. Iriə kisəmhen kin nəviginien yame kimnəhuak vi əmə kin nəsimien, yame kivəhsi-pən kimi Kughen mine Kwaji Sipsip. ⁵Iriə kharəh niseikuəyen nipig kirik. Kini nar kəskəh kirik rirkək mə tukror əriə kasəmkimik ye nimri Kughen.

Agelo misir kisiser

⁶Kini ai yakəm min agelo kirik ramivə yerpig ye nimago-ago. In ramni-ərhav nəvsaoyen huvə yame rimnarə rerin, infamien rirkək kimi narmamə ye tokrei tanə, ye kantri minə fam, minə kwənəreus minə fam, minə narmamə yamə mine kamhani nəgkiarieren pisin pisin, mine narmamə yamə mine tikiriə ror pisin pisin. ⁷In rokrəpəmh mamni mimə, "Hagin kin Kughen mhasiai In. Kini mhani nəfrakisien ye kafan neihuəyen. Meinai in a nipig atuətuk kafan ruəuə tuk nəkirien nimraghien kape narmamə. Səgnəgin In. In rimnor rao ye neai, mine nimoptanə, mine tahik, mine nimri nu minə."

⁸Kini agelo min kirik yame ror kiraru kin raməri-pən mamni mimə, "Babilon rimamir! Babilon rimamir! Babilon Ehuə Nagheen Rehuə rimamir, meiwaiyu! In rəmhen kin piraovin kape swatuk yame ravi-pə narmamə ye kantri minə fam khauə mamhanim waen iriə min. Mərig waen nin, in a nīrpəhuyen nətəwaoyen. Maməkeikei kimi narmamə mə tuksor norien has iriə min. Kini nipig kamhanim waen a, iriə kamhavi-pə niemhaa kape Kughen tuk əriə."

[¶]14:2 Nəgkiarieren kape nəmə Gris rapəh niniyen 'gita,' mamni əmə 'hap.' In nar kirik kamuh tuk nəniyen nipe, rəmhen kin gita.

²14:3 1 Pita 1:19   ^a14:4 2 Kor 11:2; Rev 21:9

⁹Kini agelo min kirik yame ror kisær kin ramkwasiḡ kin æriu. Mokræn apomh mamni mimæ, “Narmamæ yamæ mine kasæhuak kimi nar miragh yame kapæn kapæ iriæ seven, mine nanmi nar yame kimmor kisigovin kin, kini mhawæh nætætao kafan ye nupanairiæ uæ kwermiriæ, ¹⁰iriæ tukasækeikei mhanim waen ni piraovin e, in e niemhaa kape Kughen. Waen e kipæh nækwær-ækwærien kin nu. Tuksærig næmhøyen ye nap mine kwænkwiwæ yamæ mir kawækwæru æriæ ye nimri agelo rhakæ minæ mine Kwaji Sipsip. ¹¹Kini næuwæh kape nap yame ramæs æriæ mor næmhøyen kimi æriæ, in ramønah nipig minæ fam, infamien rirkæk. Narmamæ yamæ mine kasæhuak kimi nar miragh yame kapæn kapæ seven mine nanmi nar yame kimmor kisigovin in kin, mhawæh nætætao kafan, iriæ tukhapæh nisapisien yenpig mine yeraan.” ¹²Nægkiarrien e nipran ramni mæ narmamæ kape Kughen yamæ mine kasor nækwæn tukasækeikei misærer tim tim æmæ tuk nhatætøyen iran.

¹³Kini yimmærig min riki yermamæ kirik risi-pæn apa ye neai mimæ, “Takrai-pæn nægkiarrien e ye nækwækwæ, “Taktækun ai, mamvæn, narmamæ kape Yermaru, to khamhæ pawk, mærig tuksaræ ye nihuvøyen æfrakis.”

Kini Nanmin kape Kughen rimæ, “!Næfrah! Iriæ tuksapis ye næmnhawkien kapæriæ, meinai tukhavæh kwænkwai wok kapæriæ.”

Agelo rampik ta narmamæ ye tanimtanæ

¹⁴Kini ai yimnarha-pæn mæm napuæ hawæn kirik, mæm yermamæ kirik ramkwætæ-pæn ye napuæ. Kwæn a in ræmhæn kin Ji Yermamæ. In rævævhao kin kævævhao kape King, yame kimmor kin gol. Mamræh nau iko kirik. ¹⁵Kini yimmæm min agelo kirik risi-pæn apa ye Nimæ kape Kughen muæ, kini mokræn

apomh kin yermamæ a ramkwætæ-pæn ye nimar-mar napuæ, mimæ, “Ræh kafam nau iko mivæn marpai. Meinai nipig kape narhakiniæn næviginien ruauæ, kini næsimien ye tanimtanæ ruæmruæ.” ¹⁶Kini yimmæm yermamæ yame ramkwætæ-pæn ye nimar-mar napuæ rimowhan nao iko kafan muæ ye tokrei tanæ, mipik narmamæ m-fam ræmhæn kin yame næsimien yame ruæmruæ tuk nivøhyen.

¹⁷Kini agelo kirik min rimatærhav-pæ ye Nimæ kape Kughen apa ye rao ye neai, mamræh min nao iko. ¹⁸Agelo min kirik yame ramarha tuk nap ye tebol, risipæn ye tebol muæ, kini mokræn kin agelo yame ravæh nao iko mimæ, “Narmamæ ye tanimtanæ kisæmhæn kin kwænkwai grep yame ruæmhiak. Væh kafam nao iko mipik æriæ.” ¹⁹⁻²⁰Mækneikin, agelo e rimowhan kafan nao iko, mivæn ye tanimtanæ, kini mipik-ta narmamæ yamæ mine kisæmhæn kin kwænkwai grep yame rimhiak. Kini marakikin æriæ apa iruæ ye taon, apa ye kwænmmaan ehæ yame kamæviæsis kwænkwai grep ikin, mæ nehen tukraiyeu. Ikin aikin a, Kughen ramor niemhaa kimi narmamæ mivæhsipæn narpinien kimi æriæ. Tukæviæsis æriæ, nitawriæ tukraiyeu aikin, ræmhæn kin nu ehæ kirik yame napomhien kafan ræmhæn kin tri hundred kilometa, kini ræmmim pik. Tukmæ hos kirik ræviæfugin, reriæji nipæghigin.

Narmamæ kape Kughen kasægnægin In

15 Kini yakarha-pæn ye rao ye neai mæm nimtætien kirik, yakakur. Agelo seven kamhavæh narpinien, iriæ seven, mamhauæ. Narpinien minæ e, iriæ kasor niemhaa kape Kughen tukror piæpiæ, infamien iran. ²Mækneikin, yimmæm nar kirik ræmhæn kin tahik, mærig kimmor kin glas, nap ramuæk iran. Narmamæ tiksæn kasærer ye nikar-kar tahik a. Iriæ e yamæ mine kimisarowagin misapita nar miragh a kapæn kapæ seven

mine nanmi nar yame kimnor kisigovin kin, mine namba yame ramor nimtət ye nhagin. Kughen rimivəhsi-pən gita^{§§} minə kimi əriə, ³kamhauh, masəni nipe kape Kwaji Sipsip mine Moses kupən, yorwok kape Kughen, mamhani mhamə, “Yermaru Kughen Nagheem Rehuə Pik Əgkap.

Yaksəm kafam norien ehuə minə, yaksakur.

!Ik King kape rerin! !Norien kafam ratu-atuk əfrakis!

⁴Yermamə kirik to rīpəh nīpəhyen nisi-aiyen Ik, Yermaru.^b

Kini yermamə kirik to rīpəh nīpəhyen nivəh-sihaktəyen nhagin.

Meinai Ik pisin əmə nakəmərhakə.

Narmamə ye kantri minə fam tuksəm mə norien minə fam kafam kisatuatuk, mhauə masərer ye nimirim mamhani vi vi Ik.”

⁵Kwəsəni-ta nipe a, yakwaag faktə ye rao ye neai, məm kimnəhitə-pən Ikin Kughen Ramarə Ikin. In e, Nimə Tapolen kape Kughen*. ⁶Agelo seven khasi-pən apa Ikin Kughen Ramarə Ikin, mamhavəh narpinien minə, iriə seven. Iriə kamhavən ye neipən vi e yame raməsia, kamni kimə ‘linen.’ Kimivitərkən nimagiriə kin kətəut yame kimnor kin gol. ⁷Məkneikin, nar miragh e kamni kimə ‘jerubim’ iriə kuas, kini kirik irəriə rivəhsi-pən besin kimnor kin gol seven kimi agelo minə a iriə seven. Besin minə a khakwar kin niemhaa kape Kughen yame ramarə rerin. ⁸Məkneikin, nətokien yame ramor nimtətien ye nei-huəyen mine nikhakien kape Kughen rauvig əpis Ikin Kughen Ramarə Ikin, kini narmamə kiseinein nisauru-pənien

Ikin Kughen Ramarə Ikin miseriaji agelo seven khavəh-siərhav fam narpinien minə seven.

Besin seven yamə mine khakwar kin niemhaa kape Kughen

16 Məkneikin yakərig riki yermamə kirik rokrən apa Ikin Kughen Ramarə Ikin, mamni-pən tuk agelo minə seven mimə, “Havən. Misətəg-pən besin seven yamə mine khakwar kin niemhaa kape Kughen ye tanimtanə.” ²Agelo yame raməkupən rivən mətəg-pən besin kafan ye tanimtanə. Məkneikin, narmamə yamə minə kimnhavəh nətətəo kape nar miragh a kapən kapə seven, mine nanmi nar yame kimnor kisigovin kin, nimap pien rīpsaah ye nīprairiə.

³Kini agelo yame ror kiraru kin rətəg-pən besin kafan ye tahik. Tahik ror nitə kin. Rəriə rəmhen kin nitaw yermamə yame ruamhə ta. Kini nar miragh ye tahik minə fam kimnhamhə.

⁴Kini agelo yame ror kisiser kin rətəg-pən besin kafan ye nimir nu minə, mine ye kwerkwai nu minə, ror nitə kin. ⁵Kini yakərig riki agelo yame ramehuə ye nu minə ramni mimə,

“Kughen, Ik pisin əmə Ik Kughen, nakatuatuk.

Ik e yame nimmamarə rerin, mamarə min taktəkun.

Kini ratuutuk mə takor məkneikin narpinien kimi narmamə.

⁶Kapəriə atuk əmə. Meinai iriə kimnhavi nitaw narmamə kafam minə, mine profet minə kafam.

Kini Ik takvəhsi-pən nitə kimi əriə mə tukhanim.”

^{§§}15:2 Nəgkiarien kape nəmə Gris rapəh niniyen ‘gita,’ mamni əmə ‘hap.’ In nar kirik kamuh tuk nəniyen nipe, rəmhen kin gita.

*15:5 Ye nəkwai Nimə Tapolen, bokis kirik aikin yame kiwəhsi-pən Natuakəmien 10. Əmru Eks 38:21, Nam 1:15.

^b15:4 Jer 10:7; Sam 86:9-10

⁷Kini yakərig min tebol† rəgkiar mimə,

“!Nəfrah! Yermaru Kughen, Nagheem Rehuə pik, nəgkiarien yame nakaməkir narmamə kin in rəfrakis matuatuk.”

⁸Kini agelo yame ror kuas kin rətəg-pən besin kafan ye mirh. Kini mirh ravəh nəsaninien tuk nivaanien narmamə rəmhen kin yame nap raməs əjir. ⁹Nəpan-əpanien kape mirh raməs əriə, kamhani hah Kughen yame In ramor narpinien minə e, mərig khapəh nisararien ye nərigien kapəriə mhaue mhavəh-si haktə In.

¹⁰Kini agelo yame ror kirkirip kin rətəg-pən besin kafan apa ikin nar miragh kapən kapə seven ramkwətə mamarmaru ikin. Məkneikin, ikin minə fam yame in ramarmaru ikin kisapignap. Kini narmamə kasərig nəmhyen misəkwəsis nheramriə ¹¹mamhani hah Kughen apa ye rao ye neai tuk nəmhyen mine nimap kapəriə. Mərig khapəh nisararien ye nərigien kapəriə tuk təvhagə has kapəriə.

¹²Kini agelo yame ror sikis kin rətəg-pən besin kafan ye nu ehue e kamni kimə Yufretes. Məkneikin nu rəmit mor swatuk kape king minə tukseriwək iran mhasi-fiak.

¹³Məkneikin yakəm nanmin has kisisər kirhəmhen kin frog. Kirik rimitərhav ye nəpəəg nəkwai algita; kirik rimitərhav ye nəpəəg nəkwai nar miragh kapən kapə seven; kirik rimitərhav ye nəpəəg nəkwai profet eikuə.‡ ¹⁴Yarhmə misir e kirhor nimitətien minə. Kirhitərhav-pən tuk king minə ye tanimtanə m-fam, mirhokrən kin əriə mə tuksofugin

masərer matuk tuk narowaginion ye nipig yame Kughen Nagheen Rehuə Pik tukrəkir narmamə iran. ¹⁵⁻¹⁶Kini yarmhə misir e kirhofugin king minə apa ikin kirik, ye nəgkiarien kape nəmə Isrel, kamni kimə, Amagedon.¶

Kini Yesu rimini mimə, “!Arha-pə ru! !Yakaurə rəmhen kin yame yəkrəh kirik raurə! Rhuvə mə narmamə tukhapəh nisapirien, masarha, mhapəh nhavəhsi-tayen kapəriə neipən tuk napirien mə tukhapəh nisaiyu-kopiə-kopiə-yen misauris kin.”

¹⁷Kini agelo yame ror seven kin rətəg-pən besin kafan ye nimago-ago. Məkneikin yakərig riki yermamə kirik risi-pən apa Ikin Kughen Ramarə Ikin, misi-pən atuaturuk ye jea kafan mimə, “Ror infamien.” ¹⁸Məkneikin raroapig, karuəruə rarkwomətei, nuvrig-uvrigien rehuə, kini nimmimien ravən. Nimmimien ehue kirik ripəh hanə norien rəmhen kin yama. ¹⁹Kini taon ehue e[§] rarkwopir nipərin kisisər. Kini taon fam ye kantri minə fam kisəsaah mharkək. Kughen, rikin ramuh norien has minə kape taon a Babilon, mivəhsi-pən kap yame rukwar kin waen e in e niemhaa kafan, maməkeikei kimin mə tukrinim fam. ²⁰Məkneikin kimmahiə ta kin kwaji tanə minə fam, kharkək. Kini kipəh nəm-minien tukwas minə. ²¹Kini aes rəmhen kin kapiet ehue risi-pən ye napuə məsaah markwhopni-arkwhopni narmamə. Aes kirikianə əmə rəmhen kin fifti kilo. Kini narmamə kamhani hah Kughen tuk nahasion kape aes, meinai nahasion a in rahas pik.

†16:7 Tebol rəgkiar, tukmə ror nipran ramni narmamə kape Kughen yamə mine kimmhopni əriə, kasəmir ye nəpəəg tebol apa ye rao ye neai. Ɔm-ru Rev. 6:9.

‡16:13 Rev. 13:11-18 raməvsao kin profet eikuə e yame rətəi haktə ye nimoptanə. Kapan apət kiraru.

¶16:15-16 ‘Amagedon’ nipran ramni ‘tukwas apa Megido.’ Nakəm kwənmhaan e Megido ye Judges 5:19; 2 King 23:29-30; 2 Kron 35:22.

§16:19 Tukmə ror taon ehue e Jerusalem uə Babilon.

Piraovin kape swatuk yame rahas pik

17 Mækneikin agelo kirik ye agelo seven yamə mine kamharəh besin seven ruə mini-pə tuk yo mimə, “Yua-ru. Pəh yakhajoun ik kin narpinien yame piraovin kape swatuk yame rahas pik tukrarə iran. Piraovin a in a taon** yame ramərer ipakə tuk nu minə tiksin. ²King minə ye tanimtanə kimnhavən tukun. Kini narmamə kape tanimtanə kimnhanim nin waen, misapis iriə min, kini mamhavən tukun.”

³Kini Nanmin kape Kughen raməmir irak, kini agelo a rikir yo mivən apa ye tipəvsik. Aikin, yakəm piraovin ramkwətə-pən ye nar miragh kirik rəwhao. Kirai-pən nəgkiarinen yame ramni-hah Kughen ye nipran. Nar miragh a, kapən kapə risip-sip iriə seven, kapən apət iriə ten. ⁴Kini piraovin a ramavən ye neipən pepol rəmhen kin neipən kape king, mine neipən əwhao. Ramor marə-marə ye nipran mokwan kwenar miruk-pən ye nimətirgin yame kimnor kin gol mine kapier yame nimrin rhaktə pik, mine perel. Kini in ravəh kap kirik kimnor kin gol, yame rukwar kin nahasien kafan yame rəmkimik pik ye nimri Kughen mine nor-apnapigien nar kafan. ⁵Kini kirai-pən nəgkiarinen kirik ye nupanan, nipran rerkwaig, yame ramni mimə,

TAON EHUƏ IN E BABILON,
NAGHEEN REHUƏ.

IN NISIN NIPIRAOVİN MİNƏ M-FAM
KAPE SWATUK.

KINI IN NUKNE NORIEN HAS YAMƏ
MİNƏ KASƏMKIMHK.

⁶Kini yakəm mə piraovin a rinapis kin nitaw narmamə kape Kughen minə. Iriə e narmamə yamə mine kimisarer-ərhav

tuk nini-ərhavyen Yesu. Yakəm in, nanmik rivə. ⁷Mækneikin agelo a rini-pə tuk yo mimə, “?Nakamakur tuk naha? Yo jakpihoprai-pre nəgkiarinen erkwaig ye piraovin mine nar miragh yame in ramkwətə-pən iran, yame kapən kapə risip iriə seven, kini kapən apət iriə ten. ⁸Nar miragh yame nimnəm, rinamragh, mərig ripəh nimraghien e towei, mərig pəh nien mə tuktu tukrhekimter, mhaktə-pə ye nəkwai nimir yame reiwaiyu pik, maiyu mamvən, Kughen tukroriah. Kini narmamə ye tanimtanə yamə mine nhagriə rirkək ye Nəkwəkwə kape Nimraghien tuksəm nar miragh a yame rimamragh, mirkək, mirerig-pə min, tuksakur. ⁹Takaməkeikei mivəh nirkunien tuk nirkunien niprai nəgkiarinen e. Kapən kapə nar miragh e, iriə seven, kasor nimtətien ye tukwas minə seven yame piraovin a ramkwətə-pən ireriə.†† ¹⁰Kasor min nimtətien ye King, iriə seven. King kirkirip kwənhauə ta mwənhavən. King kirikianə e ramarə ai taktəkun. Kini king kirik min tukripiuə. Mərig tukruə mamarə kape nipig kwakwə əmə. ¹¹Kini nar miragh e yame rimnamarə, mirkək ai taktəkun, in king kirik yame ror eit kin. In tukrikwasig kin king minə iriə seven mamhavən, Kughen tukroriah in. ¹²Kapən apət iriə ten yamə mine nimnəm əriə, kasor nimtətien ye king iriə ten, yamə mine khapəh hanə nisarmaruyen. Mərig iriə tukhavəh neihuəyen mə iriə king minə, misarmaru iriə nar miragh a, mərig kape nipig kwakwə əmə. ¹³Nətərigien kapəriə kirikianə əmə tuk nivəh-sipəniyen kapəriə nehuəyen mine nəsaninien kimi nar miragh a. ¹⁴Mərig Kwaji Sipsip tukruə iriə narmamə yamə

** 17:1 Tukmə ror taon a Babilon uə?

†† 17:9 Narmamə khapsaah rikiriə ruh mimə nar miragh e kapən kapə 7, uə tukwas 7, nipran e Taon Rom. Kimivhirəkin haktə ye tukwas iriə 7.

mine rimirpen-ta əriə, mokrən kin əriə, khakwasig kin. Kini In tukrapita narmamə yamə mine kasarowagin-pən kimin, meinai In Yermaru kape yermaru minə, mine King kape king minə.”

¹⁵ Kini ai agelo e rini-pə tuk yo mimə, “Nu yamə mine nimməm əriə, ikin piroavin kape swatuk ramkwətə ikin, kasor nimtətien ye kwhen minə. In e narmamə yamə mine tikiriə ror pisin pisin, mine kantri minə, mine narmamə yamə mine kamhani nəgkiarien pisin pisin. ¹⁶ Kapan əpat ten yame nimməm, mine nar miragh a, iriə tuksəməkin piraovin kape swatuk e, mhawəhsi-ta neipən kafan mə tukramaiyu kopie kopie, masoriah in, mhavaan ye nap, masən nusan. ¹⁷ Tuksor məkneikin meinai Kughen rimməəhu-pən yerkiəriə mə tuksor nərigien kafan kini mor rikiriə kirikianə əmə tuk nhavəh-sipənien kapəriə nəsaninien mine nehuəyen kimi nar miragh e, mə in tukrarmaru, meriaji nəgkiarien kape Kughen tukruə mor nəfrakisien kin. ¹⁸ Kini piraovin a nimməm, in taon ehuə yame ramarmaru ye king minə kape tanimtanə.”

Babilon rimamir

18 Kwasig ye narimnar minə e, yim-nəm agelo kirik ramsi-pən ye neai. In ravəh nehuəyen, kini in risiapen tanimtanə kin nikhakien kafan.

² Rokrapomh ye rikin ehuə mimə, “!Rimamir! !Babilon Taon Ehuə Nagheen Rehuə rimamir! Yarhmə minə kamhavən misarə ikin.

Nanmin has minə kasaiyu ətgin in. In ruauə rəmhen kin nəpəəg nai yame man has yamə mine kamgin kin əriə kasapir ikin.

³ Meinai kantri minə fam kisapis kin nin waen, mamharpəhu nətəwaoyen, mamhavən tukun mhakir in.

Kini king minə kape tanimtanə kamhavən tukun mamhakir. Kini sto kipa ye tanimtanə, nautə kapəriə rehuə meinai rikin ramvən pik tuk nautə.”

⁴ Məkneikin yakərig riki yermamə kirik ramsi-pən ye neai mamni mimə, “Kafak narmamə minə, sətə ye pian a mə in tukriyəh nərəh-pikinien əmiə.

Mə kimiə takhapəh nhavəhyen narpinien yame in tukriyəh.

⁵ Meinai in rimərig kafan təvhagə has rhaktə meriaji kapuapig. Kughen rikin raməsik kafan təvhagə hah.

⁶ Sarpin tai norien kafan yame in rimmor irəmiə.

Sarpin mikiraru.

Waen yame in rimməvəhsi-pre kimi əmiə in riskai. Havi-pən tai nin waen ye kap kafan yame in riskai min, rapita.

⁷ Havəh-sipən nahasien mine nəmhəyen kimin rəmhen kin nagienien yame in rimmavəh kupən tuk nautə ehuə kafan.

Maməgkiar ausit yerkin mamni mimə, ‘Yo kwin kirik. Yo e yakamkwətə mamarmaru.

To yakpəh nasəkien tuk nipig kirik meinai kafak yerman rirkək mə to rimhə.’

⁸ Ror məkneikin, Kughen, Nagheen Rehuə, tukriyəvəhsi-pən narpinien kimin. Nikumhə tukrəs in; tukrasək; nap tukrəs; tukrimhə. Narpinien minə a tukriyəh in ye nipig kirikianə əmə.

⁹ “Kini nipig king kape tanimtanə yamə mine kimmhavən tukun mamhakir, kini mamhavəh kwis nautə kafan, kisəm nəuwəh kape nap yame ramarkwəru in, kisasək, rikiriə rəpou tukun. ¹⁰ Kafan nəmhəyen tukror əriə khagin, masərəer isok tukun mhamə,

“!Kəsi! !Kəsi tuk taon ehuə! !Aweh, Babilon, taon yame ramərəer əusik əusik, mərig taktəkun ai, in riyəh

kafan narpinien ye nīpig kirikianə əmə!’

¹¹ “Kini sto kipa minə min ye tanim-tanə tuksasək tukun, meinai yermamə min kirik rirkək aikin mə to rivəh nīmri narimnar kapəriə. ¹² Yermamə min kirik rirkək mə to rivəh nīmri kapəriə gol, mine silva, mine kapier huvə minə, minə perel, mine neipən huvə yamə mine kamor kin linen mine silik mine pepol mine skalet. Yermamə min kirik rirkək mə to rivəh nīmri narimnar kamor kin kapan əpat elefan uə bras, uə aean, uə kapier huvə e kamni kimə ‘mabel’, mine nai kapəriə yame rapien huvə, ¹³ mine narimnar yame nəmiovin rapien huvə rəmhen kin sinamon, mine senta, mine mir, mine frangkinsens. Yermamə min kirik rirkək mə to rivəh nīmri kapəriə oel mine waen, mine flaoa, mine kau, mine sipsip, mine hos mine kat, mine slef (in e kamor salem kin yermamə).

¹⁴ “Ror pən sto kipa minə tuksasək pik, mhamə, “Babilon, nakorkeikei pik nautə, mərig nīmnpəkərhav iran. Nautə mine marə-marə kafam ruirkək, to nakpəh nəm-minien tuk nīpig kirik.”

¹⁵ Sto kipa yamə mine kimisor salem kin narimnar minə e apa taon a tuksərer isok tukun, masəm nəmhyeyen kafan, khagin kin. Misasək, rikiriə rəpou ¹⁶ mhamə,

“!Awəh, kəsi! Taon ehuə e rimavən ye neipən huvə kimnor kin linen mine pepol mine skalet, mokwan-pən gol mine kapier huvə mine perel.

¹⁷ Mərig taktəkun ai kimnoriah fam nautə ehuə kafan ye nīpig kirikianə əmə.’

“Kini kapten minə kape rao minə fam, mine narmamə yamə mine kasor wok ye nəkwei rao, mine narmamə m-fam yamə mine kamhavən ye rao, mine narmamə m-fam yamə mine kamhavəh mane ye

narimnar kape tame tahik tuksərer isok tuk Babilon. ¹⁸ Tuksəm nap rəs in, mine nehenap, misasək mhamə, “!Kəsi! Taon ehuə e rinor pisin ye taon minə tik-sin.” ¹⁹ Tuksərəsuun kapəriə kapə kin nimokru [misor nīmətien mə rikiriə rərhakis], misasək, mhamə,

“!Awəh! Narmamə yamə mine kamhavəh rao ye tahik, kapəriə nautə rimmehuə tuk mane kape taon əsanin a.

Mərig kimnoriah in ye nīpig kirikianə əmə.

²⁰ Mərig kimia ye rao ye neai, kimia narmamə kape Kughen, mine aposol minə, mine profet minə, rikimia tukraməkeikei magien, meinai Kughen rimivəhsi-pən narpinien kimin tuk nor-hah-preyen kimi əmia.”

²¹ Məkneikin, agelo əsanin kirik rimirəh kapier ehuə kirik, marko-pən kin apa ye tahik ye nagheen fam, mimə, “Kinarkwəsis məkneikin Babilon Ehuə Nagheen Rehuə. To rapəh nərər-minien.

²² Kini tukhapəh nisərig-minien riki gita[‡] mine tərhenao, mine naiyuk ramasək ye taon a.

Kini tukhapəh nisərig-minien narkarəkien kape kapier minə yame ramaiyu-əsis wit yame kamor flaoa kin. Kini yermamə kape narpəkao-huvəyen ye narimnar rirkək min aikin.

²³ Nikhakien kape laet minə tukripəh min nəsiəyen aikin.

Tukhapəh nisərig-minien riki piraovin mine yerman yamə mir kararpen əriu minə ye narkurəkien.

Mərig in apa kupən, sto kipa minə aikin, iriə nəmehuə əfrakis minə. Taon a rimməvigin rhakə kantri minə fam, mīkir oror əriə.

[‡]18:22 Nəgkiarient kape nəmə Gris rapəh niniyen ‘gita,’ mamni əmə ‘hap.’

²⁴Taon ehuə e Babilon in rimivəh narpinien meinai rimivi nitaw profet minə mine narmamə kape Kughen minə ikin minə fam ye tanimtanə.

Nəfrakisien. Nitaw narmamə m-fam yamə mine kimnhopni əriə rim-naiyu ye taon a.”

Narmamə ye rao ye neai kamhani vi vi Kughen

19 Kini ai, yakərig nuvrīg-uvrigien kirik rəmhen kin kwhen ehuə kasokr-apomh ye rao ye neai, mhani mhamə,

“!Pəh khani vi vi Yermaru!

In Kughen. In ravəh miragh ətawə. Nipran rakhak maməsiə. Nəsaninien, in kafan pisin əmə. ²Meinai In raməkir atuatur narmamə ye nəfrakisien.

Kafan nəgkiarieren ruoh-ta piraovin kape swatuk e yame rimnapir-pən apnapig tuk narmamə.

In rinarpin ta tai nitaw kafan yorwok minə.”

³Kini kasokrən apomh min mhamə, “!Pəh khani vi vi Yermaru Kughen! Nehenap kape nap yame raməs pian e, ramənah mamvən mipəh norien infamien.”

⁴Kini nəmehua minə iriə twenti fo, mine nar miragh minə, iriə kuas, kamni kimə ‘jerubim’, kisənimkur-pən ye jea Kughen ramkwətə mamarmaru ikin, masəgnəgin In, mhamə,

“!Nəfrah! !Pəh khani vi vi Yermaru!”

Narkurəkien kape Kwaji sipsip

⁵Kini ai, riki yermamə kirik ramsi-pən ye jea kape King, mimə,

“!Yorwok minə kape Kughen, səgnəgin In!

Kimiə yamə mine nakamhasiai Kughen, nar apnapig mə kimiə nəmehua

minə uə kimiə narmamə apnapig minə, səgnəgin In.”

⁶Kini ai, yakərig nuvrīg-uvrigien kirik rəmhen kin kwhen ehuə kasokr-apomh, mamhen min kin tahik yame ramuh kwənarəruə, mine karuəruə yame ramarkwəmətei, mamni mimə,

“Pəh khani vi vi Yermaru, Kughen kapətawə, Nagheen Rehuə Pik. In ramarmaru.

⁷Pəh kisagien, mhani nəfrakisien ye nehuəyen kafan.

Meinai ruauə ye nipig atuatur kape narkurəkien kape Kwaji Sipsip.

Kini kafan piraovin ramərer matuk mawhin.

⁸Kini Kughen rivəhsi-pən neipən huvə kimin mə tukrarkaoh kin.

Neipən e kamni kimə linen. Rhawən maməsiə.”

(Neipən hawən e linen ramor nimtə-tien ye norien atuatur kape narmamə kape Kughen).

⁹Kini agelo rini-pə tuk yo mimə, “Rai-pən nəgkiarieren e ye nəkwəkwə, ‘Narmamə yamə mine kimirpen-ta əriə mə tukhavən ye nəviginien kape narkurəkien kape Kwaji Sipsip, iriə tuksarə ye nihuvəyen əfrakis.’” Kini marar mini-pə min tuk yo mimə, “Nəgkiarieren minə e in nəgkiarieren əfrakis kape Kughen.”

¹⁰Məkneikin, yakənimkur ye nihun mə jakəhuak kimin, mərig in rini-əhu mimə, “Apəh. Kitawə yorwok minə mine piam yamə mine kasərer skai tuk nini-ərhavyen nəvsaoyen huvə kape Yesu. !Əhuak əmə kimi Kughen! Meinai narer-ərhavyen kape Yesu in nuknei nəgkiarieren kape profet minə.”

Yermamə yame ramkwətə-pən ye hos khawən

¹¹Kini yimnəm rao ye neai rəhitə. Məkneikin yakəm hos khawən kirik. Yermamə yame ramkwətə-pən iran,

nhagin mir e, “Yermamə Yame Kirkun Nhatətə-skaiyen Iran,” mine “Nəfrakisien.” Tukmə rimə tukrəkir narmamə uə tukruh narmamə, in tukror əmə ye natuatukien. ¹²Nimrin mir kwəmhən kin nap raməwhao. In rəvəvhao kin kəvəvhao khapsaah kape king. Kini kirai-pən nhag kirik iran yame yermamə kirik rirkək yame rirkun; In pisin əmə rirkun. ¹³Ramarkaoh kin neipən kirik yame keires-pən ye nitə.^c Nhagin min e, “Nəgkiarinen kape Kughen.”^d ¹⁴Kini mobael minə ye rao ye neai kamhakwasig kin. Iriə m-fam kasəkwətə-pən ye hos khawən minə, misarkaoh kin neipən e ‘linen’ yame rhawən mihuvə. ¹⁵Kwən a, kafan kirik aikin nao yame ramtərhav ye nəkwən yame in tukrhəpni narmamə ye kantri minə kin.^e “In mamrəh kwətəvhə yame kimmor kin aean, [ramhəjoun mə nagheen rehuə].” (*Sam 2:9*) In tukrhəjoun niemhaa kape Kughen e Nagheen Rehuə kimi narmamə ye kantri minə, rəmhen kin yame kaməviəsis kwənkwaigrep mə nehen tukraiye kor waen kin. ¹⁶Kirai-pən nhagin ye neipən kafan mine nuvan kimə,

King kape king minə mine Yermaru kape yermaru minə^f

¹⁷Kini ai yakəm agelo kirik rərəpən ye mirh, mamasək apomh mamni-pən tuk man yamə mine kamhaivə apa ye nimago-ago mimə, “Pəh khauə misofugin tuk nəviginien ehuə a kape Kughen ¹⁸mə tüksən nusai king minə, mine namehuə kape mobael minə, mine nəmə əsanin minə, mine hos minə, mine narmamə kasəkwətə-pən irəriə, mine nusai narmamə minə fam: slef minə, mine narmamə pəh nien mə slef minə,

mine namehuə minə, mine narmamə apnapig minə.”

¹⁹Məkneikin yakəm nar miragh aperə kapən kapə seven, mine king minə kape tanimtanə, mine kapəriə mobael minə kasofugin iriə min, mə tuksarowagin iriə yermamə yame ramkwətə-pən ye hos khawən mine kafan mobael minə. ²⁰Məriğ kimnharəptərəkin nar miragh a, mine profet eikuə yame ramor nimtə-tien pisin pisin minə nipig raməmir iriu nar miragh a. Ramor nimtətien minə a tuk neikuəyen ye narmamə yamə mine kamhavəh nətətao kape nar miragh masəhuak kimi nanmi nar yame kimmor kisigovin kin. Kirəh əriu, karamragh, karko-pən kin əriu apa ye nəkwai neram nap yame raməwhao məpanəpan, mamapien. ²¹Kini yermamə yame ramkwətə-pən ye hos khawən, rimnhəpni fam mobael minə kapəriə kin nao yame rimatərhav ye nəkwən. Kini man minə m-fam kimmhavən, misən nipraiəriə, tipriəriə rəsiis.

Yesu Kristo tukruə mamarmaru kape newk wan taosen

20 Kini ai, yakəm agelo kirik risifaktə ye rao ye neai, mamrəh ki kape nəpəəg ehuə yame rewaiye pik,^g mine jen ehuə kirik. ²Rarar mivən mirəptərəkin algita ehuə a in a snek kupən kamni kimə yarmhə uə Setan, mirkwəji ətərəkin kape newk wan taosen. ³Marko-pən kin in ye nəpəəg ehuə yame rameiwaiye pik, mətapig əsigin in mə tukriyəh nikir-ororien narmamə ye kantri minə meriaji-pən newk wan taosen ruə mivən. Ai tukpiaməkeikei kirisin min kape nipig kwakwə əmə.

^c19:13 Aes 63:1-6   ^d19:13 Jon 1:1,14

^e19:15 Aes 49:2; Hib 4:12; Rev 1:16; 2:12

^f19:16 1 Tim 6:15; Rev 17:14

^g20:1 Rev 1:18

⁴Kini ai yakəm jea minə tiksin kape king, narmamə kasəkwətə-pən irəriə. Kughen rimiwəhsi-pən neihuəyən kimi əriə mə tuksəkir əmhen narmamə. Kini yakəm min narmamə yamə mine kimnərərü nipətək nuairiə meinai kimisarər-ərhav tuk nini-ərhavyen nəvsaoyen huvə kape Yesu mine nəgkiarien kape Kughen. Iriə kimnəpəh nisəhuakien kimi nar miragh a kapan kapə seven mine nanmi nar yame kimnor kisigovin kin. Kini mhapəh nhawəhyen nətətao kafan ye nupanairiə mine kwermiriə. Kini taktəkun ai iriə kamhamragh min, masarmaru iriə Yesu Kristo kape newk wan taosen. ⁵⁻⁶Narmamə minə a, iriə kimisəkupən mamhamragh min ye nimhəyən kapəriə. Iriə tuksarə ye nihuvəyən əfrakis, kini iriə nəmə atuətuk minə kape Kughen. Tukhapəh nhavəniən ye nəkwai nap ehuə; mərig tukhauə rəmhen kin pris minə kape Kughen mine Yesu Kristo, masarmaru iriə min kape newk wan taosen. Mərig narmamə minə tiksin tukhapəh nhamragh-minien ye nimhəyən kapəriə miseriaji newk wan taosen ror infamien.

Kughen tukror narpinien kimi Setan

⁷Nipig newk wan taosen rinor infamien, tukrisin min Setan ye kalabus. ⁸In tukrivən ye tanimtanə mameikuə ye kwənəgəus kape Gog mine Magog,^h in e, narmamə ye kantri minə fam ye tanimtanə. Setan tukrofugin narmamə ye tanimtanə mə tukhauə misofugin misərer matuk tuk narowəginien. Narmamə kafan khapsaah pik misəmhən kin nipakir ye nikar-kar tahik. ⁹Tuksaiyu rik rik mhavən ye kantri minə fam ye

tanimtanə. Misərer misarkurao ikin narmamə kape Kughen minə kasarə ikin. Ikin aikin a taon ehuə e yame Kughen rorkeikei pik.[¶] Mərig nap kirik risifaktə ye neai meiwaiyu məkwəru əriə. ¹⁰Məkneikin kirəh Setan yame ravəhsipən-vəhsi-pən kimi əriə, karko-pən kin ye nəkwai nap ehuə yame ramapien. Ikin a, kimnarko-pən ta kin nar miragh a kapan kapə seven mine profet eikuə a. Irisir tukrhərig nəmhəyən rerin yeraan mine yenpig.

Nəkirien infamien

¹¹Kini ai yakəm min jea hawən ehuə a, mine Yermamə yame ramkwətə-pən iran. Məkneikin, tokrei tanə mine neai kimiwap tuk nimirin, miravən mirarkək.

¹²Kini ai yakəm narmamə yamə mine kwənhamhə ta, nəmehuə minə mine narmamə apnapig minə. Iriə kasərer kupən ye jea kape King. Məkneikin kəvi nəkwəkwə minə tiksin. Kini kəvi min nəkwəkwə kirik, in e Nəkwəkwə kape Nimraghien. Tukəm nəkirien kape narmamə yamə mine kwənhamhə ta ye nəkwəkwə a. Kaməkir əmhen əriə kirikianə kirikianə tuk nar yame kimisor. ¹³Tahik rameighan-pən kin narmamə yamə mine kimisəmnim aikin, mine kwənmmaan kape nimhəyən rameighan-pən kin narmamə yame kwənim ta əriə aikin. Kəkir narmamə kirikianə kirikianə tuk nar yame kimisor. ¹⁴Məkneikin karko-pən kin nar mir e Nimhəyən mine Kwənmmaan kape Nimhəyən^{§§} ye nap ehuə. Nəkwai nap ehuə e, in nimhəyən yame ror kiraru kin. ¹⁵Narmamə yamə mine kipəh nəmien nhagriə ye Nəkwəkwə kape Nimraghien, tukarko-pən kin əriə ye nəkwai nap ehuə a.

[¶]20:9 Taon a, in Jerusalem.

^{§§}20:14 Əmru yermamə mir e Nimhəyən mine Kwənmmaan kape Nimhəyən ye Rev 6:8 mine 1:18.

^h20:8 Esik 38:2,9,15

Jerusalem vi

21 Kini ai yakəm neai vi mine mine tokrei tanə vi meinai neai akwas mine tokrei tanə akwas kwərarkək. Kini tahik ruirkək min. ²Kini yakəm taon imorhakə kape Kughen, in e Jerusalem Vi, ramsi-pən tuk Kughen ye rao ye neai, meiwaiyu-pə. Kimnor-pən marə-marə kafan rəmhen kin piroavin yame kamor-pən kafan marə-marə kimin mə tukarkurək kapəriu. ³Kini ai yakərig riki yermamə kirik rokrən apomh misi-pən tuk jea kape king mamni mimə, “!Səmrū! Taktəkun ai, Kughen rinor rukwanu kafan yerki narmamə. In tukrarə iriə miriə. Kini iriə tukhauə kafan narmamə minə. Kughen In atuatur tukrarə iriə min. In kapəriə Kughen. ⁴In tukrirai ta nehe nimriəriə fam. Nimhəyen rirkək aikin a; mine nasəkien tuk nimhəyen. Nar kupən minə e, iriə kwənharkək ta, tukhapəh nhauə-minien.”

⁵Kini King yame ramkwətə-pən ye jea kafan rini mimə, “Yakukreikin narimnar fam khauə mhavi min.” Kini mimə, “Rai-pən fam narimnar minə e ye nəkwəkwə, meinai narmamə kharkun nhaniyen nəfrakisien ye nəgkarien minə e, mishatətə irəriə.” ⁶Kini marə, mini-pə min tuk yo mimə, “Taktəkun ai, rinor infamien. Yo e nuknen mine nəukrəukrin. Yo nirikakunien, mine nərkinien. Yo, jakvəhsi-pən nu kimi narmamə yamə mine kasəkwəkwə. Tukhanim, mhapəh nhawəhyen nimrin. In e nimri nu yame rukwar mamarh-iərhav mivəhsi-ərhav Nimraghien Rinin.” ⁷Jakvəhsi-pən nihevəyen minə e kimi narmamə yamə mine kasapita ye narowaginien minə e. Yo jakaməkeikei mamor rəmhen kin kapəriə Kughen, iriə kafak kwajikovə minə. ⁸Mərig narmamə yamə mine kamhagin kin nhaniyen nhagik, mine

yamə mine kasəmkimik, mine yamə mine khapəh nhaniyen nəfrakisien irak, mine yamə mine kashopni əjir, mine yamə mine kasor apnapig nar, mine yamə mine kasor kleva, mine yamə mine kasəhuak kimi kughen eikuə minə, mine nəmeikuə minə, iməriə atuatur e ye nəkwai nap ehua. Ikin rapien ikin. In e nimhəyen yame ror kiraru kin.”

⁹Kini ai, agelo kupən kirik raməgkiar kimi yo. In kirik ye agelo minə e seven yamə mine kamharəh besin minə seven yamə mine khakwar kin narpinien infamien seven yame Kughen tukror kimi narmamə. In rimauə mini-pə tuk yo mimə, “Yuə-ru, pəh yakhajoun ik kin piraovin kape Kwaji Sipsip, yame tukarkurək iriu min.” ¹⁰Məkneikin nəsaninien kape Nammin kape Kughen ruə irak, yakəm agelo rikir-ta yo yakravən ye tukwas ehua kirik, tokren apa yerpirig əgkəp. Kini in rhajoun yo kin Taon Rhakə kape Kughen e, Jerusalem vi, yame ramsi-pən tuk Kughen ye rao ye neai. ¹¹Taon a raməsiə kin nikhakien kape Kughen. Raməsiə rəmhen kin kapier huvə kirik e yame rəmtir huvə rəmhen kin glas, kamni kimə ‘jaspa.’ ¹²Kəupə kafan rəpomh yerpirig markurao ye taon. Kwəruə kafan twelef. Agelo twelef kasərer tuk kwəruə minə. Kirai-pən nhag kwənərəus minə kape kwajikovə twelef kape Isrel ye kwəruə minə a. ¹³Kirai-pən nhag kisisə ye nikarin fiak ikin, kisisə ye nikarin pirə ikin, kisisə ye nikarin prah ikin, kisisə ye nikarin pihiu ikin. ¹⁴Kəupə kape taon e ramərer haktə ye kapier twelef. Kini kirai-pən nhag aposol twelef kape Kwaji Sipsip ye kapier minə a.

¹⁵Kini agelo yame raməgkiar kimi yo mavəh nar kirik kimnor kin gol tuk nivəhyen mak ye nehuəyen kape

taon a, mine kwæruə minə, mine kəupə kafan. ¹⁶Taon a, kona iran kuas. Ne-huəyen kape nikarin minə fam kisəm nəmhen. Taon a rəpomh, agelo a rivəh neihuəyen kape nikarin minə fam mine napomhien kafan məm mə iriə m-fam rəmhen kin tu taosen tu handred twenti kilometa. * ¹⁷Kəupə kape taon a rikimkim rəmhen kin sikisti faef meta. † Agelo a ravəh napomhien kape taon rəmhen kin narmamə kamhavəh mak ye napomhien kape narimnar. ¹⁸Kəupə kimivhirəkin əmə kin kapier huvə e jaspā. Kini kimivhirəkin taon a kin gol in əmə in əmə. Gol e rhuvə, maməsiə rəmhen kin glas. ¹⁹Kimnor huvə nuknei kəupə a kin kapier huvə pisin pisin, iriə twelef. Kərəhu-pən jaspā ye kapier yame rəkupən. Kərəhu-pən safaea ye kapier yame ror kiraru kin. Kərəhu-pən agat ye kapier yame ror kisisər kin. Kərəhu-pən emeral ye kapier yame ror kuas kin. ²⁰Kərəhu-pən onikis ye kapier yame ror kirikirip kin. Kərəhu-pən kanilian ye kapier yame ror sikis kin. Kərəhu-pən yalakwoj ye kapier yame ror seven kin. Kərəhu-pən malakaet ye kapier yame ror eit kin. Kərəhu-pən topas ye kapier yame ror naen kin. Kərəhu-pən kalsedoni ye kapier yame ror ten kin. Kərəhu-pən takwoes ye kapier yame ror leven kin. Kərəhu-pən ametis ye kapier yame ror twelef kin. ²¹Kwæruə twelef a, kimnor kin perel ehua twelef. Iriə fam a, kimnor kin perel ehua kirikianə əmə. Kini swatuk ehua ye nəkwai taon a kimnor fam əmə kin gol, rəmtir huvə rəmhen kin glas.

²²Ikın a, yakpəh nəmien niməhuak kirik, meinai Kughen əmə, yame

Nagheen Rehuə Pik Əgkap, mine Kwaji Sipsip, iriu pisin əmə a niməhuak. ²³Kini taon a rapəh nətəgtəyen ye mirh mine makuə, meinai nikhakien kape Kughen raməsiə fam aikin, kini Kwaji Sipsip in laet kafan. † ²⁴Kini narmamə ye kantri minə fam tukseriwək ye nikhakien kafan. Kini namehuə minə kape tanimtanə tukhapik nautə huvə kapəriə mhavən misətu-pən aikin a. ²⁵Kipəh nətapigien kin kwæruə minə nipig kirik, meinai nipigien rirkak aikin a. ²⁶Narmamə ye kantri pisin pisin minə ye tanimtanə tukhapik nautə huvə minə kapəriə mhauə misərəhu-pən aikin a. ²⁷Mərig narimnar yamə mine kasəmkimik ye nimri Kughen, mine narmamə yamə mine kasor nar yame ror naurisien, mine nəmə eikuə minə, iriə e to khapəh nisauru-pənien ye taon a. Narmamə əmə yamə mine kimirai-pən ta nhagriə ye Nəkwəkwə kape Nimirghien yame Kwaji Sipsip ramrəh, iriə əmə e kharkun nisauru-pənien aikin.

Nu miragh

22 Agelo rimnhajoun ta taon vi kimi yo, kini mamhajoun min nu miragh kin yo yame ramaiyu. Rəmtir rəmtir rəmhen kin glas. Mamsi-pən tuk jea kape Kughen mine Kwaji Sipsip. ²Mamaiyu mamvən ye kwerkwān ye swatuk ehua ye taon a. Kini nai yame ravəhsi-pən nimirghien kimi narmamə ramərer ye nikar nu mir. Ye newk kirikianə, rakuə m-twelef - ye makuə minə fam. Kini narmamə ye kantri minə fam kasor nimirin tuk nor-huvəyen nəmheyen. ³Kini Kughen to

***21:16** Gris ramni mə neihuəyen kafan 12,000 stadia. Tukmə ror namba e 12,000 nipran ramni mə rəpomh rəpomh rəpomh.

†**21:17** Gris ramni mə rikimkim rəmhen kin 144 kubit. Tukmə ror namba 144 nipran ramni mə kəupə a riskai riskai riskai.

ripəh min norien narpinien.[‡] Kughen mine Kwaji Sipsip kaokwətə ye jea kape King mawarmaru aikin a. Kini kafan yorwok minə kasəhuak kimin.⁴ Tuksəm nimrin.^k Kini kirai-pən nhagin ye nupanairiə.⁵ Nipigien tukriəkək. To kharəh nisətəgtəyen ye mirh mine laet, meinai Kughen raməsia-pen əriə. Tuk-sarmaru kape rerin, infamien rirkək.

⁶ Kini agelo rini-pə tuk yo mimə, “Nəgkiarien e, kirkun nətəgtəyen iran, kimə in nəfraksien. Kughen e yame rimini-ta kupən kimi kafan profet minə narimnar yamə mine tukripiuə, rher-pə kin kafan agelo mə tukrhajoun kafan yorwok minə kin narimnar yamə mine pəh nien mə tuktu, tukasəkeikei mhauə.”

Yesu tukripiuə

⁷ Kini ai Yesu rini mimə, “!Sarha! Pəh nien mə tuktu yakrerig-pre min. Narmamə yamə mine kamharaptərək kin nəgkiarien yame Kughen rimini-ərhav kupən ye nəkwəkəwə e, iriə tuksarə ye niहुवəyen əfrakis.”

⁸ Yo Jon, yimnəm narimnar minə e kin nimrik kini mərig. Kini nipig yimnərig məm, yakənimkur ye niहु agelo yame rimikir yo miवən mhajoun narimnar minə e kin yo mə jakəhuak kimin.⁹ Mərig rarar mini-pə tuk yo mimə, “Apəh. Kitawə yorwok minə mine piəm minə mine profet kupən minə, mine narmamə m-fam yamə mine kamharaptərək kin nəgkiarien ye nəkwəkəwə e. Əhuak əmə kimi Kughen.”^f ¹⁰ Kini mini-pə tuk yo mimə, “Takpəh nivitərək kin-timtim-ien nəkwəkəwə e, meinai nəgkiarien yame ramni-ərhav, pəh nien mə tuktu, ritərhav-pə.¹¹ Narmamə yamə mine

kasor nahasien, pəh iriə tukasor əmə nahasien mamharpin. Narmamə yamə mine kapəriə nətərigien rəmkimik, pəh nətərigien kapəriə tukraməmkimik əmə mamripin. Mərig narmamə yamə mine kasor nar atuaturuk, pəh iriə tukasor əmə nar atuaturuk mamharpin. Narmamə yamə minə khahuvə pik, pəh tukamhahuvə əmə mamharpin.”

¹² Kini Yesu rarar mini mimə, “!Sarha! Pəh nien mə tuktu, yakrerig-pre min. Yakvəh nərokien miवəhsi-pən marpin norien minə kin yamə mine narmamə kimisor.¹³ Yo e leta ‘a’ mine ‘zed.’ Yo nirikakunien mine nərhkinien. Yo nuknen mine nəukrəukrin.¹⁴ Narmamə yamə mine kasaikwas ye neipən kapəriə mə tukrhawən, iriə tuksarə ye niहुवəyen əfrakis, meinai jakeighaan kin əriə mə tuksən kwənkwai nai yame ravəhsi-pən nimraghien kimi narmamə, mhavən, misauru-pən ye kwəruə minə kape taon e.¹⁵ Mərig narmamə minə tik-sin tukharəh nisauru-pənien ye taon a. In e narmamə yamə mine kisəmkimik mine yamə mine kasor kleva masəmtah, mine yamə mine kasor apnapig nar, mine yamə mine kasəhuak kimi kughen eikuə minə, mine yamə mine kashopni əjir, mine yamə mine kasorkeikei mə tukseikuə.¹⁶ Yo e Yesu, yimnher-pre kin kafak agelo mə tukrini-ərhav narimnar minə e kimi niməhuak minə. Yo e, nuknei King Deved, mine kwənərəus min kafan. Yo e yakəmhen kin kəmhau e fetukai yame raməsiə huvə.”

¹⁷ Nanmin kape Kughen, iriū piraovin kape Kwaji Sipsip kirəni mirəmə, “!Hauə!” Kini pəh narmamə yamə mine kasərig nəgkiarien e khamə, “!Hauə!” Tukmə yermamə rəkwəkəwə, pəh ruə.

[‡]22:3 Ye Jen 3:14-19, Kughen rini hah narmamə, miवəhsi-pən narpinien kimi əriə; mərig ikin e ramrəh-si ta narpinien a.

^f22:9 Əmru Rev. 19:10.

^k22:4 Mat 5:8; 2 Kor 4:6

Tukmā yermamā rorkeikei, pəh ruə minim Nu Mīragh mīpəh nivəhyen nimrin.¹

¹⁸Yo Jon, yakamor kwirig kimi narmamā minā fam yamā mine kasərig nəgkiarien yame raməmir ye nəkwəkwə e mimā tukmā yermamā kirik raməsik əpnis nəgkiarien ye nəgkiarien yame nəkwəkwə e ramni-ərhav, Kughen tukrəsik əpnis nahasien yamā mine nəkwəkwə e raməvsao kin ye narəyen kafan. ¹⁹Kini tukmā yermamā kirik rivəhsi-ta nəgkiarien tiksīn ye nəgkiarien yame nəkwəkwə e ramni-ərhav, Kughen tukrivəhsi-ta

nihuvəyen mir yamā mir nəkwəkwə e raməvsao kin ye narəyen kafan. Iriu e: kwənkwai nai yame ravəhsi-pən nimraghien kimi narmamā, mine kwənmhaan kafan ye taon rhakə kape Kughen.

²⁰Kwən e yame ruini-ərhav narimnar minā e mimā, “Nəfrah. Pəh nien mā tuk tu yakrerig-pre min.”

!Amen! !Yuə-ra Yesu Yermaru!

²¹Pəh Kughen tukrautə-pə kin nihuvəyen kape Yesu Yermaru kimi narmamā kafan minā.

Amen.

---

¹22:17 Aes 55:1; Jon 7:37